

وادخلوا الباب سجدا وقولوا حطة

الحمد لله ... والصلاة والسلام على سيدنا أبي القاسم محمد وآله الطاهرين ... وبعد فهذا هو الجزء الثاني من

حديث مدينة العلم وهو المجلد الخامس من المنهج الثاني

من كتاب عبقات الأنوار في إمامة الأئمة الأطهار

[illegible] ... آية الله في العالمين وحجته على الجاحدين

ناشر علوم آل المصطفى جناب مولانا السيد حامد حسين

أعلى الله درجته وأعلى عليين وأسكنه من الفردوس أعاليها

وقد تم طبعه ... [illegible]

في المطبعة المسماة ... المطابع بلكهنؤ

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي جعل نبيّه صلى الله عليه وآله للعلم مثل المدينة المحينة ؛ ووصيّه عليه
السلام باب تلك المدينة الحصينة ؛ سبحانه من قدير قدّر لهما اتباعا تحملوا الاسرار
في الصدور الامينة ؛ وما اعظم شأنه من خبير قرّر لهما اشياعا تبيّنوا الآثار بالاحلام الرزينة
والصلوة على سيدنا ابي القاسم محمد المحبوّ من الله بالوقار والسكينة ؛ المخصوص من لدنه
بالمكانة والمكينة ؛ المرسل بالآيات الساطعة المبينة ؛ المبتعث بالبيّنات القاطعة المبينة
وعلى آله الطيبين الطاهرين المشبّهين بالفلك والسفينة ؛ وعترته الزكيين المطهّرين
المنزّهين بالبركات والدفينة ؛ الراغمين بعلومهم آنافت اصحاب الإحنة والضغينة ؛
المستأصلين بمعارفهم شأفات ارباب العيون السخينة ؛ صلى الله عليهم صلوة تضاهي
جواهر مفاخرهم الغالية الثمينة ؛ وخصّهم بتحيّة منه توازي زواهر مآثرهم العالية اليمينة
امّا بعد فيقول العبد القاصر العاثر حامد حسين بن العلّامة السيّد محمد قلي
الموسوي النيسابوري كان الله له وجعل الى كل خير مآله انّ هذا هو الجزء الثاني من
المجلد الخامس من مجلدات المنهج الثاني من كتاب عبقات الانوار ؛ في امامة الائمة
الاطهار ؛ عليهم سلام الله ما اختلف الليل والنهار ؛ والله المفضال المنعام ؛ هو المسئول ان
يفيض علي فيه سجال التوفيق والانعام ؛ ويمنّ علي بتأييده وتسديده من المبدأ الى الختام

وهرگاه بحمد الله المفضال از نقض وابطال هفوات سخافت اشتمال مخاطب محتال که متعلق
بحدیث انا مدینة العلم وعلی بابها بود فراغ دست داد مناسب چنان مینماید که تقریرات دیگر علمای
سنیه که درباب این حدیث شریف یا حدیث انا دار الحکمة وعلی بابها آراسته اند وبذریعهٔ آن خفای
حق واضح والطاط صدق لائح خواسته اند منقوض ومدحوض گردانم وافحام خصام واستیفاء کلام
بحد کمال رسانم پس باید دانست که ابو محمد احمد بن محمد بن علی العاصمی در زین الفتی جائیکه شبه
جناب امیر المؤمنین علیه السلام با حضرت آدم علی نبینا وآله وعلیه السلام ذکر کرده وحدیث انا
مدینة العلم را روایت نموده گفته وتکلموا فی تاویل هذا الحدیث فذهبت الخوارج ومن قال
بقولهم الی انه اراد بقوله وعلی بابها الرفیع الباب من العلو علی بمعنی العالی لا الاسم العلم الذی کان
للمرتضی رضوان الله علیه تسمی به یقال شئ عال وعلی وباب عال وعلیّ مثل سالم وسلیم وعالم وعلیم وقادر
وقدیر وانما ارادوا بذلک الوقیعة فی المرتضی رضوان الله علیه والحطّ عن رتبته وهیهات
لا یخفی علی البصر النهار وذهب بعض من یخالفهم الی ان المرتضی رضوان الله علیه لما کان
باب المدینة ولا یوصل الی المدینة الا من جهة بابها فکذلک النبی صلی الله علیه مدینة العلم
والنبوة ولا یوصل الی علم النبی صلی الله علیه الا من جهة علی وهذا ایضا غلوّ وتجاوز عن
الحدّ نستعیذ بالله مما یوجب سخط الله لانهم یتطرّقون بذلک الی ابطال امامة
الشیخین ثم الی ابطال امامة ذی النورین وان کان الامر علی ما قالوا لما کان یوصل الی
العلم والاحکام والحدود وشرائع الاسلام الا من جهته ولکان فیه ابطال کل حدیث لم یکن
المرتضی طریقه ولکان فیه ابطال کثیر من شرائع الدین التی اجمعت علیها الامة بالیقین
ووجه الحدیث عندنا ان المدینة لا تخلو من اربعة ابواب لانها مبنیّة علی اربعة
ارکان واسباب ففی کل رکن باب وقد کان المرتضی احد ابوابها وکان الخلفاء الثلاثة
قبله هم الابواب الثلاثة وهذا وان کان صحیحا فی المعنی والحکم فان تخصیص النبی علیه السلام
ایاه بلفظة باب مدینة العلم یدل علی تخصیص کان له فی العلم والخبرة وکمال فی الحکمة ونفاذ
فی القضیة وکفی بها رتبة وفضیلة ومنقبة شریفة جلیلة ازین عبارت ظاهرست که
عاصی درباب حدیث مدینة العلم اولاً تاویل وتحریف خوارج واتباع شان ذکر نموده ضلال

جواب کلام اول عاصی

وبطلان آن بعبارت موجزه ظاهر فرموده وثانیاً از اہل حق نقل نموده کہ ایشان در بیان معنی حدیث مدینة العلم باین سو رفته اند کہ جناب امیرالمومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم ونبوت ست ووصول بسوی علم جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم متحقق نمیشود الا از جہت امیرالمومنین علیہ السلام وچون دریافته کہ این معنی بصراحت تمام مثبت افضلیت جناب امیرالمومنین علیہ السلام ومفصح از امامت وخلافت بلافصل آن امام ہمام ست از راه کمال انحراف آنرا غلو وتجاوز از حد دانسته واستعاذه بی محل آغاز نہاده وحالانکہ فی الحقیقة معنای حقیقی این حدیث شریف ہمین ست ودرتتمۂ حدیث ارشاد جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فمن اراد العلم فلیات الباب کما رواه الحاکم وغیر واحد ونیز ارشاد آنجناب فمن اراد العلم فلیأت باب المدینة کما رواه سوید المحدثانی ونیز قول آنجناب فمن اراد المدینة فلیأت الباب کما رواه الحاکم فی المستدرک ونیز قول آنجناب فمن اراد المدینة فلیأتها من بابها کما رواه محمد بن جریر الطبری فی تهذیب الآثار ونیز ارشاد آنجناب فمن اراد العلم فلیأته من بابه کما رواه الطبرانی فی المعجم الکبیر ونیز ارشاد آنجناب یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها کما رواه ابوالحسن الحربی فی کتاب الامالی ونیز قول آنجناب ولا تؤتی البیوت الا من ابوابها کما رواه ابن المغازلی فی المناقب ونیز قول آنجناب کذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب کما رواه ابن المغازلی ایضاً فی المناقب از جملۂ دلائل قاطعه وحجج ساطعه این مطلب ست وبحمد اللہ از افادات واعترافات اکابر علمای محققین سنیه نیز این مطلب ثابت ومحقق میشود علامۂ مناوی در فیض القدیر در شرح این حدیث شریف گفته فان المصطفی صلی اللہ علیه وسلم المدینة الجامعة لمعانی الدیانات کلها ولا بد لها من باب فاخبر ان بابها هو علی کرم اللہ وجهه فمن اخذ طریقه دخل المدینه ومن اخطاه اخطأ طریق الهدی ونیز مناوی در فیض القدیر در شرح این حدیث گفته قال الحرالی قد علم الاولون والآخرون ان فهم کتاب اللہ منحصر الی علم علی ومن جهل ذلک فقد ضل عن الباب الذی من ورائه یرفع اللہ من القلوب الحجاب حتی یتحقق الیقین الذی لا یتغیر بکشف الغطاء الی هنا کلامه ونیز مناوی در تیسیر در شرح این حدیث گفته فان المصطفی صلی اللہ علیه وسلم هو المدینة الجامعة

المتعالی الذی یاتات کلها اولا بد للمدینة من باب یدخل منه فاخبران بابها هو علی فمن اخذ
طریقه دخل المدینة ومن لا فلا و محمد بن اسمعیل الامیر الیمانی در روضهٔ ندیه در بیان معنی این حدیث
تقریری بسیط آورده و در آخر آن گفته واذا عرفت هذا عرفت انه قد خص الله الوصی علیه
السلام بهذه الفضیلة العجیبة ونوه شانه اذ جعله باب اشرف ما فی الکون وهو العلم
وان منه یستمد ذلک من اراده ثم انه باب لاشرف العلوم وهی العلوم النبویة ثم
لاجمع خلق الله علما وهو سید رسله صلی الله علیه وسلم وان هذا الشرف یتضاءل
عنه کل شرف ویطاطی راسه تعظیما له کل من سلف وخلف وعلاوه برین از دیگر تقریرات
علمای سنیه که ببیان معنی این حدیث سابقا گذشته همین مطلب متضح ومنجلی می گردد پس اینچنین معنی
واضح را که در سطوع ولموع اظهر من الشمس است انکار نمودن و در جحود والطاط آن راه زیغ و عدوان
پیمودن بس عجیب و غریب است وعلاوه برین از آیات علو حق واضح و سمو صدق لائح انست که
علامه سخاوی در مقاصد حسنه و بدرالدین زرکشی در در منتثره حدیث لا یودی عنی الا انا او علی
را که مصرح بانحصار ادای احکام و تبلیغ اوامر رسول رب منعام در ذات قدسی صفات جناب امیرالمومنین
علیه السلام است از جمله مویدات و شواهد حدیث مدینة العلم دانسته اند پس نزد آنحضرات نیز معنی
حدیث مدینة العلم همین خواهد بود که وصول بسوی علم جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم متحقق
نمیشود مگر از جهت جناب امیرالمومنین علیه السلام فمن شاء فلیومن ومن شاء فلیکفر اما قول
عاصمی که اگر حقیقت حال مطابق مقال الحق میبود وصول بسوی علم واحکام وحدود وشرائع اسلام
ممکن نمیشد مگر از جهت جناب امیرالمومنین علیه السلام وهر حدیثی که آنجناب مطلع بر آن نباشد باطل میگردید
وبسیاری از شرائع دین که امت بر آن اجماع نموده است بالیقین سمت بطلان میگرفت
پس کلامیست در غایت اهمال ونهایت اختلال چه فی الواقع وصول حقیقی بسوی علم واحکام
وحدود وشرائع اسلام که جناب رسالتماب صلی الله علیه واله وسلم از جانب رب منعام آورده بود ممکن
نیست الا از جهت ذات قدسی صفات جناب امیرالمومنین علیه السلام وکسانیکه خود را بلا توسط
آنجناب بسوی امور مذکوره واصل میدانند کاذب مفتری میباشند وکفی فی اظهار کذبهم قوله صلی
الله علیه واله وسلم یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها وایضا قوله علیه

علیه السلام وکذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب واگر وصول
شان ببعض امور مذکوره بے توسط آنجناب مسلم هم شود وصول علی النهج المعتبر والوجه
المامور به نخواهد بود بلکه وصول شان مثل وصول سارق ومتسور متصور خواهد شد که بنص قرآنی
ممنوع ومحظور ونزد ارباب ورع وتقوے مخوف ومحذورست قال الله ولیس
البر بان تاتوا البیوت من ظهورها ولکن البر من اتقی واتوا البیوت
من ابوابها وازهمین جاست که جناب امیرالمومنین علیه السلام در بعض خطب خود ارشاد فرموده
نحن الشعار والاصحاب والخزنة والابواب ولا تؤتی البیوت الا من ابوابها
فمن اتاها من غیر ابوابها سمی سارقا واین کلام بلاغت نظام آنجناب سابقا درضمن مؤیدات
حدیث مدینة العلم از ینابیع المودة سلیمان بلخی نقل شده ودر کتاب نهج البلاغه که باعتراف اکابر واعاظم
اهلسنت کلام جناب امیرالمومنین علیه السلام میباشد نیز مذکورست وعلامه عبد الحمید بن هبة الله المدائنی
المعروف بابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه در شرح این کلام حقائق نظام گفته ثم ذکر ان البیوت
لا تؤتی الا من ابوابها قال الله تعالی ولیس البر بان تاتوا البیوت من ظهورها ولکن
البر من اتقی واتوا البیوت من ابوابها ثم قال من اتاها من غیر ابوابها سمی سارقا وهذا
حق ظاهرا وباطنا اما الظاهر فلان من یتسور البیوت من غیر ابوابها هو السارق واما
الباطن فلان من طلب العلم من غیر استاذ محقق فلم یاته من بابه فهو اشبه شیء بالسارق وباید دانست
که آنچه اهل حق در معنی حدیث انا مدینة العلم بیان کرده اند مستلزم بطلان هر خبرے که طریق آن جناب
امیرالمومنین علیه السلام نبوده باشد مطلقا نیست بلکه آن خبر اگر از طریق صحابه مقبولین مرویست وموافق
میباشد باحادیثی که از طریق باب مدینة العلم علیه السلام مروی شده پس باطلش نتوان گفت واگر مخالفست
البته باطلست فبطل ما ذکره العاصمی والحمد لله وهمچنین از قول اهل حق در معنی حدیث مدینة العلم بطلان
بسیارے از شرائع دین که امت بران اجماع نموده است هرگز لازم نمی آید زیرا که شرائع مشار الیها که عامه
آنرا مجمع علیها وانمایند خالی از دو صورت نیست یا اینکه اجماع بران بنحوے واقع شده که جناب امیرالمومنین
علیه السلام نیز دران اجماع شریک میباشد وقول آنجناب درباب شرائع مذکوره درضمن اقوال امت موجودست
یا اینکه آنجناب دران اجماع شریک نشده وقول آنجناب درباب شرائع مذکوره درضمن اقوال امت

موجود نیست و ظاهرست که در صورت اولی اگر چه این شرائع واجب العمل و لازم التسلیم ست لیکن هرگز
وصول این شرائع از جهت امیر المؤمنین علیه السلام نفی نتوان کرد و در صورت اخری شرائع مذکوره هرگز
جائز العمل نیست بلکه واجب الرد ست و ادعای اجماع امت بران شرائع بدیهی البطلان مے باشد و چگونه کسی
از اهل ایمان اطلاق اجماع امت میتوان کرد بر اتفاقی که مثل جناب امیر المؤمنین علیه السلام دران شریک نباشد
و همچنین شرائع که نفس رسول صلی الله علیه و آله ماهب العقول بان موافقت نداشته باشد اگر بالفرض
هزار در هزار هم بحد بطلان برسد کار اهل ایمان نیست که از ان حسابی برگیرند بلکه حقیقة اطلاق شرائع دین
بران کردن هم داب اهل تحقیق و امعان نیست و ازینجا واضح گردید که عاصمی در صدد ادای تشنیع و تفظیع
مذهب اهل الحق کرام چنان بی خود رفته است که خبری از انخرام کلام و انفصام نظام ان اصلا نگرفته اما انچه
عاصمی در بیان معنی حدیث مدینة العلم حسب مختار خویش سرائیده و بمزید وله و شغف در هواداری
شیوخ ثلثه خود درائیده باین نحو گفته و وجه الحدیث عندنا ان المدینة لا تخلو من اربعة
ابواب لانها مبنیة علی اربعة ارکان و اسباب ففی کل رکن باب و قد کان المرتضی
احد ابوابها و کان الخلفاء الثلاثة قبله هم الابواب الثلاثة پس سخافت و
رکاکت آن بر ارباب احلام و بصائر بنهایت واضح و ظاهرست و این کلام بجهت انضمام بوجوه
عدیده نامقبول ست اول آنکه این مقال بین الاضمحلال مشتمل بر دعاوی بی دلیل
و متضمن تخرصات غیر قابل تعویلست که هیچ دلیلی و لو ضعیف برای آن پیدا نیست
و اقامه هیچگونه حجتی بران بهر اولیای عاصمی میسر نه و اگر اینچنین دعاوی بی سر و پا
و هفوات سراسر خطا بمجرد صدور آن از اینچنین مدعین بمحل قبول برسد نظام تحقیق بکسر مختل و
کار الزام یکباره مختل گردد محل کمال عجب ست که عاصمی درین تقریر تزویر بمجرد تشهی نفس بلا دلیل
و برهان اولا ادعا کرده که مدینه خالی نیست از چار باب و ثانیا در مقام دلیل متفوه شده که مدینه
مبنی ست بر چار رکن و سبب و ثالثا نتیجه بر آورده که پس در هر رکن بابیست و بعد ازان جناب
امیر المؤمنین علیه السلام را احد ابواب اربعه مدینه علم قرار داده و شیوخ ثلثه خود را ابواب ثلثه باقیه
فی العدد و سابقه فی المدد وانموده حالانکه هیچ یکی ازین مقدمات و متفوهات قابل اعتنا و التفات
نیست چه اگر مراد از مدینه مدینه ظاهری ست که مردم دران ساکن میشوند پس ادعای عدم خلو آن

از چار باب ممنوع ست واز کجا لازم ست که هر مدینه چار باب داشته باشد و مشاهده بسیاری از مدن
مبطل این دعوی ست وادعای این معنی که مدینه مبنی بر چار رکن وسبب نیز ممنوع ست بهمین تقریر وهم
اینمعنی که در هر رکن بابیست از قبیل بنای فاسد علی الفاسد ست وبر تقدیر تسلیم مبنی بودن مدینه بر چار رکن
وسبب نیز لازم نیست که در هر رکنی باب بوده باشد ومن ادعی فعلیه البیان وبعد طی این مراحل نیز
دست عاصمی بگریبان مقصود نمی رسد چه قیاس مدینه علم بمدینه ظاهری بجمیع حالاتها وصفاتها کی مسلم ارباب
عقل وشعور ست کما هو ظاهر کال الظهور ولکن من لم یجعل الله له نورا فما له من نور
واگر مراد او اینست که مدینه علم از چار باب خالی نیست باین سبب که مبنی ست بر چار رکن وسبب
پس در هر رکن بابیست پس این مقدمات نیز ممنوع ست وهیچ دلیلی از عقل ونقل برین مقدمات قائم
نشده وهرگز کار اهل ایمان واذعان نیست که بمحض هواجس نفس وخواطر قلب خود در بیان حال مدینه
علم کارنید این گونه تلمیعات شوند واز خود آنرا مبنی بر چار رکن دانند ودر هر رکن بابی قرار دهند وهیچ پیدا
نمیشود که عاصمی آخر از کجا باین مطلب علم بهم رسانیده بار الهام مگر آنکه در فتح ابواب ثلثه سبیل کشف وکرامت
سپرده باشد یا در عالم رویا ومنام او استیلای تخیلات واوهام پی باین مطلب خفیه برده باشد دوم آنکه اگر اصحاب
ثلثه ابواب مدینه علم میبودند ضرور بود که جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم در وقت ارشاد فرمودن
این حدیث شریف چنانچه باب بودن جناب امیر المومنین علیه السلام مذکور فرموده ذکر بابیت ایشان نیز
فرماید بلکه پیش از ذکر جناب امیر المومنین علیه السلام بابیت ایشان را ظاهر نماید چه ایشان در بابیت
بنابر زعوم عاصمی نعوذ بالله اسبق از جناب امیر المومنین علیه السلام بودند وارتکاب ترجیح مرجوح در ذکر
وترک اولی واسبق یکسر از شان آنجناب که ابلغ بلغا ومدینه علم ودار حکمت واعدل ناس بود ممکن نیست
وچون آنجناب درین حدیث شریف جز جناب امیر المومنین علیه السلام کسی دیگر را ذکر نفرمودند متبین
شد که زعوم عاصمی درین باب خطائی ظاهر الانقلاب ست وازینجا ارباب نقد ظاهر گردید که عاصمی
در حب شیوخ ثلثه خود علاوه بر تکلم بباطل ومحال بین الفساد اظهار تنقیص واجحاف حضرت خیر العباد
وتوهین کلام افصح من نطق بالضاد نیز پیش نهاد خاطر خویش داده همت خود را بنصرت باطل وتضییع وتوهین
حق صریح بای نحو کان برگماشته سوم آنکه در ذیل این حدیث جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم
مخاطبین را ارشاد فرموده است باتیان باب ومراد از آن جناب امیر المومنین علیه السلام ست لا غیر فاذا

همین جاست که در بعض روایات تصریح بنام نامی آنجناب واقع شده باین الفاظ فمن
اراد بابها فلیأت علیا کما لا یخفی علی من راجع فرائد السمطین للحموی
و نظم درر السمطین للزرندی و معارج الوصول له ایضا و پر ظاهرست که اگر
اصحاب ثلثه ابواب مدینه علم میبودند و العیاذ بالله مرتبه بابیت مدینه علم برای شان قبل از آنجناب
حاصل میبود بکدام مصلحت آنحضرت ذکر بابیت ایشان در صدر اینحدیث صراحة نفرموده بود لا اقل
در ذیل اینحدیث در مقام مرجوع و اتیان اقتصار بر ذکر جناب امیر المومنین علیه السلام نمی فرمود
و دیگران را نیز شریک آنجناب میکرد و بهمین وسیله اظهار بابیت ایشان میفرمود و چون هیچ اشعاری از
مطلب درین ارشاد باسداد نیست چگونه گفته میشود که دیگران هم باب مدینه علم بودند هل هذا
الا محض الافک و الافتراء و بحت التجاسر و الاجتراء چهارم آنکه اگر فرض کرده آید که اصحاب ثلثه
ابواب مدینه علم بودند و این هم فرض کرده شود که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم ذکر ایشان
در ینحدیث بنابر مصلحتی نفرمود معذلک ضرور بود که ذکر بابیت ایشان در حدیثی دیگر فرماید و
ایشان را ازین امتیاز اصلا محروم نگرداند و هرگاه ذکری از بابیت ایشان در ینحدیث نیست و در دیگر
احادیث نیز اهلسنت نشان آن نمیتوانند داد پس زعوم عاصمی جز آنکه خیال خام و از جمله هواجس
اوهام تصور کرده آید چه چیز میتواند شد پنجم آنکه اصحاب ثلثه بسبب جهالت و نادانی و حیرت و سرگردانی
خود که در قضایای موفوره و واقعات غیر محصوره و نوازل متضافره و محافل متکاثره کرات و مرات
بیشمار واضح و آشکار شده هرگز هرگز قابلیت آن ندارند که باذنای مراتب علم موصوف کرده شوند
چه جائیکه العیاذ بالله ابواب مدینه علم گفته آیند حاشا و کلا هیچ عاقل که ادنی حظی از انصاف و ترک
اعتساف داشته باشد ابدا تجری نمیکند بر اینکه چنین احلاف جهل را ابواب مدینه علم وانماید و باین
جسارت سراسر خسارت ابواب عذل و ملام ارباب احلام بر روی خود کشاید بالجمله ادعای عاصمی
در توجیه این حدیث شریف که خلفای ثلثه نیز در بابیت مدینه علم با جناب امیر المومنین علیه السلام
شریک بودند در ظهور بطلان و فساد و انخرام و انهدام اگرچه بحدی رسیده که محتاج بیش ازین تنبیه نیست لیکن
نحوی دیگر کلام سخیف گوش داده حرفی لیس الخبر باید شنید تصریحش اینکه اینکلام فاسد النظام عاصمی بنابر افادۀ
خودش مدفوع و مردود و منقوض و مطرودست زیرا که سابق برین عاصمی بسبب حسن فهم خود بمذهب الحق

در معنی حدیث مدینة العلم ایراد نموده است بانیکه اگرچه ایشان گفته اند صحیح میبود وصول بسوی علم واحکام
وحدود وشرائع احکام میسر نمی شد الا از جهت جناب امیر المومنین علیه السلام وهر حدیثی که آنجناب تفتیش آن
نباشد باطل میگردید وبسیارے از شرائع دین که امت بران اجماع نموده است بالیقین سمت بطلان
میگرفت وظاهر ست ولا کظهور النار علی العلم که این ایراد بعینه برین کلام متین الانخرام عاصمی نیز جاریست
چه بلا تحرج وتاثم بنا بر مذاق حضرات اهلسنت میتوان گفت که اگر مدینة علم ابواب اربعه که خلفای اربعه
باشند میداشت وصول بسوی علم واحکام وحدود وشرائع اسلام میسر نشدی مگر از جهت ایشان وهر
حدیثی که خلفاے اربعه یا یکی از ایشان طرف تفتیش نباشد باطل میگردید وبسیاری از شرائع دین که امت
بران اجماع نموده است بالیقین سمت بطلان میگرفت واین ایراد واضح الفساد اگرچه بر مذهب
اهل الحق وارد نمیشود کما اسلفنا بیانه سابقا لیکن احدی از ارباب نقد وخبرت در صحت این ایراد بر مذهب
عاصمی ریبی نخواهد ورزید چه برادنی متتبع کتب اهلسنت واضح ولائح ست که ایشان وصول بعلم واحکام
وحدود وشرائع اسلام را منحصر در جهت خلفاے اربعه نمیدانند ودائره اخذ احادیث وروایات
را از هر کس وناکس بحدے وسعت داده اند که شاید کمتر مثل آن مشهود شده باشد وبسبب وسعت
این دائره اخبار وروایات غیر خلفاے اربعه در جوامع ومسانید اهلسنت بکثرت یافته میشود ومرویات خلفاے
اربعه در جنب مرویات غیر ایشان بسیار کم میباشد واز اجله لطائف آنست که عاصمی با این همه زور وشور
در نصرت شیوخ ثلثه وانهماک لسانی در اثبات مرتبه بابیت مدینه علم برای ایشان در آخر کلام معترف
شده بانیکه تخصیص جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم جناب امیر المومنین علیه السلام بلفظ باب
مدینة العلم دلیل خصوصیت جناب امیر المومنین علیه السلام در علم وخبرت وکمال آنجناب در حکمت ونفاذ
آنجناب در قضیه میباشد حیث قال بعد ما تقدم وهذا وان کان صحیحا فی المعنی ولکن فی تخصیص
للنبی علیه السلام ایاه بلفظة باب مدینة العلم یدل علی تخصیص کان له فی العلم والخبرة
وکمال فی الحکمة ونفاذ فی القضیة وکفی بها رتبة وفضیلة ومنقبة شریفة جلیلة ازین عبارت
واضحست که عاصمی اگرچه تقریر تزویر خود را در باب بابیت شیوخ ثلثه صحیح فی المعنی والحکم وامی نماید
لیکن چون در حدیث شریف اثرے از ذکر بابیت شیوخ ثلثه نمی بیند ودر دیگر احادیث نیز ازین مطلب
نشانی نمی یابد ناچار اعتراف صریح واقرار صحیح بتخصیص جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم جناب

امیرالمؤمنین علیه السلام را بوصف باب مدینة العلم ستاید و اظهار میکند که این تخصیص دلالت دارد بر آنکه جناب
امیرالمؤمنین علیه السلام را خصوصیتی در علم و خبرت و کمالی در حکمت و نفاذی در قضیه حاصل بود
و چون ازین امور مذکوره اعلمیت آنجناب از تمامی اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله بسیار
نهایت واضح و لائح ست لهذا خود گفته و کفی بها رتبة و فضیلة و منقبة شریفة جلیلة
و بر ارباب خبرت و اعتبار و نقد و استبصار پوشیده نیست که چنانچه این حدیث شریف دلیل امامت
جناب امیرالمؤمنین علیه السلام ست بحیثیت دلالت آن برانیکه وصول بسوی علم جناب رسالتمآب صلی الله
علیه وآله وسلم متحقق نمیشود مگر از جهت امیرالمؤمنین علیه السلام همچنین این حدیث شریف دلیل امامت
آنجناب ست بحیثیت دلالت آن بر اعلمیت آنجناب پس انکار کردن عاصمی از امر اول در اول
کلام و تحاشی بیجا از ان آغاز نهادن و اقرار بامر آخر در آخر کلام و داد اعتراف و اذعان بآن دادن خویشتن
را مصداق نحن من المطر و قعنا تحت المیزاب گردانیدن و کمال تحیری خود اتمه لوامات کلام و استدلالات
ارباب اعلام بمنصه ظهور رسانیدن ست بالجمله ازین بیان واضح و عیان گردید که تقریر سراسر تزویر عاصمی
در توجیه این حدیث شریف اگرچه بسبب اشتمال آن بر مطلوب سخیف باهیئت ثلثه در نهایت مرتبه بطلان
و سقوط و رکاکت و هبوط رسیده است لیکن با اینهمه اعتراف او در آخر کلام بر اثبات مطلوب مرام
اهل حق کرام کافی و وافی و برای بیخ زعم مخالفین مخاصم قاطع و نافی ست والله یحق الحق بکلماته
و یبطل الباطل بقواطع حججه و بیّناته **وجه ششم آنکه عاصمی** در تاویل حدیث مدینة العلم و بیان معنی
آن کلامی دیگر که ازین کلام زیاده تر نامربوط است بمنصه شهود رسانیده خویشتن را کما ینبغی غرضه تعییر و
تأنیب و تشویر و تثریب هر عاقل لبیب گردانیده چنانچه در زین الفتی در مقام ذکر اسامی جناب امیرالمؤمنین
علیه السلام بعد روایت حدیث مدینة العلم گفته قلت و معنی الحدیث ان مثل النبی صلی الله
علیه مثل المدینة و اذا کانت مدینة مثل النبی صلی الله علیه فلیس بعجب ان یکون
لها ابواب کثیرة لان مدینة مثلها مثل النبی علیه السلام فلیس بعجب ان یکون لها
طول و سعة و عرض کاوسع مدینة فی الدنیا و لیس بعجب ان یکون لها ابواب کثیرة
فعلی باب منها فی القضاء کما خصه النبی صلی الله علیه به اخبرنا الحسین بن محمد السبتی
قال حدثنا عبد الله بن ابی منصور قال حدثنا محمد بن بشر قال حدثنا محمد بن ادریس

کلام دیگر عاصمی

قال حدثنا محمد بن عبد الله بن المثنی قال حدثنی حمید عن انس قال قضی علی قضاء
فبلغ ذلک رسول الله صلی الله علیه فاعجبه فقال الحمد لله الذی جعل الحکمة فینا اهل
البیت قال وبعثه رسول الله صلی الله علیه الی الیمن بالقضاء فقال یا رسول الله لا علم
لی بالقضاء فوضع النبی صلی الله علیه یده علی صدره ثم قال اللهم اهد قلبه وسدد
لسانه قال فما شککت فی قضاء بین اثنین حتی جلست مجلسی هذا ثم یکون ابو بکر الصدیق
رضوان الله علیه بابا منها وهو اول باب افضل باب حیث جعله النبی صلی الله علیه
اولهم فی الحدیث الذی ذکر فیه اصحابه وخص کل واحد منهم بخاصیته فکان رضوان
الله علیه بابا فی الرحمة والرافة بالمسلمین والشفقة علیهم کما قال صلی الله علیه ارحم
امتی ابو بکر وفی روایة اخری ارأف امتی بامتی ابو بکر ولا یکون الرحمة بالمسلمین الا من
اصل العلم وبعد الصدیق کان عمر بن الخطاب رضی الله عنه بابا فی الشدة علی المنافقین
والمخالفین فی الدین قوله صلی الله علیه واشدهم وروی واصلبهم فی دین الله عمر بن الخطاب
ثم عثمان بن عفان الباب الثالث منها فی صدق الحیاء قوله صلی الله علیه واصدق امتی
حیاء عثمان بن عفان وباب منها ابی بن کعب حیث فضله النبی صلی الله علیه بعلم القرآن
وقراءته قوله علیه السلام واقرءهم ابی بن کعب وروی واقرأهم لکتاب الله وباب منها
معاذ بن جبل لما فضله النبی صلی الله علیه فی العلم خاصة دون غیره قوله علیه السلام واعلم امتی
بالحلال والحرام معاذ بن جبل وباب منها زید بن ثابت لما فضله النبی صلی الله علیه بعلم الفرائض
خاصة دون غیره قوله علیه السلام وافرض امتی زید بن ثابت وباب منها ابو عبیدة
بن الجراح فی الامانة فی الاسلام حیث خصه النبی علیه السلام بالامانة فی الاسلام
والامانة لا تودی الا بالعلم قوله علیه السلام ولکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة
بن الجراح ثم قال لابی ذر فی غیر هذا الحدیث من اراد ان ینظر الی بعض زهد عیسی
فلینظر الیه فیشبه ان یکون له باب فی الزهد من تلک المدینة وجعل له الضا باب الصدق
قوله صلی الله علیه ما حملت الارض ولا اظلت الخضراء ذا لهجة اصدق من ابی ذر فجعل له
بابین باب الصدق وباب الزهد والزهد فی الدنیا جامع للعلم کله وقد ذکرناه فی فضل

متابه ابینا آدم علیه السلام فی معنی هذا الحدیث ما اغنی عن اعادته ههنا از ملاحظه این عبارت
بر ارباب خبرت و بصارت واضح و عیان میشود که عاصمی درین کلام مختل القوام نسبت بکلام فاسد انتظام خود
در تحقق صریح و انکار صواب صحیح نهایت انهماک ورزیده بکمال وله و غرام و شغف و هیام نصرت
باطل لجلج و موازرت خطای اعوج گزیده حالانکه این کلام مبین الانخرام نیز مثل کلام فاسد المرام سابق
مخدوش و موهون ست بوجوه عدیده اول آنکه این کلام با کلام سابق تدافع و تنافر و تهافت و تناکر
صریح دارد چه عاصمی در کلام سابق خود صرف خلفای اربعه را ابواب مدینه علم قرار داده و برای اثبات
این مدعا تقریر رکاکت تخمیر عدم خلو مدینه از چار باب و مبنی بودن مدینه بر چار رکن و سبب و بودن هر باب
در رکنی آغاز نهاده و درین کلام او لا ادعای امکان ابواب کثیره برای مدینه علم کرده و ثانیاً در مقام
ذکر ابواب آن نه کس از اصحاب کبار آورده و برای اثبات این مدعا ناچار متمسک بذیل بعض روایات
کاسده و مختلقات فاسده گردیده و ظاهر ست که این هر دو تقریر را هیچ جمع نتوان کرد زیرا که اگر تقریر سابق
صحیح ست و در هر رکن مدینه یک باب ست مدینه علم قابلیت بیش از چار باب ندارد و اگر ابواب مدینه
علم بیش از چار ست تقریر سابق باطل ست و ذلک ظاهر لکل الظهور لکن من لم یجعل
الله له نورا فما له من نور دوم آنکه عاصمی درین کلام مدعی شده که جناب امیر المومنین
علیه السلام مخصوص در امر قضا باب مدینه علم بود و این تخصیص ناشی از کمال عصبیت و عناد
با ابو الائمة الامجاد علیه و علیهم آلاف السلام الی یوم المعاد می باشد و عاصمی باین تخصیص خواهد
که باب بودن جناب امیر المومنین علیه السلام برای جمله علوم جناب رسالتمآب صلی الله علیه
و آله و سلم ثابت نشود بلکه صرف باب بودن آنجناب برای علم قضا ظاهر گردد حالانکه
هیچ دلیلی قدم نشده بر اینکه مراد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم از حدیث
مدینة العلم همین ست که جناب امیر المومنین علیه السلام در محض امر قضا باب آنجناب ست و بس
و آنچه عاصمی در مقام اثبات این مطلوب خبر اعجاب قضاء جناب امیر المومنین
علیه السلام جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم را و خبر بعث آنجناب صلی الله
علیه و آله و سلم جناب امیر المومنین علیه السلام را بسوی یمن ذکر کرده هرگز دلیل این تخصیص نیست
بلکه این دو خبر شریف دلیل واضح کمال علو مرتبت جناب امیر المومنین علیه السلام

در فضل حکمت و فصل خطاب برہان لائح اعلمیت و افضلیت آنجناب از سائر اصحاب میباشد کما سیاتی
بیانه فیما بعد ان شاء الله تعالی و هو حاسم لبنیان خلافة المتقدمین علیه استیثارا
واختزالا و علاوه برین این تخصیص عاصمی در حدیث مدینة العلم اگر مسلم هم شود ضرری بمطلوب اهل الحق نمیرساند
و فائده بجال او نمی بخشد زیرا که در ما بعد ان شاء الله تعالی بمعرض تبیین و تحقیق می رسد که تخصیص جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم جناب امیر المومنین علیه السلام را بعلم قضا و اظهار فضیلت آنجناب درین باب
مظهر و مصرح ہمین معنی ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم جمله انواع علوم و اقسام آن از برای
جناب امیر المومنین علیه السلام جمع فرموده است پس اگر بالفرض معنی حدیث مدینة العلم ہمین باشد که جناب
امیر المومنین علیه السلام باب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم ست در امر قضا ثابت خواهد شد که
که آنجناب باب آنحضرت ست در جمله انواع علوم و اقسام آن و از ہمین جاست که بعض علمای اعلام
و احبار فخام سنیه اعتراف دارند بآنکه حدیث اقضاکم علی و حدیث انا مدینة العلم و علی بابها
هر دو دلیل ست برانکه خداوند عالم خاص فرموده است جناب امیر المومنین علیه السلام را از علوم
بچیزی که از بیان آن عبارات قاصر ست چنانچه ابن حجر مکی در منح مکیه کما سمعت سابقا در شرح شعر
لم یزده کشف الغطاء یقینا بل هو الشمس ما علیه غطاء گفته تنبیه مما یدل علی ان الله
سبحانه اختص علیا من العلوم بما تقصر عنه العبارات قوله صلی الله علیه و سلم اقضاکم
علی و هو حدیث صحیح لا نزاع فیه و قوله انا دار الحکمة و فی روایة مدینة العلم و علی بابها
الخ بالجمله ازین تخصیص عاصمی آبی بر روی کارش نمی آید و این اهتمام ناتمام او بابی از مطلوبش نمیگشاید
سوم آنکه عاصمی درین کلام مهانت انضمام لغرض فاسد تعدید ابواب مفروضه مدینه علم تمسک شده
بحدیث موضوع ارحم امتی ابوبکر الخ حالانکه این حدیث از جمله اکاذیب موضوعه و اباطیل مصنوعه
است که اسلاف ناانصاف سنیه در مدح اصحاب از ساخته و پرداخته اند و بوضع و افترای آن اعلام
جلاعت و خلاعت بی محابا برافراخته و چون این حدیث وقتا و قتا در قوالب مختلفه وضع و افتعال و
اوضاع متفاوته افترا و انتحال از ایدی صناعین انکاس و وضاعین ارجاس مفرغ شده لهذا روایات
آن خیلی اختلاف فاحش دارد بعضے از ان چنان واقع شده که بجز اباطیل و اضحوکه و اراجیف لایحصی هیچ
حرف حق دران مرئی و مشهود نمیشود و شطری از ان نیز منسوج شده که بعض کلمات حقه و جملات

ساده که بر زبان جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در حق جناب امیر المؤمنین علیه السلام و بعض خواص
اصحاب موثقین جاری شده نیز ز ان مسرود و موجود است و آن کلمات و جملات ارشاداتی ست که
فی الحقیقه از آنجناب در احادیث صحیحه دیگر و اخبار ثابته آخر مروی و ماثور و منقول و مذکور گردیده و بحد ثبوت
و تحقق تام رسیده و گویا واضع این شطر روایات گمان نموده است که بسبب مزج و خلط و حدوان و خبط
او حق با باطل و ثمین با عاطل التباس خواهد یافت و کسی از ارباب تنقید و تحقیق و تمییز و تدقیق حقیقت
آنرا نخواهد کافت غافل از آنکه بمفاد الحق ابلج والباطل لجلج نزد ممعنین با کمال در جمیع عصور و احوال حق
از باطل ظاهر و ممتاز است و بمصداق لکل حق حقیقة و علی کل صواب نور خطای خطا از صوب صواب
قاصر و متجاوز بالجمله افاکین جسارت شعار و کذابین خسارت دثار در وضع جمله روایات حدیث ارحم امتی
الخ با خیبت و خسار مقرون و دوچار شده اند و بحمد الله هیچ طریقی از طرق این حدیث شطر مصنوع
و خبر مؤلف مجموع از غوائل قدح و جرح خالی بنظر نمی آید و جمله اسانید ایشان در سرد و سیاق این
زور منتحل و کذب مفتعل نزد اصحاب سبر و اختبار و نقد و اصحاب اولی الاثبات ایمه نمی شاید تفصیل این اجمال

قدح حدیث ارحم امتی بروایت انس بن مالک

آنکه ارباب وضع و تزویر و اصحاب افک و تغریر و اثبات این خبر را چند نفر از صحابه نسبت نمایند و باسانید
مختلفه مختلقه این کذب و زور را از ایشان نقل نموده در احقاب وزر و وبال می افزایند از آنجمله است
انس بن مالک و حدیث او را از اصحاب صحاح ستة ترمذی و ابن ماجه روایت کرده اند ترمذی در جامع خود
گفته مناقب معاذ بن جبل و زید بن ثابت و أبي و ابی عبیدة بن الجراح رضی الله عنهم حدثنا
سفیان بن وکیع حدثنا حمید بن عبد الرحمن عن داود العطار عن معمر عن قتادة عن انس
بن مالک قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارحم امتی بامتی ابوبکر واشدهم
فی امر الله عمر واصدقهم حیاء عثمان بن عفان واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل
وافرضهم زید بن ثابت واقرءهم أبي بن کعب ولکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة
بن الجراح هذا حدیث غریب لا نعرفه من حدیث قتادة الا من هذا الوجه وقد رواه
ابو قلابة عن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم نحوه حدثنا محمد بن بشار نا عبد الوهاب بن عبد المجید
الثقفی حدثنا خالد الحذاء عن ابی قلابة عن انس بن مالک قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارحم
امتی بامتی ابوبکر واشدهم فی امر الله عمر واصدقهم حیاء عثمان واقرأهم لکتاب الله ابی بن

کعب وافرضهم زید بن ثابت واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل الا وان لکل امة امینا
وان امین هذه الامة ابوعبیدة بن الجراح هذا حدیث حسن صحیح وابن ماجه در سنن خود آورده
حدثنا محمد بن المثنی ثنا عبد الوهاب بن عبد المجید ثنا خالد الحذاء عن ابی قلابة عن انس
بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ارحم امتی بامتی ابوبکر واشدهم فی دین الله
عمر واصدقهم حیاء عثمان واقرأهم لکتاب الله ابی بن کعب واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن
جبل وافرضهم زید بن ثابت الا وان لکل امة امینا وامین هذه الامة ابوعبیدة بن الجراح حدثنا
علی بن محمد ثنا وکیع عن سفیان عن خالد الحذاء عن ابی قلابة مثله و بر متتبعین احوال ناقدین
رجال واضح ولائح است که هیچ یک از طرق ترمذی وابن ماجه سالم از طعن وقدح وعیب وجرح نیست
زیرا که اولا مدار کل طرق بر انس است وبودن او از کبار اعادی جناب امیر المؤمنین علیه السلام قابل انکار نیست
واحوال انحراف او از آنجناب بر ناظر مجلدات حدیث غدیر وحدیث طیر مخفی ومحتجب نیست کما علمت
سابقا وخود این حدیث بر فرض ثبوت دلیل صریح عداوت انس با جناب امیر المؤمنین علیه السلام است زیرا که
او درین حدیث از فرط عصبیت ذکرے از جناب امیر المؤمنین علیه السلام نیاورده واکتفا بر مدح ثلثه واتباع و
اذناب ایشان کرده وهذا من اعظم الدواهی والطوام کما لا یخفی علی الخواص والعوام وثانیا
مدار طریق ثانی ترمذی وهر دو طریق ابن ماجه بر ابی قلابه است وجرح وقدح او انشاء الله تعالی در ما بعد
خواهی شنید وبحقیقت حال خسارت مآل او کما ینبغی خواهی رسید وثالثا در طریق ثانی ترمذی وهر دو طریق
ابن ماجه خالد حذاء واقع شده واو را اکابر علمای اعلام سنیه مثل شعبه بن الحجاج وابن علیة وحماد بن
زید وسلیمان تیمی وابوحاتم رازی وعقیلی صاحب کتاب الضعفا مجروح ومقدوح ساخته اند کما لا یخفی
علی ناظر کتب القوم وستسمع بعض ذلک فیما بعد انشاء الله تعالی ورابعا در طریق ثانی ترمذی
وطریق اول ابن ماجه عبد الوهاب بن عبد المجید ثقفی واقع است واو هم مقدوح ومجروح است ابن حجر
در تهذیب ترجمهٔ او گفته عده ابن مهدی فیمن کان یحدث من کتب الناس ولا یحفظ ذلک
الحفظ ونیز در تهذیب گفته وقال الدوری عن ابن معین اختلط باخره وقال عقبة بن مکرم
اختلط قبل موته بثلاث سنین او اربع سنین ونیز در تهذیب گفته وقال عمرو بن علی
اختلط حتی کان لا یعقل وسمعته وهو مختلط یقول حدثنا محمد بن عبد الرحمن بن ثوبان

باختلاط شدید و سبط ابن العجمی الحلبی در کتاب الاغتباط بمن رمی بالاختلاط گفته عبد الوهاب بن
عبد المجید بن الصلت قال عقبة بن مکرم کان قد اختلط قبل موته بثلاث سنین او اربع
قال د تغیر و ذکره العقیلی فقال تغیر فی آخر عمره و ذکره ابن الصلاح ایضاً فیهم خامسا در
طریق ثانی ترمذی ای ابو داود راوی از عبد الوهاب ثقفی محمد بن بشار است و قدح محمد بن بشار بعون الله تعالی در ما بعد مذکور خواهد شد
سادسا در طریق اول ابن ماجه راوی از عبد الوهاب ثقفی محمد بن المثنی العنزی ست و او هم مقدوح
و مجروح میباشد ذهبی در میزان بترجمهٔ او گفته ودی عباس عن یحیی کذاب و قال الحاکم تو ذاهب الحدیث
سابعا در طریق ثانی ابن ماجه راوی از خالد حذاء سفیان ثوری ست و قدح و جرح او در ما بعد ان شاء الله
تعالی خواهی دید ثامنا در همین طریق راوی از سفیان وکیع ست و وکیع هم مقدوح و مطعون میباشد احمد
بن حنبل که یکی از ارکان اربعهٔ اهلسنت ست قدح و جرح در و نموده و بکنایه ابلغ من التصریح او را سباب
سلف و شارب مسکر و مفتی بفتوای باطل زرع ارض فرات دانسته و ابن المدینی نیز تقبیح لحن
او را مطعون نموده و عجائب الفاظ ملحونهٔ او که مضحکهٔ صبیان و ملعبهٔ نسوان ست بیان فرموده ذهبی در میزان
الاعتدال گفته وکیع بن الجراح بن ملیح ابو سفیان الرواسی الکوفی الحافظ احد الائمة الاعلام
قال ابن المدینی کان وکیع یلحن ولو حدثت بالفاظه لکانت عجبا کان یقول حدثنا مشعبی عن
عیشة وسئل احمد بن حنبل اذا اختلف وکیع و عبد الرحمن ای ابن مهدی بقول من نأخذ فقال
عبد الرحمن یوافق اکثر و خاصة فی سفیان و عبد الرحمن یسلم منه السلف و یجتنب شرب المسکر
و کان لا یری ان یزرع فی ارض الفرات قال الذهبی فی التهذیب وکیع کان فیه تشیع قلیل قال الحنبل
سمعت یحیی بن معین یقول رأیت عند مروان بن معاویة لوحا فیه فلان کذا و فلان رافضی و وکیع رافضی
فقلت له وکیع خیر منک قال منی قلت نعم فما قال لی شیئا ولو قال شیئا لوثب علیه اصحاب
الحدیث فبلغ ذلک وکیعا فقال یحیی صاحبنا و نیز ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ وکیع گفته قلت
ما فیه الا شربه لنبیذ الکوفیین و ملازمته له جاء ذلک من غیر وجه عنه قال یحیی بن معین
سال رجل وکیعا انه شرب نبیذا فرأی فی النوم کان من یقول له انک شربت خمرا فقال وکیع ذلک
شیطان و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته و قال فی موضع آخر ابن مهدی اکثر
تصحیفا من وکیع و وکیع اکثر خطأ منه و قال فی موضع آخر اخطأ وکیع فی خمسمائة حدیث و نیز در تهذیب

نسخ غیری

ترجمه او گفته وقال يعقوب بن سفيان سئل احمد اذا اختلف وكيع وعبد الرحمن بقول من ناخذ
فقال عبد الرحمن يوافق كثيرا وتسلم منه السلف ويجتنب شرب النبيذ ونيز در تهذيب گفته
وقال حنبل عن ابن معين رايت عند مروان بن معوية لوحا مكتوب فيه اسماء شيوخ فلان
كذا وفلان كذا ووكيع رافضي قال يحيى فقلت له وكيع خير منك قال مني قلت نعم وقال فسكت
ونيز در تهذيب گفته وقال علي بن المديني كان وكيع يلحن ولو حدثت بالفاظه لكانت عجبا كان
يقول مشعبي عن عيشة وقال محمد بن نصر المروزي كان يحدث باخره من حفظه فيغير
الفاظ الحديث كانه كان يحدث بالمعنى ولم يكن من اهل اللسان تاسعا در طريق اول ترمذى

قدح قتاده

راوي از انس قتاده است وقوادح عظيمه ومثالب جسيمه او بر ناظرين افادات نقاد كبار و اساطين اخبار
سنيه مخفي نيست ابن خزله در مختار مختصر تاريخ بغداد گفته ودخل قتادة الكوفة ونزل في دار ابي بردة
فخرج يوما وقد اجتمع اليه خلق كثير فقال قتادة والله الذي لا اله الا هو ما يسئلني احد عن
الحلال والحرام الا اجبته فقام اليه ابو حنيفة فقال يا ابا الخطاب ما تقول في رجل غاب
عن اهله اعواما فظنت امرأته ان زوجها مات فتزوجت ثم رجع زوجها الاول ما تقول
في صداقها وقال لاصحابه الذين اجتمعوا اليه لئن حدث بحديث ليكذبن ولئن قال
برأيه ليخطئن فقال قتادة ويحك اوقعت هذه المسئلة قال لا قال فلم تسئلني عما لم يقع
قال ابو حنيفة انا نستعد للبلاء قبل نزوله فاذا وقع عرفنا الدخول فيه والخروج منه قال قتادة
والله لا احدثكم بشيء من الحلال والحرام سلوني عن التفسير فقام اليه ابو حنيفة فقال
يا ابا الخطاب ما تقول في قوله تعالى قال الذي عنده علم من الكتاب انا اتيك به قبل ان يرتد اليك
طرفك قال نعم هذا آصف بن برخيا بن سمعيا كاتب سليمان بن داود كان يعرف اسم الله الاعظم
فقال ابو حنيفة وهل كان يعرف الاسم سليمان قال لا قال فيجوز ان يكون في زمن نبي من
هو اعلم من النبي قال قتادة والله لا احدثكم بشيء من التفسير سلوني عما اختلف فيه العلماء
قال فقام اليه ابو حنيفة فقال يا ابا الخطاب امؤمن انت قال ارجو قال ولم قال لقول ابراهيم والذي
اطمع ان يغفر لي خطيئتي يوم الدين فقال ابو حنيفة هلا قلت كما قال ابراهيم عليه السلام
قال اولم تؤمن قال بلى فهلا قلت بلى قال فقام قتادة مغضبا ودخل الدار وحلف لا يحدثهم

وابن خلکان در وفیات الاعیان بترجمہ او گفتہ وقال معمر سألت ابا عمرو بن العلاء عن قولہ تعالی
وما کنا لہ مقرنین فلم یجبنی فقلت انی سمعت قتادۃ یقول مطیقین فسکت فقلت لہ ما تقول
یا ابا عمرو فقال حسبک قتادۃ فلولا کلامہ فی القدر وقد قال صلی اللہ علیہ وسلم اذا ذکر القدر
فامسکوا لما عدلت بہ احدا من اهل دهرہ وذهبی در تذهیب التهذیب بترجمہ او گفتہ وکان حماد
یتهم بالقدر وقال علی بن المدینی قلت لیحیی بن سعید ان عبد الرحمن یقول اترک کل من کان
راسا فی بدعۃ یدعو الیها قال کیف یصنع بقتادۃ وابن ابی رواد وعمر بن ذر وذکر قوما ثم قال
یحیی ان ترک هذا الضرب ترک ناسا کثیرا وقال جریر بن عبد الحمید عن مغیرۃ عن الشعبی
قیل لہ هل رأیت قتادۃ قال نعم رأیتہ کحاطب لیل وقال سفین بن عیینۃ قال الشعبی
قتادۃ حاطب لیل قال سفین قال لی عبد الکریم الجزری ما حاطب لیل قلت لا الا ان تخبرنی
قال هو الرجل یخرج فی اللیل یحتطب فیقع یدہ علی افعی فیقتلہ هذا مثل ضرب لطالب العلم
ان طالب العلم اذا احمل من العلم ما لا یطیقہ قتلہ علمہ کما قتل الافعی حاطب لیل انتهی مختصرا
ونیز ذهبی در میزان گفتہ قتادۃ بن دعامۃ السدوسی حافظ ثقۃ ثبت لکنہ مدلس ورمی بالقدر
قالہ یحیی بن معین ومع هذا فاحتج بہ ارباب الصحاح ولا سیما اذا قال حدثنا مات کهلا وابن
حجر در تهذیب التهذیب بترجمہ او گفتہ وقال حنظلۃ بن ابی سفیان کان طاؤس یعرض عن قتادۃ
وکان قتادۃ یرمی بالقدر وقال علی بن المدینی قلت لیحیی بن سعید ان عبد الرحمن یقول
اترک کل من کان راسا فی بدعۃ یدعو الیها قال کیف تصنع بقتادۃ وابن ابی رواد وعمر بن
ذر وذکر قوما قال یحیی ان ترک هذا الضرب ترک ناسا کثیرا وقال معتمر بن سلیمان عن ابی عمرو
بن العلاء کان قتادۃ وعمرو بن شعیب لا یغث علیهما شیء یاخذان عن کل احد وقال جریر بن
مغیرۃ عن الشعبی قتادۃ حاطب لیل ونیز ابن حجر در تهذیب التهذیب بترجمہ او گفتہ مات بواسط سنۃ
سبع عشرۃ وکان مدلسا علی قدر فیہ وصفی الدین احمد خزرجی در مختصر تذهیب گفتہ قتادۃ بن دعامۃ
السدوسی ابو الخطاب البصری الاکمہ احد الائمۃ الاعلام حافظ مدلس وسبط ابن العجمی الحلبی
در کتاب التبیین لاسماء المدلسین گفتہ قتادۃ بن دعامۃ السدوسی مشهور [illegible] من جملۃ التابعین
حاصل آنکہ طریق اول ترمذی راوے از عمر داود بن عبد الرحمن عطار ست واو ہم مقدوح ومجروح

ببعض کبار میباشد ذہبی در میزان تبر جمہ او گفتہ و قال الحاکم قال یحیی بن معین ضعیف الحدیث وقال الازدی یتکلمون فیہ وابن حجر عسقلانی در تہذیب التہذیب ترجمہ او گفتہ ونقل الحاکم عن ابن معین تضعیفہ وقال الازدی یتکلمون فیہ حادی عشر در ہمین طریق ترمذی راوی از حمید بن عبد الرحمن سفیان بن وکیع ست وقدح عظیم وجرح جسیم او بر ناظر کتب واسفار واضح وآشکار است ذہبی در میزان گفتہ سفیان بن وکیع بن الجراح ابو محمد الرواسی قال البخاری یتکلمون فیہ لاشیاء لقنوہ ایاہا وقال ابو زرعۃ یتہم بالکذب وقال ابو حاتم اشار الیہ علیہ بن یغیر ورقہ فانہ افسد حدیثہ وقال لہ لا تحدث الا من اصولک فقال سافعل ثم تمادی وحدث بلحاظ ادخلت علیہ وقد ساق لہ ابو احمد خمسۃ احادیث منکرۃ السند لا المتن ثم قال ولہ حدیث کثیر وانما بلاؤہ انہ کان یتلقن ما لقن یکان لہ وراق یلقنہ من حدیث موقوف فیرفعہ او مرسل یوصلہ او یبدل رجلا برجل وقال ابن حبان مات سنۃ سبع واربعین ومأتین وکان شیخا فاضلا صدوقا الا انہ ابتلی بوراق سوء کان یدخل علیہ فکلم فی ذلک فلو رجع وکان ابن خزیمۃ یروی عنہ سمعتہ یقول ثنا بعض من امسکنا عن ذکرہ وھو من الصدق الذی ذکرنا مرات لو خر من السماء فیختطفہ الطیر احب الیہ من ان یکذب علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ولکن افسدوہ وما کان ابن خزیمۃ یحدث عنہ الا بالحرف بعد الحرف ونیز ذہبی در کاشف گفتہ سفیان بن وکیع بن الجراح ابو محمد عن ابیہ ومطلب بن زیاد وعنہ ت ق وابن صاعد والباشانی ضعیف توفی ۲۴۷ ونیز ذہبی در کتاب المغنی فی الضعفا گفتہ سفیان بن وکیع بن الجراح ضعف وقال ابو زرعۃ کان یتہم بالکذب وابن حجر عسقلانی در تہذیب التہذیب ترجمہ او گفتہ قال البخاری یتکلمون فیہ لاشیاء لقنوہ وقال ابو حاتم سالت ابا زرعۃ عنہ فقال لا یشتغل بہ قیل لہ کان یکذب قال کان ابوہ رجلا صالحا قیل لہ کان سفیان متہما بالکذب قال نعم وقال ایضا سمعت ابی یقول کلمنی فیہ مشایخ من اہل الکوفۃ فاتیتہ مع جماعۃ من اہل الحدیث فقلت لہ ان حقک واجب علینا لو صنت نفسک واقتصرت علی کتب ابیک لکانت الرحلۃ الیک فکیف وقد سمعت فقال وما الذی ینقم علی قلت قد ادخل وراقک ما لیس من حدیثک بین حدیثک قال فکیف السبیل فی ہذا قال ترمی

ابو داود عطار

ح سفیان بن وکیع

بالمخرجات ويقتصر على الاصول وينحي هذا الوراق ويدعو بابن كرامة وتوليه اصوله فانه
يوثق به فقال مقبولا عنك قال فما فعل شيئا مما قاله وبلغني ان وراقه كان يسمع
علينا الحديث فبطل الشيخ وكان يحدث تلك الاحاديث التي ادخلت بين حديثه قال
عبد الرحمن سئل ابي عنه فقال لين قال البخاري توفي في ربيع الآخر سنة ۲۴۷ قلت وقال النسائي
ليس بثقة وقال في موضع آخر ليس بشيء وقال ابن حبان كان شيخا فاضلا صدوقا الا انه
ابتلي بوراقه فحال فضه ثم قال وكان ابن خزيمة يروي عنه وسمعته يقول حدثنا بعض من امسكنا
عن ذكره وما كان يحدث عنه الا بالحرف بعد الحرف وهو من الضرب الذين لان يخروا من
السماء احب اليهم من ان يكذبوا على رسول الله صلى الله عليه وسلم ولكن افسدوه
قال الآجري امتنع ابو داود من التحديث عنه قال ابن عدي وانما بلاؤه انه كان يتلقن ما لقن
ويقال كان له وراق يلقنه من حديث موقوف فيرفعه وحديث مرسل فيوصله او يبدل
قوما بقوم في الاسناد ونیز ابن حجر عسقلانی در تقریب گفته سفیان بن وکیع بن الجراح ابو محمد
الرواسي الكوفي كان صدوقا الا انه ابتلي بوراقه فادخل عليه ما ليس من حديثه فنصح
فلم يقبل فسقط حديثه من العاشرة وصفی الدین احمد خزرجی در مختصر تهذیب گفته سفیان
بن وكيع بن الجراح الرواسي ابو محمد الكوفي عن مطلب بن زياد وحفص بن غياث وعنه ت ق
قال البخاري يتكلمون فيه مات سنة سبع واربعين ومائتين **ثانی عشر** اگر فرضا از قوادح رجال
اسانید ترمذی و ابن ماجه اعراض هم کنیم باز هم این حدیث هرگز محکوم بصحت نمیتواند شد زیرا که نزد حفاظ
اهلسنت این حدیث با وجود این طرق خالی از ارسال نیست و بهمین سبب ناقدین اخبار حکم بصحت
آنرا بذکر ارسال آن متعقب و مردود وا مینمایند چنانچه ابن حجر در فتح الباری در شرح حدیث امانت
ابی عبیده گفته تنبيه اورد الترمذي وابن حبان هذا الحديث من طريق عبد الوهاب
الثقفي عن خالد الحذاء بهذا الاسناد مطولا واوله ارحم امتي بامتي ابو بكر واشدهم في امر الله
عمر واصدقهم حياء عثمان واقرأهم لكتاب الله ابي وافرضهم زيد واعلمهم بالحلال والحرام
معاذ الا وان لكل امة امينا الحديث واسناده صحيح الا ان الحفاظ قالوا ان الصواب في اوله
الارسال والموصول منه ما اقتصر عليه البخاري والله اعلم ونیز ابن حجر در فتح الباری در شرح

قول عمر اقرأنا ابی گفته کذا اخرجه موقوفا وقد اخرجه الترمذی وغیره من طریق ابی قلابة
عن انس مرفوعا فی ذکر ابیّ وفیه ذکر جماعة واوله ارحم امتی بامتی ابوبکر وفیه اقرأهم لکتاب الله
ابی بن کعب الحدیث وصححه لکن قال غیره ان الصواب ارساله وعینی در عمدة القاری در شرح
قول عمر اقرأنا ابی گفته وهذا حدیث موقوف واخرجه الترمذی وغیره من طریق ابی قلابة
عن انس مرفوعا وفیه ذکر جماعة واوله ارحم امتی ابوبکر وفیه واقرؤهم لکتاب الله ابی بن کعب
الحدیث وصححه الترمذی وقال غیره والصواب ارساله وسخاوی در مقاصد حسنه در تحقیق حدیث
ارحم امتی بامتی ابوبکر گفته والحدیث اُعِلّ بالارسال وسماع ابی قلابة من انس صحیح الا انه قیل انه
لم یسمع منه هذا وقد ذکر الدارقطنی فی العلل الاختلاف فیه علی ابی قلابة ورجح هو وغیره کالبیهقی
والخطیب فی المدرج ان الموصول منه ذکر ابی عبیدة والباقی مرسل ورجح ابن المواق وغیره روایة
الموصول ومناوی در فیض القدیر شرح حدیث ارأف امتی بامتی گفته قال ابن حجر فی الفتح هکذا الحدیث
اورده الترمذی وابن حبان من طریق عبد الوهاب الثقفی عن خالد الحذاء مطولا واوله
ارحم واسناده صحیح الا ان الحفاظ قالوا ان الصواب فی اوله الارسال والموصول منه ما اقتصر علیه
البخاری انتهی وضعیف بودن حدیث مرسل وسقوط آن از درجه احتجاج بر متتبع افادات اصحاب
درایت مخفی ومحتجب نیست علامه ابن الصلاح در کتاب علوم الحدیث گفته ثم اعلم ان حکم المرسل
حکم الحدیث الضعیف الا ان یصح مخرجه بمجیئه من وجه آخر کما سبق بیانه فی نوع الحسن ونیز
ابن الصلاح در کتاب علوم الحدیث گفته وما ذکرناه من سقوط الاحتجاج بالمرسل والحکم
بضعفه هو المذهب الذی استقر علیه آراء جماهیر حفاظ الحدیث ونقاد الاثر وتداولوه
فی تصانیفهم وفی صدر صحیح مسلم المرسل فی اصل قولنا وقول اهل العلم بالاخبار لیس بحجة
وابن عبد البر حافظ المغرب ممن حکی ذلک عن جماعة اصحاب الحدیث والاحتجاج به مذهب
مالک وابی حنیفة واصحابهما فی طائفة والله اعلم وجلال الدین سیوطی در تدریب
الراوی شرح تقریب النواوی گفته ثم المرسل حدیث ضعیف لا یحتج به عند جماهیر المحدثین
والشافعی کما حکاه عنهم مسلم فی صدر صحیحه وابن عبد البر فی التمهید وحکاه الحاکم عن ابن
المسیب ومالک وکثیر من الفقهاء واصحاب الاصول والنظر للجهل بحال المحذوف ولانه یحتمل ان یکون

غیر صحابی واذا کان کذلک فیحتمل ان یکون ضعیفا وان اتفق ان یکون المرسل لا یروی الا عن ثقة
فالتوثیق مع الابهام غیر کاف کما سیاتی ولانه اذا کان المجهول المسمی لا یقبل فالمجهول عینا وحالا
اولی ومولوی صدیق حسن خان معاصر در منهج الوصول الی اصطلاح احادیث الرسول گفته شوکانی گفته مذهب جمهور
ضعف مرسل وعدم قیام حجت باوست بنابر احتمال یعنی که تابعی آنرا از بعض تابعین شنیده باشد پس
متعین نشد که واسطه صحابی ست نه غیر او تا آنکه چنین گویند که صحابه عدول اند وحذف صحابی مضر نیست
وتحمل کما از مدعی صحبت شنیده باشد وصحبتش بصحت نرسیده ومذهب ابوحنیفه وجمهور معتزله ومختار آمدی
قبول مرسل وقیام حجت باوست تا آنکه بعض قائلین مرسل آنرا اقوی تر از مسند گفته اند بنابر ثقت تابعی
بصحت او ولهذا آنرا مرسل کرده واین غلو خارج از انصاف ست وحق عدم قبول ست بنابر احتمال
مذکور انتهی حافظ ابن کثیر بعد حد مرسل نوشته هذا ما یتعلق بتصویره عند المحدثین واما کونه حجة فی الدین
فذلک یتعلق بعلم الاصول وقد اشبعنا الکلام فی ذلک فی کتابنا المقدمات وقد ذکر مسلم فی مقدمة
کتابه ان المرسل فی اصل قولنا وقول اهل العلم بالاخبار لیس بحجة وکذا حکاه ابن عبد البر عن جماعة
اصحاب الحدیث قال ابن الصلاح وما ذکرناه من سقوط الاحتجاج بالمرسل والحکم بضعفه هو الذی
استقر علیه آراء جماعة حفاظ الحدیث ونقاد الاثر وتداولوه فی تصانیفهم انتهی واز عجائب آیات
بیبهره انیست که چون در نیحدیث ارسال حسب افادۀ ناقدین باکمال متحقق بود لهذا خود عاصمی وقتیکه آنرا بسند
خود روایت کرد طریقی اختیار نمود که در ارسال صحیح ست وآنرا بوضوح تمام ظاهر میگرداند که این حدیث را
ابوقلابه بلا واسطه انس بجناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم اسناد مینماید وجرأت بر ادعای سماع آن از
انس نمیکند وپر ظاهرست که ابوقلابه از تابعین ست وادراک صحبت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم
نموده پس هیچ ارسال این اسناد ومرسل بودن این حدیث باقی نماند انتهاک حال آن بدرجه کمال رسید
حالا عبارت عاصمی باید شنید ولمعان وسطوع امر حق بچشم حقیقت بین باید دید عاصمی در صدر زین لفتی
جائیکه ذکر صحابه نموده گفته اخبرنی شیخی محمد بن احمد رحمه الله قال حدثنا ابوسعید الرازی قال حدثنا
یوسف بن عاصم الرازی البزاز قال حدثنا ابراهیم بن الحجاج قال حدثنا حماد عن عاصم الاحول عن ابی قلابة
ان رسول الله صلی الله علیه قال ارحم امتی بامتی ابوبکر واصلبهم فی دین الله عمر واکرمهم حیاء عثمان بن
عفان واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل وافرضهم زید بن ثابت واقرأهم ابی بن کعب ولکل امة امین

وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح و از ملاحظه مصابیح و مشکوة و فتح الباری و غیر آن لائح میگردد که اینحدیث مهتوک الحال را قتاده نیز بارسال روایت نموده و او هم مثل ابوقلابه جرأت ادعای سماع این حدیث از انس نیافته محی السنه بغوی در مصابیح گفته عن انس رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ارحم امتی بامتی ابوبکر واشدهم بامتی فی امر الله عمر واصدقهم حیاء عثمان وافرضهم زید بن ثابت واقرأهم ابی واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل ولکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح (صحیح) ورواه بعضهم عن قتادة رضی الله عنه مرسلا وفیه واقضاهم علی و ولی الدین خطیب در مشکوة المصابیح گفته وعن انس عن النبی صلی الله علیه وسلم قال ارحم امتی بامتی ابوبکر واشدهم فی امر الله عمر واصدقهم حیاء عثمن وافرضهم زید بن ثابت واقرأهم ابی بن کعب واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل ولکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح رواه احمد والترمذی وقال هذا حدیث حسن صحیح وروی عن معمر عن قتادة مرسلا وفیه واقضاهم علی و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در کتاب التفسیر گفته وعن عبد الرزاق عن معمر عن قتادة عن النبی صلی الله علیه وسلم مرسلا ارحم امتی بامتی ابوبکر واقضاهم علی الحدیث و بعد اسد ادراک این تحقیق انیق بر تو واضح گردید که ترمذی و ابن ماجه و من یحذو حذوهم که در روایت این حدیث در مابین ابوقلابه و جناب رسالتماب صلی الله علیه واله وسلم یا درمیان قتاده و انجناب ذکر انس افزوده اند یا مرتکب خطای عظیم و وهم جسیم شده اند و یا دیده و دانسته تدلیسا و تلبیسا خواسته اند که حدیث مرسل بر ناظرین قاصرین موصول ظاهر شود و لکن ابی الله الا ان ینکشف جلیة الحال ویتضح انقطاعه والارسال ویبین ضعفه والانخزال بتصریح اجلاءهم والاعیان از انجمله است ابن عمر و این افک مصنوع و کذب موضوع را بروایت او حاکم در مستدرک اورده چنانچه گفته حدثنا عبد الرحمن بن حمدان الجلاب بهمدان حدثنا ابو حاتم الرازی حدثنا محمد بن یزید بن سنان الرهاوی حدثنا الکوثر بن حکیم ابو محمد الحلبی عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان ارأف امتی بها ابوبکر وان اصلبها فی امر الله عمر وان اشدها حیاء عثمان وان اقرأها ابی بن کعب وان افرضها زید بن ثابت وان اقضاها علی بن ابیطالب وان اعلمها بالحلال والحرام معاذ بن جبل وان اصدقها لهجة ابوذر وان امین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح وان حبر هذه الامة لعبد الله بن عباس و قدح و جرح این سند

بروایت ابن عمر حدیث ارحم امتی

قدح محمد بن سنان الرهاوی

بر متتبع خبیر واضح و مستنیر است زیرا که در آن محمد بن یزید بن سنان الرهاوی واقع شده و او را اکابر علمای سنیه
ضعیف شمرده اند ذهبی در میزان الاعتدال گفته محمد بن یزید بن سنان الرهاوی عن ابیه قال الدارقطنی
ضعیف قلت روی عن جده سنان بن یزید وابن ابی ذئب وعنه ابنه ابو فروة یزید بن محمد و
ابو حاتم وجماعة وقال النسائی لیس بالقوی و نیز ذهبی در مغنی گفته محمد بن یزید بن سنان الرهاوی
عن ابیه ضعفه ابو الحسن الدارقطنی و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب ترجمه او گفته قال ابن
ابی حاتم سألت ابی عنه فقال لیس بشیء هو اشد غفلة من ابیه و نیز در تهذیب گفته وقال الساجی
ابو فروة متقارب الحدیث الا ان ابنه محمدا یروی عنه مناکیر وقال الآجری عن ابی داود وابو فروة
الجزری لیس بشیء وابنه لیس بشیء وقال النسائی لیس بالقوی و نیز در تهذیب گفته قال الترمذی
لا یتابع علی روایته وهو ضعیف وقال الدارقطنی ضعیف و نیز ابن حجر در تقریب گفته محمد بن یزید بن
سنان الجزری ابو عبد الله بن ابی فروة الرهاوی لیس بالقوی من التاسعة مات سنة عشرین

قدح کوثر بن حکیم

و نیز درین سند کوثر بن حکیم واقع شده و او خیلی مقدوح و مجروح است بخاری در کتاب الضعفاء المتروکین گفته
کوثر بن حکیم عن نافع منکر الحدیث ونسائی در کتاب الضعفاء المتروکین گفته کوثر بن حکیم متروک الحدیث و ذهبی در
میزان الاعتدال گفته کوثر بن حکیم عن عطاء و مکحول وهو کوفی نزل حلب حدث عنه مبشر بن
اسمعیل وابو نعیم التمار قال ابو زرعة ضعیف وقال ابن معین لیس بشیء وقال احمد بن حنبل
احادیثه بواطیل لیس بشیء وقال الدارقطنی وغیره متروک وقال ابن عدی سمعت ابا المیمون
احمد بن محمد بن میمون بن ابراهیم بن کوثر بن حکیم بن ابان بن عبد الله بن العباس الهاشمی
الحلبی بحلب هکذا انتسب الی جد جده کوثر وکناه ابا مخلد وقال احمد احادیثه بواطیل و نیز ذهبی
در مغنی گفته کوثر بن حکیم عن عطاء وغیره ترکوا حدیثه له عجائب و شیخ رحمة الله بن عبد الله سندی
در مختصر تنزیه الشریعة گفته کوثر بن حکیم احادیثه بواطیل و باید دانست که این حدیث موضوع را اول
ابن حجر سیوطی در جامع صغیر نقلا عن مسند ابی یعلی الموصلی آورده حیث قال ارحم امتی بامتی ابو بکر
واشدهم فی دین الله عمر واصدقهم حیاء عثمان واقضاهم علی وافرضهم زید بن ثابت واقرؤهم
ابی واعلمهم بالحلال والحرام معاذ الا وان لکل امة امینا وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح
ع عن ابن عمر و هر چند اصل مسند ابو یعلی پیش نظر قاصر حاضر نیست تا بر رجال سندش تماما کلام نمایم

یعنی اخرجه ابو یعلی فی مسنده ۱۲

لیکن این تصحیح علامه سخاوی در مقاصد حسنه و تنصیص علامه مناوی در فیض القدیر کما ستسمع انشاء الله تعالی عنقریب واضح ولائح میشود که ابویعلی این حدیث را از طریق ابن البیلمانی از پدرش روایت کرده و بر متتبعین احوال رجال مخفی و محتجب نیست که ابن البیلمانی نهایت مطعون و مقدوح و بغایت مقدوح و مهتوک بوده باشد بخاری در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته محمد بن عبد الرحمن البیلمانی عن ابیه منکر الحدیث کان الحمیدی یتکلم فیه و نسائی در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته محمد بن عبد الرحمن البیلمانی عن ابیه منکر الحدیث و ابن الجوزی در کتاب الموضوعات محمد بن عبد الرحمن البیلمانی را واهی دانسته و از ابوحاتم نقل کرده که ابن البیلمانی از پدرش نسخه قریب بصد حدیث وارد روایت کرده حال آنکه تمام آن موضوع است و احتجاج باو حلال نیست و ذکر او در کتب جایز نیست مگر بر سبیل التعجب چنانچه کتاب الموضوعات که نسخه عتیقه آن پیش نظر قاصر حاضر است گفته باب ما یصنع عند حدوث الاختلاف انبانا ابن خیرون عن الجوهری عن الدار قطنی عن ابی حاتم قال ثنا محمد بن یعقوب بن اسحق الخطیب قال ثنا عبد الله بن محمد الحارثی قال ثنا محمد بن الحارث قال حدثنا محمد بن عبد الرحمن البیلمانی عن ابیه عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و علی اله و سلم اذا کان اخر الزمان واختلف الاهواء فعلیکم بدین اهل البادیة و فی روایة بدین اهل البادیة والنساء قال المصنف هذا حدیث لا یصح عن رسول الله صلی الله علیه و علی اله و سلم قال یحیی بن معین محمد بن الحارث و محمد بن عبد الرحمن لیسا بشیء قال ابوحاتم حدث محمد بن عبد الرحمن عن ابیه بنسخة شبیه بمائتی حدیث کلها موضوعة لا یحل الاحتجاج به ولا ذکره فی الکتب الا تعجبا و نیز ابن الجوزی در جای دیگر از کتاب الموضوعات ابن البیلمانی را مقدوح و مجروح نموده و از یحیی بن معین در حق او لیس بشیء نقل کرده و قدح ابن حبان که مشتمل بر روایت کردن نسخه موضوعه و عدم جواز احتجاج باوست نیز آورده چنانچه در کتاب مذکور گفته باب فضل جدة انبانا محمد بن عبد الملک قال انبانا اسماعیل بن مسعدة قال انبانا حمزة قال انبانا ابواحمد بن عدی قال حدثنا محمد بن ابراهیم الدیبلی قال ثنا عبد الحمید بن صبیح قال ثنا صالح بن عبد الجبار قال ثنا محمد بن عبد الرحمن البیلمانی عن ابیه عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه و علی اله و سلم یاتی علی الناس زمان یکون افضل الرباط رباط جدة حدیث اخر فی ذلک انبانا محمد بن ابی طاهر عن الجوهری عن الدار قطنی عن ابی حاتم البستی قال ثنا محمد بن المسیب قال ثنا اسماعیل بن مالک قال ثنا الحجاج بن خالد قال ثنا عبد الملک بن هارون بن عنترة عن ابیه عن

قدح محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی

بسنده عن علی قال قال رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وسلم اربعة ابواب من ابواب الجنة مفتحة
فی الدنیا الاسکندریة وعسقلان وقزوین وفضل جدة علی هؤلاء کفضل بیت الله الحرام علی سائر
البیوت قال المصنف هذان حدیثان لا صحة لهما اما الاول ففیه محمد بن عبد الرحمن قال یحیی
لیس بشیء وقال ابن حبان حدث عن ابیه نسخة شبیها بمائتی حدیث کلها موضوعة لا یحل
الاحتجاج به واما الثانی فقال یحیی عبد الملک بن هرون کذاب وقال السعدی دجال کذاب
وقال ابن حبان یضع الحدیث ذهبی در میزان الاعتدال گفته محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی عن
ابیه ضعفوه وقال البخاری وابو حاتم منکر الحدیث وقال الدارقطنی وغیره ضعیف وقال
ابن حبان حدث عن ابیه بنسخة شبیها بمائتی حدیث کلها موضوعة صالح بن عبد الجبار
الحضرمی ثنا ابن البیلمانی عن ابیه عن ابن عمر مرفوعا من صافح الرکن فکانما وضعها فی کف الرحمن عز وجل
ابن حبان ثنا محمد بن یعقوب الخطیب بالاهواز ثنا عبید بن محمد الحارثی ثنا محمد بن الحارث
الحارثی ثنا محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی مولی بن عمر عن ابیه عن ابن عمر مرفوعا اذا اختلفت
الاهواء فعلیکم بدین اهل البادیة وبه ولد الزنا لا یرث ولا یورث وبه من صام یوم الجمعة
کتب الله له عشرة ایام غرا زهرا لا یشاکلهن ایام الدنیا وبه من صام صبیحة یوم الفطر فکانما
صام الدهر وبه ان الذی یعلم الطاعات یحفظه الله فی سبع قرون من ذریته وبه اذا لقیت
الحاج فصافحه ومره ان یستغفر لک فانه مغفور له وبه لا یزال اربعون یحفظ الله بهم الارض
محمد بن ابی بکر المقدسی ثنا محمد بن الحارث عن ابن البیلمانی عن ابیه عن ابن عمر مرفوعا
لا شفعة لصغیر ولا لغائب والشفعة کحل العقال قال ابن عدی کلما یرویه ابن البیلمانی فالبلاء
فیه منه ومحمد بن الحارث ضعیف ایضا ونیز ذهبی در مغنی گفته محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی عن
ابیه ضعفوه وقال ابن حبان روی عن ابیه نسخة موضوعة وابراهیم بن محمد بن خلیل الحلبی
المعروف بسبط ابن العجمی در کتاب الکشف الحثیث عمن رمی بوضع الحدیث گفته محمد بن عبد الرحمن
بن البیلمانی عن ابیه ضعفه غیر واحد وقال خ [ای البخاری] وابو حاتم منکر الحدیث وقال ابن حبان حدث
عن ابیه بنسخة شبیها بمائتی حدیث کلها موضوعة وقد ذکر له الذهبی عدة احادیث
فی میزانه وفی آخرها قال ابن عدی کلما یرویه ابن البیلمانی فالبلاء منه ومحمد بن الحارث

ایضا ضعیف انتهی یعنی راوی غالب الاحادیث التی ذکرها والله اعلم وفی ثقات ابن حبان فی حق
ابیه یضع علی ابیه العجائب و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب گفته محمد بن عبد الرحمن البیلمانی الکوفی
النحوی مولی آل عمر روی عن ابیه وعن خال ابیه ولم یسمه روی عنه سعید بن بشیر البخاری
وعبد الله بن عباس بن الربیع الحارثی ومحمد بن الحرث بن زیاد الحارثی ومحمد بن کثیر العبدی وابو سلمة
موسی بن اسمعیل وغیرهم قال عثمان الدارمی عن ابن معین لیس بشیء وقال البخاری وابو حاتم
والنسائی منکر الحدیث وقال البخاری عنه کان الحمیدی یتکلم فیه ویضعفه وقال ابو حاتم ایضا مضطرب
الحدیث وقال ابن عدی کل ما یرویه ابن البیلمانی فالبلاء فیه منه واذا روی عنه محمد
بن الحرث فهما ضعیفان قلت وقال ابن حبان حدث عن ابیه نسخة شبیها بمائتی حدیث کلها
موضوعة لا یحل الاحتجاج به ولا ذکره الا علی وجه التعجب وقال الساجی منکر الحدیث وقال العقیلی
روی عنه صالح بن عبد الجبار ومحمد بن الحرث مناکیر وقال الحاکم روی عن ابیه عن ابن عمر المعضلات
وابن حجر عسقلانی در تقریب گفته محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی بفتح الموحدة واللام بینهما تحتانیة
ساکنة ضعیف وقد اتهمه ابن عدی وابن حبان من السابعة وصفی الدین احمد بن عبد الله
الخزرجی در مختصر تذهیب التهذیب گفته (دق) محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی العدوی مولاهم
عن ابیه وعنه محمد بن کثیر العبدی قال البخاری منکر الحدیث ورحمة الله بن عبد الله السندی در
مختصر تنزیه الشریعة گفته محمد بن عبد الرحمن البیلمانی روی عن ابیه نسخة کلها موضوعة وملا علی
قاری در رساله موضوعات نقلا عن ابن القیم گفته ومن ذلک حدیث یرویه محمد بن عبد الرحمن
بن البیلمانی عن ابن عمر عن النبی علیه السلام من صام یوم صبیحة یوم الفطر فکانما صام الدهر
وهذا حدیث باطل موضوع علی رسول الله علیه السلام وابن البیلمانی یروی المناکیر قال
البخاری وابو حاتم الرازی والنسائی هو منکر الحدیث وقال یحیی بن معین لیس بشیء وقال
الدارقطنی والحمیدی ضعیف وقال ابن حبان حدث عن ابیه بنسخة شبیه فیها ثمانین
حدیثا کلها موضوعة لا یجوز الاحتجاج به ولا ذکره الا علی وجه التعجب وبر متفحص کتب رجال
واضح و آشکار است که پدر محمد بن عبد الرحمن بن البیلمانی یعنی عبد الرحمن بن البیلمانی نیز نهایت متقدوح
ومجروح میباشد ذهبی در میزان الاعتدال گفته عبد الرحمن بن البیلمانی من مشاهیر التابعین

قدح عبد الرحمن البیلمانی

یروی عن ابن عمر لینه ابو حاتم وقال الدارقطنی ضعیف لا یقوم به حجة و نیز ذهبی در مغنی گفته عبد الرحمن بن البیلمانی
تابعی مشهور قال ابو حاتم لین وذکره ابن حبان فی الثقات وقال الدارقطنی ضعیف و نیز ذهبی در کاشف
گفته عبد الرحمن بن البیلمانی عن ابن عباس وابن عمر وعنه ابنه محمد و ربیعة وابن اسحق قال ابو حاتم
لین وذکره ابن حبان فی ثقاته وکان من فحول الشعراء و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه او گفته
قال ابو حاتم لین وقال ابن سعد هو من اخماس عمر بن الخطاب وقال عبد المنعم بن ادریس هو من الابناء الذین
کانوا بالیمن وکان ینزل بحران وقیل کان شاعرا مجیدا وفد علی الولید فاجزل له الحباء توفی فی ولایة
له عند الترمذی فی طواف الوداع وعند النسائی حدیث عمرو بن عبسة فی قصة اسلامه وغیر ذلک
ووثقه ابن ملیحه وذکره ابن حبان فی الثقات قلت وقال مات فی ولایة الولید بن عبد الملک لا یجب ان
یعتبر بحدیثه اذا کان من روایة ابنه محمد لان ابنه یضع علی ابیه العجائب وقال الدارقطنی ضعیف
لا یقوم به حجة وقال الازدی منکر الحدیث روی عن ابن عمر بواطیل وقال صالح جزرة حدیثه منکر
ولا نعرف انه سمع احدا من الصحابة الا من سرق قلت فعلی مطلق هذا یکون حدیثه عن الصحابة المسمین
مرسلا عند صالح و نیز ابن حجر عسقلانی در تقریب گفته عبد الرحمن بن البیلمانی مولی عمر مدنی نزل حران
ضعیف من الثالثة وصفی الدین الخزرجی در مختصر تهذیب التهذیب گفته عبد الرحمن بن البیلمانی بفتح الموحدة
ثم تحتانیة ساکنة وفتح اللام مولی عمر عن ابن عباس وعمرو بن عبسة وعنه ابنه محمد و زید بن اسلم
قال ابو حاتم لین ووثقه ابن حبان وقال الحافظ عبد العظیم لا یحتج به بالجمله نهایت مقدوح و مجروح
بودن حدیث ابن عمر بهر دو طریق نزد ماهرین با تحقیق و تدقیق ثابت و متحقق ست وازینجاست که اکابر
واعاظم انحضرات خود باظهار حال آن می پردازند و بهتک ناموس این خبر شبه السمر بروایت ابن عمر رده
از روی کار می اندازند علامه سخاوی در مقاصد حسنه در ذکر حدیث ارحم امتی بامتی ابوبکر گفته و عن
ابن عمر عند ابن عدی فی ترجمة کوثر بن حکیم وهو متروک وله طریق اخری فی مسند ابی یعلی من
طریق ابن البیلمانی عن ابیه عنه ازین عبارت مختصره چند فائده جلیله حاصل میشود اول آنکه ازان
واضح و آشکار میگردد که حدیث ارحم امتی بروایت ابن عمر در کتاب کامل ابن عدی مذکورست واین خود
دلیل مقدوحیت آن می باشد زیرا که موضوع کتاب ابن عدی ذکر ضعفا و مجروحین و احادیث ایشان
ست دوم آنکه ازان واضح میشود که ابن عدی این حدیث را در کتاب کامل در ترجمه کوثر بن حکیم ذکر کرده و

از ینجا لائح میشود که نزد ابن عدی کوثر بن حکیم بافترای اینحدیث سقیم متهم و ملیم ست سوم آنکه ازان ظاهر میگردد
که نزد سخاوی راوی این کذب عظیم اعنی کوثر بن حکیم بالحتم والجزم متروک میباشد چهارم آنکه ازان ثابت میشود
که برای حدیث ابن عمر اگرچه طریق دیگر در مسند ابویعلی هست لیکن دران طریق ابن البیلمانی از پدر خود از ابن عمر
راوے ست پنجم آنکه ازان متحقق میگردد که مقدوحیت ابن البیلمانی و پدرش بحدے شایع و ذایع ست که
سخاوی در قدح طریق مسند ابویعلی بر محض ذکر اینکه دران ابن البیلمانی از پدرش راوی ست اکتفا ورزیده حاجتے
بشرح حال قدح و جرح ایشان ندیده و فی ذلک عبرة للمعتبرین و بصیرة للمستبصرین فلا تکن من
الغافلین المغترین المخلدین الی هفوات المجترمین المجترئین **از انجمله است حدیث جابر** و این
خبر موضوع را روایت او طبرانی در معجم صغیر اخراج نموده حیث قال ثنا علی بن جعفر الملحی الاصبهانی
ثنا محمد بن الولید العباسی ثنا عثمان بن زفر ثنا مندل بن علی عن ابن جریج عن محمد بن المنکدر عن
جابر بن عبد الله الانصاری رض قال قال رسول الله صلی الله علیه واله وسلم ارحم امتی بامتی ابو بکر
وارفق امتی لامتی عمر بن الخطاب واصدق امتی حیاء عثمان واقضی امتی علی بن ابیطالب واعلمها بالحلال
والحرام معاذ بن جبل یجیء یوم القیمة امام العلماء برتوة واقرأها ابی بن کعب وافرضها زید بن
ثابت وقد اوتی عویمر عبادة یعنی ابا الدرداء رضی الله عنهم اجمعین لم یروه عن ابن جریج الا مندل
وسند این روایت بغایت نهایت مجروح و مقدوح ست زیرا که دران مندل بن علی واقع شده و
او بنقل این روایت از ابن جریج متفرد ست کما نص علیه الطبرانی بنفسه و قدح و جرح مندل از افادات
نقاد کبار و عظام احبار واضح و آشکار ست نسائی در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته مندل بن علی ضعیف و ذهبی
در میزان الاعتدال گفته مندل بن علی العنزی الکوفی اخو حبان عن عبد الملک بن عمیر و عاصم الاحول وعنه یحیی بن آدم و جبارة بن المغلس
و جماعة قال ابو حاتم شیخ و قال ابو زرعة لین و قال احمد ضعیف و نیز ذهبی در مغنی گفته مندل بن علی مشهور وبه لین ضعفه
احمد والدارقطنی و نیز ذهبی در کاشف گفته مندل بن علی العنزی الکوفی اسمه عمرو عن مغیرة
و عاصم الاحول و عنه احمد بن یونس و جبارة و علة ضعفه احمد مات ۱۶۸ و ابن حجر عسقلانی
در تهذیب التهذیب بترجمه او گفته و قال عبد الله بن احمد عن ابیه ضعیف الحدیث قلت فحبان اخوه
قال هو اصلح منه یعنی مندل لا اصلح من حبان و قال مرة ما اقربهما و نیز در تهذیب گفته و قال ابن ابی خیثمة
عن ابی خیثمة عن ابن معین لیس بشیء و نیز در تهذیب گفته و قال الدوری عن ابن معین حبان

قدح حدیث ارحم امتی بامتی ابو بکر

قدح مندل

ومندل ضعیفان وهما احب الی من قیس بن الربیع ونیز در تهذیب گفته وقال یعقوب بن شیبة کان اشهر من اخیه حبان واصغر

سناً منه واصحابنا یحیی بن معین وعلی بن المدینی وغیرهما من نظرائهم یضعفونه فی الحدیث وکان خیراً فاضلاً صدوقاً

وهو ضعیف الحدیث وهو اقوی من اخیه فی الحدیث ونیز در تهذیب نقلا عن ابی حاتم گفته وسئل ابو زرعة عن مندل

فقال لین الحدیث وسئل ابی عن مندل فقال شیخ ونیز در تهذیب گفته وقال علی بن الحسین بن الجنید عن محمد بن عبد الله بن نمیر

فی احادیثه بعض الغلط وقال النسائی ضعیف ونیز در تهذیب گفته وقال علی بن الحسین بن الجنید سئل ابن معین عن مندل فقال

لیس بذاک القوی ونیز در تهذیب گفته وقال العجلی جائز الحدیث وقال الحاکم ابو احمد لیس بالقوی عندهم وقال الساجی

لیس بثقة روی مناکیر وقال ابن معین کان عبد الرحمن بن مهدی لا یحدث عنه وقال ابن قانع والدارقطنی ضعیف وقال

ابن حبان کان ممن یرفع المراسیل ویسند الموقوفات من سوء حفظه فاستحق الترک وقال الطحاوی لیس من اهل التثبت فی الروایة

بشیء ولا یحتج به ونیز ابن حجر در تقریب گفته مندل مثلث المیم ساکن النون ابن علی العنزی بفتح المهملة والنون ثم زای ابو عبد الله

الکوفی ویقال اسمه عمرو ومندل لقب ضعیف من السابعة وصفی الدین احمد خزرجی در مختصر تذهیب التهذیب گفته

مندل بن علی العنزی بفتح النون ابو عبد الله الکوفی اسمه عمرو عن مغیرة وابن جریج وعنه ابو نعیم وزید بن الحباب

ضعفه احمد وغیره مات سنة سبع وستین ومائة ونیز درین سند ابن جریج واقع شده وابن جریج بتصریح مالک حاطب لیل

بوده چنانچه ابن حجر در تهذیب در ترجمه او گفته وقال الحربی عن مالک کان ابن جریج حاطب لیل وابن معین که از اجله ائمه

اهل سنت است ابن جریج را در باب زهری لاشیء دانسته چنانچه در تهذیب در ترجمه او مذکور است وقال عثمان الدارمی عن

ابن معین لیس بشیء فی الزهری ویحیی بن سعید که او هم از کبار نقاد سنیه است روایت ابن جریج را بنهج قول شل

هوا قابل عدم التفات انگاشته چنانچه در تهذیب بترجمه او مذکور است وقال جعفر بن عبد الواحد عن یحیی بن سعید

کان ابن جریج صدوقا فاذا قال حدثنی فهو سماع واذا قال اخبرنی فهو قراءة واذا قال قال فهو شبه الریح وظاهر

است که درین روایت معجم طبرانی ابن جریج از محمد بن المنکدر بنهج عنعنه روایت کرده وتصریح بحدثنا واخبرنا نموده ونه صیغه قال وارد

پس این روایت او از هوا نیز کمتر وقابل التفات خواهد بود ونیز حسب تصریح دارقطنی ابن جریج مدلس بتدلیس قبیح بوده واز

مجروحین تدلیس میکرده وتدلیس او لازم الاجتناب است چنانچه ابن حجر در تهذیب بترجمه او گفته وقال الدارقطنی تجنب

تدلیس ابن جریج فانه قبیح التدلیس لا یدلس الا فیما سمعه من مجروح مثل ابراهیم بن ابی یحیی وموسی بن عبیدة وغیرهما واما

ابن عیینة فکان یدلس عن الثقات وابن حبان نیز تصریح بتدلیس ابن جریج نموده چنانچه ابن حجر در تهذیب بترجمه او گفته

وذکره ابن حبان فی الثقات وقال کان من فقهاء اهل الحجاز وقرائهم ومتقنیهم وکان یدلس ویحیی بن سعید نیز خون تدلیس

قدح ابن جریج

ابن جریج با تدلیسات شنیعه در نشر احادیث او را از عطاء خراسانی با وصف تصریح او باخبار لا شیء و ضعیف بودن آن تدلیسات شنیعه بود چنانچه ابن حجر در تهذیب ترجمه او گفته وقال ابو بکر ورایت فی کتاب علی بن المدینی سألت یحیی بن سعید عن حدیث ابن جریج عن عطاء الخراسانی فقال ضعیف قلت لیحیی انه یقول اخبرنی قال لا شیء انه ضعیف انما هو کتاب دفعه الیه و قوادح عظیمه و مطاعن جسیمه از انظار جناب تدلیس حاصل شود ان شاء الله تعالی در مجلد تفصیل خواهی شنید و جرأت ابن جریج در تدلیس بجائی رسیده بود که از تدلیس کتب بسیم دران نمی اندیشید چنانچه بمجرد اقرار هشام بن عروه ببودن صحیفه از حدیث او عبارت بروایت از هشام بصیغه حدثنا بسیار کرد و اصلا تحرجی از آن نداشت ابن حجر در تهذیب ترجمه او گفته قال ابن سعد ثنا محمد بن عمر الواقدی قال ثنا عبد الرحمن بن ابی الزناد قال شهدت ابن جریج جاء الی هشام بن عروة فقال یا ابا المنذر الصحیفة التی اعطیتها فلانا اهی من حدیثک قال نعم قال محمد بن عمر فسمعت ابن جریج بعد ذلک یقول حدثنا هشام ما لا احصی

از انجمله است ابو سعید خدری وابن حزم موضوع و مکذوب مصنوع دانسته او و ابن عبد البر در استیعاب آورده حیث قال وقد اخبرنا عبد الوارث بن سفیان قال حدثنا قاسم بن اصبغ قال حدثنا احمد بن زهیر قال حدثنا احمد بن عبد الله بن یونس قال حدثنا سلام عن زید العمی عن ابی الصدیق الناجی عن ابی سعید الخدری قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ارحم امتی بها ابو بکر واقواهم فی دین الله عمر واصدقهم حیاء عثمان واقضاهم علی وافرضهم زید بن ثابت واقرأهم لکتاب الله ابی بن کعب واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح وابو هریرة وعاء العلم او قال وعاء من العلم وعند سلمان علم لا یدرک وما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء من ذی لهجة اصدق من ابی ذر و ظاهر است که در سند ابن عبد البر زید عمی ست و مقدوح و مجروح بودن او بانواع قوادح و مثالب بر ناقد خبیر و متتبع بصیر واضح و مستنیر است نسائی در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته زید العمی ضعیف و ذهبی در میزان الاعتدال گفته

زید بن الحواری العمی ابو الحواری البصری قاضی هراة عن انس و سعید بن المسیب وطائفة وعنه ابناه عبد الرحیم وعبد الرحمن وشعبة وهشیم قال ابن معین صالح وقال مرة لا شیء وقال مرة ضعیف یکتب حدیثه وقال ابو حاتم ضعیف یکتب حدیثه وقال الدارقطنی صالح وضعفه النسائی وقال ابن عدی لعل شعبة لم یرو عن اضعف منه وقال السعدی متماسک ومن مناکیره قیس بن الربیع عن جبلة عن سالم بن ثابت عن انس مرفوعا عن زید بن الحواری عن نشر علی ابن ... الفالج ... فی الناس حتی تقتلوا الطاعون کان سلام الطویل عن زید العمی عن قتادة عن انس مرفوعا یکره للمؤذن ان یکون اماما هذه العلل البلاء فیه من سلام سلام عن زید العمی عن معاویة بن قرة عن معقل بن یسار مرفوعا من احتجم یوم الثلاثاء لسبع عشرة من الشهر کان دواء السنة نعیم بن حماد ثنا عبد الرحیم

جرح حدیث ارحم امتی بامتی ابو بکر بروایت ابن عبد البر

جرح زید عمی

بن زید العمی عن ابیه عن سعید بن المسیب عن عمر مرفوعا سألت ربی فیما اختلف فیه اصحابی من
بعدی فاوحی الله الی یا محمد ان اصحابک عندی بمنزلة النجوم بعضهم اضوء من بعض فمن اخذ بشیء مما هم
علیه من اختلافهم فهو عندی علی هدی فهذا باطل وعبد الرحیم ترکوه ونعیم صاحب مناکیر ونیز ذهبی در
کاشف گفته زید العمی بن الحواری ابو الحواری البصری قاضی هراة عن انس وابن المسیب وعنه ابناه عبد الرحیم و
عبد الرحمن وشعبة فیه ضعف قال ابن عدی لعل شعبة لم یرو عن اضعف منه وابن حجر عسقلانی
در تهذیب التهذیب در ترجمه زید العمی گفته وقال اسحق بن منصور عن ابن معین صالح الحدیث وقال
غیر مرة لا شیء وقال ابو الولید بن ابی الجارود عن ابن معین زید العمی وابو المتوکل یکتب حدیثهما
وهما ضعیفان وقال ابو حاتم ضعیف الحدیث یکتب حدیثه ولا یحتج به وقال ابو زرعة لیس بقوی واهی الحدیث ضعیف
وقال الجوزجانی متماسک وقال الآجری عن ابی داود حدث عنه شعبة ولیس بذاک ولکن ابنه عبد الرحیم لا یکتب
حدیثه وقال الآجری ایضا سألت ابا داود عنه فقال زید بن مرة قلت کیف هو قال ما سمعت منه الا خیرا وقال
النسائی ضعیف وقال الدارقطنی صالح وقال ابن عدی عامة ما یرویه ضعیف علی ان شعبة قد روی
عنه ولعل شعبة لم یرو عن اضعف منه وقال علی بن مصعب سمی العمی لانه کان کلما سئل عن شیء قال
حتی اسأل عمی قلت وقال الرشاطی هو منسوب الی بنی العم من تمیم وقال ابن سعد کان ضعیفا فی
الحدیث وقال ابن المدینی کان ضعیفا عندنا وقال ابو حاتم کان شعبة لا یحمد حفظه وقال العجلی
بصری ضعیف الحدیث لیس بشیء وقال ابن عدی هو فی جملة الضعفاء الذین یکتب حدیثهم
ونیز در تهذیب در ترجمه او گفته وقال ابن حبان یروی عن انس اشیاء موضوعة لا اصول لها حتی یسبق الی
القلب انه المتعمد لها وکان یحیی یمرض القول فیه وهو عندی لا یجوز الاحتجاج بخبره ولا الکتبة الا
للاعتبار وهو الذی روی عن انس مرفوعا من احتجم یوم الثلثا لسبع عشر مضت من الشهر کان دواء لسنة
ونیز ابن حجر در تقریب گفته زید بن الحواری ابو الحواری العمی البصری قاضی هراة یقال اسم ابیه مرة ضعیف
من الخامسة ومحمد طاهر گجراتی در قانون الموضوعات گفته زید العمی لیس بشیء خ متروک ش خ زید بن
الحواری العمی ابو الحواری البصری قاضیها ضعفه النسائی وابن عدی وقیل صالح وقیل ضعیف
یکتب حدیثه وشیخ رحمة الله السندی در مختصر تنزیه الشریعة گفته زید بن الحواری العمی یروی اشیاء موضوعة
لا اصل لها حتی یسبق الی القلب انه المتعمد لها ونیز در مسند ابن عبد البر راوی از زید عمی سلام است و

نزد نقاد اعلام هرگز سالم از جرح و قدح نیست بلکه خیلی مطعون و معیوب و موهون و مشوب می‌باشد

بلکه ارباب جرح و تعدیل خود این خبر موضوع خُبیل را در ترجمه سلام طویل ذکر می‌کنند و باین ذکر بنیاد

متزلزل آن از اساس تحجیر میکنند چنانچه نسائی در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته سلام بن سلم متروک الحدیث

و ابن الجوزی در کتاب الموضوعات در ضمن قدح حدیث طویل در فضل مؤذنین گفته وفیه سلام

الطویل قال یحیی لیس بشیء لا یکتب حدیثه وقال البخاری ترکوه وقال النسائی والدارقطنی متروک

وقال ابن حبان یروی عن الثقات الموضوعات کانه کان المتعمد لها و نیز ابن الجوزی در کتاب

الموضوعات بعد ذکر حدیثی در باب زکوة الفطر گفته قال المصنف هذه الزیادة وهی ذکر الیهودی والنصرانی

موضوعة علی رسول الله انفرد بها سلام الطویل قال یحیی لا یکتب حدیثه وقال النسائی متروک

وقال ابن حبان کان یروی عن الثقات الموضوعات کانه کان المتعمد لها و ذهبی در میزان گفته

سلام بن سلم ویقال ابن سلیم التمیمی السعدی الخراسانی ثم المدائنی الطویل روی عن زید العمی و ثور

بن زاذان و حمید والبصریین قال خ سلام بن مسلم السعدی الطویل عن زید العمی ترکوه وقال احمد

ای البخاری

بن ابی مریم سألت ابن معین عن سلام بن سلم التمیمی فقال ضعیف لا یکتب حدیثه وروی ابن الجوزی عن

یحیی سلام الطویل لیس بشیء وروی عباس عن یحیی سلام التمیمی لیس بشیء وقال احمد سلام الطویل

منکر الحدیث وقال س سلام بن سلم متروک وقال ابو زرعة ضعیف ابو الربیع الزهرانی ثنا سلام

ای النسائی

الطویل عن زید العمی عن معویة بن قرة عن ابن عمر بحدیث الوضوء مرة ومرتین وثلاثا تابعه فیه

عبد الرحیم بن زید العمی شبابة ثنا سلام عن زید عن معویة بن قرة عن انس عن النبی صلی الله علیه

فی المسح علی الخفین ثلاثة ایام ولیالیهن للمسافر و یوما ولیلة للمقیم و به عن زید العمی عن ابی الصدیق الناجی

عن ابی سعید عن النبی صلی الله علیه وسلم مثله احمد بن یونس ثنا سلام ثنا زید العمی عن ابی الصدیق

الناجی عن ابی سعید مرفوعا ارحم هذه الامة بها ابوبکر واقواهم فی دین الله عمر وافرضهم زید

واقضاهم علی واصدقهم حیاء عثمن وامین الامة ابوعبیدة بن الجراح واقرأهم ابی وابو هریرة وعاء

من العلم وعند سلمان علم لا یدرک ومعاذ اعلم الناس بحلال الله وحرامه وما اظلت الخضراء

ولا اقلت الغبراء والبطحاء من ذی لهجة اصدق من ابی ذر وقد ساق ابن عدی له جملة وقال

لا یتابع علی شیء منها الا عن زید العمی عن قتادة عن انس مرفوعا کره للمؤذن ان یکون اماما قال ابن عدی

سلام طویل

قدح حدیث ارحم از میزان ذهبی

لعل البلاء فيه منه او من زيد قيل توفي في حدود سنة سبع وسبعين ومائة ونيز ذهبي در مغنی گفته سلام بن سلم وقيل ابن سليم المدائني السعدي الخراساني الاصل الطويل عن زيد العمي وحميد الطويل ومنصور بن زاذان متروك وقال ابو زرعة ضعيف ونيز ذهبي در كاشف گفته سلام بن سلم التميمي المدائني الطويل وقيل ابن سليم عن زيد العمي ومنصور بن زاذان وعنه قبيصة وخلف بن هشام وابو الربيع الزهراني قال البخاري تركوه وسبط ابن العجمي الحلبي در كتاب الكشف الحثيث عمن رمي بوضع الحديث گفته سلام بن سلم ويقال ابن سليم التميمي السعدي الطويل جرحه جماعة قال ابن الجوزي في الموضوعات يروي عن الثقات الموضوعات كانه المتعمد لها ذكره في فضل المؤذنين وفي موضع آخر في الزكاة ونقل هذا الكلام عن ابن حبان والله اعلم وابن حجر عسقلاني در تهذيب التهذيب ترجمه او گفته قال احمد روى احاديث منكرة وقال ابن ابي مريم عن ابن معين له احاديث منكرة وقال الدوري وغيره عن ابن معين ليس بشيء وقال ابن المديني ضعيف وقال ابن عمار ليس بحجة وقال الجوزجاني ليس بثقة وقال البخاري تركوه وقال مرة تكلموا فيه وقال ابو حاتم ضعيف الحديث تركوه وقال ابو زرعة ضعيف وقال النسائي متروك وقال مرة ليس بثقة ولا يكتب حديثه قال ابن خراش كذاب وقال مرة متروك وقال ابو القاسم البغوي ضعيف الحديث جدا وروى ابن عدي احاديث وقال لا يتابع على شيء منها واخرج له الحديث الذي خرجه ابن ماجة وليس له عند غيره وهو حديث انس وقت للنفساء قلت ومنها زيد العمي عن قتادة عن انس مرفوعا اكره للمؤذن ان يكون اماما قال ابن عدي لعل البلاء فيه منه او من زيد وقال ابن حبان روى عن الثقات الموضوعات كانه كان المتعمد لها وهو الذي روى عن حميد عن انس ان النبي صلى الله عليه وسلم وقت للنفساء اربعين يوما وقال العجلي ضعيف وقال الساجي عنده مناكير وقال الحاكم روى احاديث موضوعة وقال ابو نعيم في الحلية في ترجمة الشعبي سلام بن سليم الخراساني متروك باتفاق قرأت بخط الذهبي قيل انه مات في حدود سنة سبع وسبعين ومائة ونيز ابن حجر عسقلاني در تقريب گفته سلام بتشديد اللام ابن سليم او سلم ابو سليمان ويقال له الطويل المدائني متروك من السابعة مات سنة سبع وسبعين وصفي الدين الخزرجي در مختصر تهذيب التهذيب گفته (ق) سلام بن سليم التميمي السعدي ابو سليمان المدائني الطويل عن زيد العمي فاكثر وحميد الطويل وعنه ابو الربيع

الزهرانی وعلی بن الجعد قال ابوزرعة ضعیف قال البغوی توفی قریبا من سنه سبع وسبعین ومائة وشیخ رحمة الله سندی در مختصر تنزیه الشریعه گفته سلام الطویل یروی الموضوعات کانه المعتمد لها وابوالفیض محمد مرتضی الزبیدی در تاج العروس گفته سلام بن سلم وقیل ابن سالم وقیل ابن سلیمان ابوالعباس المدائنی السعدی التمیمی عن زید العمی ومنصور بن زاذان وعنه خلف بن هشام قال البخاری ترکوه وعلاوه برینها کسیکه این خبر موضوع را در ترجمه سلام آورده ورواه ظاهر ومن بهان فسلو الطلان نسپرده ودیگر علمای سنیه نیز این خبر موضوع را مقدوح ومجروح وانمایند وباعتراف قدح سلام طویل وزید عمی در ایضاح انحرام وشلام آن علی قاری سخاوی در مقاصد حسنه در ذکر اینحدیث گفته وعن ابی سعید عند قاسم بن صبغ عن ابن ابی خیثمه وعند العقیلی فی الضعفاء عن علی بن عبدالعزیز کلاهما عن احمد بن یونس عن سلام عن زید العمی عن ابی الصدیق عنه وزید وسلام ضعیفان ومیرزا محمد بن معتمد خان البدخشانی در تحفة المحبین در فصل ثالث باب اول از اصل ثانی از اصول اربعه کتاب مذکور که آن فصل معقود برای ذکر احادیث ضعیفه است گفته ارحم امتی بها ابوبکر واقواهم فی دین الله عمر واصدقهم حیاء عثمان واقضاهم علی اخرجه ابن عبدالبر فی الاستیعاب عن ابی سعید الخدری وفی سنده سلام وهو الطویل متروک عن زید العمی ضعیف واز اینجا بحمدالله تعالی واضح وآشکار گردید که این خبر مصنوع بروایت ابوسعید خدری چنان متروک الحال ومقدوح الرجال است که خود علمای اهلسنت بقدح وجرح دران برخیزند وخاک مذلت وصغار بابدای عیب وعوار آن بر روس متمسکین بآن برملا میریزند واز انجمله است ابومحجن واین خبر منقول بابروایت او وابن عبدالبر در استیعاب آورده چنانچه در صدر استیعاب گفته وقد وصف رسول الله صلی الله علیه وسلم جماعة اصحابه وخلالهم بنقل ثقة به فبهم بمثل ذلک فیما رواه شیخنا عیسی بن سعید بن سعدان المقری قال حدثنا ابوبکر احمد بن ابراهیم بن شاذان قال حدثنا ابومحمد یحیی بن محمد بن صاعد وانبانا به ابوعثمن سعید بن عثمان قال حدثنا احمد بن دحیم قال حدثنا یحیی بن محمد بن صاعد قال حدثنا محمد بن عبید بن ثعلبة العامری بالکوفة قال حدثنا عبدالحمید بن عبدالرحمن ابویحیی الحمانی قال حدثنا ابوسعید الاعور یعنی البقال وکان مولی لحذیفة قال حدثنا شیخ من الصحابة یقال له ابومحجن او محجن بن فلان قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان ارءف امتی بامتی ابوبکر واقواها فی دین الله عمر واصدقها حیاء عثمان واقضاها علی بن ابیطالب واقراها

تضعیف حدیث ارحم امتی ... محجن

قدح سعید بقال

ابی بن کعب وافرضها زید بن ثابت واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل ولکل امة امین وامین هذه
الامة ابو عبیدة بن الجراح ودر سند این حدیث سعید بقال واقع شده وسعید بقال مقدوح ومجروح ناقدین
رجال ومطعون وموهون مخبرین احوال است نسائی در کتاب الضعفاء والمتروکین گفته سعید بن المرزبان
ابو سعد البقال ضعیف وذهبی در میزان الاعتدال گفته سعید (ت ق) بن المرزبان ابو سعد البقال الاعور
مولی حذیفة بن الیمان کوفی مشهور روی عن انس وابی وائل وعکرمه وعنه شعبة وابو
اسامه ویعلی وخلق ترکه الفلاس وقال ابن معین لا یکتب حدیثه وقال ابو زرعة صدوق
مدلس وقال (خ) منکر الحدیث علی بن حرب ثنا ابو اسحق الزجاج عن ابی سعید البقال عن ابی عیاد عن
ابی هریرة مرفوعا ما کان من حق قلته او لم اقله فانا قلته هذا منکر ابن عیینة عن ابی سعید البقال
عن عکرمة عن ابن عباس قال من شک ان المحشر هاهنا یعنی الشام فلیقرأ هو الذی اخرج الذین
کفروا من دیارهم لاول الحشر قال لهم النبی صلی الله علیه وسلم اخرجوا قالوا الی این قال الی ارض المحشر
عبدة بن سلیمان عن ابی سعید عن الضحاک عن ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم قال زینوا
القرآن باصواتکم قال ابن عدی هو من جملة الضعفاء الذین یجمع حدیثهم ونیز ذهبی در مغنی گفته
سعید بن المرزبان ابو سعد البقال مشهور لیس بالحجة قال ابن معین لا یکتب حدیثه وقال
ابو زرعة صدوق مدلس وقال الفلاس متروک ونیز ذهبی در کاشف گفته سعید بن المرزبان
العبسی ابو سعد البقال الکوفی الاعور عن انس وابن ابی لیلی وعنه شعبة وعبید الله بن موسی وقال
احمد منکر الحدیث وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه او گفته قال عمرو بن حفص
بن غیاث ترک ابی حدیثه وقال ابن عیینة کان عبد الکریم احفظ منه وقال احمد ما رأیت ابن عیینة
املا علینا عنه الا حدیثا واحدا قیل له لم قال لضعفه عنده وقال ابن المدینی قلت لبشر بن
تعرف ابا سعد البقال فقال ای والله انا اعرفه عالی الاسناد حدثته عن عبد الکریم الجزری
عن زیاد بن ابی مریم عن عبد الله بن معقل عن ابن مسعود بحدیث الندم توبة فانکرنی وترک
عبد الکریم وترک زیادا وحدث به عن عبد الله بن معقل ونیز در تهذیب بترجمه او گفته وقال
احمد بن ابی مریم عن ابن معین لیس بشیء لا یکتب حدیثه وقال عمرو بن علی ضعیف الحدیث
متروک الحدیث وقال ابو زرعة لین الحدیث مدلس قیل هو صدوق قال نعم کان لا یکذب

وقال البخاری منکر الحدیث وقال یحیی کم لا یحتج بحدیثه وقال النسائی ضعیف وقال عمر بن علی لیس بثقة ولا یکتب حدیثه ونیز در تهذیب ترجمه او گفته وقال البرقانی عن الدارقطنی متروک وقال ابو حاتم فیه تدلیس ما اقربه من ابی خباب وقال الساجی صدوق فیه ضعف وقال العجلی ضعیف وقال ابن حبان کثیر الوهم فاحش الخطا قال ابو داود کان من قراء الناس وقال العقیلی وثقه وکیع وضعفه ابن عیینة قلت الحکایة التی حکیت عن وکیع لا یدل علی انه وثقه وقد ذکرها الساجی عن محمود بن غیلان قال سئل وکیع عن ابی سعد البقال فقال رحمه الله کان یروی عن ابی وائل وابو وائل ثقة وقد ذکرها المؤلف بلا عزو ونحن فقهنا فوا حجت هنا فذکرتها ونیز ابن حجر عسقلانی در تقریب گفته سعید بن مرزبان العبسی مولاهم ابو سعد البقال الکوفی الاعور ضعیف مدلس مات بعد الاربعین من الخامسة وصفی الدین الخزرجی در مختصر تهذیب التهذیب گفته سعید بن المرزبان العبسی مولی حذیفة ابو سعید الکوفی البقال عن حذیفة الاعور عن انس وابی وائل وعنه شعبة وابن عیینة قال النسائی ضعیف قال الذهبی مات سنة نیف واربعین ومأتة وما علمت احدا وثقه وظاهر ازین عبارات که حاکی قبائح اعمال وکاشف شنائع احوال ابو سعد بقال ست از عبارت آینه اصابه ابن حجر عسقلانی واضح خواهد شد که ابو محجن بانیکه ضعیف ست ادراک ابو محجن نکرده پس روایت او از ابو محجن محکوم بارسال وانقطاع خواهد بود واصلا قابلیت تمسک وتشبث نخواهد داشت وکسی از اصحاب تامل وتحقیق وارباب تدبیر وتدقیق آنرا قابل استناد واعتماد نخواهد انگاشت بالجمله انتهاک حال این خبر ساقط الاثر بسبب مقدوحیت ابو سعد بقال اعور بر هر ناقد ذی بصر ظاهر واظهرست واگر از قدح وجرح ابو سعد بقال وغمز وهمز این اعور بادی الارسال قطع نظر وصرف بصر کرده شود باز هم حدیث ابو محجن قابل اعتنا والتفات اثبات ونقات نیست زیراکه معائب وقبائح خود ابو محجن ثقفی بحدی رسیده است که هرگز احدی از ارباب انصاف وترک اعتساف حدیث او را بجوی نخواهد خرید وباعتماد بر روایت این چنین مرتکب کبائر ومرتبک جرائر پرده ناموس خود بدست صفاقت ورقاعت نخواهد درید توضیح این اجمال آنکه ابو محجن ثقفی با وصفیکه نزد حضرات اهلسنت نائل شرف صحابیت رسول صلی الله علیه وآله ماب القبول بود چندان انهماک در شرب خمر وتهتک ستر می نمود که بالاجهار والاعلان بادمان آن می پرداخت وبیحایا از حیا وشرم تبرک قطع

جرح ابو محجن ثقفی صحابی

قدح ابومحجن

و از رمی بیاختت تا آنکه چند بار اجرای حد را هم بر خود سهل و آسان انگاشت و از حسو عقار و شرب راح
و ارتیاح بدور اقداح هرگز دست برنداشت آخر نوبت بجای رسید که حضرت خلیفه ثانی با آنهمه محابات
شاربین خمر که در سر داشتند و بسبب اتحاد مشرب و مذاق با این جماعه فجار فساق طریق تایید و وفاق
مسلوک نموده اعلام خلاعت و خلاعت می افراشتند نیز تاب نیاورده بعد از اجرای حد و تعذیب بر آن
سکیر شریب مرة بعد مرة وکرة بعد کرة تنگ آمده طریق نفی آن مستوجب زجر و نفی بسوی جزیره در بحر سپردند و
برید متیقظ برای نگاهبانی آن خلیع العذار مردی را نیز همراه او نمودند تا مانع و حاجز او از شرب خمر بوده باشد لیکن
آن مغرم لهو و قصف خواست که آن محتسب را بقتل رساند و خود را ازین احتساب شدید وارهاند چون
تیر تدبیر آن شریر بر نشانه نشست ناچار چون تیر از جا جست و از جزیره فرار نموده بقادسیه رسید و بسعد بن
ابی وقاص ملحق گردید چون محتسب ابومحجن نیز بخوف قتل خود از جزیره راه فرار پیش گرفته بخدمت خلیفه ثانی
ماجری را رسانیده بود لهذا حضرت خلافت مآب سعد بن ابی وقاص را بحبس ابومحجن مامور ساختند طرفه آنست
که او در قادسیه نیز از شرب خمر باز نیامد و طرفه تر آنکه سعد بن ابی وقاص باوصف علم باین معنی اجرای حد بر او
ننمود بلکه بسبب قتال او با کفار که غالبا در حالت خمار واقع شده باشد چنان مسرور شد که با او وعده کرد که دیگر
ترا در شرب خمر هرگز حد نخواهیم زد گویا این تعطیل حد خداوند قهار را مجازات قتال او با کفار قرار داد و ابومحجن
اگرچه عهد کرد که دیگر خمر نخواهد خورد و مگر وفای او بدین عهد هرگز ثابت نشود بلکه حب شراب چنان در عروق لحم و

قدح ابو محجن

مع عظام او سرایت کرده بود که آن بی باک بعد مردن هم میخواست که در پهلوی تاک مدفون شود تا بعد مرگ هم ذائقه شراب بچشید و این معنی را بنهج وصیت نظماً ادا هم نموده است و چون این از روی او از صمیم قلب خواسته بود لهذا کرامت صحابیت ثلثه بهاو بروز کرد و آخر بر قبر او اصول ثلثه کرم پیدا شد و سوء حال و خسران مآل او بر همگنان ظاهر و باهر گردید حالا بعض عبارات که شاهد این مطالب ست باید شنید و لطف احتجاج اهلسنت بخبر خبیث شارب الخمر در فضیلت اصحاب عیاناً باید دید ابن عبد البر قرطبی در کتاب استیعاب گفته ابو محجن الثقفی اختلف فی اسمه فقیل فیه مالک بن حبیب وقیل عبد الله بن حبیب بن عمرو بن عمیر بن عوف بن عقدة بن حمیرة بن عوف بن ثقیف وهو ثقیف الثقفی وقیل اسمه کنیته اسلم حین اسلمت ثقیف وسمع من النبی صلی الله علیه وسلم وروی عنه حدث عنه ابو سعد البقال قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول اخوف ما اخاف علی امتی من بعدی ثلاث ایمان بالنجوم وتکذیب بالقدر وحیف الائمة وکان ابو محجن هذا من الشجعان الابطال فی الجاهلیة والاسلام من اولی البأس والنجدة ومن الفرسان البهم وکان شاعرا مطبوعا کریما الا انه کان منهمکا فی الشراب لا یکاد یقلع عنه ولا یردعه حد ولا لوم لائم وکان ابو بکر الصدیق رضی الله عنه یستعین به وجلده عمر بن الخطاب رضی الله عنه فی الخمر مرارا ونفاه الی جزیرة فی البحر وبعث معه رجلا فهرب منه ولحق سعد بن ابی وقاص بالقادسیة

[illegible]

[illegible]

وهو هارب بالفرس وكان قد هم بقتل الرجل الذی بعثه معه عمر فلحق الرجل بذلك فخرج فلحق بعمر واخبره خبره فكتب عمر الى سعد بحبس ابی محجن فحبسه فلما كان يوم قس الناطف بالقادسية والتحم القتال سأل ابو محجن امرأة سعد ان تحل قيده وتعطيه فرس سعد وعاهدها انه ان سلم عاد الى حاله من القيد والسجن وان استشهد فلا تبعة عليه فخلت سبيله واعطته الفرس وقاتل وابلى بلاء حسنا ثم عاد الى محبسه وكان بالقادسية ايام مشهورة منها قس الناطف ومنها يوم ارماث ويوم اغواث ويوم الكتائب وكانت قصة ابی محجن فی يوم منها وهو الذی يقول

كفى حزنا ان تردی الخيل بالقنا	واترك مشدودا علی وثاقيا
اذا قمت عنانی الحديد وغلقت	مصاريع من دونی تصم المناديا
وقد كنت ذا مال كثير واخوة	فقد تركونی واحدا لا اخاليا
وقد شف جسمی انني كل شارق	اعالج كبلا مصمتا قد برانيا
فلله دری يوم اترك موثقا	وتذهل عنی اسرتی ورجاليا
حبسنا عن الحرب العوان وقد بدت	واعمال غيری يوم ذاك العواليا
فلله عهد لا اخيس بعهده	لئن فرجت ان لا ازور الحوانيا

حدثنا خلف بن سعيد حدثنا عبد الله بن محمد حدثنا احمد بن خالد حدثنا اسحق بن ابراهيم

واستعمل عمر بن الخطاب قدامة بن مظعون على البحرين فقدم الجارود العبدی من البحرين على عمر بن الخطاب فقال يا امير المؤمنين ان قدامة شرب فسكر وانی رأيت حدا من حدود الله حقا علی ان ارفعه اليك فقال عمر من يشهد معك قال ابو هريرة فدعا ابا هريرة فقال بم تشهد فقال لم اره يشرب ولكنی رأيته سكران يقئ فقال عمر لقد تنطعت فی الشهادة ثم كتب الى قدامة ان يقدم عليه من البحرين فقدم فقال الجارود لعمر اقم على هذا كتاب الله فقال عمر اخصم انت ام شهيد فقال شهيد فقال قد اديت شهادتك فصمت الجارود ثم غدا على عمر فقال اقم على هذا حد الله عز وجل فقال عمر ما اراك الا خصما وما شهد معك الا رجل فقال الجارود انی انشدك الله فقال عمر لتمسكن لسانك او لاسوءنك فقال يا عمر والله ما ذلك بالحق ان يشرب ابن عمك

فقال ابو هريرة ان كنت تشك فی شهادتنا فارسل الى ابنة الوليد فسلها وهی امرأة قدامة فارسل عمر الى هند بنت الوليد ينشدها فاقامت الشهادة على زوجها فقال عمر لقدامة انی حادك فقال لو شربت كما يقولون ما كان لكم ان تجلدونی فقال عمر لم قال قدامة قال الله عز وجل ليس على الذين آمنوا وعملوا الصالحات جناح فيما طعموا الآية فقال عمر اخطأت التأويل انك اذا اتقيت الله اجتنبت ما حرم الله عليك ثم اقبل عمر على الناس فقال ما ترون فی جلد قدامة فقال القوم لا نرى ان تجلده ما كان مريضا فسكت عن ذلك اياما واصبح يوما وقد عزم على جلده فقال لاصحابه ما ترون فی جلد قدامة فقالوا لا نرى ان تجلده ما كان وجعا فقال عمر لان يلقى الله تحت السياط احب الی من ان القاه وهو فی عنقی

حدثنا عبد الرزاق عن ابن جریج قال بلغنی ان عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ حد ابا محجن بن حبیب
بن عمرو بن عمیر الثقفی فی الخمر سبع مرات وقال قبیصۃ بن ذویب ضرب عمر بن الخطاب رضی اللہ عنہ
ابا محجن الثقفی فی الخمر ثمان مرات وذکر ذلک عبد الرزاق فی باب من حد من الصحابۃ فی الخمر قال
واخبرنا معمر عن ابن ایوب عن ابن سیرین قال ابو محجن الثقفی لا زال یجلد فی الخمر فلما اکثر علیہم
سجنوہ واوثقوہ فلما کان یوم القادسیۃ راٰہم یقتتلون فکانہ رای ان المشرکین قد اصابوا من
المسلمین فارسل الی ام ولد سعد یقول لہا ان ابا محجن یقول لک ان خلیت سبیلہ وحملتہ علی ہذا
الفرس ودفعت الیہ سلاحا لیکونن اول من یرجع الیک الا ان یقتل وانشأ یقول شعر

کفی حزنا ان یلتقی الخیل بالقنی واترک مشدودا علی وثاقیا اذا شئت عنانی الحدید وغلقت
مصارع من دونی تصم المنادیا فذہبت الاخری فقالت ذلک لامرأۃ سعد فحلت عنہ قیودہ وحمل
علی فرس کان فی الدار واعطی سلاحا ثم خرج یرکض حتی لحق بالقوم فجعل لا یزال یحمل علی رجل فیقتلہ و
یکسر صلبہ فنظر الیہ سعد فجعل یتعجب ویقول من ذلک الفارس قال فلم یلبثوا الا یسیرا حتی
ہزمہم ورجع ابو محجن ورد السلاح وجعل رجلیہ فی القیود کما کان فجاء سعد فقالت لہ امرأتہ او
ام ولدہ کیف کان قتالکم فجعل یخبرہا ویقول لقینا ولقینا حتی بعث اللہ رجلا علی فرس ابلق لولا انی
ترکت ابا محجن فی القیود لظننت انہا بعض شمائل ابی محجن فقالت واللہ انہ لابو محجن کان من امرہ

[illegible]

[illegible]

لکنا وکلنا اقتصته علیه قصته فدعا به وحل قیوده فقال لا تجلدک علی خمر ابدا قال وانا والله لا اشربها ابدا کنت انفا ان ادعها من اجل جلدکم قال فلم یشربها بعد ذلک وروی ابن الاعرابی عن المفضل قال قال ابو محجن فی ترک الخمر شعر رأیت الخمر صالحة وفیها

مثالب تهلک الرجل الحلیما ۔ فلا والله اشربها حیاتی ۔ ولا اشفی بها ابدا سقیما

وانشد غیره هذه الابیات لقیس بن عاصم ومن روایة اهل الاخبار ان ابا محجن الثقفی دخل علی معویة فقال له معویة ابوک الذی یقول شعر اذا مت فادفنی الی جنب کرمة

تروی عظامی بعد موتی عروقها ۔ ولا تدفننی بالفلاة فاننی ۔ اخاف اذا ما مت ان لا اذوقها

فقال ابن ابی محجن لو شئت ذکرت احسن من هذا من شعره قال وماذا قال قوله شعر

لا تسأل الناس عن مالی وکثرته ۔ وسائل الناس عن حزمی وعن خلقی

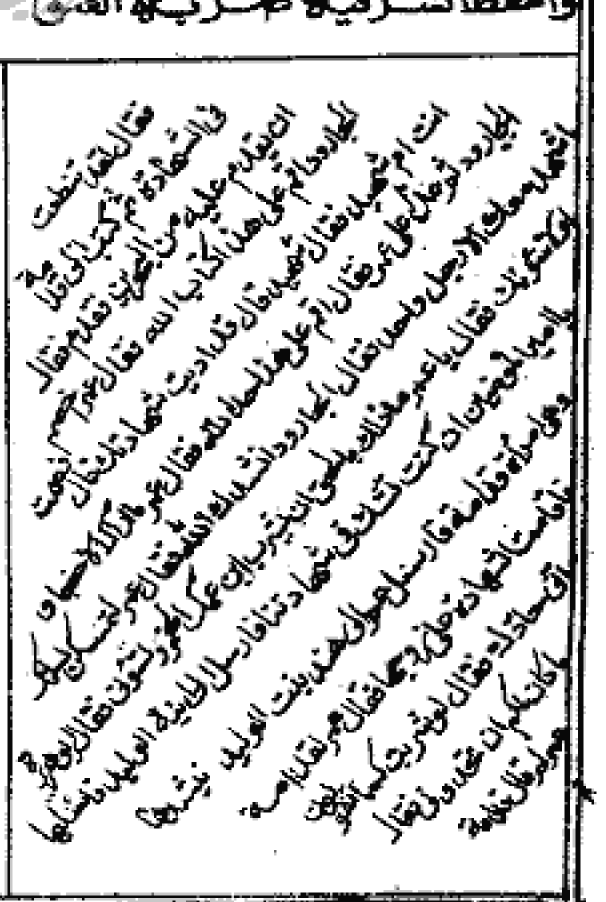
القوم اعلم انی من سراتهم ۔ اذا تطیش ید الرعدید بالفرق

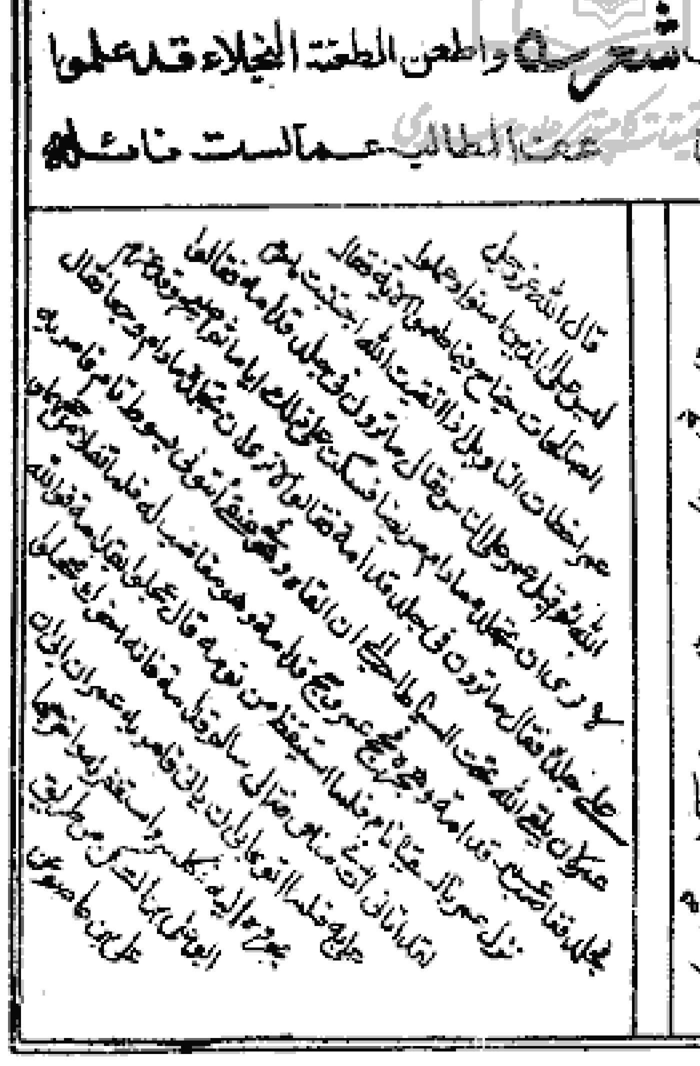
قد ارکب الهول مسدولا عساکره ۔ وا کتم السر فیه ضربة العنق

اعطی السنان غداة الروع حصته ۔ وعامل الرمح ارویه من العلق

وزاد بعضهم فی هذه الابیات شعر واطعن الطعنة النجلاء قد علموا

واحفظ السر فیه ضربة العنق ۔ عینا الطالب عما لست ناطقه

وان ظلمت شديد الحقد والحنق | وقد اجود وما مالي بذي فنع
وقد اكر وراء المحجر المحترق | واتقي مواعظوا اني من سرا تهم
اذا سما بصر الرعديد بالشفق | قد يعسر المرء حينا وهو ذو كرم
وقد يثوب سوام العاجز الحمق | لا يكثر المال يوما بعد قلته
ويكتسي العود بعد اليبس بالورق | فقال معوية لئن اساتا القول لقد احسنت الث

الصفد ثم اجزل جائزته وقال اذا ولدت النساء فلتلدن مثلك وزعم الهيثم بن عدي انه اخبره
انه رأى قبر ابي محجن الثقفي باذربيجان وقال في نواحي جرجان وقد نبتت ثلثة اصول كرم وقد
طالت واثمرت وهي معروشة على قبره مكتوب على القبر هذا قبر ابي محجن قال فجعلت
اتعجب واذكر قوله اذا مت فادفني الى جنب كرمة وذكر البيت حدثنا احمد بن عبد الله حدثنا ابي حدثنا
عبد الله بن يونس حدثنا بقي بن مخلد حدثنا ابو بكر بن ابي شيبة حدثنا ابو معاوية عن عمرو بن مهاجر
عن ابراهيم بن محمد عن سعد بن ابي وقاص عن ابيه قال لما كان يوم القادسية اتى سعد بابي محجن
وهو سكران من الخمر فامر به الى القيد وكان سعد به جراحة فلم يخرج يومئذ الى الناس فاستعمل على الخيل خالد
بن عرفطة ورفع سعد فوق العذيب لينظر الى الناس فقال ابو محجن كفى حزنا ان تردى الخيل بالقنا واترك
مشدودا على وثاقيا فقال لابنة خصفة امرأة سعد ويحك خليني ولك الله علي ان سلمني الله

قلت انا اشهد على قدامة ... [illegible] ... بن مظعون
فقال ان اجزت شهادة الخصي قال اما انت فلا تجيز شهادته وذلك
قال علقمة الخصي ... فارسل الى عمر فقال ... يشهد على قدامة
كان قدامة شرب ... فقال عمر من يشهد معك
لما قدم الجارود على عمر قال ان
عن علقمة الخصي قال
ابو ريحانة

عليه وسلم ... عن
... الجارود ...
فاتى ... قال قدم الجارود بن ... ابن
محمد بن سيرين قال ان رجلا ... فقال ... [illegible]
فوضع رجله على ... فاضرب عنقه ويحك ... ابن الخطاب
فانطلق صاحب ... ان ... الى الشام فقال يا امير
... الجارود وقال ... قال قلت له قال قلت يا ... [illegible]
ليحبسه بالمدينة ... [illegible]
ما تركت له ... [illegible] ... والله ما
يجوز على نفسه ... رسول الله صلى الله عليه وسلم ... [illegible]
... فانطلق ... الى الشام ... امير المؤمنين ... [illegible]
ذلك له فقال ابن ... [illegible]

ان اجئ حتى اضع رجلي في القيد وان قتلت استرحتم مني فحلّته فوثب على فرس لسعد يقال له البلقاء
ثم اخذ الرمح ثم انطلق حتى اتى لنا فجعل لا يحمل في ناحية الا هزمهم فجعل الناس يقولون هذا ملك
وسعد ينظر فجعل سعد يقول الصبر صبر البلقاء والطعن طعن ابي محجن وابو محجن في القيد فلما هزم
العدو رجع ابو محجن حتى وضع رجله في القيد واخبرت ابنة خصفة سعدا بالذي كان من امره فقال
لا والله ما ابلي احد من المسلمين ما ابلى في هذا اليوم لا اضرب رجلا ابلى المسلمين ما ابلى فخلى
سبيله فقال ابو محجن كنت اشربها اذ يقام علي الحد واطهر منها فاما اذا بهرجتني فلا والله لا اشربها
ابدا و حيرتم لبسوى خود ميكشد كه هرگاه خود ابن عبد البر در استيعاب اين همه معائب و مثالب ابو محجن
را ذكر كرده است باز چرا احتجاج بخبر چنين ماجن متهتك الحال در صدد همين كتاب استيعاب بچه طريق
اعتساف نموده بابا لما مگر آنكه بلحاظ قضية الصحابة كلهم عدول وصف صحابيت را ماحي اين
همه مطاعن و شنائن دانسته باشد و ابن الاثير الجزري نيز بذكر حالات انهماك ابو محجن در شرب خمر و عدم
امتناع او با وصف سزا يابي مكرر درين امر نهايت توضيح و افصاح و تصريح و ايضاح پرداخته پرده عدالت
او كما ينبغي بدست ابداء اين عار و شنار متهتك ساخته چنانچه در اسد الغابة في معرفة الصحابة
گفته ب د ع ابو محجن الثقفي واسمه عمرو بن حبيب بن عمرو بن عمير بن عوف بن عقدة بن
غيرة بن عوف بن ثقيف الثقفي وقيل اسمه مالك بن حبيب وقيل عبد الله بن حبيب وقيل اسمه

کنیتہ اسلم حین اسلم ثقیف سنۃ تسع فی رمضان روی عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم وروی عنہ ابو سعید البقال انہ قال سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یقول اخوف ما اخاف علی امتی ثلاث ایمان بالنجوم وتکذیب بالقدر وحیف الائمۃ وکان ابو محجن شاعرا حسن الشعر ومن الشجعان المشہورین بالشجاعۃ فی الجاہلیۃ والاسلام وکان کریما جوادا الا انہ کان منہمکا فی الشرب لا یتر کہ خوف حد ولا لوم وجلدہ عمر مرارا سبعا او ثمانیا ونفاہ الی جزیرۃ فی البحر وبعث معہ رجلا فہرب منہ ولحق بسعد بن ابی وقاص وہو بالقادسیۃ یحارب الفرس فکتب عمر الی سعد بحبسہ فحبسہ فلما کان بعض ایام القادسیۃ واشتد القتال بین الفریقین سأل ابو محجن امرأۃ سعد ان تحل قیدہ وتعطیہ فرس سعد البلقاء وعاہدہا انہ ان سلم عاد الی حالہ من القید والسجن وان استشہد فلا تبعۃ علیہ فلم تفعل فقال

کفی حزنا ان تردی الخیل بالقنا　　واترک مشدودا علی وثاقیا

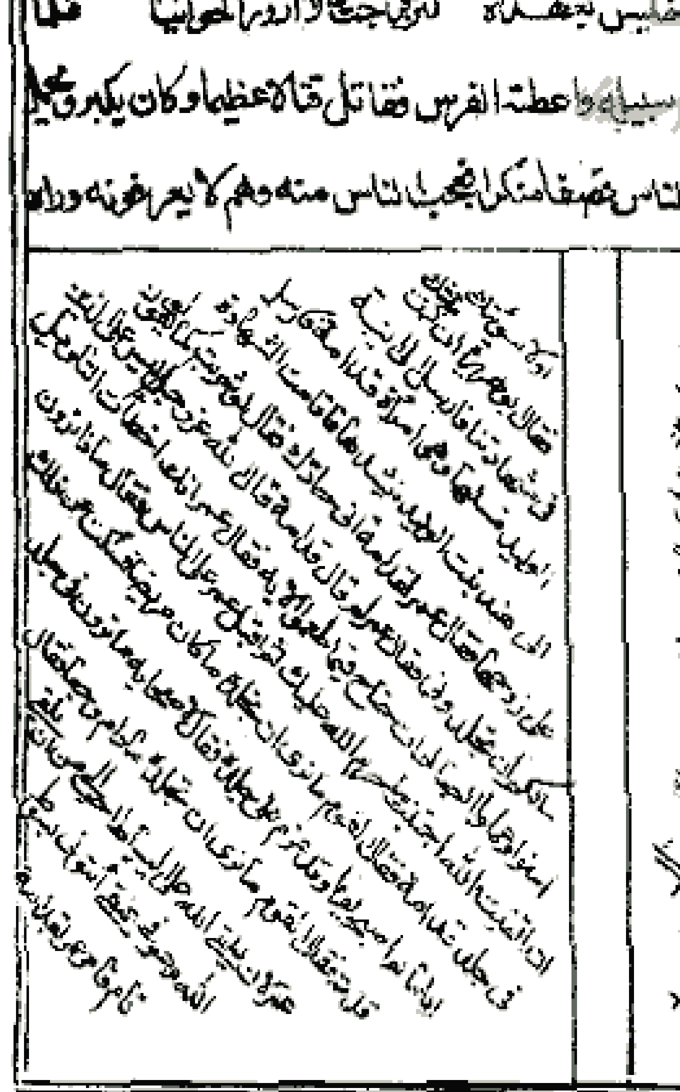
اذا قمت عنانی الحدید وغلقت　　مصاریع دونی قد تصم المنادیا

وقد کنت ذا مال کثیر واخوۃ　　فقد ترکونی واحدا لا اخالیا

حبسنا الحرب العوان وقد بدت　　واعمال غیری یوم ذاک العوالیا

فللہ عہد لا اخیس بعہدہ　　لئن فرجت لا ازور الحوانیا

فلما سمعت سلمی امرأۃ سعد ذلک رقت لہ فخلت سبیلہ واعطتہ الفرس فقاتل قتالا عظیما وکان یکبر ویحمل فلا یقف بین یدیہ احد وکان یقصف الناس قصفا منکرا فعجب الناس منہ وہم لا یعرفونہ ورای

سعد وهو فوق القصر ينظر الى القتال ولم يقدر على الركوب بجراح كانت به وضربان من عرق النسا فقال لولا ان ابا محجن محبوس لقلت هذا ابو محجن وهذه البلقاء تحته فلما تراجع الناس عن القتال عاد الى القصر وادخل رجليه في القيد فاعلمت سلمى سعد الخبر ابي محجن فاطلقه وقال اذهب لا احدك ابدا فتاب ابو محجن حينئذ وقال كنت انف ان اتركها من اجل الحد قيل ان ابنا لابي محجن دخل على معوية فقال له ابوك الذي يقول

اذا مت فادفني الى جنب كرمة ؛ تروي عظامي بعد موتي عروقها ؛ ولا تدفنني بالفلاة فانني ؛ اخاف اذا ما مت ان لا اذوقها ؛ فقال ابن ابي محجن لو شئت لقلت احسن من هذا من شعره قال وما ذاك قال قوله

لا تسأل الناس عن مالي وكثرته ... وسائل الناس عن حزمي وعن خلقي

القوم اعلم اني من سراتهم ... اذا تطيش يد الرعديدة الفرق

قد اركب الهول مسدولا عساكره ... واكتم السر فيه ضربة العنق

اعطي السنان غداة الروع حصته ... وعامل الرمح ارويه من العلق

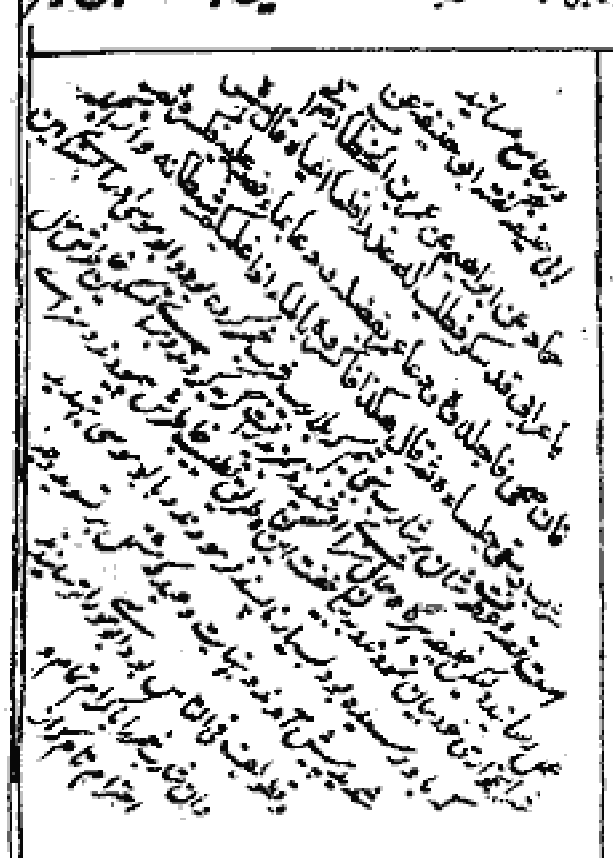
عف المطالب عما لست نائله ... وان ظلمت شديد الحقد والحنق

وقد اجود وما مالي بذي فنع ... وقد اكر وراء المحجر الفرق

قد يعسر المرء حينا وهو ذو كرم ... وقد يثوب سوام العاجز الحمق

سيكثر المال يوما بعد قلته ... ويكتسي العود بعد اليبس بالورق

فقال معوية لئن كنا اسأنا القول لنحسنن الصفد واجزل جائزته وقال اذا ولدت النساء فلتلدن مثلك وقيل ان ابن سعد قال ان ابا محجن مات باذربيجان وقيل بجرجان اخرجه الثلاثة ازین عبارت ابن الاثیر

تصدیق مدعاے حقیر ظاہر و مستنیر ست اما آنچہ ابن الاثیر درین کلام ادعا نمودہ کہ ابومحجن در آخر کار توبہ از شرب خمر کرد پس ادعای بلا دلیل ست و حقیقتش ہمان وعدہ زبانی اوست کہ ابن عبد البر در استیعاب نقل آن کردہ و این ہذہ من ذاک و کیف یرجی التوبة من ہذا المدمن المرتبک کل الارتباک و قد اوصی بدفنه الی جنب الکرمة بعد الموت و الہلاک و تثبت المرء علی دمنته فی صحوة الکرم اکثر من ذہبی در تجرید اسماء الصحابہ اگرچہ احوال شراب خواری ابومحجن را بتفصیل بیان نکردہ لیکن بالاجمال ذکر بودن او محدود و منفی و محبوس شدن او بار بار نمودہ و در آخر کلام اشارہ باخبار خلاعت آثار او نمودہ چنانچہ گفتہ ابومحجن الثقفی عمرو بن حبیب و قیل مالک بن حبیب و قیل عبد اللہ کان فارسا شاعرا من الابطال لکن جلدہ عمر فی الخمریات و نفاہ الی جزیرة فی البحر فہرب و لحق بسعد بن ابی وقاص و ہو یحارب الفرس فحبس و لہ اخبار روی عنہ ابو سعید البقال مرسلا (ب د ع) و ابن حجر عسقلانی علاوہ بر حالات مفصلہ شرب خمر شطری از قبائح اعمال و شنائع افعال دیگر کہ از ابومحجن ثقفی صادر شدہ بمعرض تحریر و تسطیر آوردہ و بابرام و تشیید روایات شرب خمر این شارب فسیق طریق نقد و تحقیق الی اقصی الغایہ سپردہ چنانچہ در اصابہ فی تمییز الصحابہ گفتہ ابومحجن الثقفی الشاعر المشہور مختلف فی اسمہ فقیل ہو عمرو بن حبیب بن عمرو بن عمیر بن عوف بن عقدة بن غیرة بن عوف بن ثقیف و قیل اسمہ کنیتہ و کنیتہ ابو عبید و قیل اسمہ مالک و قیل اسمہ عبد اللہ و امہ کنود بنت عبد اللہ بن عبد شمس قال ابو احمد الحاکم لہ صحبة قال و یخیل الی انہ صاحب سعد بن ابی وقاص الذی اتی بہ الیہ و ہو سکران فان لم یکن ہو فان اسمہ مالک و ساق من طریق ابی سعد البقال عن ابی محجن قال اشہد علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و سلم انہ قال اخاف

یعنی علی الناس ان یجالسوہ و یواکلوہ فان تاب فتقبلوا شہادتہ و اصلحوہ و اعطلوہ ما اتوہ (ق) ای ارجو بنہیرہ منہ

على امتى من بعدى ثلاثة تكذيب بالقدر وتصديق بالنجوم وذكر الثالثة. واخرجه ابو نعيم
من هذا الوجه فقال فى الثالثة وحيف الائمة وابو سعد ضعيف وطريق ابى محجن قال
ابو احمد الحاكم والدليل على ان اسمه مالك ما حدثنا ابو العباس الثقفى ثنا زياد بن ايوب ثنا ابو معوية
ثنا عمرو بن المهاجر عن ابراهيم بن محمد بن سعد عن ابيه قال لما كان يوم القادسية اتى سعد
بابى محجن سكران من الخمر فامر به فقيد وكان بسعد جراحة فاستعمل على الخيل خالد بن عرفطة وصعد
سعد فوق البيت ينظر ما يصنع الناس فجعل ابو محجن يتمثل ؎ كفى حزنا ان تردى الخيل
بالقنا   واترك مشدودا على وثاقيا   ثم قال لامراة سعد وهى بنت خصفة ويلك خلينى فلك الله
على ان سلمت ان اجيئ حتى اضع رجلى فى القيد وان قتلت استرحتم منى فخلته ووثب على فرس لسعد
يقال لها البلقاء ثم اخذ الرمح وانطلق حتى اتى الناس فجعل لا يحمل فى ناحية الا هزمهم الله فجعل الناس
يقولون هذا ملك وسعد ينظر فجعل يقول الضبر ضبر البلقاء والظفر ظفر ابى محجن وابو محجن فى
القيد فلما هزم العدو رجع ابو محجن حتى وضع رجليه فى القيد فاخبرت بنت خصفة سعدا بالذى
كان من امره فقال لا والله لا احد اليوم رجلا ابلى الله المسلمين على يديه ما ابلاهم قال فخلى
سبيله فقال ابو محجن قد كنت اشربها اذ كان يقام على الحد واطهر منها فاما اذ بهرجتنى فوالله لا
اشربها ابدا قلت استدل ابو احمد رحمه الله بان اسمه مالك بما وقع فى هذه القصة من قول الناس
هذا ملك وليس نصا فى ذلك بل الظاهر انهم ظنوه ملكا من الملائكة ويؤيد هذا الظاهر ان ابابكر
بن ابى شيبة اخرج هذه القصة عن ابى معوية بهذا السند وفيها انهم ظنوه ملكا من الملائكة
وقوله فى القصة الضبر ضبر البلقا هو بالضاد المعجمة والباء الموحدة عدو الفرس ومن قال
بالصاد المهملة فقد صحف نبه على ذلك ابن فتحون فى اوهام الاستيعاب فى اسم امراة سعد لما
سلمى ذكر ذلك سيف فى الفتوح وسماها ابو عمر ايضا وساق القصة مطولا وزاد فى الشعر ابياتا اخرى
وفى القصة فقاتل قتالا عظيما وكان يكبر ويحمل فلا يقف بين يديه احد وكان يقصف الناس
قصفا منكرا فعجب الناس منه وهم لا يعرفونه واخرج عبد الرزاق بسند صحيح عن ابن سيرين كان
ابو محجن الثقفى لا يزال يجلد فى الخمر فلما اكثر عليهم سجنوه واوثقوه فلما كان يوم القادسية رآهم يقتتلون
فذكر القصة نحو ما تقدم لكن لم يذكر قول المسلمين هذا ملك بل فيه ان سعدا قال لولا انى تركت

قصائد ابو محجن

ابا محجن في القيد لظننتها بعض شمائله وقال في آخر القصة فقال سعد لا اجلدك في الخمر ابدا فقال ابو محجن وانا والله لا اشربها ابدا لقد كنت آنف ان ادعها من اجل جلدكم فلم يشربها بعد وذكر المدائني عن ابراهيم بن حكيم عن عاصم بن عروة ان عمر غرب ابا محجن وكان يدمن الخمر فامر ابا جهراء البصري وحرلا اخوان يحملاه في البحر فيقال انه هرب منهما واتى العراق ايام القادسية وذكر ابو عمر مختصرا وزاد ان عمر كتب الى سعد بان يحبسه فحبسه وذكر ابن الاعرابي عن ابن داب ان ابا محجن هوى امرأة من الانصار يقال لها الشموس فحاول النظر اليها فلم يقدر فآجر نفسه من بناء يبني بيتا بجانب منزلها فاشرف عليها من كوة وقال في ذلك شعر

ولقد نظرت الى الشموس ودونها حرج من الرحمن غير قليل

فاستعدى زوجها عمر فنفاه وبعث معه رجلا يقال له ابن جهراء كان ابو بكر يستعين به فذكر القصة ومنها ان ابن جهراء راى مع ابي محجن سيفا فهرب منه الى عمر فكتب عمر الى سعد يامره بسجنه فسجنه فذكر قصته في القتال والفتح وقال عبد الرزاق عن ابن جريج بلغني ان عمر بن الخطاب حد ابا محجن ابن حبيب بن عمرو بن عمير الثقفي في الخمر سبع مرات قيل دخل ابو محجن على عمر فظنه قد شرب فقال استنكهوه فقال ابو محجن هذا من التجسس الذي نهيت عنه فتركه وذكر ابن الاعرابي عن المفضل الضبي قال قال ابو محجن في تركه شرب الخمر

رايت الخمر صالحة وفيها مناقب تهلك الرجل الحليما
فلا والله اشربها حياتي ولا اشفي بها ابدا سقيما

وذكر ابن الكلبي عن عوانة قال دخل عبيد بن ابي محجن على عبد الملك بن مروان فقال ابوك الذي يقول

اذا مت فادفني الى جنب كرمة يروي عظامي بعد موتي عروقها

فذكر قصة واخرجها ابن الاثير بلفظ قيل ان ابنا لابي محجن دخل على معاوية فقال له ابوك الذي يقول فذكر البيت وبعده

ولا تدفنني بالفلاة فانني اخاف اذا ما مت ان لا اذوقها

فقال لو شئت لقلت احسن من هذا من شعره قال وما قال قال قوله

لا تسأل الناس عن مالي وكثرته وسائل الناس عن حزمي وعن خلقي
القوم اعلم اني من سراتهم اذا تطيش يد الرعديدة الفرق
قد اركب الهول مسدولا عساكره واكتم السر فيه ضربة العنق
اعطي السنان غداة الروع حصته وعامل الرمح ارويه من العلق
عف المطالب عما لست نائله وان ظلمت شديد الحقد والحنق
وقد يعجل المرء حينا وهو ذو كرم وقد يسوم سوام العاجز الحمق
سيكثر المال يوما بعد قلته ويكتسي العود بعد اليبس بالورق

فقال معاوية لئن كنا اسأنا القول

لخصن من الفعل والجزل صلته وقد عاب ابن فتحون اباعمر علی ما ذکر فی قصة ابی محجن بانه کان منهمکا فی الشرب فقال کان یکفیه ذکر حده علیه والسکوت عنه الیق والاولی فی امره ما اخرجه سیف فی الفتوح ان امرأة سعد سالته فیم حبس فقال والله ما حبست علی حرام اکلته و لا شربته ولکنی کنت صاحب شراب فی الجاهلیة فجری کثیرا علی لسانی وصفها فحبسنی بذلک فاعلمت بذلک سعدا فقال اذهب فما انا بمواخذک بشیء تقوله حتی تفعله قلت وسیف ضعیف والروایات التی ذکرناها اقوی واشهر وانکر ابن فتحون قول من روی ان سعدا ابطل عنه الحد وقال لا یظن هذا بسعد ثم قال لکن له وجه حسن ولم یذکره وکانه اراد ان سعدا اراد بقوله لا یجلده فی الخمر بشرط ضرره وهو ان لا یثبت علیه انه شربها فوفقه الله ان تاب توبة نصوحا فلم یعد الیها بقیة القصة قال قیل ان ابا محجن مات باذربیجان وقیل بجرجان

و ازین عبارت سراسر بشارت بر ناظر باستبصار فوائد عدیده ظاهر و آشکار گردید اول آنکه از آن پیدا شد که حسب روایت ابواحمد حاکم ابومحجن در روز جنگ قادسیه شرب خمر نمود و مردم او را در حالت سکر پیش سعد آوردند و او حکم بحبس او داد و در حالت حبس زوجه سعد را گول داده از قید وا رفت و در پس سعد را گرفته قتال کرد و سعد بعد اطلاع حقیقت حال قسم گفت که هرگز حد نخواهم زد امروز مردی را که خداوند عالم مسلمین را بر دست او انعام کرد بچیزی که انعام کرد و بعد ازین ابومحجن را از قید آزاد کرد و این صریح تعطیل حد الهی ست که از سعد ظاهر شده دوم آنکه از آن پیدا شد که همراهیان سعد بن ابی وقاص که یا از صحابه بودند یا تابعین بجاے احمق و نادان بودند که ابومحجن ثقفی شارب الخمر را که در همان روز جنگ خمر خورده و مقید شده بود در هنگام قتال فرشته از فرشتگان خدا تصور میکردند و هرگاه عقل و فهم این جماعه چنین باشد چگونه در امور دین و ایمان اعتبار ایشان قابل اعتماد و استناد باید دانست و این نیست مگر سفاهت و بلاهت اهلسنت که چنین جماعت سفهاء الاحلام و اخفاء الهام را در امور دینیه و احکام یقینیه ملجاء و ملاذ خود ساخته اند و بناے دین و ایمان خود را بر عقائد و اقوال و افعال و اعمال ایشان نهاده تخمیر و تدبیر خود پرداخته اند سوم آنکه از آن منجلی گردید که ابواحمد حاکم بروایتی که خود راوی آنست استدلال کرده بآنکه نام ابومحجن مالک بود و این استدلال ابواحمد نزد حقیر ناشی از سوء فهم و غلط و وهم او نیست بلکه غالبا او دیده و دانسته براے تعییب حماقت همراهیان سعد بن ابی وقاص بخیال صحابیت

و تابعیت شان این استدلال را اضلال نموده تا باشد که ناظرین کلام ابو احمد حاکم قول همراهیان سعد هذا الملک
را محمول بر حلمیت نمایند و بجهل و حماقت شان پی نبرند لیکن ابن حجر عسقلانی این نکته غامضه را نفهمید
و گمان برد که ابو احمد حاکم درین استدلال غلط کرده وراه خطا رفته لهذا تنبیها علی الغلط و ایضاحا للسقط
پرده از روی کار برانداخت و واضح و ظاهر ساخت که قول همراهیان سعد هذا الملک محمول بر حلمیت
نیست بلکه ایشان ابو محجن را ملکی از ملائکه گمان کرده بودند و تائید این تحقیق بروایت ابو بکر بن ابی شیبه
نموده که دران روایت در سیاق این قصه بصراحت وارد شده که همراهیان سعد ابو محجن را ملکی از ملائکه گمان
نموده بودند چهارم آنکه ازان عیان شد که عبد الرزاق بسند صحیح روایت کرده که ابو محجن پی در پی در شرب خمر
محدود میشد آخر او را مسجون و محبوس ساختند و سخت بند نمودند تا آنکه در قادسیه او حیله با کفار قتال نمود
و سعد بن ابی وقاص بعوض این حسن خدمت او با او گفت لا اجلدک فی الخمر ابدا و باین انعام که سراسر
مخالف احکام رب منعام و صراحة منافی شریعت خیر الانام صلی الله علیه و آله الکرام ست او را امتیاز و
سرافراز گردانید پنجم آنکه ازان واضح شد که حسب روایت مدائنی حضرت عمر ابو محجن را بسبب ادمان خمر خارج البلد
نمودند و ابو جهر بصری و شخصی دیگر را مامور ساختند که او را از دریای شور عبور دهند و ابو محجن از نزد ایشان
فرار کرده راهی عراق گردید و بقادسیه رسید حسب روایت ابو عمر حضرت عمر بذریعه نامه خود سعد را حکم
کردند که ابو محجن را حبس نماید پس او ابو محجن را محبوس کرد ششم آنکه ازان لائح شد که ابو محجن در مدینه منوره با زنی
مردی از انصار عشق بازی آغاز نهاد و از محاسن اتفاقات آنکه نام آن زن شموس بود که یکی از اسمای
خمر ست ابو محجن از فرط وله و غرام و شغف و هیام خواست که او را ببیند لیکن قادر نشد ناچار حیله عجیب
برانگیخت و خود را اجیر ساخت که قریب بخانه آن زن تعمیر مکانی می نمود و باین وسیله رذیله از راه روزن
دیوار بر آن زن مشرف بزیارتش مشرف گردید و از غایت خلاعت این واقعه را نظم هم کرد و بیتی که
درین باب گفت مضمون مشحون آن اینست که من نظر کردم بسوی شموس حالانکه در باب او از
جانب خدا منع شدید بود چون این واقعه آشکارا گردید ناچار شوهر آن زن بخدمت خلیفه ثانی شکایت
کرد حضرت ایشان ابو محجن را خارج البلد ساختند و همراه او شخصی که ابن جهرا نام داشت بطور نگاهبان
روانه نمودند ابن جهرا چون دید که ابو محجن شمشیری برای قتل او مهیا کرده است راه فرار پیش گرفت و بخدمت
خلیفه رسیده ماجرا را عرض کرد و ازان سو ابو محجن عرصه را خالی دیده بسوی قادسیه شتافت خلیفه ثانی بعد

اطلاع برین امر سعد بن ابی وقاص را مامور بحبس او کردند و او در آنجا محبوس شد هفتم آنکه ازان ثابت شد
که حسب روایت عبد الرزاق حضرت عمر بن الخطاب ابومحجن را در شرب شراب هفت مرتبه حد زدند
و از نیجا انهماک او در شرب خمر و هتک ستر نحوی که ظاهر میشود قابل عبرت ارباب خبرت ست هشتم
آنکه ازان ظاهر شد که یکبار ابومحجن نزد حضرت عمر حاضر شد الثیان بسبب کدامی قرینه جلیه گمان کردند که
او شرب خمر نموده است و بحاضرین امر فرمودند که بوی دهن او دریافت نمایند چون ابومحجن دانست که
اگر بوی دهن او بعد دم استشمام کردند حال شرب خمر او ظاهر و برملا خواهد شد لذلک حیلة و خدیعة بخلیفه عرض نمود
که این حکم تو داخل تجسس که منهی عنه میباشد خلیفه چون از ابومحجن بیان حکم تجسس را شنیدند او را بحال خود وا
گذاشتند و دست از وی برداشتند ازین واقعه چنانچه لطف احتیال ابومحجن در باب درء حد
از خود ظاهر میگردد همچنان جهل حضرت عمر از حکم تجسس و اقدام شان بر امر محظور نیز آشکار امیشود نهم آنکه ازان
متحقق شد که اشعار ابومحجن که در ان متعلق بدفن خود در پهلوی تاک انگور وصیت کرده بود بحدی معروف
و مشهور بود که معویه علیه ما یستحقه من الهاویه از ان اشعار بتعییر و تشویر پسر ابومحجن بعد موت ابومحجن ذکر کرد و پسر
ابومحجن هم مجال انکار این اشعار ندیده ناچار بقرائت دیگر اشعار ابومحجن عنان کلام را معطوف گردانید و
باین وسیله خود را از تشنیع و تفظیع خال المؤمنین که در پی هتک ناموس پدرش افتاده بود وا رهانید و نیز
پسر ابومحجن هرگاه بر عبد الملک بن مروان داخل شد او هم این اشعار را در معرض تندید و تعنیف پسر
ابومحجن ذکر نمود و طریق تخجیل آن خلف نبیل باین ذکر غیر جمیل پیمود دهم آنکه ازان متضح شد که ابن فتحون بسبب
حمایت حمای اصحاب بر ابوعمر صاحب استیعاب طعن نموده و عیب کرده که او در حال ابومحجن حد یکان
منهمکا فی الشراب آورده و ابن فتحون بعد این طعن و عیب موهون افاده نموده که ابوعمر صاحب استیعاب
را کافی بود که بر ذکر محدود شدن ابومحجن بسبب شرب خمر اکتفا میکرد و درین افاده هم ابن فتحون را صبح حاصل نشده
بلکه بغرض نصیحت فرموده که سکوت از حال ابومحجن الیق ست و باز هم ابن فتحون را برین نصیحت قرار نیامده و از
راه خیر خواهی ابومحجن خواسته که عار و شنار شرابخواری او را در اسلام بکبیر محو نماید و شرب غیر معدود و جنونا
آن مطرود منکوب را که بکرات و مرات مجلود و محدود شده صرف تا زمان جاهلیت مقصور و محدود نماید و
باین خیال محال که از قبیل ستر الشمس بالراح ست تفوه نموده که اولی در امر ابومحجن روایتی ست که سیف آنرا
در کتاب فتوح اخراج نموده و مضمونش اینست که زوجه سعد از ابومحجن در حبس او پرسید ابومحجن جواب داد

که قسم بخدا من محبوس نشده‌ام بر چیز حرامی که آنرا اکلا و شربا استعمال کرده باشم ولکن من عادت شرب خمر در جاهلیت داشتم پس وصف آن بکثرت بر زبان من جاری میشود پس سعد بهمین سبب مرا حبس کرده است
زوجه سعد چون این جواب از ابومحجن شنید سعد را ازان آگاه نمود سعد بابومحجن گفت که برو ما ترا مواخذه نخواهیم کرد بچیزے که ازان بگویی تا آنکه بجی آری آنرا یعنی بذکر وصف شراب و خوردن آن در اشعار ما ترا مواخذه نخواهیم کرد تا وقتیکه شراب را نخوری لیکن بحمد الله ازین تقریر سراسر تزویر ابن فتحون فتحی او را نصیب نشد بلکه در مقصود نا محمود خود خائب و خاسر ماند زیرا که ابن حجر عسقلانی بعد ذکر این تقریر سفاهت تخمیر ابن فتحون فتح باب تعقب نموده و افاده کرده که راوی این روایت که ابن فتحون بآن استدلال کرده یعنی سیف صاحب کتاب فتوح ضعیف ست و روایاتی که ما در باب شراب خواری ابومحجن ذکر کردیم اقوی و اشهر ست و این افاده سراسر اجاده ابن حجر عسقلانی در کسر کیف ابن فتحون حامی ابومحجن حلیف المجون نهایت کافی و وافی ست یازدهم آنکه ازان ظاهر شد که ابن فتحون خلاعت مقرون در صدد حمایت سعد بن ابی وقاص نیز برآمده و بر قول کسیکه ابطال حد نمودن سعد از ابومحجن روایت نموده انکار آغاز نهاده و از راه کمال عمایت ادعا کرده که ابطال حد از سعد مظنون نیست و لیکن برائے آن وجهی ست و هر چند ابن فتحون ان وجه تا سوجه را بیان ننموده لیکن ابن حجر وکالت فضولی او اختیار کرده و متفوه شده باینکه گویا مراد ابن فتحون آنست که سعد بقول خود لا اجلدک فی الخمر ابدا اراده این معنی نموده که حد نخواهد کرد او را بشرطیکه پوشیده کرد آن شرط را او بنفس خود و آن شرط این بود که ثابت نشود برو که ابومحجن شرب خمر نموده یعنی مقصد سعد این بود که ما ترا در شرب خمر حد نخواهیم کرد بشرطیکه بر یا شرب تو ثابت نشود پس خداوند عالم ابومحجن را توفیق داد که او توبه نصوح کرده و باز بسوی خمر عود نکرد و از بنجا بر ناظر منصف بکمال انصاف پرتوی این حضرات در حمایت حمایت اصحاب واضح و اشکار میگردد و متفضح میشود که چگونه در ستر معائب و اشنعه این جماعه کثیر الشناعه مساعی غیر مشکوره بعمل می آرند الله و للرسول اندک تامل باید کرد بلکه ضرورت تامل هم نیست صرف نظر بادی باید دید که ما بین ابومحجن و سعد فعلا و قولا چه ماجرا گذشته و هرگز گمان نیست که احدے از اهل انصاف بعد ملاحظه آن مزعوم باطل ابن فتحون و ابن حجر را قابل ادنی التفات انگارد مگر نشنیدی که در روایت ابواحمد حاکم که خود ابن حجر از نقل کرده واقع ست لما کان یوم القادسیة اتی سعد بابی محجن سکران من الخمر فامر به الی القید یعنی هرگاه روز جنگ قادسیه شد مردم ابومحجن را نزد سعد آوردند

در حالیکه او از خمر سکران بود پس سعد حکم بقید کردنش داد و او مقید شد و ظاهرست که هرگاه سعد با وصف
ثبوت شرب خمر در روز قادسیه او را حد نزد بلکه اکتفا بر مقید کردنش کرد مراد تعطیل حد بر ذمه او ثابت شد پس
انکار ابن فتحون و تاویل ابن حجر قول سعد لا اجلدک فی الخمر ابدا را باینکه مرادش لا اجلدک
فی الخمر ابدا ان اشترطت لا یثبت علیک انک شربتها بیکار برآمد زیرا که شخصی که دیده و دانسته ابومحجن
را با وصف ثبوت شرب خمر او در روز قادسیه و در وه شدنش در حالت سکر را حد نزد بلکه اکتفا بر
قید کردنش نماید چگونه بعد مسرور شدن از قتال ابومحجن وعده عدم جلد او را نسبت بآینده مشروط
بعدم ثبوت شرب خمر خواهد کرد حاشا و کلا هرگز مقصود سعد این نبود بلکه یقینا مقصود سعد از قول خود
لا اجلدک فی الخمر ابدا این بود که چون تو در قتال کار نمایان کرده لهذا بجلدوی ان آینده هرگز ترا
در شرب خمر جلد نخواهم کرد و با وصف ثبوت شرب خمر تو حد را بر تو جاری نخواهم کرد و علاوه برین در آخر
همین روایت ابواحمد حاکم واقعست که سعد بعد مطلع شدن بر حال قتال ابومحجن با کفار با جلال و جهار
گفت لا والله لا احد الیوم رجلا ابلی الله المسلمین علی یدیه ما ابلاهم یعنی قسم بخدا
حد نخواهم زد امروز مردی را که خدا بدو دست او انعام کرده مسلمانان را بچیزی که انعام کرده و زیاده
ازین اعتراف صریح بتعطیل حد الهی چه خواهد بود که سعد بصراحت قسم بر ترک حد یاد میکند و حدی که
نزد او الیوم ثابت و متحقق است بسبب کار نمایان مجرم در معرکه حرب ساقط میگرداند سبحان الله خود سعد
باین اعلان و اجهار اسقاط حد ثابت فی الحال می نماید و ابن فتحون و ابن حجر در باب وعده او نسبت
باسقاط حد و آینده الطان و اضمار شرط عدم ثبوت که اوهن من بیت العنکبوت و اضعف من ورق التوت
است برا و می بندند و اصلا لحاظ نمی آرند که هرگاه سعد حد ثابت فی الحال را بسبب حسن خدمت
ابومحجن ساقط کرده وعده عدم جلد آینده که آنهم بسبب همین حسن خدمت است مشروط بعدم ثبوت
خواهد کرد این نیست مگر نافهمی حضرات سنیه که تا اسقاط حدود از اصحاب لمی دانند و از راه کوتاه دینی
میخواهند که فیاضی حضرت سعد را بزمان حال مقصور و محدود و در زمان استقبال معدوم و مفقود نمایند
و این هم قابل لحاظ است که حضرت سعد چنان بر حسن خدمت ابومحجن فریفته شده که او را از قید هم آزاد
کرد چنانچه در آخر روایت ابواحمد حاکم این هم واقع شده فخلی سبیله یعنی سعد بن ابی وقاص ابومحجن را از حبس
آزاد کرد و پر ظاهرست که هرگاه سعد از ابومحجن چنان راضی گشته باشد که او را از سزای قید که خود بعوض

جرم شرب خمر داده بود بری گرداند دیگر چرا در وعده سبرمه لا اجلدک فی الخمر ابدا شرط بیکار
عدم ثبوت را مضمر و مقصود خواهد کرد ما هذا الا الظن الفاسد والوهم الکاسد و قطع نظر ازین
در روایت مذکوره ابو احمد حاکم از خود ابو محجن منقول ست که او بخطاب سعد گفت وقد کنت اشرب اذ یقام علی الحد واطهر منها و اما اذا بهرجتنی فوالله لا اشربها ابدا یعنی من میخوردم
شراب را وقتیکه اقامت حد بر من کرده میشد و من بسبب اجرای حد از گناه آن پاک میشدم لیکن
هرگاه تو از من حد را ساقط کردی پس قسم بخدا که نخواهم خورد آنرا گاهی و این کلام ابو محجن صریح ست که
سعد دیده و دانسته اسقاط حد از ابو محجن کرده پس هرگاه بجزات خود ابو محجن سعد از دو ساقط حد کرده شد باز دیگر چگونه تاویل کلام او باضمار شرط عدم
ثبوت درست خواهد گردید بالله و للعجب سعد بن ابی وقاص و ابو محجن هر دو معترف بمظهر اسقاط و ابطال حد میباشند و باعلان
و اجهار بلا اخفا و اسرار بیان جایز نند و این فحول و ابن حجر از غایت صفاقت و رقاعت آفتاب
را بگل اندودن میخواهند و قصد می نمایند که این خطه شنیعه و هفوه فظیعه مختفی و مستور و بتاویل حسنو
و مهجور شان محجوب و مغمور گردد و پیدا است دلالت اینکلام ابو محجن بر اسقاط حد از و بحدی واضح
ولائح ست که اکابر علمای اهلسنت بآن اعتراف دارند ابن الاثیر الجزری در نهایة اللغة در لغت بهرج
گفته فیه انه بهرج دم ابن الحارث ای ابطله و منه حدیث ابی محجن اما اذا بهرجتنی
فلا اشربها ابدا یعنی الخمر ای هدرتنی باسقاط الحد عنی و محمد بن مکرم افریقی در لسان العرب در
لغت بهرج گفته و فی حدیث ابی محجن اما اذا بهرجتنی فلا اشربها ابدا و از ینجا آنکه ازان واضح شد که ابن حجر
بسبب فقدان بصر خیال ادعا کرده که خداوند عالم ابو محجن را موفق کرد باینکه توبه کرد توبه نصوح و عود
نکرد بسوی خمر و این ادعای فاسد و زعم کاسد کاشف از کمال رقاعت و خلاعت ابن حجر
ست زیرا که چنانچه ما سابقا اشاره کردیم از ابو محجن جز وعده زبانی عدم شرب خمر چیزی دیگر ظاهر نشده
و پر ظاهر ست که مجرد این وعده را توبه نتوان گفت و همچنین عدم عود او بسوی شرب خمر شهادت
علی النفی ست که هرگز مقبول نتوان داشت و منقول نشدن واقعه از وقائع شرب خمر او بعد یوم قادسیه
دلیل عدم شرب خمر او بعد ازان نیست و غالبا وجه منقول نشدن این چنین وقائع بعد واقعه قادسیه
اینست که او بسبب وعده سبرمه سعد لا اجلدک فی الخمر ابدا آزاد گشت و مهمل صرف شده بود
کسی او را در شرب خمر گرفتار کرده پیش حاکم نمی آورد و نه آنکه او شرب خمر نکرد و خیلی مستبعد ست که چنین

شریب فسیق که مثل حضرت خلیفهٔ ثانی از اجرای حد مرة بعد مرة بر او عاجز آمده بطور دریای شور نگهبانی
تجشمین زور و شور او را اسیر کرده باشد و او از انجا گریخته در قادسیه رسیده باشد و انجا بحکم خلیفه بسبب
همین جرم محبوس و مقید شده باشند و باز در انجا هم از شرب خمر باز نیامده در حالت سکر گرفتار گردیده بحکم سعد
روبروی مجلس دیده باشد یکبار بسبب اسقاط حد و رفع حرج و تخلیه سبیل تائب گردد و دنیای کار دین
واقعه بر محض استبعاد نیست بلکه اگر نیک بنگری حضرات اهل سنت خود از افترات متهافته خود دلیل
واضح بر بطلان توبه او بمعرض شهود رسانیده اند بیانش آنکه این حضرات از زبان ابومحجن کلامیکه در مقام
توبه نقل میکنند بحسب روایات خود انحضرات چنان متناقض و متناکر و متهافت و متنافر است که اصلا
قابل اعتماد نیست انفا شنیدی که در روایت محمد بن سعد که ابوعمر در استیعاب آنرا پسند خود آورده و ابن حجر
آن را از ابی احمد حاکم نقل کرده واقع شده که ابومحجن گفت که من میخوردم شراب را وقتیکه حد بر من جاری
کرده میشد و من از ان طاهر می شدم ولیکن الحال که تو از من حد را اسقاط کردی پس قسم بخدا که نخواهم خورد
آنرا گاهی و در روایت ابن سیرین که آنرا ابن عبد البر در استیعاب و ابن حجر در اصابه از عبد الرزاق
نقل کرده اند چنین آمده که ابومحجن گفت که قسم بخدا نخواهم خورد آن را گاهے زیرا که من در سابق
میخوردم اینرا بسبب انکار از این مطلب که پاک سازم آنرا بسبب حد زدن شما یعنی وجه خوردن من
شراب را حد جاری کردن شما بود و من بسبب غیر خود نخواستم که بسبب این سزا آنرا ترک کنم ولیکن
هرگاه که شما از من حد را اسقاط کردید حالا آنرا نخواهم خورد و تهافتے که درین هردو کلام موجود است
اظهر من الشمس و ابین من الامس ست پس حالا عاقل را قصص الحیل انحضرات باید دید که چگونه
درباب اظهار توبه ابومحجن کلمات متهافته متناقضه نقل میکنند و ششتر گربگی می آرند و اصلا تخیل نمی نمایند
که از کلام سابق ابومحجن ظاهر میشود که او جریان حد را بر خود خیلی محبوب میداشت و انرا برای خود موجب
تطهیر میدانست و بسبب حصول طهارت مرة بعد مرة اقدام بر شرب خمر و تلویث خود کرة بعد کرة میکرد
و چون این مطهر بسبب حسن عنایت حضرت سعد بن ابی وقاص مفقود گردید ابومحجن از طهارت خود
ناامید شده بقاے تلوث خود را لهجر بر خود نه پسندید و بناچاری دست از شرب خمر کشید و از کلام
دیگرش اشکار است که او جریان حد را بر خود نهایت ناگوار بلکه موجب ننگ و عار میدانست و از راه انفت
و تجبرانه حمیت متکبرانه علی رغم انوف المجرین للحد و الآمرین للجلد پی در پی شرب خمر میکرد و عزم بانجام

نموده بود که تا وقتیکه سلسلهٔ جریان حد بر من باقیست هرگز سلسلهٔ شرب سلسال از دست رها نخواهم
گردانید و مراغمت و مشاقت و معازت و مخالفت محتسبین و قضاة و حکام و ولاة را باقصی الغایة
خواهم رسانید لیکن هرگاه سعد بن ابی وقاص بوعدهٔ بهرهٔ خود از اسقاط حد علی الاطلاق نموده اولا
برای ارتکاب این جرم الی غیر النهایة اذن داد و کرد مقتضی شرب خمر که جریان حد بود منتفی گردید و ابو محجن راه ترک
آن برگزید و درین دو مضمون خرافت مشحون و مابین این دو مزعوم رقاعت مغموم تباغض و تنافر
و تخالف و تناکرے که هست بله و صبیان هم از ان آگاه میباشند و ظاهر است این همه کارسازی مخترعات
ست که محض حسبةً لله برای تبریهٔ ساحت ابو محجن از ابقاے او بر جریرهٔ ادمان خمر این همه کلمات ساقطه
ساقطه و جملات نازله بی ربطه بر زبان آورده اند و طریق تخدیع عوام کالانعام سپرده و الا خود او خالی البال
یک ازین دو کلام بر زبان نرانده باشد و اگر بالفرض تسلیم نمائیم که این هر دو کلام ازو صادر هم شده پس
چون باهم متناقض است هرگز دلیل توبهٔ صحیحهٔ او نمی تواند شد و احدے از ارباب انصاف نمیتوان
گفت که در مقام توبه مثل این دو کلام که خیلی نامربوط و نهایت ظاهر السقوط است کافی ست بلکه عند الامعان
هر واحد ازین کلام واضح الهوان صریح البطلان دلیل تام انخلاع ابو محجن از ربقهٔ اسلام و ایمان و برهان
قاطع استهزا او و استسخار او با احکام و اوامر خیر الادیان میباشد زیرا که مقتضای کلام اولش اینست که او بزعم باطل خود
حد اقدام بر شرب خمر می کرد و این صریح تلاعب بشرع و دین ست چه حد اگر در شریعت مطهره ست برای
تائبین و منیبین و متذکرین و منزجرین سبب تطهیر میشود نه آنکه به خبیثین متجرئین متجاهرین و متجاسرین خاسرین
که بعد اجراے حد هم از گناه خود باز نیایند بلکه جریان حد را وسیلهٔ طهارت خود دانسته بخوشدلی باز بر
همان گناه آیند پس ادمان شرب خمر و اقدام ابو محجن بر آن مرة بعد مرة و کرة بعد کرة بزعم اینکه حد مطهر
ست اکبر تلاعب بدین و شرع متین ست و بهر حیثیت خروج متلاعب بشرع و دین از زمرهٔ
مسلمین و مومنین اوضح از آنست که احتیاج تنبیه داشته باشد اما کلام دوم پس دلیل صریح عناد ابو محجن با احکام
شرع متین و اوامر دین مبین و ایثار وتیرهٔ متکبرین و اختیار شیمهٔ متجبرین ست و بر ظاهر ست که خداوند عالم
حدود را برای همین مصلحت مفروض فرموده که مذنبین و مجرمین بسبب جریان آن بکیفر کردار خود در دار
دنیا رسیده از معاودت بسوی ذنب و اجرام خویش باز آیند و دیگر جرأت و جسارت بران ننمایند و
ازینجاست که در اکثر اوقات مجرمین و مذنبین مسلمین بعد جریان حدود از ارتکاب جرم و گناه باز می آیند

واگر احیانا باز می آیند و بهوای نفس اماره خوبان میکنند جریان حدود ربانیه را سبب بودن جرم
وگناه قرار نمی دهند لیکن سرکشی که از تجبر و عدوان و تکبر و طغیان خود جریان حد الهی را موجب عیب و بیان
گناه قرار دهد و بنای عود بجرم معهود بر محدود شدن خود نهد و باین حد مراغمت و معاندت احکام شرعیه
نماید و خود راه اعتراف بآن بپیماید کیست که چنین معاند لدود و محائد عنود را از مومنین شمار خواهد کرد لیکن
اگر اهلسنت اینچنین ملحد را بسبب محدود بودنش در صحابه از جملهٔ اکابر مومنین و ارکان مسلمین قرار دهند
بعید نیست و از عجائب تقدمات فظیعه و تجاسرات شنیعه تخیرات درین باب آنست که برای اثبات
توبهٔ ابومحجن از خمر تمسک ببعض اشعار اغیار میشوند و آن اشعار را جرأة و جسارةً بسوی ابومحجن منسوب
می نمایند چنانچه آنفا از عبارت استیعاب و اصابه دانستی که مفضل ضبی ادعا کرده که ابومحجن در ترک خمر
این دو بیت گفته ؎ رأیت الخمر صالحة وفیها مثالب تهلک الرجل الحلیما فلا والله
اشربها حیاتی ولا اشفی بها ابدا سقیما لیکن بحمد الله از مدققین ماهرین این سعی نیز غیر مشکور
و این عمل شان هم مثل دیگر اعمال هبا منثور ست زیرا که بر متتبع خبیر و متفحص بصیر واضح و مستنیر ست
که این دو بیت هرگز کلام ابومحجن نیست بلکه از جملهٔ اشعار قیس بن عاصم صحابی ست که در ایام جاهلیت
مضار خمر را دریافته ترک آن گفته بسبب بعض واقعات از آن بر خود حرام کرده بود و برای اظهار تحریم آن
بر خویش قطعه از اشعار نظم نموده چنانچه ابن عبد البر قرطبی در استیعاب بترجمهٔ قیس بن عاصم گفته وکان
قیس بن عاصم قد حرم علی نفسه الخمر فی الجاهلیة وکان سبب ذلک انه غمز عکنة
ابنته وهو سکران وسب ابویها ورای القمر فتکلم بشئ واعطی الخمار کثیرا من ماله فلما
افاق اخبر بذلک فحرمها علی نفسه وقال فیها اشعارا منها ؎ رأیت الخمر صالحة
وفیها خصال تفسد الرجل الحلیما فلا والله اشربها صحیحا ولا اشفی بها ابدا سقیما
ولا اعطی بها ثمنا حیاتی ولا ادعو لها ابدا ندیما فان الخمر تفضح شاربیها وتجنیهم
بها الامر العظیما و ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه بترجمهٔ قیس بن عاصم گفته وکان قیس بن عاصم
قد حرم علی نفسه الخمر فی الجاهلیة وکان سبب ذلک انه غمز عکنة ابنته وهو سکران
وسب ابویها ورای القمر فتکلم بشئ واعطی الخمار کثیرا من ماله فلما افاق اخبر بذلک فحرمها
علی نفسه وقال فی ذلک ؎ رأیت الخمر صالحة فیها خصال تفسد الرجل الحلیما

فلا والله لا اشربها صحیحا　　ولا اشفی بها ابدا سقیما　　ولا اعطی بها ثمنا حیاتی　　ولا ادعو لها
ابدا ندیما　　فان الخمر تفضح شاربیها　　وتجنیهم بها الامر العظیما　　بالجمله بودن این دو بیت مذکورین
از اشعار قیس بن عاصم نزد اصحاب الباب محل شک و ارتیاب نیست و ازینجاست که ابن
عبد البر در استیعاب در ترجمه ابو محجن کما عرفت سابقا بعد نقل قول مفضل نا مفضل صراحة افاده
نموده که این اشعار نزد غیر مفضل کلام قیس بن عاصم ست مگر عجب ست از ابن حجر که با وصف
اطلاع بر حقیقت حال و دیدن کتاب استیعاب و اسد الغابه برین تنبیه راضی نشده قول مفضل
ضبی را در ترجمه ابو محجن بلا رد و نکیر وارد کرده و اعجب ازان انیست که در ترجمه قیس بن عاصم اصلا
ذکری ازین اشعار نیاورده و باین تدلیس غریب خواسته که ناظر غیر ماهر بر قول مفضل ضبی اعتماد نماید
و این دو بیت را که در اصل از اشعار قیس بن عاصم ست کلام ابو محجن تصور نموده او را از خمر تائب گمان
کند حالانکه این امر شدنی نیست زیراکه بودن این دو بیت از اشعار قیس بن عاصم حسب تصریحات
اکابر اعلام سنیه واضح و لائح ست و بالغرض اگر این اشعار از ابو محجن هم باشد
باز هم چون از وعده زبانی بیش نیست اثبات توبه نصوح ابو محجن دلیل نتوان گرفت کما او صاف
الیه غیر مرة بالجمله از تحاذ اطراف و جوانب این مبحث بر ناقد بصیر بخوبی واضح ست که هیچ دلیلی
بر توبه ابو محجن قائم نمیتواند شد بلکه بر خلاف آن دلیل بقای ابو محجن برین عادت خبیثه ذمیمه و فنا او در
حالت انهماک درین جریمه علیه البته موجود ست و آن دلیل قاطع و برهان ساطع همان قضیه بنا
اصول ثلثه کرم بر قبر اوست که ابن عبد البر در استیعاب صراحة آورده و ابن الاثیر و ابن حجر
از ذکر آن مصلحة اعراض کرده و این قضیه بلا ریب کاشف از سوء حال و خسران مآل ابو محجن و مبطل
ظن قبیح و مستاصل زعم فضیح توبه اوست زیراکه اگر ابو محجن توبه میکرد هرگز خداوند عالم که قابل التوب و ستار
و غفار ست و با صن اظهر الجمیل و ستر القبیح مظهر صفت او میباشد روا نمی داشت که اصول
ثلثه کرم بر قبر او پیدا شود و آرزوی دیرینه او که از کمال حب شرب خمر بدل میداشت و از غایت خلاعت
انرا بنظم آورده حق وصیت ادا می ساخت باین نهج بادی ظاهر بر آید بلکه بمقتضای عفو و صفح و ستر
و تجاوز ایزد جل و علا آن بود که اگر او را در شناش فی الحقیقه بهوی تاک نمو دمن میکرد و ندآن تاکرا باقی نمیگذاشت و برباد و فنا
میداد تا عرض آن صحابی مصون و محفوظ ماند و پس مردن در انظار خلائق مفتضح نگردد و لیکن چون

قدح ابو محجن ثقفی صحابی

بخلاف اینهمه قواعد عفو کرم اصول ثلثه کرم بر قریش ثابت امد لا محاله غایت انهماک آن بی باک در
شرب شراب و حب تاک ثابت آمد و فی هذا بلاغ و مقنع لمن اراد الهدایة والله المصائن
عن الانغماس فی غمار الغوایة و مخفی نماند که شراب خواری ابو محجن از تاریخ طبری که اصح التواریخ نز
اهلسنت میباشد نیز واضح و آشکار میگردد زیرا که دران مذکورست که ابو محجن را سعد بن ابی وقاص
بوجه شرب خمر در قصر محبوس ساخته بود لیکن آخر کار بعد مقاتله او با کفار که حیلةً و مکراً واقع شده بود تخلیه
سبیل او کرد و باین تخلیه سبیل که یقینا از غیر محل و مستلزم تعطیل حد خدا و تبدیل بود مستوجب سوء مستقر و مقیل و مستحق نکال
عتید و عذاب وبیل گردید طبری در تاریخ خود در ذکر لیلة القادسیة آورده و نزل سعد فی قصر
العذیب واقبل رستم فی جموع فارس ستین الفا مما احصی فی دیوانه سوی التباع
والرقیق حتی نزل القادسیة وبینه وبین الناس العتیق جسر القادسیة وسعد فی منزله
وجع قد خرج به قرح شدید ومعه ابو محجن بن حبیب الثقفی محبوس فی القصر جلس فی شرب
الخمر الی ان قال الطبری فاقتتلوا قتالا شدیدا وسعد فی القصر ینظر ومعه سلمی بنت
خصفة وکانت قبله عند المثنی بن حارثة فجالت الخیل فرعبت سلمی حین رأت الخیل
جالت فقالت وامثنیاه ولا مثنی لی الیوم فغار سعد فلطم وجهها فقالت اغیرة وجبنا فلما رأی
ابو محجن ما تصنع الخیل حین جالت وهو ینظر من قصر العذیب وکان مع سعد فیه قال

کفی حزنا ان تردی الخیل بالقنا   واترک مشدودا علی وثاقیا   اذا قمت عنانی
الحدید واغلقت   مصاریع دونی لا تجیب المنادیا   وقد کنت ذا مال کثیر واخوة   فقد
ترکونی واحدا لا اخالیا

فکلم زبراء ام ولد سعد وکان عندها محبوسا وسعد فی راس الحصن
ینظر الی الناس فقال یا زبراء اطلقینی ولک علی عهد الله ومیثاقه لئن لم اقتل لارجعن الیک
حتی تجعلی الحدید فی رجلی فاطلقته وحملته علی فرس لسعد بلقاء وخلت سبیله فجعل
یشد علی العدو وسعد ینظر فجعل سعد یعرف فرسه وینکرها فلما ان فرغوا من القتال
وهزم الله جموع فارس رجع ابو محجن الی زبراء فادخل رجله فی قیده فلما نزل سعد من
راس الحصن رای فرسه تعرق فعرف انها قد رکبت فسأل عن ذلک زبراء فاخبرته
خبر ابی محجن فخلی سبیله و شراب خواری ابو محجن و محدود شدن او هفت بار از کتاب تهذیب الاثار

ابن جریر طبری نیز ثابت و محقق می شود چنانچه در کنز العمال مذکورست عن قتادة قال جلد عمر بن الخطاب
ابا محجن فی الخمر سبع مرات ابن جریر و از روایت مصنف عبد الرزاق صنعانی چنان واضح و لائح
می شود که حضرت خلیفه ثانی ابو محجن را هشت مرتبه بر شرب خمر حد زد چنانچه ملا علی متقی در کنز العمال
گفته عن محمد بن راشد عن عبد الکریم بن امیة عن قبیصة بن ذویب ان النبی صلی الله علیه
و سلم ضرب رجلا فی الخمر اربع مرات ثم ان عمر بن الخطاب ضرب ابا محجن الثقفی ثمان
مرات عب بالجمله انهماک ابو محجن در شرب خمر و محدود شدن او بکرات و مرات درین باب مع
(ای اخرجه عبد الرزاق فی المصنف)
دیگر واقعات که گذشته در ظهور و وضوح بحدی رسیده است که هرگز قابل شک و ارتیاب برای ارباب
الباب نیست و چگونه محل ریب می تواند شد حالانکه کتب تاریخ و سیر و اسفار حدیث و آثار از ذکر آن
مالامال میباشد و تفاصیل و مجملات آن خاک مذلت و هوان بر روس حامیان اصحاب تباب
بیش از بیش میباشد و هرگاه این همه دانستی بر تو واضح گردید که حدیث ابو محجن هم بسبب ابو سعد بقال
اعور و هم بسبب خود ابو محجن شارب خمر و فاعل منکر قابلیت احتجاج ندارد و ازینجاست که خود علمای
اهلسنت اینحدیث را بالخصوص مقدوح و مجروح وا می نمایند و راه اظهار وهن و هوان آن بجهار
اعلان می پیمایند مرزا محمد بن معتمد خان بدخشی در تحفة المحبین در فصل ثالث باب اول فصل ثانی که
این فصل معقود برای ذکر احادیث ضعاف ست گفته ان ارءف الناس بهذه الامة
ابو بکر و ان اقواها فی دین الله عمر و ان اصدقها حیاء عثمان و ان اعلمها بفصل القضاء
علی عس عن ابی محجن و فی سنده ابو سعد سعید بن المرزبان الاعور البقال ضعیف
(ای اخرجه ابن عساکر فی تاریخه)
لکن للحدیث شواهد ازین عبارت ظاهرست که فاضل بدخشی اینحدیث را ضعیف می شمارد
واگرچه بقدح آن بسبب ابو محجن مراعاة لحقوق الصحابه اقدام نمی فرماید لیکن بصراحت اظهار می نماید
که در سند آن ابو سعد سعید بن المرزبان الاعور البقال واقع شده و او ضعیف ست اما ادعای بدخشی
که برای اینحدیث شواهد هست پس بی فائده محض ست زیرا که شواهد اینحدیث موضوع جعلیه مقدوح
و مجروحست و قد بیناها بما لا مزید علیه من التنقیب و سنأتی علی ما بقی منها ان شاء الله تعالی
عنقریب پس ذکر اینچنین شواهد مطعونه موضوعه و طرق موهونه مصنوعه در مقام استدراک
ظاهر الانخرام و بادی الانهتاک ست و هرگز نفعی از ذکر آن نیست بلکه اگر نیک بنگری اشاره باینچنین شواهد

قدح حدیث ارحم امتی بروایت شداد بن اوس

باطله و وجوه عاطله جالب نهایت خزی و خساره و سائق طم ملک و بواری باشد والله العاصم

و از انجمله است شداد بن اوس و این حدیث باطل و خبر عاطل را بروایت او عقیلی در کتاب الضعفا

و ابن عساکر در تاریخ دمشق آورده اند و در کمال ظهور است که ابو عقیلی این حدیث را در کتاب الضعفا خود دلیل مقدوحیت

و مجروحیت است و ابن عساکر تصریح بتضعیف آن نموده و ابن الجوزی آنرا موضوع دانسته در کتاب الموضوعات خود ذکر آن کرده

و بعد این بودن جماعتی از مجروحین متعشده اند و از جمله ایشان بشیر بالخصوص و بنابر تحقیق متهم است و او یا این حدیث

را خود وضع نموده یا از بعض ضعفا اخذ نموده تدلیساً روایت کرده مرزا محمد بن معتمد خان بدخشی در تحفة المحبین

در فصل ثالث باب اول از اصل ثانی که معقود برای ذکر احادیث ضعاف است گفته ابوبکر ارأف

امتی وارحمها و عمر بن الخطاب خیر امتی واعدلها و عثمان بن عفان احیا امتی واکرمها

و علی بن ابی طالب الب امتی واشجعها عق عس وضعفه عن شداد بن اوس وفی

(ای اخرجه العقیلی فی الضعفاء ... ای اخرجه ابن عساکر فی تاریخه)

سنده مجروحون ولعل منهم بشیر فاما وضعه واما دلسه عن بعض الضعفا واورده

ابن الجوزی فی الموضوعات و اصل کلام ابن الجوزی در قدح این خبر موضوع جعال چون

زیاده تر کاشف حقیقت حالست لهذا بنقل آن می پردازم در کتاب الموضوعات ابن الجوزی

مذکورست حدیث فی ذکر جماعة من الصحابة انبانا عبد الوهاب بن المبارک قال انبانا

محمد بن المظفر قال انبانا ابو الحسن احمد بن محمد العتیقی قال اخبرنا یوسف بن الدخیل قال

ثنا ابو جعفر العقیلی قال ثنا بشر بن موسی قال ثنا عبد الرحیم بن واقد الواقدی قال ثنا بشیر بن

زاذان عن عمر بن صبیح عن مکحول عن شداد بن اوس ان رسول الله صلی الله علیه وعلی آله

وسلم قال ابوبکر اوزن امتی وارجحها و عمر بن الخطاب خیر امتی واکملها و عثمان احیی

امتی واعدلها و علی بن ابی طالب ولی امتی واوسعها و عبد الله بن مسعود امین امتی و

اوصلها وابوذر ازهد امتی وارأفها وابو الدرداء اعدل امتی وارحمها ومعاویة بن

ابی سفیان احلم امتی واجودها طریق آخر اخبرنا علی بن عبید الله قال انبانا علی بن احمد

البندار قال انبانا ابو عبد الله بن بطة قال حدثنی ابو صالح محمد بن احمد قال ثنا خلف

بن عمرو العکبری قال حدثنا محمد بن ابراهیم قال ثنا یزید الحلال صاحب ابی الشوارب

قال حدثنا احمد بن القاسم بن بهرام قال ثنا محمد بن بشیر عن بشیر بن زاذان عن عکرمة

عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وسلم ابوبکر خیر امتی واتقاها و
عمر اعزها واعدلها وعثمان اکرمها واحیاها وعلی البها واوسمها وابن مسعود امنها واعدلها
وابو ذر ازهدها واصدقها وابو الدرداء اعبدها ومعویة احلمها واجودها قال المصنف
هذا حدیث موضوع علی رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وسلم وفی الطریقین جماعة
مجروحون والمتهم به عندی بشیر بن زاذان اما ان یکون من فعله او من تدلیسه عن
الضعفاء وقد خلط فی اسناده قال ابن عدی هو ضعیف یحدث عن الضعفاء وبشیر ابن
زاذان علاوه بر ابن الجوزی وابن عدی نزد دیگر اعیان سنیه نیز مقدوح و مجروح می باشد ذهبی
در میزان الاعتدال گفته بشیر بن زاذان ضعفه الدارقطنی وغیره واتهمه ابن الجوزی وقال
ابن معین لیس بشیء ونیز ذهبی در مغنی گفته بشیر بن زاذان ضعفه الدارقطنی وغیره واتهمه
ابن الجوزی وابراهیم بن محمد بن الخلیل الحلبی المعروف بسبط ابن العجمی در کتاب الکشف الحثیث
عمن رمی بوضع الحدیث گفته بشیر بن زاذان ضعفه الدارقطنی وغیره واتهمه ابن الجوزی
فی حدیث فیه جماعة من الصحابة ابوبکر اوزن امتی وارجحها وعمر بن الخطاب خیر
امتی واکملها وعثمان بن عفان احیی امتی واعدلها وعلی ولی امتی واوسمها وعبد الله
بن مسعود امین امتی وارحمها ومعویة احلم امتی واجودها ثم ذکر من طریق اخر ثم قال
والمتهم عندی بشیر بن زاذان اما ان یکون من فعله او من تدلیسه عن الضعفاء
ورحمة الله بن عبد الله السندی در مختصر تنزیه الشریعه گفته بشیر بن زاذان اتهم بالوضع واز انجمله
می باشد ابن عباس رضوان الله علیه وابن افک شنیع وکذب فظیع را بروایت حضرتش جبارة
وخسارة ملاعمر در سیرت خود آورده چنانچه محب طبری در کتاب الریاض النضره فی مناقب العشره
گفته الفصل الرابع فی وصف کل واحد من العشر بصفة حمیدة عن ابن عباس قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم ارحم امتی بامتی ابوبکر واقواهم فی دین الله عمر واشدهم
حیاء عثمان واقضاهم علی بن ابیطالب ولکل نبی حواری وحواری طلحة والزبیر وحیثما
کان سعد بن ابی وقاص کان الحق معه وسعید بن زید من احباء الرحمن وعبد الرحمن
بن عوف من تجار الرحمن وابو عبیدة بن الجراح امین الله وامین رسوله ولکل نبی صاحب

قدح بشیر بن زاذان

قدح حدیث ارحم امتی ابن عباس

وصاحب سری معاویة بن ابی سفیان فمن احبهم فقد نجا ومن ابغضهم فقد هلك
خرجه الملائی سبتة ووهن ووهوان وفظاعت وبطلان این روایت پرغوایت واضح
وآشکارست بچند وجه اول آنکه سندی برای این روایت پیدا نمی‌شود وتا وقتیکه سند آن ظاهر
نشود این روایت نزد اهلسنت شتری بی مهارست که اصلا گوش بآن نمی‌کنند مگر نشنیده که
شاه صاحب که مخاطب اصلی ما درین کتاب می‌باشند در باب دهم همین کتاب تحفه خود میفرمایند
که اعتبار حدیث نزد اهلسنت بیافتن حدیث در کتب مسنده محدثین ست مع الحکم بالصحة وحدیث
بے سند نزد ایشان شتر بے مهارست که اصلا گوش بآن نمیکنند دوم آنکه اگر فرضا سند این
روایت هم ظاهر شود چون شاه صاحب افاده فرموده اند که اعتبار حدیث نزد اهلسنت
بیافتن آن در کتب مسنده محدثین ست مع الحکم بالصحة واین روایت هرگز محکوم بصحت نیست
پس نزد ارباب البصار اصلا قابلیت اعتماد واعتبار نخواهد داشت واحدے از متبعین آثار الاتقی
اصغا والتفات نخواهد نگاشت سوم آنکه بعد ظهور سند این روایت هرگز مترقب نیست که
آن سند خالی از غوائل قدح وجرح بوده باشد زیرا که آنفا دانستی که روایات این خبر موضوع
وحدیث مقدوح که در صحاح سته وارد ست مثل روایات ترمذی وابن ماجه وغیر روایات
دیگر مشاهیر سنیه مثل حاکم وابویعلی وطبرانی وابن عبدالبر وغیرهم جمله مقدوح الاسانید ومطعون
الطرق میباشد وتصریحات وافادات اکابر محققین واعاظم منقدین حضرات سنیه وهن وفساد
ووهی واسناد آن ظاهر وباهرست وهرگاه اینهمه حفاظ واعلام را که عمرها در جمع طرق واسانید
فنا کرده اند با وصف تقدم طریقی سالم بدست نیامده باشد بیچاره ملا عمر را با تقاصر وتاخر خود چگونه
اسنادی سلیم بهم میرسد ومن ادعی فعلیه البیان وعلینا اثبات قدحه بابین الدلیل
والبرهان چهارم آنکه رکاکت الفاظ وسخافت معانی اکثر جملات این روایت فاسدة المبانی
خود شاهد صدق بر وضع وافتعال وکذب وانتحال آن میباشد وهر که ادنی ذوقی وانسی بکلام حضرت
خیر الانام علیه وآله الاف صلوات الملك العلام داشته باشد بلا شبهه پی بانحطاط خواهد برد وهرچند
حال جمله روایات اینحدیث همین ست لیکن این روایت وروایت سابقه که از شداد بن اوس نقل
میکنند از سائر روایات اینخبر موضوع درین باب منفرد وممتازست ووهانت وسخافت جملات آن

بیش از بیش نزد اہل نظر ممتاز بلکہ شناعت وفظاعت بعض جملات وفقرات آن مثل جملہ فاسدہ
حیثما کان سعد بن ابی وقاص کان الحق معہ وفقرۂ کاسدہ عبد الرحمن بن عوف من تجار
الرحمن چنانست کہ صبیان ونسوان ہم برآن وقوف یافتہ از جسارت واضع آن در تعجب می‌اند
فضلا عن فحول الرجال وارباب الکمال پنجم آنکہ این روایت پر غوایت مشتمل بر مدح معویہ غاویہ نیز ہست
ودران واضع مدحور جملہ ولکل نبی صاحب سر وصاحب سری معاویہ ہم اقحام کردہ است
حالانکہ از افادات اکابر واعاظم واجلہ افاخم سنیہ مثل احمد بن حنبل واسحق بن راہویہ حنظلی استاد بخاری
وخود بخاری صاحب صحیح ونسائی صاحب سنن وحاکم صاحب مستدرک وابن الجوزی صاحب
کتاب الموضوعات وابن تیمیہ حرانی صاحب منہاج وعینی صاحب عمدۃ القاری وابن حجر
عسقلانی صاحب فتح الباری متبین ومتحقق ست کہ ہیچ حدیثی در فضل معاویہ ثابت نشدہ بلکہ
وجملہ احادیث مدح معویہ موضوع ومفتری ست کما ستطلع علیہ فیما بعد انشاء اللہ تعالی
پس بداہۃ ظاہر شد کہ این روایت پر غوایت نیز حسب افادات این ہمہ نقاد عظام وجہابذہ فخام
سنیہ موضوع ومصنوع بعض اجلاف سخافت وخرافت واصحاب صفاقت ورقاعت
میباشد وہر چند بعد این جرح مفصل ونقض محکم وہن وہوان وفساد وبطلان جمیع روایات
حدیث ارحم امتی لحد بر تمامی اصحاب ابصار واعیان بخوبی واضح وعیان گشت واحتیاجی
بنقل اقوال ناقدین باکمال کہ بالاجمال بر آن کلام کردہ اند باقی نماند لیکن بغرض مزید تشیید وابرام
بنای مقصود ومرام بعض افادات محققین اعلام ومنقدین فخام سنیہ متعلق بقدح وجرح این حدیث
دیگر مذکور مے نمایم وبہرۂ وافی وحظ کافی از مسکات وافحام ارباب مراء وخصام مے ربایم پس باید دانست کہ
مناوی در فیض القدیر شرح جامع صغیر بشرح این حدیث گفتہ ع من طریق ابن البیلمانی
ای اخرجہ ابو یعلی فی مسندہ
عن ابیہ عن ابن عمر بن الخطاب وابن البیلمانی حالہ معروف لکن جمع الباب ایضا عن انس
وجابر وغیرہما عند الترمذی وابن ماجۃ والحاکم وغیرہم لکن قالوا فی
روایتہم بدل ارأف ارحم وقال ت حسن صحیح وقال ك علی شرطہما وتعقبہ
ابن عبد الہادی فی تذکرتہ بان فی متنہ نکارۃ وبان شیخہ ضعفہ
بل رجح وضعہ انتہی ازین عبارت سراسر بشارت فوائد عدیدہ وعوائد سدیدہ کہ ہر یکے

از ان برای ارباب خبرت کالشمس واضح و لائح میگردد اول آنکه از ان ثابت میشود که
ابویعلی این حدیث را از طریق ابن البیلمانی از پدر خود از ابن عمر روایت کرده و این همان امر است که ما لب
آن در ما سبق در قدح روایت ابن عمر ایما کرده بودیم ولله الحمد علی ظهوره وله الشکر علی
انجلائه للحق من سفوره دوم آنکه از ان متحقق میشود که ابن البیلمانی که راوی این روایت پر
غوایت بتوسط پدر خود از ابن عمر است بحدی مقدوح و مجروح ست که مناوی بسبب شرم
و حیا از تصریح و تفصیل آن دل در دیده بر کلمهٔ ملیّنه و ابن البیلمانی حاله معروف اکتفا ورزیده
و چرا چنین نکند حالانکه آنچه سابقا از مخازی و مطاعن و معائب و شنائع ابن البیلمانی و پدرش
هر دو حسب تصریحات نقاد کبار و جهابذهٔ احبار شنیدی قابل استحیاست نه محل استعلا سوم
آنکه از ان نمایان میگردد که اگرچه بعض علمای سنیه مثل ترمذی و ابن ماجه و حاکم این حدیث را
روایت کرده اند و بعضی از ایشان بتحسین و تصحیح آن هم تجاسر نموده لیکن علامه ابن عبد الهادی
در کتاب تذکرهٔ خود این صنیع شنیع شان را تعقب نموده و در صدد رد و ابطال کلام و مقال شان
برآمده و ازینجا ظاهر و باهر میشود که تحسین و تصحیح این حدیث بحدی باطل و مضمحل ست که علمای
منصفین سنیه خود در ابطال و اخمال آن می کوشند و حقیقت حال را باستار و حجب تلمیع و تسویل
نمی پوشند چهارم آنکه از ان متحقق میشود که علامه ابن عبد الهادی از راه کمال انصاف اعتراف
نموده که در متن این حدیث نکارت ست و حیث ثبت بتحقیق هذا الحبر العلم فی المهارة
ان فی متن هذا الحدیث الشنیع نکارة وضح علی ارباب الخبرة والبصارة انه من مصنوعات
اصحاب الخلاعة والدعارة ومجعولات اولی الغرو والغمارة والحمد لله علی هذه
البشارة پنجم آنکه از ان متبین میگردد که شیخ ابن عبد الهادی یعنی ابن تیمیه این حدیث را تضعیف
نموده بلکه موضوعیت آن را ترجیح داده ففی هذا کفایة للمکتفی وشفاء للمشتفی حیث
ظهر ان ابن تیمیة هذا المتعنت الشدید العناد الذی ملأ بطاماته الاغوار والانجاد
قد اعترف بضعف هذا الخبر الواضح الاهدار بل رجح وضعه علی رغم آناف المثبتین
الانکاد ولله الحمد علی ایضاحهم سبیل الرشاد و چون علامه ابن عبد الهادی در تذکرهٔ خود
در خدمتگذاری این حدیث کما ینبغی سعی جمیل بکار برده طریق انصاف و ترک اعتساف بقدح و جرح

این حدیث موضوع اهل خرافت سپرده لهذا مناسب چنان می‌نماید که شطرے از مآثر جلیله و مفاخر
سمیه او از زبان اکابر حضرات اهلسنت درین مقام منقول شود پس باید دانست که ذهبی در تذکرة الحفاظ
در ذکر مشایخ خود گفته وسمعت من الامام الاوحد الحافظ ذی الفنون شمس الدین محمد
بن احمد بن عبد الهادی ولد سنة خمس وست وسبعمائة وسمع من القاضی
ولی الدین عبد الدائم والمطعم واعتنی بالرجال والعلل وبرع وجمع وتصدی للافادة
والاشتغال فی القراآت والحدیث والفقه والاصول والنحو له توسع فی العلوم وذهن
سیال توفی فی شهر جمادی الاولی سنة اربع واربعین وسبعمائة ونیز ذهبی در معجم مختص گفته
محمد بن احمد بن عبد الهادی بن العماد عبد الحمید بن عبد الهادی بن یوسف بن محمد
بن قدامة الفقیه البارع المقری المجود المحدث الحافظ النحوی الحاذق صاحب الفنون
شمس الدین ابو عبد الله المقدسی الجماعیلی الاصل الصالحی الحنبلی ولد سنة خمس او ست
سبعمائة او قریبا منها وسمع الکثیر من القاضی وابی بکر بن عبد الدائم وطائفة وعنی
بفنون الحدیث ومعرفة رجاله وذهنه مستقیم وله عدة محفوظات وتوالیف وتعالیق مفیدة
کتب عنی واستفدت منه والله یصلحه ویسعده توفی فی جمادی الاولی سنة ۷۴۴
وطاب الثناء علیه وزین الدین عبد الرحمن بن احمد المعروف بابن رجب الحنبلی در طبقات
گفته محمد بن احمد بن عبد الهادی بن عبد الحمید بن عبد الهادی بن یوسف
بن محمد بن قدامة المقدسی الجماعیلی الاصل ثم الصالحی المقری الفقیه المحدث الحافظ
الناقد النحوی المتفنن شمس الدین ابو عبد الله بن العماد ابی العباس ولد فی سنة
اربع وسبعمائة وقرأ بالروایات وسمع الکثیر من القاضی ابی الفضل سلیمان بن حمزة
وابی بکر بن عبد الدائم وعیسی المطعم والحجار وزینب بنت الکمال وخلق کثیر
وعنی بالحدیث وفنونه ومعرفة الرجال والعلل وبرع فی ذلک وتفقه فی المذهب
وافتی وقرأ الاصلین والعربیة وبرع فیها ولازم الشیخ تقی الدین بن تیمیة مدة وقرأ
علیه قطعة من الاربعین فی اصول الدین للرازی وقرأ الفقه علی الشیخ مجد الدین
الحرانی ولازم ابا الحجاج المزی الحافظ حتی برع فی الرجال واخذ عن الذهبی وغیره وقد

ذكره الذهبي في طبقات الحفاظ فقال ولد سنة خمس وست وسبعمائة واعتنى بالرجال
والعلل وبرع وجمع وتصدى للافادة والاشتغال في القراءات والحديث والفقه والاصلين
والنحو وله توسع في العلوم وذهن سيال وذكره في معجمه المختص وقال عني بفنون الحديث
ومعرفة رجاله وذهنه مليح وله عدة محفوظات وتواليف وتعاليق مفيدة كتب عني
واستفدت منه قال وسمعت منه حديثا يوم درسه بالصدرية ثم قال انبأنا المزي
اجازة انا ابو عبد الله السروجي انا ابن عبد الهادي فذكر حديثا درس ابن الهادي
بالصدريه درس الحديث وبغيرها بالسفح وكتب بخطه المتقن الكثير وصنف كتبا
كثيرة بعضها كملت وبعضها لم يكمله لهجوم المنية عليه في سن الاربعين فمن
تصانيفه تنقيح التحقيق في احاديث التعليق لابن الجوزي مجلدان الاحكام الكبرى
المرتبة على احكام الحافظ الضياء كمل منها سبع مجلدات الرد على ابي بكر الخطيب الحافظ
في مسئلة الجهر بالبسملة مجلد المحرر في الاحكام مجلد فصل النزاع بين الخصوم في الكلام
على حديث افطر الحاجم والمحجوم مجلد لطيف الكلام على احاديث مس الذكر جزء كبير
الكلام على حديث البحر هو الطهور ماؤه الحل ميتته جزء كبير الكلام على حديث القلتين جزء
الكلام على حديث ابي سفيان ثلاث اعطنيهن يا رسول الله والرد على ابن حزم في قوله
انه موضوع جزء كتاب العمدة في الحفاظ كمل منه مجلدان تعليقة في الثقات كمل منها
مجلدات الكلام على احاديث مختصر ابن الحاجب مختصر ومطول الكلام على احاديث
كثيرة فيها ضعف من المستدرك للحاكم احاديث الصلاة على النبي صلى الله عليه وسلم
جزء منتقى من مختصر المختصر لابن خزيمة ومناقشة على احاديث اخرجت فيها مقال
مجلد الكلام على احاديث محلل السباق جزء جزء في مسافة القصر جزء في قوله تعالى
لمسجد أسس على التقوى الاية جزء في احاديث الجمع بين الصلاتين في الحضر اعلام
في ذكر مشايخ الائمة الاعلام اصحاب الكتب الستة عدة اجزاء الكلام على حديث الطواف
بالبيت صلاة جزء كبير في مولد النبي صلى الله عليه وسلم تعليقة على سنن البيهقي الكبير
كمل منها مجلدين جزء كبير في المعجزات والكرامات جزء في تحريم الربا جزء في تملك الاب

من مال ولده ما شاء جزء في العقيقة ترجمة الشيخ تقي الدين بن تيمية منتقى من تهذيب
الكمال للمزي كمل منه خمسة اجزاء اقامة البرهان على عدم وجوب صوم الثلاثين
من شعبان جزء جزء في فضائل الحسن البصري رحمه الله جزء في تحجيب الامام بالاخرة وانها
لا يحجب ولي من ثلاثة جزء في العيد جزء في فضائل الشام صلاة التراويح جزء كبير الكلام على
احاديث لبس الخفين للمحرم جزء كبير جزء في صفة الجنة جزء في المراسيل جزء في مسألة الحياة
والاخرة منتخب من مسند الامام احمد مجلدات منتخب من سنن البيهقي مجلد منتخب
من سنن ابي داود مجلد لطيف تعليقة على التسهيل في النحو كمل منها مجلدان جزء في
الكلام على حديث افرضكم زيد احاديث حياة الانبياء في قبورهم جزء تعليقة على
العلل لابن ابي حاتم كمل منها مجلد تعليقة على الاحكام لابي البركات بن تيمية لم تكمل
منتقى علل الدارقطني مجلد جزء في الامر بالمعروف والنهي عن المنكر شرح الالفية لابن مالك
جزء مختصر على تصانيف ابي عبد الله الذهبي الحافظ شيخه اجزاء عدة حواشي على كتاب
الالمام جزء في الرد على ابي حيان النحوي فيما رده على ابن مالك واخطأ فيه جزء في عود
الضمير جزء في تحقيق الهمز والابدال في القراءات وله رد على ابن طاهر وابن دحية وغيرهما
وتعاليق كثيرة في الفقه واصول الحديث ومنتخبات كثيرة في انواع العلوم وحدث بشيء من
مسموعاته وسمع منه غير واحد وقد سمعت من ابيه فانه عاش بعده نحو عشر سنين
توفي الحافظ ابو عبد الله في عاشر جمادى الاولى سنة اربع واربعين وسبعمائة ودفن
بسفح قاسيون وشيعه خلق كثير وتأسفوا عليه ورؤيت له منامات حسنة رحمه الله
تعالى وابن حجر عسقلانی در درر کامنه گفته محمد بن احمد بن عبد الهادي بن عبد الحميد بن الهادي
بن يوسف بن محمد بن قدامة المقدسي الحنبلي شمس الدين احد الاذكياء ولد في رجب
سنة خمس وسبعمائة وقيل قبلها وقيل بعدها وسمع من التقي سليمان والمطعم وابن
سعد وطبقتهم وتفقه بابن مسلم وتردد الى ابن تيمية ومهر في الحديث والفقه والاصول
والعربية وغيرها قال الصفدي لو عاش لكان آية كنت اذا لقيته سألته عن مسائل
ادبية وفوائد عربية فينحدر كالسيل وكنت اراه يوافق المزي في اسماء الرجال ويرد عليه

فيقبل منه وقال الذهبي في معجمه المختص الفقيه البارع المقرئ المجود المحدث الحافظ النحوي
الحاذق ذو الفنون كتب عني واستفدت منه وقال ابن كثير كان حافظا علامة ناقدا
حصل من العلوم ما لا يبلغه الشيوخ الكبار وبرع في الفنون وكان جبلا في العلل والطرق
والرجال حسن الفهم جدا صحيح الذهن وقال الحسيني درس بالصدرية والضيائية وتصدر
وقد حدث الذهبي عن المزي عن السروجي عنه وقال المزي ما التقيته الا واستفدت
منه ونقل الحسيني هذا الكلام عن الذهبي انه قال في جنازته وله كتاب الاحكام في
ثمان مجلدات والرد على السبكي في رده على ابن تيمية والمحرر في الحديث اختصره من الامام
في مجلد واختصر التعليق لابن الجوزي وزاد عليه وحرره وشرح التسهيل في مجلدات
وله مناقشات لابن حيان فيما اعترض على ابن مالك في الالفية وغير ذلك وله
الكلام على احاديث مختصر ابن الحاجب وشرع في كتاب العلل على ترتيب كتب الفقه وقفت
منه على المجلد الاول وجمع التفسير المسند لم يكمله ايضا قال الذهبي ما اجتمعت به
قط الا واستفدت منه وكثر التاسف عليه لما مات وحضر جنازته من لا يحصى كثرة
ومات في عاشر جمادى الاولى سنه اربع واربعين وسبعمائة و محمد بن علي الشوكاني در بدر طالع
گفته محمد بن احمد بن عبد الهادي بن عبد الصمد بن عبد الهادي بن يوسف بن محمد
بن قدامة المقدسي الحنبلي شمس الدين ولد في رجب سنه ۷۰۴ وسمع من التقي سليمان
وابن سعد وطبقتهم وتفقه بابن مسلم وتردد الى ابن تيمية ومهر في الحديث والفقه
والاصول والعربية وغيرها قال الصفدي لو عاش لكان اية كنت اذا لقيته سألته
عن مسائل ادبية وفوائد عربية فينحدر كالسيل وكنت اراه يرد على المزي في اسماء الرجال
فيقبل منه وقال الذهبي في معجمه المختص الفقيه البارع المقرئ المجود الحافظ النحوي
الحاذق ذو الفنون كتب عني واستفدت منه وقال ابن كثير كان حافظا علامة ناقدا
حصل من العلوم ما لا يبلغه الشيوخ الكبار وبرع في الفنون وكان جبلا في العلل والطرق
والرجال حسن الفهم جدا صحيح الذهن ومن الغريب انه حدث الذهبي عن المزي عن
السروجي عنه وقال المزي ما التقيت به الا واستفدت منه وله كتاب الاحكام في ثمان

مجلدات والرد على السبكي في رده على ابن تيمية والمحرر في الحديث اختصره من الالمام
لابن دقيق العيد فجوده جدا او اختصر التعليق لابن الجوزي وزاد عليه وحرره وله شرح
التسهيل في مجلدين وله مناقشات لابي حيان فيما اعترض به على ابن مالك وكلام في
وغير ذلك وله الكلام على احاديث مختصر ابن الحاجب وشرع في كتاب العلل على
ترتيب كتب الفقه وجمع التفسير المسند ولم يكمل قال الذهبي ما اجتمعت به قط الا
واستفدت منه ومات في عاشر جمادى الاولى ٧٤٤ فكان عمره دون اربعين سنة
وتاسف الناس عليه ومولوی صدیق حسن خان معاصر در تاج مکلل گفته محمد بن احمد بن عبد الهادي
المقدسي شمس الدين ابن قدامة المقدسي الفقيه المحدث الحافظ الناقد النحوي
المتفنن ولد في رجب ٧٠٤ او ٧٠٥ سمع من التقي سليمان وابن سعد وطبقتهم وتفقه
بابن مسلم وتردد الى ابن تيمية ومهر في الحديث قال الصفدي لو عاش لكان آية
كنت اذا سألته عن مسائل ادبية وفوائد عربية ينحدر كالسيل وكنت اراه يرد على
المزي في اسماء الرجال فيقبل منه وقال الذهبي في معجمه المختص الفقيه البارع المقرئ
المجود الحافظ النحوي الحاذق في الفنون كتب عني واستفدت منه وقال ابن كثير كان
حافظا علامة ناقدا حصل من العلوم ما لا يبلغه الشيوخ الكبار وبرع في الفنون وكان
جبلا في العلل والطرق والرجال حسن الفهم جدا صحيح الذهن له كتاب الاحكام في
ثمان مجلدات والرد على السبكي في رده على ابن تيمية والمحرر في الحديث وشرع في كتاب العلل
ولم يكمل قال الذهبي ما اجتمعت به قط الا واستفدت منه مات ٧٤٤ وكان عمره
دون اربعين سنة وتاسف الناس عليه هكذا في البدر الطالع قال ابن رجب سمع الكثير
وعني بالحديث وفنونه وتفقه في المذهب وافتى وقرأ الاصلين والعربية وبرع فيها ولازم
الشيخ تقي الدين بن تيمية مدة ولازم المزي الحافظ حتى برع في الرجال واخذ عن الذهبي
وغيره وقد ذكره الذهبي في طبقات الحفاظ وقال ولد سنة خمس وست وسبعمائة وله
توسع في العلوم وذهن سيال تصدى للافادة والاشتغال بالقران والحديث وذكره
في معجمه المختص وقال عني بفنون الحديث ومعرفة رجاله وله عدة محفوظات وتعاليق

وتوالیف مفیدة کتب عنی واستفدت منه درس بالحدیث وبغیره بالسفح وکتب بخطه
الحسن المتقن الکثیر فمن تصانیفه الاحکام الکبری وکتاب العمدة فی الحفاظ والکلام علی
احادیث کثیرة فیها ضعف من المستدرک للحاکم وغیره والاعلام فی ذکر مشایخ الائمة
الاعلام وترجمة الشیخ تقی الدین بن تیمیة مجلد ومنتقی من تهذیب الکلام للمزی ومنتخب
من سنن البیهقی وسنن ابی داود وقد عد ابن رجب من مولفاته ما یزید علی خمسین
کتابا وقال حدث بشیء من مسموعاته وسمع منه غیر واحد وقد سمعت من ابیه
فانه عاش بعده نحو عشر سنین قال وتوفی فی سنه ۷۴۴ ودفن بسفح قاسیون وشیعه
خلق کثیر وتاسفوا علیه ورؤیت له منامات حسنة رحمه الله تعالی رحمة واسعة ونیز
مولوی صدیق حسن خان معاصر در اتحاف النبلا گفته محمد بن احمد بن عبد الهادی بن عبد الحمید بن عبد الهادی بن
یوسف بن محمد بن قدامة المقدسی الحنبلی شمس الدین یکی از اذکیا بود در سنه خمس وخمسین سبعمائة
متولد شده وقیل قبلها وقیل بعدها وسماعت از تقی سلیمان ومطعم وابن سعد وطبقه ایشان نموده
وتفقه با بن مسلم کرده نزد شیخ الاسلام تقی الدین بن تیمیه آمد ورفت بسیار نموده ماهر ست در حدیث
وفقه واصول وعربیت وجز آن صفدی گفته لو عاش لکان آیة کنت اذا لقیته سألته عن
مسائل ادبیة وفوائد عربیة فینحدر کالسیل وکنت اراه یوافق المزی فی اسماء
الرجال ویرد علیه فیقبل منه وذهبی در معجم خود گفته الفقیه البارع المقری المجود المحدث
الحافظ النحوی الحاذق ذو الفنون کتب عنی واستفدت منه وابن کثیر گفته
کان حافظا علامة ناقدا حصل من العلوم ما لا یبلغه الشیوخ الکبار برع فی الفنون
وکان جبلا فی العلل والطرق والرجال حسن الفهم جدا صحیح الذهن حسینی گفته در صدریه
وضیائیه درس گفته وصدر آنجا بوده ومزی گفته اکتفیت به انا واستفدت منه کتاب الاحکام
او در هشت مجلد ست ومحرر در حدیث وآنرا از امام اختصار نموده نهایت جید ونیز اختصار تعلیق
ابن جوزی فرموده وبر آن افزوده ومحرر ساخته وشرح تسهیل دو مجلد او را مناقشات ست
با ابو حیان بابت اعتراض او بر ابن مالک در الفیه وغیره وکلام ست بر احادیث مختصر ابن الحاجب
وشرح کتاب العلل بر ترتیب کتب فقه وتفسیری مسند نوشته لیکن کامل نگشته واو راست رد بر سبکی در رد او بر ابن

محرر سطور گوید و شاید این رد همان کتاب او ست مسمی بالصارم المنکی علی نحر السبکی که فقیر آن را مطالعه
نمود در سفر حج وقت روانگی در مرکب هوائی نوشته مجلدی لطیف ست در تحقیق مسئله زیارت قبور و بغیر
برای آن و حق آنست که مثل این کتابی درین باب الی الآن دیده نشد دلالت دارد بر سعت
علم و کمال اطلاع و نهایت استقامت ذهن و صحت حافظه و توقف مع الانصاف او والله اعلم
ذهبی گفته ما اجتمعت به الا وقد استفدت منه و چون وی بمرد تاسف بسیار بر انتقالش
کردند و بر جنازه او ازدحام بسیار شد تا آنکه شمارش دشوار ست ذکر ذلک الحافظ ابن حجر العسقلانی
فی الدرر الکامنة فی اعیان اهل المائة الثامنة و از جمله مطربات غریبه و مغربات عجیبه آنست
که دیار بکری صاحب خمیس از روایات منتحله مصنوعه و طرق مخترعه موضوعه ایجاد که افاکین سابقین
و صناعین ماضین ساخته و پرداخته اند هیچ یکی را در باب مدح اصحاب کافی و وافی ندانسته حسبة [illegible]
بعنوان اطالت بنیان خرافت آفرین عجیب و غریب که هر جمله و هر فقره آن بسوی بعض دلیل واضح و حجت
لائح بر کذب و افتعال و وضع و انتحال آنست آورده طریق مظلم جمع و تلفیق اکاذیب بارده و مسلک
مهلک ربط و تنسیق بطلات شارده باقدام کمال تجاسر و اجترا و از لام نهایت تعقل و افترا سپرده حیث
قال فی کتابه المعروف بالخمیس وفی الحدیث ارحمکم بامتی ابوبکر واقواکم
فی دین الله عمر واشدکم حیاء عثمان واقضاکم علی ولکل نبی حواری وحواری طلحة
والزبیر ابن عمتی وحیث دار سعد بن ابی وقاص فالحق معه وعبد الرحمن بن عوف
من تجار الرحمن وابو عبیدة امین الله وامین رسوله ذکره فی الجملة وزاد فی الریاض
النضرة وسعید بن زید من احباء الرحمن وفی بحر العلوم قال صلی الله علیه وسلم ارحمکم
بامتی ابی بکر واقواکم فی دین الله عمر واشدکم حیاء عثمان واقضاکم علی واعلمکم
بالحلال والحرام معاذ واقرأکم لکتاب الله ابی وافرضکم زید واشهدکم خزیمة بن
ثابت واعلمکم بالمنافقین حذیفة بن الیمان من اصفیاء الرحمن وسعید بن زید من
احباء الرحمن وعبد الرحمن بن عوف من تجار الرحمن وابو عبیدة بن الجراح امین الله
وامین رسوله ومن اراد ان ینظر الی عیسی بن مریم فلینظر الی زهد ابی ذر ورضیت لامتی
ما رضی لها ابن ام عبد وان الجنة مشتاقة الی سلمان اشوق من سلمان الی الجنة ونحا الله

سیف الله وسیف رسوله وحمزة اسد الله واسد رسوله وعباس بن عبد المطلب عمی وصنو ابی
والحسن والحسین سیدا شباب اهل الجنة وجعفر بن ابی طالب یطیر فی الجنة مع الملائکة
حیث شاء واول من یقرع باب الجنة بلال بن حمامة واول من یستمع من حوضی صهیب و
اول من یصافح الملائکة فی مفازة القیمة ابو الدرداء واول من یاکل ثمرة الجنة
ابو الدحداح وعبد الله بن عمر من وفد الرحمن وعمار بن یاسر من السابقین ولکل شئ
فارس وفارس القرآن عبد الله بن عباس ولکل نبی خلیل وخلیلی سعد بن معاذ ولکل نبی حواری
وحواری طلحة والزبیر ولکل نبی خادم وخادمی انس بن مالک ولکل امة حکیم وحکیم هذه
الامة ابو هریرة وفی الاستیعاب وابو هریرة وعاء للعلم وعند سلمان علم لا یدرک
وما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء من ذی لهجة اصدق من ابی ذر انتهی وحسان
بن ثابت مؤید بروح القدس وصوت ابی طلحة فی الجیش خیر من فئة ثم قال اصحابی کالنجوم
بایهم اقتدیتم اهتدیتم ازین عبارت سراسر خسارت که بطلان وفساد آن اظهر من الشمس
وابین من الامس ست واطلاق روایت هم بران نظر علم ممکن نمی باشد فضلا عن اطلاق الحدیث
علیه بر ناظر ماهر بخوبی ظاهر و باهر میگردد که حضرات اهل سنت در تلفیق اکاذیب وافتعال اعاجیب ید
طولی دارند ودر مدح اصحاب از نحو کذب چها خرافات اسمارست که آنرا از حدیث نمی شمارند
وچگونه هنگام وضع وافترا اصلا خیالی از نار وغضب جبار در خواطر خود نمی آرند وچسان در تیه الاکاذیب و
بادیة الهوان وسرداب العجوبات ظاهرة البطلان راه تقدم وتفوق بر مسیلمه وسجاح می سپارند عامله الله
حسیبهم ومجازیهم وهو المظهر لمثالبهم ومخازیهم چهارم آنکه عاصمی درین کلام تفوه شده
باینکه یکی از ابواب مدینه علم ابوبکرست واو اول باب وافضل بابست زیرا که جناب رسالتمآب صلی الله
علیه وآله او را اول اصحاب گردانیده است در حدیثی که دران اصحاب خود را ذکر فرموده هر یکی را بیک
خاصیت مخصوص نموده پس او باب بود در رحمت ورافت بمسلمین وشفقت بر ایشان چنانچه آنحضرت
فرموده ارحم امتی ابی بکر ودر روایت دیگر وارد ست ارأف امتی بامتی ابوبکر ورحمت بمسلمین
حاصل نمیشود الا از اصل علم واین تفوه عاصمی نزد اصحاب اعیان وضع السخف والهوان ست
زیرا که اولا ابوبکر را باب مدینه علم قرار دادن نظر بجهالات متکاثره وعمایات متضافره او بدیهی البطلان

ست سبحان اللہ چگونہ از فرط جہالت معنی اب وکلالہ ومیراث عمہ وخالہ را ندانند کے قابلیت آن دارد
کہ باب مدینہ علم قرار دادہ شود ھل ھذہ الا قلة الحیاء وکثرة الاعتداء ثانیاً اینچنین کس را
اول وافضل ابواب مدینہ علم گردانیدن جلاعت وخلاعت خود را باقصای حدود رسانیدنست
ثالثاً استدلال بحدیث ارحم امتی کہ بعضی از افاکین وضاعین وکذابین صناعین آنرا ساختہ
وپرداختہ اند در باب تحقیق وتنقید قابل اصغاو التفات نیست وقد مرّ تبیان ذلک مستوفی
بحمد اللہ تعالی رابعاً متتبع احوال قساوت اشتمال ابوبکر خود ناظر بصیر را مضطر سکند بانکہ اینحدیث
موضوع را افک صریح وکذب فضیح داند وہرچند مطاعن مخزیہ وشنائع مردیہ ابوبکر مثل ترک
شرکت در تجہیز وتکفین جناب رسالتماب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم واہتضام اہلبیت علیہم السلام وغصب
فدک از بضعہ خیر الانام صلی اللہ علیہ وآلہ الی یوم القیام وترک قصاص خالد قاتل مالک بن نویرہ
واحراق فجاۃ سلمی وغیر ذلک دلائل قطعیہ قساوت قلب ابی بکر وکمال بعد از سجیہ مرضیہ ترحم میباشد در کتب
اصحاب ما رضوان اللہ علیہم خصوصاً در کتاب مستطاب تشیید المطاعن وکشف الضغائن تصنیف
جناب والد علامہ احلہ اللہ دار الکرامہ بیسط وتفصیل مرقوم ست لیکن بخیف درینمقام برایراد بعض اخبار
طریقہ اقتصار مینمایم پس از انجملہ است قصہ رغضب غیظ وغضب حضرت ابوبکر بر اضیاف خویش
بخاری در صحیح خود در کتاب الادب گفتہ باب ما یکرہ من الغضب والجزع عند الضیف
حدثنا عیاش بن الولید حدثنا عبد الاعلی قال حدثنا سعید الجریری عن ابی عثمان
عن عبد الرحمن بن ابی بکر ان ابابکر تضیف رہطا فقال لعبد الرحمن
دونک اضیافک فانی منطلق الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فافرغ من قراھم قبل ان
اجیء فانطلق عبد الرحمن فاتاھم بما عندہ فقال اطعموا فقالوا این رب منزلنا
قال اطعموا قالوا ما نحن باکلین حتی یجیء رب منزلنا قال اقبلوا عنا قراکم فانہ ان جاء
ولم تطعموا لنلقین منہ فابوا فعرفت انہ یجد علی فلما جاء تنحیت عنہ فقال ما صنعتم
فاخبروہ فقال یا عبد الرحمن فسکت ثم قال یا عبد الرحمن فسکت فقال یا غنثر اقسمت
علیک ان کنت تسمع صوتی لما جئت فخرجت فقلت سل اضیافک فقالوا صدق اتانا
قال فانما انتظرتمونی واللہ لا اطعمہ اللیلة فقال الاخرون واللہ لا نطعمہ حتی تطعمہ قال

لم ار فی الشر کاللیلة ویلکم ما انتم لما لا تقبلون عنا قراکم هات طعامک فجاء به فوضع
یده فقال بسم الله الاولی للشیطان فاکل واکلوا و مسلم در صحیح خود در باب اکرام الضیف و فضل
ایثاره گفته حدثنا محمد بن مثنی قال نا سالم بن نوح العطار عن الجریری عن ابی عثمان عن
عبد الرحمن بن ابی بکر قال نزل علینا اضیاف لنا قال وکان ابی یتحدث الی رسول الله
صلی الله علیه وسلم من اللیل قال فانطلق وقال یا عبد الرحمن افرغ من اضیافک قال
فلما امسیت جئنا بقراهم قال فابوا فقالوا حتی یجیء ابو منزلنا فیطعم معنا قال فقلت
لهم انه رجل حدید وانکم ان لم تفعلوا خفت ان یصیبنی منه اذی قال فابوا فلما
جاء لم یبدأ بشیء اول منهم فقال افرغتم من اضیافکم قال قالوا لا والله ما فرغنا قال الم
آمر عبد الرحمن قال وتنحیت عنه فقال یا عبد الرحمن قال فتنحیت عنه قال فقال یا غنثر
اقسمت علیک ان کنت تسمع صوتی الا جئت قال فجئت قال فقلت والله ما لی ذنب هؤلاء
اضیافک فسلهم قد اتیتهم بقراهم فابوا ان یطعموا حتی تجیء قال فقال ما لکم الا تقبلوا
عنا قراکم قال فقال ابو بکر فوالله لا اطعمه اللیلة قال فقالوا فوالله لا نطعمه حتی تطعمه
قال فقال ما رأیت فی الشر کاللیلة قط ویلکم ما لکم الا تقبلوا عنا قراکم قال ثم قال اما الاولی
فمن الشیطان هلموا قراکم قال فجیء بالطعام فسمی فاکل واکلوا قال فلما اصبح غدا علی النبی
صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله بروا وحنثت قال فاخبره فقال بل انت ابرهم واخیرهم
قال ولم تبلغنی کفارة و ازین **واقعه لطیفه غریبه** بحمد الله تعالی فوائد جدیده عجیبه ظاهر شد اول
آنکه ازان ثابت گردید که هرگاه اضیاف ابوبکر بسبب موجود نبودن او از خوردن طعام انکار کردند بنا بر
روایت بخاری عبد الرحمن بن ابی بکر گفت که طعام را بخورید که اگر نخورید و ابوبکر آمد هر آئینه ما از و ملاقی اذا
میشویم و از روایت مسلم واضح است که عبد الرحمن بتصریح گفت انه رجل حدید وانکم ان لم تفعلوا
خفت ان یصیبنی منه اذی یعنی ابوبکر مردیست صاحب حدت و شما اگر نخورید من خوف میکنم
که مرا از و اذیتی برسد و این دلیل صریحیست بر آنکه ابوبکر مرد تند مزاج بود و با اهل خود خیلی سیئ الخلق
می زیست و اولاد او بی قصور و بی خطا از و خائف می ماندند پس اینچنین شخص را ارحم امت بامت
گفتن چه قدر کذب بی اصل ست دوم آنکه ازان واضح شد که وقتیکه اضیاف ابوبکر بعد این کلام

عبدالرحمن ہم انکار از خوردن طعام کردند عبدالرحمن تعیین کرد کہ ابوبکر بعد آمدن بر او غضب خواہد کرد و
واین ہم دلیل واضح شدت و غلظت او بر اہل وعیال خود میباشد سوم آنکہ ازان نمایان شد کہ وقتیکہ
ابوبکر آمد عبدالرحمن از خوف ابوبکر در کنارہ خود را مختفی کرد و ازینجا ہم حال نہایت شدت و بی رحمی او
بر اولاد و متعلقین خود واضح ولائح میشود چہارم آنکہ ازان انکشاف گردید کہ وقتیکہ ابوبکر آمد و از حال ضیافت
خود آگاہ شد بقصد عتاب عبدالرحمن را صدا زد عبدالرحمن از خوف او ساکت شد باز ابوبکر صدا زد باز
عبدالرحمن سکوت اختیار کرد و ہمین نیز دلیل نہایت ابتلاء ابوبکر بحدت مزاج ست کہ عبدالرحمن
تا این حد خود را از حاضر شدن پیش ابوبکر بخوف غیظ و غضب او باز داشت پنجم آنکہ ازان واضح شد
کہ ابوبکر بجرم و خطا عبدالرحمن را بلقب غنثر کہ کلمہ ایست ثقیل ست و بمعنای لئیم میباشد و دیگر معانی قبیحہ ہم
دارد بنواخت و از روایات دیگر کہ بخاری در صحیح خود در باب قول الضیف لا آکل حتی تاکل آوردہ صریحا
واقع ست کہ ابوبکر عبدالرحمن و دیگر متعلقین خود را بسب و شتم یاد نمود و بدعای بریدہ شدن بینی یا گوش
یا لب نوازش کرد حیث قال فیہ فغضب ابوبکر فسب و جدع و قسطلانی در ارشاد الساری
بشرح این جملہ گفتہ فسب ای شتم لظنہ انہم فرطوا فی حق ضیفہ وجدع بالجیم المفتوحة
والدال المہملة المشددة وبعدہا عین مہملة دعا بقطع الانف او الاذن او الشفة
و عینی در عمدة القاری گفتہ قولہ وجدع بفتح الجیم وتشدید الدال وبالعین المہملة ای قال
یا مجدوع الاذنین فدعی علیہ بذلک و این افراط غیظ و غضب و بدزبانی کہ از ابوبکر با اہل
وعیال خود بیجا واقع شدہ دلیل واضح بعد او از دائرہ رحمت و رافت میباشد و تاویلی کہ قسطلانی بقول
خود لظنہ انہم فرطوا فی حق ضیفہ نمودہ مجوز این ہمہ خشونت کلام و سوء خلق نمیتواند شد زیرا کہ

[illegible]

والعین وہو شتم او لجام من الغثارة وہو الجہل او بالحمق من الغثراء ای اللئیم وقیل تصف بالحمق او بالتقیل وہو الذی فسر بہ الازہری

درصورت ظن تفریط استعلام حقیقت حال لازم بود ولی استعلام واستدراک این همه غیظ وغضب وشور
وشغب بیجا آغاز نهادن دلیل سوء خلق وشدت خرق ومجانبت از رافت ورحمت میباشد وعلاوه
برین از روایات بخاری ظاهرست که ابوبکر وقت ورود درخانه از متعلقین خود سوال کرده بود که شما با
مهمانان چه کردید وایشان از حال انکار اضیاف خبر داده بودند چنانچه دران وارد ست فقال ما صنعتم
فاخبروه ولیکن ابوبکر باوصف اطلاع بر حقیقت حال وبیجرم بودن عیال عتاب وخطاب بیجا وسب وشتم
وتشنیع بعمل آورده وخود را از دائره اهل مروت وتهذیب بیرون برد وشنیع‌تر آنکه ازان لازم گردید که ابوبکر
بعد عتاب بر عیال با مهمانان خود هم عتاب آغاز نهاد وداد خلاعت ووقاحت با ایشان داد واز سر ایذا
رسانی با ایشان گفت که شما در انتظار من ماندید قسم بخدا که من این طعام را درین شب نخواهم خورد و مقصود
ابوبکر ازین کلام آن بود که چون شما در انتظار من ماندید وطعام نخوردید حالا سزای شما اینست که من قسم میخورم
که این طعام را نمی خورم پس شما ناچار هستید که یا تنها بدون من بخورید یا گرسنه بمیرید چون این صنیع
شنیع ابوبکر از آداب مهمان نوازی بسیار بعید بود اضیاف ابوبکر آزرده شدند وقسم خوردند که طعام را
نخواهند خورد تا ابوبکر نخورد وازینجا حال عطوفت ورافت ابوبکر باشت بخوبی واضح میشود زیرا که اکرام
ضیف[له] عقلا وعرفا وشرعا بهر صورت لازمست واجلاف عرب هم مهمانان را از خود آزرده نمی کنند
سیما درحالیکه ایشان بی قصور باشند واضیاف ابوبکر تقصیری نکرده بودند جز آنکه در انتظار او ماندند واین
امر موجب جرمی نیست که موجب این همه توهین وتهجین ایشان باشد بلکه عادت حسنه اضیاف ست
که میخواهند مضیف ایشان هم با ایشان در طعام شریک شود مگر نمیدانی که حضرت سلمان رضوان
الله علیه وقتیکه مهمان ابوالدرداء شدند وابوالدرداء طعام برای ایشان درست کرده حاضر کرد وگفت
شما میل فرمائید که من صائم هستم حضرت سلمان فرمودند که من نخواهم خورد تا نخوری آخر ابوالدرداء بخاطر
داری حضرت سلمان صوم را افطار کرد وبا ایشان در طعام خوردن شریک شد

[له] قال البخاری فی صحیحه فی کتاب الادب حدثنا عبد الله بن محمد حدثنا هشام اخبرنا معمر عن الزهری
عن ابی سلمة عن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من کان یؤمن بالله والیوم الآخر
فلیکرم ضیفه ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیصل رحمه ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیقل خیرا او لیصمت انتهی
و لینظر العاقل فی قوله صلی الله علیه وسلم من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه وفی قوله صلعم من
کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیقل خیرا او لیصمت فان فیهما معتبرا ومعتبر والله الموفق ۱۲ منه

کما رواه البخاری فی صحیحه پس اگر ابوبکر فی الجملة عطوفتی هم داشت لازم بود که بمجرد آگاه شدن از حال
انتظار اضیاف فی الفور آماده بر مواکلت شان گردد و اگر فرضا صائم هم باشد صوم را ترک کند نه آنکه بالای
این قدرها بر ترک مواکلت اصرار ورزیده اذیت رسانی اضیاف خود را باقصی الغایه رساند و ازینجا این هم
متحقق گردید که اگر ابوبکر شمه از رافت و رحمت میداشت او را لازم بود که بعد دریافت شدن اینمعنی که اضیاف
منتظر او ماندند بخدمت ایشان از عدم حضور خود عذر بجا آرد و دلجوی شان نماید نه آنکه بکلام خشونت التیام
خود والله لا اطعمه اللیلة در اذیت ایشان بیفزاید هفتم آنکه ازان ظاهر شد که ابوبکر از مزید جهل برامر
مرجوح قسم خورد زیرا که بر ظاهر ست که خوردن طعام با اضیاف راجح ست و ترک آن مرجوح میباشد
و اگر ترک آن مستوجب استخفاف و توهین اضیاف گردد مرجوحیت آن بحد حرمت هم میرسد و درین
قصه حالت همین بود چه اضیاف ابوبکر تا زمان دراز در انتظار ابوبکر ماندند و چیزی نخوردند و بعد ورود
ابوبکر مطلوب حتمی شان این بود که همراه او طعام بخورند و بلا ریب درین صورت نخوردن ابوبکر توهین
و تهجین صریح شان بود پس اصرار ابوبکر بر نخوردن طعام با ایشان و قسم یاد کردن بران چقدر خطا بر خطا
و مظهر جور و جفای آن معدن [illegible] خواهد بود هشتم آنکه ازان واضح شد که اضیاف از قسم بیجای ابوبکر
بحدی ناراض شدند که خود هم بر نخوردن خود تا وقتیکه ابوبکر نخورد قسم یاد کردند و ازینجا نیز میتوان دانست
که ابوبکر بچه حد خود را مصدر غیظ و غضب بی محل گردانیده و بچه عنوان اضیاف خود را اذیت و الم
رسانیده نهم آنکه ازان متبین گردید که ابوبکر بعد قسم خوردن اضیاف هم از غیظ و غضب خود باز نیامد بلکه
بکلمه سوء لم ار فی الشر کاللیلة اضیاف خود را مظهر شر وانموده و این نهایت ایلام و ایذاء آن جماعه
است دهم آنکه ازان متحقق شد که ابوبکر از فرط غضب دعای بد بر اضیاف خود کرد و بخطاب ایشان
جمله خشنه ویلکم ما انتم لم لا تقبلون عنا قراکم بر زبان آورده ایلام و افجاع اضیاف را
باقصی الغایه رسانید و آن جماعت را که یقینا از اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بودند ایذای
تام و ایلام مالا کلام نموده خود را مستحق نکال گردانید یازدهم آنکه ازان ظاهر شد که ابوبکر در آخر کار

قال البخاری فی [illegible] حدثنا محمد بن بشار حدثنا جعفر [illegible] حدثنا ابو العمیس عن عون بن ابی جحیفة عن ابیه قال آخی النبی صلی الله علیه وسلم بین سلمان و ابی الدرداء فزار سلمان ابا الدرداء فرأی ام الدرداء متبذلة [illegible]
قال سلمان [illegible] ان لربک علیک حقا و لنفسک علیک حقا و لاهلک علیک حقا فاعط کل ذی حق حقه فاتی النبی صلی الله علیه وسلم فذکر ذلک له فقال النبی صلی الله علیه وسلم صدق سلمان [illegible]

مجبور و مضطر شده طعام را طلبید و خوردن شروع کرد و اعتراف کرد که حالت اولی که در آن غضب
و حلف کرده بود از شیطان بود و از دویم آنکه از آن پیدا شد که ابوبکر روز دیگر وقتیکه حاضر خدمت جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم شد اظهار تلهف و تأسف بر حنث خود و بر اضیاف نمود و ازینجا معلوم
دانست که چقدر ابوبکر از صمیم قلب پشیمان است که چرا چنین خود که موجب اذیت اضیاف او بود با قطع نظر
بود و از آن حانث نگردد و از وفا کردن اضیاف بیمین خود و بخلاف قسم عمل کردن خود منضجر بود
اما آنچه مسلم در آخر روایت افزوده که معاذ الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم بخطاب
ابوبکر فرمود بل انت ابرّهم و اخیرهم پس مشتمل تخصیص است و چگونه کسی باور میتوان کرد که اینچنین محض
خلاف مروت و حمیت و خلاف شریعت و طریقت که با اضیاف خود این همه جنگ و جدال آغاز
نهاده و داد خلاعت و جلاعت داده باشد و هیچ دقیقه از دقائق توهین و تهجین اضیاف خود فرو گذاشته
باشد معاذ الله نزد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم از اضیاف مظلومین خود ابرّ و اخیر بوده باشد
حاشا و کلا چنین حکم جائر و کلام بائر از حضرت ختمی مرتبت صلوات الله و سلامه علیه و آله هرگز صادر
نمیتواند شد و از جمله دلائل ارحمیت حضرت ابی بکر از ترحم و تعطف قصه پر غصه توهین و تهجین حضرت عائشه
و گرفتن حضرت ابوبکر آن مخدره را بقصد لطم و حطم عیان شد محیی السنه بغوی در مصابیح گفته عن النعمان
بن بشیر انه قال استأذن ابوبکر رضی الله عنه علی النبی صلی الله علیه و سلم فسمع صوت
عائشة رضی الله عنها عالیا فلما دخل تناولها لیلطمها و قال لا اراک ترفعین صوتک
علی رسول الله صلی الله علیه و سلم فجعل النبی صلی الله علیه و سلم یحجزه و خرج ابوبکر
مغضبا فقال النبی صلی الله علیه و سلم حین خرج ابوبکر کیف رأیتنی انقذتک من الرجل
قالت فمکث ابوبکر ایاما ثم استأذن فوجدهما قد اصطلحا فقال لهما ادخلانی فی سلمکما
کما ادخلتمانی فی حربکما فقال النبی صلی الله علیه و سلم قد فعلنا قد فعلنا و ولی الدین خطیب
در مشکوة المصابیح گفته و عن النعمن بن بشیر قال استأذن ابوبکر علی النبی صلی الله علیه و سلم فسمع
صوت عائشة عالیا فلما دخل تناولها لیلطمها و قال الا اراک ترفعین صوتک
علی رسول الله صلی الله علیه و سلم فجعل النبی صلی الله علیه و سلم یحجزه و خرج ابوبکر مغضبا
فقال النبی صلی الله علیه و سلم حین خرج ابوبکر کیف رأیتنی انقذتک من الرجل قالت فمکث

ابوبکر ایاما ثم استاذن فوجدهما قد اصطلحا فقال لهما ادخلانی فی سلمکما کما ادخلتمانی
فی حربکما فقال النبی صلی الله علیه وسلم قد فعلنا قد فعلنا رواه ابو داؤد و متوهم نشود
که این همه توهین وتهجین وقصد لطم وحطم برای حضرت ابوبکر بحیثیت تادیب حضرت عائشه جایز بود
زیراکه در تادیب شیئا فشیئا ارتقاء تدریجی میباید کرد و اولا حضرت ابوبکر را لازم بود که لسانا برفق
و مدارا تنبیه حضرت عائشه فرمایند و اگر نافع نشود قصد لطم وحطم نمایند ولیکن چون چنین نفرمودند
بلکه بلا سبق تادیب لسانی کار بجای نازک رسانیدند البته ظاهر شد که ایشان از شرائط و آداب
امر بالمعروف و نهی عن المنکر جاهل و ذاهل بودند و بمقتضای قساوت طبعی که شیمه ذمیمه اجلاف
عرب ست با خویش و بیگانه سلوک میفرمودند و منافات این قصه غصه با عطوفت و رافت اگرچه
در نهایت وضوح و ظهور ست لیکن شراح مشکوة باظهار آن از الفاظ و جملات این حدیث بصیرت
ناظر مستبصر می افزایند و بتوضیح و تصریح آن مسلک انصاف می پیمایند طیبی در کاشف شرح
مشکوة گفته وقوله فمکث ابوبکر یدل الی لما حدث فی نفسها من غضبه علیها فجعلت
کانه اجنبی اذ فی الابوة استعطاف وقوله قالت فمکث هذا ایدل علی ان النعمان
سمع هذا الحدیث من عائشة رضی الله عنها و شیخ عبد الحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة
گفته وقوله کیف رأیتنی انقذتک من الرجل لعل معنی المزاح والمطایبة فی هذا ولهذا
عبّر عن ابی بکر بالرجل فهو صلی الله علیه وسلم ابعده عنها تطییبا و ممازحة ولم یقل
عن ابیک او عدم التعبیر بالاب لان ظاهر عنوان الابوة ینافی الضرب و باید دانست
که سبب اصلی وقوع این همه شور و شغب درین ماجرای شگرف آنست که حضرت عائشه
بتزید غرو لداد و حقد و عناد با حضرت ابی الائمة الامجاد علیه و آله آلاف السلام الی یوم المعاد
صبر و قرار را از دست داده شکایت احب بودن جناب امیر المومنین علیه السلام نزد جناب
رسالتماب صلی الله علیه و آله وسلم از ابوبکر آغاز نهاده بودند لیکن چون افشای این راز بر متعصبین
اهل خلاف و شقاق نهایت شاق بود لهذا ابو داؤد و من یحذو حذوه ذکر آنرا ازین حدیث
ساقط کرده طریق تحریف و تلطیف سپرده اند اگر باور نداری بعضی از طرق این حدیث که دیگر حضرات
اهلسنت در کتب و اسفار خود آورده اند و از آن آیینه بحد تحقق تمام و تبیین ما لا کلام میرسد باید شنید

احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفته ثنا ابو نعیم ثنا یونس ثنا العیزار بن حریث قال قال
النعمان بن بشیر قال استاذن ابوبکر علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فسمع صوت
عائشة عالیا وهی تقول والله لقد عرفت ان علیا احب الیک من ابی ومنی مرتین
او ثلاثا فاستاذن ابوبکر فدخل فاهوی الیها فقال یا بنت فلانة الا اسمعک ترفعین
صوتک علی رسول الله صلی الله علیه وسلم و احمد بن شعیب النسائی در خصائص گفته
اخبرنی عبدة بن عبد الرحیم المروزی قال انبانا عمر بن محمد قال انبانا یونس
بن ابی اسحق عن العیزار بن حریث عن النعمان بن بشیر قال استاذن ابوبکر علی
النبی صلی الله علیه وسلم فسمع صوت عائشة عالیا وهی تقول والله لقد علمت ان علیا
احب الیک من ابی فاهوی لها لیلطمها وقال لها یا بنت فلانة اراک ترفعین صوتک
علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فامسکه رسول الله صلی الله علیه وسلم وخرج ابوبکر
مغضبا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم یا عائشة کیف رأیتنی انقذتک
من الرجل ثم استاذن ابوبکر بعد ذلک وقد اصطلح رسول الله صلی الله علیه وسلم
وعائشة فقال ادخلانی فی السلم کما ادخلتمانی فی الحرب فقال رسول الله صلی الله
علیه وسلم قد فعلنا و ازین دو روایت علاوه بر آنچه حقیر عرض کردم انهم ظاهر و باهر گردید
که حضرت ابوبکر از افراط غیظ و غضب و زجر حضرت عائشه ذکر مادر حضرت شان را نیز بمیان
آوردند و آن مکرمه را بخطاب یا بنت ام رومان مخاطب نمودند و قصب السبق در کمال توهین و تهجین
ایشان بردند و امثال این وقائع را اگر بمیزان عقل و فهم بخوبی بسنجی حقیقت بسیاری از ادعاهای باطله
انحضرات بر تو خود بخود واضح و عیان خواهد گردید والعاقل تکفیه الاشارة فلا تکن من اصحاب
الافن والغمارة و از انجمله است قصه ضرب ابوبکر حضرت عائشه را و مالیدن گردن ایشان
در واقعه ایلاء جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم با ازواج خود و این واقعه را بسیاری از مفسرین
و محدثین نقل کرده اند و ما درینمقام بر ایراد بعض عبارات بقدر ضرورت اکتفا می نمائیم محیی السنة بغوی
در معالم التنزیل گفته اخبرنا اسمعیل بن عبد القاهر انا عبد الغافر بن محمد انا محمد بن عیسی الجلودی نا
ابراهیم بن محمد بن سفین انا مسلم بن الحجاج انا زهیر بن حرب انا روح بن عبادة انا زکریا

بن اسحق انا ابو الزبیر عن جابر بن عبد الله قال دخل ابوبکر یستاذن علی رسول الله صلعم فوجد الناس جلوسا ببابه ولم یوذن لاحد منهم قال فاذن لابی بکر فدخل ثم اقبل عمر فاستاذن فاذن له فوجد النبی جالسا حوله نساؤه واجما ساکتا قال فقال لاقولن شیئا اضحک النبی صلعم فقال یا رسول الله لو رایت بنت خارجة سالتنی النفقة فقمت الیها فوجأت عنقها فضحک رسول الله صلعم وقال هن حولی کما تری یسالننی النفقة فقام ابوبکر الی عائشة یجأ عنقها وقام عمر الی حفصة یجاء عنقها کلاهما یقول تسالن رسول الله صلعم ما لیس عنده قلن والله لا نسأل رسول الله صلعم شیئا ابدا لیس عنده الخ

وابو نصر احمد بن الحسن بن احمد الدرواجکی المعروف بالزاهد در تفسیر خود که مشهور به تفسیر زاهدی ست گفته قوله یا ایها النبی قل لازواجک ان کنتن تردن الحیوة الدنیا سبب نزول وی آنست که عادت رسول علیه السلام آن بود که نصیب خود از غنائم اغلب یاران را دادی کما قال علیه السلام مرا از خمس بهره بود و هم مرد و دفعکم مگر غنائم بعضی آورده بوده اند و رسول قسمت میکرد بر یاران بر حسب عادت خود عائشه رضی الله عنها خرد سال بود بحکم خردی طمع افتادش گفت الیوم یوم مرنج ادیت و مقنعی تا نگاه کرد رسول همه بخشیده بود و هیچ چیز باقی نمانده از شومی ارادت دنیا ور المغز انید تا گفته اند ش الخ می بنالیست گفت انکنت نبیا فافعل بنا ما تفعل الانبیاء علیهم السلام قبلک واین نه شک در نبوت را گفت ای تو مرا نه پیغامبری آن کن که انبیا کرده اند واین چنانست که پدر پسر خود را گوید که اگر پسر منی چنین کن این بگفت و عائشه بخانه در آمد و ابوها الصدیق رضی الله عنه کان حاضرا فاراد ان یلطمها لطمة فقال النبی علیه السلام لا تضربها یا صدیق فانها صغیرة الخ وعلاء الدین علی بن محمد الخازن البغدادی در لباب التاویل گفته (م) عن جابر بن عبد الله قال دخل ابوبکر یستاذن علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فوجد الناس جلوسا ببابه لم یوذن لاحد منهم فاذن لابی بکر فدخل ثم اقبل عمر فاستاذن فاذن له فوجد رسول الله صلی الله علیه وسلم جالسا وحوله نساؤه واجما ساکتا فقال لاقولن شیئا اضحک به النبی صلی الله علیه وسلم فقلت یا رسول الله لقد رایت بنت خارجة سالتنی

النفقة فقمت الیها فوجاءت عنقها فضحک النبی صلی الله علیه وسلم وقال هن حولی کما
تری یسألننی النفقة فقام ابو بکر الی عائشة فوجأ عنقها وقام عمر الی حفصة فوجأ عنقها
کلاهما یقول تسألن رسول الله صلی الله علیه وسلم ما لیس عنده قلن والله لا نسأل رسول الله
صلی الله علیه وسلم شیئا ابدا لیس عنده الخ وعماد الدین ابن کثیر دمشقی در تفسیر خود گفته
وقال الامام احمد حدثنا ابو عامر عبد الملک بن عمرو حدثنا زکریا بن اسحق عن ابی الزبیر
عن جابر رضی الله عنه قال اقبل ابو بکر رضی الله عنه یستأذن علی رسول الله صلی الله علیه
وسلم والناس ببابه جلوس والنبی صلی الله علیه وسلم جالس فلم یؤذن له ثم اقبل عمر
رضی الله عنه فاستأذن فلم یؤذن له ثم اذن لابی بکر وعمر رضی الله عنهما فدخلا
والنبی صلی الله علیه وسلم جالس وحوله نساؤه وهو صلی الله علیه وسلم ساکت فقال
عمر رضی الله عنه لاکلمن النبی صلی الله علیه وسلم لعله یضحک فقال عمر رضی الله عنه یا رسول الله لو رأیت
ابنة زید امرأة عمر سألتنی النفقة آنفا فوجأت عنقها فضحک النبی صلی الله علیه وسلم حتی بدا ناجذه وقال هن حولی یسألننی
اراد بها حکمیة بنت زید العدویة وکانت زوجة عمر
النفقة فقام ابو بکر رضی الله عنه الی عائشة لیضربها وقام عمر رضی الله عنه الی حفصة کلاهما
یقولان تسألان النبی صلی الله علیه وسلم ما لیس عنده فنهاهما رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقلن نساؤه والله لا نسأل رسول الله صلی الله علیه وسلم بعد هذا المجلس
ما لیس عنده الخ وجلال الدین سیوطی در درمنثور گفته اخرج احمد والنسائی وابن مردویه من
طریق ابی الزبیر عن جابر قال اقبل ابو بکر رضی الله عنه یستأذن علی رسول الله صلی الله
علیه وسلم والناس ببابه جلوس والنبی صلی الله علیه وسلم جالس فلم یؤذن له ثم اذن
لابی بکر وعمر رضی الله عنهما فدخلا والنبی صلی الله علیه وسلم جالس حوله نساؤه وهو
ساکت فقال عمر رضی الله عنه لاکلمن رسول الله صلی الله علیه وسلم لعله یضحک فقال
عمر رضی الله عنه یا رسول الله لو رأیت ابنة زید امرأة عمر سألتنی النفقة آنفا فوجأت
عنقها فضحک النبی صلی الله علیه وسلم حتی بدا ناجذه وقال هن حولی
یسألننی النفقة فقام ابو بکر رضی الله عنه الی عائشة رضی الله عنها لیضربها وقام عمر الی
حفصة کلاهما یقولان تسألان النبی صلی الله علیه وسلم ما لیس عنده فنهاهما رسول الله

صلی اللہ علیہ وسلم عن ہذا فقلن نساؤہ واللہ لا نسأل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعد
ہذا المجلس ما لیس عندہ الخ وفاضل معاصر مولوی صدیق حسن خان قنوجی در فتح البیان گفتہ
وقد اخرج احمد ومسلم والنسائی وابن مردویہ عن جابر قال اقبل ابو بکر یستاذن علی رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم والناس ببابہ جلوس والنبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جالس
فلم یؤذن لہ ثم اقبل عمر فاستاذن فلم یؤذن لہ ثم اذن لابی بکر وعمر فدخلا والنبی صلی اللہ علیہ
وآلہ وسلم جالس وحولہ نساؤہ وہو ساکت فقال عمر لاکلمن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
لعلہ یضحک فقال عمر یا رسول اللہ لو رأیت ابنۃ زید امرأۃ عمر سألتنی النفقۃ آنفا فوجأت فی
عنقہا فضحک رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم حتی بدت نواجذہ وقال ہن حولی یسألننی
النفقۃ فقام ابو بکر الی عائشۃ لیضربہا وقام عمر الی حفصۃ کلاہما یقولان تسألان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ما لیس عندہ فنہاہما رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فقلن نساؤہ
واللہ لا نسأل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بعد ہذا المجلس ما لیس عندہ واز جملہ وقائع مطربہ کہ دال بر کمال
غلظت وقساوت حضرت ابی بکرست قصہ ضرب غلام او در حالت احرام میباشد احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی
در مسند خود گفتہ ثنا عبد اللہ بن ادریس قال ثنا ابن اسحق عن یحیی بن عباد بن عبد اللہ
الزبیر عن ابیہ ان اسماء بنت ابی بکر قالت خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حجاجا حتی
اذا کنا بالعرج نزل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فجلست عائشۃ الی جنب رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم وجلست الی جنب ابی وکانت زمالۃ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
وزمالۃ ابی بکر واحدۃ مع غلام ابی بکر فجلس ابو بکر ینتظرہ ان یطلع علیہ فطلع ولیس
معہ بعیرہ فقال این بعیرک قال قد اضللتہ البارحۃ فقال ابو بکر بعیر واحد تضلہ
فطفق یضربہ ورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم یتبسم ویقول انظروا الی ہذا المحرم و
ما یصنع وابو داؤد سلیمان بن الاشعث السجستانی در سنن خود گفتہ حدثنا ابن حنبل قال ح
وحدثنا محمد بن عبد العزیز بن ابی رزمہ قال انا عبد اللہ بن ادریس انا ابن اسحق عن یحیی بن عباد بن عبد اللہ
بن الزبیر عن ابیہ عن اسماء بنت ابی بکر قالت خرجنا مع رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حجاجا حتی اذا
کنا بالعرج نزل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ونزلنا فجلست عائشۃ الی جنب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم

وجلست الی جنب ابی وکانت زمالة ابی بکر رضی الله عنه وزمالة رسول الله صلی الله علیه وسلم واحدة مع غلام لابی بکر فجلس ابو بکر ینتظر ان یطلع علیه فطلع ولیس معه بعیره قال این بعیرك قال اضللته البارحة قال فقال ابو بکر بعیر واحد تضله قال فطفق یضربه ورسول الله صلی الله علیه وسلم یتبسم ویقول انظروا الی هذا المحرم ما یصنع قال ابن ابی رزمة فما یزید رسول الله صلی الله علیه وسلم علی ان یقول انظروا الی هذا المحرم ما یصنع و یتبسم و محمد بن یزید بن ماجة القزوینی در سنن خود گفته حدثنا ابو بکر بن ابی شیبة ثنا عبد الله بن ادریس عن محمد بن اسحق عن یحیی بن عباد بن عبد الله بن الزبیر عن ابیه عن اسماء بنت ابی بکر قالت خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا کنا بالعرج نزلنا فجلس رسول الله صلی الله علیه وسلم و عائشة الی جنبه وانا الی جنب ابی بکر وکانت زمالتنا و زمالة ابی بکر واحدة مع غلام ابی بکر قال فطلع الغلام ولیس معه بعیره فقال له این بعیرك قال اضللته البارحة قال معك بعیر واحد تضله قال فطفق یضربه و رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول انظروا الی هذا المحرم ما یصنع و جلال الدین سیوطی در تفسیر در منثور در تفسیر قول خداوند عالم فلا رفث ولا فسوق ولا جدال فی الحج گفته واخرج الحاکم وصححه عن اسماء بنت ابی بکر قالت خرجنا مع رسول الله صلی الله علیه وسلم حجاجا وکانت زاملتنا مع غلام ابی بکر فجلسنا ننتظر حتی یاتینا فاطلع الغلام یمشی ما معه بعیره فقال ابو بکر این بعیرك قال اضلنی اللیلة فقام ابو بکر یضربه ویقول بعیر واحد اضلك وانت رجل فما یزید رسول الله صلی الله علیه وسلم علی ان یتبسم وقال انظروا الی هذا المحرم ما یصنع واین واقعه مخزیه نهجی که قساوت ابو بکر و ارتکاب او امر محظور حرام در حضور سید الانام علیه وآله آلاف السلام و بی اعتنائی او باوامر رب منعام در باب حج و احرام واضح و ظاهرست احتیاج ببیان ندارد لیکن محل کمال عجبست که شاه ولی الله دهلوی از نهایت وقاحت این واقعه را از مآثر ابو بکر شمرده درینباب قصب السبق از ذیاب برده اند چنانچه در قرة العینین در ضمن مآثر ابو بکر گفته و از انجمله آنست که در حجة الوداع اثقال آنحضرت صلعم نزد اهل خود انداخت عن اسماء بنت ابی بکر قال خرجنا مع رسول الله صلعم حجاجا وان زمالة رسول الله صلعم و زمالة ابی بکر واحدة فنزلنا العرج وکانت زمالتهما مع غلام ابی بکر قالت فجلس

رسول الله صلی الله علیه وسلم وجلست عائشة الی جنبه وجلس ابو بکر الی جنب رسول الله
صلی الله علیه وسلم من الشق الآخر وجلست الی جنبه تنتظر غلامه وزمالته متی یاتینا
فاطلع الغلام یمشی ما معه بعیره قال فقال له ابو بکر این بعیرک قال اضلنی اللیلة قالت
فقام ابو بکر یضربه ویقول بعیر واحد اضللت وانت رجل فما یزید رسول الله صلی الله
علیه وسلم علی ان یتبسم ویقول انظروا الی هذا المحرم ما یصنع اخرجه الحاکم ازین عبارت
ظاهرست که شاه ولی الله درین واقعه سراسر عار وشنار از جمیع ما فیها من المثالب والمطاعن غض بصر
وصرف نظر نموده صرف جمله وان زمالة رسول الله صلی الله علیه وسلم وزمالة ابی بکر
واحدة را مد نظر خود داشته آنرا دلیل فضیلت حضرت ابو بکر انگاشته اند حالانکه هرگز صنیع شنیع شان
مثبت فضلی برای ابو بکر نمیتواند شد زیرا که اولاً در روایت سنن ابن ماجه این جمله باین نهج واقعست
وکانت زمالتنا وزمالة ابی بکر واحدة واز آن واضحست که زماله اسماء راوی خبر وزماله ابو بکر واحد
بوده نه زماله آنحضرت صلعم وزماله ابو بکر ودر روایت این واقعه که در تفسیر در منثور از حاکم منقولست از آن هم
واضح نمیشود که زماله آنجناب صلعم بزماله ابو بکر وحدت داشته باشد وازینجا بناظر بصیر تحقیق میشود
که بعض رواة این قصه بجای جمله وکانت زمالتنا وزمالة ابی بکر واحدة از راه خطا یا دیده
ودانسته جمله وان زمالة رسول الله صلعم وزمالة ابی بکر واحدة آورده اند و ثانیاً
اگر بالفرض این جمله بهمین نهج درست باشد ودر سفر حج زامله آنحضرت صلعم وزامله ابو بکر یکی بوده باشد
باز هم مثبت فضلی نیست زیرا که ازین امر لازم نمی آید که ابو بکر درین سفر اثقال آنحضرت صلعم را
بر زامله خود مفت انداخته باشد چه محتمل قولیست که آنحضرت برای حمل احمال واثقال خود شتر ابو بکر
را باجرت گرفته باشد وتا وقتیکه اولیای ابو بکر این احتمال را نفی نکنند لب نمیتوانند کشود ومؤید این
احتمال آنست که آنجناب وقت هجرت هم شتر سواری را از ابو بکر عاریةً ومجاناً قبول نفرمودند بلکه بثمن
آنرا گرفتند چنانچه در روایتی که خود شاه ولی الله در ذکر قصه هجرت درهمین کتاب قرة العینین از بخاری
آورده وآنرا از مآثر ابی بکر شمرده واقعست قال ابو بکر فخذ بابی انت یا رسول الله احدی
راحلتی هاتین فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم بالثمن وابن حجر عسقلانی در فتح الباری
در شرح این جمله گفته زاد ابن اسحق قال لا ارکب بعیراً لیس هو لی قال فهو لک قال لا ولکن

بالثمن الذی ابتعتها به قال اخذتها بکذا وکذا قال اخذتها بذلک قال هی لک وفی
حدیث اسماء بنت ابی بکر عند الطبرانی فقال بثمنها یا ابا بکر فقال بثمنها ان شئت وعینی
در عمدة القاری گفته قوله بالثمن ای لا اخذ الا بالثمن وفی روایة ابن اسحق لا ارکب
بعیرا لیس هو لی قال فهو لک قال لا ولکن بالثمن الذی ابتعته به قال اخذته
بکذا وکذا قال هو لک وفی روایة الطبرانی عن اسماء قال بثمنها یا ابا بکر قال بثمنها
ان شئت وعن الواقدی ان الثمن ثمانمائة وان الراحلة التی اخذها رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم من ابی بکر هی القصواء وانها کانت من نعم بنی قشیر وانها
عاشت بعد النبی صلی الله تعالی علیه وسلم قلیلا وماتت فی خلافة ابی بکر رضی
الله تعالی عنه وکانت مرسلة ترعی بالبقیع وذکر ابن اسحق انها الجدعاء وکانت من
ابل بنی الحریش وکذا فی روایة اخرجها ابن حبان انها الجدعاء وجمال الدین محدث
شیرازی در روضة الاحباب در قصهٔ هجرت گفته ابوبکر رض گفت یا رسول الله یکی ازین دو شتر
مرا قبول کن حضرت فرمود قبول نمودم به بها و در روایتی آنکه فرمود شتری که از من نباشد سوار نمیشوم
ابوبکر رض گفت یا رسول الله از آن تست فرمود نی ولکن به بهای که خریدهٔ از تو میگیرم ابوبکر رض گفت
چون خاطر مبارک چنین میخواهد به بها بگیر و واقدی آورده که بهای آن هشتصد درم بود انتهی و شیخ
عبد الحق دهلوی در مدارج النبوه گفته و ابوبکر را دو شتر بود که بچهارصد درم و در روایتی بهشتصد خریده
و مدت چهار ماه آنرا علف داده فربه ساخته نگاهداشته بود هر دو را پیش آورد تا یکی را آنحضرت قبول
فرماید فرمود قبول کردم لیکن بشرط ابتیاع پس به هشتصد درم آن ناقه را از ابوبکر صدیق بخرید است
و پر ظاهر ست که هر گاه حالت آنجناب از اباء نفس و علو همت چنین باشد که در سفر هجرت بر شتر ابوبکر
سوار نشود و آنرا عاریة و هبة قبول نفرماید بلکه ثمن آنرا بگیرد و در ثمن هم نفع کثیر مضاعف ببائع عطا
کند و مال دوصد یا چهارصد را بهشتصد خریده باید چنانچه دانستی پس چگونه می توان گفت که آنحضرت
در سفر حجة الوداع شتر ابوبکر را برای احمال و اثقال خود بلا معاوضه قبول فرموده زیر بار منت ابوبکر
شده باشد و هر گاه حال بر چنین منوال باشد حالت حضرت ابوبکر درین سفر بیش از اجمال تصور نتوان
کرد و چون قساوت قلوب اعراب خصوصا جمالان شان بر حضرات حجاج پوشیده نیست و بخیلی

برپشیان واضحست که این جماعه در ظلم و جور بر حجاج از حجاج هم گوی سبقت می برند غالباً همین سبب
حضرت ابوبکر که پیر و مرشد این طائفه میباشد مصدر قساوت عظیمة الاجرام بضرب و ایلام غلام
در عین حالت احرام و آنهم بحضور مهر ظهور جناب خیر الانام علیه و آله آلاف الصلوة والسلام
گردیدند و از فیوض آن وجود مبارک که رحمة للعالمین و عین رحمت بود بقطره نرسیدند پس چگونه
کسی ایشان ارحم امت باور خواهد کرد باجمله این واقعه فضیحه سراسر مثبت ذم ولوم ابوبکرست
و هیچ مدحی ازان پیدا نمیشود و تعدید شاه ولی الله آنرا در جمله مآثر ابوبکر بنهایت کاوتازی و فتنه
پردازی میباشد و ازینجا بخوبی میتوان دانست که این حضرات هنگام تعدید مآثر شیوخ ثلثه بوجه بیدینی
از فضائل حقیقیه و مناقب واقعیه چها از خرافات و مضحکات را از مآثر و مفاخر میشمارند و چگونه
مطاعن را در زیّ محامد جلوه داده همت بر تخدیع عوام کالانعام برمی گمارند و از جمله وقائع
عجیبه که دلیل قاطع بر خروج حضرت ابوبکر از دائره ارحمیت است قضیه طریفه لعن بعض غلامان
خودست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بعد اطلاع بران بنهایت بلاغت لعانیت
حضرت ابی بکر و بعد شان از ساحت صدیقیت و ایمان واضح و عیان فرموده ولی الدین خطیب
در مشکوة المصابیح در فصل ثالث باب حفظ اللسان والغیبة والشتم گفته وعن عائشة قالت
مر النبی صلی الله علیه وسلم بابی بکر وهو یلعن بعض رقیقه فالتفت الیه
النبی صلی الله علیه وسلم فقال لعانین وصدیقین کلا ورب الکعبة فاعتق
ابو بکر یومئذ بعض رقیقه ثم جاء الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال لا اعود
و ازین حدیث بر ناظر بصیر فوائد عدیده ظاهر و باهر میگردد اول آنکه ازان ظاهر شد که حضرت ابوبکر
بعض غلامان خود را بغیر استحقاق بخلعت لعنت سرافراز فرمودند و بعد این صنیع شنیع از رحمت و رأفت
واضح و عیانست و چنین کس هرگز ارحم و ارأف امت نمیتواند شد و متوهم نشود که غلمان شان را بهم
مستحق لعنت بودند چه اگر چنین میبود هرگز جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم منع ازان نمی فرمود
و نیز حضرت ابوبکر آنرا مستوجب کفاره نمیدانستند و وعده عدم رجوع در لعنت نمی کردند دوم
آنکه ازان ظاهر شد که حضرت ابوبکر نه صرف مصدر لعنت بر غیر مستحق یکباره شدند بلکه این صفت
ذمیمه در ایشان بنحوی راسخه و مستمره بوده که بسبب آن لعانیت شان متحقق بود و بهمین جهت

آنجناب در مقام زجر شان ارشاد فرمودند لعانین و صدیقین کلا و رب الکعبة سوم آنکه از ان ظاهر
شد که حضرت ابوبکر را هرگز حظی از صدیقیت نبود زیرا که لعان بودن شان از حدیث واضح ولائح
ست و نیز از همین حدیث متبین و متحقق ست که لعانیت با صدیقیت جمع نمیتواند شد و عدم
اجتماع ان بحدے قطعی ست که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم بر آن قسم یاد فرموده و جمله کلا ورب الکعبة
بزبان مبارک آورده پس بحمد الله بنص نبوی بعد شان از ساحت صدیقیت هویدا و آشکار گردید
جمله مفتریات قوم که در باب تلقیب حضرت ابوبکر بلقب صدیق آورده اند و بنهایت وقاحت آنرا
منسوب بآنجناب صلی الله علیه وآله وسلم نموده تماما بسر حد بطلان و هوان رسید ولله الحمد علی
ذلک حمدا جزیلا و هرچند از خود این حدیث ذم لعن غیر مستحق و سوء حال لعان واضح و عیان ست
لیکن درینمقام شطرے از احادیث دیگر درینباب از کتب حضرات اهلسنت باید شنید و آنچه بعد از ان
در حق حضرت ابوبکر صادق می آید بغور و امعان باید دید ولی الدین الخطیب در مشکوة المصابیح گفته
وعن ابی هریرة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا ینبغی لصدیق ان یکون
لعانا رواه مسلم وعن ابی الدرداء قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول
ان اللعانین لا یکونون شهداء ولا شفعاء یوم القیمة رواه مسلم و نیز ولی الدین الخطیب در مشکوة گفته
وعن ابن مسعود قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس المؤمن بالطعان
ولا باللعان ولا الفاحش ولا البذیء رواه الترمذی والبیهقی فی شعب الایمان
وفی اخری له ولا الفاحش البذیء وقال الترمذی هذا حدیث غریب وعن
ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یکون المؤمن لعانا وفی روایة
لا ینبغی للمؤمن ان یکون لعانا رواه الترمذی وعن سمرة بن جندب قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تلاعنوا بلعنة الله ولا بغضب الله ولا بجهنم
وفی روایة ولا بالنار رواه الترمذی وابو داود وعن ابی الدرداء قال سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول ان العبد اذا لعن شیئا صعدت اللعنة الی السماء فتغلق ابواب

طیبی کاشف شرح مشکوة گفته قوله لعانین وصدیقین ای هل رایت صدیقا یکون لعانا کلا والله لا یتراءی ناراهما
قالوا والجمع ای لا یجتمعان ای فی الکلام معنی التعجب و شیخ عبدالحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة گفته قوله لعانین وصدیقین
ای هل رایت جامعین بین الصدیقیة واللعن والمؤمن لا یکون لعانا خصوصا الصدیق ۱۲

السماء دونها ثم تهبط الى الارض فتغلق ابوابها دونها ثم تاخذ يمينا وشمالا فاذا
لم تجد مساغا رجعت الى الذى لعن فان كان لذلك اهلا والا رجعت الى قائلها
رواه ابو داؤد وعن ابن عباس ان رجلا نازعته الريح رداءه فلعنها فقال رسول الله
صلى الله عليه وسلم لا تلعنها فانها مامورة وانه من لعن شيئا ليس له باهل رجعت
اللعنة عليه رواه الترمذى وابو داؤد وابو المحاسن يوسف بن موسى الحنفى در كتاب
المعتصر من المختصر من مشكل الآثار در باب لعن من لا يستحقه گفته عن عبد الله بن مسعود
سمعت رسول الله صلى الله عليه يقول ان اللعنة اذا وجهت الى من وجهت فان وجدت
عليه سبيلا او وجدت فيه مسلكا دخلت عليه والا رجعت الى ربها عز وجل فقالت يا رب
ان فلانا وجهنى الى فلان وانى لم اجد عليه سبيلا ولم اجد فيه مسلكا فما تامرنى
قال ارجعى من حيث جئت وروى ان ابن مسعود اتى ابا عبيدة وكان صديقا له
فاستاذن اهله فدخل عليهم فسلم عليهم واستسقاهم من الشراب فبعثت المراة الخادم
الى الجيران فى طلب الشراب فاستبطاتها فلعنتها فخرج عبد الله فجلس فى جانب الدار فجاء
ابو عبيدة فقال رحمك الله وهل يغار على مثلك الا دخلت على ابنة اخيك فسلمت عليها
واصبت من الشراب قال قد فعلت ولكن لعنت المراة الخادم فخفت ان تكون الخادم معذورة
فترجع اللعنة فاكون بسبيلها فذلك الذى اخرجنى و از جمله وقائع مضحكه دليل واضح بر جهالت
وغلظت حضرت ابو بكر ست قصه حمله الشيطان بر حضرت عمر و گرفتن ريش شانست طبرى در تاريخ
خود روايتى متعلق بجيش اسامه ذكر نموده كه در ان مذكور ست فوقف اسامة بالناس ثم قال لعمر ارجع
الى خليفة رسول الله فاستاذنه ياذن لى ان ارجع بالناس فان معى وجوه الناس وحدهم
ولا آمن على خليفة رسول الله وثقل رسول الله واثقال المسلمين ان يتخطفهم المشركون
وقالت الانصار فان ابى الا ان يمضى فابلغه عنا واطلب اليه ان يولى امرنا رجلا اقدم سنا
من اسامة فخرج عمر بامر اسامة واتى ابا بكر فاخبره بما قال اسامة فقال ابو بكر لو خطفتنى
الكلاب والذئاب لم ارد قضاء قضى به رسول الله صلعم قال فان الانصار امرونى ان ابلغك

اين روايت در كنز العمال از تاريخ ابن عساكر دمشقى نيز منقول ست كما لا يخفى على من راجع كتاب الغزوات من كنز العمال ١٢ منه

واهم یطلبون الیك ان تولی امرهم رجلا اقدم سنا من اسامة فوثب ابو بکر وکان جالسا فاخذ بلحیة عمر فقال له ثکلتك امك وعدمتك یا ابن الخطاب استعمله رسول الله صلعم وتامرنی ان انزعه فخرج عمر الی الناس فقالوا له ما صنعت قال امضوا ثکلتکم امهاتکم ما لقیت فی سببکم من خلیفة رسول الله و ابن الاثیر الجزری در تاریخ کامل در ذکر جیش اسامة گفته فلما خرج الجیش الی معسکرهم بالجرف وتکاملوا ارسل اسامة عمر بن الخطاب وکان معه فی جیشه الی ابی بکر یستاذنه ان یرجع بالناس وقال ان معی وجوه الناس وجلتهم ولا امن علی خلیفة رسول الله وحرم رسول الله والمسلمین ان یتخطفهم المشرکون وقال من مع اسامة من الانصار لعمر بن الخطاب ان لم ابا بکر خلیفة رسول الله الا ان مضی فابلغه عنا واطلب الیه ان یولی امرنا اقدم سنا من اسامة فخرج عمر بامر اسامة الی ابی بکر فاخبره بما قال اسامة فقال لو خطفتنی الکلاب والذیاب لانفذته کما امر به رسول الله صلی الله علیه وسلم ولا ارد قضاء قضی به رسول الله صلی الله علیه وسلم ولو لم یبق فی القری غیری لانفذته قال عمر فان الانصار تطلب رجلا اقدم سنا من اسامة فوثب ابو بکر وکان جالسا واخذ بلحیة عمر وقال ثکلتك امك یا ابن الخطاب استعمله رسول الله صلی الله علیه وسلم وتامرنی ان اعزله و درین قصه لطیفه حضرت عمر بخوبی که دستخوش ظلم وجفاے حضرت ابو بکر شده اند دل ایشان بخوبی آرامی دانند وازینجاست که چون ایشان بعد این واقعه نزد پیش مردم رفتند و مردم از ایشان دریافت حال نمودند از کمال غیظ وغضب که در دل داشتند بیمحابا لواے تهجین وتوهین شان افراشتند ودر خطاب آن جماعه که از اصحاب انصار جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم بودند جمله امضوا ثکلتکم امهاتکم بر زبان فظاظت ترجمان رانده بنهایت خشونت جواب شان دادند وزار زار از جور وجفاے حضرت خلیفه اول شکایت اغاز نهادند وگویا باین نهج تشفی وتسکین قلب حزین خود خواستند وچون این سوال وجواب که درمیان حضرت عمر واصحاب دائره شده از ان بخوبی حالت تنغص خلیفه ثانی از حضرت خلیفه اول ظاهر می شد بنهایت وضوح واضح وآشکار میگردید که خطاب حضرت ابن الخطاب با جماعت انصار بجمله امضوا ثکلتکم امهاتکم ناشی از ان ست که خود از زبان خلیفه اول جمله

یه حذف العبارة ان تکون ملذا ان ابا بکر ان الانصار الا ان فیقضی فابلغه عنا الخ

ثکلتک امک وعدمتک یا ابن الخطاب شنیده وبسبب گرفتن ریش خویش خیلی دلریش ورنجیده
گردیده بودند لهذا ابن الاثیر با وصف وقوف بر آن در تاریخ طبری از آن اعراض ورزیده اند ذکر این قصه
در کامل بنهج کامل دل ورزیده وقضیه را ناقص ودم بریده ذکر کردن مناسب دیده واین تقطیع وتبتیر ابن الاثیر
اگرچه قابل استعجاب ست لیکن صنیع شنیع ابن خلدون درین قصه پرغصه خیلی عجیب وغریب ست
زیرا که او این حکایت سراسر نکایت وشکایت را بنهایت اجمال وغایت اختلال آورده چنانچه در
تاریخ خود در ذکر جیش اسامه گفته ووقف اسامة للناس ورغب من عمر التخلف عن هذا البعث
والمقام مع ابی بکر شفقة من ان یدهمه امر وقالت له الانصار فان ابی الا المضی فلیول
علینا اسن من اسامة فابلغ عمر ذلک کله ابابکر فقام وقعد وقال لا اترک امر رسول الله صلی
الله صلی الله علیه وسلم حتی اخرج وانفذه واین دست برد ابن خلدون قابل تماشاست که
چگونه از ذکر وثوب حضرت ابوبکر واخذ لحیه حضرت عمر وارشاد نمودن جمله ثکلتک امک وعدمتک
یا ابن الخطاب استعمله رسول الله صلی الله علیه وسلم وتامرنی ان انزعه سراسر اعراض کرده
بجای این همه جمله معجزه نظام وقعد آورده وکلمات با آب وتاب حضرت ابن الخطاب را که بجناب
اصحاب در حال کمال پیچ وتاب فرموده بودند یکسر در شکم فرو برده واز امثال این مقامات مساعی
نامشکوره اخیضرات در ستر معایب اصحاب بکمال وضوح وظهور رخ می نماید وخیانتهای شان
در نقل وقائع واخبار واعراض از حق صراح بلاخوف افتضاح در نهایت انفتاح می آید وهیچ
میدانی که باعث صدور این همه صنائع شنیعه ووقائع فظیعه از حضرت ابوبکر علاوه بر قساوت
طبعی وجفاء جبلی شان چیست همانا اغرای شیطانی خاص واستیلای ماردی مخصوص ست
که ایشان را بسبب این اغرا واستیلای خود بخود میکرد وحضرت شان در حالت غضب مصداق
الذی یتخبطه الشیطان من المس شده دیوانه وار مصدر حرکات عجیبه وافاعیل غریبه میگردیدند
چنانچه از غایت انصاف خود باین معنی بر سر منبر اعتراف نموده اند وخطبه بلیغة التبیان که مشتمل بر اخبار
از استیلای آن نابکار وتخویف وانذار حضار از تاثیر در اشعار وابشار ست نزد اصحاب اخبار وارباب آثار
در غایت تداول واشتهار می باشد طبری در تاریخ خود می آرد عن عاصم بن عدی قال نادی
منادی ابی بکر من بعد الغد من متوفی رسول الله صلی الله علیه وسلم لیتم بعث اسامة

الا لا یبقین بالمدینة احد من جند اسامة الا خرج الی عسکره بالجرف وقام فی الناس فحمد
الله واثنی علیه وقال یا ایها الناس انما انا مثلکم وانی لا ادری لعلکم ستکلفونی
ما کان رسول الله صلعم یطیق ان الله اصطفی محمدا علی العالمین وعصمه من الآفات
وانما انا متبع ولست بمبتدع فان استقمت فتابعونی وان زغت فقومونی وان رسول الله
صلعم قبض ولیس احد من هذه الامة یطلبه بمظلمة ضربة سوط فما دونها الا وان
لی شیطانا یعترینی فاذا اتانی فاجتنبونی لا اوثر فی اشعارکم وابشارکم و محب طبری در ریاض
النضره گفته وعن الحسن قال لما بویع ابو بکر قام دون مقام رسول الله صلی الله علیه وسلم
وقال ایها الناس انی شیخ کبیر فاستعملوا علیکم من هو اقوی منی علی هذا الامر واضبط له
فضحکوا وقالوا لا نفعل انت صاحب رسول الله فی المواطن واحق بهذا الامر فقال اما
اذا قلتم فاحسنوا لی طاعتی و موازرتی واعلموا انما انا بشر ومعی شیطان یعترینی فاذا
رایتمونی غضبت فقومونی مواعظی لا اوثر فی اشعارکم وابشارکم واتبعونی ما استقمت فان
زغت فقومونی خرجه حمزة بن الحارث وابن السمان فی الموافقة وابن تیمیه در منهاج السنه
گفته الماثور عنه ای عن ابی بکر انه قال ان لی شیطانا یعترینی یعنی عند الغضب
فاذا اعترانی فاجتنبونی لا اوثر فی ابشارکم وقال اطیعونی ما اطعت الله فاذا
عصیت الله فلا طاعة لی علیکم وهذا الذی قاله ابو بکر رضی الله عنه من اعظم
ما امدح به کما سنبینه ان شاء الله تعالی و سیوطی در تاریخ الخلفا گفته اخرج ابن سعد عن
الحسن البصری قال لما بویع ابو بکر قام خطیبا فقال اما بعد فانی ولیت هذا الامر
وانا له کاره والله لوددت ان بعضکم کفانیه الا وانکم ان کلفتمونی ان اعمل فیکم بمثل
عمل رسول الله صلی الله علیه وسلم لم اقم به کان رسول الله صلی الله علیه وسلم
عبدا اکرمه الله بالوحی وعصمه به الا وانما انا بشر ولست بخیر من احدکم
فراعونی فاذا رایتمونی استقمت فاتبعونی واذا رایتمونی زغت فقومونی واعلموا
ان لی شیطانا یعترینی فاذا رایتمونی غضبت فاجتنبونی لا اوثر فی اشعارکم وابشارکم
وملا علی متقی در کنز العمال گفته عن الحسن ان ابا بکر الصدیق خطب فقال اما والله ما انا بخیرکم

ولقد کنت لمقامی هذا کارها ولوددت ان فیکم من یکفینی اتظنون انی اعمل بسنة رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا لا اقوم بها ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان یعصم بالوحی وکان معه ملک وان لی شیطانا یعترینی فاذا غضبت فاجتنبونی لا او ثر فی اشعارکم وابشارکم الا فراعونی فان استقمت فاعینونی وان زغت فقومونی قال الحسن خطبة والله ما خطب بها بعده ابن راهویه وابو ذر الهروی فی الجامع وابن حجر مکی در صواعق گفته وفی روایة لابن سعد اما بعد فانی ولیت هذا الامر وانا له کاره والله لوددت ان بعضکم کفانیه الا وانکم ان کلفتمونی ان اعمل فیکم بمثل عمل رسول الله صلی الله علیه وسلم لم اقم به کان رسول الله صلی الله علیه وسلم عبدا اکرمه الله بالوحی وعصمه به الا وانما انا بشر ولست بخیر من احد منکم فراعونی فاذا رأیتمونی استقمت فاتبعونی واذا رأیتمونی زغت فقومونی واعلموا ان لی شیطانا یعترینی فاذا رأیتمونی غضبت فاجتنبونی لا او ثر فی اشعارکم وابشارکم و پر ظاهرست که هر شخصی که استیلای شیطان بر او بحدی رسیده باشد که در حالت غیظ و غضب نوبت بزد و کوب رساند و اشعار و ابشار مردم را بضرب خود متاثر گرداند و این سجیه نامرضیه در نهجی رسوخ یافته باشد که ستر و کتمان آن ممکن نشود چگونه قابل خواهد بود که او را ارحم و ارءف امت با تمام نهند و باین کذب صریح و افک فضیح مصداق مثل مدعی سست گواه چست گردیده داد رقاعت و صفاقت دهند خامسا اگر بعرض محال التسلیم هم کرده شود که ابوبکر ارحم امت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بوده پس باز هم استدلال عاصی بی سر و پاست زیرا که قول او ولا یکون الرحمة بالمسلمین الا من اصل العلم ممنوعست و هیچ دلیل عاصی اثبات کلیت این مقدمه نمی تواند کرد و ظاهرست که اگر هر رحمت بمسلمین ناشی از علم باشد بسیاری از نسوان و صبیان که ترحم بر مسلمین میکنند هم اصحاب علم معدود خواهند شد و ذلک مما یضحک الثکلی سادسا بعد طی این مراحل نیز دست عاصی بگریبان مقصود نمی رسد زیرا که بالفرض اگر ابوبکر ارحم امت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باشد و رحمت او بر مسلمین ناشی از علم هم تسلیم شود این معنی مستلزم ثبوت فی الجمله علم برای ابوبکر خواهد بود و ظاهرست

کہ حصول علم فی الجملہ برائے کسی کافی نیست برائے اینکہ اورا باب مدینہ علم گردانند والا لازم آید کہ ہر کسیکہ فی الجملہ علمی داشتہ باشد اورا باب مدینہ علم خوانند وھذا من البطلان بمکان لا یتفوہ علیہ احد من ذوی الایمان پنجم آنکہ عاصمی درین کلام ادعا کردہ کہ بعد ابوبکر عمر باب مدینہ علم بود در شدت بر منافقین و مخالفین فے الدین و برائے اثبات این دعوی باطلہ جملۂ اشد ھم فی دین اللہ عمر بن الخطاب کہ جزوے از خبر موضوع ارحم امتی بامتی ابی بکر میباشد آوردہ و بر ارباب انصاف ظاہر است کہ اولا این جملہ موضوعہ بسبب کمال موہونیت و مطعونیت سند قابل ذکر در مقام احتجاج و استدلال نیست کما دریت عن قریب بحمد اللہ تعالی المنعم المثیب و ثانیا کذب و بطلان آن بر متتبع احوال حضرت عمر خود واضح و عیانست چہ بسیارے از شواہد صریحہ و دلائل صحیحہ دلالت بر نفاق خودشان دارد کما فصل فی کتاب نفاق الشیخین و کسیکہ خود مبتلای مرض مزمن نفاق بودہ باشد چگونہ اشد امت در دین و باب جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در شدت بر منافقین خواہد بود هل هذا الا مصادمة العیان والالظاظ علی الزور والبهتان و از ہمین جاست کہ حضرت عمر در بسیارے از مواقع و محال بمقالات صریحہ و حالات فضیحہ کفار انذال و منافقین ارذال و مخالفین خسارت مآل فرمودہ نہایت میل طبعی خود بسوے سرگردگان اصحاب اشتمال ظاہر نمودہ اند چنانچہ از انجملہ است محل استشارہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در باب قتال کفار قریش در غزوہ بدر جلال الدین سیوطی در در منثور تفسیر آیہ و اذ یعدکم اللہ احدی الطائفتین از دلائل النبوۃ بیہقی حدیثے طولانی متعلق بغزوۂ بدر نقل کردہ و دران مذکور است ثم سار رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لا یلقاہ خبر و لا یعلم بنفرۃ قریش فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اشیروا علینا فی امرنا و مسیرنا فقال ابوبکر یا رسول اللہ انا اعلم الناس بمسافۃ الارض اخبرنا عدی بن ابی الزغباء ان العیر کانت بوادی کذا کانا و ایاھم فرسا رھان الی بدر ثم قال اشیروا علی فقال عمر بن الخطاب یا رسول اللہ انہا قریش و عزھا واللہ ما ذلت منذ عزت ولا امنت منذ کفرت واللہ لتقاتلنک فتاھب لذلک اھبتہ واعدلہ عدتہ فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اشیروا علی فقال المقداد بن عمرو انا لا نقول لک

الخ کما قال اصحاب موسی اذهب انت و ربک فقاتلا انا ههنا قاعدون ولکن اذهب
انت و ربک فقاتلا انا معکم متبعون و نور الدین حلبی در انسان العیون در ذکر غزوهٔ بدر گفته
ثم قال اشیروا علی فقال عمر یا رسول الله انها قریش و عزها والله ما ذلت منذ عزت
ولا امنت منذ کفرت والله لتقاتلنک فتاهب لذلک اهبته واعدد لذلک عدته
واین مدحت سرائی بیجا که حضرت عمر نسبت بکفار اشرار ظاهر شده واین تقریر پر تهویل و تحذیر که
بمخاطبه حضرت بشیر و نذیر علیه و آله السلام الله القدیر از ان حامی کفار اشرار بر تقریر صدور یافته تسبب
کمال تنغص خاطر خطیر و ظهور آثار غضب از وجه منیر آنحضرت گردید و هر چند این مطلب را متعصبین حضرات
اهلسنت اخفا کرده اند لیکن بحمد الله تحقق آن بتتبع روایات ثابت و متحقق است طبری در تاریخ خود در ذکر غزوهٔ بدر آورده
ثنا محمد بن عبید المحاربی قال ثنا اسمعیل بن ابراهیم ابو یحیی قال ثنا المخارق عن طارق
عن عبد الله بن مسعود قال لقد شهدت من المقداد مشهدا لان اکون انا صاحبه
احب الی مما فی الارض من شیء کان رجلا فارسا و کان رسول الله صلعم اذا غضب احمارت
وجنتاه فاتاه المقداد علی تلک الحال فقال ابشر یا رسول الله فوالله لا نقول لک کما قالت
بنو اسرائیل لموسی اذهب انت و ربک فقاتلا انا ههنا قاعدون ولکن والذی بعثک
بالحق لنکونن من بین یدیک ومن خلفک وعن یمینک وعن شمالک او یفتح الله لک
ازین روایت ظاهرست که از احوال مستمرهٔ جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم این بود که در
وقت غضب هر دو رخسارهٔ آنجناب سرخ میگردید و حضرت مقداد علیه رضوان ملک العباد در همین
حالت حاضر خدمت اقدس آنجناب شد و کلام شجاعت انضمام خود را که متضمن اظهار استعداد
برای جهاد ارباب عناد بود بعرض رسانید و از روایت سابقهٔ در منثور واضح و لائح ست که حضرت
مقداد علیه رضوان رب العباد بعد کلام عمر اینکلام خود را بسمع مبارک گذرانید پس بنهایت اتضاح
روشن شد که سبب غضب جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله الاطیاب و ظهور آثار غیظ و عتاب
از چهرهٔ نورانی آنجناب خطاب ناصواب ابن الخطاب بود و از عجائب تلبیسات مورخین حضرات سنیه
آنست که کلام ابوبکر و کلام عمر که در روایت در منثور مذکورست ویکی از ان مبنی از نهایت جبن و خور
و دیگرے مبنی بر مدح اهل کفر و جور مے باشد بعضی بالتمام در شکم فرو می برند و اصلا ذکر نمی کنند و

وبعضی بجاے کلام این هردو نفر قال فاحسن مے آورند ابن سعد در طبقات در ذکر غزوهٔ بدر گفته ومضے رسول الله صلی الله علیه وسلم حتی اذا کان دون بدر اتاه الخبر بمسیر قریش فاخبر به رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابه واستشارهم فقال المقداد بن عمرو البهرانی والذی بعثك بالحق لو سرت بنا الی برك الغماد لسرنا معك حتی ننتهی الیه وابن هشام در سیرت در ذکر غزوهٔ بدر گفته واتاه الخبر عن قریش بمسیرهم لیمنعوا عیرهم فاستشار الناس واخبرهم عن قریش فقام ابو بکر الصدیق فقال واحسن ثم قام عمر بن الخطاب فقال واحسن ثم قام المقداد بن عمرو فقال یا رسول الله امض لما اراك الله فنحن معك والله لا نقول لك کما قالت بنو اسرائیل لموسی اذهب انت وربك فقاتلا انا ههنا قاعدون ولکن اذهب انت وربك فقاتلا انا معکما مقاتلون فو الذی بعثك بالحق لو سرت بنا الی برك الغماد لجالدنا معك من دونه حتی تبلغه فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم خیرا ودعا له به حالانکه این صنیع شنیع فائده بجال شان شیر ساند چه روایت در منثور و تاریخ طبری کار خود کرده است و پرده از روے کار افگنده و از ملاحظه آن بر همگنان واضح و روشن شده که ابوبکر و عمر چه کلام کردند و چگونه از کلام نفاق انضمام عمر آثار غیظ و غضب از روے مبارک جناب سرور کائنات علیه وآله الاف الصلوات پیدا و هویدا گردید و بجه عنوان حسن حضرت مقداد علیه رضوان رب العباد تدارک آن بکلام شجاعت التیام خویش فرمودند و احراز شرف ثنا و دعاے جناب ختمی مرتبت صلوات الله علیه وآله در حق خود نمودند و از همینے اشیا نزاشهدے عظیم از مشاهد خیر و موقفی کریم از مواقف بر حاصل آمد نجوی که مثل آن عبدالله بن مسعود بر آن غبطه میکرد و حصول آن از برائے خود احب از جمیع ما فی الارض میدانست کما ظهر عن روایة الطبری انفا و از انجمله است محل استشاره جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در باب عبید کفار قریش که اسلام اختیار کرده بودند و موالی ایشان طالب رد ایشان بودند احمد بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفته حدثنا اسود بن عامر اخبرنا شریك عن منصور عن ربعی عن علی رضی الله عنه قال جاء النبی صلی الله علیه وسلم اناس من قریش فقالوا یا محمد انا جیرانك وحلفاؤك وان ناسا من عبیدنا قد اتوك لیس بهم رغبة فی الدین ولا رغبة فی الفقه

انما فروا من ضياعنا واموالنا فاردهم الينا فقال لابي بكر رضي الله عنه ما تقول قال صدقوا انهم
جيرانك قال فتغير وجه النبي صلى الله عليه وسلم ثم قال لعمر رضي الله عنه ما تقول قال
صدقوا انهم لجيرانك وحلفاؤك فتغير وجه النبي صلى الله عليه وسلم واحمد بن شعيب النسائی
در خصائص علی علیه السلام گفته ذكر قول النبي صلى الله عليه وسلم قد امتحن الله قلبه للايمان اخبرنا
ابو جعفر محمد بن عبد الله بن المبارك المخرمي قال حدثنا الاسود بن عامر قال اخبرنا
شريك عن منصور عن ربعي عن علي قال جاء النبي صلى الله عليه وسلم اناس من قريش
فقالوا يا محمد انا جيرانك وحلفاؤك وان اناسا من عبيدنا قد اتوك ليس بهم رغبة
في الدين ولا رغبة في الفقه انما فروا من ضياعنا واموالنا فارددهم الينا فقال لابي بكر
ما تقول فقال صدقوا انهم لجيرانك وحلفاؤك فتغير وجه النبي صلى الله عليه وسلم ثم قال
لعمر ما تقول قال صدقوا انهم لجيرانك وحلفاؤك فتغير وجه النبي صلى الله عليه وسلم ثم
قال يا معشر قريش والله ليبعثن الله عليكم رجلا منكم امتحن الله قلبه للايمان فيضربكم
على الدين او يضرب بعضكم قال ابو بكر انا هو يا رسول الله قال لا قال عمر انا هو يا رسول الله
قال لا ولكن ذلك الذي يخصف النعل وقد كان اعطى عليا نعلا يخصفها وابو عبد الله محمد بن
عبد الله الحاكم النيسابوري در كتاب المستدرك على الصحيحين در كتاب قسم الفيء گفته اخبرنا ابو جعفر محمد بن علي
الشيباني ثنا ابن ابي غرزة ثنا محمد بن سعيد الاصبهاني ثنا شريك عن منصور عن ربعي بن خراش
عن علي قال لما فتح رسول الله صلى الله عليه وسلم مكة اتاه ناس من قريش فقالوا يا محمد انا
حلفاؤك وقومك وانه لحق بك ارقاؤنا ليس لهم رغبة في الاسلام وانما فروا من العمل
فارددهم علينا فشاور ابا بكر في امرهم فقال صدقوا يا رسول الله فقال لعمر ما ترى
فقال مثل قول ابي بكر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا معشر قريش ليبعثن الله عليكم
رجلا منكم امتحن الله قلبه للايمان يضرب رقابكم على الدين فقال ابو بكر انا هو يا
رسول الله قال لا قال عمر انا هو يا رسول الله قال لا ولكن خاصف النعل في المسجد وقد
كان القى نعله الى علي يخصفها ثم قال اما اني سمعته يقول لا تكذبوا علي فانه من يكذب
علي يلج النار هذا حديث صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه وملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ربعی

بن خراش قال سمعت علیا یقول وهو بالمدائن جاء سهیل بن عمرو الی النبی صلی الله علیه وسلم فقال
انه خرج الیک ناس من ارقائنا لیس بهم الدین تعبدا فارددهم الینا فقال لهم ابوبکر وعمر صدق
یا رسول الله فقال النبی صلی الله علیه وسلم لن تنتهوا معشر قریش حتی یبعث الله علیکم رجلا امتحن الله
قلبه بالایمان یضرب اعناقکم وانتم مجفلون عنه اجفال الغنم فقال ابوبکر انا هو یا رسول الله قال
لا قال عمر انا هو یا رسول الله قال لا ولکنه خاصف النعل قال وفی کف علی نعل یخصفها لرسول الله
صلی الله علیه وسلم خط ونیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن علی جاء النبی صلی الله علیه وسلم اناس من
(ای اخرجه الخطیب فی تاریخه ۱۲)
قریش فقالوا یا محمد انا جیرانک وحلفاؤک وان ناسا من عبیدنا قد اتوک لیس بهم رغبة فی الدین
ولا رغبة فی الفقه انما فروا من ضیاعنا واموالنا فارددهم الینا فقال لابی بکر ما تقول قال صدقوا
انهم لجیرانک وحلفاؤک فتغیر وجه رسول الله صلی الله علیه وسلم ثم قال لعمر ما تقول قال صدقوا
انهم لجیرانک وحلفاؤک فتغیر وجه النبی صلی الله علیه وسلم فقال یا معشر قریش والله لیبعثن
الله علیکم رجلا قد امتحن الله قلبه بالایمان فیضربکم علی الدین او یضرب بعضکم فقال ابوبکر
انا یا رسول الله قال لا قال عمر انا یا رسول الله قال لا ولکنه الذی یخصف النعل وکان اعطی علیا
نعلا یخصفها حم وابن جریر وصححه ص ایضا ونیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن علی لما افتتح رسول الله
(ای اخرجه احمد فی المسند ای اخرجه سعید بن منصور فی السنن ۱۲)
صلی الله علیه وسلم مکة اتاه ناس من قریش فقالوا یا محمد انا حلفاؤک وقومک وانه لحق بک
ارقاؤنا ولیس لهم رغبة فی الاسلام وانما فروا من العمل فارددهم علینا فشاور ابا بکر فی امرهم
فقال صدقوا یا رسول الله فقال لعمر ما تری فقال مثل قول ابی بکر فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم
یا معشر قریش لیبعثن الله علیکم رجلا منکم امتحن الله قلبه للایمان ان یضرب رقابکم علی الدین
فقال ابوبکر انا هو یا رسول الله قال لا قال عمر انا هو یا رسول الله قال لا ولکن خاصف النعل فی
المسجد وقد کان القی نعله الی علی یخصفها ثم قال اما انی سمعته یقول لا تکذبوا علی فانه من یکذب
علی یلج النار ش وابن جریر ک ویحیی بن سعید فی ایضاح الاشکال وشاه ولی الله دهلوی در ازالة الخفا
(ای اخرجه ابن ابی شیبة ای اخرجه الحاکم ای ابن سعید ۱۲)
در مآثر جناب امیر المومنین علیه السلام گفته واز انجمله آنکه در بیعت رضوان حاضر بود و نامه صلح بر دست او مکتوب
شد قال ابن اسحق وکان هو کاتب الصحیفة وهم درین سفر با مرتضی معامله منتظر الخلافة بمیان آورد خرج
النسائی عن علی رضی الله عنه قال جاء النبی صلی الله علیه وسلم اناس من قریش فقالوا یا محمد انا

جیرانك وحلفاءك وان ناسا من عبیدنا قد اتوك لیس بهم رغبة فی الدین ولا رغبة فی الفقه
انما فروا من ضیاعنا واموالنا فارددهم الینا فقال لابی بکر ما تقول قال صدقوا انهم لجیرانك
وحلفاءك فتغیر وجه النبی صلی الله علیه وسلم ثم قال لعمر ما تقول قال صدقوا انهم لجیرانك
وحلفاؤك فتغیر وجه النبی صلی الله علیه وسلم ثم قال یا معشر قریش والله لیبعثن الله علیکم
رجلا منکم قد امتحن الله قلبه للایمان فیضربکم علی الدین او یضرب بعضکم قال ابوبکر انا هو یا
رسول الله قال لا قال عمر انا هو یا رسول الله قال لا ولکن ذلك الذی یخصف النعل وقد کان
اعطی علیا نعله یخصفها و درین واقعه مجامات کفار لئام و تصدیق انکاس طغام و دیگر فضائح جاهلیة
الملام که از شیخین والا مقام خصوصا از حضرت ثانی شانی صادر شده چون دلیل کمال اعراق و اغراق
شان در نفاق و شقاق بود لهذا بعضی از حضرات محرفین مصلحت دران دیدند که آنچه شیخین درین محل از
خبث طویت و سوء سریرت خود در حمایت کفار اشرار بمعرض ابراز و اظهار آورده بودند آنرا یکسر ازین
قصه برانداز ند یا بالکلیه از ذکر آن اعراض و طی کشح سازند چنانچه ترمذی در صحیح خود گفته حدثنا سفیان بن
وکیع نا ابی عن شریك عن منصور عن ربعی بن خراش قال نا علی بن ابیطالب بالرحبة فقال لما کان
یوم الحدیبیة خرج الینا ناس من المشرکین فیهم سهیل بن عمرو وناس من رؤساء المشرکین فقالوا
یا رسول الله خرج الیك ناس من ابنائنا واخواننا وارقائنا ولیس لهم فقه فی الدین وانما خرجوا
فرارا من اموالنا وضیاعنا فارددهم الینا فان لم یکن لهم فقه فی الدین سنفقههم فقال
النبی صلی الله علیه وسلم یا معشر قریش لتنتهن او لیبعثن الله علیکم من یضرب رقابکم
بالسیف علی الدین قد امتحن الله قلبه علی الایمان قالوا من هو یا رسول الله فقال له ابوبکر
من هو یا رسول الله وقال عمر من هو یا رسول الله قال هو خاصف النعل وکان اعطی علیا نعله
یخصفها قال ثم التفت الینا علی فقال ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من کذب علی
متعمدا فلیتبوأ مقعده من النار هذا حدیث حسن صحیح غریب لا نعرفه الا من هذا الوجه من حدیث
ربعی عن علی و بعضی از اصحاب تحریف و ارباب تلفیف مصلحت در ترک ذکر این مجامات فضیحه و مجاملات
قبیحه ندیدند لیکن بجای آنکه نام شیخین ذکر نمایند فقال ناس صدقوا یا رسول الله رُدّهم الیهم آوردند
و باین طریق مسلك ستر و اجمال و ستر و اخمال سپردند ابوداود سجستانی در سنن خود گفته باب فی عبید المشرکین

یلحقون بالمسلمین فیسلمون حدثنا عبد العزیز بن یحیی الحرانی قال ثنا محمد یعنی ابن سلمة عن محمد بن اسحق عن ابان بن صالح عن منصور بن المعتمر عن ربعی بن خراش عن علی بن ابی طالب قال خرج عبدان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی یوم الحدیبیة قبل الصلح فکتب الیه موالیهم فقالوا یا محمد والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک وانما خرجوا هربا من الرق فقال ناس صدقوا یا رسول الله ردهم الیهم فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال ما اراکم تنتهون یا معشر قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا وابی ان یردهم وقال هم عتقاء الله عز وجل و ابو عبد الله الحاکم النیسابوری در مستدرک در کتاب الجهاد گفته اخبرنی ابو عبد الله احمد بن قانع قاضی الحرمین ببغداد ثنا ابو شعیب عبد الله بن الحسن الحرانی ثنا عبد العزیز بن یحیی الخولانی ثنا محمد بن سلمة الحرانی عن محمد بن اسحق عن ابان بن صالح عن منصور بن المعتمر عن ربعی بن خراش عن علی بن ابی طالب قال خرج عبدان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یوم الحدیبیة قبل الصلح فکتب الیه موالیهم قالوا یا محمد والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک وانما خرجوا هربا من الرق فقال ناس صدقوا یا رسول الله ردهم الیهم فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ما اراکم تنتهون یا معشر قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا وابی ان یردهم فقال هم عتقاء الله هذا حدیث صحیح علی شرط مسلم ولم یخرجاه و بغوی در مصابیح گفته عن علی بن ابی طالب قال خرج عبدان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی یوم الحدیبیة قبل الصلح فکتب موالیهم قالوا یا محمد والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک وانما خرجوا هربا من الرق فقال ناس صدقوا یا رسول الله ردهم الیهم فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال ما اراکم تنتهون یا معشر قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا وابی ان یردهم وقال هم عتقاء الله و ولی الدین الخطیب در مشکوة گفته وعن علی قال خرج عبدان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی یوم الحدیبیة قبل الصلح فکتب الیه موالیهم قالوا یا محمد والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک وانما خرجوا هربا من الرق فقال ناس صدقوا یا رسول الله ردهم الیهم فغضب رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال ما اراکم تنتهون یا معشر قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا وابی ان یردهم وقال هم عتقاء الله

روایة ابی داؤد و هرچند این تحریف را محرفین اغمار و این تلفیف را ملففین اشرار بغرض ستر فضائح و کتمان قبائح شیخین بعمل آورده بودند لیکن بمفاد ع عدو شود سبب خیر گر خدا خواهد این تحریف و تلفیف زیاده تر موجب هتک و افتضاح و سبب جلع و اتفاح و ظهور کفر بواح و وضوح نفاق صراح شیخین گردید چه شراح مصابیح و مشکوة چون اینوقعه را بحالت تحریف سطور و تلفیف مستور مجمل و مختل دیدند بسبب مذکور بنمودن اسمای نائل بتحقیق حال بر التباس رسیدند و بکمال کشاده دلی آنچه در تفضیح و تقبیح این محامات شنیعه و مداجات فظیعه میبایست گفتند و بلا علم این معنی که شیخین مصدر این محامات و مداجات هستند گوهرهای تصریح و تشریح بمثقب بیان سفتند و اگر احیانا خبرے ازین مطلب مید اشتند هرگز چنین تصریحات و توضیحات را جائز نمی انگاشتند بلکه از راه نهایت اخلاص در صدد تاویل و تسویل برآمده امر حق و صدق را بتوجیهات باطله و تقولات عاطله می پوشیدند و بخیال اصلاح معائب و تقویم مثالب شیخین جملات شارده و کلمات بارده بر زبان قلم آورده در تایید باطل لجلج و تازیر خطاے اعوج میکوشیدند حالا شطرے از کلمات شراح مصابیح و مشکوة در شرح اینواقعه که از آن کمال شناعت و فظاعت صنیع شنیع محامین کفار اشرار پیدا و آشکار است باید شنید و آنچه در حق شیخین که مصداق حقیقی آن هستند از آن لازم و ثابت می آید بچشم حقیقت بین باید دید فضل الله بن الحسن التورپشتی در شرح مصابیح گفته و انما غضب رسول الله صلی الله علیه و سلم لانهم عارضوا حکم الشرع فیهم بالظن و التخمین و شهدوا لاولیائهم المشرکین بما ادعوه انهم خرجوا من الرق لا رغبة فی الاسلام و کان حکم الشرع فیهم انهم صاروا بخروجهم عن دار الحرب مستعصمین بعروة الاسلام احرارا فکان معاونتهم لاولیائهم تعاونا علی العدوان و خلخالی در مفاتیح شرح مصابیح گفته قوله رد هم الیهم ای مخاطب فغضب رسول الله علیه السلام لانهم عارضوا حکم الشرع فیهم بالظن و التخمین و شهدوا لاولیائهم المشرکین بما ادعوه انهم خرجوا هربا من الرق لا رغبة فی الاسلام و کان حکم الشرع فیهم انهم صاروا بخروجهم من دار الحرب مستعصمین احرارا فکان معاونتهم لاولیائهم تعاونا علی العدوان قوله ما اراکم تنتهون النفی و ان دخل علی اراکم ظاهرا لکنه بالحقیقة ینفی الانتهاء ای ارا کم لما تنتهون من تعصب اهل مکة حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا ای علی هذا الحکم و ابی ان یردهم ای و ابی النبی صلی الله علیه و سلم ان یرد العبید الخ و طیبی در کاشف

شرح مشکوۃ گفتہ وقوله ما اراکم تنتهون فیه تهدید عظیم حیث نفی العلم بانتهائهم
واراد ملزومه وهو انتهاؤهم کقوله تعالی تنبؤن الله بما لا یعلم ای بما لا ثبوت له ولا علم الله
متعلق به وقوله وقال هم عتقاء الله عطف علی قوله فقال ما اراکم وقوله وابی ان یردهم من
قول الراوی معترض بینهما علی سبیل التاکید ثم وانما غضب رسول الله صلی الله علیه
وعلی آله وسلم لانهم عارضوا حکم الشرع فیهم بالظن والتخمین (ای قال التوربشتی) وشهدوا لاولیائهم المشرکین
بما ادعوا انهم خرجوا هربا من الرق لا رغبة فی الاسلام وکان حکم الشرع فیهم انهم
صاروا احرارا بخروجهم من دار الحرب مستعصمین بعروة الاسلام احرارا فکان معاونتهم
لاولیائهم تعاونا علی العدوان وملا علی قاری در مرقاة شرح مشکوة گفته وعن علی رضی الله
عنه قال خرج عبدان بکسر العین المهملة وبضم وبسکون الموحدة وفی نسخة عبدان
بکسرهما وتشدید الدال جمع عبد قال الطیبی وقد روی هذا الحدیث بالصیغتین
الاولیین الی رسول الله صلی الله علیه وسلم یعنی یوم الحدیبیة بتخفیف الیاء الثانیة
وتشدید قبل الصلح فکتب الیه ای الی النبی صلی الله علیه وسلم موالیهم ای سیادهم او
معتقوهم قالوا یا محمد والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک وانما خرجوا هربا بفتحتین ای
خلاصا من الرق ای من العبودیة او اثرها وهو الولاء فقال ناس ای جمع من الصحابة
صدقوا ای الکفار یا رسول الله ردهم ای عبیدهم الیهم فغضب رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال التوربشتی وانما غضب رسول الله صلی الله علیه وسلم لانهم عارضوا حکم
الشرع فیهم بالظن والتخمین وشهدوا لاولیائهم المشرکین لما ادعوه انهم خرجوا هربا من
الرق لا رغبة فی الاسلام وکان حکم الشرع فیهم انهم صاروا بخروجهم من دیار الحرب
مستعصمین بعروة الاسلام احرارا لا یجوز ردهم الیهم فکان معاونتهم لاولیائهم
تعاونا علی العدوان وقال وفی نسخة فقال ما اراکم بضم الهمزة ای ما اظنکم وفی نسخة
بفتحها ای ما اعلمکم تنتهون ای عن العصبیة او عن مثل هذا الحکم وهو الرد یا معشر
قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم علی هذا ای علی ما ذکر من التعصب او الحکم
بالرد قال الطیبی فیه تهدید عظیم حیث نفی العلم بانتهائهم واراد ملزومه وهو انتهاؤهم

کقوله تعالی اتنبئون الله بما لا یعلم ای بما لا ثبوت له ولا علم لله متعلق به وابی ان یردهم وقال هم
عتقاء الله قال الطیبی هذا عطف علی قوله وقال ما اراکم وما بینهما قول الراوی معترض جاء
سبیل التاکید رواه ابو داود و شیخ عبدالحق دهلوی در اشعة اللمعات شرح مشکوة گفته وعن علی رضی
الله عنه قال خرج عبدان الی رسول الله صلی الله علیه وسلم گفت امیرالمؤمنین علی که بیرون آمدند
بندگان ومملوکان از مکه از موالی وصاحبان خود وگریخته ومسلمان شده بسوی آنحضرت عبدان بکسر عین وضم
آن وسکون با جمع عبد بمعنی مملوک یعنی یوم الحدیبیة یعنی آمدند روز حدیبیه قبل الصلح پیش از صلح که واقع
شد میان آنحضرت ومشرکان قریش اما بعد از صلح قرار بر آن بود که هر که از ایشان مسلمان شده بیاید باز گردانیده
شود او را بسوی ایشان فکتب الیه موالیهم پس نوشتند بسوی آنحضرت صاحبان آن مملوکان قالوا یا محمد
والله ما خرجوا الیک رغبة فی دینک گفتند ای محمد بخدا سوگند بیرون نیامده اند ایشان از جهت میل
وخواهش در دین تو وانما خرجوا هربا من الرق بیرون نیامده اند مگر از جهت گریختن از بندگی وغلامی هرب
بفتحتین گریختن فقال ناس صدقوا پس گفتند بعضی مردمان از قریش راست نوشته اند وگفته اند یا
رسول الله ردهم الیهم باز گردان این غلامان را بر ایشان فغضب رسول الله پس در خشم آمد پیغمبر
خدا صلی الله علیه وسلم فقال ما اراکم تنتهون یا معشر قریش پس گفت نمی بینم ونمیدانم شما را که باز آئید از بی [illegible]
وحکم نفس ای گروه قریش حتی یبعث الله علیکم من یضرب رقابکم تا بفرستد خدای تعالی بر شما کسی را
که بزند گردنهای شما را علی هذا برین حکم یعنی باز گردانیدن آن غلامان والحاق ایشان بدار حرب بعد
از اسلام وابی ان یردهم وابا آورد آنحضرت وروا نداشت که باز گرداند ایشان را وقال هم عتقاء الله
وگفت آنحضرت این بندها آزاد کرده شدهای خدای تعالی اند رواه ابو داود انتهی وازین تشریحات
رشیقه وتحقیقات انیقه شراح مصابیح ومشکوة بسیاری از الوان فضائح وانواع قبائح واصناف
معائب واضراب مثالب حائد حال پر اختلال شیخین میگردد که اکثر آن خود بر ناظر بصیر ومتامل خبیر واضح
ولائح ومبرهن ست ولیکن ذکر آن بالتمام انشاء الله العلام بایضاحات شافیه للسقام وافصاحات وافیه
بالمرام در مجلد حدیث خاصف النعل خواهیم کرد فترقب ولا تکن من الغافلین واز جمله موارد ممالات
قبیحه ومحال ملاجات فضیحه حضرت عمر با منافقین واقعه ایست که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم
دران حکم داده بودند بقتل یکی از منافقین که داخل مسجد نبوی شده مشغول صلوة گردیده بود آنحضرت صلی الله

علیه وآله وسلم اول حضرت ابوبکر را حکم تقتیل او دادند لیکن ایشان ممتثل نشدند باز دیگر حضرت عمر را مامور بتقتیل او فرمودند
ایشان نیز امتثال امر آنجناب ننمودند حکیم ترمذی در نوادر الاصول گفته حدثنا صالح بن محمد قال حدثنا
یحیی بن واضح قال حدثنا موسی بن عبیدة عن هود بن عطا عن انس بن مالک قال کان
فی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم رجل یعجبنا تعبده واجتهاده فذکرناه لرسول الله
صلی الله علیه وسلم باسمه فلم یعرفه ووصفناه بصفته فلم یعرفه فبینا نحن نذکره اذ طلع
الرجل فقلنا هو هذا یا رسول الله قال انکم لتخبرونی عن رجل علی وجهه لسفعة من الشیطان
قال فاقبل حتی وقف علی المجلس فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم انشدک الله هل قلت
حین وقفت علی المجلس ما فی المجلس افضل منی او خیر منی قال اللهم نعم ثم دخل یصلی فقال
رسول الله صلی الله علیه وسلم من یقتل الرجل فقال ابوبکر انا فدخل فوجده یصلی فقال
سبحان الله اقتل رجلا یصلی وقد نهانا رسول الله صلی الله علیه وسلم عن ضرب المصلین فخرج
فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم مه قال وجدته بابی انت وامی یا رسول الله یصلی وقد
نهیتنا عن ضرب المصلین فقال من یقتل الرجل فقال عمر انا فوجده ساجدا فقال اقتل رجلا واضعا
وجهه لله وقد رجع ابوبکر وهو افضل منی فخرج الیه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم مه
فقال یا رسول الله بابی انت وامی وجدته ساجدا فکرهت ان اقتله واضعا وجهه لله قال من
یقتل الرجل قال علی انا قال انت ان ادرکته فوجده علی قد خرج فجاء فقال وجدته بابی انت وامی
قد خرج قال لو قتلته ما اختلف من امتی رجلان کان اولهم وآخرهم قال موسی فاخبرنی محمد
بن کعب القرظی انه هو الذی قتله علی بعد یوم النهروان حرقوص ذو الثدیه و ابونعیم
اصفهانی در حلیة الاولیا بترجمه زید بن اسلم گفته حدثنا حبیب بن الحسن ثنا عمر بن حفص السدوسی
ثنا عاصم بن علی ثنا ابو معشر عن یعقوب بن زید بن طلحة عن زید بن اسلم عن انس قال کنا
عند النبی صلی الله علیه وسلم فذکروا رجلا نکایته فی العدو واجتهاده فی الغزو فقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم ما اعرف هذا فما زالوا ینعتونه فقال ما اعرف هذا حتی طلع الرجل فقالوا
هو ذا یا رسول الله فقال ما کنت اعرف هذا هذا اول قرن رایته فی امتی فیه سفعة
من الشیطان فجاء فسلم علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال له رسول الله صلی الله علیه

وسلم نشدتك بالله هل حدثت نفسك حين طلعت علينا انه ليس في المسجد انسان
خير منك قال اللهم نعم ثم قال ثم دخل المسجد يصلي فقال لابي بكر قم فاقتله فدخل ابو بكر فوجده
قائما يصلي فقال في نفسه ان للمصلي حقا فلو اني استامرت رسول الله صلى الله عليه وسلم
فجاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال قتلت الرجل فقال لا رايته قائما يصلي ورأيت
للصلوة حقا وحرمة وان شئت ان اقتله قتلته قال لست بصاحبه قال اذهب انت يا عمر
فاقتله قال فدخل عمر المسجد فاذا هو ساجد فانتظره طويلا حتى يرفع راسه فيقتله فلم يرفع
راسه ثم قال في نفسه ان للسجود حقا فلو اني استامرت رسول الله صلى الله عليه وسلم في
قتله فقد استامره من هو خير مني فجاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال قتلته قال
لا رايته ساجدا ورايت للسجود حرمة وحقا ان شئت يا رسول الله ان اقتله قال
لست بصاحبه قم انت يا علي فاقتله انت صاحبه ان وجدته قال فدخل علي فلم يجده
فرجع الى النبي صلى الله عليه وسلم فاخبره فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو قتل اليوم
ما اختلف رجلان من امتي حتى يخرج الدجال ثم حدثهم عن الامم فقال تفرق امة موسى
على احدى وسبعين ملة سبعون منها في النار وواحدة في الجنة وتفرق امة عيسى على ثنتين
وسبعين ملة منها في الجنة واحدة وواحدة وسبعون منها في النار وتعلو امتي على الفرقتين
جميعا بملة واحدة في الجنة وثنتان وسبعون منها في النار قالوا من هم يا رسول الله قال الجماعات
الجماعات قال يعقوب كان علي رضوان الله عليه اذا حدث بهذا الحديث عن رسول الله
صلى الله عليه وسلم تلا فيه قرآنا ولو ان اهل الكتاب امنوا واتقوا لكفرنا عنهم سيأتهم الى
قوله منهم امة مقتصدة وكثير منها ساء ما يعملون وتلا ايضا وممن خلقنا امة يهدون
بالحق وبه يعدلون هذا الحديث غريب من حديث زيد عن انس لم نكتبه الا من حديث
ابي جعفر عن يعقوب وقد رواه عن انس عدة قد ذكرناهم في غير هذا الموضع وابن حجر
عسقلانی در اصابه بترجمه ذو الثدیه گفته وقال ابو يعلى في مسنده رواية ابن المقرى عنه ثنا محمد
ابن الفرج ثنا احمد بن الزبير قال حدثني موسى بن عبيدة اخبرني هود بن عطا عن انس قال
كان في عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم رجل يعجبنا تعبده واجتهاده فذكرنا ذلك لرسول الله

صلی اللہ علیہ وسلم باسمہ فلم یعرفہ ووصفناہ بصفتہ فلم یعرفہ فبینا نحن نذکرہ اذ طلع
الرجل فقلنا ہو ہذا قال انکم لتخبرونی عن رجل ان فی وجہہ سفعۃ من الشیطان فاقبل حتی وقف علیہم ولم یسلم فقال
لہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انشدک اللہ ہل قلت حین وقفت علی المجلس ما فی القوم احد افضل منی او
خیر منی قال اللہم نعم ثم دخل یصلی فقال رسول اللہ من یقتل الرجل قال ابو بکر انا فدخل
علیہ فوجدہ یصلی فقال سبحان اللہ اقتل رجلا یصلی وقد نہی رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم عن قتل المصلین فخرج فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ما فعلت قال کرہت ان اقتلہ
وہو یصلی وقد نہیت عن قتل المصلین قال من یقتل الرجل قال عمر انا فدخل فوجدہ
واضعا جبہتہ قال عمر ابو بکر افضل منی فخرج فقال لہ النبی صلی اللہ علیہ وسلم مہ قال
وجدتہ واضعا وجہہ للہ فکرہت ان اقتلہ فقال من یقتل الرجل فقال علی انا فقال انت
ان ادرکتہ قال فدخل علیہ فوجدہ قد خرج فرجع الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال لہ
مہ قال وجدتہ قد خرج قال لو قتل ما اختلف من امتی رجلان کان اولہم واخرہم قال
موسی فسمعت محمد بن کعب یقول ہو الذی قتلہ علی ذو الثدیۃ و سیوطی در رسالۃ الباہر فی حکم النبی
صلی اللہ علیہ وسلم بالباطن والظاہر گفتہ فصل الموجب لکتابۃ ہذہ الاوراق انی قررت ان
من خصائص النبی صلی اللہ علیہ وسلم انہ جمع لہ بین الحکم بالظاہر والشریعۃ کما ہو
للانبیاء و بین الحکم بالباطن والحقیقۃ کما ہو للخضر خصوصیۃ خصہ اللہ بہا والمستند
فی ذلک نقول العلماء واحادیث و در بیان احادیث وارده در حکم جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ
وسلم بباطن گفتہ الحدیث الرابع قال ابو بکر بن ابی شیبۃ فی مسندہ بنا زید بن حباب
بنا موسی بن عبیدۃ بنا ہود بن عطاء الیمانی عن انس قال کان فینا شاب ذو عبادۃ و زہد و
اجتہاد فسمیناہ لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فلم یعرفہ ووصفناہ بصفتہ فلم یعرفہ
فبینا نحن کذلک اذ اقبل فقلنا لرسول اللہ ہو ہذا فقال انی لاری فی وجہہ سفعۃ من
الشیطان فسلم فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اجعلت فی نفسک ان لیس فی القوم خیر
منک فقال اللہم نعم ثم ولی فدخل المسجد فقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم من یقتل الرجل
فقال ابو بکر انا فدخل فاذا ہو قائم یصلی فقال اقتل رجلا یصلی وقد نہانا رسول اللہ صلی اللہ

عليه وسلم عن ضرب المصلين فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من يقتل الرجل فقال عمر
انا يا رسول الله صلى الله عليه وسلم فدخل المسجد فاذا هو ساجد فقال مثل ابي بكر وزاد لارجعن
فقد رجع من هو خير مني فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم مه يا عمر فذكره فقال رسول الله
صلى الله عليه وسلم من يقتل الرجل فقال علي انا فقال انت تقتله ان وجدته فدخل المسجد فوجده
قد خرج فقال اما والله لو قتله لكان اولهم وآخرهم ولما اختلف من امتي اثنان اخرجه ابو يعلى
في مسنده من طرق عن موسى به وموسى وشيخه فيهما لين ولكن الحديث طرق متعددة
تقتضي ثبوته طريق ثان عن انس قال ابو يعلى في مسنده ثنا ابو خيثمة ثنا عمر بن يونس ثنا عكرمة هو ابن عمار
عن يزيد الرقاشي حدثني انس قال كان رجل على عهد النبي صلى الله عليه وسلم يغزو معنا فاذا رجع وحط عن راحلته
عمد الى المسجد فجعل يصلي فيه فيطيل الصلوة حتى جعل بعض اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم يرون ان له
فضلا عليهم فمر يوما ورسول الله صلى الله عليه وسلم قاعد في اصحابه فقال له بعض اصحابه يا نبي الله هذا ذلك
الرجل فاما ارسل اليه واما جاء من قبل نفسه فلما رآه رسول الله صلى الله عليه وسلم مقبلا قال والذي
نفسي بيده ان بين عينيه لسفعة من الشيطان فلما وقف على المجلس قال له رسول الله صلى الله
عليه وسلم اقلت في نفسك حين وقفت على المجلس ليس في القوم خير مني قال نعم ثم انصرف
فاتى ناحية من المسجد فخط خطا برجله ثم صف كعبيه ثم قام يصلي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
ايكم يقوم الى هذا يقتله فقام ابو بكر فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقتلت الرجل قال وجدته
يصلي فهبته فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ايكم يقوم الى هذا فيقتله قال عمر انا واخذ
السيف فوجده قائما يصلي فرجع فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعمر اقتلت الرجل قال يا نبي
الله وجدته يصلي فهبته فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ايكم يقوم الى هذا فيقتله قال
علي انا قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انت له ان ادركته فذهب علي فلم يجده فرجع فقال رسول الله صلى الله عليه و
سلم اقتلت الرجل قال لم ادر اين سلك من الارض فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان هذا اول قرن خرج من امتي
لو قتلته ما اختلف في امتي اثنان ان بني اسرائيل تفرقوا على احدى وسبعين فرقة وان هذه الامة ستفترق على ثنتين وسبعين
فرقة كلها في النار الا فرقة واحدة قلنا يا نبي الله من تلك الفرقة قال الجماعة طريق آخر
عن الرقاشي عن انس قال البيهقي في دلائل النبوة انا ابو عبد الله الحافظ وسعيد بن محمد بن

موسی بن الفضل قالا ثنا ابو العباس محمد بن یعقوب ثنا الربیع بن سلیمن ثنا بشر بن بکر عن الاوزاعی
قال حدثنی الرقاشی عن انس بن مالك قال ذکروا رجلا عند النبی صلی الله علیه وسلم فذکروا قوته
فی الجهاد واجتهاده فی العبادة فاذا هم بالرجل مقبل قالوا هذا الذی کنا نذکر فقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم والذی نفسی بیده انی لاری فی وجهه سفعة من الشیطان ثم اقبل فسلم علیهم
فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم هل حدثت نفسك وفی روایة ابی سعید هل حدثتك
نفسك بان لیس فی القوم احد خیر منك قال نعم ثم ذهب فاختط مسجدا وصف قدمیه
یصلی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من یقوم الیه فیقتله فقال ابو بکر انا فانطلق الیه فوجده
قائما یصلی فقال یا رسول الله وجدته قائما یصلی فهبت ان اقتله فقال رسول الله صلی الله علیه
وسلم ایکم یقوم الیه فیقتله فقال عمر انا فانطلق الیه فصنع کما صنع ابو بکر ثم قال رسول الله صلی
الله علیه وسلم ایکم یقوم الیه فیقتله قال علی انا قال انت ان ادرکته فذهب فوجده قد انصرف
فرجع الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال هذا اول قرن خرج من امتی لو قتلته ما اختلف اثنان
بعده من امتی ثم قال ان بنی اسرائیل افترقت احدی وسبعین فرقة
وان امتی ستفترق علی ثنتین وسبعین فرقة کلها فی النار الا فرقة واحدة قال یزید
الرقاشی هی الجماعة طریق آخر عن یزید الرقاشی مرسلا قال عبد الرزاق
فی المصنف عن معمر قال سمعت یزید الرقاشی یقول بینا النبی صلی الله علیه وسلم جالس مع
اصحابه اشرف علیه رجل فاثنوا علیه خیرا فقال النبی صلی الله علیه وسلم ان فی وجهه سفعة
شیطان فجاء فسلم فقال له النبی صلی الله علیه وسلم احدثت نفسك آنفا انه لیس فی القوم
رجل افضل منك قال نعم ثم ولی فقال النبی صلی الله علیه وسلم ایکم رجل یضرب عنقه فقال
ابو بکر انا فقام فرجع فقال انتهیت الیه فوجدته قد خط علیه خطا وهو یصلی فیه فلم تتابعنی
نفسی علی قتله فقال النبی صلی الله علیه وسلم عمر انت فقام ثم رجع فقال والذی نفسی بیده لو
وجدته لجئتك براسه فقال النبی صلی الله علیه وسلم هذا اول قرن من الشیطان طلع فی امتی
اما انکم لو قتلتموه ما اختلف منکم رجلان ان بنی اسرائیل اختلفوا علی احدی او اثنتین
وسبعین فرقة وانکم ستختلفون مثلهم او اکثر لیس منها صواب الا واحدة قیل یا رسول الله

[illegible]

وما هذه الواحدة قال الجماعة اخرها فى لنار طريق آخر عن انس قال المحاملى فى أماليه

حدثنا احمد بن محمد بن يحيى بن سعيد ثنا عبادة بن جويرية ثنا الاوزاعى حدثنى قتادة عن انس

قال ذكر عند رسول الله صلى الله عليه وسلم رجل فذكر من قوته فى الجهاد واجتهاده فى العبادة ثم

ان الرجل اشرف فقيل يا رسول الله هذا الرجل الذى كنا نذكره فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم

والذى نفسى بيده انى لارى فى وجهه سفعاً من الشيطان فاقبل الرجل فسلم فقال له رسول الله

صلى الله عليه وسلم هل حدثت نفسك حين اشرفت علينا انه ليس فى القوم خير منك قال نعم

ثم مضى الرجل فاختط مسجدا وصف قدميه يصلى فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ايكم

يقوم اليه فيقتله فقال ابو بكر انا فانطلق ابو بكر فوجده قائما يصلى فهاب ان يقتله فرجع الى

رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما صنعت قال يا رسول الله رأيته

قائما يصلى فهبت ان اقتله قال اجلس ثم قال ايكم يقوم اليه فيقتله قال عمر انا فانطلق عمر فوجده

قائما يصلى فهاب ان يقتله فرجع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له ما صنعت قال يا رسول الله

رأيته قائما يصلى فهبت ان اقتله قال اجلس ثم قال ايكم يقوم اليه فيقتله فقال على انا فقال انت

ان ادركته فانطلق على فوجده قد انصرف فرجع فقال له رسول الله صلى الله وسلم ما صنعت

قال يا رسول الله وجدته قد انصرف قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان هذا اول قرن

خرج فى امتى لو قتلته ما اختلف اثنان بعده ان بنى اسرائيل افترقت على احدى وسبعين

فرقة وتفترق امتى على ثنتين وسبعين فرقة كلها فى النار الا واحدة قال قتادة هى الجماعة

طريق آخر عن انس قال ابو يعلى فى مسنده ثنا محمد

بن بكار ثنا ابو معشر عن يعقوب بن زيد بن طلحة عن زيد بن اسلم عن انس بن مالك قال ذكر

رجل لرسول الله صلى الله عليه وسلم له نكاية فى العدو واجتهاد فقال لا اعرف هذا قالوا

بلى نعته كذا وكذا قال لا اعرفه فبينا نحن كذلك اذ طلع الرجل فقالوا هو هذا يا رسول الله قال

ما كنت اعرف هذا هو اول قرن رأيته فى امتى ان فيه لسفعة من الشيطان فلما دنا الرجل

سلم فردوا عليه السلام فقال له رسول الله صلى الله عليه وسلم انشدك بالله هل حدثت

نفسك حين طلعت علينا ان ليس فى القوم احد افضل منك قال اللهم نعم فدخل المسجد

فصلى فقال النبي صلى الله عليه وسلم لابي بكر قم فاقتله فدخل ابو بكر فوجده قائما يصلي فقال
ابو بكر في نفسه ان للصلاة حرمة وحقا ولو اني استامرت رسول الله صلى الله عليه وسلم فجاء
اليه فقال له النبي صلى الله عليه وسلم اقتلته قال لا رأيته قائما يصلي ورأيت للصلاة حرمة و
حقا وان شئت ان اقتله قتلته قال لست بصاحبه اذهب انت يا عمر فاقتله فدخل عمر المسجد
فاذا هو ساجد فانتظره طويلا ثم قال عمر في نفسه ان للسجود حقا فلو اني استامرت رسول الله
صلى الله عليه وسلم فقد استامره من هو خير مني فجاء الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال
اقتلته قال لا رأيته ساجدا ورأيت للسجود حقا وان شئت ان اقتله قتلته فقال لست بصاحبه
قم يا علي انت صاحبه ان وجدته فدخل فوجده قد خرج من المسجد فرجع الى رسول الله
صلى الله عليه وسلم فقال اقتلته قال لا قال لو قتل ما اختلف رجلان من امتي حتى يخرج الدجال

طريق اخر عن انس قال البزار في مسنده حدثنا ابراهيم بن عبد الله بن محمد
الكوفي حدثنا عبد الرحمن بن شريك ثنا ابي عن الاعمش عن ابي سفيان عن انس بن
مالك قال كنا عند النبي صلى الله عليه وسلم حتى اقبل رجل حسن السمت ذكروا من امره امرا
حسنا فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني لارى على وجهه سفعة من النار فلما انتهى فسلم
قال النبي صلى الله عليه وسلم بالله اظنه قال هل قلت في نفسك او ترى في نفسك انك
افضل القوم قال نعم فلما ذهب قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قد طلع قرن هذا
واصحابه منهم قال ابو بكر افلا اقتله يا رسول الله قال بلى فانطلق ابو بكر فوجده في المسجد يصلي
فرجع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال اني وجدته يصلي فلم استطع ان اقتله قال
عمر افلا اقتله قال بلى فانطلق عمر فوجده في المسجد يصلي فرجع فقال اني وجدته يصلي
فلم استطع ان اقتله فقال علي فلا اقتله يا رسول الله فقال بلى انت تقتله ان وجدته فانطلق
علي فلم يجده

طريق آخر لهذا الحديث من رواية جابر

قال ابو بكر بن ابي شيبة واحمد بن منيع معا في مسنديهما حدثنا يزيد بن هارون ثنا العوام
بن حوشب حدثني طلحة بن نافع ابو سفيان عن جابر قال مر رجل على رسول الله صلى الله
عليه وسلم فقالوا فيه واثنوا عليه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم من يقتله قال ابو بكر

انا فانطلق فوجده قائما يصلی قد خط علی نفسه خطة فرجع ابوبكر ولم يقتله لما رأه علی تلك الحال فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم من يقتله فقال عمر انا فذهب فراه فی خطته قائما يصلی فرجع ولم يقتله فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم من يقتله فقال علی انا فقال انت ولا اراك تدركه فانطلق فوجده قد ذهب اخرجه ابو يعلی ايضا قال ابو يعلی نا ابو خيثمة نا يزيد بن هرون بهذا وهذا الاسناد صحيح علی شرط مسلم فان يزيد بن هرون والعوام بن حوشب من رجال الصحيحين وابو سفيان طلحة بن نافع من رجال مسلم فلو لم يكن لهذا الحديث الا هذا الاسناد وحده لكان كافيا فی ثبوته وصحته ونيز سيوطی در خصائص كبرے گفته واخرج ابن ابی شيبة وابو يعلی والبزار والبيهقی عن انس قال ذكروا رجلا عند النبی صلی الله عليه وسلم فذكروا قوته فی الجهاد واجتهاده فی العبادة فاذا هم بالرجل مقبل فقال النبی صلی الله عليه وسلم انی لاری فی وجهه سفعة من الشيطان فلما دنا سلم فقال له رسول الله صلی الله عليه وسلم هل حدثت نفسك بانه ليس فی القوم احد خير منك قال نعم ثم ذهب فخط مسجدا ووقف يصلی فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم من يقوم اليه فيقتله فقام ابو بكر فانطلق فوجده يصلی فرجع فقال وجدته يصلی فهبت ان اقتله فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم ايكم يقوم اليه فيقتله فقام عمر فصنع كما صنع ابو بكر فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم ايكم يقوم اليه فيقتله فقال علی انا قال انت ان ادركته فذهب فوجده قد انصرف فرجع فقال رسول الله صلی الله عليه وسلم هذا اول قرن خرج من امتی لو قتلته ما اختلف اثنان بعده من امتی ونيز سيوطی در رسالة الطرح الساقط فی نظم اللقط گفته وقال الشيخ تقی الدين السبكی فی تفسيره ما فعله الخضر من قتل الغلام لكونه طبع كافرا فهو مخصوص بذلك لان المعلوم من الشريعة انه لا يجوز قتل صغير لا سيما بين ابوين مومنين قالوا ولو فرضنا ان بعض الاولياء اطلعه الله علی حال احد كما اطلع الخضر لم يجز قتله علی ما تقتضيه الشريعة ولذلك قد ورد عن ابن عباس لما كتب نجدة الحروری اليه يسأله عن قتل الصبيان فكتب اليه ابن عباس ان كنت الخضر تعرف المؤمن من الكافر فاقتلهم فانما قصد ابن عباس بذلك رفع محاجة نجدة واحالته علی شیء لا يمكن وقطع طمعه عن الاحتجاج بقضية الخضر وليس مقصوده انه ان حصل ذلك

یجوز القتل فهذا مما لا تقتضیه الشریعة لان الکفر لیس بتابع للاب بل فیما یعد فکیف یقتل بسبب لم یحصل والقطع بان المولود لا یوصف بکفر حقیقی ولا ایمان حقیقی وانما یحمل قضیة الخضر علی ان ذلک کان شرعا له مستقلا عند من یروان الخضر نبی انتهی کلام السبکی فامر النبی فاذن له وخ لک یحوز کل فضیلة اوتیها نبی من الانبیاء اشار الی ذلک الامام بدر الدین الصاحب فی تذکرته وسیجئ فی الاحادیث شاهد الذالک فاخرج ابن ابی شیبة وابو یعلی والبزار فی مسانیدهم والبیهقی فی دلائل النبوة عن انس قال ذکر رجل عند النبی صلعم وذکر واقوته فی الجهاد واجتهاده فی العبادة فاذا هم بالرجل مقبل فقال النبی صلعم انی لاری فی وجهه سفعة من الشیطان فلما دنا سلم ثم ذهب فاختط مسجدا ووقف یصلی فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من یقوم الیه فیقتله فقام ابو بکر فانطلق فوجده یصلی فرجع فقال وجدته یصلی فهبت ان اقتله فقال رسول الله صلعم ایکم یقوم الیه فیقتله فقال علی انا قال انت ادرکته فانطلق فوجده قد انصرف فرجع فقال رسول الله صلعم هذا اول قرن خرج من امتی لو قتلته ما اختلف اثنان من امتی فهذا من الحکم بالحقیقة لانه صلی الله علیه اطلع علی مایؤل الیه امره اخرا ولم یکن اذ ذاک بدا منه ما یجب رده ولهذا اتوقف ابو بکر وعمر فی قتله

وازانجمله است واقعه دیگر شبیه باین واقعه که در ان نیز جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حکم داده بودند بقتل یکی از منافقین که در حالت سجود بود وگذر خود آن جناب در هنگام رفتن نماز و واپس آمدن از ان بر او افتاده بود احمد بن محمد حنبل الشیبانی در مسند خود گفته ثنا روح ثنا عثمان الشحام ثنا مسلم بن ابی بکرة عن ابیه ان نبی الله صلی الله علیه وسلم مر برجل ساجد وهو ینطلق الی الصلاة فقضی الصلاة ورجع علیه وهو ساجد فقام النبی صلی الله علیه وسلم فقال من یقتل هذا فقام رجل فحسر عن یدیه فاخترط سیفه وهزه ثم قال یا نبی الله بابی انت وامی کیف اقتل رجلا ساجدا یشهد ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله ثم قال من یقتل هذا فقام رجل فقال انا فحسر عن ذراعیه واخترط سیفه وهزه حتی ارعدت یده فقال یا نبی الله کیف اقتل رجلا ساجدا یشهد ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله فقال النبی صلی الله علیه وسلم والذی نفس محمد بیده لو قتلتموه لکان اول فتنة واخرها وابو العباس محمد بن یزید المبرد النحوی در کتاب کامل گفته ویروی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه نظر الی رجل ساجد الی ان صلی النبی صلی الله علیه وسلم

فقال الا رجل یقتله فحسر ابوبکر عن ذراعه وانتضی السیف وصمد نحوه ثم رجع الی النبی صلی الله علیه
وسلم فقال اقتل رجلا یقول لا اله الا الله فقال النبی الا رجل یقتله ففعل عمر مثل ذلک فلما کان
فی الثالثة قصد له علی رضی الله تعالی عنه فلم یره فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو قتل
لکان اول فتنة وآخرها وسیوطی در رسالة الباهر بعد عبارت سابقه گفته طریق اخر لهذا الحدیث
من روایة ابی بکرة قال الامام احمد بن حنبل فی مسنده ثنا روح بن عثمان الشحام ثنا مسلم
بن ابی بکرة عن ابیه ان النبی صلی الله علیه وسلم مر برجل ساجد وهو منطلق الی الصلاة فقضی
الصلاة ورجع وهو ساجد فقام النبی صلی الله علیه وسلم فقال من یقتل هذا فقام رجل فحسر
عن یدیه فاخترط سیفه وهزه ثم قال یا نبی الله بابی انت وامی کیف اقتل رجلا ساجدا یشهد
ان لا اله الا الله وان محمدا عبده ورسوله ثم قال من یقتل هذا فقام رجل فقال انا فحسر عن ذراعیه
واخترط سیفه وهزه حتی ارعدت یده فقال یا نبی الله کیف اقتل رجلا ساجدا یشهد ان لا اله الا
الله وان محمدا عبده ورسوله فقال النبی صلی الله علیه وسلم والذی نفسی بیده لو ان قتلتموه لکان
اول فتنة وآخرها هذا الاسناد صحیح علی شرط مسلم فان روحا من رجال الصحیحین وعثمن الشحام
ومسلم بن ابی بکرة کلاهما من رجال مسلم وسیاق هذه القصة فیه مغایرة لسیاق حدیث انس
وجابر فلعلها قصة اخری وقعت لرجل آخر فیکون حدیث ابی بکرة حدیثا خامسا من الاحادیث التی
استندنا الیها **از انجمله واقعه السیت** که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم دران حکم بقتل شخصی از
منافقین که در یک وادی نماز می گذارد و بر آن ابوبکر گذر کرده بود داده بودند وحضرت ثانی حکم آنجناب
را درین باب پس پشت انداختند ومثل حضرت اول از بجا آوری این حکم محکم اعراض ونکول ساختند احمد بن محمد
بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفته ثنا بکر بن عیسی ثنا جامع بن مطر الحبطی ثنا ابو رؤبة شداد بن عمران
القیسی عن ابی سعید الخدری ان ابا بکر جاء الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال یا رسول الله
انی مررت بوادی کذا وکذا فاذا رجل متخشع حسن الهیئة یصلی فقال له النبی صلی الله علیه وسلم اذهب
الیه فاقتله قال فذهب الیه ابو بکر فلما راه علی تلک الحال کره ان یقتله فرجع الی رسول الله
صلی الله علیه وسلم قال فقال النبی صلی الله علیه وسلم لعمر اذهب فاقتله
فذهب عمر فراه علی تلک الحال التی راه ابو بکر قال فکره ان یقتله قال فرجع فقال

یا رسول اللہ انی رأیتہ یصلی متخشعا فکرھت ان اقتلہ قال یا علی اذھب فاقتلہ قال فذھب علی علم یرہ فرجع علی فقال یا رسول اللہ انہ لم یرہ قال فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان ھذا واصحابہ یقرؤن القرآن لایجاوز تراقیھم یمرقون من الدین کما یمرق السھم من الرمیة ثم لا یعودون فیہ حتی یعود السھم فی فوقہ فاقتلوھم ھم شر البریة وابن حجر عسقلانی در فتح الباری گفتہ تنبیہ جاء عن ابی سعید الخدری قصة اخری تتعلق بالخوارج فیھا ما یخالف ھذہ الروایة وذلک فیما اخرجہ احمد بسند جید عن ابی سعید قال جاء ابوبکر الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال یا رسول اللہ انی مررت بوادی کذا فاذا رجل حسن الھیئة متخشع یصلی فیہ فقال اذھب الیہ فاقتلہ قال فذھب الیہ ابوبکر فلما راہ یصلی کرہ ان یقتلہ فرجع فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم لعمر اذھب فاقتلہ فذھب فراہ علی تلک الحالة فرجع فقال یا علی اذھب الیہ فاقتلہ فذھب علی فلم یرہ فقال النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان ھذا واصحابہ یقرؤن القرآن لایجاوز تراقیھم یمرقون من الدین کما یمرق السھم من الرمیة ثم لا یعودون فیہ فاقتلوھم ھم شر البریة ولہ شاھد من حدیث جابر اخرجہ ابو یعلی ورجالہ ثقات وازانجملہ است واقعۂ حکم جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بقتل رجل اسود کہ ازغایت کفر ونفاق ونہایت سواد قلب وشقاق بر تقسیم آنجناب اعتراض کردہ بود وآنحضرت اولاً اول وثانیاً ثانی را مامور بقتل او فرمودند وہر دو مرة بعد اخری از امتثال امر آنجناب سرباز زدہ مسلک انحراف پیمودند ابو العباس محمد بن یزید المبرد النحوی در کتاب کامل گفتہ ویروی ان رجلا اسود شدید السواد شدید بیاض الثیاب وقف علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وھو یقسم غنائم خیبر ولم تکن الا لمن شھد الحدیبیة فاقبل ذلک الاسود علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ما عدلت منذ الیوم فغضب رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم حتی رؤی الغضب فی وجھہ الشریف فقال عمر بن الخطاب رضی اللہ تعالی عنہ الا اقتلہ یا رسول اللہ فقال لا انہ یکون لھذا واصحابہ نبأ قال ابو العباس وفی حدیث اخر ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال لہ ویحک فمن یعدل اذا لم اعدل ثم قال لابی بکر رضی اللہ تعالی عنہ اقتلہ فمضی ثم رجع فقال یا رسول اللہ رأیتہ راکعا ثم قال

لعمر اقتله فمضى ثم رجع فقال يا رسول الله رأيته ساجدا ثم قال لعلى اقتله فمضى ثم رجع فقال يا رسول الله لم اره فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو قتل هذا ما اختلف اثنان فى دين الله و از بعض روايات واضح و آشکار میگردد که درین واقعه جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم بعد رجوع حضرت ثانی حضرت ثالث را مامور بقتل آن معترض مردود فرمودند لیکن حضرت ثالث نیز همان تبرهٔ اول و ثانی را پیش گرفته ترک امتثال آنجناب را اهون از مخالفت شیخین دانستند زاهدی در تفسیر خود گفته حرقوص بن زهیر منافق بود مصطفی صلعم نصیب از مال صدقات بوی نداد رسول خدا صلی الله علیه واله وسلم را گفت يا رسول الله اعدل فانك لم تعدل فغضب رسول الله فقال ان لم اعدل فمن يعدل بعدى فخرج اللعين من عند رسول الله فقال النبى من الذى يقتله فقال ابوبكر الصديق انا يا رسول الله فذهب فوجده قائما فى الصلوة فرجع فقال يا رسول الله انا وجدته فى القيام فقال رسول الله من يقتله فقال عمر انا فذهب فوجده فى الركوع فقال لم يقتله ابو بكر فى القيام وانا اقتله فى الركوع ثم اعاد رسول الله كلامه فقال عثمان انا اقتل فذهب فوجده فى السجود فقال ان ابا بكر وعمر لم يقتلاه فى القيام والركوع فكيف اقتله فى السجود فرجع فاعاد رسول الله كلامه فقال على انا اقتله يا رسول الله فقال صلعم تقتله ان وجدته فلم يجده فرجع فقال رسول الله قد قلت انك لا تجده وفى العاقبة يكون هلاكه على يدك وانه يخرج من ضئضئ هذا الرجل اقوام يمرقون من الدين كما يمرق السهم من الرمية و از جمله مقاماتی که حضرت خلیفه ثانی دران ضعف و وهن خود را در دین فرا روی اهل اسلام و ایمان نهادند و داد جابلی و مجامات کفار و مرتدین علی الاعلان دادند واقعه رده است و آنچه درین واقعه از ایشان ظاهر شده از روی انصاف خود آنرا بیان فرموده اند و در اظهار آن مسلک اعتراف بنقص خود پیموده چنانچه ابن الاثیر جزری در جامع الاصول روایتی طولانی آورده و دران مذکور است واما يومه فلما قبض رسول الله ارتدت العرب وقالوا لا نؤدى زكوة فقال لو منعوني عقالا لجاهدتهم عليهم فقلت يا خليفة رسول الله تألف الناس وارفق بهم فقال لى اجبار فى الجاهلية وخوار فى الاسلام انه قد انقطع الوحى وتم الدين أينقص وانا حى و محب طبری در ریاض نضره گفته و عنه قال لما قبض رسول الله صلى الله عليه وسلم وارتدت العرب وقالوا لا نؤدى زكاة فقال ابو بكر لو منعونى عقالا

الجاهد تم علیہ فقلت یا خلیفۃ رسول اللہ تألف الناس وارفق بھم فقال لی اجبار فی الجاهلیۃ و
خوار فی الاسلام انہ قد انقطع الوحی و تم الدین او ینقص وانا حی اخرجہ النسائی بھذا اللفظ
و معناہ فی الصحیحان و قد تقدم فی ذکر قصۃ الغار و تقدم شرحہ ایضاً و ولی الدین الخطیب در مشکوۃ المصابیح
روایتے طولانی آوردہ و دران مذکورست واما یومہ فلما قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ارتدت العرب وقالوا لا نودی زکاۃ فقال لو منعونی عقالا لجاهدتم علیہ فقلت یا خلیفۃ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم تالف الناس وارفق بھم فقال لی اجبار فی الجاهلیۃ وخوار فی
الاسلام انہ قد انقطع الوحی و تم الدین اینقص وانا حی رواہ رزین
و جلال الدین سیوطی در تاریخ الخلفا گفتہ اخرج الاسماعیلی عن عمر رض قال لما قبض رسول اللہ صلعم
ارتد من ارتد من العرب وقالوا نصلی ولا نزکی فاتیت ابا بکر فقلت یا خلیفۃ رسول اللہ تالف
الناس وارفق بھم فانھم بمنزلۃ الوحش فقال رجوت نصرتک وجئتنی بخذلانک جبارا فی الجاهلیۃ
خوارا فی الاسلام بماذا عسیت ان اتالفھم بشعر مفتعل وبسحر مفتری ھیھات ھیھات مضی النبی صلعم
وانقطع الوحی واللہ لاجاهدنھم ما استمسک السیف فی یدی وان منعونی عقالا قال عمر فوجدتہ
فی ذلک امضی منی واصرم وادب الناس علی امور ھانت علی کثیرۃ من مونتھم حین ولیتھم
و ملا علی متقی در کنز العمال در ضمن روایتے طولانی از عمر آوردہ واما یومہ فلما توفی رسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم وارتدت العرب فقال بعضھم نصلی ولا نزکی وقال بعضھم لا نصلی ولا نزکی فاتیتہ
ولا الوہ نصحا فقلت یا خلیفۃ رسول اللہ صلعم تالف الناس وارفق بھم فقال جبار فی الجاهلیۃ
خوار فی الاسلام فبماذا اتالفھم بشعر مفتعل وسحر مفتری قبض النبی صلعم وارتفع الوحی فو اللہ
لو منعونی عقالا مما کانوا یعطون رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم لقاتلتھم علیہ فقاتلنا معہ وکان
واللہ رشید الامر فھذا یومہ اللہ بنوری فی المجالس وابو الحسن بن بشران فی فوائدہ وق فی
الدلائل واللالکائی فی السنۃ کرم وابن حجر ہیتمی مکی در صواعق در ذکر فضائل ابوبکر گفتہ ومن باھر شجاعتہ
ما وقع لہ فی قتال اھل الردۃ فقد اخرج الاسماعیلی عن عمر لما قبض رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم
ارتد من ارتد من العرب قالوا لا نصلی ولا نزکی فاتیت ابا بکر فقلت یا خلیفۃ رسول اللہ تالف الناس و
ارفق بھم فانھم بمنزلۃ الوحش فقال رجوت نصرتک وجئتنی بخذلانک جبارا فی الجاهلیۃ خوارا فی

الاسلام بماذا شئت اتالفهو بشعر مفتعل او بسحر مفترى هيهات هيهات مضى النبي صلى الله عليه وسلم وانقطع الوحى والله لاجاهدنهم ما استمسك السيف فى يدى وان منعونى عقالا قال عمر فوجدته فى ذلك امضى منى واصرم وادب الناس على امور هانت على كثير من مؤنتهم حين وليتهم ازين عبارات جابجى بينى ظاهر و واضح است که خود حضرت عمر اعتراف نموده باینکه هرگاه عرب مرتد شدند وابوبکر اراده جهاد ایشان کرد حضرت عمر با بوبکر گفتند که اے خلیفه رسول الفت مردم را طلب کن و با ایشان رفق کن ابوبکر برین ملاینت و مداجات انکار آغاز نهاد و ایشان را بلقب جبار فی الجاهلیة و خوار فی الاسلام نواخت و از کلام آخری خود اینقص و انا حی ایشان را حامی نقص دین انشکار کرد درینجا قدرے اهل انصاف را تامل و اعتبار باید کرد که هرگاه ادهان و ایمان حضرت عمر در باب مرتدین بحدے رسیده باشد که از پیشگاه خلافت اولی لقب جبار فی الجاهلیة و خوار فی الاسلام تصریحا با ایشان عطا شده باشد و از تعریض جمله اینقص و انا حی حمایت نقص دین بذمه ایشان ثابت گردد چگونه میتوان گفت که چنین کسی را العیاذ بالله جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم اشدهم فی دین الله فرموده باشند و باب خود در شدت بر منافقین و مخالفین فی الدین قرار داده و چون درین واقعه انکار ابوبکر بر ضعف و وهن حضرت عمر در دین قابل تاویل و تسویل نبود لهذا شراح حدیث اهلسنت چار و ناچار اعتراف بان می نمایند و راه توضیح و تصریح آن می پیمایند طیبی در کاشف شرح مشکوة گفته قوله خوار فی الاسلام فی النهایه هو من خار یخور اذا ضعفت قوته و وهنت قوله انکر علیه ضعفه و وهنه فی امر الدین ولو یردان یکون جبارا بل اراد به التصلب فی الشدة فی الدین لکن لما ذکر الجاهلیة قرنه بذکر الجبار و من العجب ان ابابکر رض کان منسوبا الی الرفق واللاملائمة و عمر رضی الله عنه الی الشدة والصلابة فعکس الامر فی هذه القضیة و شیخ عبدالحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة گفته و قوله خوار بفتح الخاء المعجمة و تشدید الواو بمعنی ضعیف بصیغة المبالغة والخور بالتحریک الضعف انکر علیه ضعفه و وهنه فی امر الدین فی هذه القضیة مبالغة و فی هذا کمال الشجاعة والقوة فی الدین للصدیق الاکبر رضی الله عنه **و از عجائب تجاسرات شنیعه** و اقدامات فظیعه وضاعین اهلسنت آنست که چون اینهمه حالات ضعف و وهن و واقعات ادهان و ایمان عمر در نظر آورده دیدند که حملا اشدهم فی دین الله عمر حق او درست نمی نشیند لهذا از اثبات آن بروایت دست بردار شدند و بهیا طریق دیگر از وضع و اختلاق در مدح آن حامی اهل کفر

ونفاق پیوندند وافترا نمودند که معاذ الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ابوبکر را ارحم امت باامت وعمر را
ارفق امت باامت فرموده چنانچه سابقا از عبارت معجم صغیر طبرانی دریافتی ومحب طبری در ریاض نضره نیز این
روایت طبرانی را ذکر کرده چنانچه گفته ذکر ما جاء فی صفة جمع کلا بصفة حمیدة عن انس بن مالک قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم ارحم امتی بامتی ابو بکر واشدهم فی دین الله عمر واصدقهم حیاء عثمان
واقرءهم لکتاب الله ابی بن کعب وافرضهم زید بن ثابت واعلمهم بالحلال والحرام معاذ بن جبل الا وان لکل امة
امینا وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح اخرجه ابو حاتم والترمذی وقال غریب وخرجه الطبرانی فقال ارحم
امتی بامتی ابو بکر وارفق امتی لامتی عمر واقضی امتی علی بن ابیطالب انتهی معنی ما نقل ازین عبارت
ظاهرست که در حدیث ارحم امتی بامتی ابو بکر طریقی که طبرانی اخراج نموده بجای جملهٔ اشدهم فی
دین الله عمر جملهٔ وارفق امتی لامتی عمر واقع شده ومنشای آن همانست که حقیر عرض کردم لیکن
تعجب ست از واضع این جملهٔ شنیعه که چگونه از مقتضای حال وضع این حدیث طویل مرجع ومآل این نسج وتلفیق مخل
که اثبات کمال صفت خاصه منفرده برای هر واحد از اصحاب ست غفلت صریحه نموده ابو بکر و عمر هر دو را
بسته رسن یک صفت وانموده تفرقه که واضع اول ما بین اول وثانی باختلاف صفت رحمت وشدت
ملحوظ داشته بود کان لم یکن انگاشته وازینجا تناکر وتنافر مخطوطات این مضامین انکاس مضامین این جاعلین غوی که
واضح وآشکار میگردد محتاج به بیان نیست بالجمله بعد درک احوال سراپا اختلال عمر که دلالت بر کمال
انهماک او در غوایت وضلال دارد ونهایت بعد او از سجیه شدت بر منافقین خسران مآل ومخالفین
بدمآل فرا روی ارباب انصاف می آرد گمان نمیست که احدی از ارباب عقل مصادمت عیان
بداهت اختیار فرماید وعمر را باب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در شدت بر منافقین وا نماید
واگر بالفرض غیر واقع تسلیم هم کرده شود که عمر بر منافقین ومخالفین دین شدت داشت مجرد آن نمی کے
کفایت میکند برای اینکه او را درین باب باب مدینهٔ علم اعنی جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وا
نمایند پس بحمد الله واضح ولائح شد که ادعای عاصمی سراسر باطل ومضمحل ونهایت منخرم ومنخزل ست
وآنچه مایهٔ فراوان حیرت واستعجاب اولو الالباب درین مقام ظاهر الاغراب گردد نیست که بنا بر
روایات حضرات اهلسنت ثابت ومحقق شده که حضرت خلیفهٔ ثانی از اعیان واشخاص منافقین جاهل
واز ابنای این زرافهٔ منحوسه غافل وذاهل بودند وعلم منافقین اختصاص بحذیفة بن الیمان داشت و

وحضرت خلیفہ ثانی درین باب محتاج او بودند و سوال احوال منافقین از و مینمودند درباب عدم شرکت جنازہ و ترک صلوۃ ایشان مسلک اتباع و تقلید او می پیمودند بلکہ از راہ دوراندیشی گاہی با حذیفہ ذکر خود را تیز بیان می آوردند بدریافت حال ذات بابرکات خود کہ آیا در زمرۂ منافقین داخل ست یا خیر راہ استجلاد و استکشاف حقیقت امری سپردند بلکہ گاہی ازین وادی پا را فراتر می نہادند و بمخاطبۂ حذیفہ بر نفاق خود قسم شرعی یاد نمودہ داد کمال انصاف می دادند ابو عمر یوسف بن عبد اللہ بن عبد البر النمری القرطبی در استیعاب در ترجمہ حذیفہ گفتہ وکان عمر بن الخطاب یسئلہ عن المنافقین وھو معروف فی الصحابۃ بصاحب سر

رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وکان عمر ینظر الیہ عند موت من مات منھم فان لم یشھد جنازتہ حذیفۃ لم یشھدھا عمر و ابو حامد محمد بن محمد الغزالی در احیاء العلوم گفتہ و لقد کان عمر رضی اللہ عنہ یبالغ فی تفتیش قلبہ حتی کان یسأل حذیفۃ رضی اللہ عنہ انہ ھل یعرف بہ من آثار النفاق شیئا اذ کان قد خصہ رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم بعلم المنافقین و ذہبی در میزان الاعتدال گفتہ زید بن وھب الجھنی الکوفی من جلۃ التابعین وثقاتھم متفق علی الاحتجاج بہ الا ما کان من یعقوب الفسوی فانہ قال فی تاریخہ فی حدیثہ خلل کثیر ولم یصب الفسوی ثم انہ ساق من روایتہ قول عمر یا حذیفۃ باللہ انا من المنافقین قال وھذا محال اخاف ان یکون کذبا قال ومما یستدل بہ علی ضعف حدیثہ روایتہ عن حذیفۃ ان خرج الدجال تبعہ من کان یحب عثمان ومن خلل روایتہ قولہ ثنا واللہ ابو ذر ثنا بربذۃ قال کنت مع النبی صلی اللہ علیہ وسلم فاستقبلنا احد الحدیث فھذا الذی استنکرہ الفسوی من حدیثہ ما سبق الیہ ولو فتحنا ھذہ الوساوس علینا لرددنا کثیرا من السنن الثابتۃ بالوھم الفاسد ولانفتح علینا فی زید بن وھب خاصۃ باب الاعتزال برد حدیثہ الثابت عن ابن مسعود حدیث الصادق المصدوق و زید سید جلیل لقد رحل الی النبی صلی اللہ علیہ وسلم فقبض و زید فی الطریق وروی عن عمر وعثمان وعلی والسابقین وحدث عنہ خلق و وثقہ ابن معین وغیرہ حتی ان الاعمش قال اذا حدثک زید بن وھب عن احد فکانک سمعتہ من الذی حدثک عنہ قلت مات سنۃ تسعین او بعدھا و نور الدین علی بن ابراہیم الحلبی در انسان العیون در ذکر واقعۂ عقبہ گفتہ وکان یقال لحذیفۃ رضی اللہ عنہ صاحب سر رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال حذیفۃ نزل رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم عن

راحلته فاوحی الیه وراحلته بارکة فقامت فجر زمامها فلقیتها فاخذت زمامها وجئت الی قرب رسول الله صلی الله علیه وسلم فانختها ثم جلست عندها حتی قام النبی صلی الله علیه وسلم فاتیته بها فقال من هذا قلت حذیفه فقال النبی صلی الله علیه وسلم انی مسرّ الیک سرّا فلا تذکرنه انی نهیت ان اصلّی علی فلان وفلان وعدّ جماعة من المنافقین فلما توفی رسول الله صلی الله علیه وسلم کان عمر بن الخطاب رضی الله عنه فی خلافته اذا مات الرجل ممّن یظن به انه من اولئک اخذ بید حذیفة رضی الله عنه فقاده الی الصّلاة علیه فان مشی معه حذیفة صلی علیه عمر رضی الله عنه وان انتزع یده من یده ترک الصلاة علیه و پر ظاهرست که هرگاه حال خلیفه ثانی در جهل از منافقین باینحد رسیده باشد چگونه او را باب جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم در شدت بر منافقین میتوان قرار داد مگر شان باب النبی صلعم فی الشدة علی المنافقین همین ست که از اسماء منافقین جاهل وذاهل بوده باشد و نزد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم منزلتش بجای نازل بوده باشد که آنجناب علم منافقین را که خیلی مناسبت باو داشت باو ودیعت ننماید بلکه دیگری را درین باب صاحب السر خود گردانیده معاذ الله باب خود را محتاج باو فرماید و باب آنجناب در خصوص شدت بر منافقین در علم منافقین بجای احتیاج بان پیدا کند که از اقوال آن غیر هم فائده بر ندارد بلکه متتبع و متبع افعال او گردد و حرمان این باب از علم مناسب خود بجای برسد که خود در باب خود مرتاب شود و از ان غیر سوال کند که آیا در من از آثار منافقین چیزی مشابهی نمای یا خیر بلکه این ارتیاب از حد خود تجاوز نموده بمقامی رسد که این باب النبی صلعم فی الشدة علی المنافقین خود بمخاطبه آن غیر صاحب علم المنافقین بقسم شرعی اقرار و اعتراف نماید که من از منافقین هستم حاشا و کلا هرگز چنین خیال محال در دل نباید آورد و هیچگاهی برای جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم تجویز چنین باب نباید کرد زیرا که موجب لحوق صدگونه عیب و عار بجود آنجناب ست بالجمله این حالات و مخاطبات حضرت عمر که بحذیفه رفته چون دلیل واضح اختصاص حذیفه بعلم منافقین و حرمان کلی حضرت خلیفه ازین علم جزئی بلکه بودن خود شان از منافقین ست لهذا بوجوه عدیده مبطل زعوم مشئوم عاصمی می باشد و بملاحظه آن زعم باطل و وهم عاطل او دراول وهله از هم می پاشد **ششم** آنکه عاصمی درین کلام جالب الملام عثمان بن عفان را باب ثالث از ابواب مدینه علم قرار داده یادعای اینکه او در صدق حیا بالبست باب وقاحت بر روی خود کشاده و برای اثبات این مدعا جمله واصدق امتی حیاءً عثمان بن عفان که خروی از خبر موضوع

ارحم امتی میباشد بعرض بیان آورده طریق ترک حیا وازرم باقدام مجانبت تحرج وشرم سپرده وظاهرست که
اولاً ثبوت حیا فضلا عن صدق حیا برای عثمان از قبیل محالات عادیه است چه هر واحد از واقعات فضیحه ومحدثات
قبیحه او دلیل قاطع وبرهان ساطع ست براینکه او را نه از خدا شرمی ونه از خلق آزرمی بود چگونه چنین نباشد حالانکه
شناعت وفظاعت این احداث بحدی رسیده که آخر ابتلاع وشیاع خود عثمان کیفر کردار او را در کنارش نهاد و
رخصم وقصم او را لسبب موضوع مکسر ریاد فساد وتدلیس تخمین کس را در باب صدق حیا باب مدینه علم وانمودن
بمفاد صحیح اذا لم تستحی فاصنع ما شئت کار فرمودن ست ثانیاً اگر صدق حیا برای عثمان بفرض غیر واقع تسلیم
هم شود ناشی بودن آن از علم ممنوع ست زیراکه بسیارے از نسوان وصبیان وبلّه وسفها هم شیمه حیا دارا میباشند
حالانکه بهرهٔ علم نمی دارند کما لا یخفی علی ذوی الابصار پس تا وقتیکه ثابت نکرده شود که این حیای عثمانی ناشی از
علم بود ذکر آن درین مقام قابل استحیاست وثالثاً اگر این هم فرض کرده شود که حیاے عثمانی ناشی از علم بود پس هم از
نیز دست بدامان مطلوب نمیرسد زیراکه غایة ما فی الباب آنست که این معنی مثبت فی الجمله علمی برای عثمان خواهد بود
وظاهرست که ثبوت فی الجمله علمی براے احدی باعث ارتقا او بمرتبه بابیت مدینه علم نمی گردد کما هو مما الیه انفا
بالجمله این باب عاصمی نیز بحمد الله الودود از هر حیثیت مغلق ومسدود بلکه معدوم ومفقود واین دعوی کاذبه او نیز دوش
مرمی ومردود ست هفتم آنکه عاصمی درین کلام خلاعت التیام ابی بن کعب را یکی از ابواب مدینه علم قرار داده و
در مقام اثبات این مطلب ادعا کرده که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم او را بعلم قرآن وقرات آن تفضیل
داده وشاهد آن قول آنجناب ست واقرأهم ابی بن کعب ودر روایتی واقرأهم لکتاب الله وارد شده وظاهرست
که اقدام عاصمی برین ادعا مورث حیرت ارباب انصاف وحیاست چه اولاً بلا شاهد لفظ جناب رسالت مآب صلی الله
علیه وآله وسلم بر بابیت ابی بن کعب محض بلحاظ بعض اخبار وارده در حق ابی او را باب مدینه علم قرار دادن جسارت
وجسارت عظیمه است که از اهل تحرج وتاثم صادر نمیتواند شد وثانیاً استدلال بجمله واقرأهم ابی بن کعب که جزوے
از حدیث موضوع ارحم امتی بامتی ابو بکر میباشد بنهایت مجانب تحقیق وبغایت مباین تدقیق ست وثالثاً
اگر بالفرض نسبت این قول بجناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم صحیح هم باشد دلیل تفضیل ابی بن کعب در علم
قرآن وقرات آن بر جمله اصحاب نمیتواند شد چه علمای اعلام سنیه ازین قول آنجناب تفضیل ابی بن کعب بر سائر صحابه در علم مستفاد
نمی دانند بلکه آنرا محمول می نمایند براینکه ابی صرف در قرات قرآن اعلم بود وثانیاً او را درین امر هم نسبت بجماعت
مخصوصین یا فی وقت من الاوقات مسئول میکنند وبصراحت افاده می نمایند که غیر ابی هم از ابی اقرأ بود چنانچه

مناوی در فیض القدیر شرح حدیث طولانی ارأف امتی بامتی ابو بکر الخ گفته واقرأهم ای اعلمهم بقرائة
القرآن ابی بن کعب بالنسبة لجماعة مخصوصین او وقت من الاوقات فان غیره کان اقرأ منه ونیز
مناوی در تیسیر شرح جامع صغیر گفته واقرأهم ای اعلمهم بقرأة القرآن ابی بن کعب بالنسبة لجماعة
مخصوصین او وقت مخصوص ونور الدین عزیزی در سراج منیر شرح جامع صغیر بشرح حدیث
مذکور گفته واقرأهم ای اعلمهم بقراءة القرآن ابی بضم الهمزة وفتح الباء الموحدة وشدة المثناة
التحتیة ابن کعب بالنسبة لجماعة مخصوصین او وقت مخصوص بالجمله ازینجا بنهایت وضوح آشکار
گردید که باب بودن ابی بن کعب برای مدینه علم بوجه من الوجوه سمت تحقق نمی گیرد و نقش این مدعا هرگز صورت
ثبوت نمی پذیرد فلیت العاصمی عصم نفسه عن هذه الدعوی الفاسدة و زمّ لسانه عن التفوه
بمثل هذه الهفوة الکاسدة **ششم** آنکه عاصمی درین کلام صریح الاسلام مدعی شده که معاذ بن جبل یکی
از ابواب مدینه علم ست چه او را جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم در علم خاصه تفضیل بخشیده و شاهد آن
قول آنجناب واعلم امتی بالحلال والحرام معاذ بن جبل می باشد و در کمال ظهور ست که **اولاً** اثبات بابی
برای مدینه علم بدون نص صریح خود مدینه علم از قبیل تجری محض و ترص قبیح ست و از داب اهل اسلام و
ایمان بمراحل قاصیه بعید ست که در چنین امور عظیمه که موقوف بر ورود نصوص صریحه اند سر درست و رجم
و تخمین احدے را دران بهره نیست بمجرد تشهی نفس کار بند شوند و برای مشتهیات خاطر خویش دست
آویزی عاطل و متمسکی باطل قرار داده راه مجازفت و عدوان روند **ثانیاً** جمله واعلموا امتی بالحلال والحرام
معاذ بن جبل که عاصمی آنرا شاهد بابیت معاذ قرار داده جزوے از حدیث طویل ارحم امتی بامتی ابو بکر
می باشد وقد ظهر ذلک من کلام العلماء ایضا بطلان هذا الحدیث و وضعه پس بر ناقد واعتبار و خبرت واستبصار پوشیده نیست
که تمسک باین جمله موضوعه و فقره مصنوعه موذن از کمال خلاعت و مجنر از نهایت جلاعت خواهد بود
ثالثاً لو سلمنا علی سبیل الفرض بابیت معاذ بن جبل برای مدینه علم وقتے ثابت میتواند شد که یا علم حلال و حرام
مخصوص بمعاذ بن جبل بوده باشد یا آنکه کمال تبریز و رجحان او درین باب بر سائر اصحاب ثابت باشد حالانکه
هیچ یک ازین دو امر برای او ثابت نیست اما آنکه علم حلال و حرام مختص بمعاذ بن جبل باشد و احدے
از اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم را دران حظی و نصیبی نبوده همه ایشان معاذ الله جاهل
بحلال و حرام بوده باشند پس بحدی ظاهر البطلان ست که محتاج تنبیه نیست و شاید هیچ کسی از اهل سنت

ولو کان بالغا الی اقصی غایات الرقاعة التزام آن نخواهد کرد باقی ماند ترجیح جناب عمر بر غالب اصحاب
انجناب پس آنهم متحقق نیست زیراکه علمای محققین سنیه بصراحت افاده کرده اندکه اعلم صحابه بحلال
وحرام از معاذ بن جبل و اعلمیت او بعد انقراض عظمای صحابه فرض میکنند نه قبل از ان پس چگونه متوهم شود
که بعد از ادراک انجمعین احدے از اصحاب حیا معاذ بن جبل را باب مدینهٔ علم قرار دهد و وزر این تخرص و اعتساف
بیباکانه بردوش خود نهد علامه مناوی در فیض القدیر بشرح حدیث ارأف امتی بامتی ابوبکر الخ گفته
واعلمهم بالحلال والحرام ای بمعرفة ما یحل ویحرم من الاحکام معاذ بن جبل الانصاری یعنی انه
یصیر کذلک بعد انقراض عظماء الصحابة واکابرهم والا فابو بکر و عمر و علی اعلم منه بالحلال
والحرام انتهی ونیز مناوی در تیسیر بشرح حدیث مذکور گفته واعلمهم بالحلال والحرام ای بمعرفة ما یحل ویحرم
من الاحکام معاذ بن جبل الانصاری یعنی سیصیر اعلمهم بعد انقراض اکابر الصحابة و عزیزی
در سراج منیر بشرح حدیث مذکور گفته واعلمهم بالحلال والحرام ای بمعرفة ما یحل و ما یحرم من
الاحکام معاذ بن جبل الانصاری یعنی سیصیر اعلمهم بعد انقراض اکابر الصحابة **رابعاً**
قطع نظر از ظهور بطلان اختصاص علم حلال و حرام بمعاذ و عدم ثبوت ترجیح معاذ درین باب بر سائر
اصحاب در ثبوت اصل علم بحلال و حرام برای معاذ کلام است زیرا که شواهد عدیده بر کمال جهل او از
حلال و حرام و نهایت بعد او از درک احکام شریعت جناب خیر الانام علیه و آله آلاف التحیة والسلام در کتب
اکابر اعلام و اجلهٔ فخام سنیه موجود است محمد بن سعد بن منیع الزهری المعروف بکاتب الواقدی در کتاب
طبقات بترجمهٔ معاذ بن جبل گفته اخبرنا عبید الله بن موسی انا شیبان عن الاعمش عن شقیق
قال استعمل النبی صلی الله علیه وسلم معاذا علی الیمن فتوفی النبی صلی الله علیه وسلم واستخلف
ابو بکر وهو علیها وکان عمر عامئذ علی الحج فجاء معاذ الی مکة ومعه رقیق ووصفاء علی حدة
فقال له عمر یا ابا عبد الرحمن لمن هؤلاء الوصفاء قال هم لی قال من این هم لك قال اهدوا
الی قال اطعنی وارسل بهم الی ابی بکر فان طیبهم لك فهم لك قال ما کنت لاطیعك فی هذا شیء اهدی
لی ارسل بهم الی ابی بکر قال فبات لیلة ثم اصبح فقال یا ابن الخطاب ما ارانی الا مطیعك انی
رایت اللیلة فی المنام کانی اجر او اقاد او کلمة تشبهها الی النار وانت اخذ بحجزتی فانطلق بی وبهم
الی ابی بکر فقال انت احق بهم فقال ابو بکر هم لك فانطلق بهم الی اهله فصفوا خلفه یصلون

فلما انصرف قال لمن تصلون قالوا لله تبارک وتعالی قال فانطلقوا فانتم له و نیز ابن سعد در طبقات
ترجمه معاذ گفته اخبرنا محمد بن عمر حدثنی عیسی بن النعمان عن معاذ بن رفاعة عن جابر بن عبد الله
قال کان معاذ بن جبل رحمه الله من احسن الناس وجها واحسنه خلقا واسمحه کفا فادان دینا کثیرا فلزمه
غرماؤه حتی تغیب منهم ایاما فی بیته حتی استادی غرماؤه رسول الله صلی الله علیه وسلم
فارسل رسول الله صلی الله علیه وسلم الی معاذ یدعوه فجاءه ومعه غرماؤه فقالوا یا رسول الله
صلی الله علیه وسلم خذ لنا حقنا منه فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم رحم الله من تصدق علیه
قال فتصدق علیه ناس و ابی آخرون وقالوا یا رسول الله خذ لنا حقنا منه فقال
یا رسول الله اصبر لهم یا معاذ قال فخلعه رسول الله صلی الله علیه وسلم من ماله فدفعه الی غرمائه
فاقتسموه بینهم فاصابهم خمسة اسباع حقوقهم قالوا یا رسول الله بعه لنا قال لهم رسول الله صلی الله
علیه وسلم خلوا عنه فلیس لکم الیه سبیل فانصرف معاذ الی بنی سلمة فقال له قائل یا ابا عبد الرحمن
لو سألت رسول الله فقد اصبحت الیوم معدما قال ما کنت لاسأله قال فمکث یوما ثم دعاه رسول الله
صلی الله علیه وسلم فبعثه الی الیمن وقال لعل الله یجبرک ویؤدی عنک دینک قال فخرج معاذ الی الیمن فلم
یزل بها حتی توفی رسول الله صلی الله علیه وسلم فوافی السنة التی حج فیها عمر بن الخطاب استعمله
ابو بکر علی الحج فالتقیا یوم الترویة بمنی فاعتنقا وعزی کل واحد منهما صاحبه برسول الله صلی الله علیه وسلم
ثم اخلدا الی الارض یتحدثان فرای عمر عند معاذ غلمانا فقال ما هؤلاء یا ابا عبد الرحمن قال اصبتهم
فی وجهی هذا فقال عمر من ای وجه قال اهدوا الی واکرمت بهم فقال عمر اذکرهم لابی بکر فقال
معاذ ما ذکری هذا لابی بکر ونام معاذ فرای فی النوم کانه علی شفیر النار وعمر آخذ بحجزته من ورائه
یمنعه ان یقع فی النار ففزع معاذ فقال هذا ما امرنی به عمر فقدم معاذ فذکرهم لابی بکر فسوغه ابو بکر
ذلک وقضی بقیة غرمائه وقال انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول لعل الله یجبرک انتهی
و ازین روایت بعد جمع واضح میشود که هرگاه معاذ از یمن مراجعت نمود در مکه با عمر بن الخطاب ملاقی شد عمر دید
که با معاذ جماعتی از عبید و غلمان ست و چون در باب ایشان از معاذ سوال کرد که اینها از کجا یافتی معاذ گفت
اینها را مردم بسوی من هدیه کرده اند عمر باو گفت اطاعت من بکن و اینها را بسوی ابوبکر بفرست که اگر او
اینها را برای تو پاکیزه گرداند پس ایشان ملک تو خواهند بود معاذ از نهایت جهالت مشوره خلیفه ثانی را قبول

نکرد و گفت که من اطاعت تو درین باب نخواهم کرد این چیز نیست که بسوی من هدیه کرده شد پس چرا آنرا بسوی ابی بکر نفرستم لیکن چون شب شد و معاذ بخواب رفت دید که او بسوی نار کشیده میشود و عمر کمر او را گرفته است و از افتادن در نار مانع میشود و معاذ ازین خواب خوفناک شد و گفت که این همان چیز نیست که مرا عمر بآن امر کرده بود پس صبح آن شب معاذ نزد عمر آمد و گفت که من نمی بینم خود را مگر مطیع تو تحقیق که من در خواب چنین و چنان دیدم و باو حال منام خود مفصلا بیان کرد و بعد ازان نزد خلیفه اول رسید و براو عبید و غلمان خود را پیش کرد و خلیفه از راه عنایت آن عبید را باو بخشید و این قصهٔ عجیبه و واقعهٔ غریبه بوضوح تمام دلالت بر جهل تمام معاذ از حلال و حرام دارد و ظاهر می نماید که او در جمع اموال خیلی بی اعتدال بود هرگز خیال حرام و حلال نمی کرد بلکه باستحلال مال غیر طیب اصرار مورث وبال مینمود و درین باب طریق لجاج و اعوجاج موجب خسران مآب و مال و استیجاب عقاب و نکال می پیمود و پر ظاهرست که هرگاه حال باختلال معاذ بن جبل باین حد رسیده باشد دیگر او را عالم بحلال و حرام شریعت حضرت خیر الانام علیه و آله الاف الصلوة و السلام دانستن ظلم عظیم و جور جسیم است چه جای آنکه العیاذ بالله حدیث موضوع اعلمهم بالحلال و الحرام معاذ بن جبل در حق او ثابت بدانند و او را درین باب همرتبه باب مدینه جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب بحساب آرند فانه من الشناعة و الفظاعة بمکان ای مکان و الله العاصم عن التردی فی هوة الصغار و الهوی

و از جمله مضحکات ثکلی آنست که بعض اسلاف نا انصاف اهلسنت برای حمایت حمای معاذ ازین فضیحت فاضحه و جریمه واضحه بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم افترا کرده اند که معاذ الله آنجناب در وقت بعث معاذ بسوی یمن بخطاب وی ارشاد فرموده بود که بدرستی که من عمل ترا در دین شناخته ام و تحقیق که مباح کرده ام برای تو هدیه را پس اگر هدیه کرده شود برای تو چیزی پس مقبول کن آنرا و میگویند که همین سبب معاذ توفیق مراجعت از مین نمودی لهذا عبید را آورد که بسوی او هدیه کرده بودند چنانچه ابن حجر عسقلانی در اصابه بترجمهٔ معاذ گفته و ذکر سیف فی الفتوح بسند له عن عبید بن صخر قال قال النبی صلی الله علیه و سلم لمعاذ حین بعثه الی الیمن انی قد عرفت بلاءك فی الدین و قد طیبت لك الهدیة فان اهدی لك شیء فاقبل قال فرجع حین رجع بثلاثین راسا اهدیت له و بر هر عاقل نهایت افتضاح و سخافت این روایت سراپا خرافت محض برای رفع عار و شنار خسران معاذ در اخذ غلمان موضوع شده واضح است از ارباب انصاف آنرا قبول نتوانند کرد بچند وجه اول آنکه مخرج این روایت بلا اعتراف

خود ابن حجر سیف بن عمر الکوفی صاحب کتاب الفتوح ست و او نزد ناقدین رجال و مخبرین احوال خیلی مقدوح و مجروح میباشد حتی اینکه متهم بزندقه نیز شده پس بروایت چنین ساقط الهالک در مثل اینمقام متمسک شدن هرگز کار عاقلی نیست علامه ذهبی در میزان الاعتدال بترجمه سیف بن عمر گفته قال عباس عن یحیی ضعیف وروی مطین عن یحیی فلس خیر منه وقال ابو داود لیس بشیء وقال ابو حاتم متروك وقال ابن حبان اتهم بالزندقة وقال ابن عدی عامة حدیثه منکر و نیز در میزان الاعتدال بترجمهٔ او مذکورست مکحول البیروتی سمعت جعفر بن ابان سمعت ابن نمیر یقول سیف الضبی تمیمی کان جمیع یقول حدثنی رجل من بنی تمیم وکان سیف یضع الحدیث وقد اتهم بالزندقة و ابن حجر در تهذیب التهذیب گفته سیف بن عمر التمیمی البرجمی ویقال السعدی ویقال الضبی ویقال الاسیدی الکوفی صاحب کتاب الردة والفتوح روی عن عبید الله بن عمر العمری وابی الزبیر وابن جریج وابن اسمعیل بن ابی خالد وبکر بن وائل بن داود بن ابی هند وهشام بن عروة وموسی بن عقبة ویحیی بن سعید الانصاری ومحمد بن اسحق ومحمد بن السائب الکلبی وطلحة بن الاعلم وخلق وعنه النضر بن حماد العتکی ویعقوب بن ابرهیم بن سعد وعبد الرحمن بن محمد المحاربی ومحمد بن عیسی الطباع وجبارة بن المغلس وجماعة قال ابن معین ضعیف الحدیث وقال مرة فلیس خیر منه وقال ابو حاتم متروك الحدیث یشبه حدیثه الواقدی وقال ابو داود لیس بشیء وقال النسائی والدارقطنی ضعیف وقال ابن عدی بعض احادیثه مشهورة وعامتها منکرة لم یتابع علیها وقال ابن حبان یروی الموضوعات عن الاثبات قالوا انه کان یضع الحدیث قلت بقیة کلام ابن حبان اتهم بالزندقة وقال البرقانی عن الدارقطنی متروك وقال الحاکم اتهم بالزندقة وهو فی الروایة ساقط بخط الذهبی مات سیف زمن الرشید **دوم** آنکه درین مقام ابن حجر در ذکر سند سیف اجمال کرده وحال آن معلوم نیست که مشتمل بر کدام روات ست و آیا ایشان از جماعه معاریف و ثقات هستند یا مجاهیل وسقاط و غالب آنست که مجاهیل باشند چه علامه ذهبی در حق سیف افاده نموده که او بکثرت از مجهولین روایت می نماید چنانچه در میزان گفته سیف بن عمر الضبی الاسیدی ویقال التمیمی البرجمی ویقال السعدی الکوفی مصنف الفتوح والردة وغیر ذلك هو کالواقدی یروی عن هشام بن عروة وعبید الله بن عمر وجابر الجعفی وخلق کثیر من المجهولین و مؤید اینمطلب ست آنکه ابن حجر در اصابه در ترجمهٔ حمید بن ثخر بن لوذان الانصاری

بعض اخبار نقل کردہ کہ آنرا سیف از سہل بن یوسف بن سہل از پدر خود از عبید بن صخر روایت نمودہ است ولیعد ذکر این اخبار گفتہ وبهذا الاسناد ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم کتب الی معاذ انی عرفت بلاءک فی الدین والذی ذهب من مالک حتی رکبک الدین وقد طیبت لک الهدیة فان اهدی الیک شیء فاقبل ورجال سند این روایت سہل بن یوسف ویوسف بن سہل نزد و مجہول ہستند بلاریب واین ہمان افترائے سابق ست کہ سیف آنرا بعنوان دیگر آوردہ وبآن ظاہر نمودہ کہ نعوذ باللہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بذریعہ نامہ خود برائے معاذ تحلیل و تطییب ہدیہ فرمودہ واز عجائب آثار علو حق آنست کہ حدیث موضوع تطییب ہدیہ را علامہ کبیر و نقاد خبیر سنیہ اعنی محمد بن جریر طبری تضعیف نمودہ چنانچہ ملا علی متقی در کنز العمال گفتہ عن معاذ بن جبل لما بعثنی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم الی الیمن قال لی قد علمت ما لقیت فی اللہ ورسولہ وما ذهب من مالک وقد طیبت لک الهدیة فما اهدی لک من شیء فهو لک ابن جریر وضعفہ فرحمہ اللہ تعالی لتضعیف ابن جریر صدق کلام حقیر برناظر بصیر کالصبح المنیر واضح و مستنیر گردید واللہ یحق الحق بکلماتہ سوم آنکہ چگونہ قبول میتوان کرد کہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم برائے معاذ بن جبل تطییب ہدیہ فرمود حالانکہ از احادیث کثیرہ اہلسنت واضح میشود کہ آنجناب تمام ہدایائے امراء و عمال را حرام کردہ و آنرا غلول نمودہ و در اظہار حرمت آن قولا وفعلا مبالغہ تمام فرمودہ احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفتہ حدثنا اسحق بن عیسی ثنا اسمعیل بن عیاش عن یحیی بن سعید عن عروة بن الزبیر عن ابی حمید الساعدی ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم قال هدایا العمال غلول ونیز احمد در مسند خود گفتہ ثنا سفیان عن الزهری سمع عروة یقول انا ابو حمید الساعدی قال استعمل النبی صلی اللہ علیہ وسلم رجلا من الازد یقال لہ ابن اللتبیة علی صدقة فجاء فقال هذا لکم وهذا اهدی لی فقام رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم علی المنبر فقال ما بال العامل نبعثہ فیجیء فیقول هذا لکم وهذا اهدی لی افلا جلس فی بیت ابیہ وامہ فینظر ایهدی الیہ ام لا والذی نفس محمد بیدہ لا یاتی احد منکم منها بشیء الا جاء بہ یوم القیمة علی رقبتہ ان کان بعیرا لہ رغاء او بقرة لها خوار او شاة تیعر ثم رفع یدیہ حتی رأینا عفرة یدیہ ثم قال اللهم هل بلغت ثلاثا وزاد هشام بن عروة قال ابو حمید سمع اذنی وابصر عینی وسلوا زید بن ثابت و بخاری در صحیح خود در باب

من لم يقبل الهدية لعلة گفته حدثنا عبد الله بن محمد حدثنا سفيان عن الزهري عن عروة بن
الزبير عن ابي حميد الساعدي رضي الله عنه قال استعمل النبي صلى الله عليه وسلم رجلا من الازد
يقال له ابن الاتبية على الصدقة فلما قدم قال هذا لكم وهذا اهدي لي قال فهلا جلس في بيت ابيه
او بيت امه فينظر يهدى له ام لا والذي نفسي بيده لا ياخذ احد منه شيئا الا جاء به يوم القيمة
يحمله على رقبته ان كان بعيرا له رغاء او بقرة لها خوار او شاة تيعر ثم رفع بيده حتى رأينا عفرة ابطيه
اللهم هل بلغت اللهم هل بلغت ثلاثا ونيز بخاری در صحیح خود در باب کیف کانت یمین النبي صلى الله
عليه وسلم گفته حدثنا ابو اليمان اخبرنا شعيب عن الزهري قال اخبرني عروة عن ابي حميد الساعدي
انه اخبره ان رسول الله صلى الله عليه وسلم استعمل عاملا فجاءه العامل حين فرغ من عمله فقال
يا رسول الله هذا لكم وهذا اهدي لي فقال فلا قعدت في بيت ابيك وامك فنظرت ايهدى لك ام لا ثم قام رسول الله
صلى الله عليه وسلم عشية بعد الصلوة فتشهد واثنى على الله بما هو اهله ثم قال اما بعد فما بال العامل نستعمله فياتينا
فيقول هذا من عملكم وهذا اهدي لي فلا قعد في بيت ابيه وامه فنظر هل يهدى له ام لا فوالذي
نفس محمد بيده لا يغل احدكم منها شيئا الا جاء به يوم القيمة يحمله على عنقه ان كان بعيرا جاء به له
رغاء وان كان بقرة جاء بها لها خوار وان كانت شاة جاء بها تيعر فقد بلغت فقال ابو حميد ثم رفع رسول الله
صلى الله عليه وسلم يده حتى انا لننظر الى عفرة ابطيه قال ابو حميد وقد سمع ذلك معي زيد بن ثابت
من النبي صلى الله عليه وسلم فسلوه ونيز بخاری در صحیح خود گفته باب احتيال العامل ليهدى له حدثنا
عبيد بن اسمعيل حدثنا ابو اسامة عن هشام عن ابيه عن ابي حميد الساعدي قال استعمل رسول الله
صلى الله عليه وسلم رجلا على صدقات بني سليم يدعى ابن اللتبية فلما جاء حاسبه قال هذا ما لكم
وهذا هدية فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فهلا جلست في بيت ابيك وامك حتى تاتيك
هديتك ان كنت صادقا ثم خطبنا فحمد الله واثنى عليه ثم قال اما بعد فاني استعمل الرجل منكم على العمل
مما ولاني الله فياتي فيقول هذا ما لكم وهذا هدية اهديت لي فلا جلس في بيت ابيه وامه حتى تاتيه
هديته والله لا ياخذ احد منكم شيئا بغير حقه الا لقي الله يحمله يوم القيامة فلاعرفن احدا منكم
لقي الله يحمل بعيرا له رغاء او بقرة لها خوار او شاة تيعر ثم رفع يديه حتى رؤي بياض ابطيه يقول اللهم
هل بلغت بصر عيني وسمع اذني ونيز بخاری در صحیح خود گفته باب هدايا العمال حدثنا علي بن عبد الله

حدثنا سفيان عن الزهري انه سمع عروة اخبرنا ابو حميد الساعدي قال استعمل النبي صلى الله عليه
وسلم رجلا من بني اسد يقال له ابن الاتبية على صدقة فلما قدم قال هذا لكم وهذا اهدي لي
فقام النبي صلى الله عليه وسلم على المنبر قال سفيان ايضا فصعد المنبر فحمد الله واثنى عليه ثم قال
ما بال العامل نبعثه فياتي يقول هذا لك وهذا لي فهلا جلس في بيت ابيه وامه فينظر ايهدى له
ام لا والذي نفسي بيده لا ياتي بشيء الا جاء به يوم القيمة يحمله على رقبته ان كان بعيرا له رغاء او بقرة
لها خوار او شاة تيعر ثم رفع يديه حتى رأينا عفرتي ابطيه الا هل بلغت ثلاثا قال سفيان قصه علينا
الزهري وزاد هشام عن ابيه عن ابي حميد قال سمع اذناي وابصرته عيني وسلوا زيد بن ثابت فانه
سمعه معي ولم يقل الزهري سمع اذني و نیز بخاری در صحیح خود گفته باب محاسبة الامام عماله حدثنا
محمد اخبرنا عبدة حدثنا هشام بن عروة عن ابيه عن ابي حميد الساعدي ان النبي صلى الله عليه
وسلم استعمل ابن الاتبية على صدقات بني سليم فلما جاء الى رسول الله صلى الله عليه وسلم وحاسبه قال
هذا الذي لكم وهذه هدية اهديت لي فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فهلا جلست في
بيت ابيك وبيت امك حتى تاتيك هديتك ان كنت صادقا ثم قام رسول الله صلى الله عليه
وسلم فخطب الناس وحمد الله واثنى عليه ثم قال اما بعد فاني استعمل رجالا منكم على امور مما
ولاني الله فياتي احدكم فيقول هذا لكم وهذه هدية اهديت لي فهلا جلس في بيت ابيه وبيت امه حتى
تاتيه هديته ان كان صادقا فوالله لا ياخذ احدكم منها شيئا قال هشام بغير حقه الا جاء الله يحمله يوم
القيامة الا فلاعرفن ما جاء الله رجل ببعير له رغاء او بقرة لها خوار او شاة تيعر ثم رفع يديه حتى
رأيت بياض ابطيه الا هل بلغت و مسلم در صحیح خود در باب تحریم هدایا العمال گفته حدثنا ابو بكر بن
ابي شيبة وعمرو الناقد وابن ابي عمر واللفظ لابي بكر قالوا نا سفيان بن عيينة عن الزهري عن عروة عن
ابي حميد الساعدي قال استعمل النبي صلى الله عليه وسلم رجلا من الاسد يقال له ابن اللتبية قال عمرو وابن
ابي عمر على الصدقة فلما قدم قال هذا لكم وهذا اهدي لي قال فقام رسول الله صلى الله
عليه وسلم على المنبر فحمد الله واثنى عليه وقال ما بال عامل ابعثه فيقول هذا لكم وهذا اهدي
لي افلا قعد في بيت ابيه او في بيت امه حتى ينظر ايهدى اليه ام لا والذي نفس محمد بيده
لا ينال احد منكم منها شيئا الا جاء به يوم القيمة يحمله على عنقه بعير له رغاء او بقرة لها خوار او شاة

يعر ثم رفع يديه حتى رأينا عفرتي ابطيه ثم قال اللهم هل بلغت مرتين حدثنا اسحاق
بن ابراهيم وعبد بن حميد قالا انا عبد الرزاق قال انا معمر عن الزهري عن عروة عن ابي حميد
الساعدي قال استعمل النبي صلى الله عليه وسلم ابن اللتبية رجلا من الازد على الصدقة فجاء بالمال
فدفعه الى النبي صلى الله عليه وسلم فقال هذا مالكم وهذه هدية اهديت لي فقال له
النبي صلى الله عليه وسلم افلا قعدت في بيت ابيك وامك فتنظر ايهدى اليك ام لا ثم قام
النبي صلى الله عليه وسلم خطيبا ثم ذكر نحو حديث سفيان وحدثنا ابو كريب محمد بن العلاء
قال نا ابو اسامة قال نا هشام عن ابيه عن ابي حميد الساعدي قال استعمل رسول الله
صلى الله عليه وسلم رجلا من الاسد على صدقات بني سليم يدعى ابن الاتبية فلما جاء
حاسبه قال هذا مالكم وهذه هدية فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم فهلا جلست في
بيت ابيك وامك حتى تأتيك هديتك ان كنت صادقا ثم خطبنا فحمد الله واثنى
عليه ثم قال اما بعد فاني استعمل الرجل منكم على العمل مما ولاني الله فيأتي فيقول هذا مالكم
وهذا هدية اهديت لي افلا جلس في بيت ابيه وامه حتى تأتيه هديته ان كان صادقا
والله لا يأخذ احد منكم منها شيئا بغير حقه الا لقي الله تعالى يحمله يوم القيمة فلاعرفن احدا منكم
لقي الله يحمل بعيرا له رغاء او بقرة لها خوار او شاة تيعر ثم رفع يديه حتى رأى بياض ابطيه
ثم يقول اللهم هل بلغت بصر عيني وسمع اذني وحدثنا ابو كريب قال نا عبدة وابن نمير
وابو معاوية ح قال وحدثنا ابو بكر بن ابي شيبة قال نا عبد الرحيم بن سليمان ح قال وحدثنا
ابن ابي عمر قال نا سفين كلهم عن هشام بهذا الاسناد وفي حديث عبدة وابن نمير فلما جاء حاسبه
كما قال ابو اسامة وفي حديث ابن نمير تعلمن والله والذي نفسي بيده لا يأخذ احدكم منها شيئا
وزاد في حديث سفيان قال بصر عيني وسمع اذناي وسلوا زيد بن ثابت فانه كان حاضرا
معي وحدثنا اسحق بن ابراهيم قال انا جرير عن الشيباني عن عبد الله بن ذكوان وهو ابو الزناد
عن عروة بن الزبير عن ابي حميد الساعدي ان رسول الله صلى الله عليه وسلم استعمل رجلا على
صدقة فجاء بسواد كثير فجعل يقول هذا لكم وهذا اهدي الي فذكر نحوه قال عروة فقلت لابي حميد
الساعدي اسمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال من فيه الى اذني حدثنا ابو بكر بن ابي شيبة

قال نا وکیع بن الجراح قال نا اسمعیل بن ابی خالد عن قیس بن ابی حازم عن عدی بن عمیرة الکندی
قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول من استعملناه منکم علی عمل فکتمنا مخیطا فما فوقه
کان غلولا یاتی به یوم القیمة قال فقام الیه رجل اسود من الانصار کانی انظر الیه فقال یا رسول الله
اقبل عنی عملك قال وما لك قال سمعتك تقول کذا وکذا قال وانا اقوله الآن من استعملناه منکم
علی عمل فلیجئ بقلیله وکثیره فما اوتی منه اخذ وما نهی عنه انتهی وحدثناه محمد بن عبد الله بن
نمیر قال نا ابی ومحمد بن بشر قال وحدثنی محمد بن رافع قال نا ابو اسامة قالوا نا اسمعیل بهذا
الاسناد مثله وحدثناه اسحق بن ابراهیم الحنظلی قال انا الفضل بن موسی قال نا اسمعیل
بن ابی خالد قال انا قیس بن ابی حازم قال سمعت عدی بن عمیرة الکندی یقول سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول بمثل حدیثهم و ملا علی متقی در کنز العمال گفته الهدیة الی الامام غلول طب
عن ابن عباس و نیز در کنز العمال گفته هدایا العمال غلول حم هق عن ابی حمید الساعدی عن حربکر
هدایا العمال حرام کلها ع عن حذیفة اخذ الامیر الهدیة سحت وقبول القاضی الرشوة کفر حم
فی الزهد عن علی و نیز در کنز العمال گفته هدایا الامراء غلول عب عن جابر حسن هدایا الامراء غلول
ابو سعید النقاش فی کتاب القضاة عن ابی حمید الساعدی وعن ابی سعید عن ابی هریرة
الرافعی عن جابر هدایا السلطان سحت وغلول ابن عساکر عن عبد الله بن سعد هدیة الامیر
غلول ابن جریر عن جابر و بعد ملاحظه این احادیث احدی از مصنفین سنیه قائل نمیتواند شد بآنکه
آنجناب معاذ الله برای معاذ تطییب هدیه فرموده و غلول و سحت را که حرام خداست برای او حلال
کرده چهارم آنکه اگر حدیث تطییب آنجناب هدیه را برای معاذ اصلی میداشت لابد معاذ آنرا متمسک
خود میساخت و وقتیکه عمر باو گفته بود که این غلامان را نزد ابوبکر بفرست اگر او برای تو اینها را پاکیزه بکند
پس ایشان ملک تو خواهند بود هرگز معاذ بجواب اینکلام نمیگفت خود جناب رسالت مآب صلی الله علیه
وآله وسلم برای من تطییب هدیه فرموده است دیگر پاکیزه کردن ابوبکر احتیاجی نیست و هرگز محض انکار
کردن و گفتن بآنکه این غلامان بسوی من هدیه کرده شده اند پس چرا من ایشان را بسوی ابوبکر بفرستم اکتفا
نمیکرد اذ لا عطر بعد عروس ولا مخبأ بعد بوس پنجم آنکه اگر این حدیث موضوع اصلی میداشت هرگز
معاذ بن جبل در عالم منام خود را نمی دید که بسوی نار کشیده میشود و گاهی تعبیر آن با متناع خود از دفع عبید

نمی‌بود و راضی بر رد کردن غلامان نمی‌شد چه چیزی که حسب تطییب و تحلیل جناب رسالت مآب صلی الله
علیه وآله وسلم حلال و پاکیزه شده باشد و خود آنجناب برای اصلاح حال معاذ و ادای دین او بلحاظ
بلا دین معاذ آنرا پاکیزه کرده باشد که تفتیش و ملک خود دانستنش هرگز موجب دخول نار نمیشود و این واقعه منام صراحة
دلالت بر آن دارد که اخذ معاذ این عبید را و ایشان را ملک خود فهمیدن و راضی نشدن بر رد ایشان بحدی
امر عظیم و جرم فخیم بود که معاذ بآن مستوجب نار و مستحق غضب جبار گردید و در عالم رؤیا دید آنچه دید پس معلوم شد
که این حدیث محض ساخته و پرداخته حضرات سنیه است که برای تبریه ساحت معاذ از اخذ مال غیر حلال حسبة لله
از او ضع فرموده آنستی که معاذ در عالم منام بچشم خود دیده بود بدتر از آن برای خویشتن افروخته اند
و از جمله قواطع لسان و قواصم ظهور اهل شنان آنست که از مطالعه صحیح ترمذی بنهایت وضوح
و اضح و آشکار میگردد که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم وقت ارسال معاذ بسوی یمن ممانعت
اکیده و مبالغه شدیده از اخذ هدایا فرموده بودند و درین باب بحدی اهتمام فرمودند که بعد روانه شدن
معاذ شخصی خاص را بسوی او فرستاده او را واپس طلب فرمودند و هرگاه او حاضر آمد بخطاب او ارشاد فرمودند
که میدانی که چرا ترا طلب کرده‌ام معاذ اظهار عدم علم خود کرد آنحضرت فرمودند که ترا طلب نموده‌ام برای اینکه ترا وصیت کنم و
بگویم که هیچ چیز را بغیر اذن من نگیری که آن غلول است و هر که ارتکاب غلول نماید خواهد آورد در روز قیامت آنچه را که غلول کرده
و بعد ازین تهدید شدید ارشاد کردند که برای همین امر طلب کرده بودم پس برو بسوی عمل خود حالا حدیثی که دران این واقعه مذکور است
باید شنید ترمذی در صحیح خود گفته باب ما جاء فی هدایا الامراء حدثنا ابو کریب حدثنا ابو اسامة
عن داود بن یزید الاودی عن المغیرة بن شبیل عن قیس بن ابی حازم عن معاذ بن جبل
قال بعثنی رسول الله صلی الله علیه وسلم الی الیمن فلما سرت ارسل فی اثری فرددت فقال
اتدری لم بعثت الیک لا تصیبن شیئا بغیر اذنی فانه غلول ومن یغلل یات بما غل یوم القیمة
لهذا دعوتک فامض لعملک قال وفی الباب عن عدی بن عمیرة وبریدة والمستورد بن
شداد وابی حمید وابن عمر ازین عبارت صدق آنچه حقیر عرض کردم در نهایت انفتاح رسید و ماورای
آن این هم واضح شد که راوی این روایت و حاکی این حکایت خود معاذ است که واقعه مردود شدن
خود و مخاطب گردیدن بتهدید شدید و وعید عتید بمزید انصاف پسندی برای دیگران بیان کرده و نیز
ازین عبارت ظاهر گردید که این حدیث حکم هدایای امراء اوضح و لائح میگرداند و لهذا ترمذی برای آن

باب خاص معقود نموده و زیر ترجمه باب ما جاء فی هدایا الامراء آنرا ذکر فرموده بالجمله این حدیث شریف
که از جمله دلائل نبوت و آیات رسالت باید شمرد ظاهر و باهر میباید که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله
وسلم قبل از وقوع واقعه خیانت و جنایت معاذ از آن آگاه بودند و برای تقدم بالحفظ او را بعد روانه شدن
طلب فرمودند و بنهایت اهتمام بلیغ ردع و زجر او از گرفتن چیزی نمودند و باقتباس کلام الهی ومن
یغلل یأت بما غل یوم القیمة تحذیر و تخویف او باقصی الغایة رسانیدند و او را از حکم حرمت قبول هدیه
آگاه گردانیدند لیکن او باینهمه تنبیه و تاکید و تهدید و تشدید از قول و فعل نبوی بهره بر نداشت و همت بر
اخذ و حرا[م] اموال غیر حلال برگماشت و این صنیع شنیع معاذ چندان مستبدع و مستنکر نیست زیرا که حب مال
همواره بر غالب صحابه غالب و نقد دین و ایمان را از ایشان سالب بود البته این همه مساعی ناشکوره اسلاف
اهلسنت در ستر معائب و اخفاء مثالب ایشان دیدنی ست که چه رنگها می ریزند و چه حیلها بر می انگیزند و درین
باب از ارتکاب کذب و دروغ بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب هم دریغ نمیکنند و بلا لحاظ
احادیث صحیحه ثابته از آنجناب و بلا اخطار و تامل تحقق عهد آنجناب باقدام و اجترا بکذب و افترا بنای دین
و ایمان خود میکنند بالجمله ازین حدیث صحیح ترمذی وضع و افتعال حدیث مصنوع تطییب هدیه برای معاذ
بحدی منجلی و متضح گردید که هیچ عاقلی را در ان اصلا ریب و شکی دامنگیر تواند شد والله یحق الحق بکلماته
و یرینا فی کل منهل سواطع آیاته و گمان مبر که معاذ بن جبل صرف در ام عبید و غلمان راکب متن
خطار و خطل و ممتطی صهوه عثار و زلل گردید بلکه از راه جهل مالی را که هنگام اقامت در یمن بذریعه تجارت و مال الله
حاصل کرده بود نیز مثل غلمان و عبید مال خود می فهمید و بدفع آن و دست برداری از آن راضی نمیگردید و
درین باب نیز هر چند حضرت عمر او را افهام و تفهیم بلیغ نمودند لیکن آن خیره سر نصیحت ایشان را قابل قبول
ندانسته پس پشت خود انداخت و در استحلال آن مال ارسال جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم او را
بسوی یمن برای جبر حال دستاویز خود ساخت آخر نوبت بجای رسید که در عالم رویا خویشتن را مشرف
بر غرق یافت و بناچاری بسوی استحلال آن از خلیفه اول شتافت علامه ابن عبد البر در کتاب استیعاب
بترجمه معاذ گفته حدثنا خلف بن قاسم حدثنا ابن المفسر حدثنا احمد بن علی حدثنا یحیی بن معین
حدثنا عبد الرزاق انبأنا معمر عن الزهری عن عبد الرحمن بن عبد الله بن کعب بن مالک
عن ابیه قال کان معاذ بن جبل شابا جمیلا افضل من شباب قومه سمحا لا یسأل فلم یزل

بلغ ان حتی اغلق ماله من الدین فاتی النبی صلی الله علیه وسلم فطلب الیه ان یسأل غرماءه
ان یضعوا له فابوا ولو ترکوا لاحد من اجل احد لترکوا لمعاذ من اجل رسول الله صلی الله علیه
وسلم فباع النبی صلی الله علیه وسلم ماله کله فی دینه حتی قام معاذ بغیر شیء حتی اذا کان
عام فتح مکة بعثه النبی صلی الله علیه وسلم الی طائفة من الیمن لیجبره فمکث معاذ بالیمن
امیرا وکان اول من اتجر فی مال الله هو فمکث حتی قبض رسول الله صلی الله علیه وسلم فلما
قدم قال عمر لابی بکر رضی الله عنهما ارسل الی هذا الرجل فدع له ما یعیشه وخذ سائره منه
فقال ابو بکر انما بعثه رسول الله صلی الله علیه وسلم لیجبره ولست بآخذ منه شیئا الا ان یعطینی
فانطلق عمر الیه اذا لم یطعه ابو بکر فذکر ذلک لمعاذ فقال معاذ انما ارسلنی النبی صلی الله علیه
وسلم لیجبرنی ولست بفاعل ثم لقی معاذ عمر فقال قد اطعتک وانا فاعل ما امرتنی به انی رأیت
فی المنام انی فی حومة ماء قد خشیت الغرق فخلصتنی منه یا عمر فاتی معاذ ابا بکر فذکر ذلک له
وحلف ان لا یکتمه شیئا فقال ابو بکر رضی الله عنه لا آخذ منک شیئا قد وهبته لک فقال هذا حین
حل وطاب وخرج معاذ عند ذلک الی الشام وایں واقعه نیز مثل واقعه سابقه دلالت بر کمال جهل معاذ از
حلال وحرام وتجاسر واقدام او بر اخذ اموال انام وارد ومتاع کاسد بازار جهل آن تاجر جائر را توده توده پیش ناظرین
ماهرین می آرد و از نعام بوضوح تمام بر تو ثابت ومحقق میشود که تنها حدیث اعلمهم بالحلال والحرام معاذ
موضوع ومفتری ست بلکه دیگر احادیث وآثار و واقعات نیز که آنحضرات از راه کمال جسارت برای
اثبات علم معاذ در کتب خود می آرند همه از جمله موضوعات شنیعه ومختلقات فظیعه ست بالجمله جهالت معاذ بن
جبل از حلال وحرام شریعت خیر الانام علیه وآله آلاف السلام اظهر من الشمس وابین من الامس ست وادعای
عاصمی که معاذ الله معاذ بن جبل در حلال وحرام پایه جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بود باقصای
حدود بطلان وهوان واصل ودر جمله خزعبلات مستبشعه ومزخرفات مستشنعه داخل میباشد ونمیدانم عاصمی
را چه بلا زده است که اینچنین جاهل ذاهل را که بسبب جهالات واضحه وعمایات فاضحه خود باخفض درکات
صغار وخسار رسیده است وگاهی قریب بحرق وگاهی مشرف بر غرق ومرة مستوجب نار غضب جبار قهار
وکرة مستحق آب وعذاب منتقم شدید العقاب گردیده قابل مرتبه عالیه بابیت جناب رسالت مآب صلی الله
علیه وآله الاطیاب میداند وبمقابله باب حقیقی مدینة العلم جناب امیر المؤمنین علیه السلام ذکر او بیان آورده رشته عناد

در زمین جهل سپیده‌اند و هرگز باکی از زجر و عتاب رب الارباب یوم الحساب ندارند و جهراً سرّاً از نار عقاب و الم
عذاب در دل خراب نمی‌آرند نهم آنکه عاصمی درین کلام واضح الانخرام مدعی شده که یکی از ابواب مدینهٔ علم
زید بن ثابت است زیرا که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم او را بالعلم فرائض خاصه تفضیل داده
چنانچه فرموده که افرض امتی زید بن ثابت و بطلان و هوان این ادعای عاصمی در نهایت ظهور است
چه اولاً دعوی بابیت زید بن ثابت بنص خود مدینة العلم غیر ثابت است و اقدام اثبات آن ببعض کلمات
منسوبه بآنجناب که هرگز وفا بمطلوب نمیکند کاشف از غایت جرأت مردیه و نهایت تهمت مخزیه است
و ثانیاً در مقام دلیل احتجاج بجملهٔ افرض امتی زید بن ثابت مورث استعجاب اولی الالباب است چه آن شطری
از حدیث موضوع طویل ارحم امتی بامتی ابوبکر می‌باشد که آثار وضع و بطلان و افترا و هوان بر آن
توده توده بار و تحقیق حال آن کما وقفت علیه ناظر لبیب را بحیرت می‌آرد و ثالثاً مقتضای
باب بودن زید بن ثابت در علم فرائض آنست که یا این علم مختص باو باشد بنحوی که دیگری را حظی ازان نبود
و یا آنکه فضیلت او درین علم بر قاطبهٔ اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ثابت باشد و بطلان امر اول اظهر من الشمس
و ابین من الامس است و امر دیگر نیز ثابت شدنی نیست زیرا که محققین فخام و منتقدین عظام سنیه افرضیت
زید را نسبت باکابر صحابه مسلم نمیدارند و افاده می‌نمایند که معنای این حدیث آنست که زید بن ثابت
عند انقراض اکابر صحابه افرض خواهد شد و تصریح میکنند که جناب امیر المؤمنین علیه السلام و شیخین ازو افرض
بودند و علامه ابن عبد الهادی که از حفاظ اعلام و ایقاظ عالیمقام سنیه است کما دریت فیما سبق تبدّی
جمهوری جار زده است که زید در عهد کرامت مهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بیش از غیر خود
مشهور بفرائض نبوده و نمی‌دانم که او در عهد آن جناب و در عهد ابی بکر کلام در فرائض کرده باشد و این
تصریح صریح علامه ابن عبد الهادی دلیل واضح و برهان لائح بر مکذوبیت و مفتری بودن خبر مجعول سابق
الذکر که مشتمل بر چنین امری بین است میباشد و از همین جاست که علامه مذکور این کلام را در بیان ضعف
خبر طویل مشار الیه آورده و طریق نقد و تحقیق باقدام امعان و تدقیق سپرده کما لا یخفی علی من امعن فی
عبارته فیض القدیر للمناوی حالا شطری از کلمات علمای کبار سنیه که متعلق بعلم زید بن ثابت است
باید شنید علامه مناوی در فیض القدیر بشرح حدیث ارحم امتی بامتی الخ گفته و افرضهم ای اکثرهم
علماً بمسائل قسمة المواریث وهو علم الفرائض زید بن ثابت ای انه یصیر کذلک

ونیز در فیض القدیر شرح همین حدیث گفته واعلمهم بالحلال والحرام ای بمعرفة ما یحل ویحرم من الاحکام معاذ بن جبل الانصاری یعنی انه یصیر کذلک بعد انقراض عظماء الصحابة واکابرهم والا فابو بکر وعمر وعلی اعلم منه بالحلال والحرام واعلمهم زید بن ثابت بالفرائض ذکره ابن عبد الهادی قال علم یکن زید فی عهد المصطفی صلی الله علیه وسلم مشهورا بالفرائض اکثر من غیره ولا اعلم انه تکلم فیها فی عهده ولا علی عهد ابی بکر رضی الله عنه ونیز مناوی در تیسیر شرح حدیث مذکور گفته وافرضهم ای اکثرهم علما بقسمة المواریث زید بن ثابت الانصاری ای انه سیصیر کذلک بعد انقراض اکابر الصحابة والا فعلی وابو بکر وعمر افرض منه وعلی عزیزی در سراج منیر شرح حدیث مذکور گفته وافرضهم زید بن ثابت الانصاری ای اکثرهم علما بقسمة المواریث قال العلقمی ای انه سیصیر کذلک بعد انقراض اکابر الصحب والا فعلی وابو بکر وعمر افرض منه **وهشتم** آنکه عاصمی درین کلام فاسد النظام ادعا نموده که یکی از ابواب مدینهٔ علم ابوعبیده بن الجراح ست در امانت فی الاسلام چه آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم او را بامانت فی الاسلام مخصوص فرموده وامانت ادا کرده نمیشود مگر بعلم ودلیل این تخصیص قول آنجناب ست ولکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح وظاهرست که **اولا** کما علمت غیر مرة بی توقیف صریح وتنصیص صحیح جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بابی برای مدینهٔ علم قرار دادن داد کمال تجاسر شنیع وتجری فظیع دادن وبنای مجازفت وعدوان بر اساس بغی وطغیان نهادن ست **وثانیا** قولی که در باب امانت ابوعبیده منسوب بجناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم نموده اند وعاصمی برای اثبات بابیت ابوعبیده بدان تمسک نموده موضوع ومجعول ومصنوع ومنحول ست واین قول را روات اهلسنت هم در ضمن حدیث طولانی ارحم امتی بامتی ابو بکر الخ وهم خارج از آن روایت میکنند لیکن نزد ارباب تنقید وتحقیق وتدقیق وتحدیق بهیچوجه ثابت نمیشود بلکه عند الامعان فساد وبطلان آن واضح میگردد اما بطلان آن بحیثیت جزو حدیث طویل ارحم امتی بامتی ابو بکر پس از بیان مشبع سابق که در قدح وجرح این حدیث گذشته ظاهر وباهرست **واما بطلان حدیث امانت ابی عبیده** که خارج از حدیث طویل ارحم امتی بامتی ابی بکر روایت میکنند پس آنهم در نهایت ظهورست وطرقی که برای این حدیث بخاری ومسلم در صحیحین خود آورده اند هیچیک خالی از قدح وجرح وطعن ووهن نیست چه یک طریق بخاری در صحیح خود

حدیث امانت ابو عبیده

درکتاب المناقب گفته مناقب ابی عبیدة بن الجراح حدثنا عمرو بن علی ثنا عبد الاعلی ثنا خالد
عن ابی قلابة قال حدثنی انس بن مالک ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لکل امة امین
وان اميننا ایتها الامة ابو عبیدة بن الجراح حدثنا مسلم بن ابراهیم ثنا شعبة عن ابی اسحق
عن صلة عن حذیفة قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لاهل نجران لابعثن یعنی علیکم امینا
حق امین فاشرف اصحابه فبعث ابا عبیدة ونیز بخاری در صحیح خود در کتاب المغازی گفته باب
قصة اهل نجران حدثنی عباس بن الحسین حدثنا یحیی بن آدم عن اسرائیل عن ابی اسحق
عن صلة بن زفر عن حذیفة قال جاء العاقب والسید صاحبا نجران الی رسول الله صلی الله علیه وسلم
یریدان ان یلاعناه قال فقال احدهما لصاحبه لاتفعل فوالله لئن کان نبیا فلاعنا لانفلح نحن
ولا عقبنا من بعدنا قالا انا نعطیک ما سألتنا وابعث معنا رجلا امینا ولا تبعث معنا الا امینا
فقال لابعثن معکم رجلا امینا حق امین فاستشرف له اصحاب رسول الله صلی الله
علیه وسلم فقال قم یا ابا عبیدة بن الجراح فلما قام قال رسول الله صلی الله علیه وسلم هذا
امین هذه الامة حدثنی محمد بن بشار حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة قال سمعت
ابا اسحق عن صلة بن زفر عن حذیفة قال جاء اهل نجران الی النبی صلی الله علیه وسلم فقالوا
ابعث لنا رجلا امینا فقال لابعثن الیکم رجلا امینا حق امین فاستشرف له الناس فبعث
ابا عبیدة بن الجراح حدثنا ابو الولید حدثنا شعبة عن خالد عن ابی قلابة عن انس
عن النبی صلی الله علیه وسلم قال لکل امة امین وامین هذه الامة ابو عبیدة بن الجراح
ونیز بخاری در صحیح خود در کتاب اخبار الآحاد گفته حدثنا سلیمان بن حرب حدثنا شعبة عن
ابی اسحق عن صلة عن حذیفة ان النبی صلی الله علیه وسلم قال لاهل نجران لابعثن الیکم رجلا
امینا حق امین فاستشرف لها اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم فبعث ابا عبیدة حدثنا سلیمان
بن حرب حدثنا شعبة عن خالد عن ابی قلابة عن انس قال النبی صلی الله علیه وسلم لکل امة
امین وامین هذه الامة ابو عبیدة ومسلم بن الحجاج در صحیح خود گفته حدثنا ابوبکر
بن ابی شیبة نا اسمعیل بن علیة عن خالد ح وحدثنی زهیر بن حرب نا اسمعیل بن علیة انا خالد
عن ابی قلابة قال قال انس قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان لکل امة امینا وان اميننا

ایتها الامة ابو عبیدة بن الجراح حدثنی عمرو الناقد قال نا عفان قال نا حماد عن ثابت عن انس ان اهل
الیمن قدموا علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالوا ابعث معنا رجلا یعلمنا السنة والاسلام قال فاخذ
بید ابی عبیدة فقال هذا امین هذه الامة حدثنا محمد بن المثنی وابن بشار واللفظ لابن المثنی قالا حد
ثنا محمد بن جعفر ثنا شعبة قال سمعت ابا اسحق یحدث عن صلة بن زفر عن حذیفة قال جاء اهل نجران
الی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقالوا یا رسول الله ابعث الینا رجلا امینا فقال لابعثن الیکم رجلا
امینا حق امین قال فاستشرف لها الناس قال فبعث ابا عبیدة بن الجراح حدثنا اسحق
بن ابراهیم قال انا ابو داود الحفری قال نا سفیان عن ابی اسحاق بهذا الاسناد نحوه و بر ناقد بصیر
و ممعن خبیر واضح و مستنیر ست که هر واحد ازین طرق مقدوح و مطعون و مجروح و موهون است اما طریق اول
بخاری که در کتاب المناقب آورده پس مدار آن بر انس بن مالک ست و بودن انس از اعدای جناب
امیر المومنین علیه السلام وانهماک او در کتمان فضائل آن هادی انام و ابتلای او بجزای آنجناب و ارتکاب کذب
صورت بتاب سابقا در مجلد حدیث غدیر و حدیث طیر مبین و مبرهن شده و نیز درین طریق ابو قلابه عبد الله بن
زید الجرمی واقع ست و او نیز از دشمنان جناب امیر المومنین علیه السلام بوده در حق آنجناب اسائت ادب مینمود
و بهمین سبب چیزی از آنجناب روایت نکرد لیکن اهل سنت بنابر وتیره معهوده خود او را بوصف اتقی و اوثقی میدانند
و راه اطراء او مسلوک میگردانند و این جرم عظیم را نهایت سهل میشمارند و هراسی از خداوند قهار جبار ندارند
ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب ترجمه ابو قلابه گفته و قال العجلی بصری تابعی ثقة وکان یحمل علی
علی ولم یرو عنه شیئا و از جمله مطاعن ابو قلابه آنست که او تدلیس میکرد و درین فعل قبیح بحدی جسور بود که در میان
لاحقین و غیر لاحقین تفرقه نمینمود و صحفی داشت که از آن تحدیث میکرد و بلا محابا راه تدلیس می‌پیمود چنانچه ذهبی در میزان
الاعتدال گفته عبد الله بن زید ابو قلابة الجرمی امام شهیر من علماء التابعین ثقة فی نفسه الا
انه یدلس عمن لحقهم وعمن لم یلحقهم وکان له صحف یحدث منها و یدلس و برهان الدین
ابراهیم بن محمد بن خلیل سبط ابن العجمی الحلبی در کتاب التبیین لاسماء المدلسین گفته ابو قلابة عبد الله بن زید
الجرمی ذکر الذهبی فی میزانه انه کان یدلس عمن لحقهم وعمن لم یلحقهم وکان له صحف یحدث
منها و یدلس و بر متتبع افادات علمای اعلام سنیه واضح و لائح ست که اتیان تدلیس را از جمله تلبیس
ابلیس شمرده اند و از خیانت شرع مطهر دانسته و جماعتی از محدثین و فقهای ایشان قائل هستند که اگر کسی عرف

قدح انس

قدح ابو قلابه

شود بتدلیس ولو مرة او مجروح ومردود میشود اگرچه بیان سماع نماید وصیغه صریحه را درین حدیث یا در غیر آن
از احادیث خود بیارد و هرگاه ارتکاب تدلیس یکبار مورث چنین خزی وخسارست پس از حال خلاعت مآل
ابوقلابه که برین سجیه نامرضیه استمرار داشت وهمت را برین جریمه علیه بکمال جسارت برگماشت چه میپرسی ابن الجوزی
در کتاب تلبیس ابلیس گفته ومن تلبیس ابلیس علی علماء المحدثین روایة الحدیث الموضوع من غیر
ان یبینوا انه موضوع وهذا جنایة منهم علی الشرع ومقصودهم تنفیق احادیثهم وکثرة
روایاتهم وقد قال النبی صلی الله علیه وسلم من روی عنی حدیثا یری انه کذب فهو احد
الکاذبین ومن هذا الفن تدلیسهم فی الروایة فتارة یقول احدهم فلان عن فلان او قال
فلان عن فلان یوهم انه سمع منه ولم یسمع وهذا قبیح لانه یجعل المنقطع فی مرتبة المتصل
ومنهم من یروی عن الضعیف والکذاب فیعمی اسمه فربما سماه بغیر اسمه وربما کناه وربما
نسبه الی جده لئلا یعرف وهذه جنایة للشرع المطهر لانه یثبت حکما بما لا یثبت به ومحمد
اکرم بن عبد الرحمن در امعان النظر فی توضیح نخبة الفکر گفته قال فریق من المحدثین والفقهاء من عرف
بارتکاب التدلیس ولو مرة صار مجروحا مردودا وان بین السماع واتی بصیغة صریحة فی ذلک
الحدیث او فی غیره من احادیثه وعلاوه برین ابوقلابه از جمله ابلهان معدود ومحسوب وبقلت حفظ و
تخلیط مطعون ومعیوب بود وبا این همه از راه جسارت در ابطال حکم خیر الانام علیه وآله الاف التحیة والسلام
معاونت می نمود ودر اظهار القاف خود نهایت بلاهت وسفاهت ومجانبت از تفهم وفقاهت بغایت
می افزود بخاری در صحیح خود آورده حدثنا قتیبة بن سعید حدثنا ابو بشر اسمعیل بن ابراهیم
الاسدی حدثنا الحجاج بن ابی عثمان حدثنی ابو رجاء من آل ابی قلابة حدثنی ابو قلابة
ان عمر بن عبد العزیز رضی الله تعالی عنه ابرز سریره یوما للناس ثم اذن لهم فدخلوا فقال
ما تقولون فی القسامة قالوا نقول القسامة القود بها حق وقد اقادت بها الخلفاء قال
لی ما تقول یا ابا قلابة ونصبنی للناس فقلت یا امیر المؤمنین عندک رؤس الاجناد واشراف
العرب ارأیت لو ان خمسین منهم شهدوا علی رجل محصن بدمشق انه قد زنی ولم یروه اکنت
ترجمه قال لا قلت ارأیت لو ان خمسین منهم شهدوا علی رجل بحمص انه سرق اکنت
تقطعه ولم یروه قال لا قلت فوالله ما قتل رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم احدا قط الا

مبتلا بودن ابی قلابه
مجروح بودن بتدلیس

احدی ثلاث خصال رجل قتل بجریرة نفسه فقتل ورجل زنی بعد احصان او رجل حارب
الله ورسوله وارتد عن الاسلام فقال القوم اولیس قد حدث انس بن مالک ان رسول الله
صلی الله تعالی علیه وسلم قطع فی السرق وسمر الاعین ثم نبذهم فی الشمس فقلت انا احدثکم حدیث
انس ان نفرا من عکل ثمانیة قدموا علی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فبایعوه علی الاسلام
فاستوخموا الارض فسقمت اجسامهم فشکوا ذلک الی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم
قال افلا تخرجون مع راعینا فی ابله فتصیبون من البانها وابوالها قالوا بلی فخرجوا فشربوا
من البانها وابوالها فصحوا فقتلوا راعی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم واطردوا النعم
فبلغ ذلک رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فارسل فی آثارهم فادرکوا فجیئ بهم
فامر بهم فقطعت ایدیهم وارجلهم وسمر اعینهم ثم نبذهم فی الشمس حتی ماتوا وای
شیئ اشد مما صنع هؤلاء ارتدوا عن الاسلام وقتلوا وسرقوا فقال عنبسة بن سعید والله
ان سمعت کالیوم قط فقلت اترد علی حدیثی یا عنبسة قال لا ولکن جئت بالحدیث علی
وجهه والله لا یزال هذا الجند بخیر ما عاش هذا الشیخ بین اظهرهم قلت وقد کان فی هذه
سنة من رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم دخل علیه نفر من الانصار فتحدثوا عنده
فخرج رجل منهم بین ایدیهم فقتل فخرجوا بعده فاذا هم بصاحبهم یتشحط فی الدم فرجعوا
الی رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فقالوا یا رسول الله صاحبنا کان یتحدث معنا
فخرج بین ایدینا فاذا نحن به یتشحط فی الدم فخرج رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم فقال
بمن تظنون او ترون قتله قالوا نری ان الیهود قتلته فارسل الی الیهود فدعاهم فقال
انتم قتلتم هذا قالوا لا قال اترضون نفل خمسین من الیهود ما قتلوه فقالوا ما یبالون ان
یقتلونا اجمعین ثم ینتفلون قال افتستحقون الدیة بایمان خمسین منکم قالوا ما کنا لنحلف
فوداه من عنده قلت وقد کانت هذیل خلعوا حلیفا لهم فی الجاهلیة فطرق اهل بیت
من الیمن بالبطحاء فانتبه له رجل منهم فحذفه بالسیف فقتله فجاءت هذیل فاخذوا
الیمانی فرفعوه الی عمر رضی الله تعالی عنه بالموسم وقالوا قتل صاحبنا فقال انهم قد
خلعوه قال یقسم خمسون من هذیل ما خلعوه قال فاقسم منهم تسعة واربعون رجلا وقدم

رجل منهم من الشام فسألوه ان یقسم فافتدی یمینه منهم بالف درهم فادخلوا مکانه رجلاً اخر فدفعه الی اخی المقتول فقرنت یده بیده قالوا فانطلقنا والخمسون الذین اقسموا حتی اذا کانوا بنخلة اخذتهم السماء فدخلوا فی غار فی الجبل فانهجم الغار علی الخمسین الذین اقسموا فماتوا جمیعا وافلت القرینان واتبعهما حجر فکسر رجل اخی المقتول فعاش حولا ثم مات قلت وقد کان عبد الملک بن مروان اقاد رجلا بالقسامة ثم ندم بعد ما صنع فامر بالخمسین الذین اقسموا فمحوا من الدیوان وسیرهم الی الشام و محمود بن احمد العینی در عمدة القاری شرح صحیح بخاری گفته و قال الشیخ ابو الحسن القابسی لم یعلل ابو قلابة بما اشبهه لان الشهادة طریقها غیر طریق الیمین قال والعجب من عمر بن عبد العزیز رضی الله تعالیٰ عنه علی مکانته من العلم کیف لم یعارض ابا قلابة فی قوله ولیس ابو قلابة من فقهاء التابعین هو عند الناس معدود فی البله وقال صاحب التوضیح ویدل علی صحة مقاله الشیخ ابی الحسن فی الفرق بین الشهادة والیمین انه صلی الله تعالیٰ علیه وسلم عرض علی اولیاء المقتول الیمین وعلم انهم لم یحضروا خیبر و نیز عینی در عمدة القاری گفته و قال القابسی عجبا لعمر بن عبد العزیز رضی الله تعالیٰ عنه کیف ابطل حکم القسامة الثابت بحکم رسول الله صلی الله تعالیٰ علیه وسلم وعمل الخلفاء الراشدین بقول ابی قلابة وهو من جملة التابعین وسمع منه فی ذلک قولاً مرسلاً غیر مسند مع انه انقلبت علیه قصة الانصار الی خیبر فرکب احدهما بالاخری لقلة حفظه وکذا سمع حکایة مرسلة مع انها لا تعلق لها بالقسامة اذ الخلع لیس قسامة وکذا محی عبد الملک لا حجة فیه والله اعلم و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه ابوقلابه گفته و قال ابو الحسن علی بن محمد القابسی المالکی فیما نقل عنه ابن التین شارح البخاری فی الکلام علی القسامة بعد ان نقل قصة ابی قلابة مع عمر بن عبد العزیز العجب من عمر علی مکانه فی العلم کیف لم یعارض ابا قلابة فی قوله ولیس ابا قلابة من فقهاء التابعین وهو عند الناس معدود فی البله کذا قال و احمد بن محمد قسطلانی در ارشاد الساری شرح صحیح بخاری گفته وقد تعجب القابسی بالقاف والموحدة من عمر بن عبد العزیز کیف ابطل حکم القسامة الثابت بحکم رسول الله صلی الله علیه وسلم وعمل الخلفاء الراشدین بقول ابی قلابة وهو من بله التابعین وسمع منه فی ذلک قولاً مرسلاً غیر مسند مع انه انقلب علیه قصة الانصار الی قصة خیبر فرکب احداهما مع الاخری

قلت حفظه وكذا اسمع حكاية مرسلة مع انها لا تعلق لها بالقسامة اذ الخلع ليس قسامة وكذا امر عبد الملك لا حجة فيه بالجمله مقدوح ومجروح بودن ابوقلابه بوجوه عدیده ثابت ومحقق ست واعظم القوادح او همان عداوت وعناد اوست با جناب ابو الائمة الامجاد علیه وآله آلاف السلام من رب العباد وچون ابوقلابه درین خطیئه عظمی وجریمهٔ کبری اتباع انس بن مالک می نمود وباقتضای آثار او در انحراف از جناب امیر المومنین علیه السلام وزر ووبال وخزی ونکال خود می افزود لهذا من جانب الله مثل انس ذائقه از عذاب الیم در دار دنیا بلذ سید وبابتلاء در امراض واسقام مظهر تعذیب وانتقام تماثل وتشابه با انس عظیم الاجرام نصیب وی گردید سابقا در مجلد حدیث غدیر بحمد الله القدیر حال ابتلای انس بتفصیل سمت تحریر یافته درینمقام حال ابوقلابه بسمع اصغا باید شنید وانچه ازان در کتب قوم مسطور ومذکورست بنظر عبرت باید دید ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمه ابوقلابه گفته واخبرني عبد المؤمن بن خالد الحافظ قال وابو قلابة ممن ابتلي في بدنه ودينه اريد على القضاء بالبصرة فهرب الى الشام فمات بعريش مصر سنة اربع وقد ذهبت يداه ورجلاه وبصره وهو مع ذلك حامد شاكر ودر حاشیه میزان الاعتدال مذکورست ابو قلابة ابتلي في دينه فاريد القضاء فهرب الى الشام وفي بدنه فاصابه الجذام فذهبت يداه ورجلاه وبصره وهو مع ذلك شاكر زاره عمر بن عبد العزيز فقال له يا ابا قلابة تشدد ولا يشمت بنا المنافقون ونیز درین طریق خالد بن مهران حذاء واقع شده واو هم مقدوح نقاد بصیر ومطعون احبار کرامی باشد ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه او گفته قال ابو حاتم يكتب حديثه ولا يحتج به ونیز در تهذیب التهذیب گفته وحكى العقيلي في تاريخه من طريق يحيى بن ادم عن ابي شهاب قال قال لي شعبة عليك بحجاج بن ارطاة ومحمد بن اسحق فانهما حافظان واكتم علي عند البصريين في خالد الحذاء وهشام قال يحيى وقلت لحماد بن زيد في خالد الحذاء فقال قدم علينا قدمة من الشام فكانا انكرنا حفظه وقال عباد بن عباد اراد شعبة ان يقع في خالد فاتيته انا وحماد بن زيد فقلنا له ما لك اجننت وتهدداه فسكت وحكى العقيلي من طريق احمد بن حنبل قيل لابن علية في حديث كان خالد يرويه فلم يلتفت اليه ابن علية وضعف امر خالد قرأت بخط الذهبي مثل خالد في الثبت يلدون هشام بن عروة وامثاله قلت والظاهر ان كلام هؤلاء من اجل

قدح خالد بن مهران حذاء

ما اشار الیه حماد بن زید من تغیر حفظه باخره او من اجل دخوله فی عمل السلطان والله اعلم و نیز ابن حجر در تقریب ترجمه خالد گفته قد اشار حماد بن زید الی ان حفظه تغیر لما قدم من الشام وعاب علیه بعضهم دخوله فی عمل السلطان و محمد طاهر فتنی در قانون الموضوعات گفته خالد بن مهران الحذاء ابو المنازل البصری احد الاثبات عند الائمة الا انه تکلموا فیه اما للدخول فی عمل السلطان او لتغیره و نیز در این طریق عبد الاعلی بن عبد الاعلی البصری السامی واقع شده و او نیز خالی از قدح و جرح نیست ذهبی در میزان الاعتدال ترجمه او گفته وقال محمد بن سعد لم یکن بالقوی ومات سنة تسع وثمانین ومائة وقال احمد کان یری القدر وقال بندار والله ما کان یدری ای رجلیه اطول و نیز ذهبی در مغنی گفته قال ابن سعد لم یکن بالقوی قلت ورمی بالقدر و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب ترجمه او گفته وقال احمد کان یری القدر وقال ابن سعد لم یکن بالقوی و قدری بودن عبد الاعلی از تصریح سیوطی نیز ظاهر است چنانچه در تدریب الراوی گفته **فائدة** اردت ان اسرد هنا من رمی ببدعة ممن اخرج لهم البخاری و مسلم او احدهما وهم ابراهیم بن طهمان ایوب بن عائذ الطائی ذر بن عبد الله المرهبی شبابة بن سوار عبد الحمید بن عبد الرحمن ابو یحیی الحمانی عبد المجید بن عبد العزیز بن ابی رواد عثمان بن غیاث البصری عمر بن ذر عمرو بن مرة محمد بن خازم ابو معاویة الضریر ورقاء بن عمر الیشکری یحیی بن صالح الوحاظی یونس بن بکیر هولاء رموا بالارجاء وهو تاخیر القول فی الحکم علی مرتکب الکبائر بالنار اسحق بن سوید العدوی بهز بن اسد حریز بن عثمان حصین بن نمیر الواسطی خالد بن سلمة الفأفاء عبد الله بن سالم الاشعری قیس بن ابی حازم هولاء رموا بالنصب وهو بغض علی و تقدیم غیره علیه اسمعیل بن ابان اسمعیل بن زکریا الخلقانی جریر بن عبد الحمید ابان بن تغلب الکوفی خالد بن مخلد القطوانی سعید بن فیروز ابو البختری سعید بن عمرو بن اشوع سعید بن کثیر عباد بن العوام عباد بن یعقوب عبد الله بن عیسی بن عبد الرحمن بن ابی لیلی عبد الرزاق بن همام عبد الملک بن اعین عبید الله بن موسی العبسی عدی بن ثابت الانصاری علی بن الجعد علی بن هاشم بن البرید الفضل بن دکین فضیل بن مرزوق الکوفی فطر بن خلیفة محمد بن جحادة الکوفی محمد بن فضیل بن غزوان مالک بن اسمعیل ابو غسان یحیی

قدح حبیب بن ابی عبید

بن الجزار هؤلاء رموا بالتشیع وهو تقدیم علی علی الصحابة ثور بن زید المدنی ثور بن یزید الحمصی حسان بن عطیة المحاربی الحسن بن ذکوان داؤد بن الحصین زکریا بن اسحق سالم بن عجلان سلام بن مسکین سیف بن سلیمان المکی شبل بن عباد شریک بن ابی نمر صالح بن کیسان عبد الله بن عمرو ابو معویة عبد الله بن ابی لبید عبد الله بن ابی نجیح عبد الاعلی بن عبد الاعلی عبد الرحمن بن اسحق المدنی عبد الوارث بن سعید التنوری عطا بن ابی میمونة العلاء بن الحرث عمرو بن ابی زائدة عمران بن مسلم القصیر عمیر بن هانی عوف الاعرابی کهمس بن المنهال محمد بن سواء البصری هارون بن موسی الاعور النحوی هشام الدستوائی وهب بن منبه یحیی بن حمزة الحضرمی هؤلاء رموا بالقدر وهو زعم ان الشر من خلق العبد وبشر بن السری رمی برای ابن ابی جهم وهو نفی صفات الله والقول بخلق القران عکرمة مولی ابن عباس الولید بن کثیر هؤلاء اباضیة وهم الخوارج الذین انکروا علی علی التحکیم و تبرؤا منه ومن عثمان وذریته وقاتلوهم علی بن هشام رمی بالوقف وهو ان لا یقول القرآن مخلوق ولا غیر مخلوق وعمران بن حطان من القعدیة الذین یرون الخروج علی الائمة ولا یباشرون ذلک فهؤلاء المبتدعة ممن اخرج لهم الشیخان او احدهما اما طریق ثانی تجار که آنرا نیز در کتاب المناقب آورده پس در ان ابو اسحق سبیعی واقع شده واو بتدلیس وتغیر واختلاط مقدوح ومطعون

قدح ابو اسحق سبیعی

ومغموز میباشد ذهبی در میزان ترجمهٔ او گفته روی جریر عن مغیرة قال ما افسد حدیث اهل الکوفة غیر ابی اسحق والاعمش وقال الفسوی قال ابن عیینة ثنا ابو اسحق فی المسجد لیس معنا ثالث قال الفسوی قال بعض اهل العلم کان قد اختلط وانما ترکوه مع ابن عیینة لاختلاطه وابن حجر عسقلانی در تهذیب ترجمهٔ او گفته وقال ابن حبان فی کتاب الثقات کان مدلسا ولد سنة ۲۹ ویقال سنه ۳۲ وکذا ذکره فی المدلسین حسین الکرابیسی وابو جعفر الطبری وقال ابن المدینی فی العلل قال شعبة سمعت ابا اسحق یحدث عن الحرث بن الازمع بحدیث فقلت له سمعت منه فقال حدثنی به مجالد عن الشعبی عنه قال شعبة وکان ابو اسحق اذا اخبرنی عن رجل قلت له هذا اکبر منک فان قال نعم علمت انه لقی وان قال انا اکبر منه ترکته وقال ابو اسحق للجوزجانی کان قوم من اهل الکوفة لا تحمد مذاهبهم

یعنی التشیع هو رؤس محدثی الکوفة مثل ابی اسحق والاعمش ومنصور وزبید وغیرهم من اقرانهم
احتملهم الناس علی صدق السنتهم فی الحدیث ووقفوا عند ما ارسلوا لما خافوا ان لا یکون
مخارجها صحیحة فاما ابو اسحق یروی عن قوم لا یعرفون ولم ینتشر عنهم عند اهل العلم الا ما حکی
ابو اسحاق عنهم فاذا روی تلک الاشیاء عنهم کان التوقف فی ذلک عندی الصواب وقال
قد حدثنا اسحق ثنا جریر عن مغیرة قال افسد حدیث اهل الکوفة الاعمش وابو اسحق یعنی
للتدلیس وقال یحیی بن معین سمع منه ابن عیینه بعد ما تغیر وابراهیم بن محمد بن خلیل سبط
ابن العجمی در کتاب التبیین لاسماء المدلسین گفته عمرو بن عبد الله ابو اسحق السبیعی تابعی کبیر مشهور به
ونیز سبط ابن العجمی در کتاب الاغتباط بمن رمی بالاختلاط گفته عمرو بن عبد الله السبیعی وقد ذکره بعضهم
ایضا فیهم ابن الصلاح قال الذهبی فی میزانه فی ترجمته من ائمة التابعین بالکوفة واثباتهم
الا انه شاخ ونسی ولم یختلط وقد سمع منه سفیان بن عیینة وقد تغیر قلیلا ثم نقل عن الفسوی
فقال بعض اهل العلم کان قد اختلط وانما ترکوه مع ابن عیینة لاختلاطه واز اعظم قوادح
موحشه وافحم مثالب مدهشه ابو اسحق سبیعی آنست که او از عمر بن سعد لعنه الله که قاتل جناب امام حسین علیه
السلام است بلا تحرج روایت میکرد واصلا آن ظلم عظیم را که از این شقی بر خانواده رسالت گذشته
قادح عدالت او نمیدانست ذهبی در کاشف گفته عمر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیه وعنه
ابنه ابراهیم وابو اسحق وارسل عنه الزهری وقتادة قال ابن معین کیف یکون من قتل
الحسین ثقة قتله المختار سنة ۶۵ او سنة ۶۷ ونیز ذهبی در میزان الاعتدال گفته عمر بن سعد بن
ابی وقاص الزهری هو فی نفسه غیر متهم لکنه باشر قتال الحسین علیه السلام وفعل الافاعیل
روی شعبة عن ابی اسحق عن العیزار بن حریث عن عمر بن سعد فقام الیه رجل فقال اما
تخاف الله تروی عن عمر بن سعد فبکی وقال لا اعود وقال العجلی روی عنه الناس تابعی ثقة
وقال احمد بن زهیر سألت ابن معین اعمر بن سعد ثقة فقال کیف یکون من قتل الحسین ثقة
قال خلیفة قتله المختار سنة خمس وستین وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب گفته عمر بن سعد
بن ابی وقاص الزهری ابو حفص المدنی سکن الکوفة روی عن ابیه وابی سعید الخدری
وعنه ابنه ابراهیم وابن ابنه ابو بکر بن حفص بن عمر وابو اسحاق السبیعی والعیزار بن حریث

روایت کردن ابو اسحق سبیعی از عمر بن سعد

دریلا بن ابی مریم و قتادة والزهری و یزید بن ابی حبیب وغیرهم و بالاتر از ان آنست
که ابواسحق سبیعی از شمر بن ذی الجوشن ملعون که بدست نحس خود مرتکب ذبح ریحانه رسول صلی الله
علیه وآله وسلم روحی له الفداء شده و دیگر ظلمهای او در واقعه کربلا معلوم اهل ایمان است روایت حدیث میکرد
واصلا از غضب خداوند قهار نمی ترسید چنانچه ذهبی در میزان الاعتدال گفته شمر بن ذی الجوشن
ابو السابغة الضبابی عن ابیه وعنه ابو اسحق السبیعی لیس باهل للروایة فانه احد قتلة
الحسین رضی الله عنه وقد قتله اعوان المختار روی ابوبکر بن عیاش عن ابی اسحق قال کان
شمر یصلی معنا ثم یقول اللهم انک تعلم انی شریف فاغفر لی قلت کیف یغفر لک وقد اعنت علی قتل
ابن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ویحک فکیف نصنع ان امراؤنا هؤلاء امرونا بامر فلو
خالفناهم کنا شرا من هذه الحمیر السقاة قلت ان هذا العذر قبیح فانما الطاعة
فی المعروف اما طریق ثالث که بخاری آنرا در کتاب المغازی آورده پس دران طریق نیز ابو اسحق
سبیعی واقع شده و قدح و جرحش عنقریب دانستی و نیز دران اسرائیل بن یونس واقع شده و او نیز
خالی از قدح نیست علی بن المدینی که از اساتذه بخاری است و بخاری نفس خود را پیش او حقیر می شمرد
او را ضعیف دانسته و یحیی القطان از و تحدیث نمی نمود و او را پسند نکرد و عبد الرحمن بن مهدی او را لص
سارق حدیث تعبیر کرده و از دیگر نقاد نیز تضعیف و تلیین او منقول است ذهبی در میزان الاعتدال ترجمه
او گفته وروی محمد بن احمد البراء عن ابن المدینی اسرائیل ضعیف و نیز دران منقول است وکان
یحیی القطان یحمل علیه فی حال ابی یحیی القتات وکان لا یرضاه و نیز دران مذکور است واما
یحیی القطان فکان لا یحدث عنه ولا عن شریک و ابن حجر در تهذیب التهذیب ترجمه او گفته
قال صالح بن احمد عن ابیه اسرائیل عن ابی اسحق فیه لین سمع منه باخره و نیز تهذیب گفته
وروی ابن البراء عن علی بن المدینی اسرائیل ضعیف و نیز در تهذیب گفته وقال ابن سعد کان
ثقة وحدث الناس عنه حدیثا کثیرا و منهم من یستضعفه و نیز در تهذیب مذکور است وقال
عثمان بن ابی شیبة عن عبد الرحمن بن مهدی اسرائیل لص یسرق الحدیث و نیز درین طریق
عباس بن الحسین القنطری واقع شده و او نزد ابو حاتم مجهول میباشد چنانچه ابن حجر در تهذیب ترجمه او گفته
وقال ابن ابی حاتم عن ابیه مجهول اما طریق رابع که بخاری آنرا نیز در کتاب المغازی آورده پس

قدح اسرائیل بن یونس

قدح عباس قنطری

مدار آن بر ابو اسحق سبیعی ست وقدح وجرح او هم قریب دانستی ونیز درین طریق محمد بن جعفر غندر واقع شده
قدح غندر
واو از جملهٔ مغفّلین بوده چنانچه ذهبی در میزان گفته وقیل کان مغفّلا ونیز در تذکره گفته ومع اتقانه کان
فیه تغفّل قال علی بن عثام اتیت غندرا فذکر من فضله وعلمه بحدیث شعبة فقال لی هات
کتابک فابیت الا ان یخرج کتابه فاخرجه وقال یزعم الناس انی اشتریت سمکا فاکلوه وانا نائم
ولطخوا به یدی فلما قالوا اکلت فشمم یدک انما کان یلقی ببطنه ونیز غندر خفق نعال ومشی رجال را پشت
سر خود دوست میداشت ودرین باب بحدے منهمک بود که بجماعتی از اصحاب حدیث که در ان یحیی
بن معین نیز بود گفت که من بشما حدیث بیان نخواهم کرد تا وقتیکه شما در بازار پشت سر من راه نروید تا که مردم
شما را باین حالت ببینند واکرام من نمایند ناچار ایشان قبول کردند وپشت سرش در بازار راه رفتند چون
مردم آن جماعت را دیدند ازو سوال کردند که اینها چه کسانند غندر بآنها گفت که اینها اصحاب حدیث
هستند واز بغداد آمده اند تا از من کتابت احادیث نمایند واین صنیع شنیع بوجوه عدیده دلالت بر کمال
رعونت وتنگ نظری او وارد ونهایت بی التفاتی او باوامر شریعت مطهره وکمال بعد او از ورع وزهد و
اخلاص عمل ظاهر می نماید حالا عبارتے که مشتمل برین صنیع فظیع ست باید شنید ذهبی در تذکره گفته قال
الدینوری فی المجالسة نا جعفر بن ابی عثمان سمعت یحیی بن معین یقول دخلنا علی غندر فقال
لا احدثکم بشیء حتی تمشوا خلفی الی السوق فیراکم الناس فیکرمونی فمشینا خلفه فجعل الناس
یقولون له من هؤلاء یا ابا عبد الله فیقول هؤلاء اصحاب الحدیث جاؤنی من بغداد یکتبون
عنّی واز همین جاست که علی بن المدینی وقتیکه ذکر غندر پیش یحیی بن سعید میکرد یحیی تعویج فم که عند الاعراب
ابلغ از طعن وذم میباشد استحقار او مینمود وگویا راه استضعاف وبایں فعل بلیغ ظاهر نظاهر می پیمود چنانچه ابن حجر
عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته قال ابن المدینی کنت اذا ذکرت غندرا عند یحیی بن
سعید عوّج فمه کانه یستضعفه ونیز در طریق محمد بن بشار بندار واقع شده وقوادح ومخازی او بسیار ست
قدح بندار
از انجمله آنکه او در خلاعت ومجون بحدے انهماک داشت که در روایت حدیث نیز تمسخر میکرد وهمین سبب
در حق جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم مرتکب جسارتی عظمی گردید که قلم از ذکرش مرتعش میشود و
هرگاه شخصی بر او انکار این اقدام سراسر خسار نمود عذر بدتر از گناه بمیان آورد که هیچ به قابل قبول نیست
ذهبی در میزان الاعتدال بترجمهٔ او گفته وقال اسحق بن ابراهیم القزاز کنا عند بندار فقال فی حدیث

عن عائشة قال قالت رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال رجل یخرج اعیذک بالله فما
اضحکک فقال کنا اذا خرجنا من عند روح دخلنا علی ابی عبیدة فقال قد بان علیک ذالک
وابن حجر عسقلانی در تهذیب بترجمهٔ او گفته وقال اسحق بن ابراهیم الفزاری کنا عند بندار فقال فی
حدیث عن عائشة قال قالت رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال له رجل
تسخر منه اعیذک بالله ما اضحکک فقال کنا اذا خرجنا من عند
روح دخلنا الی ابی عبیده فقال قد بان ذلک علیک واز عجائب
آنست که عمرو بن علی فلاس تکذیب او نموده و این مطعن عظیم را بحلف
مؤکد فرموده چنانچه ابن حجر در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته و
قال عبد الله بن محمد بن سیار سمعت عمرو بن علی یحلف ان بندارا یکذب
فیما یروی عن یحیی واز انجمله آنست که علی بن المدینی نیز حدیث او را کذب دانسته چنانچه ابن حجر در تهذیب
بترجمهٔ او گفته وقال عبد الله بن علی بن المدینی سمعت ابی وسئل عن حدیث رواه بندار عن ابن مهدی
عن ابی بکر بن عیاش عن عاصم عمن روی عن عبد الله عن النبی صلی الله علیه وسلم قال تسحروا
فان فی السحور برکة فقال هذا کذب وانکره اشد الانکار وقال حدثنی ابو داود موقوفا واز انجملهٔ آنست
که یحیی بن معین هیچ اعتنائے ببندار نمیکرد واو را ضعیف میشمرد ذهبی در مغنی گفته وقال عبد الله بن الدورقی
کنا عند ابن معین فجری ذکر بندار فرأیت یحیی بن معین لا یعبأ به ویستضعفه واز انجمله آنست که قواریری
او را پسند نمیکرد و میگفت که او کبوترباز است چنانچه ذهبی در میزان بترجمهٔ بندار گفته وقال عبد الله بن
الدورقی کنا عند یحیی بن معین فجری ذکر بندار فرأیت یحیی لا یعبأ به ویستضعفه ورأیت القواریری
لا یرضاه وقال کان صاحب حمام ونیز ابن حجر عسقلانی در تهذیب بترجمهٔ او گفته قال عبد الله بن الدورقی کنا
عند ابن معین فجری ذکر بندار فرأیت یحیی لا یعبأ به ویستضعفه قال ورأیت القواریری لا یرضاه
وقال کان صاحب حمام وحال نقد وجرح بندار بجائے رسیده که علامهٔ او فوی روایت کردن
بخاری ومسلم را از و در صحیحین در مقام قدح وجرح صحیحین ذکر کرده چنانچه در کتاب الامتاع فی احکام السماع گفته
ووراء هذا بحث اخر وهو ان قول الشیخ ابی عمرو بن الصلاح ان الامة تلقت الکتابین بالقبول ان اراد
کل الامة فلا یخفی فساد ذلک اذ الکتابان انما صنفا فی المائة الثالثة بعد عصر الصحابة والتابعین

وتابعی التابعین ثقة الائمة وتأسیس حفاظ الاخبار ونقادة الآثار المتکلمین فی الطرق والرجال الممیزین بین الصحیح والسقیم وان اراد بالامة الذین وصلوا وابعد الکتابین فهو بعض الامة فلا یستقیم له دلیله الذی قرره من تلقی الامة وثبوت العصمة لهم والظاهریة انما یعتنون باجماع الصحابة خاصة والشیعة لا تعتد بالکتابین وطعنت فیهما وقد اختلف فی اعتبار قولهم فی الاجماع وانعقاده ثم ان اراد کل حدیث فیهما تلقی بالقبول من الناس کافة فغیر مستقیم فقد تکلم جماعة من الحفاظ فی احادیث فیهما فتکلم الدارقطنی فی احادیث وعللها وتکلم ابن حزم فی احادیث کحدیث شریک فی الاسراء قال انه خلط ووقع فی الصحیحین احادیث متعارضة لا یمکن الجمع بینها والقطع لا یقع التعارض فیه وقد اتفق البخاری ومسلم علی اخراج حدیث محمد بن بشار بندار واکثرا من الاحتجاج بحدیثه وتکلم فیه غیر واحد من الحفاظ وائمة الجرح والتعدیل ونسب الی الکذب وحلف عمرو بن علی الفلاس شیخ البخاری ان بندارا یکذب فی حدیثه عن یحیی وتکلم فیه ابو موسی وقال علی بن المدینی فی الحدیث الذی رواه فی السجود هذا کذب وکان یحیی لا یعباء به ویستضعفه وکان القواریری لا یرضاه اما طریق خامس بخاری که نیز در کتاب المغازی آورده پس مدار آن بر ابوقلابه وخالد حذاء میباشد وقدح وجرح هردو در بیان سند وحیث طریق اول مفصلا مبین شده فلیکن منک علی ذکر اما طریق سادس بخاری که در کتاب اخبار الآحاد آورده پس مدار آن بر ابواسحق سبیعی ست وقدح او مفصلا بعرض تبیین رسیده اما طریق سابع بخاری که آنرا نیز در کتاب اخبار الآحاد آورده پس مدار آن بر ابوقلابه وخالد حذاء میباشد وقدح وجرح هردو بتفصیل تمام بحمد الله المنعام سابقا مذکور شده اما طریق مسلم پس مدار طریق اول او نیز بر ابوقلابه وخالد حذاء میباشد وقدح سابقا بالتفصیل بحمد الله المتفضل بکل جمیل ونیز درین طریق اسمعیل بن علیه واقع شده واو هم خالی از قدح وجرح نیست ذهبی در میزان الاعتدال گفته سهل بن شاذویه سمعت علی بن خشرم یقول قلت لوکیع رأیت ابن علیه یشرب النبیذ حتی یحمل علی الحمار یحتاج من یرده الی منزله قال وکیع اذا رأیت البصری یشرب فاتهمه قلت وکیف قال الکوفی یشربه تدینا والبصری یترکه تدینا قال عفان ثنا حماد بن سلمة ما کنا نشبه شمائل ابن علیة الا بشمائل یونس بن عبید حتی دخل فیما دخل فیه وقال مرة حتی احدث ما احدث اما طریق ثانی مسلم پس مدار آن بر ثابت بنانی ست واو باختلاط منقدوح می باشد ابن حجر در تهذیب در ترجمه او گفته وفی سوالات ابی جعفر محمد ابن الحسین

قدح ابن علیه

قدح ثابت بنانی

قدح حدیث امانت ابو عبیده

قدح حماد بن سلمه

البغدادی لاحمد بن حنبل سئل ابو عبد الله عن ثابت و حمید ایهما اثبت فی انس فقال قال یحیی القطان
ثابت اختلط و حمید اثبت فی انس منه و نیز در طریق حماد بن سلمه واقعست و او نیز خالی از قدح نمی باشد ابن حجر
در تقریب التهذیب گفته حماد بن سلمة بن دینار البصری ابو سلمة ثقة عابد اثبت الناس فی ثابت و
تغیر حفظه باخره من کبار الثامنة مات سنة سبع و ستین و ذهبی در کاشف ترجمهٔ او گفته قلت هو
ثقة صدوق یغلط و لیس فی قوة مالک و ابن الجوزی در کتاب الموضوعات گفته انبانا اسمعیل
بن احمد قال اخبرنا اسمعیل بن مسعدة قال اخبرنا حمزة بن یوسف قال ثنا ابو احمد بن عدی
قال حدثنا علی بن احمد بن بسطام قال حدثنا هدبة قال حدثنا حماد بن سلمة قال حدثنا
ثابت البنانی عن انس ان النبی صلی الله علیه و سلم قرأ فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا قال اخرج خنصره
فضرب علی ابهامه فساخ الجبل فقال حمید لثابت تحدث بمثل هذا قال فضرب بیده فی صدره
و قال یقوله انس و یقوله رسول الله صلی الله علیه و علی آله و سلم و اکتمه انا قال المصنف و هذا حدیث
لا یثبت قال ابن عدی الحافظ کان ابن ابی العوجاء ربیب حماد بن سلمة و کان یدس فی کتبه
الاحادیث و نیز در ان عمرو ناقد واقع شده و او نیز مجروح و مقدوح بعض نقاد اسلوب میباشد ابن حجر در تهذیب ترجمه
او گفته و انکر علی بن المدینی علیه روایته عن ابن عیینة عن ابن ابی نجیح عن مجاهد عن ابی معمر
عن ابن مسعود ان ثقفیا و قرشیا و انصاریا عند استار الکعبة الحدیث و قال هذا کذب لم یرو
هذا ابن عیینة عن ابن ابی نجیح قال الخطیب و الامر ان حجاجا سأل احمد عنه فقال احمد ذلک

قدح عمرو ناقد

اما طریق ثالث مسلم پس مدار آن بر ابو اسحق سبیعی ست و قدح او بتفصیل عن قریب در قدح طرق بخاری
گذشته و نیز در ان محمد بن جعفر غندر واقع شده و جرح او نیز بتصریح مبین گردیده و نیز در ان محمد بن بشار
بندار واقع ست و قدح او نیز بتصریح سابق شده اما طریق رابع مسلم پس مدار آن نیز بر ابو اسحق سبیعی
ست و قدحش در سابق مفصلا بیان شده و هرگاه قدح و جرح طرق بخاری و مسلم که بهترین طرق این حدیث
میباشد شنیدی حاجتی نماند که بطلان اسانید ترمذی مبین و مبرهن کرده آید چه آن اسانید
نیز مشتمل بر بعض همین رجال مقدوحین میباشد بادنی التفات و اعتماد این سلسله بثبوتش از سهمے باشد
و باید دانست که بعضی از رواة اهل سنت حدیث امانت ابو عبیده را بطرز دیگر روایت کرده اند لیکن
بطلان آن بحدی واضحست که علامه ذهبی معترف ببطلان آن گردیده چنانچه در میزان الاعتدال گفته الحسین

قدح حدیث امانت ابو عبیده

بن محمد بن عباد بغدادی لا یعرف روی البزار عنه عن محمد بن یزید بن سنان ثنا کوثر بن حکیم
عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان امین هذه الامة ابو عبیدة وان حبر
هذه الامة ابن عباس وهذا باطل و از افادهٔ ابن حجر عسقلانی نیز بطلان آن واضح و آشکار است
ابن حجر در لسان المیزان گفته الحسین بن محمد بن عباد بغدادی لا یعرف روی البزار عنه عن محمد
بن یزید بن سنان عن کوثر بن حکیم عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
ان امین هذه الامة ابو عبیدة وان حبر هذه الامة ابن عباس هذا باطل وهذا لا ذنب فیه
لشیخ البزار والحمل فیه علی کوثر بن حکیم فانه متهم بالکذب وسیأتی **ثالثاً** وضع و بطلان و فظاعت
و هوان این افترای مهان معنی نیز بر ارباب ابصار و اعیان ظاهر و عیان است بچند وجه **اول** آنکه ابو عبیده
در کتمان خبر عزل خالد بن الولید از امارت جنود شام ارتکاب جرمی بس بزرگ نموده که صراحةً او را از مرتبهٔ امانت
ساقط و بحضیض خیانت هابط می گرداند بیانش آنکه هرگاه خلیفهٔ ثانی بحسب استخلاف خلیفهٔ اول متمکن وسادهٔ حکومت
گردیدند خالد را بوجه فسق و فجور و تصرف باطل او در اموال و دماء مسلمین از امارت جنود شام عزل کردند و ابو عبیده
را بجای او امیر جنود شام کردند و کتابی درین باب بسوی ابو عبیده نوشتند و از دست عبد الله بن قرط ارسال
داشتند و لیکن هرگاه عامر [illegible] از شام وارد شد و کتاب فتح دمشق آورد بدست او نیز نامه بابو عبیده مشتمل بر امارت او و
عزل خالد نوشتند لیکن ابو عبیده اصلاً خالد را از حقیقت حال مطلع نکرد تا آنکه خالد کتابی مفصل مشتمل بر خبر فتح دمشق و
حصول غنیمت مرج الدیباج و دیگر حالات بنام ابی بکر نوشت و آن را بدست عبد الله بن قرط که حامل کتاب اول خلیفهٔ ثانی در باب عزل
خالد بود بمدینه فرستاد و هرگاه آن کتاب بدست خلیفهٔ ثانی افتاد رنگ چهرهٔ شان از قرائتش سپید و حمرت آن بلون سبز مبدل گردید و از
عبد الله بن قرط که حامل این کتاب بود سوال کردند که آیا مسلمین بموت ابی بکر و بحاکم کردن من ابو عبیده را واقف نشدند
عبد الله بن قرط گفت که نه پس خلیفهٔ ثانی باستماع این حالت غضبناک شدند و بعد جمع مردم بر فراز منبر رفتند
و بتأمیر ابو عبیده و عزل خالد ایشان را آگاه کردند و روز دیگر هم بالای منبر رفته فصل مشبع در بیان باب بطلان
نمودند و خیانت خالد را بتفصیل تمام مبین ساختند و بعد از آن کتابی طویل بسوی ابو عبیده نوشتند و در آن
کتاب ابو عبیده را بحکومت او مرة بعد اخری اخبار و اعلام کردند و او را مامور نمودند باینکه از خالد لشکر را بگیرد
و خالد را از امارتش جدا گرداند و نیز درین کتاب بعد پند و نصیحت بسیار که اکثر آن مشتمل بر تعریض بر افعال شنیعهٔ خالد بود
بصراحت تمام تصرف باطل او در دماء مسلمین و تفریط صریح او در اموال شان معرض بیان آوردند و چون

فی صحت دعوی امانت ابوعبیده

تفریط و تقصیر ابوعبیده در کتمان عزل خالد و تولیت خود بعد تحقق شهود ضمیر منیر شان شده بود لهذا ملک عامر بن ابی وقاص را طلب
کرده کتاب را باو سپردند و او را مامور کردند که بعد وصول دمشق این کتاب را که مشتمل بر خبر عزل خالد و کمال
تفضیح و تقبیح او بود بوجود خالد برساند و او را مامور گردانند که مردم را بسوی خود جمع نماید و این کتاب بر مردم بخواند
و برای مزید اهتمام و تاکید حضرت خلیفه ثانی شداد بن اوس را نیز طلب فرمودند و او را بمصاحبت خود که تمهید
تشریف بود ممتاز فرموده قائم مقام خود در باب اخذ بیعت نمودند و او را نیز روانه شام کردند تا از مسلمین که بیعت
شان بگیرد و این هر دو نفر راهی شام شدند و بعد وصول بشام و لقای خالد عامر او را امر گردید تا مردم را امر
باجتماع کند خالد استنکار این امر نمود و آخر الامر مسلمین را جمع کرد و بعد اجتماع مسلمین هرگاه کتاب خلیفه ثانی
برایشان خوانده شد خالد از ادراک خبر موت ابی بکر گریه آغاز نهاد و گفت که اگر ابوبکر مرده است پس حق تعالی عمر را والی
شده و بعد از آن قسم یاد کرده گفت که بر روی زمین دشمنتر از ولایت عمر بسوی من چیزی نبود و در آخر
کلام چار و ناچار اظهار اطاعت عمر و حکم عمر کرد بالجمله ازین قصه پر غصه که اجمالا بمعرض بیان آمد و تفصیلش عنقریب
بعون الله از نظرت خواهد گذشت کمال فسق و فجور خالد و غایت اهتمام خلیفه ثانی در عزل خالد و اظهار فضائح
و قبائح او و نهایت تقصیر و تاخیر ابوعبیده در نیابت ثابت و محقق است و ظاهر است که خبر عزل چنین کسی
را اخفا نمودن و او را بر دماء و اموال مسلمین متصرف داشتن از اعظم خیانات و افحش جنایات است و وزر و وبال
و عذاب و نکال که ازین خیانت شنیعه و جنایت فظیعه عائد حال ابوعبیده میشود آن ترس پیدا نیست لیکن چگونه
میتوان گفت که اینچنین خائن را العیاذ بالله جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم امین هذه الامة
فرموده باشد حاشا و کلا حاشا خبرے که مثبت امور مذکوره باشد باید شنید و وضوح این کذب باطل بنظر
حقیقت بین باید دید محمد بن عمر الواقدی که فضائل بهره و مفاخر زمره او حسب افادات اکابر حضرات سنیه ثابت است
در فتوح الشام گفته ان عمر رضی الله عنه کتب کتابا الی ابی عبیدة یقول قد ولیتک علی الشام و جعلتک امیر جیوش
المسلمین و عزلت خالدا و السلام ثم سلم الکتاب الی عبدالله بن قرط و اتاه قلقا الی ان یرد الیه من امر المسلمین الی ان قال الواقدی
ولما کان اللیلة التی مات فیها ابوبکر الصدیق رضی الله عنه رای عبدالرحمن بن عوف الزهری رضی الله عنه رویا قصها علی
عمر بن الخطاب یوم بویع فاقام رویاه التی رآها فی تلک اللیلة بعینها قال رأیت بعینی دمشق والمسلمون حولها وکانی اسمع
تکبیرهم بالسیف فاغمی و عند تکبیرهم و زحفهم رأیت حصنا قد ساخ فی الارض حتی لم ار منه شیئا و رأیت خالدا وقد دخلها
وکان نارا امامه فلما رأیت کان ماء قد وقع علی النار فانطفت فقال علی رضی الله عنه ابشر فان دمشق تفتح یومک هذا ان شاء الله تعالی

تعالى وبعد ايام قدم عقبة بن عامر الجهنى صاحب رسول الله صلى الله عليه وسلم ومعه
كتاب الفتح والبشارة فلما رأه عمر قال له يا ابن عامر كم عهدك من الشام قال من يوم الجمعة
وهذا اليوم الجمعة ومازلت امسح على الخفين منذ خرجت قال اصبت السنة فما معك
من الخبر قال خبر وبشارة فانى سأذكرها بين يدى الصديق فقال عمر قبض والله حميدا او
صار الى رب كريم وقلدها عمر الضعيف فى جسمه فان عدل فيها نجا وان ترك او فرط هلك
قال عقبة بن عامر فبكيت وترحمت على ابى بكر ثم اخرجت الكتاب ودفعته الى عمر فلم يقرأه
ثم اكتم الامر الى وقت صلوة الجمعة فلما خطب وصلى رقى المنبر واجتمع المسلمون اليه وقرأ عليهم
كتاب فتح دمشق فضج المسلمون بالتكبير وفرحوا ثم نزل عمر من المنبر قال عقبة بن عامر فلما نزل
من المنبر كتب الى ابى عبيدة يوليه وعزل خالدا ثم سلم الى الكتاب فامرنى بالرجوع الى دمشق فلما
رجعت الى دمشق فوجدت خالدا قد كرخلف توما وهربيس فدفعت الكتاب الى ابى عبيدة فقرأه سرا عن المسلمين و
لم يخبر احدا بموت ابى بكر وكتم عزل خالد وتولية على المسلمين حتى ورد خالد من السرية
وكتب الكتاب بفتح المسلمين دمشق ولنصرهم على عدوهم وبما ملكوا من غنيمة مرج الديباج
واطلاق ابنة هرقل وسلم الكتاب الى عبد الله بن قرط فلما ورد به على عمر وقرأ عنوان الكتاب
من خالد بن الوليد المخزومى الى ابى بكر الصديق انكر الامر ورجعت سمرته الى البياض فقال
يا ابن قرط ما علم المسلمون بموت ابى بكر الصديق ولا بولايتى عليهم ابا عبيدة قال لا فغضب
وجمع الناس اليه وقام على المنبر وقرأ على المسلمين ما فتح الله على المسلمين من غنيمة مرج
الديباج فضج المسلمون بالفرح والسرور والدعاء لاخوانهم ثم قال عمر ايها الناس انى امرت
ابا عبيدة الرجل الامين وقد رأيته لذلك اهلا وقد عزلت خالدا عن امارته فقال
رجل من بنى مخزوم اتعزل رجلا شهر الله بيده سيفا ناطقا وجعله دافعا للمشركين وقد قيل
لابى بكر اعزله فقال لا اعزل سيفا سله الله ونصر به دينه وان الله لا يعذرك ولا المسلمون
ان انت غمدت سيف الله وعزلت اميرا امره الله لقد قطعت الرحم وحسدت ابن العم ثم
سكت الرجل ثم نظر عمر الى المخزومى فرأه غلاما حديث السن فقال شاب حديث السن غضب
لابن عمه ثم نزل من المنبر واخذ الكتاب تلك الليلة تحت فراشه وجعل يؤامر نفسه فى عزل

خالد فلما كان من الغد صلى بالناس صلوة الفجر ثم قام فرقى المنبر فحمد الله واثنى عليه وذكر الرسول
وصلى عليه وترحم على ابى بكر الصديق رضى الله عنه ثم قال ايها الناس انى قد حملت امانة والامانة
عظيمة وانى راع وكل راع مسئول عن رعيته وقد حبب الله الى صلاحكم والنظر فى معاشكم وما يقربكم
الى ربكم فانا وانتم من حضر فى هذه الليلة فانى سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من
صبر على بلائها وشدتها كنت له شهيدا وشفيعا يوم القيمة وبلادكم بلاد لا زرع فيها ولا ضرع الا ما اتى
به على الابل من مسيرة شهر وقد وعدنا الله غنائم كثيرة وانى اريد النصح للعامة والخاصة فى اداء
الامانة ولست جاعل امانتى الى من ليس لها باهل ولكنى جاعلها الى من يكون رغبته فى اداء الامانة
والتوفر للمسلمين وانى كرهت ولاية خالد لان خالدا رجل فيه تبذير للمال يعطى الشاعر اذا امتدحه
ويعطى الفارس اذا جاهد امامه فوق ما يستحقه من حقه ولا يبقى ذلك لفقراء المسلمين وضعفائهم
شيئا وانى قد نزعته ووليت ابا عبيدة مكانه والله يعلم انى وليت امينا فلا يتقى فانكم عزل الرجل
الشديد وولى الرجل الامين اللين السلس لقيادة فالله معه ليسدده ويعينه ثم نزل من المنبر
واخذ جلد اديم مقتوق وكتب الى ابى عبيدة كتابا يقول فيه بسم الله الرحمن الرحيم من عبد الله امير
المؤمنين واجير المسلمين الى ابى عبيدة عامر بن الجراح سلام عليكم فانى احمد الله الذى لا اله
الا هو واصلى على نبيه محمد صلى الله عليه وسلم وقد وليتك على امور المسلمين فلا تستحى فان الله
لا يستحى من الحق شيئا وانى اوصيك بتقوى الله تعالى الذى يبقى ويفنى ما سواه الذى استخرجك
من الكفر الى الايمان ومن الضلالة الى الهدى وقد امرتك على جند خالد فاقبض منه جنده
وازله عن امارته ولا تقد المسلمين الى هلكة رجاء غنيمة ولا تبعث سرية الى جمع كثيف ولا تقل
الى رجلكم النصر فان النصر مع التدبير والثقة بالله تعالى واياك والتغرير والقاء المسلمين الى الهلكة
وغض عن الدنيا عينيك واله عنها قلبك واياك ان تهلك كما اهلك من كان من قبلك فقد
رأيت مصارعهم واختبرت سرائرهم وانما بينك وبين الاخرة ستر الخمار وقد تقدم اليها سلفك
وانت منتظر رحيلا من دار مضت نضارتها وذهبت زهرتها فاحزم الناس الراحل منها الى غيرها
ويكون زاده التقوى وراع المسلمين ما استطعت واما الحنطة والشعير الذى قد وجدت فى
دمشق وكثرتها مستاجر لكم فهو للمسلمين واما الذهب والفضة ففيه الخمس فى السهام واما الخصما

وانت وخالد فی الصلح والفتح فافتح بالصلح لا بالقتال ولا تلی انت الوالی وصاحب الامر وانجلی صلحک
علی الحطة انها للروم فسلمها الیهم والسلام علیک وعلی جمیع المسلمین واما سریة خالد خلفه العدو الی
مرج الدیباج فانه غرر بدماء المسلمین وکان بها سبیا وانیة هرقل وهدیتها لابنها بعد ان سرها فلله
تفریطی وقد کان یاخذ بها مالا کثیرا یرجع علی ضعفاء المسلمین ثم طوی الکتاب وختمه ودعا بعامر بن
ابی وقاص اخی سعد وسلمه الکتاب وقال انطلق به الی دمشق وسلمه لخالد ومره بجمع الناس
الیه فاخبره بموت ابی بکر وقل له یقرأ الکتاب علی الناس ودعا بشداد بن اوس صاحبه وقال انطلق صحبتهما
الی الشام فاذا اقرء عامر الکتاب فامر الناس بالبیعة لتکون بیعتهم بدمشق فانطلقا صاحبا عمر مجدان فی السیر حتی وافیا
دمشق والناس منتظرون لخبر ابی بکر وما یامرهم به فلما اشرفا علی المسلمین قد تطاولت الاعناق الیهما فتبادر
الناس وفرحوا بقدومهما واقبلا حتی نزلا خیمة خالد وسلما علیه وقال خالد کیف ترکتما الخلیفة ابا بکر
قال له عامر ترکته بخیر یعنی عمر وهذا کتابه والله امرنی ان اقرأه علی الناس فامرهم بالاجتماع فاستنکر خالد ذلک
واسترابه الامر وجمع المسلمین الیه وقام عامر بن ابی وقاص وقرأ الکتاب فلما انتهی الی وفاة ابی بکر
ضج الناس ضجة عظیمة بالبکاء والنحیب وبکی خالد وقال ان کان ابو بکر قد قبض فقد تولی عمر والسمع
والطاعة لعمر والله ما کان علی الارض احب الی من ولایة ابی بکر ولا ابغض الی من ولایة عمر والسمع والطاعة
لله ولعمر وما به امر وقرأ الکتاب الی آخره فلما سمعه الناس وفیه الامر بالمبایعة قام شداد بن اوس
عوضا من امیر المؤمنین عندها فاتی الناس الی شداد بن اوس وبایعوه فکانت بیعة بدمشق
ثلاث لیال خلت من شعبان سنة ثلث عشرة من الهجرة وهرچند ابوعبیده را در کتمان خبر عزل خالد
بجز ضعف وخور ولین وایمان وادهان در امر دین وخیانت در دماء واموال مسلمین هیچ عذری نبود
لیکن روات اهلسنت درین باب بعض اعذار بارده برای او تراشیده اند از انجمله است عذریکه چنانچه
طبری در تاریخ خود در ضمن روایتی طولانی آورده ثم سار الی دمشق وخالد علی مقدمة الناس
قد اجتمعت الروم الی رجل منهم یقال له باهان بدمشق وقد کان عمر عزل خالد بن الولید
واستعمل ابا عبیدة علی جمیع الناس فالتقی المسلمون والروم فیما حول دمشق فاقتتلوا قتالا شدیدا
ثم هزم الله الروم واصاب منهم المسلمون ودخلت الروم دمشق فغلقوا ابوابها وجثم المسلمون
علیها فرابطوها حتی فتحت دمشق واعطوا الجزیة وقد قدم الکتاب علی ابی عبیدة بامارته وعزل

خالد فاستحیی ابوعبیدة ان یقری خالدا الکتاب حتی فتحت دمشق وجری الصلح علی یدی خالد وکتب الکتاب باسمه ازین عبارت ظاهرست که ابوعبیده شرم نمود که کتاب عمر را که مشتمل بر خبر عزل خالد بخواند واین عذر چنانچه می بینی هرگز قابل استماع ولائق قبول نیست زیرا که در انفاذ امور دینیه و آنهم مثل اینچنین مهمات اختیار ادخل نیست وجه الثانی بطلان این عذر از افاده خود خلیفه ثانی ظاهرست چه آنفا از عبارت فتوح الشام واقدی دانستی که ایشان در نامه خود که بدست عامر بن ابی وقاص فرستاده بودند بابوعبیده نوشته بودند بسم الله الرحمن الرحیم من عبد الله امیر المومنین وامیر المسلمین الی ابی عبیدة عامر بن الجراح سلام علیکم فانی احمد الله الذی لا اله الا هو واصلی علی نبیه محمد صلی الله علیه وسلم وقد ولیتک علی امور المسلمین فلا تستحی فان الله لا یستحیی من الحق شیئا و از انجمله است خوف اضطراب امور چنانچه ابو المظفر یوسف بن قزغلی المعروف بسبط ابن الجوزی در مرآة الزمان فی تاریخ الاعیان گفته قال سیف فکتب عمر الی ابی عبیدة سلام علیک اما بعد فانی قد عزلت خالدا عن جند الشام وولیتک امرهم فقم به والسلام فوصل الکتاب الی ابی عبیدة فکتم الحال حیاء من خالد وخوفا من اضطراب الامور ولم یوقفه علی الکتاب حتی فتحت دمشق وکان خالد علی عادته فی الامرة وابوعبیدة یصلی خلفه واین عذر هم مثل عذر استحیا هرگز قابلیت قبول ندارد بچند وجه اول درین عزل ونصب اگر خوف واضطراب امور میبود حضرت خلیفه ثانی خود سر روا نمیداشتند که درچنین حال این عزل ونصب را بعمل آرند چه بصیرت شان بامور سیاست ونظم ونسق خلافت نزد حضرات اهلسنت مسلم است وفوقیت شان درین باب بر سائر اصحاب حتی بر خلیفه اول حسب افادات شان متضح پس بتجویز صدور مثل این خطیه سیاسیه که سبب اضطراب امور وانخرام نظام جمهور باشد از ایشان مناسب شان حضرات اهلسنت نیست دوم آنکه اگر این عذر واقعیت میداشت بر فعل ابوعبیده حضرت خلیفه ثانی غیظ وغضب نمی فرمودند بلکه آنرا استحسان میکردند حالانکه غیظ وغضب شان برین امر صراحتهٔ در روایت واقدی وارد شده چنانچه دانستی سوم آنکه اگر فرض کرده شود که حضرت خلیفه ثانی محض بسبب غلظت وفظاظت خود بلا تامل وتفکر برین واقعه غیظ وغضب فرمودند ولی بحقیقت عذر ابوعبیده نبردند تاهم اگر این عذر واقعیتی میداشت عبد الله بن قرط که حامل کتاب اول خلیفه ثانی در باب عزل خالد بود واز واقعه کتمان ابوعبیده آگاهی داشت وحضرت خلیفه ثانی بمواجهه او اظهار این غیظ وغضب فرموده بودند اظهار این عذر مینمود وحضرتش را ازین تغیظ وتضجر بی محل

باز نیداشت چهارم آنکه این عذر باطل علی الفرض والتسلیم در کتمان کتاب اول خلیفهٔ ثانی که بدست عبد الله
بن قرط فرستاده بودند گنجایشی دارد چه محتمل ست که عبد الله بن قرط آنرا در وقتی آورده باشد که مسلمین بمحاصرهٔ دمشق
مشغول باشند و در آنوقت اعلام حقیقت حال موجب ضعف و اضمحلال شان بوده باشد لیکن این عذر در ابطال
در کتمان کتاب ثانی خلیفهٔ ثانی که بعد ادراک بشارت فتح دمشق بدست عقبه بن عامر جهنی فرستاده بودند هرگز
مقبول نمی تواند شد زیرا که بعد فتح دمشق و تسلط مسلمین بر آن و تاختن خالد بر توما و هربیس و معاودت ازین
سر یحل اضطرابی برائے امور مسلمین باقی نمانده بود لیکن ابوعبیده باز هم خالد را از حقیقت حال اگاه نکرد تا آنکه
او در عالم بیخبری نامه بنام ابوبکر مشتمل بر حالات مفصله نوشت و بدست عبد الله بن قرط که نامهٔ اول عزل خالد
از جانب خلیفهٔ ثانی بنام ابوعبیده آورده بود فرستاد و از همین جاست که چون خلیفهٔ ثانی نامهٔ خالد بنام ابوبکر
دیدند از رنگ رخ شان متغیر شد و از عبد الله بن قرط از راه تعجب درین باب مسائلت و مکالمت نموده اظهار غیظ
و غضب شدید گردیدند بالجمله عذر خوف اضطراب امور که درین واقعه برائے ابوعبیده تراشیده اند نفعی باو
نمی رساند و گلوی او را از الزام جرم کتمان امر الهی رها نمی کند و درینجا محتمل ست که اولیای ابوعبیده برای او عذری
دیگر بیاورند و فرمایند که هرچند خلیفهٔ ثانی در نامه های خود ابوعبیده را بتامیر خودش و عزل خالد اگاه نموده بود
لیکن ابوعبیده را از وجه عزل خالد که فسق و فجور او باشد با خبر نکرده بود والا ابوعبیده درین باب تاخیر را روا
لیکن این عذر هم درست نمیشود چه اولاً تفریط و تاخیر در بجا آوری احکام خلیفهٔ وقت خصوصاً در امتثال این امور
مهمه اگرچه سببش مفهوم نشود جایز نیست پس محض عدم آگاهی ابوعبیده از وجه عزل خالد مجوز تفریط صریح و تضییع
قبیح او نمیتواند شد و ثانیاً ادعای اینمعنی که خلیفهٔ ثانی در نامه های خود ابوعبیده را از فسق و فجور خالد که وجه
عزلش بود آگاه نکرده بود ادعائے باطلی ست که اقدام نمیکند بران مگر کسیکه تواریخ معتمده و آثار مستنده را بغیر نظر
و از تتبع و امعان آن خاسر و قاصر بوده باشد طبری در تاریخ خود گفته و اما ابن اسحق فانه قال فی امر خالد
وعزل عمر ایاه ما ثنا محمد بن حمید قال ثنا سلمة عنه قال انما نزع عمر خالداً فی کلام کان خالد
تکلم به فیما یزعمون ولم یزل عمر علیه ساخطاً ولامره کارهاً فی زمان ابی بکر کله لوقعته بابن
نویرة وما کان یعمل به فی حربه فلما استخلف عمر کان اول ما تکلم به عزله فقال لا یلی
لی عملاً ابداً فکتب عمر الی ابی عبیدة ان خالد اکذب نفسه فهو امیر علی ما هو علیه وان هو
لم یکذب نفسه فانت الامیر علی ما هو علیه ثم انزع عمامته عن راسه و قاسمه ماله نصفین

وابن الاثیر الجزری در تاریخ کامل گفته وکان اول کتاب کتبه الی ابی عبیدة بن الجراح بتولیة جند خالد
وبعزل خالد لانه کان علیه ساخطا فی خلافة ابی بکر کلها لوقعته بابن نویرة وما کان یعمل
فی حربه واول ما تکلم به عزل خالد وقال لا یلی لی عملا ابدا وکتب الی ابی عبیدة ان اکذب
خالد نفسه فهو الامیر علی ما کان علیه وان لم یکذب نفسه فانت الامیر علی ما هو علیه
وانزع عمامته عن راسه وقاسمه ماله وسبط ابن الجوزی در مرآة الزمان گفته وکتب عمر الی ابی عبیدة
اما بعد فان اکذب خالد نفسه فهو امیر علی من معه وان لم یکذب نفسه فانت الامیر علی من هو
ثم انزع عمامته عن راسه وقاسمه ماله نصفین وابن کثیر دمشقی در تاریخ خود گفته ذکر ابن اسحق ان عمر
انما عزل خالد الکلام بلغه عنه ولما کان من امر مالک بن نویرة و قال لا یلی لی عملا ابدا ف
کتب عمر الی ابی عبیدة ان اکذب خالد نفسه فهو امیر علی ما کان علیه وان لم یکذب نفسه
فهو معزول فانتزع عمامته عن راسه وقاسمه ماله نصفین از ین عبارات ظاهر شد که خلیفه ثانی
در باب عزل خالد کتابی که بابو عبیده نوشته بودند در ان کتاب ابو عبیده را مامور کرده بودند که خالد
را امر بتکذیب نفس خود نماید و اگر خالد نفس خود را نسبت بکذب ننماید پس او را معزول گرداند و عمامه او را
از سر او نزع کند و مال او را نصف نصف مقاسمه نماید و زیاده ازین اهتمام در اظهار فسق و فجور چه
خواهد بود و ازینجا ظاهر گردید که واقدی در ذکر نامه اول خلیفه ثانی که مشتمل عزل خالد بود راه اجمال و اختصار
پیموده است و آن السیاق تام که مشتمل الزام و اجرام خالد مرتکب آثام ست وارد نموده دوم آنکه ابوعبیده
بار دیگر در باب کتمان عزل خالد مخالفت صریح حکم خلیفه ثانی آغاز نهاده بمدارات و مجاملات اخون الخائن العظیم
الخیانة امانت و دیانت تقدیری خود را برباد فنا داده بیانش آنکه در سنه هفده از هجرت هرگاه خلیفه ثانی
بشام رفتند و بعد فراغ از عزل و نصب امرای اجناد رجوع بمدینه کردند خالد بن الولید بزیر دستی ابوعبیده
حاکم قنسرین بود و چون او با عیاض بن غنم بسبب ادراب اموال عظیمه بدست آورد و فرمان آنرا آفاق
بغرض اخذ و انتفاع قصد و انتجاع او کردند از انجمله اشعث بن قیس نیز بود که در قنسرین نزد خالد بن الولید
رسید و خالد او را ده هزار درم بخشید هرگاه این خبر قارع صماخ خلیفه ثانی گردید بریدی را طلب کردند و کتابی بسوی
ابوعبیده نوشتند و او را مامور نمودند بانکه خالد را ایستاده کند و او را بعمامه او مقید نماید و کلاه او را
از سرش بگیرد تا آنکه خالد اعلام نماید که این بخشش او باشعث از کجاست پس اگر گمان کند که این بخشش

قدح صریح در امانت ابوعبیده

از دستبردی است که در اموال مسلمین نموده پس تحقیقا اقرار بخیانت خود کرده و اگر گمان کند که از مال خودش
هست پس تحقیقا اسراف کرده است و در هر حال او را معزول گرداند و عمل او را بسوی خود ضم نماید و هرگاه
این نامه خلیفه ثانی نزد ابوعبیده رسید خالد را بذریعه نامه خود طلب کرد بعد از آن مردم را جمع نمود و بر منبر
نشست برید خلیفه ثانی بایستاد و از خالد سوال حقیقت حال بخشش آغاز نهاد لیکن او در جواب کاربند سکوت
گردید تا اینکه نوبت بتکرار و اکثار رسید و ابوعبیده درین حال ساکت و صامت بود و چیزی نمیگفت حالانکه
از جانب خلیفه مامور بود که خالد را بعمامه او تعقید کند و کلاه از سرش بگیرد و او را در همین حال بدارد تا آنکه او از
حقیقت بخشش آگاه نماید مگر بلال که در آنوقت حاضر بود ایستاده شد و از حکم خلیفه خالد را مطلع ساخت و
بنزع قلنسوه و تعقید او بعمامه نیز بپرداخت و او را بجواب دادن از حال بخشش الحاح کرد آخر الامر خالد ناچار شد
و گفت این بخشش از مال خود من بود چون حکم خلیفه همین بود که خالد تا وقت اظهار حال بخشش معقید باشد بلال
بعد تحصیل جواب از خالد او را رها کرد و خالد بعد این حال پر اختلال قرین تحیر ماند و نمیدانست که معزول میباشد
یا غیر معزول و ابوعبیده با وصف آنکه از جانب خلیفه مامور بود باینکه خالد را در هر حال عزل نماید مطلقا از
عزلش او را اعلام و اخبار نکرد تا اینکه چون کار بطول انجامید و خالد بخدمت خلیفه رسید حضرت شان پی بحقیقت
امر بردند و تفریط و تقصیر ابوعبیده را درین باب دریافتند و بناچاری بخود خالد نوشتند که بخدمت شان حاضر
آید چون خالد ازین حال آگاهی یافت بسوی ابوعبیده شد و او را بر کتمان خبر عزل خود ملامت کرد ابوعبیده
گفت من نبودم که تخویف تو بکردم تا وقتیکه برای آن چاره می یافتم و بتحقیق که دانسته بودم که این عزل ترا
خائف میکند خالد چون این عذر مهمل ابوعبیده شنفت چاره و ناچار عزم مدینه کرد و هرگاه بخدمت خلیفه ثانی
رسید حضرت شان بعد تعییر و تانیب او را مصادره کردند و بکیفر کردارش رسانیدند بالجمله ازین روایت
سراپا نکایت که بتفصیلش انشاء الله المجیب عما قریب خواهی رسید کمال مراعات و محابات ابوعبیده بن الجراح
با خالد عظیم الافتضاح و عدم امتثال امر خلیفه ثانی در عزل آن خائن جانی نهایت واضح و لائح است و فضائح
و قبائحی که ازین مقام برای ابوعبیده ثابت و محقق میشود بوجه مزید اتضاح محتاج تبیین و تصریح نیست
و بعد درک آن در بطلان حدیث امانت ابوعبیده ریبی باقی نمی ماند حالا عبارات علمای اعلام و نبلای
عالیمقام سنیه که مجوز و مصحح ارتماذکر میباشد باید شنید ابوجعفر محمد بن جریر طبری در تاریخ خود گفته و فی هذه
السنة اعنی سنة ادرب خالد بن الولید و عیاض بن غنم فی روایة سیف عن شیوخه

وذكر ذلك كتب الي السري عن شعيب عن سيف عن ابي عثمان وابي حارثة والمهلب قالوا و
ادرب سنة خالد وعياض فسارا فاصابا اموالا عظيمة وكانا توجها من الجابية ثم رجع
عمر الى المدينة وعلى حمص ابو عبيدة وخالد تحت يديه على قنسرين وعلى دمشق يزيد بن
ابي سفيان وعلى الاردن معاوية وعلى فلسطين علقمة بن مجزز وعلى الاهراء عمرو بن عبسة
وعلى السواحل عبد الله بن قيس وعلى كل عمل عامل فقامت مسالح الشام ومصر والعراق
على ذلك الى اليوم لم تجز امة الى اخرى عملها بعد الا ان يقتحموا عليهم بعد كفر منهم فيعيدوا
مسالحهم بعد ذلك فاعتدل ذلك سنة ... كتب الي السري عن شعيب عن سيف عن ابي
المجالد وابي عثمان والربيع وابي حارثة قالوا ولما قفل خالد وبلغ الناس ما اصابت تلك
الصائفة انتجعه رجال فانتجع خالدا رجال من اهل الآفاق فكان الاشعث بن قيس ممن
انتجع خالدا بقنسرين فاجازه بعشرة آلاف وكان عمر لا يخفى عليه شيء في عمله كتب اليه
من العراق بخروج من خرج ومن الشام بجائزة من اجيز فيها فدعا البريد وكتب معه
الى ابي عبيدة ان يقيم خالدا ويعقله بعمامته وينزع عنه قلنسوته حتى يعلمهم من
اين اجازة الاشعث امن ماله ام من اصابة اصابها فان زعم انها من اصابة اصابها
فقد اقر بخيانة وان زعم انها من ماله فقد اسرف واعزله على كل حال واضمم اليك عمله
فكتب ابو عبيدة الى خالد فقدم عليه ثم جمع الناس وجلس لهم على المنبر فقام البريد
فقال يا خالد امن مالك اجزت بعشرة آلاف ام من اصابة فلم يجبه حتى اكثر عليه و
ابو عبيدة ساكت لا يقول شيئا فقام بلال اليه فقال ان امير المومنين امر فيك بكذا
وكذا ثم تناول قلنسوته فعقله بعمامته وقال ما تقول امن مالك ام من اصابة
قال لا بل من مالي فاطلقه واعاد قلنسوته ثم عممه بيده ثم قال نسمع ونطيع لولاتنا ونفخم
ونخدم موالينا قالوا واقام خالد متحيرا لا يدري امعزول ام غير معزول وجعل ابو عبيدة
لا يخبره حتى اذا طال على عمر ان يقدم ظن الذي قد كان فكتب اليه بالاقبال فاتى خالد
ابا عبيدة فقال رحمك الله ما اردت الى ما صنعت كتمتني امرا كنت احب ان اعلمه
قبل اليوم فقال ابو عبيدة اني والله ما كنت لاروعك ما وجدت لذلك بدا وقد علمت

في ... ابوبكر

ان ذلک بروحلث قال فرجع خالد الی قنسرین فخطب اهل عمله و ودعهم و تحمل ثم اقبل الی حمص فخطبهم وودعهم
ثم خرج نحو المدینة حتی قدم علی عمر فشکاه وقال لقد شکوتک الی المسلمین و بالله انک فی امری غیر مجمل یا عمر
فقال عمر من این هذا الثری قال من الانفال والسهمان ما زاد علی الستین الفا فلک فقوم عمر عروضه
فخرجت الیه عشرون الفا فادخلها بیت المال ثم قال یا خالد والله انک علی لکریم وانک الی لحبیب ولن تعاتبنی
بعد الیوم علی شیء و عز الدین علی بن محمد الجزری المعروف بابن الاثیر در تاریخ کامل گفته ذکر عزل خالد بن الولید
فی هذه السنة وهی سنة سبع عشرة عزل خالد بن الولید عما کان علیه من التقدم علی الجیوش والسرایا
وسبب ذلک انه کان ادرب هو و عیاض بن غنم فاصابا اموالا عظیمة وکانا توجها من الجابیة مرجع
عمر الی المدینة وعلی حمص ابو عبیدة وخالد تحت یده علی قنسرین وعلی دمشق یزید وعلی الاردن معاویة
وعلی فلسطین علقمة بن مجزز وعلی الساحل عبد الله بن قیس و بلغ الناس ما اصاب خالد فانتجعه رجال وکان
منهم الاشعث بن قیس فاجازه بعشرة آلاف ودخل خالد الحمام فتدلک بغسل فیه خمر فکتب الیه عمر بلغنی انک
تدلکت بخمر وان الله قد حرم ظاهر الخمر و باطنه ومسه فلا تمسوها اجسادکم فکتب الیه خالد انا قتلناها فعادت
غسولا لا خمرا فکتب الیه عمر ان آل المغیرة ابتلوا بالجفاء فلا اماتکم الله علیه فلما فرق خالد فی الذین انتجعوه الاموال سمع
بذلک عمر بن الخطاب وکان لا یخفی علیه شیء من عمله فدعا عمر البرید فکتب معه الی ابی عبیدة ان یقیم خالدا و یعقله
بعمامته و ینزع عنه قلنسوته حتی یعلمکم من این اجاز الاشعث امن ماله ام من مال اصابة اصابها؟
فان زعم انه فرقه من اصابة اصابها فقد اقر بخیانة وان زعم انه من ماله فقد اسرف واعزله علی
کل حال واضمم الیک عمله فکتب ابو عبیدة الی خالد فقدم علیه ثم جمع الناس وجلس لهم علی المنبر
فقام البرید فسأل خالدا من این اجاز الاشعث فلم یجبه و ابو عبیدة ساکت لا یقول شیئا فقام بلال
فقال ان امیر المؤمنین امر فیک بکذا و کذا و نزع عمامته فلم یمنعه سمعا و طاعة و وضع قلنسوته
ثم اقامه فعقله بعمامته وقال من این اجزت الاشعث من مالک اجزت ام من اصابة اصبتها؟
فقال بل من مالی فاطلقه و اعاد قلنسوته ثم عممه بیده ثم قال نسمع ونطیع لولاتنا و نفخم و نخدم
موالینا قال و اقام خالد متحیرا لا یدری امعزول او غیر معزول ولا یعلمه ابو عبیدة بذلک تکرمة و تفخمة
فلما تاخر قدومه علی عمر ظن الذی کان فکتب الی خالد بالاقبال الیه فرجع الی قنسرین فخطب الناس
وودعهم و رجع الی حمص فخطبهم ثم سار الی المدینة فلما قدم علی عمر شکاه وقال قد شکوتک الی

عزل عمر خالدا ... ابو عبیدة

عزل خالد بالخمر و اتهام عمر ایاه ... فی ذلک

المسلمین فی الله انك فی امری لغیر مجمل فقال له عمر من این هذا الثراء قال من الانفال والسهمان مازاد علی ستین
الفا فلك فقوم عمر ماله فزاد عشرین الفا فجعلها فی بیت المال ثم قال یا خالد والله انك علی لکریم وانك الی لحبیب
سوم آنکه ابوعبیده در باب اجراء حد بر شاربین خمر که مستوجبین عقاب الیم و مستحقین عتاب عظیم بودند مداهنت فظیعه و
مماطلت شنیعه بعمل آورده امانت مزعومی و دیانت مفروضی خود را یکسر بکنار ربوار بود و مار برده تفصیل این اجمال آنکه
ابوجندل و بعض دیگر از اصحاب که حسب مزعوم اهلسنت محرز شرف صحبت رسول صلی الله علیه و آله ماهب القبول
بودند بشرب مشعشعه شمول در شام اقدام کردند و باوصف ارتکاب این کبیرهٔ موبقه و جریمهٔ مرتکباهم لجلله و مجاجهٔ باطله طریق
مراء و لجاج باقدام انحراف و اعوجاج سپردند ابوعبیده باوصف آنکه از کبار اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله
الاطیاب بشمار میرفت از عهدهٔ جواب احتجاج فاسد و استدلال کاسد شان نتوانست که بیرون آید ناچار از ان زمرهٔ اثمه
شوم مغلوب و مخصوم گردیده رجوع بجانب خلافت مآب نمود و عرض حال آن زمرهٔ شراب بکتابت کتاب نمود از پیشگاه
خلافت بنام ابوعبیده حکم صادر شد که ایشان را جمع نماید و بر سر مردم سوال کند که آیا خمر حرام است یا حلال اگر گمان کنند که حلال
است پس گردنهای شان را بزنند و اگر اظهار کنند که حرام است اجرای حد بر ایشان نموده استتابت شان کند هرگاه ابوعبیده
ازین حکم آگاه شد آن زمره را طلب نمود و سوال کرد از انجا که ادعای حلیت موجب قتل بود و اعتراف بحرمت سبب جلد
لذلک بمفاد من ابتلی ببلیتین اعتراف بحرمت کردند لیکن با انهم در محفوظ ماندن خود از اجرای حد حیلهٔ عجیب و سیلهٔ
غریب برانگیختند و بابوعبیده گفتند که ما را بگذار تا بدشمن جنگ کنیم اگر کشته شدیم فذاک و الا آنچه میخواهی با ما بکن ابوعبیده
این تقریر سراسر تغریر و تسطیر سراپا تزویر از ایشان قبول نمود و ایشان را اجازت جنگ داد تا آنکه از جملهٔ ایشان ابوالازور
ضرار بن الازور کشته شد و دیگران که باقی ماندند محدود شدند و این صنیع شنیع ابوعبیده صراحةً از قبیل تعطیل حدود است
و پر ظاهر است که کسی که در عهد ولایت و حکومت خود این چنین معاملهٔ قبیحه و مجاملهٔ فضیحه بفساق شاربین خمر و فجار خائنین
عمر نماید او هرگز حظی از امانت فی الاسلام نخواهد داشت و احدی او را مصداق امین هذه الامه نخواهد انگاشت
یا لله و للعجب مگر مستحق این لقب جلیل و وصف جمیل بجز مرتکب خیانت و مضیع امانت کسی دیگر نبود حاشا ثم
حاشا و ازینجا بظهور تمام و تحقق تام واضح میگردد که حدیث امانت ابوعبیده از موضوعات باطله و مفتریات عاطلهٔ
قومست که همواره درصدد تخریب دین مبین و توهین شرع متین افتاده داد مظاهرت و موازرت بهر غادر خائن آثم
کاذب داده اند حالا روایات این واقعهٔ مخزیه و اخبار این خطهٔ مردیه باید شنفت و بر مساعی جمیلهٔ کبار سنیه که در کتمان
مطاعن و ستر مشائن اسلاف خود بذل نموده اند آفرینها باید گفت ابوجعفر محمد بن جریر طبری در تاریخ خود در احداث

سنه ثمانی عشرة گفته کتب الی السری یقول ثنا شعیب عن سیف عن الربیع وابی المجالد وابی عثمان وابی حارثة قالوا و
کتب ابوعبیدة الی عمر ان نفرا من المسلمین اصابوا الشراب منهم ضرار وابو جندل فسألناهم فتاولوا وقالوا خیرنا
فاخترنا قال فهل انتم منتهون ولم یعزم علینا فکتب الیه عمر فذلک بیننا وبینهم فهل انتم منتهون یعنی فانتهوا
وجمع الناس فاجتمعوا علی ان یضربوا فیها ثمانین جلدة ویضمنوا الفسق ومن تاول علیها بمثل هذا فان
ابی قتل فکتب عمر الی ابی عبیدة ان ادعهم فان زعموا انها حلال فاقتلهم وان زعموا انها حرام فاجلدهم
ثمانین فبعث الیهم فسألهم علی رؤس الناس فقالوا حرام فجلدهم ثمانین ثمانین وحد القوم وندموا علی لجاجتهم وقال
لیحدثن فیکم یا اهل الشام حادث فحدث عام الرمادة کتب الی السری عن شعیب عن سیف عن عبد الله بن شبرمة عن الشعبی
بمثله کتب الی السری عن شعیب عن سیف عن عبید الله بن عمر عن نافع قال لما قدم علی عمر کتاب ابی عبیدة فی ضرار وابی جندل
کتب الی ابی عبیدة فی ذلک وامره ان یدعو بهم علی رؤس الناس فیسألهم احرام الخمر ام حلال فان قالوا حرام فاجلدهم
ثمانین جلدة واستتبهم وان قالوا حلال فاضرب اعناقهم فدعا بهم فسألهم فقالوا بل حرام فجلدهم
فاستحیوا فلزموا البیوت ووسوس ابو جندل فکتب ابو عبیدة الی عمر ان ابا جندل قد وسوس الا ان یاتیه
الله علی یدیک بفرج فاکتب الیه وذکره فکتب الیه عمر وذکره فکتب الیه من عمر الی ابی جندل ان الله لا یغفر
ان یشرک به ویغفر ما دون ذلک لمن یشاء فتب وارفع راسک وابرز ولا تقنط فان الله عز وجل
یقول یا عبادی الذین اسرفوا علی انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله یغفر الذنوب جمیعا انه هو الغفور
الرحیم فلما قراه علیه ابو عبیدة تطلق واسفر عنه وکتب الی الاخرین بمثل ذلک فبرزوا وکتب الی الناس
علیکم انفسکم ومن استوجب التغییر فغیروا علیه ولا تعیروا احدا فیفشو فیکم البلاء کتب الی السری
عن شعیب عن سیف عن محمد بن عبد الله عن عطاء نحوا منه الا انه لم یذکر انه کتب الی الناس الا
یعیروهم وقال قالوا جاشت الروم دعونا نغزوهم فان قضی الله لنا الشهادة فذلک والا عمدت للذی
ترید فاستشهد ضرار بن الازور فی قوم وبقی الاخرون فحدوا وقال ابو الزهراء القشیری فی ذلک [له]
الم تر ان الدهر یعثر بالفتی ؛ ولیس علی صرف المنون بقادر ؛ صبرت ولم اجزع وقد مات اخوتی ؛ ولست
عن الصهباء یوما بصابر ؛ رماها امیر المؤمنین بحتفها ؛ فخلانها یبکون حول المعاصر ؛ وابو الحجاج
یوسف بن محمد البلوی در کتاب الف باء در ذکر خمر گفته وشربها قوم فی الاسلام قبل تحریمها فلما انزل تحریمها
بادروا فی الاوان الی کسر الاوان والی شق الزقاق وسفکوا ما فیها فی الزقاق ومنهم ایضا من شربها تاولا

له ابن حجر عسقلانی در اصابه در ترجمه ابی الزهراء القشیری گفته ثم قال سیف فی قصة من شرب الخمر بدمشق وحدهم عمر وقال ابو الزهراء القشیری سه صبرت ولم اجزع وقد مات اخوتی ؛ ولست علی الصهباء یوما بصابر ؛ رماها امیر المؤمنین بحتفها ؛ فخلانها یبکون حول المعاصر ۱۲ منه

قول الله تعالى ليس على الذين امنوا وعملوا الصالحات جناح فی ما طعموا اذا ما اتقوا وامنوا وعملوا الصالحات
نفتش بها ابوجندل واسمه العاصی بن سهیل وشربها معه ابوالازور وضرار بن الخطاب وهو بالشام
فکتب ابوعبیدة بن الجراح بذلک الی عمر بن الخطاب رضی الله عنهم فامره ان یحدّهم فلما جاء الکتاب
بذلک قالوا لابی عبیدة دعنا نلق العدو فان قتلنا فذلک وان رجعنا تحدنا فلقوا العدو فقتل الازور
وحده الاخران وابوعمر یوسف بن عبد الله القرطبی المعروف بابن عبد البر در کتاب الاستیعاب در ترجمۂ ابوجندل
گفته وذکر عبد الرزاق عن ابن جریج قال اخبرت ان ابا عبیدة بالشام وجد ابا جندل بن سهیل و
ضرار بن الخطاب وابا الازور وهم من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم قد شربوا الخمر فقال
ابوجندل لیس علی الذین امنوا وعملوا الصالحات جناح فیما طعموا الایة کلها فکتب ابوعبیدة الی
عمر ان ابا جندل خصمنی بهذه الایة فکتب عمر ان الذی زین لابی جندل الخطیئة زین له الخصومة فاحدّهم
قال ابوالازور اتحدوننا قال ابوعبیدة نعم قال فدعونا نلقی العدو غدا فان قتلنا فذاک وان رجعنا
الیکم فحدونا فلقی ابوجندل وضرار وابوالازور العدو فاستشهد ابوالازور وحدّ الاخران وابوالحسن
علی بن محمد الجزری المعروف بابن الاثیر در اسد الغابه در ترجمۂ ابوجندل گفته وذکر عبد الرزاق عن ابن جریج قال
اخبرت ان ابا عبیدة بالشام وجد ابا جندل بن سهیل وضرار بن الخطاب وابا الازور وهم
من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم قد شربوا الخمر فقال ابوجندل لیس علی الذین امنوا وعملوا
الصالحات جناح فیما طعموا اذا ما اتقوا وامنوا وعملوا الصالحات الایة کلها فکتب ابوعبیدة الی عمر ان
ابا جندل خصمنی بهذه الایة فکتب الیه عمر الذی زین لابی جندل الخطیئة زین له الخصومة فاحدّهم
فقال ابوالازور اتحدوننا قال ابوعبیدة نعم قال ابوالازور فدعونا نلقی العدو غدا فان قتلنا فذاک
وان رجعنا الیکم فحدونا فلقی ابوالازور وضرار وابوجندل العدو فاستشهد ابوالازور وحدّ الاخران
واحمد بن علی بن محمد العسقلانی المعروف بابن حجر در اصابه در ترجمۂ ابوالازور گفته قال عبد الرزاق فی مصنفه عن ابن جریج
اخبرت ان ابا عبیدة بالشام یعنی لما کان امیرا علیها وجد ابا جندل بن سهیل وضرار بن الخطاب و
ابا الازور وهم من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم قد شربوا الخمر فقال ابوجندل لیس علی الذین امنوا
وعملوا الصالحات جناح فیما طعموا اذا ما اتقوا وامنوا وعملوا الصالحات الایة کلها وکتب ابوعبیدة
الی عمر یخبره بان ابا جندل خصمنی بهذه الایة فکتب عمر الیه الذی زین لابی جندل الخطیئة زین له

الخصومة فاحد دهم فقال ابو الازور ان کنتم تحدوننا انه عونا نلقی العدو عدونا فان قتلنا فذلک و ان رجعنا الیکم

[illegible] شرب خمر ابوعبیده

فحدونا فلقوا العدو فاستشهد ابو الازور و حد الاخران انتهی و ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن عروة بن

الزبیر قال شرب عبد بن الازور و ضرار بن الخطاب و ابو جندل بن سهل بن عمرو بالشام فاتی بهم ابو عبیدة

بن الجراح فقال ابو جندل و الله ما شربتها الا علی تاویل انی سمعت الله یقول لیس علی الذین امنوا و

عملوا الصالحات جناح فیما طعموا اذا ما اتقوا و امنوا و عملوا الصالحات فکتب ابو عبیدة الی عمر بامرهم

فقال عبد الله بن الازور انه قد حضرنا عدونا فان رأیت ان تؤخرنا الی ان نلقی عدونا غدا فان

الله اکرمنا بالشهادة کفاک ذاک و لم تقمنا علی خزایة و ان نرجع نظرت الی ما امرک به صاحبک فامضیته

قال ابو عبیدة فنعم فلما التقی الناس قتل عبد بن الازور شهیدا فرجع الکتاب کتاب عمر ان الذی اوقع

ابا جندل فی الخطیئة قد تهیأ له فیها بالحجة و اذا اتاک کتابی هذا فاقم علیهم حدهم و السلام فدعا بهما

ابو عبیدة فحدهما و ابو جندل له شرف و لابیه فکان یحدث نفسه حتی قیل انه قد وسوس فکتب ابو عبیدة

الی عمر اما بعد فانی قد ضربت ابا جندل حدا و انه حدث نفسه حتی خشینا علیه انه قد هلک فکتب عمر

الی ابی جندل اما بعد فان الذی اوقعک فی الخطیئة قد حرمت علیه التوبة بسم الله الرحمن الرحیم حم تنزیل

الکتاب من الله العزیز العلیم غافر الذنب قابل التوب شدید العقاب ذی الطول لا اله الا هو الیه المصیر

فلما قرأ کتاب عمر ذهب ما کان به کانما انتشط من عقال (رق) چهارم آنکه ابو عبیده چون بر سر امارت جنود

شام رسید چنان سرخوش نشهٔ زعامت اهل اسلام گردید که در باب اهل حمص که از جملهٔ مصالحین و معاهدین و معاهدین

و مسالمین با مسلمین بودند بی تامل و تحرج ارادهٔ اخراج و ازعاج شان از بلد نمود و باظهار این قصد علی رؤس

الاشهاد مسلک عدوان بخطوات لداد پیمود و پر ظاهر است که نقض عهد و غدر و خیانتی بیاشد که در جمیع ادیان آنرا محظور و

ممنوع داشته اند و اهل ایمان و ایقان آنرا بیش از بیش فظیع و شنیع انگاشته پس کسیکه درین امر غیر هین تجاسر بین برده

کار آورد و علی الاعلان بلا تستر و کتمان ارادهٔ چنین اعتدا و طغیان کرده داغ افتضاح بر ناصیهٔ خویش گذارد آیا میتوان

گفت که او العیاذ بالله باب مدینهٔ علم در امانت فی الاسلام و نائل لقب امین الامة از حضرت خیر الانام علیه و آله

الاف التحیة و السلام بوده هل هذا الا بهت ظاهر لا یعتد علیه لا دقیق مجاهر ابو اسمعیل محمد بن عبد الله الازدی

البصری در کتاب فتوح الشام زیر عنوان جمع الروم للمسلمین بعد ان اخرجهم المسلمون من الشام

گفته فلما جاء ابا عبیدة خبرهم و عددهم و کثرتهم و ما اقبلوا به من عنیرهم ممن کان علی دینهم و طاعتهم

ممن يحضره ذو رأي لا يكتم ذلك المسلمين وان يستشيرهم فيه لينظر ما يؤول اليه رأي جماعتهم فدعا رؤس
المسلمين وذوي الهيئة والصلاح منهم ثم قام فحمد الله واثنى عليه وصلى على النبي صلى الله عليه ثم قال
اما بعد فان الله عز وجل وله الحمد قد ابلاكم ايها المؤمنون فاحسن البلاء عندكم وصدقكم الوعد
واعزكم بالنصر واراكم في كل موطن ما تسرون به وقد سار اليكم عدوكم من المشركين بعدد كثير ونفروا اليكم
فيما حدثني عيون بنفير الروم الاعظم فجاؤكم براً وبحراً حتى خرجوا الى صاحبهم بانطاكية ثم قد وجه اليكم
ثلاثة عساكر في كل عسكر منها ما لا يحصيه الا الله من البشر وقد احببت الا اغركم من انفسكم وان لا اطوي
عنكم خبر عدوكم ثم تشيرون علي برأيكم واشير عليكم برأيي فانما انا كاحدكم فقام يزيد بن ابي سفيان
فحمد الله واثنى عليه وصلى على النبي صلى الله عليه ثم قال له نعم ما رأيت رحمك الله اذ لم تكتم عنا ما اتاك
من عدونا وانا مشير عليك فان كان صواباً فذلك ما نويت وان لم يكن الرأي غير ما اشير به فاني لا
اعتمد غير ما يصلح المسلمين اري ان تعسكر على باب مدينة حمص بجماعة المسلمين وتدخل النساء
والابناء والاولاد داخل المدينة ثم تجعل المدينة في ظهورنا ثم تبعث الى خالد بن الوليد فيقدم
عليك من دمشق وتبعث الى عمرو بن العاص فيقدم عليك من الاردن وارض فلسطين فتلقاهم بجماعة
من معك من المسلمين وقام شرحبيل بن حسنة فحمد الله واثنى عليه وصلى على النبي صلى الله عليه ثم قال
اما بعد فان هذا مقام لا بد فيه من النصيحة للمسلمين وان خالف الرجل منا اخاه فانما على كل امرئ
منا ان يجهد نفسه ورأيه للمسلمين في النصيحة وانا الان فقد رأيت غير ما رأى يزيد وهو والله عندي
من الناصحين لجماعة المسلمين ولكن لا اجد بداً من ان اشير عليكم بما اظنه خيرا للمسلمين اني لا اري
ان تدخل ذراري المسلمين مع اهل حمص وهم على دين عدونا هذا الذي قبل الينا من المشركين ولا آمن
ان وقع بيننا وبينهم الحرب ما انتشاغل بهم ان ينقضوا عهدنا وان يثبوا على ذرارينا فيتقربون بهم
الى عدونا فقال له ابو عبيدة ان الله قد اذلهم لكم وسلطانكم احب اليهم من سلطان عدوكم واما
اذ ذكرت ما ذكرت وخوفتنا ما خوفتنا فاني اخرج اهل المدينة منها وانزلها عيالنا وادخل رجالا من
المسلمين فيقومون على سورها وابوابها ونقيم نحن بمكاننا هذا حتى يقدم علينا اخواننا فقال له
شرحبيل ليس ذلك لك ولا لنا معك ان تخرجهم من ديارهم وقد صالحناهم عليها وعلى اموالهم الا
نخرجهم منها و محمد بن خاوندشاه بن محمود در روضة الصفا در ذکر واقعهٔ مذکوره آورده چون عزیمت لشکر روم و

برأيي

کثرت عدد ایشان مسمع شریف ابوعبیده بن الجراح رسید اندیشناک شده با اهل کیاست و دانش در باب اقامت و انتقال
وثبات و ارتحال مشورت فرمود یزید بن ابی سفیان گفت صواب آن ست که متعلقان خود را در شهر حمص گذاشته خود بیرون
رویم و بظاهر شهر را معسکر ساخته باستحضار لشکر دمشق و فلسطین و اردن فرمان دهیم و چون سپاه مجتمع گردد با دلی قوی
و املی فسیح روی بقلع و قمع دشمنان نهیم شرحبیل بن حسنه گفت گذاشتن اهل و عیال در شهر و اعتماد نمودن بر ترسایان
مصلحت نیست چه میشاید که ایشان نقض عهد نموده بهنگام فرصت متعلقان ما را بهم کیشان خود سپارند ابوعبیده
گفت بر سکان قلعه اعتماد نیست ایشان را از حصار بیرون کنیم تا مردم ما مطمئن و آسوده خاطر باشند شرحبیل گفت که
این صورت خلاف پیمان اهل اسلام ست چه ما با جماعتی عهد کرده ایم که ایشان را از مساکن اخراج نکنیم و جمال الدین محدث
شیرازی در روضة الاحباب در ذکر همین واقعه گفته و چون این خبر بسمع ابوعبیده رسید فی الحال امر باحضار امرا و سرداران
لشکر خود فرمود و با ایشان دران باب مشاوره نمود هر کس سخنی که بخاطرش میرسید و او را صواب مینمود بموقف انها میرسانید
یزید بن ابی سفیان گفت رای من آنست که نامه باطراف و اکناف بلاد شام که در تصرف ماست نویسی تا جیوش اسلامیه
خود را مستعد و آماده ساخته نزد ما گرد آیند و نساء و صبیان و اهل و عیال خود را در شهر حمص بگذاریم و خود در مقابله دشمن ایستاده
مقاتله نمائیم شرحبیل بن حسنه گفت این رای اگرچه برای صلاح مسلمانان زده اما خالی از فسادی نیست حفظت
شیئا و غابت عنک اشیاء چه مقرر ست که ما چون با رومیان که در ملت و مذهب موافق حمصیان باشند آغاز مقاتله و
محاربه نمائیم ایمن نتوانیم بود از انکه حمصیان بنا بر توافق مذهب و ملت و تقادم مخالطت و صحبت که با رومیان دارند
غدری نمایند و عهدی بشکنند و زنان و اهل و عیال ما را بدست دشمنان باز دهند چه صلح ایشان با ما بحسب ضرورت
(حاشیه: عهدی)
واقع شده بران چندان اعتمادی نتوان کرد ع با دشمن من دوست چو بسیار نشست ٭ با دوست نشاید دگر باز
نشست ٭ پرهیز ازان عسل که با زهر آمیخت ٭ بگریز ازان مگس که با مار نشست ٭ ابوعبیده گفت اهل حمص را یارای آن
نباشد که چنین غدری بما بجا آرند چه ایشان بر قوت و قدرت ما واقف اند و خوفی عظیم از ما در دلهای ایشان استیلا یافته
اما چون تو ما را ازین امر تخویف نمودی رعایة للحزم رفع این توهم باید کرد ع فلا تیاسن لاشیاء شرا ٭ ولا تامن علی
سر خواجه بد نفس مباش بدگمان باش ٭ و از فتنه و مکر در امان باش ٭ مصلحت آن ست که اهالی حمص را از منازل و
اوطان ایشان ازعاج و اخراج کنیم نساء و ذراری خویش بجای ایشان ساکن گردانیم و جمعی را از مسلمانان برای محافظت
و حراست حصار نزد ایشان بگذاریم شرحبیل گفت چگونه عهدی که با ایشان بسته ایم نقض نمائیم و ایشان را بعد از اقرار کردن
از مسکن و وطن مألوف شان بیرون کنیم اخراج کنیم و ارتکاب خلاف امر اوفوا بالعهد ان العهد کان مسئولا نموده

جسد یا دیت لی لا تهدا له نیند تهشیم سه و لا تغدروا فاخلعوا مدته جهتا فان الغدر صاحبه ذلیل سه مباد آنکه
باشی تو پیمان شکن، که خاکست پیمان شکن را کفن انتهی کلام صاحب روضة الاحباب پنجم آنکه ابو عبیده برای
تطییب خاطر بعض کفار لئام تجویز کرده که صورت مجسمه او بسازند و آنان چشم را براندازند تا مکافات فعلی که از بعض
مسلمین با مجسمه ملک روم بغیر تعمد مردم سرزده بود بعمل آید و تلافی غدر موهوم که در مزعوم آن زراقه شوم ارتکاب آن رفته بود
رخ نماید و در کمال ظهورست که عمل تمثال ذی روح از اجسام بلاشبهه امر محظور و حرامست و اهانت امیر لشکر اسلام
بکندن چشم که منظر آن اغنام طغام بود علاوه بران لیس حضرات سنیه را که دلداده عظمت اصحاب میباشند انصاف
باید کرد که تجویز چنین فعل منکر که مشتمل بر محظورین بود آیا کار امین امت است یا کسی دیگر و آیا مجوز چنین تعییر و تحقیر قابل
تلقیب باین لقب فخیم است یا مستحق عذل و تعییر و لا ینبئک مثل خبیر قال الواقدی فی فتوح الشام
عن ملتمس بن عامر قال کنا فی بعض الغارات اذ نظرت الی العمود و علیه صورة الملک هرقل
فعجبنا منه وجعلنا نجول حوله ونحن نلعب بخیولنا و نعلمها الکر والفر وکان بید ابی جندل له
قناة تامة فقرب به فرسه من الصورة وهو لا یرید ذلک وهو غیر متعمد ففقأ عین
الصورة وکان قوم من الروم من غلمان صاحب قنسرین یحفظون العمود فرجع بعضهم الی البطریق وحدثه
بذلک عند ذلک دفع صلیبا من الذهب الی بعض اصحابه وسلم الیه مائة فارس من اعلام الروم وعلیهم الدیباج
وقلدهم المناطق المزخرفة وامر اصطخر ان یسیر معهم وقال له ارجع الی امیر العرب وقل له غدرتم
بنا ولم تفوا بذمتکم ومن غدر خذل فاخذ اصطخر الصلیب وسار مع المائة حتی اشرف علی ابی عبیدة
فلما نظر المسلمون الی الصلیب وهو مرفوع اسرعوا الیه ونکسوه ووثب ابو عبیدة واستقبلهم وقال
من انتم قال اصطخر انا رسول الیک من صاحب قنسرین وقد غدرتم ونقضتم قال ابو عبیدة وما سبب
نقضنا الصلح کم ومن نقض. قال نقضه الذی فقأ عین ملکنا فقال ابو عبیدة وحق رسول الله ما علمت
بذلک وسوف اسئل عن ذلک قال ثم نادی ابو عبیدة فی العرب یا معاشر العرب من فقأ عین التمثال فلیخبرنا
عن ذلک قال ابو جندل بن سهیل بن عمرو انا فعلت ذلک من غیر تعمد فما الذی یرضیک منا قال العلاج
لا نرضی حتی نفقأ عین ملککم یریدون بذلک لینظروا الی وفاء ذمة المسلمین فقال ابو عبیدة فها انا اصنعوا
بی مثل ما صنعتم بصورتکم قالوا لا نرضی بذلک و لا نرضی الا بملککم الاکبر الذی یلی العرب کلها فقال ابو عبیدة
ان عین ملکنا امتنع من ذلک قال وغضب المسلمون اذ ذکروا عین عمر رضی الله عنه وهموا بقتلهم فنهاهم

ابوعبیدة عن ذلك فقال المسلمون نحن دون امیرنا نفدیه بانفسنا ونفقأ عیوننا دونه فقال
اصطخر عند ما نظر الی المسلمین قد هموا بقتله لا نفقأ عینه ولا عیونکم ولکن نصور صورة امیرکم علی عمود
ونصنع به مثل الذی صنعتم بصورة ملکنا فقال المسلمون ان صاحبنا ما صنع ذلك الا من غیر
تعمد وانتم تریدون العمد فقال ابوعبیدة مهلا یا قوم فاذا رضی القوم بصورتی فانا اجیبهم الی ذلك لا تقتلوا
ولا یتحدث القوم انا عاهدنا ثم غدرنا فان هؤلاء القوم لا عقل لهم ثم اجابهم ابوعبیدة الی ذلك قال
فصورت الروم مثل صورة ابی عبیدة علی عمود له عینان من الزجاج فاقبل رجل منهم حنقا وفقأ عینی الصورة
برمحه ثم رجع اصطخر الی صاحب قنسرین فاخبره بذلك فقال لقومه بهذا الامر تم لهم ما یریدون
ششم آنکه ابوعبیده وقتیکه با اهل قنسرین مصالحه کرده بود و در حمص اشتغال بغارتگری مینمود خلیفه ثانی نسبت باو ظنون متعدده
آغاز نهادند و بلا تحرج و تاثم بخاطر خطیر خود راه دادند که جبن ابوعبیده را در رسیده و او بسوی قعود عن الجهاد مائل گردیده
پس بنابرین نامه وعید آمیز و کتابی عبرت انگیز مشتمل بر زجر و ملام آن امیر جنود اسلام روانه ساختند و لوای تثریب و
تقریع آن حلیف تفریط و تضجیع بی محابا برافراختند و چون این کتاب سراسر عتاب باو واصل گردیده از ادراک تهدید
خلافت مآب مسالک ندامت گزید و بر ظاهر است که اگر ابوعبیده بنص جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم امین این امت
میبود هرگز خلافت مآب را جائز نبود که ظن ظنون بآن ذوفنون نمایند و وادی تعییر و تانیب و تشویر و تثریب وی را بطی
پیمایند و او را از جمله تارکین فرض جهاد و ناکبین طریق رشد و سداد دانند و بچنین خطیه عظمی و طامه کبری او را منسوب گردانند
واقدی در فتوح الشام گفته فقام ابوعبیدة علی حمص یغار یمینا وشمالا ینتظر خروج السنة ثم ینظر ما یفعل
بعد ذلك وابطأ خبر ابی عبیدة علی عمر رضی الله عنه اذ لم یرد کتابا ولا فتحا فانکر ذلك من امره وظن به
الظنون وحسب انه قد داخله جبن ورکن الی القعود عن الجهاد فکتب الیه بسم الله الرحمن الرحیم الی
ابی عبیدة بن الجراح سلام علیکم فانی احمد الله الذی لا اله الا هو واصلی علی نبیه وامرك بتقوی الله و
احذرك معصیته وانهاك ان تکون ممن قال الله فیهم فی کتابه قل ان کان آباؤکم وابناؤکم واخوانکم وازواجکم
وعشیرتکم الایة وصلی الله علی خاتم النبیین ونفذ الکتاب الیه فلما قرأه علی المسلمین علموا ان عمر یحرضهم
علی الجهاد ندم ابوعبیدة علی مصالحة اهل قنسرین ولم یبق احد من المسلمین الا من بکی من کتاب عمر
رضی الله عنه هفتم آنکه ابوعبیده در مخالفت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب چنان سرگرم گشته بود که باوجود
امر آنجناب بتقلیل خدام و دواب بحدی اکثار در احراز این دو چیز نمود که خانه او از عبید و رقیق و مربط او از دواب

و خیول ممتلی گشت و خود او بوجه ارتکاب این مخالفت صریحه و مشاقت فضیحه از لقای آنجناب بروز قیامت خوف و هراس داشت و برین سوء حال بخیال خسران مآل گریه و بکا میکرد و در نهایت اتضاح ست که چنین کسیکه در جمع متاع فانی معاندت واضحه با حکم خاص رسول ربانی علیه و آله آلاف السلام والتحیة السبع المثانی نماید و در حیبت و خسار و تباب و تبار خود با قصی المراتب افزاید ایا میشود گفت که او بمرتبهٔ رفیعهٔ امانت فی الاسلام واصل و لقب امین الامه او را حاصل بود ما هذا الا زعم الجاحدین الذین لا یومنون و ذلک ظن الذین لا یوقنون احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفته ثنا ابو المغیرة ثنا صفوان بن عمرو ثنا ابو حسبه مسلم بن اکیس مولی عبد الله بن عامر عن ابی عبیدة بن الجراح قال ذکر من دخل علیه فوجده یبکی فقال ما یبکیک یا ابا عبیدة فقال یبکینی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم ذکر یوما ما یفتح الله علی المسلمین و یفیء علیهم حتی ذکر الشام فقال ان ینسا فی اجلک یا ابا عبیدة فحسبک من الخدم ثلاثة خادم یخدمک و خادم یسافر معک و خادم یخدم اهلک و یرد علیهم و حسبک من الدواب ثلاثة دابة لرحلک و دابة لثقلک و دابة لغلامک ثم هذا انا انظر الی بیتی قد امتلأ رقیقا و انظر الی مربطی قد امتلأ دواب و خیلا فکیف القی رسول الله صلی الله علیه و سلم بعد هذا و قد اوصانا رسول الله صلی الله علیه و سلم ان احبکم الی و اقربکم منی من لقینی علی مثل الحال الذی فارقنی علیها و محب الدین احمد بن عبد الله الطبری در کتاب الریاض النضرة گفته روی احمد فی مسنده ان ابا عبیدة دخل علیه انسان و هو یبکی فقال ما یبکیک یا ابا عبیدة فقال یبکینی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم ذکر یوما ما فتح الله علی المسلمین حتی ذکر الشام فقال ان تنسأ فی اجلک یا ابا عبیدة فحسبک من الخدم ثلاثة خادم یخدمک و خادم یسافر معک و خادم یخدم اهلک و یرد علیهم و حسبک من الدواب ثلاثة دابة لرحلک و دابة لثقلک و دابة لغلامک ثم انا انظر الی بیتی قد امتلأ رقیقا و انظر الی مربطی قد امتلأ خیلا و دواب فکیف القی رسول الله صلی الله علیه و سلم بعد هذا و قد اوصانا رسول الله صلی الله علیه و سلم ان احبکم الی و اقربکم منی من لقینی علی الحال الذی فارقنی علیها و ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ابی عبیدة بن الجراح ان رجلا دخل علیه فوجده یبکی فقال له ما یبکیک یا ابا عبیدة قال یبکینی ان رسول الله صلی الله علیه و سلم ذکر یوما ما یفتح الله علی المسلمین و یفیء علیهم حتی ذکر الشام فقال ان ینسأ الله فی اجلک یا ابا عبیدة فحسبک من الخدم ثلاثة خادم یخدمک و خادم یسافر معک و خادم یخدم اهلک و یرد علیهم و حسبک من الدواب ثلاثة دابة لرحلک و دابة لثقلک و دابة لغلامک ثم هذا انا انظر الی

التی

التی

ذکر لنا

بیتی قد امتلأ شیئاً وانظر الی مصطفی قد امتلأ خیلاً واب خلیف الی رسول الله صلی الله علیه وسلم بعهد هذا وقد عهد الینا رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال ان احبکم الی واقربکم منی من لقی علی مثل الحال التی فارقنی علیها اکر ایضاً واز غرائب تدلیسات وعجائب تلبیسات حضرات سنیه این ست که با وصف این چنین انهماک ابوعبیده در جمع زخارف دنیای فانیه برای اثبات زهد خشک او بعض روایات واضحة البطلان جالبة الهوان وضع کرده اند که آثار اختلاق و افترا و مخائل افتعال و اجترا از ان بر ناظر بصیر نهایت واضح و مستنیر ست محب طبری در کتاب ریاض النضره گفته ذکر زهده عن عروة بن الزبیر قال لما قدم عمر بن الخطاب الشام تلقاه امراء الاجناد وعظماء اهل الارض فقال عمر این اخی قالوا من قال ابوعبیدة قالوا یاتیک الان فلما اتاه نزل فاعتنقه ثم دخل علیه بیته فلم یر فی بیته الا سیفه وترسه ورحله فقال له عمر الا اتخذت ما اتخذ اصحابک فقال یا امیر المؤمنین هذا یبلغنی المقیل خرجه فی الصفوة والفضائل وزاد بعد قوله یاتیک الان فجاء علی ناقة مخطومة بحبل وفی روایة ان عمر قال له اذهب بنا الی منزلک قال وما تصنع ما ترید الا ان تنغص عیشك علی قال فدخل منزله فلم یر شیئاً قال این متاعک فانی ما اری الا لبداً وصحفة وسیفاً وانت امیر اعندک طعام فقام ابوعبیدة الی جونة فاخذ منها کسیرات فبکی عمر فقال له ابوعبیدة قد قلت لك انك ستنغص عیشك علی یا امیر المؤمنین یکفیک ما یبلغک المقیل فقال عمر غرتنا الدنیا کلنا غیرک یا ابا عبیدة و بکمال وضوح ظاهرست که هرگاه جد و جهد ابوعبیده در جمع متاع زندگانی و گرد آوری زینت سرای فانی بحدی رسیده باشد که ارشاد خاص جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مانع و رادع او ازین تهمت سیئه نشود کی باور توان کرد که اینچنین روایات که محب طبری ذکر کرده حظی از صحت دارد و حیرتم بسوی خود میکشد که چگونه محب طبری در ایراد روایت آخره راه تجوز رفته و در جوش اثبات زهد ابوعبیده از ثبوت اغترار دیگر اصحاب بدنیای سراسر الدغا خبری نگرفته چه از کلام حضرت خلیفه ثانی که در آخر این روایت آورده اند صراحةً واضح و نمایان ست که غیر از ابوعبیده دیگران همه بخدائع دار الغرور مغرور گردیدند و بجز او جمله ایشان زهد را ناپدید گزیدند و این معنی چنانچه می بینی مخبر از قدح عظیم و جرح فخیم در خود خلافت مآب و سائر اصحاب ست و کسی که در اطرای ابوعبیده راضی باین خطب فادح و طعن قادح بوده باشد مصداق بنی قصراً و هدم مصراً خواهد بود و از کمال مجازفت و رقاعت و نهایت ممانقت و خلاعت خود کشف خواهد نمود رابعاً آنچه عاصمی ادعا کرده بعد تسلیم این حدیث موضوع نیز حاصل شدنی نیست زیرا که مخصوص بودن ابوعبیده بامانت اگر معنی آن این ست که بجز ابوعبیده دیگری از اصحاب جناب رسالتمآب

لقینی

صلی الله علیه و آله و سلم وصف امانت نداشت پس بطلان آن اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و غالبا احدی از اهل اسلام
باین معنی رضا نخواهد داد و اگر مراد از مخصوص بودن ابوعبیده بامانت این ست که امانت او بیش از امانت دیگر اصحاب بود
پس این معنی نیز ظاهر البطلان و واضح الهوان ست زیرا که هرگز عقل عاقلی از مسلمین باور نمی‌تواند کرد که امانت ابوعبیده
العیاذ بالله بر امانت نفس رسول امین جناب امیر المؤمنین علیه و آله سلام الله رب العالمین یا بر امانت دیگر اصحاب اطیاب جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم مثل سلمان و ابوذر و مقداد و عمار رضوان الله علیهم زیادت داشت و همچنین مشکل ست که
اهل سنت بمقابلهٔ اهل حق بصراحت اعتراف نمایند که ابوعبیده از حضرت شیخین زیاده تر امین بود گو محتمل ست که نسبت بخلیفهٔ ثالث
که خیانات شان در اموال خدا و حقوق مسلمین طشت از بام افتاده می‌باشد معترف گردند و هرگاه حال برین منوال
است و مزیت ابوعبیده در صفت امانت بر سائر اصحاب مسلم نیست چگونه صحیح خواهد شد که او را العیاذ بالله باب جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله و سلم در امانت گردانند و یکی از ابواب مدینهٔ علم دانند خامساً قول عاصمی در الامانة لا تؤدی الا
بالعلم ممنوع ست زیرا که قطع و یقین ست که بسیاری از عوام اهل اسلام ادای امانت می‌نمایند حالانکه بهره از علم ندارند بلکه
شکی نیست درینکه بسیاری از کفار نیز ادای امانت میکنند و بعد شان از علم اوضح و اظهر ست پس بعد تسلیم مودی امانت
بودن ابوعبیده از کجا ثابت توان کرد که ادای امانت از ابوعبیده بوجه علم صورت میگرفت سادساً قطع نظر از نیهم کرده
میگوئیم که اگر ابوعبیده باب مدینهٔ علم بود در امانت لابد از و اخبار و آثار امانت بامت میرسید و احکام و اوامر آن بذریعهٔ
او منقول و ماثور میگردید بلکه می‌بایست که کل آن و اقلا اشطر و اقل جزء اعظم آن از طریق ابوعبیده مروی شود لکن چون
احادیثی که متعلق باحکام امانت بوده باشد بنهج مذکور از و ماثور نگردید و احدی از اهل سنت ادعا نکرده که احکام و اوامر امانت
در مذهب اهل سنت ماخوذ از ابوعبیده است لهذا معلوم شد که ادعای عاصمی درین باب بعید از حق و صواب بلکه عین
خطای موروث تباب ست سابعاً اگر گیریم که از ابوعبیده باوصف بابیت او در امانت بوجه من الوجوه احکام و اوامر امانت
علی النهج المذکور ماثور نشد لکن کم از انکه ظهور اعلام و آثار امانت از افعال ابوعبیده که دلیل بابیت او در امانت بوده باشد
لازم بود حالانکه از سیرت ابوعبیده اعلام و آثار امانت که دلیل بابیت او باشد پیدا نیست و من ادعی فعلیه الاثبات
بروایات الثقات لا بالخرافات ثامناً اگر از نیهم در گذریم پس آیا کسی که باب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم در امانت
بوده باشد برای او لازم نیست که دامن او از تلوث بخیانت بری و وجود او از لباس جمال خطری بوده باشد بلی والله لکن
اگر در سیرت ابوعبیده نیک بنگری و تعمق را کار فرما شوی بلکه اگر بنظر غیر غائر هم ببینی دلائل خیانت و مخائل مهانت
او بسیار از بسیار تر مشهود خواهد افتاد و قد ادریناک شطرا منها آنفا ما تقریب فخذها اخذ حنیذ ادیب بالجمله بودن ابوعبیده

باب مدینهٔ علم چنانچه مزعوم مشئوم عاصمی ست در نهایت بطلان و فساد و غایت انخرام و انهدامست اما آنچه عاصمی در آخر کلام خود در باب برگزیدهٔ جناب باری حضرت ابی ذر غفاری رض افاده نموده پس متعلق بآن چند امر قابل بیان ست اول آنکه مقتضای سیاق کلام عاصمی چنانچه بر ارباب الباب محتجب نیست آن بود که او حضرت ابی ذر رضوان الله علیه را مثل دیگر اصحاب بابی از ابواب مدینهٔ علم قرار میداد لیکن ظاهر کلام او ثم قال لابی ذر رضی الله عنه في هذا الحدیث من اراد ان ینظر الی بعض زهد عیسی فلینظر الیه فینبغی ان یکون له باب فی الزهد من تلک المدینة دلالت بران دارد که نزد او حاصل بودن بابی در زهد از مدینهٔ علم برای حضرت ابی ذر سزاوارست نه آنکه حضرت ابی ذر خود باب مدینهٔ علم در زهد بوده باشد پس اگر فی الواقع مقصود عاصمی همین ست که در حق حضرت ابی ذر ثابت نماید که در زهد بابی از مدینهٔ علم برای شان مفتوح بود و باین سبب آنجناب در زهد مرتبهٔ عالیه داشت نه آنکه آنحضرت خود باب مدینهٔ علم در زهد باشد پس این معنی هرگز منافی مطلوب اهل حق نیست چه ایشان علو مرتبهٔ حضرت ابی ذر را در جملهٔ صفات ایمان خصوصاً در زهد بکمال اذعان تسلیم میکنند و میدانند که چون حضرت ابی ذر حسب ارشاد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب فمن اراد العلم فلیأت الباب اتیان مدینهٔ علم من قبل الباب نموده بود و در جملهٔ امور اتباع و اقتفای آثار باب حقیقی مدینهٔ علم یعنی جناب امیر المؤمنین علیه السلام میفرمودند لهذا ایشان را در تمامی صفات ایمان عموماً و در صفت زهد خصوصاً ذروهٔ عالیه حاصل بود و آثار نهایت زهد و ورع آنجناب که بنهج خاص در زمان خلیفهٔ ثالث اهلسنت حضرت عثمان غنی جلوه گر گردیده ست در کتب اخبار و آثار مسطور و مزبورست و شعاشع تذکار آن هنوز عیون سنیه را خیره و زمین و زمان را در انظار این حضرات تیره میگرداند و اگر مقصود عاصمی ازین کلام این ست که مذکور شد بلکه میخواهد که بودن حضرت ابی ذر باب مدینهٔ علم در زهد ثابت گرداند و تغییر اسلوب عبارت محض برای تفنن کرده است و مطلوب او از حصول باب زهد برای حضرت ابی ذر باب بودن آنحضرت ست در زهد علی سبیل المجاز پس فی الحقیقة محل کلام ست زیرا که اولا چون مدینهٔ علم ذات قدسی سمات جناب سرور کائنات علیه و آله الاف التحیات می باشد و عظمت و جلالت این مدینه بحدی رسیده ست که عقل بشری از ادراک کنه آن عاجز و قاصرست لهذا هرگز کار اهل ایمان نیست که احدی از اصحاب آنجناب را ولو کان کثیر الفضائل والسوابق معظماً بین الانام والخلائق بی توقیف صریح و تنصیص صحیح خود آنجناب باب این مدینه قرار دهند پس عزم عاصمی که جناب ابی ذر را از ابواب مدینهٔ علم قرار دهد هرگز نزد ارباب معرفت ممدوح و محمود نخواهد بود ثانیاً باب مدینهٔ علم بودن شرفی ست که مثبت عصمت میباشد کما دریت فیما سبق و هر چند عظمت و جلالت حضرت ابی ذر مسلم فریقین ست لیکن احدی از علمای اهل اسلام قائل بعصمت آنحضرت نشده پس چگونه اقدام عاصمی بر اثبات بودن حضرت ابی ذر باب مدینهٔ علم مستحسن خواهد شد ثالثاً عظمت و جلالت و رفعت و نبالت حضرت

ابی ذر رضوان الله علیه اگرچه مسلم قاطبهٔ اهل اسلام ست لیکن ظاهرست که آنچه شرف و کرامت ایشان را از بارگاه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حاصل شده و هرگز عظمت وجلالت شان بحدی نرسیده است که باوجود مسعود جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم متحد شوند و باب مدینه چنانچه در نهایت ظهور ست متحد با مدینه می‌باشد پس اقدام بر اثبات این معنی که حضرت ابی ذر رض باب مدینه علم بود یقیناً داخل جسارت ست و کار ارباب معرفت و نصفت نیست آری اعتراف فضائل ومراتب وعمدهٔ محامد ومناقب حضرت ابی ذر رضوان الله علیه اخلاص مودت ومحبت وامحاض انقیاد وطاعت اهلبیت نبوت علیهم الصلوة والسلام می‌باشد وجملهٔ مکارم ومآثر وقاطبهٔ محاسن ومفاخر ایشان را از کمال محبت اهلبیت نبوت ومعدن رسالت علیهم آلاف التحیة والسلام من الملک المنعام حاصل شده لهذا هیچ عاقلی که عارف بمرتبهٔ شان [illegible] تجویز نخواهد کرد که ایشان در فضائل خاصهٔ اهلبیت علیهم السلام مشارکت داشته باشند وظاهرست که باب مدینهٔ علم بودن از فضائل خاصهٔ اهلبیت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ست که دران از مشارکت غیری مامون می‌باشد [illegible] واحادیثی که شاهد این مدعاست شطری ازان در مؤیدات حدیث مدینة العلم سابقاً منقول شده فلاتغفل عنها خامساً بابیه بودن حضرت ابی ذر رضوان الله علیه در زهد علی الفرض موقوف بر آن ست که حضرت ابی ذر رض در زهد بالاتر از جمیع اصحاب آنجناب بوده باشد و هرچند کمال زهد حضرت ابی ذر رضوان الله علیه نزد ارباب ایمان بلکه سائر اهل اسلام مقبول ومسلم ست لیکن بلوغ مرتبهٔ شان بمرتبهٔ زهد جناب امیرالمؤمنین علیه السلام هرگز مسلم نیست فضلاً عن کونه ازهد منه واحدی از اهل اسلام چه جای اهل ایمان اقدام برین ادعای غیر صحیح نخواهد کرد پس چگونه روا خواهد شد که با وجود جناب امیرالمؤمنین علیه السلام حضرت ابی ذر رض را در زهد باب مدینهٔ علم خوانند دوم آنکه کثرت فضائل حضرت ابی ذر رضوان الله بلاریب واستنکار متلقی بالقبول واحادیث عظیمهٔ مناقب شان در کتب واسفار فریقین بتوفر واکثار ماثور و منقول ست وبحمد الله المنان الحق والایقان این صحابی جلیل الشان را از جملهٔ اعلام وارکان میدانند و بر تمامی اهل اسلام تعظیم واکرام شان سابق الاقدام هستند لیکن احادیث تشبیه ایشان بحضرت عیسی بن مریم علی نبینا وآله و علیه السلام که در طرق اهلسنت وارد شده مسلم اهل الحق نیست وآنرا از متفردات اهلسنت میدانند وانشاء الله تعالی در مجلدات آتی خواهی دانست که تشبیه غیر معصوم بنبی معصوم جائز نیست واین معنی بحسب افادات اهلسنت محقق ست پس حدیثی که عاصمی درین کلام خود ذکر کرده مقبول نخواهد بود سوم آنکه حدیثی که عاصمی درینجا ذکر کرده در مشاهیر کتب و اسفار احادیث واخبار سنیه بنظر نحیف نرسیده وآنچه در کتب مشهورهٔ اهلسنت متعلق بتشبیه زهد حضرت ابی ذر رض بزهد حضرت عیسی علیه السلام موجود می‌باشد چند روایت ست که درینجا ثبت میشود ترمذی در صحیح خود گفته حدثنا العباس العنبری

حدثنا النضر بن محمد حدثنا عکرمة بن عمار حدثنی ابو زمیل هو سماک بن الولید الحنفی عن مالک بن مرثد
عن ابیه عن ابی ذر قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء من ذی
لهجة اصدق ولا اوفی من ابی ذر شبه عیسی بن مریم علیه السلام فقال عمر بن الخطاب کالحاسد یا
رسول الله افنعرف ذلک له قال نعم فاعرفوه له قال هذا حدیث حسن غریب من هذا الوجه وقد روی
(ای الترمذی ۱۲)
بعضهم هذا الحدیث فقال ابو ذر یمشی فی الارض بزهد عیسی بن مریم علیه السلام وابن عبد البر قرطبی
در استیعاب بترجمهٔ حضرت ابی ذر رض در باب الجیم گفته وروی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ابو ذر فی امتی شبیه
عیسی بن مریم فی زهده ونیز ابن عبد البر در استیعاب بترجمهٔ حضرت ابی ذر در باب الذال من الکنی گفته وقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم ابو ذر فی امتی علی زهد عیسی بن مریم وملا علی متقی در کنز العمال گفته ما اظلت الخضراء ولا
اقلت الغبراء علی ذی لهجة اصدق من ابی ذر من سره ان ینظر الی زهد عیسی بن مریم فلینظر الی ابی ذر ابن
سعد عن مالک بن دینار مرسلا ما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء علی ذی لهجة اصدق من ابی ذر ثم
رجل بعدی من سره ان ینظر الی عیسی بن مریم زهدا وسمتا فلینظر الی ابی ذر ابن عساکر عن الجهیم بن قیس
مرسلا پس عجب ست که چرا عاصمی این روایات مشهوره را که نزد علمای مذهب او متداول النقل ست ترک نموده بروایت
غریب که اثری ازان در کتب مشاهیر موجود نیست متمسک گردیده حالانکه این روایات مشهوره انفع بمطلوب او بود
نسبت بروایتی که ذکر کرده چه این روایات چنانچه می بینی دلالت عیان دارد که زهد حضرت ابی ذر بزهد حضرت عیسی علیه
السلام کمال مشابهت داشت و روایتی که ذکر کرده مدلول آن مشابهت زهد حضرت ابی ذر ببعض زهد حضرت عیسی علیه السلام
می باشد و بینهما بون بعید با آنکه حدیث تشبیه زهد ابی ذر بزهد حضرت عیسی بهر نهج که مروی باشد مقبول نیست ولفظی که
عاصمی درین باب ذکر کرده بالمره شاذ ست چهارم آنکه قول عاصمی وجعل له ایضا باب الصدق فقوله صلی الله
علیه ما حملت الارض ولا اظلت الخضراء ذا لهجة اصدق من ابی ذر مثل قول سابق محتمل وجهین ست
پس اگر مطلوب عاصمی صرف اثبات انفتاح باب صدق از مدینهٔ علم برای حضرت ابی ذر رضوان الله علیه می باشد
احدی از اهل حق مخالفت با و نخواهد کرد چه کمال آنحضرت در صفت صدق مسلم قاطبهٔ اهل اسلام ست اگرچه حضرت
خلیفهٔ ثالث سنیه درین امر واضح نیز کلام داشتند و همت عالی نهمت خود بر تکذیب و تعییر آن خاصهٔ قدیر یگانه گماشتند
لیکن اگر مقصود عاصمی اثبات آن ست که حضرت ابی ذر رضوان الله علیه باب مدینهٔ علم بود در صدق پس البته مقبول
نیست بوجوه عدیده و براهین سدیده که شطری ازان قریبا در بیان زهد گذشته و بسیاری ازان از تقریرات سابقه

و الحق ما انشاء الله تعالی نزد ممعن بصیر منجلی و مستنیر ست پنجم آنکه حدیث ما اظلت الخضراء و لا اقلت الغبراء اصدق من ابی ذر بلا ریب دلیل کمال حضرت ابی ذر رضی در صدق میباشد لیکن این معنی مستلزم آن نیست که آنحضرت باب مدینهٔ علم هم قرار داده شود و من ادعی فعلیه البیان ششم آنکه این حدیث شریف که متفق علیه فریقین و مسلم بین الطرفین ست بطرق متعدده و الفاظ شتی در مشاهیر اسفار اجله احبار و حفاظ کبار مسرود و موجود ست لیکن عاصمی در ایراد آن تصرف غریبی نموده بجای اقلت الغبراء جملهٔ حملت للارض که اثری از آن در هیچ طریقی از طرق این حدیث نیست وارد کرده و باین تصرف بیجا حسن این حدیث شریف را که در فصاحت الفاظ و جزالت معانی و براعت نظم از جملهٔ دلائل بهره بر کمال بلاغت افصح من نطق بالضاد میباشد بی لطف گردانیده هفتم آنکه قول عاصمی فجعله بابین باب الصدق و باب الزهد غیر قول مبین بالیقین دو احتمال دارد یکی آنکه مقصود انفتاح باب صدق و باب زهد برای حضرت ابی ذر رضوان الله علیه باشد و این معنی منافی مدعی اهل حق نیست کما اشرنا الیه سابقا زیرا که نزد ایشان انفتاح ابواب این کمالات برای حضرت ابی ذر بسبب امتثال امر فی ولده العلم فلیات الباب صورت گرفته و هر که دارای شطری از درایت بوده باشد بیقین میداند که چون حضرت ابی ذر در مدینهٔ علم از باب آن داخل شدند لهذا باین صفات کمال فائز شدند و از همین جاست که حضرت ابی ذر معترف بکمال عظمت منزلت و جلال تمیز باب حقیقی مدینهٔ علم جناب امیر المومنین علیه السلام و دیگر اهلبیت نبوت و معدن رسالت بودند و انقطاع شان بسوی این حضرات اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و احتمال دیگر درین قول عاصمی این ست که مقصود او اثبات بودن حضرت ابی ذر باب مدینهٔ علم در صدق و زهد بوده باشد و این معنی البته نزد اهل حق مقبول نیست و بعض دلائل آن قریبا گذشته و براهین عدیدهٔ نفی آن از تقریرات سابقه و لاحقه متضح و متبین میگردد کما لا یخفی علی المتدرب الماهر و اللقن الخابر هشتم آنکه قول عاصمی و الزهد جامع للعلوم کلها مسلم ارباب معارف و علم و مقبول اصحاب عقول و حلوم نیست زیرا که بسیاری از علوم حقه است که زهد متعلق بآن نمیشود مثل علم بکوائن غابره و وقائع آتیه و اخبار بالغیب و غیر ذلک و هرگز لازم نیست که کسی که زاهد باشد باین علوم هم متصف باشد کما هو ظاهر لکل ناظر پس چگونه مستقیم خواهد شد ادعای این معنی که حضرت ابی ذر بسبب زهد خود دارای تمام علم بود نهم آنکه اگر حضرت ابی ذر بسبب زهد خود جامع تمام علم باشد لازم آید مساوات او با جناب امیر المومنین علیه السلام در علم حالانکه احدی از ارباب خبرت و تحقیق التزام باین امر غیر واقع نخواهد کرد چه اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام از تمامی اصحاب بادلهٔ بسیار و شواهد بیشمار ثابت ست و قد مضی منها ما هو شفاء و سیاتی ما یقصر عنه باع الاحصاء دهم آنکه اگر زهد حضرت ابی ذر جامع تمام علم باشد لازم آید مساوات آنحضرت با جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم در علم زیرا که مفاد حدیث مدینهٔ علم هم همین ست که آنجناب جامع کل علم بود پس هرگاه

حضرت ابوذر هم جامع تمام علم باشد و مساوات علم او با علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ثابت باشد و این معنی خلاف مطلب
اهل اسلام است بالجمله عاصمی درین کلام مختل النظام بمحض تشهی نفس برای مدینه علم ابواب عدیده فرض نموده خود را موصوف بصفات
فاضحه و تفردات لائحه فرموده غرائب افادات و طرائف افاضات بر منصه شهود نهاده داد تعجیم بین و تلبیس خیر مبین
داده پس اولیای عاصمی را لازم است که یا در صدد اصلاح کلامش برایند و انچه درین مقام افاده نموده مستحق تحسین
ارباب تحقیق واضح نمایند یا ازین تقریر پر تزویرش دست در کشند و باذعان امر حق واضح و عیان و الله ولی التوفیق و
حسین بن عبد الله بن محمد الطیبی در تاویل حدیث انا دار الحکمة طرفه کلامی بر زبان آورده که مایه کمال استعجاب
و استغراب اولی الالباب است چنانچه در کاشف شرح مشکوة گفته قوله وعلی بابها لعل الشیعة تتمسک بهذا التمثیل
ان اخذ الحکمة والعلم مختص به رضی الله عنه لا یتجاوز الی غیره الا بواسطته رضی الله عنه لان الدار
انما یدخل فیها من بابها وقد قال تعالی لیس البر بان تاتوا البیوت من ظهورها ولکن البر من اتقی واتوا البیوت
من ابوابها ولا حجة لهم فیه اذ لیس دار الجنة باوسع من دار الحکمة ولها ثمانیة ابواب و این مقال تسویل اشتمال که
طیبی آنرا بمقابله احتجاج و استدلال اهل حق آورده چنانچه ظاهر است قابل احتفال ارباب کمال نیست زیرا که مقصود طیبی ازان
این ست که چون دار جنت از دار حکمت اوسع نیست و با وصف این معنی هشت باب دارد پس دار حکمت که اضیق از دار جنت
است هشت باب بلکه بیشتر خواهد داشت و هرگاه برای دار حکمت بودن ابواب متعدده لازم شد پس ماسوای جناب
امیر المؤمنین علیه السلام دیگر اصحاب نیز ابواب آن خواهند بود و اخذ حکمت و علم مختص بآنجناب نخواهد بود و هو المطلوب
و این کلام فاسد النظام مخدوش ست بوجوه متکاثره که بسیاری ازان از تقریرات سابقه واضح و آشکار ست لیکن
درینجا بلحاظ مناسبت مقام بر ذکر بعض وجوه اکتفا میرود اول آنکه وسعت داری هرگز مستلزم این معنی نیست که
برای آن دار بیش از یک باب بنا کنند بلی انچه لازم ست این ست که اتساع باب را بمناسبت اتساع دار قرار دهند
و درین امر شکی نیست که اتساع باب دار حکمت بمناسبت اتساع دار حکمت واقع شده و وسعت این باب بحدی رسیده
که عقول عقلا و حکما از فهم آن خاسر و عبارات فصحا و بلغا در بیان مقدار آن عاجز و قاصر ست و بحمد الله تعالی بحث
این کلام سخیف علاوه بر ادله متکاثره و براهین متناصره که در مابعد ان شاء الله تعالی مذکور خواهد شد از افاده علامه محمد
مکی واضح و ظاهر ست حیث قال فی المنح المکیة کما علمت سابقا مما یدل علی ان الله سبحانه اختص علیا
من العلوم بما تقصر عنه العبارات قوله صلعم اقضاکم علی وهو حدیث صحیح لا نزاع فیه وقوله انا دار الحکمة
و روایة مدینة العلم وعلی بابها دوم آنکه از اخبار متکاثره اهل سنت واضح و لائح ست که تعیین ابواب جنت بلحاظ

وسعت جنت نیست بلکه تعیین آن ابواب بمقام بعض اعمال خیر است که از اہل جنت در دار دنیا بعمل می آید پس کمال عجب است که
طیبی چگونه ازین امر مخصوص و وجه منصوص اعراض ورزیده ابواب ثمانیه جنت را مبنی بر وسعت دیده اند و بکمال وسعت
نظر خویش در اخبار و احادیث مذهب خود دیده وضوح سیر سایند حالا شطری از عبارات کتب و اسفار احبار کبار سنیه
که متعلق باین باب است باید شنید علامه جلال الدین سیوطی در کتاب البدور السافره فی امور الآخره گفته باب عدد
ابواب الجنة واسمائها قال الله تعالی وسیق الذین اتقوا ربهم الی الجنة زمرا حتی اذا جاؤها وفتحت ابوابها اخرج الشیخان
عن سهل بن سعد ان رسول الله صلعم قال فی الجنة ثمانیة ابواب منها باب یسمی الریان لا یدخله الا الصائمون وفی لفظ
ان فی الجنة بابا یقال له الریان یدخل منه الصائمون یوم القیمة لا یدخل معهم احد غیرهم فیقال این الصائمون فیدخلون
منه فاذا دخل آخرهم اغلق فلم یدخل منه احد واخرج الطبرانی فی الاوسط من حدیث ابی هریرة نحوه واخرج الشیخان
عن ابی هریرة عن رسول الله صلعم قال من انفق زوجین من ماله فی سبیل الله دعی من ابواب الجنة وللجنة ابواب فمن
کان من اهل الصلوة دعی من باب الصلوة ومن کان من اهل الصیام دعی من باب الریان ومن کان من اهل الصدقة دعی
من باب الصدقة ومن کان من اهل الجهاد دعی من باب الجهاد انتهی ونیز جلال الدین سیوطی در در منثور بتفسیر آیه حتی
اذا جاؤها وفتحت ابوابها گفته اخرج البخاری ومسلم والطبرانی عن سهل بن سعد رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم قال فی الجنة ثمانیة ابواب منها باب یسمی الریان لا یدخله الا الصائمون واخرج مالک واحمد والبخاری ومسلم و
الترمذی والنسائی وابن حبان عن ابی هریرة رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من انفق زوجین من ماله
فی سبیل الله دعی من ابواب الجنة وللجنة ابواب فمن کان من اهل الصلوة دعی من باب الصلوة ومن کان من اهل الصیام
دعی من باب الریان ومن کان من اهل الصدقة دعی من باب الصدقة ومن کان من اهل الجهاد دعی من باب الجهاد الخ
ونیز در آن گفته واخرج ابن ابی حاتم عن ابن عباس رضی الله عنهما قال الجنة ثمانیة ابواب باب للمصلین وباب للصائمین
وباب للحاجین وباب للمعتمرین وباب للمجاهدین وباب للذاکرین وباب للشاکرین واخرج احمد عن ابی هریرة قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لکل عمل اهل من ابواب الجنة یدعون منه بذلک العمل ومحیی الدین نووی در منهاج شرح صحیح مسلم
گفته قوله صلی الله علیه وسلم من باب کذا ومن باب کذا فذکر باب الصلوة والصدقة والصیام والجهاد قال القاضی وقد
جاء ذکر بقیة ابواب الجنة الثمانیة فی حدیث آخر فی باب التوبة وباب الکاظمین الغیظ والعافین عن الناس وباب
الراضین فهذه سبعة ابواب جاءت فی الاحادیث وجاء فی حدیث السبعین الفا الذین یدخلون الجنة بغیر حساب
انهم یدخلون من الباب الایمن فلعله الباب الثامن و قسطلانی در ارشاد الساری گفته و فی نوادر الاصول من ابواب الجنة

باب محمد صلی الله علیه وسلم وهو باب الرحمة وهو باب التوبة وسائر الابواب مقسومة علی اعمال البر باب الزکوة باب الحج باب العمرة وعند عیاض باب الکاظمین الغیظ باب الراضین الباب الایمن الذی یدخل منه من لا حساب علیه وعند الآجری عن ابی هریرة مرفوعا ان فی الجنة بابا یقال له الضحی فاذا کان یوم القیمة ینادی مناد این الذین کانوا یدیمون صلوة الضحی هذا بابکم فادخلوا منه وفی الفردوس عن ابن عباس یرفعه للجنة باب یقال له الفرح لا یدخل منه الا مفرح الصبیان وعند الترمذی باب للذکر وعند ابن بطال باب للصابرین والحاصل ان کل من اکثر نوعا من العبادة خص بباب یناسبها ینادی منه جزاء وفاقا وقل من یجتمع له عمل جمیع انواع التطوعات ثم ان من یجتمع له ذلک انما یدعی من جمیع الابواب علی سبیل التکریم والا فدخوله انما یکون من باب واحد وهو باب العمل الذی یکون اغلب علیه سوم آنکه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ذات عالی صفات خود را چنانچه بدار حکمت تعبیر فرموده اند چنین بمدینهٔ جنت نیز تعبیر فرموده اند و پر ظاهر است که آنجناب هرگز ازین معنی غافل نبودند که جنت ابواب ثمانیه دارد و داوسع بودن ذات بابرکات خود از جنت نیز بر آنجناب واضح بود و با اینهمه درین حدیث صرف جناب امیر المؤمنین علیه السلام را باب مدینهٔ جنت قرار داده اند پس اقدام طیبی در شرح حدیث انا دار الحکمة براثبات تعدد ابواب بغرض حمایت حمای اصحاب مورث عجب عجاب است سبحان الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب ذات خود را بمدینهٔ جنت تشبیه دهند و با وصف ملاحظه تعدد ابواب جنت و اوسعیت خود از جنت جز یک باب برای خود ذکر نفرمایند و طیبی با آنهمه وسعت نظر و تقرب بصر از حدیث بی خبر باشد و در بیان معنی حدیث انا دار الحکمة راه دور و دراز مقایسهٔ دار حکمت با دار جنت پیموده بغرض باطل خود ابواب متعدده برای دار حکمت قرار دهد و منت عظیمه بر جان دلدادگان اصحاب نهد و ازینجا بنهایت وضوح متحقق گشت که مقایسهٔ دار حکمت با دار جنت که طیبی باختراع آن نزد اتباع خود گویا گوی بلاغت ربوده و بذریعهٔ آن قصد اثبات تعدد ابواب دار حکمت نموده هرگز فتح باب مقصود او نمی نماید بلکه ازین مقایسه کمال مجانبت او از تتبع آثار و اخبار بر می آید

چهارم آنکه اگر برای دار حکمت ابواب متعدده بوده باشد آن ابواب بجز ذوات مقدسهٔ ائمهٔ طاهرین سلام الله علیهم اجمعین دیگر اشخاص نمیتوانند شد زیرا که خود جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم این حضرات را ابواب علم فرموده است کما سبق و نیز در حق ایشان فرموده فهم الباب المبتلی به من اتاهم نجی ومن اباهم هوی و نیز در حق ایشان فرموده مثل اهل بیتی فیکم مثل باب حطة من دخله غفر له و در باب دیگران مثل این نص معدوم و مفقود است و علاوه بران موانع عدیده و حواجز شدیده مثل عدم عصمت و ظهور مفضولیت وغیر آن در ایشان متحقق موجود پس هرگز بعقل عاقلی راست نمی آید که با وجود ائمهٔ طاهرین معصومین علیهم الاف سلام رب العالمین که در کلام نبوی ابواب علم والباب المبتلی به الناس و مثل باب حطه بودن شان مصرح و منصوص است

کسی دیگر قابلیت این منصب جلیل داشته باشد خصوصاً مثل حضرات ثلثه و احزابهم که جهالات متکاثره و عمایات
متعاقبه شان مثل قطع لیل مظلم و زلف دلبر مجرم هوش هر صغیر و کبیر ست و تجهیل شان از ساحت علمای علم
و حکمت حضرت بشیر و نذیر علیه و آله سلام الملک القدیر کالصبح المشیر نزد ناظر بصیر واضح و مستنیر ست و بعد ازین
منزاست اگر بالحق بالطیبی و احزاب او از در تبکیت و افحام و تسکیت و الزام بصدد محاجه ظاهره و مخاصمه قاهره
برآیند و گویند که بی شک دار جنت از دار حکمت اوسع ست و ما تورد ابواب دار حکمت را نیز مسلم میداریم میگوییم
که اگر دار جنت هشت باب دارد دار حکمت دوازده باب دارد لیکن اگر شما مدعی اسلام و تسلیم هستید و در ادعای
خود صادق میباشید بباید که برای اخذ علم و حکمت برهمین ابواب اثنی عشر رو آرید و هرگز ازین ابواب بدیگر ابواب
تا باب تجاوز نکنید زیراکه دار حکمت خود بلسان مقال فضلا عن لسان الحال شما را بسوی این ابواب دعوت
مینماید و ارشاد میکند هم ابواب العلو فاتی من تبعهم نجا و من اقتدی بهم هدی الی صراط مستقیم
و بنص صریح میفرماید هم الباب المبتلی به من اتاهم نجا و من اباهم هوی و باعلان تمام واضح می گرداند که
مثل اهل بیتی فیکم مثل باب حطة من دخله غفر له مگر حیف ست که شما این ارشادات خاصه و دیگر افادات
ناصه دار حکمت میشنوید و باز متنبه نمیشوید و این ابواب شارعه را که بنص خود دار حکمت مثل باب حطه می باشند
میگذارید و روی سجود بابواب بتاب می آرید و حجت خود را بر فرض این ابواب مخترعه در دار حکمت و مدینه علم میگیرید
و ابدا ملتفت نمی شوید باینکه فرض مداخل سفه و جهل در دار حکمت و مدینه علم از اقبح ضلالات ست و فتح ابواب نار
در مدینه جنت از انکر محالات و عجب بالای عجب این ست که شما بر محض اعراض از ابواب اثنی عشر دار حکمت و مدینه
علم اکتفا و اقتصار نمیکنید بلکه جوامع همم قالصه خود را مصروف مینمائید درینکه این ابواب شارعه دار حکمت و مدینه
علم سد و مسدود گردد و ابواب مفضیه الی التباب که شما از طرف خود درین دار و مدینه فرض میکنید مفتوح شود و نمی دانید که
اول الابواب الاثنی عشر که باب الابواب ست چنان مرتبه عظمی نزد مدینه علم و دار حکمت داشت بلکه بحدی مقرب
بارگاه صمدی بود که باب دار آنجناب که در خانه خدا بود هنگام سد جمیع ابواب اصحاب باذن رب الارباب
مفتوح ماند پس سعی باطل شما درین باب و جهد لاحاصل در سد این ابواب مصداق قول خداوند عالم ست
یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون پنجم آنکه مفاد ظاهر حدیث انا دار
الحکمة و علی بابها وحدت باب دار حکمت ست پس اگر بوجه من الوجوه ابواب متعدده برای آن قرار داده شود
میباید که آن ابواب بنحوی بوده باشند که تعددشان راجع بوحدت گردد و پر ظاهر ست که اگر بفرض محال اصحاب

ابواب دار حکمت باشند این تعدد دلیل تعدد وجوه اختلاف و تفرق شان که ذکر آن بالاجمال بوضوح رسید اسباب ست فضلاً عن ذکرها
بالاستیعاب هرگز ربوحدت نخواهد آورد بخلاف آنکه اگر حضرات ائمه طاهرین سلام الله علیهم اجمعین ابواب آن باشند که در
صورت تعدد ابواب دار حکمت هم در رنگ وحدت باب خواهد شد چه واضح ست که این حضرات باوصف ابواب متعدد بودن
در حکم باب واحد میباشند و همین سبب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم گاهی بر ایشان ابواب که لفظ جمع ست اطلاق
فرموده و ارشاد کرده وهم ابواب العلم فی امتی من تبعهم نجا من النار ومن اقتدی بهم هدی الی صراط مستقیم کما
مضی سابقاً و گاهی بر ایشان بباب که لفظ واحد ست تعبیر نموده چنانچه فرموده فهم الباب المبتلی به من اتاهم نجی ومن
اباهم هوی در خطبه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم که مشتمل برین کلام بلاغت نظام ست اگرچه سابقاً بروایت
کتاب منقبة المطهرین ابونعیم اصفهانی شنیدی لکن درینجا نیز روایتی ازان باید شنید علامه ابوالفتح محمد بن علی بن ابراهیم
النطنزی در کتاب الخصائص علی ما نقل عنه گفته اخبرنا ابوبکر محمد بن ابی نصر شجاع بن ابی بکر الحافظ قراءة علیه
وانا اسمع قال اخبرنا ابوالخیر محمد بن احمد بن هارون قال اخبرنا ابوبکر احمد بن موسی الحافظ قال حدثنا
ابواحمد بن یوسف الجرجانی قال حدثنا محمد بن ابراهیم البزاز قال حدثنا محمد بن حمید قال حدثنا
هرون بن عیسی قال حدثنا زاهر بن الحکم قال حدثنا ابوحکیم الحنظلی عن جابر بن یزید عن ابی جعفر عن
ابیه عن جابر بن عبدالله الانصاری قال خرج علینا رسول الله صلی الله علیه وسلم یوماً ومعه الحسن والحسین فخطب ثم
قال ایها الناس ان هؤلاء اهلبیت نبیکم قد شرفهم الله بکرامته واستحفظهم سره واستودعهم علمه عماد
الدین شهداء علی منه برأهم قبل خلقه اذهم اظلة تحت عرشه نجباء فی علمه اختارهم فارتضاهم واصطفاهم
فجعلهم علماء فقهاء لعباده فهم الائمة المهدیة والقادة البالغة والامة الوسطی والرحمة الموصولة هم الکهف
الحصین للمؤمنین ونور ابصار المهتدین وعصمة لمن لجأ الیهم ونجاة لمن احترز بهم یغتبط من والاهم
ویهلک من عاداهم ویفوز من تمسک بهم الراغب عنهم مارق والمقصر عنهم زاهق واللازم بهم لاحق فهم
الباب المبتلی به من اتاهم نجا ومن اباهم هوی هم حطة لمن دخله وحجة الله علی من جهله الی الله یدعون و
بامر الله یعملون وبآیاته یرشدون فیهم نزلت الرسالة وعلیهم هبطت ملائکة الرحمة والیهم بعث الروح
الامین تفضلاً من الله ورحمة آتاهم ما لم یؤت احداً من العالمین وعندهم بحمد الله ما یلتمس ویحتاج الیه من
العلم والهدی فی الدین وهم النور فی الضلالة عند دخول الظلمة وهم الفروع الطیبة من الشجرة المبارکة
وهم معدن العلم واهلبیت الرحمة وموضع الرسالة ومختلف الملائکة هم الذین اذهب الله عنهم الرجس

وظلمهم تطهیرا و در حدیث باب حطه که مؤید حدیث مدینة العلم میباشد نیز جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم بسبب تعیین
اتحاد گاهی محض جناب امیر المؤمنین علیه السلام را باب حطه فرموده و گاهی تمامی اهلبیت علیهم السلام را مثل باب حطه قرار داده
و قد مرت طرق هذا الحدیث الجلیل مستوفاة فیما سبق بالتفصیل و ازینجاست که هرگاه جناب امیر المؤمنین علیه السلام
تمثیل خود بباب حطه بیان فرموده در کلام معجز نظام خود لفظ مثلنا که مشتمل بر ضمیر جمع ست آورده تا اشاره باشد باینکه
آنحضرت با دیگر اهلبیت جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم درین باب متحد ست علامه سیوطی در تفسیر در منثور گفته
اخرج ابن ابی شیبة عن علی بن ابی طالب قال انما مثلنا فی هذه الامة کسفینة نوح و کباب حطة فی بنی اسرائیل
و بحمد الله المعین ازین تقریر متین و تبیین رزین واضح و مستبین گردید که اگر اهل حق بگویند که دار حکمت و مدینه علم باب واحد
دارد هم بجاست و اگر گویند که دار حکمت و مدینه علم ابواب اثنی عشر دارد نیز رواست و در هر دو صورت از دائره اتباع
آثار خود دار حکمت و مدینه علم بیرون نخواهند شد و این معنی بفضل و انعام الهی و بتائید کلام رسالت پناهی از خصوصیات
خاصه اهل حق ست که مخالفین را در باب ابواب منحوته خود که مصداق اتعبدون ما تنحتون میباشد بسوی آن راهی
نیست و در ادعای مثل آن برای مقصود نامحمود خود از لزوم تناقض و تنافر و تهافت و تناکر پناهی نه والله یختص
برحمته من یشاء و ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء و از آیات باهره انوار حق و بینات زاهره سمو قول صدق آن
ست که بعضی از علمای سنیه خود معترف شده اند باینکه حضرات ائمه اثنی عشر ابواب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله
و سلم بودند بلکه این مطلب را از رساله رؤیای یوحنای مسیحی در براهین اثبات نبوت جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم
بمعرض تحقیق رسانیده آنرا مصداق قول جناب رسالتمآب انا مدینة العلم و علی بابها گردانیده اند علامه جواد ساباط
در مقاله ثالثه تبصره ثالثه کتاب براهین ساباطیه بعد ایراد برهان خامس از رساله رؤیای یوحنا گفته و ترجمته بالعربیة
فاخذنی الروح الی جبل عظیم شامخ و ارتنی المدینة العظیمة اورشلیم المقدسة نازلة من السماء من عند
الله و فیها مجد الله و ضوءها کالحجر الکریم کحجر الیشم و البلور و کان لها سور عظیم عال و اثنا عشر بابا و علی الابواب
اثنا عشر ملکا و کان قد کتب علیها اسماء اسباط اسرائیل الاثنی عشر اقول لا تاویل لهذا النص بحیث ان
یدل علی غیر مکة شرفها الله تعالی و المراد بمجد الله بعثة محمد صلعم فیها و الضوء عبارة من الحجر الاسود و
تشبیهه بالیشم و البلور اشارة الی الصحیح الروایات التی وردت فی انه لما نزل کان ابیضا و المراد بالسور هو رب
الجنود صلعم و الابواب الاثنی عشر اولاده الاحد عشر و ابن عمه علی و هم علی و الحسن و الحسین و علی و محمد
و جعفر و موسی و علی و محمد و علی و الحسن و القائم المهدی محمد رضی عنهم و قوله و علی الابواب الاثنی عشر

اثنا عشر ملکا یدل علی عظم مرتبتہ وعلی عموم نبوتہ وقیام دعوتہ وعلی انقیاد جمیع الاسباط لہ والاسباط الاثنا عشر عبارۃ عن اولاد یعقوب علیہم السلام وہم روبین وشمعون ولاوی ویہودا واسخرذ وبلون وبنیامین ودان ونفتالی وجاد وعاشر ویوسف علیہم السلام وہذا مصداق لقولہ لولاک لما خلقت الافلاک ونیز در براہین ساباطیہ بعد ایراد برہان سادس از رسالہ مذکورہ گفتہ وترجمتہ بالعربیۃ ولسور المدینۃ اثنا عشر اساسا وعلیہا اسماء رسل الحمل الاثنی عشر اقول ہذا تاکید صریح لما قبلہ والاثنا عشر الاساس ہم الائمۃ الاثنا عشر ورسل الحمل الاثنا عشر الحواریون الاثنا عشر رضہ وہم سمعون بطرس واندریاس ویعقوب ویوحنا وفیلبوس وبرتولوماؤس وتوما ومتی ویعقوب ولباؤس وسمعون القانی وبولوص علی رای انا لان یہودا الاسخریوطی کان قد خنق نفسہ وہلک واقیم بولوص مقامہ وفیہ اشارۃ الی انقیاد جمیع المذاہب العیسویۃ لشریعۃ خیر البریۃ صلعم ونیز در براہین ساباطیہ بعد ایراد برہان سابع از رسالہ مذکورہ گفتہ وترجمتہ بالعربیۃ والابواب الاثنا عشر اثنا عشر لولوۃ کل واحد من الابواب کان من لولوۃ واحدۃ وساحۃ المدینۃ من الذہب الابریز کالزجاج الشفاف اقول ہذا بیان لما قبلہ وصفۃ للابواب وفی کون کل باب من لولوۃ واحد فیہ اشارۃ الی ما ذہب الیہ الامامیون من عصمۃ ائمتہم لان اللؤلؤۃ کرویۃ ولا شک ان الشکل الکروی لا یمکن انثلامہ لانہ لا یباشر الاجسام الا علی ملتقی نقطۃ واحدۃ کما صرح بہ اوقلیدس وہو الاصل فی عصمۃ الامام اما عند اہل السنۃ والجماعۃ فان العصمۃ لیست بشرط بل العمدۃ فیہ انعقاد الاجماع واما عند الامامیۃ فہی واجبۃ فیہ لانہ لطف ولان النفوس الزکیۃ الفاضلۃ تابی عن اتباع النفوس الدنیۃ المفضولۃ وعدم العصمۃ علۃ عدم الفضیلۃ ولہما فی البحث طویل لا یناسب ہذا المقام قولہ وساحۃ المدینۃ من الذہب الابریز کالزجاج الشفاف یرید بذلک اہل ملتہ صلعم لانہم لا ینحرفون عن اعتقادہم ولا یندرفون علی مذہبہم فی حالۃ العسرۃ واما الذین اغواہم قسیسین الانکتاریین فمن الجہال الذین لا معرفۃ لہم باصول دینہم وہذا ہو مصداق قولہ صلعم انا مدینۃ العلم وعلی بابہا و سرخیل گروہ مروانی ابن تیمیہ حرانی در رد حدیث مدینۃ العلم کمال نصب وحروریت ومروق وخارجیت را نصب العین خود ساختہ اعلام توہین وتہجین اسلام وشارع اسلام علیہ آلاف التحیۃ والسلام بالفاظ مذل وملام ارباب اذہان واحلام افراختہ چنانچہ در منہاج السنہ در مبحث اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیہ السلام گفتہ وحدیث انا مدینۃ العلم وعلی بابہا اضعف واوہی ولہذا انما یعد فی الموضوعات وان رواہ الترمذی وذکرہ ابن الجوزی وبین ان سائر طرقہ موضوعۃ والکذب یعرف من نفس متنہ فان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اذا کان مدینۃ العلم ولم یکن لہا الا باب واحد و

لہ نسبۃ ما فی الکافی علی النسخ ۱۲ منہ

لم یبلغه عنه العلم الا واحد فسد امر الاسلام ولهذا اتفق المسلمون على انه لا یجوز ان یکون المبلغ عنه العلم الا واحدا بل یجب ان یکون المبلغون اهل التواتر الذین یحصل العلم بخبرهم للغائب وخبر الواحد لا یفید العلم الا بقرائن وتلك قد تکون منتفیة او خفیة عن اکثر الناس فلا یحصل لهم العلم بالقرآن والسنن المتواترة واذا قالوا ذلك الواحد معصوم یحصل العلم بخبره قیل لهم فلا بد من العلم بعصمته اولا وعصمته لا تثبت بمجرد خبره قبل ان تعلم عصمته فانه دور ولا تثبت بالاجماع فانه لا اجماع فیها وعند الامامیة انما یکون الاجماع حجة لان فیهم الامام المعصوم فیعود الامر الى اثبات عصمته بمجرد دعواه فعلم ان عصمته لو کانت حقا لا بد ان تعلم بطریق اخر غیر خبره فلو لم یکن لمدینة العلم باب الا هو لم یثبت لا عصمته ولا غیر ذلك من امور الدین فعلم ان هذا الحدیث انما افتراه زندیق جاهل ظنه مدحا وهو یطرق الزنادقة الى القدح فی دین الاسلام اذ لم یبلغه الا واحد ثم ان هذا خلاف المعلوم بالتواتر فان جمیع مدائن الاسلام بلغهم العلم عن الرسول من غیر علی اما اهل المدینة ومکة فالامر فیهما ظاهر وکذلك الشام والبصرة فان هؤلاء لم یکونوا یروون عن علی الا شیئا قلیلا وانما کان غالب علمه فی الکوفة ومع هذا فاهل الکوفة کانوا تعلموا القرآن والسنة قبل ان یتولى عثمان فضلا عن علی وفقهاء اهل المدینة تعلموا الدین فی خلافة عمر وتعلیم معاذ بن جبل لاهل الیمن ومقامه فیهم اکثر من علی ولهذا روى اهل الیمن عن معاذ بن جبل اکثر مما رووا عن علی وشریح وغیره من اکابر التابعین انما تفقهوا على معاذ بن جبل ولما قدم علی الکوفة کان شریح فیها قاضیا وهو وعبیدة السلمانی تفقها على غیره فانتشر علم الاسلام فی المدائن قبل ان یقدم علی الکوفة ❊ واین کلام

عداوت انضمام ابانت التیام ابن تیمیه الد الخصام سراسر پوچ و باد در هوا و مشتمل بر اصناف خطل و خطاست اما ادعای ابن تیمیه که این حدیث شریف ضعیف و اوهی میباشد وجز این نیست که در موضوعات معدودست پس باطل صریح و افک فضیح ست و سابقا بحمد الله المنعام بجواب مخاطب بمقام صحت و استفاضه و شهرت بلکه تواتر این حدیث رفیع المقام بنهایت تشیید و احکام و غایت توطید و ابرام بمعرض اثبات رسیده و حق و صدق بودن این خبر واضح الاعلام کبدر التمام او کالشمس تجلی عنها الغمام علی رغم آناف المنکرین الطغام بنصوص اجله حفاظ اعلام و اماثل اثبات فخام واضح و لائح گردیده و حرف مطلوب بحجی کرسی نشین شده که اگر اولیای ابن تیمیه عظیم العناد و دیگر عصائب مغمورین فی الحقد واللداد مدت العمر دماغ خود سوده و زمین را بآسمان دوزند هرگز ره بجای نخواهند برد جز خون دل نخواهند خورد و محل کمال عجب ست ازین ناصب مرید و مبغض عنید که چسان از تبجحات منبین کبار

وتحدیثات محدثین احبار وتصحیحات محققین والا تبار ودیگر افادات منقدین عالی فخار متعلق باین حدیث مشرق المنار
عزیز المشار یکسر تمامی جالب بوار وتجاهل مظهر خسار آغاز می نهد و بادعای حصر معدود بودن این حدیث
در موضوعات داد کمال تخرص وافترا وتجاسر واجترا میدهد وحیرتم بسوی خود می رباید که چگونه ابن تیمیه مخذول
جسارت واقدام برین کلام نافرجام نموده مگر نمیداند که از جمله حفاظ اعلام واثبات عظام سنیه که در اثبات و
تصحیح این حدیث سعی مشکور وجهد موفور بعمل آورده اند یکی ازان یحیی بن معین ست که بمرات وکرات تصحیح واثبات
این حدیث شریف بمخاطبه مستفیدین جنابش نموده زنگ تردد وارتیاب از خواطر ایشان کما ینبغی زدوده کما ذکرت
فیما سبق بالتفصیل ویحیی بن معین علاوه بر مآثر عالیه ومفاخر غالیه که اکابر منقدین واعاظم محققین اصحاب
رجال برای او ذکر مینمایند وشطری ازان سابقا دریافتی چنان عظیم المرتبه میباشد که خود ابن تیمیه جابجا اعتراف
واذعان وانقیاد وایقان بکمال علو مرتبت وسمو منزلت او در علم وخبرت ونقد وبصیرت نموده باظهار عظمت
شان ورفعت مکان او در باب عرفان احادیث سرور انس وجان سلام الله علیه وآله ما کر الجدیدان در تعظیم
وتبجیل این ناقد جلیل کما ینبغی افزوده چنانچه در منهاج گفته المنقولات فیها کثیر من الصدق وکثیر من
الکذب والمرجع فی التمییز بین هذا وهذا الی اهل علم الحدیث کما یرجع الی النحاة فی الفرق بین نحو العرب
ونحو العرب ویرجع الی علماء اللغة فیما هو من اللغة وما لیس من اللغة وکذلک علماء الشعر والطب وغیر ذلک
فلکل علم رجال یعرفون به والعلماء بالحدیث اجل هؤلاء واعظم قدرا واعظمهم صدقا واعلاهم
منزلة واکثرهم دینا فانهم من اعظم الناس صدقا ودینا وامانة وعلما وخبرة بما یذکرونه من الجرح
والتعدیل مثل مالک وشعبة وسفیان بن عیینه وسفیان الثوری ویحیی بن سعید القطان وعبد الرحمن بن
مهدی وعبد الله بن المبارک ووکیع بن الجراح والشافعی واحمد بن حنبل واسحق بن راهویه ویحیی بن
معین وعلی بن المدینی والبخاری ومسلم وابی داود وابی زرعة وابی حاتم والنسائی والعجلی وابی احمد
ابن عدی وابی حاتم البستی وابی الحسن الدارقطنی وامثال هؤلاء خلق کثیر لا یحصی عددهم من اهل
العلم بالرجال والجرح والتعدیل وان کان بعضهم اعلم من بعض بذلک وبعضهم اعدل من بعض فی وزن
کلامه کما ان الناس فی سائر العلوم کذلک ازین عبارت ظاهرست که حسب اعتراف ابن تیمیه در منقولات بسیاری
از صدق وبسیاری از کذب ست ومرجع در تمییز صدق وکذب بسوی اهل علم حدیث ست چنانچه در باب نحو ولغت بسوی
نحاة وعلمای لغت رجوع کرده میشود وهمچنین مرجع هستند علمای شعر وطب وغیر آن چه برای هر علم مردانی میباشند

که بآن علم معروف میشوند و علمای حدیث از همه علما اجل و اعظم میباشند از روی قدر و عظیم‌تر شان از روی صدق و
اعلای شان از روی منزلت و اکثر شان از روی دین هستند چه ایشان از اعظم ناس میباشند از روی صدق و دین
و امانت و علم و خبرت بچیزی که ذکر میکنند آنرا از جرح و تعدیل مثل مالک و شعبه و سفیان بن عیینه و سفیان ثوری
و یحیی بن سعید القطان و عبد الرحمن بن مهدی و عبد الله بن المبارک و وکیع بن الجراح و شافعی و احمد بن حنبل
و اسحق بن راهویه و یحیی بن معین و علی بن المدینی و بخاری و مسلم و ابوداود و ابوزرعه و ابوحاتم و نسائی و عجلی و
ابواحمد بن عدی و ابوحاتم بستی و ابوالحسن دارقطنی و امثال ایشان خلق کثیر هستند که احصا نمیشود عدد شان
و ایشان همه از اهل علم برجال و جرح و تعدیل میباشند اگرچه بعض ایشان از بعض اعلم ست باین علم و بعض شان
از بعض اعدل ست در وزن کلام خود چنانچه مردم در سائر علوم همچنین هستند انتهی محصل کلامه پس محل نهایت
استعجاب ست که با وصف این همه مبالغه و اغراق و بالاخوانی در مدح یحیی بن معین و امثال او چرا بر افادات
صریحه و نصوص صحیحه یحیی بن معین در باب صحت و ثبوت این حدیث متین و تعدیل راوی آن رو نمی آرد و خویشتن
را از قدح و جرح مثل این حدیث جمیل باز نمی دارد و بمصداق اتامرون الناس بالبر وتنسون انفسکم
دیگران را حکم رجوع بیحیی بن معین و امثال او داده خود را درین باب فراموش می سازد و بمفاد لم تقولون ما لا
تفعلون کبر مقتا عند الله ان تقولوا ما لا تفعلون مبتلای مخالفت فعل با قول شده باظهار استعجاب
مقت و غضب رب الارباب می پردازد و نیز ابن تیمیه در منهاج گفته فان قیل فهذا الحدیث قد ذکره طائفة من
المفسرین والمصنفین فی الفضائل کالثعلبی والبغوی وامثالهما والمغازلی وامثاله قیل له مجرد روایة
هؤلاء لا توجب ثبوت الحدیث باتفاق اهل العلم بالحدیث فان فی کتب هؤلاء من الاحادیث الموضوعة
ما اتفق اهل العلم علی انه کذب موضوع وفیها شیء کثیر یعلم بالادلة الیقینیة السمعیة والعقلیة انها کذب
بل فیها ما یعلم بالاضطرار انه کذب والثعلبی وامثاله لا یتعمدون الکذب بل فیهم من الصلاح والدین
ما یمنعهم من ذلک لکن ینقلون ما وجدوه فی الکتب ویروون ما سمعوه ولیس لاحدهم من الخبرة
بالاسانید ما لائمة الحدیث کشعبة ویحیی بن سعید القطان وعبد الرحمن بن مهدی واحمد بن حنبل
وعلی بن المدینی ویحیی بن معین واسحق بن راهویه ومحمد بن یحیی الذهلی والبخاری ومسلم وابی داود
والنسائی وابی حاتم وابی زرعة الرازیین وابی عبد الله بن منده والدارقطنی وعبد الغنی بن سعید و
امثال هؤلاء من ائمة الحدیث ونقاده وحکامه وحفاظه الذین لهم خبرة ومعرفة تامة باقوال

النبي صلى الله عليه وسلم واحوال من نقل العلم والحديث من النبي صلى الله عليه وسلم من الصحابة والتابعين
وتابعيهم ومن بعد هؤلاء من نقلة العلم وقد صنفوا الكتب الكثيرة في معرفة الرجال الذين نقلوا الآثار
واسمائهم وذكروا اخبارهم واخبار من اخذوا عنه ومن اخذ عنهم مثل كتاب العلل واسماء الرجال عن
يحيى بن سعيد القطان وعلي بن المديني واحمد بن حنبل ويحيى بن معين والبخاري و
مسلم وابي زرعة وابي حاتم والنسائي والترمذي وابي احمد بن عدي وابي حاتم بن حبان وابي الفتح
الازدي والدارقطني وغيرهم از ين عبارت بنهايت صراحت واضح ست كه نزد ابن تيميه يحيى بن معين از ائمه
حديث ونقاد وحكام وحفاظ آن ست واز جمله كسانى ست كه براى ايشان خبرت ومعرفت تامه باقوال جناب
رسالتمآب صلى الله عليه وآله واحوال ناقلين علم وحديث از آنجناب حاصل ست واز جمله جماعتى ميباشد كه كتب
كثيره در معرفت رجال ناقلين آثار واسماء ايشان تصنيف كرده اند ودران تصانيف ذكر نموده اند اخبار آن ناقلين
آثار را واخبار كسى كه ناقلين مذكورين ازو اخذ كرده واخبار كسى كه ازان ناقلين اخذ كرده بالجمله هرگاه نزد ابن تيميه
جلالت مرتبت يحيى بن معين باين حد رسيده است پس چرا اقوال واحكام او كه درباب تصحيح حديث مدينة العلم افاده نموده
از نظر مى اندازد وچگونه بقدح وجرح اين حديث شريف اعلام شقاق وخلاف را باچنين جهبذ بارع الاوصاف مى افرازد
وابن تيميه در كلام ديگر زياده برين مبالغه واغراق در مدح يحيى بن معين وامثال او بكار برده كالباحث عن حتفه
بظلفه والجادع مارن انفه بكفه خويشتن را بدمار مكمل وبوار معجل داده چنانچه در منهاج گفته ومن اراد ان
يعرف فضائلهم ومنازلهم عند النبي صلى الله عليه وسلم فليتدبر الاحاديث الصحيحة التي صححها اهل العلم
بالحديث الذين كملت خبرتهم بحال النبي صلى الله عليه وسلم ومحبتهم له وصدقهم في التبليغ عنه و
صار هواهم تبعا لما جاؤا به فليس لهم غرض الا معرفة ما قال والتمييز عما يخلطه الغالطون من كذب
الكاذبين وغلط الغالطين كاصحاب الحديث مثل البخاري ومسلم والاسماعيلي والبرقاني وابي نعيم و
الدارقطني ثم مثل صحيح ابن خزيمة وابن منده وابي حاتم البستي ثم الحاكم وما صححه ائمة اهل الحديث
الذين هم اجل من هؤلاء او مثلهم من المتقدمين والمتأخرين مثل مالك بن انس وشعبة بن الحجاج
ويحيى بن سعيد وعبد الرحمن بن مهدي وعبد الله بن المبارك واحمد بن حنبل ويحيى بن معين و
علي بن المديني وابي حاتم وابي زرعة الرازيين وخلائق لا يحصي عددهم الا الله فاذا تدبر العاقل
الاحاديث الصحيحة الثابتة عند هؤلاء وامثالهم عرف الصدق من الكذب فان هؤلاء من اكمل

الناس معرفة بذلك واشدهم رغبة في التمييز بين الصدق والكذب واعظمهم ذباً عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فهم المهاجرون الى سنته وحديثه والانصار لهم في الدين يقصدون ضبط ما قاله و تبليغه للناس وينفون عنه ما كذبه الكاذبون وغلط فيه الغالطون ومن شركهم في علمهم علم ما قالوه وعلم بعض قدرهم والا فليسلم القوس الى باريها كما يسلم الى الاطباء طبهم والى النحاة نحوهم والى الفقهاء فقههم والى الحساب حسابهم والى اهل العلم بالاوقات علمهم ازين عبارت واضح ولائح ست كه نزد ابن تيميه يحيى بن معين از جمله كسانى ست كه كامل شده است خبرت شان بحال جناب رسالتمآب صلى الله عليه وآله وسلم ومحبت ايشان بآن جناب وراستى شان در تبليغ از ان جناب وهواى شان تابع ست براى چيزى كه آن جناب آورده است پس نيست ايشانرا غرضى مگر معرفت انچه آنجناب فرموده است وتميز كردن آن از انچه بآن مخلوط ميگردد از كذب كاذبين وغلط غالطين ونيز ازين عبارت واضح ست كه نزد ابن تيميه يحيى بن معين از جمله جماعتى هست كه اكمل ناس هستند از روى معرفت صدق از كذب وشديد ترين مردم هستند از روى رغبت در تميز صدق وكذب وعظيم ترين مردم مى باشند از روى دفع از جناب رسالتمآب صلى الله عليه وآله وسلم وايشان مهاجرين هستند بسوى سنت وحديث آن جناب وانصار آن حضرت مى باشند در دين كه قصد مى كنند ضبط چيزى كه فرموده است آنرا وتبليغش بسوى مردم ونفى مى كنند از آن جناب چيزى كه دروغ بسته اند آنرا كاذبان وغلط كرده اند در ان غلط كنندگان ونيز ازين عبارت ظاهر ست كه ابن تيميه ديگران را مامور مينمايد بتدبر در احاديث صحيحه كه تصحيح كرده اند آنرا يحيى بن معين وامثال او از اهل علم بالحديث ونيز ازين عبارت پيداست كه بزعم ابن تيميه اگر عاقل تدبر نمايد در احاديث ثابته نزد يحيى بن معين وامثال او صدق را از كذب خواهد شناخت ونيز ازين عبارت متضح ست كه بنا بر زعم ابن تيميه هر كه شريك يحيى بن معين وامثال او شود در علم شان خواهد دانست انچه ايشان گفته اند و بعض قدر ايشان را خواهد شناخت واگر شخصى شريك نشود در علم شان پس مى بايد كه بمفاد مثل مشهور اعط القوس باريها قوس عرفان حديث را بسوى بارى آن كه يحيى بن معين وامثال او هستند سپرد نمايد چنانچه سپرده ميشود بسوى اطبا طب شان وبسوى نحاة نحو شان وبسوى فقها فقه شان وبسوى حساب حساب شان وبسوى اهل علم بالاوقات علم شان پس جاى تامل واعتبار اهل امعان واستبصار ست كه هرگاه نزد ابن تيميه يحيى بن معين دارای اين همه مفاخر ومآثر ست وابن تيميه ديگران را بتدبر در احاديث مصححه او مامور مى گرداند و ظاهر مى نمايد كه تدبر در احاديث ثابته نزد او موجب تميز صدق از كذب ست وسپردن امر عرفان حديث باو

لازم سیده اند پس باز چرا درینجا سر از حکم محکم ابن معین در باب صحت حدیث مدینة العلم می تابد و بی محابا خلیع العذار و گسسته مهار در وادی پرخار قدح این حدیث عزیز المنار می شتابد هل هذا الا تهافت فضیح و تناکر قبیح لا یصدر الا من اعفک سفیه لا وازع له لا ینجع فیه ایقاظ و لا تنبیه و از جمله عجائب مستطرفه این ست که ابن تیمیه هنگام قدح و جرح حدیث مدینة العلم چنانچه از افادات یحیی بن معین متعلق به تصحیح این حدیث شریف تعامی صریح ورزیده همچنین از جانب روایت کردن احمد بن حنبل این حدیث را طریق تجاهل فضیح گزیده حالانکه بر متتبع خبیر پوشیده نیست که احمد بن حنبل این حدیث شریف را بطرق متعدده روایت نموده است کما عرفت سابقا و روایت کردن او حدیث مدینة العلم را دلیل کمال ثبوت و تحقق آن ست و اگرچه این مطلب بحمد الله الجلیل در ما سبق بتفصیل جمیل از افادات علامه اخطب خوارزم و سبط ابن الجوزی و محمد یوسف گنجی مبین و مبرهن شده لیکن درینجا از کلمات خود ابن تیمیه تحقیق و ثبوت این مقصود محمود باید دید؟ لهذا از عبارات ثلثه ابن تیمیه دانستی که احمد بن حنبل یکی از آن محدثین منتقدین ست که ابن تیمیه باطراء و احفای تمام ایشانرا ستوده قصب السبق در اجلال و اعظام شان ربوده و بجمله صفات عالیه و سمات متعالیه که ابن تیمیه در آن عبارات برای آن محدثین منتقدین ذکر کرده حقا احمد بن حنبل از آن اوفی و اوفر می باشد و هذا ظاهر لا ینکر و هرگاه حال بر چنین منوال باشد پس چگونه میتوان گفت که احمد بن حنبل با آنهمه علو منزلت در نقد و اختبار احادیث و آثار که ابن تیمیه برای او حاصل می داند و علم تفاخر خود را بآن باوج عیوق می رساند حدیثی موضوع را از جمله فضائل و مفاخر جناب امیر المؤمنین علیه السلام شمرده و بروایت کردن آن جلالت مرتبت خود را بحضیض منقصت برده و از عبارت ثانیه ابن تیمیه بالخصوص واضح و لائح ست که نزد ابن تیمیه ثعلبی و امثال و اگرچه بسبب صلاح و دین تعمد کذب نمی نمایند لیکن هر آنچه در کتب می یابند نقل می کنند و آنچه می شنوند بتدوین می رسانند و برای هیچ یکی از ایشان خبرت باسانید مثل ائمه حدیث حاصل نیست و بعد ازین ابن تیمیه در عبارت مذکوره جماعتی از اصحاب حدیث ذکر نموده که در آن احمد بن حنبل نیز شامل ست و در مدح ایشان مبالغه تمام بکار برده و خبرت و معرفت ایشان را باحادیث و رجال بعنوان خاص بیان کرده و ازین تقریر ابن تیمیه بکمال وضوح ثابت می گردد که در مصنفات احمد و امثال و هرگز مکذوبات و موضوعات مندرج نیست و این جماعت که ابن تیمیه مدح شان نموده است مثل ثعلبی وغیره نیستند که حسب اظهار ابن تیمیه آنچه می یابند نقل می کنند و از ینجا بحمد الله تعالی بکمال وضوح محقق شد که چون حدیث مدینة العلم در کتاب المناقب احمد بن حنبل بطرق عدیده مندرج است لهذا هرگز حدیث مکذوب و موضوع نیست و زعم ابن تیمیه در باب موضوعیت آن بحسب افادهٔ خودش باطل و

مردود و مضمحل و مطرود ست و علاوه برین باید دید که ابن تیمیه در دیگر کلمات خود نسبت باحمد و روایتش چه اعتراف می نماید
و چگونه مرتبه ورع او و احتیاط و احتراز از روایات غیر ثقات مبین نموده در عظمتش می افزاید ابن تیمیه در منهاج گفته و
الناس فی مصنفاتهم منهم من لا یروی عمن یعلم انه یکذب مثل مالک وشعبة ویحیی بن سعید وعبد الرحمن
بن مهدی واحمد بن حنبل فان هؤلاء لا یروون عن شخص لیس بثقة عندهم ولا یروون حدیثا یعلمون
انه عن کذاب ولا یروون احادیث الکذابین الذین یعرفون بتعمد الکذب ازین عبارت ظاهرست که بعض مردم در
مصنفات خود روایت نمی کنند از کسی که می دانند که او ارتکاب کذب میکند مثل مالک و شعبه و یحیی بن سعید و عبد الرحمن
ابن مهدی و احمد بن حنبل پس تحقیق که اینها روایت نمی کنند از شخصی که نزد ایشان ثقه نباشد و روایت نمی کنند حدیثی را
که می دانند صدور آن از کذاب و روایت نمی کنند احادیث کذابانی را که بتعمد کذب معروف می باشند و پر ظاهرست که هرگاه
بحسب اعتراف ابن تیمیه احمد روایت نمی کند در مصنفات خود از کسی که او را کاذب میداند بلکه روایت نمی کند از شخصی که
نزد او ثقه نباشد و روایت نمی کند حدیثی را که میداند که آن حدیث از کذاب صادر شده و روایت نمیکند احادیث
کذابانی را که معروفند بتعمد کذب پس ثابت گردید که حدیث مدینة العلم که احمد بن حنبل آنرا در کتاب المناقب بطریق عدیده
روایت کرده هرگز حدیث موضوع نیست و رواة آن غیر از ثقات دیگران نیستند والا احمد آنرا ابدا روایت نمیکرد
و ادخال آنرا در تصنیف خود جائز نمی دانست فالحمد لله علی ظهور خزی هذا الناصب المخذول حسب ما اعترف
بنفسه فی حق احمد من القول المقبول و از اعجب عجائب این ست که خود این ناصب مدحور معترف و مقر میباشد
که این حدیث را ترمذی روایت کرده و با وصف این اقرار و اعتراف راه اعتدا و اعتساف و مسلک خرج و انحراف
از ان پیش میگیرد و نمی داند که مجرد روایت کردن ترمذی این حدیث را بس ست زیرا که ترمذی یکی از ارکان ستۀ علم حدیث
است و کتاب جامع صحیح او که دران این حدیث شریف را اخراج و ادراج نموده است از جملۀ صحاح سته است که
اهلسنت قدیما و حدیثا بران می نازند و جانهای شیرین خود در حمایت حمای آن می بازند و عجائب مفاخر عالیه و غرائب
مآثر غالیه برای آن ثابت می سازند و بانواع تبجیل و تکریم و تمجید و تفخیم آنرا می نوازند حتی که احادیث آنرا در صحت
و ثبوت باعلای مدارج میرسانند تا اینکه اگر کسی بر صحت احادیث آن بطلاق حالف شود او را حانث نمی دانند بلکه
اهل شرق و غرب را بر صحت احادیث این کتب متفق وا می نمایند و این معنی دلیل بودن خود از فرقۀ ناجیه گردانیده
حیرت ارباب عبرت می افزایند کما سبق فی مجلد حدیث الطیر مفصلا پس بحمد الله تعالی واضح و لائح گردید
که حدیث مدینة العلم که حسب اعتراف ابن تیمیه ترمذی آنرا روایت کرده است در صحت و ثبوت بمرتبه رسیده که اگر

کسی بر صحت آن بطلاق حالف شود حانث نخواهد گردید و چون اهل شرق و غرب بر صحت آن اتفاق و اطباق کرده‌اند
هر که قادح و طاعن در ان باشد حسب مزعوم اهلسنت خارج از دائره اجماع شده بمفاد دخول ضلال و ساعت مصیر با سزای خود
خواهد رسید و از ینجا بطلان و هوان قول ابن تیمیه در باب قدح این حدیث شریف و سوء مآل و خسران حال آن جاحد
عنیف بنحوی که بر ناظر بصیر واضح و مستنیر میشود احتیاج تبیین و توضیح و تعیین و تصریح ندارد و هر چند آنچه حقیر
درین مقام مختصرا در باب روایت ترمذی و عظمت و جلالت کتابش حسب افادات اکابر قوم ایما کردم قیمت کمال
صحت و تحقق حدیث مدینه و مرغم انف ابن تیمیه عظیم الضغینه میباشد لیکن حرفی چند متعلق بشموخ مرتبت و علو منزلت
ترمذی و وضوح اعتماد و اعتبار و استناد و اشتهار صحیح او از کلمات خود ابن تیمیه باید شنفت تا بر صغیر و کبیر ظاهر
و مستنیر گردد که قدح ابن تیمیه در حدیث مدینة العلم با وصف اعتراف روایت کردن ترمذی آنرا بکدام مرتبه جسارت
و خلاعت و شناعت و فظاعت و اصل و این ناصب عظیم الاجرام را بتصریحات خودش چگونه افحام تام حاصل میشود
از عبارت ثانیه ابن تیمیه که برای اثبات عظمت یحیی بن معین آنفا منقول شد واضح و لائح ست که ترمذی هم مثل
دیگر محدثین مذکورین در ان عبارت از ائمه حدیث و نقاد و حکام و حفاظ آن می باشد و برای او خبرت و معرفت تامه
باقوال جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم و احوال ناقلین علم و حدیث از انجناب حاصل ست و در معرفت
رجال ناقلین آثار و اسماء ایشان صاحب تصنیف می باشد و مثل ثعلبی و امثال او نیست زیرا که حسب زعم ابن تیمیه
در کتب ایشان اکاذیب و موضوعات موجود ست و هر چه در کتب می یابند نقل می کنند و آنچه می شنوند مدون مینمایند
و ایشان را خبرت باسانید مثل ائمه حدیث حاصل نیست و ظاهر ست که هرگاه حال ترمذی در ارتفاع شان و علو
مکان و مهارت و خبرت بعلم حدیث حسب اعتراف خود ابن تیمیه باین حد رسیده هست چگونه عاقلی قول ابن تیمیه را
در باب قدح حدیث مدینة العلم با وصف اعتراف بروایت کردن ترمذی آنرا قبول خواهد کرد زیرا که اگر العیاذ بالله
قول ابن تیمیه متعلق بقدح حدیث مدینة العلم صحیح بوده باشد لازم خواهد آمد که در کتاب ترمذی هم موضوعات مندرج
باشد و تفرقه میان او و ثعلبی وغیره باقی نماند و هذا مما لا يرتضيه ابن تيمية پس اسکال چاره نیست برای ابن تیمیه
جز آنکه بامر حق گویا شود و صحت حدیث مدینة العلم را شاء او ابی تسلیم نماید و بر دعوی خود یکسر خط بطلان کشد و ان رغم
بذلك معطسه و حال على الذل مجلسه و نیز ابن تیمیه در منهاج گفته قال الرافضي الثاني ما رووه عن النبي صلی
الله علیه و آله و سلم انه قال اقتدوا باللذين من بعدي ابي بكر و عمر والجواب المنع من الرواية ومن دلالته
على الامامة فان الاقتداء بالفقهاء لا يستلزم كونهم ائمة وايضا فان ابا بكر و عمر قد اختلفا في كثير

من الاحکام فلا یمکن الاقتداء بهما وایضا فانه معارض بما رووه من قوله اصحابی کالنجوم بایهم
اقتدیتم اهتدیتم مع اجماعهم علی انتفاء امامتهم والجواب من وجوه احدها ان یقال هذا
الحدیث اقوی من النص الذی یروونه فی امامة علی فان هذا معروف فی کتب اهل الحدیث المعتمدة
رواه ابوداود فی سننه والامام احمد فی مسنده والترمذی فی جامعه واما النص علی علی فلیس فی شیء
من کتب اهل الحدیث ازین عبارت واضح ست که نزد ابن تیمیه جامع ترمذی از جملهٔ کتب معتمده اهل حدیث ست و
ابن تیمیه بمروی بودن حدیث اقتداء بهمان از فرط رقاعت بمقابلهٔ اهل حق احتجاج می نماید و بوجه نهایت عناد آنرا
از نص امامت جناب امیر المومنین علیه السلام اقوی می داند سبحان الله این عجب ماجرای است که هرگاه ابن تیمیه برای
نصرت مذهب باطل خود محتاج بحدیث اقتدا می شود کتاب ترمذی را از جملهٔ کتب معتمدهٔ اهل حدیث شمار میکند و مروی
بودن حدیث اقتدا را دران دلیل کمال قوتش میگرداند حالانکه وهن و هوان حدیث اقتدا بحدی رسیده که خود ترمذی
در بعض طرق آن قدح نموده کما علمت فی مجلد حدیث الطیر لیکن چون ابن تیمیه را نوبت کلام در حدیث مدینة العلم میرسد
اصلا وزنی برای کتاب ترمذی و مروی بودن این حدیث دران نمی نهد و باوصف اعتراف بروایت کردن
ترمذی آنرا بی محابا از موضوعات شمرده داد حیا و شرم می دهد الحاصل هرگاه بودن کتاب ترمذی از کتب معتمدهٔ اهل حدیث
بنص ابن تیمیه ظاهر شد و نمایان گشت که او بمذکور بودن حدیث اقتدا دران تمسک جسته بحمد الله الزام و افحام او
بحدیث مدینة العلم که حسب اعترافش مروی ترمذی ست تمام شد و ظاهر گردید که قدح و جرح او درین حدیث
ناشی از محض عناد و بحت لداد ست و هرگز قابل احتفال و اعتنای ارباب رشاد و اصحاب سداد نیست و نیز ابن تیمیه
در منهاج گفته ومع هذا فقد اخبر النبی صلی الله علیه وسلم فی حق عمر من العلم والدین والالهام بما لم یخبر
بمثله لا فی حق عثمان ولا علی ولا طلحة ولا الزبیر ففی الترمذی عن ابن عمر ان رسول الله صلی الله علیه
وسلم قال ان الله جعل الحق علی لسان عمر وقلبه قال وقال ابن عمر ما نزل بالناس امر قط فقالوا فیه وقال
فیه عمر الا نزل فیه القرآن علی نحو ما قال عمر وفی سنن ابی داود عن ابی ذر رض قال سمعت رسول الله صلی الله
علیه وسلم یقول ان الله وضع الحق علی لسان عمر یقول به وفی الترمذی عن عقبة بن عامر قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم لو کان بعدی نبی لکان عمر بن الخطاب ازین عبارت ظاهر ست که ابن تیمیه
اولا بمزید رقاعت وخلاعت بمقابلهٔ اهل حق ادعا می نماید که العیاذ بالله جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم اخبار
نموده در حق عمر از علم و دین و الهام بچیزی که اخبار نموده بمثل آن نه در حق عثمان و نه در حق جناب امیر المومنین

علیه السلام ونه در حق علی ونه در حق زبیر وبعد ازین در مقام اثبات این دعوی باطله بحدیث موضوع ترمذی ان الله
جعل الحق علی لسان عمر وقلبه تمسک نموده ونیز بحدیث مکذوب ترمذی لو کان بعدی نبی لکان عمر بن الخطاب
احتجاج نموده وپر ظاهرست که هرگاه نزد ابن تیمیه مرتبه روایات ترمذی بحدی رسیده که در مثل این دعوے عظیم
باثبات آن تمسک واحتجاج می نماید وآنرا از فرط جهل بمقابلهٔ اهل حق ذکر می کند پس چگونه احتجاج اهل حق
بحدیث مدینة العلم از روایت ترمذی بر ابن تیمیه ودیگر اصحاب او تمام نخواهد شد وچرا اذعان وانقیاد این حدیث
شریف برین جماعت سراسر شناعت لازم نخواهد آمد یا للعجب این چه انصاف ودشمنی ست که اگر ترمذی در حق عمر
احادیث باطله روایت نماید ابن تیمیه آنرا باوصف ظهور بطلان بسر وچشم قبول می نماید بلکه بمقابلهٔ اهل حق بآن
تشبث نموده نهایت بعد خود از آداب مناظره می افزاید واگر همین ترمذی حدیث صحیح مدینة العلم را در باب جناب
امیر المومنین علیه السلام روایت می کند ابن تیمیه بلا دلیل آن را ضعیف واهی می گوید وراه اظهار موضوعیت آن
باقدام جسارت سراسر خسارت می پوید واز جملهٔ مفحمات قاطعة اللسان ومبکتات قالعة الهذیان که کاسر عنق
ابن ناصب وقاصم ظهر این معذب بعذاب واصب می باشد این ست که حدیث مدینة العلم را علامه ابوجعفر محمد
ابن جریر بن یزید الطبری در کتاب تهذیب الآثار تصحیح نموده اهتمام تمام در اثبات وتحقیق آن فرموده کما عرفت
سابقا من عبارة جمع الجوامع للسیوطی وجلالت وعظمت ابن جریر طبری نزد ابن تیمیه بحدی رسیده است که از بیان
آن کنایة فضلا عن الصراحة زبان قلم را لکنت حاصل میشود لیکن ناچار بمفاد الضرورات تبیح المحظورات توضیح و
تشریح آن کرده می آید پس باید دانست که ابن تیمیه در منهاج گفته واما قوله ولم یلتفتوا الی القول بالرای
(یعنی العلامة ۱۲)
والاجتهاد وحرموا الاخذ بالقیاس والاستحسان فالکلام علی هذا من وجوه احدها ان الشیعة فی هذا
مثل غیرهم ففی اهل السنة النزاع فی الرای والاجتهاد والقیاس والاستحسان کما فی الشیعة النزاع فی
ذلک فالزیدیة تقول بذلک وتروی فیه الروایات عن الائمة الثانی ان کثیرا من اهل السنة العامة
والخاصة لا تقول بالقیاس فلیس کل من قال بامامة الخلفاء الثلثة قال بالقیاس بل المعتزلة
البغدادیون لا یقولون بالقیاس ح فان کان القیاس باطلا امکن الدخول فی اهل السنة وترک
القیاس وان کان حقا امکن الدخول فی اهل السنة والاخذ بالقیاس الثالث ان یقال القول بالرای
والاجتهاد والقیاس والاستحسان خیر من الاخذ بما ینقله من یعرف بکثرة الکذب عمن یصیب ویخطی نقل غیر
مصدق عن قائل غیر معصوم ولا یشک عاقل ان رجوع مثل مالک وابن ابی ذئب وابن الماجشون و

والليث بن سعد والاوزاعي والثوري وابن ابي ليلى وشريك وابي حنيفة وابي يوسف ومحمد بن الحسن و
زفر وحسن بن زياد واللؤلؤي والشافعي والبويطي والمزني واحمد بن حنبل وابي داود السجستاني والاثرم وابراهيم
الحربي والبخاري وعثمان بن سعيد الدارمي وابي بكر بن خزيمة ومحمد بن جرير الطبري ومحمد بن نصر
المروزي وغيرهم الى اجتهادهم واعتبارهم مثل ان يعلموا سنة النبي صلى الله عليه وسلم
الثابتة عنه ويجتهدوا في تحقيق مناط الاحكام وتنقيحها وتخريجها خير لهم من ان يتمسكوا بنقل الروافض عن
العسكريين وامثالهما فان الواحد من هؤلاء اعلم بدين الله ورسوله من العسكريين انفسهما فلو افتاه احدهما
بفتيا كان رجوعه الى اجتهاده اولى من رجوعه الى فتيا احدهما بل هو الواجب عليه فكيف اذا كان ذلك نقلا
عنهما من مثل الرافضة والواجب على مثل العسكريين وامثالهما ان يتعلموا من الواحد من هؤلاء. ازین عبارت ظاهر
است که ابن تیمیه جزاه الله بصنیعه بسبب غایت جسارت وخسارت واشتعال نار نصب وعناد بر کانون سینهٔ پر ضغینه اش
محمد بن جریر طبری ودیگر اسلاف ناانصاف خود را عیاذاً بالله عالم‌تر بدین خدا ورسول از حضرت عسکریین یعنی امام
علی نقی وامام حسن عسکری علیهما وعلی آبائهما الاف التحیة والسلام میداند وتصریح صریح که بهیچ وجهی از وجوه تاویل وتوجیه
وتسویل وتحریف حضرات را دران مساغی نیست برین کفر صریح وضلال بواح می نماید وبمزید تاکید وتشیید این ضلال
بعید تفریع شنیع بر آن مرتب سازد یعنی می گوید آنچه حاصلش این ست که اگر فتوی دهد یکی ازین مذکورین را یکی از عسکریین
علیهما السلام بفتوائی رجوع یکی ازین مذکورین باجتهاد خود اولی خواهد بود از رجوع او بسوی فتوی یکی از عسکریین
علیهما السلام بلکه رجوع باجتهاد خود واجب خواهد بود یعنی اصغا واعتنا بافتاء عسکریین علیهما السلام معاذ الله ناجائز و
حرام خواهد بود وبرین مقدار هم صبر وقرارش دست نداده در آخر عبارت سراسر خسارت بآهنگ بلند هنگام سرائیده که
العیاذ بالله واجب بر مثل عسکریین علیهما السلام وامثال ایشان یعنی دیگر ائمهٔ اهلبیت علیهم السلام آنست که تعلم
کنند از یکی ازین مذکورین واین مقام برای ارباب احلام محل استنفاد استعجاب واستقصای استغراب ست زیرا که
هرگاه نزد ابن تیمیه العیاذ بالله پایهٔ علم وفضل وکمال ابن جریر طبری ارجح واعلی از حضرت عسکریین ودیگر اهلبیت عصمت
وطهارت علیهم السلام می باشد وقول او بناه بجند ابرین حضرات حجت وواجب العمل ست باز چرا خود ابن تیمیه اعتنا
بتصحیح او حدیث مدینة العلم را نمی نماید وبیباکانه در صدد جرح وقدح آن بر آمده وادی پرخار جحود وانکار آن می پیماید
واز چه رو قول ابن جریر را در باب صحت حدیث مدینة العلم بهر خویش واجب العمل نمی داند وبادعای معدود بودن این
حدیث شریف از موضوعات مناقضه ومناکره ومباهته ومحایده را باقصی الغایه میرساند این نیست جز عناد که از سرش

پیدا نیست ولداوری که منتهای آن بر محققین نیز هویدا شد فالله حسیبه وحسیب امثاله وهو المنتصر من اعدائه
بعض یاران صحابه و نکاله و آنچه مزید حیرت بر حیرت می افزاید این ست که ابن تیمیه در وقت قدح و جرح حدیث
مدینة العلم چنان در گرداب لجاج و ناحق کوشی و اعوجاج و حق پوشی سر فرو برده که افادات حاکم نیسابوری را که متعلق
باین حدیث بود نیز بخاطر نیاورده حالانکه در ماسبق دانستی که حاکم نیسابوری در کتاب المستدرک علی الصحیحین در اثبات
و تصحیح این حدیث بچه حد مساعی جمیله بتقدیم رسانیده صحیح بودن این حدیث شریف و آنهم بشرط بخاری و مسلم باوله باهره
و دلائل محکمه ظاهر و باهر گردانیده و علو مرتبت و سمو منزلت حاکم در علوم حدیث محل ارتیاب و استنکار ارباب نقد
و استبصار نیست و این مطلب در ظهور و سفور بحدی رسیده که خود ابن تیمیه معترف بآن میباشد چنانچه از عبارت
ثالثه ابن تیمیه که آنرا برای اظهار جلالت شان یحیی بن معین منقول شده ظاهر و باهر است که حاکم نیز از آن جماعه اهل
علم بالحدیث ست که خبرت شان بحال جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم کامل گردیده و محبت شان برای آن
جناب و صدق شان در تبلیغ از آنجناب بحد کمال رسیده و خواهش ایشان تابع شده برای چیزی که آنجناب آن را
آورده است پس نیست برای شان غرضی جز معرفت آنچه آنجناب فرموده است و تمیز دادن آن از آنچه بآن مخلوط
میگردد از دروغ دروغگویان و غلط غلط کاران و نیز از آن آشکارست که احادیث مصححه حاکم مثل دیگر محدثین
مذکورین در آن عبارت قابل تدبر هست و هرگاه عاقلی در این احادیث تدبر نماید او صدق را از کذب خواهد شناخت
چه ایشان اکمل مردم هستند از روی معرفت باین مطلب و اشد شان هستند از روی رغبت در تمیز صدق و کذب
و اعظم شان می باشند از روی دفع دروغ از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم الی غیر ذلک من المآثر
الزاهرة والمفاخر الباهرة التی اثبتها لهم ابن تیمیه فی تلک العبارة وقد اومأنا الیها عما قریب باخص
بیان و اوجز اشارة پس حیف ست و صد حیف که چسان ابن تیمیه با وصف اثبات این همه فضائل عالیه و
فواضل متعالیه برای حاکم و حکم دیگران بتدبر در احادیث مصححه اش از حکم چنین حاکم عادل در باب صحت حدیث
مدینة العلم عدول و انحراف می نماید و بقدح و جرح این حدیث اثیر میل کلی نموده علم اعتدا و اعتساف را با یثار
مشاقت و معاندت چنین حکم معدل بمعدل النهار فلک استکبار می فرساید بالجمله ادعای ابن تیمیه که العیاذ بالله
حدیث مدینة العلم ضعف و اوهی ست و جز این نیست که در موضوعات شمرده می شود از اکاذیب صریحه و اضحه و
اباطیل فضیحه لائحه است و وجوه رد و ابطال آن لا تعد و لا تحصی می باشد و چون کلام مستوعب و مستوفی در اثبات
و تحقیق این حدیث شریف بجواب کلام شاه صاحب بحمد الله المنعام در ماسبق صورت ارتسام پذیرفته لهذا از زیاده

آنانچه درینجا بمعرض بیان رسانیدم محتاج الیه نیست اما تمسک ابن تیمیه بقدح و جرح ابن الجوزی درین
حدیث شریف پس جواب آن نیز بتفصیل جمیل بعون الله المفضل الجلیل در ضمن رد کلام شاه صاحب سبق ذکر
یافته بنهجی که اگر ناظر با انصاف تارک زیغ و اعتساف آنرا ببیند جز مسلک تسلیم و اعتراف بآن راهی دیگر نگزیند
بلکه مضامین حق آگین آن در جودت و متانت و قوت و رزانت بحدی رسیده که اگر عقلای عصبیت نهاد و
کبرای عصبیت بنیاد هم جوامع همم قاصره خود را بر رد و استنکار آن برگمارند جز حشو و اغلاط آنرا از قبیل محالات
شمارند و چگونه چنین نباشد حالانکه دران جواب متانت نصاب علاوه بر کمال جرأت و جسارت ابن الجوزی
در حکم بالوضع و دیگر مخازی شنیعه و معائب فظیعه او بنصوص اکابر حفاظ اعلام و افادات اجله ایقاظ فخام
سنیه ثابت کرده شد که قدح و جرح ابن الجوزی در خصوص این حدیث سراسر باطل و مضمحل و کلیةً از صوب
صواب منقطع و منخزل ست و بسیاری ازین حضرات وهن و فساد و بطلان و هوان آن بیان براعت اقتران
خود اجمالا و تفصیلا بمنصه شهود رسانیده خطاء آن متسرع متجاسر و خطل آن متهوک خاسر بنهایت ایضاح و صح
و آشکار گردانیده اند پس قدح و جرحی که در بطلان و فساد و انخرام و انهداد باین حد برسد که تحقیقات و افادات
حفاظ متقدمین و متاخرین و تنصیصات و اجادات نقاد متوسعین متبحرین سابقا و لاحقا مبطل و موهن آن
بوده باشد هرگز شایان آن نیست که در مقام تحقیق مرام و احتجاج بمقابله خصام ابن تیمیه ذکر آن بر زبان
آرد و آنرا در اثبات ادعای باطل خود کافی و وافی انگارد بلکه حرف انصاف آن ست که اگر ابن تیمیه شطری
از حیا و آزرم میداشت همت بر ستر و کتمان این خطیئه کبری و جریمه عظمای ابن الجوزی میگماشت و آنرا نفع
بحال خود و مذهب خود می انگاشت و بذکر آن لوای رقاعت و خلاعت نمی افراشت لیکن چون باقتضاے
اسلاف اخلاف اللؤم و اللؤم خصوصا ثالث القوم نحیزه رذیله و غریزه ضئیله او از صفت حیا یکسر عاری
و شنشنه ردیه و سجیه مردیه وقاحت در رگ و پی او جاری ست لهذا این جسارت سراسر خسارت ابن الجوزی
را ثمرة الغراب فهمیده برای تخلیص گلوی خود از ربقه انقیاد بحدیث مدینة العلم انفع ما فی الباب دیده
حالانکه تمسک و تشبث باین جسارت موبقه و جرأت مزهقه اصلا فائده بحالش نمی رساند و بهیچ وجه عنق او را
از نیر مذلت نمی رهاند و چون تحقیق بعون الله و لطف توفیقه در رد جسارت خود ابن تیمیه درباب این حدیث
بکلام خودش برغام انف او نموده و مسلک تخجیل و تنکیل و باعترافات صحیحه و اذعانات صریحه او پیموده همچنین مناسب
می نماید که تجاسر ابن الجوزی را که ابن تیمیه درین مقام متمسک بآن شده نیز از کلام خودش باطل و مردود

مدفوع و مطرود ثابت نمایم و افحام خصام و الزام اعداء امیر المؤمنین علیه السلام حسب واقعی وافر بانجام رسد پس
باید دانست که ابن الجوزی در صدر کتاب الموضوعات گفته فمتی رأیت حدیثا خارجا عن دواوین الاسلام
کالموطأ و مسند احمد و الصحیحین و سنن ابی داود و الترمذی و نحوهما فانظر فیه فان کان له نظیر فی
الصحاح و الحسان فرتب امره و ان ارتبت به فرأیته یباین الاصول فتأمل رجال اسناده و اعتبر احوالهم
من کتابنا المسمی بالضعفاء و المتروکین فانک تعرف وجه القدح فیه از این عبارت بر متأمل خبیر واضح و ظاهر
است که حسب افاده ابن الجوزی کتاب ترمذی از جمله دواوین اسلام و مثل موطا و مسند احمد و صحیحین و سنن ابی داود
و امثال آن مستحق غایت تبجیل و تعظیم و نهایت تکریم و تفخیم است و حدیثی که دران موجود باشد محتاج بنظر و فکر نیست
و بلا تردد و تفکر قابل قبول و اعتماد و لائق وثوق و استناد است بلکه حدیثی که خارج از کتاب ترمذی و امثال او
بنظر آید و نظیر آن در صحاح و حسان کتاب ترمذی و امثال او موجود باشد او نیز ثابت خواهد بود و در ان
ارتیاب را دخلی نخواهد شد و پر ظاهر است که هرگاه عظمت و جلالت کتاب ترمذی باین مرتبه واصل شده که ابن الجوزی
احادیث مندرجه آنرا مفرغ عن النظر وانمی نماید و صحاح و حسان آنرا چنان رتبه می بخشد که اگر دران نظیری
موجود بوده باشد بوجه آن نظیر حدیث خارج از ان صحاح و حسان هم ثابت گردد پس چرا حدیث مدینة العلم را که
در خود کتاب ترمذی مروی شده و ترمذی آنرا تحسین هم کرده کما مضی بیانه سابقا از کمال جرأت و جسارت
موضوع میگوید و التفاتی بمروی بودن آن در کتاب ترمذی نمی نماید این نیست مگر تشریع مذموم و تعاقل مشؤم
که ابن الجوزی را بان اهل نحله خودش مدحور و ملوم ساخته اند و بصدور امثال این غفلات عظیمه و عثرات فخیمه
بتعییر و تشنیع کما ینبغی پرداخته بالجمله حسب افاده خود ابن الجوزی ابن الجوزی را لازم است که از قدح و جرح
خود در حدیث مدینة العلم توبه و انابت نماید و بکمال ثبوت و تحقق آن اعتراف صحیح صریح فرماید و بوجه مروی
بودنش در کتاب ترمذی بنهایت مقبولیت آن بگراید و هرگز زبان بشاعت ترجمان خود را بحرف قدح و جرح
آن نیالاید و هرگاه بحمد الله ثابت و متحقق گردید که قدح ابن الجوزی در حدیث مدینة العلم حسب افاده خودش
مردود و مطرود است واضح و لائح شد که تمسک و تشبث ابن تیمیه بآن در منکرات ساقطه و هفوات باطله او داخل
و احتجاج بآن در مقابله اهل حق باسفل درکات هوان و صغار و قماءت و احتقار نازل میباشد و اصلا لائق
اعتنای ارباب نصفت و احتفال اصحاب معرفت نیست و لله الحمد علی ما ابان دحوض حجة هذا الناصب

المخذول بحیث لم یبق فیه ریبة لاهل الاحلام و العقول و از غرائب اکاذیب موحشه و عجائب اراجیف مدهشه

این ست که ابن تیمیه از نهایت خیره سری بابن الجوزی نسبت می نماید که او بیان کرده که تمامی طرق
حدیث مدینة العلم موضوع می باشد حالانکه بر ناظر کتاب الموضوعات ابن الجوزی بخوبی واضح ولائح
است که او از طرق متکاثره واسانید متوافره حدیث مدینة العلم طریقی چند که حسب فهم ناقص خود قابل
قدح وجرح دیده مذکور ساخته باظهار مقدوحیت آن بنا برای عاطل خود علم بغی واعتساف
برافراخته حالانکه قدح او در آن طرق نیز نزد مهرهٔ فن مقبول نیست واز اینجاست که در مقام تعقب
بر آمده بافادات متینه واجادات رزینه کلام او را فرسوده اند اما بسیاری از طرق صحیحه واسانید
صریحه این حدیث شریف که در کتب محدثین فخام ومسندین عظام یافته می شود پس ابن الجوزی
اصلا ومطلقا آنرا ذکر ننموده راه تجاهل وتغافل از آن یکسر پیموده وقد ذکرنا کثیرا منها فیما سبق من
الکلام علی المطالب المهمة پس چگونه بعد ملاحظهٔ آن میتوان گفت که ابن الجوزی وضع وبطلان
تمام طرق این حدیث شریف را بمعرض بیان رسانیده هل هذا الا افک صریح، وکذب فضیح، لا
یتکبه الا من هو عن الایمان شاحط نزیح، وعن الایقان معرض مشیح اما آنچه ابن تیمیه در کلام
بهتان انضمام خود تفوه نموده که کذب از نفس متن حدیث مدینة العلم شناخته می شود زیرا که هرگاه
جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مدینهٔ علم باشند ونباشد برای آن مدینه مگر باب واحد
ونه تبلیغ کند از آن جناب علم را مگر واحد فاسد خواهد شد امر اسلام پس از جملهٔ خرافات واضحة
البطلان وجزافات ظاهرة الهوان ست وغالبا ابن تیمیه از غایت نفاق ونهایت شقاق
خود تایید منکرین نبوت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب پیش نظر دارد وهمت را
بر هدم مبانی اسلام بضمن رد کلام اهل حق بر می گمارد زیرا که جاحدین ومنکرین این تقریر سراسر
تزویر را در انکار نبوت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بلکه انکار نبوت هر نبی سر میتوانند کرد
ومیتوانند گفت که هرگاه خداوند عالم عالم باشد بشرائع دین واحکام تکلیفیهٔ عباد وابلاغ نکند
شرائع واحکام را از جانب او بسوی عباد مگر شخص واحد که نبی آن عصر بوده باشد فاسد خواهد شد
امر دین وثابت نخواهد شد هیچ یکی از شرائع آن بلکه می باید که تبلیغ عن الله نماید در زمان واحد
عدد کثیر از انبیا که بالغ بحد تواتر بوده باشند واگر چه این کلام در مقام اسکات وافحام ابن تیمیه
الد الخصام کافی ووافی ست زیرا که هر جوابی که اولیای ابن تیمیه برای رد تقریر منکرین نبوت

بیاورند مثل آن بلکه بهتر از آن از جانب اهل حق در رد تقریر ابن تیمیه جاری می شود لیکن حقیر در رد این
شبهه واهیه برین الزام قائد الی المرام اکتفا کرده در صدد افاده ناظر مستبصر بر آمده گذارش مینمایم
که چنانچه در ابلاغ عن الله وجود وحید جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم کفایت میکند
و بسبب ثبوت حقیت آنجناب ضرور نیست که عدد کثیر انبیا که بحد تواتر برسند در اخبار عن الله شرکت
آن جناب نمایند همچنان در ابلاغ عن الرسول صلی الله علیه و آله وسلم ذات قدسی سمات جناب
امیر المومنین علیه السلام کافی و وافی ست و احتیاج بابلاغ دیگران و اشتراک فلان و بهمان
نیست زیرا که حق و صواب بودن تبلیغ آن جناب نیز امر محتوم ست و علاوه بر دیگر ادله خود این حدیث
شاهد صدق بر آن ست و ازینجاست که اهل علم و یقین این حدیث را دلیل عصمت جناب امیر المومنین
علیه السلام میدانند و قد مر التصریح بذلک من نصوص اعاظم المخالفین فلاتکن من الممترین
بالجمله چنانچه بعد ثبوت حقیت جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم واحد بودن آن جناب
در تبلیغ عن الله ضرری نمی رساند همچنین بعد ثبوت حقیت جناب امیر المومنین علیه السلام از دیگر ادله
و دلالت خود حدیث مدینة العلم بر آن وحدت آنجناب در تبلیغ عن الرسول صلی الله علیه و آله
فسادی نمی آرد بلی چون درون ابن تیمیه حرون از کمال بغض و عناد و اعوجاج ولداد فساد
عین حاصل کرده لهذا مثل این امر حق و کلام صدق را موجب فساد میدانند و بحسب مزعوم مشوم
خود فساد موهوم بر آن مترتب نموده دلیل کذب این حدیث شریف می گردانند ولاغرو فمن کان
خامره من النصب داء دوی اورثه غيا وضلالا ومن يك ذا فم مر مريض يجد كالحنظل لعا في زلالا اما
آنچه ابن تیمیه گفته ولهذا اتفق المسلمون على انه لا يجوز ان يكون المبلغ عنه العلم واحدا بل يجب ان
يكون المبلغون اهل التواتر الذي يحصل العلم بخبرهم پس سخت سست و نامربوط و نهایت باطل
و ظاهر السقوط ست زیرا که ادعای این معنی که مسلمین اتفاق کرده اند برآنکه جائز نیست که مبلغ
علم از جانب جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم واحد بوده باشد بلکه واجب است که باشند
مبلغین اهل تواتر که حاصل شود علم بخبر شان برای غائب از جمله غرائب تمویهات و عجائب تدلیسات
است و اصلا با واقع مطابقت ندارد زیرا که برادنی متتبع علم اصول و درایت و متفحص کتب حدیث
و روایت در اقصای ظهور ست که قاطبه اهل سنت خبر واحد را واجب العمل میدانند و حجت بعضی از شذاذ کم

قول شان قابل التفات نزد محققین سنیه نیست کسی درین باب اختلاف نکرده و اصولیین ایشان در اول حجیت خبر واحد بسیاری از آیات ذکر می نمایند که حسب تقریرات شان ازان آیات کافی بودن مبلغ واحد عن الرسول واضح و آشکار می گردد و نیز در سیاق ادله این مسئله ذکر می کنند که خود جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم بسوی اطراف و اکناف و اقطار بلاد و مدن و امصار آحاد رسل خود را برای تعلیم دین اسلام و نشر شرائع و احکام فرستاده و در هیچ جا مبلغین بقدر تواتر مبعوث نفرموده و ازینجا نیز کفایت مبلغ واحد عن الرسول بنهایت وضوح لائح میگردد و نیز اصولیین سنیه در ضمن دلائل این مبحث باجماع صحابه متمسک می شوند و ثابت می نمایند که ایشان بر خبر واحد عمل میکردند و هر که از جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم حدیثی نقل میکرد و لو کان واحدا آنرا مقبول میداشتند و ازینجا نیز جواز وحدت مبلغ عن الرسول نزد ایشان بحد تحقیق بین میرسد ابو الحسن علی بن محمد بن الحسین البزدوی در کتاب اصول خود گفته باب خبر الواحد وهو الفصل الثالث من القسم الاول وهو كل خبر يرويه الواحد او الاثنان فصاعدا لا عبرة للعدد فيه بعد ان يكون دون المشهور والمتواتر وهذا يوجب العمل ولا يوجب العلم يقينا عندنا وقال بعض الناس لا يوجب العمل لانه لا يوجب العلم ولا عمل الا عن علم قال الله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم وهذا لان صاحب الشرع موصوف بكمال القدرة فلا ضرورة له في التجاوز عن دليل يوجب علم اليقين بخلاف المعاملات لانها من ضروراتنا وكذلك الراى من ضروراتنا فاستقام ان يثبت غير موجب علم اليقين وقال بعض اهل الحديث يوجب علم اليقين لما ذكرنا انه اوجب العمل ولا عمل من غير علم وقد ورد الآحاد في احكام الآخرة مثل عذاب القبر ورؤية الله تعالى بالابصار ولا حظ لذلك الا العلم قالوا وهذا العلم يحصل كرامة من الله تعالى فثبت على الخصوص للبعض دون البعض كالوطى تعلق من بعض دون بعض ودليلنا في ان خبر الواحد يوجب العمل واضح من الكتاب والسنة والاجماع والدليل المعقول اما الكتاب قال الله تعالى واذ اخذ الله ميثاق الذين اوتوا الكتاب لتبيننه للناس وكل واحد انما يخاطب بما في وسعه ولو لم يكن خبره حجة لما امر ببيان العلم وقال جل ذكره فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة وهذا في كتاب الله اكثر من ان يحصى واما السنة فقد صح عن النبي عليه السلام قبوله خبر الواحد مثل خبر بريرة في الهدية وخبر سلمان في الهدية والصدقة وذلك لا يحصى عدده ومشهور عنه انه بعث الافراد الى الآفاق مثل علي ومعاذ وعتاب بن اسيد ودحية وغيرهم رضي الله عنهم وهكذا اكثر من يحصى واشهر من ان يخفى وكذلك اصحابه رضي الله عنهم عملوا بالآحاد وحاجوا بها قد ذكر

محمد رحمه الله في هذا غير حديث في كتاب الاستحسان واختصرنا على هذه الجملة لوضوحها واستغنائها (اقتصرنا)
واجمعت الامة على قبول اخبار الآحاد من الوكلاء والرسل والمضاربين وغيرهم واما المعقول فلان الخبر
يصير حجة بصفة الصدق والخبر يحتمل الصدق والكذب وبالعدالة بعد اهلية الاخبار يترجح الصدق
وبالفسق الكذب فوجب العمل برجحان الصدق ليصير حجة للعمل ويعتبر احتمال السهو والكذب لسقوط
علم اليقين وهذا لان العمل صحيح من غير علم اليقين الا ترى ان العمل بالقياس صحيح بغالب الرأي وعمل
الحكام بالبينات صحيح بلا يقين فكذلك هذا الخبر من العدل يفيد علماً بغالب الرأي وذلك كاف للعمل وهذا
ضرب علم فيه اضطراب فكان دون علم الطمأنينة وعبد العزيز بن احمد بن محمد البخاري در کشف الاسرار شرح
اصول بزدوی گفته قوله وهذا اي خبر الواحد يوجب العمل ولا يوجب العلم يقينا اي لا يوجب علم يقين
ولا علم طمأنينة وهو مذهب اكثر اهل العلم وجملة الفقهاء وذهب بعض الناس الى ان العمل بخبر الواحد
لا يجوز اصلا وهو المراد من قوله لا يوجب العمل ثم منهم من ابى جواز العمل به عقلا مثل الجبائي وجماعة من
المتكلمين ومنهم من منعه سمعا مثل القاساني وابي داود والرافضة واحتج من منعه سمعا بقوله تعالى ولا
تقف ما ليس لك به علم اي لا تتبع ما لا علم لك به وخبر الواحد لا يوجب العلم فلا يجوز اتباعه والعمل به
بظاهر هذا النص قالوا ولا معنى لقول من قال ان العلم ذكر نكرة في موضع النفي فيقتضي انتفاءه اصلا وخبر
الواحد يوجب نوع علم وهو علم غالب الظن الذي سماه الله تعالى علما في قوله تعالى فان علمتموهن مؤمنات
فلا يتناوله النهي لانا ان سلمنا انه يفيد الظن فهو محرم الاتباع ايضا بقوله تعالى ان يتبعون الا الظن وان
الظن لا يغني من الحق شيئا ثم اشار الشيخ الى شبهة من منع عنه عقلا بقوله وهذا اي عدم جواز العمل به لان
صاحب الشرع اي من يتولى وضع الشرائع وهو الله تعالى اذ الرسول صلعم مبلغ عنه موصوف بكمال القدرة فكان
قادرا على اثبات ما شرعه باوضح دليل فاي ضرورة له في التجاوز عن الدليل القطعي الى ما لا يفيد الا الظن
كيف وانه يؤدي الى مفسدة عظيمة وهي ان الواحد لو روى خبرا في سفك دم او استحلال بضع وربما
يكذب فتظن ان السفك والاباحة بامر الله تعالى ولا يكونان بامره فكيف يجوز الهجوم بالجهل ومن شككنا
في اباحة بضعه وسفك دمه لا يجوز الهجوم بالشك فيقبح من الشارع حوالة الخلق على الجهل واقتحام
الباطل بالتوهم بل اذا امر الله تعالى بامر فليعرفنا امره لنكون على بصيرة اما ممتثلون او مخالفون بخلاف
المعاملات فان خبر الواحد يقبل فيها بلا خلاف لانها من ضرورات اي قبوله فيها من باب الضرورة

لانا نعجز عن اظهار كل حق لنا بطريق لا يبقى فيه شبهة فلهذا جوزنا الاعتماد فيها على خبر الواحد قوله وكذلك
الرأي من ضرورة اتنا جواب عن تمسكهم بالقياس في الاحكام مع انه لا يفيد الا الظن فقال هو من باب
الضرورة ايضا لان الحادثة اذا وقعت ولم يكن فيها نص يعمل به يحتاج الى القياس ضرورة ولان القياس
ليس بمثبت بل هو مظهر وخبر الواحد مثبت والاظهار دون الاثبات وهذا على قول من جوز التمسك
بالقياس منهم فاما على قول من لم يجعل القياس حجة مثل النظام واهل الظاهر فلا حاجة الى الفرق **قوله** و
قال بعض اصحاب الحديث كذا ذهب اكثر اصحاب الحديث الى ان الاخبار التي حكم اهل الصنعة بصحتها توجب
علم اليقين بطريق الضرورة وهو مذهب احمد بن حنبل وذهب داود الظاهري الى انها توجب علما
استدلاليا واشار الشيخ الى شبهة الفريقين فمن قال بانه يوجب العلم الاستدلالي تمسك بان خبر الواحد
لو لم يفد العلم لما جاز اتباعه لنهيه تعالى عن اتباع الظن بقوله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم وذمه
على اتباعه في قوله تعالى ان يتبعون الا الظن وان تقولوا على الله ما لا تعلمون وقد انعقد الاجماع
على وجوب الاتباع على ما تبين فيستلزم افادة العلم لا محالة ومن قال انه يوجب علما ضروريا قال انا نجد
في انفسنا في خبر الواحد الذي وجد فيه شرائط صحة العلم بالخبر به ضرورة من غير استدلال ونظر بمنزلة
العلم الحاصل بالمتواتر ويرد عليهم انه لو كان ضروريا لما وقع الاختلاف فيه ولاستوى الكل فيه فقالوا ان
هذا العلم يحصل كرامة من الله تعالى فيجوز ان يختص به البعض ووقوع الاختلاف لا يمنع من كونه ضروريا
كالعلم الحاصل بالمتواتر فانه ضروري وقد وقع الاختلاف فيه **قوله** قال الله تعالى واذ اخذ الله ميثاق
الذين اوتوا الكتاب الاية اخبر الله تعالى انه اخذ الميثاق والعهد من الذين اوتوا الكتاب ليبيننه للناس
ولا يكتمونه منهم فكان هذا امرا بالبيان لكل واحد منهم ونهيا عن الكتاب [الكتمان] لانهم انما يكلفون بما في وسعهم
وليس في وسعهم ان يجتمعوا فيذهبوا الى كل واحد من الخلق شرقا وغربا للبيان فيتعين ان الواجب على
كل واحد منهم اداء ما عنده من الامانة والوفاء بالعهد ولان الحكم في الجمع المضاف الى الجماعة انه يتناول
كل واحد منهم ولان اخذ الميثاق من اصل الدين والخطاب للجماعة بما هو اصل الدين يتناول كل واحد من
الافراد ثم ضرورة توجه الامر بالاظهار الى كل واحد امر السامع بالقبول منه والعمل به اذ امر الشرع لا يخلو عن
فائدة حميدة ولا فائدة في الامر بالبيان والنهي عن الكتمان سوى هذا واعترض عليه بان انحصار الفائدة
على القبول غير مسلم بل الفائدة هي الابتلاء فيستحق الثواب ان امتثلوا والعقاب ان لم يمتثلوا الا ترى

بان الفاسق منهم داخل فی هذا الخطاب مامور بالبیان بحیث لو امتنع عنه یأثم ثم لا یقبل ذلک منه وکذا
الانبیاء صلوات الله علیهم اجمعین مامورون بالتبلیغ وان علم قطعا بالوحی انه لا یقبل منهم واجیب عنه
بان البیان والتبلیغ طرفین طرف المبلّغ وطرف السامع ولا بد من ان یتعلق بکل طرف فائدة ثم ما ذکرتم من
الفائدة مختص بجانب المبلّغ ولیس فی طرف السامع فائدة سوی وجوب القبول والعمل به ولا یقال بل فیه
فائدة اخری وهی جواز العمل به لانا نقول جواز العمل مستلزم لوجوبه لان من قال بالجواز قال بالوجوب ومن
انکر الوجوب انکر الجواز واما الفاسق فلا نسلم وجوب البیان علیه قبل التوبة بل الواجب علیه التوبة ثم ترتیب
البیان علیه فعلی هذا بیانه یفید وجوب القبول علیه والعمل به کذا قال شمس الائمة **قوله** وقال فلولا نفر من
کل فرقة منهم طائفة الآیة وجه التمسک به انه تعالی وجب علی کل طائفة خرجت من کل فرقة الانذار وهو الاخبار
المخوف عند الرجوع الیهم وانما اوجب الانذار طلبا للحذر لقوله لعلهم یحذرون والترجی من الله تعالی محال
فیحمل علی الطلب اللازم وهو من الله تعالی امر فیقتضی وجوب الحذر والثلاثة فرقة والخارجة منها اما
واحد واثنان فاذا روی الراوی ما یقتضی المنع من فعل وجب ترکه لوجوب الحذر علی السامع واذا وجب
العمل بخبر الواحد والاثنین ههنا وجب مطلقا اذ لا قائل بالفرق ولا یقال الطائفة اسم الجماعة بدلیل
لحوق هاء التانیث بها فلا یصح حملها علی الواحد والاثنین لانا نقول اختلف المتقدمون فی تفسیرها
فقیل هی اسم لعشرة وقیل لثلاثة وقیل لاثنین وقیل لواحد وهو الاصح فان المراد من قوله تعالی ولیشهد
عذابهما طائفة من المومنین الواحد فصاعدا کذا قال قتادة وکذا نقل فی سبب نزول قوله تعالی وان
فتح آکم
طائفتان من المومنین اقتتلوا انهما کانا رجلین انصاریین بینهما مدافعة فی حق فجاء کل واحد منهما الی
النبی صلعم دون الاخر وقیل کان احدهما من اصحاب النبی ص والاخر من اتباع عبد الله بن ابی المنافق
علی ما عرف علی انا لو حملناها علی اکثر ما قیل وهو العشرة لا ینتفی توهم الکذب عن خبرهم ولا یخرج
خبرهم عن الاحاد الی التواتر ولا یقال سلمنا ان الراجع مامور بالانذار انما سمعه ولکن لا نسلم ان
السامع مامور بالقبول کالشاهد الواحد مامور باداء الشهادة ولا یجب القبول ما لم یتم نصاب الشهادة
وتظهر العدالة بالتزکیة لانا نقول وجوب الانذار مستلزم لوجوب القبول علی السامع کما بینا کیف وقوله
تعالی لعلهم یحذرون یشیر الی وجوب القبول والعمل فاما الشاهد الواحد فلا نسلم ان علیه وجوب
اداء الشهادة لان ذلک لا ینفع المدعی وربما یضر بالشاهد بان یحد حد القذف اذا کان المشهود به

زنا ولم يتم نصاب الشهادة وهذا اى الدليل على قبول خبر الواحد فى كتاب الله اكثر
من ان يحصى منه قوله تعالى فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون امر بسوال اهل
الذكر ولم يفرق بين المجتهد وغيره وسوال المجتهد لغيره منحصر فى طلب الاخبار بما
سمع دون الفتوى ولو لم يكن القبول واجبا لما كان السوال واجبا ومنه قوله تعالى يا
ايها الذين امنوا كونوا قوامين بالقسط شهداء لله امر بالقيام بالقسط والشهادة لله ومن
اخبر عن الرسول بما سمع فقد قام بالقسط وشهد لله وكان ذلك واجبا عليه بالامر و
انما يكون واجبا لو كان القبول واجبا والا لكان وجوب الشهادة كعدمها وهو ممتنع و
منه قوله تعالى ان الذين يكتمون ما انزلنا من البينات والهدى الاية اوعد على كتمان
الهدى فيجب على من سمع من النبى صلعم شيئا اظهاره فلو لم يجب علينا قبوله لكان
الاظهار كعدمه ومنه قوله تعالى يا ايها الذين امنوا ان جاءكم فاسق بنبأ فتبينوا امر
بالتبين والتثبت وعلل بمجىء الفاسق بالخبر اذ ترتيب الحكم على الوصف المناسب يشعر
بالعلية ولو كان كون المخبر من اخبار الاحاد مانعا من القبول لم يكن لهذا التعليل
فائدة اذ عليه الوصف اللازم تمنع من علية الوصف العارض فان من قال الميت لا
يكتب لعدم الدواة والقلم عنده يستقبح ويسفه لان الموت لما كان وصفا لازما صالحا
لعلية امتناع صدور الكتابة عن الميت استحال تعليل امتناع الكتابة بالوصف العارض
وهو عدم الدواة والقلم ففى كل من هذه التمسكات اعتراضات مع اجوبتها تركناها احترازا
عن الاطناب **قوله** مثل خبر بريرة فى الهدية فانه روى انه صلعم قبل قولها فى الهدية
وخبر سلمان فى الهدية والصدقة فانه روى ان سلمان رضى الله عنه كان من قوم
يعبدون النخيل ويلحق فى قومه عنده انه ليس على شىء وجعل ينتقل من دين الى دين طالبا
للحق حتى قال له بعض اصحاب الصوامع لعلك تطلب الحنيفية وقد قرب اوانها فعليك
بيثرب ومن علامات النبى المبعوث انه ياكل الهدية ولا ياكل الصدقة وبين كتفيه
خاتم النبوة فتوجه نحو المدينة فاسره بعض العرب وباعه من اليهود بالمدينة وكان يعمل
فى نخيل مولاه باذنه حتى هاجر رسول الله صلعم الى المدينة فلما سمع بمقدم النبى عليه

الصلوٰة والسلام اتاه بطبق فيه رطب ووضعه بين يديه فقال ما هذا فقال صدقة فقال لاصحابه
كلوا ولم ياكل فقال سلمان فى نفسه هذه واحدة ثم اتاه من الغد بطبق فيه رطب فقال ما هذا
يا سلمان فقال هدية فجعل ياكل ويقول لاصحابه كلوا فقال سلمان هذه اخرى ثم تحول خلفه فعرف
رسول صلعم مراده فالقى الرداء من كتفيه حتى نظر سلمان الى خاتم النبوة بين كتفيه فاسلم فقبل النبى صلعم
قوله فى الصدقة والهدية مع انه كان عبدا حينئذ وذلك اى قبول خبر الواحد منه كثير فانه قبل
خبر ام سلمىؓ فى الهدايا ايضا وكانت الملوك يهدون اليه على ايدى الرسل وكان يقبل قولهم ولا شك
ان الاهداء منهم لم يكن على ايدى قوم لا يتصور تواطؤهم على الكذب وكان يجيب دعوة المملوك و
يعتمد على خبره انى مأذون وقبل شهادة الاعرابى فى الهلال وقبل خبر الوليد بن عقبة حين بعثه ساعيا
الى قوم فاخبر انهم ارتدوا حتى اجمع النبى صلعم على غزوهم فنزل قوله تعالى ان جاءكم فاسق الاية
وكان يقبل اخبار الجواسيس والعيون المبعوثة الى ارض العدو ومشهور عنه اى ثابت اشتهر واستفاض
بطريق التواتر عن النبى صلعم انه بعث الافراد الى الآفاق لتبليغ الرسالة وتعليم الاحكام فانه بعث عليا
رضى الله عنه الى اليمن اميرا وبعده بعث معاذا ايضا الى اليمن اميرا للتعليم للاحكام والشرائع وبعث
دحية بن خليفة الكلبى بكتابه الى قيصر وهرقل بالروم وبعث عتاب بن اسيد الى مكة اميرا معلما
للشرائع وبعث عبد الله بن حذافة السهمى بكتابه الى كسرى وعمرو بن امية الضمرى الى الحبشة وعثمان
بن ابى العاص الى الطائف وحاطب بن ابى بلتعة الى المقوقس صاحب الاسكندرية وشجاع بن وهب
الاسدى الى الحارث بن ابى شمر الغسانى بدمشق وسليط بن عمرو العامرى الى هوذة بن خليفة باليمامة و
انفذ عثمان بن عفان الى اهل مكة عام الحديبية وولى على الصدقات عمرو قيس بن عاصم ومالك بن
نويرة والزبرقان بن بدر وزيد بن حارثة وعمرو بن العاص وعمرو بن حزم واسامة بن زيد وعبد الرحمن
بن عوف وابا عبيدة بن الجراح وغيرهم ممن يطول ذكرهم وانما بعث هؤلاء ليدعوا الى دينه وليقيموا
الحجة ولم يذكر فى موضع ما انه بعث فى وجه واحد عددا يبلغون حد التواتر وقد ثبت باتفاق اهل السير
انه كان يلزمهم قبول قول رسله وسعاته وحكامه وان احتاج فى كل رسالة الى انفاذ عدد التواتر لم يف
بذلك جميع اصحابه وخلت دار هجرته عن اصحابه وانصاره وتمكن منه اعداؤه وفسد النظام والتدبير
وذلك وهم باطل قطعا فتبين بهذا ان خبر الواحد موجب للعمل مثل المتواتر وهذا دليل قطعى

سلمة

الضمري

لا یبقی معہ عذر فی المخالفة کذا ذکر الغزالی وصاحب التقاطع قوله وکذلك الصحابة عملوا بالاحاد و
احتجوا بها فی وقائع خارجة عن العد والحصر من غیر نکیر منکر ولا مدافعة دافع فکان ذلك منهم
اجماعا علی قبولها وصحة الاحتجاج بها فمنها اما تواتر ان یوم السقیفة لما احتج ابو بکر رضی الله عنه علی
الانصار بقوله علیه الصلوة والسلام الائمة من قریش قبلوه من غیر انکار علیه ومنها رجوعهم الی
خبر ابی بکر رضی الله عنه فی قوله علیه الصلوة والسلام الانبیاء یدفنون حیث یموتون وقوله علیه الصلوة
والسلام نحن معاشر الانبیاء لا نورث ما ترکناه صدقة ومنها رجوعه الی توریث الجدة بخبر المغیرة
ومحمد بن مسلمة ان النبی صلی الله علیه وسلم اعطاها السدس ونقضه حکمه فی القضیة التی اخبر
بلال ان رسول الله صلعم حکم فیها بخلاف ما حکم هو فیها ورجوع عمر رضی الله عنه عن تفصیل الاصا
بع فی الدیة حیث کان یجعل فی الخنصر ستة من الابل وفی البنصر تسعة وفی الوسطی والسبابة عشرة عشرة
وفی الابهام خمسة عشر الی خبر عمرو بن حزم ان فی کل اصبع عشرة وعن عدم توریث المراة من دیة زوجها
الی توریثها منها بقول الضحاك بن مزاحم ان النبی صلی الله علیه وسلم کتب الیه ان یورث امراة اشیم
الضبابی من دیة زوجها وعمله بخبر عبد الرحمن بن عوف فی اخذ الجزیة من المجوس وهو قوله علیه الصلوة
والسلام سنوا بهم سنة اهل الکتاب وعمله بخبر حمل بن مالك وهو قوله کنت بین جارتین لی یعنی
ضرتین فضربت احدیهما الاخری بمسطح فالقت جنینا میتا فقضی فیه رسول الله صلعم بغرة
فقال عمر رضی الله عنه لو لم نسمع هذا لقضینا فیه برأینا ومنها ان عثمان رض عمل بروایة فریعة
بنت مالك حین قالت جئت الی رسول الله صلعم استاذنه بعد وفاة زوجی فی موضع العدة
فقال امکثی حتی ینقضی عدتك ولم ینکر الخروج للاستفتاء فان المتوفی عنها زوجها تعتد فی
منزل الزوج ولا تخرج لیلا ولا نهارا اذا وجدت من یقوم بامرها ومنها ما اشتهر من عمل علی رض
بروایة المقداد فی حکم المذی ومن قبوله خبر الواحد واستظهاره بالیمین حتی قال فی الخبر المشهور
کنت اذا سمعت من رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیثا نفعنی الله بما شاء منه واذا حدثنی غیره
حلفته فاذا حلف صدقته والتحلیف انما کان للاحتیاط فی سیاق الحدیث علی وجهه ولئلا یقدم
علی الروایة بالظن لا لتهمة الکذب ومنها رجوع الجمهور الی خبر عائشة رض فی وجوب الغسل بالتقاء
الختانین ومنها عمل ابن عباس رض بخبر ابی سعید الخدری فی الربا فی النقد بعد ان کان لا یحکم

الضبابی

حمل جارتین

بمسطح

بالرجال غير النسية منها عمل زيد بن ثابت رضی الله عنه بخبر امرأة من الانصار ان الحائض تنفر بلا وداع بعد
ان كان لا يرى ذلك ومنها ما روى عن انس رض قال كنت اسقى ابا عبيدة وابا طلحة وابي بن كعب شرابا اذ اتاهم
آت وقال ان الخمر قد حرمت فقال ابو طلحة قم يا انس الى هذه الجرار فاكسرها فقمت الى مهراس لنا فضربتها
باسفله حتى تكسرت ومنها ما اشتهر من عمل اهل قبا في التحول عن القبلة الى الكعبة حيث اخبرهم واحد
ان القبلة نسخت ومنها ما روى عن ابن عمر رض انه قال كنا نخابر اربعين سنة ولا نرى به باسا حتى روى لنا رافع
بن خديج ان النبي صلعم نهى عن المخابرة فانتهينا وعلى ذلك جرت سنة التابعين كعلي بن الحسين ومحمد
بن علي وسعيد بن جبير ونافع بن جبير وخارجة بن زيد وابي سلمة بن عبد الرحمن وسليمان بن يسار
وعطاء بن يسار وطاوس وسعيد بن المسيب وفقهاء الحرمين وفقهاء البصرة كالحسن وابن سيرين
وفقهاء الكوفة وتابعيهم كعلقمة والاسود والشعبي ومسروق وعليه جرى من بعدهم من الفقهاء ولم ينكر
عليهم من احد في عصر واعلم ان هذه الاخبار وان كانت اخبار آحاد ولكنها تواترت من جهة المعنى كالاخبار الواردة
بسخاء حاتم وشجاعة علي رض فلا يكون للشافعي رح ان يقول ما ذكرتموه في اثبات كون خبر الواحد حجة هي اخبار
آحاد وذلك يتوقف على كونها حجة فيلزم الدور وان قال الخصوم لا نسلم انهم عملوا بها بل لعلهم عملوا بغيرها من
نصوص متواترة او اخبار آحاد معها ما اقترن بها من المقاييس وقرائن الاحوال فلا وجه له لانه عرف من سياق
تلك الاخبار انهم انما عملوا بها على ما قال عمر رض لو لم نسمع بهذا لقضينا برأينا وحيث قال ابن عمر حتى روى لنا رافع
بن خديج الى آخره فان قيل ما ذكرتم من قبولهم خبر الواحد معارض بانكارهم اياه في وقائع كثيرة فان
ابا بكر رض انكر خبر المغيرة في ميراث الجدة حتى انضم اليه رواية محمد بن مسلمة وانكر عمر رض خبر فاطمة
بنت قيس في السكنى وانكرت عائشة رض خبر ابن عمر في تعذيب الميت ببكاء اهله عليه ورد علي رض خبر
معقل بن سنان الاشجعي في قصة بروع بنت واشق قلنا انهم انما انكروا لاسباب عارضة من وجود
معارض او فوات شرط لا لعدم الاحتجاج بها في جنسها فلا يدل على بطلان الاصل كما ان ردهم بعض
ظواهر الكتاب وتركهم بعض انواع القياس ورد القاضي بعض الشهادات لا يدل على بطلان الاصل **قوله**
وقد ذكر محمد رح في هذا اي قبول خبر الواحد غير حديث اي احاديث كثيرة وقد ذكرنا اكثرها فيما
اوردناه واختصرنا هذه الجملة اي اكتفينا بايراد ما ذكرنا من خبر بريرة وسلمان وتبليغ معاذ وغيرها
لوضوحها ومعناه لم نذكر ما اورده محمد لشهرتها ولفظ التقويم ونحن سكتنا عنها اختصارا واتكالا

مهراس
باسفلها

بما فعل الناس **قوله** واجمعت الامة على كذا اى الاجماع منهم فى هذه الصور على القبول يدل على ثبوت المحكوم فيه
المتنازع فيه وبيانه ان الاجماع قد انعقد منهم على قبول خبر الواحد فى المعاملات فان العقود كلها انبنت على
اخبار الاحاد مع انه قد يترتب على خبر الواحد فى المعاملات ما هو حق الله تعالى كما فى الاخبار بطهارة
الماء ونجاسته والاخبار بان هذا الشيء او هذه الجارية اهدى اليك فلان وان فلانا وكلنى
ببيع هذه الجارية او بيع هذا الشيء واجمعوا ايضا على قبول شهادة من لا يفيد العلم بقوله مع
انها قد يكون فى اباحة دم واقامة حد واستباحة فرج وعلى قبول قول المفتى للمستفتى مع انه قد يجيب بما بلغه عن
الرسول عليه التحية والسلام بطريق الاحاد فاذا اجمعنا القبول فيما ذكرنا من امور الدين والدنيا جاز فى
سائر المواضع فان قيل الفرق بين المحلين ثابت فان فى بعض المعاملات قد يقبل خبر من يسكن القلب
الى صدقه من صبى وفاسق بل كافر ولا يقبل خبر هؤلاء فى اخبار الدين فكيف يحتج بهذا الفصل مع وقوع
الفرق بينهما قلنا محل الاستدلال هو استعمال قول من لا يؤمن الغلط عليه ووقوع الكذب منه وهو موجود فى
الامرين وان كان احدهما يتساهل فيه ما لا يتساهل فى الاخر اذ انا راعى فى الجملة والفرق بالوصف الذى يتعلق به الحكم دون ما عداه
وما ذكروا من الفرق بين المعاملات واخبار الدين ليس بصحيح لان الضرورة متحققة فى الاخبار كتحققها
فى المعاملات لان المتواتر لا يوجد فى كل حادثة ولو رد خبر الواحد لشبهة فى النقل تعطلت الاحكام
فاسقطنا اعتبارها فى حق العمل كما فى القياس والشهادة واما الجواب عن تمسكهم بالايتين فنقول لا نسلم
ان المراد منهما المنع عن اتباع الظن مطلقا بل المراد المنع من اتباعه فيما المطلوب منه العلم اليقينى من اصول
الدين وفروعه وقيل المراد من الاية اعنى قوله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم منع الشاهد عن جزم الشهادة
الا بما يتحقق على انا ما اتبعنا الظن فيه وانما اتبعنا الدليل القاطع الذى يوجب العمل بخبر الواحد من السنة المتواترة
والاجماع ونيز عبد العزيز بخارى در كتاب التحقيق گفته خبر الواحد اذا وجد شرائطه التى ذكرها يوجب العمل ولا
يوجب اليقين ولا الطمانينة بل يوجب الظن وهو مذهب جملة الفقهاء واكثر اهل العلم ومن الناس من ابى جواز
العمل به عقلا فى امور الدين مثل الجبائى وجماعة من المتكلمين متمسكين فيه بان صاحب الشرع قادر على اثبات
ما شرعه باوضح دليل فاى ضرورة له فى التجاوز عن الدليل القطعى الى ما لا يفيد الا الظن بخلاف المعاملات
حيث قبل فيها خبر الواحد اذا وجد شرائطه بلا خلاف لان قبوله فيها من باب الضرورة فانا نعجز عن اظهار
كل حق لنا بطريق لا يبقى فيه شبهة فلهذا جوزنا الاعتماد فيها على خبر الواحد ومنهم من منع سمعا مثل القاشانى

وابي داؤد والرافضة مستدلين بقوله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم اى لا تتبع ما لا تعلم لانه
وخبر الواحد لا يوجب العلم فلا يجوز اتباعه والعمل به لظاهر هذا النص قالوا ولا معنى لقول من يقول العلم
ذكر نكرة فى موضع النفى فيقتضى انتفاءه اصلا وخبر الواحد يوجب نوع علم وهو علم غالب الظن الذى سماه الله
تعالى علما فى قوله عز ذكره فان علمتموهن مؤمنات فلا يتناوله النهى لانا ان سلمنا انه يفيد الظن فهو محرم الاتباع
ايضا لقوله تعالى ان يتبعون الا الظن الاية وذهب اكثر اصحاب الحديث منهم احمد بن حنبل وداؤد الظاهرى
الى ان الاخبار التى حكم اهل الصنعة بصحتها توجب علم اليقين لان خبر الواحد لو لم يفد العلم لما جاز
اتباعه لنهيه تعالى عن اتباع الظن لقوله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم وذمه على اتباعه فى قوله جل ذكره ان
يتبعون الا الظن وان تقولوا على الله ما لا تعلمون وقد انعقد الاجماع على وجوب الاتباع فيستلزم افادة العلم
لا محالة وتمسكت العامة بالكتاب والسنة والاجماع اما الكتاب قوله تعالى فلولا نفر من كل فرقة منهم طائفة الاية (فقوله)
اوجب الله تعالى على كل طائفة خرجت من فرقة الانذار وهو الاخبار المخوف عند الرجوع اليهم وانما اوجبه
الانذار طلب الحذر لقوله تعالى لعلهم يحذرون والترجى من الله تعالى محال فيحمل على الطلب اللازم وهو من الله
تعالى امر فيقتضى وجوب الحذر والثلاثة فرقة والطائفة منها اما واحد واثنان فاذا روى الراوى ما يقتضى
المنع من فعل وجب تركه لوجوب الحذر على السامع واذا وجب العمل بخبر الواحد والاثنين ههنا وجب مطلقا
اذ لا قائل بالفرق ولا يقال لو كان الراجع مأمورا بالانذار لسامعه لا يدل ذلك على ان السامع يكون مأمورا
بالقبول كالشاهد الواحد مأمور باداء الشهادة ولا يجب القبول ما لم يتم نصاب الشهادة وما لم يظهر العدالة
بالتزكية لانا نقول وجوب الانذار مستلزم لوجوب القبول على السامع كما بينا كيف وقوله تعالى لعلهم يحذرون
يشير الى وجوب القبول والعمل فاما الشاهد الواحد فلا نسلم ان عليه وجوب اداء الشهادة لان ذلك
لا ينفع المدعى وربما يضره بالشهادة بان يحد حد القذف اذا كان المشهود به زنا ولم يتم نصاب الشهادة
واما السنة فقبول رسول الله عليه السلام خبر سلمان فى الهدية والصدقة وخبر ام فى الهدايا ايضا (سلمة)
وكانت الملوك يهدون اليه على يدى الرسل وكان يقبل قولهم ولا شك ان الاهداء منهم لم يكن على يدى
قوم لا يتصور تواطئهم على الكذب وقد اشتهر واستفاض بطريق التواتر عنه عليه السلام انه بعث
الافراد الى الافاق لتبليغ الرسالة وتعليم الاحكام فبعث معاذا الى اليمن اميرا لتعليم الشرائع وعتاب بن اسيد
الى مكة ودحية بكتابه الى قيصر وهرقل بالروم وحذافة السهمى بكتابه الى كسرى وعمرو بن امية الضمرى رض

الى النجاشي وعثمان بن ابي العاص الى الطائف وحاطب بن ابي بلتعة الى المقوقس صاحب الاسكندرية وشجاع بن
وهب الاسدي الى الحارث بن ابي شمر الغساني بدمشق وولى على الصدقات عمرو وقيس بن عاصم ومالك بن
نويرة والزبرقان بن بدر وزيد بن حارثة وعمرو بن العاص وعمرو بن حزم واسامة بن زيد وعبد الرحمن بن
عوف وابا عبيدة بن الجراح رضي الله عنهم وغيرهم ممن يطول ذكرهم وانما بعث هؤلاء ليدعوا الى دينه و
ليقيم الحجة ولم يذكر في موضع ما انه بعث في وجه واحد عددا يبلغون حد التواتر ولو احتاج في كل رسول الى
انفاذ عدد التواتر معه لم يف بذلك جميع اصحابه ولخلت دار هجرته عن اصحابه وانصاره وتمكن منه اعداؤه
وفسد النظام والتدبير وذلك وهم باطل قطعا فتبين بهذا ان خبر الواحد موجب للعمل مثل المتواتر وهذا
دليل قطعي لا يبقى معه عذر في المخالفة كذا ذكر الغزالي رحمه الله واما الاجماع فهو ان الصحابة رضي الله عنهم
عملوا بالآحاد وحاجوا بها في وقائع خارجة عن الحصر والعدد من غير نكير منكر ولا مدافعة دافع كما بينا
بعضها في الكشف فكان ذلك اجماعا منهم على قبولها وصحة الاحتجاج بها وعلى هذا جرت سنة التابعين كعلي
بن الحسين ومحمد بن علي وسعيد بن جبير ونافع بن جبير وطاوس وسعيد بن المسيب وفقهاء
الحرمين وفقهاء البصرة كالحسن وابن سيرين وفقهاء الكوفة وتابعيهم وعليه من بعدهم من الفقهاء
من غير انكار عليه من احد في عصر وكذا الاجماع منعقد من الامة على قبول خبر الواحد في المعاملات
مع انه قد يترتب على خبر الواحد في المعاملات ما هو حق الله تعالى كما في الاخبار بطهارة الماء ونجاسته
والاخبار بان هذا الشيء او هذه الجارية اهدى الي الملك فلان وان فلانا وكلني ببيع هذه الجارية او بيع
هذا الشيء واجمعوا ايضا على قبول شهادة من لا يقع العلم بقوله مع انها قد تكون في اباحة دم وفي اقامة حد و
استباحة فرج وعلى قبول قول المفتي للمستفتي مع انه قد يجيب بما بلغه عن الرسول صلى الله عليه وسلم بطريق
الآحاد فلما جاز القبول فيما ذكرنا من امور الدين والدنيا جاز في سائر المواضع وما ذكروا من الفرق بين
المعاملات واخبار الدين ليس بصحيح لان الضرورة متحققة في الاخبار تحققها في المعاملات لان المتواتر
لا يوجد في كل حادثة فلو رد خبر الواحد بشبهة في النقل لتعطل الاحكام فاسقطنا اعتبارها في حق العمل
كما في القياس والشهادة واما الجواب عن تمسكهم بالآيتين فهو انا لا نسلم ان المراد منهما المنع عن اتباع
الظن مطلقا بل المراد المنع عن اتباعه فيما هو المطلوب منه العلم اليقيني من اصول الدين او فروعه على
انا ما اتبعنا الظن فيه وانما اتبعنا الدليل القاطع الذي يوجب العمل بخبر الواحد من السنة المتواترة و

الاجماع و فخر رازی در کتاب المحصول در اثبات عمل بخبر واحد گفته المسلك الرابع الاجماع العمل بالخبر الذی لا یقطع مجمع علیه بین الصحابة فیکون العمل به حقا انما قلنا انه مجمع علیه بین الصحابة لان بعض الصحابة عمل بالخبر الذی لا یقطع علی صحته ولم یبد من احدهم انکار علی فاعله وذلك یقتضی حصول الاجماع وانما قلنا ان بعض الصحابة عمل به لوجهین الاول وهو انه روی بالتواتر ان یوم السقیفة لما احتج ابو بکر رضی الله عنه علی الانصار بقوله علیه السلام الائمة من قریش مع کونه مخصصا لعموم قوله تعالی اطیعوا الله و اطیعوا الرسول واولی الامر منکم قبلوه ولم ینکر علیه احد ولم یقل احد کیف تحتج علینا بخبر لا نقطع بصحته فلما لم یقل احد منهم ذلك علمنا ان ذلك کالاصل المقرر عندهم الثانی الاستدلال بامور لاندعی التواتر فی کل واحد منها بل فی مجموعها وتقریره ان الصحابة عملوا علی وفق خبر الواحد ثم نبین انهم انما عملوا به لا بغیره واما المقام الاول فبیانه بصور ا رجوع الصحابة الی خبر الصدیق رضی الله عنهم فی قوله علیه السلام الانبیاء یدفنون حیث یموتون وفی قوله الائمة من قریش وفی قوله علیه السلام نحن معاشر الانبیاء لا نورث ب روی ان ابا بکر رضی الله عنه رجع فی توریث الجدة الی خبر المغیرة بن شعبة ومحمد بن مسلمة ونقل عنه ایضا انه قضی بقضیة بین اثنین فاخبره بلال انه علیه السلام قضی بخلاف قضائه فنقضه ج روی ان عمر رضی الله عنه کان یجعل فی الاصابع نصف الدیة ویفصل بینها فیجعل فی الخنصر ستة وفی البنصر تسعة وفی الوسطی والسبابة عشرة عشرة وفی الابهام خمسة عشرة فلما روی له فی کتاب عمرو بن الحزم ان فی کل اصبع عشرة رجع من رایه وقال فی الجنین رحم الله امرأ سمع من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الجنین شیئا فقام الیه حمل بن مالك فاخبره بان رسول الله علیه السلام قضی بغرة فقال عمر رضی الله عنه لولا سمعنا هذا لقضینا فیه بغیره د وانه کان لا یری توریث المرأة من دیة زوجها فاخبره الضحاك انه علیه السلام کتب الیه ان یورث امرأة اشیم الضبائی من دیة زوجها فرجع الیه ه تظاهرت الروایة ان عمر رضی الله تعالی عنه قال فی المجوس ما ادری ما الذی اصنع بهم فقال عبد الرحمن بن عوف اشهد انی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول سنوا بهم سنة اهل الکتاب فاخذ منهم الجزیة واقرهم علی دینهم و وانه ترك رایه فی بلاد الطاعون بخبر عبد الرحمن ز روی عن عمر رض انه رجع الی قول فریعة بنت مالك اخت ابی سعید الخدری حین قالت جئت الی رسول الله صلی الله علیه وسلم استاذنه بعد وفاة زوجی فی موضع العدة فقال علیه السلام امکثی فی بیتك حتی تنقضی عدتك ولم ینکر علیه الا استقلاله

ع: عمل ابی بکر بخبر نحن معاشر الانبیاء لا نورث

الضبابی

فاخذ عمر روایتہا فی الحال فان المتوفی عنہا زوجہا تعتد فی منزل الزوج ولا تخرج لیلاً وتخرج نہاراً ان لم یکن لہا من یقوم باحوالہا ح اشتہر من علی رضی اللہ تعالی عنہ انہ کان یحلف الراوی وقبل روایۃ ابی بکر من غیر حلف وایضاً قبل روایۃ المقداد فی حکم المذی ط رجوع الجماہیر الی قول عائشۃ رض فی وجوب الغسل من لقاء الختانین ی رجوع الصحابۃ فی الربا الی خبر ابی سعید یا قال ابن عمر رضی اللہ عنہما کنا نخابر اربعین سنۃ ولا نری بہا باساً حتی روی لنا رافع بن خدیج نہیہ عم عن المخابرۃ یب قال انس کنت اسقی اباعبیدۃ واباطلحۃ وابن کعب شراباً ذا لسا من فتات فقال حرمت الخمر فقال ابوطلحۃ قم یا انس الی ہذہ الجرار فاکسرہا فقمت فکسرتہا یج اشتہر عمل اہل قبا فی التحول عن القبلۃ بخبر الواحد ید قیل لابن عباس رضی اللہ عنہما ان فلاناً یزعم ان موسی صاحب الخضر لیس من بنی اسرائیل فقال ابن عباس کذب عدو اللہ اخبرنی ابی بن کعب قال خطبنا رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وذکر موسی والخضر بشیٔ یدل علی ان موسی صاحب الخضر ہو موسی بنی اسرائیل یہ عن ابی الدرداء سمعت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم ینہی عنہ فقال معاویۃ لا اری بہ باساً فقال ابوالدرداء من معذری عن معاویۃ اخبرہ عن رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وہو یخبرنی عن رایہ لا اساکنک بارض ابداً فہذہ الاخبار قطرۃ من بحار ہذا الباب ومن نظر فی کتب الاخبار وجد فیہا من ہذا الجنس ما لا حد لہ ولا حصر وکل واحد منہا وان لم یکن متواتراً لکن القدر المشترک بین الکل وہو العمل علی وفق الخبر الذی لا یعلم صحتہ معلوم فصار ذلک متواتراً فی المعنی اما المقام الثانی وہو انہم انما عملوا علی وفق ہذہ الاخبار لاجلہا فبیانہ من وجہین الاول لو لم یعملوا لاجلہا بل لامر اخر اما الاجتہاد تجدد لہم او ذکروا شیئاً سمعوہ من الرسول عم لوجب من جہۃ الدین والعادۃ ان ینقلوا ذلک اما العادۃ فلان الجمع العظیم اذا اشتد اہتمامہم بامر قد التبس علیہم ثم زال اللبس عنہم فیہ بدلیل سمعوہ او لرای حدث لہم فانہ لابد لہم من اظہار ذلک الدلیل والاستبشار بسبب الظفر والعجب من ذہاب ذلک علیہم فان جاز فی الواحد ان لا یظہر ذلک لم یجز ذلک فی الکل واما الدین فلان سکوتہم عن ذکر ذلک الدلیل وعملہم عند الخبر بموجبہ یوہم انہم عملوا لاجلہ کما یدل عملہم بموجب ایۃ سمعوہا علی انہم عملوا لاجلہا وایہام الباطل غیر جائز الخ وقاضی عضد الدین ایجی در شرح مختصر الاصول ابن حاجب گفتہ قد ثبت جواز التعبد بخبر الواحد وہو واقع بمعنی انہ یجب العمل بخبر الواحد وقد انکرہ القاشانی والرافضۃ وابن داود والقائلون

التحول

[illegible]

بالوقوع وقد اختلفوا فی طریق اثباته والجمهور علی انه یجب بدلیل السمع وقال احمد والقفال وابن سریج وابو الحسین البصری بدلیل العقل لنا اجماع الصحابة والتابعین بدلیل ما نقل عنهم من الاستدلال بخبر الواحد وعملهم به فی الوقائع المختلفة التی لا تکاد تحصی وقد تکرر ذلک مرة بعد اخری وشاع وذاع بینهم ولم ینکر علیهم احد والا لنقل وذلک یوجب العلم العادی باتفاقهم کالقول الصریح وان کان احتمال غیره قائما فی واحد فمن ذلک انه عمل ابوبکر بخبر المغیرة فی میراث الجدة وعمل عمر بخبر عبد الرحمن فی جزیة المجوس وبخبر حمل بن مالک فی وجوب الغرة بالجنین وبخبر الضحاک فی میراث الزوجة من دیة الزوج وبخبر عمرو بن حزم فی دیة الاصابع وعمل عثمان وعلی بخبر فریعة فی ان عدة الوفاة فی منزل الزوج وعمل ابن عباس بخبر ابی سعید بالربا فی النقد وعمل الصحابة بخبر ابی بکر الائمة من قریش والانبیاء یدفنون حیث یموتون ونحن معاشر الانبیاء لا نورث الی غیر ذلک مما لا یجدی استیعابه لنظر فیه الا التطویل وموضعه کتب السیر وقد اعترض علیه بوجوه الاول قولهم لا نسلم ان العمل فی هذه الوقائع کان بهذه الاخبار اذ لعله بغیرها ولا یلزم من موافقة العمل الخبر ان یکون به عملا انه السبب للعمل والجواب انه قد علم من سیاقها ان العمل بها والعادة تحیل کون العمل بغیرها الثانی قولهم هذا معارض بانه انکر ابوبکر خبر المغیرة حتی رواه محمد بن مسلمة وانکر عمر خبر ابی موسی فی الاستیذان حتی رواه ابو سعید وانکر خبر فاطمة بنت قیس وقال کیف نترک کتاب الله بقول امرأة لا نعلم اصدقت ام کذبت ورد علی خبر ابی سنان وکان یحلف غیر ابی بکر و انکرت عائشة خبر ابن عمر فی تعذیب المیت ببکاء اهله علیه والجواب انهم انما انکروه مع الارتیاب وقصوره فی افادة الظن وذلک مما لا نزاع فیه وایضا فلا یخرج بانضمامه ما ذکرتم من کونه خبر واحد وقد قبل مع ذلک فهو دلیل علیکم لا لکم الثالث انهم انما قاموا العمل باخبار مخصوصة تلقوها بالقبول فلا یلزم فی کل خبر والجواب انا نعلم انهم عملوا بها لظهورها وافادتها الظن لا بخصوصیاتها کالظاهر من الکتاب والمتواتر وهو اتفاق علی وجوب العمل بما افاد الظن ولنا ایضا تواتر انه کان ﷺ یبعث الاحاد الی النواحی لتبلیغ الاحکام مع العلم بان المبعوث الیهم کانوا مکلفین بالعمل بمقتضاه و علامہ تفتازانی در تلویح شرح توضیح گفته واستدل علی کون الخبر الواحد موجبا للعمل بالکتاب والسنة اما الکتاب فقوله تعالی فلولا نفر من کل فرقة الایة وذلک ان لعل هنا للطلب الایجاب لامتناع الترجی علی الله تعالی والطائفة بعض من الفرقة واحد واثنان اذ الفرقة هی الثلاثة فصاعدا وبالجملة لا یلزم ان یبلغ حد التواتر فدل علی ان قول الاحاد یوجب الحذر وقد یجاب بان المراد

الفتوى في الفروع بقرينة المتقدم ويلزم تخصيص القوم بغير المجتهدين بقرينة ان المجتهد لا يلزمه وجوب
الحذر بخبر الواحد لانه ظني وللمجتهد فيه مساغ ومجال على ان كون لعل للايجاب والطلب محل نظر ثم فی له
تعالى كل فرقة وان كان عاما الا انه قد خص بالاجماع على عدم خروج واحد من كل ثلثة واما السنة فلانه
عليه السلام قبل خبر بريرة في الهدية واخبر سلمان في الهدية والصدقة حين اتى بطبق رطب فقال هذا

الهداية

صدقة فلم يأكل منه وامر اصحابه بالاكل ثم اتى بطبق رطب وقال هذا هدية فاكل وامر اصحابه بالاكل
ولانه عليه السلام كان يرسل الافراد من اصحابه الى الآفاق لتبليغ الاحكام وايجاب قبولها على الانام وهذا
اولى من الاول لجواز ان يحصل للنبي عليه السلام علم بصدقهما على انه انما يدل على القبول دون وجوبه
فان قيل هذه اخبار احاد فكيف يثبت به كون خبر الواحد حجة وهو مصادرة على المطلوب قلنا تفاصيل
ذلك وان كانت احادا الا ان جملتها بلغت حد التواتر كشجاعة علي رضي الله عنه وجود حاتم وان لم يكن م
التواتر فلا اقل من الشهرة وربما يستدل بالاجماع وهو انه نقل من الصحابة وغيرهم الاستدلال بخبر
الواحد وعملهم به في الوقائع المختلفة التي لا تكاد تحصى ولم ينكر ذلك وشاع من غير نكير وذلك يوجب
العلم عادة باجماعهم كالقول الصريح وقد دل سياق الاخبار على ان العمل في تلك الوقائع كان بنفس خبر
الواحد وما نقل من انكارهم بعض اخبار الاحاد انما كان عند قصور في افادة الظن ووقوع ريبة في الصدق
ومخفی نماند که مسئله قبول خبر واحد بحدی کثیر الادله وغزیر الحجج میباشد که بسیاری از علمای اهل سنت درین باب
مصنفات مفرده ومؤلفات مستقله تصنیف وتالیف کرده اند نووی در شرح مسلم گفته وقد تظاهرت
دلائل النصوص الشرعية والحجج العقلية على وجوب العمل بخبر الواحد وقد قرر العلماء في كتب الفقه والاصول
ذلك بدلائله واوضحوه اوضح ايضاح وصنف جماعات من اهل الحديث وغيرهم مصنفات مستكثرات
مستقلات في خبر الواحد ووجوب العمل به والله اعلم اما قول ابن تيمية وخبر الواحد لا يفيد العلم الا بقرائن
وتلك قد تكون منتفية او خفية عن اكثر الناس فلا يحصل لهم العلم بالقرآن والسنن المتواترة پس کلام
بطلان بچند وجه است اول آنکه ابن تیمیه را میباید که این افاده را اولا بر روح امام عالیمقام خود احمد بن حنبل عرض
نماید ودر تجهیل وتضلیل آن حبر نبیل بیفزاید زیرا که او در فرط قناعت قائل شده باینکه خبر واحد بغیر قرینه نیز مفید
علم ست بلکه از مزید مکابره باطراد این امر قائل گردیده وگمان نموده که هرگاه خبر واحد حاصل شود علم نیز حاصل
خواهد شد عضد الدین عبد الرحمن بن احمد الایجی در شرح مختصر الاصول ابن حاجب گفته قد اختلف في خبر الواحد

العدل هل يفيد العلم اولا والمختار انه يفيد العلم بانضمام القرائن وعنى به الزائدة على ما لا ينفك التعريف عنه عادة وقال قوم يحصل العلم به بغير قرينة ايضا ثم اختلفوا فقال احمد في قول يحصل العلم به بلا قرينة ويطرد اي كلما حصل خبر الواحد حصل العلم وقال قوم لا يطرد اي قد يحصل العلم به لكن ليس كلما حصل حصل العلم به وقال الاكثرون لا يحصل العلم به لا بقرينة ولا بغير قرينة. وجلال الدين محلى در شرح جمع الجوامع گفته مسئلة خبر الواحد لا يفيد العلم الا بقرينة كما في اخبار الرجل بموت ولده المشرف على الموت مع قرينة البكاء واحضار الكفن والنعش وقال الاكثر لا يفيد مطلقا وما ذكر من القرينة يوجد مع الاغماء وقال الامام احمد يفيد مطلقا بشرط العدالة لانه حينئذ يجب العمل به كما سياتي وانما يجب العمل بما يفيد العلم لقوله تعالى ولا تقف ما ليس لك به علم ان يتبعون الا الظن نهى عن اتباع غير العلم وذم على اتباع الظن واجيب بان ذلك فيما المطلوب فيه العلم من اصول الدين كوحدانية الله تعالى وتنزيهه عما لا يليق به لما ثبت من العمل بالظن في الفروع واين مذهب احمد بن حنبل چون ناشى از كمال سفاهت بود لهذا بعضى از حنفيهٔ ديار پرده از روى كار برداشته همت بر ذم و ملام اين امام سفهاء الاحلام بنهج غريب گماشته اند عبد العلى بن نظام الدين سهالوى كه بر السنهٔ سنيهٔ اين اقطار ببحر العلوم اشتهار دارد در فواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت گفته وقيل خبر الواحد العدل يفيد العلم مطلقا محفوفا بالقرائن اولا فعن الامام احمد هذا الحكم مطرد فيكون كلما اخبر العدل حصل العلم وهذا بعيد من مثله فانه مكابرة ظاهرة قال الامام فخر الاسلام واما دعوى علم اليقين فباطل بلا شبهة لان العيان يرده من قبل وانا قد بينا ان المشهور لا يوجب علم اليقين فهذا اولى وهذا لان خبر الواحد محتمل لا محالة ولا يقين مع الاحتمال ومن انكر هذا فقد اسفه نفسه واضل عقله وقيل لا يطرد هذا الحكم بل قد يفيد في بعض الصور كرامة من الله تعالى وهو فاسد ايضا لانه تحكم صريح دوم آنكه علاوه بر احمد بن حنبل قومى ديگر هم قائل شده اند باينكه خبر واحد بغير قرينه نيز مفيد علم است كما دريت آنفا من عبارة شرح العضد على مختصر ابن الحاجب پس ابن تيميه را مى بايست كه اين افاده را بر ارواح ديگر اسلاف خود كه قائل باين مذهب مردود شده اند نيز پيش كند و بمعاول تقريع و تنديد بنيان عظمت ايشان بركند سوم آنكه اكثر اصوليين اهل سنت قائل شده باينكه خبر واحد مطلقا مفيد علم نمى شود خواه محفوف بقرائن بوده باشد و خواه نباشد چنانچه آنفا از عبارت شرح قاضى عضد بر مختصر ابن حاجب و عبارت شرح جمع الجوامع دانستى پس ابن تيميه را خيلى مناسب بود كه اين افادهٔ خود بر ارواح شان نيز معروض گرداند و تعيير و تثريب و تشوير و تانيب شان را باقصى الغايه برساند چهارم آنكه زعم

ابن تیمیه که در خبر واحد گاهست که قرائن منتفی یا مختفی می شود از اکثر ناس پس حاصل نخواهد شد ایشان را علم بقرآن وسنن متواتره ناشی از قلت فهم وازدحام وهم ست زیرا که مذهب اهل حق آن ست که اگر از جانب رسول صلی الله علیه وآله مخبری برای تبلیغ دین بامت نصب شود لازم ست که برای ظهور حقیت او دلیلی از نص رسول صلی الله علیه وآله وسلم موجود باشد وبعد ظهور حقیت آن مخبر مبلغ از نص رسول احتیاجی بقرینه نیست وخبر او بسبب نص رسول بر حقیت او یقینا مفید علم خواهد بود وهر چه او از دین ابلاغ فرماید خواه قرآن وخواه سنت بالیقین همه حق وصواب خواهد بود واین معنی بحمد الله تعالی در ما نحن فیه اظهر من الشمس وابین من الامس میباشد زیرا که هرگاه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بارشاد هدایت بنیاد خود وانا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب جناب امیر المؤمنین علیه السلام را مخبر مبلغ عن نفسه برای امت خود نصب فرمود بر خبر آنجناب بسبب همین ارشاد باسداد مفید یقین گردید وبمفاد قد اسفر الصبح لذی عینین احتیاجی بسوی احتفاف آن بقرائن نماند واز ینجا ظاهر شد که قیاس خبر جناب امیر المؤمنین علیه السلام بر خبر غیر آنجناب از احاد مخبرین اصحاب از قبیل قیاس ماء بر سراب است کما لا یخفی
آن دلیل نهایت مفارقت از حق وصواب میباشد ثم آنکه از ین کلام ابن تیمیه ظاهر میشود که در صورت اخبار شخص واحد وانتفاء قرائن یا اختفاء آن برای اکثر مردم صرف علم بقرآن وسنن متواتره حاصل نخواهد شد حالانکه این تخصیص درست نیست زیرا که اگر بنا بر خیال ابن تیمیه فرض کرده شود که برای اکثر مردم قرائن صدق از خبر آن مخبر منتفی یا مختفی ست وامر تبلیغ منحصر در همان مخبر میباشد پس برای این مردم هیچ چیز علم حاصل نخواهد شد خواه قرآن باشد یا سنن متواتره یا غیر متواتره پس قصر نفی علم درین صورت بر قرآن وسنن متواتره بیوجه ست بلکه اگر نیک بنگری بر تو واضح خواهد شد که درین صورت نفی علم بسنن غیر متواتره بیش از همه قابل ذکر بود وبعد از ان بطور ترقی نفی علم بسنن متواتره وبعد از ان نفی علم بقرآن می بایست کما لا یخفی علی البصیر باسالیب الکلام ونیز معروض شد بر فرض مزعوم ابن تیمیه است والا دانستی که استغنا یا اختفای قرائن ونتیجهٔ آن ربطی بمطلوب ما ندارد زیرا که درین مقام کلام متعلق باخبار جناب امیر المؤمنین علیه السلام ست وحقیت آنجناب از خود حدیث مدینة العلم ثابت ومبرهن میباشد وبعد تحقق حقیت آن جناب خبر آن جناب مثل خبر جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مفید یقین ست واحتیاجی نیست بعلامات وقرائن فلو یبق بحمد الله مساغ لبطلان اصحاب الضغائن

اما آنچه ابن تیمیه گفته واذا قالوا ذلک الواحد معصوم یحصل العلم بخبره قیل لهم فلابد من العلم بعصمته اولا پس کلام بر آن بچند وجه است اول آنکه هرگاه ابن تیمیه از مذهب اهل حق درین باب آگاه بود ومیدانست که

مقتضای مذهب شان قول بعصمت چنین مبلغ میباشد پس چرا عبث بکلام سابق خود اضاعت مداد و قرطاس نمود و چنین
تصدیع ناظرین و تحییر قاصرین چیزی نیفزود دوم آنکه تفوه ابن تیمیه بکلمهٔ فلا بد من العلم بعصمته اوّلاً در مقام انکار
موجب حیرت افکار ارباب ابصار و اصحاب انظار ست زیرا که عصمت این مبلغ واحد از کلام هدایت التیام خود سرور
انام صلی الله علیه و آله ما سنح غمام ظاهر و باهر ست چه سابقاً دانستی که حدیث مدینة العلم دلالت بر عصمت جناب امیر المؤمنین
علیه السلام دارد و حسب افادات مصنفین سنیه خود از ین حدیث شریف این مطلب ثابت و محقق ست پس هرگاه
مبلغ بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام و معصوم بودن آنجناب هر دو معا از ین حدیث شریف ثابت شد قول
ابن تیمیه فلا بد من العلم بعصمته اوّلاً بیجا و بی محل بر آمد و بنهایت اضمحلال و هوان رسید سوم آنکه قطع نظر از حدیث
انا مدینة العلم از دیگر ارشادات سرور انس و جان علیه و آله آلاف التسلام ما کرّ الجدیدان ست عصمت این مبلغ
ثابت و محقق ست کما سیاتی ان شاء الله المنعام بیانه فی بعض المجلدات الآتیه پس چگونه بعد ملاحظهٔ آن ادلهٔ قاطعه
و براهین ساطعه کسی از اهل انصاف در معلومیت عصمت این مبلغ عن الرسول علیهما و آلهما آلاف السلام ما هب الدبور
والقبول ریبی خواهد ورزید و در مقام انکار بکلمهٔ فلا بد من العلم بعصمته اوّلاً متفوه خواهد گردید چهارم آنکه
قطع نظر از احادیث و اخبار جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم از آیات عدیدهٔ قرآن مجید و فرقان حمید
مثل آیهٔ تطهیر و آیهٔ انفسنا و انفسکم و دیگر آیات واضحات عصمت این مبلغ ثابت و متحقق ست پس بعد ثبوت
عصمت آنجناب از کلام رب الارباب دیگر چه جای آن مانده که کسی در مقام انکار یا ارتیاب بر آید و بکلمهٔ ردیهٔ
فلا بد من العلم بعصمته اوّلاً زبان بغی ترجمان خود آلاید و نهایت جهل خود از کلام ربانی و کتاب صمدانی ظاهر و آشکار
نماید پنجم آنکه چون نصب این مبلغ که از جانب رسول صلی الله علیه و آله و سلم بعمل آمده عند الامعان عین نصب بهر امامت
است و در امام عصمت ضروری ست کما سبق اثباته فی المنهج الاول علی النهج المعتمد المعول پس محض نصب جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم این چنین مبلغ را برای امت خود دلیل عصمت او خواهد بود و ظاهر ست که بعد از ین
تفوه بکلمهٔ فلا بد من العلم بعصمته اوّلاً عین شک و ارتیاب در فعل جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب
میباشد و ذلک من اتباع ابن الخطاب لیس بشیء عجاب ششم آنکه چون جملهٔ افعال و اقوال جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله و سلم بمفاد و ما ینطق عن الهوی ان هو الا وحی یوحی از جانب رب الارباب ست پس بلا اشکال
میتوان گفت که این مبلغ را بر منصب تبلیغ خود جناب احدیت نصب فرموده و چون این نصب عین نصب بر منصب
خلافت جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم ست و خلافت آنجناب را جز معصوم شایسته نیست کما اشرنا الیه

بهٰذا واثبتناه فیما مضی سالفا) پس این نصب ربانی کاشف از اتصاف منصوب بوصف عصمت خواهد بود و بعد ثبوت
عصمت این مبلغ از فعل جناب احدیت کار سلمی نیست که دران ارتیاب ورزیده اسلام خود را بر باد فنا دهد و بنای کلام
بر شفا جرف هار فی النار برنهد مخفی نماند که چون ذات قدسی صفات این مبلغ مظهر عجائب معجزات و غرائب آیات
میباشد و ظهور این معجزات و آیات از آنجناب بحدی رسیده که ناظر لبیب در تواتر آن ریبی دامنگیر نمی شود و سیاق
اثبات هذا المرام باستیفاء الکلام فی بعض المجلدات الآتیة ان شاء الله المنعام پس ازین رو نیز عصمت آنجناب در
حیز خفا و احتجاب نیست و تفوه بکلمه فلابد من العلم بعصمته اولا دور از صواب بلکه عین خطای واضح التباب است
اما آنچه ابن تیمیه گفته وعصمته لا یثبت بمجرد خبره قبل ان یعلم عصمته فانه دور پس جوابش آنست که ما عنقریب
بحمد الله تعالی ثابت و مبرهن نمودیم که عصمت این مبلغ بعنوانات عدیده محقق و مصدق می باشد و احتیاجی
نیست باینکه از خبر خود آن مبلغ اثبات عصمتش نمائیم معهذا اگر از خبر خود آن مبلغ عصمتش ثابت نمائیم ما را میرسد
زیرا که خبر او مجرد خبر نیست بلکه مقرون بمعجزه است کما اشرنا الیه قریبا و خبر مقرون بمعجزه یقینا موجب علم است پس
اخبار این مبلغ بعصمت خود بلا ریب موجب علم بعصمتش خواهد بود لاقترانه بالمعجزة وهذا لیس من الدور فی شیء
فثبت ان تقریر الدور لا یفید سوی الجور بعد الکور و اما آنچه گفته ولا تثبت بالاجماع فانه لا اجماع فیها عند
الامامیة وانما یکون الاجماع حجة لان فیهم الامام المعصوم فیعود الامر الی اثبات عصمته بمجرد دعواه پس جوابش آنست
که اگر مراد از نفی اجماع نفی اجماع اصحاب ضلال مثل اصحاب سقیفه و اتباع ایشان است پس چیزی نیست و هرگز بما ضرر نمیرساند
چه حجیت این چنین اجماع اصلا ثابت نشده پس نفی آن در چه حساب است بلکه اگر این چنین مجمعین ضالین مضلین
بر نفی عصمت ما نحن فیه اجماع نمایند اصلا برای ما محل التفات نیست و اگر مراد ابن تیمیه از نفی اجماع نفی اجماع
اهل حق میباشد پس یقینا خلاف بداهت است زیرا که اهل حق قولا مطلقا بر عصمت این واحد مبلغ عن الرسول
اجماع کرده اند و در اثبات عصمت ائمه اثنا عشر سلام الله علیهم خصوصا ذات قدسی صفات جناب امیر المؤمنین
علیه السلام مجاهدات شان اظهر من الشمس و ابین من الامس است اما زعم ابن تیمیه که چون نزد امامیه وجه حجیت اجماع
دخول معصوم است لذلک عود خواهد کرد امر بسوی اثبات عصمت مبلغ عن الرسول بمجرد دعوی او پس این زعم غفلت
صریحه و عثره فضیحه است زیرا که در ما نحن فیه مراد از مبلغ جناب امیر المؤمنین علیه السلام میباشد و نزد اهل حق
اجماعی که بر عصمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام واقع شده دران اجماع جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم
داخل هستند و عصمت آنجناب اهل ایمان را محل ارتیاب نیست گو اهل سنت را دران هم کلام باشد و همچنین دران اجماع

حسنین علیهما السلام داخل می باشند و عصمت سبطین صلوات الله علیهما بدلائل قطعیه اخری غیر الاجماع ثابت ست و
نیز درین اجماع علاوه برین حضرات باقی ائمهٔ طاهرین سلام الله علیهم اجمعین داخل هستند و عصمت این حضرات
نیز به براهین یقینیه شتّی در محل خود بحد تحقیق رسیده است و پر ظاهرست که دخول یکی ازین نفس مبارکهٔ طیبهٔ طاهره در
اجماع مذکور برای حجیتش کافی و وافی و دافع عضال شقاق و نفاق ماحی و عافی میباشد فضلاً عن جمیعهم پس چگونه
میتوان گفت که بنا بر مذهب اهل حق در اثبات عصمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام باجماع عود خواهد کرد امر سوی
اثبات عصمت آنجناب بمجرد دعوای آنجناب هل هذا الا قلة فهم لکلام الاصحاب فی هذا الباب والله ولی التوفیق
للملاك الخطاب ونیل الصواب و ازینجا ظاهر و باهر گردید که اگر عصمت هر فرد از افراد ائمهٔ اثنا عشر سلام الله علیهم اجمعین را
باجماع استدلال کرده آید ممکن ست و هرگز از قبیل اثبات عصمت آن امام بقول خودش نخواهد بود زیرا که هر امامی را
که فرض کنیم و باجماع عصمتش را ثابت گردانیم از قول خود او صرف نظر نموده اقوال دیگر معصومین را که در ضمن آن
اجماع موجودست دلیل حجیتش خواهیم کرد و سر این معنی آن ست که اقوال هر واحد ازین معصومین نسبت بعصمت
آخرین بکثرت صادر شده و در ضمن اجماع اهل حق بر عصمت کل اهلبیت رسالت صلوات الله علیهم اقوال جملهٔ این
حضرات موجودست و عصمت جملهٔ این حضرات بدلائل متکاثره و براهین متضافره از قبل ثابت ست و بعد ثبوت آن
اگرچه محتاج نیستیم که آنرا باجماعی که بنا بر مذهب ما حجت ست ثابت نمائیم لیکن اثبات آن بطریق اجماع هم ممکن
است و عیبی نیست درینکه شی ثابت متحقق را بعد ثبوتش بیک عنوان یا چند عنوان بعنوان دیگر ثابت گردانیم بالجمله
مقصود اصلی درین مقام اظهار بطلان زعم ابن تیمیه است که بمزید رقاعت تصور نموده که در صورت اثبات
عصمت واحد مبلغ باجماع بنا بر مذهب اهل حق عود خواهد کرد امر بسوی اثبات عصمت او بمجرد دعویش حالانکه
بعیان تیز البرهان ما دانستی که حال بر چنین منوال نیست بلکه اجماعی که ما اهل حق بر عصمت این مبلغ عن الرسول
ثابت مینمائیم برای ظهور حجیت آن دخول معصومی مثل جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم دران کفایت
میکند چه مذهب ما در حجیت اجماع مقتضی دخول مطلق معصوم ست در اجماع خواه رسول باشد یا امام کما هو
غیر عازب عن اولی الاحلام و اگر بالفرض مقتضای این دخول امام خاصّة باشد باز هم در حجیت اجماع مذکور خللی
راه نمی یابد زیرا که غیر جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم و غیر این مبلغ واحد دیگر ائمه علیهم السلام دران داخل
میباشند و همه معصوم هستند و بر عصمت شان ادلهٔ متکاثره سوی الاجماع قائم شده و لقد تحصّل من هذا کله
ان ما تفوه به ابن تیمیة المخدّاع من الایراد علی تقریر الاجماع ظاهر الاندفاع بادی الانقلاع والله الملهم

الموفق للارتداع عن الاغترار و الانخداع اما قول ابن تیمیه فلو ان عصمته لو کانت حقا لابد ان تعلم بطریق خبر
غیر خبره پس فساد آن در نهایت اتضاح ست زیرا که آنفا دانستی که عصمت این واحد مبلغ بلا شبهه حق و صدق ست
و اگر چه بطرق مختلفه شتی غیر اخبار خودش معلوم شده لیکن اثبات آن بطریق اخبار خود این مبلغ نیز ممکن ست و
ذلک ان اخباره اخبار من ظهر علی یده الاعجاز فلا یکون للارتیاب فیه مساغ و لا مجاز پس ارتیاب ابن تیمیه
در حقیقت عصمتش اولا و حصر کردن علم عصمتش در طریق دیگر غیر خبر خودش ثانیا سلوک اعتساف مبین پیمودن و تفوه
بسفساف و جزاف غیر متین نمودن ست و امثال تلک المهفوات من هذا الناصب العنید کثیرة لا یفی بحصرها
حسبان و لا تعدید اما آنچه گفته فلو لم یکن لمدینة العلم باب الا هو لم یثبت لا عصمته و لا غیر ذلک من امور الدین
پس ناشی از محض رقاعت و بحت خلاعت ست زیرا که عنقریب بحمد الله المنعم المثیب دریافتی که کلمات سابقه و
مقدمات سالفه که این ناصب بتلفیق آن پرداخته است جمله موهون و فاسد و همه بهرج و کاسد میباشد پس استنتاج
این نتیجهٔ باطله از ان چگونه راست خواهد آمد و هرگاه اساس کلام او بر اباطیل لائحه و اضالیل واضحه ست این عمارت
کذب و افترا چگونه بر آن سربلند خواهد شد و اگر چه همین تنبیه برای پی بردن بفساد این کلام ابن تیمیه کافی و وافی
است لیکن بغرض مزید توضیح گذارش میشود که بر هر ناظر بصیر بادنی تامل واضح و مستنیر ست که بلا شک و ارتیاب
مفاد صریح حدیث انا مدینة العلم و علی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب مبلغ بودن جناب امیر المؤمنین
علیه السلام از جانب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب و ایجاب رجوع کافه مسلمین بسوی آنجناب میباشد
کما سبق بیانه بعون الله المبین و قد اعترف به ایضا بعض المحققین من المخالفین و بعد ازین اگر چه احتیاجی
نیست که بطریق دیگر اثبات عصمت آنجناب کرده شود لیکن عصمت آنجناب بحمد الله بطرق متضافره و عناوین
متکاثره غیر آن نیز ثابت ست کما اشرنا الیه قریبا و هرگز مفاد حدیث مدینة العلم این نیست که عصمت جناب
امیر المؤمنین علیه السلام از خود آنجناب ماخوذ شود کما هو مزعوم هذا الناصب المخذول و اگر علی الفرض و التسلیم
مفاد حدیث این معنی هم بوده باشد پس بآن ضرری نمیرسد چه ما بحمد الله تعالی عنقریب کما ینبغی باثبات رسانیدیم که
اثبات عصمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از کلام خود آنجناب هم ممکن ست لکونه علیه السلام صاحب الآیات
و مظهر المعجزات و بعد این هم چطور میتوان گفت که اگر برای مدینهٔ علم بابی سوای جناب امیر المؤمنین علیه السلام
نباشد عصمت آنجناب ثابت نخواهد شد و نه غیر آن از امور دین و الحمد لله علی بوار تمویهات الجاحدین و تباب
نزغات الملحدین و ازین مقام بفضل الله المنعام باتضاح تمام ظاهر و باهر گردید که بمفاد حدیث مدینة العلم

بلا تردد وارتیاب وبغیر تلعثم واضطراب جناب امیر المؤمنین علیه السلام باب مدینة العلم ست ودر صورت باب
بودن آنجناب هم عصمت آنجناب ثابت میشود وهم غیر آن از امور دین بحد تحقق وثبوت میرسد وکلام نافرجام
ابن تیمیه جز صغار وهوان نفعی باو نمیرساند بلکه باقصای اخفاق وحرمان اورا همکنار وپر دامان میگرداند اما
آنچه از غایت حقد وعناد وغرور ولداد تفوه نموده که نعلم ان هذا الحدیث انما افتراه زندیق جاهل ظنه مدحا
وهو یطرق الزنادقة الی القدح فی دین الاسلام اذ لم یبلغه الا واحد پس از جملهٔ کفریات شنیعه وحرویات
فظیعهٔ اوست واگر چه سزای واقعی این گونه کلمات بر روز حشر وقیام وبطش واصطلام عزیز ذو انتقام موقوف
است لیکن درین مقام حرفی چند که دود از نهاد این رئیس لداو غاد بر آرد باید شنید وآن این ست که این حدیث
شریف اعنی حدیث مدینة العلم را اکابر علمای ثقات وافاخم نبهای اثبات اهل سنت طبقة بعد طبقة روایت
کرده اند وبسیاری از ایشان تصحیح آن نموده جمعی کثیر وجمّ غفیر آنرا از جملهٔ مدائح عظیمه ومناقب فخیمهٔ جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم وجناب امیر المؤمنین علیه السلام دانسته اند واین معنی بحدی واضح ولائح ست که محل جحود
وانکار نمیتواند شد وقد وقفت علی عبارات هؤلاء الکبار وافادات اولئک الاحبار بسیاق یروق الابصار
ویعجب الانظار پس ابن تیمیه را لازم ست که این همه اسلاف عظام واشیاخ فخام خود را که از جملهٔ ایشان عبد الله بن
عثمان قاری وسفیان ثوری وعبد الرزاق صنعانی ویحیی بن معین مرّی وسوید بن سعید حدثانی شیخ مسلم صاحب صحیح
واحمد بن حنبل شیبانی وعباد بن یعقوب رواجنی شیخ بخاری صاحب صحیح وابو عیسی الترمذی وحسین بن فهم بغدادی
وابو بکر بزار ومحمد بن جریر طبری وابو بکر باغندی وابو العباس الاصم وابو الحسن القنطری وابو بکر الجعابی وابو القاسم
طبرانی وابو بکر قفال وابو الشیخ اصبهانی وابن السقاء والواسطی وابو اللیث السمرقندی ومحمد بن المظفر بغدادی وابن شاهین
بغدادی وابو الحسن سکری حربی وابن بطه عکبری وحاکم نیسابوری وابن مردویه اصبهانی وابو نعیم اصفهانی وابو الحسن
العطار وابو الحسن الماوردی وابو بکر بیهقی وابن بشران وخطیب بغدادی وابن عبد البر وابو محمد غندجانی وابن المغازلی
وابو المظفر السمعانی وابو علی بیهقی وشیرویه دیلمی صاحب الفردوس وعبد الکریم سمعانی صاحب الانساب واخطب
خوارزم وابن عساکر وابو الحجاج اندلسی ومجد الدین ابن الاثیر صاحب جامع الاصول وعزّ الدین بن الاثیر صاحب
اسد الغابة ومحیی الدین بن عربی وابن النجار وابن طلحه وسبط ابن الجوزی ومحمد بن یوسف کنجی وعزّ الدین بن عبد السلام
ومحب الدین طبری وسعید الدین فرغانی واحمد بن منصور الکازرونی وحسین بن محمد الفونی ومحمد بن محمود الکربانی وابو الحجاج
ابراهیم الحموینی وغیر ایشان میباشند همه را متبعین زنادقه واز جملهٔ جهال ضلال بشمارد وتطریق زنادقه بسوی قدح اسلام

بر خودشان ثابت کرده بهت را از تفضیح و تقبیح شان برنگارد و پر ظاهر ست که هرگاه این همه حضرات از تبعین زنادقه
معدود خواهند بود و در زمرهٔ جهال داخل گردند و اعانت بر قدح اسلام از ایشان صادر آید دیگر از متاخرین حضرات
اهل سنت خبر باید گرفت که برای اقامت عزای مذهب خود در کدام خرابه خواهند نشست و چشمهای شان را باید دید
که در خونابه ریزی بکدامین ارمطیر گرد خواهند بست و ازینجا بخوبی میتوان دریافت که ابن تیمیه بکلمات ضلالت
سمات خود با اسلاف خود چه خوش رفتاری نموده و بمفاد مثل مشهور [illegible] چقدر راه حزم و تدبر پیموده
و گمان بر که حسب تفوه ابن تیمیه خلعت جهالت و ضلالت و اتباع اهل زندقه و الحاد مقصور بر قامات حضرات
مذکورین راست خواهد آمد بلکه چون بعد از عصر ابن تیمیه تا بحال جماعات غیر محصوره و زمرات موفوره از علمای سنیه
در اثبات این حدیث شریف و ادراج آن در اسفار و تصانیف بذل جهد نموده اند مثل زرندی و صلاح الدین علائی
و علی همدانی و نور الدین بدخشانی و بدر الدین زرکشی و کمال الدین دمیری و مجد الدین فیروزآبادی و امام الدین
هجروی و شمس الدین جزری و زین الدین خوافی و شهاب الدین دولت آبادی و ابن حجر عسقلانی و شهاب الدین
احمد صاحب توضیح الدلائل و ابن الصباغ مالکی و عبد الرحمن بسطامی و شمس الدین جیلانی و شمس الدین
سخاوی و حسین بن علی الکاشفی و جلال الدین سیوطی و نور الدین سمهودی و فضل الله بن روزبهان الخنجی
الشیرازی و عز الدین بن فهد الهاشمی المکی و شهاب الدین القسطلانی الشافعی و جلال الدین دوانی و
کمال الدین جهرمی و غیاث الدین بن همام الدین المدعو بخواندامیر و جلال الدین بخاری و شمس الدین شامی
و ابن عراق کنانی و ابن حجر مکی و شیخ علی متقی و ابراهیم وصابی و محمد طاهر فتنی و عباس بن معین الدین
الجرجانی الشیرازی و کمال الدین جهرمی و شیخ عیدروس الیمنی و جمال الدین محدث شیرازی و علی قاری
و عبد الرؤف بن تاج العارفین مناوی و ملا یعقوب لاهوری و ابو العباس المقری و احمد بن الفضل
المکی و محمود قادری و تاج الدین سنبهلی و عبد الحق دهلوی و سید محمد بخاری و عبد الرحمن بن عبد الرسول
چشتی و علی بن محمد چشتی و علی بن محمد جفری و علی عزیزی و نور الدین شبراملسی و ابراهیم کردی و اسمعیل کردی
و محمد بن عبد الباقی الزرقانی و سالم بن عبد الله البصری و محمد بن عبد الرسول برزنجی و مرزا محمد بدخشانی و محمد
صدر عالم و ولی الله دهلوی و محمد معین سندی و شیخ محمد حفنی و محمد بن اسمعیل الیمانی و فاضل صبان مصری و
شیخ سلیمان جمل و قمر الدین اورنگابادی و شهاب الدین عجیلی و محمد مبین لکهنوی و ثناء الله پانی پتی و عبد العزیز
دهلوی و جواد ساباطی و عمر خرپوتی و محمد بن علی شوکانی و رشید الدین دهلوی و جمال الدین قرشی و نور الدین سلیمانی

وملی الله لکهنوی وشهاب الدین بغدادی الشهیر بآلوسی زاده وشیخ سلیمان بلخی قندوزی وسلامت الله بدایونی ومولوی حسن زمان ترکمانی وعلی دمنتی وعبد الغنی غنیمی وغیرهم لهذا جمله این حضرات حسب افاده این شیخ الاسلام از جملهٔ متبعین زنادقهٔ لئام وملاحدهٔ طغام واز زمرهٔ جهال وعوام کالانعام ومعاندین ملحدین بر قدح در اسلام خواهند بود وچون در ماسبق بعون الله المنعام بتفصیل تمام دانستی که این حدیث شریف را تابعین عظام از صحابهٔ کرام روایت کرده اند وصحابه بسرور انام علیه وآله آلاف الصلوة من الملک العلام جمیعا این حدیث را فضیلت جناب امیر المؤمنین علیه السلام میدانستند واعتراف بآن میکردند وابتهاج بآن مینمودند ودرین باب جملگی طریق وفاق را بسلوک وابتهاج می پیمودند ونیز انشاء الله تعالی خواهی دانست که اجلهٔ صحابه بالخصوص اصحاب شوری این حدیث را بتسلیم ظاهر واعتراف باهر تلقی کردند واز اصحاب شوری عبد الرحمن بن عوف دلالت این حدیث مع دیگر فضائل جناب امیر المؤمنین علیه السلام بتصریح تمام ظاهر گردانید واعتراف جمیع اصحاب بآن بمنصهٔ شهود وشهادت رسانید پس بعد ازین بنا بر مزعوم مشوم ابن تیمیه انچه لازم می آید چیزی ست که هرگز بلحاظ ادب تصریح آن نمی شاید لیکن ناظر بصیر را متنبه باید شد که ابن تیمیه رئیس الاغمار باین کلام ناهنجار کدام مسلک خسار وتباری سپرد وگوشهٔ کلاه تعلی واستکبار را این انکار مهذار بکجا میخورد وبالاتر ازین همه آن ست که سابقا بتصریحات روایات اکابر حفاظ ثقات واجلهٔ ایقاظ اثبات دانستی که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بمحض فرمودن حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها اکتفا نکرده بلکه در ابلاغ آن بامت خود واتمام حجت بر ایشان بذریعهٔ این حدیث شریف مبالغهٔ عظیمه بکار برده وبارشاد فرمودن آن در روز حدیبیه بدست مبارک واخذ بازوی امیر المؤمنین ودیگر امور حق صریح وصدق نصیح را کالشمس فی رابعة النهار آشکار نموده وابن تیمیه چنان در بحر ضلالت غریق شده است که این حدیث را العیاذ بالله افترای زندیق جاهل وانمایند وظاهر میکند که نعوذ بالله واضع آن امر اوچ گمان کرده حالانکه آن تطریق زنادقه می نماید بسوی قدح در دین اسلام وظاهر ست که بنا بر این زعم باطل ابن تیمیه انچه در حق آنجناب لازم می آید چیزی ست که در خاطر احدی از مسلمین جا گزین نمی شود فضلا عن التلفظ به پس بحمد الله تعالی ظاهر وباهر گردید که خود ابن تیمیه بقدح در دین حدیث شریف راه زندقه والحاد پیش گرفته ودر طریق تطریق زنادقه بسوی قدح در دین اسلام وشارع اسلام علیه وآله آلاف الصلوة والسلام باقدام احترام واجرام خلیع العذار در سلک لئام رفته ولقد عرفه المسلمون قد یماسا الملک هذه المسالک والتهالک علی تلک المهالک وبر ارباب تعمق واستبصار واصحاب تامل واختبار واضح و

آشکارست که این تقریر خرافت تخمیر ابن تیمیه که از راه قصور نظر بلکه فقدان بصر در باب انکار حدیث مدینة العلم
افاده نموده اگر چنانچه مزعوم مشؤوم اوست صحیح بوده باشد لازم می‌آید که نه تنها این حدیث شریف بلکه بسیاری از
احادیث که اکابر حفاظ اعلام و اجلهٔ اثبات فخام سنیه قدیماً و حدیثاً در حق جناب امیرالمؤمنین علیه السلام روایت
کرده‌اند العیاذ بالله همه آن از موضوعات زنادقهٔ طغام و ملاحدهٔ لئام بوده باشد زیرا که بنای جحود و انکار
ابن تیمیه سراسر خسار چنانچه دانستی بر آن ست که این حدیث دلالت دارد بر آنکه مبلّغ علم جناب رسالتمآب صلی
الله علیه و آله وسلم صرف جناب امیرالمؤمنین علیه السلام ست و حسب مزعوم ملوم او مبلغ علم جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم واحد نمیتواند شد و اگر مبلغ علم آنجناب واحد باشد معاذ الله حسب زعمش امر اسلام
فاسد میگردد و لهذا او این حدیث را که صراحةً مخبر از این معنی ست قدح می‌نماید و بسبب صفاقت و رقاعت خود
قبول ندارد که مبلغ علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم واحد بود و آن مبلغ جناب امیرالمؤمنین علیه السلام
بوده باشد لیکن نزد اهل ایمان و ایقان در تحقق آن ریب و شکی نیست چه بحمد الله تعالی این مطلب علاوه بر
حدیث انا مدینة العلم و علی بابها از دیگر احادیث جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم هم ثابت ست
و تا کجا ابن تیمیه اقدام بر انکار این همه احادیث خواهد کرد و تو گر میدانی که سابقاً در ضمن مؤیدات حدیث انا
مدینة العلم چقدر احادیث داله برین مطلوب گذشته و هر چند همه آن عند الامعان دلیل همین مطلوب ست
لیکن درین مقام اشاره بچند خبر از آن میشود پس از آن جمله است حدیث علی باب علمی و مبین لامتی ما ارسلت
به من بعدی الخبر و از آنجمله است حدیث طولانی جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم که بعد فتح خیبر ارشاد
فرموده و در آن حدیث آن حضرت در مدح جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بخطاب آنجناب ارشاد کرده و
انت باب علمی و از آنجمله است حدیث آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم که در آن بحق جناب امیرالمؤمنین علیه السلام
عیبة علمی و بابی الذی اوتی منه ارشاد فرموده و از آنجمله است حدیث هذا اول من آمن بی و اول من یصافحنی
یوم القیامة که در آن وارد ست و هو بابی الذی اوتی منه و از آنجمله است حدیث علی باب حطة من دخل منه
کان مؤمناً و من خرج منه کان کافراً و از آنجمله است حدیث علی بن ابی طالب باب الدین من دخل فیه کان مؤمناً
و من خرج منه کان کافراً و از آنجمله است حدیث یا علی انت حجة الله و انت باب الله و از آنجمله است حدیث علی منی
و انا منه و لا یؤدی عنی الا انا او علی و بحمد الله تعالی طرق این احادیث و دیگر احادیث مؤیدهٔ حدیث مدینة العلم
در ما سبق دریافتی و علاوه برین در مبحث اعلمیت ان شاء الله تعالی دیگر احادیث نیز خواهد آمد که دلالت آن برین

مطلوب اظهر من الشمس وابین من الامس ست وہرگز گمان نمی رود که احدی از عوام اہل اسلام فضلا عن ارباب المعارف والاحلام این ہمہ احادیث سرور انام علیه وآله آلاف التحیة والسلام را مکذوب ومفتعل انگارد وصرف بلحاظ اینکه وحدت مبلغ عن الرسول صلی الله علیه وآله ازان نمایان ست وآن مبلغ جناب امیرالمؤمنین علیه السلام قرار می یابد دست ازان بردارد وعیاذا بالله آنرا از موضوعات زنادقه جہال برشمارد حاشا وکلا بلکه یقینا کسی که ادنی مسکه از دین وایمان خواهد داشت این ہمہ احادیث را مصدق ومؤید ومشید وموطد حدیث انا مدینة العلم دانسته آنرا بر سر وچشم خود خواهد گذاشت ومضمون صدق مشحون آن که وحدت مبلغ علم رسول علیه وآله الاف التسلام ما ہب القبول ست حق صریح وصواب نصیح خواهد انگاشت وبتصدیق واذعان این معنی که آن مبلغ ومبین جناب امیرالمؤمنین علیه السلام ست اعلام تبجح وتفاخر خواهد افراشت وباید دانست که چون اختصاص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام به تبلیغ علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم از احادیث کثیره وارشادات وفیره آنجناب ثابت ومحقق بود لهذا اکابر اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ہم قولا وفعلا اعتراف بان داشتند وہر چند تفصیل تام این مرام از مبحث اعلمیت مدرک میشود لیکن کافی ست درین باب کلام حضرت ابن عباس در مدح جناب امیرالمؤمنین علیه السلام که عاصمی آنرا در زین الفتی روایت کرده وما در ضمن مؤیدات حدیث مدینه آنرا باستیفا از کتاب زین الفتی نقل کرده ایم وبر ناظر این کلام بلاغت انضمام واضح ست که حضرت ابن عباس در اول کلام خود مدح جزیل جناب امیرالمؤمنین علیه السلام نموده من بعد بوصف اہلبیت علیهم السلام تر زبان گردیده ودر آخر آن فرموده فرع طیبة واصول مبارکة معدن الرحمة وورثة الانبیاء بقیة النقباء واوصیاء الاوصیاء منهم الطیب ذکره المبارک اسمه احمد الرضی ورسوله الامی من الشجرة المبارکة صحیح الادیم واضح البرهان والمبلغ من بعده ببیان التاویل ومحکم التفسیر علی بن ابی طالب علیه من الله الصلوة الرضیة والزکوة السنیة لا یحبه الا مؤمن تقی ولا یبغضه الا منافق شقی وازین کلام ہدایت انضمام حضرت ابن عباس بصراحت که مبلغ بودن جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حتما وجزما ظاهر ومستبین ست محتاج بتنبیه نیست وگمان مبر که اعتراف مبلغ بودن جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم صرف در طبقه اصحاب منحصر ست بلکه این مطلب از شدت وضوح وکمال تحقق چنان ثابت ومبرهن شده که علمای اہل سنت ہم اعتراف بآن می نمایند چنانچه در ما بعد ان شاء الله تعالی خواهی دانست که ابن روزبهان

باوصفیکه در انکار ثابتات وجحود واضحات ید طولی دارد بجواب کلام علامه حلی ره درباب اعلمیت جناب
امیرالمؤمنین علیه السلام که مشتمل بر حدیث انا مدینة العلم نیز میباشد چاره جز اعتراف باینکه جناب امیرالمؤمنین
علیه السلام وصی جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در ابلاغ علم وبدائع حقائق معارف بود نیافته
بلکه این معنی را در مقام اذعان وانقیاد ذکر نموده بسوی اظهار کمال مسلمیت آن شتافته وهر چند تمام کلام
ابن روزبهان که متعلق باین مطلب است انشاء الله تعالی در مابعد خواهی شنید لیکن قدری از ان درینجا هم مذکور
میشود تا بر تو واضح گردد که کلام سخافت انضمام ابن تیمیه در انکار مبلغ بودن جناب امیرالمؤمنین علیه السلام
بچه حد موهون وواهی وجالب انواع خسار وتباهی است ابن روزبهان بجواب کلام مشار الیه علامه حلی
می آرد ما ذکره المصنف من علم امیر المؤمنین فلا شک فی انه من علماء الامة والناس محتاجون الیه فیه
وکیف لا وهو وصی النبی صلی الله علیه وسلم فی ابلاغ العلم وبدائع حقائق المعارف فلا نزاع فیه لاحد
بالجمله ازینجا بر جمله ارباب فهم واضح ومتبین گردید که ابن تیمیه رئیس اهل عناد در انکار فضل ائمه الامجاد علیه و
علیهم آلاف السلام الی یوم المعاد چنان در گرداب غوایت [illegible] فرو برده که هرگز ابن روزبهان باوصفیکه از متعصبین
اهل نحله اش میباشد اتباع او در ان معنی ابعد وقبول آن در حقیقت خطب فاتح ابواب مهرب ومناص بر خود نمی نمود
اما اینجا ابن تیمیه گفته ثم من المعلوم بالتواتر ان جمیع مدائن الاسلام بلغهم العلم عن الرسول من غیر علی
پس ناشی از کمال عناد وسفاهت ومنبعث از نهایت لداد ولجاجت است زیراکه اولا این ادعای باطل از جمله
اکاذیب ظاهرة التباب است وثانیا ادعای تواتر بر آن باطل ومضمحل کالسراب میباشد وثالثا مبطل آن است
افادات اکابر اهل سنت که انشاء الله تعالی آینده بتفصیل خواهی شنید واز ان خواهی دانست که ایشان افاده
مینمایند که در جمله عالم علم از جناب امیرالمؤمنین علیه السلام وبذریعه آنجناب شائع وذائع گردیده ورابعا اگر
تسلیم کرده شود که علم جمیع در بلدان اسلام از غیر جناب امیرالمؤمنین علیه السلام رسیده است پس کی مسلم شده که
آن علم علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم میباشد ومحض ادعای اغیار درین باب کافی نیست کما هو ظاهر
جداً والا لازم آید که هر که مدعی ابلاغ علم از جانب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم گردد او را صادق بدانند
وفیه من الفساد ما لا یخفی علی اهل النصفة والدیانة وقد قال علیه السلام من کذب علی متعمدا فلیتبوأ مقعده من
النار وخامسا اگر بالفرض نیز هم تسلیم کرده شود که آن علم علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم است بما ضرری
نمیرسد بلکه ضرر آن باخذین آن علم ومتبعین شان عائد میگردد زیراکه ایشان آن علم را از غیر باب مدینة العلم

گرفته اند وعلمی که از غیر باب مدینهٔ علم گرفته شود چون از غیر طریق ماموربه حاصل شده قابل عمل نیست بلکه اخذ علم از
غیر باب مدینهٔ علم از قبیل سرقت است که بر مرتکب آن اجرای حد شرعی کرده می شود و ازینجاست که خود جناب
امیر المومنین علیه السلام ارشاد فرموده کما سبق نحن الشعار والاصحاب والخزنة والابواب ولا تؤتی البیوت الا
من ابوابها فمن اتاها من غیر ابوابها سمی سارقا و بحمد الله تعالی بعد این تقریر انچه ابن تیمیه تا باخر کلام سرائیده
و بیجا هرزه بادرائیده یکسر ساقط و بحضیض هوان هابط میگردد و احتیاجی باجتیاح آن باقی نمی ماند لیکن چون
مشتمل بر اکاذیب باطله صریحه و دعاوی عاطله فضیحه است لهذا کشف عوار و هتک استار آن خالی از فوائد نیست
پس باید دانست که انچه ابن تیمیه بعد ازین کلام گفته اما اهل المدینة ومکة فالامر فیهما ظاهر وکذلک الشام (فیهم)
والبصرة فان هؤلاء لم یکونوا یروون عن علی الا شیئا قلیلا پس علاوه برآنکه ادعای محض ست و دلیلی برآن
اقامه نکرده مفید مدعای او نیست زیرا که قلت روایت اهل این بلاد از جناب امیر المومنین علیه السلام بعد فرض تسلیم
دلیل این معنی نیست که علم نبوی بذریعهٔ آنجناب بایشان نرسیده باشد چه ممکن ست که قلت روایت شان از آنجناب
ناشی از سجیهٔ نامرضیه عداوت و انحراف بوده باشد که با وصف وصول علم نبوی بایشان بذریعهٔ آنجناب بسبب
بغض و عداوت از آنجناب روایت آن نمیکردند یا سبب آن تسلط ظلمه فسقه فجره باشد که مانع ذکر نام آنجناب
بخیر بودند فضلا عن الروایة عنه وقد مر شطر من الشواهد علی هذا المرام فی صدر مجلد حدیث الولایة فراجعه
ان شئت و اگر ازین همه درگذریم و تسلیم نمائیم که قلت روایت اهل این بلاد از آنجناب دلیل آن ست که ایشان
در اخذ علم از آنجناب تقلیل کرده اند پس این معنی منافی باب مدینهٔ علم بودن جناب امیر المومنین علیه السلام نیست بلی
کاشف اعراض شان از باب مدینهٔ علم البته هست و ذلک علیک و علیهم لو کنت تعقل ویعقلون وسیعلم
الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون و چگونه میتوان گفت که در مدینه و مکه و شام و بصره علم وافر جناب امیر المومنین
علیه السلام نرسیده حالانکه انتشار علم جناب امیر المومنین علیه السلام درین بلاد اظهر من الشمس و ابین من الامس
است اما مدینه پس پر ظاهر ست که آنجناب شطر اعظم از عمر مبارک خود در مدینه بسر برده و اعاظم اصحاب جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب که دران بقعهٔ مبارکه اجتماع داشتند در هر امر مشکل و خطب معضل
رجوع بآنجناب مینمودند و از موائد حکمت و فصل خطاب آنجناب زله می ربودند علامه نووی در تهذیب الاسماء
بترجمهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام میفرماید و سؤال کبار الصحابة له و رجوعهم الی فتاواه واقواله فی المواطن
الکثیرة والمسائل المعضلات مشهور و ابن روزبهان در کتاب الباطل خود گفته رجوع الصحابة الیه فی الفتوی

غیر وصیٍّ لانه کان من مفتی الصحابة والرجوع الی المفتی من شان المستفتین وان رجوع عمر الیه کرجوع الائمة والولاة
العدل الی علماء الامة وعلامه عجیلی در ذخیرة المآل گفته ولم یکن یسأل منهم واحدا وکلهم یسأله مسترشدا وما ذاک
الا لخمود نار السؤال تحت نور الاطلاع ودیگر اقوال علما درین باب واسماء صحابه که از آنجناب روایت وارند انشاء
الله المنعام بتفصیل تمام در مبحث اعلمیت خواهی شنید اما مکه پس واضح وظاهر ست که جناب امیر المومنین علیه السلام
از بدو عمر خود تا هجرت در مکه تشریف میداشتند وبعد استیطان مدینه نیز بکرات ومرات آنجناب تشریف فرمای بلد امین
شده اند پس چگونه میتوان گفت که باهل مکه علم آنجناب نرسیده علاوه بر آن عبد الله بن عباس که تلمیذ خاص جناب امیر المومنین
علیه السلام بودند وحال تلمذ واستفادهٔ شان از آنجناب در مابعد انشاء الله تعالی بتفصیل بنظرت خواهد گذشت تا زمان دراز
در مکه اقامت داشتند وحالات نشر علم شان در مکه بر متتبع بنهایت ظهور واضح ست درین مقام بعضی از عبارات که مثبت
مطلوب ومرام ست باید شنید ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ ابن عباس گفته الاعمش عن ابی وائل قال استعمل علی
ابن عباس علی الحج فخطب یومئذ خطبة لو سمعها الترک والروم لاسلموا ثم قرأ علیهم سورة النور فجعل یفسرها
ومحمد بن سعد بن منیع البصری المعروف بکاتب الواقدی در طبقات گفته اخبرنا محمد بن عمر حدثنی واقد بن
ابی یاسر عن طلحة بن عبد الله بن عبد الرحمن بن ابی بکر عن ابیه عن عائشة انها نظرت الی ابن عباس ومعه الخلق
لیالی الحج وهو یسأل عن المناسک فقالت هو اعلم من بقی بالمناسک وابو عمر یوسف بن عبد الله النمری القرطبی
المعروف بابن عبد البر در استیعاب بترجمهٔ ابن عباس گفته روینا ان عبد الله بن صفوان مر یوما بدار عبد الله بن
عباس بمکة فرأی فیها جماعة من طالبی الفقه ومر بدار عبید الله بن عباس فرأی فیها جماعة یتناولونها
للطعام فدخل علی ابن الزبیر فقال له اصبحت والله کما قال الشاعر ؎ فان تصبک من الایام قارعة لم نبک منک
علی دنیا ولا دین • قال وما ذاک یا اعرج فقال هذان ابنا عباس احدهما یفقه الناس والآخر یطعم الناس فما
ابقیا لک مکرمة فدعا عبد الله بن مطیع فقال انطلق الی ابنی عباس فقل لهما یقول لکما امیر المومنین اخرجا عنی
انتما ومن اصغی الیکما من اهل العراق والا فعلت وفعلت فقال عبد الله بن عباس قل لابن الزبیر والله ما یأتینا
من الناس الا رجلین رجل یطلب فقها ورجل یطلب فضلا فای هذین تمنع وکان بحضرة ابو الطفیل عامر
بن واثلة الکنانی فجعل یقول ؎

یقول ؎	لا در در اللیالی کیف یضحکنا	منها خطوب اعاجیب وتبکینا
ومثل ما یحدث الایام من غیر	فی ابن الزبیر من الدنیا تسلینا	کنا نجی ابن عباس فیفتینا
فقها ویکسبنا اجرا ویهدینا	ولا یزال عبید الله مترعة	جفانه مطعما ضیفا ومسکینا

فالبر والدين والدنيا بدارهما	ينال منها الذي نبغي اذا شينا	ان النبي هو النور الذي كشفت
به عمايات ماضينا وباقينا	ورهطه عصمة في ديننا ولهم	فضل علينا وحق واجب فينا
ففيهم نمضا منهم وتمنعهم	منا وتوذيهم فينا وتوذينا	ولست فاعلمه رحما ولا نسيا
يابن الذي بين ولا اولى به دينا	لن يؤتي الله انسانا ببغضهم	في الدين خيرا ولا في الامر تمكينا

ونشر ابن عباس تفسير قرآن مجيد را در اهل مكه بحدى ثابت و متحقق گرديده كه خود ابن تيميه اعتراف بآن دارد و بسبب
آن اهل مكه را اعلم ناس بتفسير مى انگارد چنانچه سيوطى در اتقان فى علوم القرآن گفته قال ابن تيمية اعلم الناس
بالتفسير اهل مكة لانهم اصحاب ابن عباس رضى الله عنهما كمجاهد وعطاء بن ابى رباح وعكرمة مولى ابن عباس
وسعيد بن جبير وطاوس وغيرهم اما شام پس بنابر روايات وافادات اكابر واعلام اهل سنت ثابت است كه عالم شام
ابو الدرداء بود و او از عبد الله بن مسعود استفاده ميكرد و عبد الله بن مسعود مستفيد از جناب امير المؤمنين عليه السلام
بود چنانچه ذهبى در تذكرة الحفاظ در ترجمهٔ ابو الدرداء گفته وكان عالم اهل الشام ومقرى اهل دمشق وفقيههم
وقاضيهم و اخطب خوارزم در كتاب المناقب آورده عن ابى الدرداء رضى الله عنه العلماء ثلثة رجل بالشام
يعنى نفسه ورجل بالكوفة يعنى عبد الله بن مسعود ورجل بالمدينة يعنى عليا فالذى بالشام يسأل الذى
بالكوفة والذى بالكوفة يسأل الذى بالمدينة والذى بالمدينة لا يسأل احدا و محب طبرى در رياض نضره گفته
عن ابى الزعراء عن عبد الله قال علماء الارض ثلثة عالم بالشام وعالم بالحجاز وعالم بالعراق فاما عالم اهل الشام
فهو ابو الدرداء واما عالم اهل الحجاز فعلى بن ابى طالب واما عالم اهل العراق فاخ لكم وعالم اهل الشام وعالم اهل
العراق يحتاجان الى عالم اهل الحجاز وعالم اهل الحجاز لا يحتاج اليهما اخرجه الحضرمى و علاوه برين معاويه كه حاكم
شام بود با وصف آنهمه عداوت و عناد با ابى الائمة الامجاد عليه وآله آلاف السلام من رب العباد در معضلات و مشكلات
خود بهم رجوع بسوى جناب امير المؤمنين عليه السلام ميكرد و ديگران نيز بامور بآن ميكرد و ستطلع على تفاصيل ذلك
فيما بعد ان شاء الله تعالى فى بحث لا اعلميه پس انتشار علم جناب امير المؤمنين عليه السلام در شام نيز محل كلام نمى تواند شد
اما بصره پس بر متتبع علم تاريخ و رجال واضح است كه جناب امير المؤمنين عليه السلام در عهد كرامت مهد خود بنفس نفيس
وارد بصره شده بود و خطب ومواعظ و ارشادات آنجناب كه دران مقام بظهور رسيده در تواريخ معتبرهٔ سنيه مثل تاريخ
طبرى و نظائر آن مسطور و ماثور است و نيز ظاهر است كه آنجناب در زمان خلافت ظاهرى خود حكومت بصره بتلميذ رشيد
خود ابن عباس بخشيد و تا مدتى حضرت ابن عباس والى بصره ماندند و اهل آنجا از ايشان مستفيد شدند و تفقه نمودند بس

چگونه کسی انکار میتواند کرد که در اهل بصره علم جناب امیر المومنین علیه السلام نرسیده بود عز الدین ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه بترجمهٔ ابن عباس گفته واستعمله علی بن ابی طالب علی البصرة فبقی علیها امیرا ثم فارقها قبل ان یقتل علی بن ابی طالب وعاد الی الحجاز وشهد مع علی صفین وکان احد الامراء فیها و ابن حجر در اصابه بترجمهٔ ابن عباس گفته وذکر خلیفة ان علیا ولاّه البصرة وکان علی المیسرة یوم صفین واستخلف ابا الاسود علی الصلوٰة وزیادا علی الخراج وکان استکتبه فلم یزل ابن عباس علی البصرة حتی قتل علیّ فاستخلف علی البصرة عبد الله بن الحارث ومضی الی الحجاز و ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ ابن عباس گفته المدائنی عن نعیم بن حفص قال ابو بکرة قدم ابن عباس علینا البصرة وما فی العرب مثله جسما وعلما وبیانا وجمالا وکمالا و ابن حجر در اصابه بترجمهٔ ابن عباس گفته وروی ابو الحسن المدائنی عن نعیم بن حفص عن ابی بکرة قال قدم علینا ابن عباس البصرة وما فی العرب مثله جسما وعلما وثیابا وجمالا وکمالا و محمد بن سعد بن منیع البصری المعروف بکاتب الواقدی در طبقات گفته اخبرنا عبد الله بن جعفر الرقی نا معتمر بن سلیمان عن ابیه عن الحسن قال اول من عرف بالبصرة عبد الله بن عباس قال وکان مثجّاله کثیر العلم قال فقرأ سورة البقرة ففسّرها آیة آیة و ابن حجر در اصابه بترجمهٔ ابن عباس گفته واخرج الزبیر بسند له ان ابن عباس کان یغشّی الناس فی رمضان وهو امیر البصرة فما ینقضی الشهر حتی یفقّههم بالجمله انتشار علم جناب امیر المومنین علیه السلام در مدینه ومکه وشام وبصره اظهر من الشمس وابین من الامس ست وهر که انکار آن نماید از جملهٔ مباهتین سراسر عناد و ممارین سراپا لداد ست بلی از انتشار علم آنجناب درین بلاد لازم نمی آید که همه اهل این بلاد را متبعین آنجناب وسالکین راه صواب دانیم و در زمرهٔ اهل حق حساب نمائیم زیرا که انتشار علم آنجناب اگرچه موجب تمام حجت بر جمیع ایشان شده لیکن کلاً و طرّاً متأثر و مهتدی و متبع و مقتدی نشدند و ظهور علم و هدایت ائمه هادیین مهدیین هرگز مردم را ملجا و مضطر بسوی تأثّر از علم دین و اهتدا بمعالم حق و یقین نمیگرداند و از اهل شقاق و نفاق آنانکه قلوب و اسماع شان مختوم و شقاوه و هلاک شان محتوم است علم و هدایت انبیا و مرسلین نیز ایشان را بساحل نجات نمیرساند چنانچه در عهد کرامت مهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب باوصف هدایت سدیده وعنایت شدیدهٔ آنجناب و نشر علم مجبور رب الارباب بسیاری از کفار و منافقین بر حالت جهل و ضلال خود باقی ماندند بلکه تمرد و تعنت خود را بذروهٔ قصوی و آمد اقصی رسانیدند وکل هذا من الظهور والوضوح بحیث لا یحتاج الی دلیل ، والله العاصم عن الضلال بلطفه الجمیل الجزیل ـ

اما آنچه گفته وانما کان غالب علمه بالکوفة پس مخدوش ست بآنکه علم جناب امیر المومنین علیه السلام که بعینه

له وقول الحسن فی ابن عباس انه کان مثجّا ای کان یصب الکلام صبا شبه فصاحته وغزارة منطقه بالماء الثجیج والثج بالکسر من ابنیة المبالغة ۱۲ نهایه لابن الاثیر

علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم می باشد بحدی غزیر و متکاثر ست که علم لوح و قلم جزوی از آنست و عقول و افهام ملائکه هم باوائل اطراف آن نمیرسد و قد مرت الاشارة الی ذلک فیما سبق ببیان وجیز و سیاتی بیانه المشبع ان شاء الله العزیز و خود علمای اهل سنت مثل ابن حجر اعتراف دارند بآنکه خداوند عالم خاص کرده است آنجناب را از علوم بچیزی که از آن عبارات قاصر میباشد پس عالمی که علم او باین مرتبه رسیده باشد چگونه میشود که غالب علم او در کوفه باشد سبحان الله کوفه و اهل کوفه کجا گنجایش غالب علم آنجناب داشتند حالانکه خود آنجناب در کوفه بالای منبر میفرمود سلونی قبل ان تفقدونی فانما بین الجوانح منی علم جم هذا سفط العلم هذا لعاب رسول الله صلعم هذا ما زقنی رسول الله صلعم زقا من غیر وحی اوحی الله الی فوالله لو ثنیت لی سادة فجلست علیها لافتیت لاهل التورة بتوراتهم و لاهل الانجیل بانجیلهم حتی ینطق الله التورة و الانجیل فیقول صدق علی قد افتاکم بما انزل فی و انتم تتلون الکتاب افلا تعقلون و هذا الخبر قد رواه اخطب خوارزم و سیاتی مشروحا انشاء الله تعالی و نیز آنجناب اشاره بسوی صدر مبارک خود میفرمود و میگفت کم من علوم ههنا لو وجدت لها حملة اخرجه الحیلی فی ذخیرة المال و نیز فرموده است لو شئت لاوقرت سبعین بعیرا من تفسیر سورة الفاتحة رواه العجیلی فی ذخیرة المال و از ینجا ظاهر گردید که اگر تمامی اهل دنیا از علم آنجناب متمتع می شدند باز هم غالب علم آنجناب در تمام دنیا نمی آمد پس قول ابن تیمیه باطل شد و اگر مراد ابن تیمیه از کلمهٔ و انما کان غالب علمه فی الکوفة این باشد که آنچه از علم آنجناب بعرض ظهور رسیده غالب آن در کوفه بود پس آنهم عند الامعان درست نمی شود زیرا که آنچه از علوم آنجناب ظاهر شد غالب آن در مدینهٔ منوره صورت ظهور گرفته چه وقائع رجوع خلفای ثلثه و دیگر صحابه در مشکلات و معضلات بسوی آنجناب و تعلیم و ارشاد طبقهٔ عالیه از اصحاب خود مثل حضرت سلمان و ابی ذر و مقداد و عمار و امثال شان و افاضهٔ علوم کثیره بر اقارب مخصوصین خود مثل عبدالله بن عباس و استیداع بسیاری از اسرار ربانیه و معارف صمدانیه باوصیای خود یعنی حضرات حسنین علیهما السلام همه در مدینهٔ منوره صورت گرفته و تفرغ آنجناب در مدینه برای نشر علوم بیشتر بود نسبت بتفرغ آنجناب در کوفه لاشتغاله علیه السلام فیها غالبا بما تعلق بقتال الناکثین و القاسطین و المارقین بهرکیف آنچه از علوم آنجناب در مدینه ظاهر شده بیشتر ست بنسبت آنچه در کوفه ظاهر گردیده حالانکه آنچه در کوفه ظاهر شده آنهم از عظمت و کثرت بحدی ست که احصای آن نتوان کرد بالجمله آنچه ابن تیمیه درین مقام تفوه نموده است که و انما کان غالب علمه بالکوفة نزد ارباب خبرت و اصحاب بصیرت بوجوه چند در چند مخدوش می باشد اما آنچه ابن تیمیه گفته و مع هذا فاهل الکوفة

کانوا تعلموا القرآن والسنة من قبل ان یتولی عثمان فضلا عن علی پس باین تفوه مقصود او آنست که استغنای اهل کوفه از علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام ظاهر نماید و حصول علم بقرآن وسنت برای شان در عهد عمری ثابت گرداند و باین وسیله رذیله حسب زعم باطل خود ضرری بباب مدینة علم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام برساند لیکن این کلام نافرجام و خیال خام او نهایت موهون ست زیرا که اولا اگر ثابت هم شود که اهل کوفه تعلم قرآن وسنت نموده بودند قبل از انکه عثمان و جناب امیر المؤمنین علیه السلام والی شوند و انیهم محقق شود که این تعلم از غیر جناب امیر المؤمنین علیه السلام بود پس ضرری باهل حق و نفعی بابن تیمیه نمیرسد زیرا که این معنی منافی باب مدینهٔ علم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام نیست بلکه حقیقة مظهر آنست که این تعلم اهل کوفه بنهج صحیح واقع نشده و درین اخذ و تعلم ایشان مخالفت حکم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب که من اراد العلم فلیات الباب ست نمودند و راه معاندت حق و صواب باقدام تبار و تباب پیمودند و ثانیا بر متتبع خبیر و عارف بصیر واضح و لائح ست که اختطاط کوفه برای مسلمین در سال هفدهم بوقوع آمده و خلیفهٔ ثانی در سال بست و سوم از هجرت این جهان فانی را خالی نمود پس چگونه میتوان گفت که در عرض شش سال قاطبهٔ اهل کوفه جمیع علم قرآن وسنت یا غالب آن را حاصل نمودند حالانکه خود خلافتمآب در مدت دوازده سال صرف سورهٔ بقره را یاد گرفته بودند کما فی الدر المنثور للسیوطی وغیره و ثالثاً آنچه درین مقام بالغرض و بظاهر برای ابن تیمیه فائده می بخشد آنست که برای اهل کوفه علم بقرآن وسنت بذریعهٔ خلیفهٔ ثانی یا اتباع و اشیاع او بهم رسیده باشد حالانکه قصد اثبات این معنی از جملهٔ مضحکات ست زیرا که جهل حضرت خلیفهٔ ثانی از الفاظ و معانی قرآنی و مجانبت شان از سنت حبیب صمدانی علیه وآله آلاف السلام ماثلت السبع المثانی اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و سیاتیک نباءه بعد حین ان شاء الله الموفق المعین پس بمفاد آنکه خفته را خفته کی کند بیدار خود حضرت شان بنفس نفیس کی قابلیت آن داشتند که اهل کوفه را تعلیم قرآن وسنت نمایند و از عهدهٔ آن کما ینبغی برآیند و معهذا کسی نمیتوان گفت که خلیفهٔ ثانی بذات خاص متکفل تعلیم قرآن وسنت باهل کوفه شدند ما بذریعه اتباع و اشیاع پس هرگاه ثابت شد که خود حضرت خلیفه قابلیت این امر خطیر نداشتند و دیگر افراد اصحاب و اذناب شان که بمراتب شتی از ایشان سافل و نازل بودند چیزی پرسی را از اینجا بحمد الله تعالی ظاهر گردید که حضرت خلیفهٔ ثانی و دیگر اتباع و اشیاع شان را علم قرآن وسنت دانستن و برای کسی حصول علم

بذریعهٔ ایشان ثابت ساختن خیال خام و هوس نافرجام ست وانچه ابن تیمیه میخواهد که تعلم اهل کوفه قرآن وسنت را باین ذریعهٔ شنیعه ثابت نماید هرگز شدنی نیست ورائحا انچه از علم قرآن وسنت برای اهل کوفه در عهد عمری بنابر روایات اهل سنت حاصل شده پس ثبوت آن بعنوانی ست که هرگز برای ابن تیمیه مفید نیست بلکه سراسر مضر می باشد وتائید مطلوب اهل حق می نماید زیراکه از ملاحظهٔ کتب معتبره واسفار معتمدهٔ سنیه ظاهر وباهر می شود که خلیفهٔ ثانی برای تعلیم اهل کوفه حضرت عمار بن یاسر وعبدالله بن مسعود را فرستاده بود ودر نهایت ظهورست که این هردو صحابی جلیل الشان از اصحاب خاص ومستفیدین باختصاص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام می باشند وفیضیاب باب مدینهٔ علم هستند وباحضرت خلیفه در علوم سروکاری نداشتند پس ثابت گردید که اهل کوفه را در عهد عمری انچه از علم قرآن وسنت بهم رسیده بذریعهٔ اصحاب ومستفیدین جناب امیرالمؤمنین علیه السلام که باب مدینهٔ علم بودند رسیده ولله الحمد علی ظهور الحق الابلج وبوار الباطل اللجلج حالا شواهد انچه معروض شد باید شنید محمد بن سعد بن منیع الزهری المعروف بکاتب الواقدی در کتاب طبقات بترجمهٔ عبدالله بن مسعود گفته اخبرنا عفان بن مسلم وموسی بن اسمعیل قال نا وهیب عن داؤد عن عامر ان مهاجر عبدالله بن مسعود کان بحمص فحدره عمر الی الکوفة وکتب الیهم انی والله لا الله الا هو اثرتکم به علی نفسی فخذوا منه ونیز ابن سعد در طبقات بترجمهٔ حضرت عمار گفته اخبرنا وکیع بن الجراح عن سفیان عن ابی اسحق عن حارثة بن مضرب قال قری علینا کتاب عمر بن الخطاب اما بعد فانی بعثت الیکم عمار بن یاسر امیرا وابن مسعود معلما ووزیرا وقد جعلت ابن مسعود علی بیت مالکم وانهما لمن النجباء من اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم من اهل بدر فاسمعوا لهما واطیعوا واقتدوا بهما وقد اثرتکم بابن ام عبد علی نفسی وبعثت عثمان بن حنیف علی السواد ورزقتهم کل یوم شاة فاجعل شطرها وبطنها لعمار والشطر الباقی بین هؤلاء الثلثة وابن عبد البر النمری القرطبی در استیعاب در ترجمهٔ عبدالله بن مسعود گفته وبعثه عمر بن الخطاب رضی الله عنه الی الکوفة مع عمار بن یاسر وکتب الیهم انی بعثت علیکم بعمار بن یاسر وعبدالله بن مسعود معلما ووزیرا وهما من النجباء من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم من اهل بدر فاقتدوا بهما واسمعوا من قولهما وقد اثرتکم بعبدالله بن مسعود علی نفسی ونیز ابن عبد البر در استیعاب بترجمهٔ حضرت عمار گفته وروی شعبة عن ابی اسحق عن حارثة بن المضرب قال قرأت کتاب عمر الی اهل الکوفة اما بعد فانی بعثت الیکم عمارا امیرا وعبدالله بن مسعود وزیرا

اجعلوا

و معلما و هما من النجباء من اصحاب محمد صلی الله علیه و آله و سلم فاسمعوا لهما و اقتدوا بهما فانی قد آثرتکم بعبد الله علی نفسی اثرة و ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه بترجمهٔ عبد الله بن مسعود گفته و سیره عمر بن الخطاب رضی الله عنه الی الکوفة و کتب الی اهل الکوفة انی قد بعثت عمار بن یاسر امیرا و عبد الله بن مسعود معلما و وزیرا و هما من النجباء من اصحاب رسول الله صلی الله علیه و سلم من اهل بدر فاقتدوا بهما و اطیعوا و اسمعوا قولهما و قد آثرتکم بعبد الله علی نفسی و نیز ابن الاثیر در اسد الغابه بترجمهٔ حضرت عمار گفته و استعمله عمر بن الخطاب علی الکوفة و کتب الی اهلها اما بعد فانی قد بعثت الیکم عمارا امیرا و عبد الله بن مسعود وزیرا و معلما و هما من نجباء اصحاب محمد صلعم فاقتدوا بهما و ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ عبد الله بن مسعود گفته الثوری عن ابی اسحق عن حارثة بن مضرب قال قری علینا کتاب عمر انی قد بعثت الیکم عمار بن یاسر امیرا و عبد الله بن مسعود معلما و وزیرا و هما من النجباء من اصحاب محمد صلی الله علیه و سلم من اهل بدر فاقتدوا بهما و اسمعوا و قد آثرتکم بعبد الله بن مسعود علی نفسی و ابن حجر عسقلانی در اصابه بترجمهٔ عبد الله بن مسعود گفته و سیره عمر الی الکوفة لیعلمهم امور دینهم و بعث عمارا امیرا و قال انهما من النجباء من اصحاب محمد صلعم فاقتدوا بهما و نیز ابن حجر عسقلانی در اصابه بترجمهٔ حضرت عمار گفته ثم استعمله عمر علی الکوفة و کتب انهما من النجباء من اصحاب محمد صلعم و از کلام حضرت خلیفهٔ ثانی که درین کتاب در باب عبد الله بن مسعود خاصة افاده فرموده اند واضح و ظاهرست که عبد الله بن مسعود در مدینهٔ علم خلیفهٔ ثانی بود و حضرت شان نظر بضرورت اهل کوفه سماحت تامه بعمل ورده ایثار را کار فرموده او را نزد اهل کوفه فرستادند ازینجا می توان رسید که مبلغ علم حضرت خلیفه بچه حد رسیده بود اما آنچه گفته دفقهاء اهل المدینة تعلموا الدین فی خلافة عمر پس مخدوش ست بآنکه رجوع خود خلافتمآب و دیگر اصحاب در معضلات صعاب بسوی جناب ابو الائمة الاطیاب علیه و آله آلاف السلام من الملک الوهاب روشن تر از آفتاب ست و جهل خود خلیفه بسنت و کتاب و هم چنین جهل اتباع و اذناب آن قدوهٔ انکتاب در حیز اختفاء و احتجاب نیست پس اگر فقهای مدینه تعلم دین در عهد خلافت عمر نموده باشند لابدست که رجوع بسوی باب مدینهٔ علم کرده و طریق اخذ علم از باب آنجناب سپرده باشند و بس و اگر بالفرض از غیر آنجناب چیزی حاصل ساخته باشند پس آن نزد ارباب الباب در شمار و حساب نیست بلکه اگر بنظر بصیرت بنگری مورث تبار و تباب و موجب خسران مآل و مآب و سبب کمال ندامت در یوم الحساب ست و چگونه میتوان گفت که بعد ارشاد صریح جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الانجاب انا مدینة العلم و علی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب بی اتصال بحضرت

ابوتراب علیه آلاف السلام با همه سحاب احدی بدرجهٔ فقاهت نخواهد رسید و بشرف تعلم دین بی توسل بحضرت باب الدین امیر المؤمنین علیه صلوات الله رب العالمین من یومنا الی یوم الدین نائل نخواهد گردید مع هذا لا مصادمة العیان ومناکرة البداهة وموانده ارباب السفاهة لا اصحاب الفقاهة سبحان الله عجب ماجرای ست که خود حضرت خلیفه ثانی در عهد عدالت مهد خود کلمه حقه لولا علی لهلک عمر وجمله اصادقه کل الناس افقه من عمر حتی المخدرات فی الحجال بر زبان حقیقت ترجمان خود داشتند و بهت و لاخست خود را بر تکلف و سوال حتی از صبیان و غلمان فضلا عن فحول الرجال بر می گماشتند و بعد انقضای قرون کثیره و تقضی عهود وفیره ابن تیمیه برای اثبات فضیلت شان در علم بر می خیزد و بادعای تعلم فقهای اهل مدینه دین را در خلافت ایشان خاک مذلت بر سر خود می ریزد و اصلا بقلب حروریت جلب خود نمی آرد که هرگاه حال خود خلافتمآب فضلا عن الاتباع والاحزاب در جهل از دین جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب باین مرتبه رسیده که عجائز هم بر سر منبر حضرت شان را محجوج و مغلوب و بالزام جهل شان از آیات قرآن مجید و احکام فرقان حمید کالمبغی مخذول و منکوب مینمودند و خود شان بکلام صدق انضمام الا تعجبون من امام اخطأ وامرأة اصابت ناضلت امامکم فنضلته از نهایت عجز و زبونی مسلک استغراب و استعجاب درین باب می پیمودند باز علو سعی ابن تیمیه در ضلال و حال و کذا لقه وقت حلم لاادیم قرین اختلال نخواهد شد. اما آنچه گفته وتعلیم معاذ بن جبل لاهل الیمن ومقامه فیهم اکثر من علی ولهذا روی اهل الیمن عن معاذ بن جبل اکثر مما رووا عن علی پس مشتمل ست بر دعاوی عدیدهٔ باطله اول تعلیم معاذ اهل یمن را دوم اقامت معاذ در اهل یمن سوم اکثر بودن تعلیم معاذ از تعلیم جناب امیر المؤمنین علیه الصلوة والسلام چهارم اکثر بودن اقامت معاذ از اقامت آنجناب پنجم روایت اهل یمن از معاذ ششم اکثر بودن روایت اهل یمن از معاذ بنسبت روایت ایشان از جناب امیر المؤمنین علیه السلام و پر ظاهر است که هیچ یک ازین دعاوی فاسده و اقوال کاسده بدلیلی که قابل تعویل اهل حق بوده باشد ثابت شدنی نیست پس ذکر آن بمقابلهٔ ایشان سفاهت محضه و رقاعت صرفه است و بسیاری ازین دعاوی چنان است که اثبات آن بنا بر روایات و اقوال اهل سنت نیز ممکن نیست پس تفوه باین چنین دعاوی ضلالت اشتمال جز آنکه کاشف از بغض و عناد با وصی رسول رب متعال سلام الله علیهما ما اتصل النهر و اللیال و موجب افتضاح حال و خسران مآل باشد ثمری نمی دهد تفصیل این اجمال آنکه بر ناظر کتب سیر و اخبار و متتبع احادیث و آثار واضح و لائح ست که آنچه ابن تیمیه درین مقام زعم نموده بنای آن واقعه

بعث جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم جناب امیرالمؤمنین علیه السلام را بسوی یمن وواقعه ارسال
آنحضرت معاذ را بسوی یمن هویدا شده پر ظاهر است که واقعه بعث آنحضرت جناب امیرالمؤمنین علیه السلام
را بسوی یمن امر متفق علیه بین الفریقین است وواقعه ارسال آنحضرت معاذ را بسوی یمن امری است که
صرف در روایات اهل سنت وارد شده پس چگونه محل اعتماد واستناد درین مقام ومثبت مقصود ومرام
ابن تیمیه ناکام تواند شد وبالفرض اگر بنا بر روایات سنیه فرستادن آنحضرت معاذ را بسوی یمن تسلیم
هم شود فائده بحال ابن تیمیه نمی بخشد زیرا که بعث آنحضرت جناب امیرالمؤمنین علیه السلام را بلاریب
برای ارشاد عباد واصلاح بلاد وتفقیه در دین وتعلیم سنن وحکم کتاب الله بود چنانچه ان شاء الله در
ما بعد مفصلا خواهی دانست بخلاف ارسال معاذ زیرا که آنحضرت محض بغرض جبر حال بحال دنیوی
او را بسوی یمن فرستاده بودند کما دریت مما ذکرناه سابقا فی جواب کلام العاصمی وآنچه بعضی از اهل سنت
ذکر می کنند که آنحضرت معاذ را برای تعلیم اهل یمن وفصل قضا در ایشان فرستاده بودند محض باطل و
محال وصرف تخرص وانتحال است ودر هیچ روایت صحیح وارد نشده وعمده روایات درین باب روایت
ترمذی است که الفتش در صحیح بحدی رسیده که خود ترمذی بعد روایت کردن آن قدح وجرح در آن
آغاز نهاده ونهاد کمال توهین وتهجین آن داده وموضوعیت این روایت حسب افادات اکابر اعلام
واجلهٔ فخام سنیه بحمد الله در استقصاء الافحام در مبحث قیاس بتفصیل تمام مبین ومبرهن گردیده من
شاء فلیرجع الیه ودر کمال ظهور است که هرگاه فرستادن معاذ بسوی یمن برای تعلیم دین وفصل قضا
بین المسلمین ثابت نباشد چگونه میتوان گفت که معاذ بن جبل اهل یمن را تعلیم نموده چه جای آنکه تفوه
کرده شود که العیاذ بالله تعلیم او اهل یمن را اکثر بود از تعلیم جناب امیرالمؤمنین علیه السلام واگر بالفرض
تسلیم کرده شود که او درین حال خسارت اشتمال تعلیم اهل یمن کرده پس بلاریب این تعلیم او تعلیم فاسد
وغیر صحیح وتعلم اهل یمن از او تعلم باطل وغیر نجیح خواهد بود علاوه برین سابقا بجواب کلام عاصمی دریافتی
که بنا بر روایات اکابر سنیه معاذ بن جبل چندان از حلال وحرام دین خیر الانام جاهل وذاهل بود
که غلامی را که اهل یمن باو داده بودند مال خویش گمان می کرد واو را مال مسلمین نمی دانست وباوصفیکه
حضرت عمر بن الخطاب او را درین باب فهمایش بسیار کردند مگر او نفهمید تا آنکه در خواب دید آنچه دید و
آخر بعد معاینهٔ نار ومشاهدهٔ غضب قهار جبار ناچار شده دست از آن عبید در کشید وهم چنین مالی را که از

تجارت در مال الله حاصل کرده بود مال خود می انگاشت و در دادن آن با وصف اقتضاء شدید حضرت خلیفهٔ
ثانی خیلی مضائقه داشت تا آنکه در عالم منام خود را مشرف بر غرق در آب تتاب مشاهده نمود و بناچاری طریق
استحلال آن مال ز حضرت خلیفهٔ اول پیمود پس کسی که در جهل خود چنان غریق و عریق باشد او را قابل تعلیم
اهل یمن وا نمودن و مسلک تفضیل و ترجیح او بر باب مدینهٔ علم پیمودن از ابین ضلالات بعیده و اظهر جهالات
شدیده است و خرافت ابن تیمیه دیدنی ست که کثرت اقامت معاذ را در مقام دلیل کثرت تعلیم او ذکر کرده
حالانکه اگر معاذ با این جهل خود در اهل یمن بالفرض عمر نوح را بسری برد باز هم قتل فتیل و نقیر با هل یمن
فائده نمی رسانید فضلا عن ان یفوق علی باب مدینة العلم فی تعلیمهم و لفرض محال اگر معاذ را قابل
تعلیم اهل یمن تسلیم کنیم و حسب اقتراح متعصبین حضرات سنیه او را مرسل بسوی یمن برای تعلیم فرض نمائیم
باز هم ترجیح تعلیم او بر تعلیم باب مدینهٔ علم باطل ست زیرا که افضلیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام
از معاذ متفق علیه اهل سنت ست و هیچ کسی از ایشان و لو کان عنید احدا درین باب خلافی نکرده پس
تعلیم آنجناب بلا شبهه از تعلیم معاذ افضل و ارجح خواهد بود و محض کثرت اقامت او اگر ثابت هم شود
فائدهٔ در اثبات مطلوب نمی بخشد زیرا که در هدایت و ارشاد آنچه زیاده تر مؤثر می باشد قوت نفسانی
و کمال روحانی هادی ست و همین سبب لبث یسیر فاضل ز مقام کثیر مفضول انفع و انجع می شود
چنانچه قیام یسیر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم در امت خود از قیام کثیر حضرت نوح علیه
السلام در امت خویش بمراتب کثیرهٔ فتی بهتر و نافع تر بر آمد و ان شاء الله در ما بعد در ذیل بحث بعث
علی علیه السلام الی الیمن خواهی دانست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم اولا خالد بن
ولید را در یمن فرستاده بودند تا اهل یمن را بسوی اسلام دعوت نماید و او تا شش ماه در ایشان اقامت کرد
و ماند لیکن در ایشان هیچ فائدهٔ نبخشید و کسے از ایشان اجابت دعوت اسلام نکرد تا آنکه آنحضرت صلی
الله علیه و آله وسلم جناب امیر المؤمنین علیه السلام را فرستادند و فرستادن آنجناب بحدی نافع و مفید
شد که از برکت هدایت امیر مومنان بمجرد ابلاغ و بیان و بغیر استعمال سیف و سنان تمام قبیلهٔ همدان
در یک روز بشرف اسلام و ایمان مشرف گردیدند و چون این خبر مسرت اثر بسمع همایون جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم رسید آنحضرت سجدهٔ شکر بجا آوردند و بر زبان کرامت اقتران خود السلام علی
همدان دو بار جاری فرمودند و ازین روایت سراپا هدایت علاوه بر تصدیق ادعای نحیف شاهدی ابین

قوی بر بطلان دعاوی ابن تیمیه بدست می آید و بر ناظر بصیر بخوبی واضح و مستنیر میگردد که تعلیم جناب امیرالمؤمنین علیه السلام اهل یمن را بچه حد برکت داشت و چه بزرگواری که خداوند عالم در هدایتش چنین میمنت ودیعت فرموده باشد تعلیم او را با تعلیم دیگران مقایسه کردن ظلم صریح ست چه جای آنکه معاذالله تعلیم معاذ و امثال معاذ را بر تعلیم آنجناب ترجیح داده آید و حق این ست که مساعی جمیلهٔ باب مدینة العلم را در نشر دین اسلام و ابلاغ شرائع و احکام با عمرو و بکر و خالد قیاس کردن طریق صریح ضلالت سپردن ست و آنچه آنجناب در راه خدا مجاهدات موفوره بعمل آورده آنرا جز با مساعی مشکورهٔ جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم با دیگری موازنه نمی توان کرد و لنعم ما قال علیه السلام بنفسه فی بعض خطبه لا یقاس بآل محمد صلی الله علیه و آله من هذه الامة احد و لا یسوی بهم من جرت نعمتهم علیه ابدا بالجمله آنچه ابن تیمیه درین مقام از کمال جرأت و غایت ناصبیت خود خواسته که تعلیم معاذ بن جبل را از تعلیم جناب امیرالمؤمنین علیه السلام اکثر وانماید و این امر باطل معاذالله رجحان او بر آنجناب بیاراید خیالی ست فاسد و محال که هرگز صورت امکان ندارد و وجوه متکاثرهٔ بطلان و فساد آنرا هیچ کس نمیتواند که بشمار در آرد اما آنچه ابن تیمیه گفته و شریح و غیره من اکابر التابعین انما تفقهوا علی معاذ بن جبل پس کذب شنیع و افک فظیع ست و ادعای ابن تیمیه هرگز تصحیح این ادعای باطل او بر اصول سنیه نیز نمی تواند کرد فضلا عن طریق الامامیه زیرا که تعلم شریح از معاذ امری ست که صرف علی بن المدینی آنرا ذکر کرده و آنهم بطور حکایت قول مجهول القائل چنانچه ابن حجر در اصابه بترجمهٔ شریح گفته و قال ابن المدینی ولی قضاء الکوفة ثلاثا و خمسین سنة و نزل البصرة سبع سنین و یقال انه تعلم من معاذ اذ کان بالیمن و ظاهر ست که مجرد این قول مجهول القائل در اثبات دعوی تعلم شریح از معاذ کافی و وافی نیست و سوای این قول دلیلی دیگر که مثبت این ادعا بوده باشد بدست نمی آید بلکه اگر کتب رجال اهل سنت را بنظر امعان بینی بر تو لائح میگردد که بعض قرائن عدم تعلم شریح از معاذ دران موجود ست زیرا که در کتب رجالیهٔ قوم روایت کردن شریح از دیگر اصحاب مذکور ست و روایت نمودن او از معاذ ذکر نشده حالانکه اگر شریح از معاذ روایت میکرد روایت او از معاذ قابل تقدیم فی الذکر بود و لا اقل اعراض از آن و ترک ذکر آن را اصلا صورت نمیگرفت ابن حبان در کتاب الثقات گفته شریح بن الحارث القاضی الکندی حلیف لهم من بنی الرائش کنیته ابو امیة و قد قیل ابو عبد الرحمن کان قائفا و کان شاعرا و کان قاضیا یروی عن عمر بن الخطاب روی عنه الشعبی مات سنة ثمان و سبعین او سبع و ثمانین و هو ابن مائة و عشرین سنین و قد قیل ابن مائة و عشرین سنة

وکان قد بقی علی القضاء اثنتین وسبعین سنة ما تعطل فیها الا ثلاث سنین فی فتنة ابن الزبیر وعلامه نووی در
تهذیب الاسماء واللغات در ترجمه شریح گفته ادرک النبی صلی الله علیه وسلم ولم یلقه وقیل لقیه والمشهور الاول قال
یحیی بن معین کان فی زمن النبی ولم یسمع منه روی عن عمر بن الخطاب وعلی وابن مسعود وزید بن ثابت و
عبد الرحمن بن ابی بکر وعروة البارقی رضی الله عنهم وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه شریح گفته روی عن
النبی صلی الله علیه وسلم مرسلا وعن عمر وعلی وابن مسعود وعروة البارقی وعبد الرحمن بن ابی بکر وصفی الدین
احمد بن عبد الله الخزرجی در خلاصه تذهیب تهذیب الکمال گفته شریح بن الحرث بن قیس بن الجهم بن معویة الکندی
ابو امیة الکوفی مخضرم ولی لعمر الکوفة فقضی بها ستین سنة وکان من جلة العلماء واذکی العالم عن علی و
ابن مسعود وعنه الشعبی وابو وائل وازین قرینه جلیه بر ابن تیمیه احتجاج خیلی تمام ست زیراکه او قلت روایت را دلیل
قلت اخذ میداند کما قرره فی صدر هذا الکلام فی حق علی علیه السلام پس عدم روایت بالضرورة دلیل عدم
اخذ خواهد بود وبالجمله این ست حال دعوی ابن تیمیه متعلق بتفقه شریح بر معاذ اما ادعای تفقه دیگر اکابر تابعین بر
معاذ پس برای اثبات آن هیچ قول مجهول القائل هم بهم نمیرسد واین ادعا بر نسق دیگر دعاوی کاذبه باطله او از
حلیه دلیل یکسر عاری وعاطل میباشد وگذشته ازین همه میگوئیم که حالت جهالت معاذ وارتطام او در وحل جهل بتفصیل
جمیل سابقا مبین شده وبعد ذلک هیچ عاقلی نمیتوان گفت که معاذ قابلیت آن داشت که کسی پیش او تفقه
نماید ودر علم تمیزی حاصل کند فضلا ازینکه شریح واکابر تابعین بر او تفقه نموده نائل درجه فقاهت شوند بهاتا
این کاوتازی ابن تیمیه ست که امثال این جهال را میخواهد که معلم فقها ومفقه علما بگرداند وکسانی را که در علم دین
قابلیت طفل دبستانی هم ندارند بمرتبه اساتذه جهابذه برساند وتلک بعض من بطلانه وواحدة من هناته

اما آنچه گفته ولما قدم علی الکوفة کان شریح فیها قاضیا پس اصلا نفعی باو نمی رساند زیراکه اولا از کجا ثابت
شده که شریح قبل از تشریف آوری جناب امیرالمومنین علیه السلام در کوفه علم صحیح داشت ومجرد منصوب بعهده
او بر عهده قضا دلیل این معنی نیست چه بسیاری از قضاة گذشته اند که اصلا بهره از علم نداشتند وبلا استحقاق
بر منصب قضا متسلط شده بودند ووقائع ایشان در کتب تواریخ ورجال معروف ومذکور ست وآفاق صیت
سفاهت وبلاهت شان بر السنه وافواه خواص وعوام معروف ومشهور پس کدام مانع ست ازانکه شریح
باوصف خلو او از علم صحیح بمنصب قضا رسیده باشد ثانیا اگر فرض هم شود که شریح پیش از تشریف آوری
جناب امیرالمومنین علیه السلام بکوفه علم صحیح داشت پس کدام دلیل ست بر اینکه این علم او ماخوذ از جناب

امیر المؤمنین علیه السلام بوده باشد حالانکه آنفا دانستی که او از جناب امیر المؤمنین علیه السلام هم روایت می نماید و در این صورت اهل حق میتوانند که بگویند که شریح هر قدر علم صحیح که پیش از ورود جناب امیر المؤمنین علیه السلام بکوفه داشت ماخوذ از جناب امیر المؤمنین علیه السلام بود و آنرا شریح در مدینه از آنجناب گرفته بود یا آنکه در وطن خود یمن وقتیکه آنجناب ولایت یمن در عهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم داشتند حاصل کرده بود و ثالثا بر ارباب تتبع و تفحص واضح و لائح است که شریح اگرچه بر منصب قضا منصوب بود لیکن در علم هرگز پایه که موجب استغنا باشد نداشت و از ینجاست که هرگاه برای او مشکلی پیش می آمد بسوی عبیده سلمانی که از جمله اصحاب جناب امیر المؤمنین علیه السلام بود رجوع می کرد چنانچه از عبارات آتیه عنقریب ان شاء الله تعالی خواهی دانست و رجوع او بخود جناب امیر المؤمنین علیه السلام در مشکلات اظهر من الشمس و ابین من الامس است و ان شاء الله تعالی در بحث قضایای جناب امیر المؤمنین علیه السلام این معنی بر تو بدرجهٔ اتم متضح خواهد شد پس کمال عجب است که چگونه ابن تیمیه با وجود این معنی بقول ساقط و کلام باطل خود استغنای شریح از جناب امیر المؤمنین علیه السلام ثابت کردن میخواهد و نمی داند که هرگاه حضرات ثلثه با وصف آنهمه علو مرتبت که برای شان حسب مزعوم ابن تیمیه حاصل بود در مشکلات و معضلات رجوع بباب مدینة العلم می کردند و طریق تذلل و خضوع و تملق و خشوع در مهمات برای آنجناب می سپردند دیگر شریح قاضی چه چیز است اما آنچه گفته و هو و عبیدة السلمانی تفقها علی غیره پس مردود است بآنکه دعوی تفقه شریح بر غیر جناب امیر المؤمنین علیه السلام ادعائیست که هیچ دلیلی بر آن نیاورده و قبل ازین آنچه دعوی کرده بود که شریح بر معاذ تفقه نموده بطلان آن بصراحت تمام مبین شد پس اگر درینجا مراد از غیر همان معاذ است بطلان آن دانستی و اگر از غیر درینجا سوای معاذ کسی دیگر را می خواهد پس تعیین آن لازم است تا در صدق و کذب او نظر کرده شود باقی ماند دعوی تفقه عبیدهٔ سلمانی بر غیر جناب امیر المؤمنین علیه السلام پس بغرضی که تفوه بآن نموده دلیل کثرت جرأت و جسارت و قلت تتبع و مهارت ابن تیمیه است زیرا که اکابر علمای فن رجال و اعاظم مخبرین احوال عبیده را از اصحاب جناب امیر المؤمنین علیه السلام و اصحاب ابن مسعود نوشته‌اند چنانچه سمعانی در کتاب الانساب در نسبت سلمانی گفته و المشهور بهذه النسبة عبیدة بن عمرو السلمانی و قال علی بن المدینی هو عبیدة بن قیس بن سلم السلمانی هو من اصحاب علی و ابن مسعود رضی الله عنهما حدیثه مخرج فی الصحیحین و قیل هو عبیدة بن قیس بن عمرو المرادی الهمدانی و یکنی ابا مسلم و یقال ابا عمرو و اسلم

قبل وفاة رسول الله صلعم بسنتين وسمع عمر بن الخطاب وعلي بن ابي طالب وعبد الله بن الزبير ونزل
الكوفة روى عنه عامر الشعبي وابراهيم النخعي وابو حصين والنعمان بن قيس ومحمد بن سيرين و
سعيد بن ابي هند وغيرهم وقال محمد بن سيرين سألت عبيدة عن تفسير آية من كتاب الله عز وجل
فقال عليك بالسداد فقد ذهب الذين يعلمون فيما انزل القرآن قال قال هشام وكان عبيدة قد
صلى قبل وفاة النبي بسنتين ولم يره وقال احمد بن عبد الله العجلي عبيدة السلماني كان اعور و
كان احد اصحاب عبد الله الذين يقرؤن ويفتون وكان شريح اذا اشكل عليه الشيء قال ان ههنا رجلا في بني سلمة فيه
جرأة فيرسلهم الى عبيدة وكان ابن سيرين من اروى الناس عنه وكل شيء روى ابن سيرين عن عبيدة سوى رأيه فهو عن
علي ومات سنة اثنتين وسبعين او ثلاث من الهجرة ونووي در تهذيب الاسماء واللغات گفته عبيدة
السلماني بفتح العين وكسر الباء والسلماني باسكان اللام مذكور في المهذب في باب القسم بين النساء
والنشوز هو ابو مسلم ويقال ابو عمرو عبيدة بن قيس وقيل عبيدة بن عمرو وقيل عبيدة بن قيس
بن عمرو المرادي الهمداني باسكان الميم وبدال مهملة الكوفي التابعي الكبير يقال له السلماني نسبة
الى بني سلمان بطن من مراد قال ابن ابي داود السجستاني اسلم عبيدة قبل وفات النبي صلى الله عليه
وسلم بسنتين ولم يره وسمع عمر بن الخطاب وعليا وابن مسعود وابن الزبير وهو مشهور بصحبة علي
روى عنه الشعبي والنخعي وابو حصين وابن سيرين وآخرون نزل الكوفة وورد المدينة وحضر مع علي
قتال الخوارج وكان احد اصحاب ابن مسعود الذين يقرؤن ويفتون وكان شريح اذا اشكل عليه شيء
ارسل الى عبيدة وكان ابن سيرين من اروى الناس عنه وقال ابن سيرين ادركت الكوفة بها
اربعة يعدون للفقه فمن بدأ بالحارث ثنى بعبيدة ومن بدأ بعبيدة ثنى بالحارث ثم علقمة
الثالث وشريح الرابع وان اربعة اخسهم شريح لخيار قال ابن سيرين ما رأيت اشد توقيا من عبيدة
وقال ابن نمير كان شريح اذا اشكل عليه الامر كتب الى عبيدة وانتهى الى قوله توفي عبيدة سنة
ثنتين وسبعين وقيل ثلاث وقيل اربع ومزي در تهذيب الكمال در ترجمهٔ عبيده على ما نقل عنه گفته قال
العجلي كوفي تابعي ثقة اسلم قبل وفاة النبي صلى الله عليه وسلم بسنتين ولم ير النبي صلى الله عليه و
سلم وكان من اصحاب علي وابن مسعود وكان شريح اذا اشكل عليه الشيء بعث به
اليه وكل شيء روى ابن سيرين عن عبيدة فهو عن علي سوى رأيه وابن حجر عسقلاني در تهذيب التهذيب

بترجمهٔ عبیده گفته وقال العجلی کوفی تابعی ثقة جاهلی اسلم قبل وفاة النبی صلی الله علیه وسلم بسنتین ولم یره وکان من اصحاب علی وعبدالله ونیز ابن حجر در تهذیب بترجمهٔ عبیده گفته وعده علی بن المدینی فی الفقهاء من اصحاب ابن مسعود وپر ظاهرست که بنابرین افادات عبیده هم تلمیذ جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بلا واسطه هست وهم تلمیذ تلمیذ آنجناب می باشد چه سابقا ما بیان کردیم که ابن مسعود از اصحاب ومستفیدین جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بود واین معنی در ما بعد انشاء الله تعالی جائیکه ما اقوال صحابه وتابعین متعلق باعلمیت جناب امیرالمؤمنین علیه السلام تفصیل بیان خواهیم کرد بدرجهٔ تحقق تام می رسد وازینجا بحمدالله تعالی ثابت ومحقق شد که انکار اخذ واستفاده عبیده سلمانی از جناب امیرالمؤمنین علیه السلام واظهار این معنی که او متفقه بر غیر آنجناب بود وبا آنجناب رابطهٔ تفقه وتعلم نداشت افک محض وبهت بحت ست که ادنی متتبع علم رجال بر بطلان مطلع می گردد فضلا عن الخبیر به پس اقدام بران درین مقام هرگز ابن تیمیه را نمی بایست لیکن چون شقاوت براو استیلاء تمام یافته است لهذا در وادیهٔ انکار واضحات وجحود ثابتات بی محابا او را سیدوانده وپیش ارباب خبرت واصحاب علم وعرفان کما ینبغی مفتضح می گرداند وهو لغلبة المراء والجهل قمین لاضعاف ذلک واهل وخفی نماند که ابن تیمیه ذکر عبیدهٔ سلمانی درین مقام باین سبب آورده که عبیده نیز مثل شریح در کوفه نزیل بود وقضاء احکامی نمود کما عرفت من العبارات الماضیة آنفا پس ابن تیمیه خواست که بسینه زوری خود مثل شریح عبیده را نیز از علم جناب امیرالمؤمنین علیه السلام مستغنی وانماید وظاهر کند که شریح وعبیده هر دو بر غیر امیرالمؤمنین علیه السلام تفقه کرده بودند تا بر معتقد پیش حالی گردد که قبل از تشریف آوری جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بکوفه اهل کوفه بذریعهٔ شریح وعبیده از علم دین آگاه شده بودند وعلم دین بایشان از غیر جناب امیرالمؤمنین علیه السلام رسیده بود وایشان العیاذ بالله احتیاجی بعلم امیرالمؤمنین علیه السلام نداشتند لیکن بحمدالله تعالی آنچه از افادات اعلام سنیه متعلق بحال شریح وعبیده آنفا بیان شده از ان بطلان دعاوی فاسده وکلمات کاسدهٔ ابن تیمیه اظهر من الشمس وابین من الامس می گردد وبنهایت اتضاح ظاهر میشود که آنچه او درین مقام از فرط ناصبیت خواسته است هرگز ثابت شدنی نیست. وباید دانست که اهل حق ویقین اگرچه تعلم واستفادهٔ شریح وعبیده از جناب امیرالمؤمنین علیه السلام تسلیم می کنند لیکن این دو نفر را از اهل ایمان وایقان معدود نمی نمایند وایشان را از متبعین وشیعیان آنجناب نمیدانند

زیرا که این هر دو نفر معتقد خلافت خلفای ثلثه بودند و بهمین سبب در احکام اتباع بعض بدعات و منکرات ایشان می‌نمودند و اتباع کامل جناب امیر المؤمنین علیه السلام نمی‌کردند و آنجناب در زمان خود بخیال ثوران فتنه و فساد ایشان را از جریان بر آن وتیره مانع نمی‌شد و این مطلب بحمد الله از روایات خود مخالفین ثابت و محقق ست کما لا یخفی علی من راجع تشیید المطاعن للوالد العلام رفع الله درجاته فی دار السلام و تفصیل این مبحث اگرچه در همان کتاب مستطاب باید دید لیکن بعض عبارات درین مقام نیز مذکور می‌نمایم تا اجمالا موجب تبصر ناظر ممعن گردد بخاری در جامع صحیح خود گفته حدثنا علی بن الجعد انا شعبة عن ایوب عن ابن سیرین عن عبیدة عن علی قال اقضوا کما کنتم تقضون فانی اکره الاختلاف حتی یکون الناس جماعة او اموت کما مات اصحابی و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری بشرح این حدیث گفته قوله عن علی قال اقضوا کما ای روایة الکشمیهنی علی ما کنتم تقضون قیل وفی روایة حماد بن زید عن ایوب ان ذلک بسبب قول علی فی بیع ام الولد و انه کان یری هو و عمر انهن لا یبعن و انه رجع عن ذلک فرأی ان یبعن قال عبیدة فقلت له رایک و رای عمر فی الجماعة احب الی من رایک وحدک فی الفرقة فقال علی ما قال قلت وقد وقفت علی روایة حماد بن زید اخرجها ابن المنذر عن علی بن عبد العزیز عن ابی نعیم عنه وعنده قال لی عبیدة بعث الی علی والی شریح فقال انی ابغض الاختلاف فاقضوا کما کنتم تقضون فذکره الی قوله اصحابی قال فقتل علی قبل ان یکون جماعة قوله فانی اکره الاختلاف ای الذی یؤدی الی النزاع قال ابن التین یعنی مخالفة ابی بکر و عمر و قال غیره المراد المخالفة التی تؤدی الی النزاع والفتنة ویؤیده قوله بعد ذلک حتی یکون الناس جماعة وفی روایة الکشمیهنی حتی یکون للناس جماعة قوله او اموت بالنصب ویجوز الرفع قوله کما مات اصحابی ای لا ازال علی ذلک حتی اموت و عینی در عمدة القاری بشرح این حدیث گفته قوله قال اقضوا کما کنتم تقضون ای قال علی لاهل العراق اقضوا الیوم کما کنتم تقضون قبل هذا و سبب ذلک ان علیا لما قدم الی العراق قال کنت رأیت مع عمر ان تعتق امهات الاولاد وقد رأیت الآن ان یسترققن فقال عبیدة رأیک یومئذ فی الجماعة احب الی من رایک الیوم فی الفرقة فقال اقضوا کما

کنتم تقضون وخشی ما وقع فیه من تاویل اهل العراق ویروی اقضی اعلی ما کنتم تقضون قوله فانی اکره الاختلاف یعنی ان یخالف ابابکر وعمر رضی الله تعالی عنهما وقال الکرمانی اختلاف الامة رحمة فلم کرهه قلت المکروه الاختلاف الذی یؤدی الی النزاع والفتنة قوله حتی تکون للناس جماعة او اموت بکلمة او معران الامرین کلاهما مطلوبان لانه لا ینافی الجمع بینهما وقسطلانی در ارشاد الساری گفته حدثنا علی بن الجعد بفتح الجیم وسکون العین المهملة ابو الحسن الجوهری الهاشمی مولاهم قال اخبرنا شعبة بن الحجاج عن ایوب السختیانی عن ابن سیرین محمد عن عبیدة بفتح العین وکسر الموحدة السلمانی عن علی رضی الله عنه انه قال لاهل العراق لما قدمها واخبرهم ان رایه کرای عمر فی عدم بیع امهات الاولاد وانه رجع عنه فرأی ان یبعن وقال له عبیدة السلمانی رایک ورای عمر فی الجماعة احب الینا من رایک وحدک فی الفرقة اقضوا کما والابی ذر عن الکشمیهنی علی ما کنتم تقضون قبل فانی اکره الاختلاف علی الشیخین او الاختلاف الذی یؤدی الی التنازع والفتن والا فاختلاف الامة رحمة ولا ازال علی ذلک حتی یکون للناس جماعة للناس جامع وجمیع وجماعة اسم کان ولابی ذر حتی یکون الناس جماعة الناس بالرفع اسمها وتالیها خبرها او اموت بالرفع خبر مبتدأ محذوف ای او انا اموت والنصب عطفا علی حتی یکون کما مات اصحابی اما انچه ابن تیمیه در آخر کلام نافرجام خود گفته فانتشر علم الاسلام فی المدائن قبل ان یقدم علی الکوفة پس تفریع شنیع وافک منکر فظیع ست وفساد ووهن مقدماتی که سابق برین نسج عنکبوتی آن نموده واین نتیجه سخیفه خداج ازان استنتاج کرده بتفصیل دانستی وملخص کلام ومحصل مرام که بحمد الله المنعام بدلائل مبهرة النظام مرة بعد اولی وکرة بعد اخری ثابت کردیم آنست که بلا شبهه وارتیاب حسب ارشاد جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله الاطیاب انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب جناب امیر المؤمنین علیه السلام

باب مدینهٔ علم می باشند و وصول بعلم جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم منحصر دران ست که رجوع بآن جناب کرده شود و خود جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم بذریعه جناب امیر المومنین علیه السلام باب علم خود را بر اهل اسلام و ایمان کشاده امت خود را حکم رجوع بآن باب و التجا بآن جناب داده اند و در مدائن اسلام بلکه در تمامی اقطار عالم هر جا که علم صحیح بود یا هست بتوسط جناب امیر المومنین علیه السلام رسیده است و آنچه از غیر آنجناب ماخوذ ست و بسوی آن باب منتهی نمی شود هرگز صحیح نیست و هر که از صحابه یا تابعین باخذ و استفاده ازان جناب گرویده ممتثل ارشاد جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم گردیده و هر که از اتباع آن جناب و اخذ و استفاده ازان باب سر پیچیده خلاف حکم نبوی ورزیده و بلاشک خود را در ورطهٔ جهالت و ضلالت دیده و جز آنکه از علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم محروم بماند حظی باو نرسیده و اگر بفرض محال او را چیزی از علم حاصل شده باشد پس حال خسران مآل او مثل سارق و متسور قابل استصغار و احتقار است نه لائق استکبار و افتخار بالجمله آنچه ابن تیمیه بفرط رقاعت و مزید جلاعت خواسته که از هفوات خود انتشار علم اسلام در مدائن و بلاد از اغیار جناب ابی الائمة الامجاد علیه و آله آلاف السلام من رب العباد ثابت نماید و باین وسیلهٔ رذیله در صحت مضمون صدق مشحون حدیث انا مدینة العلم و علی بابها تشکیک نموده بپایسا ید ابدًا صورت ظهور نگیرد و پیچ عاقلی این حرف واهی را از وی نمی پذیرد و بحمد الله تعالی ازین نقض مفصل و رد مکمل کلام مهانت انضمام او که به تفصیل جمیل بعون الله الجلیل بر منصهٔ شهود جلوه گر شده و بر هر ذی عینین کالصبح المسفر واضح و عیان شده که ابن تیمیه بجواب حدیث مدینة العلم اگرچه تشدق و تنطع بسیار نموده لیکن جز آنکه باکاذیب صریحه و اباطیل فضیحه متمسک و متشبث شوده بجای نبرده و سوای آنکه بهر مطلوب منکوب خود سالک مسلک خسار و هوان و اخفاق و حرمان گردد طریقی دیگر نسپرده و لقد دمّنا بفضل الله علی ترّهاته و بهاتاته تدمیرا و تبّرنا قاطبة تلفیقاته تتبیرا و لم نترک شیئا من کلماته المزائغة نقیرا و لا قطمیرا و لله الحمد علی ذلک حمدا کثیرا

و یوسف اعور واسطی در جواب حدیث انا مدینة العلم مسلک اجترا فخیم و منهج افترا عظیم پیموده باتیان طامات
کلام خود را ضحکهٔ ارباب عقول و احلام وا نموده چنانچه در رسالهٔ رد مذهب اهل حق که بتلفیق و تسوید آن کما
ینبغی نامهٔ عمل خود را سیاه کرده است میگوید الثانی من وجوه حجج الرافضة بالعلم حدیث انا مدینة العلم
و علی بابها والجواب عنه ایضا من وجوه احدها ان هذا الحدیث یتضمن ثبوت العلم لعلی
رضی الله عنه ولا شک انه بحر علم زاخر لا یدرک قعره الا انه لا یتضمن ثبوت الرجحان علی غیره بدلیل
ثبوت العلم لغیره علی وجه المساواة بقول النبی صلی الله علیه وسلم عن مجموع الاصحاب اصحابی
کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم فثبت العلم لکلهم ثانیها ان بعض اهل السنة ینقل زیادة علی هذا
القدر وذلک قولهم ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم و علی بابها وابی بکر و
عمر و عثمان حیطانها و ارکانها والباب فضله فارغ والحیطان والارکان طرف محیط
فحیطانهن علی الباب ظاهر ثالثها ادغم فی تأویل علی بابها ای مرتفع و علی هذا یبطل الاحتجاج
به للرافضة ازین عبارت ظاهرست که یوسف اعور در جواب حدیث مدینة العلم که از حجج قاهره و ادلهٔ باهره
مذهب اهل حق ست بمزید صفاقت و رقاعت و جلاعت و خلاعت سه وجه ناموجه را که کاشف از بودن
این اعور ابتر از بقیهٔ احزاب و اتباع شیطان خسیر باشد دستاویز خود ساخته باقبح وجوه و اخس طرق اعلام اعلام
نصب و حروریت خود افراخته و بر ناظر بصیر و متمعن خبیر واضح و مستنیر ست که این وجوه ثلثهٔ اعور انکر که بمفاد
ان انکر الاصوات لصوت الحمیر قارع صماخ هر صغیر و کبیرست در شناعت و فظاعت بحدے رسیده
که اظهار آن محتاج تبیین و تقریر نیست لیکن ارغاما لانف الاعور الضریر و کبحا لعنان الاعفک الغریر حرفے
چند متعلق بتدمیر و تتبیر آن تحریر و تسطیر میرسد پس باید دانست که آنچه اعور در تقریر وجه اول گفته احدها
ان هذا الحدیث یتضمن ثبوت العلم لعلی رضی الله عنه ولا شک انه بحر زاخر لا یدرک قعره
الا انه لا یتضمن ثبوت الرجحان علی غیره بدلیل ثبوت العلم لغیره علی وجه المساواة بقول
النبی صلی الله علیه وسلم عن مجموع الاصحاب اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم فثبت
العلم لکلهم مموه ست بچند وجه اول آنکه ادعای اینمعنی که اینحدیث شریف دلالت بر محض ثبوت علم
برای جناب امیر المومنین علیه السلام دارد و متضمن رجحان آنجناب در علم بر دیگر اصحاب نیست باطل محض
ست زیرا که مفاد صریح اینحدیث شریف بلاشک و ارتیاب آنست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم

مدینهٔ علم ست وجناب امیرالمومنین علیه السلام باب مدینة العلم ست وپر ظاهر ست که هر که در علم بمرتبهٔ رسیده باشد
که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم او را باب مدینهٔ علم گردانند رجحان ظاهر وتفوق باهر بر غیر
خود دارد وعلی هذا اظاهر کل الظهور ومن لم یجعل الله له نورا فما له من نور دوم آنکه این حدیث
شریف بلاریب دلالت واضحه دارد برآنکه جناب امیرالمومنین علیه السلام عالم بجمیع علوم جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم ست ورجحان جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بر تمامی خلائق وبرایا در علم
اظهر من الشمس وابین من الامس ست پس رجحان جناب امیرالمومنین علیه السلام نیز بر تمامی خلائق ازین
حدیث ثابت ومتحقق خواهد بود سوم آنکه بسیارے از علمای اعلام سنیه مثل ابوبکر محمد بن علی الخوافی
وشهاب الدین احمد صاحب توضیح الدلائل وابن روزبهان شیرازی وعبدالرؤف مناوی وابن حجر
مکی وغیر ایشان معترف شده اند بدلالت این حدیث بر اعلمیت جناب امیرالمومنین علیه السلام کما مر سابقا
وبعد از مشاهدهٔ افادات شان شبههٔ در بطلان خرافت اعور باقی نمی ماند ونزد متامل بصیر مراجعه آن
تقریرات این تفوه باطل او را هباءً منثورا میگرداند بالخصوص افادهٔ علامهٔ مناوی در فیض القدیر وشرح جامع صغیر که
تصریح صریح فرموده بآنکه موافق ومؤالف ومعادی ومخالف شهادت باعلمیت آنجناب داده اند
وبعد ازین شواهد عدیده اثبات این مطلوب نموده پس حیف ست که اعور اجحد درین امر واضح انور
تشکیک رکیک آغاز می نهد وداد تفوق وسبقت براعدا رسابقین ولاحقین آنجناب میدهد وهراسے
از خزی وافتضاح یوم العرض الاکبر ندارد وبارتکاب اجترا بواح وافترا صراح نهایت وقاحت خود
روبروے ارباب نظر واصحاب بصر می آرد چهارم آنکه ادعاے مساوات مجموع اصحاب در
علم که ازین کلام مهانت انضمام اعور ظاهر میشود بحدے واضح البطلان ست که محتاج بیان نیست زیرا که
هیچ احدے از اهل اسلام قائل نیست که جمله صحابه در علم مساوی بودند بلکه رجحان بعض ایشان در علم بر
بعض واعلم بودن بعض ایشان از بعض متفق علیه فریقین ست بلکه در ظهور بجائے رسیده که عوام اهل اسلام
نیز از آن واقف وآگاه میباشند فضلا عن العلماء الاعلام پس اقدام اعور اکمه برین ادعای نافرجام علاوه برآنکه
مخالف اجماع اهل اسلام ست مؤذن ست بانحطاط او از درجهٔ عوام کالانعام پنجم آنکه احتجاج اعور بحدیث نجوم
محل کمال استعجاب ارباب عقول وحلوم ست چه این حدیث بنابر افادات اکابر منقدین اعلام واجلهٔ
محققین فخام سنیه مجروح ومقدوح ومصنوع وموضوع میباشد پس احتجاج بآن خصوصا در مثل این مقام

جز آنکه ناشی از غفلت تام و جالب تقریع اصحاب افهام بوده باشد دیگر چه خواهد بود و اگرچه جرح و قدح
این حدیث حسب تحقیقات اعاظم کبار و افاخم احبار سنیه بتفصیل تمام انشاء الله الانعام در مجلد حدیث ثقلین
خواهی شنید لیکن درین مقام نیز شطرے از عبارات که کاشف از کمال وهی و انخرام و وهن و انفصام
این حدیث نزد اهل سنت باید شنید حافظ المغرب ابو عمر یوسف بن عبد الله المعروف بابن عبد البر النمری القرطبی
در کتاب جامع بیان العلم گفته قال المزنی رحمه الله فی قول رسول الله صلی الله علیه وسلم اصحابی
کالنجوم قال ان صح هذا الخبر فمعناه فیما نقلوا عنه وشهدوا به علیه فکلهم ثقة موتمن علی ما جاء به لا
یجوز عندی غیر هذا واما ما قالوا فیه برایهم فلو کان عند انفسهم کذلک ما خطأ بعضهم
بعضا ولا انکر بعضهم علی بعض ولا رجع منهم احد الی قول صاحبه فتدبر وعن محمد بن
ایوب الرقی قال قال لنا ابو بکر احمد بن عمرو بن عبد الخالق البزار سألتم عما یروی عن النبی صلی الله
علیه وسلم مما فی ایدی العامة یروونه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال مثل اصحابی کمثل
النجوم او اصحابی کالنجوم فبایها اقتدوا اهتدوا وهذا الکلام لا یصح عن النبی صلی الله علیه
وسلم رواه عبد الرحیم بن زید العمی عن ابیه عن سعید بن المسیب عن ابن عمر عن النبی صلی الله علیه وسلم وربما
رواه عبد الرحیم عن ابیه عن ابن عمر وانما اتی ضعف هذا الحدیث من قبل عبد الرحیم بن زید لان اهل العلم
قد سکتوا عن الروایة لحدیثه والکلام ایضا منکر عن النبی صلی الله علیه وسلم وقد روی عن النبی صلی الله علیه وسلم
باسناد صحیح علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین المهدیین بعدی فعضوا علیها بالنواجذ وهذا الکلام یعارض حدیث
عبد الرحیم لو ثبت فکیف ولم یثبت والنبی صلی الله علیه وسلم لا یبیح الاختلاف بعده من اصحابه والله اعلم هذا آخر کلام
البزار قال ابو عمر قد روی ابو شهاب الحناط عن حمزة الجزری عن نافع عن ابن عمر قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم انما اصحابی مثل النجوم فایهم اخذتم بقوله اهتدیتم وهذا اسناد لا یصح ولا
یرویه عن نافع من یحتج به ولیس کلام البزار بصحیح علی کل حال لان الاقتداء باصحاب النبی صلی الله
علیه وسلم منفردین انما هو لمن جهل ما یسئل عنه ومن کانت هذه حاله فالتقلید لازم له ولم
یامر اصحابه ان یقتدی بعضهم ببعض اذا تأولوا تأویلا سائغا جائزا ممکنا فی الاصول وانما کل واحد
منهم نجم جائز ان یقتدی به العامی الجاهل بمعنی ما یحتاج الیه من دینه وکذلک سائر العلماء
من العامة والله اعلم وقد روی فی هذا الحدیث اسناد غیر ما ذکر البزار عن سلام بن سلیم قال حدثنا

قدح حدیث نجوم از ابن عبد البر

الحارث بن غصین عن الاعمش عن ابی سفیان عن جابر قال قال رسول الله صلی الله علیه
وسلم اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم قال ابو عمر هذا اسناد لا تقوم به حجة لان
الحارث بن غصین مجهول وازین عبارت سراسر بشارت فوائد عدیده وعوائد سدیده که هر یکی
ازان کاشف وهن وهوان وسخف وبطلان حدیث نجوم ست پیدا وآشکار میگردد اول آنکه ازین
ظاهرست که نزد مزنی که شاگرد رشید شافعی ست وجلالت شان ورفعت مکان او نزد این حضرات محتاج
بیان نیست حدیث نجوم بحد صحت نرسیده واین امام عالیمقام افاده مینماید که اگر اینحدیث بالفرض صحیح
باشد معنای آن چنین خواهد بود که روایت هر واحد از اصحاب بسبب وثوق شان حجت ست لیکن انچه
از رای خود گفته باشند پس اگر آن نزد خود شان حجت می بود هرگز بعض ایشان بعض را تخطیه نمیکردند وبعضی
ایشان بر بعض انکار نمی نمودند وهیچ یکی از ایشان بسوی قول دیگرے رجوع نمی ساخت وازین افاده اولا
بر عدم صحت حدیث نجوم اینهم ظاهر شد که نزد مزنی ازینحدیث بعد فرض وتسلیم صحت آن هم حجیت اقوال
صحابه بر نمی آید وهیچگاه مذاهب شان اقتدا واقتفا را نمی شاید واین فائدهٔ مهمه ایست که انشاء الله تعالی
در مجلد حدیث ثقلین بعظم نفع آن بر تو ظاهر وباهر خواهد گردید فکن من المتربصین دوم آنکه ازان ظاهر
ست که ابوبکر بزار که از نقاد کبار وحفاظ احبار ست در حق حدیث نجوم افاده نموده انچه محصلش این ست که
روایت اینحدیث مقصور بر عوام ست وخواص از روایت آن بهره ندارند واین کمال تهجین وتوهین این حدیث
ست سوم آنکه ازان واضح ست که بزار بتصریح صریح افاده کرده که این کلام از جناب رسالت مآب صلی الله
علیه وآله وسلم صحیح نیست وفی هذا الکفایة لاهل الدرایة چهارم آنکه ازان پیداست که بزار افاده
کرده که درین حدیث ضعف بسبب راوی آن عبد الرحیم بن زید پیدا شده زیرا که اهل علم از روایت حدیث
او باز مانده اند وهذا ایضا قامع لرؤس اهل الغوایة وقالع لاساس هذه الروایة پنجم آنکه
ازان آشکارست که بزار افاده نموده که این کلام منکرست از جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم
ومراد بزار آنست که این حدیث قطع نظر از اسناد مقدوح خود تنها نکارت دارد ومتن آن خود بوجه منکریت
دلیل آنست که ازان جناب صادر نشده باشد ششم آنکه ازان نمایان ست که بزار افاده فرموده
که حدیث علیکم بسنتی الخ که باسناد صحیح مروی شده معارض حدیث نجوم ست اگر حدیث نجوم ثابت
شود هفتم آنکه ازان متضح گردید که بزار باز عود علی بدء بتصریح صریح افاده فرموده که حدیث نجوم ثابت

نیست هشتم آنکه از آن عیان است که بزار در خاتمه کلام خود بر عدم ثبوت حدیث نجوم دلیلی عقلی آورده و افاده
کرده که آنحدیث مبیح اختلاف است و جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم هرگز مباح نمی‌فرماید که اصحاب
آنجناب بعد آن جناب اختلاف کنند نهم آنکه از آن هویداست که خود ابن عبد البر بعد نقل کلام بزار برای
حدیث نجوم طریقی دیگر که ماورای طریق عبد الرحیم بن زید است و مشتمل بر روایت ابو شهاب حناط از حمزه
جزری از نافع از ابن عمر می‌باشد نقل کرده لیکن از راه انصاف تصریح فرموده که این اسناد صحیح نیست و این حدیث
را از نافع کسیکه قابل احتجاج باشد روایت نمی‌کند اما آنچه ابن عبد البر بعد قدح این طریق بسوی کلام بزار رجوع
شده و دلیل عقلی بزار را در باب قدح حدیث نجوم رد نموده پس منافی مطلوب ما نیست زیرا که اگر فرضاً دلیل
عقلی بزار بر رد حدیث نجوم صحیح نباشد دیگر افادات او که متعلق بقدح اسناد و متن آنست و در کلام او مسطور
و منضود می‌باشد کافی و وافی است و متانت آن بحدی رسیده که خود ابن عبد البر معاضدت و مساعدت آن
می‌فرماید و بقدح و جرح دیگر طرق حدیث نجوم تشیید آن می‌افزاید و با این همه آنچه ابن عبد البر بر کلام بزار وارد نموده
درست نیست و منشأ آن عدم فهم مقصود و مرام بزار است زیرا که صورت استدلال بزار این است که از
حدیث نجوم پیدا میشود که اختلاف اصحاب در احکام شرعیه همه بر حق و صواب است و مردم از هر صحابی که اخذ
دین نمایند بهدایت خواهند رسید و این امر بلاریب اباحت اختلاف در شرع و تسویغ تفرق در دین می‌باشد
و معلوم البطلان از سنت آنجناب است زیرا که آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم همیشه اختلاف را مذموم میفرموده
و امتان منع میفرموده و آنرا سبب هلاک امم سابقه ظاهر میساخت کما لا یخفی علی من طالع احادیثه صلی الله
علیه وآله پس چگونه میتوان گفت که آنحضرت برخلاف سنت و طریقت خود در حالت حیات تجویز اختلاف و
تفرق بعد وفات خود خواهد فرمود نیست اصل تقریر استدلال بزار و تقریری که ابن عبد البر نموده اصلا دخلی باستدلال
بزار نمی‌رساند زیرا که توجه امر اقتدا در حدیث بجهال امت و لزوم تقلید برای ایشان و عدم ماموریت بعض اصحاب
باقتدای بعض حاسم اشکال اباحت اختلاف نیست چه این اشکال ملغی آنست که جمیع اصحاب قابل اقتدا باشند و اقتدای هر واحد از ایشان موجب
اهتدا باشد و این امر بلاشبهه اباحت اختلاف و تجویز تفرق می‌نماید چه هرگاه مقلدین ولو جهال امت باشند مامور
شدند باقتدای اصحاب و اصحاب مختلف باشند اختلاف بلاریب پس ثابت شد که اختلاف اصحاب در احکام
اولا و اختلاف مقلدین در اخذ از اصحاب مختلفین ثانیاً جایز است و هذا اصل الاشکال و لا یرتفع عن الحدیث
فی حال من الاحوال سواء کان المقلدون هم الجهال و یقلد الاصحاب بعضهم بعضا او لا

دهم آنکه ازان متبین شد که ابن عبد البر در آخر کلام باز تشییداً للمرام وتبکیتاً للخصام اسناد دیگر از حدیث نجوم که حتی بجابر منتهی میشود نقل کرده و در قدح وجرح آن وادی تحقیق سپرده وصراحةً افاده نموده که این اسنادیست که بآن حجت قائم نمیشود زیرا که حارث بن غصین مجهول ست بالجمله این فوائد عشره کامله که از عبارت ابن عبد البر حاصل شده وشطر غالب آن تحقیق اسلاف ابن عبد البر وبعضی ازان از افادهٔ خود ابن عبد البر میباشد برای قلع وقمع حدیث نجوم نهایت کافی ووافی وآثار این افک صریح البوار را ماحی وعافی ست فکن من الشاکرین وخذها اخذ المعتبرین الفاکرین وابن تیمیه حرانی که شیخ الاسلام سنیه است وخود اعور بجلالت شان او معترف میباشد در منهاج السنه بجواب علامهٔ حلی ره چارهٔ جز اعتراف بمقدوحیت این حدیث ندیده چنانچه گفته اما قوله اصحابی کالنجوم فبایهم اقتدیتم اهتدیتم فهذا الحدیث ضعیف ضعفه ائمة الحدیث قال البزار هذا حدیث لا یصح عن رسول الله صلی الله علیه وسلم ولیس هو فی کتب الحدیث المعتمدة واین عبارت موجزهٔ ابن تیمیه بچند وجه موجب ظهور وهن وهوان حدیث نجوم میباشد اول آنکه از قول او فهذا الحدیث ضعیف بصراحت واضحست که نزد ابن تیمیه این حدیث بحتم وجزم وبلا تردد وارتیاب ضعیف ست دوم آنکه از قول او ضعفه ائمة الحدیث در نهایت ظهورست که ائمهٔ حدیث تضعیف این حدیث سخیف نموده اند وتمیمی نزد ابن تیمیه بحدی ثابت ست که آنرا در معرض احتجاج ذکر نموده سوم آنکه از قول او وقال البزار هذا حدیث لا یصح عن رسول الله صلی الله علیه وسلم منجلی میشود که بزار بصراحت نفی صحت این حدیث از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم نموده وابن تیمیه قول او را در مقام تضعیف این حدیث سخیف استشهاداً آورده چهارم آنکه از قول او ولیس هو فی کتب الحدیث المعتمدة تا بنهایت انجلا میرسد که این حدیث اصلاً در کتب معتمدهٔ حدیث موجود نیست واسفاری که دران این حدیث مشهود شود نزد ابن تیمیه از پایهٔ اعتماد ساقط وبحضیض بی اعتباری نازل وهابط میباشد وغیر خاف ان کل واحد من هذه الوجوه الواضحة یکفی لقمع راس الاعور ذی المثالب الفاضحة وابوحیان محمد بن یوسف بن علی الغرناطی که عظمت مرتبت او در علم تفسیر وحدیث مع دیگر محامد زاهره ومحاسن باهره بنا بر تصریحات این حضرات از مطالعهٔ وافی بالوفیات صفدی ودرر کامنهٔ ابن حجر عسقلانی وغیر آن واضح ولائح ست در تفسیر بحر محیط گفته قال الزمخشری فان قلت کیف کان القرآن تبیاناً لکل شیء قلت المعنی انه بیّن کل شیء من امور الدین حیث کان نصاً علی بعضها واحالةً علی السنة حیث امر فیه باتباع رسول الله وطاعته وقیل وما ینطق

قدح حدیث نجوم از ابن تیمیه

قدح حدیث نجوم از ابوحیان

عن الهوى وحثا على الاجماع في قوله ويتبع غير سبيل المؤمنين وقد رضي رسول الله صلى الله
عليه وسلم لامته اتباع اصحابه والاقتداء بآثارهم في قوله اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم
وقد اجتهدوا وقاسوا ووطأوا طرق القياس والاجتهاد فكانت السنة والاجماع والقياس
والاجتهاد مستندة الى تبيين الكتاب فمن ثم كان تبيانا لكل شيء انتهى وقوله وقد رضي
رسول الله صلى الله عليه وسلم الى قوله اهتديتم لم يقل ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم
وهو حديث موضوع لا يصح بوجه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الحافظ ابو محمد
علي بن احمد بن حزم في رسالته في ابطال الرأي والقياس والاستحسان والتعليل والتقليد ما
نصه وهذا خبر مكذوب موضوع باطل لم يصح قط وذكر اسناده الى البزار صاحب المسند
قال سألتم عما روي عن النبي صلى الله عليه وسلم مما في ايدي العامة ترويه عن النبي صلى الله
عليه وسلم انه قال انما مثل اصحابي كمثل النجوم او كالنجوم بايها اقتدوا اهتدوا وهذا كلام لم
يصح عن النبي صلى الله عليه وسلم رواه عبد الرحيم بن زيد العمي عن ابيه عن سعيد بن المسيب
عن ابن عمر عن النبي صلى الله عليه وسلم وانما اتى ضعف هذا الحديث من قبل عبد الرحيم لان
اهل العلم سكتوا عن الرواية لحديثه والكلام ايضا منكر ولم يثبت والنبي صلى الله عليه و
سلم لا يبيح الاختلاف بعده من اصحابه هذا نص كلام البزار وقال ابن معين عبد الرحيم
بن زيد كذاب خبيث ليس بشيء وقال البخاري هو متروك ورواه ايضا حمزة هذا ساقط
متروك وزين الدين ابو الفضل عبد الرحيم بن الحسين العراقي در تخریج احادیث منهاج بیضاوی گفته حدیث
اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم رواه الدارقطني في الفضائل وابن عبد البر في العلم
من طريقه من حديث جابر وقال هذا اسناد لا يقوم به حجة لان الحارث بن غصين مجهول
ورواه عبد بن حميد في مسنده من رواية عبد الرحيم بن زيد العمي عن ابيه عن ابن المسيب
عن ابن عمر قال البزار منكر لا يصح ورواه ابن عدي في الكامل من رواية حمزة بن ابي حمزة النصيبي
بلفظ فايهم اخذتم بقوله بدل اقتديتم واسناده ضعيف من اجل حمزة فقد اتهم بالكذب
ورواه البيهقي في المدخل من حديث عمر ومن حديث ابن عباس بنحوه ومن وجه آخر مرسلا وقال
متنه مشهور واسانيده ضعيفة لم يثبت في هذا اسناد وقال ابن حزم مكذوب موضوع باطل قال

نجوم*

قدح حدیث از ابو الفضل

البیهقی و یروی بعض معناه و نیز زین الدین عراقی در تعلیق کتاب مذکور گفته و قال ابن دحیة و

قد ذکر حدیث اصحابی کالنجوم حدیث لا یصح و رواه القضاعی قال انبانا ابو الفتح منصور بن

علی الانماطی انبا ابو محمد الحسن بن رشیق انبا احمد بن جعفر بن محمد حدثنا جعفر یعنی ابن عبد الواحد

انبا وهب بن جریر بن حازم عن ابیه عن الاعمش عن ابی صالح عن ابی هریرة عن النبی صلی الله علیه

وسلم قال مثل اصحابی مثل النجوم من اقتدی بشیء منها اهتدی قال الدارقطنی جعفر بن عبد الواحد کان

یضع الحدیث و قال ابو احمد بن عدی کان یتهم بوضع الحدیث و الحدیث لا یصح انتهی و ابن حجر عسقلانی

در کتاب تلخیص الخبیر فی تخریج احادیث الرافعی الکبیر گفته (حدیث) اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم

عبد بن حمید فی مسنده من طریق حمزة النصیبی عن نافع عن ابن عمر و حمزة ضعیف جدا و رواه

الدارقطنی فی غرائب مالک من طریق جمیل بن زید عن مالک عن جعفر بن محمد عن ابیه عن جابر

و جمیل لا یعرف و لا اصل له فی حدیث مالک و لا من فوقه و ذکره البزار من روایة عبد الرحیم بن زید

العمی عن ابیه عن سعید بن المسیب عن عمر و عبد الرحیم کذاب و من حدیث انس ایضا و اسناده واه

و رواه القضاعی فی مسند الشهاب له من حدیث الاعمش عن ابی صالح عن ابی هریرة و فی اسناده

جعفر بن عبد الواحد الهاشمی و هو کذاب و رواه ابو ذر الهروی فی کتاب السنة من حدیث مندل

عن جویبر عن الضحاک بن مزاحم منقطعا و هو فی غایة الضعف قال ابو بکر البزار هذا

الکلام لم یصح عن النبی صلی الله علیه و سلم و قال ابن حزم هذا خبر مکذوب موضوع باطل

و قال البیهقی فی الاعتقاد عقب حدیث ابی موسی الاشعری الذی اخرجه مسلم بلفظ

النجوم امنة اهل السماء فاذا ذهبت النجوم اتی اهل السماء ما یوعدون و اصحابی امنة لامتی فاذا ذهب

اصحابی اتی امتی ما یوعدون قال البیهقی روی فی حدیث موصول باسناد غیر قوی یعنی حدیث عبد الرحیم العمی و فی

حدیث منقطع یعنی حدیث الضحاک بن مزاحم مثل اصحابی کمثل النجوم فی السماء من اخذ بنجم منها اهتدی قال و الذی

رویناه هنا من الحدیث الصحیح یؤدی بعض معناه قلت صدق البیهقی هو یؤدی صحة

التشبیه للصحابة بالنجوم خاصة اما فی الاقتداء فلا یظهر فی حدیث ابی موسی نعم یمکن ان

یتلمح ذلک من معنی الاهتداء بالنجوم و ظاهر الحدیث انما هو اشارة الی الفتن الحادثة بعد انقراض

عصر الصحابة من طمس السنن و ظهور البدع و فشو الفجور فی اقطار الارض فالله المستعان

قدح حديث نجوم از ابن امير الحاج

و محمد بن محمد الحلبی المعروف بابن امير الحاج در كتاب التقرير والتحبير فی شرح التحرير در مسئلهٔ اجماع شيخين بجواب تمسك
بحديث اقتدوا بالذين من بعدی و حديث عليكم بسنتی و سنة الخلفاء الراشدين گفته و
بمعارضته ای و اجيب بمعارضة كل منهما باصحابی كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم و خذوا
شطر دينكم عن الحميراء ای عن عائشة رضی الله عنها فان هذين الحديثين يدلان علی جواز
الاخذ بقول كل صحابی و قول عائشة وان خالف قول الشيخين او الاربعة الا ان الاول
ای اصحابی كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم لم يعرف بناء علی قول ابن حزم فی رسالته الكبرى مكذوب
موضوع باطل والا فله طرق من رواية عمر و ابنه و جابر و ابن عباس و انس بالفاظ مختلفة اقربها
الی اللفظ المذكور ما اخرج ابن عدی فی الكامل و ابن عبد البر فی كتاب بيان العلم عن ابن عمر
قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم مثل اصحابی مثل النجوم يهتدی بها فبايهم اخذتم بقوله
اهتديتم و ما اخرج الدارقطنی و ابن عبد البر عن جابر قال قال رسول الله صلی الله عليه وسلم مثل
اصحابی فی امتی مثل النجوم فبايهم اقتديتم اهتديتم ثم لم يصح منها شیء و من ثمة قال احمد حديث
لا يصح والبزار لا يصح هذا الكلام عن النبی صلی الله عليه وسلم الا ان البيهقی قال فی كتاب
الاعتقاد و يروی فی حديث موصول باسناد غير قوی و فی حديث آخر منقطع والحديث
الصحيح يؤدی بعض معناه و هو حديث ابی موسی المرفوع النجوم امنة للسماء فاذا ذهبت النجوم
اتی السماء ما توعدون و انا امنة لاصحابی فاذا ذهبت اتی اصحابی ما يوعدون و اصحابی

قدح حديث نجوم از سيوطی

امنة لامتی فاذا ذهب اصحابی اتی امتی ما يوعدون رواه مسلم و جلال الدين سيوطی در كتاب
اتمام الدراية لقراء النقاية در بحث اجماع گفته و ليس قول صحابی حجة علی غيره علی الجديد و القديم
نعم لحديث اصحابی كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم و اجيب بضعفه و شهاب الدين خفاجی در

قدح نجوم از خفاجی

نسيم الرياض شرح شفای قاضی عياض گفته و قال صلی الله عليه وسلم فی حديث آخر رواه
الدارقطنی و ابن عبد البر فی العلم من طرق و اسانيد كلها ضعيفة حتی جزم ابن حزم بانه موضوع
و قال الحافظ العراقی كان ينبغی للمصنف رحمه الله ان لا يورده بصيغة الجزم و ما قيل من
انه ليس بوارد لان المصنف رحمه الله ساقه فی فضل الصحابة و قد استقروا علی جواز العمل
بالحديث الضعيف فی فضائل الاعمال فضلا عن فضائل الرجال لا وجه له لان قوله اصحابی

کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم فیه العمل بالضعیف وقالوا من الاحکام ولیس هذا من قبیل الفضائل التی یجوز العمل فیها بالضعیف انتهی وملا نظام الدین سهالوی در صبح صادق شرح منار بمقام رد مذهب کسانیکه حجیت اجماع شیخین بحدیث اقتدوا باللذین من بعدی و حجیت اجماع خلفای اربعه بحدیث علیکم بسنتی وسنة الخلفاء الراشدین المهدیین احتجاج کرده اند میفرماید والجیب ایضا بانهما معارضان بقوله صلی الله علیه وسلم اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم وقوله خذوا شطر دینکم عن هذه الحمیراء فتقاعد الاحتجاج واجیب بان الحدیث الاول وان روی عن المعتبرات لم یعرف قال ابن حزم فی رسالته الکبری مکذوب موضوع باطل وبه قال احمد والبزار واما الحدیث الثانی فهو ایضا لم یعرف کما عن المزی والذهبی وغیرهما قال الذهبی هو من الاحادیث الواهیة التی لا یعرف لها اسناد وقال السبکی والحافظ ابو الحجاج کل حدیث فیه لفظ الحمیراء لا اصل له الا حدیثا واحدا فی النسائی هکذا فی بعض شروح التحریر ومولوی عبد العلی الشهیر ببحر العلوم در فواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت گفته واما المعارضة باصحابی کالنجوم فبایهم اقتدیتم اهتدیتم رواه ابن عدی وابن عبد البر وخذوا شطر دینکم عن الحمیراء ای ام المؤمنین عائشة الصدیقة کما فی المختصر فتندفع بانهما ضعیفان لا یصلحان للعمل فضلا عن معارضة الصحاح اما الحدیث الاول فلم یعرف قال ابن حزم فی رسالته الکبری مکذوب موضوع باطل وبه قال احمد والبزار واما الحدیث الثانی فقال الذهبی هو من الاحادیث الواهیة التی لا یعرف لها اسناد قال السبکی والحافظ ابو الحجاج کل حدیث فیه لفظ الحمیراء لا اصل له الا حدیث واحد فی النسائی کذا فی التیسیر و محمد بن علی الشوکانی در ارشاد الفحول گفته و هکذا حدیث اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم یفید حجیة کل واحد منهم وفیه مقال معروف لان فی رجاله عبد الرحیم بن زید العمی عن ابیه وهما ضعیفان جدا قال ابن معین ان عبد الرحیم کذاب وقال البخاری متروک و کذا ابو حاتم وله طریق اخری فیها حمزة النصیبی وهو ضعیف جدا قال البخاری منکر الحدیث وقال ابن معین لا یساوی فلسا وقال ابن عدی عامة مرویاته موضوعة وروی ایضا من طریق جمیل بن زید وهو مجهول **ششم** آنکه حدیث نجوم اگر بنا بر اصول اهل سنت قابل قبول هم باشد هرگز دلالت بر مساوات جمیع صحابه در علم نمیکند بلکه بر خلاف آن نزد انحضرات دلالتش بر تفاوت مراتب صحابه در علم ثابت ست چنانچه از کلام ملا علی قاری که در ما بعد انشاء الله تعالی منقول میشود واضح و آشکار خواهد شد و ابراهیم بن الحسن الکردی الکورانی در نبراس گفته ان الله تعالی ما امرنا فی کتابه الا باتباع النبی صلی الله

قدح حدیث نجوم از نظام الدین

قدح حدیث نجوم از بحر العلوم

عن

فتلفع

قدح حدیث نجوم از شوکانی

عليه وسلم فقال قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله وقال فآمنوا بالله ورسوله النبي الامي
الذي يؤمن بالله وكلماته واتبعوه لعلكم تهتدون وقال وما آتاكم الرسول فخذوه وما نهاكم
عنه فانتهوا وقال من يطع الرسول فقد اطاع الله وقال للنبي صلى الله عليه وسلم قل انما اتبع
ما يوحى الي من ربي هذا بصائر من ربكم وهدى ورحمة لقوم يؤمنون فكان اتباع النبي هو عين
اتباع ما يوحى اليه من ربه ولذا قال اتبعوا ما انزل اليكم من ربكم ولا تتبعوا من دونه اولياء فكتاب
النبي صلى الله عليه وسلم فيما جاء به من عند الله واطاعته هو المامور به فوجدنا الى النبي صلى الله عليه
وسلم حتى ننظر ماذا يأمر به وماذا ينهى عنه حتى نأخذ بالاول وننتهي عن الثاني فرأيناه يقول
مهما اوتيتم من كتاب الله فالعمل به لا عذر لاحد في تركه فان لم يكن في كتاب الله فبسنة مني ماضية فان لم
تكن سنة فما قال اصحابي ان اصحابي بمنزلة النجوم في السماء فايما اخذتم به اهتديتم واختلاف
اصحابي لكم رحمة فعلمنا ان ما يوجد منصوصا عليه في كتاب الله لابد من الاخذ به والمخالف
التارك للعمل به لا عذر له فهو زائغ ثم ما لم يوجد منصوصا عليه في الكتاب ووجد منصوصا
عليه في السنة وجب الاخذ به والمخالف مخطئ ثم بعد ان لم يوجد منصوصا عليه فيهما رأينا انه
قد احالنا على الاخذ بقول المجتهدين من الصحابة رضي الله تعالى عنهم وصوب الجميع
حيث نص على ان الآخذ بقول ايهم كان مهتد ولا يكون التابع مهتديا الا اذا كان المتبوع مهتديا
بلا شبهة واشار بتشبيههم بالنجوم الى تفاوت مراتبهم في العلم فان النجوم وان كانت مشتركة في اصل
الضوء الذي يهتدى به في ظلمات البر والبحر لكن لا خفاء في تفاوت مراتبها في النور والاشراق ولاجل ذلك قد اشار بذلك
الى ان تفاوت مراتبهم في نور العلم لا يوجب خللا في الاهتداء بهم وان الآخذ بقول اقلهم علما غير مهتد كما لا يوجب
تفاوت مراتب النجوم في النور ان يكون الآخذ بالاقل نورا غير مهتد ويوضحه ما اخرجه السجزي في الابانة وابن عساكر عن عمر رضي
عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم سألت ربي تبارك وتعالى فيما يختلف فيه اصحابي من بعدي فاوحى الي يا محمد ان
اصحابك عندي بمنزلة النجوم في السماء بعضها اضوأ من بعض فمن اخذ بشيء مما هم عليه من اختلافهم فهو عندي على هدى انتهى
وما احسن قول القائل ؎ من تلق منهم تقل لاقيت سيدهم ٭ مثل النجوم التي يسري بها الساري ٭ وسيدنا
الامام علي وابناه رضي الله تعالى عنهم داخلون في الصحابة كما لا يخفى فعلمنا ان جميع الصحابة
مشتركون في اصل الاهتداء مع وجود تفاوت درجاتهم از ين عبارت ظاهر ست كه كردي در ذيل

استدلال خود بحدیث نجوم اوّلاً تصریح نموده باینکه جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم بتشبیه کردن صحابه بنجوم
اشاره فرموده است بسوی تفاوت مراتب شان در علم زیرا که نجوم اگرچه در اصل نور که سبب اهتدا در ظلمات بر و
بحر میشود مشترک میباشند لیکن تفاوت مراتب آن نجوم در نور و اشراق و اضاءت مخفی نیست وثانیاً تصریح کرده
که آن جناب باین تشبیه اشاره فرموده اند بسوی اینکه تفاوت مراتب صحابه در نور علم موجب خلل در اهتدا بایشان
نمیشود و هر که عمل نماید بقول کمترین صحابه از روی علم او غیر مهتدی نیست چنانکه تفاوت مراتب نجوم در نور موجب
اینمعنی نمیشود که کسی که اخذ باقل نجوم از روی نور بوده باشد او غیر مهتدی گردد وثالثاً از روایات حدیث نجوم متعلق
سجزی و ابن عساکر ذکر کرده که در ان مصرح وارد است ان اصحابک عندی بمنزلة النجوم فی السماء بعضها
اضوء من بعض و این روایت را دلیل موضح مطلوب و مدعای خود که تفاوت مراتب صحابه در علم است
نموده و رابعاً در آخر کلام بتصریح تمام افاده کرده که ما دانستیم که جمیع صحابه با وصف تفاوت درجات خود در
اصل اهتدا بایشان مشترک میباشند و غرض از نقل این افادات طریفه کردی که در دعوای اقتدای اصحاب بعض
بیان آورده و فساد مواد آن بتفصیل جمیل انشاء الله تعالی در مجلد حدیث ثقلین مبین و مبرهن خواهد شد آنست
که درین مقام که مقام نقض کلام اعور میباشد بر هر متامل واضح و لائح گردد که نزد کردی تفاوت مراتب صحابه
در علم فی حد ذاته هم امر محقق است و از حدیث نجوم نیز ثابت میشود پس محل کمال عجب است که چه چگونه اعور درین
امر ظاهر الظهور مصادمت بداهت اختیار نموده بحدیث نجوم استدلال بر مساوات جمیع صحابه در علم می نماید و در
اظهار کمال نقصان بصارت خود نزد هر ناظر افزایش میفرماید و ختم آنکه ثبوت علم برای کل صحابه خواه بتفاوت
باشند و خواه بتساوی چنانچه مزعوم اعور است امریست باطل که هرگز بپایه ثبوت نمیرسد و ببداهت تتبع احوال صحابه
مبطل و موهن آنست و از همین جاست که در بیان معنی حدیث نجوم حضرات اهلسنت ملجا بتخصیص میشوند آنفاً
شنیدی که کردی در کلام خود تنزل از حدیث بمرتبه مجتهدین صحابه نموده چنانچه گفته ثم ان لم یوجد منصوص مما علیه فیما
ناسباه قد احالنا علی الاخذ بقول المجتهدین من الصحابة رضی الله عنهم وصوب الجمیع حیث
نص علی ان الاخذ بقول ایهم کان مهتد و این کلام چنانچه می بینی بصراحت دلالت دارد بر آنکه مراد از صحابه
که در حدیث نجوم امر باقتدای شان وارد شده مجتهدین شان هستند و کردی اینمعنی را مثل امر مفروغ عنه بجزم
و جزم افاده می نماید و نصر الله کابلی در صواقع در ذکر حدیث نجوم گفته والمراد من الاصحاب من لازمه علیه السلام
من المهاجرین والانصار و عاشرهم غدوة وعشیة و صحبه فی السفر والحضر و تلقی الوحی منه طریاً واخذ

عنه الشریعة والاحکام وآداب الاسلام وعرف الناسخ والمنسوخ کالخلفاء الراشدین وغیرهم لا کل من رآه مرة واکثر ازین عبارت ظاهرست که نزد کابلی مراد از اصحاب کسانی هستند که صبح و شام ملازمت آنجناب نموده اند و در سفر و حضر مصاحب آنحضرت بوده اند و تلقی وحی از آنجناب کرده اند در حالیکه تازه بوده و از آنجناب اخذ شریعت و احکام و آداب اسلام بعمل آورده و ناسخ و منسوخ را شناخته مثل خلفاء راشدین اهلسنت و غیر ایشان نه هر کسیکه یکبار یا زیاده از آن حضرت را دیده باشد و این تخصیصات و تقییدات کابلی دیدنی و شنیدنی ست که بهول و خوف مؤاخذه و دار و گیر چسان در تضییق دائرهٔ اصحاب سعی موفور بتقدیم رسانیده اقتدا را بر اصحابی که چنین و چنان بوده باشند مقصور گردانیده پس کمال عجب ست از اعور فجر که از چه رو اینحدیث را دلیل ثبوت علم برای مجموع اصحاب ظاهر ساخته بعد ذکر آن بکلیه فثبت العلم لکلهم اعلام تبجح و تفاخر بی محل بر افراخته و هر چند کلام مبسوط مشبع در حدیث نجوم و رد تفوهات باطلهٔ اهلسنت بتقضها و تضیضها متعلق بان انشاء الله تعالی موکول بر مجلد حدیث ثقلین ست لیکن از آنچه مختصر بالاختصار درینجا ذکر کردم واضح و لائح گردید که امر حضرات اهلسنت در خصوص حدیث نجوم بغایت غریب و از بس عجیب و غریب ست که گاهی نظر بقدوحیت و مجروحیت رواة اینحدیث و نیز بسبب منکر بودن کلام آن و مؤدی بودن آن بسوی تجویز اختلاف قائل بفساد و بطلان و وهن و هوان اینحدیث میشوند و گاهی بهوای پرستش صحابه سرگرم گردیده راه احتجاج و تمسک بآن می سپارند و در بیان معانی آن تقریرات متهافته و افادات متساقطه بر روی کار می آرند یکی اینحدیث را مثبت تساوی صحابه در علم میگرداند و دیگری آنرا دلیل تفاوت مراتب شان در علم میداند و واحدی آنرا مثبت علم برای کل صحابه وا می نماید و آخری مسلک تخصیص و تقیید و تحجیر و تضییق در مصادیق آن می پیماید بالجمله این وجه اول اعور که در جواب حدیث مدینة العلم آورده بنهایت باطل و مضمحل ست و علاوه بر آنکه مشتمل بر مسفاف و جزاف می باشد دلیل واضح نفاق و شقاق اعور نیز هست زیرا که در بادی النظر اگرچه او درین وجه ناموجه اعتراف بغزارت علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام نموده و چار و ناچار گفته که بلاشک آن جناب بحر زاخر علم ست که پایان آن درک نمیشود لیکن با وصف اینهمی از غایت جهل و عناد دعاوی پر غبار انکار رجحان باب مدینه علم بر اغیار بیموده هر جاهل ابتر و کلاله و هر ظالم جاهل را مساوی باب مدینة العلم نموده و لعمری ان الاعور الجهول الظلوم بحیث ضل عن باب مدینة العلوم تاه لطالعه النحس المشؤم فی سباسب العمی والتعصب المذموم حتی اقبل نهمه بالهموم علی المعارضة بحدیث النجوم فلم یهتد هذا الجائر المشؤم فی ظلمات جهله الغاشم

كالسحاب المركوم، وطفق يتسكع في غياهب الوساوس الى ان ثلثته الحجج حتى رمته الشهب الثواقب
بالرجوم، فما ادري هو شيء مدحور وملوم، واصبح وهو مخزي مرمي مرجوم. اما آنچه اعور در
تقرير وجه دوم سرائيده «وثانيها ان بعض اهل السنة ينقل زيادة على هذا القدر وذلك قوله
ان النبي صلى الله عليه وسلم قال انا مدينة العلم وعلي بابها وابو بكر وعمر وعثمان
حيطانها واركانها والباب فضاء فارغ والحيطان والاركان طرف محيط وبها انهن على اقفا
ظاهر» پس در نهايت فساد و بطلان و غايت سخف و هوان ست بچند وجه اول آنكه اصل حديث انا مدينة
العلم وعلي بابها بطريق فريقين ثابت و محقق ست پس اگر اعور مرد ميدانست اين زيادت شنيعه را بطرق فريقين ثابت
نمايد و ليس له الى هذا الى آخر الدهر من سبيل فليمت غيظا حتى يلقى العذاب الوبيل. دوم آنكه اگر اعور
افجر از اثبات اين زيادت بطرق فريقين قاصر ست پس كاش آنرا بطريق موثوق به نزد اهل نحله خود ثابت نمايد و اين
مطلب نيز او را ممكن نيست چه احدی تا حال اثبات سنيه اثبات اين زيادت دنيه نكرده است و من ادعى فعليه البيان
ولا سبيل له الا الخسران والحرمان. سوم آنكه اعور اگر از اثبات اين مرام نيز ناكام باشد پس كم از كم كاش
اسمای آن بعض اهلسنت كه حسب ادعای او اين زيادت سمجه را نقل كرده اند بيان نمايد تا از حقيقت حال كشف
بعمل آيد آخر چرا كاربند اجمال و اغفال ميشود و با اين وقاحت و بی شرمی از تصريح اسمای ايشان دل دزدی ميكند
چهارم آنكه فرضا اگر اعور افجر احالت تصريح اسمای ناقلين اين زيادت قبيحه نيز نمايد و ايشان از اكابر علما
و محدثين اهلسنت هم باشند نزد عاقل بصير نفعی باين اعور فاقد البصر نميرساند چه ظاهر ست كه اين گونه زيادات
سنيه كه نقل آن متفرد باشند برای اهل حق هرگز حجت نميتوانند شد و ذكر آن بمقابله ايشان ناشی از جهل و عدوان ست پنجم
آنكه اين زيادت سخيفه كه اعور افجر آنرا درين مقام آورده بذكر آن حسب زعم فاسد و وهم كاسد خود طريق افحام و
الزام اهل حق كرام سپرده اگرچه سوای اعور احدی از اهلسنت آنرا بچنين سياق و باين الفاظ وارد نكرده ليكن اصل
زيادت خبيثه قطعا ماخوذ ست از بعض تحريفات شنيعه و زيادات فظيعه وضاعين و افاكين سنيه كه درين حديث
شريف از راه كيد و اغتيال و مكر و اغفال ارتكاب آن نموده بضاعت وزر و وبال و خسر و نكال برای سود
مآل خويش اندوخته اند و چون ذكر تحريف محرفين اخبار و تصريف افاكين فضيحت شعار در حديث عزيز الفخار بر
زبان قلم رفت لهذا مناسب چنان می بينيم كه درين باب آنچه اين زنادقه مردان الخرافه مساعی نامشكوره كرده اند
نبذی از آن را درين مقام بمعرض بيان آرم و مسلك توهين و تهجين آن حسب افادات اكابر منتقدين سپارم تا حقيقت حال

بوضع و افتعال و کذب و انتحال این طائفه جهال واضح و آشکار گردد و نیز سخافت احتجاج و استدلال اعور لشکر ضلال که مرتکب اعمال وضع و افتعال و دال اقوال و آحاد این سفال انداست بر ناظرین با کمال بدرجه ظهور رسد پس عجب نماند که شطری از معاندین عظیمی الاحقاد و بعضی از مکائدین ذوی العناد چون حدیث انا مدینة العلم و علی بابها را دلیل قاطع و برهان ساطع بر افضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام دیدند و از شعشعه کمال علو مرتبت و سمو منزلت آنجناب که از شکلام حقائق نصاب مثل آفتاب عالمتاب زاهر و باهر ست خفاش وار خیره گردیدند ناچار در نقل اینحدیث شریف و روایت این خبر منیف راه کمال تحریف و تلفیف پیمودند و در حق مشایخ خود نیز بعض کلمات سخافت آیات و جملات رکاکت سمات افزودند و قطع نظر از بطش و اصطلام منتقم عظیم الاعظام خیال خزی و افتضاح بین الخلائق و الانام نیز بخاطر خود راه ندادند و بی محابا کذب لاکلام و افترای بین الملام بر حبیب ملک علام علیه و آله الاف التحیة و السلام آغاز نهادند سیوطی در لآلی مصنوعه گفته و قال ابن عساکر فی تاریخه انا ابو الحسن بن قبیس ثنا عبد العزیز بن احمد ثنا ابو نصر عبد الوهاب بن عبد الله بن عمر المری ثنا ابو القاسم عمر بن محمد بن الحسین الکرخی ثنا علی بن محمد بن یعقوب البرذعی ثنا احمد بن محمد بن سلیمان قاضی القضاة حدثنی ابی ثنا الحسن بن تمیم بن تمام عن انس مرفوعا انا مدینة العلم و ابو بکر و عمر و عثمان سورها و علی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب قال ابن عساکر منکر جدا اسنادا و متنا و قال ابن عساکر انبانا ابو الفرج غیث بن علی الخطیب حدثنی ابو الفرج الاسفرائنی قال کان ابو سعد اسمعیل بن المثنی الاسترابادی یعظ بدمشق فقام الیه رجل فقال ایها الشیخ ما تقول فی قول النبی صلی الله علیه و سلم انا مدینة العلم و علی بابها قال فاطرق لحظة ثم رفع راسه و قال نعم لا یعرف هذا الحدیث علی التمام الا من کان صدرا فی الاسلام انما قال النبی صلی الله علیه و سلم انا مدینة العلم و ابو بکر اساسها و عمر حیطانها و عثمان سقفها و علی بابها قال فاستحسن الحاضرون ذلک و هو یردده ثم سألوه ان یخرج لهم اسناده فانغم و لم یخرجه لهم ثم قال شیخی ابو الفرج الاسفرائنی ثم وجدت هذا الحدیث بعد مدة فی جزء علی ما ذکره ابن المثنی انتهی ازین عبارت ظاهر گردید که بعض محرفین اسلاف ناانصاف اهلسنت در روایت اینحدیث از انس حدود بودن ابو بکر و عمر و عثمان وضع نموده اند لیکن علامه ابن عساکر که ناقد ماهر و جهبذ کابر سنیه است عجب ما که مشتمل برین افتعال صریح و افترای فضیح ست اسنادا و متنا منکر دانسته و برای اظهار کمال

وهن وبطلان آن لفظ جثا نیز استعمال فرموده فثبت بحمد الله ان هذا الکذب الشنیع منکر جداً
والذی یعدیه و یغله یاتی شیئاً اِدّاً و نیز ازین عبارت واضح شد که اسمعیل بن المثنی الاسترآبادی
در جامع دمشق وعظ میکرد پس شخصی بسوی او ایستاد و سوال کرد که ای شیخ تو در باب قول جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم انا مدینة العلم و علی بابها چه میگوئی پس اسمعیل یک لحظه سر بزیر انداخت و
بعد ازان گفت که نعم این حدیث را علی التمام نمیدانند مگر کسیکه در اسلام صدر بوده باشد جز این نیست که نبی صلی الله
علیه وآله وسلم فرموده است که من شهر علم هستم و ابوبکر اساس آن و عمر دیوارهای آن و عثمان سقف آن و
علی دروازهٔ آن می باشد پس حاضرین آنرا نیکو شمردند و اسمعیل آنرا بار بار بیان می کرد بعد ازین حاضرین از و
سوال کردند که اسناد این خبر برای شان اخراج نماید پس قبول کرد و لیکن برای شان اخراج آن نمود و این
حکایت مطربه که اعجوبهٔ ارباب نظر و اطروفهٔ اصحاب بصیرت بقرائن جلیه واضحه افاده می نماید که تحریف و تبدیل
این افترائی فاسد المبادی اسمعیل استرآبادی ست و او ست که برای تخدیع عوام و تغریر انکاس طغام و
کلام حقائق نظام سرور انام صلی الله علیه وآله الکرام این کلمات بارده و بطلات شارده از زهر شوم و زهر
مذموم خود متضمن و مخصوم ساخته اما قول ابو الفرج اسفرائنی که من این حدیث را بعد مدتی در یک جز یافتم موافق
آنچه ابن المثنی یعنی اسمعیل ذکر کرده بود پس منافی بادی بودن اسمعیل استرآبادی نیست زیرا که محتمل ست که آن
جزو مجهول که مشتمل برین کذب مجهول بود ساخته و پرداخته بعضی از جماعت حاضرین مجلس استرآبادی باشد و درین
این کذب مفترع را بی سند یا بسند مخترع از راه تزویر ذکر کرده باشد و ازهمین جاست که علامه ابن حجر عسقلانی
این حکایت را در معرض اثبات متهم بودن اسمعیل استرآبادی ذکر نموده چنانچه در لسان المیزان گفته اسمعیل
بن علی بن المثنی الاسترابادی الواعظ کتب عنه ابو بکر الخطیب و قال لیس بثقة و قال ابن طاهر
مزق احادیثه بین یدیه ببیت المقدس و فی تاریخ الخطیب عنه حدثنا ابی حدثنا محمد بن اسحق الرملی
حدثنا هشام بن عمار انا اسمعیل بن عیاش عن بحیر بن سعد عن خالد عن شداد بن اوس
مرفوعا قال بکی شعیب من حب الله حتی عمی فذکر الحدیث و فیه فلذا اخدمتک موسی
کلیمی قلت هذا الحدیث باطل لا اصل له انتهی و قد رواه الواحدی فی تفسیره عن ابی
الفتح محمد بن علی المکفوف عن علی بن الحسن بن بندار والد اسمعیل فبرئ اسمعیل من عهدته
والتصقت الجنایة بابیه و سیاتی و اسمعیل مع ذلک متهم قال غیث بن علی الصوری

سهل بن بشیر لفظه غیر مرة قال کان اسمعیل یتعبد ستوق فتقام الیه رجل فسأله عن حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها فقال هذا مختصر وانما هو انا مدینة العلم وابو بکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها قال فسألوه ان یخرج لهم اسناده فوعدهم به قال [الخطیب] سألته عن مولده فقال ولدت باستراباذ سنة ۳۷۵ قال ومات فی المحرم سنة ۴۴۸ وقال ابو سعد بن السمعانی فی الانساب کان یقال له کذاب ابن کذاب ثم نقل عن عبد العزیز النخشبی قال وحدث عن شافع بن ابی عوانه وابی سعد بن ابی بکر الاسمعیلی والحاکم والسلمی وابی الفضل الخزاعی وغیرهم وکان یقص ویکذب ولم یکن علی وجهه سیما المتقین قال [النخشبی] دخلت علی ابی نصر عبید الله بن سعید السجزی بمکة فسألته عنه فقال هذا کذاب بن کذاب لا یکتب عنه ولا کرامة قال وتبینت ذلک فی حدیثه وحدیث ابیه یرکب المتون الموضو[عة] علی الاسانید الصحیحة ولم یکن موثقا به فی الروایة چون ابن حجر عسقلانی درین عبارت بعض فضائح وقبائح اسمعیل استرابادی از کتاب الانساب سمعانی باختصار نقل نموده وکتاب مذکور بحمد الله پیش فقیر حاضرست لهذا مناسب می نماید که تمام عبارت انساب در حال اسمعیل استرابادی وعلاوه اش بیاخود درینجا نقل نمایم تا کمال افتضاح وانفضاح اسمعیل استرابادی که وضع وافترا را از پدر کذاب خود بمیراث یافته وبطمع سیم وزر بسوی کذب نسبت بی خود شتافته بنهایت وضوح وظهور واضح ولائح گردد پس باید دانست که ابو سعد عبد الکریم بن محمد سمعانی در کتاب الانساب در نسبت تمیمی گفته وابو سعد اسماعیل بن علی بن الحسن بن بندار بن المثنی التمیمی الاستراباذی العنبری من اهل استراباذ قیل هو کذاب ابن کذاب یروی عن ابیه وابوه الحسن من الکذابین ایضا رحل الی الشام والعراق والحجاز یروی عن شیوخ کثیرة مثل ابی عبد الله محمد بن اسحق الرملی وابن کرموت الانطاکی روی عنه ابنه ابو سعد وابو حاجب محمد بن اسمعیل بن کثیر الاستراباذی وهو آخر من روی عنه [فیما] اظن قال ابو محمد عبد العزیز بن محمد النخشبی ابو سعید الاستراباذی التمیمی کذاب وابوه کذاب ایضا یروی عن ابی بکر الجارودی وکان هذا الجارودی یروی عن یونس بن عبد الاعلی وطبقته الذین ماتوا بعد الستین ومائتین فروی ابو الحسن بن المثنی عنه عن هشام بن عمار فکذب علیه ما لم یکن یجتری ان یکذب هو بنفسه لا یحل الروایة عنه الا علی وجه التعجب

قال ابو سعد ولد والدی بآمل واصله من البصرة عاش اظنه مائة و احدی عشر سنة کما سمعت قرأ الفقه علی ابی اسحق المروزی وشاهد ابابکر بن مجاهد المقری و اباالحسن الاشعری و نفطویه و غلام ثعلب و ابابکر الشبلی و غیرهم من ائمة العلماء و توفی باستراباد فی رجب سنة اربعمائة وابنه ابو سعد التمیمی حدث عن ابیه و شافع بن محمد بن ابی عوانة الاسفرائنی و ابی العباس الضریر الرازی و ابی سعد بن ابی بکر الاسماعیلی و ابی عبد الله بن البیع الحافظ و ابی عبد الرحمن السلمی و ابی الفضل محمد بن جعفر الخزاعی و غیرهم روی عنه عبد العزیز بن محمد النخشبی و محمد بن علی بن ثابت الخطیب الحافظ قال الخطیب قدم علینا بغداد حاجا سمعت منه حدیثا واحدا مسندا منکرا ذکره النخشبی فی معجم شیوخه فقال ابو سعد بن المثنی التمیمی بطرثیث کذاب ابن کذاب یغض و یکذب علی الله و علی رسوله و یجمع الذهب والفضة لم یکن علی وجهه سیماء الاسلام ودخلت علی الشیخ ابی نصر عبید الله بن سعید السجزی العالم بمکة فسألته عنه فقال هو کذاب ابن کذاب لا یکتب عنه ولا کرامة وتبینت ذلک فی حدیثه وحدیث ابیه یرکب المتون الموضوعة علی الاسانید الصحاح و نعوذ بالله من الخذلان قال ابو بکر الخطیب بعد ان روی حدیثا و بیتین من الشعر عنه عن طاهر الخثعمی عن الشبلی ثم قال هذا جمیع ما سمعت من ابی سعد ببغداد ولم یکن موثوقا به فی الروایة ثم لقیته ببیت المقدس عند عودی من الحج سنة ثلاث و اربعین فحدثنی عن جماعة و سألته عن مولده فقال ولدت باستراباد فی سنة ۳۷۵ و مات ببیت المقدس فی المحرم سنة ۴۴۸ بالجمله ازین بیان متانت اقتران بحد تحقیق و تبیین رسید که زیادت دراجه که اعور بافجر نذکر آن در کلام خود متجاسر شده ماخوذ از بعض تحریفات فاسده و تزویقات کاسده کذابین سابقین و افاکین سالفین ست و صنیع شنیع اعور خالی از دو حال نیست یا آنکه بعد وقوف بر علین الفاظ این وضاعین ضاعین بسبب سوء حافظه و قلت مبالات در ایراد آن مسلک تقدیم و تاخیر و تبدیل و تغییر پیموده و یا آنکه کسی دیگر درین باب مرتکب تحریف در تحریف و مظهر تخلیط در تخلیط شده و اعور عدیم البصر کورانه بسوی تقلید او شتافته این افترای مهان از زبان او بر داشته چه بر متتبع خبیر پوشیده نیست که مخرصین ماضین در تحریف حدیث مدینة العلم اگرچه سابق الاقدام میباشند لیکن متاخرین شان نیز خود را درین باب قاصر ثابت نکرده و خرافات ایشان انکاس طغام را بتبدیل الفاظ و تشویش نظام آورده قصب السبق درین باب از یکدگر ربوده اند گزینی کذا

سالمی که از مشاهیر علمای حنفیه است این فریه موضوعه و زیادت مصنوعه را بتغییر دیگر مذکور نموده و باستدلال
و احتجاج بان کمال فهم و امعان و تحقیق و اتقان خود بر همگنان واضح و عیان فرموده چنانچه در کتاب التمهید فی بیان
التوحید در باب یازدهم آن گفته القول الخامس فی تفضیل الصحابة بعضهم علی بعض رضی الله
عنهم قال اهل السنة والجماعة ان افضل الخلق بعد الانبیاء والرسل والملئکة علیهم السلام
کان ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی رضی الله عنهم وروی عن ابی حنیفة رضی الله عنه انه
قال من السنة ان تفضل الشیخین وتحب الختنین وروی عنه رضی الله عنه انه قال علیک
ان تفضل ابا بکر وعمر رضی الله عنهما وتحب عثمان وعلیا رضی الله عنهما وفی روایة و
تحب علیا وعثمان رضی الله عنهما ولم یرد بهذا افضلیة علی رضی الله عنه علی عثمان رضی الله
عنه لان الترتیب فی الذکر لا یوجب الترتیب فی الحکم وروی عن جماعة من الفقهاء قالوا
ما رأینا احدا احسن قولا فی الصحابة رضی الله عنهم من ابی حنیفة رضی الله عنه ولما روی
عن علی بن ابی طالب رضی الله عنه انه کان علی المنبر بالکوفة فقال ابنه محمد بن الحنفیة رضی الله
عنه من خیر هذه الامة بعد نبینا علیه السلام فقال ابو بکر رضی الله عنه فقال ثم من
فقال عمر رضی الله عنه فقال ثم من فقال عثمان رضی الله عنه فقال ثم من فسکت علی رضی الله
عنه ثم قال لو شئت لانبأتک بالرابع وسکت فقال محمد رضی الله عنه انت فقال ابوک امرء من
المسلمین وروی عن النبی علیه السلام انا مدینة العلم واساسها ابو بکر وجدرانها عمر
وسقفها عثمان وبابها علی مقام کمال حیرت ست که ابو شکور حسبور چسان این افک و زور را که صناعت
عدیم الشعور تبقین خدوع غرور ساخته و پرداخته اند بکمال خوش دلی وارد می نماید و باستدلال و احتجاج بان برای اثبات فضلیت
شیوخ ثلثه خود با وصف ارتکاب خلط و خبط ظاهر و واضح و تشویش و تحریف فاشی فاضح در استیجاب زجر و عتاب
می افزاید آری آنچه در کلام خود از اقوال باطله و روایات ساقطه ذکر کرده بود برای تعییر حذاق نحاریر کم نیست
که بر حدیث شریف هم دست تصرف دراز کرده همت بر تخدیع عوام و تغریر طغام برگماشت الغرض آنچه اعور
در حدیث مدینة العلم بر زیادتی خود افزایش فرموده اند و بر زیادات عاطله و اضافات باطله ارواح مسیلمه و سجاح
را ترویج نموده اند اگر بتفصیل تمام بیان شود کلام درین مقام منجر باطناب خواهد گردید و شرح آن بجد افراط و اسهاب
خواهد رسید لهذا درینجا برهمین مقدار اکتفا و اقتصار میرود و میجیئ انشاء الله الوهاب شطر من الکلام فی

هذا الباب فی رد هفوات ابن حجر فارتقب حتی یاتیک من البیان ما یغنی عن الخبر
این زیادت فضیحه واکذوبه قبیحه که اعور ذکر کرده قطع نظر از بطلان وهوان آن نفعی بحال این شانی ابتر نمیرساند بلکه ضرر
عظیم بمطلوبش وارد میگرداند زیرا که اگر بحسب این زیادت باطله ثلثه حیطان وارکان مدینه علم باشند مانع وحائل
خواهند بود از اتیان مدینه علم وهر که مانع باشد از وصول بعلم جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم او هرگز قابلیت
امامت ندارد واز اینجا واضح وظاهر گردید که اگر اعور را شمه از بصیرت میداشت هرگز باین زیادت باطله وهفوه عاطله
که مایه فضیحت وخساره وجالب خزی وبوار ست دست نمی انداخت وهرگز آنرا بجواب اهل حق مستمسک خود نمی ساخت
لیکن چون باطنش بسبب نصب وعدوان هم رنگ ظاهر ست ودیدهٔ دلش مثل چشم سر بحجاب نصب وعدوان
وبغض دشمنان اصحاب ست از ادراک این گونه وضحات وتمیز چنین مخازی فاضحات هم قاصر وخاسر باشد وهر
هرچند مانع وحائل بودن حیطان وارکان برای وصول امر بدیهی ست واحتیاج بشاهد ودلیل ندارد لیکن بجهت مزید
از کلام خود اهلسنت وآنهم در بیان معانی حدیث مدینة العلم شاهد آن باید شنید سید شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل
در ذکر اسمای امیر المؤمنین علیه السلام گفته ومنها باب مدینة العلم عن علی رضی الله عنه قال قال رسول
الله صلی الله علیه وعلی آله وبارک وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیاته من بابه
رواه الطبری من تخریج ابی عمر وقال رحمه الامام الفقیه المذکور قال ککتی الحدیث واعلم ان
الباب سبب لزوال الحائل والمانع من الدخول الی البیت فمن اراد الدخول واتی البیوت
من غیر ابوابها شق وعسر علیه دخول البیت فکذا من طلب العلم ولم یطلب ذلک من علی
رضی الله عنه وبیانه فانه لا یدرک المقصود فانه رضی الله عنه کان صاحب علوم وعقل و
بیان ورب من کان عالما ولا یقدر علی البیان والافصاح وکان علی رضی الله عنه مشهورا
من بین الصحابة بذلک فباب العلم روایته واستنباطه من علی رضی الله عنه وهو کان
باجماع الصحابة مرجوعا الیه فی علمه موثوقا بفتواه وحکمه والصحابة کلهم یراجعونه
مهما اشکل علیهم لا یسبقونه ومن هذا المعنی قال عمر لولا علی لهلک عمر رضی الله تعالی
عنهم ازین عبارت ظاهرست که سید شهاب الدین احمد در باب معانی حدیث مدینة العلم افاده نموده که باب
سبب زوال حائل ومانع ست از دخول بیت وبر ظاهر ست که مراد ازین حائل ومانع که باب سبب زوال آن میشود
همان حیطان وما یماثلهاست لا غیر وحیطان وامثال آن چنانچه در بیت مانع ست همچنان در مدینه مانع میشود بلا

پس بحمد الله ثابت شد که حیطان و ارکان بر مدینه علم بر فرض ثبوت مانع و حائل هستند و از علم مانع و حائل میشوند و هیچ عاقل
بسوی مدینه میشود بلکه بسمت لاغیر و ازهمین جاست که سید شهاب الدین از راه انصاف در بیان معنی حدیث مدینة العلم
بعد افادهٔ سابقه افاده فرموده که هر که طلب علم نماید و از امیر المومنین علیه السلام و بیان آن جناب طلب آن
نکند او ادراک مقصود نخواهد کرد یعنی بعلم نخواهد رسید زیرا که آنجناب صاحب عقل و بیان بود و بسا اوقات
شخصی عالم میشود و قادر بر بیان و ایضاح نمی‌گردد و امیر المومنین علیه السلام از میان صحابه باین امر مشهور
بود پس باب علم و روایت آن و استنباط آن از جناب امیر المومنین علیه السلام ست و آنجناب باجماع صحابه
مرجع الیه بود در علم خود و موثوق بود بفتوی و حکم خود و کل صحابه وقت مشکل مراجعت بآن جناب میکردند و
بر آنجناب سبقت نمی‌گرفتند و بهمین سبب عمر گفت لولا علی لهلک عمر هفتم آنکه ازین زیادت شنیعه و فریهٔ
قطعیه امرے دیگر کاهی واضح است برای اعور و شیوخ ثلثه اعور حاصل میشود بیانش اینکه بر ظاهر ست که هر که قصد
اتیان مدینه علم از جانب حیطان و ارکان آن نماید اولا حیلولت حیطان و ارکان مانع او از وصول و دخول خواهد
شد و اگر بالفرض او از جانب حیطان و ارکان صعود نموده داخل مدینه علم شود بلا شبهه و سارق متسور متصور
خواهد گردید و بکمال تنکیل و عقاب و نهایت تفضیح و عتاب خواهد رسید و ذائقه عذاب شدید و نکال عتید در دنیا و آخرت
خواهد چشید و بسبب ارتکاب این جرم عظیم و خطب جسیم آنچه جزای اوست خواهد کشید و همهٔ این متاعب و عقوبات
و قاطبهٔ این مشاق و صعوبات او را بوجه حیطان و ارکان نصیب خواهد شد پس اگر اعور فجر میخواهد که شیوخ ثلثه او
جالب این فضائح و باعث این قبائح بهر او شوند البته باین زیادت بائره و عضیههٔ خاسره باید دل نهاد شود و
بحصول این فضل فضول که سخریهٔ ارباب حلوم و عقول ست بسوی مقر خود شاد و شادمان رود و الا از احتجاج
و استدلال باین زیادت خرافت اشتمال باز آید و راه اعتراف و اذعان بفساد و بطلان آن بپیماید هشتم آنکه
آنچه اعور راجع بر بنای این زیادت باطله گفته والباب فضاء فارغ والحیطان والارکان ظرف محیط
منزجا عنها فعلی الباب ظاهر پس دلیل کمال سفاهت اوست و از کلام خرافت نظام بر هر خاص و عام
واضح و ظاهر میشود که او بوجه فقدان بصارت ظاهری و باطنی از ادراک اشیای محسوسه و فهم امور معقوله یکسر عاری است
زیرا که بر ارباب ابصار و اصحاب الباب و رخیز خفا و احتجاب نیست که اولا فضاء فارغ بودن باب ممنوعست
الا آنکه ظرف محیط است چه باب مدینه فی الاصل مشتمل بر اعضاد و عتبه و ناصیه و مصاریع میباشد و هر که بعد ملاحظه
این اجزا او را فضای فارغ بگوید او خود از فهم و عقل بلکه حس و نظر کلیة فارغ خواهد بود بلی باب مدینه در ترکیب خود

بر بدیع حکمت مشتمل ست لهذا در حالت انفتاح فضا پیدا می کند و این معنی مظهر کمال رجحان آنست نه سبب نقصان
و ازینجا ظاهر گردید که اعور فاقد البصر بسبب کمال انحراف خود از باب مدینهٔ علم چنان از فهم و عقل بعید افتاده
است که ادراک واضحات و جلیات هم نمیکند و در امثال این امور مستبینه که هر ذی شعور آنرا بجبلی میداند تشبثها
میکند و ثانیا اگر تسلیم هم کنیم که باب مدینه فضا را فارغ میسازد و حیطان و ارکان آن طرف محیط ست لیکن برای
آتین و داخلین انتفاع از مدینه موقوف بر آنست که باب آن فضا را فارغ بسازد پس فضا را فارغ بودنش عین کمال ست بخلاف حیطان
و ارکان که مانع و حائل از وصول و دخول میشوند پس طرف محیط بودن شان برای آتین و داخلین فائده
نمیدهد بلکه اگر بسوی آن رو آرند بهر شان عین موجب ضرر ست کما فصلنا آنفا پس ترجیح آن بر باب
چنان از قبیل مصادمت بداهت ست و مورث عجب عجاب ست هذا کله فی المدینة المحسوسة و اما
المعقولة التی هی نفس النبی صلی الله علیه و آله و سلم پس چون باب آن مدینه مملو از علم ست آنرا از جهت
فارغ نمیتوان گفت و این از اوضح واضحات ست و لکن الاعور قاصر عن ادراکه ما نفی
البتة که مانند سفهای ادبا که مضطرب فی شرکه اما آنچه اعور نحریر در بیان ثالث وجوه سخیفه خود
متفوه شده تا التشهاد فی تاویل علی بابها ای مرتفع فعلی هذا یبطل الاحتجاج به للرافضة
پس اگرچه قابل آن نبود که کسی از ارباب ایمان و اهل اسلام لب بان کشاید و زبان خود را باین هفوه باطله
آلاید مگر اعور را که مقصد بهر باطل و منکر ست بتفوه آن خود را عرضهٔ ملام اصحاب احلام نموده بالجمله این وجه
نا موجه نیز مردود و مطرود ست بچند وجه وجه اول آنکه این تاویل سراسر تسویل که اقبح وجوه تحریف و تضلیل
ست از جمله مزخرفات خوارج اشرار و نواصب اغمار میباشد پس کسانیکه فی الحقیقة ولای حضرات اهلبیت
علیهم السلام در قلوب صافیه خود دارند و اذعان و اعتقاد بمناقب این حضرات امجاد را وسیله فوز یوم المعاد
میشمارند هرگز گرد این تحریف سخیف نخواهند گردید بلکه کسانیکه بعظمت مرتبت و علو منزلت این حضرات للسابقین و گویا
دون المغلب الجنان قائل هستند ایشان نیز بعد ظهور این راز خفی پیرامون این تاویل علیل نخواهند رسید زیراکه
بنا بر افادهٔ خود حضرات سنیه مقصود و نامحمود خوارج ازین تاویل بر تفضیل آنست که در شان کرامت نشان
جناب مرتضوی علیه و آله الاف السلام من الملک القوی بی ادبی آغاز نهند و بمقام مرتبت انجناب داغ کفر
و ضلال دهند چنانچه سابقا شنیدی که ابو محمد احمد بن محمد بن علی العاصمی در زین الفتی در مقام ذکر مشابهات
جناب امیر المومنین علیه السلام با حضرت آدم علی نبینا و آله و علیه السلام بعد ایراد حدیث مدینة العلم گفته انکه گفتگو

فی تاویل هذا الحدیث خذ خبث الخوارج ومن قال بقولهما الی انه اراد بقوله وعلی
بابها الرفیع الشأن من العلو علی بمعنی العالی لا الاسم العلم الذی کان المرتضی رضوان الله
علیه مسمی به فکل شیء عال وعلی مثل باب عال وعلی مثل سامع وسمیع وعالم وعلیم وغاله
وقد یرد انما اراد وابذلک الوصف المرتضی رضوان الله علیه والحط عن رتبته وهی
هیهات لا یخفی علی البصر انتهی. از این عبارت تصدیق آنچه سخیف معروض نمودم در نهایت
وضوح وظهور وسطوع وسفور است وبعد ازین تردد ناظر لبیب در ریبی نمی ماند درین که اعور انجبر بسبب ارتکاب
این تاویل ضئیل از زمرهٔ مسلمین خارج و در زمرهٔ خوارج و اتباع ایشان داخل و مارج است فالویل کل الویل
للاعور الهادی الی العوار حیث آثر الانحیاز الی کلاب النار وجمع بین النار والعار حین هجر هذا
المهیع الواضح المنار وشارکهم مع عدوة اهل الحق الساطع الانوار وهیهات لا یخفی علی
النقاد. دوم آنکه بنابرین تاویل تخطئهٔ فهم تمامی مردم لازم می آید زیرا که عنقریب از افادهٔ علامه محمد بن اسمعیل بن
صلاح الامیر انشاء الله القدیر خواهی دانست که این تاویل ضئیل خلاف مافهمه الناس اجمعون میباشد و
ازینجا ظاهر میشود که اعور انجبر که تجویز این تاویل باطل در حدیث مدینة العلم می نماید از آدمیت بمراحل قاصیه
ومنازل شاسعه دور میباشد ولعمری ان العاقل المتأمل لو راجع فاهمه الاعور الکثیر الوسواس آباه فی
الابصار والابناس لا یفق بجزم جعله من جملة اشباه الناس فضلا عن الناس ثم ولعل فی
الاعور خ منها سوءة الناس. سوم آنکه بنابرین تاویل ضئیل بالخصوص تسفیه وتجهیل اکابر علما ومحدثین
واعاظم کملا ومنقدین سنیه لازم می آید زیرا که جماعات کثیره وزرافات وفیرهٔ شان این حدیث را از مناقب جناب
امیرالمؤمنین علیه السلام شمرده و در کتب دینیه واسفار یقینیه ومنثورات رائقه ومنظومات فائقه خود بعنوانات
شتی واسالیب مختلفه اظهار بودن این حدیث مشتمل بر فضل آنجناب کرده اند پس چگونه عاقلی از سنیه راضی هم
شد که این همه کملا واحبار ونحاریر کبار را در فهم این حدیث شریف غلط صریح ووهم فضیح بخورد که لفظ علی را که بمعنی علم
بود نام جناب امیرالمؤمنین علیه السلام فهمیدند واین حدیث را از راه سوء فهم وازدحام وهم در مناقب آنجناب وارد
نموده اعور که در پی ابطال احتجاج بیچاره روافض دین وایمان خود را تیر باختن آسان میداند اگر اینکلام مرا
بعد تصریح برساند عجبی نیست لیکن دیگر عقلای اهلسنت اگر بهره از بصیرت خواهند داشت کی این اعور انجبر را
از قوارع زجر وملام خواهند گذاشت بار آلها مگر آنکه این اعور را بتر از مثل اعمی دانسته تلاوت آیه لیس علی الاعمی حرج

نمایند و باین ترک سراسر فرک در توهین و تهجین این خوارج همین بسنده است چهارم آنکه ازین تاویل ضئیل تخطیه و توهیم
آن زمرهٔ اهلسنت نیز لازم می آید که سعی باطل و فکر لاحاصل در اضافه ذکر شیوخ ثلثه و غیرهم در این حدیث نموده مرتکب
خود باد رعارضه حق صریح با باطل فضیح هم سنگ مسیلمه و سجاح فرموده اند چه هرگاه بفرض غیر واقع در این حدیث
ذکرے از جناب امیرالمومنین علیه السلام نیست و لفظ علی بمعنی بلند ست پس چرا آنحضرات در صدد قطع
اسمار شیوخ مبجلین خود برآمده بیهوده دماغ خود سوخته اند و ذخیره وبال و نکال بهر خویش اندوخته اند و کمال
عجب ست از اعور ناخبر که خود در وجه ثانی کلام نافرجام خود بزیادت باطله که مشتمل بر اسمای ابوبکر و عمر و عثمان ست
وماخوذ میباشد از بعض تحریفات همین زرافه اغمار دست تمسک زده و بتقریر سخیف فضای فارغ بودن باب
وطرف محیط بودن حیطان و ارکان بزعم باطل خود خواسته که مرتبه ثلثه را بالاتر از مرتبه جناب امیرالمومنین علیه السلام
گرداند و پر ظاهر ست که این معنی بدون آنکه لفظ علی نام نامی جناب امیرالمومنین علیه السلام باشد متصور نمیتواند
شد و ذلک واضح جدا و باز باوصف قرب عهد باین استدلال سراسر اضلال که در کلام او پیش از سطرے
نیست در توجیه ناموجه از بودن لفظ علی در این حدیث نام نامی جناب امیرالمومنین علیه السلام انکار و ابا می نماید
و نمیداند که هرگاه حسب مزعوم مشئوم او لفظ علی در حدیث انا مدینة العلم بمعنی مرتفع میباشد و نام نامی جناب امیرالمومنین
علیه السلام نیست پس برای چه در وجه ثانی این زیادت باطله را مهرب و محیص خود قرار داده نقل آن از افترا
بعض اهلسنت بر می بندد و کمال فضیحت و شنار شنار را بامزید خزی و خسار خود می پسندد پنجم آنکه اگر این تاویل
علیل گنجایشی میداشت و کسی از اهل فهم و ادراک ان معنی را در محتمل می انگاشت غالبا نوبت قدح در مثل این حدیث
متین نمیرسید چه بودن جناب رسالتماب صلی الله علیه و آله و سلم مدینه علم و مرتفع بودن باب آن اصلا ضرری
بحال ثلثه و اخراب هم نمیرساند و آنچه بر اصحاب حزن و شقاق دشوار و شاق ست اینست که جناب امیرالمومنین
علیه السلام باب مدینة العلم باشند و شیوخ ثلثه حسب حکم من اراد العلم فلیات الباب مامور باتباع آنحضرت شوند
و همین سبب شرر فرسا از معاندین راه عناد با انوار الائمة الامجاد علیهم آلاف السلام الی یوم المعاد می پیمایند و در
مثل این فضیلت ساطعة المنار عرجة المشار مرتکب طعن و غمز شده احقاب انواع نکال و عقاب می نمایند
بلکه بعضی از ایشان چنان در گرداب عصبیت سر فرو برده اند که بسبب روایت کردن این حدیث شریف مسلک
قدح و جرح بعض اکابر رواة آن سپرده اند گو ازین صنیع شنیع نفعی بحال شان عائد نگردیده و حق واضح الصدق
مثل صبح مسفر بحد سطوع و لموع رسید . و ازینجا متحقق میشود که این تاویل ضئیل بحدی بعید از سداد ست

کنند بس بسیارے از اکابر اصحاب عناد و ارباب لداد نیز آنرا برمی تابند و موقع در قلوب دغره و صدور و حره ایشان
نیز نمی یابد ششم آنکه علامہ کمال الدین ابو سالم محمد بن طلحة القرشی النصیبی الشافعی در کتاب الدر المنظم علی ما نقل عنه
البلخی فی ینابیع المودة گفته و قد ثبت عند علماء الطریقة و مشایخ الحقیقة بالنقل الصحیح و الکشف
الصریح ان امیر المؤمنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه قام علی المنبر بالکوفة و هو یخطب
فقال بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله بدیع السموات و الارض و فاطرها و ساطح المدحیات
و وازرها و مطود الجبال و قافرها و مفجر العیون و نافرها و مرسل الریاح و زاجرها و ناهی القواصف
و آمرها و مزین السماء و زاهرها و مدبر الافلاک و مسیرها و مقسم المنازل و مقدرها و منشئ
السحاب و مسخرها و مولج الحنادس و منورها و محدث الاجسام و مقررها و مکور الدهور
و مکررها و مورد الامور و مصدرها و ضامن الارزاق و مدبرها و محیی الرفات و ناشرها
احمده علی آلائه و توافرها و اشکره علی نعمائه و تواترها و اشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک
له شهادة تؤدی الی السلامة ذاکرها و تؤمن من العذاب ذاخرها و اشهد ان محمدا
صلی الله علیه و آله و سلم الخاتم لما سبق من الرسالة و فاخرها و رسوله الفاتح لما استقبل من الدعوة و
ناشرها ارسله الی امة قد شغلت بعبادة الاوثان شاغرها و ابلغ صلی الله علیه و آله و سلم فی النصیحة و افرها و انار
منار اعلام الهدایة و منابرها و محا بمعجز القرآن دعوة الشیطان و مکائرها و ارغم معاطیس غواة العرب و کافرها
و صبحت دعوته الحق باول زائرها و شریعته المطهرة الی المعاد یفخر فاخرها صلی الله علیه و آله الدالة العلیا و طیب
عناصرها ایها الناس ساء المثل و حقق العمل و تسنمت الخصیان و حکمت النسوان و اختلفت الاهواء و عظمت البلوی
و اشتدت الشکوی و استمرت الدعوی بذلت الارض ضیع الفرض و کثرت الاماة و بکت الیتامی و قام الادعیاء و نال الاشقیاء
السفهاء و تاخرت الصلحاء و ازور القرآن و اقشعر الدبران و کلت الفترة و [illegible] ست الهجرة
و ظهرت الافاطس و خمت الملابس یملکون السرائر و یهتکون الحرائر و یحیون کیسان و
یخربون خراسان فیهدمون الحصون و یظهرون المصون و یفتقون العراق بدم یراق
فآه آه فمراة لعرض الاعزة و ذبول الشفاه ثم التفت یمینا و شمالا و تنفس الصعداء الاملاء
و تاوه خشوعا و تغیر خضوعا فقام الیه سوید بن نوفل الهلالی فقال یا امیر المؤمنین
انت حاضر ما ذکرت و عالم به فالتفت الیه بعین الغضب و قال له ثکلتک الثواکل و نزلت

بك اتنزل یا ابن الحیات والخبائث والمکذب الناکث سیقصر بك الطول ویخذلك القول انا سر الاسرار انا شجرة الانوار انا دلیل السموات انا انیس المسبحات انا خلیل جبرائیل انا صفی میکائیل انا قائد الاملاك انا سمندل الافلاك انا سریر الصراح انا حفیظ الالواح انا قطب الدیجور انا البیت المعمور انا مزن السحائب انا نور الغیاهب انا فلك اللجج انا حجة الحجج انا مسلد الخلائق انا محقق الحقائق انا ماول التاویل انا مفسر الانجیل انا خامس الکساء انا تبیان النساء انا الفتاء لایلاف انا رجال الاعراف انا سر ابراهیم انا ثعبان الکلیم انا ولی الاولیاء انا وارث الانبیاء انا اوریا الزبور انا حجاب الغفور انا صفوة الجلیل انا ایلیاء الانجیل انا شدید القوی انا حامل اللواء انا امام المحشر انا ساقی الکوثر انا قسیم الجنان انا مشاطر النیران انا یعسوب الدین انا امام المتقین انا وارث المختار انا مطهر الاطهار انا مبید الکفرة انا ابو الائمة البررة انا قالع الباب انا مفرق الاحزاب انا الجوهرة الثمینة انا باب المدینة الخ وشهاب الدین احمد در توضیح الدلائل علی ترجیح الفضائل در ذکر اسمای جناب امیر المومنین علیه السلام گفته ومنها الفاروق وقد تقدم حدیثه قبل ذلك وانی قد وجدت بخط بعض الکبراء العلماء والاکابر ما هذه صورته بعبارة العابر مما قال امیر المومنین وامام المتقین علی بن ابی طالب کرم الله تعالی وجهه علی منبره انا النون والقلم وانا النور ومصباح الظلم انا الطریق الاقوم انا الفاروق الاعظم انا عیبة العلم انا اوبة الحکم انا النبأ العظیم انا الصراط المستقیم انا وارث العلوم انا هیولی النجوم انا عمود الاسلام انا مکسر الاصنام انا لیث الزحام انا انیس الهوام انا الفخار الافخر انا الصدیق الاکبر انا امام المحشر انا ساقی الکوثر انا صاحب الرایات انا اسیر الخفیات انا جامع الآیات انا مولف الشتات انا مفرج الکربات انا دافع الشفاة انا حافظ الکلمات انا مخاطب الاموات انا حلال المشکلات انا مزیل الشبهات انا صنیعة القرآن انا صاحب المعجزات انا الامام الاطول انا محکم المفصل انا حافظ القرآن انا تبیان الایمان انا قسیم الجنان انا مشاطر النیران انا مکلم الثعبان انا حاطم الاوثان انا حقیقة الادیان انا عین الاعیان انا قرن الاقران انا مذل الشجعان انا فارس الفرسان انا سوال متی انا الممدوح بهل اتی انا شدید القوی انا حامل اللواء انا کاشف الردی انا بعید المدی انا عصمة الوری انا ذکی الوغی انا قاتل من بغی انا موهوب الشذا انا ممد القذی انا صفوة الصفا

انا كفو الوفا انا موضع القضايا انا مستودع الوصايا انا معدن الانصاف انا محض المخالف
انا صواب الخلاف انا رجال الاعراف انا سور المعارف انا معارف العوارف انا صاحب الاذن
انا قاتل الجن انا يعسوب الدين وصالح المومنين وامام المتقين انا اول الصديقين انا
حبل المتين انا دعائم الدين انا صحيفة المومن انا ذخيرة المهيمن انا الامام الامين انا الدرع
الحصين انا الضارب بالسيفين انا الطاعن بالرمحين انا صاحب بدر وحنين انا شقيق
الرسول انا بعل البتول انا سيف الله المسلول انا اولم الغليل انا شفاء العليل انا سائل
المسائل انا نجمة الوسائل انا قالع الباب انا مفرق الاحزاب انا شديد الحرب انا كاشف
الكرب انا ساكن في المعاش انا النائم على الفراش انا الجوهرة الثمينة انا باب مدينة العلم
ازين عبارات ظاهرست كه جناب امير المومنين عليه السلام در خطبهٔ افتخاريه خود انا باب المدينه هم ارشاد فرموده
وباين ارشاد باسناد حديث مدينة العلم را در جملهٔ فضائل خود معدود نموده پس الحال اعور را ناچار لازمست
كه از تاويل عليل خود كه سراسر هذيان نموده باز آيد وازين خطيئه كبيرے وموبقه عظمائى خود توبه وانابت نمايد
زيرا كه ظاهر گرديد كه حديث مدينة العلم را محتمل اين تاويل عليل وانمودن صراحة مسلك مخالفت ومعاندت
تهم جناب امير المومنين عليه السلام پيمودن ست وگو از ناصبيت اعور ناچيز هرچه درين مارق الكفر في حق
بعيد نبود كه تخطئهٔ آنجناب آغاز نهد وداد كمال نصب وعدوان وبغي وشنآن باجهار واعلان بدهد ليكن
چون درين مقام در وجه اول كلام نافرجام خود اعتراف نموده است كه آنجناب بلاشك بحر زاخر علم ست كه كسي
قعر آن نتوان كرد لهذا الحال مجال دم زدن برائی او باقی نمانده واعتراف اعور بغزارت علم آنجناب بلاشك
وارتياب حرف مقصود را بكرسی نشانده وبايد دانست كه چون افتخار بمثال جناب امير المومنين عليه آلاف
السلام من الملك المتعال بحديث مدينة العلم از زبان مقال آن امام مفضال تحقيقا بدرجهٔ كمال رسيده بود
لهذا بعض ارباب حال كه از جملهٔ اعلام واقيال سنيه اند از زبان حال آنجناب نيز افتخار بحديث مدينة العلم
ثابت نموده طريق استكمال احتجاج واستدلال بان پيموده اند چنانچه سيد شهاب الدين احمد در توضيح الدلائل
على ترجيح الفضائل كما مضى سابقا گفته قال سلطان العلماء في عصره وبرهان العرفاء في
دهره الشيخ القدوة الامام في الاجلة الاعلام مفتي الانام عز الدين عبد العزيز بن عبد السلام
عن لسان حال اولى الاصحاب بلا مقال وافضل الاتراب لدى عد الخصال علي ولي الله

فی الارض والسماء رضی الله تعالی عنه و نفسنا به فی کل حال یا قوم نحن اهل البیت عجنت طینتنا بید العنایة فی معجن الحمایة بعد ان رش علیها فیض الهدایة ثم خمرت بخمیرة النبوة و سقیت بالوحی و نفخ فیها روح الامر فلا اقدامنا تزل ولا ابصارنا تضل ولا انوارنا تقل و اذا نحن ضللنا فمن بالقوم یدل الناس من اشجار شتی و شجرة النبوة واحدة محمد رسول الله صلی الله علیه و آله و بارک و سلم اصلها و انا فرعها و فاطمة الزهراء ثمرها و الحسن و الحسین اغصانها اصلها نور و فرعها نور و ثمرها نور و غصنها نور یکاد زیتها یضیء و لو لم تمسسه نار نور علی نور یا قوم لما کانت الفروع تبنی علی الاصول بنیت فصل فضلی علی اطیب اصلی فورثت علمی عن ابن عمی و کشفت به غمی تابعت رسولا امینا و ما رضیت غیر الاسلام دینا فلو کشف الغطاء ما ازددت یقینا و لقد توجنی بتاج من کنت مولاه فعلی مولاه و منطقنی بمنطقة انا مدینة العلم و علی بابها و قلدنی بتقلید اقضاکم علی و کسانی حلة انا من علی و علی منی سه عجبت منک اشغلتنی بک عنی ادنیتنی منک حتی ظننت انک انی و کما انه لا نبی بعده کذلک لا وصی بعدی فهو خاتم الانبیاء و انا خاتم الخلفاء الخ مختصرا

جناب امیرالمومنین علیه السلام در واقعهٔ شوری بحدیث مدینة العلم احتجاج بر فضیلت و حقیت خود بامامت و خلافت فرموده و احدے از اصحاب شوری با وصف دواعی بیشمار قادر برد و انکار آن نشده واحدے از ایشان راہے بسوی جحود آن نیافته بلکه جملگی بسوے تسلیم و اعتراف بان شتافته بلکه عبدالرحمن بن عوف از جمله ایشان تصریح صریح نموده بانکه انچه آن جناب از فضائل خود درین مقام شمرده مطابق بواقع ست و جمیع اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم بدین امور اقرار و اعتراف دارند پس الحال عقل کدام عاقل تجویز خواهد کرد که العیاذ بالله درین حدیث شریف لفظ علی نام نامی جناب امیرالمومنین علیه السلام نیست و بمعنی بلند ست چه اگر بفرض محال چنین میبود و العیاذ بالله آنجناب باین خبر احتجاج فرموده بود چرا ارباب شوری با وصف آن همه دواعی رد و انکار ایراد و اعتراض بر آنجناب ننمودند و چون و چرا راه تسلیم و اذعان بان میپیمودند و عبدالرحمن بن عوف بلا خطر و خوف واقعیت آنرا مصرح گردانید و اقرار و اعتراف جمیع اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب بان بمنصه اظهار رسانید الحال خبرے که مثبت این مطلب ست باید شنید و ظهور امر حق کالنور اذا اتلق باید دید علامه جمال الدین محدث شیرازی در روضة الاحباب گفته و در بعضی از

کتب تواریخ بنظر رسیده که چون عبدالرحمن بن عوف با امیرالمؤمنین عثمان بیعت نمود و حضار مجلس با او در آن
امر موافقت کردند علی مرتضی کرم الله وجهه تامل و تعلل ورزیده فرمود سوگند میدهم شما را و میخواهم که با من راست
گوئید که در میان اصحاب رسول صلی الله علیه وسلم هیچ احدی هست که آن سرور در وقتیکه سلسله عقد مواخات
را میان یاران خویش استحکام میداد با او عقد اخوت بسته فرموده باشد انت اخی فی الدنیا والآخرة
غیر از من جمله حضار مجلس گفتند نے بعد از آن فرمود هیچکس در میان شما هست که حضرت در شان او فرموده
باشد من کنت مولاه فهذا مولاه غیر از من همه گفتند نے آنگاه فرمود هیچ احدی در میان شما هست که
آن سرور با او فرموده انت منی بمنزلة هرون من موسی الا انه لا نبی بعدی غیر از من جمیع حضار
از صحابه کبار گفتند نے پس فرمود در میان شما هیچ مردی هست که امین وحی و مهبط امر و نهی او را بسوره برائت
موتمن داشته و عالی شان گردانیده باشد باین کلمه کافیه و جمله وافیه که لا یؤدی عنی الا انا او رجل من عترتی
غیر از من زمره حضار باجمعهم گفتند نے فرمود آیا نمیدانید که سید بشر و شفیع روز محشر رجل مهاجرین و کل انصار تا آنکه
امرا تعیین فرموده بر همه سرایا بجانب دشمن فرستاده و ایشان را دعوت بانقیاد و متابعت امیر جیش نموده
و بر من هرگز کسی را امیر نگردانید طائفه حاضرین باجمعهم گفتند بلی همچنین بوده که میفرمائی دیگر گفت آیا میدانید
که معلم علمت علم الاولین و الآخرین اعلام علم من فرموده و مرا اسرار اعلام کرده باین طریقه که انا مدینة العلم
و علی بابها گفتند آرے میدانیم دیگر فرمود آیا نمیدانید که اصحاب رسول بکرات و مرات در مقام مخاطره با اعدا گذاشته
از معرکه محاربه فرار نمودند و من هرگز در هیچ موطن بخوف از آن سرور تخلف نموده نفس خویش را وقایه نفس نفیس
و جثه مجسمه قدس آنحضرت کردم گفتند بلی همچنین است باز فرمود آیا نمیدانید که اول مردے که قدم در دائره
اسلام نهاده و اسلام در آورده منم همه گفتند بلی میدانیم آنگاه فرمود کدام یک از ما نزدیکتر است برسول صلی الله علیه وسلم از روی نسب جمله گفتند مرتبه قرابت تو
باسلام و قدم هجرت تو در راه قربت و قرابت با آن سرور راسخ و محکم است در آنحال عبدالرحمن گفت یا ابا الحسن همچنین این فضائل که برشمردی
هست که تحت بیان آوردی و جمیع اصحاب بدین امور اقرار و اعتراف دارند و لکن اکنون اکثر مردم بعثمان
میل نموده با او بیعت کردند متوقع از جناب تو آنکه با جمهور موافقت نمائی و بقدم قبول و اقبال پیش آئی تا
عرصه ولایت فرمود بخدا سوگند که شما میدانید که احق بخلافت کیست و معذلک بمقتضی علم خود عمل نمی نمائید
بنا بر ملاحظه اغراض و مصالح دنیوی خود و الله که متسلم داشتم این امر را بر غیر خود زیرا که میدانم که سلامت مسلمانان
در ین تنزل و تسلیم است چه درین تسلیم حیف بر خاصه نفست نه بر اسلام و مسلمانان ترک منافسه فیما کردم

طلباً للاجر الحقیقی و با عثمان بیعت فرموده این ابیات آبدار که از زبان ابر گهربار بحر معلوم در شاهوار کرم است بر
صفحهٔ روزگار یادگار مانده مناسب این مقاوله و گفتار است ؏ قد یعلم الناس انا خیرهم نسباً و
نحن افخرهم بیتاً اذا فخروا ؛ رهط النبی وهم مأوی کرامته ؛ و ناصر الدین والمنصور
من نصروا ؛ والارض تعلم انا خیر ساکنها ؛ کما به یشهد البطحاء والمطر ؛ والبیت ذی
الستر والارکان لو سئلوا ؛ نادی بذلک رکن البیت والحجر ؛ و مما یناسبه ؏ کمال قدر
تو هر کس کجا تواند دید ؛ بچشم سر فلک گجلی ار شود ز رقابه فراز قدر تو قدر دگر چنان باشد ؛ که وهم از ان سوی گردون
گمان برد صحرا ؛ اگر ز کوه بپرسد کسی ببانگ بلند ؛ که در میانه اولاد آدم و حوا ؛ کسی نظیر تو در هیچ زمانه ندید ؛ بپاسخ
گفت گواهی بزبان صدا انتبیه اگر قائلی گوید چرا جناب ولایت پناه در قضیه معویه این دستور عمل نفرمود چه سلامت
مسلمانان دران وقعه نیز در تنزل و تسلیم وے بود جواب گوئیم فرق بین الصورتین در غایت وضوح است
چراکه امیر المومنین عثمان را شائسته خلافت میداشت اما خود را احق میدانست بنا بر حصول مصلحت اسلام و
مسلمانان از حق خود گذشت و اما معویه را شائسته خلافت و سزاوار حکومت و امارت عامه مسلمانان نمیدانست
چه غیر از امیر جمعی دیگر در میان صحابه بخلافت احق از معویه بودند و با وجود تشریف خود و آن جمع اگر رضا بخلافت
معویه داده خلل و اختلال در اسلام افتادے و التزام مداهنه در امر دین نموده بودے بالضروره
بمحاربه اهل بغی مشغول شد حفظاً للحیف علی الاسلام والمسلمین و دران کلام که درین قضیه فرموده لیکن حیفا لاعلی
خفا اشارتی باین معنی هست و ایضاً چون دران صورت اهل حل و عقد از مهاجرین و انصار بر بیعت با امیر اجماع و اتفاق نموده
بودند معویه بحکم حدیث صحیح اذا بویع لخلیفتین بعدی فاقتلوا الاخیر منهما مستحق قتل و محاربه گشته بود و درین صورت چون اهل حل و عقد
بر خلافت عثمان مبایعت نموده بودند نزاع با او شق عصا المسلمین بود مخالفت نفرمود والحمد للّه الملک المعبود تم ما نحن فی رد الاجوبة ان فی ذلک لعبرة
لاولی الالباب ؏ هشتم آنکه حضرت عبدالله بن عباس علیه رضوان الله الناس در مکالمه خود با عائشه بلا شبهه استدلال بحدیث مدینة العلم نموده جناب
امیر المومنین علیه السلام را مصداق باب مدینه علم فرموده و حضرت عائشه با آن بغض و عناد و حقد و لدد بجناب ابی الائمة الامجاد علیه آلاف السلام من رب العباد و بر رد و انکار
آن نشتند و چار و ناچار مهر سکوت بر لب خویش زدند و ازینجا بکمال ظهور واضح و لائح میشود که حدیث انا مدینة العلم و علی بابها در عصر جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب بلا شک و ارتیاب بر فضیلت ظاهره و منقبت باهره جناب ولایتمآب علیه آلاف التسلیم من الله الوهاب
بود که در سلک قطعیات انسلاک داشت و دوست و دشمن از فضائل محتومه و مناقب معلومه آنجناب
می نگاشت پس چگونه بصیرے میتوان گفت که این تاویل علیل اعور جعلی از صحت عاری و حرفی از ان تحریف

سخیف اگر رو بسوی امکان می‌آرد حاشا ثم حاشا که احدی از عقلا دیده و دانسته این تعامی صریح را بهر خود
پسندد و عبارت کتاب چنین تجاهل فضیح را او امن دامان بر خویش ببندد حالا شطری از مکالمه حضرت ابن عباس
بنابر روایات حضرات سنیه باید شنید عطاء الله بن فضل الله الشیرازی الشهیر بجمال الدین المحدث در روضة الاحباب
در ضمن روایت این مکالمه آورده عائشه گفت شما منت می‌نهید بر من برسول خدا ابن عباس گفت چه بوده
است ما را که برسول خدا منت نکنیم حال آنکه اگر مقدار سر موی یا ناخنی از آنحضرت بر تو بودی هر آئینه منت بر ما
و بر جمیع مردم می‌نمودی و هر شرف که حالا ترا هست بواسطه آنست که یکی از زوجات مطهرات آنحضرتی
و نیستی تو از روی جمال و از راه شرف و حسب و از معرق و نسب احسن و اکرم و ابهج از ایشان
و میخواهی که سخن گوئی و عصیان نورزند و امر فرمائی و خلاف امر تو نکنند و ما بمنزله لحم و دم رسول و وارث علم
او باشیم عائشه گفت با وجود علی بن ابی طالب ترا نرسد که ازین مرتبه سخن گوئی ابن عباس گفت این کلام
که دم ازین مقال و حال میزنی من معترف و معترفم بحقوق او و باین که وی احق و اولی و اقرب و احری است
بآنحضرت از من زیرا که برادر و پسر عم آنسرور و زوج دختر پاکیزه گوهر و پدر دو سبط مسمی بشبیر و شبر و باب علم
و مشابه او بسبب جود و حلم و کشاینده پرده‌های کرب و راننده غم و زداینده غبار ملال ما از روی هم از صفوف
و فعل با حاصل آنحضرت وی بوده این گفت و از نزد عائشه برخاست و پیش امیر المؤمنین آمد و حکایات
ماجری بینهما مفصلا و مشروحا بعرض رسانید و هم آنکه اخطب خوارزم در کتاب المناقب کما سمعت
سابقا نامه از عمرو بن عاص بنام معویه نقل کرده که شطری از آن اینست و اما نسبت ابا الحسن اخا
رسول الله صلی الله علیه و سلم و وصیه الی الحسد و البغی علی عثمان و سمیت الصحابة
فسقة و زعمت انه اشلاهم علی قتله فهذا غوایة و یحک یا معویة اما علمت ان ابا حسن
بذل نفسه بین یدی رسول الله صلی الله علیه و سلم و بات علی فراشه و هو صاحب
السبق الی الاسلام و الهجرة و قد قال فیه رسول الله صلی الله علیه و سلم هو منی و انا منه
و هو منی بمنزلة هرون من موسی الا انه لا نبی بعدی و قد قال فیه رسول الله صلی الله
علیه و سلم یوم غدیر خم الا من کنت مولاه فعلی مولاه اللهم وال من والاه و عاد من عاداه
وانصر من نصره و اخذل من خذله و هو الذی قال فیه علیه السلام یوم خیبر لاعطین
الرایة غدا رجلا یحب الله و رسوله و یحبه الله و رسوله و هو الذی قال فیه علیه السلام

يوم الطير اللهم ائتني بأحب خلقك اليك فما دخل اليه قال وال من والاه وقد قال فيه يوم
النضير علي امام البررة وقاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله وقد قال فيه علي
وليكم من بعدي واكد القول عليك وعلي وعلى جميع المسلمين وقال اني مخلف فيكم الثقلين
كتاب الله عز وجل وعترتي وقد قال انا مدينة العلم وعلي بابها وقد علمت يا معاوية ما انزل
الله تعالى من الآيات المتلوات في فضائله التي لا يشرك فيها احد كقوله تعالى يوفون بالنذر
انما وليكم الله ورسوله والذين آمنوا الذين يقيمون الصلوة ويؤتون الزكوة وهم راكعون
افمن كان على بينة من ربه ويتلوه شاهد منه رجال صدقوا ما عاهدوا الله عليه وقال
الله تعالى لرسوله عليه السلام قل لا اسئلكم عليه اجرا الا المودة في القربى وقد قال
له رسول الله صلى الله عليه وسلم اما ترضى ان يكون سلمك سلمي وحربك حربي
وتكون اخي ووليي في الدنيا والآخرة يا ابا الحسن من احبك فقد احبني ومن ابغضك فقد
ابغضني ومن احبك ادخله الله الجنة ومن ابغضك ادخله الله النار وكتابك يا معوية
الذي كتبت هذا جوابه ليس مما يخدع به من له عقل او دين والسلام ازین عبارت ظاهر
است که عمرو بن عاص در نامه که بنام معاویه نوشته حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها را مثل دیگر فضائل جناب
امیر المومنین علیه السلام احتجاجا علی معویه مذکور ساخته بتقریع وتانیب وتشویر وتثریب آن عنود میود ولدود
عنود کما ینبغی پرداخته وازین مقام بر ارباب احلام واضح ولائح میشود که در زمان اصحاب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله ما هم سحاب اعدی عدو جناب امیر المومنین علیه السلام هم بلا شک وارتیاب انحدیث
وثیق النصاب را از جلائل فضائل حضرت ابوتراب وعوالی معالی آن عالی قباب میدانستند وانکار
وجود آن بتاویل وتسویل نمی توانستند پس اعور که باین تاویل ضئیل انکر مسلک تجاسر خاسر سپرده علاوه
برانکه مخالفت فهم اصحاب بعمل آورده در نصب وعدوان از عمرو بن عاص عاص ومعاویه عاویه غاویه نیز
قصب السبق برده وچرا چنین نبود حالانکه عداد عمرو بن العاص ومعاویه در زمره قاسطین ثبت واعور انکار
که باین تحریف سخیف اتباعا للخوارج لب کشوده باین حیثیت داخل زمره مارقین وان جهنم لموعدهم
اجمعین وهم انکه علامه زرندی در کتاب نظم درر السمطین کما سمعت سابقا در ذکر فضائل جناب امیر
علیه السلام گفته فضیلة اخری اعترف بها الاصحاب وابتهجوا وسلکوا طریق الوفاق

انتهى. عن ابن عباس رضي الله عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد بابها فليأت عليا. و شهاب الدين احمد در توضيح الدلائل على ترجيح الفضائل كما دريت سابقا در سياق روايات حديث انا مدينة العلم آورده و عن ابن عباس رضي الله تعالى عنهما أن رسول الله صلى الله عليه وعلى آله وبارك وسلم قال انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد بابها فليأت عليا رواه الترمذي وقال هذه فضيلة اعترف بها الاصحاب وابتهجوا وسلكوا طريق الوفاق وانتهجوا. ازين دو عبارت در كمال ظهورست كه حديث انا مدينة العلم از جمله فضائل جناب امير المؤمنين عليه السلام فضيلتيست كه تمامی اصحاب جناب رسالتمآب صلى الله عليه وآله وسلم بآن معترف ومبتهج بودند وطريق وفاق را دران سالك ومنتهج و پر ظاهرست كه اين اعتراف وابتهاج وسلوك طريق وفاق وانتهاج كاشف ازانست كه جمله اصحاب خواه از جمله موالين باشند يا از زمرهٔ معاندين اين حديث شريف را بلا تردد واختلاج وبلا وسواس وانزعاج فضيلت جناب امير المؤمنين عليه السلام ميدانستند و برين معنى اتفاق داشتند پس ظاهر گرديد كه آنچه اعور افجر در مقام تاويل ضئيل برآمده لفظ علي را بمعنى مرتفع گفته سراسر معاندت فهم اصحاب وتخطئهٔ امر حق وصواب نموده وباين مشاقت صريحه مسلك مخالفت اجماع اصحاب پيموده حسب افادات حضرات اهل سنت بمؤداى آيهٔ وافى هدايه ومن يشاقق الرسول من بعد ما تبين له الهدى ويتبع غير سبيل المؤمنين نوله ما تولى ونصله جهنم وساءت مصيرا مستحق كمال زجر وملام گرديده بلا ريب واشتباه راه تبار وتباب گزيده

يازدهم آنكه اين تاويل عليل مظهر كمال تعصب متفوه آنست از تتبع الفاظ وطرق اين حديث زيرا كه سابقا دانستى كه در طريق جابر بن عبد الله انصاری كه خطيب بغدادى وديگر اكابر آنرا روايت كرده اند اين الفاظ واقع شده سمعت رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم يوم الحديبية وهو آخذ بيد علي هذا امير البررة منصور من نصره مخذول من خذله فمد بها صوته وقال انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد العلم فليأت الباب. وازين روايت سراپا هدايت كه بحمد الله المنعام در ما سبق ببعض فوائد عاليه آن اشاره كرده ايم بر ارباب تامل وانعام واضح ولائحست كه جناب رسالتمآب صلى الله عليه وآله وسلم روز حديبيه كه از جملهٔ مشاهد معروفهٔ اهل اسلام ومحل اجتماع عظيم خواص وعوام بود دست حق پرست امير المؤمنين عليه السلام را گرفته اولا در حق آنجناب بكمال صراحت ارشاد فرمود كه اين امير بررة وقاتل فجره است كسيكه او را نصرت كند منصورست وكسيكه ترك نصرت او نمايد مخذولست وبعد اين ارشاد باسداد كه بوجوه عديده مفيد امامت وافضليت ووجوب اطاعت ابى الائمة الامجاد عليه وآله الصلوات الى يوم التناد ميباشد برفع صوت مبارک حديث انا مدينة العلم وعلي بابها را ارشاد فرمود پس

هرکسیکه ادنی بهره از عقل و فهم هم داشته باشد بنهایت اذعان و یقین تصدیق خواهد کرد که بلاریب مراد ازین حدیث
شریف از لفظ علی اسم مبارک همان بزرگوارست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم از اول خطاب بآن درین
وست او را بدست خود گرفته اهتمام تمام در اثبات امامت و افضلیت و وجوب طاعت او بافعال و اقوال خود
میفرمایند نه آنکه العیاذ بالله جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم درین حدیث از لفظ علی معنای بلند
خواسته است و خاتمهٔ کلام بلاغت نظام خود را که محل کمال اعتنا و احتفال و اهتمام ست از ذکر جناب امیر المؤمنین
علیه السلام یکسر فارغ ساخته حاشا و کلا این خیالی ست محال که اصلا در خاطر احدی از ارباب فهم و شعور خطور
نمیتواند کرد و بلکه بنظر حقیر امریست که بعد ملاحظهٔ این روایت کسی از صبیان ممیزین هم تجویز آن نخواهد کرد فضلا عن
الرجال فضلا عن اصحاب الفضل والکمال **دوازدهم** آنکه بطلان این تاویل ضئیل از ملاحظهٔ بعض طرق دیگر
این حدیث واضح و آشکارست سابقا دانستی که گنجی در کفایة الطالب آورده الباب الثامن والخمسون فی
تخصیص علی علیه السلام بقوله انا مدینة العلم وعلی بابها اخبرنا العلامة قاضی القضاة صدر الشام
ابو المفضل محمد بن قاضی القضاة شیخ المذهب ابی المعالی محمد بن علی القرشی اخبرنا حجة العرب زید بن
الحسن الکندی اخبرنا ابو منصور القزاز اخبرنا زین الحفاظ وشیخ اهل الحدیث علی الاطلاق احمد بن
علی بن ثابت البغدادی اخبرنا عبد الله بن محمد بن عبد الله حدثنا محمد بن المظفر حدثنا ابو جعفر الحسین
بن حفص الخثعمی حدثنا عباد بن یعقوب حدثنا یحیی بن بشیر الکندی عن اسمعیل بن ابراهیم الهمدانی
عن ابی اسحق عن الحرث عن علی وعن عاصم بن ضمرة عن علی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الله
خلقنی وعلیا من شجرة انا اصلها وعلی فرعها والحسن والحسین ثمرها والشیعة ورقها فهل یخرج من الطیب
الا الطیب انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد المدینة فلیأت الباب قلت هکذا رواه الخطیب فی تاریخه وطرقه
ازین روایت ظاهرست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم اولا حدیث شجره ارشاد فرموده و باین حدیث
شریف افاده نموده که آنجناب اصل شجره هستند و علی علیه السلام فرع آن شجره میباشند و حسنین علیهما السلام ثمر آن شجره هستند
و شیعه ورق آن شجره میباشند و ازین شجرهٔ طیبه سوای اجزاء طیبه چیزی دیگر خارج نخواهد شد و متصل همین کلام بلاغت انضمام
که کاشف از کمال جلالت و عظمت خمسهٔ نجبا علیهم آلاف التحیة والثنا میباشد حدیث مدینة العلم را ارشاد فرموده پس چگونه میتوان گفت
که درین حدیث العیاذ بالله مراد از لفظ علی اسم جناب امیر المؤمنین علیه السلام نیست بلکه لفظ علی بمعنی مرتفع وارد شده هل
هذا الا مصادمة العیان واقتفاء آثار العمیان واقتضاء جمهرة العدوان واتقوه بما لم ینزل الله به من

سلطان سیزدهم آنکه در بعض طرق وارد شده که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حدیث مدینة العلم را باین نهج ارشاد فرموده انما انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد بابها فلیأت علیا چنانچه سابقا دانستی که علامه ابو المجامع صدر الدین ابراهیم بن محمد الحموئی الجوینی در کتاب فرائد السمطین علی ما نقل عنه گفته اخبرنی الشیخ الصالح احمد بن محمد بن محمد القزوینی مشافهة بما یرویه عن الامام ابی القاسم محمد بن عبد الکریم اجازة ح وانبأنا الشیخ العدل جمال الدین محمد بن یوسف بن محمد بن یوسف بسماعی علیه بمسجد الربوة ظاهر مدینة دمشق قال انبأنا شیخ الشیوخ تاج الدین ابو محمد عبد الله بن عمر بن علی بن محمد بن حمویه الجوینی اجازة قالا انبانا شیخ الشیوخ سعد الدین ابو سعد عبد الواحد بن ابی الحسن علی بن محمد بن حمویه اجازة ح واخبرنا الشیخ علی بن محمد بن احمد بن حمزة الثعلبی اجازة بروایته عن ابی بکر وجیه بن طاهر بن محمد الشحامی قال انبا شیخ الشیوخ ابو سعد قراءة علیه بنیسابور فی سلخ شهر رمضان سنة ثمان وثلثین وخمسمائة انبأنا ابو محمد الحسن بن احمد الحافظ قال انبأنا السید ابو طالب حمزة بن محمد الجعفری قال انبأنا محمد بن احمد الحافظ قال بنا ابو صالح الکراسی بنا صالح بن احمد قال بنا ابو الصلت الهروی قال بنا ابو معویة عن الاعمش عن مجاهد عن ابن عباس عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد بابها فلیأت علیا ازین روایت که حموئی باسانید عدیده برای آن ذکر کرده واضح وظاهرست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بعد فرمودن حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها برای مزید هدایت وارشاد ونهایت ایقاف واعلام عباد انیهم فرموده است که فمن اراد بابها فلیأت علیا یعنی هرکه اراده کند باب مدینهٔ علم را پس بیاید نزد علی واین سیاق تام الاحقاق تاویل علیل عور قد لبصر ودیگر اربابِ نصب وعدوان را بحد کمال فساد وبطلان میرساند ونشتر خونین در رگ جان این زرافهٔ عظیمة الشنان میدواند زیراکه درین سیاق منور الآفاق جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم نام نامی جناب امیر المؤمنین علیه السلام را بنحوی مکرر ذکر فرموده اند که هرگز برای اعدای آنجناب محل قیل وقال ومجال تغریر واضلال جهال نمیباشد پس چگونه میتوان گفت که در حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها لفظ علی نام نامی جناب امیر المؤمنین علیه السلام نیست بلکه بمعنی مرتفع ست هل هذا الا انهماک فی الرقاعة والغرارة والاسترسال فی الصفاقة والدعارة

چهاردهم آنکه در بعض طرق این حدیث شریف وارد ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم این حدیث را بالخصوص بخطاب جناب امیر المؤمنین علیه السلام ارشاد فرموده وکلام بلاغت انضمام خود را درین خطاب باصواب باین عنوان آورده انا مدینة العلم وانت بابها یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها وربط الحکم

این روایت سراپا هدایت بحمد الله المتعال زبان معاندین سراپا جدال الکن و لال و کید ایشان در ضلال میشود و بسبب
کمال وضوح حق صراح و صدق بواح جمله اطفئ المصباح فقد طلع الصباح بی ساخته بر زبان اهل عرفان می رود
حالا این روایت واضحة الدرایة که در ضمن وجه بست و هشتم از وجوه اثبات این حدیث سابقا نیز گذشته است دیگر باره
باید شنید و روائح طیبه مسک مکررش برای تعطیر مشام جان باشله ایمان و ایقان باید شمید ابو الحسن علی بن عمر
بن محمد بن حسن بن شاذان بن ابراهیم بن اسحق السکری الحربی در کتاب الامالی علی مانقل عنه گفته ثنا اسحق بن مروان ثنا
ابی ثنا عامر بن کثیر السراج عن ابی خالد عن سعد بن طریف عن الاصبغ بن نباتة عن علی بن ابی طالب قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم انا مدینة العلم وانت بابها یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها و از
ملاحظه بعض طرق این حدیث واضح میشود که درین مخاطبه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم خطاب عالی نصاب
خود را باین الفاظ زینت ترتیب بخشیده است یا علی انا مدینة العلم وانت الباب کذب من زعم انه یصل الی المدینة
الا من قبل الباب و این الفاظ نیز مثل الفاظ سابقه فاتح باب حق و صواب قاطع لسن اهل تبار و تباب است که بعد آن هرگز
مجال دم زدن باقی نمیماند و جمله هفوات شان را که درین باب لغو بآن نموده باشند هباء منثورا می گرداند سابقا شنیدی
که علامه ابو الحسن علی بن محمد الطیب الجلابی المعروف بابن المغازلی در کتاب المناقب گفته اخبرنا ابو غالب محمد بن احمد
بن سهل النحوی رحمه الله تعالی فیما اذن لی فی روایته عنه ان ابا طاهر ابراهیم بن عمر بن یحیی حدثهم نا محمد بن
عبید الله بن محمد بن عبید الله بن المطلب نا احمد بن محمد بن عیسی سنة عشر و ثلثمائة نا محمد بن عبد الله
بن عمر بن مسلم اللاحقی الصفار بالبصرة سنة اربع واربعین ومائتین نا ابو الحسن علی بن موسی الرضا قال حدثنی
ابی عن ابیه جعفر بن محمد عن ابیه عن جده علی بن الحسین عن ابیه الحسین عن ابیه علی بن ابی طالب قال قال
رسول الله صلی الله علیه وسلم یا علی انا مدینة العلم وانت الباب کذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب
پانزدهم آنکه قطع نظر از الفاظ و طرق مذکوره که مُعیّنِ مرام و مُعیّنِ نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام ست از ملاحظه
دیگر احادیث جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الانجاب نیز که در سلک شواهد و مؤیدات این حدیث منسلک میباشند
بمفاد الحدیث یفسر بعضه بعضا ظاهر و باهر میشود که درین حدیث بلا ریب و اشتباه مراد از لفظ علی نام نامی جناب
امیر المومنین علیه السلام ست و این لفظ انور درین حدیث اشهر بمعنی آخر مستعمل نشده سابقا دانستی که ابن المغازلی
در کتاب المناقب گفته قوله صلی الله علیه وسلم اتانی جبریل بدرنوک من درانیک الجنة اخبرنا ابو محمد الحسن
بن احمد بن موسی الغندجانی نا ابو الفتح هلال بن محمد الحفار نا اسمعیل بن علی بن رزین نا اخی دعبل بن

علی نا شعبة عن المجالد عن ابی المتیاح عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اتانی جبرئیل
بدرنوک من الجنة فجلست علیه فلما صرت بین یدی ربی کلمنی وناجانی فما علمنی شیئا الا علمه علی فهو
باب مدینة علمی ثم دعاه النبی صلی الله علیه وسلم الیه فقال له یا علی سلمک سلمی وحربک حربی وانت العلم بینی
وبین امتی من بعدی ازین روایت واضح ولائح ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ارشاد فرمود که جبرئیل
علیه السلام نزد من فرشی از جنت آورد پس من بر او نشستم و هرگاه پیش پروردگار خود حاضر شدم او تعالی شانه
با من کلام کرد و مناجات فرمود پس هیچ چیزی بمن تعلیم نفرمود مگر اینکه علی آنرا بدانست پس او باب مدینهٔ علم من
است و بعد ازین جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم جناب امیر المومنین علیه السلام را پیش خود طلب نمود
و با آنجناب ارشاد فرمود که ای علی سلم تو سلم من ست و حرب تو حرب من ست و تو علم هستی درمیان من و درمیان
امت من بعد از من و ملاحظهٔ مضمون بدایت مشحون این خبر جلالت اثر چنانچه می بیخ مزعوم مشوم اعور
انکر را باسفل سقر می رساند و بطلان تاویل ضئیل و را از هر واضح و ظاهر او ضح و اظهر میگرداند زیرا که احدی
از ابله و صبیان هم نمی توان گفت که درین حدیث لفظ علی نام جناب امیر المومنین علیه السلام نیست فکذا
فی حدیث انا مدینة العلم کما هو ظاهر علی من له ادنی حظ من العلم والحلم شانزدهم آنکه علامه ابو محمد احمد بن
محمد بن علی العاصمی در زین الفتی کما مضی گفته اخبرنا محمد بن ابی زکریا الثقة رحمه الله قال حدثنا ابو الحسن
علی بن احمد بن عبدان قال اخبرنا محمد بن عمرو بن سلم الجعابی الحافظ ابو بکر قال حدثنی ابو محمد
القسم بن محمد بن جعفر بن محمد بن عبد الله بن محمد بن عمر بن علی قال حدثنی ابی عن ابیه
عن محمد بن عبد الله عن ابیه عبد الله بن محمد عن ابیه محمد عن ابیه عمر عن ابیه علی بن
ابی طالب رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لعلی ان الله امرنی ان ادنیک ولا
اقصیک واعلمک لتعی وانزلت علی هذه الآیة وتعیها اذن واعیة فانت الاذن الواعیة لعلمی یا علی وانا
المدینة وانت الباب ولا یؤتی المدینة الا من بابها ازین روایت ظاهر ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه
وآله وسلم با جناب امیر المومنین علیه السلام ارشاد فرمود که حق تعالی شانه مرا حکم فرموده است که قریب
گردانم ترا و دور نکنم و تعلیم تو نمایم تا تو یاد داری و بر من این آیه نازل شده است وتعیها اذن واعیة
پس تو اذن واعیهٔ علم من هستی ای علی و من مدینه ام و تو باب هستی و اتیان مدینه نمیشود مگر از باب آن
واین کلام هدایت نظام جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم که بخطاب جناب امیر المومنین علیه السلام

واقع شده تایید صریح حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها مینماید زیرا که درین ارشاد باسداد حضرت خیر العباد علیه و آله آلاف السلام الی یوم المعاد بعد اثبات کمال علمیت جناب امیر المومنین علیه السلام بوجه اذن واعیه بودن بخطاب خود آنجناب افاده فرموده است که من مدینه ام وتو باب آن هستی و پر ظاهرست که درین خطاب بلاغت نصاب یقینا وقطعا مراد از مدینه مدینهٔ علم می باشد و آنجناب باین کلام هدایت التیام خود را مدینهٔ علم وجناب امیر المومنین علیه السلام را باب مدینهٔ علم قرار داده است و بوجه مزید ظهور لفظ علم را درین کلام معجز نظام صراحة نیاورده وهرگاه بحمد الله ثابت شد که آنجناب درین حدیث شریف که صدور آن ازان جناب بلاشک وارتیاب بخطاب جناب ابو تراب علیه سلام الملک الوهاب واقع شده بعد ذکر نزول انجز وتعیها اذن واعیه واثبات بودن جناب امیر المومنین علیه السلام اذن واعیه علم آنجناب خود را بلفظ وانا المدینة مدینهٔ علم وجناب امیر المومنین علیه السلام را بلفظ وانت الباب باب مدینهٔ علم ظاهر فرموده باشد پس چگونه میتوان گفت که در حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها العیاذ بالله لفظ علی نام جناب امیر المومنین علیه السلام نیست بلکه بمعنای وصفی آن واقع شده ومراد ازان مرتفع هست هفدهم آنکه سید علی بن شهاب الدین الهمدانی در کتاب المودة فی القربی گفته وعن ابی ذر رضی الله عنه قال قال رسول الله صلعم علی باب علمی ومبین لامتی ما ارسلت به من بعدی حبه ایمان وبغضه نفاق والنظر الیه رافة ومودة عبادة ازین روایت ظاهر است که جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم ارشاد فرموده که علی باب علم من ست وبیان کننده است برای امت من آنچه فرستاده شده ام بآن بعد از من محبت او ایمان ست وبغض او نفاق ست ونظر بسوی او از راه مهربانی ودوستی عبادت ست واین روایت سراپا هدایت که بوجوه عدیده دلیل امامت جناب امیر المومنین علیه السلام ست دلالت قطعیه دارد برآنکه آنجناب باب علم جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم بود وهرگاه ازین حدیث شریف ثابت شد که جناب امیر المومنین علیه السلام باب علم جناب رسالتماب صلی الله علیه وآله وسلم ست پس بلاریب متحقق گردید که در حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها مراد از لفظ علی نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام ست وهرگز معنای مرتفع دخلی دران ندارد وتاویل ضئیل اعور اگر محض مصادمهٔ حق واضح وبحت معاندهٔ صدق لائح نباشد چه بود هیجدهم آنکه اخطب خوارزم در کتاب المناقب کما دریت سابقا گفته حدثنا سید الحفاظ ابو منصور شهردار بن شیرویه بن شهردار الدیلمی فیما کتب الی من همدان حدثنا ابو الفتح عبدوس بن عبد الله بن عبدوس الهمدانی کتابة اخبرنا الشیخ ابو طاهر

الحسين بن علي بن مسلمة رضي الله عنه من مسند زيد بن علي رضي الله عنه حدثنا الفضل بن
العباس حدثنا ابو عبد الله محمد بن سهل حدثنا محمد بن عبد الله البلدي حدثني ابراهيم بن عبيد الله
بن العلا حدثني ابي عن زيد بن علي رضي الله عنه عن ابيه عن جده عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه قال
قال النبي صلى الله عليه وسلم يوم فتحت خيبر لولا ان يقول فيك طوائف من امتي ما قالت النصارى في
عيسى بن مريم لقلت اليوم فيك مقالا لا تمر على ملأ من المسلمين الا اخذوا من تراب رجليك وفضل
طهورك يستشفون به ولكن حسبك ان تكون مني وانا منك ترثني وارثك وانت مني بمنزلة هرون من
موسى الا انه لا نبي بعدي وانت تؤدي ديني وتقاتل عن سنتي وانت في الآخرة اقرب الناس مني وانك
غدا على الحوض خليفتي تذود عنه المنافقين وانت اول من يرد على الحوض وانت اول داخل الجنة
من امتي وان شيعتك على منابر من نور رواء مرويين مبيضة وجوههم حولي اشفع لهم فيكونون
غدا في الجنة جيراني وان عدوك ظماء مظمئين مسودة وجوههم مقمحون حربك حربي وسلمك
سلمي وسرك سري وعلانيتك علانيتي وسريرة صدرك كسريرة صدري وانت باب علمي وان
ولدك ولدي ولحمك لحمي ودمك دمي وان الحق معك والحق على لسانك وفي قلبك وبين عينيك
والايمان مخالط لحمك ودمك كما خالط لحمي ودمي وان الله عز وجل امرني ان ابشرك انك وعترتك
في الجنة وان عدوك في النار لا يرد الحوض علي مبغض لك ولا يغيب عنه محب لك قال علي فخررت
له سبحانه وتعالى ساجدا وحمدته على ما انعم به علي من الاسلام والقرآن وحببني الى خاتم النبيين
وسيد المرسلين صلى الله عليه وآله ازین روایت ظاهرست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم
روز فتح خیبر بخطاب جناب امیر المؤمنین علیه السلام ارشاد فرمود که اگر نبودی اینکه بگویند در حق تو
گروهی چند از امت من آنچه نصاری در حق عیسی بن مریم گفتند هر آینه می گفتم امروز در حق تو کلامی که
نمی گذشتی بر جماعتی از مسلمین مگر آنکه میگرفتند از خاک پاهای تو و باقی مانده آب طهارت تو تا که طلب
شفا نمایند بآن ولیکن کافی ست ترا که تو از من بوده باشی و من از تو بوده باشم و تو وارث من باشی
و من وارث تو باشم و تو از من بمنزلهٔ هارون از موسی هستی مگر اینکه بعد از من هیچ نبی نخواهد بود و تو ادای دین
من خواهی کرد و بر سنت من قتال خواهی نمود و تو در آخرت از جمیع مردم قریب تر هستی بسوی من و بتحقیق که
تو فردا بر حوض خلیفهٔ من خواهی بود و دفع میکنی از آن حوض منافقین را و تو اول کسی هستی که بر من وارد

حوض میشوند و تو اول اهل جنت هستی از امت من و بتحقیق که شیعیان تو بر منبرهای نور خواهند بود در حالیکه سیراب و سیراب شده
خواهند شد و رخهای شان سفید خواهد بود و ایشان گرد من خواهند بود و من شفاعت ایشان خواهم کرد و ایشان فردا
در جنت همسایگان من میشوند و بدرستیکه دشمنان تو تشنه و تشنه داشته شده خواهند شد و رخهای شان سیاه خواهد بود
و دستهای شان پس پشت بسته خواهد شد و حرب تو حرب من ست و صلح تو صلح من ست و نهان تو نهان من ست
و آشکار تو آشکار من ست و پوشیدگی سینهٔ تو مثل پوشیدگی سینهٔ من ست و تو باب علم من هستی و بتحقیق که اولاد
تو اولاد من ست و گوشت تو گوشت من ست و خون تو خون من ست و بدرستیکه حق بر زبان تو و در قلب تو
و در میان دو چشم تو میباشد و ایمان با گوشت و خون تو آمیخته است چنانچه با گوشت و خون من آمیخته ست
و بدرستی که خداوند عالم مرا حکم فرموده است که بشارت دهم ترا که تو و عترت تو در جنت خواهند بود و دشمن تو
در آتش خواهد بود و وارد حوض نمی شود بر من هیچ دشمن تو و غائب نخواهد شد از ان حوض هیچ دوست تو انتهی
ملخص الحدیث و پر ظاهر ست که هرگاه جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم چنانچه درین خبر کرامت اثر
وارد شده جناب امیر المومنین علیه السلام را باب علم خود قرار داده باشد و آنرا در ضمن دیگر فضائل جلیله و مناقب
اصیله بخطاب خود جناب امیر المومنین علیه السلام ذکر فرموده باشد دیگر کدام سفیه خواهد بود که در حدیث انا
مدینة العلم و علی بابها مجال تاویل علیل اعور جنید و بصرف لفظ علی از علمیت بسوی وصفیت برای خود سفل
درکات جحیم برگزیند **نوزدهم** آنکه نیز اخطب خوارزم در کتاب المناقب گفته و انبانی ابو العلا هذا قال اخبرنا الحسن
بن احمد المقری قال اخبرنا احمد بن عبد الله الحافظ قال اخبرنا ابو الفرج احمد بن جعفر النسائی قال
حدثنا محمد بن جریر قال حدثنا عبد الله بن داهر بن یحیی الرازی قال حدثنی ابی داهر بن یحیی
المقری قال حدثنا الاعمش عن عبایة عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم هذا
علی بن ابی طالب لحمه من لحمی و دمه من دمی و هو منی بمنزلة هارون من موسی غیر انه لا نبی بعدی و
قال یا ام سلمة اشهدی واسمعی هذا علی امیر المومنین و سید المسلمین و عیبة علمی و بابی الذی اوتی منه
اخی فی الدنیا و خدنی فی الآخرة و معی فی السنام الاعلی ازین روایت ظاهر ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و
آله و سلم در حق جناب امیر المومنین علیه السلام ارشاد نموده که این علی بن ابی طالب ست که گوشت او گوشت من و
خون او خون من ست و او از من بمنزلهٔ هارون ست از موسی جز اینکه هیچ نبی نیست بعد از من و بخطاب ام سلمه
فرمود که ای ام سلمه گواه باش و بشنو که این علی امیر مومنین و سید مسلمین ست و ظرف علم من ست و باب من ست

که بمن میرسند از جانب او و برادر من ست در دنیا و دوست من ست در آخرت و همراه من خواهد بود در مقام بلند و بعد
ملاحظهٔ این ارشاد صریح و نص صحیح جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم احدی از ارباب عقل تاویل ضئیل
اعور انکر را وزنی نخواهد گذاشت و بادهوای این معنی که در حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها لفظ علی بمعنی بلند
ست خاک در دیدهٔ انصاف نخواهد انباشت بستم آنکه علامه محمد بن یوسف گنجی در کفایة الطالب کما سبق گفته الباب
الرابع والاربعون فی تخصیص علی بالمتابعة عند الفتنة اخبرنا العلامة مفتی الشام ابو نصر محمد بن هبة الله
القاضی اخبرنا ابو القاسم الحافظ اخبرنا ابو القاسم السمرقندی اخبرنا ابو القسم مسعدة
اخبرنا عبد الرحمن بن عمرو الفارسی اخبرنا ابو احمد بن عدی حدثنا علی بن سعید بن بشیر حدثنا
عبد الله بن داهر الرازی حدثنا ابی عن الاعمش عن عبایة عن ابن عباس قال ستکون فتنة فمن ادرکها منکم
فعلیکم بخصلتین کتاب الله وعلی بن ابی طالب فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو اخذ بید
علی وهو یقول هذا اول من امن بی واول من یصافحنی وهو فاروق هذه الامة یفرق بین الحق والباطل
وهو یعسوب المومنین والمال یعسوب الظالمین وهو الصدیق الاکبر وهو بابی الذی اوتی منه وهو خلیفتی
من بعدی ازین روایت سراسر هدایت واضح ست که ابن عباس فرمود که قریب ست که فتنه برپا شود پس هر که
از شما دریابد آن فتنه را پس لازم بگیرد دو چیز را یکی ازان کتاب خدا و دیگری علی بن ابی طالب علیه السلام ست
پس بتحقیق که من شنیدم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم را در حالیکه آنجناب دست علی را گرفته بود و
می گفت که این اول کسی ست که بمن ایمان آورد و اول کسی ست که بمن مصافحه خواهد کرد و اوست فاروق این
امت که فرق میکند درمیان حق و باطل و اوست حکمران مومنین و مال حکمران ظالمین ست و اوست صدیق اکبر و اوست
دروازهٔ من که مردم بمن میرسند از جانب او و اوست خلیفهٔ من بعد از من و هرگاه ازین ارشاد هدایت بنیاد چنانچه
می باید بصراحت ثابت شد که جناب امیر المومنین علیه السلام دروازهٔ جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم
ست که مردمان از ان دروازه بسوی آنجناب میرسند پس بحمد الله تعالی بطلان تاویل ضئیل اعور در حدیث انا
مدینة العلم وعلی بابها بمنتهای لمعان و اتضاح رسید و بر هر ذی شعور کالنور فی منتهی السفور منجلی گردید
که یقینا و قطعا مراد دران خبر از لفظ علی نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام ست و صرف آن بسوی معنی بلند
هرگز سمتی از جواز ندارد والله یحق الحق بکلماته **بست ونهم** آنکه سید علی بن شهاب الدین الهمدانی در کتاب السبعین
علی بالفضل عنه آورده الحدیث الاربعون عنه رضی الله تعالی قال قال رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم علی بن

ای عن عبد الله بن عباس ۱۲

ابی طالب باب الدین من دخل فیه کان مؤمنا ومن خرج منه کان کافرا و اورده صاحب الفردوس ازین حدیث
ثابت ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ارشاد فرمود که علی بن ابی طالب دروازهٔ دین ست هر که داخل
شود دران مومن خواهد بود و هر که خارج شود ازان کافر خواهد بود و در نهایت اتضاح ست که هرگاه بنص صریح جناب
رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم جناب امیر المومنین علیه السلام باب دین باشد هرگز عاقلی قبول نخواهد کرد که در حدیث
انا مدینة العلم وعلی بابها مراد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب از لفظ علی صفت مشتقه از علو می باشد و
نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام نیست بلکه بیقین خواهد دانست که مراد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله
وسلم از لفظ علی در قول خود وعلی بابها نام گرامی جناب امیر المومنین علیه السلام ست و آنجناب بلاشک و ارتیاب
باب دین را باب مدینهٔ علم قرار داده وهذا من الظهور بحیث لا یخفی علی من له ادنی مسکة وشعور ولکن الاعور
المتعامی المثبور لا یمیز لعمی قلبه بین الظلمات والنور وعلاوه برین از حدیث انا مدینة العلم بلاشبهه ظاهر ست که
جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مدینهٔ علم دین بود چه بعض علوم علم دین ست و امیر المومنین علیه السلام
بنص آنجناب باب دین ست پس باب مدینهٔ علم دین هم خواهد بود و تاویل ضئیل اعور اگر بی سود محض شده در
تسفیه و تجهیل و تبدیع و تضلیل او خواهد افزود و بالجمله فتاویل الاعور فی هذا الحدیث الوارد فی باب الدین
تاویل الجاحدین الحائدین و تحریف المعاندین الحاسدین والحمد لله علی رد کید الکائدین الماکرین بیست و دوم آنکه شیخ
سلیمان بن ابراهیم البلخی قندوزی در کتاب ینابیع المودة آورده وعن یاسر الخادم عن علی الرضا عن ابیه عن آبائه
عن رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال یا علی انت حجة الله وانت باب الله وانت الطریق الی الله وانت النبأ
العظیم وانت الصراط المستقیم وانت المثل الاعلی وانت امام المسلمین وامیر المومنین وخیر الوصیین و سید
الصدیقین یا علی انت الفاروق الاعظم وانت الصدیق الاکبر وان حزبک حزبی وحزبی حزب الله وان حزب
اعدائک حزب الشیطان ازین حدیث شریف و خبر منیف واضح و آشکار ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و
آله وسلم بخطاب جناب امیر المومنین علیه السلام ارشاد فرمود که یا علی تو حجت خدا هستی و تو دروازهٔ خدا هستی
و تو راه هستی بسوی خدا و توئی نبأ عظیم و توئی صراط مستقیم و توئی مثل اعلی و توئی امام مسلمین و امیر مومنین و
بهترین وصیین و سردار صدیقین یا علی توئی فاروق اعظم و توئی صدیق اکبر و بدرستی که گروه تو گروه من ست و گروه
من گروه خداست و تحقیق که گروه دشمنان تو گروه شیطان ست انتهی محصل الخبر و بعد ملاحظهٔ این خبر که نص
صریح ست درینکه جناب امیر المومنین علیه السلام باب الله بود احدی از ارباب نصفت تاویل ضئیل اعور را

در باب حدیث مدینة العلم قابل ادنی التفات نخواهد دانست زیراکه بزرگواری که مرتبهٔ عظمای او بحدی رسیده باشد
که باب الله بود چگونه باب مدینهٔ علم نخواهد بود و بعد ثبوت این معنی کدام عاقلی ست که حدیث انا مدینة العلم
وعلی بابها را از مدح و فضل جناب امیرالمومنین علیه السلام صرف کرده باین تاویل ضئیل که اوهن من کل موهون
است جنوح و رکون خواهد نمود بیست و سوم آنکه جلال الدین سیوطی در رسالهٔ القول الجلی فی فضائل علی گفته
الحدیث التاسع والثلثون عن ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال علی بن ابی طالب باب
حطة من دخل منه کان مومنا ومن خرج منه کان کافرا اخرجه الدار قطنی فی الافراد ازین حدیث شریف
واضح و لائح ست که جناب امیرالمومنین علیه السلام بنص جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باب حطه ست
وسابقا از افادهٔ علامهٔ سخاوی دانستی که این حدیث شریف مؤید حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها میباشد
وظاهر ست که تایید حدیث باب حطه برای حدیث مدینة العلم متصور نمیتواند شد بدون اینکه در حدیث مدینة العلم
مراد از لفظ علی ذات قدسی صفات جناب امیرالمومنین علیه السلام بوده باشد پس چگونه عاقلی بعد ازین تاویل
ضئیل اعور را در باب مدینة العلم قابل ادنی احتفال و اعتنا خواهد دانست و علاوه بر افادهٔ سخاوی از کلام
علامه عجیلی در ذخیرة المآل نیز ظاهر میشود که حدیث باب حطه مؤید حدیث انا مدینة العلم ست حیث قال ؎
ولیس منها نجوم موصمة * الا دمی من جل مقصوصه * فالاحجار المنبوذة لا تستطاب ولبن الاجر سایغة
بالمحراب بخلاف المنحوتة الصلاب وقد قالوا العلم مدینة مبنیة لبنة من الدرایة ولبنة من الروایة
فالعلم بهذا الشأن لبنة من السنة ولبنة من القرآن فی وسط مدینة علم وعلی لها باب فادخلوا الباب
سجدا یا اولی الالباب ازین عبارت ظاهر ست که علامهٔ عجیلی در آخر کلام خود بعد ذکر بودن جناب امیرالمومنین
باب مدینهٔ علم حکم نموده که داخل شوید باب را در حالیکه ساجد بوده باشید ای صاحبان الباب و بر صاحبان
فهم ظاهر ست که این کلام اشارهٔ لطیفه است بسوی قول خداوند عالم وادخلوا الباب سجدا وقولوا حطة
نغفر لکم خطایاکم وسنزید المحسنین وبسوی حدیث علی بن ابی طالب باب حطة پس بحمد الله تعالی حسب
افادهٔ علامه عجیلی بنهج لطیف ظاهر گردید که حدیث باب حطه مؤید حدیث مدینة العلم ست و ذات قدسی سمات
جناب امیرالمومنین علیه السلام باب مدینة العلم نیز هست و باب حطه نیز می باشد و حدیث انا مدینة العلم و
علی بابها و حدیث علی بن ابی طالب باب حطة هر دو مظهر کمال فضل آنجناب ست و آنچه اعور فاجر در صدد
تاویل حدیث مدینة العلم افتاده انکار اشتمال آن بر نام نامی جناب امیرالمومنین علیه السلام آغاز نهاده باطل

واضح التباب و در فساد و بطلان اظهر من السراب ست و علامه عجیلی اگرچه درین کلام ایمای لطیف بسوی حدیث
باب حطه نموده لیکن در جای دیگر بتصریح تمام آنرا ذکر فرموده حیث قال ه و دالله باب حطة من یلجه فمؤمن
وكافر من یخرجه + اخرج الدارقطنی ان النبی صلی الله علیه واله وسلم قال علی باب حطة من دخل منه كان
مؤمنا ومن خرج منه كان كافرا انتهی وچهارم آنكه احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی در مسند خود گفته ثنا یحیی بن
ادم و ابن ابی بکیر قالا ثنا اسرائیل عن ابی اسحق عن حبشی بن جنادة قال یحیی بن ادم السلولی وكان قد شهد
یوم حجة الوداع قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم علی منی وانا منه ولا یؤدی عنی الا انا او علی ازین
حدیث شریف که بطرق متکاثره و روایات متوافره او سابقا بتفصیل شنیدی واضح و ظاهر ست که جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم بتصریح تمام ارشاد فرموده که علی از من ست و من از علی هستم و ادا نمی کند از جانب من
مگر خود من یا علی و از کلام علامه سخاوی که در مقاصد حسنه آورده و در ما سبق مسطور گردیده است واضح و لائح
میشود که این حدیث مؤید حدیث مدینة العلم می باشد و مؤید بودن این حدیث برای حدیث مدینة العلم از کلام زرکشی
در کتاب لآلی منثوره فی الاحادیث المشهوره نیز واضح و لائح ست و پر ظاهر ست که تایید این حدیث برای حدیث
مدینة العلم بدون اینکه در حدیث مدینة العلم نام نامی جناب امیر المؤمنین علیه السلام مذکور باشد نمی تواند شد
پس ازینجا واضح گردید که [illegible] در تاویل باطل خود تعامی صریح و تناکر فضیح را مرتکب می شوند و
هرگز راه تامل و تدبر اصلا الفاظ حدیث و مؤیدات آن نمی روند بیست و پنجم آنکه رکاکت و بطلان و سخافت و
هوان این تاویل علیل و تسویل ضئیل بحدی رسیده که بسیاری از علمای اهل سنت خود درپی رد و ابطال
آن افتاده داد توهین و تهجین و تفنید و تندید آن داده اند سابقا شنیدی که علامه عاصمی در زین الفتی بعد نقل
این تاویل سراسر تسویل از خوارج و اتباع شان انجذام و فساد و انخرام و انهداد آن بعبارت موجزه بلیغه
ظاهر و باهر نموده کمال اضمحلال و بوار و تباب و تبار آن کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار فرموده
حیث قال واما الاداء بذلك الوقیعة فی المرتضی رضوان الله علیه والحط عن رتبته وهیهات لا یخفی علی البصراء النهار وابن حجر
مکی با آنهمه تشدد و تعصب و تهجم و تصلب که اکابر اهل نحله او نیز اعتراف بآن دارند این تاویل باطل و تسویل عاطل را شبه سفسطه
دانسته و آنرا رای باطل گفته و کسیکه باین تاویل ضئیل احتجاج بر اهل تشیع نماید او را از زمره اهل تحقیق خارج و در جرگه مخلطین داخل
نموده چنانچه در منح مکیه شرح قصیده همزیه در شرح شعر ـ لم یزده کشف الغطاء یقینا + بل هو الشمس ما علیه غطاء + بذکر این
حدیث شریف گفته واحتج بعض من لا تحقیق عنده علی الشیعة بان علیا اسم فاعل من العلو ای عال بابها فلا ینال لكل احد

وهو بالسفساف اشبه لاسیما وفی روایة ابن عبد البر فی الاستیعاب انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأته من بابه اذ مع تحدیق النظر فی هذه الروایة لا یبقی تردد فی بطلان ذلک الرای فاستفدنا بهذا و علامهٔ مناوی نیز این تاویل ضئیل وتحریف سخیف را از جملهٔ تمحلات فاسده وتکلفات کاسده ظاهر فرموده طریق ازراء وتحقیر آن باقدام تثبیت وتقریر پیموده چنانچه در فیض القدیر در شرح حدیث انا دار الحکمة گفته ومن زعم ان المراد بقوله وعلی بابها انه مرتفع من العلو فقد تمحل لغرضه الفاسد بما لا یجدیه ولا یسمنه ولا یغنیه و نیز مناوی در تیسیر گفته ومن زعم انه من العلو وهو الارتفاع فقد تمحل لغرضه الفاسد بما لا یجدیه و محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمانی مسلک توهین وابطال وتهجین واخمال این تاویل سمج وتسویل لجلج کما ینبغی سپرده بذکر وجوه عدیده رد وافساد این تعلل بی بنیاد قصب السبق از دیگر علمای سنیه درین باب برده چنانچه در روضهٔ ندیه در ذیل اثبات حدیث مدینة العلم وبیان معانی آن گفته واما ما قیل فی قوله صلعم وعلی بابها ان علیا هنا صفة مشبهة بالفعل ای ومرتفع بابها علی متناوله وعال عن ایدی متعاطیه فکلام من جنس کلام الباطنیة لا یقبله الاسماع اما اولا فلانه خلاف ما فهمه الناس اجمعون من الحدیث واما ثانیا فلانه ینافی ما ثبت من کونه صلعم بعثت با لحنیفة السمحة السهلة فان علومه [بالحنیفیة]
صلعم علوم واضحة الالفاظ ظاهرة الدلالات فهمها اهل الحضر والبوادی واما ثالثا فلانه لا طائل تحت الاخبار بان باب علومه صلعم عال مرتفع الا تبعید العلم وتوعیر مسلکه وسد بابه وقد علم انه صلعم ما اشاد فی ذلک ولا کان من هدیه صلعم توعیر مسالک العلم سیما العلوم النبویة وکیف یوعر مسالک علوم الشریعة وقد بعث مبینا للناس ما نزل الیهم وبالجملة لو لا عمی البصائر والعصبیة التی تکنها الضمائر لما کان مثل هذا الکلام یکتب ولا یفتقر الی الجواب واز مطالعهٔ این تحقیقات علمای کبار و افادات علمای احبار سنیه که در رد این تاویل سراسر خسار بر روی کار آورده اند واز ملاحظهٔ کلمات تعییر آمیز وتمحلات تشویر انگیز که با یراد آن در سطاوی کلام حظ کافی از تخجیل قائل این تاویل برده اند انچه از مطاعن ومعائب ومخازی ومثالب در حق اعور اخجر عائد می گردد اگرچه برای ناظر بصیر واضح ومستنیر ست لیکن بغرض مزید تبصیر وتذکیر بتلخیص وتحریر آن نیز می پردازم اول آنکه از قول علامهٔ عاصمی وتکلموا فی تاویل هذا الحدیث فذهبت الخوارج ومن قال بقولهم الی ان المراد بقوله وعلی بابها ای رفیع الباب من العلو الخ ظاهر ست که ادعای این معنی که علی درین حدیث وصف مشتق از علو ست ونام جناب امیر المومنین علیه السلام

نیست مذهب خوارج وقائلین بقول ایشان میباشد پس بحمد الله تعالی ظاهر گردید که اعور افجر از جمله خوارج وقائلین بقول ایشان میباشد و بذکر این تاویل باطل وتسویل عاطل خاک مذلت وخسار بر سر خود می پاشد وهذا مما قد سبق التنبیه علیه دوم آنکه از قول عاصمی وانما اراد وا بذلک الوقیعة فی المرتضی رضوان الله علیه والحط عن رتبته واضح است که مقصود خوارج واتباع ایشان ازین تاویل باطل نیست که بی ادبی درحق آنجناب نمایند وحط رتبه آنحضرت بعلو آن رند پس متحقق گردید که اعور افجر بذکر این تاویل باطل بی ادبی درحق جناب امیر المومنین علیه السلام وحط رتبه آنحضرت بعلو آن رند پس متحقق گردید که اعور افجر بذکر این تاویل باطل بی ادبی درحق جناب امیر المومنین علیه السلام وحط مرتبه آن امام عالیمقام آغاز نهاده داد اتباع کلاب نار کما ینبغی داده وقد سبق التنبیه علی هذا ایضا سوم آنکه از قول عاصمی وهیهات لا یخفی علی البصراء النهار واضح وآشکارست که ذهاب خوارج بسوی این تاویل باطل از قبیل اخفای نهار از انظار اهل الابصار میباشد وچون اعور افجر باین تاویل باطل لب کشاده پس ظاهر گردید که این اعور بادی العوار باوصف عور خود اخفای نهار از انظار اهل الابصار میخواهد لیکن این مقصود نامحمود او از حیز امکان خیلی بعیدست چه وجود نهار بر ابصار در حیز اختفا و استتار نمیماند وهذا ایضا اسلفنا التنبیه علیه چهارم آنکه از قول ابن حجر واحتج بعض من لا تحقیق عنده علی الشیعة بان علیا اسم فاعل من العلو ای عال بابها فلا ینال لکل احد ظاهرست که نزد ابن حجر کسی که باین تاویل باطل احتجاج بر شیعه نموده است او از تحقیق بهره ندارد و پر ظاهرست که اعور بعین تاویل باطل احتجاج بر شیعه نموده و بزعم باطل خود از مبطل احتجاج اهل حق دانسته پس حرمان اعور انکر فی النهیق از فضیلت تحقیق حسب افادهٔ ابن حجر افیق ثابت خواهد بود وعلی التحقیق والله ولی التوفیق پنجم آنکه از قول ابن حجر وهو بالسفساف اشبه ظاهرست که این تاویل باطل اشبه بسفساف می باشد وچون اعور عساف باین تاویل واضح الاعتساف لب کشوده پس اتصاف او بسفساف وجزاف نزد اهل انصاف ثابت خواهد بود بلا خلاف والله ولی الانتصار ولا انتصاف ششم آنکه از قول ابن حجر اذ مع تحدیق النظر فی هذه الروایة لا یبقی تردد فی بطلان ذلک الرای واضح ست که این تاویل ضئیل رای باطل ست وبا تحدیق نظر در روایت استیعاب تردد در بطلان آن باقی نمی ماند و ازینجا متحقق گردید که اعور بذکر این رای باطل خود را از حلیهٔ اصابت عاطل گردانیده وبسبب عدم تحدیق نظر در روایت استیعاب اعوریون خود کما ینبغی بمعرض اثبات رسانیده وانی کان للاعور ان یطالع کتاب الاستیعاب فضلا عن ان یمعن النظر فی الفاظ هذا الحدیث الماثورة فی کتب القوم بالاستیعاب هفتم آنکه از قول مناوی ومن زعم ان المراد بقوله وعلی بابها انه مرتفع من العلو فقد تمحل لغرضه الفاسد بما

لا یجد به ولا یسمنه ولا یغنیه واضح ست که هر که گمان کند که مراد از قول آنجناب وعلی بابها این ست که آن باب مرتفع ست پس تحقیق که او تحمل کرده برای غرض فاسد خود بچیزی که نافع او نیست واو را فربه وبی نیاز نمی سازد وظاهر ست که اعور را نکر زاعم همین زعم باطل ست پس متحمل بودن او بلا ریب وانتسام او باین وصمت وعیب ثابت خواهد بود والله الموفق للارشاد وکل معاند مجحود هشتم آنکه ازین قول مناوی این هم ثابت ست که هر که چنین زعم باطل داشته باشد او صاحب غرض فاسد ست وبر ظاهر ست که اعور این زعم باطل بلا شبهه دارد پس بودن او صاحب غرض فاسد وغرض کاسد محل اشتباه محققین نبا نخواهد بود نهم آنکه ازین کلام مناوی ظاهر ست که زاعم این تاویل باطل را تحمل وفائده نمی رساند واو را فربه وبی نیازی نمی گرداند وچون اعور نحم متفوه باین تاویل ضئیل گردیده واو را خیلی نافع بحال خود دیده چه احتجاج روافض بر بنای آن باطل انگاشته بانگ بی هنگام وعلی هذا یبطل الاحتجاج به للروافض بر داشته پس قلت عقل وحسب افاده مناوی ظاهر وباهر گردید ومتحقق شد که باوصفیکه این تاویل ضئیل بهر منکرین فضل قسیم الجنة والنار مصداق ولیس لهم طعام الا من ضریع لا یسمن ولا یغنی من جوع میباشد لیکن اعور انکر آنرا از کمال جهل ونادانی بحال خود نافع می انگارد ودست از تمسک وتشبث بآن بر نمیدارد دهم آنکه از کلام علامه یمانی واضح ست که این تاویل باطل از جنس کلام باطنیه است وسخافت ورکاکت اقوال باطنیه ونهایت بطلان وفساد بلکه مشتمل بودن آن بر زیغ والحاد بر ناظر کتب مذاهب واسفار مقالات مخفی ومحتجب نیست وچون اعور انکر بهمین تاویل باطل متمسک گردیده پس ثابت شد که کلام او درین باب از جنس کلام باطنیه اقتباس ست واو بذکر این کلام نافرجام مشابهت ومضاهات با باطنیه لئام وملاحدهٔ طغام اکتساب نموده بجمع خروج وحرو ریت بالحاد وباطنیت درین کلام استیجاب زجر وملام افزوده یازدهم آنکه از افادهٔ علامهٔ یمانی واضح ست که این تاویل باطل کلامی ست که اسماع آنرا قبول نمی کند فظهر ان الاعور المتفوه بهذا الکلام الذی تنفر عنه الاسماع وتمجه الطباع قد اصابته افة فی سمعه کما اصابت فی عینه فلو یمیز بین زین الکلام وشینه ولم یبق له سمع ولا بصر حتی یکف لسانه عن هذا الهزل والهذر وانه هو واتباعه فی هذا الباب لمدا خوردون معذولون وانهم عن السمع لمعزولون دوازدهم آنکه از افادهٔ علامهٔ یمانی ظاهر ست که این تاویل باطل خلاف فهم جمیع مردم ست پس ظاهر شد که اعور بذکر این تاویل مخالفت جمیع مردم نموده خود را از جملهٔ ناس خارج گردانیده ودر زمرهٔ اشباه ناس گنجانیده وقد سبق التنبیه علی هذا ایضا فیما مضی سیزدهم آنکه افادهٔ

علامهٔ یمانی ثابت ست که این تاویل باطل منافات دارد بمبعوث شدن جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بحنیفیه سمحه سهله پس محقق شد که اعور فاقد البصر در ذکر این تاویل فاسد چنان کورانه راه رفته که از منافات آن بامور ثابته قطعیه که هر ذی شعور از ان باخبرست خبری نگرفته و باین تاویل باطل امری را که موجب افضلیت سرور کائنات و محل افتخار متبعین آن خیر البریات ست نفی نموده فبعداً لمن عنود قد ضرب علی قلبه بالاسدام وسحقاً لمن کنود بدّ علی اضرابه فی الوغی واللداد چهاردهم آنکه از افادهٔ علامهٔ یمانی ظاهرست که این تاویل ضئیل هیچ فائده ندارد جز دور گردانیدن علم و دشوار نمودن راه آن و بند کردن دروازهٔ آن حالانکه معلوم است که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم گاهی شدت درین باب نفرموده و از سیرت آن جناب دشوار گردانیدن طرق علم نیست خاصةً علوم نبویه و چگونه آنجناب طرق علم شریعت دشوار گرداند حالانکه مبعوث شده است آن جناب بیان کننده برای مردم انچه نازل شده بسوی ایشان و ازینجا ظاهر گردید که اعور را که دست تمسک باین تاویل ضئیل زده است چنان سرمست بادهٔ رقاعت و صفاقت میباشد که اصلاً التفاتی بتطرق چنین نقص عظیم بساحت علیای جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم نمی نماید و بی تامل و تدبر در مودای این تاویل ضئیل زبان بشاعت ترجمان خود را بآن می آلاید فالویل له کل الویل کیف خاض من الضلال مثل هذا السیل ودخل من غیاهب العمی حاسباً اظلم من اللیل ومعنی الک خاب مسعاه حیث رام ما لایستطاع بالاذیال والنیل پانزدهم آنکه از افادهٔ علامهٔ یمانی واضح ستکه اگر کوری بصائر و عصبیتی که آنرا پوشیده میکند ضمائر نمی بود هر آینه مثل این کلام یعنی کلامی که مشتمل برین تاویل ضئیل ست نوشته نمی شد و محتاج بجواب نمی گردید و پر ظاهرست که اعور را نکه باین تاویل ضئیل مائل و بکلامی که مشتمل بر آن ست متفوه و قائل شده پس ثابت گردید که او بوجه عمای بصائر و عصبیت مکنونهٔ ضمائر بکلامی تفوه نموده که از غایت فساد و بطلان و سقوط و هوان محتاج بجواب نیست و خود او درین باب لائق کلام و خطاب اصحاب الباب نیست ولیکن ارباب ابصار ناچار بوجه اضطرار رو بسوی ابدای عوار کلام بیّن الاعوار او می آرند و طریق تحقیر این اعور فاضح العار بامعان انظار می سپارند والحمد لله المبین للسل علی ظهور ابتلاء الاعور بادهی البوائق وتبیین اتصافه بعمی الابصار والبصائر ووضوح ابطانه للعصبیة التی تکنها الضمائر والله العاصم عن التردی فی مهاوی الجرائر وهو الواقی العاصم عن اقتراف الصغائر والکبائر وسخاوی که از جملهٔ معاریف محدثین و مشاهیر منقدین سنیه است بعد اثبات حدیث مدینة العلم کلامی عجیب و تقریر غریب نموده که کاشف کمال

بعد او سعت ادراک حقائق و مزید نهایت عجابت او ست از نقل دقائق چنانچه در مقاصد حسنه بعد تحقیق حدیث مدینة العلم گفته ولیس فی هذا کله ما یقدح فی اجماع اهل السنة من الصحابة والتابعین فمن بعدهم علی ان افضل الصحابة بعد النبی صلی الله علیه وسلم علی الاطلاق ابو بکر ثم عمر رضی الله عنهما وقد قال ابن عمر رضی الله عنهما کنا نقول ورسول الله صلی الله علیه وسلم حی افضل هذه الامة بعد نبیها ابو بکر وعمر وعثمان فیسمع ذلک رسول الله صلی الله علیه وسلم فلا ینکره بل ثبت عن علی نفسه انه قال خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم ابو بکر ثم عمر ثم رجل آخر فقال له ابنه محمد بن الحنفیة ثم انت یا ابت فکان یقول ما ابوک الا رجل من المسلمین رضی الله عنهم وعن سائر الصحابة اجمعین واین کلام رکاکت انضمام موهون و مطعون ست بچند وجه **اول** آنکه ادعای اجماع صحابه و تابعین و من بعدهم بر افضلیت ابو بکر کذب بحت و زور محض ست و بحمد الله بطلان آن بوجوه عدیده و براهین سدیده در مجلد حدیث طیر در رد کلام تفتازانی مبین و مبرهن شده و بعد آن مجال احدی نیست که لب باین دعوی باطله کشاید و عصبیت و عناد خود را واضح و آشکار نماید **دوم** آنکه دعوی اجماع صحابه و تابعین و من بعدهم بر افضلیت عمر بعد ابو بکر هم فاسد و باطل ست و بعون الله تعالی دلائل قاطعه و براهین ساطعه فساد و کساد آن نیز از ملاحظه مجلد مذکور و غیر آن واضح و لائح ست پس زبان خود را بنقل این هفوه باطله آلودن ابواب لوم و ملام ارباب احلام بر روی خود کشودن ست **سوم** آنکه اگر بالفرض و التقدیر اجماع صحابه و تابعین و من بعدهم بر افضلیت شیخین منعقد هم شده باشد چون حدیث مدینة العلم و دیگر ادله واضحه لاتحصی برای ابطال و افساد آن موجود ست چگونه آنرا صحیح توان دانست زیرا که هیچ عاقلی اجماعی را که بر مخالفت نص واقع شده باشد لائق ادنی التفات و قابل قبول و اعتنا نخواهد دید چه جای اجماعی که بر خلاف نصوص کثیره و احادیث وفیره جناب سرور کائنات علیه و آله آلاف

الصلوات والتسلیمات انعقاد یافته باشد که درین وجوه از فساد و بطلان کان اظهر من الشمس وابین من الامس است
چهارم آنکه استدلال بحدیث ابن عمر که سخاوی درین کلام مرتکب آن شده از قبیل استشهاد ابن آوی بذنبه میباشد
سبحان الله ابن عمر را چه قابلیت ست که کلام او را کسی در تفضیل ابوبکر و عمر مقرون بصدق و صواب بداند و او را
با آنهمه دواعی کذب و زور درین باب صادق اللهجه و مستند و معتمد گرداند و ما بحمد الله المنعام در کتاب
استقصاء الافحام بتحقیق تمام شطری از قبائح موحشه و فضائح مدهشه ابن عمر معرض بیان آورده ایم که بعد
ملاحظه آن احدی از ارباب انصاف بکلام ابن عمر اعتنائی و بهفوه او احتفالی نخواهد نمود و ابداً بتصدیق و
تسلیم آن لب نخواهد کشود والله العاصم عن زیغ کل مکابر عنود پنجم آنکه علامه ابن عبد البر که جلالت و عظمتش در مجلد
حدیث طیر حسب افادات اکابر این حضرات واضح و لائح شده در رد حدیث ابن عمر سعی جمیل فرموده مفاد آنرا خود
خلاف اجماع و انستر چنانچه در استیعاب گفته قال ابو عمر من قال بحدیث ابن عمر کنا نقول علی عهد رسول الله
صلی الله علیه وسلم ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم نسکت یعنی فلا نفاضل وهو الذی انکر ابن معین وتکلم فیه
بکلام غلیظ لان القائل بذلک قد قال خلاف ما اجتمع علیه اهل السنة من السلف والخلف من اهل الفقه
التمهید
والاثار ان علیا کرم الله وجهه افضل الناس بعد عثمان هذا مما لم یختلفوا فیه وانما اختلفوا فی تفضیل علی و
عثمان واختلف السلف ایضا فی تفضیل علی رضی الله عنه وابی بکر رضی الله عنه وفی اجماع الجمیع الذی وصفنا
دلیل علی ان حدیث ابن عمر وهم وغلط وانه لا یصح معناه وان کان اسناده صحیحا ویلزم من قال به ان یقول
بحدیث جابر وحدیث ابی سعید کنا نبیع امهات الاولاد علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم وهم لا
یقولون بذلک فقد ناقضوا وبالله التوفیق ششم آنکه حدیث ابن عمر هرگز سند صحیح نیست و ابن عبد البر اگرچه
اعتراف بصحت سند آن نموده لیکن اعتراف او سراسر خلاف انصاف بلکه عین جور و اعتساف ست بیانش
آنکه این حدیث را بخاری در صحیح خود بدو طریق آورده و سند هر دو مقدوح و مجروح ست بخاری در صحیح خود
در مناقب ابوبکر گفته حدثنا عبد العزیز بن عبد الله ثنا سلیمان عن یحیی بن سعید عن نافع عن ابن عمر
زمن
قال کنا نخیر بین الناس فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم فنخیر ابا بکر ثم عمر بن الخطاب ثم عثمان
بن عفان و نیز بخاری در صحیح خود در مناقب عثمان گفته حدثنا محمد بن حاتم بن بزیع ثنا شاذان ثنا
عبد العزیز بن ابی سلمة الماجشون عن عبید الله عن نافع عن ابن عمر قال کنا فی زمن النبی صلی الله علیه
وسلم لا نعدل بابی بکر احدا ثم عمر ثم عثمان ثم نترک اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم لا نفاضل بینهم

قدح عبد العزیز اویسی

قدح سلیمان بن بلال

قدح نافع مولی ابن عمر

حاتم عبد الله بن صالح عن عبد العزیز اما طریق اول پس در آن عبد العزیز بن عبد الله الاویسی واقع شده
و او نزد ابوداؤد ضعیف ست ابن حجر عسقلانی در تهذیب بترجمهٔ او گفته و فی سوالات ابی عبید الآجری عن
ابی داود قال عبد العزیز الاویسی ضعیف و نیز در آن سلیمان بن بلال واقع ست و او حسب تصریح
ابن معین نزد اهل مدینه بسبب محصّل بازار بودن پست قدر بود و نیز عثمان بن ابی شیبه با وصف نفی باس
از حدیث او را معتمد ندانسته چنانچه ابن حجر در تهذیب بترجمهٔ او گفته و قال ابن الجنید عن ابن معین انما وضعه
عند اهل المدینة انه کان علی السوق وکان اروی الناس عن یحیی بن سعید و نیز در تهذیب بترجمهٔ او مذکور
است قال ابن شاهین فی کتاب الثقات قال عثمان بن ابی شیبة لا بأس به ولیس ممن یعتمد علی حدیثه
و نیز درین طریق نافع واقع ست و او هم مقدوح ست چنانچه ابن عبد البر قرطبی در کتاب جامع بیان
العلم گفته و قد روی عن ابی حنیفة انه قیل له ما لک لا تروی عن عطا قال لانی رأیته یفتی بالمتعة و
قیل لمالک لا تروی عن نافع قال رأیته یفتی باتیان النساء فی اعجازهن فترکته و فخر الدین رازی در
مفاتیح الغیب در تفسیر آیهٔ نساءکم حرث لکم گفته المسئلة الثالثة ذهب اکثر العلماء الی ان المراد من الآیة
ان الرجل مخیر بین ان یأتیها من قبلها فی قبلها وبین ان یأتیها من دبرها فی قبلها فقوله انی شئتم
محمول علی ذلک ونقل نافع عن ابن عمر انه کان یقول المراد من الآیة تجویز اتیان النساء فی ادبارهن وسائر
الناس کذبوا نافعا فی هذه الروایة ازین عبارت ظاهر ست که نافع از ابن عمر تجویز اتیان النساء فی ادبارهن
روایت نموده و تمامی مردم نافع را درین روایت تکذیب کرده اند پس هرگاه حسب تصریح رازی تمامی مردم
نافع را نسبت بکذب کرده باشند چگونه روایتش در باب تفضیل فلان و بهمان نافع خواهد بود و چرا اهل انصاف
و اعیان هم درین باب تکذیب نخواهند نمود و علاوه برین نافع بحدی در کذب و افترا جسارت داشت که از
مدیون بودن عمر انکار میکرد حالانکه مدیون بودن او چنان امر محقق و ثابت ست که تا بحال اهل سنت مجال
انکار آن ندارند پس کسی که چنین جسور و نکور بوده باشد اگر روایت تفضیل ابوبکر و عمر را بر افترا که ابن عمر
بربندد محل تعجب نیست حالا حال دَینِ عمر و انکار نافع از آن تفصیل باید شنید در صحیح بخاری در حدیث
مقتل عمر از عمر منقول ست که او گفت یا عبد الله بن عمر انظر ما علیّ من الدین فحسبوه فوجدوه ستة
وثمانین الفا او نحوه قال ان وفی له مال آل عمر فأدّه من اموالهم والا فسل فی بنی عدی بن کعب فان
لم تف اموالهم فسل فی قریش ولا تعدهم الی غیرهم فأدّ عنی هذا المال و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری

در شرح این مقام گفته قوله فقال یا عبد الله بن عمر انظر ما ذا علی من الدین فحسبوه فوجدوه ستة وثمانین الفا او نحوه
فی حدیث جابر ثم قال یا عبد الله اقسمت علیک بحق الله وحق عمر اذا مت قد فنتنی ان لا تغسل رأسک
حتی تبیع من رباع آل عمر بثمانین الفا فتضعها فی بیت مال المسلمین فسأله عبد الرحمن بن عوف فقال انفقتها
فی حجج حججتها وفی نوائب کانت تنوبنی وعرف بهذا جهة دین عمر قال ابن التین قد علم عمر انه لا یلزمه غرامة ذلک
الا انه اراد ان لا یتعجل من عمله شیء فی الدنیا ووقع فی اخبار المدینة لمحمد بن الحسن بن زبالة ان دین عمر کان
ستة وعشرین الفا وبه جزم عیاض والاول هو المعتمد قوله ان وفی له مال آل عمر کانه یرید نفسه ومثله یقع فی
کلامهم کثیرا ویحتمل ان یرید رهطه وقوله والا فسل فی بنی عدی بن کعب هم البطن الذی هو منهم وقریش قبیلتهم
وقوله لا تعدهم بسکون العین ای لا تتجاوزهم وقد انکر نافع مولی ابن عمر ان یکون علی عمر دین فروی عمر بن شبة
فی کتاب المدینة باسناد صحیح ان نافعا قال من این یکون علی عمر دین وقد باع رجل من ورثته میراثه بمائة الف
انتهی وهذا لا ینفی ان یکون عند موته علیه دین فقد یکون الشخص کثیر المال ولا یستلزم نفی الدین عنه
فلعل نافعا انکر ان یکون دینه لم یقض و ابن حجر در آخر کلام احتمال داده که شاید نافع انکار عدم قضای دین
نموده باشد نه اصل دین پس در نهایت بطلان است چه از الفاظ روایت من این یکون علی عمر دین صریح است در
انکار بودن اصل دین بر عمر و در این کلام از قضای دین و عدم قضای آن اصلا ذکری نیست وثانیا امری که
نافع در مقام دلیل ذکر نموده اعنی وقد باع رجل من ورثته میراثه بمائة الف آنهم بنا بر مزعوم او دلیل انکار اصل
دین است نه انکار عدم قضای دین پس تاویل ابن حجر یقینا در اصلاح کلام نافع نفعی نمی بخشد و بحمد الله آنچه
ابن حجر در صدر کلام خود گفته وقد انکر نافع مولی ابن عمران یکون علی عمر دین فروی عمر بن شبة الخ خود کاشف
است از آنکه نافع انکار از اصل دین عمر نموده نه انکار قضای آن و بعد این اعتراف صریح ابن حجر در اول کلام
آنچه در آخر کلام گفته دلیل کمال انحراف اوست از سمت انصاف بالجملة این حرکت مذبوحی ابن حجر که برای
نصرت نافع در آخر کار نموده بحال نافع غیر نافع است و عار انکار امر ثابت را از وی غیر دافع و از همین جاست
که علامهٔ عینی انکار نافع از دین عمر نقل نموده و دلیل او را باطل کرده و تاویلی برای کلام او نموده چنانچه
در عمدة القاری در شرح این مقام گفته قوله مال آل عمر لفظة آل مقحمة ای مال عمر ویحتمل ان یرید رهطه قوله
فی بنی عدی بفتح العین وکسر الدال المهملتین وهو الجد الاعلی لعمر رضی الله تعالی عنه ابو قبیلته وهم العدویون
قوله ولا تعدهم بسکون العین ای لا تتجاوزهم فان قلت روی عمر بن شبة فی کتاب المدینة باسناد صحیح ان

نافعا مولی ابن عمر قال من این یکون علی عمر دین وقد باع رجل من ورثته میراثه بمائة الف وتحلت قیل ہذا لا ینفی ان یکون عنده موته علیه دین فقد یکون الشخص کثیر المال ولا یستلزم نفی الدین عنه **اما طریق ثانی** پس مدار آن نیز بر نافع ست و آنفا دانستی که نافع بقدح عظیم کذب وغیر آن مقدوح میباشد ونیز درین طریق عبید الله بن عمر العمری واقع شده واو چون از اولاد عمر ست در نقل این حدیث وامثال آن بلاریب متهم میباشد مختتم آنکه اگر بالفرض حدیث ابن عمر در باب تفضیل ابو بکر وعمر وعثمان اصلی داشته باشد پس بحسب اعتراف خودش مفید فائده بحال سخاوی وامثال و نیست زیرا که ابن عمر درین خبر بعد ذکر ثلثه بجواب سوال سائل افضلیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام از قاطبه اصحاب مصرح فرموده وبصراحت تمام افاده نموده که آن جناب از اهلبیت ست و با آن حضرت کسی قیاس کرده نمیشود و آنجناب با جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ودر درجه آنجناب ست واین معنی را بآیه قرآنی بمعرض اثبات رسانیده ومزعوم مشوم افضلیت ثلثه از آنجناب هباء منثورا گردانیده چنانچه سید علی همدانی در کتاب المودة فی القربی گفته عن ابی وائل عن عبد الله بن عمر رضی الله عنه قال کنا اذا عددنا اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم قلنا ابو بکر وعمر وعثمان فقال رجل یا ابا عبد الرحمن فعلی قال علی من اهل البیت لا یقاس به احد هو مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی درجته ان الله یقول الذین آمنوا واتبعتهم ذریتهم بایمان الحقنا بهم ذریتهم ففاطمة مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی درجته وعلی معهما وبعد این اعتراف صریح واقرار صحیح ابن عمر احدی از ارباب انصاف جسارت نخواهد کرد که بقول او در باب افضلیت ابو بکر وعمر وعثمان تمسک نماید وباین استدلال سراسر اختلال خوش فهمی خود ظاهر فرماید زیرا که ازین خبر ظاهر و واضح گردید که ابن عمر اگرچه حسب زعم خود ثلثه را بر دیگر اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ترجیح میداد لیکن هرگز جرأت نمی کند برین که ایشان را افضل از جناب امیر المومنین علیه السلام گرداند بلکه بسبب بودن آنجناب از اهلبیت احدی را قابل مقایسه با آنجناب نمی داند و آنجناب را داخل درجه رفیعه جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم دانسته حق حقیق را بذروه عالیه تحقیق میرساند وازینجا بحمد الله تعالی ثابت ومتحقق گردید که بخاری در روایت کلام ابن عمر راه تحریف واسقاط پیش گرفته در نقل قول او مسلک اخمال حق صریح واظهار باطل فضیح رفته آنچه موافق مقصود نا محمود خود بود باضافه بعض جملات فاسده وکلمات کاسده مروی ساخته ودر ذیل حدیث کلام لطف التمام ابن عمر که کاشف حقیقت حال وقالع اساس ارباب مکر و اغفال بود بر انداخته وهذا وان کان من عظائم المکیدة والاحتیال لکن قد

نموده هذا الحتنال المختال فی کتابه المفضح المفصح عن الخدع والاحتنال وعلاوه برروایت مودة القربی از تتبع دیگر روایات نیز واضح میشود که ابن عمر در مواقع مختلفه از اظهار افضل بودن جناب امیر المومنین علیه السلام دریغ نه فرموده واگر گاهی زعم تفضیل شیخین وثلثه بر اصحاب بعرض اظهار آورده بعد آن بصراحت تمام افضلیت مطلقه ابو الائمة الاطیاب بفضائل خاصهٔ آنجناب ثابت نموده وبالخصوص بذکر حدیث سد ابواب سد ابواب شک وارتیاب کرده ونهی از مقایسه احد من الاصحاب با آنجناب بطریق نطق بحرف حق وصواب سپرده عبد الحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة در شرح حدیث ابن عمر متعلق بمفاضله گفته قوله لا نتفاضل بینهم قالوا اراد الشیوخ وذوی الاسنان الذین اذا حزن النبی صلی الله علیه وسلم امر شاورهم وعلی رضی الله عنه کان فی زمنه صلی الله علیه وسلم حدیث السن ولا نافضلیتهم وراتهم لا ینکرها احد وایضا التفاضل ثابت بین الصحابة بلاشبهة کاهل بدر واهل بیعة الرضوان وعلماء الصحابة واخرج احمد عن ابن عمر انه قال کنا فی زمن رسول الله صلی الله علیه وسلم نقول خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم ابابکر ثم عمر وقال واما علی بن ابی طالب فقد اوتی ثلث خصال لو کان لی واحدة منها کان خیرا من الدنیا وما فیها ازوجه رسول الله صلی الله علیه وسلم بنته فکان له منه ولده وسد ابواب الناس الا بابه واعطاه رایته یوم خیبر وروی النسائی انه سئل ابن عمر ما تقول فی عثمان وعلی فحدث بهذا الحدیث ثم قال لا تسألوا عن علی ولا تقیسوا احدا علیه سد ابوابنا کلها الا بابه ازین عبارت از روایت احمد بن حنبل چنانچه می بینی بنهایت اتضاح ظاهر میشود که ابن عمر بعد اظهار زعم خود در باب افضلیت شیخین از دیگر اصحاب بعنوان بس متین اثبات افضلیت مطلقهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام نموده وگفته که ولیکن علی بن ابی طالب پس داده شده است سه خصلت را که اگر یکی از ان برای من میبود از دنیا وما فیها بهتر بود وآن این ست که تزویج کرد آنجناب را رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم با دختر خود پس حاصل شد برای آنجناب ازین تزویج اولاد وسد نمود ابواب جمیع مردم را مگر باب آنجناب را وداد آنجناب را رایت خود روز خیبر وبر ظاهرست که این عنوان اثبات افضلیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام که ابن عمر خود اختیار کرده حاسم مواد مراء وجدال ست وذکر ثلث خصال که هر واحد ازان بوجوه عدیده

له قوله قد تقوی ... فتح الباری ... [illegible] ... المسجد واورده ... رجال الصحیح الا العلاء ... رسول الله صلی الله علیه وسلم قد سد ابواب ... علی ثلاث ... اخبرنی عن علی وعثمان ... ذکر الحدیث ... طریق العلاء بن عرار ... واخرجه احمد باسناد حسن واخرجه النسائی من ... الابواب الا بابه فی المسجد واعطاه الرایة یوم خیبر ... الله صلی الله علیه وسلم ابنته وولدت له وسد ... اعطی علی بن ابی طالب ثلاث خصال ... رسول الله صلی الله علیه وسلم خیر الناس ... ابوبکر ثم عمر ... کنت عند ابن عمر ... ابن حجر عسقلانی در فتح الباری [illegible]

ابن عمر گفته وقد اعترف ابن عمر بتقدیم علی علی غیره کما تقدم فی حدیثه الذی اوردته فی الباب الذی قبله، منه طاب ثراه

اثبات افضلیت مطلقهٔ جناب ابو الائمة الاقیال علیه وعلیهم آلاف السلام من الملک المتعال هویدا و دور از شوب
قیل وقال ست و از روایت نسائی آشکارست که هرگاه کسی از ابن عمر پرسید که در باب عثمان و علی چه می گوئی
ابن عمر همین حدیث تحدیث کرد و گفت سوال نکنید از علی و قیاس نکنید کسی را با آنجناب من بعد در مقام دلیل
این مطلب گفت که تمامی دروازه های ما بسته شد مگر دروازهٔ آنجناب و در نهایت ظهورست که این عنوان
اعنی نهی مقایسه احدی با آنجناب و بیان حدیث سد ابواب در اثبات افضلیت مطلقهٔ ابی الائمة الاطیاب
علیه و آله آلاف السلام من الملک الوهاب قاطع رقاب اقشاب و مدوخ شوامس مفضلین اصحاب ست و
الله الموفق فی کل باب وهو المذلل للصعاب و مؤید کامل روایت نسائی روایت علامهٔ ابو الحسن بن المغازلی
است که در کتاب المناقب از ابن عمر آورده حیث قال اخبرنا ابو الحسن احمد بن المظفر بن احمد العطار
الفقیه الشافعی انبأ ابو محمد عبد الله بن محمد بن عثمان المدنی الملقب بابن السقا الحافظ ثنا علی بن
العباس البجلی بالکوفة ثنا حسین بن نصر بن مزاحم ثنا خالد بن عیسی العکلی ثنا حصین بن مخارق ثنا
جعفر بن محمد عن ابیه عن نافع مولی بن عمر قال قلت لابن عمر من خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه و
آله قال ما انت وذاک لا ام لک ثم قال استغفر الله خیرهم بعده من کان یحل له ما کان یحل له ویحرم علیه ما کان
یحرم علیه قلت من هو قال علی سد ابواب المسجد وترک باب علی وقال له لک فی هذا المسجد ما لی وعلیک فیه
ما علی وانت وارثی ووصیی تقضی دینی وتنجز عداتی وتقتل علی سنتی کذب من زعم انه یبغضک ویحبنی
ازین روایت ظاهرست که هرگاه نافع از ابن عمر سوال کرد که بهترین مردم بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و
آله وسلم کیست اولا ابن عمر تفت شد و بر نافع قهر نمود و بکلمهٔ ما انت وذاک لا ام لک او را زجر کرد من بعد
منفعل گردید و کلمهٔ استغفر الله بر زبان ساخته بصراحت اعتراف نمود و گفت که بهترین مردم بعد جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله کسی ست که حلال بود برای وی آنچه حلال بود بر آنحضرت و حرام بود بر او آنچه حرام بود
بر آنحضرت نافع گفت که آن شخص کیست ابن عمر از راه انصاف بیان کرد که آن بزرگوار علی علیه السلام
میباشد که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم تمامی ابواب مسجد مسدود نمود و باب علی علیه السلام را
بحال خود گذاشت و بخطاب آنجناب ارشاد فرمود که جائزست برای تو درین مسجد آنچه جائزست برای من
و ممنوع ست برای تو درین مسجد آنچه ممنوع ست برای من و تو وارث من هستی و وصی من هستی ادا می کنی
دین مرا و وفا می کنی وعده های مرا و شهید میشوی بر طریقهٔ من دروغ گفته است کسی که گمان کند که دشمن

میدارد ترا او دوست میدارد مرا او در کمال ظهور ست که هرگاه ابن عمر بخطاب مولای خود نافع باین صراحت اعتراف بافضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام نموده باشد و در معرض دلیل واقعه سد ابواب بلا ارشاد خاص جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم که بهر جمله اش ثبت افضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام ست بیان کرده باشد چگونه میتوان گفت که او ابو بکر و عمر را افضل از جناب امیر المومنین علیه السلام می دانست حاشا و کلا و ازین روایت که راوی آن از ابن عمر نافع ست این هم متضح گردید که نافع هم مثل ابن عمر در بیان این حدیث اعتراف بامر حق نموده پس آنچه بخاری ازو نقل کرده خلاف حق میباشد بلا ریب والله المحیط بعلم الشهادة والغیب و از عجائب آن ست که ملا علی قاری با وصف آن همه عصبیت خود در شرح حدیث ابن عمر فی الجملة انصاف را بکار برده و افاده نموده که این تفاضل که ابن عمر ذکرش کرده است مخصوص باصحاب بود و اهلبیت علیهم السلام اخص از اصحاب میباشند و حکم ایشان مغائر حکم اصحاب ست چنانچه در مرقاة شرح مشکوة گفته وعن ابن عمر قال کنا ای معشر الصحابة فی زمن النبی صلی الله علیه وسلم لا نعدل ای لا نساوی بابی بکر احدا ای من الصحابة بل نفضله علی غیره ثم عمر ثم عثمان ای ثم لا نعدل بهما احدا او ثم نفضلهما علی غیرهما ثم نترک اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم لا نفاضل ای لا نوقع المفاضلة بینهم و المعنی لا نفضل بعضهم علی بعض والمراد مفاضلة مثلهم والا فاهل بدر و احد و اهل بیعة الرضوان و سائر علماء الصحابة افضل و لعل هذا التفاضل بین الاصحاب و اما اهل البیت فهم اخص منهم و حکمهم یغایرهم فلا یرد عدم ذکر علی و الحسنین و العمین رضی الله عنهم اجمعین و این تقریر ملا علی قاری اگرچه مبنی بر احتمال است لیکن بعد ملاحظه روایت کتاب المودة فی القربی و روایت احمد و روایت نسائی و روایت ابن المغازلی که آنفا مذکور شده حقیقت حال بخوبی منکشف می گردد و بلا ریب متحقق میشود که این مفاضله بر فرض وقوع هرگز تعلقی باهل بیت علیهم السلام ندارد و حسب اعتراف صریح ابن عمر اهلبیت علیهم السلام عموما و جناب امیر المومنین علیه السلام خصوصا در فضل و جلالت و رفعت و نبالت از جملهٔ اصحاب بالاتر می باشند بالجمله کسانیکه مثل سخاوی حدیث ابن عمر را در معرض اثبات افضلیت شیخین بر جناب امیر المومنین علیه السلام می آورند از حقیقت حال غافل و از جلیهٔ امر ذاهل می باشند و میخواهند که تبنطع و تشدق و تحبس و تفیهق خود امری را ثابت نمایند که اصلا بوهم و خیال خود ابن عمر نرسیده و هرگز آن بیچاره در گرد آن نگردیده و این همه ناشی از قلت اطلاع و قصر باع و مزید ناصبیت و انحراف و عظیم جور و اعتساف خود این

حضرات می باشد و عند التحقیق خاک ذلت و صغار بر سر ای شان می باشد و لا یحیق المکر السیئ الا باهله و
از جملهٔ لطائف بدیعه این ست که با وصفی که حدیث ابن عمر را اسلاف اهل سنت مرة بعد اخری بعناوین مختلفه
و آب و رنگ تازه روایت می کنند لیکن هنوز نزد ایشان محقق نشده که این حدیث متعلق بتفضیل ست
یا اینکه متعلق بخلافت ست چنانچه ابن عبد البر در استیعاب بترجمهٔ عثمان گفته روی یحیی بن سعید و عبد الله
بن عمر و عبد العزیز بن ابی سلمة عن نافع عن ابن عمر انه قال کنا نقول علی عهد رسول الله صلی الله علیه و سلم
ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم نسکت فقیل هذا فی التفضیل و قیل فی الخلافة و ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه
بترجمهٔ عثمان بعد روایت چند حدیث بسند خود از ترمذی گفته قال و حدثنا محمد بن عیسی حدثنا احمد
بن ابراهیم الدورقی حدثنا العلاء بن عبد الرحمن العطار حدثنا الحارث بن عمیر عن عبید الله بن عمر
عن نافع عن ابن عمر قال کنا نقول و رسول الله صلی الله علیه و سلم حی ابو بکر و عمر و عثمان فقیل فی التفضیل
و قیل فی الخلافة و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری گفته و قد جاء فی بعض الطرق فی حدیث ابن عمر تقیید
الخیریة المذکورة و الافضلیة بما یتعلق بالخلافة و ذلک فیما اخرجه ابن عساکر عن عبد الله بن یسار
عن سالم عن ابن عمر قال انکم لتعلمون انا کنا نقول علی عهد رسول الله صلی الله علیه و سلم ابو بکر و عمر و عثمان
یعنی فی الخلافة کذا فی اصل الحدیث و من طریق عبید الله عن نافع عن ابن عمر کنا نقول فی عهد رسول
الله صلی الله علیه و سلم من یکون اولی الناس بهذا الامر فنقول ابو بکر ثم عمر و اینجا بر ناظر بصیر بخوبی واضح
و آشکار میگردد که این حدیث در اصل چقدر مشوش النظام و مختل القوام و ظاهر الاختلال و بادی الانحلال
و مبدد السیاق و لائح الانخراق می باشد پس تعجب ست که چگونه سخاوی و امثال او این حدیث را در مسئله
تفضیل دستاویز خود می سازند و بلا محابا بالعمه احتجاج باین خبر فاسد خداج می توانند و از طرف طرائف
این ست که انخزال قبیح و اختلال فضیح این خبر سراسر هذر بحدی ترقی یافته که بعضی از شراح نه آن را
متعلق بافضلیت میدانند و نه ورود آن را در باب خلافت گمان می کنند بلکه بنا بر تحقیق ایشان معنی این
حدیث آن ست که ما در عهد حیات آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم می گفتیم که ابو بکر و عمر و عثمان اشخاصی
هستند که خدا از ایشان راضی شده شمس الدین محمد بن المظفر الخلخالی در مفاتیح شرح مصابیح بشرح این حدیث
گفته قوله ابو بکر و عمر و عثمان مقول لقوله نقول و رسول الله حی جملة حالیة معترضة ابو بکر و ما عطف
علیه مبتدأ و خبره رضی الله عنهم و ملا علی قاری در مرقاة شرح مشکوة بشرح این حدیث گفته عن

م
الفاعل بعض
الفاظ اسانیده
[illegible]
یعنی الراوی
[illegible]
[illegible]
[illegible]
جامع الترمذی
عن الترمذی
۱۲

ظ
معترضة

ابن عمر رضی الله عنهما قال کنا نقول و رسول الله صلی الله علیه وسلم حی جملة حالیة معترضة بین القول
ومقوله ابو بکر وعمر وعثمان ای علی هذا الترتیب عند ذکرهم و بیان امرهم رضی الله عنهم وقال شارح
ابو بکر وما عطف علیه مبتدأ خبره رضی الله عنهم والجملة مقول لقول و رسول الله حی جملة معترضة
ای کنا نذکر هؤلاء الثلاثة بان الله تعالی رضی عنهم وشیخ عبد الحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة بشرح
این حدیث گفته قوله ابو بکر وعمر وعثمان رضی الله عنهم ای کنا نذکر هؤلاء الثلاثة بان الله تعالی رضی
عنهم ویحتمل ان یکون رضی الله عنهم دعاء من الرواة کما هو المتعارف عند ذکر الصحابة فیکون کما جاء
فی حدیث اخر من ابن عمر کنا نقول علی عهد رسول الله صلی الله علیه وسلم ابو بکر وعمر وعثمان یعنی هؤلاء
الثلاثة کانوا مشهورین فی الصحابة مذکورین فهم ممتازین عن سائر الصحابة و هرگاه نوبت تراش وخراش
وسخت ونجر این خبر شبه السمر بجای رسیده باشد که با وصف افراغ آن در قوالب مختلفه وضع وانتحال
هیچ پهلو برای آن درست نشود وگاهی اهل عدوان آنرا در باب افضلیت وارد دانند وگاهی متعلق
بخلافت گمان کنند وگاهی ازین هر دو وادی آنرا خارج نموده صرف متعلق برضا وانمایند باز چگونه
امید میتوان کرد که عاقلی بران اعتماد خواهد نمود ودر مسئلهٔ مهمهٔ تفضیل آنرا اسوه ونخبه خود قرار داده مسلک
بوار وتباب خواهد پیمود حاشا وکلا این نیست جز کار سخاوی وامثال و نظرائش که با وصف انسلاک
در سلک محدثین ازین همه اختلافات فاحشه واختلاقات مدهشه که متعلق بالفاظ مجعوله ومعانی منحوته
این خبر خرافت اثر در میان علمای ایشان واقع شده تعامی صریح وتغافل قبیح ورزیده بلا محابا براه
احتجاج بآن می روند وانکال خوش فهمی آنرا ثمرة الغراب دانسته جا وبیجا متمسک بآن می شوند هشتم
آنکه آنچه سخاوی پای تجاسر فراتر نهاده ادعا کرده که العیاذ بالله از خود جناب امیر المؤمنین علیه السلام
ثابت شده که آنجناب فرمود خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم ابو بکر الخ پس تخرص
واضح وافترای لائح ست وهرگز قابل آن نیست که احدی از ارباب فهم لب بآن کشاید چه جای آنکه
آنرا در دل خود تصدیقا جا گزین نماید چه این کذب شنیع وافک فظیع از جملهٔ آن موضوعات بشعه است
که اسلاف ناانصاف برای تغریر اخلاف سراسر اجحاف آنرا وضع نموده اند وباختلاق اینگونه اکاذیب
واضالیل واعاجیب واعالیل قصب السبق از مسیلمه وسجاح ربوده لیکن قدرت قادر مطلق تماشا کردنی
است که در مضامین این موضوعات فاسده ومصنوعات کاسده بحدی تهافت وتنافر وتناقض وتناکر

واقع شده که عاقل لبیب را بجار موجه حیرت می اندازد و کار این زرافه سراسر خسار را بابادی منحوسه خود شان تمام میسازد تفصیل این اجمال آنکه این حضرات از غایت بی اندامی در باب اظهار افضلیت شیخین از زبان جناب امیر المومنین علیه السلام اخبار متعدده و احادیث متبدده وضع نموده اند چنانچه یکی ازان ست انچه بخاری در صحیح سقیم خود باین الفاظ آورده حدثنا محمد بن کثیر انا سفیان ثنا جامع بن ابی راشد ثنا ابو یعلی عن محمد بن الحنفیة قال قلت لابی ای الناس خیر بعد النبی صلی الله علیه وسلم قال ابو بکر قال قلت ثم من قال عمر وخشیت ان یقول عثمان قلت ثم انت قال ما انا الا رجل من المسلمین و هر که ادنی بهره از عقل داشته باشد خواهد دانست که این افترا را کذابین اندال باین غرض وضع نموده اند که بر مغترین جهال ظاهر شود که افضلیت ابوبکر و عمر و عثمان بترتیب معهود در عهد جناب امیر المومنین علیه السلام بحدی ثابت و متحقق بود که خود آنحضرت عیاذا بالله اعتراف بآن فرموده و بخطاب فرزند ارجمند خود حضرت محمد بن الحنفیه مسارعت بسوی اظهار آن نموده و محمد بن الحنفیه باوصفیکه این مسارعت را خوش نداشته و بهمین سبب آنحضرت را نگذاشته که اعتراف صریح بافضلیت عثمان از خود نماید لیکن چاروناچار روایت این قصه کرده حالانکه این افترا پیش رفتنی نیست زیراکه آیات قرآن مجید و فرقان حمید و احادیث سرور کائنات علیه و آله الاف التحیات و الصلوات و آثار خود جناب امیر المومنین علیه السلام و اقوال اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم که دلالت قطعیه بر افضلیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام بعد جناب ختمی مرتبت صلوات الله علیه و آله دارند بحدی ست که در حد حصر و ضبط در آید و شطری ازان در مجلدات سابقه و لاحقه مبین و مبرهن گردیده و نیز مطاعن قبیحه و مثالب فضیحه شیخین و ثلثه در کثرت و توافر بمرتبه ایست که در شمار آید و بسیاری ازان در کتب اهل حق مثل تشیید المطاعن و الدعائم احله الله دار السلام و غیر آن مذکور و مسطور ست و بعد این همه موانع و قواطع چگونه ممکن ست که عیاذا بالله جناب امیر المومنین علیه السلام ابوبکر و عمر را بر خود تفضیل داده باشد هل هذا الا تهجس فاسد و تجسس کاسد لا یطوف به الا الاعمی الحاسد و از این دلائل فساد و بطلان و اظهر براهین سخف و هوان این خبر موضوع و افک مصنوع آنست که بلاریب و شک جناب امیر المومنین علیه السلام ابوبکر و عمر را در باب منع میراث جناب سیده سلام الله علیها کاذب و آثم و غادر و خائن میدانستند و اظهار آن هم میفرمودند کما اعترف به عمر بن الخطاب بنفسه پس چگونه میتوان گفت که معاذ الله جناب امیر المومنین علیه السلام چنین کاذبین آثمین غادرین خائنین را بر خود تفضیل بخشیده و ایشان را خیر الناس بعد النبی صلی الله

علیه و آله و سلم ظاهر فرموده باشد هل هذا الا کذب ظاهر لا یتفوه به الا الوقح المجاهر اما اینکه جناب
امیر المؤمنین علیه السلام شیخین را کاذب و آثم و غادر و خائن میدانستند و اظهار آن میکردند پس هرچند بر متتبع
روایات و احادیث اکابر اهل سنت مخفی و محتجب نیست لیکن درینجا بعض شواهد آن باختصار مرقوم میشود مسلم
در صحیح خود در کتاب الجهاد باب حکم الفیء حدیثی طولانی از مالک بن اوس متعلق بمیراث جناب رسالت مآب
صلی الله علیه و آله و سلم آورده و دران حدیث مذکورست که عمر بن الخطاب بخطاب جناب امیر المؤمنین
علیه السلام و حضرت عباس گفت فلما توفی رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ابو بکر انا ولی رسول الله
صلی الله علیه و سلم فجئتما تطلب میراثک من ابن اخیک و یطلب هذا میراث امرأته من ابیها فقال ابو بکر
قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا نورث ما ترکنا صدقة فرأیتماه کاذبا آثما غادرا خائنا و الله یعلم انه
لصادق بار راشد تابع للحق ثم توفی ابو بکر و انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم و ولی ابی بکر فرأیتمانی کاذبا
آثما غادرا خائنا و الله یعلم انی لصادق بار راشد تابع للحق و بخاری چون معتود بتحریف و اسقاط و تغییر و
تقطیع احادیث ست لهذا باوصفیکه این حدیث را در صحیح سقیم خود چند جا آورده لیکن مصلحت در ذکر الفاظ کاذب
و آثم و غادر و خائن ندیده گاهی آنرا بلفظ [illegible] نموده و الفاظی که در ازای آن واقع شده باقی گذاشته و
خیال نکرده که این هم دلیل مبین ورود آنست و گاهی بجای آن لفظی چند آورده که نزد ناظر بصیر کار الکنایة
ابلغ من التصریح می نماید و چون عبارت هر مقام را بقدر ضرورت نقل مینمایم پس باید دانست که بخاری
در باب فرض الخمس در سیاق این حدیث گفته قال عمر ثم توفی الله نبیه صلی الله علیه و سلم فقال ابو بکر
انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضها ابو بکر فعمل فیها بما عمل رسول الله صلی الله علیه و سلم و الله
یعلم انه فیها لصادق بار راشد تابع للحق ثم توفی الله ابا بکر فکنت انا ولی ابی بکر فقبضتها سنتین من امارتی
اعمل فیها بما عمل رسول الله صلی الله علیه و سلم و بما عمل فیها ابو بکر و الله یعلم انی فیها لصادق بار راشد تابع
للحق و در کتاب المغازی باب حدیث بنی النضیر در سیاق این حدیث گفته ثم توفی النبی صلی الله علیه و سلم فقال
ابو بکر فانا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضه ابو بکر فعمل فیه بما عمل به رسول الله صلی الله علیه و سلم
و انتم حینئذ فاقبل علی علی و عباس و قال تذکران ان ابا بکر فیه کما تقولان و الله یعلم انه فیه لصادق
بار راشد تابع للحق ثم توفی الله ابا بکر فقلت انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم و ابی بکر فقبضته سنتین
من امارتی اعمل فیه بما عمل فیه رسول الله صلی الله علیه و سلم و ابو بکر و الله یعلم انی فیه صادق بار راشد

فکنت

تابع للحق و در کتاب النفقات باب حبس نفقة الرجل قوت سنته در سیاق این حدیث گفته ثم توفی الله نبیه صلی
الله علیه و سلم فقال ابوبکر انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضها ابوبکر یعمل فیها بما عمل به فیها رسول الله صلی الله علیه
و سلم وانتما حینئذ واقبل علی علی و عباس تزعمان ان ابابکر کذا وکذا والله یعلم انه فیها صادق بار راشد
تابع للحق ثم توفی الله ابابکر فقلت انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم وابی بکر فقبضتها سنتین اعمل
فیها بما عمل رسول الله صلی الله علیه و سلم وابوبکر و در کتاب الفرائض در باب قول النبی صلی الله علیه و
سلم لا نورث ما ترکناه صدقة در سیاق این حدیث آورده فتوفی الله نبیه صلی الله علیه و سلم فقال
ابوبکر انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضتها فعمل بما عمل به رسول الله صلی الله علیه و سلم ثم
توفی الله ابابکر فقلت انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضتها سنتین اعمل فیها ما عمل رسول
الله صلی الله علیه و سلم وابوبکر و در کتاب الاعتصام در باب ما یکره من التعمق والتنازع در سیاق
این حدیث آورده ثم توفی الله نبیه صلی الله علیه و سلم فقال ابوبکر انا ولی رسول الله صلی الله علیه
و سلم فقبضها ابوبکر فعمل فیها بما عمل فیها رسول الله صلی الله علیه و سلم وانتما حینئذ واقبل
علی علی و عباس فقال تزعمان ان ابابکر فیها کذا والله یعلم انه فیها صادق بار راشد تابع للحق ثم
توفی الله ابابکر فقلت انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم وابی بکر فقبضتها سنتین اعمل فیها
بما عمل به رسول الله صلی الله علیه و سلم وابوبکر از این عبارات چنانچه می بینی تقطیع و تغییر بخاری در این
حدیث بخوبی ظاهر و واضح ست و هر چند بخاری باین صنیع شنیع خواسته بود که عیوب بادیه شیخین را بپوشد
لیکن شراح صحیح بخاری پی باین مصلحت نبردند و آنچه بخاری مکتوم و مستور نموده بود ظاهر و آشکارا
ساختند لیکن بلحاظ حمایت حامی بخاری این شنیعهٔ فظیعه اعنی ستر و کتمان را برگردن بیچاره زهری
انداخته بلا دلیل بعض چنین گمان کرده اند که او گاهی این الفاظ را بصراحت ذکر کرده و گاهی بکنایه
آورده ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در شرح حدیث فرض باب الخمس گفته قوله ثم توفی الله نبیه صلی
الله علیه و سلم فقال ابوبکر انا ولی رسول الله صلی الله علیه و سلم فقبضها ابوبکر فعمل فیها بما عمل
رسول الله صلی الله علیه و سلم زاد فی روایة عقیل وانتما حینئذ واقبل علی علی و عباس تزعمان ان
ابابکر کذا وکذا وفی روایة شعیب کما تقولان وفی روایة مسلم من الزیادة فجئتما تطلب میراثک
من ابن اخیک ویطلب هذا میراث امرأته من ابیها فقال ابوبکر قال رسول الله صلی الله علیه

وسلم لا نورث ما ترکناه صدقة فرأيتماه كاذبا آثما غادرا خائنا وكان الزهري كان يحدث به تارة فيصرح وتارة يكني وكذلك مالك ونيز ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در شرح حدیث باب ما يكره من التعمق والتنازع گفته وقوله تزعمان ان ابا بكر فيها كذا هكذا هنا وقع بالابهام وقد بينت في شرح الرواية الماضية في فرض الخمس ان تفسير ذلك وقع في رواية مسلم وخلت الرواية المذكورة عن ذلك ابهاما وتفسيرا و قسطلانی در ارشاد الساری در شرح حدیث باب مذکور گفته ثم توفى الله نبيه صلى الله عليه وسلم فقال ابو بكر رضي الله عنه انا ولي رسول الله صلى الله عليه وسلم بتشديد الياء التحتية من ولي فقبضها ابو بكر فعمل فيها بما عمل فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم وانتما حينئذ واقبل على علي وعباس فقال تزعمان ان ابا بكر فيها كذا وفي رواية مسلم فجئتما تطلب انت ميراثك من ابن اخيك ويطلب هذا ميراث امرأته من ابيها فقال ابو بكر قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا نورث ما تركنا صدقة فرأيتماه كاذبا آثما غادرا خائنا وكان الزهري كان يحدث به تارة فيصرح وتارة يكني و مخفی نماند که حدیث کاذبا آثما غادرا خائنا را ابوبکر احمد بن عبد العزیز جوهری نیز باختلاف الفاظ روایت کرده چنانچه در کتاب السقیفه علی ما نقل عنه در ضمن حدیثی طویل از مالک بن اوس آورده که عمر بخطاب جناب امیر المؤمنین علیه السلام و حضرت عباس گفت ثم توفي فقال ابو بكر انا ولي رسول الله صلى الله عليه وسلم فقبضه الله وقد عمل فيها بما عمل به رسول الله صلى الله عليه وسلم وانتما حينئذ والتفت الى علي والعباس تزعمان ان ابا بكر فيها ظالم فاجر والله يعلم انه فيها لصادق بار راشد تابع للحق ثم توفى الله ابا بكر فقلت انا اولى الناس بابي بكر وبرسول الله صلى الله عليه وسلم فقبضتها سنتين او قال سنين من امارتي اعمل فيها مثل ما عمل رسول الله صلى الله عليه وسلم وابو بكر ثم قال وانتما واقبل على العباس وعلي تزعمان اني فيها ظالم فاجر والله يعلم اني لصادق بار راشد تابع للحق ازین عبارت ظاهرست که ابوبکر جوهری درین حدیث عقیدهٔ جناب امیر المؤمنین علیه السلام و حضرت عباس را در باب ابوبکر و عمر از زبان عمر نقل کرده لیکن بجای جملهٔ فرأيتماه كاذبا آثما غادرا خائنا جملهٔ تزعمان ان ابا بكر فيها ظالم فاجر آورده و همچنین بجای جملهٔ فرأيتماني كاذبا آثما غادرا خائنا جملهٔ تزعمان اني فيها ظالم فاجر روایت کرده لیکن در مقابل این الفاظ همان الفاظ ذکر نموده است که بخاری و مسلم روایت کرده اند وازینجا واضح میگردد که در اصل روایت ابوبکر جوهری همان الفاظ

اربعه یعنی کاذب و آثم و غادر و خائن موجود بود که مسلم آورده لیکن ابوبکر جوهری بغرض تقلیل شناعت آنرا
باین دو لفظ یعنی ظالم و فاجر مبدل نموده و لیکن این دو لفظ هم در اثبات مطلوب و مرام اهل حق کرام
کافی ست و نیز ابوبکر جوهری در کتاب السقیفه علی ما نقل عنه در ضمن حدیث مالک بن اوس که بطریق
دیگر روایت کرده آورده که عمر گفت فلما توفی رسول الله صلی الله علیه و سلم قبضها ابوبکر فجئت یا
عباس تطلب میراثک من ابن اخیک و جئت یا علی تطلب میراث زوجتک من ابیها و زعمتما ان
ابا بکر کان فیها خائنا فاجرا والله لقد کان امرأ مطیعا تابعا للحق ثم توفی ابوبکر فقبضتها فجئتمانی تطلبان
میراثکما اما انت یا عباس فتطلب میراثک من ابن اخیک و اما علی فیطلب میراث زوجته من ابیها
و زعمتما انی فیها خائن فاجر والله یعلم انی فیها مطیع تابع للحق و درین روایت چنانچه می‌بینی بجای ظالم
فاجر خائن فاجر مذکور ست و بر ظاهر ست که این هر دو لفظ نیز برای کشف عوار شیخین کافی و وافی می‌باشد
و نیز ابوبکر جوهری در کتاب السقیفه علی ما نقل عنه مضمون حدیث مالک بن اوس را بتغییر و اختلاف
الفاظ از ابو البختری هم روایت کرده و الفاظ او متعلق بآنچه درین مقام مقصود است این ست فکان
رسول الله صلی الله علیه و سلم یتصدق به و یقسم فضله ثم توفی فولیه ابوبکر سنتین یصنع فیه ما کان
یصنع رسول الله صلی الله علیه و سلم و انتما تقولان انه کان بذلک خاطئا و کان بذلک ظالما و ما کان
بذلک الا راشدا ثم ولیته بعد ابی بکر فقلت لکما ان شئتما قبلتماه علی عمل رسول الله و عهده الذی
عهد فیه فقلتما نعم و جئتمانی الان تختصمان یقول هذا ارید نصیبی من ابن اخی و یقول هذا ارید نصیبی
من امرأتی والله لا اقضی بینکما الا بذلک و تحریفی که درین روایت واقع شده پوشیده نیست لیکن
باز هم در اثبات اصل مطلوب اهل حق کافی و بسند ست بالجمله بعد درک این معنی که جناب امیر المؤمنین
علیه السلام ابوبکر و عمر را کاذب و آثم و غادر و خائن میدانستند نزد هیچ عاقلی شکی و ریبی در بطلان و فساد
حدیث بخاری که از محمد بن الحنفیه آورده راه بهت و افترا باقدام جسارت و اجترا سپرده باقی نمیماند
و بنهایت وضوح و ظهور ظاهر می‌گردد که این روایت و امثال آن که اهل سنت برای اظهار فضیلت
شیخین و ثلثه بر جناب امیر المؤمنین علیه السلام تراشیده و بافتعال آن از لسان آنجناب گرنده دین
و ایمان خراشیده یقیناً از مفتریات باطله و اکذوبات عاطله خود این قوم نا انصاف ست و ساحت
علیای آنجناب از لوث اینگونه روایات فاسده و احادیث کاسده منزه و مبرا میباشد و ملاحظه احادیث

صحیحین فضلاً عن غیرہا خاک فضیحت و رسوائی بر رؤس واضعین آن می باشد و اگرچہ ازین بیان نیر البرہان

بطلان و ہوان روایت معہودہ بخاری بحدی رسیدہ کہ بعد آن احتیاجی بنظر در سند آن نیست لیکن

برای مزید اسکات و الجام و قمع رؤس اہل لداد و خصام قدح و جرح آن سند نیز باثبات می رسانم

و در قلب و جگر سند لیین باین غیر اہل ہذر و مدلین باین سحر سخافت اثر کہ خیلی بران می نازند و جانہای

شیرین خود بر آن می بازند نشتر خونین می دوانم پس باید دانست کہ عند النقد و التحقیق این روایت

بحیثیت رجال سند قابل آن نیست کہ ارباب بصر و سداد بر آن وثوق و اعتماد نمایند زیرا کہ در سلسلۂ

سند آن کما عرفت در روایت محمد بن کثیر العبدی واقع شدہ و او مقدوح و مجروح می باشد یحیی بن

معین کہ از اعاظم ناقدین رجال اہل سنت است مستفیدین خود را از کتابت حدیث او منع نمودہ و تصریح

تمام عدم وثوق او ظاہر فرمودہ چنانچہ ذہبی در میزان الاعتدال بترجمۂ محمد بن کثیر العبدی گفتہ و قال احمد

بن ابی خیثمۃ قال لنا ابن معین لا تکتبوا عنہ لم یکن بالثقۃ و ابن حجر عسقلانی در مقدمۂ فتح الباری گفتہ

محمد بن کثیر العبدی من شیوخ البخاری قال ابن معین لم یکن بالثقۃ الخ و نیز ابن حجر در تہذیب التہذیب

بترجمۂ او گفتہ قال ابن معین لم یکن بالثقۃ و نیز در تہذیب بترجمۂ او گفتہ و قال ابن الجنید عن ابن معین

کان فی حدیثہ الفاظ کانہ ضعیف ثم سألت عنہ فقال لم یکن باہل ان یکتب عنہ و نیز در سند آن

سفیان ثوری واقع شدہ و او مدلس بودہ و از ضعفا تدلیس می کرد چنانچہ ذہبی در میزان الاعتدال

گفتہ سفیان بن سعید الحجۃ الثبت متفق علیہ مع انہ کان یدلس عن الضعفاء و لکن لہ نقد و ذوق

و لا عبرۃ بقول من قال کان یدلس و یکتب عن الکذابین و ابن حجر عسقلانی در تقریب التہذیب گفتہ

سفیان بن سعید بن مسروق الثوری ابو عبد اللہ الکوفی ثقۃ حافظ فقیہ عابد امام حجۃ من رؤس

الطبقۃ السابعۃ و کان ربما دلس مات سنۃ احدی و ستین و لہ اربع و ستون و ابراہیم بن محمد بن

خلیل سبط ابن العجمی المکی الحلبی در کتاب التبیین لاسماء المدلسین گفتہ سفیان الثوری مشہور بہ

و شیخ زین الدین عبد الرحیم بن الحسین العراقی در شرح الفیۃ الحدیث در ذکر تدلیس تسویہ کہ بدترین اقسام

تدلیس است گفتہ قال الخطیب و کان الاعمش و الثوری و بقیۃ یفعلون مثل ہذا و قد سماہ ابن القطان

و غیر واحد تدلیس التسویۃ قال العلائی فی المراسیل و بالجملۃ فہذا النوع افحش انواع التدلیس

مطلقا و شرہا و سیوطی در تدریب الراوی در ذکر تدلیس تسویہ گفتہ قال الخطیب و کان الاعمش

قدح محمد بن کثیر عبدی

قدح سفیان ثوری

وسفيان الثوري يفعلون مثل هذا قال العلائي وبالجملة فهذا النوع افحش انواع التدليس مطلقا وشرها قال
العراقي وهو قادح فيمن تعمد فعله وقال شيخ الاسلام لا شك انه جرح وان وصف به الثوري والاعمش
فلا اعتذار انهما لا يفعلانه الا في حق من يكون ثقة عندهما ضعيفا عند غيرهما و ملا علي قاري در شرح شرح
نخبة الفكر گفته قال الشيخ شمس الدين محمد الجزري التدليس قسمان تدليس الاسناد وتدليس الشيوخ اما تدليس الاسناد
فهو ان يروي عمن لقيه وعاصره ما لم يسمع منه موهما انه سمعه منه ولا يقول اخبرنا وما في معناه بل يقول قال فلان او عن
فلان او ان فلانا قال وما اشبه ذلك ثم قد يكون بينهما واحد وقد يكون اكثر وربما لم يسقط المدلس
شيخه لكن يسقط من بعده رجلا ضعيفا او صغير السن تحسين الحديث بذلك وكان الاعمش والثوري
وابن عيينة وابن اسحق وغيرهم يفعلون هذا النوع ومن ذلك ما حكى ابن خشرم كنا يوما عند سفيان بن
عيينة فقال عن الزهري فقيل له حدثك الزهري فسكت ثم قال قال الزهري فقيل له سمعته من الزهري
فقال حدثني عبد الرزاق عن معمر عن الزهري وهذا القسم من التدليس مكروه جدا وفاعله مذموم
عند اكثر العلماء ومن عرف به فهو مجروح عند جماعة لا يقبل روايته بيّن السماع او لم يبيّنه و هرچند همين
عبارات براى ثبوت ذم تدليس كافى و وافى ست ليكن نهايت ذم و عيب و لوم و شناعت و فظاعت تدليس
از ديگر افادات اكابر اساطين و تصريحات اعاظم ناقدين نيز ظاهر و باهرست ابن الجوزي در تلبيس ابليس
گفته ومن تلبيس ابليس على علماء المحدثين رواية الحديث الموضوع من غير ان يبينوا انه موضوع وهذا
جناية منهم على الشرع ومقصودهم تنفيق احاديثهم وكثرة رواياتهم وقد قال النبي صلى الله عليه وسلم من روى
عني حديثا يرى انه كذب فهو احد الكاذبين ومن هذا الفن تدليسهم في الرواية فتارة يقول احدهم
فلان عن فلان او قال فلان عن فلان يوهم انه سمع منه ولم يسمع وهذا قبيح لانه يجعل المنقطع في
مرتبة المتصل ومنهم من يروي عن الضعيف والكذاب فيعمي اسمه فربما سماه بغير اسمه وربما كناه وربما
نسبه الى جده لئلا يعرف وهذه خيانة للشرع المطهر لانه يثبت حكما بما لا يثبت به و نيز ابن الجوزي
در كتاب موضوعات گفته وقد يكون الاسناد كله ثقات ويكون الحديث موضوعا او مقلوبا او قد جرى فيه
تدليس وهذا اصعب الاحوال ولا يعرف ذلك الا النقاد وذلك ينقسم قسمين الى ان قال بعد ذكر القسم
الاول والقسم الثاني ان يكون الراوي شرها فيسمع الحديث عن بعض الضعفاء والكذابين عن شيخ قد
عاصره او سمع منه فيحذف اسم الذي سمعه منه ويدلس بذكر الشيخ وقد كان جماعة يفعلون هذا منهم

بقیة بن الولید قال ابو حاتم بن حبان وکانت تلامذة بقیة یسوون حدیثه ویسقطون الضعفاء منه وربما
اوهم المدلس السماع من شخص فقال عن فلان فیکون بینهما کذاب او ضعیف مثل حدیث رواه عبد الله
بن عطاء عن عقبة بن عامر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال من توضأ فاحسن الوضوء دخل من ای ابواب الجنة
شاء فقال رجل لعبد الله من حدثك به فقال عقبة بن عامر فقیل سمعته منه فقال لا حدثنی سعید بن ابراهیم
فقیل لسعید فقال حدثنی زیاد بن مخراق فقیل لزیاد فقال حدثنی شهر بن حوشب عن ابی ریحانة ومثل
هذا مما یقع فی العنعنة وهو من اعظم الجنایات علی الشریعة ونووی در منهاج شرح صحیح مسلم بن الحجاج گفته
التدلیس قسمان احدهما ان یروی عمن عاصره ما لم یسمع منه موهما سماعه قائلا قال فلان او عن فلان
او نحوه وربما لم یسقط شیخه واسقط غیره ضعیفا او صغیرا تحسینا لصورة الحدیث وهذا القسم مکروه
جدا ذمه اکثر العلماء وکان شعبة من اشدهم ذما له وظاهر کلامه انه حرام وتحریمه ظاهر فانه یوهم
الاحتجاج بما لا یجوز الاحتجاج به ویتسبب ایضا الی اسقاط العمل بروایات نفسه مع ما فیه من الغرور
ثم ان مفسدته دائمة وبعض هذا یکفی فی التحریم فکیف باجتماع هذه الامور ومحمد اکرم بن عبد الرحمن در امعان النظر
شرح شرح نخبة الفکر گفته واعلم ان التدلیس علی ثلاثة اقسام احدها تدلیس الاسناد وهو الذی ذکره
المصنف والثانی تدلیس الشیوخ وهو ان یسمی شیخا سمع منه بغیر اسمه المعروف او ینسبه او یصفه بما لا
یشتهر کیلا یعرف والثالث تدلیس التسویة وصورته ان یروی المدلس حدیثا عن شیخ ثقة بسند فیه
راو ضعیف فیحذفه المدلس من بین الثقتین اللذین لقی احدهما الآخر ولم یذکر اولهما بالتدلیس فیستوی
الاسناد کله ثقات ویصرح المدلس بالاتصال عن شیخه لانه قد سمعه منه فلا یظهر فی الاسناد ما یقتضی
رده الا لاهل النقد والمعرفة بالعلل ویصیر الاسناد عالیا وهو فی الحقیقة نازل وممن کان یفعل هذا
القسم من التدلیس بقیة بن الولید والولید بن مسلم واشر اقسام التدلیس هذا القسم الاخیر وقد
ذکر ابن حزم عن قوم اسقاط المجروح وضم القوی تلبیسا علی من یحدث وغرورا لمن یاخذ عنه
فهذا مجروح وفسقه ظاهر وخبره مردود لانه ساقط العدالة انتهی واز جملهٔ قوادح عظیمهٔ سفیان ثوری
آن ست که او در باب کبائر قائل بمذهب خوارج بود ابو المؤید محمود بن محمد خوارزمی در جامع مسانید ابی حنیفه
جائیکه از اعتراضات خطیب بر ابو حنیفه جواب داده میگوید واما قوله حاکیا عن وکیع انه اجتمع سفیان
الثوری ومحمد بن عبد الرحمن بن ابی لیلی وشریك والحسن بن صالح وابو حنیفة فقالوا لابی حنیفة

ما تقول فيمن قتل اباه و نكح بامه و شرب الخمر في راس ابيه ايخرج عن الايمان فقال لا فقال ابن ابي ليلى لا قبلت لك شهادة ابدا و قال له سفيان لا كلمتك ابدا و قال شريك لو كان لي من الامر لضربت عنقك و قال الحسن بن صالح وجهي من وجهك حرام فالجواب عنه من وجوه اربعة احدها ان الخطيب اراد ان يشنع بهذا على ابي حنيفة فاظهر به فضله و صدعه بالحق و قدح في ذلك على هؤلاء لانهم لان الخوارج صاحب الكبيرة بكبيرته عن الايمان مذهب الخوارج فاما مذهب الجمهور انه لا يخرج عن الايمان المطلق و لا يصير كافرا فما قاله ابو حنيفة هو الحق و ما قالوه هو مذهب الخوارج والجواب الثاني ان الخطيب قد ضعف وكيعا فكيف يناقض في كلامه و ما الذي ضعفه ثم عمل له في الطعن على ابي حنيفة والجواب الثالث انه مناقضة من وكيع والخطيب حيث حكى الخطيب عن وكيع مدحه لابي حنيفة و انه من اصحابه والجواب الرابع ان هؤلاء لا يحتج لا يعتبر طعنهم في ابي حنيفة لوجهين احدهما انه لا خفاء انه اعلم منهم وافقه والثاني انهم حسدوه واظهروا الحسد و ربما اعترفوا بذلك فكيف يعتبر طعنهم فيه وازين عبارت علاوه بر قائل بودن سفیان ثوری بمذهب خوارج این هم ظاهر شد که او با امام اعظم اهل سنت حضرت ابوحنیفه حسد و عداوت داشت بلکه حسد خود با آن امام عالی مقام سنیه ظاهر نموده و اعتراف باین نقیصه فاضحه کرده اعلام خلاعت و جلاعت می افراشت و این مطعنی ست عظیم در سفیان ثوری که اهل سنت را عموماً و حضرات حنفیه را خصوصاً از آن جرابی نیست و ابوالمؤید خوارزمی در جای دیگر تسلیم نموده که سفیان ثوری نسبت صدور کفر با بوحنیفه نموده و بعد آن خوارزمی صراحة افاده نموده که در میان سفیان ثوری و ابوحنیفه عداوت ظاهره بود زیرا که ابوحنیفه با سفیان ثوری و امثال او مباحثه نموده ایشان را مبهوت می کرد و القام حجر بعمل می آورد و ایشان قادر نمیشدند که با او کلام کنند و باین سبب اتباع نفس اماره نموده ذم و توهین آن امام اعظم سنیه میکردند و نیز خوارزمی افاده نموده که سفیان غیبت ابوحنیفه می نمود و ابوحنیفه غیبت او نمیکرد و خود سفیان اعتراف باین معنی نموده تفضیح و تقبیح خود واضح و لائح می ساخت چنانچه در جامع مسانید ابی حنیفه مذکورست و اما قوله حاكيا عن سفيان الثوري انه قال استتيب ابو حنيفة من الكفر مرتين فالجواب عنه من وجوه ثلاثة احدها ان سفيان قد كان بينه و بين ابي حنيفة عداوة ظاهرة لان ابا حنيفة كان يبهتهم و يلقمهم الحجر فلا يقدرون على ان يتكلموا فكان سفيان و امثاله من البشر تامرهم النفس الامارة بالسوء على

الوقيعة فيه بحكم البشرية كاخوة يوسف اولاد يعقوب النبي ثم يتذكرون فاذا هم مبصرون فيجعلونه
يمدحونه والدليل على صحة ما قلنا انه ما حكي عن احد من هؤلاء الطعن في ابي حنيفة الا حكي عنه ثناء
ومدح في وقت آخر فالاول كان بحكم البشرية والنفس الامارة بالسوء والثاني بحكم ورعهم وتقواهم
واليه وقعت الاشارة بقوله تعالى ان الذين اتقوا اذا مسهم طائف من الشيطان تذكروا فاذا هم مبصرون
الا من عصمه الله تعالى فيملك نفسه عند الغضب فلم يغتب احدا كابي حنيفة رض فانه لم ينقل عنه انه ذكرهم
بسوء على ما حكي عبد الله بن المبارك قال كنت عند سفيان فوقع في ابي حنيفة فقلت له ما ابعد ابا حنيفة
من الغيبة ما رأيته يغتاب احدا فقال سفيان انه لاعقل من ان يسلط احدا على حسناته وآنچه خوارزمی
درین کلام خواسته که فی الجمله تدارکی از سوء حال ثوری نماید وظاهر کرده که ثوری وامثال او بمقتضای
بشریت مذمت ابوحنیفه میکردند وباز بمقتضای ورع وتقوی مدح او می نمودند پس نفعی بحال خسارت
مآل ثوری وامثال او نمی رساند زیرا که هرگاه تجاسر ثوری باین حد رسیده که محض بمقتضای نفس اماره
در شأن امام اعظم سنیه قدح میکرد ونسبت صدور کفر باو میداد دیگر چگونه ممکن ست که او حظی از ورع و
تقوی داشته باشد آری اگر نزد خوارزمی این قدح وجرح ثوری در امام اعظم سنیه نظر باحقاق حق وناشی
از تدین بود البته وصف ثوری بورع وتقوی با آن راست می آید واذ لیس فلیس پس ظاهر گردید که جرح
ابوحنیفه اگر از ثوری صادر هم شده باشد پس منشاء آن ورع وتقوی او نیست بلکه چیزی دیگر ست
مثل خوف از اتباع واشیاع ابوحنیفه وما یضاهی ذلک من الدواعی التی تقود الحساد واز جملهٔ قبایح
سفیان ثوری آنست که او از ابوحنیفه روایت حدیث میکرد وبسبب حسد وعداوت خود با او هنگام
روایت نام ابوحنیفه بر زبان نمی آورد ودرین باب حسب عادت خود ارتکاب شنیعهٔ ملیمهٔ تدلیس مینمود
چنانچه ابو المؤید خوارزمی در جامع مسانید ابی حنیفه در ترجمهٔ سفیان ثوری گفته یقول اضعف عباد الله
المقامات والمعاداة التي بين سفيان وابي حنيفة مشهورة وهو يروي عن الامام ابي حنيفة كثيرا منها
حديث المرتدة والزكاة وكان يدلس ويقول في الرواية عنه اخبرنا الثقة او بعض اصحابنا ولكن ظهر انه اراد
به ابا حنيفة الخ وبالاتر از همه آنست که سفیان ثوری از غایت ثوران مواد حقد وعناد وفوران
کوامن بغض ولداد طریق مخاصمت ومکابرت ومخالفت ومضارّت با امام جعفر صادق علیه السلام
می پیمود ودر شأن آنجناب ایراد واعتراض نموده ابواب خزی وافتضاح بر روی خود می کشود

عبدالوهاب شعرانی که از اکابر علمای حنفیه است در لواقح الانوار در ترجمهٔ جناب امام جعفر صادق علیه السلام
گفته ودخل علیه الثوری رضی الله عنه فرای علیه جبة من خز فقال له انکم من بیت نبوة تلبسون هذا
فقال ما ندری ادخل یدک فاذا تحته مسح من شعر خشن ثم قال یا ثوری ارنی ما تحت جبتک فوجد
تحتها قمیصا ارق من بیاض البیض فخجل سفیان ثم قال یا ثوری لا تکثر الدخول علینا تضرنا ونضرک
ازین عبارت ظاهرست که سفیان ثوری حاضر خدمت جناب امام جعفر صادق علیه السلام گردید وچون
آنجناب را دید که جبهٔ خز پوشیده است بلا لحاظ عظمت وجلالت آنجناب از غایت ناصبیت با آل
اطیاب علیهم سلام الملک الوهاب بر لباس آنجناب زبان خلاعت ترجمان باعتراض کشاد وداد اظهار
جهل ونادانی خود از مراتب اهل بیت عصمت وطهارت داد وآنحضرت بجوابش ظاهر فرمود که آنجناب
زیر جبهٔ خز جامهٔ از شعر خشن در بر ساخته وملبس لباس حسن بالای آن باظهار نعمت الهی پرداخته و
ثوری زیر لباس خشن قمیصی رقیق تر از بیاض بیض پوشیده در تخدیع واضلال عوام جهال کوشیده
پس ثوری ازین واقعه خیلی شرمنده وخجل وبعجز ودرماندگی مثل خر در گل گردید وامام جعفر صادق
علیه السلام بعد ظهور خبث سریره وعظم جریرهٔ او او را از عزت حضوری نزد خود ممنوع ومحجور وباین
تبعید وتطرید از صحن حق ومشهد صدق مقصی ومهجور فرمودند وبعد ادراک این احوال ضلالت
اشتمال احدی از اهل انصاف ثوری را قابل اعتنا والتفات نخواهد دید وروایت چنین ناصبی
بغیض را خصوصا درباب شیخین بجوی نخواهد خرید بالجمله این افترای صریح که بخاری خارجی باخراج
آن در صحیح سقیم خود پرداخته ونقل آن از جناب امیر المومنین علیه السلام بروایت محمد بن الحنفیه
پردهٔ شرم وحیای خود مهتوک ساخته کذبی ست بغایت بین وتخرصی ست غیر هین وبعضی از آفاکین
بالاتر ازین رفته بروایت حضرت امام حسین علیه السلام افضلیت ابوبکر از جناب امیر المومنین علیه
السلام حسب ارشاد خود آنجناب افترا نقل میکنند وبی محابا بنای انصاف بمعاول اعتساف
میکنند ملا علی متقی در کنز العمال می آرد عن زید بن علی بن الحسین قال سمعت ابی علی بن الحسین یقول
سمعت ابی الحسین بن علی یقول قلت لابی بکر یا ابکر من خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم
فقال لی ابوک فسالت ابی علیا فقلت من خیر الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال
ابوبکر الخ و این روایت چنانچه می بینی مشتمل بر افترای عجیب وماجرای غریب ست زیرا که واضع

مدحور دران اولا از زبان ابوبکر افضلیت جناب امیرالمومنین علیه السلام نقل کرده و این کلمه حق ست که خداوند عالم بر زبان او جاری کرده اگرچه واضع بی باک بان اراده باطل ناپاک کرده وخواسته که آنرا مقدمهٔ افترای سوهون خود گرداند من بعد واضع لوم از زبان جناب امیرالمومنین علیه السلام فضیلت ابوبکر وضع نموده وندانسته که این تهافت وتناکر آخر امنظهر حقیقت حال وکاشف از سوءمآل این تخرص وافتعال خواهد گردید سبحان الله این وضع وضاع صناع عیاذا بالله جناب امیرالمومنین علیه السلام را مگر مثل عوام تصور کرده که در مقابله مدح خود اطراء در مدح مادح خویش آغاز می نهند و بمفاد من ترا حاجی بگویم تو مرا حاجی بگو داد تفوه بباطل میدهند و بحمد الله بی اعتباری این روایت نیز نزد اهل سنت حسب افادات خود شان واضح ست زیرا که سندی برای آن پیدا نمی شود وکسی از محدثین حکم بصحت آن نکرده وشاه عبدالعزیز دهلوی که مخاطب اصلی ما درین کتاب ست در کتاب تحفه تصریح نموده بآنکه اعتبار حدیث نزد اهل سنت بیافتن حدیث در کتب مسنده محدثین ست مع الحکم بالصحة وحدیث بی سند نزد ایشان شتر بی مهارست که اصلا گوش بآن نمی کنند پس این روایت نیز مثل شتر بی مهار وساقط از درجهٔ اعتبار خواهد بود واصلا قابلیت اصغا واستماع نزد ارباب ابصار واسماع نخواهد داشت وبعضی از وضاعین اهل سنت چون دیده اند که وضع افضلیت مطلقه ابوبکر وعمر از لسان امیرالمومنین علیه السلام امری ست نهایت شنیع وبغایت فظیع لهذا تقلیلا للشناعة آنرا بنحوی روایت کرده اند که از ان ظاهر میشود که افضلیت شیخین نزد آنجناب محدود ومقتصر بر زمرهٔ اصحاب ست وعلاقه باهلبیت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ندارد واهلبیت آنجناب علیهم السلام در علو شان ورفعت مکان بمرتبهٔ فائز میباشند که احدی قابلیت موازات ومساوات شان ندارد ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ابی البختری قال خطب علی فقال الا ان خیر هذه الامة بعد نبیها ابوبکر وعمر فقال رجل وانت یا امیرالمومنین فقال نحن اهل البیت لا یوازینا احد حل واین روایت اگرچه افضلیت ابوبکر وعمر را مخصوص از زمرهٔ

ای اخرجه ابونعیم فی حلیة الاولیاء ۱۲

اصحاب وا می نماید وایشانرا از ساحت مساهمت اهلبیت علیهم السلام در فضل فضلا عن الافضلیة منهم مقصی ومطرود می گرداند لیکن ارباب نقد وتمیز بخوبی میدانند که افضلیت ابوبکر وعمر ولو از اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باشد هرگز صحیح نیست ونسبت اظهار آن بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام افترای بحت وکذب صرف ست وچگونه میتوان گفت که آنجناب باوصفیکه شیخین را از جمله

مردودین زمان و مطرودین زمان جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در واقعۂ تجہیز جیش اسامہ وغیرہا
دانستہ بود و خود آنجناب ایشان را کاذب و آثم و غادر و خائن می دانست باز ایشان را معاذ اللہ من ذلک
بر جملۂ اصحاب جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ کہ در ایشان حضرت سلمان و ابی ذر و مقداد و عمار رضوان
اللہ علیہم ہم بودند و بجلالت مرتبت و عظمت منزلت شان نزد جناب خاتم النبیین و افضل الوصیین
صلوات اللہ علیہما وآلہما الطاہرین متفق علیہ کافۂ مسلمین و مؤمنین ست و این ہر دو بزرگوار بلا ریب و
اشتباہ بتکرار و اکثار فضائل جلیلہ و مناقب جمیلۂ شان را از زبان معجز نشان و لسان وحی ترجمان خود
بیان فرمودہ تفضیل دادہ باشد و معہذا این روایت سنداً نیز قابل اعتبار نیست چہ آنرا ابو البختری
از جناب امیر المؤمنین علیہ السلام روایت نمودہ و ابو البختری در روایت از آنجناب ارسال می کرد و
اصلاً از امیر المؤمنین علیہ السلام چیزی نشنیدہ پس لابدست کہ واسطۂ در بین بودہ باشد و آن واسطہ
مجہول ست پس چگونہ این روایت قابل اعتبار خواہد بود اما اینکہ ابو البختری در روایت از جناب
امیر المؤمنین علیہ السلام ارسال میکرد و چیزی از آنجناب نشنیدہ پس بر متتبع اقوال علمای رجال مخفی
نیست ابن حجر عسقلانی در تہذیب التہذیب گفتہ سعید بن فیروز وہو ابن ابی عمران ابو البختری
الطائی مولاہم الکوفی روی عن ابیہ و ابن عباس و ابن عمر و ابی سعید و ابی کبشۃ و ابی برزۃ و یعلی
بن مرۃ و ابی عبد الرحمن السلمی والحرث الاعور و ارسل عن عمر و علی و حذیفۃ و سلمان و ابن مسعود
و عنہ عمرو بن مرۃ و عبد الاعلی بن عامر و عطاء بن السائب و سلمۃ بن کہیل و یونس بن خباب و حبیب
بن ابی ثابت و یزید بن ابی زیاد و غیرہم قال عبد اللہ بن شعیب عن ابن معین ابو البختری الطائی
اسمہ سعید وہو ثبت و لم یسمع من علی شیئاً و چون ابو البختری باکثار جرأت بر روایت از صحابہ میکرد
حالانکہ او را سماع بسیاری از ایشان میسر نشدہ بود لہذا اہل نقد و اتقان خبر مرسل او را ضعیف شمردہ اند
چنانچہ ابن حجر در تہذیب التہذیب بترجمۂ او گفتہ قال ابن سعد قتل بدجیل مع ابن الاشعث سنۃ ۸۳ھ و
کان کثیر الحدیث یرسل حدیثہ و یروی عن الصحابۃ و لم یسمع من کثیر احد فما کان من حدیثہ سماعاً
فہو حسن و ما کان عن ارسال فہو ضعیف و علاوہ برین نزد نقاد خود ابو البختری قوی نبود و ابو احمد
حاکم در کتاب الکنی باین مطلب تصریح نمودہ چنانچہ ابن حجر عسقلانی در تہذیب التہذیب بترجمۂ ابو البختری
گفتہ و قال ابو احمد الحاکم فی الکنی لیس بالقوی عندہم کذا قال وہو سہو و حکم ابن حجر عسقلانی

بسهو ابو احمد حاکم تحکم محض ست و چون بی دلیل ست هرگز قابل تعویل نیست بالجمله حقیقت حال این روایت
سنداً و متناً اگرچه بر ارباب درایت واضح و لائح ست لیکن چون مشتمل بر کلمه حق تحقق افضلیت مطلقه جناب
ولایت مآب حسب ارشاد خود آنجناب میباشد لهذا برای دمغ راس سخاوی و امثال و کافی و بهر
افحام و الزام این زرافه سراسر سخافه وافی ست و از جمله طرائف آنست که جلال الدین سیوطی
با وصفیکه از صناعت کلامیه نهایت دور افتاده لیکن بمزید عصبیت او هم استدلال طیبی را بحدیث انا دار الحکمة
محل کلام وانمودن و داد تعنت داده چنانچه در قوت المغتذی بعد ذکر این حدیث گفته قال الطیبی تمسک الشیعة بهذا الحدیث
فی ان اخذ العلم و الحکمة مختص به لا یتجاوزه الی غیره الا بواسطته لان الدار انما یدخل الیها من
بابها و لا حجة لهم فیه اذ لیس دار الجنة باوسع من دار الحکمة و لها ثمانیة ابواب و این همان تقریر
پر تزویر طیبی ست که ما بحمد الله تعالی در ما سبق بنقض و رفض آن کما ینبغی پرداخته ایم و نهایت عوار و شنار
آن بر بیان عزیز المنار کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار ساخته پس ناظر بصیر را مراجعت بسوی آن
حری و حقیق ست والله ولی التوفیق و علی بن عبد الله السمهودی در باب صرف حدیث مدینة العلم
از مفاد صریح آن تقریری نموده که قابل عبرت ارباب خبرت ست چنانچه در جواهر العقدین بعد نقل
بعض آثار داله بر اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام کما سمعت سابقا گفته قلت و هذا و اشباهه
مما جاء فی فضیلة علی فی هذا الباب شاهد لحدیث انا مدینة العلم و علی بابها رواه الامام احمد
فی الفضائل عن علی رضی الله عنه و الحاکم فی المناقب من مستدرکه و الطبرانی فی معجمه الکبیر و
ابو الشیخ بن حیان فی السنة له و غیرهم کلهم عن ابن عباس مرفوعا بزیادة فمن اتی العلم فلیأت
الباب و رواه الترمذی من حدیث علی مرفوعا انا مدینة العلم و علی بابها و قال الترمذی عقب
هذا انه منکر و کذا قال شیخه البخاری و قال الحاکم عقب الاول انه صحیح الاسناد و اورده ابن الجوزی
مع الثانی فی الموضوعات و قال الحافظ ابو سعید العلائی الصواب انه حسن باعتبار طرقه لا صحیح و
لا ضعیف فضلا عن ان یکون موضوعا و کذا قال الحافظ ابن حجر فی فتوی له و لا ینافیه تفضیل ابی بکر
رضی الله عنه مطلقا بشهادة علی و غیره بذلک له و شهد له بالعلم ایضا فقد قال علی ابو بکر اعلمهم و
افضلهم و ما اختلفوا فی شیء الا کان الحق معه و عدم اشتهار علمه لعدم طول مدته بعد الاحتیاج
بموت النبی صلی الله علیه و سلم و این کلام محل تنقید ارباب احلام ست بچند وجه اول آنکه سمهودی

اگرچه درین کلام در اصل ثبوت و تحقیق حدیث مدینة العلم ریبی نورزیده بلکه طریق اثبات و ابرام آن بحسب
افادات اسلاف اعلام خود برگزیده لیکن در اثنای آن آنچه ادعا کرده که ترمذی و بخاری این حدیث
شریف را منکر گفته اند پس مشتمل بر افک صریح و تخلیط فضیح ست چه ما سابقا بعون الله المنعام بتفصیل
تمام در جواب کلام شاه صاحب بدلائل قاطعه و براهین ساطعه بیان کرده ایم که نسبت منکر گفتن ترمذی
این حدیث را از جملهٔ افترا آت بینه و اکاذیب غیر هینه است و هرگز ترمذی این حدیث شریف را منکر
نگفته بلکه بحمد الله تعالی از تصریح شیخ عبد الحق دهلوی در لمعات ثابت ست که ترمذی این حدیث شریف را
حسن گفته است و مؤید این مطلب آن ست که ترمذی حدیث انا دار الحکمة را که مؤید حدیث انا مدینة العلم
ست نیز تحسین نموده است کما صرح به المحب الطبری فی ذخائر العقبی و فی الریاض النضرة و چنانچه
بعض مفترین نسبت منکر گفتن حدیث انا مدینة العلم بسوی او نموده همچنین جرأة و جسارة نسبت منکر
گفتن حدیث انا دار الحکمة هم بسوی او داده اند و این نسبت هم بسوی او باطل محض ست کما فصلناه
فیما مضی فی رد کلام النووی و بسیاری از محققین علمای سنیه حدیث مدینة العلم و حدیث دار الحکمة هر دو را
از ترمذی علیحده علیحده نقل می نمایند و از افادات شان در کمال ظهور ست که ترمذی در جامع صحیح خود
این هر دو حدیث را آورده و هرگز قدحی در ان ننموده کما لا یخفی علی من راجع ما ذکرناه سابقا فی اثبات
اخراج الترمذی لحدیث مدینة العلم و فی اثبات اخراجه لحدیث دار الحکمة من عبارات ائمة
القوم الدالة علی ذلک و علیک بالتامل فیما ذکره ابن حجر المکی فی الصواعق و ما قاله العیدروس
الیمنی فی العقد النبوی و ما اورده الصبان المصری فی اسعاف الراغبین فان عبارات هؤلاء الاعلام
اصرح فی المقصود و المطلوب و احری بالافحام للجاحد المخذول المنکوب بالجمله آنچه سمهودی بترمذی منسوب
نموده که او بعد حدیث مدینة العلم گفته که این حدیث منکر ست کذب واضح و بهتان لائح ست و غالب
آن ست که او درین مقام بلا مراجعه بجامع صحیح ترمذی آنچه خواسته نوشته چه اگر بمطالعهٔ نسخ صحیحه صحیح ترمذی
و مراجعه بآن مستفید و مشرف میشد هرگز مبتلای این وهم صریح و غلط فضیح نمی گردید بلکه اگر نسخ محرفه
صحیح ترمذی هم میدید غالب آن ست که درین گرداب جالب تباب نمی افتاد چه در ان نسخ هم غایة السعی
محرفین آن ست که حدیث انا مدینة العلم را یکسر از ان ساقط کرده اند و حدیث دار الحکمة را باقی گذاشته اند
و از راه جسارت لفظ منکر در باب آن افزوده اند اما نسخه که در ان در حق حدیث مدینة العلم لفظ منکر

موجود باشد پس اصلاً شهود و مرئی نگشته ومن ادعی فعلیه البیان والاثبات وعلینا دمغه بسهمه
بافادات التفات لا اثبات اما انتساب منکر گفتن بخاری حدیث مدینة العلم را پس آن هم ممنوع ست و آنچه از
لآلی منثوره زرکشی و مقاصد حسنه سخاوی ظاهر و آشکار میگردد این ست که بخاری در حق حدیث انا دار الحکمة
متفوه باین قول باطل گردیده پس ذکر آن در باب حدیث مدینة العلم بعید از تحقیق نزد هر حازم لبیق
نخواهد بود **دوم** آنکه سمهودی درین کلام بعد اثبات حدیث مدینة العلم چون دیده که این حدیث شریف
صراحةً دلیل افضلیت و اعلمیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام ست و زعم باطل افضلیت فلان
و بهمان را بسراب برابر می کند بمزید غرور و جسارت خواست که حرکت مذبوحی نماید و در صدد حمایت مقتدای
خود خالفه اول بر آید بنا بر آن بلا دلیل و برهان تفوه نمود که تفضیل ابو بکر بر جناب امیر المومنین علیه السلام
مطلقاً العیاذ بالله منافی این حدیث نیست حالانکه این تفوه سراسر مبنی بر جسارت و خسارت ست
چه در ما سبق بعون الله المنعام بتفصیل تمام دانستی که این حدیث بوجوه عدیده دلیل امامت جناب
امیر المومنین علیه السلام ست و در دلالت آن بر افضلیت و اعلمیت مطلقهٔ آنجناب هیچ عاقلی ارتیاب
نمی کند پس چگونه تفضیل ابو بکر بر آنجناب و آنهم علی الاطلاق العیاذ بالله منافی مفاد این حدیث
نخواهد شد سبحان الله با وصف اعتراف باین حدیث شریف از مفاد صریح آن روگردانیدن و محض
بلیّ لسان بلا بینة و سلطان منافات این حدیث را با معتقد باطل خود بمعرض نفی رسانیدن اگر ناشی از
فرط رقاعت و مزید خلاعت نیست پس دیگر چیست و حیرتم بسوی خود می رباید که هرگاه سمهودی قادر بر
اثبات مطلوب خود باقامت دلیل و برهان نبود پس چرا این حرف واهی بر زبان آورد و طریق اظهار عجز
و تواق و ضعف و ناتوانی خود درین باب بلا محابا سپرد بالجمله احدی از ارباب الباب خصوصاً بعد ملاحظه
تصریحات محققین اعلام که در ما سبق سبق ذکر یافته شکی ندارد درینکه این حدیث شریف دلیل صریح
اعلمیت و افضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد و هرگز تسلیم آن با مزعوم مشئوم تفضیل
خالفه اول بر آنجناب و آنهم عیاذاً بالله با فضیلت علی الاطلاق درست نمی آید پس یا این حدیث
شریف را نعوذ بالله مثل بعض متعنتین نصّاب و متطعین اقشاب موضوع و مصنوع باید انگاشت
و یا از عقیدهٔ باطله تفضیل ابو بکر بر جناب امیر المومنین علیه السلام دست باید برداشت چه بعد قبول
این حدیث شریف کار عاقلی نیست که در اذعان باعلمیت و افضلیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام

بهی داشته باشد و هر که این حدیث شریف را قبول نماید و در دلالت آن بر اعلمیت و افضلیت مطلقه
آنجناب کلام کند بلا شبهه از دائره اهل عقل و تمیز خارج و در زمره مغفلین و مالوسین داخل خواهد بود
سوم آنکه سمهودی درین کلام خلاعت نظام ادعا نموده که معاذ الله تفضیل ابوبکر بر جناب امیر المؤمنین
علیه السلام بشهادت خود آنجناب ثابت ست حالانکه این دعوی باطله سراسر کذب و بهتان میباشد
و آنفا بجواب سخاوی بطلان آنرا بچشم حقیقت بین دیدی و دریافتی که هرگز جناب امیر المؤمنین علیه السلام
شهادت بافضلیت ابوبکر از خود نداده و روایاتی که اسلاف نا انصاف سنیه درین باب وضع کرده اند
خیلی باهم متناقض و متنافر و متنافی و متناکر ست و مکذوب و مفتری بودن آن سندا و متنا بر هر خبیر
متتبع واضح و آشکار ست و بالخصوص روایتیکه بخاری درین باب آورده و نزد حضرات مستدلین
گل سر سبد می باشد بنهایت ساقط و از درجه قبول بالمره عاری باشد و قدح و جرح مفصل آن که حسب
افادات ائمه قوم مرقوم افتاده قابل آن ست که بعد ملاحظه آن حضرات مستدلین اگر قدری حیا هم
داشته باشند اصلا ذکر آنرا بر زبان نیارند چه جای آنکه آنرا بمقابله ادله اهل حق قابل احتجاج و
استدلال شمارند **چهارم** آنکه سمهودی درین کلام منخرم النظام مدعی شده که تفضیل ابوبکر بر جناب
امیر المؤمنین علیه السلام بشهادت غیر جناب امیر المؤمنین علیه السلام هم ثابت ست حالانکه این ادعا
هم باطل ست زیرا که اصلا از صحابه عدول خبری که قابل قبول اهل حق باشد درین باب نرسیده و من
ادعی فعلیه البیان و علینا ابطاله بأوضح الدلیل و البرهان و اگر بعضی از اغیار آنجناب که مفارق
حق و صواب و متبع ثلثه غصاب بودند شهادتی باین مطلب داده هم باشند نزد اهل عقل شهادت
شان قابل قبول خواهد شد و علاوه برین چون افضلیت مطلقه جناب ابی الائمة الاطیاب سلام الله
علیه ما بهر سحاب بر قاطبه اصحاب بدلائل کثیره ساطعه و براهین وفیره قاطعه از سنت و کتاب بیحد و
حصر و حساب ست کما اشرنا الیه سابقا پس بمقابله آن همه نصوص شهادت چنین لصوص چه وقعت
دارد و قطع نظر ازین مخازی واضحه و مطاعن لائحه ابوبکر که شطری از آن در تشئید المطاعن مثبت
و مرقوم ست چنان مشهود و معلوم ارباب فهوم ست که بعد درک آن هرگز شهادت این شهود زور مسموع
و مقبول اهل اسلام و عقول نمیشود **پنجم** آنکه سمهودی درین کلام فاسد النظام از راه کمال تجاسر دعوی
نموده که معاذ الله جناب امیر المؤمنین علیه السلام برای ابوبکر بعلم هم شهادت داده و عیاذا بالله

ارشاد فرموده که ابوبکر اعلمهم و افضلهم حالانکه این تخرص صریح و تهجم فضیح در بطلان و هوان بحدی رسیده که بلّه
و صبیان هم از شناعت و فظاعت آن آگاه می باشند سبحان الله سمهودی بر چنین دعای بزرگ و اتهام سترگ اقدام
اقدام می کند و اصلاً حواله و لو مجمل باشد نمی دهد آخر کدام کس ست که این افک را روایت نموده کاش سمهودی
در انبار موضوعات اسلاف خودش نشانی ازین افتعال بدهد آخر کجا این دروغ بی فروغ را دیده و بواسطه
کدام وضاع افاک این کذب باو رسیده هیهات هیهات ازین تقول شنیع و تخرص فظیع اصلاً اثری در
موضوعات هم نیست فضلاً عن الصحاح حالانکه اگر ارباب صحاح سنیه هم روایت این افک صراح و کذب
بواح می کردند هرگز بر اهل حق حجت نبود فکیف که ازین بهت جلی کتب موضوعات هم خالی می باشد غالباً
سمهودی از مزید تحیر و مبهوتیت مبتلای این تخرص و ممقوتیت شده و در هوای حمایت خلیفه اول از عقاب
کذب بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب باکی نموده بلا محابا طریق جعل و افترا پیموده

ششم

آنکه درین کلام جالب الملام سمهودی ادعا کرده که اصحاب اختلاف نکردند در چیزی مگر آنکه حق با ابوبکر
بود و این ادعا هم کذب صریح و افک فضیح ست و اصلاً برهانی بر آن قائم نشده بلکه ادله لا تعد و لا تحصی
مبطل این ادعای کاسد و زعم فاسد می باشد و چگونه عاقلی میتوان گفت که در هر امر مختلف فیه حق با ابوبکر
بود حالانکه وقائع متکاثره و سوانح متواتره که اصحاب ما شکر الله مساعیهم در مطاعن او مسرود و منصوص
نموده اند صراحةً واضح می نماید که ابوبکر در آن راه باطل و خطا باقدام جور و اعتدا سپرده و اگر درین
وقائع بالکلیه جز منازعات سقیفه و مشاجرات فدک و خمس و ما یتبعها چیزی دیگر نبود باز هم اثبات
بودن ابوبکر بر باطل و خطا الی یوم القیام و الجزا کافی و وافی بلکه اکفی و اوفی بود چه جای آنکه
ماورای این واقعات دیگر هم موجود ست که تشریح و تصریح آن درین مقام مفضی باطناب ست و بحمد الله
تعالی بذکر شطری از آن کتاب تشیید المطاعن کافل و حافل می باشد سبحان الله مگر صاحب عقلی
باور میتوان کرد که در منازعات خلافت و فدک و امثال آن حق با جناب امیرالمومنین علیه السلام و
جناب سیده سلام الله علیها نباشد حالانکه عصمت این بزرگواران بنصوص قرآنیه و آیات فرقانیه و
احادیث نبویه و اخبار مصطفویه کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار ست و ابوبکر باوصفیکه هرگز
معصوم نیست و خود بجملهٔ صادقه ان لی شیطانا یعترینی اعتراف مینماید و علاوه بر آن جهل و ضلال و مجاجه
و استدلال این حضرات کالنار علی العلم مشهور میگردد صاحب حق شمرده شود ذلک ظن الذین لا یوقنون

هفتم آنکه سمهودی درین کلام مستغرق سفهاء الاحلام ادعا کرده که عدم اشتهار علم ابوبکر بسبب عدم طول مدت ابوبکرست بعد احتیاج بسوی او بسبب وفات جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حالانکه این توجیه ناموجه هرگز بحال او نافع نمی تواند شد زیرا که **اولاً** توقف اشتهار علم برمجرد طول مدت شخص ممنوع ست بلکه مناط اشتهار علم برکمال علمی شخص می باشد پس هر قدر که شخص در علم کمال خود افزاید همان قدر علمش مشتهر خواهد شد مگر نمی بینی که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم چقدر در رسالت خود مکث قلیل فرموده لیکن با اینهمه علم آنجناب بحدی مشتهرست که علم احدی از انبیای سابقین بعشر معشار اشتهار آن نمی رسد حالانکه دران انبیا حضرت نوح علیه السلام هم گذشته که در طول عمر مضروب المثل ست و مکث آنجناب در رسالت خود بچه حد طول کشیده پس معلوم شد که طول مدت در اشتهار علم مدخلیتی ندارد و مدار آن برکمال علمی خود شخص میباشد و هرگاه این مطلب را دانستی پس چگونه عاقلی باور میتوان کرد که معاذ الله من ذلک ابوبکر اعلم اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بود لیکن بوجه قلت مکث و عدم طول مدت علم او مشتهر نشد حاشا وکلا بلکه سبب اصلی عدم اشتهار علم او آن ست که او هیچ علمی نداشت و قضیهٔ اشتهار علمه بسبب انتفای موضوع که علم ابوبکرست صادق ست و علم و اعلمیت او هرگز جز آنکه در ذهن مختل سمهودی بوده باشد وجود خارجی ندارد **ثانیاً** اگر تسلیم هم نمائیم که مناط اشتهار علم بر طول مدت شخص میباشد پس باز هم مطلوب سمهودی حاصل شدنی نیست چه ظاهرست که ابوبکر از وقتی که اسلام ظاهری آورده تا وقتیکه بمقر خود شتافت مدت دراز زندگی نمود پس اگر چنانچه مزعوم سمهودیست او اعلم صحابه بود لازم بود که آثار اعلمیت درین مدت طولانی از و مشهود گردد و علم او مشتهر شود اما تعلل باینکه چون در زمان جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مردم احتیاج رجوع بابوبکر نداشتند لهذا آن زمان محل اشتهار علم او نبود و هرگاه بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مردم را احتیاج باو پیدا شد جز دو سال و چند ماه زندگی نکرد پس این تعلل هرگز نافع نمیتواند شد زیرا که اعلم صحابه در هر حال محتاج الیه مردم ست خواه در زمان جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم فرض کرده شود و یا بعد آن چنانچه جناب امیرالمومنین علیه السلام که فی الحقیقة اعلم بود در حال حیات جناب سرور کائنات علیه وآله افضل الصلوات والتحیات در علم محتاج الیه مردم بود و بهمین سبب آنحضرت مردم را دلالت بسوی آنجناب فرموده بود بقول خود انا مدینة العلم و علی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب

ونیز آنجناب را بسوی یمن ارسال فرموده بود تا اہل یمن را تفقیه در دین و تعلیم سنن نماید و حکم بکتاب الله
در ایشان بفرماید و از ینجاست که از جناب امیرالمومنین علیه السلام در عهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه
وآله وسلم قضایای جلیله و آثار جمیله بحدی ظاهر شده که احدی از عقلای مسلمین انکار آن نمی تواند کرد پس
اگر حسب مزعوم سمهودی نعوذ بالله ابوبکر اعلم صحابه بودی بایست که در عهد سرور کائنات علیه وآله آلاف
التحیات از و ظهور آثار اعلمیت شود حالانکه اصلا از وی اثری از آثار عالمیت فضلا عن الاعلمیة در ان
عصر ظاهر نشد و گذشته از ان در عهد خود ابوبکر که بلاریب نزد سمهودی مردم باو احتیاج داشتند نیز اثری
از آثار آن بظهور نرسید سبحان الله این چه خوش اعلم صحابه است که نه در عهد نبوی اثری از اعلمیت او شهود
میشود و نه در عهد خودش علامتی از ان ظاهر میگردد و با اینهمه اتباع و اشیاع او از حسن ظن بازنمی آیند
و او را بمزید خوش عقیدتی اعلم صحابه خوانده طریق تحکم می پیمایند **و از عجائب محیره عقول این**
ست که سمهودی درین کلام زعم می نماید که زمان خلافت ابوبکر زمان ظهور علم او بود لیکن چون
مدتش طولانی نشد لهذا علمش منتشر و مشتهر نشد و در مابعد خواهی دانست که بنابر زعمش زمان خلافت خلفای
ثلثه را زمان ظهور علم ایشان نمیداند بلکه مشغولیت ایشان را باشغال خلافت مانع از افاده و افاضه
گمان می کند و عدم رجوع مردم را بسوی ثلثه در زمان خلافت ایشان و رجوع مردم را بسوی امیرالمؤمنین
علیه السلام در زمان مذکور ناشی از همین معنی وا نمایدپس فی هذین الزعمین من التضاد ما لا یخفی
علی اهل السداد والرشاد **ثالثا** اگر ازین همه قطع نظر کنیم و فرضا و تقدیرا تسلیم نمائیم که علم ابوبکر بسبب
قصر مدت خلافت او مشتهر نشد لیکن باز هم حرف مدعای سمهودی بکرسی نمی نشیند زیرا که درین صورت
کم از کم می بایست که اثری از آثار جهالت و ضلالت ابوبکر و علامتی از علامات فقدان علم و فهم او
ظاهر نگردد حالانکه بر متتبع خبیر و ناظر بصیر واضح و مستنیر ست که درین زمان یسیر از ابوبکر غریر چقدر از آثار
جهل و علامات ضلال و براهین تبری از ملکه علم و فهم و دلائل تعری از حلیه کمال و حکم ظاهر و باهر گردیده
چنانچه بحمدالله شطری ازان در کتاب مستطاب تشیید المطاعن نیز بمعرض تحقق و تبرهن و منصه تجلی و تبین
رسیده و بر ظاهر ست که بعد این تقریر احدی از ارباب عقل باور نمیتوان کرد که ابوبکر حظی از علم داشت
فضلا عن الاعلمیة چه جهالات فاضحه و عمایات لائحه که از ابوبکر صادر شده هرگز از ادنی عالمی صادر نمیشود
چه جای اعلم صحابه چه جای کسیکه معاذ الله حسب مزعوم مشوم سمهودی از باب مدینة علم عالمتر باشد

بالجمله حیرتم بسوی خود میکشد که چگونه سمهودی حرف قصر مدت ابوبکر بر زبان آورده عدم اشتهار علم و فضل
او را بآن موجه می نماید و ادنی التفاتی باین مطلب نمی کند که ابوبکر درهمین مدت قصیره بچه حد مصدر جهالات
متکاثره و مظهر ضلالات متوافره گردیده مگر این هم بدقسمتی حضرت خلیفهٔ اول ست که قصر مدت ایشان را
از ظهور جوهر علم مانع می آید و از حسد و رشک جهل منع نمی نماید و اگر نیک بنگری این حالت حضرت
ابوبکر برای اولیای شان قابل خیلی تاسف ست زیرا که اولا خلافتی را که در سقیفهٔ بنی ساعده بتدبیر
سراسر تغریر و تقریر پر تزویر بدست آورده بودند بسبب عدم مساعدت تقدیر طول مدتی حاصل نشد
وثانیا این مدت قصیره و ایام یسیره مانع انتشار علم و اعلمیت مزعومی اولیای شان گردید وثالثا
این مصیبت کبری و داهیهٔ عظمی علاوه بر آن حادث شد که اعوام منکوده تسلط و حکومت و ایام معدودهٔ
تملک و سلطنت همه و تحف قضایای سملهٔ باطله و احکام واهیهٔ عاطله ماند و ظهور خطایای صریحه و صدق
بلایای فضیحه خزی و افتضاح و خور و انقاح ایشان را باعلای مدارج رساند بالجمله ازینجا بنهایت
ظهور و اقصای سفور ظاهر و باهر گردید که تعلل عدم اشتهار علم ابوبکر بسبب قصر مدت او باطل محض و
فاسد صرف ست بلکه اگر بالفرض و التقدیر ابوبکر من المهد الی یوم وقت المعلوم هم میبود جز آنکه جهالات
نامتناهیه او عالم را تیره و تار نماید اثری از علم موهوم او بر صفحهٔ ظهور جلوه گر نمی شد **هشتم** آنکه سمهودی قبیل
این کلام مهانت انضمام خود درهمین کتاب جواهر العقدین رجوع کردن ابوبکر بسوی قول جناب
امیر المومنین علیه السلام نقل کرده چنانچه بعد نقل واقعهٔ حکم عمر برجم مجنونه و تنبیه جناب امیر المومنین
علیه السلام مر او را گفته و فی روایة فقال عمر لولا علی لهلك عمر و روی بعضهم انه اتفق لعلی مع
ابی بکر رضی الله عنهما نحو ذلك و پر ظاهرست که هرگاه حسب نقل خود سمهودی ابوبکر چنان عدیم العلم
و ضعیف العقل بود که حکم برجم مجنونه نموده و بعد التنبیه رجوع بقول جناب امیر المومنین علیه السلام
کرده باز چگونه سمهودی جرأت یافته بر آنکه او را افضل و اعلم از جناب امیر المومنین علیه السلام وا
نماید و در اظهار رقاعت و ابدای شناعت الی اقصی الغایة بیفزاید و اعجباه خود قبل زین کلام بسطری
چند واقعهٔ مخزیه رجوع از بعض علمای خویش نقل نمودن من بعد نزودی هرچه تمام تر آنرا فراموش
ساخته کذبا و افتراءً شهادت جناب امیر المومنین علیه السلام بر اعلمیت ابوبکر بلا حواله باحدی
ولو کان واحدا من اسلافه الواضعین نقل کردن چقدر مثبت دانائی و فرزانگی سمهودی ست

نہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین قبل زین کلام خرافت التیام روایت گفتن عمر کلمہ لا علی لعمک عمر نقل کردہ چنانچہ از عبارت سابقہ دریافتی واین روایت بنہجی کہ دال بر اعلمیت و افضلیت جناب امیر المومنین علیہ السلام وکاشف از سوء حال حضرت عمر و مخبر از خسران مآل مستخلف ایشان حضرت ابوبکر میباشد محتاج بیان نیست پس بعد علم بآن در ستر وکتمان حقیقت امر برخاستن واز زبان جناب امیر المومنین علیہ السلام اعلمیت و افضلیت ابوبکر وضع ساختن چقدر رخنک و بیہودہ می باشد دہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین قبل این کلام واضح الانثلام گفتہ وقد اخرج ابن السمان عن ابی سعید الخدری رضی اللہ عنہ انہ سمع عمر یقول لعلی رضی اللہ عنہما وقد سالہ عن شئ فاجابہ فقرج عنہ لا ابقانی اللہ بعدک یا علی واین روایت بلا ریب دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین علیہ السلام ست وشاہد بودن آن برای حدیث انا مدینۃ العلم از اعتراف خود سمہودی درہمین کلام ثابت ست حیث قال قلت ہذا واشباہہ مما جاء فی فضیلۃ علی فی ہذا الباب شاہد لحدیث انا مدینۃ العلم وعلی بابہا الخ پس بعد نقل وتصدیق این روایت ادعای اعلمیت ابوبکر یقیناً خلاف فہم و درایت وبلاشک انہماک در ایثار ضلالت وغوایت ست یازدہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین قبل از زین کلام مخالفت التیام گفتہ وقال الزین العراقی فی شرح التقریب فی ترجمۃ علی رضی اللہ عنہ قال عمر اقضانا علی وکان یتعوذ من معضلۃ لیس لہا ابوحسن انتہی واین کلام زین عراقی شارح تقریب نیز مبطل مزعوم مشوم سمہودی در باب اعلمیت ابوبکر ست زیرا کہ متضمن ست اعتراف حضرت عمر را باقضی بودن جناب امیر المومنین علیہ السلام ونیز مشتمل ست بر تعوذ حضرت عمر از معضلہ کہ جناب امیر المومنین علیہ السلام برای آن موجود نباشد واین ہر دو امر دلیل واضح اعلمیت جناب امیر المومنین میباشد وشاہد بودن آن برای حدیث مدینہ از اعتراف خود سمہودی متبین ست پس بعد ازین چگونہ سمہودی را روا شد کہ حرف اعلمیت ابوبکر بر زبان آرد وبادعای آن تہمت بر جور و اعتساف برگمارد دوازدہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین قبل این کلام بین الانخرام بعد عبارت سابقہ گفتہ وہذا التعوذ رواہ الدارقطنی وغیرہ ولفظہ اعوذ باللہ من معضلۃ لیس لہا ابوحسن واز ین عبارت واضح ست کہ سمہودی تعوذ خلیفہ ثانی را کہ در عبارت شرح تقریب اجمالاً مذکور بود بصراحت الفاظ از دارقطنی وغیر او نقل کردہ و بودن آن از دلائل اعلمیت جناب امیر المومنین

علیہ السلام پر ظاہرست واعتراف سمہودی بشاہد بودن آن برای حدیث مدینة العلم نیز معلوم ست پس بعد ازین از چه رو جائز شد که سمهودی ادعای باطل اعلمیت مفروضه ابوبکر آغاز نهد و آنرا در انظار تیره و تار معتقدین اغمار افترای واضح العوار جلوه دہد سیزدہم آنکه سمهودی در جواہر العقدین قبل ازین کلام موہون النظام گفته وفی روایة له عن ابی سعید الخدری قال قدمنا مع عمر مکة ومعه علی بن ابی طالب فذکر له علی شیئاً فقال عمر اعوذ بالله ان اعیش فی قوم لست فیهم ابا الحسن واین روایت هم مثل روایات سابقه دلیل ساطع اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام میباشد و خود سمهودی بشاهد بودن آن برای حدیث مدینة العلم معترف ست پس هرگز نزد ارباب احلام زعم باطل سمهودی در باب اعلمیت ابوبکر قابل التفات نخواهد بود و انحراف او درین باب از صوب صواب جز تبار و تباب او نخواهد افزود چهاردہم آنکه سمهودی در جواہر العقدین قبل این کلام واضح الانخرام گفته اخرج الحافظ الذهبی عن عبد الملک بن ابی سلیمان قال ذکر لعطاء اکان احد من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم افقه من علی قال لا والله ما علمته واین روایت هم از ادله واضحه و براهین لائحه اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام میباشد و اعتراف سمهودی بشاهد بودن آن برای حدیث مدینة العلم زیاده تر مدعای اهل حق را تائید می نماید پس عجب ست که چرا سمهودی ازین دلیل زاهر و شاهد باهر با وصف علم و ذکر آن درهمین کتاب تغافل صریح اختیار نموده بزعم اعلمیت ابوبکر طریق مناقضت و مناکرت بیموده پانزدہم آنکه سمهودی در جواہر العقدین بعد این کلام مختل القوام بلا افتراق بلکه باتصال تام گفته وقول عمر رضی الله عنه علی اقضانا رواه البخاری فی صحیحه ونحوه عن جماعة من الصحابة ازین عبارت ظاهرست که سمهودی قول عمر علی اقضانا را از بخاری نقل کرده اعتراف نموده باینکه مثل این قول از جماعتی از صحابه منقول ست و پر ظاهرست که هرگاه اعتراف اقضی بودن جناب امیر المومنین علیه السلام از عمر و جماعتی از اصحاب ثابت باشد هرگز احدی از عقلا در اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام ریبی نخواهد ورزید و یقیناً تقولی را که سمهودی از جناب امیر المومنین علیه السلام در حق ابوبکر بلا سند و عزو ذکر کرده افترای بین العوار و کذب واضح الشنار خواهد دید و بر زعم باطل سمهودی انگشت تحیر بدندان تعجب خواهد گزید و بهره وافی از تناقض و تهافت اقوال و افعال این حضرات خواهد گزید شانزدہم آنکه سمهودی در جواہر العقدین بعد این کلام مختل النظام

گفتہ وقال الحاکم فی المستدرک عن ابن مسعود قال کنا نتحدث ان اقضی اهل المدینۃ علی ثم قال انہ صحیح ولم یخرجاہ واین روایت ہم بلاریب مثبت اعلمیت جناب امیرالمومنین علیہ السلام میباشد و بملاحظۂ آن زعم باطل سمہودی درباب اعلمیت ابوبکر از ہم می پاشد و نزد ہر عاقل متبین می گردد کہ سمہودی در زعم باطل اعلمیت ابوبکر سراسر راہ عناد و لداد سپردہ بہ بستن افترای مبین بر جناب امیرالمومنین علیہ السلام گوی سبق از وضاعین و صناعین سابقین بردہ ہفدہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین بعد این کلام خرافت التیام واقعۂ بعث جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم جناب امیرالمومنین علیہ السلام را بسوی یمن نقل کردہ حیث قال واصل ذلک قصۃ بعثہ صلی اللہ علیہ وسلم لعلی رضی اللہ عنہ الی الیمن قاضیا فقال یارسول اللہ بعثتنی اقضی بینہم وانا شاب لا ادری ما القضاء فضرب صلی اللہ علیہ وسلم فی صدری وقال اللہم اہدہ وثبت لسانہ قال فوالذی فلق الحبۃ وبرء النسمۃ ما شککت فی قضاء بین اثنین رواہ ابوداود والحاکم وقال صحیح الاسناد و در کمال ظہور است کہ این واقعہ دلیل صریح اعلمیت جناب امیرالمومنین علیہ السلام میباشد وسیاتی تفصیل ذلک فیما بعد انشاء اللہ تعالی پس ظاہر شد کہ زعم سابق سمہودی درباب اعلمیت ابوبکر صراحۃ فاسد و کاسد می باشد و حدیث صریح صحیح الاسناد کہ خود آنرا نقل نمودہ باطل و عاطل وا می نماید ہیجدہم آنکہ سمہودی در جواہر العقدین بعد این کلام سخافت انضمام حدیث زوجتک اقدم امتی سلما و اکثرہم علما نقل کردہ حیث قال وروی احمد والطبرانی برجال وثقوا ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال لفاطمۃ رضی اللہ عنہا اما ترضین ان زوجتک اقدم امتی سلما و اکثرہم علما و اعظمہم حلما و بر ظاہر است کہ این حدیث شریف نص صریح قاطع و برہان صحیح ساطع بر اعلمیت جناب امیرالمومنین علیہ السلام می باشد پس بحمد اللہ تعالی بطلان زعم سمہودی درباب اعلمیت ابوبکر بحسب این حدیث ہم واضح و آشکار گردید و امر حق در انجلا و ظہور باقصای مدارج رسید و از ینجا بر ناظر بصیر بخوبی واضح و مستنیر گردید کہ سمہودی درین تقریر رکاکت تخمیر ہرگز قبیل را از دبیر نشناختہ از ادلۂ متکاثرہ و حجج متوافرۂ دالہ بر اعلمیت جناب امیرالمومنین علیہ السلام کہ خود قبل ازین تقریر سراسر تغریر و بعد ازین تقریر فاسد التزویر مذکور ساختہ اصلا حظی و نصیبی نہ برداشتہ گویا این ہمہ براہین دامغہ و دلائل بالغہ را بمقابلۂ زعم فاسد و افترای کاسد خود کان لم یکن انگاشتہ و ہرگاہ حال برچنین منوال بودہ باشد پس در مختوم القلب بودن او

کدام محل ارتیاب است یا للعجب مگر این همه احادیث و روایات که خود سمهودی آنرا از اساطین دین و
ارکان مذهب خود نقل نموده و جابجا بصراحت حکم صحت اسانید آن هم ذکر فرموده برای ابطال مزعوم
مشئوم او کافی و وافی نیست و آیا این همه اخبار متینه و آثار رزینه کذب صریح و افترای فضیح او راکه
برجناب امیرالمؤمنین علیه السلام بربسته ماحی و عافی نمی باشد و آیا بعد این آیات ساطعه و بینات
لامعه هم دعاوی بی دلیل و اقاویل جالبة التجهیل او که بعد اثبات حدیث مدینة العلم متعلق بحمایت
شیخ اول خود ذکر نموده قابل التفات احدی از اثبات معاندلا والله هرگز کار منصفی نیست که در
بطلان و فساد و وهن و انهداد کلام صریح الانجزام سمهودی ریبی ورزد یا آنکه در نصرت تقریر مهانت
تخمیر او متفوه بکلامی گردد چه بحمد الله از هر جهت حجت بر او تمام گردیده و براهین کثیره و دلائل وفیره
از کلام خودش بر ابطال مزعومات و متفوهات او بمعرض تحقق و تبیین رسیده پس ابواب مهرب و
مناص و منافذ خروج و خلاص بر او و اولیای او مغلق و مسدود است و مقامع حدید
برای تنکیل و تبدید هر جاحد عنید معتد و موجود والله ولی الانعام والجود و **فضل بن روزبهان**
الشیرازی که از متکلمین معروفین سنیه است و متاخرین اهل سنت بر هفوات او کمال افتخار
و نازش دارند در جواب حدیث مدینة العلم کلماتی چند نوشته که مایه صد حیرت و استعجاب ارباب افهام
و الباب است چنانچه جائیکه علامه حلی ره در نهج الحق بقول جناب امیرالمؤمنین علیه السلام سلونی
و ارشاد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله انا مدینة العلم و علی بابها استدلال نموده ابن روزبهان
بجواب آن بیسر آمده اقول هذا یدل علی وفور علمه و استحضاره اجوبة الوقائع و اطلاعه علی شتات
العلوم و المعارف و کل هذه الامور مسلمة و لا دلیل علی النص حیث انه لا یجب ان یکون الاعلم
خلیفة بل الاحفظ للحوزة و الاصلح للامة و لو لم یکن ابوبکر اصلح للامامة لما اختاروه کما مر از ین
کلام ابن روزبهان واضح و عیان است که او بمقابله علامه ره چنان از دست و پاچه و حیران شده که
چاره جز اعتراف بدلالت حدیث مدینة العلم بر اعلمیت جناب امیرالمؤمنین علیه السلام نیافت
لیکن از راه کمال جسارت و انحراف بسوی انکار نص بودن آن بر امامت آنجناب شتافته و بمزید
اعوجاج و شدید لجاج منع خلافت اعلم آغاز نهاده و بادعای احفظیت و اصلحیت ابوبکر داد کمال
جلاعت و خلاعت داده و این صنیع بدیع ابن روزبهان اصلا بحال مهانت اشتمال او نافع

نیست بچند وجہ **اول** آنکہ سابقا بجواب شاہ صاحب دانستی کہ این حدیث بعنوانات عدیدہ وطرق سدیدہ دلیل واضح خلافت وبرہان لائح امامت جناب امیرالمومنین علیہ السلام ست پس انکار نص بودن آن برای امامت وخلافت عین سماجت وسخافت ست **دوم** آنکہ نیز در ماسبق بدلائل کثیرۂ متینہ وبراہین وافرۂ رزینہ کہ ماخوذ از کتاب وسنت ومؤید بافادات مفسرین عظام ومحققین فخام سنیہ است دانستی کہ یقینا وجزما وقطعا وحتما اعلم برای خلافت متعین ست ولو لم یکن فیما سوی ما ذکرہ سبحانہ فی قصۃ آدم وقصۃ طالوت لکفی فی دمغ راس کل معاند ممقوت فکیف وقد سلفت من الشواهد المتکاثرۃ التی تسبق الحصر وتفوت ما هو لاء واخ المؤمنین الموقنین کالقوت وبعد ملاحظۂ آن ہرگز ریبی در تعیین اعلم برای خلافت باقی نمی ماند و ہر واحد از ان انکار سراسر خسار ابن روزبہان را آب می رساند **سوم** آنکہ برارباب اعیان واضح وعیان ست کہ احفظ ناس برای حوزہ اسلام ہمان کس میتواند شد کہ اعلم امت باشد زیراکہ در حفظ حوزہ اسلام رد شبہات ملحدین طغام ودفع اغلوطات معاندین اختام ضروری ست و این معنی بی اعلم امت متحقق نمی تواند شد پس منع ابن روزبہان تعیین اعلم برای خلافت وادعای تعیین احفظ للحوزہ برای آن ہرگز بکارش نمی آید وبابی برای مقصود او نمی کشاید وازینجا متحقق گردید کہ ابوبکر را احفظ للحوزۃ الاسلامیہ شمردن سراسر خلاف انصاف بلکہ عین جور واعتساف ست زیراکہ قطع نظر از ضعف وخور وجبن ذاتی او کہ بلحاظ آن صلاحیت حفظ ظاہری حوزۂ اسلام ہم از و مسلوب بود درجہل ونادانی وعمہ وسرگردانی او اصلا شکی وریبی نیست وعجز وزبونی او بجواب مسئولات اہل کتاب وظہور خزی وخسار او درین باب بلکہ جہل مفضح او از احکام رب الارباب و اوامر جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ الاطیاب معلوم ارباب الباب ست وسیاتی تفصیلا انشاء اللہ الوہاب پس چگونہ او را کسی از اصحاب عقول واحلام حافظ حوزۂ اسلام میتوان گفت بلکہ حافظ حوزۂ اسلام ہمان بزرگوار بود کہ بسبب باب مدینۂ علم بودن خود ہموارہ چہ در عہد حکومت ثلثہ وچہ در زمان امارت خود کشاف نوازل ومشکلات ودرّاء خطوب ومعضلات می گردید وحوزۂ اسلامیہ را از تطرق شبہات معاندین وورود الزامات جاحدین مصون ومحفوظ داشتہ تقویت وتائید تام وتازیرہ وتشدید مالا کلام می بخشید **چہارم** آنکہ برادانی متاملین فضلا عن المتعمقین الکاملین

پوشیده نیست که اصلح للامة هم همان کس ست که اعلم بوده باشد زیرا که خود جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم غیر اعلم را اصلح برای امارت جزئیه ندیده اند و اعلمیت را حتی در عامل شدن لازم فرموده اند و ترک اعلم و عامل کردن غیر اعلم را خیانت خدا و رسول و جمیع مسلمین دانسته اند کما مرّ سابقا بالتفصیل پس چگونه میتوان گفت که غیر اعلم برای خلافت امت آنجناب اصلح خواهد بود پس ثابت شد که ادعای ابن روزبهان اصلحیت ابوبکر را برای امت بعد تسلیم اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام امریست که هیچ جبتدی آنرا قابل اعتنا نخواهد دانست **پنجم** آنکه قول ابن روزبهان که اگر ابوبکر اصلح برای امامت نمی بود مردم او را اختیار نمیکردند عجب حرف واهی ست زیرا که اعتراض و ایراد اولا بر اصل اختیار کنندگان ابوبکر وارد ست و ثانیا بر کسانی ست که بعد ایشان این اختیار را دلیل صحت امامت ابی بکر می دانند حالانکه هیچ دلیلی بر صحت اختیار و حجیت فعل مختارین قائم نشده کما فصّل فی محله و علاوه بر آن نهایت بعد اختیار کنندگان ابوبکر برای امامت از ساحت ایمان و عدالت و ارتکاض ایشان در بوادی کفر و ضلالت ظاهر و واضح ست و معانده صریحهٔ شان با اوامر ربانیه و احکام قرآنیه و اقوال و افعال جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و تبع بودن شان برای هوای نفس اماره و فریفته شدن ایشان بجلب حطام دنیای غراره بر ناظر اخبار سقیفه و ما بعدها من الوقائع محتجب و مستتر نیست پس احتجاج بفعل باطل چنین مردم و آنهم در مقابلهٔ اهل حق تعسف محض ست و این استدلال ضلالت اشتمال ابن روزبهان بلا ریب مانا بآن ست که یکی از مصادیق اشربوا فی قلوبهم العجل در حق گوسالهٔ سامری بسراید که اگر او قابل عبادت نبود هرگز بنی اسرائیل او را عبادت نمی کردند یا آنکه واحدی از محامین کفار متفوه شود که اگر لات و عزی الههٔ نمی بودند عبدهٔ اصنام هرگز پیش ایشان سر بسجود نمی آوردند و لعمری ان امثال تلک الترهات لا یلتفت الیها من له ادنی مسکة من العقل و الفهم و لا یصغی لها الا من غلب علیه الجهل و الوهم **و ابن روزبهان** در باب حدیث مدینة العلم و حدیث انا دار الحکمة بکلامی دیگر متفوه شده که از کلام سابقش ابدع و اعجب و اطرف و اغرب میباشد چنانچه جائیکه علامهٔ حلی ره در نهج الحق میفرماید المطلب الثانی العلم و الناس کلهم بلا اختلاف عیال علی علیه السلام فی المعارف الحقیقیة و العلوم الیقینیة و الاحکام الشرعیة و القضایا النقلیة لانه

علیه السلام کان فی غایة الذکاء والحرص علی التعلم وملازمته لرسول الله صلی الله علیه وآله وسلم الذی هو اشفق الناس علیه عظیمة جداً لا ینفک عنه لیلاً ولا نهاراً فیکون بالضرورة اعلم من غیره وقال رسول الله صلی الله علیه وآله فی حقه اقضاکم علی والقضاء یستلزم العلم والدین وروی الترمذی فی صحیحه ان رسول الله صلی الله علیه وآله قال انا مدینة العلم وعلی بابها وروی البغوی فی الصحاح ان رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم قال انا دار الحکمة وعلی بابها ابن روزبهان در کتاب الباطل خود بجواب این کلام علامه ره میسر آید ما ذکره المصنف من علم امیر المومنین فلاشك فی انه من علماء الامة والناس محتاجون الیه فیه وکیف لا وهو وصی النبی صلی الله علیه وسلم فی ابلاغ العلم وبدائع حقائق المعارف فلا نزاع فیه لاحد واما ما ذکره من صحیح الترمذی فصحیح وما ذکره من صحاح البغوی فانه قال الحدیث غریب لا یعرف هذا عن احد من الثقات غیر شریك واسناده مضطرب فکان ینبغی ان یذکر ما ذکره من معائب الحدیث لیکون امینا فی النقل و این کلام محل استغراب واستعجاب اولی الالباب ست بچند وجه **اول** آنکه ابن روزبهان درین کلام گفته وما ذکره المصنف من علم امیر المومنین فلاشك انه من علماء الامة و این تقصیر بین وتفریط غیر متین درحق جناب امیر المومنین علیه السلام ست زیراکه آنجناب را یکی از علمای امت وانمودن هرگز مناسب شان والاشان آنجناب نیست چه آنجناب بلاریب اعلم امت بلکه اعلم خلائق بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم علی الاطلاق میباشد وعلم آنجناب بحدی غزارت یافته که علم لوح وقلم جزوی از علوم آنجناب ست کما اثبتناه سالفا پس درحق چنین بزرگوار اظهار آنچنین که آنجناب یکی از علمای امت بود هرگز خالی از تقصیر وتضجیع نیست وعجب آن ست که خود ابن روزبهان درکلام سابق معترف باعلمیت آنجناب گردیده لیکن درینجا از تصریح بان دل دزدیده **دوم** آنکه ابن روزبهان درین کلام گفته والناس محتاجون الیه فیه یعنی مردم محتاج جناب امیر المومنین علیه السلام می باشند درعلم و این قول و درمقام تسلیم قول علامه ره والناس کلهم بلااختلاف عیال علی علیه السلام فی المعارف الحقیقیة والعلوم الیقینیة والاحکام الشرعیة والقضایا النقلیه واقع شده وذکر چنین عبارت درمثل این مقام خالی از غرابت نیست زیراکه مقصود علامه ره بقول مذکور اثبات احتیاج مردم درعلم بسوی جناب امیر المومنین علیه السلام مثل احتیاج ایشان

بسوی یکی از علمای امت نیست بلکه مقصود علامه اثبات محتاج بودن قاطبه مردم سواء کانوا من الاصحاب
او غیرهم باحتیاج عظیمی ست که بسوی اعلم خلق پیدا می شود وبهمین سبب علامه ره بعد قول مذکور در
مقام دلیل تحقق چنین احتیاج عام عظیم اثبات اعلمیت آنجناب بادلهٔ عقلیه ونقلیه شروع فرموده
بقول خود لانه کان فی غایة الذکاء الخ پس اگر ابن روزبهان بقول خود والناس محتاجون الیه فیه
چنین احتیاج عام تام قبول می کند نرجها بالوفاق چه این معنی بلاریب مثبت امامت وخلافت جناب
امیر المومنین علیه السلام ست زیراکه هرگاه تمام مردم خواه از اصحاب باشند یا غیر اصحاب احتیاج
تام بسوی علم آنجناب داشته باشند لابد آنحضرت امام ومقتدای ایشان خواهد بود نه غیر آنجناب لقبح تامیر المحتاج
البین الاحتیاج العظیم الاحتیاج علی من هو غنی عنه بعلم صاحب المعراج صلی الله علیه وآله ما اضاء صبح مسفر واظلم لیل
ساج واگر مقصود ابن روزبهان تسلیم احتیاج غیر عام تام ست مثل احتیاج مردم بسوی یکی از علمای امت
پس در مفرط ومقصر بلکه مباهت ومکابر بودنش ریبی نیست لیکن غالبا مقصود ابن روزبهان همان
احتیاج عام تام ست لانه اعترف باعلمیته علیه السلام فی الکلام السابق ولعل تقصیره فی هذا
المقول نشأ عن اللسان الحصر والقلب الخافق سوم آنکه آنچه ابن روزبهان درین کلام گفته و
کیف لا وهو وصی النبی صلی الله علیه وسلم فی ابلاغ العلم وبدائع حقائق المعارف دلیل صریح
اعلمیت وامامت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد چه ظاهرست که وصی جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم در ابلاغ علم وبدائع حقائق معارف غیر اعلم وغیر امام نمی تواند شد لعدم
انفکاک الاعلمیة عن مثل هذا العلم المنصوب المخصوص بالعلم المصبوب ولقبح ترجیح المرجوح
وبطلان تفضیل المفضول المهدی للفضوح کما هو ظاهر علی اولی الاحلام وسیأتی مزید افصاح
لذلک فیما بعد بعون الملک العلام پس محل کمال حیرت ست که چگونه ابن روزبهان بعد تسلیم این مطلب
که جناب امیر المومنین علیه السلام وصی جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بود در ابلاغ علم و
بدائع حقائق معارف قائل بامامت آنجناب نمی شود ودر حق آنجناب راه تقصیر وتفریط می رود و
اصلا بخیال نمی آرد که هرگاه جناب امیر المومنین علیه السلام را خود جناب رسالتمآب صلی الله علیه و
آله الاطیاب وصی خود در ابلاغ علم وبدائع حقائق معارف فرموده بود وقاطبه مردم محتاج تام بسوی
علم نامحدود آنحضرت بودند وهستند دیگر چگونه مثل ابوبکر وعمر وعثمان را جائز شد که با آنهمه جهل و

نادانی و عجز و حیرانی و احتیاج تام و افتقار ما لا کلام تفوق و ترأس بر آنحضرت حاصل نمایند و تولی
حکومت و امارت با وجود آنجناب در جور و اعتساف الی اقصی الغایات بیفزایند علی هذا الا المحن
العظیم علی وصی النبی صلعم فی ابلاغ العلوم و بدائع حقائق المعارف، والمیل الملیم الی الدنیا الغاسرة
بالزبارج والزخارف **چهارم** آنکه آنچه ابن روزبهان درین کلام گفته فلا نزاع فیه لاحد یعنی آنچه
علامه ره از علم امیر المؤمنین علیه السلام ذکر نموده دران احدی را نزاع نیست با وصفیکه کلمه حق ست
و جریان آن بر زبان مثل این کثیر العدوان محل تشکر می باشد لیکن کاشف از قلت بصارت و کثرت
غمارت اوست زیرا که علامه ره آنچه از شواهد علم امیر المؤمنین علیه السلام ذکر فرموده همه دلیل اعلمیت
آنجناب می باشد و برای اثبات همین مطلوب علامه ره آنرا آورده و اعلمیت کما مر غیر مرة دلیل
امامت و خلافت آنجنابست پس اگر ابن روزبهان حظی از انصاف و ترک اعتساف دارد
میباید که امامت و خلافت آنجناب را هم قبول نماید و نزاع و شقاق را درین باب یکسر ترک گفته
راه اعتراف بامر حق بپیماید و الا مجرد تسلیم اعلمیت آنجناب و نزاع در امامت و خلافت آن عالی قباب
هرگز موجب نجات و خلاص او از [illegible] منهج اهل حق و صواب نخواهد گردید و از مقامع براهین قواطع
ایشان باو خواهد رسید آنچه خواهد رسید **پنجم** آنکه ابن روزبهان درین کلام صحت حدیث مدینة العلم
بصراحت تمام واضح نموده حیث قال واما ما ذکره من صحیح الترمذی فصحیح و در کلام سابق اعتراف
بدلالت آن بر اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام نموده کما دریت و با این همه معترف بامامت
جناب امیر المؤمنین علیه السلام نمی شود حالانکه درین صورت می باید که ابن روزبهان از سر انصاف
اعتراف بخلافت آنجناب نیز نماید زیرا که در ما سبق مرة بعد مرة بادلهٔ مبرمه و براهین محکمه ثابت شده
که اعلم برای خلافت متعین ست و با وصف اعلم کسی دیگر خلیفهٔ رسول صلی الله علیه و آله و سلم نمیتواند شد
و علاوه بر آن چون حدیث مدینة العلم بوجوه عدیده و عناوین سدیده که در ما سبق بجواب کلام
صاحب تحفه بتفصیل مبین شده مثبت و مؤسس خلافت و امامت آنجناب میباشد پس بعد عثور
و وقوف و اطلاع بر مثل این حدیث باهر الالتماع درین مطلب تردد داشتن شنیده را ناشنیده
و دیده را نادیده انگاشتن بلکه خاک در دیدهٔ انصاف انباشتن ست **ششم** آنکه ابن روزبهان
درین کلام عداوت اللئام از غایت جهل و عناد خود خواسته که در نقل حدیث انا دار الحکمة انه

کتاب بغوی ایراد خیانت نقل بر علامه ره وارد نماید چنانچه سرائیده وما ذکره من صحاح البغوی فانه قال الحدیث غریب لا یعرف هذا عن احد من الثقات غیر شریک واسناده مضطرب فکان ینبغی ان یذکر ما ذکره من معائب الحدیث لیکون امینا فی النقل واین ایراد سراسر لداد باطل محض وفاسد صرف ست زیرا که **اولا** ثابت نشده که آنچه ابن روزبهان از کتاب بغوی در حق این حدیث نقل کرده در نسخهٔ علامه ره هم موجود باشد واختلاف نسخ کتب احادیث سنیه ودخل یافتن الحاق وتصرف دران بزیادت ونقصان وتغییر وتبدیل حتی فی نسخ الصحاح الستة قابل دفع وانکار ارباب تبصر واعتبار نیست کما لا یخفی علی من راجع جامع الاصول لابن الاثیر الجزری ومشکوة المصابیح لولی الدین الخطیب التبریزی والمرقاة شرح المشکوة للملا علی القاری واین مطلب اگرچه از شدت وضوح مستغنی ازان ست که اقامت ادله برآن کرده آید لیکن حرفی چند که بما نحن فیه الصق واوصل بوده باشد باید شنید آنفا دانستی که علامه رحمه الله درین کلام که ابن روزبهان بصدد رد آن ست حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها را از صحیح ترمذی نقل فرموده وخود ابن روزبهان این نقل را متلقی بالقبول نموده وگفته واما ما ذکره من صحیح الترمذی فصحیح وقبل از علامه ره ابن الاثیر جزری در جامع الاصول ومحمد بن طلحه شافعی در مطالب السؤل این حدیث را از صحیح ترمذی نقل کرده اند واز معاصرین علامه رحمه الله ابن تیمیه حرانی که خیلی لجوج ومعاند ست بلا تعرض علامه ره از خود در منهاج اعتراف کرده باینکه ترمذی حدیث انا مدینة العلم را روایت نموده وبعد عصر علامه ره بسیاری از علمای اهل سنت مثل سید شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل وسیوطی در تاریخ الخلفا وحسین میبذی در فواتح شرح دیوان جناب امیر المؤمنین علیه السلام ومحمد بن یوسف شامی در سبل الهدی والرشاد وابن حجر مکی در صواعق ومیرزا مخدوم در نواقض وشیخ بن عبد الله العیدروس یمنی در عقد نبوی ومحمود شیخانی قادری در صراط سوی وشیخ عبد الحق دهلوی در اسماء رجال مشکوة ونور الدین شبراملسی در تیسیر المطالب السنیه وابراهیم کردی کورانی در نبراس ومحمد بن عبد الباقی زرقانی در مواهب لدنیه ومحمد صبان مصری در اسعاف الراغبین وعجیلی در ذخیرة المآل ومولوی عبد العلی المشهور بحر العلوم در شرح مثنوی مولوی روم حدیث مدینة العلم را بتصریح صریح از ترمذی نقل کرده اند و

اختلاف نسخ صحاح سته

اختلاف نسخ مصابیح بغوی

با اینهمه در نسخ موجوده صحیح ترمذی که بنظر این نحیف رسیده حدیث انا مدینة العلم و علی بابها مذکور نیست و آنچه دران باقی مانده است حدیث انا دار الحکمة و علی بابها میباشد و دو در حیرانم باید رفت و از حال نسخ خود مصابیح بغوی چرا غفلت باید ورزید مگر نمی دانی که بغوی در همین کتاب مصابیح چنانچه حدیث انا دار الحکمة و علی بابها را روایت نموده همچنین حدیث انا دار العلم و علی بابها را نیز روایت کرده و اکابر علمای اهل سنت مثل محب الدین طبری در ریاض نضره و ذخائر العقبی و ملا علی قاری در مرقاة شرح مشکوة و احمد بن الفضل بن محمد باکثیر المکی در وسیلة المآل و غیرهم این حدیث شریف را از مصابیح بغوی نقل می نمایند بلکه بعض ایشان تصریح میفرمایند که بغوی آنرا در قسم حسان از مصابیح اخراج نموده لیکن در نسخ موجوده مصابیح که بنظر قاصر رسیده صرف حدیث انا دار الحکمة موجود است و اثری از حدیث انا دار العلم یافته نمی شود و منشاء آن نیست مگر تحریف محرفین و اسقاط مدغلین و این همه که شنیدی متعلق بحذف و اسقاط و صرم و احباط بود اما اقحام و ادخال و الحاق و ادغال پس آنهم بر متتبع و متفحص و مقلب صفحات و اوراق این اسفار قاتمة الاعماق مغبرة الآفاق پوشیده نیست مگر ندیده که بغوی در صدر همین کتاب خود یعنی مصابیح بتصریح صریح التزام کرده است که حدیث منکر را دران ذکر نماید چنانچه گفته است و ما کان فیها من ضعیف او غریب اشرت الیه و اعرضت عن ذکر ما کان منکرا او موضوعا لیکن باز در جملهٔ نسخ موجودهٔ مصابیح بعد حدیث مدح قبیلهٔ حمیر در حق آن لفظ منکر یافته میشود چنانچه در بابی که عنوانش این ست باب فی مناقب قریش و ذکر القبائل مسطور ست عن ابی هریرة رضی الله عنه قال کنا عند النبی صلی الله علیه وسلم فجاء رجل احسبه من قیس فقال یا رسول الله العن حمیرا فقال النبی صلی الله علیه وسلم رحم الله حمیرا افواههم سلام و ایدیهم طعام و هم اهل امن و ایمان منکر و از افادهٔ علمای اهل سنت درین مقام واضح می گردد که وجود لفظ منکر بعد این حدیث از الحاق دیگران ست و مصنف هرگز آنرا در حق این حدیث وارد نکرده چنانچه شمس الدین محمد بن مظفر خلخالی در مفاتیح شرح مصابیح شرح این حدیث گفته قوله منکر ای هذا الحدیث منکر یحتمل ان الحاق لفظ المنکر ههنا من غیر المولف من بعض اهل المعرفة بالحدیث لانه لو کان یعلم انه منکر لم یتعرض له لانه قد التزم الاعراض عن ذکر المنکر فی عنوان الکتاب انتهی ازین عبارت ظاهر ست که خلخالی افاده می نماید که محتمل ست که درینجا

لفظ منکر را غیر مؤلف الحاق کرده باشد و آن غیر از بعض اهل معرفت بعلم حدیث بوده باشد چرا که
اگر خود مصنف می دانست که این حدیث منکر ست متعرض آن نمی شد یعنی ذکر آن درین کتاب
نمی کرد چه او یعنی مصنف التزام کرده است اعراض را از ذکر منکر در عنوان کتاب و ملا علی قاری
در مرقاة شرح همین حدیث گفته وقال شارح للمصابیح قوله منکر هذا الحاق من بعض اهل المعرفة
بالحدیث لان المؤلف رحمه الله یعنی محیی السنة لو کان یعلم انه منکر لم یتعرض له لانه قد
التزم الاعراض عن ذکر المنکر فی عنوان الکتاب والله اعلم بالصواب ازین عبارت لائح ست که
ملا علی قاری از شارح مصابیح نقل نموده که او بجتم و جزم قائل شده باین که لفظ منکر در حق حدیث
مدح حمیر الحاق ست از بعض اهل معرفت بالحدیث زیرا که مؤلف مصابیح یعنی محی السنه بغوی اگر
علم بمنکر بودن این حدیث میداشت هرگز تعرض بآن نمی کرد یعنی در مصابیح اخراج نمی ساخت
زیرا که او اعراض از ذکر منکر را التزام کرده است در عنوان کتاب و بعد ظهور این حالت ردیه
نسخ کتاب مصابیح و دخل یافتن الحاق و تصرفات کذائی دران در باب حکم بر احادیث هرگز مستبعد
نیست بلکه بسیار بسیار قرین عقل ست که انچه ابن روزبهان در حق حدیث انا دار الحکمة از کتاب
بغوی نقل نموده اصلا کلام خود بغوی نیست و در نسخ سلیمه مصونه نبوده بلکه الحاق یکی از همین
متعصبین متعنتین ست که من بعد در نسخ محرفه مصحفه افزوده اند و باین افزایش باطل قصب السبق
از محرفین سابقین ربوده و این جماعت اگرچه بحسب اصطلاح شارحین مصابیح از اهل معرفت
بحدیث می باشند لیکن فی الواقع بسبب ارتکاب چنین تصرفات منکره در کتب و اسفار
اغیار که خلاف ملتزمات و مسلمات مصنفین و مؤلفین آن ست گونه دین و ایمان خود میخراشند
و از خزی و افتضاح تام بین الخلائق و الانام باکی ندارند و بی محابا همت را بر جعل و تلبیس و مکر
و تدلیس بر می گمارند بالجمله بعد انکشاف حال پر اختلال نسخ مصابیح هرگز عاقلی بجتم و جزم نمیتوان
گفت که در نسخه علامه ره هم این کلام که ابن روزبهان در حق حدیث انا دار الحکمة نقل نموده
موجود بود حاشا و کلا پس چگونه ابن روزبهان مهان بلا لحاظ وقوع در مغاک صغار و هوان دعای
واضح البطلان خیانت فی النقل در شان علامه عالی مکان احله الله فی اعلی منازل الجنان
می نماید و نهایت بی خبری خود از حالات کتب و اسفار مذهب خویش واضح ساخته راه اجتراء

علی الکذب والافترا می بیاید و ثانیاً اگر فرض کنیم که این کلام از خود بغوی ست و در نسخهٔ علامه ره
هم موجود بود باز هم آنچه ابن روزبهان تفوه بآن نموده ثابت نمی شود زیرا که ما درین صورت
خواهیم گفت که اعراض علامه ره از ذکر آنچه بغوی در حق حدیث انا دار الحکمة گفته است مبنی بر قضیهٔ
مسلمه اقرار العقلاء علی انفسهم مقبول و علی غیرهم مردود میباشد و نیز بنای آن بر آن ست که بعد اقرار
انکار مسموع نمی شود و قابل التفات نیست نه آنکه عیاذاً بالله منشا آن خیانت فی النقل بوده باشد
تفصیل این اجمال آنکه مجرد ذکر بغوی این حدیث شریف را در کتاب خود برای احتجاج اهل حق
بآن کافی و وافی ست زیرا که بغوی در صدر کتاب خود احادیث آنرا خیلی تمجید نموده و در وصف
و مدح آن جملاتی آورده که هر یک ازان کاشف کمال عظمت و جلالت و نهایت وثاقت و متانت
احادیث آن کتاب می باشد حیث قال فی صدر کتابه المعروف بالمصابیح اما بعد فهذه الفاظ
صدرت عن صدر النبوة وسنن سارت عن معدن الرسالة واحادیث جاءت عن سید المرسلین
وخاتم النبیین هن مصابیح الدجی خرجت عن مشکاة التقوی مما اورده الائمة فی
کتبهم جمعتها للمنقطعین الی العبادة لتکون لهم بعد کتاب الله حظا من السنن وعونا علی ما هم فیه
من الطاعة وترکت ذکر اسانیدها حذرا من الاطالة علیهم واعتمادا علی نقل الائمة ازین عبارت
ظاهر ست که بغوی در باب احادیث کتاب خود می فرماید که این الفاظی ست که صادر شده از صدر نبوت
و سننی ست که سیر نموده از معدن رسالت و احادیثی ست که آمده است از سید المرسلین و خاتم النبیین
و آن احادیث مصابیح دجی ست که خارج شده از مشکوة تقوی وارد کرده اند آن احادیث را ائمه
در کتب خود و من جمع کردم آنرا برای کسانی که منقطع بسوی عبادت باشند تا که آن احادیث برای
ایشان بعد کتاب خدا بهره از سنن باشد و معین شان شود بر آنچه ایشان دران مشغول هستند
از طاعت و ترک کردم اسانید آنرا بخوف اطالت و بسبب اعتماد بر نقل ائمه و ازین افاده در
حق حدیث انا دار الحکمة که بغوی آنرا در کتاب خود وارد نموده و از جملهٔ احادیث این کتاب بلاریب
می باشد اوصاف عدیدهٔ عظیمه حاصل شد که هر یک ازان قابل اصغا و استماع ست **اول**
آنکه ازان ظاهر شد که حدیث انا دار الحکمة از جملهٔ الفاظی ست که از صدر نبوت صادر شده **دوم**
آنکه ازان واضح گردید که این حدیث شریف از جملهٔ سننی ست که از معدن رسالت سائر گردیده

سوم آنکه ازان متضح شد که این حدیث از جملهٔ احادیثی ست که از سید المرسلین وخاتم النبیین آمده
چهارم آنکه ازان پیدا شد که این حدیث یکی از مصابیح دجی ست پنجم آنکه ازان ساطع شد که
این حدیث از جملهٔ آن مصابیح ست که از مشکوة تقوی خارج شده ششم آنکه ازان آشکار گردید
که این حدیث از احادیثی ست که ائمه آنرا در کتب وارد کرده اند هفتم آنکه ازان نمایان شد
که این حدیث از جملهٔ احادیثی ست که بغوی آنرا برای منقطعین للعبادة جمع کرده هشتم آنکه ازان
محقق گشت که این حدیث از جملهٔ احادیثی ست که برای منقطعین الی العبادة موجب حصول حظی
از سنن میشود نهم آنکه ازان ثابت شد که این حدیث از جملهٔ آن احادیث ست که عون بر طاعت
می گردد دهم آنکه ازان متبین گردید که این حدیث از جملهٔ آن احادیث ست که بغوی اسانید آنرا
بسبب اعتماد بر نقل ائمه ترک نموده وتلک عشرة کاملة وبعد درک حصول این صفات برای حدیث
انا دار الحکمة حسب اقرار خود بغوی که اظهر افراد اقرار العقلاء علی انفسهم می باشد دیگر کیست که روی
اعتنائی بسوی آنچه او در باب حدیث انا دار الحکمة گفته خواهد آورد وبعد این اقرار صحیح واعتراف
صریح بتحقق وثبوت این حدیث شریف چگونه حرف اورا در حط شان آن بموزن این کلام ثبت
المرام خواهد شمرد پس اگر علامه ره بر بنای اعتراف صریح بغوی در صدر کتاب خود تمسک بروایت
حدیث انا دار الحکمة نمود واز کلام مضطرب الضمائم او در حق این حدیث شریف اعراض فرمود
هرگز محل ایرادی نیست ثالثاً اگر تسلیم نمائیم که علامه ره از ذکر کلام بغوی در باب حدیث انا دار الحکمة
دیده ودانسته اعراض کرده پس فی الحقیقة ستر معائب بغوی فرموده است نه آنکه ستر معائب
حدیث نموده کما هو مزعوم ابن روزبهان زیرا که این کلام بغوی در حق انا دار الحکمة بجدی موهون
ست که اصلا عیبی برای حدیث ثابت نمی نماید بلکه بر عکس مفصح ومبین ومثبت نهایت عوار و
عیب خود بغوی می باشد بیانش آنکه بغوی در حق حدیث انا دار الحکمة دو دعوی نموده اول
آنکه این حدیث غریب ست ومعروف نیست از احدی از ثقات غیر شریک دوم آنکه اسناد این
حدیث مضطرب ست اما دعوی اول اعنی غریب بودن این حدیث ومعروف نبودن
آن از احد من الثقات غیر شریک پس ناشی از قلت تتبع وقصور باع وعدم احصاء طرق حدیث
وفقدان اطلاع می باشد والا هر ناظر بصیر ومتتبع خبیر بخوبی میداند که حدیث انا دار الحکمة هرگز

حدیث غریب نیست که آنرا صرف شریک روایت نموده باشد و بس بلکه حدیثی ست مشهور که آنرا علاوه بر شریک دیگر ثقات نیز روایت کرده اند و این حدیث بروایت ایشان نزد محدثین معروف میباشد کما دریت سابقا بالتفصیل الجمیل حیث سقنا سابقا طرق هذا الحدیث الجلیل الجزیل و اگر بالفرض مفروض شود که سوای شریک احدی از ثقات این حدیث را روایت نموده پس غایة الامر آن ست که این حدیث از افراد شریک خواهد بود و این معنی مانع از صحت یا حسن آن نیست و ازین جاست که ترمذی تحسین این حدیث نموده کما صرح به المحب الطبری فی الریاض النضرة و ذخائر العقبی حالانکه روایت کردن ترمذی این حدیث را مقصور بر طریق شریک ست و ابن جریر طبری در تهذیب الآثار تصحیح سند آن کرده کما نقله السیوطی فی جمع الجوامع و او نیز از محض شریک روایت این حدیث دارد اگرچه حدیث مدینة العلم را از غیر شریک روایت کرده و حاکم نیسابوری نیز تصحیح آن نموده کما صرح به الشامی فی سبل الهدی و الرشاد و الشبراملسی فی تیسیر المطالب السنیة و الزرقانی فی شرح المواهب اللدنیه و علامه علائی و فیروزآبادی نیز حدیث انا دار الحکمة را تحسین کرده اند با وصفیکه آنرا از افراد شریک می دانند چنانچه علائی در اجوبه خود از اعتراضات سراج قزوینی بر احادیث مصابیح بغوی علی ما نقل عنها السیوطی فی اللآلی بعد ذکر حدیث انا دار الحکمة گفته و شریک هو ابن عبد الله النخعی القاضی احتج به مسلم و علق له البخاری و وثقه یحیی بن معین و قال العجلی ثقة حسن الحدیث و قال عیسی بن یونس ما رأیت احدا قط اورع فی علمه من شریک فعلی هذا یکون تفرده حسنا و علامه فیروزآبادی در نقد الصحیح بعد ذکر حدیث انا دار الحکمة گفته و شریک هذا احتج به مسلم و علق له البخاری و وثقه ابن معین و العجلی و زاد حسن الحدیث و قال عیسی بن یونس ما رأیت احدا قط اورع فی علمه من شریک فعلی هذا یکون مفرده حسنا بالجمله تفرد شریک بحدیث انا دار الحکمة اگر مسلم هم شود هرگز منافی با صحیح یا حسن بودن آن نیست و اصلا موجب وهن در حدیث نیست چه جای کیف اشتراک دیگر رواة با شریک در روایت این حدیث بر متتبع خبیر روشن و مستنیر ست کما سبق بیانه بعون المنعم المقتدر

اما دعوی دوم اعنی مضطرب بودن اسناد این حدیث پس باطل محض ست و هر ناظر بصیر بخوبی میداند که این حدیث اسناد واحد ندارد بلکه اسانید آن متعدد ست و همه آن ثابت میباشد و اصلا تزلزلی در آن نیست و غالب آن ست که بغوی در ورطهٔ این

ادعای باطل بسبب عدم فهم کلام ترمذی افتاده است توضیحش اینکه ترمذی در جامع صحیح خود حدیث انا دار الحکمة را بسند خود از شریک از سلمه بن کهیل از سوید بن غفله از صنابحی از جناب امیر المؤمنین علیه السلام روایت نموده من بعد حسب مذاق قدمای محدثین که ذکر طرق مختلفه حدیث و کلام بر آن ست طریق دیگر برای این حدیث ذکر نموده حیث قال روی بعضهم هذا الحدیث عن شریک ولم یذکروا فیه عن الصنابحی یعنی بعض محدثین این حدیث را از شریک روایت کرده اند و در سند آن صنابحی را ذکر نکرده اند و مفاد این کلام آن ست که بعض محدثین این حدیث از شریک از سلمه بن کهیل از سوید بن غفله از جناب امیر المؤمنین علیه السلام روایت نموده اند و صنابحی را که در سند ترمذی درمیان سوید بن غفله و جناب امیر المؤمنین علیه السلام واقع شده است ساقط کرده اند و چون بغوی این کلام ترمذی را دید بوجه قلت خبرت خود باحوال رجال و عدم معان در حالات اسانید مختلفه و مجانبت از غوامض علوم حدیث و مسائل درایت دانست که مذکور بودن صنابحی در سند این حدیث تارة و ساقط شدن او از ان اخری سبب اضطراب سند ست حالانکه بر متعین حذاق و ماهرین سباق واضح و لائح می باشد که مروی شدن این حدیث بسندی که دران صنابحی مذکور باشد نیز درست ست و روایت آن بسندی که از ان صنابحی ساقط باشد نیز صحیح ست زیرا که سوید بن غفله تابعی ست و او این حدیث را بلا واسطه از جناب امیر المؤمنین علیه السلام شنیده و بواسطه صنابحی هم این حدیث باو از جناب امیر المؤمنین علیه السلام رسیده است و بهمین سبب او گاهی آنرا بواسطه صنابحی از آنجناب روایت نموده و گاهی بلا واسطه از آنجناب آورده و روایت کردنش این حدیث را بهر دو عنوان محمول بر سماع و اتصال ست و صحیح و ثابت ست و ذکر صنابحی از باب مزید فی متصل الاسانید می باشد و هر چند این امر خود بر متتبع خبیر واضح و مستنیر ست لیکن بعض نقاد اهلسنت تصریح نیز باین معنی کرده اند حافظ صلاح الدین العلائی در اجوبه خود کما سمعت سابقا در ذکر حدیث انا دار الحکمة گفته و لا یرد علیه روایة من اسقط منه الصنابحی لان سوید بن غفلة تابعی مخضرم ادرک الخلفاء الاربعة و سمع منهم فذکر الصنابحی فیه من المزید فی متصل الاسانید و علامه فیروزآبادی در نقد الصحیح در ذکر حدیث انا دار الحکمة گفته و لا یرد علیه روایة من اسقط الصنابحی منه لان سوید بن غفلة تابعی مخضرم روی عن

ابی بکر و عمر و عثمان و علی رضی الله عنهم و سمع منهم فیکون ذکر الصنابحی من باب المزید فی متصل الاسانید واگر بالفرض والتقدیر ما تسلیم کنیم که اسقاط ذکر صنابحی از سند این حدیث درست نیست و این حدیث را سوید بن غفله از خود جناب امیر المومنین علیه السلام نشنیده است بلکه بواسطهٔ صنابحی این حدیث باو رسیده است باز هم این معنی سبب اضطراب اصل سند حدیث نمی شود زیرا که غایة ما فی الباب آن ست که آن کس که این حدیث را باسقاط ذکر صنابحی روایت کرده در سیاق سند این حدیث وهم و خطا کرده باشد و آنکس که در سند این حدیث صنابحی را ذکر ساخته بطریق صواب رفته و از غلط کردن یک راوی در سند حدیثی اسانید رواة دیگر که مصیب می باشند معیوب نمی شوند و ضرری باصل سند حدیث نمی رسد و بسا احادیث ست که بعض رواة در سیاق اسانید آن غلط کرده اند لیکن آن احادیث بسبب این غلط مخطئین و وهم واهمین مقدوح نشده و اسانید متصله معتمدهٔ آن که علی نهج الصواب در مسانید و جوامع و صحاح حفاظ متقنین موجود ست برای صحت و ثبوت آن احادیث کافی و وافی می باشد بلکه اگر راوی واحد هم سند یک حدیث را گاهی علی نهج الصواب ذکر نماید و گاهی علی نهج الخطا باز هم موجب خلل در اصل حدیث نمی شود و روایت کردنش علی نهج الصواب مقبول و معتبر و علی نهج الخطا غیر لائق التفات و قابل درگذر ست بلکه بامثال این امور تعلل نمودن و رد حدیث کردن خلاف حیا و شرم ست کما نص علیه ابن حزم فی المحلی و قد سبق کلامه سابقا حیث ذکرنا مویدات حدیث انا مدینة العلم و اثبتنا حدیث انا مدینة الحکمة و علی بابها و تکلمنا علی کلام الدارقطنی فی هذا الحدیث فراجعه ان شئت فهو احری بالرجوع لمثل هذا التحقیق والله ولی التوفیق بالجملة اضطراب سند حدیث انا دار الحکمة که بغوی مدعی آن شده هرگز ثابت نیست و منشاء آن همان سوء فهم و ازدحام وهم بغوی ست که ما بآن اشاره نمودیم و تفصیل و تحقیق آن مبین ساختیم و هرگاه این معنی ظاهر و باهر گردید بحمد الله تعالی نهایت انجلا و سفور متضح شد که کلام بغوی در باب حدیث انا دار الحکمة خود غیر درست بلکه سخت سست و بکمال مضطرب و موهون و خطای عظیم و وهم جسیم در ضمن آن مندمج و مکنون ست و اعراض علامه از این کلام و هن انضمام عین خطاپوشی و ستر عیب بغوی می باشد نه آنکه آنجناب از این لجّ اعتساف معاذ الله ستر عیب حدیث نموده و ابن روزبهان مهان که بچنین زعم باطل داد عناد داده فی الحقیقة

و ہتک ناموس بغوی افتادہ با سارت ادب درحق علامہ رہ اہل حق را مضطر و ناچار ساختہ کہ باظہار
حقیقت حال کشف اسرار و ابدای عوار بغوی بغاوت شعار سازند و پردہ از روی کار بر اندازند ولقد صدق
علیه قوله تعالی وهو اصدق القائلین یخربون بیوتهم بایدیهم وایدی المومنین **واگر اولیای ابن روزبهان**
بہمان ہنوز ہم ساکت نشوند و ثراژخائی نمودہ راہ تعنت و تشدق روند ناچار حرفی بر سبیل الزام و کلمہ بطریق
افحام کہ سرمہ ریز گلوی خصام و قاطع السن معاندین اغتنام میباشد باید شنید وانجلاء و اتضاح حق صراح
کالشمس المنیرة التی لا تستتر بالراح بعین حقیقت نگر باید دید بیانش آنکہ عالم نحریر و وزیر کبیر کمال الدین ابو سالم
محمد بن طلحة القرشی النصیبی الشافعی کہ زمانش متقدم از زمان علامہ حلی علیہ الرحمہ بودہ و عظمت و جلالت و رفعت
و نبالت او نزد سنیہ بر ناظر مرآة الجنان عبد اللہ بن اسعد یافعی و طبقات الشافعیہ تاج الدین سبکی و طبقات
الشافعیہ جمال الدین اسنوی و طبقات الشافعیہ تقی الدین اسدی و عجالة الراکب عبد الغفار بن ابراہیم العکی
العکی العدثانی و کفایة الطالب محمد بن یوسف کنجی و مفتاح النجا میرزا محمد بدخشانی پیدا و آشکار است حدیث
انا دار الحکمة را از مصابیح بغوی بہمان نہج نقل نمودہ کہ جناب علامہ رہ نقل فرمودہ و اصلا ذکری از کلام
بغوی درین حدیث و قدح کردن او در ان بیان نکردہ چنانچہ در کتاب مطالب السئول در فصل سادس باب
اول کہ معقود است برای بیان علم و فضل جناب امیر المومنین علیہ السلام در ضمن ادلہ توفر علم و فضل آنجناب گفتہ
ومن ذلک ما رواه الامام الترمذی فی صحیحه بسنده وقد تقدم ذکره فی الاستشهاد فی صفة امیر المومنین بالانزع
البطین ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وعلی بابها ونقل الامام ابو محمد الحسین بن مسعود
القاضی البغوی فی کتابه الموسوم بالمصابیح ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انا دار الحکمة وعلی بابها لکنه
صلی الله علیه وسلم خص العلم بالمدینة والدار بالحکمة لما کان العلم اوسع انواعا وابسط فنونا واکثر شعبا
واغزر فائدة واعم نفعا من الحکمة خصص الاعم بالاکبر والاخص بالاصغر ازین عبارت بکمال ظہور ظاہر است
کہ ابن طلحہ شافعی اولا حدیث انا مدینة العلم را از صحیح ترمذی نقل کردہ و بعد ازان حدیث انا دار الحکمة را از
مصابیح بغوی آوردہ و ہیچ حرفی متعلق بقدح بغوی دران ذکر نکردہ بلکہ بعد ذکر این دو حدیث شریف مشتغل
ببیان وجہ تخصیص علم بمدینہ و تخصیص دار بحکمت گردیدہ کمال وثوق و اعتماد خود برین دو حدیث وفق اطمینان
بلا تردد و اضطراب آشکار نمودہ پس نمیدانم کہ حالا ابن روزبہان در حق ابن طلحہ شافعی کہ از جملہ فقہای اعیان
و علمای ارکان مذہب و سنت و ملقب بحجة الاسلام و شافعی الزمان میباشد چہ خواہد گفت آیا او را در نقل این خواہد دانست یا

خائن خواهد شمرد و پر ظاهرست که هرگز چنین عالم جلیل و فقیه نبیل خود را خائن فی النقل نخواهد گفت و بلا شبهه امین خواهد دانست پس
لابدست که علامه حلی علیه الرحمة والرضوان را هم که مثل ابن طلحه بلا کم و کاست حدیث انا دار الحکمة را از بغوی نقل فرموده امین بداند
و باعتراف امانت آنجناب و توبه و انابت از گستاخی خود در شان آن قدوه اولی الالباب انف خود را بحد رغم
برساند بالجمله هر جوابی و عذری که ابن روزبهان از جانب ابن طلحه شافعی در باب نقل حدیث انا دار الحکمة از بغوی
بلا ذکر قدح و جرح او خواهد آورد همان جواب و عذر بلا تفاوت بلکه باولویت تمام از جانب علامه حلی اعلی الله مقامه
هم جاری خواهد شد و بر ناظر بصیر واضح و مستنیرست که تساوی ابن طلحه شافعی و جناب علامه حلی علیه الرحمه در نقل حدیث
انا دار الحکمة از بغوی جواب دل ما را تائید صریح مینماید و دلالت میکند بر اینکه آن کلام درین انضمام که متعلق بحدیث
انا دار الحکمة در نسخ موجوده مصابیح بغوی یافته میشود از خود بغوی نیست بلکه از تحریفات قبیحه و تصرفات فضیحه
بعض اخلاف نا انصاف بغوی ست که از راه جسارت و بغی مرتکب الحاق و ادغال و اقحام و ادخال در کتاب او
گردیده اند و درین صنعت خبیثه بارتکاب آن مرة بعد اولی و کرة بعد اخری بمرتبه قصوی رسیده والله اعلم
بحقیقة الحال علامه ابن حجر مکی که از مشاهیر نظار و متکلمین اهل سنت و معاریف فقهاء و محدثین ایشانست در جواب
حدیث مدینة العلم عجائب خرافات لیلطائف شنائع در نگاشته با استعمال نهایت خرافت ابدای غرائب هفوات درین باب کافی و وافی
انگاشته چنانچه در صواعق محرقه خود بجای تکثیر حجم و کتابه بخرافات اعلمیت ابوبکر ثابت کرده می نگارد ولا یقال بل علی اعلم منه للخبر الآتی فی فضائله
انا مدینة العلم و علی بابها لانا نقول سیاتی ان ذلک الحدیث مطعون فیه و علی تسلیم صحته او حسنه فابوبکر محرابها و روایة فمن اراد العلم
فلیات الباب لا تقتضی الاعلمیة فقد یکون غیر الاعلم یقصد لما عنده من زیادة الایضاح والبیان والتفرغ للناس بخلاف
الاعلم علی ان تلک الروایة معارضة بخبر الفردوس انا مدینة العلم و ابوبکر اساسها و عمر حیطانها و عثمان سقفها
و علی بابها فهذه صریحة فی ان ابا بکر اعلمهم و حینئذ فالامر بقصد الباب انما هو لنحو ما قلناه لا لزیادة شرفه علی ما
قبله لما هو معلوم ضرورة ان کلا من الاساس والحیطان والسقف اعلی من الباب و شذ بعضهم فاجاب بان معنی
و علی بابها ای من العلو علی حد قراءة هذا صراط علی مستقیم برفع علی و تنوینه کما قرأ به یعقوب و این کلام
فاسد النظام صریح الانثلام ابن حجر که ناشی از کمال امتعاض و ارتماض و تقلق و تضجر ست در سخافت و بطلان و
رکاکت و هوان و حصول اخفض درکات و اقصای غایات ست و تهافت و تناکر و تساقط و تنافر اجزای منهدم
منخرم و ابعاض منقضه منفصمه او در نهایت وضوح و ظهور و سطوع و سفورست اما آنچه گفته لا یقال بل علی اعلم منه
للخبر الآتی فی فضائله انا مدینة العلم و علی بابها پس وارد میشود بر آنکه استدلال اهل حق و یقین بحدیث مدینة العلم

بر اعلمیت جناب امیر المومنین علیه و آله آلاف السلام من رب العالمین کما سبق تقریره منا چنان محیط و عام و کامل و تام
است که بعد ملاحظهٔ آن اعلمیت مطلقهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام از تمامی خلائق اجمعین حتی الملائکة المقربین و الانبیاء
و المرسلین سوی خاتم النبیین صلوات الله و سلامه علیه و آله الی یوم الدین بلاریب بحد قطعیت میرسد و ما بحمد الله
تعالی این مطلب را در ما سبق بافادات کثیرهٔ اهل سنت که از جملهٔ آن عبارات شیخ ملیه خود ابن حجر است نیز ثابت و محقق
کرده ایم و بعد آن نزد هر ناظر بصیر نزاع ابن حجر در ثبوت اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام از ابی بکر نهایت
مستنکر و مستشنع و مستقبح و مستفظع میگردد سبحان الله بزرگواری که بسبب علم بی نهایت خود از جملهٔ ملائکهٔ مقربین و انبیاء
و مرسلین سلام الله علیهم اجمعین اعلم و افضل میباشد ابن حجر از کمال جهل و نادانی و قلت ادراک و عرفان هنوز در اعلمیت
او از ابی بکر کلام دارد بلکه بنهایت خلاعت مناقشهٔ رکیکه در ان آغاز می نهد و بتایید امر باطل و محال داد اقصای
تجری خاسر و تجاسر بائر میدهد حالانکه بعد درک معنای حدیث مدینة العلم اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام از ابوبکر
نزد ارباب افهام و احلام محل نزاع و کلام نیست بلی اگر نظر بضلال ابی بکر در بوادی جهالات بعیدة الضلالة و بلحاظ فقدان
ادراک وی حتی للاب و الکلالة و تعری وی از صفت علم باشان انخلاع او از حلیهٔ فهم نصّاً و قیاساً در صحت حمل علی اعلم من
ابی بکر نزاع کرده آید البته قابل التفات و اعتنای ارباب تحقیق و احتفال و اکتراث اصحاب تدقیق میتواند شد
زیرا که عند التحقیق اطلاق فلان اعلم من فلان وقتی بر سبیل حقیقت درست میشود که هر دو در اصل علم مشترک بوده
باشند و یکی از دیگری در علم مزیت داشته باشند نه آنکه یکی عالم کامل و دیگری جاهل مطلق باشد چه درین صورت
اطلاق مذکور خالی از تجوز نیست کما فصّل فی محله و حق آن است که بعد آنچه سابقا ما در تقریر اعلمیت مطلقه جناب
امیر المومنین علیه السلام از روی حدیث مدینة العلم بیان نموده ایم نزد ارباب علم و فضل انکار اعلمیت جناب امیر المومنین
علیه السلام مثل آن است که کسی از راه کفر و جحود اعلمیت جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم انکار نماید یا آنکه
یک مرتبه بالاتر رفته اعلمیت خداوند عالم را هم منکر گردد و مثل این مباهت مجاهر جز آنکه جواب بمنتقم قاهر سپرده شود
لائق خطاب نیست اما آنچه گفته لا نا نقول سیاق ان ذلک الحدیث مطعون فیه پس از رد لغو مباهتات و فظائع
مناقشات است زیرا که بحمد الله تعالی کمال صحت و ثبوت بلکه تواتر و قطعیت این حدیث شریف در ما سبق حسب
افادات اکابر اعلام و محققین فخام سنیه بنهجی ثابت شده که هرگز مجال دم زدن در ان باقی نیست پس این تفوه فاسد
و تقول کاسد ابن حجر جز آنکه کاشف از فقدان حیا و شرم و انعدام تحرج و آزرم او گردد نتیجه بجال خسارت مآل وی
نمی بخشد و از عجائب آیات علو حق آن است که آنچه ابن حجر درین مقام در حق حدیث مدینة العلم تفوه شده فساد

این از افادات متعدده و کلمات متبدده خود او ظاهر و باهر ست بچند وجه اول آنکه کلامی که ابن حجر درین مقام بقول خود سیاتی اشاره بآن نموده و ثبوت مطعونیت این حدیث شریف را حواله بآن کرده خود دلیل فساد طعن درین حدیث شریف میباشد و در صدر و ذیل این کلام وجوه عدیده و براهین سدیده صحت و ثبوت این حدیث شریف موجود ست و این کلام ابن حجر را اگرچه ما سابقاً در مبحث رد قدح نووی نقل کرده ایم لیکن درینجا نیز آنرا منقول مینمائیم و آنچه درین کلام قابل تعرض خواهد بود انشاء الله المنعام متعرض بآن نیز خواهیم شد تا ثبوت امر حق کالبدر التمام و لطف اعتماد ابن حجر برین کلام بر هر خاص و عام واضح و ظاهر گردد پس باید دانست که ابن حجر در صواعق در فصل ثانی باب تاسع بعد ذکر کثرت فضائل جناب امیر المومنین علیه السلام گفته ثم اعلم انه سیاتی فی فضائل اهل البیت احادیث مستکثرة من فضائل علی رضی الله عنه فلتکن منک علی ذکر و انه مر فی کثیر من الاحادیث السابقة فی فضائل ابی بکر جمل من فضائل علی و اقتصرت هنا علی اربعین حدیثا لانها من غرر فضائله و بعد ازین احادیث فضائل آنجناب را بشمار ذکر کرده تا آنکه گفته الحدیث التاسع اخرج البزار و الطبرانی فی الاوسط عن جابر بن عبد الله و الطبرانی و الحاکم و العقیلی فی الضعفاء و ابن عدی عن ابن عمر و الترمذی و الحاکم عن علی قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم انا مدینة العلم و علی بابها و فی روایة فمن اراد العلم فلیات الباب و فی اخری عند الترمذی عن علی انا دار الحکمة و علی بابها و فی اخری عند ابن عدی علی باب علمی و قد اضطرب الناس فی هذا الحدیث فجماعة علی انه موضوع منهم ابن الجوزی و النووی و ناهیك بهما معرفة بالحدیث و طرقه حتی قال بعض محققی المحدثین لم یات بعد النووی من یدانیه فی علم الحدیث فضلا عن ان یساویه و بالغ الحاکم علی عادته فقال ان الحدیث صحیح و صوب بعض محققی المتاخرین المطلعین من المحدثین انه حدیث حسن و مر الکلام علیه و این کلام بچند وجه دلیل ثبوت حدیث مدینة العلم میباشد اول آنکه ازین کلام محقق میشود که نزد ابن حجر این حدیث دلیل فضل جناب امیر المومنین علیه السلام ست و در جمله فضائل آنجناب داخل ست دوم آنکه ازین کلام ظاهر میشود که این حدیث از غرر فضائل جناب امیر المومنین علیه السلام میباشد سوم آنکه ازین کلام واضح میگردد که این حدیث نهم ست از جمله آن چهل حدیث که ابن حجر آنرا از سائر فضائل جناب امیر المومنین علیه السلام برای ذکر در کتاب خود اختیار و انتخاب نموده و آنرا بر دیگر فضائل آنجناب ذکراً ترجیح داده چهارم آنکه دران تصریح ست باینکه این حدیث را بزار بروایت جابر اخراج کرده و پر ظاهر ست که بزار از علمای کبار و نبهای احبار سنیه است پنجم آنکه ازان واضح است که این حدیث را طبرانی در معجم اوسط بروایت جابر اخراج نموده و طبرانی از اعاظم حفاظ و افاخم نقاظ

حدیث تاسع

اہل سنت ست **ششم** آنکہ ازان لائح ست کہ طبرانی این حدیث را بروایت ابن عمر نیز اخراج نمودہ **ہفتم** آنکہ ازان آشکارست کہ حاکم این حدیث را بروایت ابن عمر اخراج کردہ وجلالت شان حاکم در علوم حدیث محتاج ببیان نیست **ہشتم** آنکہ ازان متضح میشود کہ عقیلی در کتاب الضعفا این حدیث شریف را بروایت ابن عمر اخراج کردہ و روایت او اگرچہ در کتاب الضعفا واقع شدہ لیکن ابن حجر او را بسبب تایید بروایات دیگر قابل استناد دانستہ **نہم** آنکہ ازان ظاہرست کہ ابن عدی نیز این حدیث را بروایت ابن عمر ذکر کردہ و روایت او را نیز ابن حجر بوجہ تایید صالح برای اعتماد دیدہ **دہم** آنکہ ازین کلام نمایان میشود کہ ترمذی آنرا بروایت جناب امیر المومنین علیہ السلام اخراج کردہ وعظمت مرتبت ترمذی و بودن کتاب او از صحاح ستہ نزد سنیہ از اوضح واضحات ست **یازدہم** آنکہ ازان عیان ست کہ حاکم نیز این حدیث شریف را بروایت جناب امیر المومنین علیہ السلام اخراج نمودہ و ہم ظاہرست کہ روایت حاکم این حدیث را بروایت آنجناب موجب ثبوت بین آن ست **دوازدہم** آنکہ ازین کلام ثابت میگردد کہ در روایتی از روایات حدیث انا مدینة العلم ارشاد باسداد جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ الاطیاب فمن اراد العلم فلیات الباب نیز ثابت است **سیزدہم** آنکہ ازین کلام ثابت میشود کہ ترمذی در روایت دیگر خود حدیث انا دار الحکمة را کہ مؤید این حدیث شریف ست نیز روایت کردہ و آنہم دلیل واضح ثبوت حدیث مدینة العلم میباشد **چہاردہم** آنکہ ازان واضح ست کہ در روایت دیگر نزد ابن عدی علی باب علمی نیز وارد شدہ و این حدیث ہم از احادیث مؤیدۂ حدیث مدینة العلم ست کما عرفت سابقا بالتفصیل واگرچہ ابن حجر آنرا درین کلام در مقام تائید از محض ابن عدی نقل کردہ لیکن ما بحمد اللہ در ماسبق از روایات دیگر علمای اعلام آنرا بتفصیل تمام باثبات رسانیدہ ایم **پانزدہم** آنکہ ازان ثابت ست کہ حاکم تصحیح این حدیث شریف نمودہ و حکم حاکم مرتبہ کہ دارد بر متتبع پوشیدہ نیست **شانزدہم** آنکہ ازان ثابت ست کہ بعض محققین متاخرین تصویب حسن بودن این حدیث کردہ اند و ظاہرست کہ حدیث حسن نیز مثل حدیث صحیح قابل احتجاج ست بلکہ نزد بعض علما داخل صحیح و قسمی ازان ست کما سبق فیما تقدم **اما ادعای اضطراب ناس** درین حدیث ثابت الاساس پس ناشی از محض وسواس و مظہر نہایت اختلاط والتباس ست زیراکہ ہرگز منصفین ارباب تنقید و تحقیق و اصحاب امعان و تدقیق در صحت و ثبوت این حدیث شریف شک و ریبی ندارند بلی بعض متعصبین و متعنتین از راہ زیغ و انحراف و جور و اعتساف دران کلام نمودہ اند لیکن قیل و قال شان درین حدیث عزیز المنال زیاید

اعتبار ساقط و بیهوده و خوض و لو در ابطالها میباشد پس التفاتی بحال شان نمودن هرگز نمی باید و بوجه خلاف مضمحل و
اشقاق مضمحل این اشباه الناس نسبت اضطراب بسوی ناس درست نمی آید اما ادعای ابن حجر که جماعتی که از
جمله شان ابن جوزی و نووی ست این حدیث شریف را موضوع گفته اند پس محل کمال استعجاب ست که ابن حجر
کلام ابن الجوزی و نووی و احزاب شان را در حق این حدیث قابل تمسک میداند حالانکه وهن و هوان و فساد
و بطلان آن بر هر ناظر بصیر و متامل خبیر واضح و مستنیر ست و بحمد الله الوهاب کلام مستوفی درین باب بخطاب مخاطب
مرتاب سابقاً گذشته و بعد ملاحظه آن خطای منکر و جرم مستنکر ابن الجوزی و نووی کالصبح اذا اسفر ظاهر بلکه اظهر
میگردد و چگونه کلام ابن الجوزی قابل استناد باشد حالانکه در ما سبق دانستی که اکابر اعلام و اجله فخام سنیه مثل ابن
الاثیر الجزری در تاریخ کامل و ابو الفداء الایوبی در مختصر فی اخبار البشر و عبد الله بن اسعد یافعی در مرآة الجنان و خواجه پارسا
در فصول سته و ذهبی در میزان الاعتدال و تذکرة الحفاظ و ابن حجر در لسان المیزان و سیوطی در طبقات الحفاظ و
شمس الدین داودی در طبقات المفسرین و شیخ عبد الحق در اسماء رجال مشکوة و شرح فارسی مشکوة مساوی عظیمه و معایب
فخیمه ابن الجوزی ظاهر ساخته بتوهین و تجهیل او پرداخته اند و بسیاری از محققین افاخم و منقدین اعاظم ایشان مثل ابن
الصلاح در علوم الحدیث و ابن جماعه در منهل روی و طیبی در کاشف شرح مشکوة و مختصر خلاصه و ابن کثیر در باعث حثیث
و زین الدین عراقی در الفیة الحدیث و شرح الفیة الحدیث و ابن حجر عسقلانی در فتح الباری و قول مسدد و سخاوی در فتح
المغیث و سیوطی در لآلی مصنوعه و نکت بدیعات و تدریب الراوی و محمد بن یوسف شامی در سبل الهدی و الرشاد و رحمة الله
بن عبد الله السندی در مختصر تنزیه الشریعة و محمد طاهر فتنی در تذکرة الموضوعات و شیخ عبد الحق دهلوی در اسماء رجال مشکوة
و شرح فارسی مشکوة و مصطفی بن عبد الله قسطنطینی در کشف الظنون و ابراهیم کردی در رسالة المسلک الوسط الدانی و
محمد بن عبد الباقی زرقانی در شرح مواهب لدنیه و محمد معین سندی در دراسات اللبیب و محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الصنعانی
در روضه ندیه و قاضی القضاة محمد بن علی الشوکانی در فوائد مجموعه و نیل الاوطار و مولوی حسن الزمان معاصر در قول المستحسن و
مولوی صدیق حسن خان معاصر در اتحاف النبلاء اقدام ابن الجوزی بر رد احادیث ثابته صحیحه و تجاسر او بر قدح احادیث
حسان صحیحه ثابت نموده باظهار صدور هفوات شنیعه و خطیئات فظیعه ازو در کتاب الموضوعات طریق اسقاط آن از انظار
ارباب نقد و اعتبار پیموده اند و جماعتی از نقاد مشاهیر و حذاق نحاریر اهل سنت مثل حافظ صلاح الدین العلائی در اجوبه
سراج قزوینی و محقق بدر الدین زرکشی در لآلی منثوره و علامه مجد الدین فیروزآبادی در نقد الصحیح و شیخ الاسلام ابن حجر
عسقلانی در فتاوای خود و علامه شمس الدین سخاوی در مقاصد حسنه و حافظ جلال الدین سیوطی در تاریخ الخلفاء و کتاب

النکت البدیعات و لآلی مصنوعه و قوت المغتذی و جمع الجوامع و علامه نور الدین سمهودی در جواهر العقدین و علامه
ابن عراق در تنزیه الشریعه و علی بن حسام الدین المتقی در کنز العمال و محمد طاهر فتنی در تذکره و علی قاری در مرقاة و علامه
مناوی در فیض القدیر و تیسیر و شیخ عبد الحق دهلوی در کتاب اسماء رجال مشکوة و در لمعات شرح مشکوة و علامه زرقانی
در شرح مواهب لدنیه و مرزا محمد بدخشانی در نزل الابرار و مفتاح النجا و تحفة المحبین و محمد صدر عالم در معارج العلی و
محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر در روضه ندیه و فاضل صبان مصری در اسعاف الراغبین و قاضی ثناء الله پانی پتی
در سیف مسلول و قاضی القضاة محمد بن علی الشوکانی در فوائد مجموعه و مرزا حسن علی محدث در تفریح الاحباب و ولی الله
لکهنوی در مرآة المؤمنین و فاضل معاصر مولوی حسن الزمان در قول مستحسن ببیانات مبسوطه مطوله و تبیانات
محرره مفصله و ایجازات مجمله مفیده و اختصارات مطویه سدیده بالخصوص خطای فاضح و عثار لائح ابن الجوزی
در قدح حدیث انا مدینة العلم فرا روی ارباب انصاف نهاده و داد تعییر و تخجیل آن منکر ضلیل داده اند و چنانچه کلام
ابن الجوزی در قدح این حدیث شریف هرگز قابل استناد و لائق اعتماد نیست همچنین تمسک و تشبث بکلام نووی
جائز و سائغ نیست زیرا که سابقا در جواب کلام شاه صاحب بیان کردیم که نووی فی الاصل در حدیث انا دار
الحکمة قدح نموده و حدیث انا مدینة العلم را روایتی از روایات آن دانسته و قدح او در حدیث انا دار الحکمة سراسر باطل
و از حلیه سداد عاطل است و افادات متکاثره و افاضات متنافره کبار حفاظ ثقات و اجله ایقاظ اثبات مناقض
و مضاد و دافع و راد کلام نووی میباشد و قدح حدیث مدینة العلم که از لحن قول او مستفاد میشود بخوبی ضعیف و
سخیف است که اعاظم ماهرین و افاخم کابرین اهل سنت مثل علامه سیوطی در تاریخ الخلفا و شیخ عبد الحق دهلوی
در اسماء رجال مشکوة و فاضل صبان مصری در اسعاف الراغبین و قاضی ثناء الله پانی پتی در سیف مسلول و
حسن علی محدث در تفریح الاحباب بافادات متینه و اجادات رزینه خود آنرا موهون و مردود و مدفوع و مطرود وا
مینمایند اما تجلیل و تعظیم ابن حجر ابن الجوزی و نووی را در این کلام و کلمه ناهیک بهما معرفة بالحدیث و طرقه
در شان ایشان گفتن و بالخصوص در مدحت سرائی نووی راه مبالغه و اغراق تمام رفتن پس محل نهایت حیرت
است زیرا که سابقا بحمد الله تعالی از افادات و اقوال کابر نقاد و اجله امجاد اهل سنت که خبراء کبار و بصراء
احبار نزد شان هستند قوادح عظیمه و مثالب جسیمه و عثرات فاضحه و زلات لائحه ابن الجوزی و کمال بیخبری
او از معرفت حدیث خصوصا بتفصیل تمام محقق شده و چه دانستی که ذهبی در تذکره نقلا عن الموفق آورده که ابن
الجوزی کثیر الغلط فی تصانیف بود و از کتاب فارغ میشد و او را بنظر اعتبار نمیدید و خود ذهبی در تذکرة الحفاظ

گفته که ابن الجوزی را در توالیف خودش وهم کثیر ست و سبب این معنی عجلت و گردش او ست از یک کتاب بسوی
کتاب دیگر و نیز سبب آن این ست که جل علم او از کتب و صحف ماخوذ ست و در ان علم ممارست با ارباب علم کما ینبغی
نموده و ابن حجر در لسان المیزان ابن الجوزی را حاطب لیل لقب داده و افاده نموده که او چیزی که در حدیث با آن میکند
نقد نمی نماید و سیوطی در طبقات الحفاظ از تاریخ کبیر ذهبی نقل کرده که ابن الجوزی نزد ما باعتبار صنعت موصوف بحفظ
نیست و شمس الدین داودی نیز در طبقات المفسرین این افادهٔ ذهبی را ذکر نموده و ابن الصلاح در علوم الحدیث
افاده نموده که ابن الجوزی بسیاری از احادیث ضعیفه را که هیچ دلیلی بر وضع آن نیست در کتاب الموضوعات داخل
نموده و طیبی در کاشف و مختصر خلاصه نیز این افاده ابن الصلاح در حق ابن الجوزی نقل کرده و ابن کثیر دمشقی در
باعث حثیث ابن الجوزی و کتاب او را عرضهٔ طعن و غمز نموده و زین الدین عراقی در الفیة الحدیث و شرح آن افادهٔ
ابن الصلاح در حق ابن الجوزی آورده و ابن حجر در فتح الباری ابتلای ابن الجوزی بخطای شنیع ظاهر نموده
و او را سالک مسلک رد احادیث صحیحه بتوهم تام ثابت کرده و نیز ابن حجر در قول مسدد اقدام ابن الجوزی بر رد احادیث
صحیحه بمجرد توهم واضح ساخته و سخاوی در فتح المغیث افادهٔ ابن الصلاح در حق ابن الجوزی نقل کرده و
بعد ازان تصریح نموده که ابن الجوزی بسا اوقات در کتاب الموضوعات حدیث حسن و صحیح را که در احد
الصحیحین فضلا عن غیرهما مروی ست درج میکند و نیز افاده کرده که نزد ابن الجوزی درین باب توسع منکر
است که ناشی میشود ازان غایت ضرر زیرا که ناظر عارف فضلاً عن غیره اگر تقلید او بسبب حسن ظن نماید و
از حقیقت حال بحث نکند چیزی را که موضوع نیست بلکه صحیح ست موضوع گمان خواهد کرد و بهمین سبب
علما صنیع او را اجمالاً تنقید کرده اند و واقع کننده ابن الجوزی درین ورطه آن ست که او استناد می نماید
غالباً بضعف راوی خبر که مثلاً مرمی بالکذب شده غافل ازانکه این خبر بوجه دیگر نیز آمده و بسا اوقات
اعتماد میکند ابن الجوزی در تفرد راوی بر قول غیر خود حالانکه کلام آن غیر محمول بر تفرد نسبی ست و نیز
سخاوی در فتح المغیث از ابن الجوزی تعجباً ذکر نموده که او در کتاب خود العلل المتناهیة فی الاحادیث
الواهیة وارد میکند بسیاری ازانچه در کتاب الموضوعات ذکر کرده و در کتاب الموضوعات بسیاری از
احادیث واهیه درج نموده و در تصانیف وعظیهٔ خود و انچه مشابه بآن ست احادیثی که موضوع یا شبه
موضوع ست باکثار وارد ساخته و نیز سخاوی در فتح المغیث از شیخ خود ابن حجر عسقلانی نقل نموده که
کتاب ابن الجوزی عدیم الانتفاع ست مگر برای ناقد زیرا که هیچ حدیثی نیست مگر آنکه ممکن ست که موضوع

نباشد و نیز سیوطی در صدر لآلی مصنوعه افاده کرده که ابن الجوزی در کتاب الموضوعات خود بکثرت احادیثی وارد کرده که ضعیف ست و منحط بمرتبه وضع نشده بلکه احادیث حسنه و صحیحه را نیز دران ذکر کرده چنانچه تنبیه کرده اند بران ائمهٔ حفاظ و از جملهٔ ایشان ست ابن الصلاح در علوم الحدیث و اتباع او و نیز سیوطی در لآلی مصنوعه افاده نموده که عادت حفاظ مثل حاکم و ابن حبان و عقیلی و غیر ایشان جاری شده بانیکه حکم بر حدیثی ببطلان بحسب سند مخصوص می کنند و ابن الجوزی بآن فریب میخورد و حکم می کند بر متن حدیث بوضع مطلقا وارد می کند آنرا در کتاب الموضوعات و این امر لائق نیست و مردم این امر را بر وی عیب گرفته اند آخر آن مردم ابن حجر ست و نیز سیوطی در لآلی مصنوعه از احمد بن ابی المجد الحافظ بتوسط تاریخ ذهبی افادهٔ نقل کرده که دران افاده ابن ابی المجد عدوان و مجازفت ابن الجوزی بنهایت ایضاح ثابت کرده و نیز سیوطی در لآلی مصنوعه تناقص ابن الجوزی در ایراد حدیث واحد در کتاب الموضوعات و در کتاب العلل و عیب کردن حفاظ این امر را بر او محقق نموده و نیز سیوطی در لآلی مصنوعه ثابت کرده که ابن الجوزی در کتاب الموضوعات حدیثی از احادیث صحیح مسلم وارد نموده و غفلت شدیده و اسارت ابن الجوزی درین باب حسب افادهٔ ابن حجر واضح ساخته و نیز سیوطی در لآلی مصنوعه از تشنیع شنیع ابن الجوزی فریاد بر آورده و ثابت کرده که او تحتم می کند بر رد احادیث ثابته بلا مثبت و تشنیع و حدیثی را که بیشتر از ده صحابی مروی ست و بنا بر بعض آرای متواتر ست در موضوعات داخل ساخته و نیز سیوطی در صدر کتاب النکت البدیعات تصریح کرده که قدیما و حدیثا حفاظ تنبیه نموده اند بر آنکه در کتاب الموضوعات ابن الجوزی تساهل کثیر ست و دران احادیث حسنه و صحیحه یافته می شود بلکه سیوطی در صدر کتاب مذکور ثابت نموده که ابن الجوزی در کتاب خود بعض احادیث صحیح بخاری و صحیح مسلم نیز داخل کرده و نیز ثابت کرده که تساهل ابن الجوزی کتاب او را عدیم النفع ساخته و نیز سیوطی در آخر نکت بدیعات ثابت کرده که قریب سه صد حدیث ست که ابن الجوزی آنرا در کتاب الموضوعات ذکر کرده و هرگز راهی نیست بسوی اینکه آنرا در موضوعات درج نمایند و از جملهٔ آن یک حدیث صحیح مسلم و یک حدیث صحیح بخاری ست بروایت حماد بن شاکر و در مسند احمد از ان سی و هشت حدیث ست و در سنن ابو داود نه حدیث ست و در جامع ترمذی سی حدیث ست و

در سنن نسائی ده حدیث ست و در سنن ابن ماجه شش حدیث ست و در مستدرک حاکم شصت حدیث ست و جمیع آنچه دران از کتب سته و مسند و مستدرک ست یکصد و سی حدیث می باشد و دران از مؤلفات بیهقی که سنن و شعب و بعث و دلائل وغیر آن ست و از صحیح ابن خزیمه و توحید ابن خزیمه و صحیح ابن حبان و مسند دارمی و تاریخ بخاری و خلق افعال العباد تصنیف بخاری و جزء القراءة تصنیف بخاری و سنن دارقطنی جمله وافره موجود ست و سیوطی در مقامات متعدده از نکت بدیعات اتصاف ابن الجوزی بعدوان و مجازفت و غفلت شدیده ثابت نموده و نیز سیوطی در تدریب الراوی بسیاری از مذام و مطاعن ابن الجوزی که متعلق بکتاب الموضوعات اوست ذکر کرده و محمد طاهر گجراتی در صدر تذکرة الموضوعات افراط ابن الجوزی در حکم بالوضع و تعقب علما و افاضل کاملین او را ثابت نموده تصریح کرده که کتاب او ضرر عظیم بر قاصرین متکاسلین ست و بعد ازان بواسطهٔ علامهٔ سیوطی مطاعن عدیده ابن الجوزی ذکر کرده و عدوان و مجازفت او بوضوح رسانیده و شیخ عبد الحق دهلوی در رجال مشکوة افاده نموده که ابن الجوزی در نسبت احادیث بوضع افراط کرده و او از اهل عجلت ست درین باب و حکم می کند بوضع بمجرد توهم و مخالفت آنچه نزد او ست از علم و اعتراض کرده است بر او شیخ ابن حجر عسقلانی در اکثر و گفته است که اعتماد کرده نمی شود بر قول او در نسبت وضع و شیخ عبد الحق در شرح فارسی مشکوة نیز همین مطلب را ثابت نموده و نیز شیخ عبد الحق دهلوی در شرح سفر السعادة تصریح کرده که ابن الجوزی ازان جماعت ست که در باب حکم بوضع غلو و افراط دارند و براه تعصب و تعجیل روند و باندک توهمی و شائبهٔ وهمی نسبت بوضع کنند و بدان مبادرت نمایند و نیز عبد الحق در شرح سفر السعادة مجازفت و افراط و تجاوز از حد برای ابن الجوزی ثابت کرده و عیب و طعن عظیم بر او از نقد الصحیح فیروزآبادی نقل نموده و فاضل چلپی در کشف الظنون مذام عدیده کتاب ابن الجوزی نقل کرده و غفلت شدیدهٔ او حسب افادهٔ ابن حجر ثابت ساخته و ابراهیم کردی در رساله مسلک وسط دانی افاده کرده که حفاظ ابن الجوزی را ملامت کرده اند در باب تساهل او در کتاب الموضوعات پس تحقیق که او با وصف اطلاع بر اصول معتمده و حفظ خود بسبب تساهل خود درج کرده است دران کتاب احادیثی را که موضوعات نیست بلکه یا ضعاف ست یا حسان یا صحاح و تمام آن در اصولی که دران وقت

دانسته می شد موجود ست وبعد ازین کردی قبائح عدیدهٔ ابن الجوزی که از آنجمله آن عدوان ومجازفت
ست از افادات سیوطی نقل کرده ومحمد بن عبد الباقی زرقانی در شرح مواهب لدنیه از ابن الصلاح
واتباع او تساهل ابن الجوزی در موضوعات ذکر ساخته وایراد احادیث ضعیفه وحسنه وصحیحه دران
ثابت نموده ومحمد معین سندی در دراسات اللبیب جرح ابن الجوزی را قابل اعتنا ندانسته ورمی
او احادیث حسان وصحاح را بوضع ثابت کرده ومحمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الصنعانی در روضهٔ
ندیه قصور وقلت اطلاع ابن الجوزی صریح فرموده وافاده نموده که در موضوعات او بسیاری
از احادیث صحیحه موجود ست وقاضی القضاة شوکانی در فوائد مجموعه تساهل ابن الجوزی در
موضوعات تصریح نموده وافاده کرده که او ذکر کرده است در موضوعات خود چیزی را که صحیح ست
چه جای حسن چه جای ضعیف وتعقب کرده است او را سیوطی بچیزی که دران کفایت ست
ونیز شوکانی در نیل الاوطار جسارت ابن الجوزی بر ادخال احادیث کثیرهٔ مسند احمد در موضوعات
ثابت کرده وتعقب ورد ابن حجر وسیوطی بر ابن الجوزی درین باب واضح نموده وفاضل معاصر
مولوی حسن الزمان در قول مستحسن بواسطهٔ طبقات المفسرین سیوطی از ذهبی نقل کرده که ابن الجوزی
را در کلام بر صحیح وسقیم حدیث نه ذوق محدثین ست ونه نقد حفاظ مبرزین ونیز نقلا عن تاریخ
الذهبی افادهٔ ابن ابی المجد الحافظ در اثبات مجازفت وعدوان ابن الجوزی ذکر نموده ونیز
فاضل معاصر در قول مستحسن درجای دیگر افاده نموده که جل کلام ابن الجوزی متعقب ست
وبر ابن الجوزی از سیوطی وجماعتی که قبل وبعد او گذشته اند تعقبات وتشنیعات واقع شده
وذهبی وغیر واحد از حفاظ تصریح نموده اند باینکه ابن الجوزی را در کلام بر صحیح وسقیم حدیث ذوق
محدثین ونقد حفاظ مبرزین نیست ونیز فاضل معاصر در قول مستحسن ذکر نموده که ابن حجر در لسان
غلط فاحش ابن الجوزی بیان کرده وبعد ازان حاطب لیل بودن او صریح ساخته ونیز فاضل معاصر
در قول مستحسن افاده نموده که ابن الجوزی از معادن مجازفت می باشد تا اینکه داخل
کرده است حدیث مسلم را در موضوعات چه جای غیر آن وفاضل معاصر مولوی صدیق حسن
خان در اتحاف النبلا در ذکر کتاب الموضوعات ابن الجوزی گفته لیکن ابن الصلاح
وتبعه او نص کرده اند بر معترض علیه بودن این کتاب زیراکه بر احادیث بسیار حکم بوضع

نموده حالانکه آن همه ضعیف اند نه موضوع وگاه باشد که حسن یا صحیح بوند و در الفیة الحدیث گفته
ـه واکثر الجامع فیه اذ خرج . لمطلق الضعف عنی ابا الفرج وحافظ ابن حجر در کتاب الذب
عن مسند احمد بسیاری را از ان احادیث که در مسند ست و ابن الجوزی در موضوعات شمرده آورده
رد کرده است رداً حسناً وابلغ آن ست که بعضی از ان احادیث در صحیح مسلم ست ولهذا
شیخ الاسلام گفته هذه غفلة شدیدة من ابن الجوزی حیث حکم علی هذا الحدیث بالوضع
وقد شرع ابن حجر فی تالیف تعقبات علی الموضوعات وقد تتبعهم الجلال السیوطی
جملة من الاحادیث لیست بموضوعة منها ما هو فی السنن الاربعة والمسند فی تالیف سماه
النکت البدیعات علی الموضوعات ولخصها ایضا فی کتاب مع زیادات وتعقبات سماه
اللآلی المصنوعة فی الاخبار الموضوعة انتهی کلام الفاضل المعاصر لبعض افادات صحیحه ونصوص
صریحه که کاشف از کمال بعد ابن الجوزی از معرفت حدیث ست وفنون معائب وغصون مثالب
وانواع مطاعن واصناف مشائن را برای او ثابت می گرداند کار احدی از اصحاب نصفت
نیست که در کذب ابن حجر مکی در اطراء ابن الجوزی شک وریب آرد وازینجا میتوان دریافت که
ابن حجر مکی دیده ودانسته مرتکب کذب صریح وافک فضیح در مدح ابن الجوزی گردیده والا این
اقوال علمای اقیال اهل سنت که در حق ابن الجوزی از عهد ابن الصلاح تا بحال مسرود ومنضود
آمده است بحدی نیست که بر مثل ابن حجر مخفی ومحتجب مانده باشد همانا که ابن حجر محض از راه تعصب
وعناد ابن الجوزی را درینجا بالقصد وعمداً بتبجیل وتعظیم یاد کرده تا در نظر ناظر غیر ماهر قدح او در
حدیث مدینة العلم عظیم ووقیع نماید وخاطر او بملاحظه قولش قرین تشویش واضطراب آید و
بحمد الله تعالی چنانچه سعی نامشکور ابن حجر در تبجیل وتعظیم ابن الجوزی هباءً منثوراً می باشد همچنین
مبالغه او در تنویه وتفخیم نووی بی سود محض ست زیرا که از بیان نیر البرهان ما که سابقا بحمد الله
المنعام باستیفاء تمام بخطاب مخاطب قمقام اعنی شاه صاحب والا مقام مسرود نمودیم ودر آن
کلام نووی عظیم الاجرام را فقرةً فقرةً وجملةً جملةً منقوض ومردود کردیم نهایت بی خبری نووی
از معرفت این حدیث وطرق وروایات آن واضح ولائح شده وبنهایت اتضاح ثابت
ومحقق گردیده که نووی قدح ناتمام وجرح بی نظام خود را بحدیث انا دار الحکمة که مروی از صنابحی ست

متوجه نموده و حدیث انا دار الحکمة را اصل قرار داده و انا مدینة العلم را از روایتی از ردیات آن فهمیده و آنچه از کلمات و جملات بعرض قدح و جرح ذکر نموده در آن سقطات فاضحه و عثرات لائحه او را عارض شده حتی که در نقل کلام ترمذی بسبب عدم فهم کلام او پیش پا خورده و بر رو افتاده و جزادهای باطل بهیچ دلیلی که قابل ادنی التفات و اصغا هم بوده باشد نتوانسته که بحدیث دار الحکمة ضرری رساند فضلا از ینکه بوجهی قابل قبول حدیث انا مدینة العلم را که فی الحقیقة اصل ست مقدوح گرداند پس کسیکه حال او باین حال و اضح الاختلال آئل و مقال و اضح الانحلال او در بوادی اینگونه اضمحلال جائل بوده باشد ترانه مدحت باطلاو بچنین بلند آهنگی برداشتن و اعلام ستایش نازیبای او بی محل افراشتن جز آنکه مورث تمارت و صغار و جالب احتقار و استخسار گردد فائده نمی بخشد اما نسبت ابن حجر مبالغه را بسوی حاکم در تصحیح او این حدیث شریف را پس مطرود و مردود ست بانکه اکابر حفاظ اعلام و اماثل نقاد فخام سنه که قبل از حاکم بودند و جلالت مرتبت شان در تنقید و تصحیح و تعدیل و تجریح مسلم ست مثل یحیی بن معین و محمد بن جریر طبری ایشان نیز حکم بصحت این حدیث داده اند کما سبق بالتفصیل بعون الله الجلیل پس هرگز تصحیح حاکم این حدیث را مبالغه نمی تواند شد و چگونه حکم حاکم را بصحت این حدیث مبالغه توان گفت حالانکه از عبارت مستدرک علی الصحیحین که در ما سبق بحمد الله تعالی در وجه سی ام بجواب شاه صاحب منقول شده واضح و لائح ست که حاکم دران عبارت بر مجرد روایت این حدیث و تصحیح آن بمحض ادعا اکتفا نکرده بلکه بدلائل سدیده و براهین عدیده صحت آن کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار نموده و هر که درین معنی ریبی داشته باشد بعبارت مذکوره رجوع نماید و فوائدی که از کلام حقائق انضمام او متعلق باین حدیث زاهر و باهر میگردد ملاحظه نموده در بصیرت خود بیفزاید و غالب آن ست که ابن حجر درین مقام بلا مراجعت بسوی کلام حاکم بمحض تشهی نفس نسبت مبالغه باو نموده بلا دلیل و بینه مسلک تعصب و تحکم پیموده و اگر اولیای ابن حجر مرد میدان هستند اینک میباید که کلام حاکم بدلیل و برهان و بینه و سلطان رد نمایند و مبالغه او را درین باب باثبات رسانند و ابن حجر را از بار این ادعای واضح الاعتداد سبکبار گردانند اما آنچه ابن حجر از بعض محققین متاخرین تصویب حسن بودن این حدیث نقل کرده پس اگرچه قول بحسن این حدیث نیز برای تمامیت احتجاج اهل حق

کافی و وافی ست زیرا که حدیث حسن مثل حدیث صحیح قابل احتجاج و لائق استناد می باشد بلکه نزد بعض علمای سنیه داخل در صحیح و قسمی از آن ست کما اشرنا الیه فیما مر فی المهداة و قد مضی تفصیله فی مجلد حدیث الولایة لیکن انصاف آن ست که بعد ملاحظه تحقیقات حفاظ متقدمین و نقاد سابقین سنیه مثل یحیی بن معین و محمد بن جریر طبری و حاکم نیسابوری که مراتب و مدارج شان در نقد و تحقیق بنابر افادات اکابر قوم بالاتر از آن ست که بشرح و بیان آید هرگز ریبی در صحت این حدیث نمی ماند و ازینجاست که علامه سیوطی با وصف آنکه تا زمان مدید قائل بحسن این حدیث بود لیکن بعد عثور بر تصحیح ابن جریر و انضمام تصحیح حاکم با آن بار تقا این حدیث شریف از رتبه حسن بمرتبه صحت جزم نمود و ارباب نقد و تحقیق را باین جزم سراسر حزم بغایت خورسند فرمود کما لا یخفی علی من راجع ما نقلناه من کتابه جمع الجوامع و هو بحمد الله لواس کل منکر جحود قاصم ظهر کل عنود و ازینجا واضح و لائح گردید که اعتنای ابن حجر در آخر کلام بسوی اظهار حسن این حدیث شریف هرچند برای نفی طعن طاعنین و دحر زیغ زائغین مثل ابن الجوزی و نووی و امثال شان کفایت می کند و بنای تلمیع و تسویل و تخدیع و تضلیل ایشان باین افاده بحریه خود بخود منهدم و منقلع می گردد مگر خالی از شائبه تقصیر و تفریط نیست و منشای آن همان تعصب و تشدد ست که ابن حجر را در وقت تلفیق این کتاب بنهج خاص مطمح نظر بود و الله العاصم عن بغی کل معاند لله و د

وجه دوم آنکه ابن حجر در کتاب منح مکیه شرح قصیده همزیه اعتراف صریح و اقرار صحیح بحسن بودن حدیث مدینة العلم کرده این حدیث شریف را دلیل وارث شدن جناب امیر المؤمنین علیه السلام علم قرآن را از جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم وانموده چنانچه در شرح شعر کم ابانت آیاته من علوم عن حروف ابان عنها الهجاء بعد ذکر بعض اقوال از شافعی که متعلق بقرآن ست گفته و تبعه یعنی الشافعی العلماء علی ذلک فقال واحد ما قال صلی الله علیه و سلم شیئا او قضی او حکم بشیء الا و هو او اصله فی القرآن قرب او بعد و قال آخر ما من شیء فی العالم الا و هو فیه فقیل له این ذکر الخانات فیه فقال فی قوله تعالی لیس علیکم جناح ان تدخلوا بیوتا غیر مسکونة فهی الخانات و قال آخر ما من شیء الا و یمکن استخراجه من القرآن لمن فهمه الله تعالی حتی ان عمر النبی صلی الله علیه و سلم ثلاث و ستون سنة استنبط من آخر سورة المنافقین لانها راس ثلاث و ستین سورة و عقبها بالتغابن لظهوره بفقده صلی الله علیه و سلم و قال آخر لم

حیط بالقرآن کلام المتکلم به ثم نبیه صلی الله علیه وسلم فیما عدا ما استأثر الله تعالی بعلمه ثم ورث عنه معظم ذلك اعلام الصحابة مع تفاوتهم فیه بحسب تفاوت علومهم کابی بکر فانه اعلمهم بنص ابن عمر وغیره وکعلی کرم الله وجهه لقوله صلی الله علیه وسلم فی الحدیث الحسن خلافا لمن زعم وضعه انا مدینة العلم وعلی بابها ومن ثم قال ابن عباس رضی الله تعالی عنهما جمیع ما ابرزته لکم من التفسیر فانما هو عن علی کرم الله وجهه وکابن عباس حتی انه قال لو ضاع لی عقال بعیر لوجدته فی کتاب الله تعالی ثم ورث عنهم التابعون معظم ذلك ثم تقاصرت الهمم عن حمل ما حمله اولئك من علومه وفنونه فنوعوا علومه انواعا لیضبط کل طائفة علما او فنا ویتوسعوا فیه بحسب مقدرتهم ثم افرد غالب تلك العلوم وتلك الفنون التی کادت ان تخرج عن الحصر وقد بین هذا القائل وجه استنباط غالبها منه بتآلیف لا تحصی ازین عبارت واضح است که ابن حجر قول جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها را از حدیث حسن ثابت می داند و بقول خود خلافا لمن زعم وضعه الف جاحد عنیف را که زعم وضع این حدیث شریف دارد بر رغم میسازد و آنرا در مقام اثبات وراثت جناب امیر المؤمنین علیه السلام علم قرآن را از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب ذکر نموده امر مطعونیت این حدیث را که در صواعق مذکور آن شده بافاده خودش در سنخ ملیه باطل و مضمحل میگرداند اما آنچه درین عبارت از زیاده خرافت مدعی شده که ابو بکر هم وارث علم قرآن از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بود پس بطلان آن اظهر من الشمس و ابین من الامس ست سبحان الله کسیکه از قرآن مجید و فرقان حمید چنان معرض و مشیح بوده باشد که معنی اب و کلاله را نداند و باظهار دیگر جهالات صریحه و عمایات فضیحه خود نهایت جهل از درک ظواهر قرآن چه جای عرفان اسرار کلام ملك منان مصحح گرداند او را وارث علم قرآن از جناب سید الانس والجان علیه وآله آلاف السلام من الملك الدیان وانمودن اگر سراسر باد پیمودن نیست پس چه چیز ست اما ادعای ابن حجر درین عبارت که ابو بکر اعلم اصحاب ست بنص ابن عمر وغیر او پس آبی بر روی کار نمی آرد زیرا که استناد درین مطلب عظیم بقول ابن عمر مثل استشهاد ابن آوی بذنبه بلکه بدتر ازان ست زیرا که جهالات ابن عمر خود از حد شمار و حساب افزون و از دائره ضبط و حصر بیرون ست و دواعی کذب و افترا و محابات و اختلاق درین باب علاوه بران پس بنص و اعلمیت ابو بکر ثابت کردن از جمله غرائب مضحکات و عجائب ملهیات ست و ادعای اینکه غیر ابن عمر نیز بر اعلمیت ابو بکر نص نموده عاری از دلیل و از جمله اکاذیب و اباطیل ست و من ادعی

فعلیه البیان وعلینا رده وابطاله بامتن دلیل واتم برهان اما تقدید ابن حجر درین عبارت ابن عباس را از وارثین علم قرآن از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم پس آنهم مسلم نیست زیرا که بادله متکاثره وبراهین متواتره مثل حدیث ثقلین وحدیث باب حطه وغیر آن ثابت شده که وراثت علم قرآن ودیگر علوم نبویه منحصر در اهل عصمت وطهارت سلام الله علیهم میباشد وبحمد الله علمای اعلام ومحققین فخام سنیه نیز معترف ومقر باین مطلب میباشند کما سیاتی فیما بعد ان شاء الله تعالی پس کار اهل ایمان وطریقهٔ ارباب عرفان نیست که کسی دیگر را ولو کان من اقارب النبی صلی الله علیه وآله وسلم وارث علم قرآن از آنجناب بدانند آری شک نیست درینکه حضرت ابن عباس علیه الرحمة والرضوان در علم تفسیر وتاویل ید طولی داشتند وبلا ریب این مرتبهٔ عالیهٔ ایشان را بسبب تلمذ واستفاده از باب مدینة العلم علیه الصلوة والسلام حاصل شده بود ومؤید ومثبت آن ست اعتراف خود ابن عباس که ابن حجر بنفسه درین عبارت نقل کرده یعنی قول ابن عباس جمیع ما ابرزته لکم من التفسیر فانما هو من علی وعلاوه برین دیگر اقوال ابن عباس ان شاء الله تعالی در ما بعد خواهی شنید وبادلهٔ این مقصود کما ینبغی خواهی رسید وجه سوم آنکه نیز ابن حجر در منح مکیه حدیث مدینة العلم را اثبات نموده منهج احتجاج وتمسک واستدلال وتشبث بآن پیموده چنانچه در منح مکیه در شرح شعر ووزیر ابن عمه فی المعالی + ومن الاهل تسعد الوزراء + گفته تذییل مناسب لما قبله وفیه رد العجز علی الصدر ومن تلک السعادة ما امده صلی الله علیه وسلم به من المواخاة فقد اخرج الترمذی آخی النبی صلی الله علیه وسلم بین اصحابه فجاء علی تدمع عیناه فقال یا رسول الله آخیت بین اصحابک ولم تواخ بینی وبین احد فقال صلی الله علیه وسلم انت اخی فی الدنیا والآخرة ومنها العلوم التی اشار الیها بقوله صلی الله علیه وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها وفی روایة فمن اراد العلم فلیات الباب وفی اخری عند الترمذی انا دار الحکمة وعلی بابها وفی اخری عند ابن عدی علی باب علمی واختلفوا فی حکم هذا الحدیث فجماعة منهم النووی رحمه الله تعالی علی انه موضوع والحاکم صححه وصحح بعض الحفاظ المطلعین انه حدیث حسن واین عبارت دلیل ثبوت حدیث مدینة العلم ست بچند وجه اول آنکه ازان ظاهرست که ابن حجر در مقام تایید مقصود ومرام بوصیری صاحب قصیدهٔ همزیه که اظهار سعادت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد برآمده افاده کرده که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم جناب امیر المومنین علیه السلام را امداد فرموده است بعلومی که اشاره نموده

بان بقول خود انا مدینة العلم و علی بابها و این امداد آنجناب از سعادت جناب امیر المومنین علیه السلام ست و این افادهٔ ابن حجر دلیل واضح ست بر آنکه او بلا ریب حدیث مدینة العلم را قول جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم می داند و انرا دلیل این مطلب نفیس عظیم می گرداند **دوم** آنکه ازان پر ظاهر ست که ابن حجر در روایتی از روایات مدینة العلم قول آنجناب فیه انا دار العلم فلیات الباب را ثابت وامی نماید و آنرا در مقام تائید مرام ذکر میفرماید **سوم** آنکه ازان واضح ست که ابن حجر حدیث انا دار الحکمة و علی بابها را نیز در معرض تائید حدیث مدینة العلم ذکر میکند **چهارم** آنکه ازان پیداست که ابن حجر برای تائید حدیث مدینة العلم حدیث علی باب علمی را نیز ذکر می نماید **پنجم** آنکه ازین کلام ظاهر ست که اگرچه جماعتی که ازیشان نووی ست در باب این حدیث بزعم جسارت قائل بالوضع شده اند لیکن این قول شان نزد ابن حجر مقبول نیست والا چرا احادیث مدینة العلم را بحتم و جزم قول جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم می دانست و آنرا در معرض استدلال و احتجاج می آورد **ششم** آنکه ازان عیان ست که حاکم تصحیح این حدیث شریف نموده **هفتم** آنکه ازان نمایان ست که بعض حفاظ مطلعین تصویب کرده اند که این حدیث حدیث حسن می باشد پس محل کمال استعجاب ست که هرگاه ابن حجر در منح مکیه باین کلام خود که مشتمل بر وجوه سبعه است ثبوت این حدیث شریف فراروی ارباب بصیرت نهاده و طعن طاعنین و قدح قادحین را که از جملهٔ شان نووی نیز هست باطل مطرود و خطاء مردود دانسته داد انصاف داده باز چرا در صواعق این حدیث را مطعون می گوید و باعتماد بر قدح نووی و احزاب او راه عصبیت و عدوان دران می پوید **وجه چهارم** آنکه نیز ابن حجر در منح مکیه بیشتر ازین اهتمام در اثبات این حدیث عالی مقام بذل نموده اقوال قادحین و جارحین این خبر منیف را بانامل رد و ابطال و توهین و اخمال بحسب وسع خود کما ینبغی فرسوده چنانچه در شرح شعر لو یزده کشف الغطاء یقینا بل هو الشمس ما علیه غطاء گفته تنبیه مما یدل علی ان الله سبحانه و تعالی اختص علیا من العلوم بما تقصر عنه العبارات قوله صلی الله علیه وسلم اقضاکم علی وهو حدیث صحیح لا نزاع فیه وقوله انا دار الحکمة وفی روایة انا مدینة العلم و علی بابها قد کثر اختلاف الحفاظ وتناقضهم فیه بما یطول بسطه وملخصه ان لهم فیه اربعة آراء الصحیح وهو ما ذهب الیه الحاکم

ويوافقه قول الحافظ العلائي وقد ذكر له طرقا وبيّن عدالة رجالها ولم يأت احد ممن تكلم
في هذا الحديث بجواب عن هذه الروايات الصحيحة عن يحيى بن معين وبيّن رد ما طعن فيه
في بعض رواته كشريك القاضي بان مسلما احتج به وكفاه بذلك فخرا له واعتمادا عليه و
قد قال النووي في حديث رواه في البسملة ردا على من طعن فيه يكفينا ان نحتج بمن احتج به
مسلم ولقد قال في بعض معاصريه ما رأيت احدا قط اورع منه في علمه حسن وهو التحقيق فیه
ويوافقه قول شيخ الاسلام الحافظ ابن حجر رجاله رجال الصحيح الا عبد السلام الهروي فانه
ضعيف عندهم انتهى وسبقه الى آخر كلامه الحافظ العلائي فقال عن الهروي هذا تكلموا ان
فيه كثيرا انتهى ويعارض ذلك تصويب ابي زرعة على حديثه ونقل الحاكم عن يحيى بن معين
انه وثقه فثبت انه حسن مقارب للصحيح لما علمت من قول ابن حجر ان رواته كلهم رواة
الصحيح الا الهروي وان الهروي وثقه جماعة وضعفه آخرون ضعيف اي بناء على رأي من ضعف
الهروي موضوع وعليه كثيرون ائمة حفاظ كالقزويني وابن الجوزي وجزم ببطلان جميع
طرقه والذهبي في ميزانه وغيره وهؤلاء وان كانوا ائمة اجلاء لكنهم تساهلوا تساهلا كثيرا
كما علم مما قررته وكيف ساغ الحكم بالوضع مع ما تقرر ان رجاله كلهم رجال الصحيح الا واحد
مختلف فيه ويجب تاويل كلام القائلين بالوضع بان ذلك لبعض طرقه لا كلها وما احسن
قول بعض الحفاظ في ابي معاوية احد رواته المتكلم فيهم بما لم يسمع هو ثقة مامون من كبار
المشائخ وحفاظهم وقد تفرد به عن الاعمش فكان ماذا واي استحالة في انه صلى الله عليه وسلم
يقول مثل هذا في حق علي از ين عبارت تحقيق وثبوت اين حديث شريف بچند وجه ظاهرست اول
آنکه ازان واضح ست که ابن حجر بحدیث انا مدینة العلم احتجاج می نماید برآنکه خداوند عالم جناب
امیر المومنین علیه السلام را خاص فرموده از علوم بچیزی که عبارات ازان قاصر می شود واین
معنی بفضل الله تعالی دلیل کمال تحقیق این حدیث شریف ست نزد او وذلك ظاهر كال ظهور
دوم آنکه ازان لائح ست که حاکم تصحیح این حدیث شریف نموده سوم آنکه ازان عیان ست
که قول حافظ علائی نیز موافقت بصحت این حدیث شریف وارد چهارم آنکه ازان ظاهرست
که حافظ علائی طرق عدیده این حدیث ذکر نموده وعدالت رجال آن طرق بمعرض بیان رسانیده

پنجم آنکه ازان نمایان ست که حافظ علائی افاده نموده که هیچ کسی ازان مردم که درین حدیث کلام کرده اند جوابی نداده است از روایات صحیحه که از ابن معین وارد شده و ازینجا بر ناظر بصیر بخوبی واضح و مستنیر می گردد که اثبات و تصحیح ابن معین این حدیث رزین متین را بنحوی ثابت شده که احدی از متعاسرین را بر قدح این حدیث شریف مجال دم زدن در ان باقی نمانده و این سبب صرفه خود را در سکوت و صموت دیده اند و هیچ جوابی دلو کات داهیا متفوه نگردیده **ششم** آنکه ازان واضح ست که حافظ علائی رد کرده است چیزی را که بآن در بعض رواة این حدیث طعن کرده شده پس محل کمال عجب ست که هرگاه نزد ابن حجر ثابت ست که حافظ علائی رد طعن طاعنین از رواة این حدیث بعمل آورده باز چرا در صواعق این حدیث را مطعون و امی نماید و باین اظهار سراسر خسار راه عتو و استکباری پیماید **هفتم** آنکه ازین کلام هویدا ست که حافظ علائی درباب شریک که راوی این حدیث ست افاده نموده که مسلم باو احتجاج کرده **هشتم** آنکه ازان ظاهر ست که ابن حجر بعد نقل این افاده خود می گوید که کافی ست این احتجاج مسلم برای تحمّل شریک و اعتماد کردن براو **نهم** آنکه واضح ست که ابن حجر قول نووی یکفینا ان محتجّ بها احتج به مسلم در مقام تایید توثیق شریک ذکر می نماید **دهم** آنکه ازان متضح ست که ابن حجر قول بعض معاصرین شریک که مشتمل بر اثبات کمال ورع شریک ست در مقام تعدیل شریک ثابت می نماید **یازدهم** آنکه ازین کلام آشکار ست که ابن حجر حسن بودن این حدیث را تحقیق می نماید پس مقام نهایت استعجاب ست که چرا این تحقیق رشیق خود را در کلام اول صواعق فراموش نموده راه اظهار مطعونیت این حدیث پیموده **دوازدهم** آنکه ازان واضح ست که نزد ابن حجر مکی قول شیخ الاسلام ابن حجر عسقلانی نیز موافقت بحسن بودن این حدیث شریف وارد **سیزدهم** آنکه ازان لائح ست که نزد ابن حجر مکی این حدیث شریف حسن مقارب للصحیح ست و ازینجا تعصب ابن حجر در صواعق بنهایت ظهور ظاهر می گردد و واضح می شود که اظهار کردن او مطعونیت این حدیث را در کلام اول صواعق بچه حد معاندت با حق صریح وارد **چهاردهم** آنکه ازین کلام مبین می شود که نزد ابن حجر مکی قزوینی و ابن الجوزی و ذهبی در قدح این حدیث مرتکب تساهل کثیر شده اند و این تساهل شان از تقریر ابن حجر که در بیان

حال این حدیث نموده معلوم ست پس حیف ست که ابن حجر مکی این افادهٔ خود را در صواعق چرا یکسر
فراموش ساخته باظهار مطعونیت این حدیث علم تجاهل و تغافل باقتفای آثار مصدرین تحامل
و متکمین تساهل افراخته **پانزدهم** آنکه ازین کلام نمایان ست که ابن حجر بقول خود وکیف ساغ الحکم
بالوضع مع ما تقرر ان رجاله کلهم رجال الصحیح الا واحداً فمختلف فیه ظاهر می نماید که حکم بوضع
این حدیث هرگز جائز و سائغ نیست و ازینجا محقق شد که حسب افادهٔ ابن حجر قزوینی و ابن الجوزی
و ذهبی که قائل بوضع این حدیث شریف شده اند مرتکب امر غیر جائز و سائغ و از منهج قویم اتباع
حق رائغ و زائغ می باشند پس آنچه ابن حجر مکی در کلام اول صواعق اظهار مطعونیت این حدیث
نموده سراسر ناشی از بغض و عناد و حقد و لداد و بحسب افادهٔ خودش ظاهر البطلان والفساد ست
شانزدهم آنکه ازان عیان ست که هوان و وهن قول بوضع این حدیث شریف بحدی رسیده
که ابن حجر مکی عار آن را از قائلین آن دفع کردن میخواهد و افاده می نماید که تاویل کلام شان
واجب ست باین طور که گفته شود که این حکم شان بوضع متعلق ببعض طرق آن ست نه کل آن
و این تصدی ابن حجر برای تاویل کلام قائلین بالوضع عند الامعان هم دلیل کمال تحقق این
حدیث شریف و بوار طعن بر طاعن عنید ست **هفدهم** آنکه ازان واضح ست که ابن حجر
در توثیق ابی معویه که راوی این حدیث شریف ست قول بعض حفاظ را که الفاظ آن این ست
هو ثقة مأمون من کبار المشائخ وحفاظهم بغایت استحسان نموده **هیجدهم** آنکه ازان لائح
ست که ابن حجر خود افاده کرده که تکلمی که در حق ابو معویه کرده شد غیر مسموع ست **نوزدهم**
آنکه ازان واضح ست که ابن حجر افادهٔ بعض حفاظ را که تفرد ابو معویه باین حدیث از اعمش
موجب لحوق ضرری نیست نیز استحسان کرده **بستم** آنکه ازان واضح ست که نزد ابن حجر افادهٔ
بعض حفاظ وای استحالة فی انه صلی الله علیه وآله وسلم یقول مثل هذا فی حق علی نیز قول مستحسن
ست و بالجمله بعد ادراک این وجوه که از کلام ابن حجر مستخرج و مذکور و مستنبط و مزبور گردید ناظر متمعن
در کمال تحقق و ثبوت این حدیث ریبی نخواهد ورزید و بهرهٔ وافی و کافی از تعجب و تحیر بر صنیع
شنیع ابن حجر در صواعق خواهد گزید و مخفی نماند که ابن حجر درین عبارت منح مکیه اگرچه بسیاری
از کلمات نافعه برای اهل حق ودیعت نهاده من حیث لا یشعر کلام ضلالت انضمام خود را در

صواعق بر باد فنا داده لیکن با اینهمه بعض امور که دلالت بر تقصیر او در حق این حدیث رفیع اثر نماید درین کلام نیز موجود و نبذی از کلمات که محل مواخذه و دارو گیر نقاد نحاریر میتواند شد هم دران مسرود ست کما لا یخفی علی الممعن البصیر، ولا ینبئك مثل خبیر **وجه پنجم** آنکه ابن حجر در تطهیر الجنان نص صریح و اعتراف صحیح بحسن بودن حدیث مدینة العلم بسبب کثرت طرق آن نموده چنانچه در کتاب مذکور جائیکه مطاعن معاویه و جوابات آن ذکر کرده گفته السادس خروجه علی علی کرم الله وجهه و محاربته له مع انه الامام الحق باجماع اهل الحل والعقد والافضل الاعدل الاعلم بنص الحدیث الحسن لکثرة طرقه خلافا لمن زعم وضعه ولمن زعم صحته ولمن اطلق حسنه انا مدینة العلم وعلی بابها قال الائمة الحفاظ لم یرد لاحد من الصحابة رضی الله عنهم من الفضائل والمناقب والمزایا ما ورد لعلی کرم الله وجهه وسببه انه رضی الله عنه وکرم وجهه لما استخلف کثرت اعداءه وساورت المتقولون علیه فاظهروا له معائب ومثالب زورا وبهتانا والحادا وعدوانا وورث ذلك من تبعهم علی ضلالتهم فلما رای الحفاظ ذلك نصبوا نفوسهم لبیان الباطل من ذلك واقبالا ما لم یرده مما ورد عندهم فی حقه فبادروا الی بث جمیع ما عنده من فضائله ومناقبه والجواب ان ذلك لا یکون قادحا فی معاویة الا لو فعله من غیر تاویل محتمل وقد تقرر المرة بعد المرة انه لتاویل محتمل بنص کلام علی کرم الله وجهه وانه من اهل الاجتهاد وغایته انه مجتهد مخطئ وهو ماجور غیر مازور ازین عبارت ظاهر ست که نزد ابن حجر حدیث مدینة العلم بسبب کثرت طرق آن حدیث حسن ست و جناب امیر المومنین علیه السلام بنص این حدیث شریف افضل و اعدل و اعلم می باشد و ابن حجر این حدیث را در ضمن تقریر طعن قتال معاویه با آنجناب وارد می نماید و در مقام جواب هرگز قیل و قالی دران نمی کند بلکه برای تخلیص گلوی معاویهٔ غاویه بهمان عذر قدیم اهل نخلاش که قتال باجتهاد آن معدن کجی و عناد مستند کالغریق یتشبث بکل حشیش متمسک می شود و بالجمله ازینجا بر ناظر بصیر بخوبی متضح و مستنیر می گردد که آنچه ابن حجر در صواعق ادعا نموده که معاذ الله این حدیث مطعون ست منشاء آن جز و غر ولداد و حقد و عنادنیست و بحمد الله تعالی بطلان و هوان آن از تصریح خود ابن حجر واضح و عیان ست و باید دانست که اگرچه این کلام ابن حجر برای قلع و

و تمام انچه در صواعق آورده کافی و وافی ست لیکن عند التحقیق در حق حدیث مدینۃ العلم تقصیر واضح و تفریط لائح دارد زیرا که ابن حجر درین کلام تقبیح انضمام بازعم صحت و اطلاق حُسن این حدیث مخالفت خود واضح نموده حالانکه در ماسبق بحمد اللہ تعالی دانستی که بهرگز ارباب تحقیق و تنقید و اصحاب تنقیت و تسدید را در صحت و ثبوت این حدیث فضلا عن اطلاق حسن شکی و ریبی نیست بلکه متواتر و قطعی بودن آن حسب افادات اجلۂ کبار و ائمۂ احبار ثابت ست فلتکن منک علی ذکر **وجه ششم** آنکه نیز ابن حجر مکی در تطهیر الجنان اثبات حدیث مدینۃ العلم حتما و جزما نموده چنانچه در کتاب مذکور بعد ایراد روایتی که مشتمل ست بر اخبار جناب امیر المومنین علیه السلام از عدد مردمانیکه از کوفه برای قتال اہل بصره آمده بودند گفته قال ابن عباس رضی اللہ عنهما و هذا ای کون علی یخبر بالاشیاء المغیبۃ فیقع کما اخبر لما کان رسول اللہ صلی اللہ علیه وسلم یخبره بالمغیبات فیخبر بها کما اخبره صلی اللہ علیه وسلم و من استند اخباره الی اخبار الصادق صلی اللہ علیه وسلم لا یکون الا صادقا و فی هذا منقبۃ علیۃ جدا لعلی لما تحفه صلی اللہ علیه وسلم به من العلوم المغیبۃ و لذا کان باب مدینۃ العلم النبوی و امین السر العلوی ازین عبارت ظاهر ست که ابن حجر اولا قول ابن عباس در حق جناب امیر المومنین علیه السلام نقل می نماید و فضل اخبار بالمغیبات برای آنجناب ثابت می نماید و بعد از ان می گوید که درین قول منقبت علیه است جدًا برای علی کرم اللہ وجهه زیرا که جناب رسالتمآب صلی اللہ علیه و آله وسلم آنحضرت را تحفه داده است بعلوم غیبیه و بهمین سبب آنجناب باب مدینه علم نبوی و امین ستر علوی بود و این تقریر ابن حجر مثبت کمال تحقق و ثبوت حدیث مدینۃ العلم می باشد و بعد ملاحظهٔ آن جمله کلمات رکیکه که ابن حجر در صواعق آورده از بهم می پاشد سبحان اللہ این چه تناقض ست که ابن حجر خود در تطهیر الجنان بمقام تحقیق بر آمده جناب امیر المومنین علیه السلام را باب مدینه علم نبوی و امین سر علوی می داند و حتمیت و جزمیت حدیث مدینۃ العلم را حسب این افاده خود بحد کمال می رساند و در صواعق بمقابلهٔ اہل حق از راه تعصب و تشدد و تصلب و تعند آمده این حدیث شریف را مطعون می نماید و بنهایت ظلم و عدوان و بغی و طغیان جحود امر حق نموده در احتقاب وزر و وبال و خزی و نکال می افزاید و لعمری ان امثال هذه البدائع واضراب تلک الشنائع مما یحیر الافهام و لا نکار و یدهش اصحاب الاحلام و

لا بصار **وجه هفتم** آنکه ابن حجر مکی در بعض فتاوای خود کمال اهتمام در اثبات واحقاق حدیث مدینة العلم بکار برده طریق ابطال وازهاق باطل اصحاب شقاق باقدام انقیاد و وفاق سپرده چنانچه در فتاوی ابن حجر مذکورست وسئل رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وابوبکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها هل الحدیث صحیح ام لا فاجاب بقوله الحدیث رواه صاحب مسند الفردوس وتبعه ابنه بلا اسناد عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعا وهو حدیث ضعیف کحدیث انا مدینة العلم وعلی بابها ومعاویة حلقتها فهو ضعیف ایضا واما حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها فهو حدیث حسن بل قال الحاکم صحیح وقول البخاری لیس له وجه صحیح والترمذی منکر وابن معین کذب معترض وان ذکره ابن الجوزی فی الموضوعات وتبعه الذهبی وغیره علی ذلک ازین عبارت فوائد عدیده ظاهر می شود که هر یک برای اثبات حدیث مدینة العلم ورد ادعای باطل مطعونیت آن کافی ست **اول** آنکه از قول ابن حجر اما حدیث انا مدینة وعلی بابها فهو حدیث حسن بصراحت واضح ست که حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها نزد ابن حجر حدیث حسن ست و ظاهرست که حدیث حسن مثل حدیث صحیح قابل استدلال واحتجاج وقاطع دابر اصحاب لداد ولجاج ست بلکه نزد جمعی از منقدین در قسم صحیح داخل ست کما مر غیر مرة **دوم** آنکه از قول ابن حجر بل قال الحاکم صحیح واضح ست که حاکم که از حفاظ کبار و ائمهٔ احبار سنیه است این حدیث شریف را صحیح گفته و ابن حجر این مطلب را بلفظ بل که حرف ترقی ست ذکر می نماید و برای ناظرین در ثبوت این حدیث متین افزایش میفرماید **سوم** آنکه ازان واضح ست که قول بخاری در انکار حدیث انا مدینة العلم نزد ابن حجر مقبول نیست بلکه معترض ست **چهارم** آنکه ازان متبین می شود که قول ترمذی در قدح این حدیث نیز نزد ابن حجر نامقبول و معترض می باشد **پنجم** آنکه ازان تحقق می رسد که قول ابن معین در تکذیب این حدیث متین نیز نزد ابن حجر غیر مقبول و معترض هست **ششم** آنکه ازان ظاهرست که اگرچه ابن الجوزی این حدیث را در موضوعات ذکر کرده لیکن ازین معنی خللی در ثبوت این حدیث شریف راه نمی یابد **هفتم** آنکه ازان متضح می گردد که اگرچه ذهبی در موضوع دانستن این حدیث اتباع وتقلید ابن الجوزی عنید پیش گرفته مگر این زعم باطل و وهم ضرری تحقق این حدیث

بلا اسناد

حلقتها

جلد ا ص ۱۲۰ جز ۱۲

منیت نمی رساند و هرگاه ازین وجوه سبعه بر تو واضح گردید که نزد ابن حجر حدیث مدینة العلم ثابت و متحقق
ست و طعن طاعنین و قدح قادحین در ان حسب افاده خودش باطل و مستحق می باشد پس محل کمال
استعجاب و استغراب ارباب احلام و الباب ست که چگونه ابن حجر آنرا در صواعق بمقابلهٔ اهل حق
مطعون وامی نماید و از تحقق و ثبوت آن اباء و انکار آغاز نهاده حیرت بالای حیرت می افزاید
هل هذا الا تعصب لا یقدم علیه الا خائب خاسر و تعنت فاحش لا یرتکبه الا مباهت متجاسر و باید
دانست که آنچه ابن حجر درین کلام درحق حدیث مدینة العلم از بخاری و ترمذی و ابن معین نقل
کرده و آنرا مردود و معترض گردانیده عند التحقیق ثبوت آن از ایشان درخصوص حدیث مدینة العلم
و آن هم باین نهج محل کلام ست چنانچه سابقا جائیکه شاه صاحب قدح این حدیث از ابن معین
و بخاری و ترمذی نقل کرده بتفصیل بیان کردیم و ناظر بصیر را مراجعت آن مقام لازم ست تا
حقیقت حال برا و واضح و آشکار گردد و آنچه ارباب مکر و ادغال و کید و احتیال در نسبت قدح
این حدیث باکابر خود طریق تغریر و تزویر پیموده اند بحد اتضاح و انجلا رسد اما آنچه ابن حجر
گفته و علی تسلیم صحته او حسنه فابوبکر محرابها پس مردود و مطرود ست بچند وجه اول آنکه
این کلام ابن حجر دلالت دارد بر آنکه او بنا بر تنزل صحت یا حسن حدیث مدینة العلم تسلیم نموده
بجواب دیگر که مبنی ست بر تمسک بزیادت باطله ابوبکر محرابها مشتغل گردیده و پر ظاهر ست
که چنانچه دعوای صریحه ابن حجر در باب مطعونیت حدیث مدینة العلم که پیش ازین ذکر کرده بود مستوجب
زجر و عتاب ارباب افهام و الباب ست همچنین تشکیک رکیک در صحت یا حسن حدیث مدینة العلم
آغاز نهادن و بنا بر تنزل آنرا قبول کردن مورث عذل و ملام اصحاب اذهان و احلام ست
سبحان الله حدیثی که در استفاضه و اشتهار بلکه قطعیت و تواتر در اعلای مراتب رسیده است
و اکابر حفاظ ثقات و اجله ایقاظ اثبات تصریحات عدیده و تحقیقات سدیده متعلق بصحت آن
فرموده اند و خود ابن حجر مرة بعد اولی و کرة بعد اخری گاهی ببسط و تفصیل و گاهی باجمال و ایجاز
جمیل صحت و حسن آن را در تصانیف عدیده خود مثل منح مکیه و تطهیر الجنان و فتاوای حدیثیه
حسب افادات و تصحیحات ائمهٔ اعلام سنیه و نیز بافادات و تحقیقات خود ظاهر نموده بلکه از همین
کتاب صواعق او وجوه موفورهٔ متکاثره و ادلهٔ کثیرهٔ متوافره ثبوت و تحقق این حدیث شریف

وحال کمال اعتنا و احتفال اعاظم اقیال اہل سنت بسوی آن ادراجا واخراجا و تصحیحا و تنقیحا واضح ولائح ست و ابن حجر بنفسه در مقام افتا قائل بحسن بودن آن بتصریح صریح می باشد بلکه ارتقاء آن بدرجهٔ صحت حسب افادهٔ بعض اعلام خود مصرح می نماید چگونه مستحق آن گردید که ابن حجر اولا آن را مطعون وانماید و ثانیا علی سبیل التنزل صحت و حسن آنرا تسلیم نماید ما هذا الا عصبیة بائرة و حمیة جائرة **دوم** آنکه بر تقدیر تسلیم صحت یا حسن حدیث مدینة العلم بمقابلهٔ اہل حق جملهٔ سخیفهٔ ابوبکر محرابها پیش نمودن و بذریعهٔ آن طریق جواب اہل حق و صواب پیمودن طرفه ماجرای ست زیراکه این زیادت شنیعه اگر بفرض محال نزد اہل سنت صحیح یا حسن ہم بوده باشد احتجاج و استدلال بآن بمقابلهٔ اہل حق اقیال درست نیست زیراکه اصل حدیث مدینة العلم متفق علیه فریقین ست و این زیادت در ہر حال از متفردات اہل سنت می باشد فکیف که ثبوت صحت یا حسن این زیادت قبیحه بنابر اصول اہل سنت ہم ممکن نیست ومن ادعی فعلیه البیان ولیس له الی ذلک من سبیل الی آخر الدهر والزمان **سوم** آنکه این زیادت رکیکه بنابر افادهٔ خود ابن حجر در حدیث ضعیف وارد شده و پر ظاهر ست که ہرگاه حال این زیادت واضحة الاهمال چنین ست پس چگونه مقابلهٔ آن باصل حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها بر تقدیر صحت یا حسن اصل حدیث مدینة العلم درست خواهد شد و ذلک ظاهر جدا ولکن هذا الناصب لا یفقه یأتی شیئا ادّا حالا عبارتی که ابن حجر در آن این اعتراف و اقرار نموده بگوش دل باید شنید و سطوع و لموع امر حق را بچشم حقیقت بین باید دید ابن حجر در منح مکیه شرح قصیدهٔ همزیه در شرح شعر لو یزد کشف الغطاء یقینا بل هو الشمس ما علیه غطاء در ذیل تحقیق حدیث مدینة العلم گفته و فی حدیث عند الواحدی لکنه ضعیف و علی بابها وابوبکر محرابها الحدیث ازین عبارت سراسر بشارت واضح و ظاهر ست که در حدیثی که بنابر اظهار ابن حجر واحدی آنرا روایت نموده و آن حدیث بنص خود ابن حجر ضعیف ست جملهٔ سخیفه وابوبکر محرابها وارد شده پس محل کمال عجب ست که ہرگاه نزد ابن حجر این تحریف سخیف در حدیث ضعیف وارد شده بود چرا آنرا در صواعق قابل احتجاج انگاشت و با وصف تحقق ضعفش نزد خود بصیغهٔ حتم و جزم آنرا مذکور داشت و مقابلهٔ آن با اصل حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها نموده اعلام جلاعت و خلاعت بی محابا برافراشت و بمزید حیا در مقام جواب اہل حق و صواب آنرا ذکر

ابن حجر در صواعق ابن حجر اولا آنرا مطعون ساخته

ابن حجر در منح مکیه تصریح نموده که حدیث وابوبکر محرابها ضعیف ست

خاک در دیدۂ انصاف خویش انباشت ازینجا واشال آن انصاف دشمنی ہای علمای سنیہ بر ناظر با
اعتبار بخوبی واضح و آشکار می گردد کہ چسان این حضرات در ہوا داری شیوخ ثلثہ خود دیدہ را نادیدہ
و شنیدہ را ناشنیدہ می انگارند و طریق اعوجاج باقدام لجاج بلا خوف و ہراس می سپارند و آنچہ
خود در مقام تحقیق مقدوح می دارند در مقابلۂ اہل حق بکمال بشاشت و ابتہاج می آرند و صلا بخیال
خویش نمی گذرانند کہ ہرگاہ اہل حق ستر تلبیسات کاسدہ و حجاب تسویلات فاسدہ شان را بحسب تحقیقات
خود شان مہتوک خواہند ساخت و پردہ از روی کار خزی و خسار شان بدست خود شان خواہند انداخت
آخر در ہنگام افتضاح و انہتاک بچہ سوراخ خواہند خزید و بکدام دندان حسرت دست تحیر خود را
خواہند گزید چہارم آنکہ از کلام ابن حجر در منح مکیہ اگرچہ محض تضعیف این جملۂ سخیفہ ثابت می شود
لیکن از افادۂ متینہ بعض علمای اعلام متاخرین سنیہ رحمہ اللہ تعالی موضوع و مفترا بودن آن ہم
واضح و لائح ست بیانش آنکہ مولوی ولی اللہ لکھنوی کہ جلالت شان و رفعت مکان او نزد سنیہ
این بلاد و امصار بر ارباب تبصر و اختبار مخفی و محتجب نیست در باب زیادات موضوعہ و تحریفات
مصنوعہ حدیث مدینۃ العلم بکسر سورۂ انصاف و ترک اعتساف رسیدہ بصراحت مقر و معترف گردیدہ
باینکہ آنچہ در بعض روایات درین حدیث در حق اصحاب الحاق کردہ اند موضوع و مفترا است کما
لا یخفی علی من راجع عبارتہ التی نقلناہا عن کتابہ مرآۃ المومنین فی رد کلام مخاطبنا الدہلوی
الفطین و پر ظاہر ست کہ جملۂ وابوبکر محرابہا درین عنوان داخل و کلام این فاضل خبیر بعموم
خود آنرا حاوی و شامل می باشد پس در موضوع و مفترا بودن آن شکی و ریبی نماند حالا اہل سنت
از سر انصاف ارشاد فرمایند کہ چنین زیادت باطلہ را کہ خود اہل سنت مقر بوضع و افترای آن ہستند
بمقابلۂ اہل حق دستاویز ساختن و در جواب استدلال اہل حق و صواب بذکر آن پرداختن
بکدامین مرتبۂ صفاقت و رقاعت رسیدن و در چہ وادی شناعت و فظاعت خلیع العذار دویدن
ست پنجم آنکہ زیادت شنیعہ ابوبکر محرابہا قطع از آنکہ حسب افادات خود حضرات اہلسنت مقدوح
و مجروح و موضوع و مصنوع ست در وہن و فساد و وہی و انہداد بحدی رسیدہ کہ ادنی تامل در
مفاد آن خود کاشف بطلان و موضح بہوان آن می گردد توضیح این مقال آنکہ بر ارباب خبرت
کالشمس فی رابعۃ النہار واضح و آشکار ست کہ محراب بمعنای معروف از آن چیزہا نیست کہ

اثبات موضوع و مفترا بودن جملۂ وابوبکر محرابہا بافادۂ مولوی ولی اللہ لکھنوی

اثبات ضعف جملۂ وابوبکر محرابہا بوجہ دیگر

بسوی مدینه نسبتش درست باشد بلکه نسبت آن مختص بمسجد می باشد پس اضافه جملهٔ مفتعلهٔ ابوبکر محرابها در حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها حمق صریح و کذب فضیح ست که از کمال غفلت و بلاهت و بلادت و سفاهت واضع آن خبری دهد و از همین جاست که علامهٔ نور الله تستری اعلی الله مقامه در احقاق الحق فرموده ومن جملة تعصبات ابن حجر المتاخر الناشئة عن حماقته انه منع صحة الحديث اولا ثم قال وعلی تسليم صحته او حسنه فابوبکر محرابها ولم يعلم ان المدينة لا ينسب اليها المحراب وانما ينسب الی المسجد و این افادهٔ متینه علامهٔ تستری اگرچه قابل آن بود که اهل سنت از سر انصاف بمتانت و احصاف آن اقرار و اعتراف نمایند و کم از کم آنکه حرفی بجواب آن نیارایند لیکن یکی از مجاهیل اهل خلاف و مخاذیل اهل انحراف دیوانه وار از غلاف بر آمده حرفی عجب پوچ جا و بیده که دلیل نهایت انهماک او در جزاف و سفساف ست بیانش آنکه نصر الله کابلی کتابی در رد اهل حق دارد که آنرا از غایت جسارت و خسارت بفضائح الروافض موسوم نموده و گویا در اواسط مائه ثانیه عشر یکی از نواصب قشاب این کتاب خرافت نصاب را بزبان فارسی ترجمه کرده لیکن از اظهار نام و نسب خود بخیال مزید افتضاح دل دزدیده و در مقدمه این ترجمه ذکری از تصانیف کلامیه قاضی نور الله تستری طاب ثراه آورده و در ضمن آن گفته و آن مجادل در احادیث اعتراض کرده و نفی بودن آن کلام سید المرسلین صلی الله علیه وسلم نموده چنانچه در خبر انا مدینة العلم و عثمان محرابها نوشته که مدینه را محراب نمی باشد و منشاء این سخن جهل بعلم لغت ست چه محراب بهترین موضع بلد را می گویند و همچنین موضعی که بادشاه جای برای بودن خود اختیار کرده باشد انتهی کلامه و لا ينتهی ملامه و این کلام بجهت انضمام دلیل نهایت سفاهت این مجهول مخذول ست چه اولا ایراد و بحث جناب قاضی نور الله تستری در باب جملهٔ موضوعه ابوبکر محرابها می باشد کما دریت عیانا و این مجهول مخذول چنان در گرداب ذهول و غفول سر فرو برده است که آنرا متعلق بجملهٔ و عثمان محرابها می داند « آنکه ابن حجر مکی باین جمله تمسک نموده نه جناب قاضی نور الله طاب ثراه بر ان ایراد فرموده بلکه این جمله چنان ست که اصلا وجودی در کلام ایشان ندارد و در هیچ روایتی ولو موضوع و مجعول باشد احدی از اهل سنت عثمان را محراب مدینهٔ علم قرار نداده همانا صرف این مجهول مخذول در نقل جملهٔ محرابها

عثمان را بجای ابوبکر نهاده داد تحریف در تحریف داده در اول قدم برو اشنن برروی خود افتاده وکیف
لا یکبو فی هذا الباب وقد ضل عن طریق الباب واقتدی برجل اخرعن المحراب واقتفی اثر نعثل کانت
همته بطنه کالغراب حتی کبت به بطنته فصار الی التباب والتباب والله العاصم عن سوء المآل و
شرب المآب **وثانیا** آنچه برای اظهار مزید تبحر خود در علم لغت تفوه نموده که محراب بهترین موضع بلد را
می گویند وهمچنین موضعی را که بادشاه جای برای بودن خود اختیار کرده باشد کلامی ست باطل و از حلیه
صحت عاطل و غالبا این ناصب مخذول گاهی عبارت قاموس را که متعلق بمعانی محراب ست
بنظر فاقد البصر خود ندیده است و بمطلب آن که در نهایت وضوح وظهور ست نرسیده و آنچه در خاطر
تحریف مقاطرش مانده بود بآن گول خورده و بر فهم ناقص وحافظهٔ مؤفهٔ خود اعتماد نموده در مقام
مسلک تخدیع وتلمیع بآن سپرده حالا عبارت قاموس باید شنید تا حقیقت حال واضح گردد فیروزآبادی
در قاموس گفته والمحراب الغرفة وصدر البیت واکرم مواضعه ومقام الامام من المسجد والموضع
یتفرد به الملک فیتباعد عن الناس والاجمة وعنق الدابة ومحاریب بنی اسرائیل مساجدهم التی
کانوا یجلسون فیها ازین عبارت واضح ست که یکی از معانی محراب اکرم مواضع بیت میباشد پس معنای
که بنص کلام فیروزآبادی مخصوص به بیت ست آنرا متعلق به بلد وانمودن وبی محابا گفتن که محراب
بهترین موضع بلد را می گویند چقدر غلط کاری میباشد عجب ست ازین ناصب مخذول ومتعصب
جهول که بهرهٔ از فهم عبارات واضحهٔ لغویین ندارد چه جای آنکه در علم لغت مهارتی داشته باشد و با اینهمه
جهل ونادانی از راه خود سری علامهٔ تستری طاب ثراه را جاهل لعلم لغت میداند واساءت ادب
را در حق آنجناب بذروهٔ قصوی می رساند آری شیمهٔ جهال همین ست که در حق محققین اعاظم و
ومنقدین افاخم هرزه ها میدرایند ولغمه ها می سرایند وکمال بالاحوانی برای خود آغاز می نهند و داد
نهایت تغطرس وتکبر وتنطع وتجبر می دهند بالجمله معنای اول محراب که این ناصب خانه خراب
برای ثالث الاحزاب خود تراشیده بود منثلم ومنخرم گردید وبنای تلمیع وتسویل او بآب رسید حالا
باید دید که معنای ثانی این فاسد المبانی چه حالت دارد پس مخفی نماند که آنچه فیروزآبادی در عبارت
سابقهٔ قاموس در معانی محراب گفته والموضع یتفرد به الملک فیتباعد عن الناس مراد ازان
موضعی بلند از بیت ست که در صدر آن مبنی می شود و هنگام باریابی حضار بادشاه دران منفرد

جلوس میفرماید تا از حاضرین بعید و ممتاز باشد و بهمین سبب آنرا در عرف شاه نشین می نامند پس ظاهر شد که این معنی هم مختص به بیت است و آنرا منسوب به مدینه نمی توان کرد چه در کمال ظهور است که اگر از صبیان هم بپرسند که شاه نشین کجا یافته می شود خواهند گفت که در خانه می باشد و نخواهند گفت که در شهر یافته می شود و ازینجا بحمد الله تعالی متحقق گردید که هر دو معنی محراب که این ناصب منحوس بسبب ذهن منکوس و عقل مطموس خود و عدم فهم کلام مانوس صاحب قاموس ذکر کرده منسوب به مدینه نمی تواند شد پس چگونه میتوان گفت که جمله محرابها بیکی ازین دو معنی سقیم مستقیم خواهد گردید و آنچه ناصب مخذول فهمیده و جای او است بمعرض قبول ارباب حلوم و عقول خواهد رسید و ثالثا اگر ازینهمه درگذریم و آنچه این ناصب مدحور در معنی محراب ذکر کرده بفرض محال درست هم بدانیم باز هم استقامت جمله محرابها بهیچ وجه این مخذول آورده از جمله محالات ست چه آنفاد انستی که اگرچه اصل واضع قبحه الله ابوبکر را محراب مدینه علم قرار داده است لیکن این ناصب عنید بار این افترا بر پشت حمال الخطایا نهاده عثمان را محراب مدینه علم می گوید و راه تحریف در تحریف می پوید و از راه جهل و نادانی و عمه و سرگردانی معنای محراب بهترین موضع بلد ادعا می نماید و نیز معنای دیگران موضعی که بادشاه جای برای بودن خود اختیار کرده باشد ظاهر کرده در سخافت عقل خود می افزاید و اصلا بخیال خود نمی آرد که بودن عثمان محراب مدینه علم باین دو معنی موجب افضلیت عثمان از ابوبکر و عمر ست زیرا که هرگاه عثمان در مدینه علم بهترین موضع بلد باشد و بجای موضعی باشد که بادشاه آنرا برای بودن خود اختیار می کند فضل او بر ابوبکر و عمر ظاهر ست و تفضیل عثمان بر شیخین امری ست که بطلان آن بر عوام اهلسنت هم واضح و آشکار ست فضلا عن الاعلام والکبار پس عجب ست ازین ناصب ملوم که چگونه ازین نقص واضح و عیب فاضح چشم پوشیده در درستی بنای محراب باین دو معنای فاسد و خراب برای ثالث الاحزاب کوشیده و ازینجا واضح و لائح گردید که این ناصب مدحور بحدی فاقد البصیرت است که ضار را از نافع و بهرم را از یافع تفرقه نمی نماید و بلا تامل و امعان راه هذر و هذیان می پیماید بالجمله سخافت جمله محرابها خواه برای ابوبکر وضع کنند یا برای عثمان بهیچ نهج درست نمی آید و اصلا عاقلی زبان خود را بتسلیم و تصحیح این سخافت نمی آلاید **تنبیه و ارشاد** اگر بعضی از اهل عناد از راه کمال مباهته و لداد بخواهند که معنای جمله سخیفه ابوبکر محرابها را درست کنند و بسرایند که مراد

ازمحراب مدینه محراب مسجد مدینه است و تقدیر کلام و ابوبکر محراب مسجد ما می باشد و لفظ مسجد که مضاف
الیه لفظ محراب بود و خود مضاف بسوی ضمیر مؤنث بود محذوف شده پس با وصف قطع نظر از
ارتکاب تکلف بارد موجب خرابی بسیار و جالب اظلم بوار و اعظم تبار ست. بیانش آنکه بنا کردن
محراب در مسجد نزد اہل سنت از جملهٔ بدعات و مخترعات ست و گمان اینکه محراب در مسجد رسول صلی
الله علیه و آله موجود بود باطل محض ست و در زمان جناب رسالتماب صلی الله علیه و آله وسلم و نیز در
زمان خلفای اربعه ہرگز نشانی از محراب نبود بلکه بعد عہد خلفای اربعه نیز تا آخر مائهٔ اولی از ہجرت
این بدعت ظاہر نشد و جزین نیست که آن در اول مائه ثانیه حادث گردیده با آنکه از جناب رسالتماب
صلعم نہی صریح از اتخاذ محراب وارد شده و نیز وارد شده که محراب از شان کنائس ست و این که
اتخاذ محراب در مساجد از جملهٔ اشراط ساعت ست پس چگونه می توان گفت که معاذالله جناب رسالتماب
صلی الله علیه و آله وسلم با وصف مبالغه در نہی ازین امر محظور که بدعت صریحه و خطه فضیحه است و
و از جملهٔ افعال کفار اشرار و علامات آن زمرهٔ فجار ست و از اشراط ساعت و آیات قیامت معدود
ست وجود آنرا در شأن نفس قدسی خود فرض کرده آنرا در مقام تمدح و افتخار و تشریف و تجلیل حضرت
یار غار ذکر کرده باشد این نیست مگر جہل واضح ظلوم جہول که در راه افترا و کذب بر حضرت
رسول صلی الله علیه و آله ما ہب القبول چنان ذہول و غفول ورزیده که در سنت و بدعت تفرقه
نگذاشته امر مبتدع مخترع را که صراحة اتباع کفار اشرار ست مسنون انگاشته بلا محابا آنرا بر ذات
والا صفات جناب سرور کائنات علیه و آله آلاف التحیات بربسته، و ان انصاف و عقل را کمر
خسته و صدور این شنیعهٔ لائحه و فظیعهٔ واضحه از واضع جسور قبحه الله یوم النشور چندان مستبعد و
دور نیست که اکثر زرافه سراسر خرافه و اضعین بی باک از عقل و ادراک و درک سنن و آثار صاحب
لولاک علیه و آله آلاف السلام ما دارت الافلاک محروم و مهجور می باشند لیکن حیف ست و صد ہزار
حیف از ابن حجر که با وصف آن ہمه تقدم در فقاہت مذہب خود چگونه ازین مسئله بی خبر مانده و
بقول زور واضع مدحور گول خورده و خلیفهٔ اول خود را محراب که امر مبتدع ست تسلیم نموده و بجای
فقاہت سفاہت خود را واضح و آشکار فرموده و ہرچند بدعت بودن محراب نزد متبعین افادات
حضرات سنیه در حیز خفا و احتجاب نیست لیکن نظر بمزید اتضاح رسالهٔ مفرده علامهٔ سیوطی که درین

باب خاص تصنیف نمودہ ملاحظہ باید کرد

بسم اللہ الرحمن الرحیم

قال شیخنا الامام العالم العلامۃ حافظ العصر ومجتہد الوقت وفرید الدھر انسان عین الزمان حافظ العصر ولاوان الجلال السیوطی اعاد اللہ تعالی علینا وعلی سائر المسلمین من برکاتہ و نفحاتہ وتجلیاتہ وامدادہ فی الدنیا والآخرۃ الحمد للہ وسلام علی عبادہ الذین اصطفی۔ ھذا جزء سمیتہ اعلام الاریب بحدوث بدعۃ المحاریب لان قوما خفی علیھم کون المحراب فی المسجد بدعۃ وظنوا انہ کان فی مسجد النبی صلی اللہ علیہ وسلم فی زمنہ ولم یکن فی زمانہ قط محراب ولا فی زمان الخلفاء الاربعۃ فمن بعدھم الی آخر المائۃ الاولی وانما حدث فی اول المائۃ الثانیۃ مع ورود الحدیث بالنھی عن اتخاذہ وانہ من شان الکنائس وان اتخاذہ فی المساجد من اشراط الساعۃ قال البیہقی فی السنن الکبری باب فی کیفیۃ بناء المساجد اخبرنا ابو نصر بن قتادۃ انا ابو الحسن محمد بن الحسن السراج ثنا مطین ثنا سھل بن زنجلۃ الرازی ثنا ابو زھیر عبد الرحمن بن مغراء عن ابن ابجر عن نعیم بن ابی ھند عن سالم بن ابی الجعد عن عبد اللہ بن عمرو رضی اللہ عنھما قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اتقوا ھذہ المذابح یعنی المحاریب ھذا حدیث ثابت فان سالم بن ابی الجعد من رجال الصحیحین بل الائمۃ الستۃ ونعیم بن ابی ھند من رجال مسلم وابن ابجر اسمہ عبد الملک بن سعید من رجال مسلم ایضا وابو زھیر عبد الرحمن بن مغراء من رجال الاربعۃ قال الذھبی فی الکاشف وثقہ ابو زرعۃ الرازی وغیرہ ولینہ ابن عدی وقال فی المیزان ما بہ باس وقال فی المغنی صدوق فالحدیث علی رای ابی زرعۃ ومتابعیہ صحیح وعلی رای ابن عدی حسن والحسن اذا ورد من طریق ثان ارتقی الی درجۃ الصحۃ وھذا لہ طرق اخری تاتی فیصیر المتن صحیحا من قسم الصحیح لغیرہ وھو احد قسمی الصحیح ولھذا احتج بہ البیہقی فی الباب مشیرا الی کراھۃ اتخاذ المحاریب والبیہقی مع کونہ من کبار الحفاظ فھو ایضا من کبار ائمۃ الشافعیۃ الجامعین للفقہ والاصول والحدیث کما ذکرہ النووی فی شرح المھذب فھو اھل ان یستنبط ویخرج ویحتج وناھیک بہ ونا ما سھل بن زنجلۃ ومطین فاماما ن حافظان ثقتان وفوق الثقۃ وقال البزار فی مسندہ ثنا محمد بن مرداس ثنا محبوب بن الحسن ثنا ابو حمزۃ عن ابراھیم بن علقمۃ عن عبد اللہ بن مسعود انہ کرہ الصلاۃ

فی المحراب وقال انما کانت للکنائس فلا تشبهوا باهل الکتاب یعنی انه کره الصلاة فی الطاق قال الشیخ شیخنا
الحافظ ابو الحسن الهیثمی فی مجمع الزوائد رجاله موثقون وقال ابن ابی شیبة فی المصنف بنا وکیع
بنا اسرائیل عن موسی الجهنی قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تزال هذه الامة او قال امتی بخیر
ما لم یتخذوا فی مساجدهم مذابح کمذابح النصاری هذا مرسل صحیح الاسناد فان وکیعا احد الائمة
الاعلام من رجال الائمة الستة وکذا شیخه وموسی من رجال مسلم قال فی الکاشف حجة والمرسل عند
الائمة الثلاثة صحیح مطلقا وعند الامام الشافعی رضی الله عنه صحیح اذا اعتضد بواحد من عدة امور
منها مرسل اخر او مسند ضعیف او قول صحابی او فتوی اکثر اهل العلم بمقتضاه او مسند صحیح واوردوا
علی هذا الاخیر انه اذا وجد المسند الصحیح استغنی عن المرسل فان الحجة تقوم به وحده واجیب بان
وجود المسند الصحیح یصیر المرسل حدیثا صحیحا ویصیر فی مسئلة حدیثان صحیحان قال العراقی فی الفیته
مشیرا الی ذلک ؎ فان یقل فالمسند المعتمد ✦ فقل دلیلان به یعتضد ✦ وهذا المرسل قد عضده
المسند المبتدء بذکره وقد تقدم انه صحیح علی رای من وثق راویه وحسن علی رای من لینه ولهذا
اقتصر البیهقی علی الاحتجاج به وعضده قول ابن مسعود السابق وعضده احادیث اخر مرفوعة وموقوفة
وفتوی جماعة من الصحابة والتابعین بمقتضاه واخرج ابن ابی شیبة عن ابی ذر قال ان من اشراط
الساعة ان تتخذ المذابح فی المساجد هذا له حکم الرفع فان الاخبار عن اشراط الساعة والامور الاتیة
لا مجال للرای فیه وانما یدرک بالتوقیف من النبی صلی الله علیه وسلم واخرج ابن ابی شیبة عن عبید
بن ابی الجعد قال کان اصحاب محمد صلی الله علیه وسلم یقولون ان من اشراط الساعة ان تتخذ المذابح
فی المساجد یعنی الطاقات هذه بمنزلة عدة احادیث مرفوعة فان کل واحد من الصحابة المذکورین
سمع ذلک من النبی صلی الله علیه وسلم واخبر به واخرج ابن ابی شیبة عن علی بن ابی طالب رضی
الله عنه انه کره الصلوة فی الطاق واخرج ابن ابی شیبة عن ابن مسعود رضی الله عنه قال اتقوا
هذه المحاریب واخرج ابن ابی شیبة عن ابراهیم النخعی انه کان یکره الصلاة فی الطاق واخرج ابن
ابی شیبة عن سالم بن ابی الجعد قال لا تتخذوا المذابح فی المساجد واخرج ابن ابی شیبة عن کعب انه
کره المذابح فی المسجد واخرج عبد الرزاق فی المصنف عن کعب قال یکون فی اخر الزمان قوم
یزینون مساجدهم ویتخذون بها مذابح کمذابح النصاری فاذا فعلوا ذلک صب علیهم البلاء

وأخرج عبد الرزاق عن الضحاك بن مزاحم قال اول شرك كان في هذه الصلوة هذه المحاريب وقال عبد الرزاق عن الثوري عن منصور والاعمش عن ابراهيم انه كان يكره ان يصلي في طاق الامام وقال الثوري ونحن نكره وأخرج عبد الرزاق عن الحسن انه صلى واعتزل الطاق ان يصلي فيه فإن قلت روى الطبراني في الاوسط عن جابر بن اسامة قال لقيت رسول الله صلى الله عليه وسلم في اصحابه بالسوق فقلت اين يريد رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يريد ان يخط لقومك مسجدا فأتيت وقد خط لهم مسجدا وغرز في قبلته خشبة فاقامها قبلة قلت ذلك والحمد لله وله الفضل والمنة على ذلك من يهدي الله فلا مضل له ومن يضلل فلا هادي له ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم علق بيده الفانية لنفسه زكريا بن محمد المحلي الشافعي لطف الله تعالى به وبرحم ابويه وكان الفراغ من تعليق ذلك في سادس عشر رمضان سنة احدى عشرة وتسعمائة ونور الدين سمهودي افاده نموده که اول کسی که احداث محراب در مسجد نبوی نمود عمر بن عبد العزیز ست چنانچه در خلاصة الوفا باخبار دار المصطفى در فصل ثامن باب رابع گفته وليحيى عن عبد المهيمن بن عباس عن ابيه مات عثمان وليس في المسجد شرفات ولا محراب فاول من احدث المحراب والشرفات عمر بن عبد العزيز وملا علی قاری نیز تصریح نموده باینکه محاریب از جمله محدثات بعد سرور کائنات علیه وآله آلاف التحیات می باشد وازینجاست که جمعی از سلف بنا نمودن آنرا ونماز کردن دران مکروه دانسته اند ونیز مصرح نموده که اول کسی که احداث محراب نمود عمر بن عبد العزیز ست واو وقتیکه عامل مدینه از جانب ولید بن عبد الملک بود ومسجد نبوی را هدم کرد وزیادت دران نمود این ایجاد دران آغاز نهاد چنانچه در مرقاة شرح مشکوة گفته وعن انس قال رأى النبي صلى الله عليه وسلم نخامة بالضم في القبلة اي جدار المسجد الذي يلي القبلة وليس المراد بها المحراب الذي يسميه الناس قبلة لان المحاريب من المحدثات بعده صلى الله عليه وسلم ومن ثم كره جمع من السلف اتخاذها والصلوة فيها قال القضاعي واول من احدث ذلك عمر بن عبد العزيز وهو يومئذ عامل للوليد بن عبد الملك على المدينة لما اسس مسجد النبي صلى الله عليه وسلم وهدمه وزاد فيه وشیخ عبد الحق دهلوی نیز اعتراف بمحدث بودن محراب نموده چنانچه در جذب القلوب الی دیار المحبوب گفته و در زمان آن سرور علامت محراب که الآن در مساجد متعارف ست نبود ابتدای آن از وقت

عمر بن عبد العزیز ست در وقتی که امیر مدینهٔ منوره بود از جانب ولید بن عبد الملک اموی انتهی ششم آنکه
اگر بالفرض تسلیم هم نمائیم که محراب را بسوی مدینه بلحاظ یکی از معانی آن نسبت می توان کرد باز هم
جملهٔ باطله و مفوّهٔ عاطله ابوبکر محرابها در حدیث مدینة العلم ثابت شدنی نیست زیرا که بر تقدیر ثبوت انتساب
محراب بسوی مدینه لابد می باید که محراب مدینهٔ علم حظ کافی و بهرهٔ وافی از علم داشته باشد بلکه حسب
مزعوم فاسد ابن حجری باید که محراب مدینهٔ علم از باب مدینهٔ علم اعلم باشد حالانکه از تتبع احوال ضلالت
اشتمال ابوبکر بر هر ناظر بصیر واضح و مستنیر ست که ابوبکر هیچ حظی از علم نداشت و بی محابا اعلام جهالت
در بوادی ضلالت می افراشت و جهل وا از آب و کلاله و ضلال وا از میراث عمه و خاله چنان ست
که محل انکار ارباب ابصار بوده باشد و زبونی و حیرانی و عجز و ناتوانی او در وقایع نازله و نوازل هائله
و مسائل معضله و موارد مشکله بلکه تفریط و قصور و تفضیح و حسور او در بسیاری از معارف دینیه مشهوره
و معالم یقینیهٔ ماثوره و دوچار شدنش با اضطراب و انتشار در امور سهلهٔ هینه و مسئولات واضحه
بینه کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار ست کما ستقف علی تفاصیل هذا المرام فیما بعد انشاء
الله المنعام پس چگونه عاقلی باور می توان کرد که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب
این چنین هائم سامهٔ نادانی و واغل بیداء سرگردانی را محراب مدینهٔ علم قرار داده باشند ما هذا
الا رجم کاذب و معنی رایه عازب و بعد ازین بگمانم نمی رسد که احدی از ارباب انصاف برای حمایت
این زیادت موضوعه و اثبات این فریهٔ مصنوعه بر میخیزد و خاک مذلت و صغار بر سر خود می ریزد
زیرا که از حمایت و اثبات آن نقص عظیم بساحت علیای خود جناب رسالت مآب صلی الله علیه و
آله و سلم متطرق می گردد و واضح می شود که معاذ الله مدینهٔ علم را با آنهمه علو مراتب و سمو مناصب در
علم و کمال موهوب من رب الارباب چنین محراب خراب بهم رسیده که یکسر جاهل از سنت و کتاب ست
و بوجه اعوجاج و انحراف ضل و انصاب مائل از خط حق و صواب و آئل بسوی تبار و تباب ست
و لقد بان الحق المبین من هذا البیان کالصبح اذا انفجر و بدی من الباطل المهین ساقه العجر و البجر
وحصل لاهل العدوان والبهتان کمال المضض والضجر حیث ظهر ان واحدا من کذابیهم قد
اثم و فجر بزیادة ذکر المحراب فی کلام من سلم علیه کل حجر و شجر علیه و آله سلام الله ما لمعدی
حادی العیس و زجر فلله الحمد علی هدم محراب لجج به ابن حجر و ما اوجب الهدم لاختتام الحجر

هفتم آنکه اگر بفرض محال این زیادت واضحة الاهمال را ثابت دانیم وصحت انتساب محراب را بسوی مدینه نیز مفروض گردانیم واز جهل ابوبکر هم قطع نظر کنیم باز هم مطلوب ابن حجر که اعلمیت ابوبکر از جناب امیر المومنین علیه السلام ست ثابت نخواهد شد زیرا که بوجهی از وجوه رجحان محراب بر باب در ما نحن فیه ثابت نیست ومن ادعی فعلیه البیان پس چگونه مجرد محراب شدن ابوبکر موجب اعلمیت او از باب خواهد گردید هشتم آنکه برادنی متامل ظاهرست که باب مدینه را مزیتی خاصه حاصل ست که هرگز محراب را بر فرض صحت انتساب آن بسوی مدینه حاصل نمی تواند شد بیانش آنکه برای مدینه ضرورست که بابی بوده باشد بخلاف محراب که بر فرض صحت انتساب آن بسوی مدینه نیز وجود آن برای مدینه لازم نیست واز همین جاست که علامه مناوی در شرح حدیث انا مدینة العلم گفته فان المصطفی صلی الله علیه وسلم المدینة الجامعة لمعانی الدیانات کلها ولابد للمدینة من باب فاخبران بابها علی کرم الله وجهه وپر ظاهرست که بعد این رجحان بین که باب مدینه را حاصل ست محراب را برتر از باب دانستن وبنا برین مزعوم فاسد ابوبکر را اعلم از جناب امیر المومنین علیه السلام وانمودن آفتاب را بگل اندودن ودر هوای نصرت باطل باد پیمودن ست نهم آنکه باب مدینه چیزی ست که طالب وصول مدینه را اتیان آن علی کل حال لازم ست واحدی نخواهد بود که بمدینه رسیده باشد الا آنکه اولا بباب مدینه فائز گردیده باشد بخلاف محراب که طالب وصول مدینه را اتیان آن هرگز لازم نیست وممکن ست که شخص بمدینه برسد واو را مروری وعبوری بر محراب نیفتد واز اینجا متضح گردید که برای خواستگار علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم رجوع بسوی جناب امیر المومنین علیه السلام که باب مدینه علم ست لازم وواجب می باشد بخلاف ابوبکر که اگر او را محراب مدینه هم فرض نمایند برای طالب علم نبوی رجوع باو لازم نخواهد شد پس چگونه میتوان گفت که جمله موضوعه محرابها دلیل اعلمیت ابوبکر از جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد دهم آنکه در نهایت وضوح ست که هر که عدول از باب مدینه نماید هرگز بمدینه نخواهد رسید وخارج از مدینه خواهد ماند بخلاف محراب که اگر کسی از باب داخل مدینه شود واز محراب عدول نماید از مدینه خارج نخواهد شد واز همین جاست که در بیان معانی حدیث مدینة العلم علمای محققین اهل سنت تصریح می نمایند که هر که طریق جناب امیر المومنین علیه السلام را خطا کرد او راه هدایت را خطا کرده است

چنانچه مناوی در فیض القدیر بعد عبارت سابقه گفته فمن اخذ طریقه دخل المدینة ومن اخطاءه اخطأ طریق الهدی پس بعد حصول این مزیت باهره برای باب تفضیل محراب مفروض ارباب تباب از قبیل نقش بر آب ست یا زدیم آنکه در نهایت ظهور ست که باب مدینه واسطه وصول ما فی المدینه الی خارج المدینه می شود و این وصف در محراب مفقود و معدوم ست پس اگر بالفرض ابوبکر محراب مدینه علم باشد واسطه وصول علوم المدینه الی خارج المدینه نخواهد شد بخلاف جناب امیر المومنین علیه السلام که چون باب المدینه است واسطه وصول ما فی المدینه الی خارج المدینه و ذریعه وصول علوم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بسوی امت آنجناب می باشد پس تفضیل محراب بر باب که مزعوم ابن حجر عمدة النصاب ست ازین رو نیز ثابت شدنی نیست فظهر ان سعیه فی اقامة هذا المحراب باطل بلاشک ولا ارتیاب واگرچه دلالت حدیث مدینة العلم بر آنکه امیر المومنین علیه السلام واسطه وصول علم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم باست آنجناب ست از اوضح واضحات ست لیکن بحمد الله تعالی علمای اهل سنت هم اعتراف بآن دارند چنانچه در معارف شرح صحائف فاضل سمرقندی که از اسفار معتبر کتب کلامیه اهل سنت می باشد مسطور ست قوله علیه السلام انا مدینة العلم وعلی بابها معناه انه یصل علومی الیه ومنه الی الخلق کما ان الباب یصل الیه من یخرج من البلد وعلامه محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الیمانی الصنعانی در روضه ندیه در بیان معانی حدیث مدینة العلم کما سمعت فیما مضی گفته فلما کان الباب للمدینة من شانه ان تجلب منه الیها ما نفعها وتستخرج منه الی غیرها مصالحها کان فیه ایماء انه صلی الله علیه وسلم یستمد من غیره بواسطة الباب الذی هو علی علیه السلام دفع صلی الله علیه وسلم هذا الایهام بقوله فمن اراد العلم فلیأت الباب اخبارا بان هذا باب یستخرج منه العلوم ویستمد بواسطته لیس له من شان الباب لاهذا لا کا ثر الابواب فی المدن فانها تجلب الیها والاخراج عنها فلله قدر شان الکلام النبوی ما ارفع شانه واشرفه واعظم بنیانه ویحتمل وجوها من التخریج اخر الا ان هذا انفسها وچون وصف توسط در ابلاغ علوم وصف بس عظیم و فضل تمام فخیم ست وکاشف از اطلاع عام وعرفان تام بعلوم حضرت خیر الانام علیه وآله الاف السلام می باشد لهذا علامه یمانی تصریح کرده بآنکه شرفیکه جناب امیر المومنین علیه السلام را بسبب

باب بودن مدینهٔ علم حاصل شده شرفی ست که هر شرف از آن پست می گردد و هر کس از سلف و خلف
برای تعظیم آن سر خود را بزیر می آورد چنانچه در روضهٔ ندیه بعد کلام سابق گفته و اذا عرفت هذا
عرفت انه قد خص الله الوصی علیه السلام بهذه الفضیلة العجیبة ونوّه شأنه اذ جعله باب
اشرف ما فی الکون وهو العلم وان منه یستمد ذلك من اراده ثم انه باب لاشرف العلوم وهی
العلوم النبویة ثم لاجمع خلق الله علما وهو سید رسله صلعم وان هذا الشرف یتضاءل
عنه کل شرف ویطاطئ راسه تعظیما له کل من سلف وخلف **وجه دوم** آنکه باب مدینه حافظ
جمیع ما فی المدینه می باشد بخلاف محراب که تعلق بحفظ ما فی المدینه ندارد پس بحمد الله ثابت گردید که
جناب امیر المومنین علیه السلام بنص حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها حافظ جمله علوم جناب رسالتماب
صلی الله علیه وآله وسلم می باشد و اگر بفرض غیر واقع ابو بکر محراب مدینهٔ علم بوده هم باشد حافظ
جمیع علوم آنجناب نخواهد بود و در نهایت اتضاح ست که حافظ جمیع علوم آنجناب بلاشبهه و
ارتیاب اعلم ست از کسی که حافظ جمیع علوم آنجناب نباشد پس ظاهر شد که جملهٔ موضوعه محرابیه علی
فرض ثبوتها نیز مفید مدعای ابن حجر نیست فلیت شعری ماذا کلامه من الزیغ والانحراف ولم یحم
حول حمی الجور والاعتساف و بحمد الله تعالی دلالت حدیث مدینة العلم بر حفظ جناب امیر المومنین
علیه السلام علوم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم را نیز باعتراف علمای اهلسنت ثابت
ست سابقا دانستی که علامه ابن طلحه در مطالب السئول در بیان معانی حدیث انا مدینة العلم وحدیث
انا دار الحکمة گفته وفی قول النبی صلی الله علیه وسلم ذلك اشارة الی کون علی علیه السلام نازلا
من العلم والحکمة منزلة الباب من المدینة والباب من الدار لکون الباب حافظا لما هو
داخل المدینة وداخل الدار من تطرق الضیاع واعتداء ید الذهاب علیه وکان معنی الحدیث
ان علیا علیه السلام حافظ العلم والحکمة فلا یتطرق الیهما ضیاع ولا یخشی علیهما ذهاب فوصف
علیا بانه حافظ العلم والحکمة ویکفی علیا علیه السلام علوا فی مقام العلم والفضیلة ان جعله
رسول الله صلی الله علیه وسلم حافظا للعلم والحکمة **وجه سیوم** آنکه باب مدینه را عثور و اطلاع
بر جمیع ما یدخل فی المدینه لازم ست بخلاف محراب که وقوف و آگاهی آن از جمیع ما یدخل فی المدینه
هرگز لازم نیست کما لا یخفی علی من لحظ من البصر والبصیرة و چون ذات قدسی سمات جناب

امیر المومنین علیه السلام بلاشک وارتیاب برای مدینهٔ علم باب ست پس لازم ست که آنجناب بر جملهٔ علومی که در سینهٔ حقائق گنجینهٔ آنجناب داخل شده و واقف بوده باشد و در نهایت انجلاست که این مرتبت عالیه و منزلت سامیه هرگز ابو بکر را حاصل شدنی نیست ولو فرض کونه کالمحراب والعرض عما فیه من النقائص المفسدة للجواب پس زعم فاسد اعلمیت ابو بکر که بسبب جملهٔ موضوعهٔ محرابیه بکاخ دماغ ابن حجر مستقر شده خیالی ست خام که بر فرض و تقدیر این محراب مفروض التعمیر نیز فاسد و ناتمام است و بحمد الله تعالی عالم شدن جناب امیر المومنین علیه السلام بجمیع آن علوم که حق تعالی جناب سالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم را تعلیم آن فرموده و وصول بمرتبهٔ عظمای بابیت مدینهٔ علم باین حیثیت از ارشاد صریح جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم در حدیث دُر نوکله نبوی ثابت و محقق ست که احدی از ارباب جدال را تاب قیل و قال دران نیست سابقاً شنیدی که علامهٔ ابن المغازلی در کتاب المناقب گفته قوله صلی الله علیه وسلم اتانی جبریل بدرنوك من درانیك الجنة اخبرنا ابو محمد الحسن بن احمد بن موسی الغندجانی نا ابو الفتح هلال بن محمد الحفار نا اسمعیل بن علی بن رزین نا اخی دعبل بن علی نا شعبة بن الحجاج عن ابی التیاح عن ابن عباس قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اتانی جبرئیل علیه السلام بدرنوك من الجنة فجلست علیه فلما صرت بین یدی ربی کلمنی وناجانی فما علمنی شیئا الا علمه علی فهو باب مدینة علمی ثم دعاه النبی صلی الله علیه وسلم الیه فقال له یا علی سلمك سلمی وحربك حربی وانت العلم بینی وبین امتی من بعدی چهاردهم آنکه باب مدینه را مطلع و مشرف شدن بر جمیع ما یخرج من المدینة ضروری ست بخلاف محراب که علم و احاطت او بجمیع ما یخرج من المدینة بهیچ وجه لزومی ندارد کما هو واضح علی من اوتی قسطا من الفهم و چون متحقق گردیده که بنص نبوی قطعا و حتما جناب امیر المومنین علیه السلام باب مدینهٔ علم ست پس لابد ست که آنجناب عارف باشد از جملهٔ معارف و علومی که بر زبان وحی ترجمان جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم گذشته و از آنجناب خارج شده و بر هر عاقل لبیب واضح و لائح ست که اگر بفرض غیر واقع ابو بکر را محراب هم فرض کنند هرگز مرتبه اش باین مکان رفیع و محل منیع که باب مدینه را حاصل ست نخواهد رسید پس چگونه می توان گفت که ابو بکر بلحاظ زیادت موضوعهٔ محرابیه عیاذاً بالله از جناب امیر المومنین علیه السلام اعلم می باشد ما هذه الا جهالة عظیمة

له دُر نوک العلم و ذی الفهم والقدس دیباچهٔ گوهر ۱۲۴

بقیة وخلاعة عظیمة متغیر هیئة **پانزدهم** آنکه باب مدینه برای کسانی که خارج از مدینه باشند وسیله وصول بسوی داخل مدینه می شود بخلاف محراب که بخصوص الاستخار وسیلهٔ وصول خارجین از مدینه بداخل مدینه نمی تواند شد و چون جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم بلاشبهه مدینهٔ علم ربانی ست و جناب امیر المؤمنین علیه السلام باب المدینة است لهذا آنجناب بلاریب بوجه حصول این مرتبهٔ عظمی و مزیت کبری هادی و دلیل و موصل خلائق ست بسوی جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب و از ینجاست که آنجناب بسیاری از عباد را بحسن هدایت و ارشاد خود بدین مبین جناب ختم المرسلین علیه و آله آلاف سلام الملک الحق المبین رسانید و بعلم آن سرور محظوظ و بهره ور گردانید بخلاف دیگران که خود از ثبات بر ظاهر اسلام قاصر و خاسر و در رد شبهات مخالفین اسلام حائر و حائر بودند و حکایات و اخبار و روایات و آثار عجز شان در مقابلهٔ ارباب اختیار و اصحاب اعتبار از حد افزون و از شمار بیرون ست و سیاق بیان شطر منها ان شاء الله تعالی فیما بعد و از ینجا متضح گردید که اگر بالفرض والتقدیر ابو بکر حسب زیادت شنیعه مفتریان قوم محراب بوده باشد و از عیوب و نقائص او قطع نظر کرده آید باز هم در هدایت عباد و تقریب بعاد بمرتبهٔ باب مدینهٔ علم نمی رسد پس زعم اعلمیت ابو بکر که ابن حجر بلحاظ این زیادت باطله در سر دارد بلاریب نزد اصحاب اعیان از جملهٔ خزعبلات و اضغاث الهوان می باشد **شانزدهم** آنکه اگر زعم فاسد ابن حجر در باب محرابیت ابو بکر و اعلمیت او از باب مدینهٔ علم حظی از واقعیت می داشت هرگز ابو بکر در هیچ و قسم رجوع بجناب امیر المؤمنین علیه السلام نمی کرد چه پر ظاهر ست که اعلم را هرگز رجوع بغیر اعلم جائز نیست و ابدا از و صادر نمی تواند شد حالانکه رجوع ابی بکر در مسائل دینیه و معارف شرعیه و نوازل نازله و وقائع نازله بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و نبذی از شواهد آن در تشیید المطاعن والد ماجد علامه احله الله دار السلامه مسرود و موجود ست و شطری از آن ان شاء الله تعالی درهمین کتاب درما بعد خواهی دید و بعد اطلاع این معنی احدی از عقلا در بطلان مزعوم ابن حجر تامل نمی تواند کرد سبحان الله ابن حجر چه قدر فاقد البصر افتاده است که این همه وقائع رجوع والتجای ابو بکر را بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام یکسر نظر انداز ساخته و بی محابا در صدد اثبات محرابیت ابو بکر و اعلمیت او از جناب امیر المؤمنین علیه السلام بر آمده

در اظهار عصبیت و عناد خود می افزاید و اصلا بخاطر نمی آرد که رجوع ابی بکر بسوی جناب امیر المومنین علیه السلام کاشف حجاب و رافع نقاب از وجه حق و صواب ست و بعد از ان ادعای بودن ابوبکر محراب و زعم اعلمیت او از باب سراسر بعید از صواب و موجب انجرار و انسحاب بسوی معانده احلام و الباب ست والله العاصم بلطفه عن شر المآل و سوء المآب **اما انچه ابن حجر گفته** و روایة فمن اراد العلم فلیأت الباب لا تقتضی الاعلمیة فقد یکون غیر الاعلم یقصد لما عنده من زیادة الایضاح والبیان والتفرغ للناس بخلاف الاعلم پس مقصود و مرام ابن حجر ناکام ازین کلام نافرجام آن ست که برای اتباع مغفلین از راه تلبیس ثابت کند که ارشاد با سداد جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم در ذیل حدیث مدینة العلم فمن اراد العلم فلیات الباب مقتضی اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام نیست و با ادعای اوکه اعلمیت ابوبکر ست منافات ندارد و اینکلا العیاذ بالله حکم جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم خواهشمندان علم را باتیان جناب امیر المومنین علیه السلام درین ارشاد باوجودیکه جناب امیر المومنین علیه السلام اعلم نیست بلکه اعلم ابوبکر ست مبنی بران ست که جناب امیر المومنین علیه السلام در ایضاح و بیان بر ابوبکر زیادت داشت و هم بلحاظ این معنی ست که جناب امیر المومنین علیه السلام نسبت بابوبکر زیاده تر برای افادهٔ مردم فارغ بود و این تلبیس و تدلیس ابن حجر که از عجائب مباهتات و غرائب مکابرات ست باطل و مضمحل می گردد بچند وجه **اول** آنکه سابقا دانستی که مجرد ارشاد با سداد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم انا مدینة العلم و علی بابها بوجوه عدیده و عناوین سدیده دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد و هرگاه ثابت شد که مجرد این ارشاد بچند وجه دلیل اعلمیت جناب ابی الائمة الامجاد علیه و آله سلام الله الی یوم المعاد می باشد باز در دلالت قول آنجناب فمن اراد العلم فلیاته الباب قیل و قال آغاز نهادن و داد کمال صفاقت و رقاعت دادن ست **دوم** آنکه بسیاری از علمای اہلسنت کما علمت سابقا مقر و معترف شده اند که نفس حدیث مدینة العلم دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام از سائر صحابه می باشد و هرگاه حسب افادات اکابر اعلام سنیه نفس حدیث مدینه دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام بوده باشد باز در دلالت فمن اراد العلم فلیات الباب بر اعلمیت آنجناب کلام نمودن بصراحة

طریق لداد ولجاج باقدام عناد واعوجاج پیمودن ست سوم آنکه خود ابن حجر کما عرفت فیما مضی در
منح مکیه اعتراف نموده باینکه حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها دلیل آن ست که الله سبحانه خاص
کرده است جناب امیر المومنین علیه السلام را از علم بچیزی که از ان عبارات قاصرست و پر ظاهر
ست که این اعتراف تسلیم باعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام از ابوبکر بمراتب شتی بالاتر
وعظیم تری باشد لیکن حیف ست که چسان ابن حجر این اعتراف سراسر انصاف خود را در مقابله
اهل حق فراموش نموده گاهی دلالت نفس حدیث مدینة العلم را بر اعلمیت جناب امیر المومنین علیه
السلام از ابوبکر منع می نماید و گاهی در صدد منع دلالت ارشاد فمن اراد العلم فلیات الباب بر اعلمیت
آنجناب برمی آید و بای بمناقضهٔ واضحه و مناکرهٔ لائحه نموده در اظهار سخافت و صفاقت خود
می افزاید چهارم آنکه ابن حجر بنفس خود در تطهیر الجنان تسلیم نموده که حدیث مدینة العلم نص
اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد و پر ظاهرست که هرگاه نفس حدیث مدینه حسب
تسلیم خود ابن حجر نص اعلمیت آنحضرت هست یاز اقدام او بر منع دلالت روایت فمن اراد
العلم فلیات الباب بر اعلمیت آنجناب بجز انحراف از صوب صواب و انحیاز بسوی امر
فاسد باطل کالسراب می باشد پنجم آنکه روایت فمن اراد العلم فلیات الباب بلا شک و ارتیاب
دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام می باشد زیرا که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله
وسلم درین روایت واضحة الدرایه مریدان علم را مامور فرموده باتیان جناب امیر المومنین علیه
السلام و رجوع بآنجناب در اخذ علم و کار عقلا آن ست که همیشه مستفیدین علم را امر رجوع بسوی
اعلم می نمایند و باوجود اعلم ارجاع مستفیدین را بغیر اعلم جائز نمی انگارند پس ظاهر گردید که
امیر المومنین علیه السلام اعلم بود و کسی دیگر غیر آنجناب اعلم نبود و الا جناب رسالت مآب صلی
الله علیه و آله وسلم حکم رجوع بهمان غیر که اعلم بود میداد بالجمله زعم این معنی که جناب رسالت مآب
صلی الله علیه و آله وسلم باوجودعلم بآنکه جناب امیر المومنین علیه السلام اعلم نیست حکم رجوع بسوی
آنجناب داده مستلزم این ست که العیاذ بالله جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم باوصف
آنهمه عقل موهوب رب الارباب خلاف کار عقلا امر فرموده باشد ششم آنکه قول جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم فمن اراد العلم فلیات الباب بلا ریب دلیل اعلمیت جناب امیر المومنین

علیه السلام ست چه اشتمال این حکم بر رجوع بآنجناب در نهایت ظهور ست و اگر العیاذ بالله
فرض کرده آید که آنجناب اعلم نبود و اعلم کسی دیگر بود لازم خواهد آمد که جناب رسالتمآب صلی الله
علیه و آله وسلم باوجود اعلم حکم رجوع بغیر اعلم داده و این معنی چنانچه خلاف طریقهٔ اهل عقل ست
خلاف داب اهل علم نیز هست زیرا که وتیرهٔ علما آن ست که همواره مستفیدین را حکم می نمایند که
اگر ایشان را استفادهٔ علم شان مقصود باشد با علم اصحاب و تلامذهٔ ایشان رجوع نمایند و با وجود اعلم
ارجاع مستفیدین بغیر اعلم نمی کنند پس چگونه درست خواهد شد که جناب رسالتمآب صلی الله علیه
و آله وسلم با آنهمه علم و کمال که بسبب آن مدینهٔ علم بودند امت خود را حکم رجوع و استفاده از غیر
اعلم فرمایند ماهذا الا ظن الذین لا یعلمون هفتم آنکه بلا شبهه جناب رسالتمآب صلی الله و آله و
سلم انصح خلائق برای امت خود بود و مقتضای نصح امت همین ست که ایشان را حکم رجوع
بسوی اعلم علما فرماید و چون آنجناب بقول خود من اراد العلم فلیات الباب امت خود را حکم
صریح رجوع بامیر المومنین علیه السلام بخشیده لهذا واضح گردید که یقینا جناب امیر المومنین علیه السلام
اعلم امت بود چه اگر غیر آنجناب عیاذا بالله اعلم می بود چنانچه مزعوم ابن حجر ست مقتضای نصح
جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم آن بود که آنحضرت امت خود را حکم رجوع بهمان غیر فرماید
واذ لیس فلیس و ازینجا واضح گردید که نفی دلالت من اراد العلم فلیات الباب بر اعلمیت جناب
امیر المومنین علیه السلام و زعم اعلمیت غیر آنجناب اثبات نقص صریح ست در حق جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله الاطیاب و نسبت آنجناب ست بغش امت خود و ذلک مما لا یلتزمه ذو دین
و بصر ولو عمی عن ذلک ابن حجر هشتم آنکه با وجود اعلم حکم رجوع بغیر اعلم دادن حیف صریح
و جور قبیح ست در حق اعلم و در کمال ظهور ست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم
بقول خود من اراد العلم فلیات الباب امت را حکم رجوع بامیر المومنین علیه السلام داده پس
اگر این ارشاد باسداد کاشف از اعلمیت آنجناب نباشد لازم خواهد آمد که آنجناب در حق اعلم
امت خود ارتکاب حیف و جور فرموده باشد و چنانچه در حق امت العیاذ بالله خلاف نصح فرموده
در حق اعلم امت خلاف عدل فرموده و هذا ایضا مما لا یرتضیه اهل العلوم و العقول و ان تعامی
عنه ابن حجر المخذول و الحمد لله واهب المسئول علی ظهور خطل هذا الناصب المجهول نهم آنکه

اگر قول جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم فمن اراد العلم فلیأت الباب کاشف از اعلمیت جناب
امیر المؤمنین علیه السلام نباشد و فرض کرده آید که معاذ الله اعلم غیر آنجناب بود لازم آید که جناب
رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم با وجود اعلم حکم رجوع بغیر اعلم داده باشد و این معنی صراحة ترجیح
مرجوح ست که صدور آن از ادانی متشرعین بعید ست فضلا عن شارع الدین والاسلام علیه وآله
آلاف التحیة والسلام پس بحمد الله تعالی ثابت شد که شک وارتیاب در اعلمیت ابی الائمة الاطیاب
وزعم فاسد اعلمیت غیر آنجناب وانکار دلالت فمن اراد العلم فلیأت الباب بر اعلمیت حضرت
ابو تراب موجب خرض و رنج تبار و تباب ست ذالله العاصم عن سوء المآب دهم آنکه قول آنجناب
فمن اراد العلم فلیأت الباب دلالت ظاهره دارد بر آنکه حصول علم برای مرید علم منحصر ست در رجوع
بجناب مدینه علم و کسی که رجوع بباب مدینه علم ننماید او بمطلوب خود که علم ست فائز نخواهد شد و اینمعنی
دلیل واضحست بر اعلمیت باب مدینه علیه وآله آلاف السلام من منزل السکینه چه اگر آنجناب اعلم نباشد
بلکه غیر آنجناب العیاذ بالله اعلم بوده باشد لازم آید که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم با وجود
اعلم رجوع را در غیر اعلم منحصر فرموده باشد و این امر عند الامعان ظاهر الفساد والبطلان ست چه آنفا
دانستی که مجرد حکم رجوع بغیر اعلم با وجود اعلم خلاف طریقهٔ عقلا و مباین وتیرهٔ علما و غش صریح در حق
متعلمین و جور قبیح در حق اعلم می باشد چه جای حصر حکم در رجوع بغیر اعلم و افادهٔ انحصار حصول علم
در رجوع بغیر اعلم که اصلا نزد عقل سلیم و فهم مستقیم جوازی ندارد و در قبح و شناعت و سخف و فظاعت
بالغ اقصای حدود و نهایات و ابعد آماد و غایات ست و کسی از اهل دین در حق جناب خاتم المرسلین
علیه وآله سلام الله رب العالمین تجویز آن نمی تواند کرد یازدهم آنکه آنچه ابن حجر درین کلام خود
ظاهر کرده که ارجاع جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مریدان علم را بسوی جناب امیر المؤمنین
علیه السلام مبنی بر آن ست که نزد جناب امیر المؤمنین علیه السلام نسبت بابوبکر زیادت ایضاح
و بیان بود نه آنکه آنجناب از ابوبکر اعلم بود تلبیسی ست که هرگز نزد ارباب عقول پیش رفتنی نیست
زیرا که عند التدبر والامعان واضح و لائح ست که عالمی که باب مدینهٔ علم باشد و بسبب این مرتبه از
همه علوم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم آگاه بود کما هو حق الباب و در ایضاح و بیان
هم بر دیگران مزیت و زیادت داشته باشد بلا ریب همان عالم اعلم علمای عالم خواهد بود نه غیر او پس

هرکه زعم انفکاک اعلمیت از مدینه عالم اجل نماید صراحةً ضال بلکه اضل ست و ازینجا بحمد الله تعالی ظاهر و باهر گردید که آنچه ابن حجر در مقام توجیه قول جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم فمن اراد العلم فلیأت الباب بقصد فرار از ثبوت اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام اعتراف برجحان آنجناب در ایضاح و بیان نموده خود دلیل اعلمیت آنجناب ست از سائر اصحاب و اوضح و بین شاهد ست درین باب عند اولی الالباب وهذا من جلائل آثار علو الحق والصواب **دوازدهم** آنکه زعم ابن حجر که حکم رجوع بجناب امیر المؤمنین علیه السلام بسبب زیادت ایضاح و بیان آنجناب ست ظاهر می نماید که نزد او ابوبکر هم صاحب ایضاح و بیان بود لیکن جناب امیر المؤمنین علیه السلام درین باب مزیت بر او داشت حالانکه هرگز بوجه من الوجوه ثابت نشده که ابوبکر بهرهٔ از ایضاح و بیان علم نبوی داشته باشد بلکه از دلائل موفوره و براهین غیر محصوره جهل و حرمان کلی او از اصل علم مدینه علم ثابت ست وانّی یحصل له حظ من الایضاح والبیان وکیف یتاتی لشیء من الایضاح والتبیان بالجمله آنچه ابن حجر درینجا برای اخمال اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام و اظهار اعلمیت ابوبکر تفوه کرده بازعم نموده سراسر باطل و محال و از هر جهت برای او موجب انقطاع و انخزال ست و حرفهای نامربوط و کلمات ظاهرة السقوط او جملگی در انفصام و انحلال مثل خرزات قلائد اطفال پامال اقدام ربات الحجال وهم یجادلون فی الله وهو شدید المحال **سیزدهم** آنکه گمان ابن حجر که حکم فرمودن جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم مریدان علم را برجوع بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام مبنی بر آن ست که جناب امیر المؤمنین علیه السلام که حسب زعمش غیر اعلم بود زیاده تر فارغ بود برای مردم نسبت بابوبکر که نزد او اعلم ست از جملهٔ مظنونات فاسده و مزعومات کاسده او ست و هرگز سمتی از واقعیت ندارد چه اولا هرگز ثابت نشده که تفرغ جناب امیر المؤمنین علیه السلام در عهد کرامت مهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب نسبت بتفرغ ابوبکر بیشتر باشد ومن ادعی فعلیه البیان بلکه اگر حالات عهد آنجناب را نیک بنگری خواهی دریافت که اشتغال جناب امیر المؤمنین علیه السلام در حروب و مغازی و بعوث و سرایا و قتل کفار و غواة و اصطلام فجار و اهل عناد بیش از بیش بود بخلاف ابوبکر که بسبب خور معهود و جبن مشهود خود از تحمل این مکاره و زحمات مُعاذ و مجار و بوجه ایثار فرار بر قرار از اعمال عظیمه و اشغال فخیمه جهاد

دور و بر کنار بود و هیچکاری جز صفق بالاسواق نداشت پس ظاهر شد که ارجاع جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم مریدین و مستفیدین را بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام هیچ دخلی بتفرغ ندارد بلکه مبنی بر اعلمیت جناب امیرالمومنین علیه السلام می باشد و ازینجا محقق شد که اگر امر تفرغ قابل اعتنا بود و ابو بکر حظی از علم می داشت چه جای که اعلم باشد بنا بر تقریر ابن حجر می بایست که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم بلحاظ تفرغش حکم رجوع باو صادر فرمایند و ارجاع خلائق بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام بلحاظ اشغال حربیه آنجناب نفرمایند لکن چون چنین نفرمودند بلکه حکم رجوع مختص بامیرالمومنین علیه السلام دادند لهذا معلوم شد که بنای کار در رجوع بر اعلمیت شخص ست و اگرچه او در اشغال عظیمه محاربه کفار امثال اشتغال داشته باشد لیکن همه مردم را می باید که در استفاده علم نبوی رجوع باو نمایند این ست حال عهد کرامت مهد جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم اما بعد عهد آنجناب پس بالفرض اگر ابو بکر متفرغ برای مردم نباشد و جناب امیرالمومنین علیه السلام متفرغ باشد فائده بحال ابن حجر نمیرسد و پر ظاهر ست که شغل نشر علم دین افضل و اعلای اشغال خلافت ست و هیچ شغلی مقابل آن نمی تواند شد پس چگونه گفته شود که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم مشغولیت ابو بکر بدیگر اشغال خلافت پسند کرد و باوصفیکه او را اعلم می دانست مردم را حکم برجوع باو در اخذ علم نداد و او را در حال خلافتش از نشر علم که بهترین اشغال ست محروم کرد و این منصب خطیر را بجناب امیرالمومنین علیه السلام که العیاذ بالله حسب زعم ابن حجر کمتر از ابو بکر در علم بود مفوض کرد و مردم را حکم رجوع بآنجناب داد و حیف صریح درین باب روا داشت هل هذا الا زعم من خذ عته الکواذب و تاهت به الغیاهب وحق این ست که ارجاع جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم خلق را بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام در باب اخذ علم خود دلیل واضح امامت و برهان لائح خلافت آنجناب می باشد و اتفاقی که در نشر علم دین از جناب امیرالمومنین علیه السلام در عهد جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم ظاهر شده و بعد عهد آنجناب در عهد حکومت خلفای ثلثه بظهور رسیده ادله قاطعه امامت و خلافت آنجناب می باشد و نزد ارباب بصیرت ازان ظاهر می شود که دیگران اگرچه بر سریر حکومت ظاهری متغلب شده اشغلا من ذات النحیین گردیدند لیکن از خلافت حقیقی جناب

رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بخطی نرسیدہ و خلیفۂ حقیقی آنجناب ہمان بزرگوار بود کہ بمفاد
فمن اراد العلم فلیات الباب در حل معضلات صعاب مرجع و مآب ہر شیخ و شاب می ماند و صحاب
جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ الاطیاب را بفتح ابواب علوم رائقة الالباب از عباب معضلات
اہل کتاب بساحل جواب موصل الی الصواب می رساند اما آنچہ گفتہ علی ان تلک الروایة معارضة
بخبر الفردوس انا مدینة العلم وابوبکر اساسہا وعمر حیطانہا وعثمان سقفہا وعلی بابہا فہذہ صریحة
فی ان ابابکر اعلمہم پس از جملۂ غرائب خرافات وعجائب ہفوات ست و وہن و ہوان و فساد و
بطلان آن بر اصحاب ابصار واعیان ظاہر و عیان ست بچند وجہ **اول** آنکہ این خبر واضح العجر
والبجر کہ ابن حجر از فردوس دیلمی نقل کردہ و در مقام معارضہ آنرا بابتہاج تمام آوردہ ہمان افترای
فضیح وافک قبیح ست کہ کذاب بن کذاب عادی اسمعیل استرآبادی موجد و بادی آن گردیدہ
و نسج آن بالای منبر در حین وعظ بحد خزی وافتضاح رسیدہ کما سبق بیانہ بعون اللہ المنیل
فی رد کلام الاعور بالتفصیل الجمیل پس اگر ابن حجر حظی از عقل و نظر می داشت لازمش بود کہ چنین
زور واضح و بہتان لائح را کہ اسلاف او از مزید حیا برملا موضوع و مجعول و مفتری و منحول ساختہ
و برای تطییب قلوب عوام کالانعام و فریفتن عقول آن سفہاء احلام بلا محابا بجعل آن پرداختہ اند
ہرگز ہرگز مذکور نمی نمایید و اصلا و مطلقا گرد نقل آن نمی آید لیکن چون حب شیوخ ثلثہ نظرش را
مصاب و عقلش را خراب کردہ لہذا درین مقام بلا خوف ملام نقاد اعلام آنرا دستاویز خود نمودہ
و بنقل آن از فردوس دیلمی در استحقاق درکات جہنم برای جاعل و قائل آن افزودہ **دوم** آنکہ
این خبر فردوس دیلمی کہ ابن حجر بنقل آن درین مقام راہ معارضہ پیمودہ علامہ سخاوی کہ از جملۂ
منقدین عظام و محققین فخام سنیہ است مجروح و مقدوح نمودہ چنانچہ در مقاصد حسنہ در
ذیل تحقیق حدیث انا مدینة العلم وعلی بابہا گفتہ واورد صاحب الفردوس وتبعہ ابنہ
المذکور بلا اسناد عن ابن مسعود رفعہ انا مدینة العلم وابوبکر اساسہا وعمر حیطانہا وعثمان
سقفہا وعلی بابہا وعن انس مرفوعا انا مدینة العلم ومعاویة حلقتہا وبالجملة فکلہا ضعیفة
والفاظ اکثرہا رکیکة ازین افادۂ علامۂ سخاوی واضح و ظاہر ست کہ دیلمی در فردوس الاخبار
این حدیث محرف را بے ہیچ لفظ ذکر کردہ کہ در یکی از ان استراق ارباب شقاق ہمان طریق افترای

اسمعیل استرآبادی بمیوزه اساس بودن ابوبکر وحیطان بودن عمر وسقف بودن عثمان ذکر نموده اند ودر دیگری ذکر حلقه بودن معاویهٔ غاویه علیه ما یستحقه من عقوبات الهاویه افزوده اند لیکن حسب تصریح خود سخاوی مقدوح ومجروح بودن آن واشتمال آن بر الفاظ رکیکه ثابت ومحقق می باشد وهرچند این معنی برای انکشاف امر وانهتاک ستر این خبر ضلالت اثر کافی ووافی ست لیکن بحمد الله ازین افادهٔ علامهٔ سخاوی امری دیگر پیدا می شود که عند الامعان سبب ظهور کمال وهی وهوان این کذب واضح البطلان ست یعنی آنکه سخاوی تصریح فرموده که در نقل این خبر پسر دیلمی اتباع پدر خود نموده لیکن اسنادی برای آن ذکر نکرده وبر متتبع خبیر واضح ومستنیر ست که دیلمی در فردوس احادیث آنرا بحذف اسانید آورده وپسر دیلمی کتاب مسند الفردوس را صرف برای تخریج اسانید احادیث این کتاب والد خود تصنیف نموده وباهتمام تمام اسانید برای آن احادیث پیدا ساخته وزیر هر حدیث سندی برای آن ذکر کرده وهرگاه بتصریح علامهٔ سخاوی دانستی که پسر دیلمی این حدیث را مثل پدر خود بلا سند آورده بر تو واضح گردید که این حدیث موضوع چنان بی سر وپا هست که هیچ سندی برای آن ولو مقدوح باشد بهم نمی رسد وپسر دیلمی را با آنهمه اهتمامی که در تخریج اسانید احادیث کتاب والدش داشت میسر وممکن نشد که سندی برای آن ذکر نماید واین معنی بنحوی که موجب ظهور وهن این حدیث ست خود بر ارباب الباب وحلوم ظاهر وغیر مکتوم می باشد وچگونه پسر دیلمی را سند این حدیث بهم می رسید حالانکه سابقا در رد کلام اعور حسب تصریح علامه ابن عساکر در تاریخ خود دانستی که موجد وبادی این کذب ظاهر وبادی یعنی اسمعیل استرآبادی خود از ذکر سند این حدیث مفتری قاصر وخاسر مانده وباوصف اعتیاد بکذب وزور والتماس حاضرین مجلس وعظ آن خدوع غرور جرأت بر ذکر اسناد آن ولو اختراعا باشد ننموده بالجمله از عبارت مقاصد حسنه علامهٔ سخاوی که درین مقام مذکور گردیده حال مقدوحیت ومجروحیت این حدیث مکذوب ومجعول بر اصحاب اذهان وعقول بحد اتضاح تام می رسد وبعد ازان کار احدی از مصنفین نیست که آنرا در محل احتجاج ذکر نماید چه جای آنکه بآوردن آن در مقام معارضه طریق مراء ولجاج بپیماید واز جملهٔ بدائع منکره این ست که شیخ عبد الحق دهلوی در لمعات شرح مشکوة کما

دریبت سابقاً عبارت مقاصد حسنه سخاوی متعلق بحدیث مدینة العلم وارد نموده لیکن آن را لما بذکر این حدیث مجعول اعنی انا مدینة العلم وابوبکر اساسها نقل کرده وآخر عبارت سخاوی که دران خبر منحول انا مدینة العلم وعلی بابها ومعٰویة حلقتها نیز مذکور بود وازان قدح سخاوی درین دو خبر ورکیک گفتن الفاظ آن مستفاد می شد یکسر ساقط نموده وازینجا وامثال آن حال دین وایمان این حضرات وکیفیت انہماک شان در اظهار باطل وکتمان امر حق بخوبی واضح وآشکار می شود والله المجازی **سوم** آنکه از عجائب آیات علو کلمهٔ حق وسموّ امر صدق آن ست که این حدیث دیلمی را خود ابن حجر در بعض فتاوای خود بجواب سوال بعض سائلین مقدوح ومجروح نموده بلکه حدیث دیگر دیلمی را که دران حلقه بودن معاویه مذکور ست نیز موهون ومطعون فرموده ودرین باب باقتفای اثر علامهٔ سخاوی طریق نقد وتحقیق پیموده وباتباع مسلک آن ناقد بارع در تشیید مبانی مطلوب افزوده چنانچه در فتاوای حدیثیه ابن حجر مذکورست (وسئل) رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وابوبکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها هل الحدیث صحیح ام لا (فاجاب) بقوله الحدیث رواه صاحب مسند الفردوس وتبعه ابنه بلا اسناد عن ابن مسعود رضی الله عنه مرفوعاً وهو حدیث ضعیف کحدیث انا مدینة العلم وعلی بابها ومعٰویة حلقتها فهو ضعیف ایضاً کمال عجب ست که چگونه ابن حجر این حدیث موضوع وخبر مصنوع را باوصفیکه خود در مقام تحقیق بتضعیفش پرداخته در صواعق بلا تحرج وتاثم بمقابلهٔ اهل حق می آرد وآنرا معارض حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب می انگارد واصلا بخیال خود نمی گذراند که این چه بی حیثی وبی شرمی ست سبحان الله مگر ابن حجر چنین تهافت وتنافر وتناقض وتناکر را بهر خود آسان می داند ودر خطاب اهل حق معارضهٔ حق باباطل ومقابلهٔ محلی باعاطل جائز وسائغ می گرداند لحق جزای این انصاف وشنعیها را سوای خداوند قهار دیگر کسی نیست که در کنارش گذارد وبازای این تعنت صریح وتعند فضیح انچه فراخور اوست باو وا دارد **چهارم** آنکه این خبر مجعول وحدیث منحول بحدی ساقط از پایهٔ اعتبار ومهتوک الحجب والاستار ست که متاخرین علمای اهل سنت نیز از حالتش آگاه می باشند وبتوهین وتهجین آن خاک مذلت بر سر واضع وجاعل آن می پاشند

چنانچه مرزا محمد بن معتمد خان بدخشانی در تحفة المحبین بمناقب الخلفاء الراشدین گفته انا مدینة العلم وابو بکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها لا تقولوا فی ابی بکر وعمر وعثمان وعلی الا خیرا اقر بلا سند عن ابن مسعود وهو منکر جدا واظنه موضوعا وانما وضعه من وضعه ..... ای اخرجه الدیلمی فی الفردوس ۱۲ لیقابل به حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها وسیاق این عبارت ظاهر ست که مرزا محمد بدخشانی اولا باظهار اینکه دیلمی این خبر را بلا سند آورده سقوط آن از انظار اهل اعتبار واضح فرموده و ثانیا بقول خود وهو منکر تصریح انکار و تبیین عوار و اظهار شنار آن نموده و ثالثا باضافه لفظ جدا در اظهار نهایت منکریت آن افزوده و رابعا بقول خود واظنه موضوعا نهایت فساد و بطلان آن اشکار کرده و خامسا آنکه بافاده اینکه واضع این خبر برای مقابله حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها آنرا وضع نموده راه اقصای تذلیل و تضلیل او سپرده پس حیف ست که چگونه ابن حجر این چنین خبر بی اثر را که اهل نحله اش خود در پی هتک ناموس آن افتاده اند بلا تحرج در مقام معارضه اهل حق کرام می آرد و همت بر مجادله باطله و معارضه باطله بلا وسواس و هراس بر می گمارد و ششم آنکه کذب و بطلان این خبر منهدم البنیان بنحوی پیدا و آشکار ست که بعضی از اهل سنت با وصف اطلاع بر استدلال ابن حجر باین حدیث در صواعق بافاده متینه خود موضوع و مفتری بودنش واضح و روشن و لائح و مبرهن نموده بتصریح صریح اعتراف و اقرار بامر حق فرموده زنگ ارتیاب و استنکار از قلوب ارباب معرفت و اعتبار زدوده اند سابقا دانستی که مولوی ولی الله لکهنوی که از معاریف علمای این دیار و مشاهیر کملای این اعصار نزد سنیه می باشد در مرآة المؤمنین بعد ذکر حدیث مدینة العلم گفته و انچه در بعض روایات درین حدیث در حق اصحاب الحاق کرده اند موضوع و مفترا ست علی ما فی الصواعق انتهی ازین کلام نصفت انضمام بصراحت تمام ظاهر و باهر ست که اصحاب الحاق و تحریف و ارباب ادغال و تضعیف انچه در بعض روایات این حدیث شریف در حق اصحاب الحاق کرده اند و ابن حجر آنرا در صواعق آورده تمام آنکه بکمیتی که در صواعق موجود ست موضوع و مفتری بیباشد فالحمد لله المتفضل بافاضة الحقائق حیث ظهر بنص هذا الفاضل الفائق انما اتی به ابن حجر المائق فی الصواعق من الموضوعات والمفتریات التی الحقها الوضاعون فی هذا الحدیث الرائق فبالله

تمسک بخبر فردوس دیلمی بجواب تحفة المحبین بدخشانی

تمسک بخبر فردوس دیلمی بجواب افادة مولوی ولی الله لکهنوی از مرآة المؤمنین

کشف اثر ابن حجر اطواح الوثائق و رکب فی حب شیوخه بنیات الطرائق فمال الی تلک الاکاذیب المهالیة للبوائق ولم یبال بادخال نفسه فی جمع الرعاع اتباع کل ناعق والله الواقی عن المیل مع الخرائق وهو العاصم بلطفه عن الوقوع فی المصائق **ششم** آنکه درین خبر دیلمی واضع متجاسر ابوبکر را اساس مدینهٔ علم وضع نموده و واضع خبر واحدی که سابقا مذکور شد ابوبکر را محراب مدینهٔ علم ظاهر ساخته و این تناکر شنیع وتنافر فظیع دلیل قطعی بر موضوع بودن هر دو خبر ساقط الاثر می باشد و اهل بصیرت را احسن بینه است بر اینکه واضع هر یکی ازین دو حدیث کذاب خبیث بود و وقوع چنین تناکر و تنافر در میان موضوعات دو نفر از وضاعین وصناعین چندان مستبعد نیست زیرا که ممکن ست که یکی را بر مجبولات و منحولات دیگری اطلاع حاصل نشده باشد البته از عجائب روزگار که عاقل لبیب را بجار موجه حیرت می اندازد این ست که ابن حجر در حب شیوخ ثلثه خود چنان مدهوش و سرمست شده که از حصول مناقضه واضحه درین کلام مختصر خود که سطری چند بیش نیست خبرے نگرفته خلیع العذار و گسسته مهار در وادی جهالت رفته در اول کلام خود ابوبکر را محراب مدینهٔ علم قرار داده و بعد آن بدو سه سطر بزودی هر چه تمامتر آنرا فراموش کرده ابوبکر را اساس مدینهٔ علم وانموده بار افترا بر دوش خود نهاده و اصلا بخیال نیاورده که اگر ابوبکر محراب مدینهٔ علم ست پس اساس آن نمی تواند شد و اگر اساس ست محرابش نتوان گفت لیکن فی الحقیقة اینهم از آثار خذلان ابن حجر ست و ناظر بصیر را دلیل واضح ست بر اینکه او در صدد انکار حق و نصرت باطل بر آمده چگونه حرفهای پا در هوا می گوید و بمناقضات سراسر خطا راه جور و اعتدا می پوید فالله حسیبه وحسیب امثاله وهو المواخذ ایاه علی سوء فعاله و قبح مقاله **هفتم** آنکه ازین خبر دیلمی واضح میشود که معاذ الله ابوبکر اساس مدینهٔ علم بود و این معنی هرگز حظی از واقعیت ندارد زیرا که جهل او از احکام شرعیه و معارف دینیه نهایت واضح و آشکار و ارتطام او در وحل سفه و نادانی و هیمان او در بوادی حیرت و سرگردانی کالشمس فی رابعة النهار ست وحاشا که کسی از ارباب ابصار و اصحاب اعتبار چنین اساس منهار که مبنی علی شفا حفرة من النار ست برای مدینهٔ علم اعنی جناب رسول مختار صلوات الله علیه و آله الاطهار تجویز نماید و در اظهار سفاهت و بلاهت خود باقصی الغایة افزاید این نیست مگر کار ابن حجر و امثال او از فاقدین بصر که بلا تامل و تحرج چنین اساس فاسد برای

ششم آنکه در خبر دیلمی واضع متجاسر ابوبکر را اساس مدینهٔ علم وضع نموده

هفتم آنکه اساس بودن ابوبکر مدینهٔ علم را

مدینهٔ علم قرار می دهند و بار علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم بر چنین بنای بارگاسد می نهند
هشتم آنکه این خبر چنانکه دانستی مشتمل بر آنست که ابوبکر اساس مدینهٔ علم است حالانکه بطلان مضمون
این معنی بحسب قول خود ابی بکر واضح و لائح می باشد بیانش اینکه ابوبکر از فرط جهالت و غایت
ضلالت متبع شیطان بوده و نحوی اعترای شیطان او را زائغ از منهج صواب می نمود که خود بالای
منبر مردم را ازین مطلب آگاه فرموده متکلم بکلمهٔ حقه ان لی شیطانا یعترینی فاذا استقمت فاعینونی
و اذا زغت فقوموني شده طریق انصاف پیموده و ازینجا ثابت و محقق شد که کسانی که ابوبکر را
اساس مدینهٔ علم قرار داده اند بمفاد مدعی سست گواه چست در میدان افترا پا را از خود خلیفهٔ اول
فراتر نهاده و ندانسته اند که بنای این اساس زیغ و عدوان که متبع وساوس شیطان ست برای
مدینهٔ علم رب منان یکسر از صوب صواب و عرفان رائغ و بحکم عقل سلیم یقینا غیر جائز و سائغ ست
نهم آنکه اساس بودن ابوبکر برای مدینهٔ علم که ازین خبر مفتعل واضح می شود فساد و انهدام آن
از فعل خود ابی بکر ظاهر و باهر ست توضیح این اجمال آنکه رجوع ابی بکر بسوی جناب امیرالمومنین
علیه السلام در وقائع عدیده و نوازل شدیده بلا اشکال ثابت و متحقق می باشد و اگر معاذ الله
ابوبکر اساس مدینهٔ علم بود و جناب امیرالمومنین علیه السلام باب مدینهٔ علم هرگز او را روا نبود که باوصف
تفوق خود برآنجناب و حصول مزیت اساس بر باب چنین رجوع نماید و سجل جهل خویش ز ختم
حتم مسجل فرماید سبحان الله این چه اساسی ست که بسوی باب روی عجز و انکسار می آرد و این
عجب بابی ست که بر اساس بار منت و احسان تعلیم خود می گذارد و ازینجا بحمد الله تعالی واضح
گردید که واضع این خبر ضلالت اثر اگرچه بحسب زعم خود فضیلتی برای ابوبکر تراشیده مگر بلحاظ
غفلت خود از حقیقت حال آن قدوهٔ جهال گونهٔ انصاف بناخن اعتساف خراشیده دهم آنکه
اساس بودن ابوبکر برای مدینهٔ علم که ازین خبر ضلالت اثر واضح می شود بحدی نادرست ست
که احدی از اهل ایمان عند الله تعالی تیرو الاسعان تفوه بآن نمی تواند کرد بیانش آنکه بلا ریب اساس
مدینه بر خود مدینه مقدم می شود و قول بتقدم ابوبکر بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و
سلم کفر صریح و ضلال قبیح ست و اهلسنت آخرا بمقابلهٔ اهل حق بر زبان نمی توانند آورد گو فی الواقع
معتقد آن باشند و اعتقاد باین عقیدهٔ فاسده ازین گروه محل عجب نیست مگر نمی دانی که ستاسرین

لزوم اساس بودن ابوبکر برای مدینهٔ علم قول ابوبکر ان لی شیطانا یعترینی

لزوم اساس بودن ابوبکر برای رجوع او بجناب امیرالمومنین علیه السلام

لزوم اساس بودن ابوبکر برای مدینهٔ علم تقدم او بر پیغمبر

اہل سنت در حط شان رفیع آنجناب واعلاء امر ابن الخطاب چہا مساعی نامشکور بعمل می آورند و در وقائع بیشمار مزیت و رجحان او برآنجناب بروایات مجعوله و هفوات مرذوله خود ثابت نموده قصب السبق از مسیلمه و سجاح می برند پس اگر ابوبکر را برآنجناب تفضیل دهند از ایشان بدیع و عجیب نتوان شمرد **یازدهم** آنکه این خبر مشتمل ست بر اینکه عمر حیطان مدینهٔ علم ست و فساد آن بر هر عاقل ذی بصر ظاهر بلکه اظهر می باشد زیرا که حیطان جمع حائط ست و حائط یعنی دیوار می باشد پس حیطان برای بیوت خواهد بود و تعبیر سور مدینه بلفظ حیطان خلاف فصاحت ست واحدی از فصحاء اللسان بجای سور استعمال لفظ حیطان نموده و من ادعی فعلیه البیان فکیف یمکن ان یتکلم به من نزل بلغته القرآن والفرقان واخرس فصاحته خطباء قحطان وعدنان و از همین جاست که بعض وضاعین اہل سنت کما علمت سابقا فی رد کلام الاعور در حدیثی که بر فرزند انس بربسته اند و بوضع آن قلوب اہل انصاف خسته و ابن عساکر آنرا در تاریخ خود آورده و طریق قدح و جرح اسناد و متن آن از سر انصاف سپرده لفظ سور واقع ست و عبارتش چنین ست انا مدینة العلم وابوبکر وعمر وعثمان سورها وعلی بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب و واضع این حدیث اگرچه باختیار لفظ سور بجای حیطان از ارتکاب خلاف محاوره عرب سالم ماند لیکن ابوبکر و عمر و عثمان هر سه تا را بمرتبه سوریت مدینهٔ علم رسانده و امری را که واضع خبر دیلمی مختص بحضرت عمر کرده بود از راه کرم وجود برای حضرات ثلثه عام نمود و امثال هذه الاختلافات فی اشباه تلک الاختلاقات مما یهتک استارها ویکشف اسرارها ویبدی عوارها ویعلن عارها و **دوازدهم** آنکه حیطان بودن عمر برای مدینهٔ علم که درین خبر موضوع شده هرگز نزد ذهن سلیم و فهم مستقیم درست نمی شود زیرا که عمر بحدی از علم بعید بود که ربات حجال و غلمان و اطفال و را هنگام مقاوله و نضال مغلوب و منکوب می نمودند و طریق تعجیز و افحام آن مقتدای عوام کالانعام علی رؤس الاشهاد می پیمودند و ظهور عجز و قصور و حسر و حسور او در مشکلات نازله و معضلات هائله بلکه جهل او از مسائل سهلهٔ هینه و احکام واضحهٔ بینه قابل انکار و جحود نیست بلکه نزد ارباب تتبع و خبرت معلوم و مشهود می باشد پس هیچ عاقلی قبول نخواهد کرد که چنین قاصر حائر و خاسر جائر برای مدینهٔ علم بمنزلهٔ حیطان و جدران خواهد بود هل هذا الا تهجم شنیع وتجسس فظیع لا یعلو ربه الا الاعفک الخلیع ولا دغل الکبیع

سیزدهم آنکه بودن عمر بمنزلهٔ حیطان مدینهٔ علم که مقتضای این خبر موضوع ست بلاحظهٔ اقوال المتصفت
اشتمال خود حضرت عمر باطل و فاسد ست زیرا که هر متتبع ممعن بخوبی می داند که اکابر اهل سنت از
زبان حضرت عمر گاهی کل احد افقه من عمر و گاهی کل الناس افقه من عمر و گاهی کل الناس افقه من عمر
حتی المخدرات فی الحجال و گاهی کل الناس افقه من عمر حتی النساء و گاهی کل الناس اعلم من عمر
حتی العجائز نقل می فرمایند و هم چنین دیگر اقوال خلیفهٔ ثانی که در آن اعتراف بعجز و نادانی خود فرموده
در کتب معتمده و اسفار مستندهٔ قوم ماثور و مسطور ست کما ستقف علیه ان شاء الله الجلیل فیما بعد بالتفصیل
الجمیل و ناظر ممعن بعد درک این اقوال هرگز باور نخواهد کرد که معاذ الله عمر با اینهمه نقص بواح و
افتضاح صراح جزوی از اجزاء مدینهٔ علم ست و بنص نبوی حیطان مدینهٔ علم و فائز بمرتبهٔ سوریت
این مدینهٔ متینهٔ رزینه می باشد و چگونه تصور این مطلب توان حالانکه بنا برین زعم باطل لازم می آید
که العیاذ بالله این مدینهٔ حصینه مشتمل بر اجزای فاسدهٔ مطعونه و حیطان بائرهٔ موهونه است بلکه
چون سورش چنین کسی ست که از تمامی مردم حتی العجائز اقل و اضعف فقها می باشد پس وهن و
فساد و انخرام و انهدام آن بحیثیت اجزاء سوریه از جمله مدن عالم بیشتر و بیشتر ست و ذلک مما یهدم
اساس الدین و لا یلتزمه احد من المسلمین فضلا عن الراشدین چهاردهم آنکه فساد و بطلان
و وهن و هوان جملهٔ حیطان از تامل و امعان در افعال خود خلیفهٔ ثانی واضح و عیان ست زیرا که
هر منقب خبیر و فاحص بصیر نیک می داند که حضرت عمر در حل مشکلات صعاب و کشف معضلات
سنت و کتاب رجوع بجناب امیر المؤمنین علیه السلام می نمودند و هنگام نزول نوازل بباب
مدینهٔ علم رو آورده جبین عجز و نیاز بر عتبهٔ فلک رتبهٔ آنجناب می سودند بلکه قطع نظر ازین رجوع
خلافت مآب بمستفیدین و تلامذهٔ جناب امیر المؤمنین علیه السلام مثل ابن عباس و ابن مسعود و امثالهما
ثابت و متحقق ست بلکه رجوع حضرت شان بقاصرین اصحاب مثل معاذ بن جبل و عبد الرحمن بن عوف
هم در کتب اهل سنت معروف و مصدق می باشد پس چگونه می توان گفت که چنین جاهل خاسر
و ذاهل قاصر بمنزلهٔ حیطان مدینهٔ علم ست و فائز بمرتبهٔ سوریت این مدینهٔ متینه می باشد سبحان الله
این نیست مگر جرأت عظیمهٔ وضاعین افاکین و جسارت فخیمهٔ صناعین کذابین که از تنقیص صریح
جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم مطلقا نیندیشیده عمر را بمنزلهٔ جزوی از آنجناب می نمایند

ابطال حیطان بودن عمر بوجه اقوال او که اعتراف بنادانی خود

ابطال حیطان بودن عمر بوجه رجوع او در حل مسائل بجناب امیر المؤمنین علیه السلام و دیگر اصحاب

وتعیین چنین سور مخترعم مدینهٔ علم را مدینه نبینه بخبر حصینه ثابت کرده در وقاحت وصفاقت می افزایند و وحط مرتبت آنجناب تصب لسبق از مسیلمه وسجاح می ربایند قال الله المشتکی من فاضحا اعمالهم واقوالهم وظلمات احوالهم وافعالهم **پانزدهم** آنکه این خبر ضلالت اثر مشتمل ست بر آنکه عثمان سقف مدینهٔ علم بود واین معنی دلیل واضح و برهان لائح بر موضوعیت می باشد زیرا که هر صاحب بصر وبصیرت بخوبی می داند که مدینه را اصلا سقفی نمی باشد وانچه احتیاج بسقف دارد بیت ست واین مطلب از شدت وضوح محتاج بدلیلی نیست پس نسبت جعل وعثمان سقفها بجناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم یقینا باطل واز حلیهٔ صحت عاطل ست واز عجائب آیات علو حق می باشد اینکه واضع ومفتعل این خبر بی بمثل این امر محسوس ببصر نبرده در عین وضع وافتعال خود دلیل کذب وبهتان آن بدست هر ناظر باخبر سپرده واین امر را بدیع نتوان شمرد چه حق سبحانه وتعالی بامثال این امور قدرت کاملهٔ خود را در باب اظهار حق بر اصحاب ابصار واضح ومبین می نماید و بخذلان اصحاب باطل در ابدای عیوب وفضائح ایشان می افزاید وغفلت اینگونه وضاعین جهال وافاکین اندال از چنین امور واضحهٔ ظاهره چندان محل تعجب نیست بلی غفلت دیلمی از ان و اثبات چنین افک مبین وکذب غیر هین در کتاب الفردوس البته محل استعجاب واستغراب اولی الالباب ست واعجب از ان تمسک وتشبث ابن حجرست باین افترای مرذول وتخرص نامقبول سبحان الله مگر این حضرات هم مثل اصل واضع ومفتعل این کذب وزور از بصر وبصیرت ظاهری وباطنی قاصر ومعذور بودند که اعتماد برین خبر موضوع مهتوک کرده راه عمی پیمودند وخود را اکیاس مخزی ومفتضح نمودند **شانزدهم** آنکه قطع نظر از ینکه مدینه را سقف نمی باشد واین حیثیت عثمان را سقف مدینهٔ علم نتوان قرار داد خود عثمان قابلیت این معنی ندارد که جزوی از اجزای مدینهٔ علم متصور شود زیرا که جهل واز معارف دینیه واحکام شرعیه نزد هر ناظر بصیر واضح و روشن ست وضلال او از علوم اسلام وایمان نزد ارباب تتبع وامعان مبین ومبرهن وستطلع علیه فیما بعد انشاء الله بالتفصیل پس او اصلا واساسا سبقی بمدینهٔ علم نباشد وذکر او در حدیث مدینهٔ علم علی ای نحو کان درست نیاید وتعبیر او بهیچ جزوی از اجزای مدینه نشاید فضلا عن کونه معبرا بالسقف فانه من التعبیرات الباطلة السخیفة التی لا یتفوه بها الا من تسکع فی ظلمات اصحاب السقیفة

هفدهم آنکه عثمان خود معترف بجهل خود از احکام شرعیه بود چنانچه انشاء الله تعالی در ما بعد بتفصیل خواهی دانست وکسی که از سر انصاف خود اعتراف بجهل و نادانی خویش داشته باشد هرگز او را جزوی از اجزای مدینهٔ علم قرار نتوان داد و باظهار چنین خیال محال بار وزر و بال و خزی و نکال بر دوش خود نتوان نهاد ولکن هؤلاء المتجاسرین لا افاکین لا یخافون العزیز الجبار و یوضعون فی بوادی الجسارة ایثار اللتباب والتباد هیجدهم آنکه عثمان از غایت جهل خود باحکام شرعیه رجوع بجناب امیرالمؤمنین علیه السلام می کرد و قضایای صعبه را بآنحضرت راجع می نمود و آنجناب بعلم وافر خود حکم حق و صواب در ان می فرمود کما ستقف علی ذلک فیما بعد انشاء الله تعالی و پر ظاهرست که بعد تحقیق این معنی هرگز احدی تصور نمیتوان کرد که او جزوی از اجزای مدینهٔ علم بوده چه جای آنکه معاذ الله حسب زعم ابن حجر بحیثیت جزئیت مدینهٔ علم مرتبهٔ اعلی از مرتبهٔ باب مدینهٔ علم داشته ما هذا الا ظن فاسد و وهم کاسد لا یکاد یطوربه الا غمر جاسد لا یبصر لعمیه واضحة المفاسد و هرچند این وجوه سیزده گانه لا ابرام که درین مقام بمعرض بیان آمد برای اظهار بطلان و هوان این روایت موضوعه کافی و وافی ست لیکن علاوه برین نیز وجوه بیشمارست که بملاحظهٔ آن فساد و انهداد این خرافت بر ارباب اعتبار واضح و عیان می باشد و بر ناظر بصیر بدلالت انچه حقیر در ما سبق بجواب شاه صاحب و جامی و طیبی و ابن تیمیه و اعور ذکر نمودم و انشاء الله تعالی در ما سیاتی ذکر خواهم کرد استخراج و استنباط آن سهل و آسان ست تنبیه و ایقاظ یکسر علیه الجاحد اللاعاظ حدیث فردوس دیلمی که موضوعیت و مصنوعیت آن باین بیان مشید البنیان واضح و عیان گردیده حدیثی ست که نه تنها راه ابن حجر زده بلکه دیگر شیوخ مغفلین سنیه نیز بذکر آن در مصنفات خود گرویده و در نقل این کذب پر تزویر از فردوس دیلمی غریب بلا ردّ و نکیر مستحق وعید جحیم و سعیر گردیده اند محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاری المعروف بخواجه پارسا در فصل الخطاب گفته و فی فردوس الاخبار عن عبد الله بن مسعود رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال انا مدینة العلم و ابو بکر اساسها و عمر حیطانها و عثمان سقفها و علی بابها لا تقولوا فی ابی بکر و عمر و عثمان و علی رضی الله عنهم الا خیرا و حسین بن محمد بن الحسن الدیار بکری در کتاب الخمیس فی احوال النفس نفیس گفته و فی فردوس الاخبار عن ابن مسعود رضی الله عنه یقول سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول انا

ابطال جزویت عثمان در مدینهٔ علم بلحاظ اعتراف او بجهل خود

ابطال جزویت عثمان در مدینهٔ علم بلحاظ رجوع او بجناب امیرالمؤمنین علیه السلام

بیان افتراء خواجهٔ پارسا و دیاربکری بر فردوس دیلمی و ذکر فرق در میان ایشان و ابن حجر

مدینة العلم وابوبکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها لا تقولوا فی ابی بکر وعمر وعثمان وعلی الا خیرا ذکره فی فصل الخطاب لیکن با اینهمه پلهٔ ابن حجر در میزان وقاحت وصفاقت همسنگ خواجه پارسا ودیار بکری نمی شود زیرا که این هردو محض بر ذکر این افترا اقتصار واکتفا کرده اند لیکن ابن حجر از غایت رقاعت وخلاعت آنرا در معارضهٔ حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها پیش نموده وبمقابلهٔ اهل حق احتجاج بآن کرده ودر استحقاق تعییر وتانیب خود افزوده وهذا بان بحمد الله سقوط احتجاجه الباطل لا بور وظهر بانه فی التمسک بالاباطیل والاضالیل فاق علی النواصب الاعور اما آنچه ادعای ابن حجر که این روایت فردوس دیلمی صریح ست در آنکه ابوبکر اعلم ست از عمر وعثمان وجناب امیر المؤمنین علیه السلام پس قابل التفات نیست زیرا که هرگاه بحمد الله موضوعیت ومصنوعیت این روایت سراسر غوایت برارباب فهم ودرایت محقق گردید بنای احتجاج واستدلال بمفاد آن بآب رسید لیکن تبرعا می گوئیم که اگر اساس بودن ابوبکر برای مدینهٔ علم دلیل اعلمیت از عمر وعثمان وجناب امیر المؤمنین علیه السلام باشد بالاولی دلیل اعلمیت ابوبکر از خود جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم خواهد بود بلکه می توان گفت که دلالت این روایت برین مطلب در مرتبهٔ اولی ست ودلالت آن بر اعلمیت ابوبکر از دیگر خلفا در مرتبهٔ ثانیه زیرا که برارباب احلام نهایت واضح ست که بنای مدینه بر اساس ست پس اگر نزد ابن حجر فی الحقیقة ابوبکر اساس مدینهٔ علم ست اول اورا لازم ست که علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم را بر علم ابوبکر مبنی گرداند وعلم ابوبکر را اسبق واقدم از علم آنجناب بداند بلکه آنجناب را آخذ ومستفید از علم ابوبکر دانسته بنای کفر وضلال را بدرجهٔ استحکام تام رساند وهرگاه ابن حجر بیچاره سفاهت خود بنای چنین اساس منهار خواهد کرد هرگز ارباب احلام در بودنش از وقود نار ارتیاب نخواهند ورزید وآیهٔ وافی هدایهٔ فاتقوا النار التی وقودها الناس والحجارة اعدت للکافرین را بکلا وقودیها در حق او احری واَلیق خواهند دید اما آنچه ابن حجر گفته وحینئذ فالامر بقصد الباب انما هو لنحو ما قلناه لا لزیادة شرفه علی ما قبله پس بغایت مردود ومطرود ست زیرا که آنفا بحمد الله دانستی که این روایت مصنوعهٔ ارباب غوایت واضحة الهوان لائحة البطلان ست پس ذکر آن اصلا جائز نیست چه تمسک واستدلال بآن و

وچہ جای معارضۂ آن با حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها وچہ جای استدلال بآن بر اعلمیت ابوبکر
از جناب امیر المومنین علیہ السلام وچہ جای صرف دلالت جملۂ ومن اراد العلم فلیأت الباب
از مدلول صریح آنکہ اعلمیت جناب امیر المومنین علیہ السلام ست بسبب این روایت بادیۂ لغو نیز
سبحان اللہ این ہمہ بنای فاسد علی الفاسد المبنی علی الفاسد الکاسد بجز ابن حجر بی بصری کہ چشم اندرون
وسوای این چنین حجر جلمد جامد کہ اصلا حس وسمی بمدلولات ومعانی ندارد وبسبب انتفاء وانعدام
ملکۂ بصارت واحساس و بچنین ہفوات ومزخرفات می آرد دیگر کیست کہ چنین دشمنی حق صریح
ومعاندت صواب نصیح اختیار کند وبنای دین وایمان خود بمعاول بغی وعناد بکند بالجملہ بر اصحاب البصائر
واضح وآشکار است کہ در مقام معارضہ بنابرین روایت پر غوایت نمودن وبلحاظ آن راہ تاویل
جملۂ حقہ فمن اراد العلم فلیأت الباب پیمودن ہرگز جائز وسائغ نیست وہیچ می دانی کہ ابن حجر را
باعث برین تاویل علیل چہ شدہ سببش این ست کہ ابن حجر دیدہ کہ در خبر فردوس دیلمی واضع آن
صرف ثلثہ را در جزویت مدینۂ علم حسب زعم باطل خود با جناب امیر المومنین علیہ الصلوۃ والسلام
شریک نمودہ لیکن در باب مرجعیت شان ومامور بودن مردم باتیان ایشان چیزی وضع ننمودہ و
این مطلب بلحاظ قول آنجناب ومن اراد العلم فلیأت الباب منحصر در ذات قدسی صفات جناب
امیر المومنین علیہ السلام ماندہ ست پس باید برای این خصوصیت واختصاص توجیہی نمود ومزیت
وخصوصیتی کہ بعد تسلیم این روایت دیلمیہ ہم در حق آنجناب مشہود ومرئی میگردد آنرا سبک
باید کرد مبادا روافض بعد این روایت موضوعہ ہم ساکت نشوند وبگویند کہ سلمنا کہ ابوبکر
اساس مدینۂ علم وعمر حیطان آن مدینہ وعثمان سقف آن ست لیکن ما باینہا کاری نداریم
زیرا کہ مرجع وملاذ باب ست وحسب ارشاد جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم من
اراد العلم فلیأت الباب مردم مامورند کہ رجوع بباب مدینہ نمایند وبلاشبہہ باب مدینۂ علم جناب
امیر المومنین علیہ السلام ست پس رجوع بآن جناب باید کرد نہ بابوبکر وعمر وعثمان و
ہمان جناب را اعلم باید دانست نہ اینہا را پس برای دفع ہمین غائلہ ابن حجر درین مقام بسوی
تاویل علیل جملۂ صحیحہ صریحہ فمن اراد العلم فلیأت الباب رجعت قہقری نمودہ وادعا کردہ کہ امر
جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بقصد باب برای مثل آن چیزی ست کہ گفتیم در بسبب

زیادت شرف باب برانچه ماقبل باب ست وابن حجر درین کلام اشاره می کند بقول سابق خود
درروایة فمن اراد العلم فلیأت الباب لا تقتضی الاعلمیة فقد یکون غیر الاعلم یقصد لما عنده
من زیادة الایضاح والبیان والتفرغ للناس ومقصود ابن حجر درین مقام آن ست که ثابت نماید
که امر جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مردم را برجوع سوی باب مدینهٔ علم بسبب آن ست
که نزد باب مدینهٔ علم زیادت ایضاح وبیان بود نسبت باساس وحیطان وسقف مدینهٔ علم و
باب مدینهٔ علم زیاده تر متفرغ بود برای افادهٔ مردم بالنسبة باساس وحیطان وسقف آن نه بسبب
آنکه باب مدینه زیادت شرف داشت براساس وحیطان وسقف واعلم بود نسبت بایشان و
این همان مقصود مردود وتاویل ضئیل ست که ماعن قریب بطلان آن را باوضح بیان ثابت
گردانیده وسخافت ورکاکت آنرا بدرجهٔ قصوی رسانیده ایم البته فرقی که هست این ست که
درماسبق مقصود ابن حجر از تاویل جملهٔ فمن اراد العلم فلیأت الباب بتقریر باطل زیادت ایضاح و
بیان وتفرغ للناس آن بود که باین جمله اعلمیت جناب امیرالمومنین علیه السلام از ابوبکر ثابت نشود
واینجا مطلوب او این ست که ازین جمله اعلمیت جناب امیرالمومنین علیه السلام از ابوبکر وعمر و
عثمان هیچ یک ثابت نشود واین مطلوب از مقصد سابق هم افسد واوهن ست وجمله وجوهی که
در رد کلام سابقش سطور ومزبور شده اینجا هم جاری ست وهیچ عاقلی تجویز نمیتواند کرد که معاذ الله
جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باوصف علم باین معنی که ابوبکر وعمر وعثمان اعلم از جناب
امیرالمومنین علیه السلام هستند ایشان را ترک نموده حکم رجوع بجناب امیرالمومنین علیه السلام
که غیر اعلم بود داده باشد چه این معنی صراحةً ترجیح مرجوح وتفضیل مفضول ست وبنابرین لازم می آید
که آنجناب عیاذاً بالله ارتکاب امری فرموده باشد که خلاف داب عقلا وعلما ومتدینین ست
وسراسر غش است وخلاف نصیحت بلکه خیانت صریحه می باشد ونیز لازم می آید که نعوذ بالله آنحضرت
مرتکب حیف صریح وجور فضیح بر اصحاب ثلثه گردیده باشد ونیز لازم می آید که آنحضرت در اقوال
وافعال خود متناقض بوده باشد زیرا که خود فرموده است کما سبق که هر که عامل کند عاملی را از
مسلمین واو می داند که در ایشان کسی هست که اولی ست ازو واعلم ست بکتاب خدا وسنت
نبی خدا پس بتحقیق که او خیانت کرده است خدا و رسول خدا وجمیع مسلمین را با وصف این ارشاد

ثلثه را که اعلم بودند گذاشته وجناب امیر المؤمنین علیه السلام را که غیر اعلم بود برای تعلیم امت
نصب فرموده وعلاوه بر اظهار مناقضه معاذ الله ارتکاب خیانت خدا وخود ومسلمین فرموده
وهر امری که مستلزم این کفریات شنیعه ولغویات فظیعه باشد در بطلانش اهل اسلام بلکه
اهل عقل ریبی ندارند وعذر زیادت ایضاح وبیان برای ترجیح غیر اعلم بر اعلم در فساد اظهر من الشمس
وابین من الامس ست وعذر زیادت تفرغ للناس ازان اوضح بطلانا واهوا نامی باشد زیرا که
اولا بسیار بعید ست که کسانی که حسب زعم ابن حجر اساس مدینهٔ علم وحیطان وسقف آن باشند
زیادت ایضاح وبیان نداشته باشند وآنکه باب مدینهٔ علم ست بر ایشان در ایضاح وبیان
مزیت داشته باشد واگر فرض هم کرده شود پس مجرد این زیادت جزئیه کی دافع آن قبائح کلیه
می تواند شد که در ترجیح غیر اعلم بر اعلم سابقا مبین شده وزعم زیادت تفرغ جناب امیر المؤمنین
علیه السلام برای مردم نسبت بثلثه هم باطل محض ست وتقریر آن سابقا گذشته وعلی الفرض
بچنین امر غیر قابل التفات التزام نقائص ترجیح غیر اعلم بر اعلم نمی توان کرد بالجمله عذری که
ابن حجر تراشیده است هرگز قابل قبول نیست ونزد صاحب بصیرت محتوم ومتیقن ست که امر جناب
رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم مردم را برجوع بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام و
ارشاد فرمودن فمن اراد العلم فلیات الباب مبنی برآن ست که جناب امیر المؤمنینؑ یقینا اعلم
بود وچون نزد آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم اعلمیت در ذات قدسی صفات آنجناب انحصار داشت
لهذا مردم را حکم رجوع بسوی آنجناب داد ووصول ایشان بسوی علم خود منحصر درین امر ساخت
وفرمود کذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب واز ینجا ظاهر گردید که اگر بالفرض
از جمیع اسقامی که در روایت دیلمی ست قطع نظر نمائیم وحسب اقتراح ابن حجر تسلیم کنیم که ابوبکر
وعمر وعثمان اساس وحیطان وسقف مدینهٔ علم هستند باز هم نفعی بحال اهل سنت نمی رسد زیرا که
بلالحاظ ارشاد باسداد آنحضرت خود بخود بر ارباب عقل واضح ست که مردم را وصول بمدینه بتوسط
اساس وحیطان وسقف هرگز ممکن نیست واگر ممکن هم شود موجب دخول در زمرهٔ سارقین و
متسورین می گردد پس منشاء عدم ارجاع مردم بسوی اساس وحیطان وسقف نقص وعدم قابلیت
این چیزها ست برای افادهٔ مردم وچون باب مدینه موضوع برای اتیان ست وایصال مردم بسوی مدینه

می نماید و کامل بالذات ست و هیچ نقصی ندارد و از هر جهت نافع می باشد لهذا ارجاع مردم بسوی
آن فرموده اند و ظاهر ست که بعد تحقیق این مطلب در کمال علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام
و تحقق اعلمیت آنجناب چه جای کلام ست والحمد لله علی ظهور خزی اهل الباطل کل الظهور
وابتلاءهم بما هو قاصمة الظهر بل قاصمة الظهور بالجمله نفی کردن ابن حجر اعلمیت باب مدینة علم را
و توجیه ناسوجه او در باب امر باتیان باب و انکار زیادت شرف باب بر اساس مفروض و
حیطان مزعومه و سقف موهوم بحدی واضح الفساد و ظاهر الانهدام ست که محتاج ببیان نیست و
ما انچه در ابطال و ایهان آن مرة بعد اولی و کرة بعد اخری بیان کرده ایم از قبیل تنبیه علی الواضحات
ست که بسبب مباهته ابن حجر بسوی آن ملجأ شده ایم اما انچه ابن حجر گفته لما هو معلوم ضرورة
ان کلا من الاساس والحیطان والسقف اعلی من الباب پس سراسر باطل و ناصواب و در بطلان و
فساد مثل نقش بر آب ست زیرا که اگر مقصود و مراد ابن حجر درین مقام از علو علو ظاهری حسی ست
پس آوردن ادعای علو اساس از باب مصادمت عیان و مخالفت حس و مباهته صریحه و مناکره فضیحه
است چه هر ذی بصری می بیند و می داند که اساس پست می شود و باب بلند و هر که درچنین امر
واضح بانکار پیش آید لائق خطاب نیست و هرگاه علو باب بر اساس ظاهر شد حسب استدلال خود
ابن حجر که علو را سبب زیادت شرف می گرداند زیادت شرف جناب امیر المؤمنین علیه السلام
بر ابوبکر متحقق گردید و اعلمیت آنجناب از ابوبکر علی رغم انف ابن حجر بحد وضوح و ظهور رسید
و ثانیا اگر مدار کار بر علو ظاهری محسوس بوده باشد پس شکی نیست درین که حیطان از اساس بلند می باشد
و سقف از انهم بلند تر پس بنابر زعم ابن حجر لازم می آید که عمر اعلم از ابوبکر و عثمان اعلم از عمر و ابوبکر
هر دو بوده باشد و هذا مع کونه خلاف الواقع لا یرضی به احد من هؤلاء المؤثرین للقعاقع
و اگر مراد ابن حجر از علو علو معنوی حقیقی ست پس بنای ادعای علو اساس و حیطان و سقف
بر باب بلا شک و ارتیاب منهدم و خراب ست چه هرگز مسلم نیست که این سه تا خواه بحالت
مجموعی گرفته شوند و خواه افرادی در علو معنوی بادنی مرتبه علو باب می رسند بلکه ثابت و محقق ست
که باب بمراتب عالیه لا تعد و لا تحصی ازین سه تا علو دارد و هر عاقلی که در ترکیب بدیع باب و منافع
و فوائد آن نظری کند بیقین می داند که علو معنوی حقیقی برای او حاصل و هر طالب مدینه

بفیض ناقتناهی او واصل ست واز همین جاست که اکابر علمای اهلسنت مکاذریت سابقا برای جناب
امیر المومنین علیه السلام بسبب باب مدینهٔ علم بودن آنجناب اعلمیت مطلقه ثابت می نمایند و
بتقریرات رشیقهٔ سدیده وتبیینات انیقهٔ سدیده که در بیان معانی حدیث مدینة العلم کرده اند
فضائل عظیمه وخصائص فخیمه برای آنجناب استنباط می فرمایند وتمامی آن مستنبط ومستخرج از
باب مدینه بودن آنجناب ست پس بحمد الله تعالی ثابت ومحقق گردید که علو معنوی حقیقی برای باب مدینه
حاصل ست نه برای اساس مفروض موهوم وحیطان وسقف مهدوم معدوم بالجمله اعلمیت
جناب امیر المومنین ع از ابوبکر بر تقدیر علو ظاهری وعلو معنوی هر دو حاصل ست وانکار ابن حجر
بی معنی محض می باشد وتعجب ست وکمال عجب از ابن حجر که خود در منح مکیه کما سبق اعتراف نموده آن
که حدیث مدینة العلم دلیل این معنی ستکه خداوند عالم خاص فرموده علی علیه السلام را از علم بچیزی
که از ان عبارات قاصرست ونیز در تطهیر الجنان این حدیث را نص بر اعلم بودن جناب امیر المومنین
علیه السلام وانموده لیکن درینجا از راه زیغ وعدوان وبهت دشنان از دلالت آن بر اعلمیت
آنجناب باصرار انکاری نماید ودست تمسک بموضوعات فضیحه ومفتریات قبیحه اسلاف خود
زده بایراد هفوات باطله وسقطات عاطله راه تفضیح وتقبیح خود می پیماید اما آنچه ابن حجر در
آخر کلام جالب المرام خود گفته وشذ بعضهم فاجاب بان معنی و علی بابها ای من العلو
علی حد قراءة هذا صراط علیّ مستقیم برفع علی وتنوینه کما قرأ به یعقوب پس واضح الفساد
والبطلان ظاهر الکساد والهوان ست چه ما بحمد الله تعالی سابقا بجواب اعور انکر کمال سخافت
ورکاکت این جواب ناصواب که مبنی بر تحریف کلام جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله الاطیاب
ست بوجوه موفوره بیان کرده ایم وثابت نموده ایم که بادی این تحریف سخیف خوارج هستند و
اهل سنت در انتحال این جواب واضح التباب کاسه لیسی ایشان می نمایند وباتباع کلاب النار
دراهای عوار وشنار خود می افزایند واز جملهٔ بدائع محیره آن ست که خود ابن حجر در منح مکیه کما
علمت سابقا اهتمام تمام در اظهار بطلان این تاویل ضئیل بکار برده چنانچه گفته واحتج بعض من
لا تحقیق عنده علی الشیعة بان علی اسم فاعل من العلو ای عال بابها فلا ینال لکل احد وهی
بالسفساف اشبه لا سیما فی روایة رواها ابن عبد البر فی استیعابه انا مدینة العلم وعلی بابها

فمن اراد العلم فلیأته من بابه اذ مع تحدیق النظر فی هذه الروایة لا یبقی تردد فی بطلان ذلک الرای فاستفده بهذا و ازین کلام ابن حجر نهایت توهین و تهجین این تاویل ضئیل و کمال تذلیل و تخجیل متمسک و متشبث بان واضح و لائح می گردد و وجوه مخازی و فضائح و اصناف مطاعن و مثالب که برای مجیب باین جواب ناصواب ازین کلام ابن حجر مستفاد می شود سابقا بجواب اعور افجر تفصیلا مذکور ساخته ایم و خود ناظر بصیر ازین کلام در می یابد که ابن حجر صراحةً کسی را که بمقابلهٔ حق احتجاج باین تاویل ضئیل کرده بلا تحرج و تاثم از زمرهٔ اهل تحقیق خارج فرموده و این تاویل را بسفساف اشبه وانموده و بالخصوص برای رد آن روایت استیعاب ذکر کرده و بعد آن افاده کرده که با تحدیق نظر درین روایت ترددی در بطلان این رای باقی نمی ماند و در آخر کلام ناظر را باستفادهٔ بطلان ازین تحدیق مامور ساخته ولی درین کلام صواعق چنان لی لسان و طی بیان بغرض ستر و کتمان وهن و هوان این تاویل بعمل آورده که محض بر اظهار شذوذ کسی که این جواب داده اکتفا کرده و تصریحی ببطلان این جواب هم نموده چه جای آنکه مبالغه در توهین و تهجین او نماید بلکه از راه حق پوشی و ناحق کوشی در صدد تقویت جواب این مجیب غیر مصیب بر آمده بگمان خود تائید و تسدید اسلوب آن بقراءت یعقوب در آیهٔ کریمه هذا صراط علی مستقیم نموده حالانکه بعد تصریح خود در منع مکیه ببطلان این رای و بودن آن اشبه بسفساف و خارج از تحقیق این تائید سخیف فائده بحال مجیب غیر مصیب نمی رساند و حرف پوچ او را بکرسی نمی نشاند و ازینجا هر منصف متامل بخوبی پی می تواند برد که انهماک این حضرات در جور و اعتساف بمقابلهٔ اهل حق و انصاف بچه حد رسیده و بساط اعتداد انحراف شان تا بکدام درجه مبسوط گردیده و مخفی نماند که چنانچه بحمد الله تعالی در حدیث مدینة العلم لفظ علی نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام ست همچنان در آیه وافی هدایه هذا صراط علی مستقیم نیز لفظ علی نام نامی آنجناب می باشد و لفظ صراط بسوی لفظ علی مضاف واقع شده است و همین ست قراءت اهل البیت علیهم السلام و پر ظاهر ست که چون قرآن در بیت اشرف ایشان نازل شده و این حضرات بمفاد اهل البیت ادری بما فی البیت اعلم و اخبر و اعرف و ابصر بقرآن هستند و بنص حدیث ثقلین اقتران شان بقرآن و اعلمیت ایشان بآن واضح و لائح گردیده است پس در رجحان قراءت ایشان

بر دیگر قرائت کدام مقام تامل ست خصوصا درین مقام که ماورای این قراءت دیگر قرائات بوجوه عدیده مرجوح ست و برای اثبات استقامت آن هنوز مفسرین را طریقی مستقیم بدست نیامده بلکه در بیان توجیه آن هر یکی بهک راهی می رود و هر واحدی طریقی علیحده اختیار می کند بخلاف این قراءت ماثوره از اهلبیت عصمت و طهارت که استقامتش مثل صراط مستقیم نهایت واضح و ظاهر و لائح و باهر ست و از عجائب آیات علو حق درین آیهٔ وافیة الهدایه آن ست که حسن بصری با وصف انحراف خود از صراط مستقیم و دین قویم این آیه را بهمین صراط مستقیم قراءت می کرده و بمشتمل بودن آن بر نام نامی امیر المومنین علیه السلام تصریح صریح می نمود و بتفسیر و تقریر مقصود و مرام خالق علام ازین کلام هدایت التیام در تشیید مبانی اتباع قراءت اهلبیت کرام علیهم آلاف التحیة و السلام می افزود علامهٔ جلیل ابو جعفر محمد بن علی بن شهر آشوب المازندرانی طاب ثراه که جلالت مرتبت و عظمت منزلت و صدوق اللهجه بودن آنجناب حسب اعتراف اکابر علمای اهل سنت در مجلد حدیث طیر دانستی در کتاب مناقب آل ابی طالب میفرماید ابو بکر الشیرازی فی کتابه بالاسناد عن شعبة عن قتادة سمعت الحسن البصری یقرء هذا الحرف هذا صراط علیٍّ مستقیمٌ قلت ما معناه قال هذا طریق علی بن ابی طالب و دینه طریق و دین مستقیم فاتبعوه و تمسکوا به فانه واضح لا عوج فیه ازین عبارت ظاهر ست که ابو بکر شیرازی در کتاب خود بسند خویش از شعبه و او از قتاده روایت کرده که او گفت شنیدم حسن بصری را که قراءت می کرد این حرف را هذا صراط علیٍّ مستقیم پس من گفتم باو چیست معنای آن پس گفت حسن بصری که معنای آن این ست که این طریق علی بن ابی طالب و دین آنجناب می باشد که طریق و دین مستقیم ست پس اتباع آن بنمائید و تمسک بآن کنید پس بدرستیکه آن واضح ست و هیچ انحراف دران نیست انتهی محصل الروایة و بحمد الله بعد ثبوت نام نامی جناب امیر المومنین علیه السلام در آیهٔ وافیة الهدایه هذا صراط علی مستقیم بنهایت وضوح ظاهر و باهر گردید که آنچه ابن حجر در آخر کلام خود از بعض اهل سنت در جواب حدیث مدینه نقل نموده و آنرا شاذ گفته هرگز قابل آن نیست که در باب آن بمحض شذوذ اکتفا کند و بلحاظ قرأت یعقوب آنرا محتمل وانماید بلکه براو لازم و واجب ستکه آنرا بنهایت تصریح و ایضاح و توضیح و افصاح باطل بحت و فاسد صرف بگوید و دست بجز

از تمسک بقرأت یعقوب بشوید و براه اذعان و یقین بمذکور بودن نام جناب امیر المومنین علیه السلام در آیهٔ صراط مستقیم بپوید بالجمله ازین مقام برار باب احلام کالشمس حین تنجاب عنها الغمام واضح و روشن شد که این جواب ناصواب مع تاییدنا سدید ابن حجر سراسر باطل و سخیف و بلاریب اتباع طریق ارباب تصحیف و تحریف ست و لعمر الله ان ما اثبتناه فی هذا الرقیم لنقض ما لفقه ابن حجر من القول السقیم یرمی اولیائه بالمقعد المقیم و یرسل علی قاطبة هفواته الرجم العقیم و یوضح للسائرین مناهج السبیل المقیم والله یهدی من یشاء الی صراط مستقیم **و باید دانست** که در عبارت مناقب ابن شهر آشوب رح مراد از کتاب ابی بکر شیرازی کتاب ما نزل من القرآن فی علی علیه السلام تصنیف ابو بکر محمد بن مومن الشیرازی ست و این کتاب را علامه ابن شهر آشوب رح از خود مصنف باجازه روایت می فرماید چنانچه علامه مذکور در صدر کتاب مناقب آل ابی طالب میفرماید وحدثنی محمود بن عمر الزمخشری بکتاب الکشاف والفائق و ربیع الابرار و اخبرنی الکیا شیرویه بن شهردار الدیلمی بالفردوس و انبأنی ابو العلاء العطار الهمدانی بزاد المسافر و کاتبنی الموفق بن احمد المکی خطیب خوارزم بالاربعین و ذوی لی القاضی ابو السعادات الفضائل و ناولنی ابو عبد الله محمد بن احمد النطنزی الخصائص العلویة و اجاز لی ابو بکر محمد بن مومن الشیرازی روایة کتاب ما نزل من القرآن فی علی علیه السلام و کثیرا ما اسند الی ابی العز کادش العکبری و ابی الحسن العاصمی الخوارزمی و یحیی بن سعدون القرطبی و اشباههم و کتاب ما نزل من القرآن تصنیف ابو بکر شیرازی از کتب معتمده و اسفار مستندهٔ اهل سنت می باشد بلکه از جملهٔ آن کتب ست که شاه عبد العزیز دهلوی مخاطب اصلی ما بر بودن آن از تصانیف اهل سنت کمال افتخار دارند و آن را دلیل ولای اهل سنت با اهلبیت اطهار علیهم السلام می انگارند چنانچه در حاشیه تعصب سیزدهم باب یازدهم تحفهٔ اثنا عشریه می فرمایند - ابن یونس که از عمدهٔ مجتهدین شیعه است در صراط المستقیم آورده که ابن جریر تصنیف کرده است کتاب یوم الغدیر را و ابن شاهین کتاب المناقب را و ابن ابی شیبه کتاب اخبار و فضائل آنحضرت را و ابو نعیم اصفهانی کتاب منقبة المطهرین را و ما نزل من القرآن فی فضل امیر المومنین و ابو المحاسن رویانی شافعی کتاب جعفریات را و موفق مکی کتاب الاربعین فی فضائل امیر المومنین و ابن مردویه کتاب ردّ الشمس فی فضائل علی و شیرازی

تزول القرآن فی شان امیر المؤمنین و امام احمد بن حنبل کتاب مناقب اہل البیت را و نسائی کتاب
مناقب امیر المؤمنین را و نطنزی کتاب خصائص علویه را و ابن المغازلی شافعی کتاب مناقب
امیر المؤمنین و سیمی کتاب المراتب العلیه و نصری کتاب درجات امیر المؤمنین را و خطیب کتاب حدائق را
و سید مرتضی گفته که از عمر بن شاهین شنیدم که می گفت جمع کرده ام از فضائل علی هزار جزء انتهی
نقلا عن ترجمته المسمی بانوار العرفان للمعین القزوینی الاثنا عشری پس انصاف باید داد که از شیعه
تصنیف این تصانیف در عالم نیست که متضمن فضائل امیر المؤمنین و اهلبیت باشد بلکه هر که
تتبع کتب شیعه نماید بیقین می داند که تمام علمای شیعه در نقل فضائل و مناقب امیر المؤمنین و زهرا
و حسنین کاسه لیس و خوشه چین اہل سنت اند در هر حال همین کتب نقل می آرند آری در حال ائمه
مابعد اگر چیزی داشته باشد محتمل است یدل علی ذلک کتاب کشف الغمه والفصول المهمه وغیرهما
من کتب هذا الفن انتهی این عبارت که خالی از دخل و تصرف شاه صاحب در اسماء بعض کتب و اعلام
بعض مصنفین نیست بصراحت واضح و مبین می نماید که شاه صاحب تصنیف کردن شیرازی کتاب
نزول القرآن فی شان امیر المؤمنین را مثل تصنیف کردن دیگر ائمه سنیه کتب مناقب اہل البیت
علیهم السلام را بکمال تبجح و تفاخر می فرمایند و آنرا دلیل ولای اہل سنت با اہل بیت علیهم السلام
و امی نمایند و این کتاب را هم مثل دیگر کتب مذکوره مختص باہل سنت می پندارند و وجود مثل آن را
در تصانیف شیعه روا نمی دارند بلکه از راه نهایت عجب گردن کبر دراز می سازند و شیعه را بسبب
نقل از آن ملقب بکاسه لیس و خوشه چین اہل سنت می نوازند و ناهیک بواحدة منها دلیلا علی عظمة
هذا الکتاب فکیف بکلها فانها حاسمة لداء الارتیاب و گمان مبرکه و صناعین اکیاس و
صناعین ارجاس در تحریف حدیث انا مدینة العلم برهمان کلمات موضوعه و فقرات مصنوعه که ابن حجر
دست تمسک بآن زده اکتفا و اقتصار ورزیده اند حاشا ثم حاشا بلکه بادنی تتبع واضح
و لائح می گردد که هنوز در انبان شان بسیاری از جملات بارده و بطلات شارده موجود است
که بوضع آن داد حمایت حمای اصحاب داده اند و بار امتنان عظیم بر اعناق غلاظ ایشان نهاده
و چون ذکر این هفوات درین مقام برای تعییر خصام و تشویر اغتام مناسب می نماید لهذا
بایراد آن می پردازم و باظهار شناعت و فظاعت آن ستر تخدیع و اضلال را مهتوک میسازم

باشند

پس باید دانست که بعضی از ارباب افترا و اصحاب اعتدا در حدیث مدینة العلم بعد ذکر جناب امیر المومنین علیه السلام حلقه بودن معاویه علیه ما یستحقه من عقوبات الهاویه افزوده اند و باین تخرص باطل ارواح خبیثهٔ نواصب شام و عثمانیهٔ لئام را ترویح نموده چنانچه در فردوس الاخبار که نسخهٔ عتیقهٔ آن در حرم محترم مدینهٔ منوره بنظر قاصر رسیده و تاریخ کتابت آن بست و هفتم ذی القعده سنه هشت صد و شصت و پنج می باشد مذکورست انا مدینة العلم و علی بابها و حلقتها معاویة و این افک شنیع و زور فظیع بحدی مستقبح و مستهجن ست که محتاج بیان نیست و بحمد الله تعالی سابقا از عبارت سخاوی در مقاصد حسنه دانستی که او این کذب واضح و بهتان لائح را بروایت انس از دیلمی نقل نموده و افاده کرده که آن ضعیف ست و الفاظ آن رکیک ست و ابن حجر نیز در فتاوی حدیثیه بتضعیف آن تصریح صریح نموده کما سبق پس کمال تعجب ست که چگونه مناوی با آنهمه نقد و تحقیق فائق روا داشته که این افترای عظیم را در کنوز الحقائق درج نماید حیث قال انا مدینة العلم و علی بابها و معاویة حلقتها (فر) ای اخرجه الدیلمی فی الفردوس و هرچند اخراج دیلمی هم این کذب و زور را نهایت مستهجن و مستقبح ست لیکن اجترای مناوی برادراج این افترا ازو بالاتری باشد زیرا که قبل ازو سخاوی و ابن حجر مکی مقدوحیت و مجروحیت آن مصرح و مبین نموده اند پس بعد این همه چشم پوشی ازان نموده و آنرا در کنوز الحقائق درج کردن بسیار بسیار قابل تعجب ارباب اعتبار و اختبارست و اگرچه افادهٔ سخاوی و ابن حجر مکی درباب رد این کذب مفتعل بخصوصه کافی و وافی ست لیکن نیز باید دانست که حسب افادات اکابر و اعاظم و اجله و افاخم سنیه احادیث فضائل معاویه جمله موضوع و باطل و از حلیهٔ صحت عاطل هست نزد ارباب تنقید و تحقیق بجز ذم و لوم مدحی برای او از جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم ثابت نشده ابن الجوزی در کتاب الموضوعات که نسخهٔ عتیقهٔ آن بخطّ عرب پیش نظر قاصر حاضرست گفته انبانا زاهر بن طاهر قال انبانا احمد بن الحسین البیهقی قال ثنا ابو عبد الله محمد بن عبد الله الحاکم قال سمعت ابا العباس محمد بن یعقوب بن یوسف یقول سمعت ابی یقول سمعت اسحق بن ابراهیم الحنظلی یقول لا یصح عن النبی صلی الله علیه و علی اله و سلم فی فضل معاویة بن ابی سفیان شیء انبانا هبة الله بن احمد الحریری قال انبانا محمد بن علی بن الفتح قال انبانا الدارقطنی قال حدثنا ابو الحسین محمد بن ابراهیم بن جعفر بن

ابطال زیادت موضوعه و معاویة حلقتها

حلقتها

بیان الرزاز قال ثنا ابو سعید الخرقی قال ثنا محمد ثنا عبد الله بن احمد بن حنبل قال سئلت ابی فقلت
ما تقول فی علی و معاویة فاطرق ثم قال اش قول فیهما اعلم ان علیا کان کثیر الاعداء ففتش
له اعداؤه عیبا فلم یجدوا فجاؤا الی رجل قد حاربه و قاتله فاطروه کیادا منهم له و ابن حجر
عسقلانی در فتح الباری شرح صحیح بخاری گفته تنبیه عبر البخاری فی هذه الترجمة بقوله ذکر و لم
یقل فضیلة و لا منقبة لکون الفضیلة لا تؤخذ من حدیث الباب لان ظاهر شهادة ابن عباس
له بالفقه و الصحبة دالة علی الفضل الکثیر و قد صنف ابن ابی عاصم جزءا فی مناقبه و کذلک
ابو عمر غلام ثعلب و ابو بکر النقاش و اورد ابن الجوزی فی الموضوعات بعض الاحادیث التی
ذکروها ثم ساق عن اسحق بن راهویه انه قال لم یصح فی فضائل معاویة شیء فهذه النکتة فی
عدول البخاری عن التصریح بلفظ منقبة اعتمادا علی قول شیخه لکن بدقیق نظره استنبط ما یدفع
برؤس الروافض و قصة النسائی فی ذلک مشهورة و کانه اعتمد ایضا علی قول شیخه اسحق و کذلک
فی قصة الحاکم و اخرج ابن الجوزی ایضا من طریق عبد الله بن احمد بن حنبل سالت ابی ما
تقول فی علی و معاویة فاطرق ثم قال اعلم ان علیا کان کثیر الاعداء ففتش اعداؤه له عیبا فلم
یجدوا فعمدوا الی رجل قد حاربه فاطروه کیادا منهم لعلی فاشار بهذا الی ما اختلقوه لمعاویة
من الفضائل مما لا اصل له و قد ورد فی فضائل معاویة احادیث کثیرة لکن لیس فیها ما یصح
من طریق الاسناد و بذلک جزم اسحق بن راهویه و النسائی و غیرهما و الله اعلم و عینی در عمدة القاری
گفته مطابقته للترجمة من حیث ان فیه ذکر معاویة و لا یدل هذا علی فضیلته فان قلت
قد ورد فی فضیلته احادیث کثیرة قلت نعم و لکن لیس فیها حدیث یصح من طریق الاسناد
نص علیه اسحق بن راهویه و النسائی و غیرهما و لذلک قال باب ذکر معاویة و لم یقل فضیلة و لا
منقبة و علامه ابن خلکان در وفیات الاعیان بترجمه نسائی صاحب کتاب السنن گفته قال محمد
بن اسحق الاصبهانی سمعت مشائخنا بمصر یقولون ان ابا عبد الرحمن فارق مصر فی آخر عمره
و خرج الی دمشق فسئل عن معاویة و ما روی من فضائله فقال اما یرضی معاویة
ان یخرج راسا براس حتی یفضل و فی روایة اخری ما اعرف له فضیلة الا لا اشبع الله بطنه و ابو الفداء
اسمعیل بن علی الایوبی در کتاب المختصر فی اخبار البشر بترجمه نسائی گفته ثم عاد الی دمشق فامتحن

لأن ظ

یدمغ ظ

فی معاویة وطلب منه ان یروی شیئاً من فضائله فامتنع و قال ما یرضی معاویة ان یکون
راساً براس حتی یفضل و ابوالحجاج مزی در تهذیب الکمال در ترجمهٔ نسائی نقلاً عن ابی بکر المامونی
آورده وقیل له وانا حاضر الا تخرج فضائل معاویة فقال ای شیء اخرج اللهم لا تشبع بطنه و سکت
و سکت السائل و نیز مزی در تهذیب الکمال بترجمهٔ نسائی گفته قال الحاکم ابو عبد الله الحافظ سمعت
علی بن عمر یقول کان ابو عبد الرحمن افقه مشائخ مصر فی عصره واعرفهم بالصحیح والسقیم من
الآثار واعلمهم بالرجال فلما بلغ هذا المبلغ حسدوه فخرج الی الرملة فسئل عن فضائل معاویة
فامسک عنه فضربوه فی الجامع فقال اخرجونی الی مکة فاخرجوه الی مکة وهو علیل وتوفی بها
مقتولاً شهیداً قال الحاکم ابو عبد الله ومع ما جمع ابو عبد الرحمن من الفضائل رزق الشهادة فی
آخر عمره حدثنی محمد بن اسحاق الاصبهانی قال سمعت مشائخنا بمصر یذکرون ان ابا عبد الرحمن
فارق مصر فی آخر عمره وخرج الی دمشق فسئل بها عن معاویة بن ابی سفیان وما روی من فضائله
فقال الا یرضی معاویة راساً براس حتی یفضل فما زالوا یدفعون فی حضنیه حتی اخرج من المسجد
ثم حمل الی مکة ومات بها و ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ نسائی نقلاً عن المامونی گفته سمعت
قوماً ینکرون علی ابی عبد الرحمن کتاب الخصائص لعلی رضی الله عنه وترکه تصنیف فضائل
الشیخین فذکرت له ذلک فقال دخلت دمشق والمنحرف عن علی بها کثیر فصنفت کتاب الخصائص
رجوت ان یهدیهم الله ثم انه صنف بعد ذلک فضائل الصحابة فقیل له وانا اسمع الا تخرج
فضائل معویة فقال ای شیء اخرج حدیث اللهم لا تشبع بطنه فسکت السائل قلت لعل هذه
منقبة معویة لقول النبی صلی الله علیه وسلم اللهم من لعنته او شتمته فاجعل ذلک له زکوٰة ورحمة
و نیز ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ نسائی گفته قال ابو عبد الله بن منده عن حمزة العقبی المصری
وغیره ان النسائی خرج من مصر فی آخر عمره الی دمشق فسئل بها عما جاء من فضائله فقال
الا یرضی راساً براس حتی یفضل قال فما زالوا یدفعون فی خصییه حتی اخرج من المسجد ثم حمل
الی مکة فتوفی بها کذا فی هذه الروایة الی مکة وصوابه الرملة و ابن الوردی در تتمة المختصر
بترجمهٔ نسائی گفته وعاد الی دمشق فامتحن فی معاویة وطلب منه ان یروی شیئاً من فضائله
فقال اما یرضی معاویة ان یکون راساً براس حتی یفضل و صلاح الدین صفدی در وافی بالوفیات

یرضی

بترجمۂ نسائی گفتہ وانکر علیہ قوم کتاب الخصائص لعلی رضی اللہ عنہ وترکہ تصنیفہ فضائل الشیخین
فذکر لہ ذلک فقال دخلت دمشق والمنحرف بہا عن علی کثیر فصنفت الخصائص رجاء ان یہدیہم
اللہ تعالی ثم صنف بعد ذلک فضائل الصحابۃ فقیل لہ الا تخرج فضائل معاویۃ فقال ای شئ
اخرج اللہم لا تشبع بطنہ فسکت السائل قال قلت لعل ہذا فضیلۃ لہ لقول النبی صلی اللہ
علیہ وسلم اللہم من لعنتہ وسببتہ فاجعل ذلک لہ زکوۃ ورحمۃ ونیز در وافی بالوفیات
گفتہ ولما خرج من مصر الی دمشق فی اخر عمرہ سئل عن معاویۃ رضی اللہ عنہ وما ذکر من
فضائلہ فقال لا یرضی راسا براس حتی یفضل فما زالوا یطعنون فی خصیتیہ حتی اخرج من المسجد
ثم حمل الی مکۃ وقیل الرملۃ وتوفی بہا و یافعی در مرآۃ الجنان بترجمۂ نسائی گفتہ وخرج الی دمشق
فسئل عن معاویۃ وما روی من فضائلہ فقال اما یرضی معاویۃ ان یخرج راسا براس حتی یفضل
وفی روایۃ اخری ما اعرف لہ فضیلۃ الا لا اشبع اللہ بطنک وتقی الدین الفاسی در عقد ثمین
بترجمۂ نسائی گفتہ قال الدارقطنی وکان افقہ مشائخ مصر فی عصرہ واعلمہم بالحدیث والرجال
فلما بلغ ہذا المبلغ حسدوہ فخرج الی الرملۃ فسئل عن فضائل معاویۃ فامسک عنہ
فضربوہ فی الجامع فقال اخرجونی الی مکۃ فاخرجوہ الی مکۃ وہو علیل وتوفی بہا مقتولا شہیدا
وابن حجر عسقلانی در تہذیب التہذیب بترجمۂ نسائی نقلا عن الحاکم گفتہ سمعت علی بن عمر یقول النسائی
افقہ مشائخ مصر فی عصرہ واعرفہم بالصحیح والسقیم واعلمہم بالرجال فلما بلغ ہذا المبلغ
حسدوہ فخرج الی الرملۃ فسئل عن فضائل معاویۃ فامسک عنہ فضربوہ فی الجامع فقال
اخرجونی الی مکۃ فاخرجوہ وہو علیل وتوفی مقتولا شہیدا ونیز ابن حجر در تہذیب بترجمۂ نسائی
گفتہ وقال ابو بکر المامونی سئلتہ عن تصنیفہ کتاب الخصائص فقال دخلت دمشق والمنحرف
بہا عن علی کثیر فصنفت کتاب الخصائص رجاء ان یہدیہم اللہ تعالی ثم صنف بعد ذلک
کتاب فضائل الصحابۃ وقرأہا علی الناس وقیل لہ وانا حاضر الا تخرج فضائل معویۃ فقال ای
شئ اخرج اللہم لا تشبع بطنہ وسکت السائل وعبد الرؤف مناوی در فیض القدیر
بترجمۂ نسائی گفتہ دخل دمشق فذکر فضائل علی فقیل لہ فمعویۃ قال ما کفاہ ان یذہب راسا
براس حتی یذکر لہ فضائل فدفع فی خصیتیہ حتی اشرف علی الموت فاخرج فمات فی الرملۃ

او فلسطین سنة ثلث وثلثمائة وحمل للمقدس او مكة فدفن بين الصفا والمروة وشيخ
عبد الحق دهلوی در رجال مشکوة بترجمهٔ نسائی گفته قال الامير جمال الدين المحدث عن الشيخ
الامام عبد الله اليافعي انه ذكر في تاريخه ابو عبد الرحمن احمد بن شعيب النسائي صاحب المصنفات
ومقتدى زمانه سكن مصر ثم جاء بدمشق فقال له اهل تلك الناحية يوما في المسجد
ما تقول في معاوية وما ورد في فضله فاجاب اما يرضى معاوية ان يخرج عن الاسلام حتى يفضل
وفي رواية قال لا اعرف له فضيلة الا لا اشبع الله بطنه فقاموا الناس ووقعوا فيه واهانوه
فضربوه وجروه من المسجد واذ عيوه برملة فمرض فمات بذلك وفي رواية اذهبوه بمكة
فمرض ومات بمكة ودفنوه بين الصفا والمروة وابن تيميه حرانی در منهاج گفته ومعاوية ليس
له بخصوصه فضيلة في الصحيح لكن قد شهد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم حنينا والطائف
وغزوة تبوك وحج معه حجة الوداع وكان يكتب الوحي فهو ممن ائتمنه النبي صلى الله عليه وسلم
على كتابة الوحي كما ائتمن غيره من الصحابة ونیز ابن تیمیه در منهاج گفته بل قد رووا في فضائل
معاوية احاديث كثيرة وصنف في ذلك مصنفات واهل العلم بالحديث لا يصححون لا هذا
ولا هذا وعلاوه برین اگر بنظر تامل بنگری خواهی دانست که بالخصوص حدیث حلقه معنی
نیز سراسر باطل و مضمحل و فاسد و متخزل ست زیرا که اولا مدینه را مطلقا احتیاجی بسوی حلقه نیست
واحدی از عقلا حلقه را بسوی مدینه نسبت نکرده ومن ادعى فعليه البيان وعلينا دمغ راسه
بمقمعة البرهان ثانیا مدینهٔ علم را بالخصوص احتیاجی بحلقه نیست ومن اراد تاثيد هذا الافك
فعليه ان ياتي بدليل وليس له الى اخر الدهر من سبيل ثالثا اثبات حلقه مثل معاویه برای
مدینهٔ علم نقص صریح وعیب فضیح مدینهٔ علم ست وجسارت نمی کند بران مگر کسی که خارج از ایمان
بلکه خارج از شعور هم باشد رابعا اثبات احتیاج مدینهٔ علم بسوی حلقه مزلزل سمت اسلام از مدعی
آن ست زیرا که مستلزم آن ست که معاذ الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم در علم احتیاج
بسوی معاویه داشته وهذا مما يهدم اركان الدين خامسا اگر معاویه حلقهٔ مدینهٔ علم بوده باشد
لازم می آید که او حظی وافر از علم داشته باشد حالانکه جهل او از احکام شرعیه وضلال واز آداب عرفیه
فضلا عن المعارف العالية والحقائق السامية جای شک وریب نیست پس ظاهر گردید که این

افترای جسیم نهایت باطل ست و علیهم ساد سا معاویه از جهت مطاعن عظیمه و شنائع جسیمه و مثالب جمه کثیره و معائب دفره وفیره خود که تبدی الالوان در تشیید مطاعن مذکورست هرگز قابلیت آن ندارد که او را اتصالی بجناب نبوی حاصل بوده باشد پس چگونه می تواند گفت که او حلقه مدینه علم بوده سابعا اگر گفته شود که مراد درین حدیث مفتعل از حلقه حلقه ها معاویه حلقه بابها معاویه است و مضاف الیه محذوف ست پس آنهم باطل ست زیرا که احتیاج باب مدینه علم مثل احتیاج خود مدینه علم بسوی حلقه در بطلان اظهر من الشمس و ابین من الامس ست تا آنکه نسبت این حلقه جهالت نصاب بسوی باب مدینه علم نهایت تهجین و توهین باب ست و اقدام نمی کند بران مگر کسی که خود خارج از حلقه عقل و دین و بیرون از دائره فهم و یقین بوده باشد تاسعا قطع نظر از جهل معاویه بجهت دیگر قبائح شنیعه و فضائح فظیعه قابل آن نیست که او را اتصالی بباب مدینه علم حاصل بوده باشد پس حلقه بودن او یقینا بیّن الفساد و واضح الانهدام خواهد بود عاشرا مباینت و مفارقت معویه غاویه از جناب امیر المومنین علیه السلام و حسد و عناد و حقد و لداد او با آنجناب و نصب حرب و جدال و اقامه فتنه بغی و قتال نه چنان ست که قابل ستر و اخمال بوده باشد و بعد این ادعای اتصال او با آنجناب و بودن او مثل حلقه بر باب سراسر باطل و ناصواب و بلاریب مثل نقش بر آب ست و ماورای این نیز وجوه بسیاری برای بطلان این افک واضح التباب موجودست که اشاره بآن و لو اجمالا نیز مفضی بتطویل و اطناب می گردد و عاقل بصیر خود بی باستخراج آن می برد و از جمله عجائب مزخرفات شنیعه و غرائب خزعبلات فظیعه آن ست که چون بعض این افاکین اغمار و خراصین اشرار دیدند که حضرات ثلثه از علم جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم بمراحل قاصیه دور و از نیل این مرتبه عالیه رفیعه بغایت قاصر و مقصور هستند و بعد شان از ساحت علم و عرفان نهایت معروف و مشهور و مجانبت ایشان از درک مسائل واضحه و معارف لائحه منقول و ماثورست و محرومیت شان برای مدینه علم بحیثیت محراب و اساس و حیطان و سقف فضلا عن الحلقة الموهونة الواضحة الهوان و السخف راست نمی نشیند و احدی از ارباب عقل و فهم این گونه هفوات ساقطه و سقطات هابطه را قابل قبول نمی بیند ناچار برای ترویج

متاع کذب وزور رنگی دیگر ریختند و در تنفیق باطل مهجور حیلهٔ دیگر برانگیختند و سلسلهٔ دین وایمان را بافتعال بین مستفظع از هم گسیختند و بداماں انتحال خیلی مستشنع آویختند و بلامحابا بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم افترا کردند که نعوذ بالله آنجناب فرموده انا مدینة الصدق وابوبکر بابها وانا مدینة العدل وعمر بابها وانا مدینة الحیاء وعثمان بابها وانا مدینة العلم وعلی بابها و این کذب باطل چنانچه می بینی برای آن وضع کرده اند که در متاخرین ایشان مشهور شده که ابوبکر در صدق بیش از همه اصحاب بود وعمر در عدل بالاتر از همه شان بود وعثمان در حیا اکمل از همه بود وجناب امیرالمومنین علیه السلام در علم فاضلتر از جمله اصحاب بود پس واضع این کذب ظاهر فضحه الله فی الیوم الآخر خواست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم را تنها یک مدینه بلکه بمنزلهٔ چهار مدینه بگذارد و چهار یار را بمنزلهٔ چهار باب آن چهار مدینه بدارد لیکن عجیب آنست که بعض اهل سنت باین مصلحت واضحه واضع مدحور پی نمی برند و بذکر حدیث سراسر بی اساس باین کذب بی التباس راه غفلت وسفاهت می سپرند معین الدین بن خواجه خاوند محمود الخوارزمی النقشبندی در کتاب گنج سعادت که نسخهٔ عتیقهٔ آن پیش نظر قاصر حاضر ست در فضائل خلفای اربعه می آرد قال علیه السلام انا مدینة العلم وابوبکر اساسها وعمر حیطانها وعثمان سقفها وعلی بابها گفت رسول صلی الله علیه و آله وسلم من مدینهٔ علمم وابوبکر بنیاد اوست وعمر چهار دیوار او وعثمان سقف اوست وعلی باب اوست قال علیه والسلام انا مدینة الصدق وابوبکر بابها وانا مدینة العدل وعمر بابها وانا مدینة الحیاء وعثمان بابها وانا مدینة العلم وعلی بابها رسول گفت صلی الله علیه و آله وسلم من شهر صدقم وابوبکر در اوست ومن شهر عدلم وعمر در اوست ومن شهر حیایم وعثمان در اوست ومن شهر علمم وعلی در اوست انتهی کلام الخوارزمی النقشبندی وشناعت وفظاعت ورکاکت وسخافت این دروغ بیفروغ بر هر ناظر متامل واضح وآشکار ست ونااستواری آن نزد هر فاقد البصیر کالصبح عند الاسفار لیکن عجب ست که بعضی از علمای اهل سنت بمزید جسارت وجرات باین افترای باطل استدلال نیز مینمایند واین کذب ظاهر وبهتان باهر را دلیل افضل بودن هر یکی از خلفای اربعه از دیگری باعتبار وصفی وا مینمایند چنانچه شیخ رجب بن احمد التیری در کتاب الوسیلة الاحمدیة

والذریعة السرمدیه فی شرح الطریقة المحمدیة در مبحث تفضیل گفته ونحن نقول الاولی فی تفضیل الخلفاء

الاربعة ان کل واحد منهم افضل من الاخر باعتبار الوصف الذی اشتهر به لان فضیلة الانسان لیست

من حیث ذاته بل باعتبار اوصافه وقد قال علیه السلام انا مدینة الصدق وابوبکر بابها

وانا مدینة العدل وعمر بابها وانا مدینة الحیاء وعثمان بابها وانا مدینة العلم وعلی بابها رواه

الزاهدی فی کتابه عن بعض الافاضل وعلی هذا نقول ان ابابکر الصدیق افضل الصحابة باعتبار کثرة

صدقه واشتهاره فیما بینهم وبعده عمر افضلهم من جهة العدل وعثمان افضلهم من جهة الحیاء وعلی افضلهم

من جهة العلم واشتهاره به وبهذا یستقیم النظام ویتم الکلام و ازین کلام سخافت انضمام خبیر با معان

وانعام هر قدر تعجب نماید رواست زیراکه اولا در مبحث تفضیل اختیار این معنی که هر واحد از خلفای اربعه

افضل از دیگری می باشد باعتبار وصفی که بآن مشتهر شده قول مخترعست که اصلا در کتب عقائد و

اسفار کلام اهل سنت مذکور نیست پس اختراع آن از قبیل خرق اجماع مرکب خواهد بود ثانیا

در مقام دلیل ادعای این معنی که فضیلت انسان از جهت ذات او نیست بلکه باعتبار اوصاف

اوست ربطی بمطلوب ندارد زیراکه اگر تسلیم هم کرده شود که فضیلت انسان مطلقا از جهت ذات او

اصلا نیست بلکه از جهت اوصاف اوست پس ازین معنی کجا لازم می آید که جناب امیر المؤمنین علیه السلام

از خلفای ثلثه در جمله صفات افضل علی الاطلاق نبوده باشد یا آنکه چنانچه مزعوم اهل سنت ست

در خلفای اربعه ترتیب فضیلت مطلقه بترتیب خلافت فرض نکرده آید ثالثا احتجاج بحدیث

کذب انا مدینة الصدق الخ که اثری ازان در کتب موضوعات هم نیست فضلا عن الصحاح

والمسانید المعتبرة در مثل این مبحث معرکه آرا که محل نزاع عظیم فریقین ست از جمله صنائع بدیعه و

شنائع فظیعه میباشد رابعا در مقام حواله این خبر مجهول اظهار این معنی که زاهدی آنرا در کتاب

خود از بعض افاضل روایت کرده از عجائب مستغربات وغرائب مستطرفات ست زیراکه زاهدی

و کتاب او وهمچنین بعض افاضل مصداق ظلمات بعضها فوق بعض هستند و نزد محققین امثال این

عزو و اسناد سراسر مبنی از وهن و فسادست وخامسا بعد ذکر این کذب صریح و افک فضیح

ادعای این معنی که ابوبکر افضل صحابه است باعتبار کثرت صدق خود و مشهور بودنش بآن در میان

ایشان بنای فاسد علی الفاسد و ارتکاب تقول سورث مفاسدست زیراکه افضلیت ابوبکر

ولو در باب صدق باشد بر سائر اصحاب سراسر باطل و از حلیه صحت عاطل ست سبحان الله مگر احدی از ارباب حلوم و عقول باور هیتوان کرد که ابوبکر عیاذا بالله از جناب امیر المومنین علیه السلام صادق تر بود حاشا و کلا بلکه کسی که ادنی توجهی بارشادات جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم داشته باشد هرگز ابوبکر را صادق تر از شیعیان جناب امیر المومنین علیه السلام نخواهد دانست فضلا عنه علیه السلام زیرا که ارشاد جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم در حق حضرت ابی ذر ما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء اصدق لهجة من ابی ذر معروف و مشهور ست و بودن حضرت ابی ذر از خلص شیعیان جناب امیر المومنین علیه السلام اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و بعد التفات باین حدیث ثابت محقق اصلا کار مومنی نیست که آنرا پس پشت اندازد و باوجود آن افک مجعول انا مدینة الصدق و ابوبکر بابها را دست آویز خود سازد و بر بنای آن ابوبکر را اصدق از حضرت ابی ذر روا نماید و در استیجاب عذاب و عقاب الی اقصی الغایة بیفزاید و علاوه برین در ما سبق دانستی که از حدیث صحیح مسلم بصراحت ثابت ست که جناب امیر المومنین علیه السلام ابوبکر را در باب واقعه میراث جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم کاذب و آثم و غادر و خائن می دانستند پس بعد این شهادت صادقه چگونه عاقلی می توان گفت که معاذ الله ابوبکر اصدق صحابه بود و بکثرت صدق در میان صحابه شهرت داشت هل هذا الا مصادمة العیان والتقول بما لم ینزل الله به من سلطان سادساً بر بنای این کذب مجعول و افک منحول ادعای این معنی که عمر از جهت عدل افضل صحابه بود عین عدول از نهج حق واضح و میل بسوی باطل فاضح می باشد زیرا که هیچ دلیلی الی الآن عدل تقدیری حضرت عمر هم ثابت نشده فضلا عن التحقیق بلکه از وقائع لا تعد و شواهد لا تحصی نهایت ظلم و جور آن معدن عدوان البته ظاهر و باهر ست کما فصل فی کتب الاصحاب و منها کتاب تشیید المطاعن الفالع لنصاب النصاب پس از انهمه شواهد و دلیل رو گردانیدن و بمزعوم خود بر بنای این خبر موضوع حضرت عمر را از جهت عدل افضل اصحاب باثبات رسانیدن خیالی ست محال که در بطلان همرنگ سراب ست و بسبب معاندت صریحه حق و صواب جالب انواع تبار و تباب سابعاً بر بنای این اختراع مبین البطلان ظاهر الهوان حضرت ثالث را از جهت حیا افضل اصحاب وا نمودن

و در اظهار حیای خود افزودن ست چه قطع نظر از انکه این زور مفتعل و کذب منتحل قابل ادنی وثوق
نیست اصلا بدلیلی صالح رجحان حضرت ثالث در حیا بر سائر اصحاب جناب رسالت مآب صلی
الله علیه و آله الاطیاب ثابت نشده بلکه برعکس آن نهایت بی شرمی و غایت بی آزرمی حضرت
ایشان در وقائع بی شمار خصوصا در وقعات ظلم و جور بر اکابر اصحاب جناب رسالت مآب
صلی الله علیه و آله وسلم مثل حضرت ابی ذر و حضرت عمار و ابن مسعود وغیرهم چنان ظاهر و طشت
از بام افتاده شده که اصلا در ان انکار منکری و جحد جاحدی موثر نمی تواند شد و همچنین آنچه
از ایشان در باب ایثار اقارب و استبداد باموال و تعطیل حدود و واقعات مخزیه و خطوب مفظعه
بظهور رسیده بنحوی مباین و منافی حیاست باشد که هرگز کسی که ادنی بهره از حیای ایمانی داشته باشد
انکار آن نمی تواند کرد و قد تکفل لا یضاح شطر من تلک المشائن کتاب تشیید المطاعن
پس بالالحاظ این همه امور بر بنای این کذب و زور ادعای افضل بودن حضرت ثالث از جهت
حیا آغاز نهادن چقدر رو داد حیا دادن و در پی هتک ناموس خود افتادن ست ثامنا اظهار
افضل بودن جناب امیر المومنین از جمله اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم از جهت علم
اگرچه حرف حق و صواب ست لیکن حصر افضلیت آنجناب درین جهت و نفی افضلیت از
جهات دیگر خصوصا صدق و عدل و حیا چنانچه مزعوم مشئوم شیخ رجب ست محل کمال عجب ست
زیرا که در محل خود بدلائل متکاثره و براهین متضافره ثابت و مبرهن گردیده که جناب امیر المومنین
علیه السلام از جمیع اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم از هر جهت افضل بوده
بلکه بادله مبرهنه و شواهد محکمه محقق شده که آنجناب سوای جناب رسالت مآب صلی الله علیه و
آله وسلم از جمله انبیا و مرسلین سلام الله علیهم اجمعین هم افضل بوده کما سبق بیانه فی مجلد
آیة المباهلة و سیأتی انشاء الله تعالی مزید تحقیق لذلک فی المجلد الآتی الکافل ببیان حدیث
التشبیه پس چگونه متعدی در قصر تفضیل آنجناب بر اصحاب و آنهم با فضلیت از یک جهت
هم خیال شیخ رجب خواهد گردید و بنفی افضلیت از جهات دیگر معانده حق صریح و ایثار باطل قبیح
بهر خود خواهد گزید تاسعا استدلال بر افضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام از جهت علم
بر بنای این خبر محرف مصنوع درست نیست زیرا که فرمودن جناب رسالتمآب صلی الله علیه و

آله وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها را در ذیل خبر مفتعل انا مدینة الصدق الخ هرگز ثابت نشده آری این کلام هدایت التیام را آنجناب مرة بعد اولی وکرة بعد اخری در مقامات مختلفه بالانفراد بیان کرده وهرگز آنرا بحالت انضمام بچنین الحاقات باطله وافتراءات عاطله که محرفین در حق ثلثه وغیرهم افزوده اند وازراه جسارت نسبت آن بآنحضرت نموده اند ارشاد نفرموده پس از اصل حدیث انا مدینة العلم وعلی بابها که بالانفراد بحد تواتر رسیده وصحیح وسالم از غوائل تحریف وتلفیف ست اعراض ورزیدن وآنرا بحالت تحریف وانضمام بمفتریات صریحه ومختلفات فضیحه برای احتجاج برگزیدن چگونه نزد ارباب انصاف مقبول خواهد گردید وبچه عنوان این صنیع شنیع که سراسر حیف ظاهر از جائر متجاهر ست بحد استقامت خواهد رسید عاشراً اگر ازین همه درگذریم وبفرض محال این افک صریح الافتعال را تسلیم هم نمائیم باز هم مطلوب اهل حق که افضلیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام ست از دست نمی رود وانچه شیخ رجب خواسته است که فضل آنحضرت را فضل جزئی وانماید درست نمی شود بیانش آنکه این خبر مجعول علی حال التحریف هم دلالت دارد که جناب امیر المومنین علیه السلام باب مدینهٔ علم بوده وپر ظاهر ست که باب مدینهٔ علم بودن موجب اعلمیت ست واعلمیت موجب افضلیت ست علی الاطلاق کما سبق بیانه غیر مرة حسب افادات المحققین اولی الافلاق وقد شید بنیانها نصوص کلام الملک الخلاق وفصوص اخبار النبی الراکب للبراق صلی الله علیه وآله ما تعاقب الاصیل والاشراق وعلاوه برین از افادات سابقه وتحقیقات سالفه علمای اعلام سنیه متعلق بحدیث مدینة العلم واضح وآشکار گردیده که اینحدیث شریف بوجوه عدیدهٔ اخری دلیل افضلیت مطلقهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام ست پس بعد ملاحظهٔ آن چگونه می توان گفت که ارشاد باسداد جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها موجب افضلیت جزئیهٔ مقیده است نه افضلیت کلیهٔ مطلقه بالجمله انکار از افضلیت مطلقهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام واعتراف بافضلیت آنجناب من حیث العلم که از شیخ رجب بعد وقوع در دام تزویر افاکین بر تغریر صادر شده مصداق فر من المطر ووقف تحت المیزاب ست زیرا که هرگز عاقلی نمی توان گفت که افضلیت حاصله از جهت علم افضلیت مطلقه نیست وچگونه متاملی تفوه باین مطلب تواند کرد حالانکه در کمال وضوح ست که علم راس ورئیس فضائل و

مستتبع قاطبه ملکات فاضله و صفات حسنه میباشد و مدار تفاضل بر علم ست و فضل بغیر علم قابل اعتداد نیست لیکن چون محرفین خلاعت شعار و مؤلفین رقاعت آثار بهرهٔ از عقل و فهم ندارند لهذا از فرط سفاهت بلاهت میخواهند که بذریعهٔ کذب و افتعال و تخرص و انتحال دل خود را خوش کنند و برای رؤسا و متبوعین خود ماورای علم بعض صفات دیگر فرض نموده رجحان شان را در ان صفات بر ثقلین ترویج دهند و نمیدانند که اینگونه تزویرات باطله از مقصود نمیکشاید و جز خزی و خسار چیزی نمی افزاید بالجمله لو اصغیت حدیث مدینة العلم و اصغیت بدو اینجا قدرت قادر متعال تماشا کردنی ست که چگونه اهل کذب و افترا در حال انهماک شان در تجاسر و اجترا ذلیل و خوار فرموده و حق ابلج را بر باطل لجلج علو تمام و تفوق مالا کلام عطا نموده علی کل حال محل کمال عجب ست که چگونه شیخ رجب در استدلال خود باین امر ظاهر بین و سقم بادی غیر مبین ملتفت نگردیده از راه کثرت غرارت و قلت بصارت بافک شنیع و زور فظیع بمیل کلی گرویده و با اینهمه غفلت واضحه و زلت فاضحه ادعای استقامت کلام و تمامیت مرام نموده در حیرت ارباب خبرت الی اقصی الغایة افزوده و از جملهٔ عجائب این ست که ابن حجر مکی در منح مکیه خواسته که استدلال اهل حق را بحدیث انا دار الحکمة بتفوه طیبی دفع نماید و آنچه در مقابل اهل حق سرائیده مستحسن انگاشته نقل نموده خوش میباشد چنانچه در منح مکیه جائیکه حدیث انا دار الحکمة و حدیث انا مدینة العلم را مستند دانسته و یکجا بران کلام کرده میگوید و ما احسن قول بعض الحفاظ فی ابی معاویة احد ثقات المتکلم فیهم بما لا یسمع هو ثقة مأمون من کبار المشائخ وحفاظهم وقد تفرد به عن الاعمش فکان ماذا وای استحالة فی ان صلی الله علیه وسلم یقول مثل هذا فی حق علی وقول بعض المحققین تمسک الشیعة بهذا الحدیث علی ان اخذ العلم والحکمة مختص بعلی لا یتجاوزه الی غیره الا بواسطته لان الدار انما یدخل الیها من بابها ولا حجة لهم فیه اذ لیس دار الجنة باوسع من دار الحکمة ولها ثمانیة ابواب انتهی و این کلام وهن انتظام که ابن حجر آنرا از بعض محققین نقل نموده همان کلام طیبی ست که در کاشف شرح مشکوة آنرا سر درج نموده و ما بعون الله المنعام بتفصیل تمام آنرا در ماسبق نقض و ابطال کرده ایم و طریق رد و توهین آن باقدام تحقیق و تبیین سپرده فلیکن منک علی ذکر و این تهافت و تناکر و تناقض و تنافر بهم دیدنی ست که ابن حجر در مقام کلام فاسد النظام طیبی انجح قبول و ارتضا نقل میفرماید و آنرا کلام بعض محققین وانموده عظمتش بر ناظر قاصر ثابت مینماید و این معنی چنانچه می بینی صراحة کاشف از ان ست که نزد ابن حجر تعدد ابواب دار حکمت امر صحیح ست و دار حکمت کم از کم مثل دار جنت ابواب ثمانیه دارد و این ابواب حسب مزعومات این حضرات اصحاب ثلثه و دیگر اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم میباشند حالانکه قبل ازین

خود ابن حجر در ابتدای کلام خود درهمین کتاب منح مکیه تصریح صریح بحدیث انا دار الحکمة وحدیث انا مدینة العلم را
دلیل اختصاص خداوند عالم جناب امیر المومنین علیه السلام را از علم بچیزیکه عبارات از ان قاصر میشود دانسته
حیث قال تنبیه مما یدل علی ان الله سبحانه وتعالی اختص علیا من العلوم بما تقصر عنه العبارات قوله صلی الله علیه
وسلم اقضاکم علی وهو حدیث صحیح لا نزاع فیه وقوله انا دار الحکمة وروایة انا مدینة العلم وعلی بابها
و پر ظاهرست که بعد این اعتراف صریح و اقرار صحیح که مفید اختصاص شرف بابیت دار الحکمة ومدینة العلم
بجناب امیر المومنین علیه السلام ست باز کلام طیبی را نقل کردن و آن را مرضی ومقبول
وانمودن وادی تهافت وتنافر باقدام تناقض وتناکر پیمودن ست و از امثال این مقامات
زیغ واعوجاجی که در قلوب وصدور این حضرات مضمر ومکنون ست در نهایت انجلا میرسد و متحقق
می گردد که این حضرات با وصف اعتراف بمضامین حقه صحیحه وتکلم بکلمات خالصه نصیحه چگونه بسوی
باطل لجلج ومخلج اعوج تقهقری نمایند وارباب امعان وبصیرت را حیرت بر حیرت می افزایند مع القصه
انچه ابن حجر درینجا از طیبی نقل کرده و استحسان آن نموده بطلان آن از افاده خود ابن حجر واضح
وعیان ست فکیف که در ما سبق بعون الله المنعام بوجوه عدیده وبراهین سدیده کمال سقوط وانخزال
وانجذام وانخلال آن [illegible] فراجعه ان شئت کرة اخری فهو بالامعان والتثبت احسن
واحری وازجمله بدائع مستشنعه وشنائع مستفظعه آنست که ابن حجر مکی در فتاوای حدیثیه
حدیث مدینة العلم را مقتضی افضلیت جناب امیر المومنین علیه السلام ندانسته کلامی عجیب نامربوط
درین باب آورده چنانچه بعد ذکر حدیث مدینة العلم گفته ولیس مقتضیا لافضلیته علی ابی بکر و
(ای علی علیه السلام ۱۲)
عمر وعثمان رضی الله عنهم فقد صح عنه ای عن علی نفسه خیر الناس بعد النبی صلی الله علیه وسلم
ابو بکر ثم عمر ثم رجل آخر فقال له ابنه محمد رضی الله عنهما ثم انت یا ابت فقال ما ابوک الا
رجل من المسلمین ومن ثم اجمع اهل السنة من الصحابة والتابعین فمن بعدهم علی ان افضل
الصحابة علی الاطلاق ابو بکر ثم عمر رضی الله عنهما والله سبحانه وتعالی اعلم واینکلام سخافت نظام
ابن حجر ماخوذ از تقریر سراسر تغریر سخاوی ست که در ما سبق بحمد الله تعالی بطلان وهوان آن ودیکی
و بنهایت سقوط وانخرام وتقصم وانجذام آن وارسیدی پس لازم نیست که درین مقام باز اعادهٔ
جواب آن نمائیم بلکه مناسب آنست که ناظر بصیر خود رجوع بجواب مذکور نماید و در تبصر واستبصار خود بملاحظهٔ آن بیفزاید

وملا علی قاری کہ عصبیت حروریت را باحمیت حنفیت جمع کردہ است در شرح حدیث انا دار الحکمۃ مرتکب تخلیط عجیب وتسویل غریب گردیدہ چنانچہ در مرقاۃ شرح مشکوۃ گفتہ

وعنہ ای عن علی قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انا دار الحکمۃ وفی روایۃ انا مدینۃ العلم وفی روایۃ المصابیح انا دار العلم وعلی بابہا وفی روایۃ زیادۃ فمن اراد العلم فلیأتہ من بابہ والمعنی علی باب من ابوابہا ولکن التخصیص یفید نوعا من التعظیم وہو کذلک لانہ بالنسبۃ الی بعض الصحابۃ اعظمہم واعلمہم ومما یدل علی ان جمیع الاصحاب بمنزلۃ الابواب قولہ صلی اللہ علیہ وسلم اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم مع الایماء الی اختلاف مراتب انوارہا فی الاہتداء ومما یحقق ذلک ان التابعین اخذوا انواع العلوم الشرعیۃ من القراءۃ والتفسیر والحدیث والفقہ من سائر الصحابۃ غیر علی رضی اللہ عنہ ایضا فعلم عدم انحصار البابیۃ فی حقہ اللہم الا ان یختص بباب القضاء فانہ ورد فی شانہ انہ اقضاکم کما انہ جاء فی حق ابی انہ اقرؤکم وفی حق زید بن ثابت انہ افرضکم وفی حق معاذ بن جبل انہ اعلمکم بالحلال والحرام ومما یدل علی جزالۃ علمہ ای علی علیہ السلام ۱۲ ما فی الریاض عن معقل بن یسار قال وضأت رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فقال ہل لک فی فاطمۃ تعودہا فقلت نعم فقام متوکئا علی فقال انہ سیحمل ثقلہا غیرک ویکون اجرہا لک قال فکانہ لم یکن علی شیء حتی دخلنا علی فاطمۃ فقلنا کیف تجدینک قالت لقد اشتد حزنی واشتد فاقتی وطال سقمی قال عبد اللہ بن احمد بن حنبل وجدت بخط ابی فی ہذا الحدیث قال اوما ترضین ان زوجک اقدمہم سلما واکثرہم علما واعظمہم حلما اخرجہ احمد وعن ابن عباس وقد سألہ الناس فقالوا ای رجل کان علیا قال کان قد ملئ جوفہ حکما وعلما وبأسا ونجدۃ مع قرابتہ من رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم اخرجہ احمد فی المناقب وعن سعید بن المسیب قال عمر کان یتعوذ من معضلۃ لیس لہا ابو حسن اخرجہ احمد قال الطیبی لعل الشیعۃ تتمسک بہذا التمثیل ان اخذ العلم والحکمۃ منہ مختص بہ لا یتجاوزہ الی غیرہ الا بواسطتہ رضی اللہ عنہ لان الدار انما یدخل من بابہا وقد قال تعالی واتوا البیوت من ابوابہا ولا حجۃ لہم فیہ اذ لیس دار الجنۃ باوسع من دار الحکمۃ ولہا ثمانیۃ ابواب رواہ الترمذی

کان یتعوذ

تجاوزہ الی غیرہ

وقال هذا حديث غريب اى اسناداً وقال اى الترمذى روى بعضهم هذا الحديث عن شريك
وهو شريك بن عبد الله قاضى بغداد ذكره شارح ولم يذكروا اى ذلك البعض فيه اى فى اسناد
هذا الحديث عن الصنابحى بضم صاد وكسر موحدة ومهملة ولا نعرف اى نحن هذا الحديث
عن احد من الثقات غير شريك بالنصب على الاستثناء وفى نسخة بالجر على انه بدل من احد قيل
وفى بعض نسخ الترمذى عن شريك بدل غير شريك والله اعلم ثم اعلم ان حديث انا مدينة العلم
وعلى بابها رواه الحاكم فى المناقب من مستدركه من حديث ابن عباس وقال صحيح وتعقبه الذهبى
فقال بل هو موضوع وقال ابو زرعة كم خلق افتضحوا فيه وقال يحيى بن معين لا اصل له كذا قال
ابو حاتم ويحيى بن سعيد وقال الدارقطنى ثابت ورواه الترمذى فى المناقب من جامعه وقال
انه منكر وكذا قال البخارى انه ليس له وجه صحيح واورده ابن الجوزى فى الموضوعات وقال ابن
دقيق العيد هذا الحديث لم يثبتوه وقيل انه باطل لكن قال الحافظ ابو سعيد العلائى الصواب
انه حسن باعتبار طرقه لا صحيح ولا ضعيف فضلا عن ان يكون موضوعا ذكره الزركشى وسئل
الحافظ العسقلانى عنه فقال انه حسن لا صحيح كما قال الحاكم ولا موضوع كما قال ابن الجوزى
قال السيوطى وقد بسطت كلام العلائى والعسقلانى فى التعقبات التى على الموضوعات انتهى وفى
مختصر الفردوس انا مدينة العلم وابو بكر اساسها وعمر حيطانها وعثمان سقفها وعلى بابها وسئل
بعضهم فاجاب ان معنى وعلى بابها انه فعيل من العلو على حد قراءة صراط علىٍّ مستقيم برفع على
وتنوينه كما قرأ به يعقوب ازین عبارت ظاهرست که علی قاری در شرح این حدیث شریف
طریق خلط غث باسمین ومزج حق باباطل مبین بیهوده خود را نزد ارباب تحقیق وامعان عرضه ضحك
وهوان نموده وما بر صنائع بدیعه وافاعیل طریفه او فرداً فرداً کلام اجمالی می نمائیم ومسلك
تمییز حق از باطل وتفریق حالی از عاطل می پیمائیم پس باید دانست که آنچه قاری در شرح این
حدیث ادعا کرده که معنی وعلی بابها این ست که علی بابٌ من ابوابها یعنی علی بن ابی طالب علیه السلام
یکی از ابواب دار حکمت ست پس مقصودش ازین ادعای باطل آن ست که برا و لبهای او حالی گردد که
امیر المومنین علیه السلام هم باب دار حکمت ست ودیگر اصحاب هم ابواب دار حکمت میباشند و نیز ان
ترانه ایست که بیش از همه در باب حدیث مدینة العلم عاصمی آنرا نواخته و دیگران قلادهٔ تقلید او

در گردن خود انداختہ و نحیف تصریح تمام و توضیح مالا کلام و بیان مشبع بسیط و کلام جامع محیط آن را
باطل و مردود ساختہ و ہرچند آنچہ حقیر در ما سبق نوشتہ ام در ابطال این مزعوم مشوم کافی و وافی ست
لیکن حرفی چند درینجا نیز باید شنید **اول** آنکہ لفظ این حدیث شریف خود دلیل انحصار بابیت در
جناب امیر المومنین علیہ السلام می باشد زیرا کہ آنجناب خود را درین حدیث دار حکمت و جناب
امیر المومنین علیہ السلام را باب دار حکمت فرمودہ و پر ظاہر ست کہ خانہ را بحسب متعارف اکثر افراد
آن بیش از یک باب نمی باشد پس دار حکمت را نیز بیش از یک باب نباشد و حمل دار در کلام جناب
رسالت مآب صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم بر خانہ کہ ابواب متعددہ داشتہ باشد و بر طریق غیر متعارف اکثر
افراد مبنی شدہ باشد محتاج بدلیل ست و مالہ الی اخر الدہر من سبیل **دوم** آنکہ این تاویل علیل
مبنی بر آن ست کہ ماورای جناب امیر المومنین علیہ السلام دیگر اصحاب قابلیت بابیت دار حکمت
داشتہ باشند ودون اثبات هذا المقصد والمراد خرط القتاد وضرب بلا اسناد **سوم** اگر بالفرض و
التسلیم ماورای جناب امیر المومنین علیہ السلام بعض دیگر اصحاب صلاحیت باب دار حکمت
داشتہ باشند لیکن بدون نص صریح جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم اجترا بر اثبات بابیت
ایشان و اقدام بر صرف این حدیث شریف از ظاہر آن چگونہ نزد اہل ایمان و ارباب عرفان روا
خواہد شد **چہارم** آنکہ اگر بالفرض ماورای جناب امیر المومنین علیہ السلام کسی از اصحاب قابلیت
بابیت داشتہ ہم باشد بازہم قطعاً و یقیناً حضرات ثلثہ ازین قابلیت بمراحل شاسعہ دور و
از قرب اہلیت آن بمراحل واسعہ مہجور می باشند زیرا کہ جہالات فاضحہ و عمایات واضحۂ شان
ہم در عہد جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم و ہم در عہد حکومت خود ابدی من کل واضح
واجلی من کل لائح می باشد پس سعی قاری و اسلاف نا انصاف او در اثبات تکثیر ابواب بی حاصل
و خیبت و حرمان در میان ایشان و مقصود اصلی ایشان حد فاصل ست **پنجم** آنکہ مرتبۂ بابیت
دار حکمت رتبہ ایست بس بلند و منزلتی ست نہایت ارجمند و کافی ست برای علو شان و سمو مکان
آن اینکہ صاحب آن جزوی از اجزاء وجود مسعود رسول ربّ ودود علیہ و آلہ آلاف الصلوۃ و
السلام الی یوم الموعود محسوب و معدود می شود و پر ظاہر ست کہ حضرات ثلثہ و اتباع و احزاب شان
از جملۂ اصحاب بوجہ مطاعن شنیعہ و مثالب فظیعہ و مثالب ذوات جنیّہ و معائب صفات دنیّہ خود

که بحمد الله تعالی در کتب علمای اعلام مثل تشیید المطاعن وغیر آن ببسط تمام مذکور شده چندان بانخفض درکات سقوط وادنی منازل هبوط رسیده اند که هرگز قابلیت آن ندارند که جزوی از اجزای مومنی بشمار آیند چه جای آنکه از اجزای جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بوده باشند پس چگونه کسی از اهل ایمان ایشان را با این ضعت و صغار و دناءت و احتقار ابواب دار حکمت خواهد انگاشت و باثبات جزویت ایشان برای دار حکمت اعلام تحقیر خود دار حکمت خواهد افراشت

ششم آنکه معنی باب دار حکمت درین حدیث بنابر تقریراتی که در ما سبق از علمای اعلام سنیه شنیدی شخصی است که محیط بانواع حکمت مودعه در وجود جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم باشد و هیچ چیز از حکمت نباشد که آن شخص آنرا نداند و پر ظاهر است که غیر جناب امیر المومنین علیه السلام احدی از اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم دارای این وصف نیست پس چگونه اثبات بابیت دار حکمت برای غیر آنجناب درست خواهد آمد

هفتم آنکه سابقا دانستی که باب دار حکمت بودن مستلزم عصمت است و دریافتی که علمای سنیه جناب امیر المومنین علیه السلام را بسبب حدیث مدینة العلم و حدیث دار الحکمة منزه عن الخطاء می نمایند پس اگر دیگر اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم هم ابواب دار حکمت باشند لازم آید که ایشان هم معصوم باشند و بعد بعید شان از ساحت عصمت اظهر من الشمس و ابین من الامس است و خروج بسیاری از ایشان از دائره عدالت معلوم و متیقن پس چگونه ایشان ابواب دار حکمت خواهند گردید و بچه عنوان باین ذروه رفیعة الشان خواهند رسید

هشتم آنکه استغنای جناب امیر المومنین علیه السلام از دیگر اصحاب و احتیاج دیگر اصحاب بسوی آنجناب در اخذ علم و حکمت کالنور علی شاهق الطور در کمال ظهور است و دلائل باهره و شواهد زاهره این مطلب انشاء الله تعالی در مبحث اعلمیت بتفصیل خواهی دانست و بحمد الله تعالی علمای اهل سنت خود اعتراف باین مطلب دارند چنانچه علامه عجیلی در ذخیرة المآل گفته سه ولم یکن یسأل منهم واحدا وکلهم یسأله مسترشدا وما ذاک الا لخمود نار السوال تحت نور الاطلاع الخ و هرگاه حال برچنین منوال باشد چگونه می توان گفت که ماورای جناب امیر المومنین علیه السلام دیگر اصحاب صلاحیت تلقیب بابواب داشتند سراکم از کم حالت باب دار حکمت آن می باید که در اخذ علم و حکمت محتاج رجوع بدیگری نباشد و احدی از عقلا تجویز نمی تواند کرد

کر اشخاصی که حظ ایشان در علم و حکمت چندان طفیف باشد که احتیاج رجوع بغیر داشته باشند ابواب دار حکمت می توانند شد نهم آنکه جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب درین حدیث حکم رجوع بجناب امیر المومنین علیه السلام داده و ارشاد فرموده که هر که خواهان حکمت باشد بدر دار الحکمت رجوع آورد چنانچه در طریق اول کتاب المناقب ابن مغازلی درین حدیث وارد ست انا دار الحکمة وعلی بابها فمن اراد الحکمة فلیأت الباب و در طریق ثانی آن واقع شده انا دار الحکمة وعلی بابها فمن اراد الحکمة فلیأتها من بابها و در طریق عاصمی در زین الفتی منقول ست انا دار الحکمة وعلی بابها فمن اراد الحکمة فلیأت الباب و پر ظاهرست که اگر سوای جناب امیر المومنین علیه السلام دیگر اصحاب هم ابواب دار حکمت می بودند حکم رجوع درین حدیث مخصوص بجناب امیر المومنین علیه السلام نمی گردید بلکه درین صورت می بایست که یا ذکری از حکم رجوع باحدی نباشد یا حکم رجوع بجمیع ابواب مذکور باشد دهم آنکه اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب خالی از دو صنف نمی توانند شد صنف اول اصحابی که بحسب حکم محکم فمن اراد الحکمة فلیأتها من بابها امتثال امر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم نمودند و تتبع و اخذ حکمت از جناب امیر المومنین علیه السلام شدند و صنف آخر اصحابی که از امتثال این امر سر پیچیدند و تتبع و اخذ از انجناب نگردیدند و پر ظاهرست که صنف اول بوجه احتیاج و رجوع بآنجناب نائل بمرتبهٔ بابیت دار حکمت نمی توانند شد کما قررنا و صنف آخر بوجه عدول و نکول از حکم رسول صلی الله علیه و آله بما هو سبب القبول لائق و قابل بابیت نمانند پس ظاهر گردید که از اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم سوای امیر المومنین علیه السلام احدے نائل باین مرتبهٔ رفیعه نمی تواند شد اما آنچه قاری گفته ولکن التخصیص یفید نوعا من التعظیم وهو کذلک لانه بالنسبة الی بعض الصحابة اعظمهم واعلمهم پس اجحاف صریح و اسفاف فضیح ست زیرا که از بیان سابق و تبیین لاحق ظاهر و باهر گردیده که صراحةً مفاد این حدیث شریف تخصیص جناب امیر المومنین علیه السلام بشرف بابیت دار حکمت می باشد و این تخصیص تخصیص حقیقی ست که بعناوین شتی حاصر این شرف در ذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیه السلام میباشد و دلالت آن بر کمال عظمت و جلالت و رفعت و نبالت و اعلمیت و

افضلیت عامه و عصمت و اکرمیت تامهٔ جناب امیر المومنین علیه السلام حسب افادات خود محققین سنیه
ثابت و متحقق ست پس قصر آن بر تعظیم جزئی و اعلمیت جزئیه ناشی از غایت عداوت و عناد
و بغض ولد او بابی الائمة الامجاد علیه و آله آلاف التسلام من رب العبادی باشد و این عصبیت
واضحه و حروریت فاضحه قاری دیدنی ست که در شرح این حدیث اولا بر سر تاویل و تحریف
کلام نبوی رفته بهوای اثبات بابیت دیگر اصحاب معنی جملهٔ و علی بابها علی باب من ابوابها
گرفته و ثانیا چون دیده که بر فرض این تاویل باطل هم تخصیص جناب امیر المومنین علیه السلام
بذکر درین حدیث فائده میخواهد دلش راضی نشد بر اینکه بگوید که فائده تخصیص اظهار اعظمیت و
اعلمیت مطلقهٔ آنجناب ست بلکه متفوه شد باینکه تخصیص مفید نوعی از تعظیم ست و آنجناب
نسبت ببعض اصحاب اعظم و اعلم میباشد و غرض علی قاری ازین تفوه صریح التقصیر آن ست
که مبادا اعظمیت و اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام بر قاطبهٔ اصحاب ازین حدیث ثابت
شود که بلاریب اجتیاح اساس خلافت خلفای ثلثه خواهد کرد حالانکه آنچه قاری اندیشیده
فائدهٔ بحالش نمی رساند زیرا که دلالت این حدیث شریف بر اعظمیت و اعلمیت مطلقهٔ جناب
امیر المومنین علیه السلام بنحو لاانخفاء قابل ستر و کتمان نیست و خود اهل سنت بآن اعتراف
می نمایند و علاوه بر آن بوجوه عدیدهٔ دیگر دلیل امامت آنجناب می باشد و قد دریت ذلک
بالتفصیل مما اسلفناه سابقا بعون الله الجلیل اما آنچه گفته و مما یدل علی ان جمیع الاصحاب
بمنزلة الابواب قوله صلی الله علیه وسلم اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم مع الایماء
الی اختلاف مراتب انوارها فی الاهتداء پس باطل صرف و مردود بحت ست زیرا که اولا بحمد الله
در ما سبق بجواب کلام اعور افجر قدح التحم و او فر این حدیث موضوع بنا بر افادات سنیه دیدی
و بکنه سخافت و رکاکت تشبث بآن وا رسیدی و ثانیا اگر بالفرض والتقدیر این حدیث در
حق اصحاب صحیح هم باشد ایشان بمنزلهٔ ابواب نمی توانند شد چه آنفا بوجوه عدیده دانستی که این
شرف مخصوص بذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیه السلام ست و احدی از اصحاب سهیم و
شریک آنجناب درین باب نمی تواند شد ثالثا این حدیث بر فرض صحت آن در حق اصحاب
کاشف از آن ست که هر کس را از ایشان فی الجمله علمی حاصل بود و ظاهر ست که مجرد این مطلب

در بودن اصحاب بمنزلهٔ ابواب کافی نیست زیرا که باب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم همان کس ست که محیط بجمیع علوم و معارف آنجناب باشد نه آنکه فی الجمله علمی داشته باشد و بالجمله فبین کون الرجل ذا علم فی الجملة وبین کونه بابا لدار الحکمة ومدینة العلم بون بعید ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب او القی السمع وهو شهید و رابعاً چون حصول علم فی الجمله برای هر واحد از اصحاب چیزی ست که عیان و حس مکذب آن ست لهذا علمای اهل سنت از راه اضطرار در مصداق حدیث نجوم راه تضعیف و تجریح می پیمایند و تقییدات شدیده و تخصیصات عدیده آنرا مقید و مخصص وامی نمایند کما سبق الاشارة الیه فی رد کلام الاعور الاغبر پس ادعای علی قاری که این حدیث دلیل آن ست که جمیع اصحاب بمنزلهٔ ابواب هستند بلا شک و ارتیاب بمنزلهٔ لمع سراب و نقش بر آب ست و خامساً ادعای قاری که در حدیث نجوم ایما ست بسوی اختلاف مراتب انوار صحابه در اهتداء دلیل عدم تدبر او ست در مدلولات الفاظ زیرا که اهتداء درین حدیث صفت غیر صحابه ست و نتیجهٔ اقتداء الصحابه ظاهر کرده شده و صفتی که برای صحابه ازین حدیث علی الفرض مستفاد می شود صفت علم و صفت هدایت ست پس ذکر ایما بسوی اختلاف مراتب انوار صحابه در اهتداء درینجا بیمحل ست بلکه بجای آن ذکر ایمای اختلاف مراتب انوار صحابه در علم و هدایت می باید کرد و غالباً مقصود قاری هم همین ست لیکن بوجه قلت امعان در معانی الفاظ از ادای مطلوب قاصر مانده علی کل حال انچه قاری درینجا متعلق باثبات بابیت صحابه از حدیث نجوم استدلال نموده همه از قبیل بنای فاسد علی الفاسد ست و بهیچ وجه درست نمی آید و محل کمال عجب این ست که علی قاری خود از مقدوحیت و مجروحیت حدیث نجوم نزد اکابر اهل نحله اش آگاه و مطلع ست لیکن با این همه از احتجاج بان دست بر نمی دارد و بادعای دلالت آن بر بابیت صحابه کمال خوش فهمی و سلامت عقل خود را فرا روی ارباب انصاف می آرد اگر باور نداری اینک از کلام خودش این مطلب را بر تو واضح و آشکار می نمایم پس بدانکه خود علی قاری در همین کتاب مرقاة در باب مناقب الصحابه بعد ذکر حدیث نجوم گفته قال ابن الربیع اعلم ان حدیث اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم اخرجه ابن ماجة کذا ذکره الجلال السیوطی فی تخریج احادیث الشفا ولم اجده فی سنن ابن ماجة بعد البحث عنه وقد ذکره ابن حجر العسقلانی فی تخریجه احادیث

احادیث الرافعی فی باب ادب القضاء واطال الکلام علیه وذکر انه ضعیف واه بل ذکر عن
ابن حزم انه موضوع باطل لکن ذکر عن البیهقی انه قال ان حدیث مسلم یؤدی بعض معناه
یعنی قوله صلی الله علیه وسلم النجوم امنة للسماء الحدیث قال ابن حجر صدق البیهقی هو یؤدی
صحة التشبیه للصحابة بالنجوم اما فی الاقتداء فلا یظهر نعم یمکن ان یتلمح ذلک من معنی الاهتداء
بالنجوم قلت الظاهر ان الاهتداء فرع الاقتداء قال وظاهر الحدیث انما هو اشارة الی الفتن
الحادثة بعد انقراض الصحابة من طمس السنن وظهور البدع ونشر الجور فی اقطار الارض
انتهی وتکلم علی هذا الحدیث ابن السبکی فی شرح ابن الحاجب الاصلی فی الکلام علی عدالة الصحابة
ولم یعزه لابن ماجة وذکره فی جامع الاصول ولفظه عن ابن المسیب عن عمر بن الخطاب مرفوعاً
قوله سألت ربی الحدیث الی قوله اهتدیتم وکتب بعده اخرجه فهو من الاحادیث التی ذکرها رزین
فی تجرید الاصول ولم یقف علیها ابن الاثیر فی الاصول المذکورة وذکره صاحب المشکوة و
قال اخرجه رزین ازین عبارت که تنها برای هتک ستر حدیث نجوم کافی ووافی ست صدق
کلام نحیف بحد تحقیق می رسد و شناعت و فظاعت احتجاج علی قاری باین حدیث موضوع
نهایت واضح ولائح می گردد و ناظر بصیر بسخافت و رکاکت صنیع شنیع او بخوبی پی می برد چه جای
آنکه اگر دیگر عبارات علمای اعلام سنیه متعلق بقدح حدیث نجوم که سابقا در جواب اعور منقول
شده هم پیش نظر داشته باشد. و چون کلام مستوفی در قدح این حدیث ان شاء الله تعالی در
مجلد حدیث ثقلین خواهد آمد لهذا ما درینجا برهمین لمحه باصره اکتفا می نمائیم اما آنچه گفته وما یحقق
ذلک ان التابعین اخذوا انواع العلوم الشرعیة من القراءة والتفسیر والحدیث والفقه من
سائر الصحابة غیر علی رضی الله عنه فعلم عدم انحصار البابیة فی حقه پس در کمال سخافت و رکاکت
می باشد زیرا که قول و فعل تابعین بمقابله نص صریح جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم
انا مدینة العلم وعلی بابها وانا دار الحکمة وعلی بابها هرگز قابل احتجاج نیست وجز آنکه کاشف
از عدم امتثال تابعین امر جناب خاتم النبیین صلی الله علیه وآله الطاهرین را گردد هرگز فائده
بحال علی قاری نمی رساند و انجناب خود آنجناب بابیت را منحصر در وجود ذی جود جناب امیر المؤمنین
علیه السلام می نماید و بقصد مزید اتمام حجت و قطع عذر معتذرین بتصریح صریح ارشاد می فرماید

یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها و نیز می فرماید کذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب و تمامی اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم هم نیز این شرف را مختص بذات قدسی سمات جناب امیر المؤمنین علیه السلام وا می نمایند و باعتراف آن و انتهاج بآن طریق وفاق می پیمایند کما ظهر سابقا من افادة الزرندی فی نظم درر السمطین و من حدیث الشوری الذی ذکره جمال الدین المحدث لیکن علی قاری اینهمه امور را پس پشت خود می اندازد و هیچ چیز را قابل التفات نمی داند و بنهایت رقاعت فعل تابعین را در مقابل نص جناب ختم المرسلین صلی الله علیه و آله الطیبین و اعتراف صحابه پیش نموده پرده از سخافت رای خود می اندازد و بخیال خود نمی آرد که اثبات اخذ تابعین از غیر امیر المؤمنین علیه السلام تابعین را هرگز تابعین صحابه و متبعین جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم باقی نمی گذارد و نهایت مخالفت ایشان را با اوامر جناب ختمی مرتبت صلی الله علیه و آله وسلم ظاهر می گرداند بلکه معاندت ایشان را با افعال و اقوال صحابه که همواره در حل مشکلات رجوع بجناب امیر المؤمنین علیه السلام می ورزند و پیوسته برای کشف معضلات ناصیه سائی بر عتبۀ فلک رتبۀ آنجناب می نمودند و مدام اعتراف باعلمیت آنجناب می کردند باثبات می رساند بالجمله اخذ تابعین از غیر جناب امیر المؤمنین علیه السلام هرگز منافی انحصار بابیت در حق جناب امیر المؤمنین علیه السلام نیست آری وصمت و سمت معاندت و مشاقت ارشاد نبوی و مخالفت و معارضت اقوال و افعال صحابه بر نواصی ایشان می رساند و ذلک علیهم لا لهم و اگر ازین تقریر که کار تیر و شمشیر می کند در گذریم و با علی قاری فی الجملة طریق ملائمت سپریم خواهیم گفت که تابعین آخذین علوم از غیر امیر المؤمنین علیه السلام خالی از دو صنف نیستند صنف اول اشخاصی هستند که اخذ علوم از آن صحابه نمودند که شاگردان و مستفیدین جناب امیر المؤمنین علیه السلام بودند مثل حضرت سلمان و مقداد و ابوذر و عمار و عبد الله بن مسعود و عبد الله بن عباس و امثالهم و پر ظاهرست که اخذ این صنف ازین صحابه بنا بر آن نیست که ایشان این صحابه را ابواب علوم می دانستند بلکه بنا بر آنست که ایشان را آخذ و مستفید از باب مدینۀ علم و باب دار حکمت می دانستند پس اخذ از ایشان در حکم اخذ از خود باب مدینۀ علم و

باب دار حکمت بوده باشد و صنف دیگر کسانی هستند که قول جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله
وسلم فمن اراد العلم فلیأت الباب ومن اراد الحکمة فلیأتها من بابها را هیچ وزنی نگذاشتند
و عناداً و انحرافاً از باب مدینهٔ علم و باب دار حکمت روگردانی نموده خاک در دیدهٔ خود انباشتند
و صحابه منحرفین از امیر المؤمنین علیه السلام را ملجا و ملاذ خود ساختند و تبلدی و تکلف از ان معادن
تحریف و تصرف پرداختند و پر ظاهرست که ایشان هرگز صلاحیت آن ندارند که قول و فعل
ایشان بپایهٔ اعتبار و اذکار آورده شود و احدی از عقلا نیست که ایشان را آخذ علوم شرعیه و عارف
احکام نبویه بداند و اصلاً تخیل نتوان کرد که ایشان بذرهٔ از ذرات و قطرهٔ از قطرات علم صحیح
ماخوذ از جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب رسیده باشند چه آنحضرت خود بارشاد بلیغ
کذب من زعم انه یصل الیها من غیر بابها ایشان را در دعاوی باطله و مزعومات عاطله شان
تکذیب فرموده و بسد ابواب این مزعومات کالسراب زنگ شک و ارتیاب برای ابد الآباد
و مدی الاحقاب از سجاجل ولوالالباب زدوده و هیچ می دانی که حالت این صنف تابعین
منحرفین عن باب الدین چیست حالت ایشان مثل سارق و متسورست که خواستند از دراهیت
داخل دار شوند و هرگز داخل دار نشدند آری قابل دار گردیدند و اگرچه درین دار نا پایدار خود را
بر سر دار ندیدند لیکن در دار آخرت بکیفر کردار خود رسیدند و از درهای نار گذشته داخل دار البوار
را گزیدند فموعدهم جهنم الخطوم لها سبعة ابواب لکل باب منهم جزء مقسوم **اما آنچه قاری**
گفته اللهم الا ان یختص بباب القضاء فانه ورد فی شانه انه اقضاکم کما انه جاء فی حق ابی انه
اقرأکم وفی حق زید بن ثابت انه افرضکم وفی حق معاذ بن جبل انه اعلمکم بالحلال والحرام
پس جواب این تفوه از بیانی که بتفصیل جمیل بحمد الله المنیل در رد کلام عاصمی مذکور شده دریافتی
و دانستی که بر فرض تسلیم این اختصاص هم مفید اعلمیت مطلقهٔ جناب امیر المؤمنین علیه السلام
ست زیرا که اقضی بودن آنجناب مستلزم احاطهٔ آنجناب ست بانواع علوم شرعیه مع المزیة
والافضلیة من غیره فی هذا الباب وهذا مما لم یدن الیه الارتیاب وسیأتی مزید توضیح لذلک
فیما بعد ان شاء الله الوهاب و علاوه برین باید دانست که ورود اقضاکم علی در شان جناب
امیر المؤمنین علیه السلام مسلم ست و این مطلب را جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم

بعبارات مختلفه در احادیث عدیده ارشاد فرموده کما ستعرف فیما بعد انشاء الله تعالی مفصلا وجملات دیگر در حق دیگر اصحاب که علی قاری درینجا ذکر کرده از اجزای منحله وابعاض منحله حدیث طویل ارحم امتی بامتی ابوبکر الخ ماخوذ بلکه مسروق ست و وضع وافتعال وکذب وانتحال آن این حدیث موضوع سندا و متنا در ماسبق بجواب عاصمی بنحوی مبین و مبرهن شده که بحمد الله بعد ان برای معاندین هم جای دم زدن باقی نیست وکلامیکه متعلق با بطال با بیت این اصحاب بوجوه رائعهٔ اولی الالباب فردا فردا مسوق شده صافق ابواب وقاصم اصلاب ارباب خدع وخلاب ست اما آنچه علی قاری گفته ومما یدل علی جزالة علمه ما فی الریاض عن معقل بن یسار قال وضأت رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال هل لک فی فاطمة نعودها فقلت نعم فقام متوکئا علی فقال انه سیحمل ثقلها غیرک ویکون اجرها لک قال فکانه لم یکن علی شیء حتی دخلنا علی فاطمة فقلنا کیف تجدینک قالت لقد اشتد حزنی واشتد فاقتی وطال سقمی قال عبد الله بن احمد بن حنبل وجدت بخط ابی فی هذا الحدیث قال اوما ترضین ان زوجتک اقدمهم سلما واکثرهم علما واعظمهم حلما اخرجه احمد وعن ابن عباس وقد سأله الناس فقالوا ای رجل کان علیا قال کان قد ملئ جوفه حکما وعلما وباسا ونجدة مع قرابته من رسول الله صلی الله علیه وسلم اخرجه احمد فی المناقب وعن سعید بن المسیب قال کان عمر یتعوذ من معضلة لیس لها ابو حسن اخرجه احمد پس اگرچه از قبیل جریان فضائل جناب امیر المؤمنین علیه السلام علی لسان اعدائه المنهمکین فی الخصام می باشد لیکن خالی از تفریط وتقصیر نیست زیرا که علی قاری حدیث جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم واثر ابن عباس وقول سعید بن المسیب هر سه را دلیل مجرد جزالت علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام وانموده حالانکه هر واحد ازان دلیل صریح اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از تمامی صحابه می باشد کما سیاتی فیما بعد انشاء الله تعالی مفصلا و دلالت ارشاد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم اوما ترضین انی زوجتک اقدمهم سلما واکثرهم علما واعظمهم حلما بر اعلمیت مطلقهٔ عامهٔ تامهٔ جناب امیر المؤمنین علیه السلام بحدی رسیده است که ادنی ممارس عربیت هم دران ریبی نخواهد ورزید پس این حدیث را محض دلیل جزالت علم جناب

ان زوجتک ... نسخهٔ ...

عمر کان

امیر المؤمنین علیه السلام گردانیدن و از اعتراف بدلالت آن بر اعلمیت ماثره تامهٔ آنجناب عدول ورزیدن جز آنکه ناشی از زیغ کامن فی القلب بوده باشد دیگر چیست بوده باشد دیگر چیست و بحمد الله تعالی ازین حدیث شریف مبهر السیاق که خود علی قاری آنرا بالجار قادر علی الاطلاق ذکر نموده بطلان وهوان قول سابقش اعنی قول او ولکن التخصیص یفید نوعا من التعظیم وهو کذلک لانه بالنسبة الی بعض الصحابة اعظمهم واعلمهم بنهایت وضوح آشکاری گردد و بنهایی انجلا متبین می شود که این قول علی قاری چقدر معاندت صریحه و مشاقت فضیحهٔ جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم می باشد سبحان الله هرگاه آنجناب بصراحت در حق جناب امیر المؤمنین علیه السلام اقدمهم سلما واکثرهم علما واعظمهم حلما ارشاد فرموده و علی قاری هم ازین حدیث با خبر ست و آنرا خود نقل می نماید باز چرا در پی تاویل و تسویل حدیث انا دار الحکمة و انا مدینة العلم می افتد و در توجیه ناموجه آن تفوه می کند که العیاذ بالله جناب امیر المؤمنین علیه السلام بالنسبة ببعض صحابه اعظم و اعلم بوده هل هذا الا مصادمة الحق بالباطل ومعارضة الصواب بالخطاء العاطل چه چیز تم بسوی خود می کشد که آخر کدام امر جز عناد با ائمة الامجاد علیه و علیهم آلاف سلام رب العباد باعث شده که علی قاری در پی این تاویل پر تسویل افتاده و بتضجیع و تقصیر در اعتراف با علمیت مطلقهٔ جناب امیر المؤمنین علیه السلام داد ناصبیت و انحراف داده اگر حمایت حمای اصحاب ست پس آن خود صورت گرفتنی نیست زیرا که نفی اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از قاطبهٔ اصحاب و اثبات اعلمیت آنجناب نسبت به بعض اصحاب قطع نظر از آنکه مخالفت صریحه با ارشاد سرور عباد علیه و آله آلاف الصلوة الی یوم المعاد ست خود اقوال و افعال اصحاب آنرا بر نمی تابد زیرا که صحابه اعم از آنکه متبعین جناب امیر المؤمنین علیه السلام باشند یا منحرفین از آنجناب باشند جمله احتیاج بآنجناب داشتند و در مهام و مشکلات و معضلات رجوع بآنجناب می آوردند و علاوه بر احتیاج و رجوع همواره راه اعتراف و اقرار بکمال اعلمیت آنجناب می سپردند چنانچه آنفا شنیدی که عجیلی در ذخیرة المآل گفته ـ ولم یکن یسأل منهم واحدا وکلهم یسأله مسترشدا ومناوی کما علمت سابقا در فیض القدیر گفته وقد شهد له بالاعلمیة الموافق والموالف والمعادی والمخالف و بعد ازین افادهٔ سراسر اجاده در مقام اثبات این مطلب اعترافات معاویه و عمر و غیر ایشان

نقل کرده و از عجائب آیات خق این ست که خود علی قاری درین مقام بالجای قادر منعام بعد ذکر حدیث اقدمهم سلما و اکثرهم و اعظمهم حلما از جمله روایات داله بر اعلمیت آنجناب فی ورت آورده که یکی ازان شاهد اعتراف موافق و موالف و دیگری دلیل اقرار معادی و مخالف ست چه از روایت اولی ظاهر و باهر می شود که ابن عباس تلمیذ جناب امیر المومنین علیه السلام اعتراف بملو بودن جوف آنجناب از حکم و علم و باس و نجدت نموده و از روایت اخری واضح و لائح می گردد که عمر بن الخطاب اعدی عدو آن جناب تعوذ می کرد از معضله که برای آن آنجناب موجود نباشد وفی کل من هاتین الروایتین ما یقصم ظهور اهل الکذب والمین و یبین اعلمیة ابی الحسنین علیه و اله سلام الله رب المشرقین و اعجب ازین همه آن ست که علی قاری در فقه اکبر صراحة معترف و مقر شده باینکه کبار صحابه سوال معضلات از جناب امیر المومنین علیه السلام نموده اند و رجوع بسوی فتوای آنجناب دران معضلات کرده اند و دران معضلات آنحضرت را فضائل کثیره شهیره حاصل شده که محقق می نماید قول جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم انا مدینة العلم و علی بابها و قول آنجناب اقضاکم علی را چنانچه در شرح فقه اکبر بعد قول ماتن ثم علی بن ابی طالب مرقوم ست ای ابن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی القرشی الهاشمی و هو المرتضی زوج فاطمة الزهراء و ابن عم المصطفی و العالم فی الدرجة العلیا و المعضلات التی سأله کبار الصحابة و رجعوا الی فتواه فیها فضائل کثیرة شهیرة تحقق قوله علیه السلام انا مدینة العلم و علی بابها و قوله علیه السلام اقضاکم علی و پر ظاهر ست که هر گاه باعتراف خود قاری کبار صحابه سوال معضلات از آنجناب کرده باشند و رجوع بسوی فتوای آنجناب نموده باشند و از آنجناب درین باب فضائل کثیره شهیره ظاهر شده باشد که ثابت و محقق کند حدیث انا مدینة العلم و حدیث اقضاکم علی را باز کدام حالت منتظره در ثبوت اعلمیت مطلقه عامه آنجناب باقی ست و چرا علی قاری در مرقاة اینهمه افادات خود را که در شرح فقه اکبر محرر و محبر نموده است فراموش می نماید و جناب امیر المومنین علیه السلام را العیاذ بالله محض بنسبت بعض صحابه اعظم و اعلم و امینها علیه بار آنها مگر آنکه گفته شود که آنچه در شرح فقه اکبر افاده کرده متاخر ست از آنچه در مرقاة نموده و آن نموده و کلام شرح فقه اکبر از قبیل رجوع الی الحق بعد التمادی فی الباطل میباشد علی کل حال

القرشی

آنچه علی قاری درینجا اعنی در مرقاة ادعا نموده حسب افادهٔ خودش باطل و مضمحل ست و احدی از عقلا باور نمی تواند کرد که بعد ثبوت اعلمیت جناب امیرالمومنین علیه السلام از کبار صحابه اعلمیت آنجناب از صغار صحابه محل تامل خواهد بود یا اینکه نزد علی قاری حضرات ثلثه که این همه جا بنداری و تصحیح و تفریط در اظهار امر حق برای ایشان ست داخل کبار صحابه نبودند بالجمله رجوع کبار صحابه در معضلات بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام و عمل بر فتوای آنجناب دران معضلات بلا اشکال و اعضال حاسم هر قیل و قال و مثبت اعلمیت ابی الائمة الاقیال سلام الله علیه و علیهم ما اتصل النهر باللیال می باشد و بعد آن سلسلهٔ ژاژخای و یافه درای علی قاری از هم می پاشد و کمال معاندت او با صدق و صواب از قول خودش بر اولی الالباب ظاهر و مستنیر می گردد و حجت تامهٔ اهل حق باعلای مراتب انجلا و سفور و اتضاح و ظهور می رسد **اما آنچه علی قاری گفته** قال الطیبی لعل الشیعة تتمسک بهذا التمثیل ان اخذ العلم و الحکمة منه مختص به لا یتجاوزه الی غیره الا بواسطته رضی الله عنه لان الدار انما یدخل الیها من بابها وقد قال تعالی واتوا البیوت من ابوابها ولا حجة لهم فیها اذ لیس دار الجنة باوسع من دار الحکمة و لها ثمانیة ابواب پس نقض مفصل و رض مکمل این کلام موهون النظام طیبی در ماسبق بتفصیل جمیل دیدی و بکنه سخافت این تقریر پر تزویر کما ینبغی رسیدی **اما آنچه قاری** در شرح عبارت صاحب مشکوة رواه الترمذی الخ گفته که در بعض نسخ ترمذی عن شریک ست بجای عن غیر شریک پس کلام مستوفی متعلق بتغییرات و تحریفات محرفین نسخ ترمذی در ماسبق بجواب قدح نووی مذکور شده و ازان کلام بتفصیل جمیل متحقق گردیده که ارباب تحریف و تلفیق در نسخ ترمذی متعلق بحدیث انا مدینة العلم و حدیث انا دار الحکمة چها تحریفات که نکرده و کدام راه حذف و اسقاط و زیادت و اقحام و تغییر و تبدیل ست که باقدام جسارت و جرأت نسپرده اند لیکن بحمد الله کید همه ایشان در ضلال و سعی لاطائل ایشان باطل و محال بر آمده و آنچه ترمذی در صحیح خود متعلق بحدیثین شریفین ادراجا و اخراجا و تحسینا و تصحیحا افاده نموده در زبر و اسفار محققین کبار مضبوط و موجود و مثبت و مسرود ست و بعد ملاحظهٔ آن بر ناظر بصیر امر حق واضح و مستنیر می شود **اما آنچه علی قاری گفته** ثم اعلم ان حدیث انا مدینة العلم

وعلی بابها کذا فی الحکم فی المناقب من مستدرکه من حدیث ابن عباس وقال صحیح انتهی پس محصل این
کلام اثبات حدیث انا مدینة العلم است و ما آنرا سابقا در وجه صد و هفتاد و سوم از وجوه اثبات
این حدیث شریف نقل کرده ایم و آنچه درین کلام اقوال بعض قادحین متعنتین و جارحین
متعندین متعلق بحدیث مدینة العلم مذکورست پس اعتنائی بشان آن نیست بدو وجه **اول**
آنکه خود علی قاری قبل ذکر این اقوال مجازفت اشتمال تصریح نموده که حاکم این حدیث را در
مستدرک روایت نموده و حکم بصحت آن فرموده و پر ظاهرست که بعد حکم حاکم حجت اهل حق
تمام ست **دوم** آنکه علی قاری بعد نقل این اقوال مجازفت اشتمال در مقام استدراک آن برآمده
و مردودیت و مطرودیت این اقوال بتیة الانخزال بذکر افادات محققین و مثبتین این حدیث
رصین متین مثل علائی و زرکشی و عسقلانی و سیوطی واضح و مستبین نموده طریق اثبات و
احقاق آن با قدام تایید و وفاق پیموده و علاوه برین رد و جواب این اقوال باطله و
آنچه متعلق بآن ست تخصیصا و تعمیما ببسط و تحقیق تمام در ما سبق مرقوم شده بنحوی که بعد
ملاحظهٔ آن در وهن و هوان آن ریبی باقی نمی ماند بالجمله نزد ناظر ماهر و بصیر خابر این اقوال
واهیه اصلا قابل اعتنا و التفات نیست و وجوه غیر محصوره برای فساد و انهداد آن از
تحقیقات سابقهٔ منیفه واضح و لائح می گردد **اما آنچه علی قاری گفته** و فی خبر الفردوس
انا مدینة العلم و ابوبکر اساسها و عمر حیطانها و عثمان سقفها و علی بابها پس محل کمال تعجب
زیرا که این خبر مشبه السم بلا شبهه موضوع و مصنوع ست و در ما سبق بجواب کلام اعور واسطی
و ابن حجر مکی ببسط و اشباع تمام و تفصیل و تحقیق مالا کلام وضع و افتعال و کذب و انتحال
آن حسب اعتراف اکابر اعلام و اجلهٔ فخام سنیه مبین شده و علاوه برین دانستی که موضوعیت
و مصنوعیت این حدیث بنحوی واضح و لائح ست که محتاج بتنصیص نقاد اثر و تصریح
صیارفهٔ خبر نیست بلکه هر متاملی بادنی تامل بکذب و مفتعل و مفتری و منتحل بودن آن پی
می برد پس چگونه می توان گفت که علی قاری ملتفت این مطلب نبود آری حب باطل را
علاجی نیست و کاش اگر علی قاری بسبب وهن و هوان ظاهر و کذب و بطلان باهر این حدیث پی نبرده بود
لا اقل التفاتی باین معنی می نمود که این حدیث موضوع منافی مطلوب و مقصود اوست

زیراکه علی قاری چنانچه دانستی در ما سبق جمیع صحابه را ابواب علم قرار داده و بتاویل و تحریف معنی حدیث انا دار الحکمة و انا مدینة العلم برخاسته و اختصاص جناب امیر المومنین علیه السلام ببابیت و انحصار این امر در ذات والاصفات آنجناب نفی نموده و این همه کاوکاو و تکلف بالاصالة برای همین ست که ثلثه هم بشرف بابیت مشرف شوند و این شرف مخصوص بجناب امیر المومنین علیه السلام نماند و پر ظاهر ست که مضمون این حدیث مردود با این مطلوب مطرود و مقصود منکود هرگز نمی سازد زیراکه واضع مدحور دران ابوبکر را اساس و عمر را حیطان و عثمان را سقف مدینه علم قرار داده و شرف بابیت مدینهٔ علم را مخصوص بذات والاصفات جناب امیر المومنین علیه السلام گردانیده پس درین بمقام ذکر این افترای مبین الانخرام فی الحقیقة اساس تقریر سابق را بدست خود مهدوم کردن و مصداق یخربون بیوتهم بایدیهم و ایدی المومنین ظاهر و آشکار نمودن ست اما انچه گفته وشذّ بعضهم فاجاب ان معنی وعلی بابها انه فعیل من العلو علی حدّ قراءة صراط علیّ مستقیم برفع علیّ وتنوینه کما قرأبه یعقوب پس ماخوذ از عین کلام ابن حجر ست و در ما سبق بجواب عبارت ابن حجر در صواعق دانستی که این جواب سراسر تباب بجدی باطل و لاشی و سراب و نقش برآب ست که وجوه ابطال و اخمال آن خارج از حد حصر و حساب ست و در اصل این جواب حروریت نصاب ناشی از ضغینهٔ خوارج و نصاب ست و هرگز لائق نیست که مجیب باین جواب خرافت انتساب را محض بشذوذ نسبت نمایند بلکه لازم و واجب ست که او را از دائرهٔ اهل سلام و ایمان خارج و در زمرهٔ اصحاب کفر و عدوان مارج وا نمایند و بالفاظ مستغله و کلمات جزله و هن و استخفاف و اظهار جزاف و سفساف آن کنند و ظهر قائل و متفوه آنرا بقواصم فادحه و قوادح جائحه سراسر بشکنند نه آنکه بذکر قرارت یعقوب این تفوه مکذوب و تنطع مشوب را بزعم منکوب خود تقویت بخشند و در مدحضه تایید باطل و مزلقه تحلیهٔ عاطل باقدام خطا بلغزند ولیکن هذا اخر ما نزدّبه کلام القاری العادی والحمد لله الفاطر الباری

و ملا محمد یعقوب بنبانی در جواب تمسک اهل حق بحدیث مدینة العلم و حدیث دار الحکمه تقریری بس مختل و تزویری سخت مهمل نموده چنانچه در رسالهٔ عقائد گفته واستدل المخصم علی تفضیل علی رض بانه اعلم وهو اولی بالخلافة لانه تعالی فضل ادم علیه السلام علی الملائکة

ما اختار للخلافة فالعلم واما انه کان اعلم فلقوله علیه الصلوة والسلام انا مدینة العلم وعلیؑ
بابها وانا دار الحکمة وعلیؑ بابها وعلم النبی صلی الله علیه وسلم کما هو ازید کذلک علم علی وانه
لا یخرج ما فی الدار الا من الباب فعلمه صلی الله علیه وسلم انما وصل بمن وصل من قبل
علی رضی الله عنه والجواب ان هذا یوجب انه لم یبلغ النبی صلی الله علیه وسلم ما ارسل به
الا علیا ثم هو یبلغ غیره ولا یخفی انه مما لا یقول به الخصم ایضا والمراد من الحدیث المذکور
والله اعلم بیان ان علیا باب العلوم بالنسبة الی جماعة لم یدرکوا شرف الصحبة وهذا مبنی
علی امر وهو ان اعلم الصحابة هم الخلفاء الراشدون وقد کان ابوبکر رضی الله عنه مقیدا
بامر الخلافة بعد النبی صلی الله علیه وسلم مدة حیاته ثم عمر رضی الله عنه کذلک ثم
عثمان کذلک رضی الله عنه وقد کان علی رضی الله عنه فی ایام خلافتهم مشغولا بالافادة
والافاضة فالذین لم یدرکوا شرف الصحبة اتوا الیه واخذوا منه رضی الله عنه ثم لا ادری
ای لفظ فی الحدیث یدل علی ان لیس لمدینة العلم الا باب واحد هو علی رضی الله عنه بل
یجوز ان یکون لها ابواب ویکون علی کرم الله وجهه باب واحد منها وسخافت این کلام فاسد النظام
بر ارباب احلام مخفی و محتجب نیست بچند وجه اول آنکه اصل استدلال اهل حق درین مقام
بحدیث مدینة العلم چنانچه خود بنبانی ظاهر نموده این ست که این حدیث شریف دلیل
اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام می باشد و اعلمیت کاشف افضلیت و مستلزم
خلافت ست کما یدل علیه قصة آدم علیه السلام و پر ظاهر ست که ظهور اعلمیت آنجناب ازین
حدیث شریف قابل انکار نیست بلکه در ظهور و اسفار اجلی من شمس النهار ست و در ما سبق
دانستی که علمای اعلام و محققین فخام سنیه خود معترف باین مطلب هستند و زیاده ازین چه میخواهی
که بنا بر افادهٔ علامهٔ مناوی در شرح حدیث مدینة العلم کما سبق واضح و لائح ست که اعلمیت
جناب امیر المؤمنین علیه السلام امری ست که موافق و مؤالف و معادی و مخالف آنجناب
شهادت بآن داده اند و ازینجا ست که بنبانی ازین استدلال اهل حق چنان عاجز آمده که
هیچ جوابی ازان نداده و تقریر این استدلال را که از جانب اهل حق باین الفاظ نقل کرده
وعلم النبی صلی الله علیه وسلم کما هو ازید کذلک علم علی بجدی مستحکم و مبرم دانسته که اصلا

بلغ

تعرض بر آن نموده و هذا اوضح دلیل علی کونه فی هذا الباب مخصوما مبهورا لحجة اهل الحق و
الصواب **دوم** آنکه بنبانی استدلال دیگر اهل حق بحدیث دار الحکمة که تقریر آن باین الفاظ نقل
کرده وانه لا یخرج ما فی الدار الا من قبل الباب فعلمه صلی الله علیه وسلم انما وصل بمن
وصل من قبل علی رضی الله عنه فی الحقیقة اصلا نفهمیده والا در جواب آن نمی گفت والجواب ان
هذا یوجب انه لو یبلغ النبی صلی الله علیه وسلم ما ارسل به الا علیا ثم هو بلّغ غیره ولا
بلّغ
یخفی انه مما لا یقول به الخصم ایضا چه هرگز مراد اهل حق از تقریر پر تنویر وانه لا یخرج ما
فی الدار الا من قبل الباب الخ این نیست که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم امری
از امور رسالت حتی آنچه اظهار آن بزبان مبارک خود بر آنجناب لازم بود بامت نرسانیده بلکه
مراد این ست که آنجناب جمله علوم شرعیه را که حکمت عبارت از آن ست بجناب امیر المومنین علیه السلام
سپرده وامت را مامور برجوع واخذ از آنجناب کرده وهیچ علمی از علوم شرعیه بلاواسطه جناب
امیر المومنین علیه السلام بامت نرسیده وعلاوه برین بر هر ذی بصر بادنی تامل واضح ست که
تبلیغ ما ارسل به چیز دیگر ست وتبلیغ علوم ما ارسل به چیزی دیگر نمی بینی که اظهر آنچه آنجناب
بآن مرسل شده قرآن مجید ست وبلاریب آنجناب بقاطبهٔ ناس حسب حکم ربانی تبلیغ آن فرموده
لیکن نمی توان گفت که بقاطبهٔ ناس تبلیغ علم قرآن فرموده وجمیع مردم را عالم بعلوم قرآنیه گردانیده
آری علم قرآن را بجناب امیر المومنین علیه السلام تبلیغ فرموده وآنجناب را مبلّغ علم قرآن
برای دیگران قرار داده واز همین جاست که علمای سنیه خود معترف هستند باینکه فهم کتاب الله
منحصر ست بسوی علم جناب امیر المومنین علیه السلام واین مطلب را در شرح حدیث مدینة العلم
بنهایت تصریح وتوضیح بیان می نمایند علامهٔ مناوی در فیض القدیر شرح جامع صغیر در شرح این
حدیث شریف گفته وقال الحرالی قد علم الاولون والاخرون ان فهم کتاب الله منحصر الی
علم علی ومن جهل ذلک فقد ضل عن الباب الذی من ورائه یرفع الله عن القلوب الحجاب
الغیوب
حتی یتحقق الیقین الذی لا یتغیر بکشف الغطاء الی هنا کلامه وهرگاه حال قرآن که اظهر ما
ارسل به میباشد وابلاغ آن برای قاطبهٔ مردم مامور به بود برین نمط بوده باشد که اولین وآخرین در
فهم آن محتاج بعلم امیر المومنین علیه السلام باشند وفهم آن منحصر در علم آنجناب بوده باشد دیگر علوم

جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم کہ آنجناب با آن من عند اللہ مخصوص شدہ بود بالاولی باب وصول آن بامت بالانحصار ذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیہ السلام خواہد بود و لو رغم بذلک انف الشانی المحقود والمنکر الجحود سوم آنکہ بنبانی انچہ ادعا کردہ کہ مراد از حدیث مدینۃ العلم بیان این مطلب ست کہ جناب امیر المومنین علیہ السلام باب علوم بود بالنسبۃ بجماعتی کہ ادراک شرف صحبت نکردہ بودند تخرص باطل و تقول عاطل ست زیرا کہ اولا این تخصیص سراسر تطفیف مبنی بر تحریف و تلفیف می باشد و ہیچ دلیلی ولو سخیف بران بیدا نیست و ثانیا باطل می نماید آنرا کلام ہدایت التیام جناب امیر المومنین علیہ السلام در واقعہ شوری کہ جمال الدین محدث صاحب روضۃ الاحباب آنرا باین الفاظ ذکر کردہ دیگر گفت آیا میدانید کہ سُعلّم مُعلّمہ عِلْمُہٗ عِلْمُ الاولین والاٰخرین اِحلاء اعلام علم من فرمودہ یا رآنرا اعلام کردہ بانیطریق کہ انا مدینۃ العلم وعلی بابہا انتہی و ازین کلام ارشاد انضمام نہایت واضح ولائح ست کہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بحدیث انا مدینۃ العلم وعلی بابہا یاران خود را اعلام فرمودہ کہ جناب امیر المومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم ست پس کدام عاقلی ست کہ بعد ازین تصریح انکار خواہد کرد کہ جناب امیر المومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم بالنسبۃ بصحابہ نیست بلکہ بالنسبۃ بجماعتی ست کہ ادراک شرف صحبت آنحضرت صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نکردہ اند و ثالثا مبطل آن ست مجرد احتجاج جناب امیر المومنین علیہ السلام بانحدیث بر اصحاب شوری زیرا کہ بر ظاہر ست کہ اصحاب شوری ہمہ ادراک صحبت آنحضرت صلعم نمودہ بودند پس اگر معاذ اللہ جناب امیر المومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم بنسبت صحابہ نبود چگونہ آنجناب بر ایشان احتجاج بانحدیث می فرمود رابعا موہن آن ست عدم انکار اصحاب شوری کلام ہدایت التیام جناب امیر المومنین علیہ السلام را کہ آنفا مذکور شدہ و در آن آنجناب ظاہر فرمودہ کہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بحدیث انا مدینۃ العلم وعلی بابہا یاران خود را اعلام فرمودہ بانیکہ آنجناب باب مدینۂ علم ست و در کمال ظہور ست کہ اگر معاذ اللہ این امر درست نبود لامحالہ اصحاب شوری بر آنجناب ایراد می کردند و می گفتند کہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ہرگز یاران خود را اعلام نکردہ بانیکہ شما باب مدینۂ علم ہستید خامسا رادّ آن ست عدم انکار اصحاب

شوری احتجاج جناب امیر المؤمنین علیه السلام را باین حدیث بر اصحاب شوری چو ما آنفا تنبیه
نمودیم که همه اصحاب شوری از اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم بودند پس اگر
معاذ الله باب مدینهٔ علم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام بالنسبة بصحابه متحقق نبود لابد میبایست
که اصحاب شوری برین احتجاج ایراد کنند و بگویند که باب مدینهٔ علم بودن شما متعلق بما که
اصحاب نبوی هستیم نیست بلکه شما باب مدینهٔ علم بالنسبة بکسانی هستید که ادراک شرف صحبت
نبوی نکرده اند سابقا دانستی که این تاویل بارد را تسلیم صریح اصحاب شوری کلام هدایت
جناب امیر المؤمنین علیه السلام را که آنفا منقول شده و از ان ظاهر ست که جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم بحدیث مدینة العلم یاران خود را اعلام کرده باینکه جناب امیر المؤمنین
علیه السلام باب مدینهٔ علم ست چنانچه در روضة الاحباب بعد این کلام هدایت التیام مذکور
ست گفتند آری می دانیم انتهی و ازین جمله واضح ست که اصحاب شوری قطع نظر از عدم انکار
تسلیم صریح نمودند و اعتراف واضح کردند که امر اعلام اصحاب بحدیث مدینة العلم که جناب امیر المؤمنین
علیه السلام ادعای آن فرموده حق و صدق و صواب ست و ما آنرا می دانیم سابقا یاد نمودی که
آن ست قول صریح عبد الرحمن بن عوف که در ضمن واقعهٔ شوری کما فی روضة الاحباب بخطاب
جناب امیر المؤمنین علیه السلام گفته یا ابا الحسن همه این فضائل را که برشمردی چنین ست که تحت
بیان آوردی و جمیع اصحاب بدین امور اقرار و اعتراف دارند انتهی و ازین کلام بصراحت تمام واضح
ست که باب مدینة العلم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام برای اصحاب جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم بهمان عنوان ثابت ست که جناب امیر المؤمنین علیه السلام احتجاج
بآن نموده و بیان آن فرموده و جمیع اصحاب بآن اقرار و اعتراف دارند پس الحال در
بطلان مزعوم مشوم بنبانی کدام محل شک و ارتیاب ست سبحان الله جمیع اصحاب جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم باب مدینهٔ علم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام برای خود
تسلیم می نمایند و بآن اقرار و اعتراف دارند و بنبانی بمفاد مدعی سست و گواه چست
آنجناب را باب مدینهٔ علم بالنسبة بایشان نمی داند بلکه باب مدینهٔ علم بالنسبة بکسانی قرار می دهد
که ادراک شرف صحبت نکرده باشند این هم امریست که در فظاعت و شناعت مثل و نظیر آن کمتر

بشود گردیده شامنا مظهر کمال وهن و هوان ست اعتراف ابن عباس بمخاطبۂ عائشہ بباب
مدینۂ علم بودن جناب امیر المومنین علیہ السلام چنانچہ در ماسبق دانستی کہ جمال الدین محدث
در روضۃ الاحباب در مکالمہ ابن عباس و عائشہ بعد حرب جمل آوردہ عائشہ گفت با وجود
علی بن ابی طالب ترا نرسد کہ ازین مرتبہ سخن گوئی ابن عباس گفت این ہنگام کہ دم ازین
مقال و حال میزنی منمقر و معترفم بحقوق او و باینکہ وی احق و ادنی و اقرب و احری ست
بآن حضرت ازمن زیرا کہ برادر و پسر عم آن سرور و زوج دختر پاکیزہ گوہر و پدر دو سبط سمی
بشبیر و شبر و باب مدینۂ علم و مشابہ او بسجیۂ جود و حلم و کشایندہ پر دہای کرب و اندوہ و غم
و زدایندۂ غبار ملال و آزار و ہم از صفحۂ دل با حاصل آنحضرت وی بود انتہی ازین عبارت
ظاہرست کہ ابن عباس کہ بلاشک و ارتیاب از اصحاب جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ و
آلہ وسلم بودند و بوجہ کمال غزارت علم ملقب بحر و حبر و ترجمان القرآن میشدند در مقام اظہار
کوچکی خود و عظمت و جلالت جناب امیر المومنین علیہ السلام اعتراف بباب مدینۂ علم بودن
آنجناب نمودند پس ظاہر و باہر گردید کہ بلا تردد جناب امیر المومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم
بالنسبۃ باصحاب جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ و آلہ وسلم بودند و ہرگز باب مدینۂ علم بودن
آنجناب منحصر در حق غیر اصحاب نیست و باید دانست کہ علاوہ برین مقام ابن عباس در دیگر
مقامات نیز اعتراف نمودہ است کہ جناب امیر المومنین علیہ السلام باب مدینۂ علم ست چنانچہ
شیخانی قادری در صراط سوی بعد نقل حدیث مدینۃ العلم گفتہ ولہذا کان ابن عباس یقول من
اتی العلم فلیأت الباب وھو علی رضی اللہ عنہ تاسعاً قالع بنیان آن ست احتجاج عمرو
بن العاص بحدیث انا مدینۃ العلم بر معاویہ چنانچہ در ماسبق دانستی کہ در کتاب عمرو
بن العاص کہ بنام معاویہ بجواب کتاب او نوشتہ و در آن کتاب مناقب عدیدۂ جناب
امیر المومنین علیہ السلام بمقابلۂ معاویہ ثابت نمودہ و اخطب خوارزم در کتاب المناقب
آنرا بالتمام وارد کردہ مسطورست واکد القول علیک وعلی جمیع المسلمین و قال انی مخلف
فیکم الثقلین کتاب اللہ عزوجل وعترتی وقد قال انا مدینۃ العلم وعلی بابھا و پر ظاہرست
کہ عمرو عاص و معاویہ ہردو نزد اہل سنت از اعاظم اصحاب جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ

و آله وسلم می باشند و باوصف این معنی عمرو عاص بر معاویه بحدیث مدینة العلم احتجاج نمود پس چگونه می توان گفت که جناب امیرالمومنین علیه السلام بمقتضای این حدیث شریف باب مدینه علم برای غیر اصحاب بودند نه برای اصحاب ولعمری ان هذا التحریف شیٔ عجاب لم یخطر ببال احد من الاصحاب ولو کانوا من زرافة الاعداء والنصاب عاشر آنکه مبدی کمال انخزال این تحریف سخیف افادهٔ علامهٔ زرندی ست در نظم درر السمطین در عنوان این حدیث شریف حیث قال فضیلة اخری اعترف بها الاصحاب وابتهجوا وسلکوا طریق الوفاق وانتهجوا

عن ابن عباس رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد بابها فلیات علیا و این کلام زرندی را شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل نیز نقل کرده و ازین کلام زرندی که در عنوان حدیث انا مدینة العلم ذکر نموده واضح ولائح ست که این حدیث شریف فضیلتی ست که جملهٔ اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بآن اعتراف کرده وبآن مبتهج شده ودر باب آن طریق وفاق را سالک ومنتهج گردیده اند پس الحال مقام آن ست که اولیای بنبانی بر عقل ودانش وگریه کنند واهل ایمان والیقان بر سفاهت رای او خنده زنند زیرا که زعم باطل ورجم عاطل او باتفاق جمله اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم کاسد وفاسد برآمد ومعلوم گردید که او در هواداری اصحاب تا بحدی چنان بادپیما شده که از اعتراف وابتهاج جمله اصحاب باین فضیلت فائحة الملاک وسلوک وانتهاج ایشان طریق وفاق را درین باب حسابی نمی گیرد وجز مشاقت صریحه و معاندت فضیحه حق وصواب وایثار مساوقت فظیعه ومطاوعت شنیعه باطل وسراب حرفی نمی پذیرد چهارم آنکه آنچه بنبانی در بیان معنای مراد واضح الانهدام خود تفوه نموده که علم اصحاب خلفای راشدین بودند وابوبکر بعد جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم متقید بامر خلافت بود تا بحیات خود بعد از وعمر هم همچنین بود وبعد از وعثمان هم همچنین بود وجناب امیرالمومنین علیه السلام در ایام خلافت شان بافاضه وافاده مشغول بود پس کسانیکه ادراک شرف صحبت نکرده بودند بخدمت آنجناب آمدند وازانجناب اخذ کردند تفوه مردود ونقول مطرود ست زیرا که اولاً تحدید ثلاثه در خلفای راشدین خطیئهٔ کبری وجریرهٔ عظمی ست واصلا دلیلی برین مطلب نیست

بلکه ادلهٔ ساطعهٔ کثیرهٔ موفوره و براهین قاطعهٔ وفیرهٔ غیر محصوره مبطل و موهن آن ست و
ثانیاً ادعای اعلمیت ثلثه از صحابه که بخلافت رسیدند باطل محض و فاسد صرف ست و
هرکه بر سیرت صحابه و واقعات ایشان نظری ولو غیر غائر انداخته باشد بخوبی میداند که
حضرات ثلثه هرگز قابل آن نیستند که احدی از ارباب انصاف ایشان را معاذ الله از حضرت
سلمان و ابوذر و مقداد و عمار و ابن عباس و حذیفه و ابن مسعود و ابی بن کعب و ابو الدرداء
و جابر بن عبد الله انصاری و ابو سعید خدری و امثال ایشان اعلم وانموده مسلک
جرأت و جسارت پوید بلکه لائق اینهم نمیباشند که منصفی ایشانرا از معاذ بن جبل و ابو هریره
و زید بن ثابت و اضرابهم اعلم گوید بلکه هرکه ادنی بهره از تتبع اخبار و آثار دارد بر او کالشمس
فی کبد السماء هویدا و آشکار ست که از حضرات ثلثه اصلاً ظهور آثار اعلمیت نشده فضلاً عن
تحقق الاعلمیة بلکه بر عکس آن دلائل جاهلیت و شواهد اجهلیت شان بیش از بیش ظاهر و
متحقق گردیده و بحمد الله اعترافات صریحه و صحیحهٔ خودشان درین باب کافی و وافی ست
و ستقف علی ذلک فیما بعد ان شاء الله الجلیل بالتفصیل الجمیل **ثالثاً** ادعای متقید ماندن
ثلثه تا بحیات خود بامر خلافت نفعی بحال نبهانی نمی رساند و موجب گلوخلاصی شان نمی شود
زیرا که امر خلافت مانع از افاده و افاضه و ظهور آثار علمیه نیست و تعلیم علوم و احکام و تبیین
حلال و حرام بخلائق و انام بهترین وظائف و اشغال و اعمال خلیفهٔ رسول رب منعام میباشد
پس اگر حسب زعم نبهانی ثلثه از دیگر صحابه اعلم بودند چون نائل بمرتبهٔ خلافت شدند میبایست
که بنهایت انشراح صدر باین مهم قیام نمایند لیکن حیف که ایشان باین سو هرگز التفات
نمودند و چرا التفاتی باین مطلب می کردند حالانکه عاری بحت و معرای محض از علم بودند و
همه تن اهتمام شان در جلب حطام دنیا بود و بس و چگونه امر خلافت را مانع افاده و افاضه
و ظهور آثار علمیه توان گفت حالانکه حالات جناب امیر المؤمنین علیه السلام پیش نظر هر ناظر
موجود ست مگر نمی بینی که آنجناب روحی له الفداء با وصفیکه در زمان خلافت ظاهری خود
متصل مشغول بحروب عظیمه و مجاهدات فخیمه ماندند مگر اصلاً از افاده و افاضه ممنوع نشده و
همواره آثار علمیه از آنجناب مثل انوار شمس مضیئه ساطع و لامع بود ولقد صدق

حیث قال فی وصفه علیه السلام یتفجر العلم من جوانبه وتنطق الحکمة من نواحیه کما رواه ابن عبد البر القرطبی فی الاستیعاب وغیره فی غیره رابعاً اگر فرض کنیم که ثلثه را با وصف اعلمیت از دیگر صحابه مقید شدن بامر خلافت بعد جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم مانع از ظهور آثار علمیه بود پس در زمان آن سرور کدام مانع بود اگر گویند که مشاغل جهاد با کفار مانع از ظهور آثار علمیه بود پس باطل محض ست زیرا که حالات بطالت ایشان در مجاهدات اظهر من الشمس وابین من الامس ست وعلاوه برین ز حدی در آن زمان شغل جناب امیر المؤمنین علیه السلام مشغول جهاد با کفار نبود و با وجود نعینی ظهور آثار علمیه و احوال افاده وافاضه آنجناب در زمان نبوی ند بحدی ست که در بیان آید وسیاتیک نبأه بعد حین انشاء الله الموفق المعین پس ظاهر گردید که هرگز ثلثه اعلم صحابه نبودند والا در عصر نبوی ظهور آثار علمیه از ایشان می شد و با فاده وافاضه مشتغل می بودند واذ لیس فلیس خامساً اگر مقید ماندن ثلثه را بامر خلافت مانع ظهور آثار علمیه وعائق افاده وافاضه تسلیم نمائیم ظاهر ست که این مانع و عائق در هر زمان از ازمنهٔ خلافتهاے ثلثه مختص بشخص خلیفه خواهد بود و در زمان آن خلیفه براے دیگرے عروض این مانع و عائق مفروض نمی توان شد کما هو ظاهر لا سترة علیه پس در زمان خلافت ابوبکر عمر وعثمان را امر خلافت مانع و عائق نبود و همچنین در زمان عمر عثمان را این امر حاجز و رادع نبود پس چرا در زمان ابوبکر عمر وعثمان اشتغال بافاده وافاضه نورزیدند و در زمان عمر عثمان چرا مشتغل بافاضه وافاده نشد و با وصف انتفای تقیید بامر خلافت درین ازمنه ازین اشخاص چرا ظهور آثار علمیه نشد و اعلمیت شان که مفروضه و مزعومه بنباتی ست چرا در انبان اختفا و زاویه خمول منخزل ماند لا والله هرگز سببی برای این مطلب جز تعری این حضرات از حلیهٔ علم نیست وکفی بذلک لهم ولاولیائهم خزیا وخسارا سادساً اگر گویند که در زمان ابوبکر وعمر وعثمان اگرچه خود خلیفه نبودند لیکن معین خلیفه در اشتغال خلافت بودند و همچنین عثمان در زمان عمر اگرچه خلیفه نبود لیکن اعانت عمر در اشتغال خلافت می نمود و باین سبب ایشان را فرصت افاده وافاضه حاصل نشد و آثار علمیه از ایشان ظاهر نگردید پس این هم باطل ست زیرا که اشتغال عمر وعثمان در زمان ابوبکر واشتغال عثمان در زمان عمر

باشتغالی که باوجود اعلم بودن شان از دیگر صحابه مانع ظهور آثار علمیه و عائق افاده و افاضه بوده باشد ممنوع ست ومن ادعی فعلیه البیان وچگونه کسی از متجاسرین ادعای این مطلب می تواند کرد حالانکه روایات اکابر و اعاظم اهل سنت مکذب صریح این معنی ست ابن سعد در طبقات گفته اخبرنا محمد بن عمر الاسلمی نا جاریة بن ابی عمران عن عبد الرحمن بن القاسم عن ابیه ان ابابکر الصدیق کان اذا نزل به امر یرید فیه مشاورة اهل الرای واهل الفقه دعا رجالا من المهاجرین والانصار دعا عمر وعثمان وعلیا وعبد الرحمن بن عوف ومعاذ بن جبل وابی بن کعب وزید بن ثابت وکل هولاء کان یفتی فی خلافة ابی بکر وانما تصیر فتوی الناس الی هؤلاء فمضی ابوبکر علی ذلک ثم ولی عمر فکان یدعو هؤلاء النفر وکانت الفتوی تصیر وهو خلیفة الی عثمان وابی وزید ازین روایت ظاهرست که در خلافت ابوبکر از جمله کسانی که اشتغال بفتوی می نمودند عمر وعثمان بودند و در خلافت عمر از جمله مفتیان عثمان بود و پر ظاهرست که اشتغال بافتا اگر مفتی شرائط آنرا حقیقة محرز باشد سبب تمام نشر آثار علمیه و ظهور کمال شخص مفتی ست و موجب افادهٔ تامه و افاضهٔ عامه خلق میباشد پس اگر بنا بر زعم بنائی عمر وعثمان از جملهٔ اعلم صحابه بودند در خلافت ابوبکر از عمر وعثمان و در خلافت عمر از عثمان لابد آثار علمیه ظاهر و باهر می گردید و اعلمیت شان بر مستفتین و مستفیدین بلکه غیر ایشان نیز مکشوف و منجلی می افتاد لیکن این چه بلاست که باوصف دخول این حضرات در چنین امر خطیر اصلا عالمیت شان فضلا عن الاعلمیت بر مردم ظاهر نشد و از جمله فتاوی ایشان فتوای که کشف از قوت علم و رسوخ قدم ایشان نماید مشهود نشد و از تصریح اکابر اهلسنت این هم واضح می شود که شغل عمر در خلافت ابوبکر قضا بود و ابوبکر او را در عهد خود قاضی کرده بود و پر ظاهرست که فصل خصومات و قضا بین المتخاصمین از بهترین مواقع افاده و افاضهٔ خلق ست و موجب کمال ظهور آثار علمیه قاضی می گردد بشرطیکه قاضی شرائط صحیحه منصب قضا را دارا باشد پس اگر بالفرض عمر از دیگر صحابه که نائل بخلافت نشدند اعلم بود هر دو در زمان ابوبکر که زمان قاضی بودنش بود مردم از و استفاضه و استفاده علم می کردند و قضایای که دال بر سعت علم و اعلمیت ازو ظاهر می شد حالانکه احدی از اهل سنت ولو کذبا و افتعالا قضیه از قضایای عمری در زمان بکری که

مظهر فی المجلة المعیت اوباشد فضلا عن الاعلمیة از و نقل نکرده حالا عبارتی که دلالت دارد بر قاضی بودن عمر در زمان ابوبکر باید شنید ابن عبد البر قرطبی در استیعاب گفته وذکر سیف بن عمر عن ابی عبیدة بن معتب عن ابراهیم النخعی قال اول من ولی شیئا من امور المسلمین عمر بن الخطاب ولاه ابوبکر القضاء وکان اول قاض فی الاسلام وقال اقض بین الناس فانی فی شغل و ابن جریر طبری در تاریخ خود در وقائع سنه احدی عشره گفته واستقضی ابوبکر فیها عمر بن الخطاب فکان علی القضاء ایام خلافته کلها و ابن الاثیر الجزری در کامل در وقائع سنه احدی عشرة گفته و فیها استقضی ابوبکر عمر بن الخطاب وکان یقضی بین الناس خلافته کلها سابقا از تتبع روایات اهل سنت واضح ولائح می گردد که حضرات ثلثه در زمان خلافت خود هم فصل قضایا می نمودند و تقیید بامر خلافت ایشان مانع ازین امر نمی شد لیکن با این همه نیز اثری از آثار اعلمیت ایشان که مزعوم بنبانی ست اصلا ظاهر نشد بلکه بر خلاف آن دلائل واضحه و شواهد لائحه جهل و ضلال ایشان از احکام شرعیه و معارف دینیه بر صفحهٔ تحقق و ثبوت چنان جلوه گر گردید که قابل ستر و انکار نیست پس چگونه کسی ایشان را از دیگر صحابه اعلم می تواند گفت حالا شطری از اخبار و آثار که دلالت بر اشتغال ثلثه در ازمنهٔ خود بفصل قضایا دارد باختصار باید شنید سیوطی در تاریخ الخلفا گفته واخرج ابو القاسم البغوی عن میمون بن مهران قال کان ابوبکر اذا ورد علیه الخصم نظر فی کتاب الله فان وجد فیه ما یقضی بینهم قضی به وان لم یکن فی الکتاب وعلم من رسول الله صلی الله علیه وسلم فی ذلک الامر سنة قضی به فان اعیاه خرج فسأل المسلمین وقال اتانی کذا وکذا فهل علمتم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قضی فی ذلک بقضاء فربما اجتمع علیه النفر کلهم یذکر من رسول الله صلی الله علیه وسلم فیه قضاء فیقول ابوبکر الحمد لله الذی جعل فینا من یحفظ عن نبینا فان اعیاه ان یجد فیه سنة من رسول الله صلی الله علیه وسلم جمع رؤس الناس وخیارهم فاستشارهم فان اجمع امرهم علی رای قضی به وکان عمرؓ یفعل ذلک فان اعیاه ان یجد فی القرآن والسنة نظر هل کان لابی بکر فیه قضاء فان وجد ابابکر قد قضی فیه بقضاء قضی به والا دعا رؤس المسلمین فاذا اجتمعوا علی امر قضی به و این روایت را ملا علی متقی

در کنز العمال وولی الله دهلوی در ازالة الخفا و قرة العینین نیز آورده اند و قبل ز سیوطی محب طبری نیز آنرا در
ریاض نضره آورده و ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن عبد الله بن عامر بن ربیعة قال حضرت ابا بکر و عمر و عثمان
یقضون بالیمین مع الشاهد عد حق عن عبد الله بن عامر بن ربیعة ان ابا بکر الصدیق و عمر بن الخطاب کانا یستحلفان الخصم
بالله ما یجد ما یقضیه من عرض ولا ناض ولئن وجد من حیث لا یعلم لیقضینه ثم یخلیان
سبیله حق و نیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن عروة قال کان عمر اذا اتاه الخصمان برک علی رکبتیه
و قال اللهم اعنی علیهما فان واحدا منهما یریدنی عن دینی ابن سعد و نیز علی متقی در کنز العمال
گفته عن ابی جریر الازدی ان رجلا کان یهدی الی عمر بن الخطاب کل سنة فخذ جزور فخاصم
الی عمر فقال یا امیر المومنین اقض بیننا قضاء فصلا کما یفصل الفخذ من الجزور فکتب
عمر الی عماله لا تقبلوا الهدیة فانها رشوة ابن ابی الدنیا فی کتاب الاشراف و وکیع فی الغرر
کر حق و نیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ابی جریر ان رجلا کان اهدی الی عمر رجل جزور
ثم جاء یخاصم الیه فجعل یقول له یا امیر المومنین افصل بیننا کما یفصل رجل الجزور قال
والله ما زال یکررها حتی کدت ان اقضی له ابن جریر و نیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن
الشعبی قال اذا اختلف الناس فی شیء فانظر کیف صنع عمر فانه لا یصنع شیئا و فی لفظ
فانه لم یکن یقضی فی امر لم یقض قبله حتی یسأل و یشاور ابن سعد ش عن ابن عمر قال
اختصم رجلان الی عمر بن الخطاب ادعیا شهادته فقال لهما عمر ان شئتما شهدت ولم
اقض بینکما وان شئتما قضیت ولم اشهد ش و نیز ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن لیث
قال تقدم الی عمر بن الخطاب خصمان فاقامهما ثم عادا فاقامهما ثم عادا ففصل بینهما
فقیل له فی ذلک فقال تقدما الی فوجدت لاحدهما ما لم اجد لصاحبه فکرهت ان
افصل بینهما علی ذلک ثم عادا فوجدت بعض ذلک فکرهت ثم عادا وقد ذهب ذلک
ففصلت بینهما الحکم ازین روایات چنانچه می بینی تصدی ثلثه برای فصل قضایا در نهایت
وضوح ست لیکن اصلا از ان اثری از آثار اعلمیت شان پیدا نیست بلکه شواهد بینه و لوائح
بادیه مغضوبیت و بلادت و جهل و احتیاج از اکثر آن نمایان می باشد و بسیاری از اخبار و آثار
که در ان حضرات ثلثه متصدی حکم و قضا شده اند و بسبب جهل و ضلال خود راه خطا رفته اند

در ما بعد انشاء الله تعالی مذکور خواهد شد فانتظروا ولا تکن من المستعجلین ثامناً فرض کردیم که عهد ملوک ثلثه بامر خلافت مانع اشتغال شان با فاضه و افاده بود و بدین سبب اعلمیت شان ظاهر نشد لیکن پر ظاهر ست که این معنی هرگز موجب آن نمی شود که از ایشان آثار جهل و ضلال مشهود گردد چه اگر اعلمیت اعلم بلکه علم عالم بوجه من الوجوه مخفی هم بماند البته ظهور جهل او را سببی نیست بلکه بعد فرض عالم بودن شخصی بحسب شرائط عقلیه و شرعیه فضلا عن کونه الاعلم فرض نتوان کرد که ازو اخری از آثار جهل و جاهلیت نمایان می گردد چه علم و جهل هر دو باهم گرد نمی باشد و بلاریب از حضرات ثلثه آثار جهالت و اعلام ضلالت بنحوی ظاهر و آشکار گردیده که قابل ستر و کتمان نیست پس چگونه کسی برای شان حظی از علم و اعلمیت ثابت بلکه متخیل خواهد دانست ما هذا الا اختلاق لا یطوربه اهل النفاق فضلا عن اهل الوفاق تاسعاً آنچه بنبانی گمان نموده که چون جناب امیر المومنین علیه السلام در زمان خلافت خلفای ثلثه فارغ بود لهذا با فاضه و افاده مشغول ماند و کسانی که ادراک شرف صحبت جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم نکرده بودند بخدمت آنجناب آمدند و از آنجناب اخذ کردند اگر این زعم او اقتران بصواب میداشت لازم بود که در زمان وصول خلافت ظاهری بآنجناب این سلسله انقطاع یابد و اشتغال آنجناب بامور خلافت عموماً و بحروب ناکثین و قاسطین و مارقین خصوصاً مانع آن گردد حالانکه بر ناظر بصیر کالصبح المنیر واضح و لائح ست که هرگز آنجناب در زمان خلافت ظاهری خود از افاضه و افادهٔ خلق باز نماند و اصلاً رجوع مردم در عهد عدالت مهد آنجناب نسبت برجوع مردم در زمان خلافت خلفای ثلثه کمتر نشد بلکه با وصف اشتغال آنجناب بعظائم امور جهاد و تدویخ لئام او غاد رجوع مردم بآنجناب در اخذ علوم از ازمنهٔ سابقه هم بیشتر صورت گرفت و امر افاضه و افاده خلق یوماً فیوماً در ازدیاد آمد و آثار اعلمیت آنجناب در انجلاء و ظهور انور من الشمس المضیئه و اظهر من النهار الشامس مشهود گردید پس ظاهر شد که آنچه بنبانی امر افاضه و افاده آنجناب را در عهود ثلثه و رجوع مردم را بسوی آنجناب مبنی بر تفرغ گمان نموده خیال باطل و زعم عاطل ست عاشراً اظهار بنبانی درین کلام بی نظام خود که در عهود ثلثه صرف کسانی که ادراک شرف صحبت جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم

نموده بودند بخدمت جناب امیرالمومنین علیه السلام آمدند و از آنجناب اخذ کردند کذب صریح
و بهت بحت ست زیرا که بر هر متتبع بلکه هر متعقل از اهل اسلام واضح و آشکار ست که در عهود
ثلثه نه تنها زمرهٔ تابعین بخدمت جناب امیرالمومنین علیه السلام رجوع میکردند بلکه بلا شک
و ارتیاب اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب هم بآنجناب رجوع
می آوردند بلکه رجوع اصحاب سواء کانوا من الموالفین لانجناب او المخالفین لا و ثاب بآنجناب
اظهر و اشهر از رجوع تابعین ست و از جملهٔ اصحاب رجوع ثلثه بسوی آنجناب بنحوی ثابت
و متحقق ست که حکایات آن زبان زد هر خاص و عام و روایات آن زینت بخش صفحات
ایام ست و حیرتم بسوی خود می رباید که چگونه بنبانی ستر و اخمال این امر واضح منجلی خواسته
مگر بیادش نماند که اقوال حضرت عمر بالخصوص درین باب بحدی مشتهر ست که کلمهٔ لولا علی لهلک عمر
و جملهٔ اعوذ بالله من معضلة لیس لها ابو الحسن داخل امثله و امثال و ورد زبان جمیع طبقات
ناس حتی الصبیان و الاطفال می باشد و هر چند وقائع رجوع خلفای ثلثه و دیگر اصحاب
بسوی آنجناب در مابعد بشرح و بسط تمام خواهی شنید و باعترافات علمای اهل سنت
درین باب اجمالا و تفصیلا علی احسن النسق و النظام خواهی رسید لیکن درینجا نیز بعض
عبارات مختصره که از ان رجوع اصحاب بسوی جناب امیرالمومنین علیه السلام واضح و
لائح میشود باید شنید ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه بعد ذکر بعض اخبار و آثار داله بر
علم آنجناب گفته وله فی هذا اخبار کثیرة نقتصر علی هذا منها و لو ذکرنا ما سأله الصحابة مثل
عمر و غیره رضی الله عنهم لاطلنا و محمد بن یوسف گنجی در کفایة الطالب کما سمعت سابقا گفته
و مع هذا فقد قال العلماء من الصحابة و التابعین و اهل بیته بتفضیل علی و زیادة علمه
و غزارته وحدة فهمه و وفور حکمته و حسن قضایاه و صحة فتواه و قد کان ابوبکر و عمر و
عثمان و غیرهم من علماء الصحابة یشاورونه فی الاحکام و یاخذون بقوله فی النقض
و الابرام اعترافا منهم بعلمه و وفور فضله و رجاحة عقله و صحة حکمه و محی الدین نووی
در تهذیب الاسماء و اللغات در ترجمهٔ جناب امیرالمومنین علیه السلام گفته و سوال کبار الصحابة
و رجوعهم الی فتاویه و اقواله فی المواطن الکثیرة و المسائل المعضلات مشهور و سید

شہاب الدین احمد کما سمعت سابقا در توضیح الدلائل در بیان معنی حدیث انا مدینة العلم گفتہ
وھو کان باجماع الصحابة مرجوعا الیه فی علمه موثوقا بفتواه وحکمه والصحابة کلهم یراجعونه
مهما اشکل علیهم ولا یسبقونه ومن هذا المعنی قال عمر لولا علی لهلک عمر رضی الله تعالی عنهم و
علی قاری در شرح فقه اکبر کما عرفت سابقا در ذکر جناب امیر المومنین علیه السلام گفتہ وھو المرتضی
زوج فاطمة الزهراء وابن عم المصطفی والعالم فی الدرجة العلیا والمعضلات التی سأله کبار
الصحابة ورجعوا الی فتواه فیها فضائل کثیرة شهیرة تحقق قوله علیه السلام انا مدینة العلم
وعلی بابها وقوله علیه السلام اقضاکم علی وشیخ عبد الحق دہلوی در اسماء رجال مشکوة بترجمہ جناب
امیر المومنین علیه السلام گفتہ وسوال کبار الصحابة ورجوعهم الی فتاواه واقواله فی المواطن الکثیرة
والمسائل المعضلات مشهور وکان عمر رضی الله عنه یرجع الیه ویسأله ولا یحکم حتی یسأله وکان
یقول اقضانا علی ونصر الله کابلی در صواقع تحت حدیث سفینه در ذکر اہلبیت علیهم السلام
گفتہ ولا شک ان الفلاح منوط بولائهم وهدیهم والهلاک بالتخلف عنهم ومن ثمة
کان الخلفاء والصحابة یرجعون الی اقضیتهم فیما اشکل علیهم من المسائل وعجیلی در ذخیرة المآل
کما سمعت سابقا در ذکر جناب امیر المومنین علیه السلام واصحاب گفتہ ولم یکن یسأل منهم
واحدا وکلهم یسألونه مسترشدا وما ذلک الا الخمود نار السوال تحت نور الاطلاع وشیخ محمد حفنی
کما مر سابقا در حاشیہ جامع صغیر گفتہ قوله عیبة علمی ای وعاء علمی الحافظ له فانه باب
مدینة العلم ولذا کانت الصحابة تحتاج الیه فی فک المشکلات ومخفی نماند کہ رجوع اصحاب
جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بسوی جناب امیر المومنین علیه السلام نه تنها در عهد
ثلثه واقع شده بلکه در عهد خلافت ظاہری آنجناب ہم اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله
علیه وآله وسلم بآنجناب رجوع می کردند وہمواره در معضلات ومشکلات سوال بر در باب
مدینه علمی نمودند ودرین عهد کرامت مهد ہم رجوع وسوال اختصاص باصحاب موالفین نداشت
بلکه اصحاب منحرفین نیز اضطرارا رجوع بآنجناب می آوردند حتی آنکه اعدی عدو آنجناب
معاویه بن ابی سفیان باآنهمه زیغ وعدوان وبغی وشنان سوال مشکلات از آنجناب مینمود
وراه استفاده واستفاضه از ان منهل عطا وجود می پیمود کما ستقف علیه بالتفصیل فیما

سیاق انشاء الله الودود بالجمله رجوع موالفین و مخالفین اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه
وآله وسلم بسوی جناب امیر المومنین علیه السلام در جملهٔ ازمنه وعهود امری ست که اصلا ریبی و شکی
دران نیست پس کمال عجب ست که چگونه بنبانی خواسته که اینچنین امر ظاهر و منجلی را که مثل آفتاب
نصف النهار بیدا و آشکارست گل اندود نماید و صرف رجوع غیر اصحاب را بآنجناب در عهود ثلثه
و آنهم بوجه فراغ آنجناب و اشتغال ثلثه ظاهر نموده در حیرت ارباب بصیرت افزاید
واز عجائب آیات الٰهیه آن ست که هر چند بنبانی درین مقام بغرض فاسد اظهار اینکه
جناب امیر المومنین علیه السلام باب مدینهٔ علم صرف برای غیر اصحاب بود رجوع غیر اصحاب
در عهود ثلثه بجناب امیر المومنین علیه السلام ظاهر کرده و رجوع اصحاب را بسوی آنجناب
بتقریر خود پوشیده بلکه در اظهار عدم آن کوشیده لیکن در شرح تهذیب الکلام بقدرت
قادر علام بامر حق گویا گردیده چنانچه در کتاب مذکور در مبحث افضلیت گفته وکفاه شاهدا
علی کونه اعلم ان سلاسل العلماء من المفسرین و اهل العربیة وغیرهم والعرفاء تنتهی الیه
وان الحکماء کانوا یعظمونه غایة التعظیم وان الکبراء من الصحابة یرجعون الیه فیما کان یشکل [کانوا صح]
علیهم وهو المجیب عن شبهات الیهود وظلمات النصاری کما هو المعروف والمشهود ازین عبارت ظاهرست که بنبانی
بلا تامل و تحرج جناب امیر المومنین علیه السلام را اعلم تسلیم می کند و افاده می نماید که برای
شهادت اعلمیت آنجناب کافی ست که سلاسل علما از مفسرین و اهل عربیت وغیرهم و سلاسل
عرفا منتهی بآنجناب می شود و حکما آنجناب را تعظیم می نمودند بغایت تعظیم و کبراء صحابه رجوع
می نمودند بسوی آنجناب در آنچه مشکل می شد بر ایشان و هم آنجناب آن ست که از شبهات یهود
و ظلمات نصاری جواب میداد چنانچه معروف و مشهورست و بحمد الله تعالی ازینجا واضح گردید
که آنچه بنبانی در رسالهٔ عقائد خود بجواب حدیث مدینة العلم خواسته که رجوع صحابه را بسوی
آنجناب مستور و مخفی گرداند و صرف رجوع غیر صحابه را بآنجناب باثبات رساند هوس باطل ست و
برای رد و ابطال و کشف حقیقت حال آن این کلام شرح تهذیب الکلام کافی و وافی ست
چه دران تصریح صریح نموده باینکه کبرای صحابه رجوع می نمودند بسوی آنجناب در آنچه مشکل میشد
بر ایشان وکفی بذلک شاهدا علی خزیه وافتضاحه و دالا علی شدة صفاقته واتقاحه بنجم آنکه

آنچه بنبانی در آخر کلام بی نظام خود بجواب حدیث مدینة العلم گفته که ثم لا ادری ای لفظ فی الحدیث یدل علی ان لیس لمدینة العلم الا باب واحد هو علی رضی الله عنه بل یجوز ان یکون لها ابواب ویکون علی کرم الله وجهه باب واحد منها پس این اعتراف انکار نما دال بر کمال جهل اوست زیرا که بلاشبهه درین حدیث شریف لفظ بابها موجودست و هر که ادنی شعوری داشته باشد از ان وحدت باب دریافت می تواند کرد اگر بنبانی بسبب قلت درایت خود بسوی آن توجه نماید و کلمه لا ادری بر زبان آرد چه عجب و علاوه برین سیاق این حدیث شریف بجمیع الفاظه دال برین مطلب ست و هرگز احدی از عقلا تجویز نمی تواند کرد که مقصود جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم وقت ارشاد این حدیث شریف این بود که اصحاب آنجناب ابواب مدینهٔ علم هستند وجناب امیر المومنین علیه السلام هم یکی از جملهٔ ایشان ست چه بلا ریب و اشتباه حمل حدیث برین مطلب تحریف صریح و تسویل فضیح می باشد که اصلا کار اهل ایمان نیست و وجوه عدیدهٔ حجج وادلهٔ سدیدهٔ محکمه رد و ابطال این تحریف و تسویل و تخدیع و تضلیل در ما سبق مرة بعد اولی وکرة بعد اخری مبین شده و بحد ظهور واضح گردیده که مقصود حقیقی جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم ازین حدیث آن ست که ظاهر شود که چنانچه شرف مدینهٔ علم بودن مخصوص بوجود مسعود آنجناب ست همچنین شرف بابیت مدینهٔ علم اختصاص بذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیه السلام دارد و اگرچه مجرد این ارشاد باسداد اعنی انا مدینة العلم وعلی بابها کافی و وافی برای ظهور این مطلب ست لیکن دیگر جملات این حدیث شریف که در طرق مختلفه وارد شده زیاده تر مشید و مؤکد و مبین و مرصن این مطلوب محبوب ست مثل ارشاد آنجناب فمن اراد العلم فلیأت الباب ومثل قول آنجناب فمن اراد العلم فلیأت باب المدینة ومثل کلام آنجناب فمن اراد المدینة فلیأت الباب ومثل افصاح آنجناب فمن اراد المدینة فلیأتها من بابها ومثل ابانت آنجناب فمن اراد العلم فلیأته من بابه و مثل تصریح آنجناب انا مدینة العلم وانت بابها یا علی کذب من زعم انه یدخلها من غیر بابها ومثل توضیح آنجناب یا علی انا مدینة العلم وانت الباب کذب من زعم انه یصل الی المدینة الا من قبل الباب و این جملات بلیغهٔ جزیله و کلمات عالیهٔ جلیله سابقا در طرق حاکم نیسابوری

وسوید حدثانی ومحمد بن جریر طبری وسلیمان بن احمد طبرانی وابوالحسن حربی وابوالحسن بن الجابری وغیرهم بنظرت رسیده است فلاتکن من الذاهلین وعلاوه برین در ماسبق از کتاب المناقب ابن المغازلی دانستی که جابر بن عبدالله الانصاری این حدیث را از جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باین سیاق منیر الآفاق روایت کرده سمعت رسول الله صلی الله علیه واله وسلم یقول یوم الحدیبیة وهو اخذ بضبع علی بن ابی طالب هذا امیر البررة وقاتل الفجرة منصور من نصره مخذول من خذله ثم مد بها صوته فقال انا مدینة العلم وعلی بابها فمن اراد العلم فلیات الباب واهتماماتیکه درین روایت از افعال واقوال جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم وارد ست وما بعون الله تعالی سابقاً بتفصیل وتوضیح آن را ذکر کرده ایم بنحوی واقع شده است که بعد ملاحظهٔ آن احدی از عقلا در اختصاص شرف بابیت مدینة العلم بجناب امیر المومنین علیه السلام ریبی نخواهد ورزید واصلا ببوی ادعای فاسد جنبانی نخواهد گروید ذلک سافر باین السفر من لم یجعل الله له نوراً فما له من نور وچون اختصاص شرف بابیت مدینة العلم بجناب امیر المومنین علیه السلام بنابرین حدیث قسق النظام جای کلام نبود لذا اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم باجمعهم اتفاق برین امر داشتند چنانچه سابقاً از افادهٔ زرندی در نظم درر السمطین دانستی که حدیث مدینة العلم فضیلتی ست که تمامی اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم بآن اعتراف وابتهاج می نمودند درباب آن طریق وفاق رامی پیمودند وما ورای این بتصریح صریح دریافتی که جناب امیر المومنین علیه السلام باین حدیث شریف در واقعهٔ شوری بر اصحاب شوری احتجاج نموده وپر ظاهر ست که اگر فضیلتی که ازین حدیث برای آنجناب ظاهر می شود مخصوص بآنجناب نبود چگونه آنجناب بآن احتجاج می فرمود واگر بالفرض آنجناب بآن احتجاج فرموده بود چگونه اصحاب شوری باآنهمه دواعی متوفرهٔ رد وانکار وجحود واستنکار از رد برآنجناب باز میماندند ونمیگفتند که بابیت مدینهٔ علم مخصوص بشما نیست بلکه درین فضیلت دیگر اصحاب هم شریک شما هستند حالانکه دانستی که اصلا اصحاب شوری حرفی بمقابلهٔ احتجاج آنجناب باین حدیث وسائر احادیث بر زبان نیاوردند بلکه تصریح صریح

مسلک اعلان اذعان و انقیاد بآن سپردند پس اختصاص آنجناب باین فضیلت باهره و منقبت ظاهره هرگز محل ریب نباشد و نیز دانستی که ابن عباس بمقابلهٔ عائشه احتجاج بحدیث مدینة العلم فرموده و اینرا از خصائص آنجناب ثابت و محقق وانموده و حضرت عائشه نیز را اینهمه عناد و لداد باابی الائمة الامجاد صلوات الله علیه و علیهم الی یوم التناد مجال رد و انکار آن نیافتند و اصلا بمقابلهٔ آن سخنی مشتمل بر رد و استنکار نیافتند حالانکه اگر فضیلت بابیت مدینهٔ علم مختص بذات قدسی صفات جناب امیرالمومنین علیه السلام نبود و دیگر اصحاب جناب رسالت مآب هم ابواب مدینهٔ علم می بودند خصوصاً ابوبکر و عمر و عثمان لامحاله حضرت عائشه که خوگر حرف گیری حتی بر جناب نبوی می بودند از اعتراض بر ابن عباس بازنمی استادند و باظهار این مطلب که این فضیلت مخصوص بجناب امیرالمومنین علیه السلام نیست داد ایراد بر ابن عباس می دادند و گذشته ازین دریافتی که اختصاص فضیلت بابیت مدینهٔ علم بوجود مسعود جناب امیرالمومنین علیه السلام بنحوی ظاهر و باهر ست که مثل عمرو بن العاص عاص بخطاب معاویهٔ غاویه از اظهار و اجهار آن بازنماند و باحتجاج و استدلال بآن بران متجبر عنید و متکبر مرید تحقق و ثبوت آن را باعلای مدارج و اسنای معارج رسانده و پر ظاهر ست که هرگاه اختصاص جناب امیرالمومنین علیه السلام باین فضیلت ساطعة المنار لامعة الانوار بحدی رسد که از جملهٔ اصحاب موالف و مخالف اظهار آن نمایند و گذشته از اولیا و احبا اعدا و خصما هم حظ کافی و وافی از تسلیم و اذعان آن ربایند بلکه خود در مقام احتجاج و استدلال بآن برآیند و راه تبکیت و تسکیت غواة و ضلال بآن پیمایند دیگر چه مجال برای منکرین باقی می ماند که از راه کمال انهماک در باطل و محال و اخلاد بسوی غی و ضلال ادعای فاسد بابیت دیگر اصحاب آغاز نهند و بمفاد مدعی سست گواه چست و کاسه گرم تر از آش داد سبقت بر اصحاب دهند و هرچند اینهمه که گفتیم برای منصف لبیب و ناظر اریب در اختصاص شرف بابیت مدینهٔ علم بجناب امیرالمومنین علیه السلام کافی و وافی ست لیکن مناسب آن ست که شطرے از اعترافات صریحه و اقرارات صحیحه علمای اهل سنت نیز درین باب ذکر نمائیم تا ظاهر و آشکار گردد که انکار اختصاص این شرف بجناب امیرالمومنین علیه السلام بچه حد مخالف فهم علمای اعلام

محققین نحام سنیہاست پس از انجملہ است حافظ محمد بن یوسف گنجی شافعی چنانچہ در
کفایۃ الطالب گفتہ الباب الثامن والخمسون فی تخصیص علی رض بقولہ صلی اللہ علیہ وسلم
انا مدینۃ العلم وعلی بابھا و بعد ازین طرق عدیدہ این حدیث نقل کردہ و آنچہ بمعانی این
حدیث متعلق ست بعرض بیان آوردہ کما مرّ و از انجملہ است محب الدین احمد بن
عبد اللہ الطبری الشافعی در کتاب الریاض النضرۃ گفتہ ذکر اختصاصہ بانہ باب دار العلم
وباب مدینۃ العلم عن علی رضی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم انا
دار العلم وعلی بابھا اخرجہ فی المصابیح فی الحسان واخرجہ ابو عمر وقال انا مدینۃ العلم وزاد
فمن اراد العلم فلیأتہ من بابہ و از انجملہ است حسین بن محمد الفوزی چنانچہ در
نزہۃ الارواح در مدح جناب امیر المومنین علیہ السلام گفتہ آنکہ نبی او مدینہ علم را در می بایست
و آنکہ باو مصر دین را مسیح در می بایست و از انجملہ است نظام الدین محمد بن احمد البخاری
المشہور بنظام الاولیا چنانچہ در ملفوظات او کہ سید محمد کرمانی جمع کردہ در ذکر جناب امیر المومنین
علیہ السلام مسطور ست او با وصاف بذل و عطا و زہد و وفا و فقر و صفا میان صحابہ کرام
ممتاز بود بقوت و شوکت از حضرت عزت بخطاب اسد اللہ مخاطب گشت و بکثرت علم از
جملہ صحابہ رضوان اللہ علیہم بقول حضرت رسالت پناہ انا مدینۃ العلم وعلی بابھا مخصوص
گشت ولہذا قال عمر بن الخطاب لولا علی لھلک عمر و از انجملہ است علاء الدین
مغلطائی بن قلیج الترکی المصری الحنفی کہ در تلویح شرح صحیح بخاری باب مدینۃ العلم
بودن را از خواص جناب امیر المومنین علیہ السلام شمردہ چنانچہ بدر الدین محمود بن احمد
العینی الحنفی در عمدۃ القاری شرح صحیح بخاری گفتہ وفی التلویح ومن خواصہ ای خواص
علی رضی اللہ تعالی عنہ فیما ذکرہ ابو الثناء انہ کان اقضی الصحابۃ وان رسول اللہ صلی اللہ تعالی
علیہ وسلم تخلف عن اصحابہ لاجلہ وانہ باب مدینۃ العلم وانہ لما اراد کسر الاصنام التی فی الکعبۃ
المشرفۃ اصعدہ النبی صلی اللہ تعالی علیہ وسلم یرجلیہ علی منکبیہ وانہ حاز سہم جبرئیل علیہ الصلوۃ
والسلام بتبوک فقیل فیہ شعر علی حوی سہمین من غیران غزا غزاۃ تبوک حبذا سہم مسہم
وان النظر الی وجہہ عبادۃ روتہ عائشۃ رضی اللہ تعالی عنہا وانہ احب الخلق الی اللہ بعد

ابو الثناء

رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم رواه انس فی حدیث الطائر وسماه النبی صلی الله تعالی
علیه وسلم یعسوب الدین وسماه ایضا زر الارض[ط] وقد رویت هذه اللفظة مهموزة وملینة
ولکل واحد منهما معنی فمن همز اراد الصوت والصوت جمال الانسان فکانه قال انت
جمال الارض والملین هو المنفرد الوحید کانه قال انت وحید الارض وتقول رززت السکین
اذا رسخته فی الارض بالوتد فکانه قال انت وتد الارض وکل ذلک محتمل وهو مدح ووصف
وان النبی صلی الله تعالی علیه وسلم تولی تسمیته وتغذیته ایاما بریقه المبارک حین وضعه
وچون علامه عینی این کلام را بنهج ارتضا واختیار در ضمن شرح مناقب جناب امیر المؤمنین
علیه السلام نقل نموده وکلامی بر آن نکرده پس ظاهر شد که نزد علامه عینی نیز باب مدینة العلم
بودن از خواص جناب امیر المؤمنین علیه السلام است واز آنجمله است محمد بن اسمعیل
بن صلاح الامیر الصنعانی چنانچه در روضه ندیه بعد بیان معنی حدیث مدینة العلم کما مر
سابقا گفته واذا عرفت هذا عرفت انه قد خص الله الوصی علیه السلام بهذه الفضیلة العجیبة
ونوه شأنه اذ جعله باب اشرف ما فی الکون وهو العلم وان منه یستمد ذلک من اراده ثم
انه باب لاشرف العلوم وهی العلوم النبویة ثم لاجمع خلق الله علما وهو سید رسله صلی
الله علیه وسلم وان هذا لشرف یتضاءل عنه کل شرف ویطاطئ راسه تعظیما له کل من
سلف وخلف وکما خصه الله بانه باب مدینة العلم فاض عنه منها ما یاتیک من دلائل
ذلک قریبا وعلاوه برین از افادات وعبارات بسیاری از علمای سنیه که در ما سبق در ضمن

ط زر الارض

الصحیح زر الارض بتقدیم الزاء علی المهملة قال ابن الاثیر فی النهایة وفی حدیث ابی ذر قال یصف علیا وانه لعالم الارض وزرها الذی تسکن الیه ای قوامها واصله من زر القلب وهو عظیم صغیر یکون قوام القلب به واخرج الهروی هذا الحدیث عن سلمان وقال ابن منظور فی لسان العرب وفی حدیث ابی ذر رضی الله عنه فی علی علیه السلام انه لعالم الارض وزرها الذی تسکن الیه ولو فقدتموه لانکرتم الارض [illegible] تسکن الیها وانکرتم الناس [illegible]

تثبت به الارض کما تثبت القصبة بزرها اذا [illegible] ورأی علی اباذر فقال ابو ذر هذا زر الدین قال ابو العباس معناه انه قوام الدین کالزر وهو العظم الذی تحت القلب وهو قوامه انتهی وقال الجلال السیوطی فی الدر النثیر وانه لعالم الارض وزرها ای قوامها انتهی وقال محمد طاهر الگجراتی فی مجمع البحار فی لغة الزر [illegible] وفی صفة علی وانه لعالم الارض وزرها ای قوامها من زر القلب وهو عظیم صغیر یکون قوام القلب به انتهی

وقال العلامة الزبیدی فی تاج العروس شرح القاموس زر الدین قال ابو العباس معناه قوام الدین کالزر وهو العظم الذی تحت القلب وهو قوامه [illegible] وفی حدیث ابی ذر فی علی رضی الله عنه وانه لعالم الارض وزرها الذی تسکن الیه [illegible] الارض [illegible] وتثبت به [illegible] انتهی

وجوه اثبات این حدیث شریف بتفصیل مذکور شده بادنیٰ تامل دران اختصاص جناب امیرالمومنین علیہ السلام باین فضیلت باہرہ و منقبت ظاہرہ ثابت و متحقق می گردد فلا تکن من الغافلین بالجملہ نفی اختصاص جناب امیرالمومنین علیہ السلام ببابیت مدینۂ علم از این حدیث شریف مکابرۂ واضحہ و مباہتہ لائحہ و صراحۃ مخالفت اہلبیت جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ الاطیاب و معاندت جملہ اصحاب آنجناب و مشاقت اعاظم علمای انجاب خودمی باشد **واگر ازین ہمہ** درگذریم و دیدہ را نادیدہ و شنیدہ را ناشنیدہ انگاشتہ بنابر تجاہل و تغافل بنبانی گذاریم و فرض نمائیم کہ درین حدیث شریف ہیچ لفظی نیست کہ دلالت کند کہ برای مدینۂ علم یک باب ست بلکہ ممکن است کہ آنرا ابواب متعددہ باشد لیکن آخر بیان باید کرد کہ ماورای جناب امیرالمومنین علیہ السلام آن ابواب کدام اشخاص ہستند و بچہ دلیل ایشان را باب مدینۂ علم باید گفت اگر اولیای بنبانی گویند کہ آن ابواب خلفای ثلثہ ہستند و مدینۂ علم شامل بر ابواب اربعہ است پس در ماسبق بحمداللہ تعالی بجواب کلام اول عاصمی قلع و قمع این زعم باطل و رجم عاطل بتفصیل تمام مبین شدہ و اگر باتباع کلام دیگر عاصمی گویند کہ آن ابواب خلفای ثلثہ و ابی بن کعب و معاذ بن جبل و زید بن ثابت و ابوعبیدہ بن الجراح و حضرت ابوذر بود در نقض محیط و رض بسیط این کلام موہون النظام نیز در ماسلف مبرہن گردیدہ و اگر بتقلید قاری عاری بسرایند کہ جمیع اصحاب جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم ابواب مدینۂ علم بودند پس برای ابطال این خیال محال انچہ آنفا در رد و ابطال کلام قاری بتفصیل نیز دہاری مذکور شدہ کافی و وافی ست و ہر کہ ادنی تتبعی در سیرت اصحاب نمودہ و بنظری از احوال ایشان ہم برخوردہ بکمال تحقق می داند کہ ہرگز جملۂ اصحاب جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم قابلیت بابیت مدینۂ علم نداشتند زیرا کہ بسیاری از ایشان در جہل و ضلال و قلت معرفت و علم بلکہ فقدان کلی آن بحدی غریق و عریق بودند کہ ناگفتہ بہ است پس چگونہ کسے اینچنین اشخاص را ابواب مدینۂ علم دانستہ ابواب جہل خود را بر اہل عالم مفتوح خواہد کرد و چون درہمین زمرہ حضرات ثلثہ نیز داخل ہستند بلکہ در قطع فیافی جہل و احراز اقتشہ جہالت ایشان بر دیگر اقران خود سابق الاقدام می باشند لہذا حرمان شان از فضل بابیت مدینۂ علم اظہر

من الشمس وابین من الامس ست وپر ظاهر ست که این همه سعی باطل وفکر لاطائل بنبانی در اصل
برای همین ست که شیوخ ثلثه را خواهی نخواهی ابواب مدینهٔ علم وانماید وهر گاه حرمان شان
ازین فضیلت محقق شد پس اگر دیگر اصحاب بفرض محال ابواب مدینهٔ علم هم باشند نفعی باو نمیرسد
وچگونه عاقلی خلفای ثلثه وامثال ایشان را باب مدینهٔ علم قرار خواهد داد حالانکه با دنی تامل واضح
ست که احدی از علمای اصحاب مثل سلمان وابوذر ومقداد وعمار وابن مسعود وحذیفه وغیرهم
نیز باب مدینهٔ علم نمی تواند شد زیرا که باب مدینهٔ علم کما عرفت سابقا همان کس ست که علم او محیط بعلم
جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم باشد واحدی ازین اصحاب دارای جمیع علم جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم نبودند ونیز دریافتی که باب مدینهٔ علم کسی ست که حافظ جمیع علم آنجناب باشد
ودر کمال ظهور ست که احدی ازین اصحاب این منزلت رفیعه را نداشتند الی غیر ذلک من الموانع
التی یدرکها الفطن العاقل ولا تعزب لا عن الا عن الغافل بهرکیف بر ناظر بصیر ومعن خبیر مخفی ومستتر
نیست که از اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله الاطیاب سواء کانوا من اهل العلم
والفضل ومن اولی الغی والجهل احدی باب مدینهٔ علم نمی تواند شد نمی تواند شد چه جای آنکه جمله اصحاب
آنجناب العیاذ بالله ابواب مدینهٔ علم قرار داده شوند واگر بعضی از اصحاب را حسب اقتراح باطل
بنبانی وامثال وی ابواب مدینهٔ علم مثل شریک باری فرض هم نمائیم لابد ست که ایشان ابواب
مجازیه باشند نه ابواب حقیقیه ومثل ایشان مثل انداد واصنام باشد که آلههٔ مجازیهٔ کفار هستند
نه آلهٔ حقیقی واقعی چه بابیت حقیقیه علی کل حال منحصر در ذات قدسی صفات جناب امیر المؤمنین
علیه السلام می باشد وبحمد الله تعالی علمای سنیه خود اقرار باین مطلب دارند چنانچه فخر الدین
عبد الرحمن بن عبد الرزاق بن ابراهیم بن مکانس القبطی المصری در مدح جناب امیر المؤمنین
علیه السلام می فرماید ؎ یا ابن عم النبی ان اناسا + قد تولوك بالسعادة فازوا + انت للعلم
فی الحقیقة باب + یا اماما وما سواك مجاز + ودر ما سبق دانستی که این اشعار بلاغت شعار
را از فخر الدین بن مکانس تقی الدین ابو بکر علی المعروف بابن حجة الحموی در خزانة الادب
انتخابا واختیارا وارد ودر مقام نقل نموده وپر ظاهر ست که هرگاه جناب امیر المؤمنین علیه السلام
باب حقیقی علم باشد ودیگران مجاز باشند کیست که مجاز را با حقیقت مساوی نموده مصادمت حق

با باطل و مساهمت حالی با عاطل خواهد گزید و با یثار تباب و تبار عرصۂ تانیب و احتقار خواهد گردید و باید دانست که خیال محال ابواب بودن دیگر اصحاب برای مدینۂ علم با آنکه بوجوه غیر محصوره باطل و مضمحل ست و بعد الفرض چنانچه تقریر کردیم بحال جنباقی و اولیای او غیر مفید بلکه سراسر مضر و مبید ست در لجۂ بجدی رسیده که اصلاً بتصور اسلاف سابقین اهل سنت نرسیده و احدی قبل از عاصمی گرد این خیال سراپا ضلال نگردیده و چگونه کسی این خیال واضح الاختلال را در گوشۂ خاطر خود جامی داد حالانکه بوجه من الوجوه درین حدیث گنجایشی برای آن پیدا نمی شود و ازین جاست که محرفین عصبیت شعار و واضعین خلاعت آثار با وصفیکه درین حدیث شریف جملات بارده عدیده و کلمات شاردۂ غیر سدیده در حق ثلثه و معاویه افزوده اند لیکن احدی از یشان جرأت برین نموده که ایشان را ابواب مدینۂ علم قرار دهد و هیچ کسی از یشان وضعاً و افتعالاً ادعا نکرده که معاذ الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم فرموده است انا مدينة العلم وابو بكر وعمر وعثمان وعلی ومعوية ابوابها و پر ظاهر ست که اگر ابواب بودن این اصحاب یا غیر ایشان برای مدینۂ علم نزد این وضاعین سمتی از جواز میداشت هرگز از وضع این فضیلت بهر شان باز نمی ایستادند و لابد با فتعال آن داد حمایت قلبوعین خود می دادند و اصلاً گرد دگر دانیدن ایشان محراب و سور و اساس و حیطان و سقف و حلقه نمی گردیدند و اینها این القاب فاسده و اعلام کاسده را که بناچاری تراشیده اند برای ایشان نمی گزیدند و نیز بعضی از یشان را اضطرار لاحق نمی شد که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم را بمنزله چار مدینه قرار دهند و وضع نمایند که آنحضرت معاذ الله فرموده است انا مدينة الصدق وابو بكر بابها وانا مدينة العدل وعمر بابها وانا مدينة الحياء وعثمان بابها وانا مدينة العلم وعلی بابها و ازین مقام بر ارباب احلام بکمال وضوح آشکار گردید که عاصمی و اتباع او مثل قاری و جنباقی با دعای بابیت دیگر اصحاب در تحریف و تلفیق قصب السبق از وضاعین و انکاس و صناعین ارجاس ربوده اند و باختراع این خیال محال و اضح الانحلال در حقیقت زور و وبال بر ارباب کذب و افتعال هم افزوده و در مکر و ادغال حیله پس مهمل برانگیخته و در کید و احتیال بوسیله سخت مختل دست آویخته آری فکر هر کس بقدر همت اوست

وحرفی دیگر هم باید شنید و آن این ست که خیال واضح الاختلال بابیت دیگر اصحاب
برای مدینة العلم و محتمل بودن این حدیث شریف برای آن بحدی از ساحت تجویز دور ست
که افهام بسیاری از جاحدین و منکرین این حدیث هم بآن نرسیده چه اگر این حدیث شریف
نزد شان محتمل این معنی بود که دیگر اصحاب هم ابواب مدینهٔ علم هستند و جناب امیر المومنین
علیه السّلام نیز یکی از ان ابواب ست البته با وصف اندراج این حدیث در صحاح و مسانید
و جوامع و دیگر اسفار معتبره بقدح و جرح آن بر نمی خواستند و در ردّ و انکار آن جرفهانی ام (؟) نمی ساختند
بهمانا چون دیدند که این حدیث مشرق المنار و این خبر لامع الانوار مخصوص آنحضرت را مرتبهٔ
باب مدینهٔ علم میرساند و دیگری را هرگز باین رتبهٔ نائل نمی گرداند ناچار در پی طعن و قدح
آن فتادند و دین و ایمان خود را بردّ و ابطال آن برباد فنا دادند مگر نمی بینی که چسان این
راز سربسته از کلام رئیس النواصب و اللئام اعنی ابن تیمیه مثل طشت از بام افتاده گردیده
و چگونه این عنید مرید از ین حدیث اختصاص جناب امیر المومنین علیه السّلام ببابیت
مدینهٔ علم کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار دیده از فرط عناد مار وار بر خود پیچیده خرافات
عجیبه و ترهات غریبه در ردّ و انکار آن جا داده لیکن با اینهمه نخواسته که در دلالت آن بر
انحصار بابیت مدینهٔ علم در جناب امیر المومنین علیه السلام کلامی کند آری از کمال خوش فهمی
همین انحصار را دلیل بطلان این حدیث شریف انگاشته حسب مزعوم مشئوم خود اعلام تقریع
اهل حق کرام افراشته و هر که کلام او را باونی تامل ببیند خواهد دریافت که او در دلالت این
حدیث بر انحصار بابیت در جناب امیر المومنین علیه السلام هرگز ریبی ندارد لیکن این معنی را
بزعم باطل خود موجب فساد امر اسلام می داند و بسیاری از امور باطله را بران مترتب مینماید
و مرة بعد اخری همین مطلب را دستاویز خود ساخته تشنیعات بر آن یاد می کند و ما بحمد الله تعالی
بتفصیل تمام قلع و قمع ترهات شنیعه و بطلات فظیعه او در ما سبق نموده ایم و غرض درینمقام
از تذکیر آن این ست که دلالت این حدیث شریف بر اختصاص شرف بابیت مدینهٔ علم
بجناب امیر المومنین علیه السّلام و انحصار آن در ذات قدسی صفات آنجناب بحدی
متبین و آشکار ست که جاحدین و منکرین این روایت هم چارهٔ از اعتراف بآن ندارند گو

از غایت عناد و نہایت لداد آنرا در معرض انکار و جحود این حدیث آرند پس محل کمال عجب ست که کسانیکه تسلیم این حدیث شریف می نمایند و راه خضوع و انقیاد برای آن می پیمایند چرا از اعتراف باین دلالت سر می تابند و این حدیث را محتمل بابیت دیگر اصحاب وانموده سبقت بر منکرین و جاحدین آن می یابند این نیست مگر بداہتی واضحه و مکابرت لائحه و اعتساف صریح و جور فضیح و ہرچند حقیر میخواستم که کلام حمر و ربیت نظام ابن تیمیه را بالتمام دینجا نقل نمایم و از جملات و کلمات آن اعترافات او در باب دلالت حدیث مدینة العلم بر اختصاص جناب امیر المومنین علیه السلام بشرف بابیت و انحصار بابیت در آنجناب فرداً فرداً واضح گردانم لیکن بلحاظ اختصار ناظر بصیر را بر مراجعت آن و تامل در آن دلالت می کنم بلی یک قطعه از کلام او دینجا نقل نموده کلام بنبانی را باز ادای او مذکور می سازم تا تناقر و تناکر ما بین مزعوم این ہر دو نفر بخوبی بر ناظر بصیر آشکار گردد و ظاہر شود که بنبانی باوصف تسلیم این حدیث و وجود دلالت آن بر وحدت باب مدینه علم چگونه راه بداہت بیهوده و بچه عنوان امری را که مثل ابن تیمیه جحود و عنود انکار نموده بلکه اعتراف صریح بآن کرده بگل ندوده ابن تیمیه چنانچه سابقاً دانستی در ذکر قدح و انکار این حدیث گفته والکذب یعرف من نفس متنه فان النبی صلی الله علیه وسلم اذا کان مدینة العلم و لم یکن لها الا باب واحد و لم یبلغ عنه العلم الا واحد فسد امر الاسلام این عبارت باصرح دلالت وا می نماید که نزد ابن تیمیه از حدیث مدینة العلم وحدت باب بحدی ظاہر و باہر ست که این نافہم آن را دلیل کذب این حدیث العیاذ بالله می گرداند و بعد ادعای این معنی که کذب از نفس متن آن معروف می شود آنرا ذکر می نماید پس الحال کدام شک و ریب باقی مانده در نیکه این حدیث حتی عند المنکرین الجاحدین نصاً صراحةً دال ست برنیکه مدینه علم باب واحد دارد لیکن انصاف بنبانی دیدنی ست که باوصف تسلیم اینحدیث و اعتراف بآن می سراید که نمی ادری ای لفظ فی الحدیث یدل علی ان لیس لمدینة العلم الا باب واحد هو علی رضی الله عنه بل یجوز ان یکون لها ابواب و یکون علی کرم الله وجهه باب واحد منها بالجمله تہافت و تنافر لائح و تناقض و تناکر واضح که در میان کلام ابن تیمیه و کلام بنبانی واقع ست حیرت بخش ارباب نظر و ہوش ربای اصحاب بصر می باشد و شخص عاقل از امثال این مقامات

اضطراب واضطرار واختلال وانتشار این حضرات را در مقابلهٔ اهل حق بخوبی مشهود و مرئی
می نماید و گمان مبر که این کلام بنبانی صرف با کلام ابن تیمیه تناقض دارد و بس بلکه اگر
نیک بنگری خواهی دانست که این کلام سخافت انضمام بنبانی با کلام خودش تنافر بین
دارد توضیحش اینکه خود بنبانی کما سمعت سابقا بعد ازانکه حسب زعم خود تقریر استدلال اهل حق
را جواب داده در صدد بیان مراد از حدیث انا مدینة العلم برآمده و گفته والمراد من الحدیث
المذکور والله اعلم بیان ان علیا باب العلوم بالنسبة الی جماعة لم یدرکوا شرف الصحبة وهذا
مبنی علی امر وهو ان اعلم الصحابة هم الخلفاء الراشدون وقد کان ابوبکر رضی الله عنه مقیدا
بامر الخلافة بعد النبی صلی الله علیه وسلم مدة حیاته ثم عمر رضی الله عنه کذلک ثم عثمان کذلک
رضی الله عنه وقد کان علی رضی الله عنه فی ایام خلافتهم مشغولا بالافادة والافاضة فالذین
لم یدرکوا شرف الصحبة التجأوا الیه واخذوا منه رضی الله عنه واین کلام را هر عاقلی که ببیند شکی
نمی نماید درینکه نزد بنبانی ازین حدیث شریف بلاریب برای مدینهٔ علم باب واحد مستفاد شده
و بنبانی خود اعتراف می نماید که آن باب واحد جناب امیر المومنین علیه السلام بود غایتش الی آنکه
آنکه بنبانی بابیت آن باب را متعلق باصحاب نمی داند بلکه بهر تابعین که ادراک شرف صحبت
نکرده اند مقصور می گرداند و این امر آخر ست و اگرچه در حقیقت باطل ست کما بیّنا فیما سبق
لیکن منافاتی بوحدت باب ندارد بالجمله این کلام بنبانی که در تبیین مراد از حدیث مدینة العلم
نسج نموده من اوله الی آخره مظهر وحدت باب ست و بخوبی ازان واضح ولائح می گردد که بابیت
مدینهٔ علم منحصر در ذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیه السّلام بود و خلفای ثلثه را هم
حظی ازان حاصل نشد فضلا عن غیرهم من الاصحاب و کسانیکه ادراک شرف صحبت نبوی
نکرده بودند جمله رجوع بآنجناب کردند و صرف همان جناب برای شان باب مدینهٔ علم بود و بس
پس کمال عجب ست که چگونه بنبانی این کلام خود را که مفصح و اضح بان مطلب ست باین زودی
فراموش کرده بلا فصل فاصل در کلام لاحق انکار دلالت این حدیث شریف بر وحدت باب
آغاز نهاده بادعای جواز ابواب متعدده داد صفاقت و رقاعت داده هل هذا الا تناکر قبیح و تناقض
فضیح و میر گاه انتهی دانستی بر تو واضح گردید که بنبانی در کلام خرافت نظام خود من البدء

الی المنتهی بجای آنکه استدلال مختصر اهل حق اقبال را با دلۂ واضحه و براهین لائحه دفع کند چنان مضطرب الحواس وضیق الانفاس شده که از تدافع و تهافت و تساقط کلام خود هم که سطری چند بیش نیست خبری نگرفته پس این چنین کسی کی سزاست که بکلام مزور او و امثالهم بمقابلۂ اهل حق احتجاج آورده شود کما فعله صاحب التحفة المسروقة فی حواشیها والله العاصم عن غمرات الجهالة وغواشیها

ومحمود بن محمد بن علی الشیخانی القادری در تاویل حدیث مدینة العلم پیروی سمهودی اختیار نموده بانتحال کلام سخافت انضمام او طریق جرأت وجسارت پیموده چنانچه در صراط سوی فی مناقب آل النبی گفته وروی الامام احمد فی الفضائل والترمذی مرفوعا ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم وعلی بابها ولهذا کان ابن عباس یقول من اتی العلم فلیأت الباب وهو علی رضی الله عنه وقال الترمذی عقب هذا انه منکر وکذا قال شیخه البخاری وصححه الحاکم واورده ابن الجوزی فی الموضوعات وقال الحافظ ابو سعید العلائی الصواب انه حسن باعتبار طرقه لا صحیح ولا ضعیف فضلا عن ان یکون موضوعا وکذا قال شیخ الاسلام الحافظ ابن حجر فی فتوی له ولا ینافی فیه تفضیل ابی بکر عنه مطلقا بشهادة علی وغیره بذلک له وشهد له بالعلم ایضا فقد قال علی ابو بکر اعلمهم وافضلهم وما اختلفوا فی شیء الا کان الحق معه وعدم اشتهار علمه لعدم طول مدته بعد الاحتیاج بموت النبی صلی الله علیه وسلم و بر ناظر بصیر واضح و مستنیر ست که این تقریر پر تغریر در اصل کلام مختل النظام سمهودی ست که در جواهر العقدین ذکر کرده و قادری آنرا علق نفیس پنداشته بجواهر کلمات و عیون الفاظه از انجا برداشته بغیر اظهار اینکه این کلام کلام سمهودی ست آنرا در کتاب خود آورده قصب السبق در مضمار اغارت و انتهاب برده و تصرفی یسیر که قادری در صدر کلام در مقام نقل حدیث مدینة العلم و اثبات آن نموده بجای آنکه او را از دائرۂ استراق و انتحال خارج کند ثبت قلت فهم او میباشد بلا ریب و مین کما لا یخفی علی من طابق بین الکلامین و چون تخیف در ما سبق بعون الله المنعام باستیفای تمام کلام سمهودی را رد نموده ام و بانامل تحقیق و تنقید کما ینبغی آنرا فرسوده لهذا رجوع بآن لازم ست تا حقیقت حال بر ناظر با کمال ظاهر و باهر گردد و در باب مقال بین الانتحال قادری مضمون صدق مشحون انا علی ذهاب به لقادرون بحد تحقق و تبیین رسد و از عجائب آیات علو حق آن ست که چنانچه سمهودی

قبل از کلام خود متعلق بحدیث مدینة العلم و بعد از آن آثار و اخبار عدیده آورده که مثبت اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام و مظهر کمال جهل شیخین ست و بملاحظه آن وجوه موفوره برای رد کلام او و ابطال مزعوم او پیدا شده کما دریت سابقا بالتفصیل همچنین قادری نیز بتقلید سمهودی همان اخبار و آثار را قبل ازین کلام و بعد ازین کلام آورده من حیث لا یشعر مسلک ابطال مقال پر انتحال خود سپرده اگر باور نداری اینک آن آثار و اخبار را از کتاب قادری نقل مینمائیم تا آنها با آثار و اخبار کتاب سمهودی که در ما سبق بجواب کلام او منقول شده تطبیق توانی کرد پس باید دانست که قادری در صراط سوی قبل ازین مقال انتحال اشتمال بعد ذکر روایت حکم عمر برجم مجنونه گفته و فی روایة فقال عمر لو لا علی هلك عمر و روی بعضهم انه اتفق لعلی مع ابی بکر رضی الله عنهما نحو ذلك و کان عمر یقول لعلی لا ابقانی الله بعدك یا علی کذا اخرجه ابن السمان و کان عمر رضی الله عنه یقول اقضانا علی و کان یتعوذ من معضلة لیس لها ابو حسن رواه الدارقطنی و لفظ التعوذ اعوذ بالله من معضلة لیس لها ابو حسن و کان عمر یقول اعوذ بالله ان اعیش فی قوم لیس فیهم ابا حسن و کان عمر لا یبعث علیا للبعوث لاخذ رایه و مشاورته و کان عطا یقول والله ما علمت احدا من اصحاب رسول الله افقه من علی کذا اخرجه الحافظ الذهبی و نیز قادری در صراط سوی بعد این مقال واضح الانتحال گفته و قول عمر رضی الله عنه علی اقضانا رواه البخاری فی صحیحه و نحوه عن جماعة من الصحابة و للحاکم فی المستدرك عن ابن مسعود قال کنا نتحدث ان اقضی اهل المدینة علی و قال انه صحیح و لم یخرجاه و اصل ذلك قصة بعثه صلی الله علیه و سلم لعلی رضی الله عنه الی الیمن قاضیا فقال یا رسول الله بعثتنی اقضی بینهم و انا شاب لا ادری ما القضاء فضرب رسول الله صلی الله علیه و سلم فی صدره و قال اللهم اهده و ثبت لسانه قال فو الذی فلق الحبة و برأ النسمة ما شککت فی قضاء بین اثنین رواه ابو داود و الحاکم و قال صحیح الاسناد و نیز قادری در صراط سوی بعد این مقال واضح الانتحال گفته و عن النبی صلی الله علیه و سلم انه قال لفاطمة اما ترضین ان زوجتك اقدم امتی سلما و اکثرهم علما و اعظمهم حلما رواه احمد و الطبرانی برجال وثقوا بهم و بعد ملاحظه این آثار و اخبار در تمام شدن حجت بر قادری بهمان نهج که بر سمهودی تمام شده نزد عاقل ریبی باقی نمی ماند و ادنی تامل در الفاظ و معانی این آثار و اخبار بنای کلام منتحل و مقال مفتعل

او را آب می رساند و کذلک الله یحق الحق بکلماته و **شیخ عبد الحق دہلوی** که از مشاہیر محدثین
این دیار و معاریف مستندین این اقطار نزد سنیه است در تاویل حدیث انا دار الحکمة عجب
حرکت مذبوحی نموده طریق قیل و قال باقدام تجسس و تبہم بیہوده چنانچه در لمعات شرح مشکوٰة گفته
قوله انا دار الحکمة وعلی بابها قیل لاشک ان العلم قد جاء منه صلی الله علیه وسلم من قبل باقی الصحابة
ولیس بمخصوص بعلی المرتضی رضی الله عنه فلابد ان یکونوا ابواب العلم لکن لابد التخصیص من وجه
بان یکون متمیزا من سائر الابواب بالسعة والفتح والعظمة ونحوها والله اعلم ازین عبارت ظاہرست
که عبد الحق در تاویل این حدیث اگرچه از خود نتوانسته که تقریری نماید و حرفی در خور توجه و التفات
محققین بیارد لیکن از تاویل آن یکسر سکوت کردن ہم مصلحت ندیده ناچار در نقل بعض تفوہات
اسلاف خود بلفظ قیل مشغول گردیده و در کمال ظہورست که آنچه عبد الحق در ینجا آورده اصلا
نفعی باو نمی رساند و ہرگز گلوی او را از ربقه تسلیم حق حقیق نمی رہاند زیرا که محصل آن ہمان ادعای
پارینه بابیت دیگر اصحاب ست که بکرات و مرات رد شنیع بسیط و نقض جامع محیط آن بوجوه عدیده
و عناوین سدیده و ادله قاہره و براہین باہره دیده و بسخافت و رکاکت تقریرات آن کم
این حضرات یکی بعد دیگری نموده اند کما ینبغی واد رسیده که ہر چند بعد ملاحظه آن وہن و ہوان
و فساد و بطلان این تقریر حقیر که شیخ عبد الحق در ینجا آورده خود بخود واضح ست لیکن بنابر التزام
بحسب مناسبت مقام حرفی چند متعلق بآن معروض میشود اول آنکه ادعای مجی علم جناب رسالتمآب
صلی الله علیه و آله وسلم از قبل باقی اصحاب که درین تقریر مذکور شده ممنوع و مدفوع ست و بر ہر متتبع خبیر
واضح و مستنیرست که بسیاری از اصحاب چنان از ساحت علم بعید و شاحط بودند که یک کلمه علم
ہم از ایشان منقول و ماثور نشده و این معنی ہر چند در کمال اتضاح ست لیکن ما بمدعی این مطلب
می گوئیم که چون تو مدعی ہستی بر تو لازم ست که اسامی جمله صحابه که در کتب مؤلفه برای ذکر اصحاب
مثل استیعاب و اسد الغابه و اصابه و غیر آن مذکورست یک یک بر شماری و ناقل علم جناب
رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم بودن ایشان را فردا فردا بمنصه اثبات و احقاق آری ولیس
لک الا خرط القتاد و دون ذلک خرط القتاد هیهات ... فلا تغتر بادعائک الباطل الضئیل دوم آنکه اگر بالفرض ناقل علم بودن
جمیع صحابه ثابت ہم شود و محقق گردد که ہر واحد از ایشان چیزی از علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه

وآله وسلم نقل نمود لیکن بمجرد نقل چیزی کی شخصی بمرتبهٔ بابیت دار حکمت یا مدینهٔ علم می رسد زیرا که در ماسبق بتصریحات اکابر محققین دانستی که باب دار حکمت و باب مدینهٔ علم همان کس می تواند شد که محیط بحکمت و علم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم باشد و تحقق این مرتبهٔ عظمی برای جمیع صحابه از جملهٔ محالات واضحه و ممتنعات لائحه است سوم آنکه آنچه اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم از آنجناب نقل کرده اند و اهلسنت آنرا در جوامع و مسانید خود جا داده اند تمامًا هرگز قابل اطلاق علم نیست زیرا که بسیاری از آن چنان ست که آیات فرقان حمید و قرآن مجید و احادیث اهلبیت علیهم السلام صراحةً مکذب آن ست و چیزی که منافی تعلیم ثقلین باشد هرگز آنرا علم نبوی نتوان گفت پس کسانیکه آنرا آورده باشند چگونه ابواب علم می توانند شد بلکه این چنین اشخاص را یقینًا ارکان جهل و اعضاد ضلال نام باید کرد چهارم آنکه در زمرهٔ اصحاب بلا شبهه و ارتیاب کسانی بودند که کذب و زور ایشان بشهادت خود اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم ثابت و مبرهن شده مثل ابوهریره و دیگر امثال و اضراب او و در نهایت ظهور ست که ارتکاب بهت و کذاب خیلی منافات با بابیت مدینهٔ علم دارد و هر که مرتکب کذب و افترا بر جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم گردد بلاریب از ساحت علم و ایمان دور شود فضلا عن البابیة لمدینة العلم پس چگونه فرض میتوان کرد که جمله اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم که در ایشان چنین کذابین عظیم الارتکاب هم می باشند ابواب مدینهٔ علم بودند هل هذا الا الجهل المفرط فی حب الاصحاب والله العاصم عن فتح ابواب المتبار و التباب پنجم آنکه کل اصحاب کما صرح به العجیلی فی ذخیرة المآل سوال مسائل از جناب امیر المومنین علیه السلام می نمودند و راه استفاده و استرشاد از آنجناب می پیمودند و احوال رجوع حضرات خلفای ثلثه بآنجناب بالخصوص در نهایت شهرت و تواتر می باشد پس چگونه نزد عاقل راست خواهد آمد که این حضرات با این حالت ابواب مدینهٔ علم بودند زیرا که باب مدینهٔ علم بودن را کم از کم لازم آن ست که بسبب بابیت مدینهٔ علم مستغنی از اغیار بوده باشد و احتیاج رجوع بدیگری او را عارض نشود نه آنکه وقت نزول نوازل و حدوث حوادث بر باب دیگران دست سوال دراز کند و بنای بابیت خود باین سوال مذلت اشتمال بر کند و هذا من الوضوح والظهور بمکان لا یخفی علی اولی الابصار و الاعیان والله العاصم عن التقول بالباطل المهان ششم آنکه بسیاری از اصحاب جناب رسالت مآب

صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم چنان مصدر جہالات فاضحہ و عمایات لائحہ شدہ اند کہ اقوال شان در اعتراف بجہل و ضلال خود ضرب المثل شدہ و بر السنہ و افواہ خواص و عوام و صغار و کبار دائر گردیدہ و در قضایای بیشمار و وقائع نامعدود خطایای صریحہ و احکام زائغہ شان بحد ذیوع و شیوع رسیدہ پس بعد ازین چگونہ میتوان گفت کہ جملہ صحابہ خصوصا این چنین افراد ابواب علم بودند حاشا و کلا غیر از حضرات اہل سنت احدی از ارباب عقول جرأت برین مباہتہ و عناد و جسارت برین مکابرہ و لداد ندارد دہم آنکہ بسیاری از اصحاب چنان مطاعن عظیمہ و مشائن جسیمہ داشتند کہ بلا ریب و استنکار آن معائب بادیۃ الشنار ایشان را از حد عدالت خارج و در بیدای فسق مارج نمودہ کما فصل فی التشیید بعون اللہ المجید و پر ظاہر ست کہ اینگونہ اشخاص و لو نقل علم کنند ہرگز قابلیت آن ندارند کہ باب مدینۂ علم مفروض شوند چہ مرتبہ بابیت مدینۂ علم مرتبہ بسیار عالی ست و اگر ہر جاہل فاسق ہم عرض کنند کہ آیا شخص فاسق باب مدینۂ علم میتواند شد البتہ ابا خواہد کرد و قبول نخواہد نمود فمال ہؤلاء القوم لا یکادون یفقہون حدیثا یازدہم آنکہ بسیاری از اصحاب چنان شنائع اعمال و فظائع احوال داشتند کہ اصلا بلحاظ آن ایمان و اسلام شان سالم نماندہ بلکہ نہایت نفاق و شقاق شان از ان اعمال و احوال خسران مآل ظاہر و منکشف گردیدہ کما فصل فی کتب الاصحاب لاسیما التشیید المطاعن پس چگونہ میتوان گفت کہ العیاذ باللہ تمامی اصحاب کہ در عموم ایشان این چنین ذوات دنیۃ الصفات نیز داخل ہستند ابواب مدینۂ علم بودند حاشا و کلا کہ احدی از اہل ایمان نیست کہ اینگونہ اشخاص را و لو ناقل علم بودہ باشند ابواب مدینۂ علم قرار دہد و کمال بعد خود از دائرۂ ایمان و حیطۂ ایقان فراروی ارباب عرفان نہد دوازدہم آنکہ در زمرۂ اصحاب بسیاری از اشخاص چنان بودند کہ عداوت و معاندت ایشان با جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اظہر من الشمس و ابین من الامس بود حتی کہ جماعتی از ایشان ارادۂ میشومہ قتل آن جناب لیلۃ العقبہ کردہ بودند پس چگونہ احدی از ارباب عقل می توان گفت کہ جملہ صحابہ آنجناب ابواب مدینۂ علم بودند مگر شان ابواب مدینۂ علم ہمین ست کہ در پی ہدم خود مدینۂ علم گردیدہ انخلاع خود را از ربقۂ اسلام ظاہر سازند و بی محابا اعلام کفر و الحاد با یدی بغی و عناد برافرازند سیزدہم آنکہ جمعی کثیر از اصحاب بغض صریح و عناد قبیح با جناب امیر المومنین علیہ السلام داشتند حتی اینکہ

از ہمین جماعۂ منحوسہ کسانی ہستند کہ بر باب باب مدینۂ علم ہیزم و آتش جمع نمودند و ارادۂ احراق بیت
آنجناب بقصد اہلاک آنجناب و اہلبیت آنجناب کردہ در استیجاب عذاب درکات نار و استحقاق
کمال سخط و عقاب جبار قہار الی اقصی الغایہ افزودند پس چگونہ احدی از عقلا باور میتوان کرد
کہ جملۂ اصحاب ابواب مدینۂ علم بودند آیا کار ابواب مدینۂ علم ہمین میباشد کہ درپئ اہلاک باب مدینۂ علم
شوند و بر باب آنجناب آتش افروزی نمودہ بمصداق آیۂ وافی ہدایہ مثلہم کمثل الذی استوقد نارا
فلما اضاءت ما حولہ ذہب اللہ بنورہم و ترکہم فی ظلمات لا یبصرون کورانہ در راہ کفر و نفاق روند اما
آنچہ عبدالحق در آخر کلام مذکور آوردہ و لکن لا بد للتخصیص من وجہ بان یکون متمیزا من سائر
الابواب بالسعۃ والفتح والعظمۃ و نحوہا واللہ اعلم پس بر ارباب عقل و شعور محتجب و مستور نیست کہ
وجہ این استدراک آن ست کہ چون صاحب قیل بعد فرض ابواب بودن دیگر اصحاب دید کہ در اصل
حدیث مدینۃ العلم و لو ایماءً ذکری از ابواب مفروضہ منحوتۂ او نیست و باب بودن جناب امیر المومنین
علیہ السلام بلا شبہہ دران صراحۃً مذکور ست پس خواست کہ تخصیص جناب امیر المومنین علیہ السلام
را بشرف بابیت مدینۃ العلم از تخصیص حقیقی صرف نمودہ صرف تخصیص ذکری وانماید و برای
عدم ذکر ایشان و تخصیص جناب امیر المومنین علیہ السلام بذکر وجہی تبراشد لہذا ظاہر نمود کہ وجہ
تخصیص بالذکر آن ست کہ این باب یعنی جناب امیر المومنین علیہ السلام از دیگر ابواب متمیز میباشد
بوسعت و کشادگی و عظمت و مانند آن و پر ظاہر ست کہ این تقریر سراسر تغریر ہرگز نفعی بحال سنیہ
نمی رساند بچند وجہ **اول** آنکہ در ما سبق دانستی کہ بوجوہ موفورۂ کثیرہ و دلائل متکاثرۂ غزیرہ
ابواب بودن دیگر اصحاب باطل و نقش بر آب و در اضمحلال و بطلان مثل سراب ست و ہرگاہ
اصل زعم صاحب قیل در تکثیر ابواب باطل گردید واضح شد کہ تخصیص جناب امیر المومنین علیہ السلام
درین حدیث نسبت باصحاب تخصیص ذکری نیست بلکہ تخصیص حقیقی ست و سوای آنجناب
ہیچ یک از اصحاب باب مدینۂ علم نیست پس آنچہ صاحب قیل از راہ اضلال و تضلیل در باب تخصیص
سرائیدہ ہرگز مقبول اصحاب عقول نخواہد شد **دوم** آنکہ بسیاری از علمای اعلام سنیہ کما دریت
فی جواب کلام البنبانی معترف باختصاص خاص جناب امیر المومنین علیہ السلام بشرف بابیت
مدینۂ علم می باشند و این مطلب را بعنوانات عدیدۂ رشیقہ افادہ می نمایند پس بحسب افادات ایشان

نیز ادعای تخصیص ذکری باطل خواهد بود و بر هر متتبع معنی متضح و منکشف خواهد شد که تخصیص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام درین حدیث شریف تخصیص حقیقی ست نه تخصیص ذکری سوم آنکه از تحقیقات سابقه واضح ولائح گردیده که اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم جمیعاً اعتراف باختصاص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام بشرف بابیت مدینة العلم مینمودند و در اظهار این معنی بالاتفاق مسلک وفاق می پیمودند پس بعد درک این همه چگونه کسی از ارباب عقل میتوان گفت که در حدیث مدینة العلم تخصیص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام باین شرف تخصیص حقیقی نیست بلکه تخصیص ذکری ست چهارم آنکه قطع نظر از اعتراف دیگر اصحاب انهم ثابت شده که جناب امیرالمؤمنین علیه السلام خود باب مدینة العلم بودن را از خصائص خاصهٔ ذات عالی صفات خویش محسوب میفرمود و بذکر آن بر اصحاب اتمام حجت علی نهج الکمال می نمود پس هرگز از مومنی بلکه مسلمی که اذعان بعظمت آنجناب داشته باشد ترقب نتوان کرد که او برخلاف اعتقاد آنجناب جمله اصحاب را ابواب مدینهٔ علم داند و تخصیص آنجناب را بشرف بابیت مدینهٔ علم در حدیث مدینة العلم محمول بر تخصیص ذکری گرداند پنجم آنکه اگر بفرض محال تسلیم کرده آید که تخصیص جناب امیرالمؤمنین علیه السلام در حدیث مدینة العلم تخصیص ذکری ست و محمل آن همان ست که صاحب قیل ذکر کرده پس آنهم جانب اعظم بوارد مورث اتم خسار برای اوست زیراکه پر ظاهرست که بنابرین تقریر جناب امیرالمؤمنین علیه السلام از دیگر ابواب متمیز خواهد بود بوسعت و فتح و عظمت و این معنی صراحةً بوجوه عدیده مفید اعلمیت آنجناب ست از سائر صحابه و اعلمیت چنانچه در ماسبق دانستی دلیل خلافت ست پس خلافت متقدمین بر آنجناب باطل باشد فظهر من ههنا ان صاحب القیل فی هذا التوجیه والتاویل لا یحصل الا علی ما یورث له التعییر والتخجیل ویجعل کیده فی تضلیل و مخفی نماند که عبدالحق بعد ذکر این کلام مختل النظام مشتغل باثبات و تحقیق حدیث مدینة العلم و دفع طعن طاعنین از آن گردیده و بعد فراغ از اثبات آن باتباع صاحب قیل بار دیگر بتاویل علیل و تسویل ضئیل گرویده کلامی عجیب نامربوط سرائیده و هرزه سخت مخلوط درائیده چنانچه گفته ولکن لا یقتضی ذلک الحصر فی هذا الباب وهذا باب خاص ومخصوص بدخول العلم فقد جاء افضاکم علی ولکل من الخیرات والمبرات والانوار والاسرار التی اشرقت وظهرت من

شمس النبوۃ لہا مظاہر ومجالی متعددۃ بل لا تعد ولا تحصی سے فانہ شمس فضل ہم کواکبہا ؛ یظہرن انوارہا للناس فی الظلم ؛ اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم وفی تحقیقۃ لمسئلۃ المفضیلۃ وجوہ وحیثیات وہذا ہو المخلص والمسلک فی ہذا الباب واللہ اعلم بالحق والصواب والیہ المرجع والمآب

واین کلام بیّن الانخرام منقوض ومرضوض ست بوجوہ عدیدہ اول آنکہ نفی اقتضای حدیث مدینۃ العلم حصر را درین باب اعنی امیر المومنین علیہ السلام از قبیل بہاہتات واضحہ ومکابرات لائحہ است و در ما سبق بحمد اللہ المنان مرۃ بعد اولی وکرۃ بعد اخری بدلائل باہرہ موفورہ وبینات قاہرہ غیر محصورہ ثابت ومبرہن شدہ کہ حدیث مدینۃ العلم بلا ریب حاصر شرف بابیت در ذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیہ السلام ست و از ینجاست کہ جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم در تتمۂ این حدیث شریف مرید ین علم را امر باتیان جناب امیر المومنین علیہ السلام فرمودہ لا غیر و بالاترازان این ست کہ بصراحت ارشاد فرمودہ انا مدینۃ العلم وانت بابہا یا علی کذب من زعم انہ یدخلہا من غیر بابہا و نیز بتصریح افادہ فرمودہ یا علی انا مدینۃ العلم وانت الباب کذب من زعم انہ یصل الی المدینۃ الا من قبل الباب وعلاوہ برین از ارشاد خود جناب امیر المومنین علیہ السلام واقوال و تقریرات دیگر صحابہ سواء کانوا من الموالین الموالفین او من المعاندین المخالفین انحصار شرف بابیت در وجود مسعود آنجناب ثابت و محقق ست کما دریت فیما سبق بحمد اللہ المنیل علی وجہ التفصیل پس بعد این ہمہ چگونہ کسی باور میتوان کرد کہ این حدیث شریف مقتضی حصر نیست آری اگر عبدالحق العیاذ باللہ خود را از صاحب حدیث دانا تر بمدلول آن داند وفہم خویش را بالاتر از فہم قاطبۂ اصحاب گرداند البتہ برا این ادعای باطل خود باقی خواہد ماند وجرأت وجسارت خود را باعلای مراتب زندقہ وکفر خواہد رسانید لیکن باز ہم احدی از عقلا مساہمت او را اختیار نخواہد نمود و باتباع او طریق مجازفت و عدوان نخواہد پیمود دوم آنکہ قول عبدالحق وہذا باب خاص ومخصوص بدخول العلم فقد جاء اقضاکم علی از جملۂ اقوال عجیبہ وکلمات غریبہ است زیرا کہ اگر مقصود او ازین کلام کما ہو مقتضی ظاہر العبارۃ این ست کہ این باب یعنی جناب امیر المومنین علیہ السلام خاص ومخصوص ست بدخول علم در مدینۃ العلم پس بطلان آن ظاہر و باہر ست چہ اعتقاد اینکہ علم در جناب رسالتمآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم بذریعۂ جناب امیر المومنین علیہ السلام رسیدہ ہرگز کار عاقلی نیست اگر

مطلوب او از این قول آن ست که این باب یعنی جناب امیر المومنین علیه السلام خاص و مخصوص ست
بدخول در مدینهٔ علم برای اخذ علم یعنی هر که داخل شدن در مدینهٔ علم بخواهد از همین باب خاص
داخل خواهد شد پس این معنی حق و صدق ست ولیکن ولا عبارت او در ادای این مطلب
قصوری دارد و حق عبارت درین صورت آن ست که بگوید وهذا باب خاص و مخصوص بالدخول
لاخذ العلم وثانیاً اگر مقصود عبدالحق همین ست پس چرا قبل ازین بذریعهٔ کلام صاحب قیل دیگر
صحابه را ابواب علم قرار داده باین تجاسر قبیح ابواب تلمیع و تسویل و تخدیع و تضلیل کشاده وثالثاً
بعد اعتراف بانیکه جناب امیر المومنین علیه السلام باب خاص و مخصوص ست بدخول در مدینهٔ علم
برای اخذ علم قولی که قبل ازین قول متصلاً باین الفاظ آورده ولکن لا یقتضی ذلک الحصر فی
هذا الباب زیاده تر باطل و فاسد میشود زیرا که هرگاه این باب یعنی جناب امیر المومنین علیه السلام
خاص و مخصوص شد بدخول در مدینهٔ علم برای اخذ علم پس بسوی دیگر ابواب مفروضه احتیاجی
نماند و فرض ایشان در مدینهٔ علم با وصف آنکه افک و اختراع و تخرص و ابتداع ست بیکار
محض بر آمد و اگر گفته شود که مراد عبدالحق این ست که جناب امیر المومنین علیه السلام در یک چیز
باب جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم میباشد و دیگر اصحاب برای دیگر چیزها ابواب هستند
مثلاً ابوبکر در رحمت و رافت بالمسلمین و عمر در شدت بر منافقین و عثمان در صدق حیا و ابی بن
کعب در علم قرآن و قرأت آن و معاذ بن جبل در علم حلال و حرام و زید بن ثابت در علم فرائض و
ابوعبیده در امانت و حضرت ابوذر رضوان الله علیه در صدق و زهد ابواب آنجناب هستند و
جناب امیر المومنین علیه السلام مخصوص برای علم قضا باب میباشد و بهمین سبب عبدالحق حدیث
اقضاکم علی را بنهج استدلال و احتجاج درین قول آورده پس علاوه بر آنکه عبارتش از تادیهٔ مطلب
خیلی قاصر ست و حمل آن برین مقصد بغیر از التزام تکلف بعید و تحمل سخف شدید درست نمی نشیند
در ما سبق بجواب عاصمی که مصحح باین ادعای باطل و تقریر لا طائل ست بتفصیل تمام و بسط
موضح مرام رد و ابطال آن دیدی و بکمال سخافت و رکاکت آن رسیدی و بالخصوص در یافتی
که با وصف آنکه تخصیص بابیت جناب امیر المومنین علیه السلام در علم قضا ناشی از محض عصبیت
و عناد ست اگر بالفرض والتقدیر جناب امیر المومنین علیه السلام در علم قضا باب جناب رسالتمآب

صلی الله علیه وآله وسلم باشد مستلزم آن ست که آنجناب در جمیع علوم باب نبوی بوده باشد چه علم
قضای موروث ازجناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم عند الاعیان مستجمع جمیع علوم نبویه هست و
افادات علمای اعلام سنیه که در خصوص این مطلب مثبت مدعای اهل حق میباشد بعضی ازان سابقا
گذشته وانشاء الله تعالی در تحقیق حدیث اقضاکم علی استیفای آن بعون الله المنعام بعمل خواهد آمد
بالجمله اگر عبدالحق بذکر حدیث اقضاکم علی تخصیص بابیت جناب امیرالمومنین علیه السلام بعلم قضا
خواسته است پس بلاریب در مقصود منکوس خود قاصر وخاسر خواهد ماند سوم آنکه عبدالحق در یکلام
بقول خود ولکل من الخیرات والمبرات والانوار والاسرار التی اشرقت من شمس النبوة لها مظاهر ومجالی
متعددة بل لاتعد ولا تحصی خواسته که بر ناظرین قاصرین ظاهر نماید که در زمرهٔ اصحاب مظاهر صفات
نبویه متعدد بلکه لاتعد ولاتحصی میباشند پس بودن جناب امیرالمومنین علیه السلام باب مدینه علم
موجب افضلیت آنحضرت بر دیگر اصحاب نخواهد شد واین زعم باطل بحدی سخیف ست که احتیاج
باظهار آن نمی باشد زیراکه اولا سوای اهلبیت آنجناب علیه وعلیهم سلام الملک الوهاب که مخلوق
از نور وطینت آنحضرت میباشند کما سیاتی مفصلا فی مجلد حدیث النور دیگر کسی را قابلیت آن نیست
که مظهر ومجلای خیرات ومبرات وانوار واسرار می شود که از شمس نبوت درخشیده وظاهر گردیده ف
من ادعی فعلیه البیان وعلینا دمغ راسه بمقمعة البرهان **وثانیا** اگر تنزلا فرض کنیم که بعض اصحاب
هم قابلیت آن داشتند که مظاهر ومجالی صفات نبویه شوند پس ظاهر ست که چنین نفوس بیش
از معدودی چند نخواهند بود نه آنکه لاتعد ولاتحصی باشند چنانچه مزعوم عبدالحق می باشد وچگونه
میتوان گفت که مظاهر صفات نبویه در اصحاب لاتعد ولاتحصی بودند حالانکه تقییدات وتخصیصاتی
که علمای سنیه در حدیث نجوم می نمایند هنوز از نظرت غائب نشده باشد فیها معتبر لکل ذی بصر
وثالثا علی سبیل التسلیم کسی که از اصحاب مظهر ومجلای صفتی از صفات نبویه فرض کرده شود پس بلاریب
این شرف او را بوجه اتباع اهلبیت علیهم السلام حاصل گردیده وبذریعهٔ آنحضرات باین فیض عظیم
رسیده ودلیل این مدعا قول جناب امیرالمومنین علیه السلام نحن الشعار والاصحاب والخزنة و
الابواب ولا تؤتی البیوت الا من ابوابها ودیگر اقوال آنجناب وارشادات جناب رسالت مآب صلی الله
علیه وآله وسلم میباشد وهرگاه حال برچنین منوال باشد چگونه عاقلی در افضلیت آنحضرات برین شخص

مفروض تردد میتوان کرد رابعاً اگر مظاهر صفات نبویه از زمرهٔ اصحاب لاتعد ولاتحصی هم بدانیم
وفرض کنیم که آن صفات بآن مظاهر بلا واسطهٔ اهلبیت علیهم السلام رسیده پس مخفی نیست که
صفت علم از جملهٔ آن صفات افضل واعلی میباشد ولقد تقدم من الادلة القاطعة علی هذا
المطلب ما لا یخفی علی ذی عینین وبلا ریب مظهر این صفت عالیه علی نهج الکمال والتمام جناب
امیر المؤمنین علیه السلام میباشد ومظهر بودن آنجناب برای این صفت علی وجه الکمال بحدی متیقن و
معلوم ست که گاهی عبد الحق از صاحب قیل پر تفضیل متمیز بودن آنجناب از سائر ابواب بسعت
وفتح وعظمت ونحو آن نقل میکند وگاهی آنجناب را باب خاص ومخصوص مدینهٔ علم وامی نماید وگاهی
درحق آنجناب حدیث اقضاکم علی را وارد دانسته بآن راه استدلال می پیماید پس بلاشبهه جناب
امیر المؤمنین علیه السلام بسبب مظهریت صفت علم علی الوجه الاتم افضل واکمل از دیگر مظاهر خواهد بود
اگرچه آن مظاهر لاتعد ولاتحصی هم باشند بالجمله آنچه عبد الحق بقول خود درین مقام از راه زخرفت
ومخرقت خواسته تخییلی بیش نیست که آنرا بمحض الفاظ آراسته وبحمد الله ادنی تامل در مضمون آن
برای کشف تلبیس او کافی ووافی ست پس باید دانست که عبارت عبد الحق درباب تعدد و
تکثر مظاهر صفات نبویه بنحوی مشوش النظم واقع شده که تعرض بمفاد آن ضروری ست توضیحش
اینکه عبد الحق چنانچه دانستی عبارت مشار الیها را باین الفاظ آورده ولکل من الخیرات والمبرات
والانوار والاسرار التی اشرقت وظهرت من شمس النبوة لها مظاهر ومجالی متعددة بل لا تعد ولا تحصی
واین عبارت بلحاظ اینکه در اول آن ولکل من الخیرات واقع شده دلالت دارد برآنکه برای
هر واحد از خیرات ومبرات وانوار واسرار که از شمس نبوت درخشیده وظاهر شده مظاهر ومجالی
متعدده بلکه لاتعد ولاتحصی میباشد وچون در آخر آن لها مظاهر ومجالی واقع شده پس محتمل ست که
مطلوب عبد الحق از عبارت خود این باشد که برای مجموع خیرات ومبرات وانوار واسرار من
حیث المجموع مظاهر متعدده بلکه لاتعد ولاتحصی هست وپرظاهرست که هیچ یک ازین دو مطلب
بحد ثبوت نمیرسد بلکه بطلان وفساد آن اظهر من الشمس وابین من الامس میگردد بیانش آنکه اگر
مراد عبد الحق از عبارت خود مطلب اول ست وبرای هر واحد از خیرات ومبرات وانوار واسرار
نبویه مظاهر لاتعد ولاتحصی ادعا می نماید پس احدی از عقلا در بطلانش ریبی نخواهد داشت

چه برای هیچ یکی از انوار و اسرار نبویه هم مظاهر لاتعد و لاتحصی نبود چه جای برای هر یکی از ان مگر کمانت میرسد که کسی از متاطین و لوکان من احاد الطلبة فضلا عن فحول العلماء میتوان گفت که مثلاً برای
کرامات نبویه یا معاجز نبویه یا هدایات نبویه یا مجاهدات نبویه یا عبادات نبویه یا ریاضات نبویه
یا علم نبوی یا زهد نبوی یا جود نبوی یا حلم نبوی و امثال ذلک مظاهر لاتعد و لاتحصی بودند حاشا و کلا
اقدام برین ادعای باطل نمی نماید الا کسی که از عقل و نقل یکسر ذاهل و جاهل بوده باشد و اگر اولیاء
شیخ عبدالحق تصحیح این ادعا مد نظر داشته باشند بسم الله یک یک از صفات و کمالات نبویه بشمارند
و برای آن مظاهر و مجالی لاتعد و لاتحصی ثابت نمایند و انی لهم ذلک آری چون اهلبیت آنجناب صلوات الله
و سلامه علیه و علیهم جمیعا مظاهر و مجالی خیرات و مبرات و انوار و اسرار آنجناب بلاشک و ارتیاب بودند
و این حضرات تعدد داشتند البته ثابت میتوان کرد که برای هر یکی از خیرات و مبرات و انوار و اسرار
آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم مظاهر و مجالی متعدده بوده لیکن ادعای وجود مظاهر و مجالی لاتعد و
لاتحصی و آنهم از زمرهٔ اصحاب پس هرگز طاقت و مجال احدی نیست و من ادعی فعلیه الدلیل و
لیس له الی ذلک من سبیل و اگر مقصود عبدالحق مطلب دوم ست و میخواهد که برای مجموع خیرات
و مبرات و انوار و اسرار نبویه من حیث المجموع مظاهر و مجالی لاتعد و لاتحصی قرار دهد پس اگرچه نسبت
بفرض اول در شناعت و فظاعت ادون ست اما باز هم ارباب الباب را در بطلانش شکی و ریبی
دامنگیر نمی شود چه برای خیرات و مبرات و انوار و اسرار نبویه و لو بلحاظ مجموع من حیث المجموع باشد
مظاهر و مجالی لاتعد و لاتحصی فرض نمودن صراحةً آفتاب را بگل اندودن ست یا سبحان الله مگر احدی
از اصحاب عقل میتوان گفت که جز اهلبیت عصمت و طهارت که آیات قرآنیه و احادیث نبویه بر اتحاد ایشان
با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم خلقاً و خُلقاً اصلاً و فرعاً دلالت دارد و شواهد متکاثره و دلائل متواتره
مثل حدیث سفینه و حدیث ثقلین و حدیث نور و غیره وارث کمالات نبویه بودن شان کالشمس
فی رابعة النهار واضح و آشکار شده کسی دیگر از اصحاب مظهر صفتی از صفات نبویه و مجلای کمالی از
کمالات مصطفویه بوده لا والله اقدام برین ادعای فاسد و تقول کاسد هرگز کار عاقلی نیست و
هرگاه در صفت واحده و کمال واحد حال برچنین منوال باشد چگونه میتوان گفت که برای صفات و کمالات
نبویه مجموع من حیث المجموع مظاهر و مجالی لاتعد و لاتحصی می باشد ما هذا الا تهجس فضیح و تهجس قبیح

چهارم آنکه عبدالحق درین کلام منخرم النظام تمسک بقول خود سه فانه شمس فضل هم کواکبها + یظهرن
انوارها للناس فی الظلم + اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم اظهار نموده که جمله اصحاب جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم مثل کواکب و نجوم میباشند و مقصودش ازین اظهار واضح الشنار آن ست که
هرگاه جمله اصحاب بمنزلهٔ کواکب و نجوم هستند و هریکی از ایشان برای کمالات نبویه مظهر ست پس اگر
جناب امیرالمومنین علیه السلام باب مدینهٔ علم باشد موجب افضلیت آن جناب نباشد و این صنیع
شنیع که کاشف از حنین مزعوم مشوم ست در نهایت فساد و بطلان ست زیراکه اولا شعر سه فانه شمس
فضل هم کواکبها + یظهرن انوارها للناس فی الظلم که از اشعار قصیدهٔ برده است در حق انبیاء
مرسلین علیهم السلام منظوم شده نه در حق اصحاب و این معنی اگرچه بر ناظر اصل قصیدهٔ برده و شروح
آن مخفی و محتجب نیست لیکن نظر باحتیاط عبارات بعض شروح درینجا مذکور می نمایم خالد بن عبدالله
الازهری در شرح قصیدهٔ برده گفته سه وکل آی اتی الرسل الکرام بها + فانما اتصلت من نوره بهم + فانه
شمس فضل هم کواکبها + یظهرن انوارها للناس فی الظلم (اللغة) آی جمع آیة بمعنی علامة و اتی ای
جاء والرسل جمع رسول وهو انسان اوحی الیه بالعمل والتبلیغ والکرام جمع کریم والاتصال ضد الانقطاع
والنور ضد الظلام (الاعراب) وکل مبتدأ آی بمد الهمزة مضاف الیه اتی فعل ماض الرسل فاعل الکرام نعت
الرسل بها متعلق باتی فانما حرف حصر اتصلت فعل ماض وفاعله ضمیر مستتر فیه یعود علی آی من نوره
بهم متعلقان باتصلت فانه شمس ان واسمها وخبرها فضل مضاف الیه هم کواکبها مبتدأ وخبر
والضمیر المضاف الیه للشمس یظهرن بضم الیاء التحتیة وکسر الهاء فعل مضارع وفاعل والنون
ضمیر الکواکب انوارها مفعول یظهرن والضمیر المضاف الیه للشمس للناس فی الظلم متعلقان بیظهرن
(ومعنی البیتین) ای جمیع الآیات التی جاءت بها المرسلون انما اتصلت بهم من نور النبی صلی الله علیه
وسلم لان خلق نوره سابق علیهم وهو صلی الله علیه وسلم بالنسبة الی الفضل والشرف کالشمس و
المرسلون کالکواکب ونور الکواکب مستفاد من نور الشمس فان الکواکب تظهر انوار الشمس للناس فی
الظلام فاذا ظهرت الشمس لا یبقی للکواکب نور یری بل تستتر عن العیون و شیخ ابراهیم بن محمد الباجوری
المعاصر در شرح قصیدهٔ برده گفته قوله وکل آی اتی الرسل الخ ای وکل المعجزات التی اتی بها الرسل الکرام
لامهم فلم تتصل بهم الا من معجزاته صلی الله علیه وسلم او من نوره الذی هو اصل الاشیاء کلها فالسموات

وللاربین نوره والجنة والنار من نوره ومعجزات الانبیاء من نوره وهکذا قال الآی بمعنی المعجزات جمع آیة بمعنی المعجزة والرسل
بسکون السین ویقال فی غیر النظم رسل بضمها جمع رسول والکرام جمع کریم وقوله بها متعلق باتی والضمیر راجع للآی وانما اتصل فی المراد
بنوره معجزاته وسمیت نورا لانه یهتدی بها ویصح حمله علی النور المحمدی الذی هو اصل المخلوقات کلها کما حمله علیه بعض
الشارحین ومن للابتداء والباء للالصاق لا یقال کیف تکون المعجزات التی اتی بها الرسل الکرام لامهم من نوره صلی الله علیه وسلم
مع انهم متقدمون علیه فی الوجود لانا نقول هو صلی الله علیه وسلم متقدم علی جمیع الانبیاء من حیث
النور المحمدی (قوله فانه شمس فضل الخ) هذا البیت تعلیل للبیت قبله والمعنی علی التشبیه ای فانه
کالشمس فی الفضل وقوله هم کواکبها ای الرسل کواکب الشمس والمعنی علی التشبیه ایضا ای مثل کواکبها
ووجه التشبیه فیهما ان الشمس جرم مضیئ بذاته والکواکب اجرام غیر مضیئة بذاتها لکنها صقیلة
تقبل الضوء فاذا کانت الشمس تحت الارض فاض نورها من جوانبها فیطلب الصعود لان النور یطلب
مرکز العلو فیصادف اجرام الکواکب الصقیلة المقابلة له فیرتسم فیها فتضیئ فی الظلمات وتظهر
انوار الشمس فیها للناس من غیر ان ینقص من نور الشمس شیئ فنوره صلی الله علیه وسلم لذاته و
نور سائر الانبیاء ممتد من نوره من غیر ان ینقص من نوره شیئ فیظهرون ذلک النور فی الکفر
المشبه بالظلم فلذلک قال المصنف یظهرن انوارها للناس فی الظلم وکما ان الشمس اذا بدت
لم یبق اثر للکواکب فکذلک شریعته صلی الله علیه وسلم لما بدت نسخت غیرها من سائر الشرائع
کما یشیر لذلک قوله فی بعض المنح حتی اذا طلعت فی الافق عم هدا + ها العالمین واحیت سائر
الامم + وظاهر هذا البیت انه صلی الله علیه وسلم مرسل للامم السابقة لکن بواسطة الرسل فهم
نواب عنه صلی الله علیه وسلم وبهذا قال الشیخ السبکی ومن تبعه اخذا من قوله تعالی واذ
اخذ الله میثاق النبیین لما اتیتکم من کتاب وحکمة ثم جاءکم رسول مصدق لما معکم لتؤمنن
به ولتنصرنه) والذی علیه الجمهور انه صلی الله علیه وسلم مرسل لهذه الامة دون الامم السابقة
فالمسئلة خلافیة والحق الاول بالجملة ارتباط شعر وکل ای اتی الرسل الکرام بها باشعر فانه شمس
فضل هم کواکبها. اظهر من الشمس وابین من الامس ست واصلا اقلی شبهه نمیکند که مراد در شعر آخر از
کواکب انبیا علیهم السلام هستند نه اصحاب جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم واگر گفته شود که غرض
عبد الحق از ذکر این شعر درین مقام استدلال بر کواکب بودن صحابه نیست بلکه آن را تمثلا ذکر کرده

پس باز ہم خالی از سوء ادب نمی شود زیرا کہ شعری کہ در حق رسل کرام و مظہرین آیات عظام منظوم شدہ باشد آنرا در حق اصحاب کہ دارای مطاعن عظیمہ و مشائن جسیمہ ہستند و کم از کم معصوم عن الخطا نیستند فرود آوردن ہرگز بر قواعد ادب دین استوار نمی آید و سیاتی فی مجلد حدیث التشبیہ ما یدل علی ذلک واللہ العاصم من التورط فی المہالک وثانیا استدلال بحدیث نجوم درین مقام نہایت سخیف و ضعیف ست زیرا کہ در ما سبق بحمد اللہ تعالی قدح و جرح آن از افادات محققین اعلام و منقدین فخام سنیہ بتفصیل دانستی و سیاتی فی مجلد حدیث الثقلین من الافادات ما یدفع قول اصحاب الاخلاد و المین وثالثا بر فرض صحت حدیث نجوم استدلال بآن بر مظاہر بودن جمیع اصحاب برای کمالات نبویہ چنانچہ مزعوم مشوم عبدالحق ست باطل محض و فاسد صرف ست زیرا کہ سابقا بجواب اعور و اسلی حسب افادۂ مزنی شاگرد امام شافعی دانستی کہ این حدیث بر فرض صحت دلیل صدق اصحاب در روایت ست لا غیر پس آنرا در مقام اثبات مظاہر بودن جمیع اصحاب برای کمالات نبویہ آوردن دلیل کمال دانشمندی حضرات اہل سنت ست ورابعا اگر بالفرض از نیحدیث ثابت شود کہ جملہ صحابہ مظاہر کمالات نبویہ بودند پس ہرگز ازان ثابت نشود نیست کہ جملہ صحابہ در علم مساوی بودند بلکہ دلالت آن بر عدم تساوی در علم حسب افادات علمای محققین سنیہ بجواب اعور دانستی و شکی نیست در نیکہ حدیث انا مدینۃ العلم و علی بابہا و حدیث اقضاکم علی کہ عبدالحق معترف بآن می باشد دلالت و نصح بر اعلمیت جناب امیر المومنین علیہ السلام دارد و اعلمیت دلیل افضلیت ست و افضلیت مثبت امامت میباشد کما مر غیر مرۃ پس باز ہم بحمد اللہ در ثبوت مطلوب اہل حق از حدیث مدینہ و حدیث اقضاکم علی شکی نیست و آنچہ عبدالحق از راہ تلبیس و تخدیع و تدلیس و تلمیع بحدیث نجوم تشبث نمودہ نفعی باو نمیرساند و گلوی او را از مضیق الزام الحق کرام نمیرہاند خمسا آنکہ عبدالحق درین کلام سخافت التیام گفتہ و فی الحقیقۃ لمسئلۃ الفضیلۃ وجوہ و حیثیات و ہذا ہو المخلص و المسلک فی ہذا الباب و این تفوہ بارد برای او اصلا کاری نمی کشاید زیرا کہ اولا در تقریر معنای حدیث مدینۃ العلم انجرار بحث بسوی افضلیت می شود نہ بفضیلت پس اگر مسئلۂ فضیلت وجوہ و حیثیات داشتہ باشد بما نحن فیہ چہ ربط دارد وثانیا اگر گفتہ شود کہ مراد عبدالحق از فضیلت افضلیت ست و در تعبیر او راہ تسامح نمودہ پس باز ہم آبی بر روی کار نمی آید چہ در مبحث افضلیت خلفا عن سلف محققین علمای نقادین

بنای کلام بر افضلیت مطلقه گذاشته اند نه بر افضلیت جزئیه که من وجه باشد آری فرقی که هست این ست
که علمای اهل حق درین باب بعد اثبات افضلیت مطلقه بشواهد کثیره از هر جهت افضلیت جناب
امیر المومنین علیه السلام بر قاطبه اصحاب ثابت می نمایند و بحمد الله تعالی گوی سبقت درین میدان از
اقران می ربایند و علمای اهلسنت همواره درین باب خائب و خاسر می مانند و از یک جهت جزئیه هم
افضلیت خلفای خود بر آنجناب ثابت کردن نمی توانند بالجمله آنچه را که عبد الحق درین باب برای
خود و اولیای خود مخلص و مسلک وانموده هرگز سبب خلاص و از ورطه الزام اهل حق کرام نمی شود و
اصلا مخلصی و مسلکی و لو مثل سم الخیاط برای فرار و هرب او از الزامات ایشان پیدا نمی کند اگر اولیای
عبد الحق را درین باب ریبی و شکی بوده باشد بر ایشان لازم ست که بعد تامل و امعان نظر در احتجاجات
متینه و استدلالات رزینه ما مهربی و مخلصی برای او درین باب پیدا کنند و منت عظیمه بر جان او بر نهند و
اگر نظر بکلام شیخ عبد الحق و قصر باع خود در محاجه از اثبات افضلیت مطلقه شیوخ ثلثه بر جناب
امیر المومنین علیه السلام عاجز هستند بر کاش افضلیت جزئیه شان بر آنجناب ثابت نمایند و لکنهم بمعزل

عن ذلک الی الابد لابدین و انی لهم التناوش من مکان بعید و از عجائب دهور و غرائب عصور آنست
که شاه ولی الله دهلوی در قرة العینین که فی الحقیقة قرة عیون النواصب می باشد خواسته که از در تلبیس و
تدلیس بر آید و در باب حدیث مدینة العلم امر حق را بلی لسان مخفی و مستور نماید چنانچه در کتاب مذکور در مقدمه
سابعه گفته نکته سابعه خدای تعالی خواست که دین خود را بواسطه پیغامبر خود در آفاق منتشر گرداند و این معنی
بدون علما و قراکه از آنحضرت صلی الله علیه وسلم قرآن روایت کنند متصور نمی باشد پس بر زبان مبارک
آنحضرت صلی الله علیه وسلم فضائل جماعه از صحابه جاری ساخت تا حث باشد بر اخذ علم و قرآن از ایشان و آن
فضائل بمنزله اجازت نامهای محدثین ست برای تلامذه خود یا تا قومی که رجال را با قوال نمی توانند شناخت
باری اقوال را برجال بشناسند و درین فضائل جمیع علمای صحابه مشترک اند چنانکه از کتب حدیث ظاهر ست
انا مدینة العلم و علی بابها ازین باب ست و اقرأکم ابی و اعلمکم بالحلال و الحرام معاذ نیز ازین باب انتهی

واقضاکم

و این کلام بهین انضمام مخدوش و مغشوش ست بچند وجه اول آنکه حصر انتشار دین بواسطه پیغمبر صلی الله
علیه و آله وسلم بذریعه علما و قراکه از آنحضرت قران روایت کنند چنانکه مزعوم شاه ولی الله ست باطل محض ست
چه این انتشار بذریعه خلیفه منصوب آنحضرت که منصوص من الله و الرسول باشد و معصوم و اعلم و افضل خلق

متعلق بود نیز ممکن ست بلکه انتشار باین ذریعه صحیحه نهج کامل مکمل متصور میشود بخلاف علما و قرا از اصحاب زیرا که در صحابه معصومین جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم اگر بالفرض علما و قرا موجود هم باشند معصوم نخواهند بود و علمیت و افضلیت ایشان بمراحل قاصیه دور ست و نصب جناب احدیت یا جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم ایشان را بر منصب امامت اظهر بطلانا واوضح فسادا میباشد پس اگر ایشان نشر علم نمایند و روایت قرآن هم کنند احدی قول ایشان را مثل قول خلیفه معصوم منصوب منصوص من الله والرسول معتبر نخواهد دانست دوم آنکه اگر برای روایت قرآن از جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم خلیفه که بصفات مذکوره متصف باشد منصوب نشود پس لابد است که رواة آن اهل تواتر بوده باشند و ان لم یکونوا من العدول نه آنکه معدودی چند راوی آن باشند و صحابی که شاه ولی الله میخواهد ایشان را راوی قرآن از آنحضرت صلعم قرار دهد و ذکر شان درین عبارت آورده هرگز عددا بحد تواتر نمیرسند پس چگونه میتوان گفت که ایشان برای این مطلب مهم کافی و وافی بودند کمال تعجب ست که شاه ولی الله با وصفیکه زله ربا و خوشه چین ابن تیمیه است در راه نصب و عدوان را بدلالت او می سپرد چرا درین مقام کلام نافرجام او را که در جواب حدیث مدینة العلم تفوه نموده ندیده و از چه رو انحراف و انصراف از آن ورزیده حالانکه امام و شیخ الاسلام او کما سمعت سابقا در منهاج بصدای جهوری جار میزند ولهذا اتفق المسلمون علی انه لا یجوز ان یکون المبلغ عنه العلم واحدا بل یجب ان یکون المبلغون اهل التواتر الذین یحصل العلم بخبرهم للغائب وخبر الواحد لا یفید العلم الا بالقرائن و تلک قد تکون منتفیة او خفیة عن اکثر الناس فلا یحصل لهم العلم بالقرآن والسنن المتواترة بالجمله روایت کردن چند نفر برای قرآن از جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم هرگز برای انتشار دین در آفاق کفایت نمیکند و بلا ریب و شک یا برای آن خلیفه معصوم می باید یا اهل تواتر پس تقریری که شاه ولی الله درین مقام متفوه بآن شده بهیچ وجه درست نیست سوم آنکه ادعای این معنی که خداوند عالم بر زبان آنحضرت صلعم فضائل جماعه از صحابه جاری ساخت تا حث باشد بر اخذ علم و قرآن از ایشان دعوا واضح البطلان ست و منافی آن ست آیات و احادیث عدیده متکاثره که از آن انحصار حکم اخذ علم و حکمت و قرآن از اهل بیت علیهم السلام ثابت و محقق گردیده مثل آیه کونوا مع الصادقین و آیه واعتصموا بحبل الله جمیعا و آیه واتوا البیوت من ابوابها و حدیث باب حطه و حدیث ثقلین و حدیث مدینة العلم و حدیث علی مع القرآن والقرآن مع علی و امثال ذلک پس چگونه میتوان گفت که جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم با وصف این احکام علیم و خبیر و با وصف این ارشادات خود علی وجه التکریر منافی و مناقض آن بعمل آورده و بعد از آنکه اصحاب خود را

حث و ترغیب بر اخذ علم و حکمت و قرآن از اهل بیت علیهم السلام علی وجه الانحصار فرموده بزودی هر چه تمامتر آن را
فراموش نموده مردم را حث و ترغیب بر اخذ علم و قرآن از اصحاب خود فرماید آری ممکن ست که آنحضرت صلی الله علیه
و آله و سلم بعض اصحاب را بشرط اقتدا باهل بیت علیهم السلام و قرآن مجید قابل آن وانموده باشد که باتباع ثقلین
نشر احکام اسلام نمایند ولکن این هذا مما یرومه هذا الناصب چهارم آنکه دعوی این معنی که آن فضائل بمنزله
اجازت نامه های محدثین ست برای تلامذه خودها تشبیه مرذول و تمثیل نامعقول ست زیرا که اجازت نامه های محدثین
متعلق بمحض روایت احادیث ست علی اللفظ المسموع او الوجه المجاز و برای اینگونه اجازت چندان وقعی نیست
و صاحب چنین اجازه بیش از محدثی متصور نمی شود و فضائلی که شاه ولی الله ذکر آن میکند بعضی از آن اگرچه از موضوعات
و مفتریات ست و بر فرض ثبوت هم مثبت فضل کلی نیست لیکن اکثری از آنکه متعلق باهل بیت علیهم السلام ست خیلی
جلالت دارد بلکه حدیث مدینة العلم از جمله آن نص صریح اعلمیت و افضلیت و دلیل واضح عصمت و امامت و
شاهد صدق وجوب اطاعت و افتراض طواعیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام میباشد پس همه را در یک سلک
کشیدن و قابل این تشبیه نارسا گردانیدن ناشی از تخدیع و تغریر و تلمیع و تزویر ست و منشأ آن نیست جز اینکه
احادیثی که متعلق باهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام ست و بر زبان حق ترجمان سرور انس و جان علیه و آله آلاف السلام
من الله المنان جاری شده خصوصاً حدیث مدینة العلم عظمت خود باقی نماند و در انظار اهل اعتبار جلوه حقیقی بهم
و با احادیث مصنوعه و اخبار موضوعه در حق فلان و بهمان مخلوط و ممسوط شده از درجه جلالت ساقط و رتبه نبالت
هابط گردد و قاصرین بمدلول آن که اعلمیت و افضلیت و عصمت و امامت آن حضرات ست پی نبرند و لقد حق فی
مثل هذا المقام ان یتلی قوله تعالی یریدون لیطفئوا نور الله بافواههم والله متم نوره ولو کره الکافرون
پنجم آنکه اظهار این معنی که مصلحت جریان فضائل جماعتی از صحابه بر زبان جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله
و سلم آن ست تا قومی که رجال را باقوال نمی توانند شناخت باری اقوال را برجال شناسند عجب تلبیسی ست زیرا که
این جماعه خالی از آن نیست که بعدد اهل تواتر باشند یا نه اگر بعدد اهل تواتر هستند احتیاجی نیست باینکه عادل هم باشند
فضلا از اینکه اهل فضائل بوند چه تمامی اقوام آنان که رجال را باقوال می شناسند و خواه آنانکه اقوال را برجال میشناسند
بسبب بودن شان اهل تواتر قبول روایت شان خواهند کرد و اگر اهل تواتر نیستند پس اگرچه صاحب فضائل هم
بوده باشند روایت ایشان برای نقل قرآن برای هیچ قومی کافی نمی تواند مگر آنکه یکی از ایشان معصوم و ملهم بوده باشد
که درین صورت روایت همان یک بزرگوار کافی و وافی ست و هذا مع قطع النظر عن امر الاعجاز و الا فهو اصدق

مما هو فی هذا الباب حملا للحقیقة دون المجاز بالجمله در روایت قرآن این تعلیل علیل را مدخلی نیست باقی ماند روایت
احادیث پس درانجا هم این تعلیل پیش نمی رود زیرا که در باب روایت احادیث از آنحضرت صلعم بنابر مذاق اهل سنت
محض عدالت کافی ست و بحسب مزعوم ایشان جمله صحابه عدول بودند و معاذ الله قرآن مجید بر عدالت همه ایشان
بآیات کثیره خود دال بود پس چه احتیاج بود باینکه برای اخذ احادیث نبویه تخصیص جماعتی از ایشان کرده آید که فضائل
معهوده خاصه داشته باشند واگر بالفرض حاجتی هم بود پس این تعلیل را چه مدخل ست زیرا که قومی که رجال را باقوال
نمی توانند شناخت بلکه اقوال را برجال میشناسند اگر معتقد عدالت جمیع صحابه هستند تخصیص جماعتی از صحابه برای
شان خیلی مضر و منافی مطلوب ایشان ست واگر معتقد عدالت جمیع صحابه نیستند مثل اهل حق ایشان کی این فضائل را
تمامها تسلیم خواهند کرد علاوه برین فضائل این جماعه را آنحضرت صلعم اگر برای هدایت بقیه اصحاب خود ارشاد فرموده
پس بنابر مذاق اهل سنت راست نمی آید زیرا که ایشان مظهر هستند که تمامی صحابه خیلی با عظمت و جلالت هستند پس
در ایشان جماعتی را فرض نمودن که رجال را باقوال نمی توانند شناخت بلکه اقوال را برجال می شناسند خیلی تحقیر ایشان
کردن وگویا طریق روافض در باب خیر القرون پیمودن ست واگر این فضائل را برای هدایت تابعین بیان فرموده ست
پس اگرچه فرض کردن قومی که رجال را باقوال نمی توانند شناخت بلکه اقوال را برجال می شناسند در زمره تابعین
هم خلاف مذاق سنیه است کما لا یخفی علی من لاحظ حدیث القرون وما هو فی کتبهم مودع مضمون لیکن برین فرض
هم این تعلیل علیل درست نمی شود زیرا که هرگاه حال رفاعت این قوم مستوجب لوم چنین ست که رجال را باقوال
نمی شناسند هرگز صحابه را باین فضائل نخواهند شناخت چه پر ظاهر ست که جماعه معینه صحابه از رجال هستند واین فضائل
مفروضه از جمله اقوال ست واین قوم اقوال مذکوره را از السنه صحابه شنیده نه از لسان جناب رسالتمآب صلی الله علیه
وآله وسلم پس بچه وجه اعتماد بر آن خواهند کرد وچگونه آنرا اقوال آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم خواهند دانست فانهم
بجهلهم وعمههم لا یفقهون حدیثا ولا یفهمون قیلا اولئک کالانعام بل هم اضل سبیلا **ششم** آنکه ادعای این معنی
که درین فضائل جمیع علمای صحابه مشترک اند چنانچه از کتب حدیث ظاهر است دعوی باطله وهفوه عاطله است زیرا که
اولا اطلاق علمای صحابه بر غیر متبعین باب مدینه علم هرگز درست نمی شود زیرا که فی الحقیقة علمای صحابه همان اشخاص
بودند که بحسب امتثال فمن اراد العلم فلیأت الباب مقتبس ومستفید از جناب امیر المؤمنین علیه السلام شدند و کسانیکه
معرض از باب مدینه علم ماندند هرگز از علمای صحابه نیستند وثانیا هرگز مسلم نیست که جمیع علمای صحابه در فضائلی که از ان
حث وترغیب بر اخذ علم و قرآن از ایشان ثابت شود مشترک بودند ومن ادعی فعلیه البیان وچگونه احدی برای غیر

اہل بیت علیہم السلام اثبات این مطلب می تواں کرد حالانکہ بطلان آن حسب ارشادات نبویہ و آیات قرآنیہ حسب
تقریر سابق مبین و مبرہن شدہ و ثانیاً اگر بالفرض نسبت بہ بعض اصحاب ثابت ہم شود کہ آنحضرت صلی اللہ علیہ و آلہ
وسلم بعض فضائل ایشان بنحوی بیان فرمودہ کہ مظہر حث بر اخذ علم و قرآن از ایشان ست پس یقیناً و حتماً آن فضائل
ایشان را بسبب اتباع ثقلین و رجوع بباب مدینۃ العلم و اخذ و استفادہ از سید العترۃ الطاہرۃ علیہ و علیہم آلاف
السلام فی الدنیا و الآخرہ حاصل شدہ کما دل علیہ حدیث مدینۃ العلم و مؤیداتہ و حث بر اخذ علم و قرآن ازیشان
بر فرض تسلیم مشروط است ببقای ایشان بر اتباع ثقلین و رکوب سفینہ و اعتراف با فتراض طاعت اہلبیت علیہم السلام و افضلیت
اہلبیت ایشان کما ہو مدلول الآیات المتضافرۃ و الاحادیث المتکاثرۃ التی تعرف طرفاً منہا عن قریب پس ہرگز احدی از عقلا تجویز
نتواند کرد کہ جمیع صحابہ بسبب فضائل خود فی حال من الاحوال در مضمار فضائل اہلبیت عصمت و طہارت سلام اللہ علیہم قابلیت خوض و غور
ہم داشتہ باشند چہ جای آنکہ مشارک و مساوی و مقابل و موازی ایشان شوند و احادیث فضائل ایشان با احادیث
فضائل اہل بیت علیہم السلام از یک باب تصور کردہ شود و ما ہذا الا زعم اہل التعصب و العدوان و رجم اولی الفضائل
و الشنآن گفتیم آنکہ آنچہ ادعا نمودہ کہ انا مدینۃ العلم و علی بابہا ازین باب ست و اقرأکم ابی و اعلمکم بالحلال و الحرام
معاذ نیز ازین باب پس حاصل تلبیس و تسویل و نتیجہ تدلیس و تضلیل او ست و ہر کہ ادنی بصیرتی داشتہ باشد بخوبی میداند
کہ مقصود اصلی ولی اللہ ازین تقریر پر تزویر کہ در نکتہ سابعہ آوردہ ہمین بود کہ حدیث انا مدینۃ العلم را از محل عظیم
و مرقب فخیم آن انداز دو با موضوعات قبیحہ و مصنوعات فضیحہ کہ حضرات اہل سنت در حق آحاد اصحاب ساختہ و پرداختہ اند
برابر سازد لیکن چون ایزد منعام کہ ممیز النور من الظلام ست اباطیل جاحدین و اضالیل معاندین را ماحی و عافی
ست و بعون اللہ برای تبیین حق از باطل و افراز حالی از عاطل رشحات اقلام اہل حق کرام کافی و وافی بحمد اللہ تعالی
مایہ ہوا از روی تزویر و تخدیع و تغریر و تلمیع او بر انداختیم و نقض فقرات و رد کلمات او و تسویلاتش را بخاک برابر
ساختیم و بیان کردیم کہ فضائل اہل بیت علیہم السلام عموماً و حدیث مدینۃ العلم خصوصاً با مفتریات وضاعین کذابین و
صناعین کہ در باب اصحاب اختلاق کردہ اند ہرگز ہرگز برابری نتواند شد و بر فرض تسلیم ہم از مفاد و مؤدای حدیث
مدینۃ العلم و مؤیداتش تا بمفاد و مؤدای این موضوعات باردہ و مکذوبات شاردہ بون بعید و بعد بعید ست و
بحمد اللہ تعالی این مطلب از تصریحات سابقہ و تشریحات سالفہ ما خصوصاً آنچہ بجواب عاصمی مرقوم نمودیم اظہر من الشمس و
ابین من الامس میشود و بادنی تامل دران واضح میگردد کہ حدیث طولانی ارحم امتی بامتی ابوبکر کہ اقرا بودن ابی
بن کعب و اعلم بودن معاذ بحلال و حرام ہم ازانجا برداشتہ میشود سراسر باطل و موضوع و یکسر مختلق و مصنوع ست

اعلمکم

و اصلا طریقی صحیح برای آن پیدا نمیشود اگر اولیای شاه ولی الله مرد میدان هستند و اقرأ بودن ابی بن
کعب و اعلم بودن معاذ بحلال و حرام را معتقد می باشند کم از کم یک طریق صحیح که خالی از غوائل جرح و قدح
بوده باشد برای حدیث طوالی ارحم امتی پیدا نمایند یا ازخارج آن بخبر دیگر اثبات این دو امر نمایند ولن یفعلوا
ذلک ولا یمکنهم و گمان ندارم که بر فرض اثبات این امر محال اولیای شاه ولی الله جان بسلامت خواهند برد چه علاوه بر
عدم ثبوت حدیث ارحم امتی بلکه ثبوت مقدوحیت آن مبطلات و مسقطات این دو جمله موضوعه بالخصوص
بنصوص و تصریحات ائمه محققین و روایات و اخبار محدثین منقدین بعرض اثبات رسانیده شد و بنهایت توضیح
و تشریح ثابت کرده آمد که بالخصوص حرف اقرأیت ابی بن کعب و اعلمیت معاذ بحلال و حرام چنان ساقط
از درجهٔ اعتبار است که ذکر آن بمقابلهٔ اهل حق و آنهم بمعارضه حدیث مدینة العلم قابل نهایت شرم می باشد
بالجمله کسی که تحقیقات انیقه و تدقیقات رشیقهٔ ائمه سنیه که در باب معانی حدیث مدینة العلم نموده اند و ما بحمد الله تعالی
در ما سبق آنرا ذکر نمودیم ملاحظه کند بعلم الیقین خواهد دانست که حدیث مدینة العلم در اعلای مراتب رفعت و
جلالت علیا شده و دلیل واضح افضلیت و اعلمیت و عصمت و امامت و افتراض طاعت جناب امیر المومنین
علیه السلام هست بخلاف این موضوعات و مختلقات که شاه ولی الله دست تمسک بآن انداخته زیرا که این

طامات وخزعبلات حسب تصریحات وافادات خود علمای اهل سنت دلالةً ومدلولاً چنان پست مرتبه استکه بر فرض ثبوت هم قابل توجه ارباب نظر واعتبار ولائق احتفال اصحاب تبصر واستبصار نمی تواند شد چه جای آنکه معاذ الله هم سنگ حدیث مدینة العلم گردانیده آید فانه ظاهر البطلان والفساد ودون اثباته خرط القتاد وضراب الاسداد تنبیه یعجب کل نبیه از افادۀ شاه صاحب در نکتۀ سابعه که عبارتش آنفا منقول شده واضح میشود که ابی بن کعب از جملۀ آن علما وقرا هست که بدون ایشان انتشار دین خداوند عالم در آفاق متصور نمی باشد ونیز واضح میشود که او از آن جماعۀ صحابه است که حق تعالی بر زبان مبارک جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم فضائل ایشان را جاری نموده تا حجت باشد بر اخذ علم وقرآن از ایشان ونیز واضح میگردد که جملۀ اقرأکم ابی که بر زبان مبارک آنحضرت در حق ابی جاری شده بمنزلۀ اجازت نامه برای او میباشد ومقصود آنحضرت صلعم ازان این ست که قومی که رجال را باقوال نمی شناسند باری اقوال را برجال بشناسند لیکن کمال عجب ست که همین ابی بن کعب را حضرت خلیفۀ ثانی چنان دستخوش تذلیل وتوهین نموده که ناگفته به چنانچه خود شاه ولی الله در قرة العینین گفته وعن سلیمان بن حنظلة قال اتینا ابی بن کعب لنتحدث الیه فلما قام قمنا ونحن نمشی خلفه فرهقنا عمر فتبعه فضربه عمر بالدرة قال فاتقاه بذراعیه فقال یا امیر المومنین ما تصنع قال اوما تری فتنة للمتبوع مذلة للتابع اخرجه الدارمی انتهی ونیز شاه ولی الله در ازالة الخفا گفته الدارمی عن سلیمان بن حنظلة قال اتینا ابی بن کعب لنتحدث الیه فلما قام قمنا ونحن نمشی خلفه فرهقنا عمر فتبعه فضربه عمر بالدرة قال فاتقاه بذراعیه فقال یا امیر المومنین ما تصنع قال اوما تری فتنة للمتبوع مذلة للتابع ازین روایت ظاهرست که ابی بن کعب مع اتباع خود راه میرفت ناگاه حضرت عمر باو برخوردند ابی بن کعب از سوء اتفاق اتباع حضرت عمر نمود این معنی بر خاطر خطیر حضرت عمر چنان ناگوار آمد که بی محابا او را بدره زدند آن بیچاره چون مانعی وحاجزی نداشت وبغتةً درین بلا مبتلا شده بود ناچار تازیانۀ حضرت عمر را بر ذراعین خود گرفت وسپر ودست خود را سپر خویش ساخت وازین ماجرای غریب تعجب وشگفت نموده بجملۀ ما تصنع استفسار پر استنکار نمود حضرت عمر در جواب آن عذر بدتر از گناه آوردند واتباع او را فتنۀ متبوع ومذلت تابع وانموده مسلک فر من المطر ووقف تحت المیزاب باشنع وجوه سپردند وشاه ولی الله در مقام دیگر از قرة العینین زیاده تر در پی حط مرتبت حدیث مدینة العلم افتاده بتسویۀ آن با موضوعات وارده در حق اصحاب داد رقاعت داده چنانچه گفته ومثلا انا مدینة العلم

وعلی بابها مقرون ست باحادیث بسیار در حق شیخین مثل حدیث اقتدوا وحدیث رؤیای لبن وقمیص ودر شان غیر شیخین مانند فضائل ابن مسعود وعائشه ومعاذ وابی بن کعب وهر یکی از ایشان بشر اند بعلم وامر صادر ظاهر شده باخذ علوم از ایشان انتهی واین کلام منخرم النظام مخدوش ست بچند وجه اول آنکه ادعای مقرونیت حدیث مدینة العلم باحادیث بسیار در حق شیخین باطل محض ست زیرا که اولا ورود احادیث داله بر فضل شیخین مطلقا ممنوع ست وثانیا ورود احادیث که دلالت بر علم شیخین داشته باشد بالخصوص ممنوع می باشد وآنچه رواة اهل سنت درین باب روایت کرده اند هرگز بحد ثبوت نرسیده وهرگاه حال برچنین منوال ست نمی توان گفت که حدیث مدینة العلم مقرون ست بیک حدیث در حق شیخین یا احد الشیخین چه جای آنکه مقرون باحادیث بسیار بوده باشد دوم آنکه حدیث مدینة العلم بحمد الله حدیثی ست که در کتب فریقین مروی وثابت ست وهیچ حدیثی در علم شیخین نیست که فریقین در روایت واثبات آن اشتراک داشته باشند پس چگونه عاقلی حرف مقرونیت حدیث مدینة العلم با حدیثی ازینگونه احادیث بر زبان آورده خود را بر قاعت مقرون وبشناعت مطعون خواهد ساخت سوم آنکه ذکر شاه ولی الله در مقام تمثیل حدیث اقتدوا را بغایت عجیب وغریب ست زیرا که این حدیث کالحدیث فی جملة حدیث الطیر بنهایت مقدوح ومجروح بیابان شده ودر سقوط وانخزال ووهن واختلال بحدی رسیده که اکابر واعاظم واجله وافاخم اهل سنت خود آنرا مطعون وموهون نموده اند بلکه بعض محققین ایشان بصراحت معترف بوضع آن شده درین خصوص مسلک انصاف پیموده اند ولعمرانیمه ذکر این چنین حدیث مصنوع وخبر موضوع بمقابله حدیث مدینة العلم واظهار مقرونیت حدیث مدینة العلم بان محل شرم ومقام آزرم ست ولکن اذا لم تستحی فاصنع ما شئت واز جمله عجائب آیات علو حق این ست که ابو محمد علی بن احمد بن حزم الظاهری که از اکابر محققین واعاظم منقدین اهل سنت است بتصریح صریح حدیث اقتدا را غیر صحیح انگاشته بکمال ایضاح وافصاح دست از احتجاج باین کذب صراح برداشته چنانچه در کتاب ملل ونحل ابن حزم در بحث استخلاف ابو بکر مرقوم ست وایضا فان الروایة قد صحت بان امرأة قالت یا رسول الله ارأیت ان رجعت ولم اجدک کانها ترید الموت قال فأتی ابا بکر وهذا نص جلی علی استخلاف ابی بکر وایضا فان الخبر قد جاء من الطرق الثابتة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لعائشة رضی الله عنها فی مرضه الذی توفی فیه علیه السلام لقد هممت ان ابعث الی ابیک واخیک فاکتب کتابا واعهد عهدا لکیلا یقول قائل انا احق او یتمنی متمن ویابی الله والمؤمنون

صاد در

تصحیح ابن حزم ظاهری حدیث اقتدا را

فأتی ظ

الا ابا بکر وروی ایضا ویابی اللہ والنبیون الا ابا بکر فہذا نص جلی علی استخلافہ علیہ الصلوۃ والسلام
ابا بکر علی ولایۃ الامۃ بعدہ قال ابو محمد ولو اننا نستجیز التدلیس والامر الذی لو ظفر بہ خصومنا
طاروا بہ فرحا او ابلسوا اسفا لاحتججنا بما روی اقتدوا بالذین من بعدی ابی بکر وعمر قال
ابو محمد ولکنہ لم یصح ویعیذنا اللہ من الاحتجاج بما لا یصح واز این عبارت سراسر بشارت فوائد عدیدہ
وعوائد سدیدہ واضح ولائح میشود اولی آنکہ ظاہر میگردد کہ ابن حزم با وصفیکہ چنان دلدادۂ خلافت ابوبکر ست
کہ از راہ خلاف وشقاق جمہور اہل سنت گمان می نماید کہ العیاذ باللہ جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
ابو بکر را بنص جلی خلیفہ نمودہ وبرای اثبات این مزعوم مشئوم دست بدامن بعض موضوعات پارینہ اسلافش زدہ
لیکن با این ہمہ از احتجاج بحدیث اقتدا باز ماندہ وبا آنکہ ذکرش بمیان آوردہ لیکن تصریح صریح آنرا غیر قابل
احتجاج وانمودہ ثانیہ آنکہ از آن بصراحت ثابت میشود کہ اگر ابن حزم تدلیس را جائز میدانست البتہ احتجاج
بحدیث اقتدا میکرد واز اینجا محقق ومبرہن میگردد کہ شاہ ولی اللہ ودیگر کبار اہل سنت کہ حدیث اقتدا را دست آویز
خود ساختہ اند وبران نازشہای بیجا دارند بنای کارشان از سرتا پا بر تدلیس وتلبیس وتدلیس وتعمیس ست
ثالثہ آنکہ از آن بکمال ظہور متضح میشود کہ حدیث اقتدا صحیح نیست وبعد تنصیص وتصریح ابن حزم بعدم صحت
این حدیث عمارت تدلیس وتلبیس شاہ ولی اللہ ودیگر اسلاف او بخاک برابر می شود وبنای تخدیع وتلمیع ایشان
جمیعا بآب میرسد رابعہ آنکہ از آن نہایت وضوح متبین میشود کہ ابن حزم حدیث اقتدا را بحدی ساقط
عن الاعتبار میداند کہ از احتجاج بآن پناہ بخدا میجوید وراہ کمال تفضیح وتقبیح آن می پوید وچرا چنین نباشد
حالانکہ نزد ابن حزم بنای احتجاج بآن بر تلبیس ست وتلبیس کار ابلیس ست واللہ العاصم عن وساوسہ
ونزغاتہ واز اینجا بخوبی پی توان برد کہ شاہ ولی اللہ ودیگر حضرات اہل سنت کہ بر حدیث اقتدا بار بار می نازند
ولقد جانہای شیرین خود درین لحوق ابلیس می بازند بچہ حد راہ اتباع ابلیس می روند وچہ قدر مصدر افعال
قابل استعاذہ میشوند چہارم آنکہ ذکر شاہ ولی اللہ درین مقام حدیث رویای لبن را بمقابلہ حدیث مدینۃ العلم
ناشی از رقاعت ظاہرہ وخلاعت بینہ است زیرا کہ اولاً این حدیث از جملۂ احادیثی ست کہ بعض اہل سنت
بنقل آن متفرد شدہ اند بخلاف حدیث مدینۃ العلم کہ در نقل واثبات آن اعلام فریقین متفق میباشند پس ذکر
آن بمقابلہ حدیث مدینۃ العلم وادعای مقرونیت حدیث مدینۃ العلم بآن از خرافات بشعہ سخیفہ وجزافات
باردۂ رکیکہ میباشد ثانیاً این حدیث بحیثیت سند خیلی مقدوح ومجروح میباشد زیرا کہ عمدۂ اسانید آن کہ

اسانید صحیح بخاری ست مدار آن جمیعا بر ابن عمر و حمزه بن عبد الله و ابن شهاب زهری ست و این همه بقوادح عظیمه و مثالب جسیمه متصف میباشند اما اینکه مدار اسانید صحیح بخاری برین رجال ست پس اگرچه بر ناظر بصیر و متتبع خبیر پوشیده نیست لیکن برای تمهید کلام و تبکیت خصام جمله اسانید صحیح بخاری متعلق باین خبر مشئوم بعیون الفاظها نقل مینمایم بخاری در صحیح خود در کتاب العلم گفته باب فضل العلم حدثنا سعید بن عفیر قال حدثنی اللیث قال حدثنی عقیل عن ابن شهاب عن حمزة بن عبد الله بن عمر ان ابن عمر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم قال بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت حتی انی لاری الری یخرج من اظفاری ثم اعطیت فضلی عمر بن الخطاب قالوا فما اولته یا رسول الله قال العلم و نیز بخاری در کتاب المناقب در باب مناقب عمر بن الخطاب گفته حدثنی محمد بن الصلت ابو جعفر الکوفی حدثنا ابن المبارک عن یونس عن الزهری اخبرنی حمزة عن ابیه ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال بینا انا نائم شربت یعنی اللبن حتی انظر الی الری یجری فی ظفری او فی اظفاری ثم ناولت عمر قالوا فما اولته یا رسول الله قال العلم و نیز بخاری در کتاب تعبیر الرویا گفته باب اللبن حدثنا عبدان اخبرنا عبد الله اخبرنا یونس عن الزهری اخبرنی حمزة بن عبد الله ان ابن عمر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت منه حتی انی لاری الری یخرج من اظفاری ثم اعطیت فضلی یعنی عمر قالوا فما اولته یا رسول الله قال العلم باب اذا جری اللبن فی اطرافه او اظافیره حدثنا علی بن عبد الله حدثنا یعقوب بن ابراهیم حدثنا ابی عن صالح عن ابن شهاب حدثنی حمزة بن عبد الله بن عمر انه سمع عبد الله بن عمر رضی الله عنهما یقول قال رسول الله صلی الله علیه و سلم بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت منه حتی انی لاری الری یخرج من اطرافی فاعطیت فضلی عمر بن الخطاب فقال من حوله فما اولت ذلک یا رسول الله قال العلم و نیز بخاری در کتاب تعبیر الرویا گفته باب اذا اعطی فضله غیره فی النوم حدثنا یحیی بن بکیر حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب اخبرنی حمزة بن عبد الله بن عمر ان عبد الله بن عمر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول بینا انا نائم اتیت بقدح لبن فشربت منه حتی انی لاری الری یجری ثم اعطیت فضله عمر قالوا فما اولته یا رسول الله قال العلم و نیز بخاری در کتاب تعبیر الرویا گفته باب القدح فی النوم حدثنا قتیبة بن سعید حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب عن حمزة بن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول بینا انا نائم

اتیت بقدح لبن فشربت منه ثم اعطیت فضلی عمر بن الخطاب قالوا فما اولته یا رسول الله قال العلم

ازین عبارات بصراحت واضح ست که جمله اسانید بخاری متعلق بخبر رویای لبن منتهی بزهری میشود و زهری آنرا

بسوی حمزه بن عبدالله اسناد مینماید و او از ابن عمر نقل میکند باقی ماند اینکه این هر سه نفر موصوم بمثالب و قسم

بمعائب میباشند پس نزد ارباب نصفت اصلا جای تردد وارتیاب نیست اما ابن عمر پس قوادح مدهشه و مخازی

موحشه او در مقام قدح مفسرین اهل سنت از کتاب استقصاء الافحام بتفصیل تمام مبین شده و بعد ملاحظه

آن هرگز کار عاقلی نیست که خبر ابن عمر را خصوصاً در حق عمر قابل ادنی التفات بداند و بکمال رقاعت خود را

بسفه مشهود برساند اما حمزه بن عبدالله بن عمر پس کافی ست در قدح وجرح او همین که از اولاد ابن عمر بود و

در زمرهٔ آن متابعین ومبایعین یزید لعین انسلاک داشت که با آن ملعون بر بیع خدا و رسول صلی الله علیه

و آله وسلم بیعت کرده بودند و ابن عمر ایشانرا از نقض بیعت یزید مانع آمده بود چنانچه بخاری در صحیح خویش در

کتاب الفتن گفته باب اذا قال عند قوم شیئا ثم خرج فقال بخلافه حدثنا سلیمان بن حرب حدثنا

حماد بن زید عن ایوب عن نافع قال لما خلع اهل المدینة یزید بن معویة جمع ابن عمر حشمه و

ولده فقال انی سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول ینصب لکل غادر لواء یوم القیمة وانا قد بایعنا

هذا الرجل علی بیع الله و رسوله وانی لا اعلم غدرا اعظم من ان یبایع رجل علی بیع الله و رسوله ثم ینصب

له القتال وانی لا اعلم احدا منکم خلعه ولا بایع فی هذا الامر الا کانت الفیصل بینی و بینه اما ابن شهاب

زهری پس مطاعن عظیمه و مثالب جسیمه او بیش از ان ست که در حصر آید واگرچه شطری از ان در کتاب مستطاب

تشیید المطاعن جناب والد ماجد اعلی الله مقامه مبین و مبرهن شده لیکن بحیثیت نیز درین مقام بحسب مناسبت

بعضی از ان مذکور مینمایم پس از انجمله این ست که زهری در زمرهٔ منحرفین از جناب امیرالمومنین علیه السلام

داخل بود و باسارت ادب در حق آن جناب روی خود را سیاه می نمود عبدالحمید بن هبة الله البغدادی المعروف

قدح حمزه بن عبدالله بن عمر

مطاعن و مثالب زهری

[illegible]

انحراف زهری از جناب امیر المومنین علیه السلام

ابن ابی الحدید در شرح نهج البلاغه در ذکر اعدا و منحرفین از جناب امیر المومنین علیه السلام گفته وکان الزهری من المنحرفین عنه وروی جریر بن عبد الحمید عن محمد بن شیبة قال شهدت مسجد المدینة فاذا الزهری وعروة بن الزبیر جالسان یذکران علیا فنالا منه فبلغ ذلک علی بن الحسین علیهما السلام فجاء حتی وقف علیهما فقال اما انت یا عروة فان ابی حاکم اباک الی الله فحکم لابی علی ابیک واما انت یا زهری فلو کنت بمکة لاریتک کیر ابیک و ادلهٔ واضحه و براهین لائحه انحراف زهری از جناب امیر المومنین علیه السلام این ست که با وصف انهمه اشتهار و ظهور و انجلا و سفور سبقت اسلام جناب امیر المومنین علیه السلام بر قاطبهٔ اصحاب نفی علم اسلام کسی قبل زید بن حارثه می نمود و باین صنیع شنیع تاخر اسلام آنجناب و تقدم اسلام زید را بر جهال نذال حالی نموده در تخدیع و اضلال شان می افزود ابن عبد البر قرطبی در استیعاب بترجمه زید بن حارثه گفته وذکر معمر فی جامعه عن الزهری قال ما علمنا احدا اسلم قبل زید بن حارثه قال عبد الرزاق وما اعلم احدا ذکره غیر الزهری

روایت کردن زهری از عمر بن سعد لعین

و از جمله مثالب زهری آن ست که او از عمر بن سعد لعین قاتل جناب امام حسین علیه السلام بلا تردد و تجشم و بغیر تحرج و تاثم روایت میکرد هم گویا این ظلمهای ناهتناهی را که از دست این شقی بدبخت بر اهل بیت جناب رسالت پناهی صلی الله علیه و آله وسلم رفته قادح در عدالت او گمان نمیکرد ذهبی در کاشف کما سمعت سابقا گفته عمر بن سعد بن ابی وقاص عن ابیه وعنه ابنه ابراهیم و ابو اسحق وارسل عنه الزهری و قتاده قال ابن معین کیف یکون من قتل الحسین ثقة قتله المختار سنة ۶۵ او سنة ۶۶ و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب کما مر سابقا گفته عمر بن سعد بن ابی وقاص الزهری ابو حفص المدنی سکن الکوفة روی عن ابیه و ابی سعید الخدری وعنه ابنه ابراهیم و ابن ابنه ابو بکر بن حفص بن عمر و ابو اسحق السبیعی والعیزار بن حریث و یزید بن ابی مریم و قتادة والزهری و یزید بن ابی حبیب وغیرهم و صفی الدین خزرجی در مختصر تذهیب الکمال گفته عمر بن سعد بن ابی وقاص الزهری عن ابیه وعنه الزهری قال العجلی ثقة قال ابن معین کیف یکون من قتل الحسین ثقة و از انجمله است اینکه زهری با سلاطین جور اعنی بنی امیه که از اشد ظلمه فجره و اشهر فسقه کفره بودند مخالطت میداشت و بر اعمال منکرهٔ فظیعه و افعال قبیحهٔ شنیعهٔ ایشان سکوت نموده اعلام خلاعت می افراشت و جوائز و صلات ایشان را بطیب خاطر قبول می نمود و از ذم و نکوهش ایشان که داب دیگر معاصرین او راه ذهول می پیمود و اقران و امثال وی که از علماء زهاد و نبهاء نقاد بودند درین خصوص بمواخذهٔ زهری می پرداختند برای سهام ملام او را هدف و غرض می ساختند و میل زهری

سوی بنی امیه و مخالطت او بایشان بحدی رسیده بود که عامل آن جبابره هم میگردید و تولی اعمال زمان زرانقه مردین متسلطین نموده بسوی دنیای دنیه شان میگرویده و بهمین سبب ارباب نقد و تحقیق او را بنگاه احتقار می بینند و صابرین و متورعین علما را برای مماثلت او نمی گزینند ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمه زهری گفته قال سعید بن عبد العزیز ادی هشام عن الزهری سبعة آلاف دینار دینا وکان یؤدب ولده ویجالسه قلت وفد فی حدود سنة ثمانین علی الخلیفة عبد الملك فاعجب بعلمه ووصله وقضی دینه و ابن حجر عسقلانی در تهذیب بترجمهٔ اعمش گفته وحکی الحاکم عن ابن معین انه قال اجود الاسانید الاعمش عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله فقال له انسان الاعمش مثل الزهری فقال تریدمن الاعمش ان یکون مثل الزهری الزهری یری العرض والاجازة ویعمل لبنی امیة والاعمش فقیر صبور مجانب للسلطان ورع عالم بالقرآن و شیخ عبد الحق دهلوی در رجال مشکوة بترجمهٔ زهری گفته و یقال انه قد ابتلی بصحبة الامراء بغلة الدیانة لعنه وصاحت (بقلة) عرضت له وکان اقرانه من العلماء والزهاد یأخذون علیه وینکرون ذلك منه وکان یقول انا شریك فی خیرهم دون شرهم فیقولون الا تری ما هم فیه وتسکت و مطاعنی که ازین اختلاط جانب الاقتباط برای زهری حاصل شد اگرچه بر ناظرین اخبار و آثار وارده درین باب در حیز خفا و احتجاب نیست لیکن درین مقام کتاب پر عتاب بعض اخوان زهری که بنام او بغرض ازدجار و استعتاب نوشته بود قابل دیدن و لائق شنیدن است چه ازان سوء حال و خسران مآل زهری بخوبی واضح و لائح میگردد ابو حامد غزالی در احیاء العلوم در کتاب الحلال والحرام گفته و لما خالط الزهری السلطان کتب اخ له فی الدین الیه عافانا الله وایاك ابابکر من الفتن فقد اصبحت بحال ینبغی لمن عرفك ان یدعو لك الله و یرحمك اصبحت شیخا کبیرا وقد اثقلتك نعم الله لما فهمك من کتابه وعلمك من سنة نبیه محمد صلی الله علیه وسلم ولیس کذلك اخذ الله المیثاق علی العلماء قال الله تعالی لتبیننه للناس ولا تکتمونه واعلم ان ایسر ما ارتکبت و اخف ما احتملت انك آنست وحشة الظالم وسهلت سبیل الغی بدنوك ممن لم یؤد حقا ولم یترك باطلا حین ادناك اتخذوك قطبا تدور علیك رحی ظلمهم و جسرا یعبرون علیك الی بلائهم وسلما یصعدون فیه الی ضلالتهم یدخلون بك الشك علی العلماء ویقتادون بك قلوب الجهلاء فما ایسر ما عمروا لك فی جنب ما خربوا علیك وما اکثر ما اخذوا منك فیما افسدوا علیك من دینك فما یؤمنك ان تکون ممن قال الله تعالی فیهم فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلاة الآیه وانك تعامل من لا یجهل ویحفظ علیك من

لا يغفل فداو دينك فقد دخله سقم وهيئ زادك فقد حضر سفر بعيد وما يخفى على الله من شيء في الارض ولا في السماء والسلام وجار الله زمخشری در کشاف در تفسیر آیه ولا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار گفته ما لفظه الزهری السلاطین کتب الیه اخ له فی الدین عافانا الله وایاک ابا بکر من الفتن فقد اصبحت بحال ینبغی لمن عرفک ان یدعو لک الله ویرحمک اصبحت شیخا کبیرا وقد اثقلتک نعم الله بما فهمک الله من کتابه وعلمک من سنة نبیه ولیس کذلک اخذ الله المیثاق علی العلماء قال الله سبحانه لتبیننه للناس ولا تکتمونه واعلم ان ایسر ما ارتکبت واخف ما احتملت انک آنست وحشة الظالم وسهلت سبیل الغی بدنوک ممن لم یؤد حقا ولم یترک باطلا حین ادناک اتخذوک قطبا تدور علیک رحی باطلهم وجسرا یعبرون علیک الی بلائهم وسلما یصعدون فیک الی ضلالهم یدخلون الشک بک علی العلماء ویقتادون بک قلوب الجهلاء فما ایسر ما عمروا لک فی جنب ما خربوا علیک وما اکثر ما اخذوا منک فی جنب ما افسدوا علیک من دینک فما یؤمنک ان تکون ممن قال الله فیهم فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا الشهوات فسوف یلقون غیا فانک تعامل من لا یجهل ویحفظ علیک من لا یغفل فداو دینک فقد دخله سقم وهیئ زادک فقد حضر السفر البعید وما یخفی علی الله من شیء فی الارض ولا فی السماء والسلام وقال سفیان فی جهنم واد لا یسکنه الا القراء الزائرون للملوک وعن الاوزاعی ما من شیء ابغض الی الله من عالم یزور عاملا وعن محمد بن مسلمة الذباب علی العذرة احسن من قارئ علی باب هؤلاء وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم من دعا لظالم بالبقاء فقد احب ان یعصی الله فی ارضه ولقد سئل سفیان عن ظالم اشرف علی الهلاک فی بریة هل یسقی شربة ماء فقال لا فقیل له یموت فقال دعه یموت وطیبی در کاشف شرح مشکوة در شرح حدیث اذا مدح الفاسق غضب الرب تعالی واهتز له العرش گفته قوله اهتز له العرش اهتزاز العرش عبارة عن وقوع امر عظیم وداهیة دهیاء لان فیه رضی بما فیه سخط الله وغضبه بل یقرب ان یکون کفرا لانه یکاد یفضی الی استحلال ما حرمه الله تعالی وهذا هو الداء العضال لاکثر العلماء والشعراء والقراء المرائین فی زماننا هذا واذا کان هذا حکم من مدح الفاسق فکیف بمن مدح الظالم ورکن الیه رکونا وقد قال تعالی ولا ترکنوا الی الذین ظلموا فتمسکم النار الکشاف النهی متناول للانحطاط فی هواهم والانقطاع الیهم ومصاحبتهم ومجالستهم وزیارتهم ومداهنتهم والرضا باعمالهم والتشبه بهم والتزیی بزیهم ومد العین الی زهرتهم وذکرهم بما فیه تعظیم لهم ولما خالط الزهری السلاطین کتب الیه اخ له فی الدین عافانا الله وایاک ابا بکر من الفتن

عافانا

اثقلتك

فقد اصبحت بحال ينبغي لمن عرفك ان يدعو لك ويرحمك اصبحت شيخا كبيرا وتقلتك نعم الله بما فهمك
من كتابه وعلمك من سنة نبيه وليس كذلك اخذ الميثاق على العلماء قال الله سبحانه لتبيننه للناس
ولا تكتمونه واعلم ان ايسر ما ارتكبت واخف ما احتملت انك انست وحشة الظالم وسهلت سبيل الغي
بدنوك ممن لم يؤد حقا ولم يترك باطلا حين ادناك اتخذوك قطبا يدور عليك رحى باطلهم وجسرا
يعبرون عليك الى بلائهم وسلما يصعدون فيك الى ضلالهم يدخلون بك الشك على العلماء ويقتادون
بك قلوب الجهلاء فما ايسر ما عمروا لك في جنب ما خربوا عليك وما اكثر ما اخذوا منك فيما افسدوا
عليك من دينك فما يؤمنك ان تكون ممن قال الله فيهم فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلوة واتبعوا
الشهوات فسوف يلقون غيا فانك تعامل من لا يجهل ويحفظ عليك من لا يغفل فداو دينك فقد دخله

يجهل يغفل

سقم وهيئ زادك فقد حضر السفر البعيد وما يخفى على الله من شيء في الارض ولا في السماء والسلام وملا علی
قاری در مرقاة شرح حديث مذكور گفته وقال الطيبي اهتزاز العرش عبارة عن وقوع امر عظيم وداهية دهياء
لان فيه رضا بما فيه سخط الله وغضبه بل يقرب ان يكون كفرا لانه يكاد ان يفضي الى استحلال ما حرمه الله تعالى
وهذا هو البلاء العضال لاكثر العلماء والشعراء والقراء المرائين في زماننا هذا واذا كان هذا حكم من مدح
الفاسق فكيف بمن مدح الظالم وركن اليه ركونا وقد قال تعالى ولا تركنوا الى الذين ظلموا فتمسكم النار
الكشاف النهي متناول للانحطاط في هواهم والانقطاع اليهم ومصاحبتهم ومجالستهم وزيارتهم
اى قال فی الكشاف ۱۲
ومداهنتهم والرضا باعمالهم والتشبه بهم والتزيي بزيهم ومد العين الى زهرتهم وذكرهم بما فيه تعظيم لهم
ولما خالط الزهري السلاطين كتب اليه اخ له في الدين عافانا الله واياك ابا بكر من الفتن فقد اصبحت بحال
ينبغي لمن عرفك ان يدعو لك ويرحمك اصبحت شيخا كبيرا وقد اثقلتك نعم الله بما فهمك من كتابه و
علمك من سنة نبيه وليس كذلك اخذ الله الميثاق على العلماء قال الله تعالى لتبيننه للناس ولا تكتمونه و
اعلم ان ايسر ما ارتكبت واخف ما احتملت انك انست وحشة الظالم وسهلت سبيل الغي بدنوك ممن لم يؤد
حقا ولم يترك باطلا حين ادناك اتخذوك قطبا يدور عليك رحى باطلهم وجسرا يعبرون عليك الى بلائهم وسلما
يصعدون فيك الى ضلالهم يدخلون الشك بك على العلماء ويقتادون بك قلوب الجهلاء فما ايسر ما عمروا
لك في جنب ما خربوا عليك وما اكثر ما اخذوا منك فيما افسدوا عليك من دينك فما يؤمنك ان تكون ممن
قال الله تعالى فيهم فخلف من بعدهم خلف اضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف يلقون غيا فانك

تعامل من لا یجهل ویحفظ علیک من لا یغفل فداو دینک فقد دخله السقم وهیئ زادک فقد حضر السفر
البعید وما یخفی علی الله من شیء فی الارض ولا فی السماء والسلام وسید محمد مرتضی الحسینی الزبیدی در شرح احیاء العلوم
گفته ولما خالط ابوبکر محمد بن مسلم بن شهاب الزهری رحمهما الله تعالی السلطان یعنی به عبد الملک
بن مروان فانه کان قد خالطه وقدم علیه دمشق مرارا وکذا اولاده هشام قال سعید بن عبد العزیز سأل
هشام بن عبد الملک الزهری ان یملی علی بعض ولده شیئا من الحدیث فدعا بکاتب واملی علیه اربعمائة
حدیث ثم ان هشاما بعد شهر او نحوه قال للزهری ان ذلک الکتاب قد ضاع قال لا علیک فدعا بکاتب فاملاها
علیه ثم قابل هشام بالکتاب الاول فما غادر حرفا اکتب اخ له فی الدین الیه ای الزهری ما نصه عافانا الله وایاک
ابا بکر من الفتن فقد اصبحت بحال ینبغی لمن عرفک ان یدعو لک الله ویرحمک ای یدعو لک بالرحمة
اصبحت شیخا کبیرا وقد اثقلتک نعم الله تعالی ای اثقلت کواهلک لما فهمک من کتابه ای بما رزقک
الفهم فیه فی استنباط معانیه وعلمک من سنة نبیه محمد صلی الله علیه وسلم ولیس کذلک اخذ الله
المیثاق علی العلماء قال فقال لتبیننه للناس ولا تکتمونه واعلم ان ایسر ما ارتکبت فی هذا الطاعک لهم و
اخف ما احتملت انک آنست وحشة الظالم ای ازلتها عنه بایناسک له وسهلت له سبیل الغی والضلال بدنوک
ممن لم یؤد حقا لصاحبه ولم یترک باطلا من احوال حین ادناک ای قربک اتخذوک وفی نسخة اتخذوک
قطبا تدور علیه رحی ظلمهم وجسرا یعبرون علیک الی بلائهم ای محنتهم وسلما یصعدون فیه الی ضلالتهم
یدخلون بک الشک علی العلماء فیظنون ان العمل لو کان هکذا ویقتادون وفی نسخة یقتادون بک قلوب
الجهلاء فما ایسر ما عمروا لک من دنیاک فی جنب ما خربوا علیک من آخرتک وما اکثر ما اخذوا منک فیما
وفی نسخة مما افسدوا علیک من دینک فما یؤمنک ان تکون ممن قال الله تعالی فیهم فخلف من بعدهم
خلف اضاعوا الصلاة واتبعوا الشهوات فسوف یلقون غیا فانک تعامل من لا یجهل والذی یحفظ علیک لا یغفل
فداو دینک فقد دخله سقم وهیئ زادک فقد حضر سفر بعید وما یخفی علی الله من شیء فی الارض ولا فی السماء
والسلام واز ملاحظهٔ شرح احیاء العلوم واضح ولائح میشود که کاتب این کتاب پر عتاب ابو حازم اعرج است و
این کتاب او در اصل خیلی طولانی ست ومشتمل بر کمال تعییر وتفضیح وتشویر وتقبیح زهری میباشد وغزالی ومن تبعه
بسبب عدم وقوف یا نظر بکدامی مصلحت ساخته از اظهار نام کاتب این کتاب اعراض ورزیده ونیز از ایرادش
بالتمام دل دزدیده اند ودر شرح احیاء العلوم بعد عبارت سابقه مسطور ست وهذه القصة قد اوردها ابو نعیم

حرفا

لتبیننه تکتمونه

في الحلية في ترجمة ابي حازم بالطول صاحبنا وها انا اسوقها بتمامها قال حدثنا احمد بن محمد بن مقسم
ابو الحسن وابو بكر محمد بن احمد بن هرون الوراق الاصبهاني قالا حدثنا احمد بن محمد بن عبد الله صاحب
ابن سجرة حدثنا هرون بن حميد المنهلي حدثنا الفضيل بن عتبة عن رجل قد سماه ورواه عبد الحميد بن سليمان
عن الذي يأتي بن عباد قال كتب ابو حازم الاعرج الى الزهري عافانا الله واياك ابا بكر من الفتن ورحمك من النار
الذيال
فقد اصبحت بحال ينبغي لمن عرفك بها ان يرحمك بها اصبحت شيخا كبيرا قد اثقلتك نعم الله عليك بما
اصح من بدنك واطال من عمرك وعلمت حجج الله تعالى بما حملك من كتابه وفقهك فيه من دينه وفهمك من
سنة نبيه صلى الله عليه وسلم فرمى بك في كل نعمة انعمها عليك وكل حجة يحتج بها عليك الغرض الاقصى
ابتلى في ذلك شكرك وابدى فيه فضله عليك وقد قال لئن شكرتم لازيدنكم ولئن كفرتم ان عذابي لشديد
انظر
انظر اي رجل تكون اذا وقفت بين يدي الله فيسألك عن نعمه عليك كيف رعيتها وعن حججه عليك كيف
قضيتها ولا تحسبن الله تعالى راضيا منك بالتعزير ولا قابلا منك التقصير هيهات ليس كذلك
بالتعذير
كذا في الاصل [illegible]
في كتابه اذ قال لتبيننه للناس ولا تكتمونه فنبذوه وراء ظهورهم الاية انك تقول انك جدل ماهر عالم قد
جادلت الناس فجدلتهم وخاصمتهم فخصمتهم ادلالا منك بفهمك واقتدارا منك برأيك فاين تذهب عن
قول الله تعالى ها انتم هؤلاء جادلتم عنهم في الحياة الدنيا فمن يجادل الله عنهم يوم القيمة الاية اعلمت ان ادنى
ما ارتكبت واعظم ما احتقبت ان آنست الظالم وسهلت له طريق الغي بدنوك حين ادنيت واجابتك حين
دعيت فما اخلقك ان ينوه باسمك غدا مع الجرمة وان تسأل باغضائك عما اردت عن ظلم الظلمة انك
رأيت
اخذت ما ليس لمن اعطاك ودنوت ممن لم يرد على احد حقا ولا رد باطلا حين ادناك واحببت من اراد
التدليس بدعائه اياك حين دعاك جعلوك قطبا تدور رحى باطلهم عليك وجسرا يعبرون بك الى بلائهم وسلما الى
ضلالتهم وداعيا الى غيهم سالكا سبيلهم يدخلون بك الشك على العلماء ويقتادون بك قلوب الجهلاء اليهم
فلم يبلغ اخص وزرائهم ولا اقوى اعوانهم لهم الا دون ما بلغت من اصلاح فسادهم واختلاف الخاصة
والعامة اليهم فما ايسر ما عمروا لك في جنب ما خربوا عليك وما اقل ما اعطوك في قدر ما اخذوا منك فانظر
لنفسك فانه لا ينظر لها غيرك وحاسبها حساب رجل مسئول وانظر كيف اعظامك امر من جعلك بدينه
في الناس مبجلا وكيف صيانتك من جعلك بكسوته مستيرا وكيف قربك وبعدك ممن امرك ان تكون منه
قريبا ما لك لا تنتبه من نومتك وتستقل من عثرتك فتقول والله ما قمت لله مقاما واحدا احييت له فيه دينا

ولامت فيه باطلا انما شكرك لمن استحملك كتابه واستودعك علمه فما يومنك ان تكون من الذين
قال الله تعالى فخلف من بعدهم خلف ورثوا الكتاب يأخذون عرض هذا الادنى انك لست فى دار مقام
خلاد اذنت بالرحيل فما بقاء امرء بعد اقرانه طوّل من كان فى الدنيا على وجل يا بؤس من يموت وتبقى
ذنوبه من بعده انك لن تومر بالنظر لوارثك على نفسك ليس احد اهلا ان تركه على ظهرك ذهبت
اللذة وبقيت التبعة ما اشقى من سعد بكسبه غيره احذر فقد انبئت وتخلص فقد دهيت انك
تعامل من لا يجهل والذى يحفظ عليك لا يغفل تجهز فقد دنا منك سفر بعيد وداو دينك فقد دخله
سقم شديد ولا تحسبنى فى اردت توبيخك او تعييرك وتعنيفك ولكن اردت ان تنعش ما فات من
رايك وترد عليك ما عزب عنك من حلمك وذكرت قوله تعالى وذكر فان الذكرى تنفع المومنين
اغفلت ذكر من مضى من اسنانك واقرانك وبقيت بعدهم كقرن اعضب فانظر هل ابتلوا بمثل ما ابتليت
به او دخلوا فى مثل ما دخلت فيه وهل تراه ادخر لك خيرا منعوه او علمت شيئا جهلوه بل جهلت ما ابتليت
به من حالك فى صدور العامة وكلفهم بك ان صاروا يقتدون برايك ويعملون بأمرك ان احللت احلوا و
ان حرمت حرموا وليس ذلك عندك ولكنهم اكبوا عليك رغبتهم فيما فى يدك وتغلب عماهم وغلبة
الجهل عليك وعليهم وحب الرياسة وطلبه الدنيا منك ومنهم اما ترى ما انت فيه من الجهل والغرة وما
الناس فيه من البلاء والفتنة ابتليتهم بالشغل عن مكاسبهم وفتنتهم بما رأوا من اثر العلم عليك و
تاقت انفسهم الى ان يدركوا بالعلم ما ادركت ويبلغوا منه مثل الذى بلغت فوقعوا منك فى بحر لا يدرك
قعره وفى بلاء لا يقدر قدره فالله لنا ولك ولهم المستعان اعلم ان الجاه جاهان جاه يجريه الله على يدى
اولائه لاوليائه فهؤلاء قال الله تعالى اولئك حزب الله الا ان حزب الله هم المفلحون وجاه يجريه الله على
يدى اعدائه لاوليائهم اولئك حزب الشيطان الا ان حزب الشيطان هم الخاسرون وما اخوفنى
ان تكون نظيرا لمن عاش مستورا عليه فى دينه مقتورا عليه فى رزقه معزولة عنه البلايا مصروفة عنه
الفتن فى عنفوان شبابه وظهور جلده وكمال شهوته فعنى بذلك حتى اذا كبرت سنه ورق عظمه وضعفت
قوته وانقطعت شهوته ولذته فتحت عليه الدنيا شر مفتوح فلزمته تبعتها وعلقته فتنتها واعشت عينيه
زهرتها وصفت لغيره منفعتها فسبحان الله ما ابين هذا الغبن واخسر هذا الامر فهلا اذ عرضت لك فتنتها
ذكرت امير المومنين عمر رضى الله عنه فى كتابه الى سعد حين خاف عليه مثل الذى وقعت فيه عند ما فتح الله

واخلاد طوّلي

انبئت دهيت

اوليائه

علی سعد اما بعد فاعرض عن زهرة ما انت فیه حتی تلقی الماضین الذین دفنوا فی اسمالهم لاصقة بطونهم
بظهورهم لیس بینهم وبین الله حجاب لم تفتنهم الدنیا ولم یفتتنوا بها رغبوا فطلبوا فما البثوا ان لحقوا فاذا کانت
الدنیا تبلغ من مثلك هذا فی کبر سنك ورسوخ علمك وحضور اجلك فمن یلوم الحدث فی شبیبته الجاهل
فی علمه فی رایه المدخول فی عقله انا لله وانا الیه راجعون علی من المعول وعند من المستعتب
کذا فی الاصل بیاض
ونشکو الی الله بثنا وما نری منك ونحمد الله الذی عافانا مما ابتلاك به والسلام علیك ورحمة الله تعالی
وبرکاته اه بنقل الحلیة ومخفی نماند که ابوحازم اعرج که باین تفصیل وتطویل تبدیع وتضلیل زهری نموده نامش سلمه
بن دینار است واو از اکابر علماء زهاد وافاخم نبهاء عباد نزد سنیه بوده واو از روات صحاح سته است که جمیع
مصنفین صحاح سته اخراج حدیث او کرده اند ابن حبان در کتاب الثقات در کتاب التابعین آورده سلمة
بن دینار مولی الاسود بن شقیق المخزومی من اهل المدینة وقد قیل انه مولی بنی لیث بن بکر بن عبد مناة کان
اشقر احول اصله من فارس وکانت امه رومیة وکان قاضی اهل المدینة من عبادهم وزهادهم بعث الیه
سلیمان بن عبد الملك بالزهری ان ائتنی فقال له الزهری اجب الامیر فقال له ما لی الیه حاجة فان کان
له حاجة فلیاتنی وابن الاثیر الجزری در جامع الاصول گفته سلمة بن دینار هو ابوحازم سلمة بن دینار
الاعرج المدینی مولی الاسود بن سفیان المخزومی القاص من عباد اهل المدینة وثقاتهم والمشهورین من تابعیهم
روی عن سهل بن سعد وابن المسیب وعطاء بن ابی رباح روی عنه مالك والثوری وابن عیینة وحماد بن زید
مات سنة ثلاث وثلثین وقیل خمس وثلثین ومائة وقیل سنة اربعین ومائة حازم بالحاء المهملة والزاء وربّاح
بفتح الراء وبالباء الموحدة وذهبی در کاشف گفته سلمة بن دینار ابوحازم الاعرج احد الاعلام عن سهل بن
سعد وابن المسیب وعنه مالك وابو ضمرة قال ابن خزیمة ثقة لم یکن فی زمانه مثله توفی سنة ۱۳۰ وقیل ۱۳۵ وقیل ۱۴۴
ونیز ذهبی در تذکرة الحفاظ گفته ابوحازم سلمة بن دینار المخزومی مولاهم الاعرج الافزر التمار القاص الواعظ الزاهد
عالم المدینة وشیخها سمع سهل بن سعد الساعدی وسعید بن المسیب والنعمان بن ابی عیاش وابا صالح السمان
وعدة وعنه مالك والسفیانان والحمادان وابو ضمرة وخلق قال ابن خزیمة لم یکن فی زمانه احد مثله وقال عبد الرحمن
بن زید بن اسلم ما رأیت احدا الحکمة اقرب الی فیه من ابی حازم الی ان قال الذهبی مناقب ابی حازم کثیرة وکان فقیها
ثبتا کبیر القدر وکان فارسیا امه رومیة ارخ جماعة موته فی سنة اربعین ومائة ونیز ذهبی در عبر در وقائع سنة اربعین و
مائة گفته وفیها ابوحازم سلمة بن دینار الاعرج عالم اهل المدینة وزاهدهم وواعظهم سمع سهل بن سعد و طائفة وکان

شیئنا

سفیان

اشقر فارسیا وامه رومیة وولاؤه لبنی مخزوم وقال ابن خزیمة ثقة لم یکن فی زمانه مثله لحکم ومواعظ وعبد الله بن اسعد یافعی
در مرآة الجنان در وقائع سنه مذکوره گفته وتوفی ابو حازم سلمة بن دینار الفارسی المدنی الاعرج عالم اهل المدینة وزاهدهم
وواعظهم قال ابن خزیمة لم یکن فی زمانه مثله لحکم ومواعظ وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمه او گفته قال احمد و
یحیی وابو حاتم والعجلی والنسائی ثقة وقال ابن خزیمة ثقة لم یکن فی زمانه مثله وقال ابنه یحیی بن صالح من حدثك ان ابی سمع
من احد من الصحابة غیر سهل بن سعد فقد کذب وقال مصعب بن عبد الله الزبیری اصله فارسی وکان اشقر احول
افزر وقال ابن سعد کان یقص فی مسجد المدینة ومات فی خلافة ابی جعفر بعد سنة ۱۴۰ وکان ثقة کثیر الحدیث و
قال یعقوب بن سفیان مات فی ما بین الثلاثین الی الاربعین وقال عمرو بن علی مات سنه ۱۳۰ وقال خلیفه
سنه ۱۳۵ وقال ابن معین مات سنه ۱۴۴ قلت وذکره ابن حبان فی الثقات وقال کان قاص اهل المدینة ومن عبادهم
وزهادهم بعث الیه سلیمان بن عبد الملك بالزهری فی ان یاتیه فقال للزهری ان کان له حاجة فلیأت
واما انا فما لی الیه حاجة مات سنه ۱۳۵ وقد قیل سنه ۱۴۵ ونیز ابن حجر در تقریب التهذیب گفته سلمة بن دینار
ابو حازم الاعرج الافزر التمار المدنی القاص مولی الاسود بن سفیان ثقة عابد من الخامسة مات فی خلافة
المنصور وصفی الدین خزرجی در مختصر تذهیب الکمال گفته (ع) سلمة بن دینار مولی الاسود بن سفیان ابو حازم
الاعرج التمار المدنی القاص الزاهد احد الاعلام عن ابن عمر وعبد الله بن عمرو مرسلا وسهل بن سعد فی خ
م وابن المسیب وابی سلمة وعنه ابنه عبد العزیز ومالك والسفیانان والحمادان قال محمد بن اسحق بن
خزیمة ثقة لم یکن فی زمانه مثله وقال ابو حازم لا تکون عالما حتی تکون فیك ثلاث خصال لا تبغ علی
من فوقك ولا تحقر من دونك ولا تاخذ علی علمك دنیا قال خلیفة مات سنه خمس وثلاثین ومائة و
قال الهیثم سنة اربعین قال ابن سعد بعدها وقال ابن معین سنة اربع واربعین وشیخ عبد الحق دهلوی در
اسماء الرجال مشکوة در حرف الحاء در ذکر کسانی که کنیت شان ابو حازم است گفته والمشهور هو ابو حازم سلمة
بن دینار الاعرج من کبار التابعین احد الاعلام القاص الزاهد من عباد اهل المدینة وثقاتهم مولی الاسود
بن مغیرة المخزومی ذکره فی جامع الاصول فی الکنی وفی الاسماء روی عن سهل بن سعد وابن المسیب وعطاء
ابن ابی رباح وعنه مالك وابو ضمرة والثوری وابن عیینة وحماد بن زید مات سنة ثلث وثلثین وقیل
خمس وثلثین ومائة وقیل سنة اربع واربعین ومائة قیل لم یکن فی زمانه مثله ومن کلامه ما احببت
ان لا یکون معك یوم القیمة فاترکه الیوم وقال انظر کل شیء کرهت الموت من اجله فاترکه ثم لا یضرك متی

خطا ۱۴۰

الافزر خطا القاص

امثر

مت وقال یسیر الدنیا یشغل عن کثیر الآخرة وله مناقب کثیرة رضی الله عنه واز ملاحظهٔ عبارت کتاب الثقات
ابن حبان وتهذیب التهذیب ابن حجر درباب زهری گل دیگر شگفت ومعلوم شد که او چنان در گرداب حب جاه
وتقرب بسلاطین غریق ومنغمس بود که آن همه خطاب وعتاب ونصیحت وفضیحت ابوحازم اعرج در وی هیچ اثر نکرد
واو را اصلا ازان عبرتی حاصل نشد بلکه مزید بران میجو است که ابوحازم اعرج را نیز در ورطهٔ مخالفت خلفهٔ
بنی امیه درکشد واو را بسوی سلیمان بن عبدالملک ببرد لیکن او بمزید تیقظ وتفطن خودداری نمود وزهری را
که برای خدع وفریبش آمده بود بجواب خشک واپس کرد وفیه من العار والشنار ما لا یخفی علی اولی الالباب
ولا الابصار ومخفی نماند که زهری میل والفتی که با خلفهٔ بنی امیه داشت وانحراف وعداوتی که با اهل بیت علیهم السلام
می ورزید نه تنها بذات خود منفرداً متصف بآن بود بلکه فی الحقیقة این خبث باطن او را بارث از اجدادش
رسیده بود چه پدر جدش عبدالله بن شهاب علیه ما یستحقه من السخط والعتاب علاوه برآنکه در روز بدر همراه
مشرکین بود چنان عداوت شدیده با جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم داشت که در روز احد قصد حتمی
قتل آنجناب کرده بود وبا چند نفر متعاقد شده بود که اگر آنجناب را دید البته آنحضرت را قتل خواهد کرد وجدش
از جملهٔ کافرانی بود که در بدر برای جنگ بآن سرور در صف مشرکین حضور داشتند وعجب که زهری از فرط وقاحت
وغایت صفاقت این معنی را خود ذکر می نمود وآنرا اصلا برای خویش موجب ننگ وعاری ندانست بلکه بعنوان
سخریه بلا تحرج وتحشم مسلک اعتراف بآن بجواب سوال سائل می پیمود ابن خلکان در وفیات الاعیان گفته
وکان ابو جده عبدالله بن شهاب شهد مع المشرکین بدرا وکان احد النفر الذین تعاقدوا یوم احد لئن رأوا
رسول الله صلی الله علیه وسلم لیقتلنه او لیقتلن دونه وروی انه قیل للزهری هل شهد جدک بدرا
فقال نعم ولکن من ذلک الجانب یعنی انه کان فی صف المشرکین وکان ابوه مسلم مع مصعب بن الزبیر
ولم یزل الزهری مع عبدالملک ثم مع هشام بن عبدالملک وکان یزید بن عبدالملک قد استقضاه
واز تتبع دیگر کتب علمای سنیه نیز تایید آنچه ابن خلکان ذکر نموده ظاهرست بلکه بالاتر ازان متحقق می شود که
عبدالله بن شهاب پدر جد زهری همان خبیث ست که روز احد در جبین مبین جناب ختم المرسلین صلی الله علیه وآله
اجمعین زخمی رسانیده روی خود را سیاه گردانیده بود محمد بن عمر الواقدی در کتاب المغازی در غزوهٔ احد در ضمن روایتی
طولانی گفته وکان اربعة من قریش قد تعاهدوا وتعاقدوا علی قتل رسول الله صلی الله علیه وسلم وعرفهم
المشرکون بذلک عبدالله بن شهاب وعتبة بن ابی وقاص وابن قمئة وابی بن خلف ونیز واقدی در کتاب المغازی

گفته حدثنی ابن ابی سبرة عن اسحق بن عبد الله بن ابی فروة عن ابی الحویرث عن نافع بن جبیر قال سمعت رجلا
من المهاجرین یقول شهدت احدا فنظرت الی النبل تاتی من کل ناحیة ورسول الله صلعم وسطها کل ذلک یصرف
عنه ولقد رأیت عبد الله بن شهاب الزهری یقول یومئذ دلونی علی محمد فلا نجوت ان نجا ورسول الله صلعم الی جنبه
ما معه احد ثم جاوزه ولقی عبد الله بن شهاب صفوان بن امیة فقال صفوان ترحت الم یمکنک ان تضرب محمدا
فتقطع هذه الشافة فقد امکنک الله منه قال وهل رأیته قال نعم انت الی جنبه قال والله ما رأیته احلف بالله انه
منا ممنوع خرجنا اربعة فتعاهدنا وتعاقدنا علی قتله فلم نخلص الی ذلک و عبد الله بن هشام الحمیری المعافری در سیرة نبویه
آورده و ذکر ربیح بن عبد الرحمن بن ابی سعید الخدری عن ابیه عن ابی سعید الخدری ان عتبة بن
ابی وقاص رمی رسول الله صلی الله علیه وسلم یومئذ فکسر رباعیته الیمنی السفلی وجرح شفته
السفلی وان عبد الله بن شهاب الزهری شجه فی جبهته وان ابن قمئة جرح وجنته فدخلت حلقتان من
حلق المغفر فی وجنته ووقع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی حفرة من الحفر التی عمل ابو عامر لیقع فیها المسلمون
وهم لا یعلمون و ابن عبد البر القرطبی در کتاب استیعاب در ترجمه عبد الله بن شهاب الاکبر گفته واخوه عبد الله
بن شهاب الاصغر شهد احدا مع المشرکین ثم اسلم بعد وهو جد محمد بن مسلم بن عبد الله بن شهاب
الفقیه قال ابن اسحاق هو الذی شج رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم فی وجهه وابن قمئة جرح وجنته
وعتبة کسر رباعیته وحکی الزهری عن عبد الرحمن بن عبد الله بن عبد العزی الزهری قال ما بلغ احد
الحلم من ولد عتبة بن ابی وقاص الا بخرا و هتم لکسر عتبة رباعیة رسول الله صلی الله علیه وآله وسلم و
قیل ان عبد الله بن شهاب الاصغر هو جد الزهری من قبل امه واما جده من قبل ابیه
فهو عبد الله بن شهاب الاکبر وان عبد الله الاصغر هو الذی هاجر الی ارض الحبشة ثم قدم مکة فمات بها قبل الهجرة
وقد روی ان ابن شهاب قیل له شهد جدک بدرا قال شهدها من ذلک الجانب یعنی من المشرکین والله اعلم
ای جدیه اراد و ابن الاثیر الجزری در اسد الغابه گفته ب عبد الله بن شهاب بن عبد الله بن الحارث بن زهرة
بن کلاب بن مرة القرشی الزهری هو جد ابن شهاب الزهری الفقیه فی قول قال الزبیر هما اخوان عبد الله الاکبر
وعبد الله الاصغر ابنا شهاب بن عبد الله کان هذا الاکبر اسمه عبد الجان فسماه رسول الله صلی الله علیه وسلم عبد الله
وهو من المهاجرین الی ارض الحبشة ومات بمکة قبل الهجرة الی المدینة واخوه عبد الله بن شهاب الاصغر شهد احدا
مع المشرکین ثم اسلم بعد ومات بمکة وهو جد ابن شهاب هذا قول الزبیر قال ابن اسحق هو الذی شج وجه رسول الله

تتمہ

صلی اللہ علیہ وسلم وابن قمیئۃ جرحہ وجنتہ وعتبۃ ابن ابی وقاص کسر رباعیتہ وحکی الزبیر عن عبد الرحمن
بن عبد اللہ بن عبد العزیز قال ما بلغ احد الحلم من ولد عتبۃ بن ابی وقاص الا بخر وھتم لکسر عتبۃ رباعیۃ
رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وقیل ان عبد اللہ بن شہاب الاصغر ھو جد الزھری الفقیہ من قبل امہ واما جدہ
من قبل ابیہ فھو عبد اللہ الاکبر وقیل ان عبد اللہ الاصغر ھو الذی ھاجر الی ارض الحبشۃ وانہ جد الزھری وانہ ھو الذی
مات بمکۃ بعد عودہ من الحبشۃ قبل الھجرۃ الی المدینۃ وقد روی ان ابن شہاب قیل لہ اشہد جدک بدرا قال
من ذلک الجانب یعنی مع المشرکین واللہ اعلم ای جدیہ اراد اخرجہ ابو عمر وابن مندہ وابن القیم در زاد المعاد
فی ھدی خیر العباد در ذکر غزوۂ احد گفتہ وخلص المشرکون الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم فجرحوا وجہہ وکسروا
رباعیتہ الیمنی وکانت السفلی وھشموا البیضۃ علی راسہ ورموہ بالحجارۃ حتی وقع لشقہ وسقط فی حفرۃ من الحفر
التی کان ابو عامر الفاسق یکید بہا المسلمین فاخذ علی بیدہ واحتضنہ طلحۃ بن عبید اللہ وکان الذی تولی اذاہ
صلی اللہ علیہ وسلم عمرو بن قمئۃ وعتبۃ بن ابی وقاص وقیل ان عبد اللہ بن شہاب الزھری عم[1] محمد بن مسلم
بن شہاب الزھری ھو الذی شجہ ونیز ابن القیم در زاد المعاد گفتہ وقال نافع بن جبیر سمعت رجلا من المہاجرین
یقول شہدت احدا فنظرت الی النبل یاتی من کل ناحیۃ ورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وسطہا کل ذلک یصرف
عنہ ولقد رأیت عبد اللہ بن شہاب الزھری یقول یومئذ دلونی علی محمد فلا نجوت ان نجا ورسول اللہ صلی اللہ
علیہ وسلم الی جنبہ ما معہ احد ثم جاوزہ فعاتبہ فی ذلک صفوان فقال واللہ ما رایتہ احلف باللہ انہ منا
ممنوع فخرجنا اربعۃ فتعاھدنا وتعاقدنا علی قتلہ فلم نخلص الی ذلک ومحمد بن یوسف شامی در سبل الہدی والرشاد
فی سیرۃ خیر العباد گفتہ وروی محمد بن عمر الاسلمی عن نافع بن جبیر قال سمعت رجلا من المہاجرین یقول
شہدت احدا فنظرت الی النبل من کل ناحیۃ ورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم وسطہا کل ذلک یصرف عنہ
ولقد رایت عبد اللہ بن شہاب الزھری یقول یومئذ دلونی علی محمد لا نجوت ان نجا ورسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم الی جنبہ ما معہ احد ثم جاوزہ فعاتبہ صفوان بن امیۃ فی ذلک فقال واللہ ما رأیتہ احلف باللہ انہ منا ممنوع
اما واللہ خرجنا اربعۃ فتعاھدنا وتعاقدنا علی قتلہ فلم نخلص لیہ ونیز در سبل الہدی والرشاد گفتہ وشجہ
عبد اللہ بن شہاب الزھری واسلم بعد ذلک فی وجہہ وسال الدم من الشجۃ حتی اخضل الدم لحیتہ الشریفۃ
نفسی لہ الفدا ونور الدین حلبی در انسان العیون فی سیرۃ الامین المامون گفتہ وکسرت البیضۃ ای الخوذۃ علی
راسہ صلی اللہ علیہ وسلم وشجۃ وجہہ الشریف شجہ عبد اللہ بن شہاب الزھری رضی اللہ عنہ فانہ اسلم بعد

[1] [illegible] ابن القیم [illegible] زھری [illegible]

ذلک وھو جد الامام الزھری رحمہ اللہ ویجوز ان یکون من قبل امہ ای ویقال لہ عبد اللہ الاصغر ای ولعل ھذا حصل منہ قبل وبعد قولہ ذکرنی علی محمد فلا تجوت ان نجا ورسول اللہ صلی اللہ علیہ وسلم واقف الی جنبہ مامعہ احد ثم جاوزہ فعاتبہ فی ذلک صفوان فقال واللہ ما رأیتہ احلف باللہ انہ منا ممنوع وجد الامام الزھری من قبل ابیہ یقال لہ عبد اللہ بن شہاب ویقال لہ عبد اللہ الاکبر رضی اللہ عنہ کان من مہاجری الحبشۃ نوفی بمکۃ قبل الھجرۃ و از جملہ مطاعن زہری آن ست کہ او در تحدیث تدلیس و ارسال میکرد و دیدہ و دانستہ ذکر ضعفاء و مقدوحین را از میان ساقط می نمود و بہمین سبب مرسل و را بدتر از مرسل دیگران دانستہ اند ذہبی در میزان گفتہ محمد بن مسلم الزھری الحافظ الحجۃ کان یدلس فی النادر و نیز ذہبی در تذکرۃ الحفاظ بترجمۂ زہری گفتہ قال قدامۃ السرخسی قال یحیی بن سعید مرسل الزھری شر من مرسل غیرہ لانہ حافظ وکلما قدر ان یسمی سمی وانما یترک من لا یستجیز ان یسمیہ و سبط ابن العجمی الحلبی المکی در کتاب التبیین لاسماء المدلسین گفتہ محمد بن شہاب الزھری الامام العلم المشہور مشہور بہ و قادح بودن تدلیس و ساقط الاعتبار بودن مرتکب آن در ما سبق بکرات و مرات بیان شدہ فراجع الیہ ان شئت و از جملہ عجائب آیات علو حق این ست کہ قطع نظر از افادات دیگر علمای اعلام و منتقدین فخام کہ در مطاعن زہری گذشتہ قدح زہری و نفی وثوق او از افادۂ خود شاہ ولی اللہ در ہمین کتاب قرۃ العینین نیز ظاہر و باہر میشود بیانش آنکہ حسب اعتراف شاہ ولی اللہ در قرۃ العینین مقام طعن تحریم متعہ زہری در روایت خود تحریم متعہ را بغزوۂ خیبر مورخ نمودہ و بنا بر افادۂ خود شاہ ولی اللہ این معنی در روایات ثقات وارد نشدہ پس بحمد اللہ تعالی ثابت شد کہ زہری در زمرۂ ثقات داخل نیست و من اراد ان یقف علی تفصیل ھذا المرام فلیرجع الی مبحث تحریم المتعۃ من تشییدالمطاعن للوالد العلام احلہ اللہ دار السلام فان فیہ ھناک من التحقیقات الانیقۃ والتدقیقات الوثیقۃ ما یعجب

اولی الابصار و الافهام و یهز اعطاف ذوی الالباب و الاحلام ثالثاً خبر رویای لبن علاوه بر آنکه سنداً مقدوح و مجروح ست متناً نیز قابل آن نیست که کسی از عقلا آنرا بسوی جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم منسوب نماید بیانش اینکه واضع جسور کذوب درین خبر مطعون معیوب وضع نموده که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم بقیه لبن که علم بود عمر بن الخطاب را ایثار نمود و پر ظاهر ست که تخصیص عمر بن الخطاب باین ایثار با وجود دیگر اصحاب کبار و مستحقین عالیوقار صراحة ترجیح مرجوح و تفضیل مفضول و یقیناً جور و جفای صریح و ظلم و اعتدای قبیح ست که اصلا نسبت آن بجناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب جائز نیست و بلا شبهه و ارتیاب احتراز او اقدام بر آن کاشف از سخافت عقل واضع خبیث و موذن بقلت شعور مفتعل این حدیث میباشد رابعاً این خبر مشتبه السمر عند الاعیان منافی مذهب اهل سنت در تفضیل ست توضیحش اینکه این خبر دلالت وارد بر آنکه جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم عمر را قابل عطای بقیه لبن که علم بود دانست و ابو بکر را شائسته این عطا ندانست و این معنی واضع میگرداند که عمر نزد آنجناب از ابو بکر افضل بود و مخالفت این مطلب با مذهب اهل سنت پر ظاهر ست و تعجب که شاه ولی الله با وصف آن همه امعان و تحدیق و تفریع و تشقیق در مسئله تفضیل چرا غفلت ازین نکته واضحه ورزیده بذکر این حدیث و استدلال و احتجاج بآن پی محابا گرویده خامساً مضمون این خبر خرافت مشحون صراحة مصادم بداهت و عیان میباشد بیانش آنکه عمر در فهم مسائل واضحه و درک احکام لائحه بنهایت غباوت داشت حالانکه اگر این حدیث را حظی از صحت میبود و فی الواقع عمر را قطرهٔ از علم جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم ولو در عالم منام نصیب می شد هرگز او چنان غبی نمی ماند که در حالت یقظه آیت کلاله را نفهمد و در خصوص کلاله با وصف مراجعتهای بسیار بسوی جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم از فهم آن قاصر گردد و نوبت بجای رسد که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم با آنهمه خلق عظیم خود در حق او بد رشتی تمام پیش آید و هرگاه عمر بذریعه حفصه آنرا استفسار کند آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم ارشاد فرماید که پدر تو این مسئله را ابداً نخواهد دانست و آخر همچنان شد که ندانست و خود میگفت ما اراک تعلمها ابداً و قد قال رسول الله صلی الله علیه و سلم ما قال و ازینجا واضح شد که واضع این خبر مشتبه السمر از حالات حضرت عمر خیلی بی خبر بود یا آنکه بوجه خذلان و خسران او را این گونه

حالات خلیفهٔ خود یکسر فراموش گردید و بوجه نسیان که از جملهٔ لوازم کذابین کثیر العدوان ست بر سر او رسید آنچه رسید سادساً قطع نظر از شبهه اگر بالفرض این خبر را که از قبیل اضغاث احلام نواصب لئام ست برای ساعتی ثابت فرض کنیم اصلاً قابلیت آن ندارد که با حدیث مدینة العلم مذکور شود چه مفاد آن جز این نیست که باقیمانده لبن که جزء یسیر علم بود و آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بآن احتیاج نداشت بعمر عطا فرمود و از حصول جزء یسیر علم تا بودن باب مدینهٔ علم فرقی که هست بر صبیان و نسوان هم مخفی نیست فضلا عن الفحول و اگرچه این مطلب در کمال وضوح ست لیکن بغرض مزید افاده عرض میشود که بلاشبهه باب مدینهٔ علم همان بزرگوار میتواند شد که بجمیع علوم آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم اطلاع کامل و خبرت تامه داشته باشد و حاوی جمیع معارف آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بود و قد تحقق ذلک فیما سبق بنصوص ساطعة السنية والاعلام فكيف يرتاب في ذلك اولوا الالباب والاحلام پس بمقابلهٔ این چنین بحر زخار علوم نبویه ذکر کسی آوردن که بر فرض و تقدیر بجزء یسیر از علم نائل شده باشد سراسر خلاف عقل و صواب و صراحةً ایثار مسلک تبار و تباب ست والله العاصم عن التهالک علی البهت و الكذاب و هرچند دلالت حدیث موضوع رؤیای لبن بحصول جزء یسیر و باقیمانده از علم برای عمر و عدم دلالت آن بر تساوی عمر با آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم در علم بلکه دلالت آن بر تقاصر واضح و تاخر فاضح عمر از مراتب عالیهٔ آنجناب در علم از خود الفاظ این خبر موضوع بر ناظر بصیر نهایت واضح و مستنیر ست لیکن برای افحام خصام و اسکات مکابرین اغتنام بعض کلمات شراح این حدیث که مصرح و مفید این معنی ست نیز مرقوم میشود تا بعد ملاحظهٔ آن کمال شناعت و فظاعت ذکر این حدیث بمقابلهٔ حدیث مدینة العلم که دلیل صریح مساوات جناب امیر المومنین علیه السلام با جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم در علوم میباشد بر همگنان ظاهر و باهر گردد اصلاً مجال قیل و قال برای ارباب تخدیع و اضلال باقی نماند ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در کتاب العلم گفته

قوله باب فضل العلم الفضل هنا بمعنى الزيادة اى ما فضل عنه و نیز ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در شرح حدیث کتاب المناقب گفته والمراد بالعلم هنا العلم بسياسة الناس بكتاب الله وسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم واختص عمر بذلك لطول مدته بالنسبة الى ابى بكر وباتفاق الناس على طاعته بالنسبة الى عثمان فان مدة ابى بكر كانت قصيرة فلم يكثر فيها الفتوح التى هى اعظم الاسباب فى الاختلاف ومع ذلك فساس عمر فيها مع طول مدته الناس بحيث لم يخالفه احد ثم ازدادت اتساعا فى خلافة عثمان فانتشرت الاقوال واختلفت الآراء ولم يتفق له ما اتفق لعمر من طواعية الخلق له فنشأت من ثم الفتن الى ان افضى الامر

الی قتلهم واستخلفت علی ضمائرهم اطلاعهم الا اختلافا وانفاقا لا انتشارا ونیز ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در کتاب التعبیر گفته قال وفیه ان علم النبی صلی الله علیه وسلم بالله لا یبلغ احد درجته فیه لانه شرب حتی رای الری یخرج من اطرافه واما اعطاءه فضله عمر ففیه اشارة الی ما حصل لعمر من العلم بالله بحیث کان لا یأخذه (ای ابن ابی جمرة) فی الله لومة لائم قال وفیه ان من الرویا ما یدل علی الماضی والحال والمستقبل قال وهذه اوّلت علی الماضی فان رؤیاه هذه تمثیل بامر قد وقع لان الذی اعطیه من العلم کان قد حصل له وکذلک اعطیه عمر فکانت فائدة هذه الرویا تعریف قدر النسبة بین ما اعطیه من العلم وما اعطیه عمر و عینی در عمدة القاری در کتاب العلم گفته فیه حذف المفعول من قوله فشربت للعلم به والتقدیر فشربت اللبن یعنی منه لانه شرب حتی روی ثم اعطی فضله لعمر بن الخطاب رضی الله عنه و نیز عینی در عمدة القاری در کتاب العلم گفته قوله ثم اعطیت فضلی ای ما فضل من اللبن الذی هو فی القدح الذی شربت منه و نیز عینی در عمدة القاری در کتاب التعبیر گفته ص باب اذا اعطی فضله غیره فی المنام ش ای هذا باب یذکر فیه اذا اعطی شخص ما فضل منه من اللبن لشخص غیره فی المنام وفی بعض النسخ فی النوم و قسطلانی در ارشاد الساری در شرح حدیث کتاب العلم گفته ثم اعطیت فضلی ای ما فضل من لبن القدح الذی شربت منه عمر بن الخطاب رضی الله عنه مفعول اعطیت الثانی و نیز در ارشاد الساری در شرح حدیث ثانی کتاب التعبیر گفته وفی اعطائه صلی الله علیه وسلم فضله عمر الاشارة الی ما حصل له من العلم بالله بحیث کان لا یأخذه فی الله لومة لائم و در شرح حدیث ثالث کتاب التعبیر گفته ثم اعطیت فضله ای فضل اللبن عمر بن الخطاب و در شرح حدیث رابع کتاب التعبیر گفته فشربت منه ثم اعطیت فضلی الذی من اللبن عمر بن الخطاب رضی الله عنه از این عبارات چنانچه عینی بصراحت واضح ست که شراح این حدیث موضوع در شرح آن و شرح تراجم که بخاری برای ذکر آن ایجاد نموده کلماتی ذکر می کنند که از آن دلالت این خبر مصنوع بر قلت علم عمر واضح و آشکار میگردد و احدی از ایشان جرات نمی نماید که علم او را عیاذا بالله با علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله مساوی گرداند یا عالم بودن عمر بجمیع علوم دین از این خبر باثبات رساند بلکه غایة السعی ایشان در شرح این حدیث آن ست که بمجرد ادعا اختصاص عمر ببعض اصناف خاصه علم مثل علم سیاست ناس و علم بالله ظاهر نمایند و تفاوت بسیاری که از علم مفروض و تا بعلم نا متناهی جناب رسالت پناهی ست بمعرض بیان آورده مسلک اعتراف بپیمایند و بعد درک اینهمه اگرچه مقتضای عقل و دانش اهل سنت آن بود که اگر کسی از ایشان برای اظهار علم خود مثل رویای لبن خوابی ببیند در شرب لبن ما بین خود و حضرت عمر تفاوتی فراخور حال خویش

قرار بدہد تا مرتبۂ علم او از مرتبۂ علم حضرت عمر بحسب مناسبت پائین تر بوده باشد لیکن از جملۂ عجائب طریفه وغرائب
مضحکه آن ست که عبدالحق دہلوی در شرح ہمین حدیث رویای لبن منامی برای خود نقل میکند که در استطراف
واستبداع واستنکار واستشناع از اصل حدیث رویای لبن بمراتب عدیده بالاتر رفته وحصلش آن ست که
او سبوی از لبن بالتمام درکشید واز قدح تا سبو فرقی که ہست بر اطفال ہم پوشیده نیست ومقتضای این منام
مفرق الاحلام با ملاحظه حدیث رویای لبن آن ست که العیاذ بالله عبدالحق دہلوی از جناب رسالت مآب
صلی الله علیه وآله وسلم ہم بمراتب کثیره در علم افزون تر بوده باشد فضلا عن عمر کما لا یخفی علی اهل النظر والبصر و
ازینجا بر تو واضح گردید که این حضرات چها مزعومات فاسده ومکنونات کاسده در ضمیر رقاعت تخمیر خود ودیعت
دارند وچگونه آنرا در ضمن خوابهای پریشان خویش بر منصۂ شهود می آرند وہرگاه تجری وتجاسر شیخ عبدالحق دہلوی
بر افتعال مثل این منام بر اہل احلام آشکار گردید چندان مقام عجب از اقدام واضع منام رویای لبن وامثال
آن باقی نماند زیرا که اسلاف سنیه را در اکثر مقاصد عموما وبرای وضع احادیث فضائل خلفا خصوصا مصلحتهای
عدیده بود که بر عاقل لبیب ومتتبع اریب پوشیده نیست. فهم وان کانوا ملومین مدحورین جدا لکن المتقدمین
المتاخرین یاتون شیئا ادا اما عبارت شیخ عبدالحق دہلوی متعلق بحدیث مجعول رویای لبن باید شنید وعلو مرتبه
این وضاعین وجسارت سراسر خسارت بچشم عبرت باید دید در اشعة اللمعات شرح فارسی مشکوة مرقوم است و
عن ابن عمر قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینا انا نائم اتیت بقدح لبن گفت ابن عمر شنیدم
آنحضرت را که میگفت در اثنای آنکه من خواب کننده ام آورده شدم به قدحی از شیر یعنی قدح شیر کس بمن آورده واو
فشربت پس نوشیدم من آن شیر را حتی انی لاری الری یخرج فی اظفاری تا آنکه بدرستی من ہر آئینه دیدم سیرابی را
که می بر آید در ناخنان من از جہت بسیاری آن شیر وگوارای آن ری بکسر را وتشدید یا سیرابی ثم اعطیت فضلی
عمر بن الخطاب بیشتر دادم من زیادتی خود را یعنی آنکه از خوردن زیاده وباقیمانده عمر بن خطاب را قالوا فما اولته
گفتند پس چه چیز تاویل وتعبیر کردی آنرا یا رسول الله قال العلم گفت تعبیر کردم آنرا بعلم وگفته اند که صورت مثالیه
علم در ان عالم لبن ہست ہر که در خواب بیند که شیر میخورد تعبیرش آن ست که علم خالص نافع نصیب او گردد ووجوه مشابهت
میان علم وشیر بسیار ست کما لا یخفی وکاتب حروف عفا الله عنه یکباری در خواب می بیند که سبوی نو وتازه از شیر
لطیف شیرین خنک در پیش دارد وہمه را فرو برده است والحمد لله متفق علیه انتہت عبارة الشیخ الدہلوی
ولا ینقضی ما فیها من خدائع الغرور والغوی لضلال المضل عن الصراط السوی نادرة لطیفة تهزّ اعطاف ارباب

الطباع الظریفه ازبسکه درازبان حضرات اهل سنت بسبب حدیث مفتعل روباهی لبن جاگزین گردیده که شیر
عبارت از علم ست لهذا جا و بیجا بهمین خیال فادات عجیبه و تحقیقات غریبه حواله قلم میفرمایند و گوی سبقت در
مضمار خلاعت از یکدیگری ربایند مگر نمیدانی که قمر الدین اورنگ آبادی از فرط رقاعت نوبت بجائی رسانیده
که شیر مادهٔ سگ را نیز صورت مثالی علم گردانیده و چون این تحقیق انیق او در ضمن کلامی بسیط واقع شده که در آن
زمرهٔ ذم علما و فقرای اهل نحله خود با آهنگ بلند سروده و بذکر مراقبهٔ لطیفه عبید الله احرار که در آن ملا علی قوشجی را
بصورت مادهٔ سگ بشیر و ارباته بچه خود نمودار دیده در تنشیط خواطر اولی الالباب فرموده لهذا نقل کلام او بقدر مقصود
درینجا مناسب می نماید اورنگ آبادی مذکور در کتاب خود که مسمی بنور الکریمتین ست گفته اکثری از علما و فقرا که
برای طلب دنیا در لباس دین بمثل سگ اصحاب کهف در پس امرا میدوند و در پی آدمیان دویده آدمی شده
لهذا در پی سگان گردیده سگ میشوند زبان حرص از دهان دراز کرده چشم طمع و آز باز نموده تا زنگاه بلقمهٔ چرب
می دوزند مکرها می انگیزند و حیلها می آموزند در مجلس امرا بساپلوسی و چاپلوسی بجلسهٔ اقعا نشسته دمها می جنبانند
و باغر بانیش پیش آمده زنبیل دلها امید زندونا دعقبی می برند و از راه خدا برمیگردانند طرفه آنکه از غایت دیوانگی
که از عوارض کلبی ست خود را اهل الله و امرا را اهل دنیای پندارند و این پندار دنیای دیگر است کلبیت بر
کلبیت می افزاید و در صفت رابع که کلب الکلب ست داخل می نماید فقرا بمکر و تزویر بدرجهٔ برزخیت بین
الکلبیة والثعلبیة رسیده اند و علماء به بی عملی بلکه به بدعملی جامع مرتبتین کلبیت و حماریت گردیده اند و سبحانه و
تعالی در مادهٔ علماء بنی اسرائیل فمثله کمثل الکلب و کمثل الحمار فرموده بکلبیت و حماریت ستوده است و در حدیث
شریف وارد که امت من بمو وفاق و طباق بنی اسرائیل طابق النعل بالنعل خواهد بود تا آنکه اگر یکی از انها
بمادر خود در آمده باشد از ینها هم کسی خواهد بود که بمادر خود در آید پس از جمع و ترتیب قرآن و حدیث نتیجه می بر آید که
بعضی از علماء این امت هم سگان و هم خرانند دین فروشان و دنیا خرانند منقول ست که حضرت خواجه عبید الله
احرار قدس سره روزی بعد صبح با یاران مراقب بود یکدفعه بعبوست سر از جیب بر آورد یاران وجه آن پرسیدند
فرمود دیدم مادهٔ سگی که پستانهاش از شیر ممتلی است نه بچه همراه اینجا آمد بدیدن آن تنفری و کراهتی عارض حال
گردید فصلی نگذشته بود که ملا علی قوشجی نه کس از تلامذه همراه گرفته بخدمت خواجه رسید در وجه مبارک حضرت خواجه
زیاده تر کراهتی پیدا گردید فرمود چیزی میخورید و این سخن حضرت خواجه خالی از ایمای نبود با آنکه دهن سگ
بلقمه دوخته به درخانه تشریف برده آنچه حاضر بود فرستاد و خود بیرون نه بر آمد ملا از جهت آنکه طلب دنیا در سر داشت

وطلاب آن کلاب اند بصورت کلبی نمودار گردید واز روی آنکه طالب دنیا مؤنث است بشکل ماده سگی متشکل و متمثل شد وتلامذه بسبب آنکه استفادهٔ علم به نیت تحصیل دنیا میکردند وهنوز بکمال نرسیده اند سگ بچه ها نمود آمدند وامتلای پستانهای ملا از شیر وفور علم ملا است وچون این علم قوت دنیا طلبی میشود شیر که صورت مثالی علم ست برنگ شیر مادهٔ سگ ظهور نمود انتهی ودرین کلام صناعت انضمام او رنگ آبادی لطائف موفوره وفوائد غیر محصوره منطوی ست که اگر پرده از روی آنها برداشته شود غالباً حضرات اهل سنت را از غایت تلاوی وتلظی بیش از بیش دلریش گردد چون عاقل لبیبی وناظر لوذعی خود بآن پی میتوان برد لهذا از تصریح آن اعراض ورزیده ورگ آنرا بقریحه وقاده اوی سپاردم واز میدان ظرافت وفکاهت کمیت عنان قلم نموده بسوی اصل مقصود می آرم پنجم آنکه ذکر شاه ولی الله در کلام خود رویای قمیص را بمقابله حدیث مدینة العلم تقمص قبیح و تربص فضیح ست زیرا که اولاً حدیث رویای قمیص مثل حدیث رویای لبن از اضغاث احلام اسلاف سنیه است ولیس واصلا اهل حق در روایت واخراج واثبات وادراج آن اشتراک ندارند بخلاف حدیث مدینة العلم که تصحیح واثبات آن متفق علیه علمای فریقین ست پس چگونه عاقلی بمقابلهٔ آن ذکر حدیث رویای قمیص بمیان آورده خود را عرضه تعییر وتشویر نقاد نحاریر خواهد کرد وثانیاً این حدیث هم مثل حدیث رویای لبن بحیثیت سند خیلی مطعون ومعیوب ومقدوح ومقصوب ست مگر نمیدانی که عمدهٔ اسانید آن که اسانید بخاری ست مدار آن کلا بر زهری ست وزهری همان کس ست که قدح طمطم وجرح مفصل او عنقریب دیدی والفنون شالب وغصون معائب او علی الوجه البدیع برسیدی اگر باور نداری اینک اسانید مشار الیها را برای تو نقل می نمایم پس باید دانست که بخاری در جامع خود در کتاب الایمان در باب تفاضل اهل الایمان فی الاعمال گفته حدثنا محمد بن عبید الله قال حدثنا ابراهیم بن سعد عن صالح عن ابن شهاب عن ابی امامة بن سهل انه سمع ابا سعید الخدری یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم بینا انا نائم رایت الناس یعرضون علی وعلیهم قمص منها ما یبلغ الثدی ومنها ما دون ذلک وعرض علی عمر بن الخطاب وعلیه قمیص یجره قالوا فما اولت ذلک یا رسول الله قال الدین ونیز بخاری در کتاب المناقب گفته حدثنا یحیی بن بکیر حدثنا اللیث عن عقیل عن ابن شهاب قال اخبرنی ابو امامة ابن سهل بن حنیف عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینا انا نائم رأیت الناس عرضوا علی وعلیهم قمص فمنها ما یبلغ الثدی ومنها ما یبلغ دون ذلک وعرض علی عمر وعلیه قمیص اجتره قالوا فما اولته یا رسول الله قال الدین ونیز بخاری در

قدح حدیث رویای قمیص

کتاب التعبیر گفته باب القمیص فی المنام حدثنا علی بن عبد الله حدثنا یعقوب بن ابراهیم حدثنی ابی عن صالح
عن ابن شهاب حدثنی ابو امامة بن سهل انه سمع ابا سعید الخدری یقول قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
بینما انا نائم رأیت الناس یعرضون علی وعلیهم قمص منها ما یبلغ الثدی ومنها ما یبلغ دون ذلک ومر
علی عمر بن الخطاب وعلیه قمیص یجره قالوا ما اولت یا رسول الله قال الدین باب جر القمیص فی المنام حدثنا
سعید بن عفیر حدثنی اللیث حدثنی عقیل عن ابن شهاب اخبرنی ابو امامة بن سهل عن ابی سعید الخدری
رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول بینا انا نائم رأیت الناس عرضوا علی وعلیهم
قمص فمنها ما یبلغ الثدی ومنها ما یبلغ دون ذلک وعرض علی عمر بن الخطاب وعلیه قمیص یجتره قالوا
فما اولته یا رسول الله قال الدین ثالثاً زهری در روایت این منام در ذکر آن صحابی که منتهی الاسناد این خبر
ست راه اضطراب پیموده گاهی آنرا ابو سعید خدری ظاهر نموده چنانچه از روایات بخاری دانستی وگاهی آنرا
مبهم کرده بجای ابو سعید خدری عن بعض اصحاب النبی آورده چنانچه ابو عیسی محمد بن عیسی الترمذی در جامع خود
گفته حدثنا الحسین بن محمد الجریری البلخی حدثنا عبد الرزاق عن معمر عن الزهری عن ابی امامة بن
سهل بن حنیف عن بعض اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم ان النبی صلی الله علیه وسلم قال بینما
انا نائم رأیت الناس یعرضون علی وعلیهم قمص منها ما یبلغ الثدی ومنها ما یبلغ اسفل من ذلک فعرض
علی عمر وعلیه قمیص یجره قالوا فما اولته یا رسول الله قال الدین وچون تصرف زهری در اسانید معلوم ومشهور
اهل نقد وتحقیق ست کما سبق التنبیه علیه عن قریب فی قوادح الزهری پس اضطراب او درین خصوص بلا ریب
نزد ارباب انصاف واسعاف موجب وهن ووهوان این افترای مخترم الارکان خواهد گردید رابعاً خبر این منام
موضوع عوام کالانعام علاوه بر سند متناً نیز مقدوح اهل نظر ومجروح ارباب بصر میباشد بیانش آنکه این خبر دلالت
دارد بر آنکه عمر در حالت عرض بر جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم قمیصی پوشیده بود که آنرا می کشید و
پر ظاهرست که تطویل لباس بحدی که سبب جر آن گردد در شرع جناب خیر الانام علیه الصلوة والسلام امر محظور
وحرامست واحادیث عدیده در ذم آن وارد شده وخود بخاری بعض آنها در کتاب اللباس ذکر نموده پس چگونه
عقل عاقلی باور میتوان کرد که جناب رسول خدا صلی الله علیه وآله وسلم این فعل شنیع را که از عمر صادر شده تقریر فرماید
وآنرا در معرض مدح او ذکر نماید هل هذا الا بحت الکذب والافتراء ومحض التجاسر والاجتراء وچون اشتمال این خبر
موضوع برین خطه شنعاء از واضحات بود بعضی از شراح بخاری بمحض تخرص ادعا کرده اند که جر قمیص در یقظه

مذموم و در منام محمود میباشد لیکن اصلا دلیلی بران نیاورده اند و استدلال بمجرد این حدیث راجع بسوی مصادره
علی المطلوب ست ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در کتاب التعبیر گفته وهذا من امثلة ما یحمد فی المنام و یذم
فی الیقظة شرعا اعنی جر القمیص لما ثبت من الوعید فی تطویله و قسطلانی در ارشاد الساری گفته وهذا
من امثلة ما یحمد فی المنام و یذم فی الیقظة شرعا اذ جر القمیص ورد الوعید علی تطویله و ازین جا بخوبی
میتوان دانست که این حضرات چگونه راه مباهته و تحکم مسلوک میدارند و اصلا مسلک انصاف در امثال این
مقامات نمی سپارند خامسا این منام نزد ارباب افهام منافی مذهب اهلسنت ست زیرا که ازان افضلیت عمر بر ابوبکر
ظاهر میگردد چه مفاد آن کما هو المصرح این ست که عمر قمیصی در بر داشت که از قمیص جمله مردم اطول بود پس در دین
از همه افضل باشد و چون ظهور این مطلب ازین خبر مصنوع و منام موضوع در نهایت وضوح بود و دست برداری
از حدیث صحیح بخاری خصوصا بلحاظ اشتمال آن بر فضیلت عمریه در انتهای دشواری و التزام مفضولیت ابوبکر
موجب کمال ذلت و خواری لهذا بناچاری بعض شراح بخاری مسلک تاویل و تسویل و تخدیع و تضلیل سپرده اند
لیکن باینهمه ره بسوی مقصود نبرده شطری از کلمات متهافته و جملات متساقطه ایشان بگوش دل باید شنید
و بحقیقت عجز و درماندگی شان در اصلاح ما افسده الدهر باید رسید ابن حجر عسقلانی در فتح الباری در کتاب
المناقب گفته وقد استشکل هذا الحدیث بانه یلزم منه ان عمر افضل من ابی بکر الصدیق والجواب عنه
تخصیص ابی بکر من عموم قوله عرض علی الناس فلعل الذین عرضوا اذ ذاک لم یکن فیهم ابوبکر وان کون عمر
علیه قمیص یجره لا یستلزم ان لا یکون علی ابی بکر قمیص اطول منه واسبغ فلعله کان کذلک الا ان المراد کان
حینئذ بیان فضیلة عمر فاقتصر علیها والله اعلم و نیز ابن حجر در فتح الباری در کتاب التعبیر گفته و فیه فضیلة
لعمر وقد تقدم الجواب عما یستشکل من ظاهره و ایضاح انه لا یستلزم ان یکون افضل من ابی بکر و ملخصه
ان المراد بالافضل من یکون اکثر ثوابا والاعمال علامات الثواب فمن کان عمله اکثر فدینه اقوی و من کان
دینه اقوی فثوابه اکثر و من کان ثوابه اکثر فهو افضل فیکون عمر افضل من ابی بکر و ملخص الجواب انه لیس
فی الحدیث تصریح بالمطلوب فیحتمل ان یکون ابوبکر لم یعرض فی اولئک الناس اما لانه کان قد عرض قبل
ذلک واما لانه لا یعرض اصلا وانه لما عرض کان علیه قمیص اطول من قمیص عمر و یحتمل ان یکون سر السکوت
عن ذکره الاکتفاء بما علم من افضلیته و یحتمل ان یکون وقع ذکره فذهل عنه الراوی و علی التنزل بان الاصل
عدم جمیع هذه الاحتمالات فهو معارض بالاحادیث الدالة علی فضیلة الصدیق وقد تواترت تواترا

او انه
لاکتفاء

مضروبا فهی المعجزة واقوی هذه الاحتمالات ان لا یکون ابوبکر عرض مع المذکورین والمراد من الخبر التنبیه
علی ان عمر ممن حصل له الفضل البالغ فی الدین ولیس فیه ما یفهم بانحصار ذلک فیه وعینی در عمدة القاری
در کتاب المناقب گفته فان قلت یلزم منه ان یکون عمر افضل من ابی بکر قلت خص ابوبکر من عموم قوله عرض
علی الناس ویحتمل ان ابابکر لم یکن فی الذین عرضوا والله اعلم وقسطلانی در ارشاد الساری در کتاب المناقب
گفته ولا یلزم منه افضلیته عمر علی ابی بکر فلعل الذین عرضوا لم یکن فیهم ابوبکر وکون عمر علیه قمیص یجره
لا یستلزم ان لا یکون علی ابی بکر اطول منه ونیز قسطلانی در ارشاد الساری در کتاب التعبیر گفته وفیه فضیلة عمر
رضی الله عنه ولا یلزم منه تفضیله علی ابی بکر ولعل السر فی السکوت عن ذکره الاکتفاء بما علم من افضلیته او
ذکر وذهل الراوی عنه ولیس فی الحدیث التصریح بانحصار ذلک فی عمر رضی الله عنه فالمراد التنبیه علی انه
ممن حصل له الفضل البالغ فی الدین واین تاویلات بارده وتسویلات شارده چنانچه می بینی قابل التفات هیچ
عاقلی نیست وتنافر وتناکر آن بمصداق ع شد پریشان خواب ما از کثرت تعبیرها، حمل منام را از قبیل اضغاث
احلام وصناعین الکلام قرار میدهد وحقیقت حال آنست که واضع این منام چون خیلی دلداده حضرت عمر بود
بمفاد حبک الشیء یعمی ویصم حمل الوضع اورا منافست این افتعال با افتعالات اسلافش در تفضیل
ابی بکر بنظر نرسید وبسبب اختراع وافتراع او وزیف وهوان وفساد وبطلان اینگونه اکاذیب وانتحالات جمیعا
بر اهل نظر وبصر ظاهر وباهر گردید ساوسا اگر این منام فی الجمله هم اصلی میداشت هرگز عورت جهل عمر بادی نمی شد
زیرا که بعض علمای اهل سنت در شرح همین حدیث موضوع افاده کرده اند که دین ساتر عورت جهل میشود ابن حجر
در فتح الباری در کتاب التعبیر گفته وقال ابن العربی انما اوله النبی صلی الله علیه وسلم بالدین لان الدین
یستر عورة الجهل کما یستر الثوب عورة البدن حالانکه بلا ریب بخطایای فاضحه وعمایات لائحه عمر عورت جهلش بلکه
جمله عوراتش بر هر حاضر وبادی ظاهر وبادی گردیده کما هو مفصل فی کتب اصحابنا الاعلام لاسیما تشیید المطاعن
للوالد الماجد العلامه اعلی الله داره فی دار السلام واز اینجا بکمال ظهور واضح وتبیین شد که واضع افاک ومخترع هتاک
این منام بد انجام حال تعری وانخلاع خلیفه ثانی از لباس علم وافتضاح شان بظهور عورت جهل بخوبی
نمی دانست والا شاید بوضع حدیث قمیص نمی پرداخت وقمیص ناموس خلیفه را بدست این افتعال کاشف
حال پاره پاره نمی ساخت ولکن هکذا یفتضح الخراصون بما یعملون والله خبیر بما یفتعلون ویفعلون
ایقاظ وتنبیه احتجاج واستدلال شاه ولی الله در باب اثبات علم حضرت عمر بخبر مفتعل رویای لبن وحدیث

موضوع رؤیای قمیص عند الامعان دلیل شدت فقر و احتیاج شاه صاحب هست و ازان بر همگنان واضح و لائح میشود که اکابر حضرات اهل سنت در اثبات علم عمری از نقود احادیث نبویه چنان صفر الید اند که چار و ناچار بمصنوعات منامات و احلام دست تمسک می زنند و بموضوعات افاکین جاعلین طلام احتجاج نموده بنای انصاف بمعاول جور و اعتساف می کنند لیکن با این همه دریوزه گری چیزی بدست شان نمی آید وجه آنکه در عالم رویا و منام باهتمام تمام حضرت خلیفه را طاعم و کاسی وا نمایند شاهد مقصود در رونمی نماید بخلاف اهل حق و ایقان که بحمد الله المنان چنان از افاضات نامتناهیهٔ الٰهیه غنی و ملی هستند که هم از آیات قرآن و هم از احادیث حبیب رحمان علیه و آله سلام الله الملک المجید الدیان و هم از اعترافات صحابه اعیان و هم باقاریر تابعین بالاحسان و هم از اذعانات علمای عالیشان و هم بدیگر دلائل نیرة البرهان اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار مینمایند و در احراز این سعادت جلیله و مکرمت جمیله قصب السبق از یکدیگری ربایند و بحمد الله المتعال زبان حال هر واحد از ایشان در قبال مخالفین آل رسول رب متعال سلام الله علیه و علیهم با تصل النهر واللیال علی وجه التمثل مترنم باین مقال ست

چو غلام آفتابم همه ز آفتاب گویم ٭ نه شبم نه شب پرستم که حدیث خواب گویم ٭

و هر چند بعد دلائل صریحه و براهین صحیحهٔ ایشان شب شبهات بمفاد اصبح لیل راه عدم میگیرد و امر حق آفتابی میگردد و حاجتی به ذکر مرویات و مرئیات عالم رویا و منام نمی افتد لیکن بمفاد آنکه الحق یعلو و لا یعلی گر اهل حق بخواهند ازین وادی نیز اتمام حجت بر خصوم و اعادی می توانند و اعلمیت جناب امیر المومنین علیه السلام باین طریق هم نیز باثبات میرسانند بیانش آنکه در علم تعبیر رویا و منام حسب افادات علمای اعلام سنیه ثابت و محقق شده که دیدن جناب امیر المومنین علیه السلام در عالم منام برای رائی موجب حصول علم میشود و این نیست جز بواسطه آنکه آنجناب درمیان صحابهٔ جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب علمیت مطلقه را دارا بود و هیچ کسی درین خصوص همرتبهٔ آنجناب نمیرسید آبو سعید عبد الملک بن ابی عثمان محمد بن ابراهیم الخرکوشی الواعظ که از اکابر معاریف علمای محدثین و اجلهٔ مشاهیر نبهای سندین سنیه است و مآثر و مفاخر او بر ناظر کتاب الانساب عبد الکریم سمعانی و تاریخ کامل ابن الاثیر الجزری و عبر فی خبر من غبر ذهبی و طبقات شافعیه عبد الوهاب سبکی و طبقات شافعیه عبد الرحیم اسنوی ظاهر و باهر ست در کتاب التعبیر در باب رابع گفته و ان رای امیر المومنین علی بن ابی طالب کرم الله وجهه حیا اکرم بالعلم و رزق الشجاعة والزهد و خلیل بن شاهین الظاهری در کتاب الاشارات فی علم العبارات گفته و من رای علی بن ابی طالب کرم الله وجهه فانه یکون عالما لحل در فیع المکان و طلق اللسان و شجاعا و قوی

القلب مؤثراً مصدقاً وقیل من راه وهو طلق الوجه ینال علماً وشجاعة ومن راه حیاً فی مکان ینال اهل ذلک المکان العلم والعدل والانصاف ویرفع عنهم الجور والاجحاف وعبد الغنی بن اسمعیل الشهیر بابن النابلسی در تعطیر الانام فی تعبیر المنام در ذکر رویای جناب امیر المؤمنین علیه السلام گفته وان راه عالم نال علماً ونسکا وجلالاً وقوة علی مناظرته ونیز دران در ذکر آنجناب گفته ودیدنش دلالت رویاه علی الخلافة والامامة والاسفار الشاقة والغنائم للمؤمنین وعلی ظهار الکرامات ومن راه اکرم بالعلم ورزق السخاء والشجاعة والزهد ومن راه حیاً صار محسوداً وآتاه الله تعالی الحکم ونفاذ الامر والتقوی واتباع السنة ازین عبارات علاوه بر تصدیق این دعوی که دیدن جناب امیر المؤمنین علیه السلام در عالم منام موجب حصول علم ست بر ای اولی النهی ظاهرست که اگر عالمی جناب امیر المؤمنین علیه السلام را در خواب بیند بزیادت علم ونسک وجلال وقوت مناظره خواهد رسید ونیز واضح ست که هر که آنجناب را در خواب بیند اورا خداوند عالم حکم ونفاذ امر وتقوی واتباع سنت عطا خواهد فرمود ونیز لائح ست که اگر کسی آنجناب را در مکانی بیند تمام اهل آن مکان را علم وعدل وانصاف خواهد رسید واز ایشان جور واجحاف برطرف خواهد گردید ونیز ازان پیداست که دیدن آنجناب خلافت وامامت وبر اظهار کرامات دلالت وارد الی غیر ذلک من الآثار الجلیلة والمزایا الجمیلة کالشجاعة والسخاء والزهد والاتقاء پس اگر ندکی انصاف را کار فرما شده بنظر اعتبار باید دید که بزرگواری که خود باب مدینهٔ علم بوده باشد ودیدن آنجناب در عالم منام جاهل را عالم گرداند وعالم را بدرجهٔ زیادت در علم ونسک وجلال وقوت مناظره رساند ونیز بینندهٔ آنحضرت را خداوند عالم ببرکت دیدن آنجناب با یتاء حکم ونفاذ امر وتقوی واتباع سنت مشرف نماید بلکه اگر کسی آنجناب را در مکانی به بیند تمام اهل آن مکان را علم وعدل وانصاف فراگیرد وجور واجحاف ازیشان برطرف گردد بمقابله چنین بزرگوار ذکر شخصی را آوردن که غایة السعی او در علم بنا بر موضوعات معتقدین خودش آن ست که در عالم منام بهرهٔ از علم ودین اورا حاصل شده چقدر فراخ چشمی وخیره سری ست وبضدها الاشیاء تعرف باضدادها در ما بین فرق که هست بر ارباب احلام وابصار در کمال وضوح وظهورست واز مزید انجلا وسفور بر اطفال ممیزین باشعور محتجب ومستور نیست **ششم** آنکه ادعای شاه ولی الله مقرونیت حدیث مدینة العلم باحادیث وارده در شان ابن مسعود که ازین کلام مختل النظام بظهور میرسد در نهایت انقلاع وانخزال واعتلال ست درین مقام خیلی صریح الانخلال والاختلال میباشد زیرا که اولاً احادیثی که شاه ولی الله بآن ایما نموده منقول از طریق اهل سنت ست واهل سنت بنقل آن متفرد میباشند پس ذکر آن بمقابله حدیث مدینة العلم

که متفق علیه فریقین میباشد سراسر بی محل و ناهموار و از جادهٔ انصاف و عدل خیلی دور و بر کنار ست ثانیاً احادیث فضائل ابن مسعود که متعلق بعلم ست هرگز سنداً مقابل و مقاوم حدیث مدینة العلم نمی تواند شد زیرا که حدیث مدینة العلم متواتر ست کما بیناسابقاً و هیچ حدیثی از احادیث فضائل ابن مسعود بدرجهٔ تواتر نرسیده کما لا یخفی علی من راجعه الیهما پس ذکر آن بمقابلهٔ حدیث مدینة العلم کمال بیهٔ جیثی و وقاحت ست ثالثاً احادیث فضائل ابن مسعود عندالامعان مؤید مطلوب اهل حق و ایقان ست و هادم اساس اهل بغی و عدوان بیانش آنکه در ماسبق دانستی که ابن مسعود یکی از تلامذه و مستفیدین باب مدینهٔ علم علیه السلام بوده و همیشه باقوال صدق اشتمال خود راه اعتراف باعلمیت آنجناب میپیموده کما سیاتی انشاء الله تعالی فیما بعد بالتفصیل پس هر فضیلتی که برای ابن مسعود در علم ثابت شود در اصل ببرکت استفاده و استفاضهٔ او از باب مدینة العلم علیه السلام حاصل خواهد بود و هرگاه حال برینچنین منوال باشد چگونه کسی از اهل عقل جسارت میتواند کرد که فضائل ابن مسعود را مقابل حدیث مدینة العلم گرداند و باین مقابلهٔ بیجا روح ابن مسعود را برنجاند هفتم آنکه شاه ولی الله درین کلام سخافت انضمام ادعا نموده که حدیث مدینة العلم مقرون ست بفضائل وارده در شان عائشه و این ادعای باطل مردود بحت ست زیرا که اولاً هیچ فضیلتی برای عائشه بطریقی که قابل اعتماد و اعتبار اهل تبصر و استبصار باشد ثابت نیست و من ادعی فعلیه البیان و علینا ... بالدلیل والبرهان ثانیاً اگر بالفرض حدیثی از احادیث مصنوعه و خبری از اخبار موضوعه برای عائشه نقلاً ثابت هم باشد مختص بطریق مخالفین خواهد بود لاغیر پس آنرا با حدیث مدینة العلم که در طرق فریقین ثابت و محقق ست هم سنگ و انمودن آفتاب را بگل اندودن و در راه هوا و هوس سراسر بادپیمودن است ثالثاً عائشه باوصف آنهمه عداوت مفرطه و محاربت فارطه که با جناب امیرالمومنین علیه السلام داشته خود معترف باعلمیت آنجناب بوده و اقوال او که درین باب وارد ست انشاء الله تعالی در ماسیاتی بتفصیل خواهی شنید پس باوصف اعتراف عائشه باعلمیت باب مدینهٔ علم فضائل مصنوعه و مفاخر موضوعهٔ عائشه را مقابل حدیث مدینة العلم ذکر کردن صراحةً مسلک وقاحت و صفاقت سپردن و گوی سبقت در میدان استحیا از حضرت ثالثة الاثافی بردن ست رابعاً جهالت عائشه از اقوال و احوال جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله الاطیاب و استدراکات باطله و اعتراضات عاطلهٔ او بر اصحاب آنجناب نه چنان ست که بر ناظر کتب و اسفار محدثین سنیه در حیز خفا و استتار باشد و یکفی لاثبات ذلک المراجعة الی الاصابه لایراد ما استدرکته عائشة علی الصحابة للبدر الزرکشی والی عین الاصابة فی استدراک عائشة

علی العصابۃ تالیف الجلال السیوطی پس متھوک و متھورہ کہ حالتش باین حد جہالت و ضلالت رسیدہ باشد چگونہ میتوان گفت کہ او فضائلی دارد کہ العیاذ باللہ موازن و مقارن حدیث انا مدینۃ العلم میباشد ھل ھذا الا التجاسر الفاحش الفظیع و محض التجری اللائم الشنیع ہشتم آنکہ شاہ ولی اللہ درین کلام سخافت التیام ادعا نمودہ کہ حدیث مدینۃ العلم مقرون ست باحادیث فضائل معاذ و این ادعای باطل وتفوہ عاطل در نہایت فساد ست زیراکہ اولا ہیچ حدیثی در فضائل معاذ بحد ثبوت نرسیدہ و مجرد دعوی کفایت نمی کند اگر اولیای شاہ صاحب مرد میدان ہستند باید کہ فضائل معاذ را بدلیل و برہان قابل قبول اہل نقد و اتقان ثابت نمایند و انی لہم ذلک واین و محض الادعاء لا یثبت الا لاف والحین ثانیاً اگر بالفرض فضیلتی از فضائل معاذ بنہج خود ثابت کردند پر ظاہر ست کہ بر اہل حق حجت نتواند شد و علاوہ برین بسبب انفراد اہل سنت بان ہرگز قابلیت آن ندارد کہ بمقابلہ حدیث مدینۃ العلم کہ مروی و مسلم اکابر و اعاظم فریقین ست مذکور شود چہ احدی از عقلا چنین مقابلہ سخیفہ و معادلہ ضعیفہ را جائز نمی تواند شمرد ثالثاً در ما سبق بجواب عاصمی کمال جہل معاذ و بعد او از ساحت علم بر منصہ شہود جلوہ گر گردیدہ و انصاف او بجہل و نادانی و عمہ و سرگردانی بحد تحقق تام رسیدہ و بنہایت افتضاح بر دو از روی کارش افتادہ و سوء حال و خسران مآل و از مرویات اکابر حفاظ اعلام و اجلہ ایقاظ فخام سنیہ در غایت اتضاح سر دادہ و بعد مراجعہ بآن مقام مبہر اہل احلام ہرگز نمی توان گفت کہ ہیچ حدیثی از احادیث فضائل برای معاذ ثابت بودہ باشد چہ جای احادیث فضائل علیہ و چہ جای احادیثی کہ معاذ اللہ مقابل و معادل حدیث مدینۃ العلم تواند شد حاشا و کلا لا یقول بذلک الا معاند عن الدین خارج مارق او معاند للحق و الصدق تارک مفارق نہم آنکہ شاہ ولی اللہ درین کلام مہانت انضمام مدعی آن شدہ کہ حدیث مدینۃ العلم مقرون ست باحادیث واردہ در شان ابی بن کعب و این ادعا محل کمال استعجاب اولی الالباب ست زیراکہ اولاً ہیچ حدیثی از احادیث واردہ در شان ابی بدرجہ شہرت و تواتر حدیث مدینۃ العلم نرسیدہ پس ذکر آن بمقابلہ حدیث مدینۃ العلم چگونہ مستقیم خواہد شد ثانیاً ہیچ حدیثی از احادیث فضائل ابی بن کعب دلیل اعلمیت مطلقہ ابی بن کعب نیست بخلاف حدیث مدینۃ العلم کہ دلالت آن بر اعلمیت مطلقہ بعامۃ تامۃ اظہر من الشمس و ابین من الامس ست و بحمد اللہ تعالی اعاظم محققین و افاخم مدققین سنیہ خود اعتراف باین مطلب نمودہ مسلک انصاف درین باب پیمودہ اند بعد درک این معنی احدی از عقلا جرات نمی تواند کرد کہ بمقابلہ حدیث مدینۃ العلم ذکر فضائل ابی بن کعب نماید ثالثاً

حدیث مدینة العلم چنانچه در سابق دانستی حسب اعتراف اجلهٔ علمای سنیه دلیل عصمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام
ست وهرگز فضیلتی از فضائل ابی بن کعب ولو آنچه اهل سنت بنقل آن متفرد باشد اصلاً دلالت بر عصمت ابی بن
کعب ندارد وکسی از مسلمین جرأت هم بر ادعای عصمت ابی بن کعب نمیتوان کرد پس چگونه کار عاقلی خواهد بود که احادیث
فضائل ابی بن کعب را بمقابلهٔ حدیث مدینة العلم ذکر نموده سفاهت خود را پیش نظر اهل عرفان وایمان گرداند
وثری را با ثریا موازنت ومقارن نموده خلاعت ورقاعت خود با علای مدارج ظهور رساند وهم آنکه شاه ولی الله
درین کلام بجسارت التیام ادعا نموده که ابن مسعود وعائشه ومعاذ وابی بن کعب هریکی ز ایشان مبشر ند بعلم وامر
ظاهر شده باخذ علوم از ایشان واین ادعای شاه صاحب نزد متتبع خبیر وناقد بصیر مظهر نهایت خلاعت و
منتهی غایت رقاعت ست زیرا که اولاً مبشر بودن جمله مذکورین بعلم هرگز بثبوت نرسیده چه جای آنکه امر
ظاهر شده باشد باخذ علوم از ایشان ومن ادعی فعلیه الاثبات وعلینا دمغ راسه بما یقبله النقاد الاثبات
وثانیاً اگر مبشر بودن بعضی مثل عبد الله بن مسعود وابی بن کعب بعلم تسلیم هم کرده شود ظهور امر باخذ علوم از ایشان
در حیز منع ست وتا وقتیکه بدلیل قاطع ثابت نکرده شود تفوه بآن درین مقام جالب زجر وملام اهل احلام
ست وثالثاً اگر اینهم تسلیم شود که امر ظاهر شده باخذ علوم از عبد الله بن مسعود وابی بن کعب پس باز هم نفعی بحال
شاه ولی الله وضرری باهل حق نمیرسد زیرا که بنابر افادهٔ اکابر علمای اهل سنت عبد الله بن مسعود وابی بن کعب
بلکه جملهٔ اصحاب جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم آخذ ومستفید از باب مدینهٔ علم بودند چنانچه عجیلی در ذخیرة المآل
گفته ولم یکن یسأل منهم احدا ، وکلهم یسأله مسترشدا ، وما ذاک الا لخمود نار السؤال تحت نور الاطلاع
پس اگر بالفرض امر اخذ علوم از عبد الله بن مسعود وابی بن کعب ظاهر هم شده باشد بهمین سبب خواهد بود که
ایشان تلمذ واستفاده از باب مدینة العلم دارند فلا ینافی ما نحن بصدده من اثبات تفرد امیر المؤمنین
علیه السلام بالاعلمیة الباهرة والاوحدیة الظاهرة توقیف فیه تعنیف بر ارباب احلام واصحاب افهام
واضح ست که شاه ولی الله درین کلام ابن مسعود را از جملهٔ آن اصحاب قرار داده که هریکی از ایشان مبشر ند بعلم
وامر ظاهر شده باخذ علوم از ایشان لیکن حیف ست که مقتدای شاه ولی الله حضرت عمر هرگز التفاتی باین مضمون
افادت مشحون نفرموده ند وبجای آنکه از ابن مسعود خود اخذ علوم فرمایند ودیگران را دلالت بر اخذ علوم از و نمایند
او را بکمال حسد وعداوت وبغض ومنافرت از افتای مستفتین وافادهٔ مستفیدین هم منع فرمودند وباین منع
ورع حسب افادهٔ شاه ولی الله مسلک مخالفت وعدول از حکم رسول صلی الله علیه وآله ما هب القبول پیمودند

وهر چند این معنی از حضرت عمر بلحاظ غلظت وفظاظت وامارت بر غارت خان ابعد نیست لیکن محل عجب آنست
که شاه ولی الله خبر واثر این منع وردع را خود در تصانیف خویش مذکور ساخته وآنرا از جمله شواهد تثقیف حضرت
وتربیت صحابه وامت بر منهاج تربیت جناب ختمی مرتبت صلی الله علیه وآله وسلم دانسته علم نهایت خلاعت
ورقاعت افراخته چنانچه در ازالة الخفا در زیر عنوان تثقیفه رضی الله عنه رعیته متوافق الحق گفته الدارمی
عن محمد بن سیرین قال قال عمر لابن مسعود الم انبأ وانبئت انك تفتی ولست بامیر ول حارها من
تولی قارها ونیز شاه ولی الله در قرة العینین در ضمن شواهد تربیت کردن شیخین صحابه وسائر امت را بر منهاج
تربیت آنحضرت صلی الله علیه وآله وسلم گفته عن محمد بن سیرین قال قال عمر لابن مسعود الم انبأ او انبئت
انك تفتی ولست بامیر ول حارها من تولی قارها اخرجه الدارمی انتهی این ست حال قدردانی حضرت
خلیفه ثانی اما آنچه از دست حضرت ثالث بر بیچاره عبد الله بن مسعود گذشته پس ناگفته به بباشد وکتب واسفار
ائمه کبار سنیه شاهد آن ست ویکفی لاظهار شطر منه مطالعة تشیید المطاعن للوالد العلام اعلاه الله دار السلام
ونیز در کمال وضوح ست که شاه ولی الله درین کلام ابی بن کعب را از جمله آن اصحاب شمار نموده که
هر یکی از ایشان مبشر بعلم وامر ظاهر شده باشد بعلوم از ایشان ولی محل نهایت عجب ست که حضرت عمر با چنین
صحابی جلیل هرگز مسلك تعظیم وتبجیل نمی سپرند بلکه بغایت بی ادبی با او رفتار نموده قصب السبق در تحقیر وتعییر
اوی برده ند سابقا حال قساوت اشتمال دره زدن عمر بر ابی بن کعب شنیدی در ینجا ماورای آن بعضی از
اخبار خشونتهای دیگر حضرت فظ غلیظ القلب با چنین صحابی محترم باید شنید وبنظر عبرت مضامین فظاعت آگین
آنرا باید دید پس از انجمله است خبر واقعه که در میان عمر وابی بن کعب در باب آیه اذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم
الحمیة حمیة الجاهلیة گذشته ابو عبد الله الحاکم در مستدرک علی الصحیحین گفته حدثنا ابو العباس محمد بن یعقوب
اخبرنا العباس بن الولید بن یزید ثنا محمد بن شعیب ثنا مشاور ثنا عبد الله بن العلاء بن زبر عن بسر بن
عبید الله عن ابی ادریس عن ابی بن کعب انه کان یقرأ اذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیة حمیة الجاهلیة
ولو حمیتم کما حموا لفسد المسجد الحرام فانزل الله سکینته علی رسوله فبلغ ذلك عمر فاشتد علیه فبعث الیه وهو یهنأ ناقة
له فدخل علیه فدعا ناسا من اصحابه فیهم زید بن ثابت فقال من یقرأ منکم سورة الفتح فقرأ زید علی قراءتنا
الیوم فغلظ له عمر فقال له ابی اتکلم فقال تکلم فقال لقد علمت انی کنت ادخل علی النبی صلی الله علیه وسلم ویقرئنی
وانتم بالباب فان احببت ان اقرئ الناس علی ما اقرأنی والا لم اقرأ حرفا ما حییت قال له بل اقرئ الناس هذا

حدیث صحیح علی شرط الشیخین ولم یخرجاه و ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ابی ادریس الخولانی قال کان ابی یقرأ

اذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیة حمیة الجاهلیة ولو حمیتم کما حموا لفسد المسجد الحرام فانزل الله سکینته

علی رسوله فبلغ ذلک عمر فاشتد علیه فبعث الیه فدخل علیه فدعا ناسا من اصحابه فیهم زید بن ثابت

فقال من یقرأ منکم سورة الفتح فقرأ زید علی قراءتنا الیوم فغلظ له عمر فقال له ابی لأتکلم قال تکلم فقال لقد

أتکلم

علمت انی کنت ادخل علی النبی صلی الله علیه وسلم ویقرئنی وانت بالباب فان احببت ان اقرأ الناس

علی ما اقرأنی اقرأت والا لم اقرأ حرفا ما حییت قال بل اقرأ الناس (ن) وابن ابی داود فی المصاحف (ک) وروی

ابن خزیمة بعضه و شاه ولی الله در ازالة الخفا در مقصد اول گفته عن ابی ادریس عن ابی بن کعب انه کان یقرأ

اذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیة حمیة الجاهلیة ولو حمیتم کما حموا لفسد المسجد الحرام فانزل

حمیتم

الله سکینته علی رسوله فبلغ ذلک فاشتد علیه فبعث الیه فدخل علیه فدعا ناسا من اصحابه فیهم زید بن

ثابت فقال من یقرأ فیکم سورة الفتح فقرأ زید علی قرائتنا الیوم فغلظ له عمر فقال اتکلم قال تکلم فقال لقد

علمت انی کنت ادخل علی النبی صلی الله علیه وسلم ویقرئنی وانت علی الباب فان احببت ان اقرئ الناس علی

ما اقرأنی اقرئت والا لم اقرئ حرفا ما حییت قال بل اقرئ الناس و نیز شاه ولی الله در ازالة الخفا در مقصد دوم

بل ظ

گفته و عن ابی ادریس عن ابی بن کعب انه کان یقرأ اذ جعل الذین کفروا فی قلوبهم الحمیة حمیة الجاهلیة ولو

حمیتم کما حموا لفسد المسجد الحرام فانزل الله سکینته علی رسوله فبلغ ذلک عمر فاشتد علیه فبعث الیه وهو

حمیتم

یهنأ ناقة له فدخل علیه فدعا ناسا من اصحابه فیهم زید بن ثابت فقال من یقرأ منکم سورة الفتح فقرأ زید

علی قراءتنا الیوم فغلظ له عمر فقال له ابی أ اتکلم فقال تکلم فقال لقد علمت انی ادخل علی النبی صلی الله علیه وسلم

ثم کنت صح

ویقرئنی وانتم بالباب فان احببت انی اقرأ الناس علی ما اقرئنی اقرأت والا لم اقرأ حرفا ما حییت قال بل اقرء

أنّی

الناس اخرجه الحاکم و نیز شاه ولی الله در قرة العینین گفته عن ابی ادریس عن ابی بن کعب انه کان یقرأ اذ جعل

الذین کفروا فی قلوبهم الحمیة حمیة الجاهلیة ولو حمیتم کما حموا لفسد المسجد الحرام فانزل الله سکینته

حمیتم

علی رسوله فبلغ ذلک عمر فاشتد علیه فبعث الیه وهو یهنأ ناقة له فدخل علیه فدعا ناسا من اصحابه فیهم

زید بن ثابت فقال من یقرأ منکم سورة الفتح فقرأ زید علی قراءتنا الیوم فغلظ له عمر رض فقال له ابی أ اتکلم

فقال تکلم فقال لقد علمت انی ادخل علی النبی ویقرئنی وانتم بالباب فان احببت ان اقرأ الناس علی ما اقرأنی

ثم کنت صح

اقرأت والا لم اقرأ حرفا ما حییت قال بل اقرأ الناس اخرجه الحاکم و از انجمله است خبر واقعه که در میان خلیفهٔ ثانی

و ابی بن کعب در باب آیه من الذین استحق علیهم الاولیان گذشته ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن ابی مجلز ان ابی بن کعب قرأ من الذین استحق علیهم الاولیان فقال عمر کذبت قال انت اکذب فقال رجل تکذب امیر المؤمنین قال انا اشد تعظیما لحق امیر المؤمنین منک ولکن کذبته فی تصدیق کتاب الله ولم اصدق امیر المؤمنین فی تکذیب کتاب الله فقال عمر صدق (عبد بن حمید و ابن جریر عد) و از انجمله است خبر واقعه که درمیان خلافت مآب و ابی بن کعب در باب آیه والسابقون الاولون من المهاجرین والانصار گذشته ملا علی متقی در کنز العمال گفته عن عمر بن عامر الانصاری ان عمر بن الخطاب قرأ والسابقون الاولون من المهاجرین والانصار الذین اتبعوهم باحسان فرفع الانصار ولم یلحق الواو فی الذین فقال له زید بن ثابت والذین اتبعوهم باحسان فقال عمر الذین اتبعوهم باحسان فقال زید امیر المؤمنین اعلم فقال عمر ایتونی بابی بن کعب فسأله عن ذلک فقال ابی والذین اتبعوهم باحسان فجعل کل واحد منهما یشیر الی انف صاحبه باصبعه فقال ابی والله اقرأنیها رسول الله صلی الله علیه وسلم وانت تتبع الخبط فقال عمر نعم اذن فنعم اذن فنعم اذن نتابع ابیا (ابو عبید فی فضائله و ابن جریر و ابن المنذر و ابن مردویه) و شاه ولی الله در جای دیگر از قرة العینین وقاحت را بمرتبهٔ قصوی رسانیده بعض موضوعات فاسده صناعین و مختلقات کاسدهٔ وضاعین را بزعم خود نظائر حدیث مدینة العلم گردانیده توضیح این اجمال آنکه شاه ولی الله در کتاب مذکور سوالی از جانب متصوفه زمان خود در باب افضلیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام حسب دلخواه خود باین عبارت نسج نموده سوال اگر گوئی که علم دو نوع ست علم بالله و علم باحکام الله و مطلوب در راه حق دو نوع ست وصول بذات حق و احکام اسباب معده وصول بحق و جلب ناس تدریجا بمرتبه وصول بحق و مانند آن و نوع اول افضل است از نوع ثانی و واسطه میان آنحضرت صلعم و امت او در نوع اول حضرت مرتضی ست بچند وجه یکی عالمان علم بالله و واصلان بذات حق سلاسل دارند که بعض از بعض آنرا اخذ کرده اند و همه این سلاسل متوجه اند بحضرت مرتضی چنانکه شجرات ایشان بران دلالت میکند نه بشیخین زیرا که هیچ سلسله از سلاسل صوفیه بشیخین عائد نمی شود دوم آنکه از حضرت مرتضی کلمات عجیبه از باب سلوک و معارف که دلالت میکند بر انتهای او درین باب روایت کرده شده است و صوفیه آن کلمات را بمنزلهٔ امثال سائره در مصنفات خود ذکر کرده اند و کرامات خارقه که صدور مثل آن بغیر تمکن تام در طریقهٔ صوفیه میسر نشود نقل نموده اند سیوم آنکه حضرت مرتضی الزق بود با آنحضرت صلی الله علیه وسلم نسبا و مصاهرة و صحبة و اذکی بود در فهم و ارغب بود در سلوک راه خدای تعالی و توجه آنحضرت صلعم

بجانب او منجر از همه بود و چون قابلیت تلمیذ و کوشش او با توجه شیخ و صحبت دائمهٔ او با کمال منزلت شیخ و تمام تاثیر توجه او جمع شود میباید که ارشاد و رشد بکمال خود برسد چهارم آنکه آنحضرت صلعم فرموده اند انا مدینة العلم و علی بابها و ظاهر ست که در علم ظاهر حضرت مرتضی با سائر صحابه هم عنان بود پس معلوم شد که بهان علم باطن ست کر باو حواله کرده شد پنجم آنکه اولاد حضرت مرتضی در هر زمان مصدر فیض باطن بوده اند و هر یکی از والد خود این راه را اخذ نموده است. والولد سر لابیه. انتهی و شاه ولی الله بعد ایراد این سوال مشتغل بجواب آن شده و چون این سوال مشتمل بر احتجاج بحدیث مدینة العلم هم بود لهذا در مقام جواب از آن گفته قوله انا مدینة العلم و علی بابها گوئیم این حدیث را نظائر ست خذوا ربع العلم عن هذه الحمیراء اقتدوا باللذین من بعدی ابی بکر و عمر رضیت لکم ما رضی ابن ام عبد و کمال مرتضی در علوم دینیه و تقدم او بر بسیاری از صحابه در ان باب اشهر ست از آنکه کسی انکار او بکند پس حمل و بر معنی که صاحب شبهه قصد کرده است متعین نیست انتهی و بر ارباب
یعنی صاحب سوال
تحقیق و امعان واضح و عیان ست که شاه ولی الله در وارد کردن این حدیث شریف در سوال نیز تدلیس و تلبیس را کار بند گردیده و در مقام جواب هم از آن بتدلیس و تعمیه گرویده اما صنیع شنیع شاه ولی الله در سوال متعلق باین حدیث شریف پس در کمال ظهور ست زیراکه اولاً در آن از جانب سائل ذکر نموده که جناب امیر المومنین علیه السلام در علم ظاهر با صحابه هم عنان بوده و این معنی باطل محض ست چه اعلمیت آنجناب در علم ظاهر علی الاطلاق از روی آیات و احادیث و بحسب اعترافات اکابر صحابه و تابعین واضح و ظاهر و لائح و باهر میباشد و حوال رجوع اصحاب بآنجناب و استغنای آنجناب از قاطبهٔ اصحاب اظهر من الشمس و ابین من الامس ست پس چنین بزرگوار را که سابق هر میدان و المستبد بالسبقة فی کل رهان ست در علم ظاهر با سائر صحابه هم عنان وانمودن آفتاب را بگل اندودن میماند و ثانیاً درین سوال از جانب مورد سوال حدیث مدینة العلم را بر علم باطن فرود آورده حالانکه قصر این حدیث شریف بر علم باطن از صوب صواب بسیار نازح و بعید و بغایت باطل و ناسدید ست و کلمات علمای اعلام و محققین فخام سنیه که متعلق بشرح این حدیث میباشد سراسر مبطل و موهن این معنی ست و از ملاحظهٔ آن بر هر عاقل بصیر واضح و مستنیر میشود که مفاد حدیث مدینة العلم اعلمیت مطلقه جناب امیر المومنین علیه السلام ست هم در علم باطن و هم در علم ظاهر کما هو المسلم عند لنا قد المناهر اما آنچه شاه ولی الله از تخدیع و تلمیع در مقام جواب ارتکاب نموده پس محتاج ببیان نیست چه اولاً ادعای این معنی که حدیث مدینة العلم را نظائر ست سراسر فاسد و بائر ست سابقاً بحمد الله تعالی از تصریحات اعاظم محققین اهل سنت دانستی که این حدیث شریف در خصائص جناب

امیرالمومنین علیہ السلام داخل ست و بالخصوص علامہ محمد بن اسمعیل بن صلاح الامیر الصنعانی درباب آن بعد بیان معانی آن چنین افادہ فرمودہ است واذا عرفت هذا عرفت انه قد خص الله الوصی علیه السلام بهذه الفضیلة العجیبة ونوّه شانه اذ جعله باب اشرف ما فی الکون وهو العلم وان منه یستمد ذلک من ارادہ ثم انه باب لاشرف العلوم وهی العلوم النبویة ثم لاجمع خلق الله علما وهو سید رسله صلی الله علیه وسلم وان هذا لشرف تتضاءل عنده کل شرف ویطاطئ راسه تعظیما لکل من سلف وخلف پس چگونہ میتوان گفت کہ این حدیث را باین ہمہ عظمت وفخامت نظائر خواہد بود وانہم برای اصحاب ان هذا لشیء عجاب ثانیاً ادعای این معنی کہ جملۂ رکیکہ خذوا ربع العلم عن هذه الحمیراء نظیر حدیث مدینۃ العلم ست فاسد وباطل بچند وجہ اول آنکہ حدیث مدینۃ العلم چنانچہ دانستی فریقین در روایت واخراج آن شریک میباشند وسلفاً عن خلف آنرا نقل واثبات مینمایند واین جملۂ رکیکہ از متفردات اہل سنت بلکہ از منقولات شاہ صاحب میباشد پس چگونہ عاقلی آنرا نظیر حدیث مدینۃ العلم خواہد دانست دوم آنکہ حدیث مدینۃ العلم کما عرفت سابقاً از جملۂ متواترات ست واین جملۂ منحولہ ہنوز سندی برای آن پیدا نمی شود پس چگونہ صاحب عقلی آنرا نظیر حدیث مدینۃ العلم خواہد انگاشت سوم آنکہ حدیث مدینۃ العلم از جملۂ احادیث صحیحہ صحاح اہل سنت میباشد وکبار محققین نص بر صحت آن نمودہ اند بخلاف این جملۂ مکذوبہ کہ در رسانید وجوامع علمای غیر ملتزمین صحت ہم اثری ازان بہم نمیرسد فضلا عن الصحاح فکیف یجتری ذو لب علی تسویة الحدیثین ویبدی بهذه التسویة الکاسدة لاجله الشنار والشین چہارم آنکہ حدیث مدینۃ العلم اسانید صحیحہ وحسنہ بسیار دارد وعلمای منقدین سنیہ طرق متکاثرہ واسانید متضافرہ آنرا بیان کردہ اند بخلاف این جملۂ مکذوبہ کہ در کتب موضوعات ہم سندی ولو مقدوح برای آن بہم نمیرسد پس چگونہ صاحب حیائی آنرا نظیر حدیث مدینۃ العلم خواہد گفت پنجم آنکہ حدیث مدینۃ العلم بالفاظہ در کتب معتبرہ واسفار معتمدۂ اہل سنت موجود ومسرود ست بخلاف این جملۂ رکیکہ کہ اصلا وجودی ندارد حتی در کتب موضوعات نشانی ازان باین الفاظ خاصہ نیست آری بتغییر بعض الفاظ مثل این جملہ را علمای محققین وکملای منقدین سنیہ در مقام قدح وجرح آن ذکر نمودہ اند وبکمال توضیح وتشریح ہتک ستر آن فرمودہ علامہ ابن قیم الجوزیہ در جواب سوال سائل هل یمکن معرفة الحدیث الموضوع بضابط من غیر ان ینظر فی سنده در ذکر امور کلیہ کہ بآن موضوع بودن حدیث شناختہ می شود علی ما نقل عنه گفته فصل ومنها ان یکون الحدیث باطلا فی نفسه فیدل بطلانه علی انه لیس من کلامه

علیہ السلام کحدیث المجرۃ التی فی السماء من عرق الافعاء التی تحت العرش وحدیث اذا غضب الرب انزل الوحی بالفارسیۃ واذا رضی انزلہ بالعربیۃ وحدیث ست خصال تورث النسیان سؤر الفار والقاء القمل فی النار والبول فی الماء الراکد ومضغ العلک واکل التفاح الحامض وحدیث الحجامۃ علی القفا تورث النسیان وحدیث یا حمیراء لا تغتسلی بالماء المشمس فانہ یورث البرص وکل حدیث فیہ یا حمیراء او ذکر الحمیراء فہو کذب مختلق وکذا یا حمیراء لا تاکلی الطین فانہ یورث کذا وکذا وحدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء وعلامہ ابن امیر الحاج در کتاب التقریر والتحبیر بعد ذکر حدیث نجوم گفتہ والثانی ای خذوا شطر دینکم عن الحمیراء معناہ انکو ستاخذون فلا یعارضان الاولین والحق انہما لا یعارضانہما اما الاول فلما قدمناہ واما الثانی فقد قال شیخنا الحافظ (یعنی ابن حجر العسقلانی ۱۲) لا اعرف لہ اسنادا ولا رأیتہ فی شیء من کتب الحدیث الا فی النہایۃ لابن الاثیر ذکرہ فی مادۃ ح م ر ولم یذکر من خرجہ ورأیتہ ایضا فی کتاب الفردوس لکن بغیر لفظہ ذکرہ من حدیث انس بغیر اسناد ایضا ولفظہ خذوا ثلث دینکم من بیت الحمیراء وبیّض لہ صاحب مسند الفردوس فلم یخرج لہ اسنادا وذکر الحافظ عماد الدین بن کثیر انہ سأل الحافظین المزی والذہبی عنہ فلم یعرفاہ اہ قال الشیخ سراج الدین بن الملقن وقال الحافظ جمال الدین المزی لم اقف لہ علی سند الی الآن وقال الذہبی ہو من الاحادیث الواہیۃ التی لا یعرف لہا اسناد بل قال تاج الدین السبکی وکان شیخنا الحافظ ابو الحجاج المزی یقول کل حدیث فیہ لفظ الحمیراء لا اصل لہ الا حدیثا واحدا فی النسائی فلا یحتاج الی ہذا التاویل وسخاوی در مقاصد حسنہ گفتہ حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء قال شیخنا (یعنی ابن حجر العسقلانی ۱۲) فی تخریج ابن الحاجب من املائہ لا اعرف لہ اسنادا ولا رأیتہ فی شیء من کتب الحدیث الا فی النہایۃ لابن الاثیر ذکرہ فی مادۃ ح م ر ولم یذکر من خرجہ ورأیتہ ایضا فی کتاب الفردوس لکن بغیر لفظہ وذکرہ من حدیث انس بغیر اسناد ایضا ولفظہ خذوا ثلث دینکم من بیت الحمیراء وبیّض لہ صاحب مسند الفردوس فلم یخرج لہ اسنادا وذکر الحافظ عماد الدین بن کثیر انہ سأل الحافظین المزی والذہبی عنہ فلم یعرفاہ وسیوطی در رسالہ درر منتثرہ گفتہ حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء لم اقف علیہ وقال الحافظ عماد الدین بن کثیر فی تخریج احادیث مختصر ابن الحاجب ہو حدیث غریب جدا بل ہو حدیث منکر سألت عنہ شیخنا الحافظ ابا الحجاج المزی فلم یعرفہ قال ولم اقف لہ علی سند الی الآن وقال شیخنا الذہبی ہو من الاحادیث الواہیۃ التی لا یعرف لہا اسناد انتہی لکن فی الفردوس من حدیث انس خذوا ثلث دینکم من بیت عائشۃ ولم یذکر لہ

بیّض

اسناداً و عبد الرحمن بن علی الشیبانی المعروف بالدیبع الزبیدی در کتاب تمییز الطیب من الخبیث مما یدور علی السنة الناس من الحدیث گفته حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیرا یعنی عائشة رضی الله عنها قال ابن حجر لا اعرف له اسناداً ولا رأیته فی شیء من کتب الحدیث الا فی النهایة لابن الاثیر ولم یذکر من خرجه و ذکر الحافظ عماد الدین بن کثیر انه سأل المزی والذهبی عنه فلم یعرفاه و محمد طاهر فتنی در تذکرة الموضوعات نقلا عن المقاصد گفته خذوا شطر دینکم عن الحمیراء قال شیخنا لا اعرف له اسناداً ولا رأیته فی شیء من الکتب الا فی نهایة ابن الاثیر ولا فی الفردوس بغیر اسناد و لفظه خذوا ثلث دینکم من بیت الحمیراء و سئل المزی والذهبی فلم یعرفاه و ملا علی قاری در رسالهٔ موضوعات صغری گفته حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء لا یعرف له اصل و نیز ملا علی قاری در رسالهٔ موضوعات کبری گفته حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء وهی عائشة و تصغیر الحمراء بمعنی البیضاء علی ما فی النهایة والشطر النصف قال العسقلانی لا اعرف له اسناداً ولا رأیته فی شیء من کتب الحدیث الا فی النهایة لابن الاثیر ولم یذکر من خرجه و ذکر الحافظ عماد الدین ابن کثیر انه سأل المزی والذهبی فلم یعرفاه و ذکره فی الفردوس بغیر اسناد و بغیر هذا اللفظ و لفظه خذوا ثلث دینکم من بیت الحمیراء و بیض له صاحب مسند الفردوس ولم یخرج له اسناداً و کذا ذکره السخاوی قال السیوطی لم اقف علیه و قال الحافظ عماد الدین بن کثیر فی تخریج احادیث مختصر ابن الحاجب غریب جداً بل هو حدیث منکر سألت عنه شیخنا الحافظ المزی فلم یعرفه و قال لم اقف له علی سند الی الآن و قال شیخنا الذهبی هو من الاحادیث الواهیة التی لا یعرف له اسناد انتهی لکن فی الفردوس من حدیث انس خذوا ثلث دینکم من بیت عائشة ولم یذکر له اسناداً قلت لکن معناه صحیح فان عندها من شطر الدین استناداً یقتضی اعتماداً و قد اشتهر ایضاً حدیث کلمینی یا حمیراً لکن لیس له اصل عند العلماء و نیز ملا علی قاری در مرقاة شرح مشکوة گفته و اما حدیث خذوا شطر دینکم عن الحمیراء یعنی عائشة فقال الحافظ ابن حجر العسقلانی لا اعرف له اسناداً ولا رأیته فی شیء من کتب الحدیث الا فی النهایة لابن الاثیر ولم یذکر من خرجه و ذکر الحافظ عماد الدین بن کثیر انه سأل المزی والذهبی عنه فلم یعرفاه و قال السخاوی ذکره فی الفردوس بغیر اسناد و بغیر هذا اللفظ و لفظه خذوا ثلث دینکم من بیت الحمیراء و بیض له صاحب مسند الفردوس ولم یخرج له اسناداً و قال السیوطی لم اقف علیه و ملا نظام الدین سهالوی در صبح صادق شرح منار بمقام رد مذهب کسانیکه بر حجیت اجماع شیخین بحدیث اقتدوا بالذین من بعدی و بر حجیت اجماع خلفاء اربعه بحدیث علیکم بسنتی و سنة الخلفاء الراشدین المهدیین

شطر من الدین استناداً ... رأیته

احتجاج كرده اند گفته واجيب ايضا بانهما عارضتان بقوله اصحابی كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم وقوله خذوا
شطر دينكم عن الحميراء فتقاعدا لاحتجاج واجيب بان الحديث الاول وان روی عن المعتبرات لم يعرف
قال ابن حزم فی رسالته الكبری مكذوب موضوع باطل وبه قال احمد والبزار واما الحديث الثانی فهو ايضا
لم يعرف كما عن المزی والذهبی وغيرهما وقال الذهبی هو من الاحاديث الواهية التی لا يعرف لها اسناد و
قال السبكی والحافظ ابو الحجاج كل حديث فيه لفظ الحميراء لا اصل له الا حديثا واحدا فی النساء هكذا فی بعض
النسائی
شروح التحرير ومولوی عبد العلی بن نظام الدين سهالوی در فواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت گفته واما المعارضة
باصحابی كالنجوم فبايهم اقتديتم اهتديتم رواه ابن عدی وابن عبد البر وخذوا شطر دينكم عن الحميراء
ای ام المومنين عائشة الصديقة كما فی المختصر فتدفع بانهما ضعيفان لا يصلحان للعمل فضلا عن معارضة
الصحاح اما الحديث الاول فلم يعرف قال ابن حزم فی رسالته الكبری مكذوب موضوع باطل وبه قال احمد
والبزار واما الحديث الثانی فقال الذهبی هو من الاحاديث الواهية التی لا يعرف لها اسناد وقال السبكی والحافظ
ابو الحجاج كل حديث فيه لفظ الحميراء لا اصل له الا حديث واحد فی النسائی كذا فی التيسير وعلامه شوكانی
در فوائد مجموعه فی الاحاديث الموضوعه گفته حديث خذوا شطر دينكم من الحميراء قال ابن حجر لا اعرف له
اسنادا ولا رأيته فی شیء من كتب الحديث الا فی نهاية ابن الاثير ولا فی الفردوس بغير اسناد وسئل المزی و
الذهبی فلم يعرفاه كذا فی المقاصد وعبد الحق بن فضل الله المحمدی الهندی در تذكرة الموضوعات گفته خذوا
شطر دينكم عن الحميراء لا اسناد له وهو واه ونيز عبد الحق محمدی در زبدة المقاصد فی تجريد الزوائد گفته خذوا
شطر دينكم عن الحميراء لا يعرف وهرگاه برين عبارات مطلع شدی بر تو واضح گرديد كه افاكين اغمار وصناعين
محتال ودجالين در تخرص وافتعال اين كذب باطل ومحال رنگها ريخته اند بعضی زيشان درين كذب بجبين حكم اخذ شطر
دين از حميرا وضع نموده اند وبعضی امر اخذ ثلث دين از بيت عائشه تخرص كرده ليكن شاه ولی الله بكمال مطلت
ساختن اين افك بالعنوان مذكور ساخته كه دران حكم اخذ ربع دين واقع شده پس قطع نظر از تبيين وقاحت شاه
ولی الله در تمسك باين كذب مستهجن ظاهر وعيان شد كه شاه صاحب در ذكر آن تصرفی عجيب وغريب نموده اند
كه تا حال احدی از صناعين ووضاعين مرتكب آن نشده بود وهذا مما يدل علی كمال صفاقته وجلاعته
والله يجزی اهل الكذب والفند بشناعته وفظاعته ششم آنكه قطع نظر از ثبوت فساد وبطلان اين كذب
ظاهر الهوان وعدم تقابل آن با حديث مدينة العلم بوجوه سابقه اين ز ور معنی هم نظير حديث مدينة العلم نميتواند شد

زیرا که حدیث مدینة العلم بلا ریب وشک دلالت دارد بر آنکه جناب امیر المؤمنین علیه السلام عالم تمامی علوم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بوده وبحمد الله تصریحات علمای اعلام وافادات محققین فخام سنیه که شاهد برین مطلوب است در ما سبق بتفصیل مذکور شده بخلاف این کذب وزور که شاه صاحب احتجاج بآن نموده اند چه مفاد آن بیش ازین نیست که ربع علم دین نزد حمیرا موجود میباشد پس بعد ظهور چنین تفاوت بعید چگونه این کذب واضح الشنار را نظیر حدیث مدینة العلم قرار دادن کار عاقل خواهد بود هفتم آنکه نزد هر ناظر بصیر بلا رد ونکیر اقل مدلول حدیث مدینة العلم آنست که جناب امیر المؤمنین علیه السلام چنان عالم کامل بود که احتیاجی بغیر نداشت بلکه بلحاظ امر صریح فمن اراد العلم فلیأت الباب دیگران محتاج آنجناب بودند بخلاف این کذب وزور که بعد الفرض والتسلیم دلالت واضحه برین مطلب دارد که عائشه چون ربع دین را داشت وسه ربع دین نزد دیگران بود لهذا امی بایست که خود عائشه از ایشان اخذ آن سه ربع نماید وهرگاه درمیان مدلول حدیث مدینة العلم ومفاد این کذب مهین چنین تفرقه واضحه باشد هرگز ذی عقلی اقدام بر تسویه آن با حدیث مدینة العلم نخواهد کرد هشتم آنکه حدیث مدینة العلم چنانچه در ما سبق دانستی دلیل اعلمیت مطلقه آنجناب از سائر اصحاب ست وبعون الله این مطلب چنان واضح ست که بلا تحرج وتاثم علمای متقدمین وکملای محققین سنیه لب باعتراف آن کشوده اند وخود فتح باب مقصود درین مطلوب محمود نموده بخلاف این کذب وزور که احدی از متهوکین ومتنطعین آنرا دلیل اعلمیت عائشه ندانسته ومفاد آن اصلا اساسی باین مقصد خطیر ندارد پس بحیرتم که چگونه شاه صاحب این کذب مفضوح را نظیر حدیث مدینة العلم وا نموده طریق مباهته صریحه می پیمایند واعراض خود از صوب صواب بسوی خطای واضح التباب برملا می نمایند نهم آنکه حدیث مدینة العلم کما دریت سابقا دلیل اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از تمامی انبیا ومرسلین ماعدا خاتم النبیین علیه وآله وعلیهم صلوات الله رب العالمین میباشد بخلاف این کذب وزور که بعد تسلیم هم مفاد آن بگرد کاروان این مطلب عظیم هم نمیرسد پس چگونه بعد درک این معنی احدی از اهل ایمان اقدام بر تسویه آن بحدیث مدینة العلم خواهد نمود دهم آنکه حدیث مدینة العلم کما عرفت فیما مضی دلالت دارد بر آنکه علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام از علم ملائکه وعلوم لوح وقلم هم بالاتر میباشد پس بعد تنبیه بر مطلب آیا از صاحب حواس سلیمه امید میتوان کرد که این کذب وزور را که شاه صاحب بآن احتجاج می فرمایند نظیر حدیث مدینة العلم قرار دهد کلا والله یازدهم آنکه حدیث مدینة العلم کما مضی سابقا دلالت بر عصمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام دارد وعلمای اهل سنت خود باین مطلب اعتراف نموده اند بخلاف این کذب وزور که اصلا دلالتی برین مقصد عظیم ندارد

واحدی از متجاسرین خاسرین هم اقدام بران نمی تواند کرد پس چگونه شاه صاحب را جائز شد که این افک سخیف را
نظیر چنین حدیث شریف گردانند و عقل و دیانت خود را نزد همگنان بمنصهٔ شهود رسانند و از دهم آنکه حدیث
مدینة العلم کما دریت فیما مضی دلیل صریح و برهان صحیح انحصار علوم جناب رسالت مآب در ذات والا صفات جناب
امیر المومنین علیه السلام میباشد و بحمد الله تعالی اعترافات علمای اهل سنت متعلق باین مضمون هدایت مشحون و سابق
سمت ذکر یافته بخلاف این کذب و زور مطرود و مدحور که هرگز ایمای هم ازین مطلب بزرگ و مقصد سترگ در آن نیست
بلکه مضمون خرافت مشحون آن صراحةً منافی انحصار است کما لا یخفی علی اولی الابصار پس چگونه احدی از ارباب البصیرت
آنرا نظیر حدیث مدینة العلم خواهد انگاشت و دیده و دانسته خاک در دیدهٔ حق و صواب خواهد انباشت ثالثاً دعوی
این معنی که خبر اقتدوا باللذین من بعدی ابی بکر و عمر نظیر حدیث مدینة العلم میباشد از اقبح دعاوی فاسده و اشنع
اقاویل کاسده است چه سابقاً در مجلد حدیث طیر بحمد الله المنان بطلان و هوان این کذب مصنوع و افک
موضوع بکمال تصریح و تشریح مبین و مبرهن شده و عنقریب در رد کلام سابق شاه ولی الله حسب افادهٔ ابن حزم
سقوط و فساد آن نزد اهل اعتبار و انتقاد واضح و آشکار گردیده پس چگونه احدی از عقلا آنرا نظیر حدیث
مدینة العلم خواهد انگاشت و قطع نظر از بطلان سند و اسناد این باطل و محال با حدیث مدینة العلم سنداً و لفظاً و متناً
و معنی نیز مماثلت و مشاکلت آن با حدیث مدینة العلم درست نمی شود و اکثر وجوه عدیده و براهین سدیده که در
رد تنظیر و تسویه خذوا ربع العلم عن هذه الحمیراء عما قریب بیان نموده ایم بتغییر یسیر در رد این حدیث مفتعل
و خبر منتحل جاری میشود فلا تکن من الذاهلین و نعوذ بالله ان نکون من الجاهلین رابعاً ادعای این معنی که حدیث
رضیت لکم ما رضی ابن ام عبد نظیر حدیث مدینة العلم است سراسر فاسد و باطل و از حلیهٔ صحت و سداد عاری
و عاطل می باشد و فی الحقیقة ازین حدیث تا حدیث مدینة العلم تفاوت از زمین تا آسمان است و بسیاری از
وجوه عدم مماثلت و نفی مشاکلت آن با حدیث مدینة العلم بر ناظر تقریرات شافیه سابقه واضح و عیان است
سبحان الله حدیثی که نزد ناظر بصیر و ممعن خبیر بهیچ وجه مقارب و مدانی حدیث مدینة العلم نیست فضلا عن ان یکون
نداً مماثلاً شاه صاحب آنرا از راه مباهتت و عناد و مکابرت و لداد بلا تردد نظیر حدیث مدینة العلم میگردانند
و باین تنظیر جالب التشویر جور و اعتساف خود را بمنصهٔ شهود میرسانند حالانکه این حدیث بر فرض ثبوتش چنان
محدود المراد واقع شده که اصلا دلالت بر عالم بودن ابن مسعود هم ندارد چه جای آنکه ابن مسعود را در علم بمقابلهٔ
باب مدینة العلم آرد بلکه اگر شان صدورش را نیک بنگری دلالت آن جز برین نیست که جناب رسالت مآب

شان ورود حدیث رضیت لکم ما رضی لکم ابن ام عبد

صلی الله علیه وآله الاطیاب برای مخاطبین اصحاب انچه مرضی خدا و رسول و باشد پسند نموده توضیح این اجمال آنکه
ابوعبدالله الحاکم در کتاب المستدرک علی الصحیحین گفته اخبرنا ابوالفضل الحسن بن یعقوب بن یوسف العدل
ثنا محمد بن عبدالوهاب العبدی انبأنا جعفر بن عون انبأنا المسعودی عن جعفر بن عمرو بن حریث عن ابیه
قال قال النبی صلی الله علیه وسلم لعبدالله بن مسعود اقرأ قال اقرأ وعلیك انزل قال انی احب ان اسمعه من
غیری قال فافتتح سورة النساء حتی بلغ فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنا بك علی هؤلاء شهیدا
فاستعبر رسول الله صلی الله علیه وسلم وکف عبدالله فقال له رسول الله صلی الله علیه وسلم تکلم فحمد الله
فی اول کلامه واثنی علی الله وصلی علی النبی صلی الله علیه وسلم وشهد شهادة الحق وقال رضینا بالله ربا و
بالاسلام دینا ورضیت لکم ما رضی الله ورسوله فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم رضیت لکم ما رضی لکم
ابن ام عبد هذا حدیث صحیح الاسناد ولم یخرجاه ازین روایت ظاهرست که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله
وسلم روزی بعبدالله بن مسعود حکم فرمود که چیزی از قرآن بخواند عبدالله بن مسعود در مقام عذر عرض نمود که آیا
مناسب ست که من قرآن بر تو بخوانم حالانکه قرآن بر جناب تو نازل شده آنحضرت در مقام بیان مصلحت این حکم
ارشاد فرمودند که من میخواهم که قرآن را از غیر خود بشنوم پس ابن مسعود قرائت سورهٔ نساء شروع کرد تا اینکه رسید بقول
خداوند عالم فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنا بك علی هؤلاء شهیدا باستماع این کلام عبرت انضمام
چشم مبارک آنحضرت اشک آلود گردید و عبدالله بن مسعود از مشاهدهٔ این حال از قرائت باز ماند آنحضرت باو ارشاد
فرمودند که کلام بکن و مقصود آن جناب کلام کردن بر نهج خطابت بود امتثالا للامر ابن مسعود زبان بحمد و ثنای آلهی
کشاد و درود بر آنجناب فرستاد و شهادت حق بداد و گفت رضینا بالله ربا وبالاسلام دینا ورضیت لکم ما رضی الله
ورسوله یعنی راضی شدیم ما بخدا از روی پروردگار و باسلام از روی دین و پسند کردم برای شما انچه خدا و رسول او
پسند کند چون این کلام ابن مسعود صحیح و مشتمل نصیحت بود آنحضرت نیز در مقام تائید آن ارشاد فرمودند رضیت لکم
ما رضی لکم ابن ام عبد یعنی پسند کردم برای شما انچه پسند کرد برای شما ابن ام عبد یعنی پسندیدهٔ خدا و رسول را که
ابن مسعود برای شما پسندیده من هم پسند میکنم پس کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکار گردید که مراد از قول
آنجناب رضیت لکم ما رضی لکم ابن ام عبد همین ست که رضیت لکم ما رضی الله ورسوله یعنی پسند کردم برای
شما انچه پسند کرد خدا و رسول بالجمله این روایت شان صدور این کلام را بنهایت ظهور واضح میگرداند و باثبات
میرساند که همین قول عبدالله بن مسعود رضیت لکم ما رضی الله ورسوله مرضی آنجناب بود نه آنکه هرانچه ابن مسعود

در زمان آینده برای مخاطبین پسند کند مرضی رسول صلی الله علیه وآله وسلم بوده باشد و هرگاه برین تحقیق انیق مطلع شدی بطلان و هوان تنظیر و تمثیل شاه ولی الله و نهایت شناعت و فظاعت زعم او در تسویه این حدیث با حدیث مدینة العلم ظاهر و باهر گردید و بنای تسویل و تلمیع و تضلیل و تخدیع شاه ولی الله بآب رسید خامسا آنچه شاه ولی الله در آخر این کلام گفته و کمال مرتضی در علوم دینیه و تقدم او بر بسیاری از صحابه دران باب اشهرست از انکه کسی انکار او بکند انتهی پس مشتمل بر تخدیع غریب و تلمیع عجیب ست زیرا که دلالت حدیث مدینة العلم بر تقدم جناب امیر المؤمنین علیه السلام در علوم بر اولین و آخرین حتی الانبیاء والمرسلین والملائکة المقربین و اثبات آن اعلمیت مطلقه آنجناب را از سائر خلق الله سوی اخیه وصنوه سلام الله علیه وآله الطاهرین چنان امر متحتم و متحقق ست که بهیچ عنوان شک و ریب را دران مدخلی نیست کما مر مرارا و بحمد الله تعالی این معنی از افادات خود اهل سنت کالشمس فی رابعة النهار واضح و آشکارست پس ازین همه غض بصر و صرف نظر کردن و تقدم آنجناب را در علوم دینیه بر بسیاری از صحابه مقصور نمودن بالبداهة حق پوشی صریح و باطل کوشی فضیح ست اما آنچه شاه ولی الله درین باب کلام خود گفته که پس حمل و معنی که صاحب شبهه قصد کرده است متعین نیست انتهی پس سخافتش بر ظاهر زیرا که تقریر شبهه و تقریر جواب هر دو از افادات بدیعه خود شاه صاحب میباشد و بمفاد خود کوزه و خود کوزه گر و خود گل کوزه همه آن از نتائج طبع شریف ایشان ست پس خود شان صاحب شبهه و خود صاحب جواب میباشند آری بتفصیل جمیل دانستی که در هر دو مقام متعلق باین حدیث متین النظام مصدر تلبیس و مظهر تدلیس شده اند و بر متامل خبیر و ناقد بصیر نیکو هویدا اند که اگرچه حمل حدیث مدینة العلم بر علم باطن چنانکه شاه صاحب در تقریر سوال ظاهر فرموده اند باطل محض ست و حمل آن بر جمله علوم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم که دران علم ظاهر و باطن هر دو مندرج میباشد لازم و متعین ست کما ثبت من افادات اکابر السنیة فیما سبق لیکن آنچه شاه صاحب در تقریر جواب از حدیث مدینة العلم درینجا انسج فرموده اند هرگز دافع شبهه مذکوره فی السوال نیست و هیچ وجه الانحاء سبب گلوخلاصی شان از خناق اشکال و اعضال نمی شود و آنچه بمصداق الغریق یتشبث بکل حشیش از مفتریات اسلاف خود در حق عائشه و شیخین و ابن مسعود ایراد نموده دست تمسک بآن زده اند کاری نمی کشاید و روی مقصود نمی نماید و حق حقیق همان ست که این حدیث شریف دلیل اعلمیت مطلقه جناب امیر المؤمنین علیه السلام میباشد و باثبات تقدم آنجناب بر سائر خلق الله در جمیع علوم حقه خاک مذلت بر رؤس اعدای آنجناب می پاشد و قمر الدین اورنگ آبادی که از کمال تنطع می خواهد کلام متکلمین را با شطح متصوفین خلط نماید و باین تخلیط

تقبیح و تمزیج تفضیح طریق تسخیر قلوب عوام بپایه طرز تقریری در باب حدیث مدینة العلم نموده و تحریر کلمات عجیبه و
تسطیر جملات غریبه قلم خود را فرسوده چنانچه در نور الکریمتین در ذکر بیت نبوت گفته و حدیث انا مدینة العلم
وعلی بابها و سدوا کل خوخة لا خوخة ابی بکر و سدوا کل خوخة الا باب علی اشارت بکلیه این بیت و بابواب
این بیت است لکن اضافت باب بسوی علی کرم الله وجهه بیانیه تواند بود که علی خود باب ست چنانچه عمر رضی الله
عنه خود باب بود در حدیث حذیفه رضی الله عنه و در حدیث انا مدینة العلم اشارت ست بآنکه متاع بیت النبوة
آنچه بود همین علم بود و اجناس و نقود همه آنجا معدوم و مفقود و همین عدم و فقدان نقود و اجناس حقیقت
بی حقیقت فقر و افلاس ست لهذا فرمودند ان الانبیاء لم یورثوا دینارا ولا درهما انما ورثوا العلم فمن اخذه اخذ
بحظ وافر اهل این بیت از نقد و جنس آن که همین علم و فقر ست بقدر قوت وراثت و قرب قرابت حظی میگیرند و این
توارث بطنا بعد بطن و نسلا بعد نسل الی ماشاء الله جاری ست اما کسی که معارف و علوم از خانه دیگری دزدید
می برد پس دست او را که کنایت از دستگاه تحصیل و اخذ از اصل ست قاضی قضا می برد فقیر حسب حال زمره
بیت النبوة بیتی دارد ~ تا وارث علم و فقر شد محروم میراث نبی + یکتا از ان حظ زنان مرد و مردان شد نصیب
انتهی و بر ناظر بصیر و متتبع خبیر سخافت و هوان و رکاکت و بطلان این کلام موهون النظام واضح و
عیان ست بچند وجه اول آنکه اورنگ آبادی درین کلام ادعا نموده که حدیث مدینة العلم اشارت ست
بکلیت بیت نبوت حالانکه این اشارت اگر درست شود بنا بر مذاق او لازم می آید که آنجناب خود بیت کلی نبوت
باشد و اهل بیت نبوت نباشد و این معنی علاوه بر آنکه منافی مطلوب وست هیچ متدینی قائل بآن نمی تواند شد
زیرا که بودن جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم از اهل بیت نبوت متفق علیه اهل اسلام ست دوم بر هر عاقل
واضح و ظاهر ست که اگر نبوت ممثل به بیت شود بلا ریب جناب رسالت مآب و آل اطیاب آنجناب صلوات الله
علیهم اجمعین اهل آن بیت خواهند بود سوم آنکه اورنگ آبادی درین کلام ادعا نموده که حدیث مدینة العلم
اشارت ست بابواب بیت نبوت حالانکه حدیث مدینة العلم بدون ایما و اشاره بتصریح صریح صرف جناب امیر المؤمنین
علیه السلام را باب مدینه علم قرار میدهد و بس و در ما سبق دانستی که ادعای تعدد ابواب مدینه علم و قرار دادن
ابواب متعدده از اصحاب باطل محض و نقش بر آب ست و اگر ابواب متعدده این مدینه فرض کرده آید آن ابواب
جز نفوس قدسیه ائمه اثنی عشر سلام الله علیهم که در کثرت نشان وحدت دارند نخواهند بود سوم آنکه اورنگ آبادی
درین کلام خرافت انضمام حدیث موضوع سدوا کل خوخة لا خوخة ابی بکر را ذکر نموده حالانکه این حدیث بلاشک

وارتیاب از موضوعات نواصب اقتباس ست واین گروه سراپا شناعت از درِ کمال صفاقت و رقاعت آنرا
بمقابلهٔ حدیث سد ابواب که در فضل جناب ابوتراب علیه سلام الملک الوهاب وارد شده وضع نموده راه معارضهٔ
حق با باطل پیموده اند وهرچند بطلان حدیث خوخهٔ ابی بکر بوجوه عدیده بر هر عاقل بصیر واضح و مستنیر ست لیکن
حقیر برای مزید تشویر و تعییر ارباب غرور سند این کذب عاری از صحیح بخاری نقل نموده کلام بران مینمایم و هتک
ستر این افک مبین الاختلاف نموده بهجت اهل انصاف می افزایم پس باید دانست که بخاری در صحیح سقیم خود
در باب الخوخة والممر فی المسجد گفته حدثنا عبد الله بن محمد الجعفی قال حدثنا وهب بن جریر قال حدثنا ابی
قال سمعت یعلی بن حکیم عن عکرمة عن ابن عباس قال خرج رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مرضه
الذی مات فیه عاصبا راسه بخرقة فقعد علی المنبر فحمد الله واثنی علیه ثم قال انه لیس من الناس احد امنّ
علی فی نفسه وماله من ابی بکر بن ابی قحافة ولو کنت متخذا من الناس خلیلا لاتخذت ابا بکر خلیلا ولکن
خلة الاسلام افضل سدّوا عنی کل خوخة فی هذا المسجد غیر خوخة ابی بکر ونیز بخاری در صحیح خود در باب
هجرة النبی صلی الله علیه وسلم واصحابه الی المدینة گفته حدثنا اسمعیل بن عبد الله قال حدثنی مالک عن ابی النضر
مولی عمر بن عبید الله عن عبید یعنی ابن حنین عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله
علیه وسلم جلس علی المنبر فقال ان عبدا خیره الله بین ان یؤتیه من زهرة الدنیا ما شاء وبین
ما عنده فاختار ما عنده فبکی ابو بکر وقال فدیناک بآبائنا وامهاتنا فعجبنا له وقال الناس انظروا
الی هذا الشیخ یخبر رسول الله صلی الله علیه وسلم عن عبد خیّره الله بین ان یؤتیه من زهرة الدنیا وبین ما
عنده وهو یقول فدیناک بآبائنا وامهاتنا فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم هو المخیّر وکان ابو بکر هو
اعلمنا به وقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان من آمنِ الناس علی فی صحبته وماله ابا بکر ولو کنت متخذا
خلیلا من امتی لاتخذت ابا بکر الا خلة الاسلام لا یبقین فی المسجد خوخة الا خوخة ابی بکر وبکمال ظهور ظاهرست
که رجال این هر دو سند بمثالب واضحه مقدوح و بمعائب لائحه مجروح میباشند در سند اول جریر بن حازم واقع شده
وحالتش چنان ست که علاوه بر دیگران خود بخاری قدح در او نموده ذهبی در مغنی گفته جریر بن حازم ثقة امام
تغیر قبل موته فحجبه ابنه وهب فما حدث حتی مات قال ابن معین هو فی قتادة ضعیف وقال البخاری ربما یهم
ونیز ذهبی در میزان بترجمه جریر بن حازم گفته وقال یحیی القطان کان جریر یقول فی حدیث الضبع عن جابر عن
عمر ثم جعله بعد عن جابر ان رسول الله صلی الله علیه وسلم سئل عن الضبع فقال هی من الصید وجعل

قدح صحیح بخاری
فضائل ابی بکر
قدح جریر
بن حازم

فیها اذا اصابها المحرم کبشا تابعه ابن جریج عن عبد الله وفی الجملة لجریر عن قتادة احادیث منکرة وقال
عبد الله بن احمد سألت یحیی عن جریر بن حازم فقال لیس به بأس فقلت انه یحدث عن قتادة عن
انس بمناکیر فقال هو عن قتادة ضعیف ونیز ذهبی در میزان بترجمهٔ او گفته وقال البخاری ربما یهم فی الشیء
وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته وقال عبد الله بن احمد سألت ابن معین عنه فقال
لیس به بأس فقلت انه یحدث عن قتادة عن انس احادیث مناکیر فقال لیس بشیء هو عن قتادة
ضعیف ونیز در تهذیب گفته وقال ابن عدی وقد حدث عنه ایوب السختیانی واللیث بن سعد وله
احادیث کثیرة عن مشائخه وهو مستقیم الحدیث صالح فیه الا روایته عن قتادة فانه یروی عنه
اشیاء لا یرویها غیره ونیز در تهذیب گفته وقال مهنا عن احمد جریر کثیر الغلط وقال ابن حبان فی الثقات
کان یخطئ لان اکثر ما کان یحدث من حفظه ونیز در تهذیب گفته وقال الساجی صدوق حدث باحادیث
وهم فیها وهی مقلوبة حدثنی حسین عن الاثرم قال قال احمد جریر بن حازم حدث بالوهم بمصر لم
یکن یحفظ وحدثنی عبد الله بن خراش ثنا صالح عن علی بن المدینی قلت لیحیی بن سعید ابو الاشهب
احب الیک ام جریر بن حازم قال ما اقربهما ولکن کان جریر اکبرهما وکان یهم فی الشیء وکان یقول فی
حدیث الضبع عن جابر عن عمر ثم صیره عن جابر عن النبی صلی الله علیه وسلم قال وحدثت عن عبد الله
بن احمد حدثنی ابی عن عفان قال زار ابو جزی نصر بن طریف الی جریر یشفع لانسان یحدثه فقال
جریر حدثنا قتادة عن انس قال کانت قبیعة سیف رسول الله صلی الله علیه وسلم من فضة فقال
ابو جزی ما حدثناه قتادة الا عن سعید بن ابی الحسن قال ابی القول قول ابی جزی واخطأ جریر ونیز در
تهذیب گفته وقال الحسن بن علی الحلوانی ثنا عفان ثنا جریر بن حازم سمعت ابا فروة یقول حدثنی
جار لک نخاصم الی شریح قال عفان فحدثنی غیر واحد عن الاغصف قال سألت جریرا عن حدیث
ابی فروة هذا فقال حدثنیه الحسن بن عمارة وذکره العقیلی من طریق عفان قال اجتمع جریر بن حازم
وحماد بن زید فجعل جریر یقول سمعت محمدا یقول سمعت شریحا یقول فقال له حماد یا ابا النضر
محمد عن شریح وقال المیمونی عن احمد کان حدیثه عن قتادة غیر حدیث الناس یوقف اشیاء ویسند
اشیاء ثم اثنی علیه وقال صالح صاحب سنة وفضل وقال الازدی جریر صدوق خرج عنه بمصر احادیث
مقلوبة ولم یکن بالحافظ حمل رشدین وغیره عنه مناکیر ونیز در تهذیب گفته ونسبه یحیی الحمانی الی التدلیس

ونیز ابن حجر عسقلانی در طبقات المدلسین گفته جریر بن حازم الازدی احد الثقات وصفه بالتدلیس یحیی الحمانی
فی حدیثه عن ابی حازم عن سهل بن سعد فی صفة صلوة النبی صلی الله علیه وسلم ونیز درین سند عکرمه
خارجی کذاب واقع شده وقوادح موحشه ومطاعن مدهشه او بالاتر ازان ست که استقصای آن کرده شود
شطری ازان در مجلد آیه انما ولیکم الله بتفصیل مبین شده و درینجا بعضی ازان باجمال مذکور میشود محمد بن سعد بن
منیع الزهری المعروف بکاتب الواقدی در طبقات بترجمه عکرمه گفته اخبرنا اسماعیل بن ابراهیم عن ایوب قال
نبئت عن سعید بن جبیر انه قال لو کف عنهم عکرمة من حدیثه لشدت الیه المطایا ونیز در طبقات
بترجمه عکرمه گفته اخبرنا سلیمان بن حرب قال ثنا حماد بن زید عن ایوب قال قال عکرمة أرأیت هؤلاء الذین
یکذبونی من خلفی افلا یکذبونی فی وجهی فاذا کذبونی فی وجهی فقد والله کذبونی اخبرنا سلیمان بن حرب
قال ثنا حماد بن زید قال قال رجل لایوب یا ابا بکر عکرمة کان یتهم قال فسکت ثم قال اما انا فانی لم
اکن اتهمه ونیز در طبقات بترجمه عکرمه گفته اخبرنا عفان بن مسلم قال ثنا حماد بن زید قال ثنا ایوب عن
ابراهیم بن میسرة عن طاوس قال لو ان مولی ابن عباس هذا اتقی الله وکف من حدیثه لشدت الیه
المطایا ونیز در طبقات بترجمه عکرمه گفته اخبرنا شبابة بن سوار قال اخبرنی ابو الطیب موسی بن یسار قال
رایت عکرمة جائیا من سمرقند وهو علی حمار تحته جوالقان او خرجان فیهما حریر اجازه بذلک عامل سمرقند
ومعه غلام قال وسمعت عکرمة بسمرقند وقیل له ما جاء بک الی هذه البلاد قال الحاجة اخبرنا
شبابة بن سوار قال نا شعبة عن عمران بن حدیر قال رایت عکرمة وعمامته متخرقة فقلت الا اعطیک عمامتی
فقال انا لا نقبل الا من الامراء اخبرنا عبد الوهاب بن عطاء العجلی قال نا عمران بن حدیر قال انطلقت
انا ورجل الی عکرمة فرأینا علیه عمامة متشققة فقال له صاحبی ما هذه العمامة ان عندنا عمائم فقال
عکرمة انا لا نأخذ من الناس شیئا انما نأخذ من الامراء قلت بل الانسان علی نفسه بصیرة فسکت قلت
ان الحسن قال یا ابن آدم عملک احق بک قال صدق الحسن ونیز در طبقات بترجمه عکرمه گفته اخبرنا
عبید الله بن موسی قال نا حسن بن صالح عن سماک قال رأیت فی ید عکرمة خاتما من ذهب ونیز در
طبقات بترجمه عکرمه گفته اخبرنا محمد بن عمر قال حدثتنی ابنة عکرمة ان عکرمة توفی سنة خمس ومائة
وهو ابن ثمانین سنة اخبرنا محمد بن عمر قال حدثنی خالد بن القاسم البیاضی قال مات عکرمة وکثیر
عزة الشاعر فی یوم واحد سنة خمس ومائة فرأیتهما جمیعا صلی علیهما فی موضع واحد بعد الظهر فی

موضع الجنائز فقال الناس مات اليوم افقه الناس واشعر الناس قال وقال غير خالد بن القاسم و
عجب الناس من اجتماعهما في الموت واختلاف رأيهما عكرمة يظن انه يرى رأي الخوارج يكفر بالنظرة وكثير
شيعي يؤمن بالرجعة وقد روى عكرمة عن ابن عباس وابي هريرة والحسين بن علي وعائشة وقال ابو نعيم
الفضل بن دكين مات عكرمة سنة سبع ومائة وقال غير الفضل بن دكين سنة ست ومائة اخبرنا مصعب بن عبد الله
بن مصعب بن ثابت الزبيري قال كان عكرمة يرى رأي الخوارج فطلبه بعض ولاة المدينة فتغيب عند داود بن الحصين
حتى مات عنده قالوا وكان عكرمة كثير الحديث والعلم بحرا من البحور وليس يحتج بحديثه ويتكلم الناس فيه وعبد الله بن
مسلم بن قتيبة الدينوري در کتاب المعارف گفته عكرمة مولى ابن عباس كان عبدا لابن عباس ومات و
عكرمة عبد فباعه علي بن عبد الله بن عباس على خالد بن يزيد بن معوية باربعة آلاف دينار فاتى عكرمة
عليا فقال له ما خير لك بعت علم ابيك باربعة آلاف دينار فاستقاله فاقاله واعتقه وكان يكنى با عبد الله
وروى جرير عن يزيد بن ابي زياد عن عبد الله بن الحرث قال دخلت على علي بن عبد الله بن عباس وعكرمة
موثق على باب كنيف فقلت اتفعلون هذا بمولاكم فقال ان هذا يكذب على ابي حدثني ابن الهلال قال سمعت
يزيد بن هارون يقول قدم عكرمة البصرة فاتاه ايوب وسليمان التيمي ويونس فبينا هو يحدثهم سمع
صوت غناء فقال عكرمة اسكتوا فتسمع ثم قال قاتله الله لقد اجاد او قال ما اجود ما غنى فاما سليمان
ويونس فلم يعودا اليه وعاد اليه ايوب قال يزيد وقد احسن ايوب حدثني الرياشي عن الاصمعي عن نافع
المدني قال مات كثير الشاعر وعكرمة في يوم واحد قال الرياشي فحدثني ابن سلام ان الناس شهدوا
في جنازة كثير وكان عكرمة يرى رأي الخوارج وطلبه بعض الولاة فتغيب عند داود بن الحصين حتى مات
عنده ومات عكرمة سنة خمس ومائة وقد بلغ ثمانين سنة ونيز ابن قتيبه در کتاب المعارف در ترجمه سعيد
بن المسيب گفته وبرد مولاه وقال له يا برد اياك ان تكذب علي كما يكذب عكرمة على ابن عباس فقال
كل حديث حدثكموه برد ليس معه غيره مما تنكرون فهو كذب وابو جعفر محمد بن جرير طبری در کتاب ذيل المذيل
در ترجمه عكرمه گفته حدثني الفضل بن محمد بن اسماعيل قال نا اسماعيل قال ثنا ابراهيم بن سعد عن ابيه
قال كان سعيد بن المسيب يقول لبرد مولاه يا برد لا تكذب علي كما كذب عكرمة على ابن عباس كل حديث
حدثكموه برد عني مما تنكرون ليس معه فيه غيره فهو كذب ثنا ابن حميد قال ثنا جرير عن يزيد بن
ابي زياد قال دخلت على علي بن عبد الله بن عباس وعكرمة مقيد على باب الحش قال قلت ما لهذا

عن عبد الله بن الحارث صح

كذا قال انه يكذب على ابى ونیز در کتاب ذیل المذیل بترجمہ عکرمہ گفتہ وقال آخرون ممن لا یری الاحتجاج بخبر عکرمۃ
لم ننکر من امر عکرمۃ روایته ما روی من الاخبار وانما انکرنا من امره مذهبه وقالوا انه کان یری رای
الصفریة من الخوارج وذکروا انه نحل ذلك الرای الی ابن عباس وکان ذلك کذبه علی ابن عباس وحدثت
عن مصعب الزبیری قال کان عکرمة یری رای الخوارج فطلبه بعض ولاة المدینة فتغیب عند داؤد بن
الحصین ومات عنده وذکر عن یحیی بن معین انه قال انما لم یذکر مالك بن انس عکرمة لان عکرمة کان ینحل
رای الصفریة وقد اختلفوا فی وقت وفاة عکرمة فقال بعضهم توفی سنة ١٠٥ ذکر محمد بن عمر ان ابنة عکرمة
حدثته ان عکرمة توفی سنة ١٠٥ وهو ابن ثمانین سنة قال ابن عمر وحدثنی خالد بن القسم البیاضی قال
مات عکرمة وکثیر عزة الشاعر فی یوم واحد سنة ١٠٥ فرأیتهما جمیعا صلی علیهما فی موضع واحد بعد الظهر فی
موضع الجنائز فقال الناس مات الیوم افقه الناس واشعر الناس قال وقال غیر خالد بن القاسم عجب
الناس لاجتماعهما فی الموت واختلاف رایهما عکرمة یظن به انه یری رای الخوارج یکفر بالنظرة وکثیر شیعی
یومن بالرجعة حدثنی یحیی بن عثمان بن صالح السهمی قال ثنا ابن بکیر قال ثنا الدراوردی قال توفی
عکرمة وکثیر عزة الشاعر بالمدینة فی یوم واحد فما حمل جنازتهما الا الزنج وقال ابو نعیم الفضل بن دکین
مات عکرمة فی سنة ١٠٧ وروی عن یحیی بن معین انه قال مات عکرمة سنة ١١٥ وکان عکرمة جوالا فی البلاد
قدم البصرة فسمع منه اهلها والکوفة فحمل عنه کثیر ممن بها والیمن فکتب عنه بها کثیر من اهلها و
المغرب فسمع منه بجماعة من اهله والمشرق فکتب عنه به حدثنی یحیی بن عثمان بن صالح قال ثنا نعیم
بن حماد قال ثنا عبد المومن بن خالد الحنفی قال قدم علینا عکرمة خراسان فقلت لم ما قدمك الی بلادنا
قال قدمت اخذ من دنانیر ولاتکم ودراهمهم واما ابو تمیلة فانه روی عن عبد العزیز بن ابی رواد قال
قلت لعکرمة ترکت الحرمین وجئت الی خراسان قال اسعی علی بناتی غیر ان وفاته کانت بمدینة رسول الله
صلعم ونیز طبری در تفسیر خود بتفسیر آیہ ولامرنهم فلیغیرن خلق الله گفتہ حدثنا ابن وکیع قال ثنی ابی عن
عبد الجبار بن ورد عن القاسم بن ابی بزة قال قال لی مجاهد سل عنها عکرمة ولامرنهم فلیغیرن خلق الله
فسالته فقال الاخصاء قال مجاهد ماله لعنه الله فوالله لقد علم انه غیر الاخصاء ثم قال سله فسالته
فقال عکرمة الم تسمع الی قول الله تبارك وتعالی فطرة الله التی فطر الناس علیها لا تبدیل لخلق الله قال
لدین الله فحدثت به مجاهدا فقال ماله اخزاه الله ونیز طبری در تفسیر خود در تفسیر آیہ مذکورہ گفتہ حدثنی المثنی قال

فحدثت مجا

ثنا مسلم بن ابراهيم قال ثنا هارون النحوی قال ثنا مطر الوراق قال ذكرت لمجاهد قول عكرمة فی قوله فليغيرن خلق الله فقال كذب لعبد ولآمرنهم فليغيرن خلق الله قال دين الله وجار الله محمود بن عمر الزمخشری در كشاف در تفسير آيۂ ولآمرنهم فليغيرن خلق الله گفته وقيل للحسن ان عكرمة يقول هو الخصاء فقال كذب عكرمة هو دين الله ومحمد بن عبد الكريم شهرستانی در كتاب ملل ونحل گفته ولنختم المذاهب بذكر رجال الخوارج من المتقدمين عكرمة وابو هارون العبدی وابو الشعثاء واسمعيل بن سميع الخ ویاقوت بن عبد الله الرومی الحموی در كتاب معجم الادبا در ترجمۂ عكرمہ گفته ومات فيما قرأت بخط الصولی من كتاب البلاذری سنة خمس ومائة وقيل ست ومائة وهو ابن ثمانين سنة قال وكان موته وموت كثير عزة الشاعر فی يوم واحد فوضعا جميعا وصلی عليهما وكان كثير شيعيا وعكرمة يری رای الخوارج ذكره الحاكم ابو عبد الله محمد بن عبد الله بن البيع فی تاريخ نيسابور ونيز دران گفته و ذكر القاضی ابو بكر محمد بن عمر الجعابی فی كتاب الموالی عن ابن الكلبی قال وعكرمة هالك بالمغرب وكان قد دخل فی رای الحرورية الخوارج فخرج يدعوهم بالمغرب الی الحرورية آبو علی الاهوازی قال لما توفی عبد الله بن عباس كان عكرمة عبدا مملوكا فباعه علی بن عبد الله بن عباس علی خالد بن يزيد بن معوية باربعة آلاف دينار فاتی عكرمة عليا فقال له ما خير لك اتبيع علم ابيك فاستقال خالدا فاقاله واعتقه وكان يری رای الخوارج ويميل الی استماع الغناء وقيل عنه انه كان يكذب علی مولاه والله اعلم وقال عبد الله بن الحارث دخلت علی علی بن عبد الله بن عباس وعكرمة موثق علی باب الكنيف فقلت اتفعلون هذا بمولاكم فقال ان هذا يكذب علی ابی وقد قال ابن المسيب لمولاه لاتكذب علی كما كذب عكرمة علی ابن عباس و قال يزيد بن هارون قدم عكرمة مولی ابن عباس البصرة فاتاه ايوب السختيانی وسليمان التيمی ويونس بن عبيد فبينا هو يحدثهم اذ سمع غناء فقال عكرمة اسكتوا فتسمع ثم قال قاتله الله فلقد اجاد او قال ما اجود ما قال فاما سليمان ويونس فلم يعودا اليه وعاد اليه ايوب فقال يزيد بن هرون لقد احسن ايوب الرياشی عن الاصمعی عن نافع المدنی قال مات كثير الشاعر وعكرمة فی يوم واحد قال الرياشی فحدثنا ابن سلام ان اكثر الناس كانوا فی جنازة كثير لان عكرمة كان يری رای الخوارج وتطلبه بعض الولاة فتغيب عند داود بن الحصين حتی مات عنده سنة سبع ومائة فی ايام هشام بن عبد الملك وهو يومئذ ابن ثمانين سنة ونيز حموی در معجم الادبا بترجمۂ عكرمہ گفته حماد بن زائدة ثنا عثمان بن مرة قلت للقسم

السختيانی

ان عکرمة مولی ابن عباس قال ثنا ابن عباس ان رسول الله صلی الله علیه وسلم نهی عن المزفت والنقیر
والدباء والحنتم والجرار فقال یا ابن اسحاق ان عکرمة کذاب یحدثنی غدوة حدیثا یخالفه عشیا یحیی
بن البکاء سمعت ابن عمر یقول لنافع اتق الله ویحك یا نافع ولا تکذب علی کما کذب عکرمة علی
ابن عباس یزید بن زیاد قال دخلت علی علی بن عبد الله بن عباس وعکرمة مقید علی باب الحش قلت
ما لهذا کذا قال انه یکذب علی ابی ومحیی الدین نووی در تهذیب الاسماء بترجمهٔ عکرمه گفته وقال محمد بن سعد
کان کثیر العلم بحرا من البحور ولیس یحتج بحدیثه ویتکلم الناس فیه وابن خلکان در وفیات الاعیان ترجمهٔ
عکرمه گفته وقد تکلم الناس فیه لانه کان یری رای الخوارج ونیز در ترجمهٔ عکرمه گفته وقال عبد الله بن ابی الحرث
دخلت علی علی بن عبد الله بن عباس وعکرمه موثق علی باب کنیف فقلت اتفعلون هذا بمولاکم
فقال ان هذا یکذب علی ابی وجمال الدین یوسف بن الحجاج المزی در تهذیب الکمال بترجمهٔ عکرمه علی ما نقل عنه
گفته قال بشر بن المفضل عن عبد الله بن عثمان بن خثیم سالت عکرمة انا وعبد الله بن سعید عن قوله
تعالی والنخل باسقات لها طلع نضید قال بسوقها کبسوق النساء عند ولادتها قال فرجعت الی سعید
بن جبیر فذکرت ذلك له فقال کذب بسوقها طولها وقال اسرائیل عن عبد الکریم الجزری عن عکرمة
الجزری
انه کره کری الارض قال فذکرت ذلك لسعید بن جبیر فقال کذب عکرمة سمعت ابن عباس ان امثل
ما انتم صانعون استیجار الارض البیضاء سنة بسنة وقال مسلم بن ابراهیم عن الصلت بن دینار
ابی شعیب المجنون سألت محمد بن سیرین عن عکرمة قال ما یسوءنی ان یکون من اهل الجنة ولکنه
کذاب وقال عارم عن الصلت بن دینار قلت لمحمد بن سیرین ان عکرمة یؤذینا ویسمعنا ما نکره فقال
کلاما فیه لین اسأل الله ان یمیته ویریحنا منه وقال وهب بن خالد سمعت یحیی بن سعید الانصاری
وایوب ذکرا عکرمة فقال یحیی کان کذابا وقال ابو بکر لاسماعیل عن هشام بن عبد الله بن عکرمة المخزومی
سمعت ابن ابی ذئب یقول رأیت عکرمه مولی ابن عباس وکان غیر ثقة وقال ابراهیم بن المنذر الحزامی
عن معن بن عیسی ومطرف بن عبد الله المدنی ومحمد بن الضحاك قالوا کان مالك لا یری عکرمة
ثقة ویأمر ان لا یؤخذ عنه وقال ابو بکر بن ابی خیثمة رأیت فی کتاب علی بن المدینی سمعت یحیی بن
سعید یقول حدثونی والله عن ایوب انه ذکر له ان عکرمة لا یحسن الصلوة قال ایوب وکان یصلی
وقال الفضل بن موسی عن رشدین بن کریب رأیت عکرمة قد اقیم قائما فی لعب النرد قال احمد بن سلیمان

عن اسمعيل بن علية ذكر ايوب عكرمة فقال كان قليل العقل قال سعيد كان عكرمه يحدث بالحديث ثم يقول
فى نفسه انكان كذالك قال احمد كان من اعلم الناس ولكنه كان يرى راى الخوارج ولم يدع موضعا الا خرج
اليه ورائ لصفرية من عكرمة لما كان عندهم قال الحاكم ابو احمد احتج بحديثه الائمة القدماء لكن بعض
المتاخرين اخرج حديثه من حيز الصحاح وقال مصعب بن عبدالله الزبيرى كان يرى راى الخوارج فطلبه
بعض ولاة المدينة فتغيب عند داؤد بن الحصين حتى مات عنده وقال ابو داؤد السنجى عن الاصمعى عن
ابى الزناد مات كثير وعكرمة مولى ابن عباس فى يوم واحد قال فاخبرنى غير الاصمعى قال فشهد الناس
جنازة كثير وتركوا جنازة عكرمة وقال يحيى بن بكير عن الدراوردى فما شهدهما الا سودان المدينة عن
على بن المدينى قال سمعت بعض المدنيين يقول اتفقت جنازته وجنازة كثير عزة بباب المسجد فى يوم واحد
فما قام اليها احد من اهل المسجد ومن هناك لم يرو عنه مالك قال الواقدى قال غير خالد بن القسم عجب
الناس لاجتماعهما فى الموت واختلاف رايهما عكرمة يظن انه يرى راى الخوارج يكفر بالنظرة وكثير شيعى يؤمن
بالرجعة وذهبى درميزان الاعتدال در ترجمه عكرمه گفته حماد بن زيد قيل لايوب كان عكرمه يتهم فسكت
ساعة ثم قال اما انا فلم اكن اتهمه عفان ثنا وهيب قال شهدت يحيى بن سعيد الانصارى وايوب
فذكرا عكرمه فقال يحيى كذاب وقال ايوب لم يكن بذاك جرير بن يزيد عن ابى زياد عن عبدالله بن
بكذاب
الحرث قال دخلت على على بن عبدالله فاذا عكرمه فى وثاق عند باب الحش فقلت له الا تتقى الله فقال
ان هذا الخبيث يكذب على ابى ويروى عن ابن المسيب انه كذب عكرمة الحصيب بن ناصح ثنا خالد بن
خداش شهدت حماد بن زيد فى اخر يوم مات فيه فقال احدثكم بحديث لم احدث به قط لانى اكره ان القى الله
ولم احدث به سمعت ايوب يحدث عن عكرمه قال انما انزل الله متشابه القران ليضل به قلت ما
اسوأها عبارة واخبثها بل نزل ليهدى به وليضل به الفاسقين فطر بن خليفة قلت لعطاء ان عكرمه يقول
قال ابن عباس سبق الكتاب الخفين فقال كذب عكرمة سمعت ابن عباس يقول لا باس بمسح الخفين و
ان دخلت الغائط قال عطاء والله ان كان بعضهم ليرى ان المسح على القدمين يجزى ابراهيم بن ميسرة
عن طاؤس قال لو ان عبد ابن عباس اتقى الله وكف من حديثه لشدت اليه المطايا مسلم بن ابراهيم ثنا
الصلت ابو شعيب قال سالت محمد بن سيرين عن عكرمه فقال ما يسوءنى ان يكون من اهل الجنة و
لكنه كذاب ابن عيينة عن ايوب اتينا عكرمه فحدث فقال الحسن حسنكم مثل هذا ابراهيم بن المنذر ثنا

هشام بن عبد اللہ المخزومی سمعت ابن ابی ذئب یقول رأیت عکرمہ وکان غیر ثقة قال محمد بن سعد کان عکرمہ کثیر العلم والحدیث بحرا من البحور ولیس یحتج بحدیثہ ویتکلم الناس فیہ ونیز ذہبی در میزان بترجمہ عکرمہ گفتہ وقال مطرف بن عبد اللہ سمعت مالکا یکرہ ان یذکر عکرمہ ولا یری ان یروی عنہ قال احمد بن حنبل ما علمت ان مالکا حدث بشیء لعکرمہ الا فی الرجل یطأ امرأتہ قبل الزیارة رواہ عن ثور عن عکرمہ احمد بن ابی خیثمة قال رأیت فی کتاب علی بن المدینی سمعت یحیی بن سعید یقول حدثونی واللہ عن ایوب انہ ذکر لہ عکرمہ لا یحسن الصلوة فقال ایوب وکان یصلی المفضل السینانی عن رجل قال رأیت عکرمہ قد اقیم قائما فی لعب النرد یزید بن ہرون قدم عکرمہ البصرة فاتاہ ایوب ویونس وسلیمان التیمی فسمع صوت غناء فقال اسکتوا ثم قال قاتلہ اللہ لقد اجاد فاما یونس وسلیمان التیمی فلما عادا الیہ عمرو بن خالد بصر ثنا خالد بن سلیمان الحضرمی عن خالد بن ابی عمران قال کنا بالمغرب وعندنا عکرمہ فی وقت الموسم فقال وددت ان بیدی حربة فاعترض بہا من شہد الموسم یمینا وشمالا ابن المدینی عن یعقوب الحضرمی عن جدہ قال وقف عکرمہ علی باب المسجد فقال ما فیہ الا کافر قال وکان یری رای الاباضیة یحیی بن بکیر قال قدم عکرمہ مصر وہو یرید المغرب قال فالخوارج الذین ہم بالمغرب عنہ اخذوا وقال ابن المدینی کان یری رای نجدة الحروری قال مصعب الزبیری کان عکرمہ یری رای الخوارج قال وادعی علی ابن عباس انہ کان یری رای الخوارج خالد بن نزار ثنا عمر بن قیس عن عطا بن ابی رباح ان عکرمہ کان اباضیا ابو طالب سمعت احمد بن حنبل یقول کان عکرمہ من اعلم الناس ولکنہ کان یری رای الصفریة ولم یدع موضعا الا خرج الیہ خراسان والشام والیمن ومصر وافریقیة کان یاتی الامراء فیطلب جوائزہم واتی الجند الی طاؤس فاعطاہ ناقة وقال مصعب الزبیری کان عکرمہ یری رای الخوارج فطلبہ متولی المدینة فتغیب بالمدینة عند داؤد بن الحصین حتی مات عندہ وروی سلیمان بن معبد السنجی قال مات عکرمہ وکثیر عزة فی یوم فشہد الناس جنازة کثیر وترکوا جنازة عکرمہ وقال عبد العزیز الدراوردی مات عکرمہ وکثیر عزة فی یوم فما شہدہما الا سودان المدینة اسمعیل بن ابی اویس عن مالک عن ابیہ قال اتی بجنازة عکرمہ مولی ابن عباس وکثیر عزة بعد العصر فما علمت ان احدا من اہل المسجد حل حبوتہ الیہما قال جماعة مات سنة خمس ومائة وقال الہیثم وغیرہ سنة ست قال جماعة سنة سبع ومائة وعن ابن المسیب انہ قال لمولاہ برد لا تکذب علی کما کذب عکرمہ علی ابن عباس وروی ومثلہ عن ابن عمر انہ قال لنافع ولم یصح سنید بن داؤد فی تفسیرہ ثنا عباد بن عباد عن عاصم الاحول عن عکرمہ

فی رجل قال لغلامه ان لم اجلدک مائة سوط فامرأتی طالق قال لا یجلد غلامه ولا یطلق امرأته هذا من
خطوات الشیطان ذکره فی تفسیر لا تتبعوا خطوات الشیطان ونیز ذهبی در مغنی گفته عکرمه مولی ابن عباس من
اوعیة العلم تکلموا فیه لرایه لا لحفظه اتهم برای الخوارج وثقه غیر واحد وکذبه مجاهد وابن سیرین و
مالک فالله اعلم واعتمده البخاری واما مسلم فروی له مقرونا باخر ونیز ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ عکرمه گفته وقد
تکلم فیه بانه علی رای الخوارج ومن ثم اعرض عنه مالک الامام ومسلم ونیز ذهبی در تذکرة الحفاظ بترجمهٔ عکرمه گفته وقال
طاوس لو ان عبد ابن عباس اتقی الله وامسک عن بعض حدیثه لشدت الیه المطایا وابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب
بترجمهٔ عکرمه گفته وقال حماد بن زید عن ایوب قال عکرمة ارأیت هؤلاء الذین یکذبونی من خلفی فلا یکذبونی فی وجهی فاذا کذبونی
فی وجهی فقد والله کذبونی وقال ابن لهیعة عن ابی الاسود قال عکرمة قلیل العقل خفیفا کان قد سمع الحدیث من رجلین وکان
اذا سئل حدث به عن رجل ثم یسأل عنه بعد ذلک فیحدث به عن الآخر فکانوا یقولون ما اکذبه قال ابن لهیعة وکان قد اتی
نجدة الحروری فاقام عنده ستة اشهر ثم اتی ابن عباس فسلم علیه فقال ابن عباس قد جاء الخبیث قال فکان یحدث برای
نجدة وقال ابن لهیعة عن ابی الاسود کان اول من احدث فیهم رای اهل المغرب رای الصفریة وقال یعقوب بن سفیان سمعت ابن بکیر
یقول قدم عکرمة مصر وهو یرید المغرب فنزل هذه الدار وخرج الی المغرب فالخوارج الذین بالمغرب عنه اخذوا وقال علی بن
المدینی کان عکرمه یری رای نجدة وقال یحیی بن معین انما لم یذکر مالک بن انس عکرمة لان عکرمة کان ینتحل رای الصفریة وقال
عطاء کان اباضیا وقال الجوزجانی قلت لاحمد عکرمة کان اباضیا فقال یقال انه کان صفریا وقال خلاد بن سلیمان عن خالد
بن ابی عمران دخل علینا عکرمة افریقیة وقت الموسم فقال وددت انی الیوم بالموسم بیدی حربة اضرب بها یمینا وشمالا
قال فمن یومئذ رفضه اهل افریقیة وقال مصعب الزبیری کان عکرمه یری رای الخوارج وزعم ان مولاه کان کذلک وقال ابو خلف
الخزاز عن یحیی البکاء سمعت ابن عمر یقول لنافع اتق الله ویحک یا نافع ولا تکذب علی کما کذب عکرمة
علی ابن عباس وقال ابراهیم بن سعد عن ابیه عن سعید بن المسیب انه کان یقول لغلامه برد یا برد لا تکذب
علی کما یکذب عکرمة علی ابن عباس وقال اسحق بن عیسی الطباع سألت مالک بن انس ابلغک ان ابن عمر
قال لنافع لا تکذب علی کما کذب عکرمة علی ابن عباس قال لا ولکن بلغنی ان سعید بن المسیب قال ذلک
لبرد مولاه وقال جریر بن عبد الحمید عن یزید بن ابی زیاد دخلت علی علی بن عبد الله بن عباس وعکرمة
مقید علی باب الحش قال قلت ما لهذا قال انه یکذب علی ابی وقال هشام بن سعد عن عطاء الخراسانی قلت
لسعید بن المسیب ان عکرمه یزعم ان رسول الله صلی الله علیه وسلم تزوج میمونة وهو محرم فقال کذب

عثمان وقال شعبة عن عمرو بن مرة سأل رجل ابن المسيب عن آية من القرآن فقال لا تسئلني عن القرآن
وسل عنه من يزعم انه لا يخفى عليه منه شيء يعني عكرمة وقال فطر بن خليفة قلت لعطاء ان عكرمة يقول سبق
الكتاب المسح على الخفين فقال كذب عكرمة سمعت ابن عباس يقول امسح على الخفين وان خرجت من الخلاء وقال اسرائيل عن
عبد الكريم الجزري عن عكرمة انه كره كرى الارض قال فذكرت ذلك لسعيد بن جبير فقال كذب عكرمة سمعت ابن عباس
يقول ان امثل ما انتم صانعون استيجار الارض البيضاء سنة بسنة وقال وهيب بن خالد عن يحيى بن سعيد الانصاري كان
كذابا وقال ابراهيم المنذر عن معن بن عيسى وغيره كان مالك لا يرى عكرمة ثقة ويأمر ان لا يوخذ عنه و
قال الدوري عن ابن معين كان مالك يكره عكرمة قلت فقد روى عن رجل عنه قال نعم شيء يسير وقال الربيع
عن الشافعي وهو يعني مالك بن انس سيء الرأي في عكرمة قال لا ارى لاحد ان يقبل حديثه وقال حنبل
بن اسحق عن احمد بن حنبل عكرمة يعني ابن خالد المخزومي اوثق من عكرمة مولى ابن عباس وقال ابو عبد الله
وعكرمة مضطرب الحديث يختلف عنه وما ادري وقال ابن علية ذكره ايوب فقال كان قليل العقل وقال
الاعمش عن ابراهيم لقيت عكرمة فسألته عن البطشة الكبرى قال يوم القيمة فقلت ان عبد الله كان يقول يوم
بدر فاخبرني من سأله بعد ذلك فقال يوم بدر وقال عباس بن حماد بن زائدة وروح بن عبادة عن عثمان
بن مرة قلت للقاسم ان عكرمة مولى ابن عباس قال كذا وكذا فقال يا ابن اخي ان عكرمة كذاب يحدث غدوة
حديثا يخالفه عشية وقال القاسم بن معن بن عبد الرحمن حدثني ابي عن عبد الرحمن قال حدث عكرمة
بحديث فقال سمعت ابن عباس يقول كذا وكذا قال فقلت يا غلام هات الدواة فقال اعجبك قلت نعم قال
تريد ان تكتبه قلت نعم قال انما قلته برايي وقال ابراهيم بن ميسرة عن طاؤس لو ان مولى ابن عباس اتقى الله
وكف من حديثه لشدت اليه المطايا ونیز ابن حجر در تہذیب التہذیب بترجمہ عکرمہ گفتہ وقال الحاكم ابو احمد
احتج بحديثه الائمة القدماء لكن بعض المتأخرين اخرج حديثه من حيز الصحاح وقال مصعب الزبيري
كان يرى رأي الخوارج فطلبه بعض ولاة المدينة فتغيب عند داود بن الحصين حتى مات عنده وقال
البخاري ويعقوب بن سفيان عن علي بن المديني مات بالمدينة سنة ١٠٤ زاد يعقوب عن علي فما حمله احد
اكتروا له اربعة وسمعت بعض المدنيين يقول اتفقت جنازته وجنازة كثير عزة بباب المسجد في يوم واحد
فما قام اليها احد قال فشهد الناس جنازة كثير وتركوا عكرمة وعن احمد نحوه لكن قال فلم يشهد جنازة
عكرمة كبير احد وقال الدراوردي نحو الذي قبله لكن قال فما شهدهما الا السودان ومن هنا لم يرو عنه

مالك وقال مالك بن انس عن ابيه نحوه لكن قال فما علمت ان احدا من اهل المسجد حل حبوته اليهما وقال
ابو داود [illegible] عن الاصمعي عن ابن ابي الزناد مات كثير وعكرمة في يوم واحد فاخبرني غير الاصمعي قال فشهد
الناس جنازة كثير وتركوا جنازة عكرمة وقال عمرو بن علي وغير واحد مات سنة ۱۰۵ وقال الواقدي حدثتني
ابنة ام داود انه توفي سنة ۱۰۵ وهو ابن ثمانين سنة وقال ابو عمر الضرير والهيثم بن عدي مات ۱۰۶ وقال
عثمان بن ابي شيبة وغير واحد مات سنة ۱۰۷ وقيل انه مات سنة ۱۱۵ وذلك وهم قلت ونقل الاسمعيلي
في المدخل ان عكرمة ذكر عند ايوب وانه لا يحسن الصلوة فقال ايوب او كان يصلي ومن طريق هشام بن
عبد الله المخزومي سمعت ابن ابي ذيب يقول كان عكرمة غير ثقة وقد رأيته ومن مطرف كان مالك يكره
ان يذكر عكرمة ولا يرى ان يروى عنه ومن طريق جرير بن حازم عن ايوب كنا نأتي عكرمة فيحدثنا ان لا
يحدثنا فما نكون باطمع منه في ذلك اذا حلف فقال له رجل في ذلك فقال تحديثي لكم كفارة وعيني
درصدر عمدة القاري گفته السابعة في الصحيح جماعة جرحهم بعض المتقدمين وهو محمول على انه لم يثبت
ای الفائدة السابعة ۱۲
جرحهم بشرطه فان الجرح لا يثبت الا مفسرا مبين السبب عند الجمهور ومثل ذلك ابن الصلاح
بعكرمة واسماعيل بن ابي اويس وعاصم بن علي وعمرو بن مرزوق وغيرهم قال واحتج مسلم بسويد
بن سعيد وجماعة منهم اشتهر الطعن فيهم قال وذلك دال على انهم ذهبوا الى ان الجرح لا يقبل الا اذا
فسر سببه قلت قد فسر الجرح في هؤلاء اما عكرمة فقال ابن عمر رضي الله تعالى عنه لنافع لا تكذب علي
كما كذب عكرمة على ابن عباس رضي الله تعالى عنهما وكذبه مجاهد وابن سيرين ومالك وقال احمد
يرى رأي الخوارج الصفرية وقال ابن المديني يرى رأي نجدة ويقال كان يرى السيف والجمهور وثقوه
واحتجوا به ولعله لم يكن داعية ونیز عینی در عمدة القاری بترجمه عکرمه گفته وتكلم فيه لرأيه رأي الخوارج
واطلق نافع وغيره عليه الكذب وروى له مسلم مقرونا بطاوس وسعيد بن جبير واعتمده البخاري
في اكثر ما يصح عنه من الروايات وربما عيب عليه اخراج حديثه وسیوطی در کتاب الوسائل الى معرفة الاوائل
گفته اول من قال برأي الصفرية في المغرب عكرمة مولى ابن عباس اخرجه ابن عساكر من طريق ابن لهيعة
عن ابي الاسود وشیخ عبد الحق دهلوی در رجال مشکوة بترجمه عکرمه گفته وقيل انه كان يرى رأي الخوارج ونسب
الى ابن عباس ايضا وقال ابن عمر لنافع اتق الله ولا تكذب علي كما كذب عكرمة على ابن عباس ونیز در
رجال مشکوة در ترجمه عکرمه گفته وقال القاسم عكرمة كذاب يحدث بكرة وينسى عشية وقال طاوس لو ان

قدح ابن ابی اویس

مولی بن عباس تقی الله و توثق من حدیثه لشذاذ الیه المطایا اما سند ثانی بخاری پس در ان اسمعیل بن
عبد الله الاصبحی المعروف بابن ابی اویس خواهرزادهٔ مالک واقع شده وقوادح عظیمه ومثالب فخیمهٔ او
بر ناظر کتب رجال مخفی ومحتجب نیست ابو عبد الرحمن احمد بن شعیب النسائی در کتاب الضعفا گفته اسمعیل بن
ابی اویس ضعیف وذهبی در میزان الاعتدال بترجمهٔ او گفته وقال ابن عدی قال احمد بن ابی یحیی سمعت
ابن معین یقول هو وابوه یسرقان الحدیث وقال الدولابی فی الضعفاء سمعت النضر بن سلمة المروزی یقول
کذاب کان یحدث عن مالک بمسائل ابن وهب وقال العقیلی حدثنی اسامة الرقاق بصری سمعت یحیی بن معین
یقول اسمعیل بن ابی اویس یسوی فلسین فلسین قلت وساق له ابن عدی ثلاثة احادیث ثم
قال روی عن خاله مالک غرائب لا یتابعه علیها احد ونیز ذهبی در کاشف گفته اسمعیل بن عبد الله بن
ابی اویس الاصبحی عن خاله مالک وابیه واخیه ابی بکر عبد الحمید وسلمة بن وردان وعنه خ م
والترمذی وعلی البغوی وامم قال ابو حاتم مغفل محله الصدق وضعفه النسائی مات سنة ۲۲۶ وابن حجر عسقلانی
در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته وقال ابن ابی خیثمة عن یحیی صدوق ضعیف العقل لیس بذلک یعنی انه لا یحسن
الحدیث ولا یعرف ان یؤدیه او یقرأ من غیر کتابه وقال معویة بن صالح عنه هو وابوه ضعیفان وقال
عبد الوهاب بن عصمة عن احمد بن ابی یحیی عن ابن معین ابن ابی اویس وابوه یسرقان الحدیث وقال ابراهیم
بن الجنید عن یحیی مخلط یکذب لیس بشئ وقال ابو حاتم محله الصدق وکان مغفلا وقال النسائی ضعیف
وقال فی موضع اخر غیر ثقة وقال اللالکائی بالغ النسائی فی الکلام علیه الی ان یؤدی الی ترکه ولعله بان له ما لم
یبن لغیره لان کلام هؤلاء کلهم یؤل الی انه ضعیف وقال ابن عدی روی عن خاله احادیث غرائب لا یتابعه
علیها احد ونیز در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته وقال الدولابی فی الضعفاء سمعت النضر بن سلمة المروزی
یقول ابن ابی اویس کذاب کان یحدث عن مالک بمسائل ابن وهب وقال العقیلی فی الضعفاء ثنا اسامة
الرقاق بصری سمعت یحیی بن معین یقول ابن ابی اویس یسوی فلسین وقال الدارقطنی لا اختاره فی الصحیح
ونیز در تهذیب التهذیب بترجمهٔ او گفته وحکی ابن ابی خیثمة عن عبد الله بن عبید الله العباسی صاحب الیمن
ان اسمعیل ارتشی من تاجر عشرین دینارا حتی باع له علی الامیر ثوبا یساوی خمسین بمائة وذکره الاسمعیلی
فی المدخل فقال کان ینسب فی الخفة والطیش الی ما اکره ذکره قال وقال بعضهم جانبناه للسنة وقال ابن حزم
فی المحلی قال ابو الفتح الازدی حدثنی سیف بن محمد ان ابن ابی اویس کان یضع الحدیث وقرأت علی

یساوی

یساوی

عبد الله بن عمر عن ابی بکر بن محمد انا عبد الرحمن بن مکی اخبرهم کتابة انا الحافظ ابو طاهر السلفی انا
ابو غالب محمد بن الحسن بن احمد الباقلانی انا الحافظ ابو بکر احمد بن محمد بن غالب البرقانی ثنا ابو الحسن
الدارقطنی قال ذکر محمد بن موسی الهاشمی وهو احد الائمة وکان النسائی یخصه بما لم یخص به ولده فذکر
عن ابی عبد الرحمن قال حکی لی سلمة بن شبیب قال ثم توقف ابو عبد الرحمن قال فما زلت بعد ذلک دارته
ان یحکی لی الحکایة حتی قال قال لی سلمة بن شبیب سمعت اسمعیل بن ابی اویس یقول ربما کنت اضع
الحدیث لاهل المدینة اذا اختلفوا فی شیء فیما بینهم قال البرقانی قلت للدارقطنی من حکی لک هذا عن محمد
بن موسی قال الوزیر کتبتها من کتابه وقرأتها علیه یعنی بالوزیر الحافظ الجلیل جعفر بن حنزابة قلت هذا
هو الذی بان للنسائی منه حتی تجنب حدیثه واطلق القول فیه بانه لیس بثقة ولعل هذا کان من اسمعیل
فی شبیبته ثم انصلح واما الشیخان فلا یظن بهما انهما اخرجا عنه الا الصحیح من حدیثه الذی شارک فیه
الثقات وقد اوضحت ذلک فی مقدمة شرحی علی البخاری والله اعلم وانچه ابن حجر در آخر کلام حرکت مذبوحی نموده
ودر صدد ذب از حریم این کذاب وضاع برآمده بطلانش بر اهل نظر ظاهر وباهر است زیراکه مدارش قول او بر محض
احتمال آن است که شاید ابن ابی اویس در ایام جوانی وضع حدیث مینمود بعد از ان صلاح اختیار کرده
ودر کمال ظهور است که اگر امثال این احتمالات مقبول شود هیچ مفسد وجی در عالم نخواهد ماند وثانیا بنای آن بر
محض حسن ظن بشیخین است که ایشان از حدیث او جز صحیح اخراج نکرده اند وپر ظاهر است که حسن ظن را در مثل این
این مقام مدخلی نیست وبسبب این حسن ظن ادعای آنکه شیخین از حدیث او جز صحیح اخراج نکرده باشند بنای
فاسد علی الفاسد ومحض رجم وتخمین کاسد است اما ادعای ایضاح این مطلب در مقدمهٔ فتح الباری شرح
صحیح بخاری پس حالت سقیمه اش بر ناظرین آن مستور نیست ابن حجر در مقدمهٔ فتح الباری گفته اسماعیل بن
ابی اویس عبد الله بن عبد الله بن اویس بن مالک بن عامر الاصبحی ابن اخت مالک بن انس احتج به
الشیخان الا انهما لم یکثرا من تخریج حدیثه ولا اخرج له البخاری مما تفرد به سوی حدیثین واما مسلم
فاخرج له اقل مما اخرج له البخاری وروی له الباقون سوی النسائی فانه اطلق القول بضعفه وروی
عن سلمة بن شبیب ما یوجب طرح روایته واختلف فیه قول ابن معین فقال مرة ضعیف وقال مرة
کان یسرق الحدیث هو وابوه وقال ابو حاتم محله الصدق وکان مغفلا وقال احمد بن حنبل لا بأس به وقال
الدارقطنی لا اختاره فی الصحیح قلت وروینا فی مناقب البخاری بسند صحیح ان اسمعیل اخرج له اصوله و

اذن له ان ينتقي منها وان يعلم له على ما يحدث به ويعرض عما سواه وهو مشعر بان ما اخرجه البخاري عنه هو من
صحيح حديثه لانه كتب من اصوله وعلى هذا فلا يحتج بشيء من حديثه غير ما في الصحيح من اجل ما قدح فيه
النسائي وغيره الا ان شاركه فيه غيره فيعتبر به. از ملاحظهٔ این عبارت ظاهرست که ابن حجر بغرض حمایت بخاری
بسیاری از اقوال جرح ابن ابی اویس که خود در تهذیب ذکر کرده درین عبارت از ذکر آن اعراض نموده وانچه مذکور
ساخته دران هم کاربند اجمال شده تا بر حقیقت حال ناظر غیر ماهر مطلع نشود مگر نمی بینی که چسان ابن حجر از ذکر تمام
کلام نسائی و روایت کردن او قصهٔ اعتراف ابن ابی اویس بوضع خود دل دزدیده حالانکه این قصه کما ینبغی
از وقاحت و بیدینی او خبر میدهد اما انچه ابن حجر درین عبارت از حکایت اخراج اصول ذکر کرده وگویا مقصود
ابن حجر از جملهٔ وقد وضحت ذلك في مقدمة شرحي همان ست پس اولا صحتش مسلم نیست واگر تسلیم هم کرده شود
بعد الفرض اصلا درین باب نافع نیست زیرا که هرگاه حال ابن ابی اویس برین منوال ست که قطع نظر از ضعف
عقل وتغفیل وتخلیط وکذابیت وارتشاء و وضع حدیث وسرقه حدیث چنان جسورست که خود اعتراف میکند
که من بسا اوقات وضع حدیث میکردم برای اهل مدینه وقتی که اختلاف میکردند در چیزی مابین خودها باز
اصول پر فضول این ظلوم جهول چگونه قابل اخذ و استفادهٔ اهل عقول خواهد شد واگر بوجه من الوجوه صورتی
برای اخذ و استفاده ازان اصول پیدا هم شود و خود صاحب اصول چگونه از ثقات وعدول محسوب خواهد شد
واز همین جاست که ابن حجر بناچاری در آخر کلام خود گفته وعلى هذا فلا يحتج بشيء من حديثه غير ما في الصحيح
الى آخر ما قال لیکن دانستی که مدار آن بر محض حسن ظن واعتماد بر فعل بخاری ست لا غیر وهذا مما لا يؤبه به
الضمير ولا يجلب به الخير وعینی در صدر عمدة القاری در ذیل فائدهٔ سابعه بعد عبارت سابقه که در قدح عکرمه
ذکر نمودیم گفته واما اسمعيل بن ابي اويس فانه اقر على نفسه بالوضع كما حكاه النسائي عن سلمة بن شبيب
عنه وقال ابن معين لا يساوي فلسين هو وابوه يسرقان الحديث وقال النضر بن سلمة المروزي فيما حكاه عبد
الله الدولابي عنه كذاب كان يحدث عن مالك بمسائل ابن وهب وصفي الدين احمد بن عبد الله الخزرجي در خلاصهٔ تذهیب
گفته اسمعيل بن عبد الله بن عبد الله بن اويس بن مالك بن ابي عامر الاصبحي ابو عبد الله بن ابي اويس
المدني عن خاله مالك واخيه عبد الحميد وسليمان بن بلال وعنه خ م ومحمد بن يوسف وزهير بن
حرب قال احمد لا باس به وقال ابو حاتم محله الصدق وقال النسائي ضعيف توفي سنة عشرين ومائتين و
محمد طاهر گجراتی در قانون الموضوعات گفته مقدمه اسمعيل بن ابي اويس عبد الله بن عبد الله بن اويس

(یعنی ان هذه الترجمة ماخوذة من مقدمة فتح الباري)

شبیب

کلام اصبحی

بن مالک بن ابی عامر الاصبحی ابن اخت مالک بن انس احتج به الشیخان و روی له الباقون سوی النسائی فانه ضعفه وقیل کان مغفلا وقیل یسرق ولا یحتج به اذا انفرد ولا فی حدیث البخاری ونیز درین سند مالک هالک واقع شده و قوادح عظیمه و مطاعن جسیمه او که اعظم آن نصب و عداوت اوست با جناب امیرالمؤمنین علیه السلام و دیگر اهل بیت آنجناب صلوات الله علیهم تفصیل هر چه تمامتر در کتاب استقصاء الافحام مبین شده فلیرجع الیه بالجمله سند حدیث خوخه نهایت مقدوح و مطعون و مجروح و موهون ست و متن آن از سند نیز اوهی واوهن و اضعف و اهون میباشد و رستقعات بادیه و بطلانات متعادیه آن ناظر بصیر خود پی می برد و کلام مستوفی در اظهار عوار و ابانت شنار آن موکول بکتاب شوارق النصوص ست فان هناک ما یبهر الناظر اللبیب و یقضی منه العجب العجیب و مخفی نماند که بعضی از متجرئین سلاف سنیه در میدان وضع و افتعال و تخرص و انتحال پا را فراتر نهاده درین حدیث موضوع ذکر خوخه را برای اظهار فضیلت ابی بکر کافی ندانسته از راه غایت جسارت آنرا بباب مبدل کرده اند تا بزعم باطل خود معارضه تامه با حدیث سد ابواب که در شان جناب ابوالائمة الاطیاب سلام الله علیهم وارد شده بنمایند و اتباع سبیل خرق و مجون نموده در احتقاب وزر و وبال و عقاب و نکال فزایند مگر نمی بینی که حضرت بخاری با وصفیکه این حدیث موضوع را باسناد خود بسوی ابن عباس بهمین لفظ خوخه در کتاب الصلوة آورده و بنا بر همین لفظ خوخه باب را مترجم نموده و گفته باب الخوخة والممر فی المسجد لیکن باز بسبب تخرص و آز و سعت دائره فضل شاهد طناز خود در کتاب المناقب از راه جسارت سراسر خسارت چنین سرائیده باب قول النبی صلی الله علیه وسلم سدوا الابواب الا باب ابی بکر قاله ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم ازین عبارت ظاهرست که بخاری درین مقام حدیث خوخه را که در ما سبق در کتاب الصلوة باسناد خود بسوی ابن عباس بلفظ خوخه ذکر نموده بود از راه تجاسر بلفظ باب مبدل کرده و آنرا بنحو تعلیق مذکور ساخته و این تصرف و تحریف او چون خیلی شنیع و فظیع بود لهذا بعضی از اولیای بخاری درپی اصلاحش فتاده تحریف او را حمل بر نقل بالمعنی نموده داد کمال تسویل و تلمیع داده اند چنانچه ابن حجر عسقلانی در فتح الباری گفته قوله باب قول النبی صلی الله علیه وسلم سدوا الابواب الا باب ابی بکر قاله ابن عباس عن النبی صلی الله علیه وسلم وصله المصنف فی الصلوة بلفظ سدوا عنی کل خوخة فکانه ذکره بالمعنی و عینی در عمدة القاری گفته ای هذا باب فی بیان قول النبی صلی الله علیه وسلم الخ هذا وصله البخاری فی الصلوة بلفظ سدوا عنی کل خوخة فی المسجد وهذا هنا نقل بالمعنی ولفظه فی الصلوة فی باب الخوخة

تحریف بخاری در حدیث خوخه

دا المسجد الا باب ابی بکر و این تاویل سراسر تسویل که ابن حجر و حیثی ذکر نموده اند در نهایت بطلان و فساد ست

زیراکه اولا منافی ست با آنهمه مبالغات و اغراقات که اولیای بخاری برای او در احتیاط فی النقل ذکر مینمایند

و او را در ذکر احادیث و روایات علی ماهی علیه و تقید بالفاظ و حروف ناقلین و رواة بعرش برین میرسانند

کما لا یخفی علی ناظر کلماتهم و متتبع سقطاتهم و ثانیا عذر نقل بالمعنی در محلی جاری میشود که ناقل جائی حدیث

را محفوظ دارد و الفاظ را بنحوی مبدل نماید که بسبب تبدیل آن تغییری در معانی راه نیابد و تصرفی که بخاری

درینجا نموده برخلاف این وتیره است زیراکه او درین خبر بجای خوخه باب آورده حالانکه خوخه چیز دیگرست و باب

شئ آخر و از خوخه تا باب فرقی که هست بر اطفال و ربات الحجال هم پوشیده نیست فضلا عن ذوی الالباب

من الرجال و چنانچه بخاری در روایت مسنده بسوی ابن عباس تصرف قبیح و تحریف فضیح نموده همچنین

در روایت مسنده بسوی ابو سعید خدری نیز ارتکاب تبدیل شنیع و تغییر فظیع کرده آنفا دانستی که بخاری در باب

هجرة النبی صلعم و اصحابه الی المدینة این حدیث موضوع را بروایت ابو سعید خدری بلفظ خوخه آورده لیکن

در مناقب ابی بکر در باب قول النبی صلعم سدوا الابواب الا باب ابی بکر درهمین روایت از راه حرص و هوی

و حب سورت صم و عمی بر لفظ خوخه اکتفا نورزیده ابدال آن بلفظ باب جالب تباب مناسب دیده چنانچه گفته

حدثنی عبد الله بن محمد حدثنی ابو عامر حدثنا فلیح قال حدثنی سالم ابو النضر عن بسر بن سعید عن

ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال خطب رسول الله صلی الله علیه وسلم الناس و قال ان الله خیر

عبدا بین الدنیا و بین ما عنده فاختار ذلک العبد ما عند الله قال فبکی ابو بکر فعجبنا لبکائه ان یخبر

رسول الله صلی الله علیه وسلم عن عبد خیر فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم هو المخیر و کان ابو بکر

اعلمنا فقال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان من امن الناس علی فی صحبته و ماله ابا بکر و لو کنت متخذا

خلیلا غیر ربی لاتخذت ابا بکر خلیلا و لکن اخوة الاسلام و مودته لا یبقین فی المسجد باب الا سد الا باب ابی بکر

و شراح بخاری اگرچه درین مقام مهر سکوت برلب زده در حمایت صنیع شنیع بخاری بتفوه بچیزی نشده اند لیکن

قصارای سعی و کد و منتهای جد و جهد شان این ست که بار این تبدیل و تغییر و تحریف و تزویر را بر دیگر روات یعنی

رجال سند بخاری اندازند و خود بخاری را از ارتکاب آن مبرا سازند لیکن اهل عقول و تارکین جهل و فضول و متتبعین

[illegible]

تصرفات فاضحهٔ بخاری و اعترافات لائحهٔ اولیاء او مثل ابن دحیه وغیره بخوبی پیداست که چنانچه در روایت مسنده
نبوی ابن عباس خود بخاری ارتکاب تبدیل خوض باب نموده هم چنین در روایت مسنده نبوی ابوسعید خدری
خود مرتکب آن شده فرقی که درمیان ست همین ست که در باب روایت مسنده نبوی ابن عباس شراح بخاری
خود اظهار تبدیل و تحریف او کرده اند و لو بتاویل نقل بالمعنی باشد و در حق روایت مسنده نبوی ابوسعید خدری
حرفی نزده مصلحت در سکوت و صموت دیده اند و لیکن بمفاد «خورده بینان اند در عالم بسی» واقفند از
کار و بار هر کسی حقیقت حال بر ناقدان رجال و عارفان احوال ظاهر و آشکار است و تدلیس و تلبیس
حضرت بخاری در مثل این اخبار مصنوعه و احادیث موضوعه کالشمس فی رابعة النهار و باید دانست که این
سند بخاری که در کتاب المناقب آورده و بآن روایت مسنده نبوی ابوسعید خدری بتحریف و تبدیل اخراج
نموده نیز مثل سندین سابقین مجروح و مقدوح میباشد زیرا که دران فلیح واقع شده و مطعون و مغموز و مثلوم
و مهموز بودنش بر متتبع اقوال ناقدین ظاهر و مستبین ست نسائی در کتاب الضعفاء گفته فلیح بن سلیمان
لیس بالقوی مدنی و ذهبی در کاشف گفته فلیح بن سلیمان العدوی مولاهم المدنی عن سعد بن الحرث
و ضمرة بن سعید و نافع و عدة و عنه ابن محمد و ابو الربیع الزهرانی و خلق قال ابن معین و ابوحاتم
والنسائی لیس بالقوی مات سنه ۱۶۸ و نیز ذهبی در مغنی گفته فلیح بن سلیمان المدنی عن نافع و عدة
احتجا به فی الصحیحین وقد قال ابن معین و ابوحاتم والنسائی لیس بالقوی و نیز ذهبی در مغنی در ترجمه محمد
بن طلحه بن مصرف گفته قال عبدالله بن احمد سمعت ابن معین یقول ثلثة یتقی حدیثهم محمد بن طلحة بن
مصرف و ایوب بن عتبة و فلیح بن سلیمان قلت لابن معین عمن سمعت هذا قال سمعته من ابی کامل مظفر
بن مدرک و نیز ذهبی در میزان گفته فلیح بن سلیمان المدنی احد العلماء الکبار عن نافع والزهری و عدة
احتج به فی الصحیحین وقد قال ابن معین و ابوحاتم والنسائی لیس بالقوی و قال ابوحاتم سمعت معویة
بن صالح سمعت یحیی بن معین یقول فلیح بن سلیمان لیس بثقة ولا ابنه ثم قال ابوحاتم کان ابن معین
یحمل علی محمد بن فلیح و روی عثمان بن سعید عن یحیی ضعیف ما اقرب من ابی اویس و روی عباس عن
یحیی لایحتج به و قال عبدالله بن احمد سمعت ابن معین یقول ثلثة یتقی حدیثهم محمد بن طلحة بن
مصرف و ایوب بن عتبة و فلیح بن سلیمان قلت له ممن سمعت هذا قال من مظفر بن مدرک و کنت اخذت
عنه هذا الشأن قلت مظفر هو ابوکامل من حفاظ بغداد من طبقة عفان و روی معویة بن صالح عن یحیی

قدح فلیح بن سلیمان

فلیح ضعیف وقال الساجی یہم وان کان من اهل الصدق واصعب ما رمی به ما ذکر عن ابن معین عن ابی کامل
قال کنا نتهمه لانه کان یتناول من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم قلت قد اعتمد ابو عبد الله البخاری
فلیحا فی غیر ما حدیث کحدیث ان فی الجنة مائة درجة وحدیث هل فیکم احد لم یقارف اللیلة وحدیث
اذا سجد امکن جبهته وانفه من الارض صحیح الترمذی وحدیث یخالف الطریق یوم العید سعید بن منصور
نا فلیح عن ابی طوالة عن سعید بن یسار عن ابی هریرة قال رسول الله صلی الله علیه وسلم من تعلم علما
مما یبتغی به وجه الله لا یتعلمه الا لیصیب به عرضا من عرض الدنیا لم یجد عرف الجنة وقال ابو داود لا یحتج
بفلیح وقال الدارقطنی یختلفون فیه ولا بأس به قلت مات سنة ثمان وستین ومائة وابن حجر عسقلانی در تہذیب
بترجمۂ فلیح گفته قال عثمان الدارمی عن ابن معین ما اقربه من ابی اویس وقال الدوری عن ابن معین لیس بالقوی
ولا یحتج بحدیثه وهو دون الدراوردی وقال ابو حاتم لیس بقوی وقال الآجری قلت لابی داود ابلغک
ان یحیی بن سعید کان یقشعر من احادیث فلیح قال بلغنی عن یحیی بن معین قال کان ابو کامل مظفر بن
مدرک یتکلم فی فلیح قال ابو کامل کانوا یرون انه یتناول رجال الزهری قال ابو داود وهذا خطأ هو یتناول
رجال مالک وقال الآجری قلت لابی داود قال ابن معین عاصم بن عبید الله وابن عقیل وفلیح لا یحتج
بحدیثهم قال صدق وقال النسائی ضعیف وقال مرة لیس بالقوی ونیز ابن حجر در تہذیب بترجمۂ فلیح
گفته وقال الحاکم ابو احمد لیس بالمتین عندهم وقال الدارقطنی یختلفون فیه ولیس به بأس وقال
ابن ابی شیبة قال علی بن المدینی کان فلیح واخوه عبد الحمید ضعیفین وقال البرقی عن ابن معین ضعیف
وهم یکتبون حدیثه ویشتهونه وقال الساجی هو من اهل الصدق ویهم ونیز ابن حجر در تہذیب بترجمۂ فلیح
گفته وقال الرملی عن داود لیس بشیء وقال الطبری ولاه المنصور علی الصدقات لانه کان اشار علیه بحسن
بن حسن لما طلب محمد بن عبد الله بن الحسن وقال ابن القطان اصعب ما رمی به ما روی عن یحیی بن
معین عن ابی کامل قال کنا نتهمه لانه کان یتناول اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم کذا ذکر هذا هکذا ابن
القطان فی کتاب البیان له وهو من التصحیف الشنیع الذی وقع له والصواب ما تقدم ثم رأیته مثل ما نقل
ابن القطان فی رجال البخاری للساجی فالوهم منه ونیز ابن حجر در مقدمۂ فتح الباری گفته فلیح بن سلیمان الخزاعی
او الاسلمی ابو یحیی المدنی ویقال اسمه عبد الملک وفلیح لقب مشهور من طبقة مالک احتج به البخاری واصحاب
السنن وروی له مسلم حدیثا واحدا وهو حدیث الافک وضعفه یحیی بن معین والنسائی وابو داود

قال الساجی هو من اهل الصدق وکان یهم وقال الدار قطنی یختلف فیه ولا باس به وقال ابن عدی له احادیث صالحة مستقیمة وغرائب وهو عندی لا باس به قلت لم یعتمد علیه البخاری اعتماده علی مالک وابن عیینة واقرانهما وانما خرج له احادیث اکثرها فی المتابعات وبعضها فی الرقائق وصفی الدین الخزرجی در مختصر تهذیب تهذیب گفته فلیح بن سلیمان الاسلمی والخزاعی ابو یحیی المدنی فی احد ائمة العلم عن ابن المسیب ونافع والزهری وعنه ابن وهب وابو عامر العقدی وسعید بن منصور وخلق ضعفه النسائی وقال ابن معین وابو حاتم لیس بقوی وقال ابن عدی اعتمده البخاری وهو عندی لا باس به قال سعید بن منصور مات سنة ثمان وستین ومائة له فی (خ) فرد حدیث واز غرائب آن ست که بخاری همین روایت مسنده بسوی ابو سعید خدری را باهمین تحریف سخیف اعنی تبدیل خوخه بباب در کتاب الصلوة باب الخوخة والممر فی المسجد نیز آورده چنانچه گفته حدثنا محمد بن سنان قال حدثنا فلیح قال حدثنا ابو النضر عن عبید بن حنین عن بسر بن سعید عن ابی سعید الخدری قال خطب النبی صلی الله علیه وسلم فقال ان الله سبحانه خیر عبدا بین الدنیا وبین ما عنده فاختار ما عند الله فبکی ابو بکر رضی الله عنه فقلت فی نفسی ما یبکی هذا الشیخ ان یکن الله خیر عبدا بین الدنیا وبین ما عنده فاختار ما عند الله فکان رسول الله صلی الله علیه وسلم هو العبد وکان ابو بکر اعلمنا فقال یا ابا بکر لا تبک ان امن الناس علی فی صحبته وماله ابو بکر ولو کنت متخذا خلیلا من امتی لاتخذت ابا بکر ولکن اخوة الاسلام ومودته لا یبقین فی المسجد باب الا سد الا باب ابی بکر واین سند بخاری هم مثل اسانید سابقه مقدوح ومجروح میباشد زیرا که اولا مدار آن بر فلیح ست وقدح وجرح او بتفصیل آن فا شنیدی وثانیا ازین سند ظاهر میشود که ابن نضر از عبید بن حنین از بسر بن سعید روایت نموده حالانکه این معنی غلط محض وخطای واضح ست وبهمین سبب اولیای بخاری دست پاچه شده درپی اصلاح آن افتاده اند وطرق مختلفه درین باب اختیار نموده لیکن مقال ولن یصلح العطار ما افسد الدهر اصلاح این فساد بغیر اعتراف خطا وغلط ممکن نشد ابن حجر در مقدمه فتح الباری در ذکر آن احادیث بخاری که محل اعتراض وایراد وتعقب دار قطنی ودیگر نقاد میباشد گفته الحدیث الرابع قال البخاری باب الخوخة والممر فی المسجد حدثنا محمد بن سنان ثنا فلیح هو ابن سلیمان ثنا ابو النضر عن عبید بن حنین عن بسر بن سعید عن ابی سعید الخدری قال خطب النبی صلی الله علیه وسلم فقال ان الله خیر عبدا بین الدنیا وبین ما عنده فاختار ما عنده الحدیث قال الدار قطنی هذا السیاق غیر

واضرابهما

محفوظ واختلف فیہ علی فلیح فرواہ محمد بن سنان ھکذا وتابعہ المعافی بن سلیمان الحرانی ورواہ سعید بن منصور
ویونس بن محمد المودب وابو داؤد الطیالسی عن فلیح عن ابی النضر عن عبید بن حنین وبسر بن سعید
جمیعا عن ابی سعید قلت اخرجہ مسلم عن سعید وابوبکر بن ابی شیبۃ عن یونس وابن حبان فی صحیحہ من
حدیث الطیالسی ورواہ ابو عامر العقدی عن فلیح عن ابی النضر عن بسر بن سعید عن ابی سعید ولم یذکر
عبید بن حنین اخرجہ البخاری فی مناقب ابی بکر فہذہ ثلثۃ اوجہ مختلفۃ فاما روایۃ ابی عامر فیمکن ردھا
الی روایۃ سعید بن منصور بان یکون اقتصر فیہا علی احد شیخی ابی النضر دون الاخر وقد رواہ مالک عن
ابی النضر عنہما جمیعا حدث بہ القعنبی فی الموطأ عنہ وتابعہ جماعۃ عن مالک خارج الموطأ واخرجہ البخاری ایضا
عن ابن ابی اویس عن مالک فی الہجرۃ لکنہ اقتصر فیہ علی عبید بن حنین حسب واما روایۃ محمد بن سنان
فوھم لانہ صیر بسر بن سعید شیخا لعبید بن حنین وانما ھو رفیقہ فی روایۃ ھذا الحدیث ویمکن ان یکون
الواو سقطت قبل قولہ عن بسر وقد صرح بذلک البخاری فیما رواہ ابو علی بن السکن الحافظ فی زوائدہ
فی الصحیح قال نا الفربری قال قال البخاری ھکذا رواہ محمد بن سنان عن فلیح وانما ھو عن عبید بن حنین
وعن بسر بن سعید یعنی بواو العطف فقد افصح البخاری بان شیخہ سقطت علیہ الواو من ھذا السیاق وان
من استدرکہا انما استدرک ھذا الوھم واذا رجعنا الی الانصاف لم تکن ھذہ علۃ قادحۃ مع ھذا الایضاح واللہ اعلم
ونیز ابن حجر در فتح الباری در شرح این حدیث گفتہ (قولہ عن عبید بن حنین عن بسر بن سعید) ھکذا فی
اکثر الروایات وسقط من روایۃ الاصیلی عن ابی زید ذکر بسر بن سعید فصار عن عبید بن حنین عن ابی سعید
وھو صحیح فی نفس الامر لکن محمد بن سنان انما حدث بہ کالذی وقع فی بقیۃ الروایات فقد نقل ابن السکن
عن الفربری عن البخاری انہ قال ھکذا حدث بہ محمد بن سنان وھو خطأ وانما ھو عن عبید بن حنین و
عن بسر بن سعید یعنی بواو العطف فعلی ھذا یکون ابو النضر سمعہ من شیخین حدثہ کل منہما بہ عن ابی سعید
وقد رواہ مسلم کذلک عن سعید بن منصور عن فلیح عن ابی النضر عن عبید وبسر جمیعا عن ابی سعید و

تابعه يونس بن محمد عن فليح اخرجه ابوبكر بن ابى شيبة عنه ورواه ابو عامر العقدى عن فليح عن ابى النضر

عن بسر وحده اخرجه المصنف فى مناقب ابى بكر فكان فليحا كان يجمعهما مرة ويقتصر مرة على احدهما وقد رواه

مالك عن ابى النضر عن عبيد وحده عن ابى سعيد اخرجه المصنف ايضا فى الهجرة وهذا مما يقوى ان

الحديث عند ابى النضر عن شيخين ولم يبق الا ان محمد بن سنان اخطأ فى حذف الواو العاطفة مع احتمال

ان يكون الخطأ من فليح حال تحديثه له به ويؤيد هذا الاحتمال ان المعافى بن سليمان الحرانى رواه عن فليح

كرواية محمد بن سنان وقد نبه المصنف على ان حذف الواو خطأ فلم يبق للاعتراض عليه سبيل قال الدار قطنى

رواية من رواه عن ابى النضر عن عبيد عن بسر غير محفوظة وعينى در عمدة القاري در شرح این حدیث گفته ذکر لطائف اسناده

فيه التحديث بصيغة الجمع فى ثلاثة مواضع وفيه العنعنة فى ثلاثة مواضع وفيه القول فى ثلاثة مواضع

وفيه عن عبيد بن حنين عن بسر بن سعيد هكذا فى اكثر الروايات وسقط فى رواية الاصيلى عن ابى زيد

ذكر بسر بن سعيد فصار عن عبيد بن حنين عن ابى سعيد وقال الكرمانى وقع فى بعض النسخ ابو النضر

عن عبيد بن حنين عن ابى سعيد وفى بعضها ابو النضر عن بسر بن سعيد عن ابى سعيد وفى بعضها

ابو النضر عن عبيد وعن بسر عن ابى سعيد بالجمع بينهما بواو العطف وفى بعضها ابو النضر عن عبيد عن بسر

عن ابى سعيد بدون الواو بينهما قلت قال ابن السكن عن الفربرى قال محمد بن اسماعيل هكذا رواه محمد

بن سليمان عن فليح عن ابى النضر عن عبيد عن بسر عن ابى سعيد وهو خطأ وانما هو عن عبيد بن حنين

وعن بسر بن سعيد يعنى بواو العطف وكذا اخرجه مسلم عن سعيد بن منصور عن فليح عن ابى النضر عن

عبيد وبسر بن سعيد جميعا عن ابى سعيد ثم رواه عن فليح كرواية سعيد بن يونس بن محمد عن ابن ابى شيبة

ورواية ابى زيد المروزى فى صحيح البخارى حدثنا محمد بن سنان حدثنا فليح حدثنا ابو النضر عن عبيد عن

بسر بن سعيد ورواه البخارى فى فضل ابى بكر عن عبد الله بن محمد عن ابى عامر حدثنا فليح حدثنا سالم

عن بسر بن سعيد عن ابى سعيد وفى هجرة النبى صلى الله عليه وسلم عن اسماعيل بن عبد الله حدثنى مالك

عن ابى النضر عن عبيد بن حنين عن ابى سعيد بلفظ ان يؤتيه الله من زهرة الدنيا ما شاء وفيه فبكى ابوبكر وقال فديناك بآبائنا

ثم رواه عن فليح كرواية سعيد بن منصور يونس بن محمد اخرجه عنه ابوبكر بن ابى شيبة

سنان

وابى عبد الله [illegible]

كيف لا يكون

الاعتراض على البخارى مع

انه تولع فى صحيحه الى الغاية فى

الرد على السنن على وجه الخطأ

ولم يتنبه عليه فى الصحيح نفسه

واما ما نقل عنه الفربرى فهو

شئ ذكره البخارى خارج الصحيح

الفربرى وهو حجة عظيمة عليه

لو كان يعقل ابن حجر لان يحق له

الخطاء على حاله مع العلم به

اعظم واعتذر ولنعم ما قال

القائل ع فان كنت لا تدرى

فتلك مصيبة + وان كنت تدرى

فالمصيبة اعظم

۱۲ ن

ولهما ثانٍ وكذا رواه مالك من عبدالله بن مسلمة وابن وهب ومعن ومطرف وابراهيم بن طهمان ومحمد بن الحسن وعبدالعزيز بن يحيى قال الدارقطني ولم اره في الموطأ الا في كتاب الجامع للقعنبي ولم يذكره في الموطأ غيره ومن تابعه فانما رواه في غير الموطأ والله تعالى اعلم قلت وكان هذا الاختلاف انما اتى من فليح لان الحديث حديثه وعليه يدور وهو عند بعضهم هو لين الرواية وحاصله ان الرواية ان فليحا كان يروي تارة عن عبيد وعن بسر كليهما وتارة يقتصر على احدهما والخطأ من محمد بن سنان حيث حذف الواو العاطفة فافهم واز این بیان نیر البرهان بر ارباب ابصار واعیان واضح وعیان گردید که جمله اسانید بخاری درباب این حدیث مُعلّل وخبر مختل مقدوح ومجروح ست واین حدیث سخیف خواه بلفظ خوخه باشد یا بلفظ باب هیچ سندی قابل وثوق واعتماد حذاق نقاد ندارد و وضع وافتعال ومکر واغفال اصحاب کید واحتیال دران اصلاً آبی برروی کار نمی آرد فالحمد لله الملك الوهاب علی ضلال سعی النواصب لاقتضاب وسد خوخة الخوارج والباب چهارم آنکه اورنگ آبادی درین کلام سخافت انضمام ادعا نموده که حدیث خوخه ابی بکر اشارت بخلیفت بیت نبوت مینماید حالانکه قطع نظر از موضوعیت این حدیث درین خبر سراسر هذر اصلاً اشارتی به بیت نبوت نیست چه جای اشاره بخلیفت بیت نبوت سبحان الله کجا خوخه بیت ابی بکر وکجا بیت نبوت چه نسبت خاک را با عالم پاک بالجمله ادعای این مطلب ما با تحکمات مجانین وتخیلات مبرسمین ست ومنشا این جز مغلطیت باطله وسفسطیت عاطله چیزی نیست پنجم آنکه اورنگ آبادی درین کلام مهانت انضمام حدیث سد ابواب را که در شان جناب ابوتراب علیه وآله سلام الملك الوهاب وارد ست از راه تحریف بلفظ سدوا کل خوخة الا باب علی ذکر نموده بارتکاب این تصرف شگرف در تحیر ارباب عقول افزوده و در کمال ظهور ست که حدیث سد ابواب را در شان جناب امیرالمومنین علیه السلام باین لفظ مهمل وسیاق مختل احدی از اسلاف محدثین ذکر نکرده ندانم این اورنگ آبادی آنرا از کجا برداشته وبچه سبب بجای سدوا هذه الابواب الا باب علی که لفظ صریح ونطق صحیح افصح من نطق بالضاد علیه وآله آلاف السلام الی یوم المعاد میباشد واکابر محدثین حفاظ واساطین مسندین ایقاظ مثل احمد بن حنبل وابوعبدالرحمن النسائی وابوعبدالله الحاکم وضیاء مقدسی وغیره آنرا روایت کرده اند جمله اختراعیه خود که مرکب از خوخه وباب ست رقم نموده اعلام جلاعت وخلاعت افراشته ششم آنکه اورنگ آبادی درین کلام سخافت انضمام تفوه نموده که اضافت باب بسوی علی کرم الله وجهه بیاینه تواند بود که علی خود باب ست انتهی ومقصود اورنگ آبادی ازین کلام آن ست که

الروایات

أي أبي النضر عن عبيد بن حنين وعن بسر بن سعيد جميعا عن أبي سعيد هذا خبر عند مع علة لفظه في هذا المقام زائدة فتنبه ۱۲م

اضافت باب بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام که در حدیث سد ابواب واقع شده اضافت بیانیه میتواند شد
زیرا که آنجناب بنص حدیث مدینة العلم خود باب ست واین ادعای باطل عند الاعیان مضحک ثکلی و مستوقف
عجلان ست چه بر اطفال مکاتب هم پوشیده نیست که در اضافت بیانیه مضاف الیه جنس مضاف واقع میشود
مثل خاتم فضه که فضه جنس خاتم ست و در حدیث سد ابواب در قول آنجناب لا باب علی هرگز علی علیه السلام
جنس باب نیست ونیز در اضافت بیانیه اظهار من صحیح و درست ست مثلا در خاتم فضه خاتم من فضه گفتن
جائز میباشد و در حدیث سد ابواب در قول آنجناب صلعم لا باب علی اظهار من صحیح نیست ولا باب من علی
نمیتوان گفت وازینجا بکمال نحویت اورنگ آبادی پی توان برد وبخوبی میتوان دانست که پایهٔ او درین
علم بچه حد رسیده سبحان الله هنوز اورنگ آبادی را بر مطالب کافیه ابن حاجب وشرح جامی که هر دو متداول
اطفال ست عبور دست نداده وبا اینهمه از کمال تهجم می خواهد که در غمار مباحث غامضه احادیث جناب
سرور کائنات علیه وآله آلاف الصلوات در آید وخود را سابح این بحار عمیقه متقاذفه وانماید هفتم آنکه
اورنگ آبادی درین مقام بسبب جذبهٔ صوفیت وغلبهٔ شطحیت حدیث مدینة العلم وحدیث سد ابواب
را بنظر وحدت وجود دیده واز اطلاق باب بر جناب امیر المؤمنین علیه السلام در حدیث مدینة العلم متوهم
گردیده وتخیل نموده که در حدیث سد ابواب مراد از باب همان باب ست که در حدیث مدینه مذکورست حالانکه
مراد از باب در حدیث مدینه باب معنوی ست و در حدیث سد ابواب باب ظاهری ومن لا یمیز بین البابین
کیف یکون عنده من الفهم اثر وعین بالجمله اطلاق باب بر آنجناب در حدیث مدینة العلم بوجه من الوجوه
مستلزم آن نیست که در حدیث سد ابواب در قول آنجناب صلعم لا باب علی مراد از باب عین نفس قدسیه جناب
امیر المؤمنین علیه السلام گرفته شود وهذا ظاهر کال ظهور ولکن من لم یجعل الله له نورا فما له من نور هشتم
آنکه اورنگ آبادی بسبب شطحیت فاسده وسطحیت کاسده خود از ذکر جناب امیر المؤمنین علیه السلام
بسوی ذکر عمر بن الخطاب برجسته واز راه غرارت وصفاقت بادعای این معنی که عمر بن الخطاب نیز باب بود و
در عقل بر روی خود بسته روان انصاف را کما ینبغی خسته حیث قال چنانچه عمر رضی الله عنه خود باب بود
در حدیث حذیفه رضی الله عنه انتهی وبر ظاهرست که ذکر بابیت عمر و تذکیر حدیث حذیفه سراسر اعتساف
وسفاهت وکمال رعونت وبلاهت ست چه این حدیث با وصف آنکه از متفردات اهل سنت ست
دلیل کمال مذمومیت عمرست نه ممدوحیت او واز این حدیث بودن عمر باب الفتنة ظاهر میشود نه باب العلم

پس چگونه ذکر او بمقابله باب مدینة العلم روا خواهد بود هل هذا الا قلة الحیاء وافراط الجفاء وارمجانب نکرا ورنگ دی
ازراه قلت فهم وازدحام وهم درحاشیه این کلام خود حدیث حذیفه را تصریح وتوضیح مذکور ساخته برای
ارباب ابصار پرده ازروی کار بدست خود برانداخته حیث قال وآن حدیث مروی ست در بخاری ومسلم
عن سفیان عن حذیفة قال کنا عند عمر فقال ایکم یحفظ حدیث رسول الله صلی الله علیه وسلم فی الفتنة
فقلت انا احفظ کما قال قال هات انک لجری وکیف قال قلت سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم
یقول فتنة الرجل فی اهله وماله ونفسه وولده وجاره یکفرها الصیام والصلوة والصدقة والامر بالمعروف
والنهی عن المنکر فقال عمر لیس هذا ارید انما ارید التی تموج کموج البحر قال قلت مالک ولها یا امیر المومنین
ان بینک وبینها بابا مغلقا قال فیکسر الباب او یفتح قال قلت لا بل یکسر قال ذاک احری ان لا یغلق
ابدا قال فقلنا لحذیفة هل کان عمر یعلم من الباب قال نعم کما یعلم ان دون غد لیلة انی حدثته حدیثا
لیس بالاغالیط قال فهبنا ان نسال حذیفة من الباب فقلنا لمسروق سله فقال عمر حاصل جواب
حضرت حذیفه آنکه مرد بحقوق اهل وعیال ونفس ومال وهمسایه وغیره مبتلا است اگر درادای آن تقصیر وتقصیر
مفتون گردد صوم وصلوة وامر بمعروف ونهی از منکر کفارات آن می نماید ان الحسنات یذهبن السیئات
حضرت عمر فرمود سوال من نه از فتنهای صغار بود بلکه از فتنهای کبار که بمثل دریا موج میزند حضرت حذیفه
گفت ترا ازین چنین فتنها چه جای ترس ست که میان تو واین فتنها دری است بربسته ومراد حذیفه از در
ذات حضرت عمر بود چنانچه آخر حدیث دلالت بران دارد یعنی تا که قدم تو درمیان ست فتنها سر بر نخواهد کشید
حضرت عمر پرسید آن در شکسته میگردد یا کشاده میشود یعنی من کشته میشوم یا بحتف انف میمیرم حذیفه گفت
آن در شکسته میشود حضرت عمر فرمود پس باز بسته نخواهد شد وهم چنین شد که شکستن این باب فتح باب قتل گردید
اول فتنهای لسانی برپا نمودند یعنی زبان بطعن واعتراض بر خلافت وریاست حضرت عثمان کشودند
رفته رفته طعن لسانی بطعن سنانی عائد گردیده اورا رضی الله عنه که صائم بود افطار با آب تیغ کنانیدند بعد او
آن لسان وسنان متوجه بحضرت علی گردیده وقتی که برای نماز صبح میرفت بخونش متوضی ومغتسل گردانیدند
بعد او بر سر خاتم الخلفا حضرت امام حسن رضی الله عنه فتنها برپا کرده مجروح کردند اگر او رضی الله عنه دست از
خلافت نمیکشید دست از قتل او نمیکشیدند بعد او ظلمات فتنها وظلمهای عامه که متواتر ومتوالی مستوعب ومستولی
گردید روشن تر از وجود نهارست وتاریک تر از شب تار منه نور الله وجهه ازین عبارت در کمال ظهورست

شقیق ـ یحفظ

که اورنگ آبادی بعد ذکر حدیث حذیفه اثبات باب الفتنه بودن عمر بشد ومد تمام نموده غایة ما فی الباب آنست
که از راه قلت تدبر وتبصر مغلق بودن این باب را سبب مدح او فهمیده حالانکه عند الاعیان باب الفتنه بودن
ولو مع الاغلاق باشد موجب ذم شنیع وعیب فظیع ست زیراکه لامحاله بنای باب در اصل بر فتح ست
واغلاق عارض آن میگردد پس اگر کسی را باب فتنه گویند ولو آنرا مغلق هم وانمایند ظاهر خواهد شد که بنای
کارش بر فتنه انگیزی ست نهایت امر آنکه او بوجه اغلاق مُغلِق وقسرِ قاسر فعلا از فتنه انگیزی عاجز وقاصر
میباشد بالجمله بعد نظر صحیح بوجه من الوجوه بابیتی که از حدیث حذیفه ظاهر میشود دلیل ممدوحیت عمر نیست بلکه
بر عکس آن مظهر نهایت عار وشنار اوست واین همه که گفته شد بنا بر آن ست که حدیث حذیفه را بهمین سیاق
که اورنگ آبادی نقل کرده ملحوظ داریم واگر در دیگر سیاقات این حدیث هم تامل نمائیم واضح ولائح خواهد شد
که باب بودن عمر بنحو من الانحاء از آن ثابت نمیشود مگر نمیدانی که مسلم در صحیح خود در کتاب الایمان آورده حدثنا
محمد بن عبد الله بن نمیر قال ثنا ابو خالد یعنی سلیمان بن حیان عن سعد بن طارق عن ربعی بن حراش عن حذیفة
قال کنا عند عمر فقال ایکم سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم یذکر الفتن فقال قوم نحن سمعناه فقال
لعلکم تعنون فتنة الرجل فی اهله وجاره قالوا اجل قال تلك تکفرها الصلوة والصیام والصدقة
ولکن ایکم سمع النبی صلی الله علیه وسلم یذکر التی تموج موج البحر قال حذیفة فاسکت القوم فقلت
انا فقال انت لله ابوك قال حذیفة سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول تعرض الفتن علی
القلوب کالحصیر عودا عودا فای قلب اشربها نکت فیه نکتة سوداء وای قلب انکرها نکت فیه نکتة
بیضاء حتی تصیر علی قلبین علی ابیض مثل الصفا فلا تضره فتنة ما دامت السموات والارض
والآخر اسود مربادا کالکوز مجخیا لا یعرف معروفا ولا ینکر منکرا الا ما اشرب من هواه قال حذیفة
وحدثته ان بینك وبینها بابا مغلقا یوشك ان یکسر قال عمر أکسرا لا ابا لك فلو انه فتح لعله کان یعاد
قلت لا بل یکسر وحدثته ان ذلك الباب رجل یقتل او یموت حدیثا لیس بالاغالیط قال ابو خالد
فقلت لسعد یا ابا مالك ما اسود مربادا قال شدة البیاض فی سواد قال قلت فما الکوز مجخیا قال منکوسا
واین سیاق چنانچه می بینی دلالت واضحه دارد بر آنکه باب مغلق که درمیان عمر وفتنه حائل ست وحذیفه ذکر
آن نموده شخصی ست غیر عمر که عاقبتش بکیفیت موت یا قتل نزد حذیفه مجهول ست ودر سیاق سابق چنانچه اورنگ آبادی
خود تصحیح نموده ظاهر ست که باب مغلق خود عمر ست وعاقبت او کشته شدن ست وهرگاه حال پر اختلال

کلام بر حدیث حذیفه در باب فتنه

حدیث حذیفه چنین سؤال باشد چگونه بر بنای آن جزم میتوان کرد که عمر باب ست و ازینجا ظاهر گردید که تلمیع شکوه
اورنگ آبادی در اثبات بابیت عمر و لو بحیثیت باب الفتنه و باب مغلق بوده باشد در مقصود نمی کشاید و در مطلق
امان هیچ گز بدست نمی آید و چون این سیاق حدیث حذیفه که مسلم در صحیح خود آورده با سیاق سابق که
اورنگ آبادی نقل نموده اختلافات فاحشه عدیده و اضطرابات موحشه عتیده دارد بهتر آن ست که برای
مزید تبصیر ناقد بصیر بعضی از آن بمعرض بیان آرم تا حال پر اختلال این حدیث بر همگنان بخوبی واضح و
آشکار گردد پس مخفی نماند که در میان سیاق سابق و این سیاق چند اختلاف بدرجه تحقق میرسد اول آنکه از
سیاق سابق ظاهر میشود که سؤال عمر از حاضرین باین الفاظ بود ایکم یحفظ حدیث رسول الله صلی الله علیه
وسلم فی الفتنة و ازین سیاق واضح میشود که سؤال و باین الفاظ بود ایکم سمع رسول الله صلی الله علیه وسلم
یذکر الفتن و در کمال ظهورست که حفظ امر خاص است و سماع امر عام و فتنه واحدست و فتن جمع دوم آنکه
از سیاق سابق ظاهر میشود که مجیب عمر صرف حذیفه بود و ازین سیاق آشکارا میگردد که مجیب عمر جماعتی بودند که
گفتند نحن سمعناه سوم آنکه از سیاق سابق ظاهر میشود که حدیث فتنه رجل در اهل و مال وغیره را حذیفه
بخطاب عمر ذکر کرده بود و ازین سیاق پیداست که خود عمر آنرا بخطاب قوم ذکر نموده بود چهارم آنکه از سیاق سابق
ظاهرست که سؤال عمر از فتنه ماتموج کموج البحر مخصوص از حذیفه واقع شده و ازین سیاق ظاهر میشود که سؤال مذکور
بخطاب جماعتی صادر شده پنجم آنکه در سیاق سابق از سکوت قوم و تقدم حذیفه در جواب اثری نیست و از این
سیاق بصراحت ظاهر میشود که جمله حاضرین ساکت شدند و حذیفه تقدم در جواب نمود ششم آنکه در سیاق
سابق از حدیث تعرض الفتن علی القلوب الخ ذکری نیست و درین سیاق مذکورست که حذیفه بجواب سؤال
عمر از فتنه ماتموج حدیث مشار الیه را ذکر نموده هفتم آنکه در سیاق سابق مذکورست که عمر از فتنه ماتموج سؤال کرده
حذیفه بجواب او صرف حائل بودن باب مغلق در میان عمر و آن فتنه بیان نمود و عمر بعد سماع این جواب سؤال
دیگر متعلق بکسر و فتح آن باب کرد و حذیفه در جواب آن کسر آن مبین ساخت و عمر بعد شنیدن کلمه ذلک احری
ان لا یغلق بر زبان خود جاری نمود و درین سیاق واردست که حذیفه بعد تحدیث عمر بحدیث تعرض الفتن
علی القلوب الخ در ضمن تحدیث او بحیلولت باب مغلق از خود او را آگاه نمود بکسر آن باب چنانچه درین سیاق
مذکورست وحدثته ان بینک وبینها بابا مغلقا یوشک ان یکسر هشتم آنکه در سیاق سابق استفهام عمر از
کسر باب بعد شنیدن خبر کسر مذکور نیست بلکه در آن مذکورست که عمر بعد شنیدن کسر باب کلمه ذلک احری ان

لا یغلق بر زبان خود آورده ودرین سیاق وارد شده که عمر بعد شنیدن خبر کسر باب باستفهام از کسر آن کرد وگفت اکسرا لا ابالک فلوانه فتح لعله کان یعاد وحذیفه بخطاب او بقول خود لا بل یکسر اظهار مکرر کسر آن نمود نهم آنکه در سیاق سابق ذکری از ترجیح عمر فتح باب فتنه را بر کسر آن نیست ودرین سیاق چنانچه شنیدی واقع شده که عمر بقول خود فلوانه فتح لعله کان یعاد این ترجیح را بتصریح ظاهر نموده دهم آنکه از سیاق سابق کما نبهنا آنفا ظاهر میشود که باب فتنه خود عمر ست که عاقبتش بقتل منجر میگردد واز این سیاق آشکاراست که این باب شخصی ست غیر عمر مجهول العاقبه که یا مقتول میشود یا میمیرد چنانچه درین سیاق بتصریح واقع ست که حذیفه گفته وحدثته ان ذلک الباب رجل یقتل ویموت واین اختلافات عشره اگرچه بعضی از آن را بتکلف وتاویل بحیز جمع میتوان رسانید لیکن بنظر وافر از آن بخوبی واقع شده که قطعا آبی از ائتلاف میباشد ونظر بر مجموع آن من حیث المجموع ناظر بصیر را بر نسج عنکبوتی این حدیث بخوبی دلالت مینماید بالجمله کمال عجب ست از اورنگ آبادی که چگونه از سیاق دیگر این حدیث قطع نظر نموده صرف بر یک سیاق اکتفا ورزیده وبسبب حسن نظر خود آن را در اثبات ماہیت عمر کافی ووافی دیده ونداسته که سیاق دیگر این حدیث کاشف اسرار تنا فروہاتک اسرار تناکر آن ست وبملاحظه آن باب مطلوب اورنگ آبادی مسدود ودر مقصود او مفقود میگردد وعجب بالای عجب این ست که اورنگ آبادی در توضیح حدیث حذیفه کلامی ورده که سراسر بر تحقیر وتوہین وتعییر وتہجین صحاب وتابعین اشتمال دارد چه درین کلام چنانچه دانستی خود گفته است "وہم چنین شد که شکست این باب فتح باب قتل گردید اول فتنہای لسانی برپا نمودند یعنی زبان بطعن واعتراض بر خلافت وریاست حضرت عثمان کشودند رفته رفته طعن لسانی بطعن سنانی عائد گردید واو را رضی الله عنه که صائم بود افطار بآب تیغ کنانیدند" واین گریه وزاری وناله وبیقراری اورنگ آبادی چنانچه پرواضح ست برہان اقوال وافعال ست که از معشر صحابه یا جماعت تابعین نسبت بخلیفه ثالث صدور یافته واہل سنت بخوبی که درحمایت این دو گروه واد نصرت باطل میدہند خود واضح ولائح ست پس تحقیر وازراء اقوال یا افعال ایشان که بنا بر مزعوم این حضرات مصداق خیر القرون قرنی ثم الذین یلونہم می باشند وانہم باین زور وشور بعید از دانائی ودین اورنگ آبادی ست اما آنچه اورنگ آبادی از راه فرط بعض کلمات حسرت سمات نسبت بمحن ومصائب اہل بیت علیہم السلام بر زبان آورده طریق تعییب وتشریب قاہری قاتلین وظالمین ایشان سپرده پس آنہم بادراز ظلم وجور وخذلان وتخریر جبارین صحابه وتابعین

در ان محل بستر آنکه دفتر مظالم مید بود مانند اعمال آن زمان ضلال خصوصاً حضرت عائشه و طلحه و زبیر و معاویه و عمرو بن عاص و ابو موسی و امثالهم من الاصحاب و دفتر مظالم ابن ملجم و اشعث بن قیس و عمر بن سعد و شمر بن ذی الجوشن و شبث بن ربعی و غیرهم من التابعین لهؤلاء الاحزاب پیش ناظر بصیر می نهد فلینه در ما فی علاه من التحقیر و الازدراء بالسلاف الهالکین الخاسرین بلا امتراء نهم آنکه اورنگ آبادی درین کلام مختل النظام ادعا نموده که در حدیث انا مدینة العلم اشارتست بآنکه متاع بیت النبوة آنچه بود همین علم بود و اجناس و نقود همه آنجا معدوم و مفقود ست و این ادعا مورث عجب عجاب ست زیرا که اولا در حدیث مدینة العلم ذکری از بیت النبوة و انهم بمعنای که در متخیله اورنگ آبادی جاگزین ست اصلا نشده پس چگونه گفته شود که درین حدیث هیچ اشاره به بیت النبوة ست چه جای آنکه اشاره خاصه متعلق بانحصار متاع بیت النبوة بود باشد ثانیاً اگر بالفرض اشاره درین حدیث به بیت النبوة باشد تعلق آن اشاره بانحصار متاع بیت النبوة در علم ممنوع ست مگر کسی میتوان گفت که در بیت النبوة متاع صلوة و صوم و زکوة و حج و جهاد و دیگر اعمال حسنه و متاع زهد و ورع و تقوی و شجاعت و عدالت و حسن خلق و ما سواها من الخصائل المستحسنة نبود و بالجمله ادعای وجود اشاره بانحصار مذکور درین حدیث درست نمیشود آری دلالت صریحه این حدیث بر انحصار اخذ علم از باب مدینة العلم اظهر من الشمس و ابین من الامس ست و لکن هذا لا ینفع یاتی علی مذهب الاورنگ آبادی بالدمار ثالثاً اگر بالفرض تسلیم کنیم که درین حدیث اشاره خاصه متعلق بانحصار متاع بیت النبوة در علم شده و نیز اشاره شده باینکه اجناس و نقود همه در بیت النبوة معدوم و مفقود ست پس اقصای مفاد این اشاره جز این نیست که متاع بیت النبوة در بیت النبوة من حیث انه بیت النبوة علم ست و اجناس و نقود مالیه در انجا ملحوظ نیست نه آنکه جناب رسالتماب صلی الله علیه و آله و سلم که صاحب بیت النبوة است اصلا مالک اجناس و نقود مالیه نبود کما هو مزعوم جمع[1] من المتصوفین المتقشفین و الیه یمیل کلام الاورنگ آبادی المهین دهم آنکه اورنگ آبادی درین کلام سخافت التیام متفوه شده که همین عدم فقدان نقود و اجناس حقیقت بی حقیقت فقر و افلاس ست لهذا فرمودند ان الانبیاء لم یورثوا دینارا و لا درهما انما ورثوا العلم فمن اخذه اخذ بحظ وافر انتهی و این تفوه بی معنی عاری از کسوت تحصیل و مشتمل بر کمال سوء ادب در حق رسول رب جلیل علیه و آله سلام الله ما اختلف الاشراق و الاصیل می باشد زیرا که اولا خلو بیت النبوة جناب رسالتماب صلی الله علیه و آله و سلم از نقود و اجناس کما اشرنا الیه آنفا

[1] قال الملا القاری فی المرقاة علی ان جماعة قالوا انهم ای الانبیاء علیهم السلام کانوا لا یملکون مبالغة فی تنزههم عنها ای الدنیا و لهذا قیل الصوفی لا یملک و لا یملک ۱۲ منه

نه از راه فقر و بی چیزی آنجناب ست بلکه از راه این ست که بیت النبوة آنحضرت من حیث انه بیت لمدینة العلم
کاری بنقود و اجناس دنیویه ندارد بلکه تعلق آن سراسر بعلم و حکمت و ما یماثلها است و ثانیا فقدان نقود و
اجناس ولو فی بیت السکنی دلیل فقر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم نیست البته دلیل زهد و ورع
و تقوی و جود و کرم و ایثار و دیگر مزایای عالیهٔ آنجناب صلی الله علیه و آله و سلم میباشد پس استدلال بفقدان
نقود و اجناس در بیت النبوة بر فقر آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم بالاولی درست نخواهد بود و ثالثا نسبت
فقر بجناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم اگر بلحاظ بعض اخبار و باعتبار بعض معانی آن تسلیم هم کرده شود
نسبت افلاس بآن گردون اساس هرگز درست نیست پس تفوه اورنگ آبادی باین نسبت فاسدة القیاس
بلاشبهه اسارت ادب بحضرت خیر الناس علیه و آله آلاف السلام ما جری القلم فی القرطاس و بلا ریب از تلاعب
وساوس وسواس خناس میباشد و رابعا استدلال اورنگ آبادی بحدیث ان الانبیاء لم یورثوا دینارا و
لا درهما الخ بر فقر و افلاس جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم قاصر و ناتمام ست زیرا که اولا این حدیث
نزد ترمذی که از ارباب صحاح سته است مقدوح السند میباشد چنانچه در جامع ترمذی مذکورست حدثنا محمود
بن خداش البغدادی نا محمد بن یزید الواسطی نا عاصم بن رجاء بن حیوة عن قیس بن کثیر قال قدم
رجل من المدینة علی ابی الدرداء و هو بدمشق فقال ما اقدمك یا اخی قال حدیث بلغنی انك تحدثه
عن رسول الله صلی الله علیه و سلم قال اما جئت لحاجة قال لا قال اما قدمت لتجارة قال لا قال ما
جئت الا فی طلب هذا الحدیث قال فانی سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول من سلك طریقا
یبتغی فیه علما سلك الله به طریقا الی الجنة و ان الملائکة لتضع اجنحتها رضی لطالب العلم و ان العالم
لیستغفر له من فی السموات و من فی الارض حتی الحیتان فی الماء و فضل العالم علی العابد کفضل القمر
علی سائر الکواکب ان العلماء ورثة الانبیاء ان الانبیاء لم یورثوا دینارا و لا درهما انما ورثوا العلم فمن
اخذ به فقد اخذ بحظ وافر و لا نعرف هذا الحدیث الا من حدیث عاصم بن رجاء بن حیوة و لیس اسناده
عندی بمتصل هکذا حدثنا محمود بن خداش هذا الحدیث و انما یروی هذا الحدیث عن عاصم بن
رجاء بن حیوة عن داود بن جمیل عن کثیر بن قیس عن ابی الدرداء عن النبی صلی الله علیه و سلم و
هذا اصح من حدیث محمود بن خداش ازین عبارت ظاهرست که نزد ترمذی این حدیث از متفردات
عاصم بن رجاست و اسناد آن متصل نیست و محمود بن خداش که شیخ ترمذی ست این حدیث را بواسطه محمد بن

مزید وسطی را از عاصم بن رجا از قیس بن کثیر آورده حالانکه این حدیث از عاصم بن رجا از داؤد بن جمیل از کثیر بن قیس مروی ست پس ثابت شد که محمود بن خداش شیخ ترمذی در اسناد حدیث دو جا تصرف نموده یکی آنکه بجای کثیر بن قیس که راوی از ابو الدرداء ست قیس بن کثیر آورده پدر را پسر و پسر را پدر گردانیده دیگر آنکه داؤد بن جمیل را که واسطه بین عاصم بن رجا و کثیر بن قیس بود ساقط نموده و اگرچه همین قدر بیان که از افادهٔ ترمذی واضح و عیان میشود برای قدح و جرح سند این حدیث کافی و بس است لیکن تتمیماً للمرام و تشییداً للالزام عرض میشود که کثیر بن قیس که راوی این حدیث از ابو الدرداء ست ضعیف ست و دارقطنی که از ائمه کبار و نقاد احبار سنیه میباشد او را تضعیف نموده و دیگر اصحاب جرح و تعدیل نیز اتباع او درین باب فرموده اند ذهبی در میزان الاعتدال گفته کثیر بن قیس تابعی تقدم فی داود تضعیف الدارقطنی له و ابن حجر عسقلانی در تقریب التهذیب گفته کثیر بن قیس الشامی ویقال قیس بن کثیر والاول اکثر ضعیف من الثالثة و وهم ابن قانع فاورده فی الصحابة و صفی الدین خزرجی در خلاصه تذهیب گفته د ت ق کثیر بن قیس او عکسه عن ابی الدرداء وعنه داود بن جمیل والاسناد مضطرب و داؤد بن جمیل که درحقیقت راوی این حدیث از کثیر بن قیس ست و شیخ ترمذی ذکر او را از درمیان ساقط نموده نیز مقدوح و مجروح میباشد ذهبی در میزان الاعتدال گفته داؤد بن جمیل وبعضهم یقول الولید بن جمیل عن کثیر بن قیس عن ابی الدرداء بخبر من سلک طریقاً یطلب علماً وعنه عاصم بن رجاء بن حیوة حدیثه مضطرب وضعفه الازدی واما ابن حبان فذکره فی الثقات و داود لا یعرف کشیخه و قال الدارقطنی فی العلل عاصم و من فوقه ضعفاء ولا یصح و ازین عبارت علاوه بر تضعیف داؤد بن جمیل بحمد الله تصریح صریح دارقطنی واضح و لائح گردید که عاصم و کسانیکه بالاتر ازو در سند این حدیث واقع شده اند همه ضعیف هستند و این حدیث صحیح نیست ولله الحمد علی ذلك و نیز ذهبی در مغنی گفته داود بن جمیل عن کثیر بن قیس وثق و اما الازدی فضعفه وفیه جهالة و ابن حجر عسقلانی در تهذیب التهذیب گفته داود بن جمیل ویقال ابو الولید روی عن کثیر بن قیس علی خلف فیه وعنه عاصم بن رجاء بن حیوة ذکره ابن حبان فی الثقات و فی اسناد حدیثه اختلاف یأتی فی ترجمة کثیر بن قیس قلت و قال الدارقطنی مجهول و قال مرة هو و من فوقه الی ابی الدرداء ضعفاء و قال فی العلل لا یصح حدیثه داود و قال الازدی ضعیف مجهول و نیز ابن حجر در تقریب التهذیب گفته داؤد بن جمیل ویقال اسمه الولید ضعیف من السابعة و صفی الدین خزرجی در

خلاصۂ تہذیب گفتہ (د ق) داؤد بن جمیل والولید بن جمیل عن کثیر بن قیس وعنہ عاصم بن رجاء عندہما
وہو مضطرب وثقہ ابن حبان وازینجا واضح وآشکار گردید کہ سقوط ذکر داؤد بن جمیل در سند ترمذی
بنابر مصلحت واقع شدہ وہر کہ ذکر او را اسقاط نمودہ از راہ تدلیس ارتکاب کردہ تا ناظر غیر ماہر بوجود داؤد بن جمیل
در سند این حدیث پی بمقدوح بودن آن نبرد ولیکن ندانست کہ آخر ناقدین رجال پردہ از روی کار
خواہند انداخت وتدلیس ورا این اہل التنقید ظاہر وعیان خواہند ساخت وعاصم بن رجاء کہ راوی
این حدیث از داؤد بن جمیل ست نیز مطعون ومغموز ومثلوب ومہموز میباشد از افادۂ دارقطنی کہ الفاظ عبارت
میزان الاعتدال ترجمۂ داؤد بن جمیل شنیدی بصراحت واضح ولائح ست کہ عاصم ضعیف ست وقتیبہ نیز
درو کلام نمودہ است چنانچہ ابن حجر در تہذیب التہذیب بترجمۂ او گفتہ قلت وتکلم فیہ قتیبۃ ونیز ابن حجر در
تقریب گفتہ عاصم بن رجاء بن حیوۃ الکندی الفلسطینی صدوق یہم من الثامنۃ وثانیا بعد الفرض
والتسلیم مراد ازین حدیث آن ست کہ انبیا علیہم السلام چون در مراتب عالیۂ زہد وورع بودند لہذا در پی
فراہمی اموال دنیا نیفتادند وآنرا ذخیرہ نمودہ قصداً برای ورثہ نگذاشتند چنانکہ داب اغنیای اہل دنیاست
نہ آنکہ گاہی مالک مالی نشدند واصلا میراث مالی نگذاشتند وچگونہ احدی از عقلای متدینین نفی تملک
مال یا نفی توریث مال از انبیا علیہم السلام تواند کرد حالانکہ این مطلب بلا شبہہ خلاف نصوص قرآن
واحادیث رسول رب منان وآثار ائمۂ اطہار الرحمن علیہ وعلیہم آلاف التسلیم من اللہ ما اختلف الملوان میباشد
وبحمد اللہ علمای اعلام اہل حق کرام بنہجیکہ در خصوص مسئلۂ میراث انبیا علیہم السلام ومنع رؤس خصام نمودہ
زنگ شبہات وشکوک شان را بمصقل حجج ساطعہ وبراہین قاطعہ زدودہ اند قابل تماشای اولی الابصار ست
ومن اراد فی ہذا الباب استیفاء الکلام فعلیہ بکتاب تشیید المطاعن للوالد الماجد العلام اعلی اللہ
دار السلام بالجملہ احتجاج اورنگ آبادی بحدیث مذکور بر فقر وافلاس انبیا علیہم السلام عموماً وبر فقر وافلاس
جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم خصوصاً در نہایت بطلان ست وتقریر او درین باب از بس
متہافت وپریشان واللہ العاصم عن نزغات الشیطان یازدہم آنکہ اورنگ آبادی درین کلام مختل النظام
متفوہ شدہ بآنکہ اہل این بیت از نقد وجنس آن کہ ہمین علم وفقر ست بقدر قوت وراثت وقرب قرابت
حظی میگیرد واین توارث بطنا بعد بطن ونسلا بعد نسل الی ما شاء اللہ جاری ست انتہی واین کلام او
مورد ملام ست زیرا کہ اولاً دانستی کہ در حدیث مدینۃ العلم اصلا اشارہ بفقر جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ

وسلم نیست وہم چنین حدیث ان الانبیاء لم یورثوا درهما ولا دینارا بر فرض تسلیم دلیل فقر انبیا علیهم السلام
نمی باشد پس ذکر فقر و وراثت آنزا مدخل درین مقام نباشد ثانیا شکی نیست درین که اہل بیت نبوت علیهم السلام
وارث علم جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم بودند لیکن زعم این معنی که مراتب ایشان در علم مختلف
بود و بقدر تفاوت وراثت وقرب قرابت حظوظ مختلفه از علم داشتند ناشی از قلت معرفت باحوال اہل بیت
علیهم السلام ست وہر که فی الجمله نظری در احوال اہل بیت نبوت سلام الله علیهم داشته باشد بیقین خواهد دانست
که صغیر وکبیر ایشان در علم برابر بودند ومثل حلقه مفرغه درین خصوص استوای تمام داشتند وبحمد الله این معنی
باعتراف علمای اہل سنت نیز ثابت میباشد ابن الصباغ مالکی در فصول مهمه فی معرفة الائمه در حال جناب
امام حسین علیه السلام گفته فصل فی علمه وشجاعته وشرف نفسه وسیادته علیه السلام قال بعض اهل
العلم علوم اهل البیت لا تتوقف علی التکرار والدرس ولا یزید یومهم فیها علی ما کان فی الامس لانهم
المخاطبون فی اسرارهم والمحدثون فی النفس فسماء معارفهم وعلومهم بعیدة عن الادراک واللمس ومن
اراد سترها کان کمن اراد ستر وجه الشمس وهذا مما یجب ان یکون ثابتا مقررا فی النفس فهم یرون عالم
الغیب فی عالم الشهادة ویقفون علی حقائق المعارف فی خلوات العبادة وتناجیهم ثواقب افکارهم فی
وقائع اذکارهم بما نطقوا به عن رب الشرف والسیادة وحصلوا بصدق توجههم الی جناب القدس فبلغوا
بمنتهی السؤال والارادة فهم کما فی نفوس اولیائهم ومحبیهم وزیادة فما تزید معارفهم فی زمان الشیوخة
علی معارفهم فی زمن الولادة وهذه امور تثبت لهم بالقیاس والنظر ومناقب واضحة الحجول بادیة الغرر
وعزایا تشرق اشراق الشمس والقمر وسجایا تزین عیون التواریخ وعنوانات الاثر فما سالهم مستفید او
ممتحن فوقفوا ولا انکر منکر امرا من الامور الا علموا وعرفوا ولا جری معهم غیرهم فی مضمار شرف الا سبقوا وقصر
مجاروهم وتخلفوا ستة جری علیها الذین تقدموا منهم واحسن اتباعهم الذین خلفوا وکم عانوا فی الجدال
والجلاد امورا فبلغوها بالرای الاصیل والصبر الجمیل فما استکانوا ولا ضعفوا فبهذا وامثاله سموا علی الامثال
وصرفوا الشقاشق اذا هدرت شقاشقهم وتصغی الاسماع اذا قال قائلهم او نطق ناطقهم ویکثف
الهواء اذا قیست بخلائقهم ویقف کل ساع عن شاوهم فلا یدرک فائتهم ولا ینال طرائقهم سجایا منحهم
بها خالقهم واختصهم باصادقهم وشرفهم بها اولیائهم واصادقهم وحزن لها مباینهم ومفارقهم ونیز ابن الصباغ
در فصول مهمه بعد ذکر محاسن کلام جناب امام حسین علیه السلام گفته فهذه الالفاظ تجاوز الهواء رقة ومتانة و

تجاری

اثبات مساوات
اہل بیت
علیهم السلام
درین معنی برابر اند
علمای اہل سنت

تنبئك بان لهم عند الله كبير منزلة وعلو مكانة توارثوا البيان كابرا عن كابر وتسنموا اقلال الفضائل كتسنمهم
متون المنابر وتساووا في مضمار المعارف فلا عبرة باخذ من الاول والاولى ولا يعيل على الآخر شعر شرف تتابع كابرا
عن كابر كالرمح انبوبا على انبوب + واحمد بن عبد القادر عجيلی در ذخيرة المآل گفته قال بعض اهل العلم
علوم اهل البيت لا تتوقف على التكرار والدرس ولا يزيد يومهم فيها على ما كان في الامس لانهم المخاطبون
في اسرارهم المحدثون في النفس فسماء معارفهم وعلومهم بعيدة عن الادراك واللمس ومن اراد سترها
كان كمن اراد ستر الشمس فهم يرون عالم الغيب في عالم الشهادة ويقفون على حقائق المعارف في
خلوات العبادة ويناجيهم ثواقب افكارهم في اوقات اذكارهم فهم كما في نفوس اوليائهم ومحبيهم
وذيادة فما تزيد معارفهم في زمان الشيخوخة على معارفهم في زمن الولادة وهذه امور تثبت لهم
بالقياس والنظر ومناقب واضحة الحجول والغرر ومزايا تشرق اشراق الشمس والقمر وسجايا تزين جبين
التواريخ وعنوان الاثر فما سألهم مستفيد ومعن فتوقفوا ولا انكر منكر امرا من الامور الا عرفوا وعلوا
ولا جرى معهم غيرهم في مضمار شرف الا سبقوا وقصر مجاريهم وتخلفوا سند جرى عليه الذين تقدموا
منهم واحسن اتباعهم الذين خلفوا وكم عانوا في الجدال والجلاد امورا فبلغوا بالراى الاصيل والصبر الجميل
فما استكانوا ولا ضعفوا سجايا اضحوا بها خلائقهم واخرى بها صادقهم فرح بها اولياؤهم واوصياؤهم و
حزن بها مباينوهم ومعاندوهم بالجملة تساوى اهلبيت عليهم السلام در توارث علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه
وآله الاطياب محل شك وارتياب ارباب الباب نيست وانهمه مرا از خای و بيانمه درای اورنگ آبادی گويا ناشی
از آن ست که او اهل بيت را منحصر در حضرات معصومين سلام الله عليهم نميداند و بزعم اين معنی که هر فلان بهمان
از اهل بيت است نهايت انحراف خود از جادهٔ صواب و سلوک طريق نواصب قشاب بمعرض ثبوت میرساند
وهذا من قبيل بناء الفاسد على الفاسد والشغف بتنفيق البهرج والكاسد ثالثا ادعای اين معنی که توارث
علم و فقر بطنا بعد بطن و نسلا بعد نسل الی ماشاء الله جاری است از حليهٔ صحت و سداد عاری است زيرا که گر شنيدی که حديث
مدينة العلم و حديث ان الانبياء لم يورثوا درهما ولا دينارا اساسی لفقر جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم نيست پس
ذکر توارث فقر بطنا بعد بطن و نسلا بعد نسل جز آنکه تلبيس و تخديع متصوفانه و شطح و تفوه مجذوبانه محسوب شود ديگر چه اثر
باقيماند توارث علم پس آنهم نه بر وتيره ايست که در کاخ دماغ اورنگ آبادی جا گرفته زيرا که توارث علم نبوی الی يوم القيامة منحصر
در اهلبيت عصمت و طهارت سلام الله عليهم ست پس ديگر افراد و لو کانوا من اهل قرابته صلی الله علیه وآله وسلم فضلا عن غيرهم

يقفون
خلوات تناجيهم
مجاروهم . عليهم
فخلفوها
اضدادهم

ورین باب حظی نصیبی نیست پس تعمیم توارث علم و توسیع دائرهٔ آن بلا شبهه و ریب از جمله مظالمی ست که غاصبان خلافت جناب امیر المومنین علیه السلام و محروم کنندگان جناب سیده سلام الله علیها از ارث نیز بعبارت دیگر احداث آن نمودند و اغفال این ظلم مخصوص برای نواصب آخر زمان ست که بسبب آن تغوق بر اسلاف نا انصاف خود جسته لوا خرج و سعد وان بر افراختند و اگر چه شواهد انحصار توارث علم نبوی در اهلبیت عصمت و طهارت علیهم السلام از افادات علمای اعلام و دقادقای کرام سنیه پیشتر ازین بسی که احصای آن توان کرد لیکن درینجا بر بعضی از آن اکتفا میرود تا بر ناظر بصیر بطلان حرف تعمیم توارث واضح و آشکار گردد قاضی شهاب الدین دولت آبادی که ملقب بملک العلماست در هدایة السعدا بعد ذکر حدیثی از خصائص نسائی که در آن اثبات وراثت جناب امیر المومنین علیه السلام و نفی وراثت حضرت عباس ست گفته پس عم را میراث نیامد مگر علی را که ولی امیر است آمد که انا مدینة العلم و علی بابها العلماء ورثة الانبیاء غنا زیر خوان علی ولی ست پس بعد از پیغامبر ما در آل هاشم از علی ولی هیچکس بهتر نیست عصمنا الله من المعتزلة لدیه انتهی ازین عبارت ظاهر و واضح ست که قاضی دولت آبادی بصراحت نفی وراثت علم نبوی از حضرت عباس مینماید و اثبات این وراثت برای جناب امیر المومنین علیه السلام بالخصوص میفرماید و حدیث مدینة العلم و حدیث العلماء ورثة الانبیاء هر دو را دلیل مطلوب خود می شمارد و ازینجا انیهم بوضوح رسید که بنا بر تحقیق ملک العلما مراد از علما در حدیث العلماء ورثة الانبیاء ائمه طاهرین سلام الله علیهم اجمعین میباشند و شیخ سعد الدین حموی

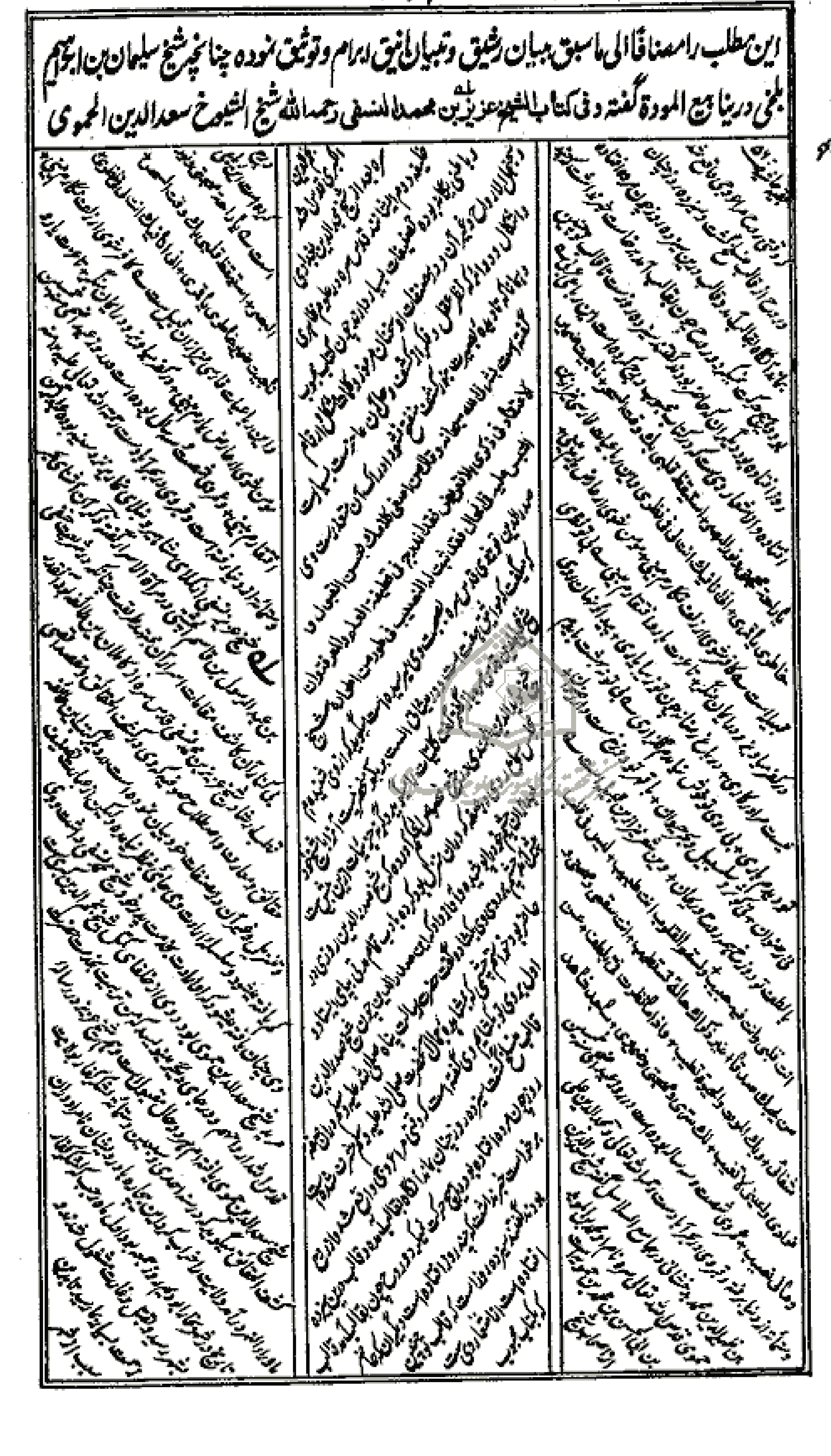
[illegible]

[illegible]

[illegible]

زیادت انحصار توارث علم نبوی در اهلبیت عصمت و طهارت از افادات علمای سنیه

این مطلب را مسنداً فالی ماسبق ببیان رشیق وتبیان انیق ابرام وتوثیق نموده چنانچه شیخ سلیمان بن ابراهیم بلخی در ینابیع المودة گفته و فی کتاب الشیخ عزیز بن محمد النسفی رحمه الله شیخ الشیوخ سعد الدین الحموی

قدس الله سره میفرماید که پیش از پیغمبر ما محمد صلی الله علیه وسلم در ادیان سابق اسم ولی نبود و اسم نبی بود و مقربان حضرت خدای را که وارثان صاحب شریعت اند جمله را انبیا میگفتند و در هر دینی از یک صاحب شریعت زیاده نبود پس در دین آدم علیه السلام چندین پیغمبر بودند که وارثان وی بودند خلق را بدین او و بشریعت او دعوت میکردند و همچنین در دین نوح و در دین ابراهیم و در دین موسی و در دین عیسی علیهم السلام و چون دین جدید و شریعت جدیده محمد صلی الله علیه و آله وسلم نازل شد از نزد خدای اسم ولی در دین محمد صلی الله علیه وسلم پیدا آمد حق تعالی دوازده کس را از اهل بیت محمد صلی الله علیه وسلم را برگزیده و وارثان وی گردانید و مقرب حضرت خود کرد و بولایت خود مخصوص

گردانید و ایشانرا نائبان محمد صلی اللہ علیہ وسلم و وارثان او گردانید کہ حدیث العلماء ورثة الانبیاء در حق
این دوازدہ کس فرمود و حدیث علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل در حق ایشان فرمود اما ولی آخرین کہ نائب
آخرین ست ولی دوازدہم و نائب دوازدہم میباشد خاتم اولیاست و مہدی صاحب الزمان نام اوست و
شیخ میفرماید کہ اولیا در عالم بیش از دوازدہ نیستند و اما آن سی صد و پنجاہ و شش کس کہ از رجال الغیب اند ایشانرا
اولیا نمیگویند و ایشانرا ابدال میگویند انتہی و قاضی ثناء اللہ پانی پتی ہم برای ائمہ اثنا عشر علیہم السلام
بالخصوص اثبات نیابت و وراثت پیغمبر صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم نمودہ و تصریح اینکہ این حضرات دروازہ علوم
آنجناب بودند طریق انصاف پیمودہ چنانچہ در خاتمہ سیف مسلول بعد ذکر کلامی گفتہ و استنباط این مدعا
از کتاب اللہ و از حدیث سرور پیغمبران صلی اللہ علیہ وعلیہم وسلم نیز میتوانیم کرد قال اللہ تعالی قل لا اسئلکم علیہ
اجرا الا المودة فی القربی یعنی سوال نمی کنم از شما ہیچ اجرت و نمیخواہم لیکن میخواہم از شما دوستی اقربای من وجہ
استنباط آن ست کہ انبیای سابق لا اسئلکم علیہ اجرا ان اجری الا علی اللہ گفتہ اند اصلا اجرت بر فریضہ تبلیغ رسالت
درخواست نکردہ اند وجہ احتمال درخواست اجرت بود پیغمبر ما صلی اللہ علیہ وسلم حق تعالی بتغیر اسلوب کلام
امر فرمودہ حکمت درآن آن ست کہ شرائع انبیاء سابق بعد وفات آنہا منسوخ میشد و این شریعت مؤبد ست
پس امتان را باید کہ بعد رحلت پیغمبر بنائب پیغمبر رجوع آرند لہذا آن سرور علیہ السلام برای شفقت بر امت خود
رہنمونی کردہ بمحبت آل خود و اشارت فرمودہ بتشبث دامان پاک آنہا کہ وارثان پیغمبر و دروازہ علوم وی
اند و لہذا قال علیہ السلام ترکت فیکم الثقلین کتاب اللہ وعترتی الحدیث یعنی گذاشتم در شما دو وسیلہ محکم
قرآن مجید و آل خود را و قال علیہ السلام انا مدینة العلم وعلی بابہا من شہر علمم و علی دروازہ آن شہر ست
انتہی دوازدہم آنکہ اورنگ آبادی درین کلام مختل النظام متفوہ شدہ اماکسی کہ معارف و علوم از خانہ
دیگری دزدیدہ می برد پس دست او را کہ کنایت از دستگاہ تحصیل و اخذ از اصل ست قاضی قضا می برد
انتہی و این تفوہ چنانچہ می بینی خیلی حرف نامربوط ست اما اولا پس از نیجہت کہ بحث درینجا در بیت جناب
رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم و اخذ علم از آن بیت الشرف میباشد و پر ظاہر ست کہ معارف و علوم این
بیت معارف و علوم حقہ صحیحہ است و معارف و علوم خانہ دیگری معارف و علوم باطلہ فاسدہ پس بلاریب
اخذ معارف و علوم از بیت الشرف جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم مامور بہ و ممدوح و مستحسن
خواہد بود علی وجہ الاستحقاق و اخذ معارف و علوم از خانہ دیگری منہی عنہ و مذموم و مستہجن خواہد بود

بتغُیر

اتیان

علی الاطلاق پس تخصیص استقباح اخذ معارف و علوم از خانهٔ دیگری بصورت وزدیده برون چنانچه مودای
صریح کلام اورنگ آبادی ست فاسد محض ست یا للعجب مگر کسی از اہل ایمان و ادب میتوان گفت که اخذ معارف
و علوم از خانهٔ غیر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله علی الاعلان خوب ست حاشا و کلا بلکه ہر عاقل یقین
میداند که اخذ معارف و علوم از خانهٔ غیر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم بہر نہج که بوده باشد سواء کان
علی وجه المسارقة و الکتمان او علی سبیل الاجهار و الاعلان ممنوع و محظور و مخوف و محذورست و اما ثانیا پس
باین وجه که اخذ معارف و علوم از خانهٔ غیر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله الاطیاب عند الامعان محتاج
بدزدی نمیشود زیرا که آن خانه ضلالت کاشانه برای اخذین معارف زندقه و الحاد و علوم کفر و ضلال ہمیشه
مفتوح الابواب ست و صاحب آن خانه بسبب حب ضلال خود داعی بسوی دخول آن خانه و اخذ متاع
از آن میباشد پس کسی که اخذ معارف کاسده و علوم فاسده از خانهٔ غیر جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله و سلم
بخواہد او را چه بلا زده که متاع آن خانه را بنہج وزدی ببرد حالانکه صاحب خانه خود داعی بسوی اخذ آن میباشد
پس ظاہر شد که اورنگ آبادی درین مقام حرف وزدیده برون را بیکار بر زبان آورده خود را عرضهٔ تشویر
عقلاء نحاریر ساخته و اما ثالثا پس باین سبب که اخذ معارف و علوم از خانهٔ غیر جناب رسالتمآب صلی الله
علیه و آله و سلم اگر بالفرض و التقدیر آن معارف و علوم را از آن خانه وزدیده ہم برد نزد قاضی قضا قطع ید
او چندان مہتم بالشان نیست آری این سزا زیاده تر مناسب بحال کسی ست که معارف و علوم را از بیت
جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم بنہج وزدی برون میخواہد و آن شخصی ست که از اہل بیت آنجناب
علیه و علیهم الصلوة و السلام انحراف دارد و بباب مدینة العلم و باب دار الحکمة روجی آرد و بر خلاف قول
خداوند عالم واتوا البیوت من ابوابها و بر ضد فرمان واجب الاذعان جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله
و سلم فمن اراد العلم فلیأت الباب و ارشاد آنجناب فمن اراد العلم فلیأته من بابه و کلام آن جناب
ولا تؤتی البیوت الا من ابوابها ہمت خود را میگمارد و فلان و فلان را ذریعهٔ وصول علم رسول صلی الله
علیه و آله ماہب القبول میشمارد چه ہر ظاہرست که این شخص بلا شبهه از جملهٔ لصوص و سُرّاق مستحقین قطع ایدی
باتم الاستحقاق میباشد و از ینجاست که جناب امیر المؤمنین علیه السلام کما سمعت سابقا خود ارشاد فرموده است
نحن الشعار و الاصحاب و الخزنة و الابواب و لا تؤتی البیوت الا من ابوابها فمن اتاها من غیر ابوابها سمی سارقا
بالجمله درین مقام کسی که فرد کامل مستحقین سزاست ہمین ناکس ست که از راه کمال جسارت متاع بیت نبوت را

قبیح و دزدی بیرون نخواهد ماند آنکه در خاتمه غیر جناب رسالتمآب صلی الله علیه السلام و دزدی میکند و متاع کفر و زندقه را می برد پس ذکر این شخص را ترک نمودن و بذکر آن دیگر پرداختن منشای آن جز سترعیوب اسلاف ستراق که چنین تعدی متکبین بغی و شقاق شده اند دیگر چیست اما آنچه اورنگ آبادی در خاتمه این کلام سخافت نظام سرائیده که فقیر حسب حال ورثه بیت النبوة بیتی دارد سه ناوار علم و فقر شد محروم میراث نبی * یکتا ازان حظ زنان هر دو بمردان شد نصیب انتهی پس از عجائب استشهادات و غرائب انشادات که کمتر کسی مثل آن دیده یا شنیده باشد و اختلال و فساد این انشاد و استشهاد بر ارباب خبرت و انتقاد ظاهرست بچند وجه اول آنکه درین بیت ذکری از ورثه بیت النبوة نیست بلکه بر عکس مطلوب مصراع اولش مشتمل بر ذکر محروم میراث نبی میباشد پس این بیت را حسب حال ورثه بیت النبوة دانستن از جمله اعاجیب ست دوم آنکه مصراع اول این بیت در ذکر کسی ست که محروم از میراث نبی بوده باشد و مصراع دوم آن در ذکر ذکور و اناث ورثه مسلمین ست و نامربوط بودن این دو ذکر با هم در نهایت ظهور میباشد سوم آنکه مصراع اول این بیت ظاهر میکند که هر که علم و فقر ندارد او از میراث نبی محروم ست و مصراع دیگر مضمون للذکر مثل حظ الانثیین را آشکار مینماید و فقدان ربط ما بین این دو مطلب بر واضح ست چهارم آنکه تعلیلی که در مصراع آخر نظم شده بمعنی محض ست زیرا که محروم بودن کسی که علم و فقر نداشته باشد از میراث نبی بهیچ وجه مستلزم این مطلب نیست که در تقسیم میراث مال بهره دو زن بمرد برسد پنجم آنکه اگر بمفاد المعنی فی بطن الشاعر معنی مربوطی برای این بیت در باطن اورنگ آبادی فرض کرده آید و طور که ورای طور عقل باشد برای درستی آن تجویز کرده شود باز هم الفاظ سقیمه و تعبیرات فاسده اش بحال خود خواهد ماند مگر نمی بینی که او در مصراع آخر حظ زنان هر دو نظم نموده حالانکه بجای آن (حظ دو زن) می باید و نیز در همین مصراع (بمردان شد نصیب) آورده حالانکه بجای آن (بمردی شد نصیب) می بایست و در کمال ظهورست که اگر اورنگ آبادی فی الجمله سلیقه هم در نظم میداشت می توانست که ازین سقم ظاهر و خلل آشکار مصراع خود را مبرا نماید و بگوید سه یکتا ازان حظ دو زن تنها بمردی شد نصیب . بالجمله این بیت مهمل اورنگ آبادی که آنرا در علم فاسد خود حسب حال ورثه بیت النبوة نسج نموده و بابتهاج تمام آنرا در خاتمة الکلام وارد کرده هم از روی معنی و هم از روی لفظ در نهایت سقم و اختلال رسیده و نزد ارباب خبرت مهارت کاشف از فقدان بصیرت و بصارت او گردیده و چسان چنین نباشد حالانکه کلام او از سر تا پا مشتمل بر مفوات عجیبه و سقطات غریبه ست که تفصیل آن را دانستی پس چنین شعر پریشان او همین گونه نظم مختل النظام میبایست که در خاتمه آید و کاتم حق را باید

علیهم السلام اجمعین بسیار شائسته بود که باب نیجر و ملامت ارباب احلام بر روی خود تا یوم القیام بکشاید و قاضی ثناء الله پانی پتی بسبب اغفال بر سوای تصوف و ایضاع در بوادی تعسف حدیث انا دار الحکمة و حدیث مدینة العلم را محمول بر علوم باطنه نموده طریق انحیاز از صوب صواب با قدام تبار و تباب بپیموده چنانچه در تفسیر مظهری در ذیل آیهٔ افمن کان علی بینة من ربه و یتلوه شاهد گفته و قیل الشاهد هو علی بن ابی طالب قال البغوی قال علی رضی الله عنه ما من رجل من قریش الا و قد نزلت فیه آیة من القرآن فقال له رجل و انت ایش نزل فیک قال و یتلوه شاهد منه فان قیل فما وجه تسمیة علی بالشاهد قلت لعل وجه ذلک انه اول من اسلم من الناس فهو اول من شهد بصدق النبی صلی الله علیه و سلم و الاوجه عندی ان یقال ان علیا رضی الله عنه کان قطب کمالات الولایة و سائر الاولیاء حتی الصحابة رضوان الله علیهم اتباع له فی مقام الولایة و افضلیة الخلفاء الثلثة علیه بوجه آخر کما حقق المجدد رضی الله عنه فی مکتوب من اواخر مکتوباته فکان معنی الآیة افمن کان علی بینة من ربه یعنی حجة واضحة و برهان قاطع و هو محمد صلی الله علیه و سلم فانه کان علی حجة واضحة من ربه و برهان قاطع یفید العلم بالقطع انه رسول الله صلی الله علیه و سلم و ذلک معجزاته و افضلها القرآن و علومه المستندة الی الوحی و یتلوه ای یتبعه شاهد من الله علی صدقه و هو علی و من شاکله من الاولیاء فان کرامات الاولیاء معجزات النبی صلی الله علیه و سلم و علومهم المستندة الی الالهام و الکشف ظلال لعلوم النبی صلی الله علیه و سلم المستندة الی الوحی فتلک الکرامات و العلوم شاهدة علی صدق النبی صلی الله علیه و سلم فقوله صلی الله علیه و سلم انا دار الحکمة و علی بابها رواه الترمذی بسند صحیح عن علی و انا مدینة العلم و علی بابها فمن اراد العلم فلیات الباب رواه ابن عدی فی الکامل و العقیلی فی الضعفاء و الطبرانی و الحاکم عن ابن عباس و ابن عدی و الحاکم عن جابر اشارة الی علوم الاولیاء دون علوم الفقهاء فان اخذ علوم الفقهاء لم یختص علی علی رضی الله عنه بل قال له رسول الله صلی الله علیه و سلم اصحابی کالنجوم بایهم اقتدیتم اهتدیتم **و این کلام پانی پتی** با وصف اشتمال بر بعض مطالب صادقه مخدوش است بوجوه عدیده **وجه اول آنکه** درین کلام با وصف اعتراف ببودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام قطب کمالات ولایت و ببودن سائر اولیا حتی الصحابة اتباع آنجناب ادعای باطل افضلیت خلفای ثلثه بوجه آخر بر زبان آورده حالانکه این ادعای محال بهیچ وجه ثابت نیست بلکه بدلائل لا تعد و لا تحصی مردود و مطرود بهبا شده و افضلیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام علی الاطلاق و من جمیع الوجوه ببراهین قاطعه و حجج ساطعه متحقق و

وتبیین ست وتحقیق مجرد بمقابلهٔ ادلهٔ کتاب وسنت دخواهد علم وحکمت سفسطه بحت می باشد پس دست تمسک
بآن زدن کاری نیست شاید بلکه سراسر اسباب تعییر وتشمری افزاید وجه دوم آنکه درین کلام حدیث انا الحکمة
را شیر بعلوم اولیا دون علوم الفقها وا نموده واین معنی بلا ریب بعید از ساحت تحقیق واکتناه بسیار نازح
وبعید وبغایت ناملائم وغیر سدید ست زیرا که حکمت چنانچه بر متتبع افادات اهل سنت پوشیده نیست بمعنی علم
نافع ست واحدی از اهل اسلام نمی تواند گفت که علوم فقها معاذ الله علوم نافعه نیست وهیچ عاقلی متهاسر
نمی تواند شد بر اینکه علم نافع را در علوم اولیا حصر نماید وپس اما اینکه حکمت بمعنی علم نافع ست پس بحمد الله تعالی
از افادهٔ استاد زادهٔ قاضی ثناء الله یعنی شاه عبد العزیز دهلوی مخاطب اصلی ما واضح ولائح ست چنانچه شاه صاحب
در جواب سائلی که از ثبوت عصمت وحکمت ووجاهت وقطبیت برای حضرات ائمهٔ اثنا عشر سلام الله علیهم سوال
کرده میفرمایند عصمت وحکمت ووجاهت نزد صوفیه معانی اصطلاحیه دارند خصوصاً در کتب مصنفهٔ حضرت
والد ماجد قدس سره مفصل مذکور اند این وقت بسبب شدت امراض ممکن نیست که بتمهید مقدمات نوشته آید
اکثر مصنفات ایشان موجود اند تشفی باید نمود واضح خواهد شد وشرح الاعتصام از تصنیف شاه محمد عاشق اگر بهم رسد
شافی وکافی خواهد شد بالجمله موافق علمای ظاهر این وقت جواب نوشته می آید عصمت دو معنی دارد اول امتناع
صدور ذنب مع القدرة علیه واین معنی باجماع اهل سنت مخصوص بحضرات انبیا وملائکه است دوم عدم صدور
ذنب مع جوازه واین معنی را نزد صوفیه محفوظیت نامند وبهمین معنی سوال عصمت در کلام صوفیه برای خود
آمده چنانچه در اول دعای حزب البحر واقع ست نسألك العصمة فی الحرکات والسکنات والارادات و
الخطرات الی آخره واین معنی مخصوص بانبیا وملائکه نیست وآنحضرت که عصمت برای اهل بیت خود خواسته اند
بقول خود که اللهم اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهیرا همین معنی ست وبهمین معنی در حق حضرت عمر وارد شده
ان الشیطان یفر من عمر وغیر وارد شده ان الحق ینطق علی لسان عمر وقلبه ودر حق صهیب رومی وارد شده
نعم العبد صهیب لو لم یخف الله لم یعصه فلا اشکال وحکمت بمعنی علم نافع ست اگر مکتسب باشد در اصطلاح
صوفیه آنرا حکمت نه نامند بلکه فضیلت باشد واگر بطریق وهب بر دل شخصی وارد شود آنرا حکمت نامند نحو
قوله تعالی وآتیناه الحکمة وفصل الخطاب وکلا آتینا حکما وعلما خواه آن علم متعلق بعقائد باشد یا باعمال
یا باخلاق واین معنی هم مخصوص بانبیا نیست لقوله تعالی ولقد آتینا لقمان الحکمة ان اشکر لله الآیه آری آنچه
بوحی آید مخصوص بانبیا است ووهب اعم است نبی وغیر نبی دران شریک اند ودر حدیث وارد ست انا دار الحکمة

وعلی بابها بود در روایت مشهوره انا مدینة العلم وعلی بابها واقع شده مراد از علم درینجا همان معنی ست انتهی ما
اوردنا نقله فی هذا المقام وازین کلام در نهایت ظهور ست که حکمت بمعنی علم نافع هویدا باشد وبهمین معنی در حدیث
انا دار الحکمة مستعمل شده ونیز از ان ظاهر ست که حکمت بمعنی علم نافع عموم وارد و بر علم متعلق بعقائد وعلم متعلق
باعمال وعلم متعلق باخلاق همه اطلاق میشود وپس صرف حدیث دار الحکمة از علوم فقها چنانکه مرحوم قاضی عنایت الله
ست جور صریح وعسف فضیح خواهد بود وهرچند آنچه درینجا ذکر شد برای ابطال مرحوم قاضی ثناء الله کافی ووافی
ست لیکن نظر بمزید تبیین حق واضح وتصریح صدق لائح افادات بعض محققین اهل سنت متعلق بحدیث
دار الحکمة مذکور میشود تا بر ناظرین منصفین حقیقت حال نهایت هویدا وآشکار گردد وشبهه در فساد زعم قاضی
ثناء الله باقی نماند احمد بن محمد بن علی العاصمی در زین الفتی جائیکه مشابهات جناب امیر المؤمنین
علیه السلام با انبیا علیهم السلام ذکر نموده در ذکر مشابهات آنجناب با حضرت آدم علیه السلام گفته واما العلم
والحکمة فان الله تعالی قال لآدم علیه السلام وعلم آدم الاسماء کلها ففضل بالعلم العباد الذین کانوا
لا یعصون الله ما امرهم ویفعلون ما یؤمرون واستحق بذلک منهم السجود له فکما لا یصیر العلم جهلا و
العالم جاهلا فکذلک لم یصر آدم المفضل بالعلم مفضولا وکذلک حال من فضل بالعلم فاما من
فضل بالعبادة فربما یصیر مفضولا لان العابد ربما یسقط عن درجة العبادة ان ترکها معرضا عنها او
توانی فیها تعنا فلا منها فیسقط فضله ولذلک قیل بالعلم یعلو ولا یعلی والعالم یزار ولا یزور ومن ذلک
وجب ان لا یوصف الله سبحانه بالعلم والعالم وفساد ان یوصف له بالعبادة والعابد ولذلک من علی نبیه
علیه السلام بقوله وعلمک ما لم تکن تعلم وکان فضل الله علیک عظیما فعظم الفضل علیه بالعلم دون
سائر ما اکرمه به من الخصال والاخلاق وما فتح علیه من البلاد والآفاق وکذلک المرتضی رضوان الله
علیه فضل بالعلم والحکمة ففاق بهما جمیع الامة ما خلا الخلفاء الماضین رضی الله عنهم اجمعین و
لذلک وصفه الرسول علیه السلام بهما حیث قال یا علی ملئت علما وحکمة وذکر فی الحدیث عن المرتضی
رضوان الله علیه ان النبی صلی الله علیه وسلم کان ذات لیلة فی بیت ام سلمة فبکرت الیه بالغداة فاذا
بعبد الله بن عباس بالباب فخرج النبی صلی الله علیه وسلم الی المسجد وانا عن یمینه وابن عباس عن
یساره فقال النبی علیه السلام یا علی ما اول نعم الله علیک قال ان خلقنی فاحسن خلقی قال ثم ماذا
قال ان عرفنی نفسه قال ثم ماذا قال قلت وان تعدوا نعمة الله لا تحصوها قال فضرب النبی صلی الله علیه

وسلم بیده علی کتفی وقال یا علی ملئت علما وحکمة وذلك قال النبی صلی الله علیه وسلم انا مدینة العلم
وعلی بابها وفی بعض الروایات انا دار الحکمة وعلی بابها ازین عبارت ظاهرست که عاصمی حدیث انا دار
الحکمة را در مقام اثبات علم وحکمت جناب امیر المؤمنین علیه السلام وتفوق آنجناب درین باب بر جمیع امت
جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم ذکر کرده وهرگز آنرا مخصوص بعلوم اولیا نگردانیده واگرچه بسبب
عصبیت خویش خلفای خود را از عداد مفضولین آنجناب محض بادعای لسانی مستثنی نموده لیکن اصلا طریق
تخصیص این حدیث بعلوم اولیا نه پیموده واین معنی عند الاعیان دلیل ظاهر وبرهان باهر تعلق این حدیث
بجمیع علوم میباشد وعلامه محمد بن یوسف گنجی شافعی در کفایة الطالب گفته الباب الحادی والعشرون
فیما خص الله تعالی علیا رضی الله عنه بالحکمة قال الله تعالی ومن یؤت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا
اخبرنا عبد اللطیف بن محمد ببغداد اخبرنا محمد بن عبد الباقی اخبرنا ابو الفضل بن احمد حدثنا
احمد بن عبد الله الحافظ حدثنا ابو احمد محمد بن احمد الجرجانی حدثنا الحسن بن سفیان حدثنا
عبد الحمید بن بحر حدثنا شریك عن سلمة بن کهیل عن الصنابحی عن علی رضی الله عنه قال قال رسول الله
صلی الله علیه وسلم انا دار الحکمة وعلی بابها قلت هذا حدیث حسن عال وقد فسرت الحکمة بالسنة
لقوله عز وجل وانزل علیك الکتاب والحکمة الایة یدل علی صحة هذا التاویل ما قد قال صلی الله علیه وسلم
اوتیت الکتاب ومثله معه اراد بالکتاب القرآن ومثله معه ما علمه الله تعالی من الحکمة وبین له من
الامر والنهی والحلال والحرام فالحکمة هی السنة فلهذا قال انا دار الحکمة وعلی بابها ازین عبارت ظاهرست
که علامه گنجی در بیان معنی حدیث انا دار الحکمة حکمت را بمعنی سنت گرفته ودر مقام دلیل آن قول خداوند عالم
وانزل علیك الکتاب والحکمة آورده ونیز در اثبات آن بقول جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله اوتیت
الکتاب ومثله معه متمسك شده وافاده نموده که مراد از کتاب قرآن ست ومقصود از مثل قرآن چیزی ست
که تعلیم نمود حق تعالی آنجناب را از حکمت وبیان فرمود برای آنجناب از امر ونهی وحلال وحرام پس ثابت شد
که حکمت سنت ست وبهمین سبب آنجناب فرموده است انا دار الحکمة وعلی بابها وبعد ملاحظه این بیان
رشیق وتحقیق انیق تعلق حدیث انا دار الحکمة بعلوم فقها اظهر من الشمس وابین من الامس میگردد وریبی در بطلان
مزعوم قاضی ثناء الله باقی نمی ماند وسید شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل علی ترجیح الفضائل گفته
الباب الخامس عشر فی ان النبی صلی الله علیه وعلی آله وبارك وسلم دار الحکمة ومدینة علم وعلی لهما باب

و اعلمهم بالله تعالی و باحکامه و آیاته و کلامه بلا ارتیاب و بعد نقل شطری از اخبار و روایات این باب گفته
وعن علی رحمة الله و رضوانه علیه قال قال رسول الله صلی الله علیه و علی آله و بارک و سلم انا دار الحکمة و علی
بابها رواه الحافظ ابو نعیم و الطبری و رواه فی المشکوة و قال اخرجه الترمذی و بر هر ناظر بصیر واضح و مستنیر
که عنوان باب خامس عشر بالفاظ واضحه خود دلالت صریحه دارد بر آنکه مقصود سید شهاب الدین احمد اثبات باب
دار حکمت و باب مدینهٔ علم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام و احقاق اعلمیت مطلقهٔ آنجناب است نسبت
بخدا و احکام خدا و آیات خدا و کلام خدا بلا ارتیاب و در ضمن شواهد همین مقصود محمود حدیث انا دار الحکمة
را بروایت فحول علماء خود مثل ابو نعیم و طبری و صاحب مشکوة و ترمذی نقل کرده پس چگونه میتوان گفت که این
حدیث ناظر و مشیر بعلوم فقها نیست و مختص بعلوم اولیاست هل هذا الا تضجیع شنیع یأبی عنه کل ذی فهم سلیم
و علامه مناوی در فیض القدیر شرح جامع صغیر گفته انا دار الحکمة و فی روایة انا مدینة الحکمة و علی بابها
ای علی بن ابی طالب هو الباب الذی یدخل منه الی الحکمة و ناهیك بهذه المرتبة ما اسناها و هذه المنقبة
ما اعلاها و من زعم ان المراد بقوله و علی بابها انه مرتفع من العلو و هو الارتفاع فقد تمحل لغرضه الفاسد
بما لا یجدیه و لا یسمنه و لا یغنیه اخرج ابو نعیم عن ابن عباس مرفوعا ما انزل الله عز و جل یا ایها الذین
امنوا الا و علی رأسها و امیرها و اخرج عن ابن مسعود قال کنت عند النبی صلی الله علیه و سلم فسئل عن علی
کرم الله وجهه فقال قسمت الحکمة عشرة اجزاء فاعطی علی تسعة اجزاء و الناس جزءا واحدا و عنه ایضا انزل
القرآن علی سبعة احرف ما منها حرف الا له ظهر و بطن و اما علی فعنده منه علم الظاهر و الباطن و اخرج ایضا
علی سید المسلمین و امام المتقین و اخرج ایضا انا سید ولد آدم و علی سید العرب و اخرج ایضا علی رایة
الهدی و اخرج ایضا یا علی ان الله امرنی ان ادنیک و اعلمک لتعی و انزلت علی هذه الآیة و تعیها اذن واعیة
و اخرج ایضا عن ابن عباس کنا نتحدث ان رسول الله صلی الله علیه و سلم عهد الی علی کرم الله وجهه سبعین
عهدا لم یعهد الی غیره و الاخبار فی هذا الباب لا تکاد تحصی ازین عبارت ظاهر و باهر است که مناوی بعد بیان
معنی حدیث انا دار الحکمة و اظهار عظمت و جلالت آن شطری از اخبار و آثار در تایید آن ذکر نموده که از آن احتوای
جناب امیر المؤمنین علیه السلام بر علوم ظاهره و باطنه و بلوغ آنجناب باقصی مدارج ازین علوم کفلق الصبح ثابت
و متحقق میشود پس چگونه بعد ازین میتوان گفت که معاذ الله حدیث انا دار الحکمة متعلق بمحض علوم اولیاست
و بعلوم فقها تعلقی ندارد و ابن حجر مکی که از متعصبین مشهورین قوم است در منح مکیه کما مرّ فیما سبق گفته

مما یدل علی ان اللہ سبحانہ اختص علیا من العلوم بما تقصر عنہ العبارات قولہ صلی اللہ علیہ وسلم اقضاکم علی وھو حدیث صحیح لا نزاع فیہ وقولہ انا دار الحکمۃ و روایۃ انا مدینۃ العلم و علی بابہا الخ ازین عبارت واضح و لائح ست کہ حدیث دار الحکمۃ مثل حدیث اقضاکم علی دلیل اعلمیت تامہ کاملہ جناب امیر المومنین علیہ السلام و اختصاص آنجناب از علوم بچیزی کہ عبارات ازان قاصرست میباشد و در کمال ظہورست کہ بعد تحقق دلالت این حدیث شریف برچنین مطلب فخیم و اسنم باعتراف مثل ابن حجر زعم شیر بودن آن بسوی علوم اولیا دون علوم الفقہا حیف علیم و عسف ذمیم ست و نور الدین علی بن احمد بن محمد العزیزی در سراج منیر شرح جامع صغیر گفتہ (انا دار الحکمۃ) قال المناوی وفی روایۃ انا مدینۃ الحکمۃ (وعلی) بن ابی طالب (بابہا) فیہ التنبیہ علی فضل علی واستنباط الاحکام الشرعیۃ منہ ازین عبارت ظاہر و آشکارست کہ در حدیث انا دار الحکمۃ تنبیہ است بر فضل جناب امیر المومنین علیہ السلام و استنباط احکام شرعیہ از آنجناب و در کمال ظہورست کہ استنباط احکام شرعیہ از اقوال آنجناب عمدۂ وظائف فقہاست پس بحمد اللہ ثابت و محقق گشت کہ این حدیث شریف بلا ارتیاب و اشتباہ بعلوم فقہا نیز متعلق میباشد و ہرگز مقصور بر علوم اولیا نیست و ملا نظام الدین سہالوی انصاری در کتاب صبح صادق گفتہ افاضنہ قال الشیخ ابن ہمام فی فتح القدیر بعد ما اثبت عتق ام الولد وانہ لا جواز بیعہا عن عدۃ من الصحابۃ رضوان اللہ تعالی علیہم و بالاحادیث المرفوعۃ استنتج ثبوت الاجماع علی بطلان البیع مما یدل علی ثبوت ذلک الاجماع ما اسندہ عبد الرزاق انبانا معمر عن ایوب عن ابن سیرین عن عبیدۃ السلمانی قال سمعت علیا یقول اجتمع رایی و رای عمر فی امہات الاولاد ان لا یبعن ثم رأیت بعد ان یبعن فقلت لہ فرایک و رای عمر فی الجماعۃ احب الی من رایک وحدک فی الفرقۃ فضحک علی رضی اللہ تعالی عنہ واعلم ان رجوع علی رضی اللہ تعالی عنہ یقتضی انہ یری اشتراط انقراض العصر فی تقرر الاجماع والمرجح خلافہ ولیس یعجبنی ان لامیر المومنین شانا یبعد اتباعہ ان یمیل الی دلیل مرجوح و رای مغسول و مذہب مرذول فلو کان عدم الاشتراط اوضح لا کوضوح شمس النہار کیف یمیل ھو الیہ وقد قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم انت منی بمنزلۃ ھارون من موسی الا انہ لا نبی بعدی رواہ الصحیحان وقال رسول اللہ صلی اللہ علیہ وعلی آلہ وسلم انا دار الحکمۃ و علی بابہا رواہ الترمذی فالانقراض ھو الحق لا یقال ان الخلفاء الثلثۃ ایضا ابواب العلم وقد حکم عمر بامتناع البیع لان غایۃ ما فی الباب انہما تعارضا ثم المذھب ان امیر المومنین عمر افضل وھو لا یقتضی ان یکون الافضلیۃ فی العلم

مدینۃ

ایضاً و قد ثبت انه باب دار الحکمة فالحکمة حکمه. این عبارت در کمال ظهور است که ملا نظام الدین در مقام اقرار باین
معنی که مسئلهٔ اصولیه است و مسئلهٔ حجیت اجماع اولاد او که مسئلهٔ فقهیه است استدلال بحدیث انا دار الحکمة نموده و در
همین کلام بصراحت در حق جناب امیر المؤمنین علیه السلام گفته و قد ثبت انه باب دار الحکمة فالحکمة حکمه پس
بلا ریب ثابت و محقق گردید که نزد ملای مذکور این حدیث متعلق بعلوم فقها میباشد و الا در مسائل اصول و فقه
بآن استدلال سائغ و جائز نمی شد و ذلک ظاهر لا سترة فیه و لا یشک فیه الا الاعفک الارعن الی
السقیم. وجه سوم آنکه پانی پتی درین کلام حدیث مدینة العلم را مشیر بعلوم اولیا دون علوم الفقهاء دانسته حالانکه
این مطلب نیز سراسر باطل و از حلیهٔ صحت عاطل است و از تحقیقات شافیه و تبیینات وافیه که در ما سبق جابجا
سمت ذکر یافته بر هر عاقل واضح و آشکار میگردد که حدیث مدینة العلم جمیع علوم حقه و تمامی معارف صحیحه را در
ذات والا صفات جناب امیر المؤمنین علیه السلام ثابت و محقق مینماید و حصول همه آنرا منحصر در اخذ از آنجناب
ظاهر و باهر میگرداند پس تنزیل این حدیث شریف جلیل بر علوم اولیا دون علوم الفقهاء سراسر تقصیر و جفا و نهایت
ظلم و اعتداست و هر که ادنی بهره از تتبع کتب و اسفار داشته باشد بیقین خواهد دانست که آنچه پانی پتی درینجا
اختیار نموده مخالف افادات بسیاری از علمای کبار و کملای احبار است از انجمله است احمد عاصمی که در
زین الفتی حدیث مدینة العلم را در ذکر مشابهات جناب امیر المؤمنین علیه السلام با حضرت آدم علی نبینا و آله و
علیه السلام ذکر فرموده و باین حدیث شریف استدلال بر مشابه بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام با حضرت
آدم علیه السلام در علم و حکمت نموده و هرگز مفاد این حدیث را مقصور بر علوم اولیا و مصروف از علوم فقها نگردانیده
کما دریت آنفا بلکه عاصمی کما مضی سابقا در بیان معنی این حدیث شریف با دحض ادعای باطل بابیت ثلثه تصریح
ذکر نموده که تخصیص جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله و سلم جناب امیر المؤمنین علیه السلام را بلفظ باب مدینة العلم
دلالت میکند بر خصوصیت آنجناب در علم و خبرت و کمال آنجناب در حکمت و نفاذ آنجناب در قضیه و در این
افاده چنانچه می بینی صراحةً تکذیب پانی پتی ست زیرا که نفاذ در قضیه بلاشبهه از ملکات فاضلهٔ فقهاست
پس صرف این حدیث شریف از علوم فقها چگونه صحیح خواهد شد و نیز عاصمی حدیث مدینة العلم را در ذکر
مشابهات جناب امیر المؤمنین علیه السلام با حضرت داود علی نبینا و آله و علیه السلام مذکور ساخته و بآن
احتجاج بر مشابه بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام با حضرت داود علیه السلام در فصل الخطاب کرده و در
بیان معانی فصل الخطاب آورده که آن حکم بین الخصمین ست و پر ظاهر ست که حکم بین الخصمین تعلق ظاهر بفقه

وتعلقها دارد پس صرف این حدیث شریف از علوم فقها باطل محض برآمد و نیز عاصمی در زین الفتی جائیکه
اسامی جناب امیر المؤمنین علیه السلام را ذکر کرده وبتقریب اثبات اسم باب مدینة العلم حدیث مدینة العلم
را آورده در بیان معنی این حدیث ادعا نموده که جناب امیر المؤمنین علیه السلام باب جناب رسالت مآب
صلی الله علیه وآله وسلم بود در قضا خاصة واین تخصیص عاصمی اگرچه ناشی از غرض باطلیست که در ما سبق
بطلان آن بتفصیل دریافتی لیکن شکی نیست که ازین تخصیص صراحة مزعوم پانی پتی بآب سرد چه بر ظاهرست
که قضا را با علوم فقها ارتباط واضح وتعلق لائح میباشد واگر قاضی ثناء الله از جمله آن قضاة نیست که کتب
محاضرات کاشف تغفیلات شان ستپس لابد خود هم ملتفت باین مطلب خواهد بود و در کمال ظهورست
که بعد درک این ارتباط صرف حدیث مدینة العلم از علوم فقها که قاضی ثناء الله مرتکب آن شده باطل
محض وفاسد صرف میباشد واز انجمله است علامه محمد بن طلحه نصیبی شافعی که در مطالب السئول در بیان
بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام انزع بطین بعد ذکر معنی انزع گفته ولما اکتنفت العنایات الالهیة و
احاطت الالطاف الربانیة واحدقت الرأفة الملکوتیة برسول الله صلی الله علیه وسلم فجعلت قلبه
مشکاة لانوار النبوة والرسالة وانزل الله علیه الکتاب والحکمة وعلمه ما لم یکن یعلم وعلی یومئذ
مشمول ببرکات تربیته محصول له ثمرات حنوه علیه فبشفقته نعم من تلک الانوار بارقتها وطلع من آفاق
مشکاتها شارقتها فاستنار قلب علی بتلک الانوار وزکا بتلک الآثار وصفا من شوائب الاکدار واستعد
لقبول ما یفیض علیه من اسرار العلوم وعلوم الاسرار وتجلی فیه من مقدار الحکم وحکم الاقدار فتحلی بیمن
الایمان وتزین بعوارف المعرفة واتصف بحکم الحکمة وادرک انواع العلم فصارت الحکم من الفاظه
ملتقطة وشوارد العلوم الظاهرة والباطنة بباطنه منضبطة وعیونها من قلیب قلبه متفجرة ولم یزل بملازمة رسول الله صلی
الله علیه وسلم یزیده الله تعالی علما حتی قال رسول الله صلی الله علیه وسلم فیما نقله الترمذی فی صحیحه
بسنده عنه انا مدینة العلم وعلی بابها فکان من غزارة علمه ینال جوامع القضایا ویوضح مشکلات
الوقائع ویسهل مستصعب الاحکام فکل علم کان له فیه اثر وکل حکمة کان له علیها استظهار وسیأتی
تفصیل هذا التأصیل فی الفصل السادس المعقود لبیان علمه وفضله ان شاء الله تعالی وحیث اتضح ما
آتاه الله تعالی من انواع العلم واقسام الحکمة فباعتبار ذلک وصف بلفظة البطین فانها لفظة یوصف بها
من هو عظیم البطن متصف بامتلائه ولما کان علیه السلام قد امتلأ علما وحکمة وتضلع من انواع

العلوم واقسام الحکمة ما صار غذاء لنفسه وصف باعتبار ذلک بکونه بطینا من العلم والحکمة کمن تضلع من الاغذیة الجسمانیة ما عظم به بطنه وصار باعتباره بطینا فاطلقت هذه اللفظة نظرا الی ذلک ازین عبارت بچند وجه موهوم باطل ثناء الله را فاسد و کاسد وانمی نماید اول آنکه ابن طلحه دران بصراحت ذکر نموده که جناب امیر المؤمنین علیه السلام قبل تشرف بحدیث مدینة العلم ادراک جمیع انواع علم فرمود پس حکمت از الفاظ آنجناب ملتقط گردید و رسید های علوم ظاهره و باطنه بآنجناب آنس شد و چشمهای آن علوم ظاهره و باطنه از چاه دل آنجناب جوش زد پس چگونه عاقلی تسلیم خواهد کرد که بعد حصول این مرتبه برای جناب امیر المؤمنین علیه السلام بلکه بعد وصول آنجناب بالاتر ازین مرتبه هرگاه جناب رسالت مآب صلی الله علیه وآله بغرض اظهار فضل آن جناب حدیث مدینة العلم ارشاد فرمود مقصود آنجناب از ان علوم ظاهره نبود و صرف بعلوم باطنه اشاره نمود هل هذا الا قول الجاحد العنود وزعم المنکر الکنود دوم آنکه ابن طلحه دران بعد ذکر وصول جناب امیر المؤمنین علیه السلام بمرتبه با ثبیت مدینه علم و ایراد حدیث مدینة العلم برای اثبات این مطلوب بنهج تفریع بران گفته که آنجناب بسبب غزارت علم خود تذلیل جوامح قضایا میفرمود و بر کمال ظهور است که قضایا مربوط بعلوم فقها میباشد پس صرف حدیث مدینة العلم از علوم فقها باطل محض خواهد بود سوم آنکه نیز ابن طلحه بنهج تفریع حدیث مدینة العلم ذکر کرده که آنجناب ایضاح مشکلات وقائع میفرمود و پر ظاهر است که ایضاح مشکلات وقائع را بعلوم فقها تعلق آشکار میباشد پس صرف حدیث مدینة العلم از علوم فقها بلا ریب تفوه فاسد است چهارم آنکه نیز ابن طلحه علی سبیل التفریع گفته که آنجناب مستصعب احکام را تسهیل میفرمود و در نهایت انجلاست که تسهیل مستصعب احکام بلا شبهه از اشتغال فقهاء کرام است پس صرف حدیث مدینة العلم از علوم فقهاء محض تخرص و اعتدا میباشد پنجم آنکه نیز ابن طلحه علی نهج التفریع افاده نموده که جناب امیر المؤمنین را در هر علم اثری بود و آنجناب بر هر حکمت استظهاری داشت پس بعد این تصریح چگونه میتوان گفت که حدیث مدینة العلم و حدیث دار الحکمة صرف بعلوم اولیا اشاره مینماید نه بعلوم فقها بالجمله بعد ملاحظه این عبارت بلیغه هیچ عاقلی شک نمیتوان کرد که نزد علامه ابن طلحه حدیث مدینة العلم قطعا و یقینا مثبت جمله علوم در ذات والا صفات جناب امیر المؤمنین علیه السلام میباشد و از انجمله است حافظ محمد بن یوسف گنجی شافعی چنانچه در کفایة الطالب در ذکر معنای حدیث مدینة العلم گفته قلت والله اعلم ان وجه هذا عندی ان النبی صلی الله علیه وسلم قال انا مدینة العلم و علی بابها اراد صلی الله علیه وسلم ان الله تعالی علمنی العلم وامرنی بدعاء الخلق

الی الاقرار بوحدانیته سنین قبل الهجرة حتی مضی شطر زمان الرسالة علی ذلك ثم امرنی الله بجهاد من
ابی الاقرار لله عز وجل بالوحدانیة بعد منعهم من ذلك فانا مدینة العلم فی الاوامر والنواهی وفی السلم
والحرب حتی جاهدت المشرکین وعلی بن ابی طالب بابها ای هو اول من یقاتل اهل البغی بعدی من
اهل القبلة وسائر امتی ولولا علی لم یبین للناس قتال اهل البغی وشرع الحکم فی قتلهم واطلاق الاساری منهم
وتحریم سلب اموالهم وسبی ذراریهم لما عرف ذلك فالنبی صلی الله علیه وسلم سن فی قتال المشرکین
ونهب اموالهم وسبی ذراریهم وسن علی فی قتال اهل البغی ان لا یجهز علی جریح ولا یقتل الاسیر ولا تسبی
النساء والذریة ولا تؤخذ اموالهم وهذا وجه حسن صحیح ومع هذا فقد قال العلماء من الصحابة و
التابعین واهل بیته بتفضیل علی وزیادة علمه وغزارته وحدة فهمه ووفور حکمته وحسن قضایاه
وصحة فتواه وقد کان ابوبکر وعمر وعثمان وغیرهم من علماء الصحابة یشاورونه فی الاحکام ویاخذون
بقوله فی النقض والابرام اعترافا منهم بعلمه ووفور فضله ورجاحة عقله وصحة حکمه ولیس هذا
الحدیث فی حقه بکثیر لان رتبته عند الله عز وجل وعند رسوله وعند المؤمنین من عباده اجل و
اعلی من ذلك از این عبارت ظاهرست که گنجی اولا حدیث مدینة العلم را متعلق بعلم احکام نجاة دانسته و
برظاهرست که علم احکام نجاة از علوم فقهاست پس صرف نمودن این حدیث از علوم فقها درست نباشد وثانیا گنجی
این حدیث شریف را بر ظاهر خود که اعلمیت مطلقه جناب امیرالمؤمنین علیه السلام ست محمول نموده وافاده فرموده
که علمای صحابه وتابعین واهل بیت علیهم السلام بتفضیل جناب امیرالمؤمنین علیه السلام وزیادت وغزارت علم
وحدت فهم ووفور حکمت وحسن قضایا وصحت فتوای آنجناب قائل شده اند ونیز ذکر نموده که ابوبکر وعمر وعثمان
وغیر ایشان از علمای صحابه در احکام با آنجناب مشاورت میکردند وبقول آنجناب در نقض وابرام عمل می نمودند
بسبب اعتراف کردن خودشان بعلم آنجناب ووفور فضل ورجحان عقل وصحت حکم آنجناب ونیز افاده کرده
که این حدیث در حق آنجناب کثیر نیست زیرا که رتبهٔ آنجناب پیش خدا ورسول ومؤمنین بزرگتر وبلندتر ازین ست
وازینجا بکمال وضوح واضح میشود که نزد حافظ گنجی این حدیث شریف هرگز مصروف از علوم فقها نیست
بلا تردد وتحرج دلالت آن بر اعلمیت مطلقهٔ جناب امیرالمؤمنین علیه السلام قابل قبول اهل عقول ست و
ازانجمله است علامه محیی الدین نووی که مضمون بلاغت مشحون حدیث مدینة العلم را در نظم لطیف خود بخوبی
منظوم نموده که بملاحظهٔ آن ادعای قاضی ثناء الله نهایت فاسد بنظر می آید سید شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل

ان علیا

علی ترجیح الفضائل در ذکر مادحین جناب امیر المؤمنین علیه السلام گفته و کالامام فی الاسلام و المشار الیه فی
الاعلام مرجع العلوم و الفتاوی ابی زکریا محیی الدین یحیی النواوی فانه قد قال و اجاد المقال شعر امام
المسلمین بلا ارتیاب . امیر المومنین ابو تراب . نبی الله خازن کل علم . علی الخزانة مثل باب . ازین
کلام متین النظام واضح و لائح ست که علامهٔ نووی حدیث مدینة العلم را دلیل احتوای جناب رسالت مآب
صلی الله علیه و آله و سلم بر تمامی علوم میداند و جناب امیر المؤمنین علیه السلام را برای خزانهٔ آن علوم مثل باب وا
مینماید پس چگونه میتوان گفت که حدیث مدینة العلم العیاذ بالله از علوم فقها مصروف و منحرف بسوی علوم اولیا
معطوف میباشد هل هذا الا جحود النهار مع اعتراف طلوع الشمس المنیرة للابصار و از انجمله است نظام الدین
بخاری مشهور بنظام اولیا که از اکابر عرفا و اجلهٔ اولیا نزد اهل سنت میباشد عبد الرحمن چشتی در مرآة الاسرار
در ذکر جناب امیر المؤمنین علیه السلام گفته و میر سید محمد کرمانی در سیر الاولیا ملفوظ سلطان المشائخ شیخ نظام الدین
اولیا نقل میکند که او باوصاف بذل و عطا و رزم و وغا و فقر و صفا میان صحابهٔ کرام ممتاز بود بقوت و شوکت
از حضرت عزت بخطاب اسد الله الغالب مخاطب گشت و بکثرت علم از جملهٔ صحابه رضوان الله علیهم بقول حضرت
رسالت پناه انا مدینة العلم و علی بابها مخصوص گشت و لهذا قال عمر بن الخطاب لولا علی لهلک عمر و
بخلعت خرقهٔ فقر که از حضرت عزت بحضرت رسالت پناه در شب معراج رسیده بود میان خلفای اربعه مشرف
گشت لاجرم تا روز قیامت سنت سنیهٔ الباس خرقه مشائخ قدس الله اسرارهم از و ماند و این کار روی استقامت
از و گرفت و او را در تصوف مقامی رفیع و شانی عظیم ست خواجه جنید رحمة الله علیه گفته که شیخنا فی الاصول
و البلاء علی المرتضی یعنی شیخ ما اندر اصول و اندر بلا کشیدن علی مرتضی ست یعنی امام ما اندر علم معاملات این
طریقت علی ست کرم الله وجهه انتهی ازین عبارت ظاهر ست که نظام اولیا حدیث مدینة العلم را دلیل کثرت
علم جناب امیر المؤمنین علیه السلام از جملهٔ صحابه میداند و آنرا از فضائل خاصهٔ آنجناب وا مینماید و باوصفی که از
اکابر و اعاظم اولیای سنیه میباشد و در تصوف و تقشف مرتبهٔ که دارد محتاج به بیان نیست لیکن این حدیث
شریف را هرگز بمحض علوم اولیا فرود نیاورده و از علوم فقها مصروف ننموده بلکه متعلق بودن آن بعلوم
فقها بکمال لطافت ظاهر کرده زیرا که بعد اظهار اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از جملهٔ صحابه و اختصاص
آنجناب بحدیث مدینة العلم گفته و لهذا قال عمر بن الخطاب لولا علی لهلک عمر و در کمال ظهور ست که این قول عمر
متعلق بقضایای فقهیه و احکام شرعیه است که در ان جناب امیر المؤمنین علیه السلام عمر را تنبیه بر خطای او نموده

دیگر

وجه صواب را بیان فرموده پس تا وقتیکه حدیث مدینة العلم دلیل احتوای جناب امیر المومنین علیه السلام بر
جمله علوم که از جمله آن علوم فقهیه نیز هست نباشد و مزیت آنجناب را درین باب بر سائر اصحاب ظاهر نکند در
مقام تعلیل و توجیه اختصاص آنجناب بحدیث مدینة العلم قول عمر آوردن و لهذا قال عمر لولا علی لهلک عمر گفتن
درست نخواهد شد کما هو واضح جدا بالجمله کمال عجب است که چگونه قاضی ثناء الله با وصف تلبس بلباس صوفیه
و تلون بلون مشائخ هنوز بر کلام نظام اولیای خود اطلاع بهم نرسانیده تا خویشتن را ازین ادعای باطل
باز میداشت و بهت خود را بر خدع عوام نمیگماشت و از انجمله است شیخ زین الدین ابو بکر خوافی که او
با وصفیکه از اجله مشاهیر صوفیه و مشائخ کبار سنیه میباشد در مقام تایید و تسدید نزول آیه وتعیها اذن واعیة
در شان جناب امیر المومنین علیه السلام و اختصاص آنجناب بمزید علم و حکمت حدیث مدینة العلم را با قول عمر
لولا علی لهلک عمر ذکر نموده و این معنی بعد ملاحظه تقریر سابق دلیل واضح تعلق حدیث مدینة العلم بعلوم فقهیه
میباشد حالا عبارت شیخ مذکور باید شنید و از بهر اعتبار با تامل اختبار باید چید شهاب الدین احمد در توضیح الدلائل
علی ترجیح الفضائل گفته الباب الخامس عشر فی ان النبی صلی الله علیه وآله وبارک وسلم دار حکمة و مدینة
علم و علی لهما باب وانه اعلم الناس بالله تعالی واحکامه وآیاته وکلامه بلا ارتیاب عن مولانا امیر المومنین
علی رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وبارک وسلم یا علی ان الله امرنی
ان ادنیک فاعلمک لتعی وانزلت هذه الآیة وتعیها اذن واعیة وانت اذن واعیة لعلمی رواه الحافظ
الامام ابو نعیم فی الحلیة ورواه سلطان الطریقة وبرهان الحقیقة الشیخ شهاب الدین ابو جعفر عمر
السهروردی فی العوارف باسناده الی عبد الله بن الحسن رضی الله تعالی عنهما ولفظه قال حین نزلت
هذه الآیة وتعیها اذن واعیة قال رسول الله صلی الله علیه وعلی آله وبارک وسلم لعلی رضی الله تعالی عنه
سألت الله ان یجعلها اذنک یا علی قال علی کرم الله تعالی وجهه فما نسیت شیئا بعده وما کان لی ان انسی
قال شیخ المشائخ فی زمانه و واحد الاقران فی علومه وعرفانه الشیخ زین الدین ابو بکر محمد بن محمد
بن علی الخوافی قدس الله تعالی سره فلذا اختص علی کرم الله وجهه بمزید العلم والحکمة حتی قال رسول الله
صلی الله علیه وعلی آله وبارک وسلم انا مدینة العلم وعلی بابها وقال عمر لولا علی لهلک عمر و از انجمله
است سید شهاب الدین احمد که در توضیح الدلائل علی ترجیح الفضائل بعد ذکر حدیث مدینة العلم گفته واعلم ان
الباب سبب لزوال الحائل والمانع من الدخول الی البیت فمن اراد الدخول واتی البیوت من غیر ابوابها شق

فانت نخ

عسر علیه دخول البیت فیمکنه من طلب العلم ولو یطلب ذلك من علی رضی الله عنه ویأخذ فانه لا ینبغی للمتعلم
فانه رضی الله عنه کان صاحب علم وعقل وبیان ورب من کان عالما ولا یقدر علی البیان ولا فصاحة
وکان علی رضی الله عنه مشهورا من بین الصحابة بذلك فباب العلم وروایته واستنباطه من علی رضی الله
عنه وکان باجماع الصحابة یرجعون الیه فی علمه موثوقا بفتواه وحکمه والصحابة کلهم یراجعونه مهما
اشکل علیهم ولا یسبقونه ومن هذا المعنی قال عمر لولا علی لهلك عمر رضی الله تعالی عنهما ازین عبارت بصراحت
واضح ست که نزد سید شهاب الدین حدیث مدینة العلم متعلق بعلوم فقهیات زیرا که در بیان معنی آن افاده نموده
که جناب امیر المومنین علیه السلام باجماع صحابه مرجوع الیه بود در علم خود و موثوق بود بفتوی و حکم خود و تمامی صحابه
مراجعت میکنند بآنجناب وقتیکه برای ایشان مشکل پیش می آمد و بر آن جناب سبقت نمی نمودند و بسبب همین معنی
عمر گفته است لولا علی لهلك عمر و بعد این تصریح صریح و توضیح صحیح صاحب توضیح الدلائل فساد ادعای
قاضی ثناء الله در نهایت وضوح و ظهور میرسد و از انجمله است نور الدین علی بن محمد المعروف بابن الصباغ
المکی المالکی چنانچه در فصول مهمه فی معرفة الائمة بعد ذکر حکم جناب امیر المومنین علیه السلام در واقعه خنثی گفته
فانظر رحمك الله الی استخراج امیر المومنین علی رضی الله عنه بنور علمه وثاقب فهمه ما اوضح به سبیل
السداد وبین به طریق الرشاد واظهر به ما نبه ان کونه علیا لانه ثمرة من مادة الایجاد وحصلت له هذه
المنة الکاملة والنعمة الشاملة بملاحظة النبی علیه السلام له وتربیته وحنوه علیه وشفقته فاستعد
لقبول الانوار وتهیأ لفیض العلوم والاسرار فصارت الحکمة من الفاظه ملتقطة والعلوم الظاهرة و
الباطنة بفؤاده مرتبطة لم تزل بحار العلوم تتفجر من صدره ویطفو عبابها حتی قال صلی الله علیه وسلم
انا مدینة العلم وعلی بابها واین عبارت بدو وجه بر مطلوب دلالت دارد اول آنکه ابن الصباغ حدیث
مدینة العلم را بعد ذکر حکم جناب امیر المومنین علیه السلام در واقعه خنثی ذکر نموده و پر ظاهرست که حکم در واقعه
خنثی از احکام فقهیه است و این حدیث را در ذیل این حکم بیان نمودن دلیل صریح تعلق آن بعلوم فقهیه می باشد
دوم آنکه ابن الصباغ درین عبارت بعد ذکر شفقت جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم و استعداد جناب
امیر المومنین علیه السلام تصریح نموده باینکه حکمت از الفاظ آنجناب ملتقط گردید و علوم ظاهره و باطنه بقلب
آنجناب مرتبط شده و اره بحار علوم از صدر آنجناب جوش میزد و عباب آن بلند میشد تا آنکه جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم فرمود انا مدینة العلم وعلی بابها و ازین تصریح در کمال ظهورست که جناب امیر المومنین

علیه السلام قبل تشرف بحدیث مدینة العلم دارای علوم ظاهره و باطنه بود پس چگونه میتوان گفت که مقصود جناب
رسالت مآب صلی الله علیه وآله وسلم در حین ارشاد حدیث مدینة العلم قصر آن بر علوم اولیا بود و علوم فقها داخل
مراد نبود و هل هذا الا تخصیص شنیع یحق لبکل تقریع فظیع و از انجمله است نور الدین علی بن عبد الله سمهودی
چنانچه در جواهر العقدین گفته و قد اخرج ابن السمان عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه انه سمع عمر یقول
لعلی رضی الله عنهما وقد سئله عن شیء فاجابه ففرج عنه لا ابقانی الله بعدک یا علی قال الزین العراقی
فی شرح التقریب فی ترجمة علی رضی الله عنه قال عمر رضی الله عنه اقضانا علی وکان یتعوذ من معضلة
لیس لها ابو حسن انتهی وهذا التعوذ رواه الدارقطنی وغیره ولفظه اعوذ بالله من معضلة لیس لها ابو حسن
وفی روایة له عن ابی سعید الخدری قال قدمنا مع عمر مکة ومعه علی بن ابی طالب فذکر له علی شیئا فقال
عمر اعوذ بالله ان اعیش فی قوم لست فیهم یا ابا حسن قالوا وانما لم یولّه شیئا من البعوث لانه کان
یمسکه عنده لاخذ رایه ومشاورته واخرج الحافظ الذهبی عن عبد الملک بن ابی سلیمان قال ذکر لعطاء
اکان احد من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم افقه من علی قال لا والله ما علمته قلت وهذا
واشباهه مما جاء فی فضیلة علی فی هذا الباب شاهد لحدیث انا مدینة العلم وعلی بابها ازین عبارت
ظاهرست که سمهودی اولا آثار عدیده و اقوال سدیده که دلیل اعلمیت مطلقه جناب امیر المؤمنین علیه السلام و
کمال آنجناب در خصوص علم فقه و احکام میباشد حدیث مدینة العلم را وارد نموده و این آثار و اقوال و نظایر
و امثال آنرا بصراحت شاهد حدیث مدینة العلم وانموده پس بنهایت ظهور ظاهر شد که نزد علامه سمهودی تعلّق
حدیث مدینة العلم متعلق بعلوم فقها میباشد و هرگز ازین وادی مصروف نیست و از انجمله است فضل بن
روزبهان شیرازی که در کتاب ابطال خود اعتراف نموده باینکه حدیث مدینة العلم بر وفور علم جناب امیر المؤمنین
علیه السلام و استحضار آنجناب اجوبه وقائع را و اطلاع آنجناب بر علوم و معارف دلالت دارد حیث قال
فی جواب کلام العلامة الحلی رحمه الله وقد استدل فیه بقوله علیه السلام سلونی وبحدیث مدینة العلم
لکما سمعت هذا یدل علی وفور علمه واستحضاره اجوبة الوقائع واطلاعه علی العلوم والمعارف وکل هذه
الامور مسلمة و بعد ادراک اعتراف چنین متعصب متشدد بصرف حدیث مدینة العلم از علوم فقها و قصر آن بر علوم
اولیا بنهایت شناعت و غایت فظاعت میرسد و از انجمله است ملا علی قاری چنانچه در شرح فقه اکبر گفته
ثم علی بن ابی طالب ای ابن عبد المطلب بن هاشم بن عبد مناف بن قصی القرشی الهاشمی وهو المرتضی

القرشی

زوج فاطمة الزهراء وابن عم المصطفى والعالم الرباني في رتبة العليا والمعضلات التي سأله كبار الصحابة ورجعوا
الى فتواه فيها فضائل كثيرة شهيرة تحقق قوله عليه السلام انا مدينة العلم وعلي بابها وقوله عليه السلام
اقضاكم علي. ازین عبارت ظاهرست که نزد ملا علی قاری معضلاتی که کبار صحابه از جناب امیر المومنین علیه السلام
پرسیدند و رجوع بسوی فتوای آنجناب دران معضلات فرمودند حدیث مدینة العلم و حدیث اقضاکم علی
را محقق مینماید و پر ظاهرست که بسیاری ازان معضلات از جمله احکام شرعیه و مسائل فقهیه بود پس بکمال ظهور متضح
گردید که حدیث مدینة العلم بلا شبهه و ارتیاب تعلق تام بعلوم فقهیه دارد و صرف آن ازین علوم کار اهل عقل و
علوم نیست و نیز ملا علی قاری در رسالة المشرب الوردی فی مذهب المهدی بعد نقل حکایت مکذوبه تعلم حضرت
خضر علیه السلام از ابو حنیفه گفته ولا يخفى ان هذا من كلام بعض الملحدين الساعي في فساد الدين اذ حاصله
ان الخضر الذي قال الله تعالى في حقه عبدا من عبادنا آتيناه رحمة من عندنا وعلمناه من لدنا علما
وقد تعلم موسى عليه السلام بعض العلوم منه بما اوتي علما من جملة تلاميذ ابي حنيفة ثم عيسى
عليه السلام يأخذ احكام الاسلام من تلميذ تلميذ ابي حنيفة في ذلك المقام وما اسرع فهم التلميذ حيث اخذ
عن الخضر في ثلث سنين ما تعلم الخضر من ابي حنيفة حيا وميتا في ثلاثين سنة واعجب منه ان ابا القاسم
القشيري ليس معدودا في طبقات الحنفية وانما هو احد اكابر الشافعية ثم العجب من الخضر انه ادرك
النبي عليه السلام ولم يتعلم منه الاسلام ولا من علماء الصحابة الكرام كعلي باب مدينة العلم واقضى
الصحابة وزيد افرضهم وابي اقرء القراء ومعاذ بن جبل الاعلم بالحلال والحرام ولا من التابعين العظام
كالفقهاء السبعة وسعيد بن المسيب بالمدينة وعطا بمكة والحسن بالبصرة ومكحول بالشام وقد رمي
بجهله بالشريعة الحنفية حتى تعلم مسائلها بدلائلها في اواخر عمر ابي حنيفة فهذا مما لا يخفى بطلانه على
العقول السخيفة والفهوم الضعيفة بل لو اطلع على هذه المقالة الردية علماء الشافعية والحنابلة والمالكية
لاخذوها على وجه التعريض وجعلوها وسيلة في قلة عقل طائفة الحنفية حيث تكلموا ان احدا منهم لم
يرض بهذه القضية بالكلية ثم لو تعرضت لما في منقوله من الخطأ في مبانيه ومعانيه الدالة على نقصان
معقوله لصار كتابا مستقلا في رد محصوله لكني اذا اعرضت عنه صفحا لقوله تعالى خذ العفو وأمر بالعرف و
اعرض عن الجاهلين وقال عز وجل فاعف عنهم واصفح ان الله يحب المحسنين. ازین عبارت بکمال وضوح
ظاهر میشود که نزد ملا علی قاری حدیث مدینة العلم متعلق بعلوم فقهیه میباشد زیرا که حالی مذکور را باب مدینة العلم

واقضی الصحابه بودن جناب امیر المومنین علیه السلام را بغرض اثبات رجحان آنجناب برای تعلیم خضر علیه السلام
نسبت بابو حنیفه ذکر نموده ودر مقام استعجاب گفته که تعجب ست از خضر علیه السلام که ادراک جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم نموده واز آنجناب سلام را تعلم نکردونه از علمای صحابه کرام مثل علی علیه السلام که باب
مدینة العلم واقضی الصحابه بود تا آخر آنچه گفت پس محل کمال تعجب ست که چگونه قاضی ثناء الله اینهمه افادات
علمای خود را پس پشت انداخته حدیث مدینة العلم را بمحض علوم اولیا منزل ساخته ونیز ملا علی قاری
در مرقاة شرح مشکوة متعلق بحدیث انا دار الحکمة وحدیث انا مدینة العلم کلامی نموده که سراسر از ان
واضح ست که این هر دو حدیث نزد او یقینا متعلق بعلوم فقها میباشد و هرگز مقصور بر علوم اولیا نیست
وقد مر هذا الکلام مستوفی فیما سبق مع الکلام علیه فلینظره المتامل الخبیر لیجد الامر کما وصفنا محققا

لدیه واز انجمله است علامه مناوی چنانچه در فیض القدیر شرح جامع صغیر گفته انا مدینة العلم وعلی
بابها فمن اراد العلم فلیأت الباب فان المصطفی صلی الله علیه وسلم المدینة الجامعة لمعالی الدیانات
کلها ولا بد للمدینة من باب فاخبران بابها هو علی کرم الله وجهه فمن اخذ طریقه دخل المدینة ومن
اخطأه اخطأ طریق الهدی وقد شهد له بالاعلمیة الموافق والمؤالف والمعادی والمخالف وخرج
الکلاباذی ان رجلا سأل معویة عن مسئلة فقال سل علیا هو اعلم منی فقال ارید جوابک قال ویحک
کرهت رجلا کان رسول الله صلی الله علیه وسلم یغزه بالعلم غزا وکان اکابر الصحب یعترفون له بذلک
وکان عمر یسأله عما اشکل علیه جاءه رجل فسأله فقال ههنا علی فاسئله فقال ارید ان اسمع منک یا
امیر المومنین قال قم لا اقام الله رجلیک ومحا اسمه من الدیوان وصح عنه من طرق انه کان یتعوذ
من قوم لیس هو فیهم حتی امسکه عنده ولم یوله شیئا من البعوث لمشاورته فی المشکل واخرج
الحافظ عبد الملک بن سلیمان قال ذکر لعطاء اکان احد من الصحب افقه من علی قال لا والله وقال
الحرالی قد علم الاولون والآخرون ان فهم کتاب الله منحصر الی علم علی ومن جهل ذلک فقد ضل عن الباب
الذی من ورائه یرفع الله من القلوب الحجاب حتی یتحقق الیقین الذی لا یتغیر بکشف الغطاء الی هنا کلامه
واین عبارت چنانچه می بینی بر مطلوب بچند وجه دلالت دارد اول آنکه مناوی دران برای توضیح معنی حدیث
مدینة العلم تصریح نموده که جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم مدینهٔ جامعه است برای معالی دیانات
کل آن وچاره نیست ازینکه برای مدینه بابی بوده باشد پس خبر داد آنحضرت که باب آن مدینه جناب امیر المومنین

ابی سلیمان

علیه السلام ست پس هر که اخذ کرد طریق آنجناب را داخل مدینه شد و هر که ترک کرد طریق آنجناب را ترک کرد طریق هدایت را و ازین توضیح صحیح بصراحت تمام تعلق حدیث مدینة العلم بتمامی علوم دینیه واضح و آشکار میگردد پس قصر این حدیث بر علوم اولیا و صرف آن از علوم فقها باطل گردید دوم آنکه مناوی درین کلام برای تایید مفاد حدیث مدینة العلم تصریح نموده که شهادت داده اند برای جناب امیر المؤمنین علیه السلام با علمیت موافق و موالف و معادی و مخالف و پر ظاهر ست که واقعات این شهادت تماماً متعلق بعلوم فقها اند پس چگونه اصل حدیث مدینة العلم نزد مناوی متعلق بعلوم فقها نخواهد بود سوم آنکه مناوی درین کلام برای تایید مفاد حدیث مدینة العلم قضیه سوال کردن سائلی مسئله را از معاویه و احاله کردن او سائل را بر جناب امیر المؤمنین علیه السلام و اعتراف با علمیت آنجناب نقل نموده و پر ظاهر ست که مسئله این قضیه متعلق بعلوم اولیائی نبود نه شد زیرا که معاویه را احدی از اولیائی دانست که از و مسئله از مسائل تصوف بپرسد و او دران مسئله احاله بجناب امیر المؤمنین علیه السلام نماید پس لابد این مسئله را از مسائل فقهیه باید دانست و در کمال ظهور ست که تا وقتیکه حدیث مدینة العلم متعلق بعلوم فقها نباشد این قضیه موید مفاد آن نمیتواند شد پس بحمد الله محقق گردید که نزد مناوی حدیث مدینة العلم بلا ریب مشیر بسوی علوم فقها نیز هست چهارم آنکه مناوی درین کلام در مقام تایید حدیث مدینة العلم اعتراف اکابر اصحاب با علمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام ذکر نموده و پر ظاهر ست که اعتراف اکابر اصحاب با علمیت آنجناب علی الاکثر در واقعات مسائل فقهیه واقع شده و این اعتراف موید حدیث مدینة العلم نمی شود الا وقتیکه خود حدیث مدینة العلم مثبت اعلمیت مطلقه آنجناب بوده باشد و تعلق آن بعلوم فقها مسلم بود و هرگاه اعلمیت مطلقه آنجناب ازین حدیث شریف ثابت شد باز چگونه میتوان گفت که درین حدیث شریف صرف بعلوم اولیا اشاره شده نه بعلوم فقها پنجم آنکه مناوی درین کلام در مقام تایید حدیث مدینة العلم جمله کان عمر یتعوذ من معضلة ليس لها ابو حسن... و لما اذا اشکل علیه آورده و پر ظاهر ست که رجوع عمر بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام در بسیاری از مسائل مشکله فقهیه واقع شده پس تا وقتیکه تعلق حدیث مدینة العلم بجمیع علوم حتی علوم الفقهاء فرض نشود این رجوع عمر چگونه تایید آن خواهد کرد ششم آنکه مناوی درین کلام بغرض تایید حدیث مدینة العلم قصه سوال سائلی از عمر و ارجاع او آن سائل را بسوی جناب امیر المؤمنین علیه السلام و اباکردن آن سائل ازین مطلب و عتاب نمودن خلیفه بر آن شخص و محو کردن نامش از دیوان ذکر نموده و پر ظاهر ست که سوال این سائل را از قبیل مسائل تصوف

فرض نتوان کرد بوجوه عدیده قولا تخفی علی ولی النهی و فرض آن در مسائل فقهیه منافی حکم بثبوت تعلق حدیث مدینۃ العلم ست بعلوم فقها ولا بطل ذکر هذه القضیة فی معرض التایید والله ولی التسدید هفتم آنکه مناوی درین کلام برای تایید مفاد حدیث مدینۃ العلم گفته وصح عنه من طرق انه کان یتعوذ من قوم لیس هو فیهم واین تعوذ عمر چنانچه در کمال ظهور ست غالبا وقتی صادر شده که جناب امیر المومنین علیه السلام در مسائل فقهیه او را تنبیه بر وجه صواب فرموده پس آن را موید حدیث مدینۃ العلم دانستن بلا ریب مبنی بر آن ست که این حدیث شریف دلیل کمال آنجناب در علوم فقهیه نیز میباشد هشتم آنکه مناوی درین کلام در مقام تایید حدیث مدینۃ العلم ذکر نموده که عمر جناب امیر المومنین علیه السلام را نزد خود داشته بود و بر هیچ لشکری آنجناب را والی نکرد تا از آنجناب در امر مشکل مشاورت نماید و ذکر کردن مناوی این مطلب را در مقام تایید حدیث مدینۃ العلم دلیل واضح تعلق آن بعلوم فقهاست زیرا که پر ظاهر ست که بسیاری از مشاورات عمر با جناب امیر المومنین علیه السلام علیه السلام در مسائل مشکله فقهیه بود بلکه گاهی مسموع نشده که عمر با آنجناب در مسئلهٔ از مسائل تصوف سوال کرده باشد نهم آنکه مناوی درین کلام قول عطا در باب افقهیت جناب امیر المومنین علیه السلام از سائر اصحاب در مقام تایید حدیث مدینۃ العلم ذکر نموده و دلیلی واضح تر ازین بر تعلق حدیث مدینۃ العلم بعلوم فقها چه خواهد بود دهم آنکه مناوی درین کلام بغرض تایید مضمون حدیث مدینۃ العلم از حرالی نقل نموده که او گفته بتحقیق که اولین و آخرین دانسته اند که فهم کتاب الله منحصر ست بسوی علم علی علیه السلام و هر که جاهل این معنی ست پس بدرستی که گم شده است از بابی که خداوند عالم از وراء آن باب رفع حجاب از قلوب مینماید تا اینکه متحقق میشود یقینی که بکشف غطا متغیر نمیگردد و ازینجا بکمال وضوح ظاهر ست که نزد حرالی و نیز مناوی هر دو حدیث مدینۃ العلم متعلق بعلوم فقهاست زیرا که مبنی بودن علوم فقها بر فهم کتاب الله اظهر من الشمس ست و فهم کتاب الله نزد اولین و آخرین منحصر بر علم جناب امیر المومنین علیه آلاف السلام من رب العالمین میباشد و هر که این معنی را نمی داند او از باب مدینۃ العلم گمراه است پس حال در گمراهی قاضی ثناء الله چه جای ریب ست که او از راه سینه زوری میخواهد که علی خلاف ما حققه المحققون حدیث مدینۃ العلم را بمحض علوم اولیا تنزیل نموده از علوم فقها آن را یکسر منصرف نماید و در مباهتت صریحه و مکابرت فضیحه الی اقصی الغایة بشتابد و از انجمله است ملا یعقوب بنبانی لاهوری که در رساله عقائد متعلق بحدیث مدینۃ العلم کلامی آورده که از ان بکمال وضوح واضح و آشکار ست که نزد او این حدیث متعلق بعلوم فقها میباشد و هرگز مخصوص

بعلوم اولیا نیست وقد سبق نقل هذا الکلام فیما تقدم مع کلام انهما ربه بناء الضلال و تهدم واز انجمله
است شیخ عبد الحق دهلوی که در لمعات شرح مشکوة متعلق بحدیث انا دار الحکمة وحدیث انا مدینة العلم
آنچه ذکر نموده دلیل واضح ست بر تعلق این دو خبر بعلوم فقها، و نیز آنچه در اشعة اللمعات آورده برهان
لائح برین مطلب ست کما دریت فیما سبق پس انکار قاضی ثناء الله از حیز اعتبار ساقط و بحضیض بطلان
هابط میباشد و از انجمله است عبد الرحمن بن عبد الرسول چشتی که با وصف انسلاک در سلک اهل تصوف و
انخراط در زمرهٔ ارباب تعرف بصراحت تمام افاده نموده که جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله وسلم جمیع علوم
ظاهری و باطنی را برای جناب امیر المؤمنین علیه السلام ایثار نمود و در مقام دلیل این مطلوب حدیث مدینة العلم
آورده چنانچه در مرآة الاسرار در مقدمهٔ کتاب گفته و این مقدمه اظهر من الشمس ست که حضرت حق سبحانه تعالی
جمیع علوم صوری و معنوی بحضرت محمد صلی الله علیه وسلم تعلیم فرمود قوله تعالی الرحمن علم القرآن شاهدست و
آنحضرت جمیع علوم ظاهری و باطنی علی کرم الله وجهه را ایثار فرمود قال علیه السلام انا مدینة العلم و علی بابها
انتهی پس کمال عجب ست که چگونه قاضی ثناء الله از دلالت عبارت حدیث مدینة العلم را بر علوم اولیا مقصور
میگرداند و مخالفت و معاندت چنین عرفا و کرام و کملا و فخام خود بمنصهٔ شهود میرساند و از انجمله است
اسمعیل بن سلیمان الکردی که در جلاء النظر فی دفع شبهات ابن حجر حدیث مدینة العلم را دلیل برائت
ساحت جناب امیر المؤمنین علیه السلام از خطا وا نموده و بآن هفوهٔ ابن تیمیه را در حق آن جناب
باظهار حق و صواب رد فرموده و این معنی چنانچه می بینی کاشف ازان ست که نزد او حدیث مدینة العلم
بلا ریب تعلق بعلوم فقه و احکام دارد و الا استدلال بآن در مثل این مقام درست نمی شد و
از انجمله است محمد بن عبد الرسول البرزنجی که در رسالة الاشاعة فی اشراط الساعة کلام ملا علی قاری متعلق
با بطال حکایت موضوعه تعلم حضرت خضر علیه السلام از ابو حنیفه از رسالهٔ مغرب و ردی او نقل نموده و آنرا
در غایت نفاست دانسته و دلالت این کلام بر مطلوب و مرام آنقدر دریافتی پس بلا اشکال ثابت شد که
نزد برزنجی هم حدیث مدینة العلم متعلق بعلوم فقها میباشد و از انجمله است شاه ولی الله دهلوی که او هم
این حدیث شریف را متعلق بعلوم فقها میداند چنانچه از کلمات او که عنقریب گذشته واضح و لائح ست و
از انجمله است محمد معین سندی که از افادهٔ او هم بودن این حدیث متعلق بعلوم فقها واضح ست چنانچه
در دراسات اللبیب در جائیکه احتجاجات قائلین بالقیاس در جواب آن ذکر کرده میگوید داستدلوا ایضا

على حجية القياس بعمل جمع كثير من الصحابة وان ذلك نقل عنهم بالتواتر وان كانت تفاصيل ذلك
آحادا وايضا عملهم بالقياس وترجيح البعض على البعض تكرر وشاع من غير نكير وهذا وفاق واجماع
على حجية القياس فالجواب انكم نقلتم عنهم القياس نقلتم ذمهم القياس ايضا فعن باب مدينة العلم
رضي الله عنه انه قال لو كان الدين بالقياس لكان باطن الخف اولى بالمسح من ظاهره و از آنجمله است
علامه محمد بن اسمعیل الامیر که در روضه ندیه این حدیث شریف را متعلق بجمیع علوم نبویه وانموده و هرگز هرگز
قصر آن بر علوم اولیا نفرموده و عبارت او متعلق بمعنی این حدیث بتمامها سابقا مرقوم شده و شطری از آن
این ست وانا عرفت مما عرفت انه جل جلاله خص الله الوصي عليه السلام بهذه الفضيلة العجيبة ونوه بشأنه
اذ جعله باب اشرف ما في الكون وهو العلم وان منه يستمد ذلك من اراده ثم انه باب لاشرف العلوم
وهي العلوم النبوية ثم لاجمع خلق الله علما وهو سيد رسله صلى الله عليه وسلم وان هذا الشرف
يتضاءل عنه كل شرف ويطاطئ رأسه تعظيما له كل من سلف وخلف وكما خصه الله بانه باب مدينة العلم
فاض عنه منها ما يأتيك من دلائل ذلك قريبا و از آنجمله است شیخ سلیمان جمل که از افاده او نیز متعلق
بودن این حدیث بجمله علوم علی العموم واضح و آشکار است پس تخصیص آن بعلوم اولیا یکسر هیچ و دور از کار
شیخ مذکور در کتاب الفتوحات الاحمدیة [illegible] ووزير ابن عمه في المعالي ٭ ومن الاهل تسعد الوزراء گفته

المؤاخاة

وقوله ومن الاهل الخ من تلك السعادة ما امده به من المؤاخاة فقد اخرج الترمذي آخى صلى الله عليه
وسلم بين اصحابه فجاء علي تدمع عيناه فقال يا رسول الله آخيت بين اصحابك ولم تواخ بيني و
بين احد فقال انت اخي في الدنيا والآخرة ومنها العلوم التي اشار اليها بقوله انا مدينة العلم وعلي بابها
فمن اراد العلم فليأت الباب و از آنجمله است علامه عجیلی شافعی که او این حدیث شریف را در مقام
اثبات علوم باطنه و ظاهره برای آنجناب ذکر کرده چنانچه در ذخیرة المآل گفته ولما اصاب اهل مكة

انّى

جدب شديد اخذه النبي صلى الله عليه وسلم من عمه ابو طالب ورباه وارثه وهداه الى مكارم الاخلاق

الأنوار

فحصلت له العلوم بملاحظته له وحنوه عليه وشفقته فاستعد لقبول الانوار وتهيأ لفيض العلوم والاسرار
فصارت الحكمة من الفاظه ملتقطة والعلوم الظاهرة والباطنة بفؤاده مرتبطة تتفجر بحار العلوم
من صدره ولذلك قال صلى الله عليه وسلم انا مدينة العلم وعلي بابها و این عبارت عجیلی قریب بعبارت
ابن الصباغ مالکی ست که آنفا مذکور گردیده و دلالت آن بر مطلوب بتقریب واضح بمعرض بیان رسیده

و دلیل قاطع و برهان ساطع بر بطلان مزعوم قاضی ثناء الله در باب شمول حدیث انا دار
الحکمة و انا مدینة العلم بعلوم اولیا و عدم علوم الفقها آن ست که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله
وسلم چنانچه این دو حدیث شریف ارشاد فرموده همچنین آنجناب حدیث انا مدینة الفقه و علی بابها
نیز ارشاد نموده چنانچه سابقا در ضمن مؤیدات حدیث مدینة العلم بصراحت وارسیدی و اسامی مخرجین و مثبتین
این حدیث بتفصیل شنیدی پس بکمال ظهور ظاهر ست که درین حدیث شریف مجال تسویل و تاویل پانی پتی
یکسر معدوم و مفقود و در باب تلمیع و تخدیع او کلیهٔ مصفق و مسدود می باشد زیرا که بلا اشتباه مفاد این حدیث
آن ست که جناب رسالت مآب صلی الله علیه و آله وسلم مدینهٔ فقه و جناب امیر المؤمنین علیه السلام باب مدینهٔ فقه
می باشد و احدی از متجاسرین خاسرین متفوه نمی تواند شد که این حدیث متعلق بعلوم فقها نیست و هرگاه
تعلق این حدیث شریف بعلوم فقها ثابت شد و مثل صبح آشکار گردید که نسبت بحدیث انا دار الحکمة و انا مدینة العلم
آنچه پانی پتی خیال بسته وارد محض نقش بر آب ست و لمع سراب ست و بلا شبهه و ارتیاب این دو حدیث
شریف متعلق بجمله علوم نبویه می باشد و بافادهٔ انحصار اخذ آن از ذات قدسی صفات جناب امیر المؤمنین
علیه السلام قلوب اعدای آنجناب را مجروح شد فلیمت الجاحد المنکر لذلک غیظا و حسدا و لیهلک الحقود
العنود حزنا و کمدا وجه چهارم آنکه پانی پتی درین کلام متفوه شده باینکه اخذ علوم فقها منحصر در جناب
امیر المؤمنین علیه السلام نیست و این تفوه باطل و تقول عاطل خیلی واضح البطلان و ظاهر الهوان ست
زیرا که بلا ریب مفاد صریح حدیث مدینة العلم و حدیث دار الحکمة انحصار اخذ جمیع علوم و اقتباس تمامی حکم
از باب مدینة العلم و باب دار الحکمة می باشد خواه آن علوم از علوم فقها بوده باشد یا علوم اولیا و خواه آن
حکم از حکم اولین باشد یا آخرین و بحمد الله تعالی در جواب کلام عاصمی و علی قاری و غیره جابجا توضیحات
مفیده و تصریحات سدیده اثبات این مطلب نفیس شده و وقائع رجوع جمیع صحابه بآنجناب و استغنای
آنجناب از ایشان هم مثبت این مطلب ست و گذشته از آن اعترافات صریحه و اقاریر صحیحهٔ علمای اهل سنت
متعلق باین مقصود محمود قاطع السن ارباب احتیال و سد ابواب قیل و قال ست و شطری از آن سابق
مذکور گردیده و عنقریب شنیدی که مناوی در فیض القدیر از حرالی نقل نموده که او گفته قد علم الاولون و الآخرون
ان فهم کتاب الله منحصر الی علم علی و من جهل ذلک فقد ضل عن الباب الذی من ورائه یرفع الله عن القلوب
الحجاب حتی یتحقق الیقین الذی لا یتغیر بکشف الغطاء و حدیث انا مدینة الفقه و علی بابها بخوبی که

قاطع اساس مزعوم پانی پتی ست خود ظاہر ست پس چگونہ عاقل بعد ادراک این ہمہ امور می تواند گفت
کہ اخذ علوم فقہا منحصر در ذات قدسی صفات جناب امیر المومنین علیہ السلام نیست ہذا لعمری ہو الخطل
البین بلا ارتیاب وکذب من زعم انہ یدخل المدینۃ من غیر الباب وجہ پنجم آنکہ پانی پتی درین کلام تمسک
بحدیث نجوم نمودہ وادعا کردہ کہ برای اخذ علوم فقہا جناب رسالت مآب صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم فرمودہ است
اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم واین معنی چنانچہ می بینی دلیل کمال جور واعتساف پانی پتی میباشد
زیراکہ اولاً حدیث نجوم بنابر افادات اکابر منقدین واجلہ محققین سنیہ مفتعل وموضوع ومنتحل ومصنوع ست
سابقا در جواب کلام اعور انکر قدح وجرح این حدیث از عبارات جامع بیان العلم ابن عبد البر النمری القرطبی
ومنہاج السنہ ابن تیمیہ حرانی وتفسیر بحر محیط ابو حیان محمد بن یوسف الغرناطی وتخریج احادیث منہاج البیضاوی
لزین الدین عبد الرحیم بن الحسین العراقی وتلخیص الحبیر ابن حجر عسقلانی وکتاب التقریر والتحبیر محمد بن محمد الحلبی
المعروف بابن امیر الحاج واتمام الدرایہ لقراء النقایہ جلال الدین سیوطی ونسیم الریاض شرح شفای قاضی
عیاض للشہاب الخفاجی وصبح صادق شرح منار نظام الدین السہالوی وفواتح الرحموت شرح مسلم الثبوت
مولوی عبد العلی الشہیر بحر العلوم وارشاد الفحول محمد بن علی الشوکانی بتفصیل جمیل دانستی وعلاوہ برین علمای
اعلام ونبہای فخام سنیہ دیگر ارباب تنقید وتحقیق وتعقیب وتدقیق شان نیز بہتک ستر وابدای ستر این مجروح
مطعون وحدیث موہون نمودہ اند نظر باختصار درینجا اکتفا بر عبارت یکی از ان نقاد کبار میرود ابن القیم در
اعلام الموقعین در مقام رد بر مقلدین وابطال حجج ایشان گفتہ الوجہ الخامس والاربعون قولہم یکفی فی
صحۃ التقلید الحدیث المشہور اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم جوابہ من وجوہ احدہا ان ہذا
الحدیث قد روی من طریق الاعمش عن ابی سفیان عن جابر ومن حدیث سعید بن المسیب عن ابن عمر ومن
طریق حمزۃ الجزری عن نافع عن ابن عمر ولا یثبت شیء منہا قال ابن عبد البر حدثنا محمد بن ابراہیم بن سعید
ان اباعبداللہ بن مفرج حدثہم ثنا محمد بن ایوب الصموت قال قال لنا البزار واما ما یروی عن النبی صلی اللہ
علیہ وآلہ وسلم اصحابی کالنجوم بایہم اقتدیتم اہتدیتم فہذا الکلام لا یصح عن النبی صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم
وہرگاہ حال بطلان واختلال این حدیث برین منوال باشد پس احتجاج بآن ہرگز سائغ وجائز نخواہد بود وثانیاً این
حدیث موضوع قطع نظر از افادات حفاظ اعلام ونصوص نقاد عظام سنیہ بادلہ عقلیہ وشواہد نقلیہ بطلان
ومصنوعیت ظاہر میشود کما ستقف علیہ ان شاء اللہ تعالی فی مجلد حدیث الثقلین پس دست تمسک

۱۰ وجہ پنجم رفع حدیث نجوم

ایضاً

بآن زدن هرگز کار عقلا نخواهد شد تا للثا در ما سبق از عبارت کتاب جامع بیان العلم ابن عبد البر القرطبی دانستی که مزنی شاگرد رشید شافعی افاده نموده که این حدیث اگر بالفرض صحیح هم باشد معنای آن چنین خواهد بود که روایت هر واحد از اصحاب بسبب وثوق شان در نقل حجت ست و ازین معنی چنانچه می بینی فائز بودن هر واحد از صحابه بمرتبهٔ فقاهت هم ثابت نمی شود چه جای آنکه هر واحد از ایشان قابل این مطلب خطیر بوده باشد که مردم ازو اخذ علوم فقها نمایند رابعًا معنای که مزنی برای این حدیث موضوع بر فرض صحت آن تراشیده هم درست نمیشود و بحمد الله افادهٔ استاد او یعنی خود شافعی مبطل و موهن آن ست تفصیل این اجمال آنکه نزد شافعی عدالت تمامی صحابه چنانچه مزعوم اکثر ائمهٔ اهل سنت ست هرگز ثابت نشود بلکه حضرت او در بعض مشاهیر صحابه بجدی بد اعتقاد بود که شهادت ایشان را قابل قبول نمیدانست و بهمین سبب برای شاگرد رشید دیگر خود که ربیع باشد بطور راز افاده نموده بود که شهادت چار نفر از صحابه مقبول نیست و ایشان معاویه و عمرو عاص و مغیره و زیادی باشند اگر باور نمی کنی پس بشنو که علامه ابو الفدا اسمعیل

افادهٔ فاضل معاصر در باب عدم قبول شهادت چهار نفر از صحابه

بن علی الایوبی در کتاب المختصر فی اخبار البشر میفرماید قال القاضی جمال الدین بن واصل وروی ابن الجوزی باسناده عن الحسن البصری انه قال اربع خصال کن فی معاویة لو لم یکن فیه الا واحدة لکانت موبقة اخذه الخلافة بالسیف من غیر مشاورة وفی الناس بقایا الصحابة وذو والفضیلة واستخلافه ابنه یزید وکان سکیرا خمیرا یلبس الحریر ویضرب بالطنابیر وادعاؤه زیادا وقد قال رسول الله صلی الله علیه وسلم الولد للفراش وللعاهر الحجر وقتله حجر بن عدی واصحابه فیا ویلا له من حجر واصحاب حجر و روی عن الشافعی رحمة الله علیه انه اسر الی الربیع انه لا یقبل شهادة اربعة من الصحابة وهم معاویة وعمرو بن العاص والمغیرة وزیاد وهرگاه حالت اصحاب در افتضاح نزد شافعی باین حد رسیده باشد که شنیدی بازکیست که معنای تراشیدهٔ مزنی را بنظر وقعت خواهد دید و برای چنین شاگرد رشید مخالفت و عقوق و شقاقت ماحیهٔ حقوق استاد والانزادش خواهد پسندید و چون راز عدالت اصحاب باینگونه رسوائی آشکار گردید و برای حدیث موضوع نجوم معنای منحوت مزنی هم درست نیامد قوواضح و منکشف شد که جمله اصحاب بحیثیت روایت واسناد هم قابل وثوق و اعتماد نیستند چه جای آنکه بمرتبهٔ فقاهت فائز باشند و چه جای آنکه معاذ الله جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم حدیث نجوم در شان ایشان ارشاد فرموده مردم را باخذ و استفاده علوم فقها از ایشان تحریض و ترغیب نموده باشد ما هذا الا زعم اهل الفند واللداد وحسبان اولی الزیغ والعناد و از جملهٔ عجائب تصانیف لیالی و ایام و غرائب هفوات و اوهام مطرح اصحاب عقول و افهام آنست که مخاطب اجلی ماشاء عبد العزیز در همین تحفه مسروقهٔ خود علاوه بر باب الامامه در باب دوم هم بغرض توهین استدلال اهل حق کرام بحدیث انا مدینة العلم رنگی تازه ریخته و حیله نو برانگیخته سلسلهٔ شرم و حیا یکسر گسیخته باینار جلاعت و اتقاح خاک مذلت و افتضاح بر سر خود بیخته چنانچه در باب مذکور که باب یازدهم کتاب او ست در تعدید انواع اوهام شیعه حسب مزعوم باطل خود گفته نوع سوم آنکه مطلوب چیزی باشد و نتیجه چیزی دیگر برآید لیکن بسبب کمال قرب و مجاورت در میان مطلوب و نتیجه وهم قناعت کنند که مطلوب حاصل شد بهمین سبب اکثر تقریبات دلائل شیعه تمام نمیشود چنانچه در مباحث امامت مفصل گذشت مثل آنکه حضرت امیر باب مدینة العلم است و هرکه باب مدینة العلم باشد امام است و هم پنداشت که امام چون رئیس امت است و باب نیز ریاست خانه دارد بوجه

(بقیه حاشیه صفحه ۵۹۵)
[illegible]

من الوجوه پس چون حضرت امیر باب شد امام هم شد حالانکه باب مدینة العلم شدن چیزی دیگرست و امام
بودن چیزی دیگر و درمیان هر دو نه اتحاد هست و نه لزوم انتهی و این کلام جالب الملام اگرچه بوجوه لاتعد و
لاتحصی مهدوم و منقوض و بجزو و بمشقار مرد و و مرفوض ست لیکن ما درینجا رو ما لا اختصار ببعض وجوه اکتفا
و اقتصار مینمائیم وجه اول آنکه شاه صاحب بکمال تنطع در تعدید انواع اوهام اهل حق کرام حسب زعم فاسد
و ظن کاسد خود نوع سوم عدم تفرقه بین المطلوب و النتیجه قرار داده اند حالانکه ساحت علیای اهل حق
و یقین ازین وهم مهین یقیناً مبراست و شاه صاحب بلاشک و ارتیاب ارتکاب لغو و کذاب درین باب
فرموده اند و بمجرد ادعای باطل و تقریر لاطائل چیزی حاصل شان نگردیده کما ستراه عما قریب بعون المنعم
المثیب وجه دوم آنکه شاه صاحب حسب داب خود بلادلیل مدعی شده اند که بهمین سبب اکثر تقریبات
دلائل شیعه تمام نمیشود چنانچه در مباحث امامت مفصل گذشت حالانکه این ادعا کذب واضح و تخرص لائح
است و بحمد الله تعالی جمله تقریبات دلائل شیعه تمام و تمامی تقریرات متینه شان مرغم آناف اعادی خصام
میباشد و آنچه شاه صاحب حواله بمباحث امامت فرموده اند مفادش چه دلاورست دزدی که بکف چراغ دارد
نیست کمال حیای عثمانی برای ایشان ست و بحمد الله تعالی بحیث در جمله مباحث امامت احکام و متانت
و اتقان و رصانت تمامی استدلالات و تقریبات اهل حق بمنصهٔ شهود رسانیده تزویرات و تقریرات
شاه صاحب و دیگر اسلاف و اخلاف شان را هباءً منثوراً گردانیده ام بلکه بعون الله تعالی ثابت نموده ام که شاه صاحب
در بسیاری از مقامات دیده و دانسته در ذکر احتجاجات اهل حق و نقل استدلالات ایشان تصرف و خیانت
بکار برده مسلک تحریف سخیف و تلفیق عنیف سپرده تا باشد که بازای آن حرفی ارایند و سخنی بیرایند
لیکن بفضل الله المنعام سعی شان باطل و ناتمام برآمد و تخدیع و تضلیل و تلمیع و تسویل شان فائده
نبخشید و پرده از روی کار در هر جا برافتاد و غلبهٔ کامله و فتح مبین در هر بحث برای اهل حق و یقین دست
داد و عنقریب خواهی دانست که درینجا نیز شاه صاحب مطابق مسلک دیرینهٔ خود پی سپر وادی کذب و
افترا بلاریب و امترا گردیده اند و بو تیرهٔ منحوسه تقوّل و افتعال بنهایت وله و شغف گردیده وجه سوم آنکه
شاه صاحب در مقام تخیل بعد ادعای تخیل خود از تقریرات متینه و تبیینات رزینهٔ اهل حق در باب حدیث
مدینة العلم صرف دو جملهٔ مختصره باجمال نقل کرده یعنی «حضرت امیر باب مدینة العلم ست و هر که باب مدینة العلم
باشد امام ست» حالانکه بحمد الله تقریرات شافیهٔ واضحه و توضیحات وافیهٔ لائحهٔ ایشان درین باب

راجع بود مگر ما خیال و قبائح اساس ہمہ تضلیل و اضلال ست و ہرگز باین نحو اجمال واقع نشدہ تا مجال
قیل و قال دران باشد و اصلا مساغ وہمی کہ شاہ صاحب اہل حق را بان جبۃ للہ منسوب مینمایند دران نیست
و قد ذکرت شطرا منہا فیما سبق علی التفصیل والحمد للہ المنعم المنیل وجہ چہارم آنکہ شاہ صاحب
از راہ کمال جلاعت و نہایت خلاعت در مقام نسبت اہل حق بسوی وہم در استدلال بحدیث مدینۃ العلم
بلا محابا گفتہ کہ " وہم پنداشت کہ امام چون رئیس امت ست و باب نیز ریاست خانہ دارد بوجہ من الوجوہ پس
چون حضرت امیر باب شد امام ہم شد " حالانکہ نسبت این وہم باہل حق بلا ریب و اشتباہ غلط صریح و وہم فضیح ست و بحمد اللہ تقریرات
اہل حق متعلق بحدیث مدینۃ العلم در کتب و اسفار ایشان مبسوط و موجود ست و ہر یکی ازان مکذب شاہ صاحب میباشد نحیف
بنا بر اختصار بعضی ازان را درینجا ذکر مینمایم تا معلوم شود کہ اہل حق چہ میفرمایند و شاہ صاحب از راہ قلت حیا بایشان
چہ منسوب مینمایند علامہ ابو جعفر محمد بن علی بن شہر آشوب السروی المازندرانی در کتاب مناقب آل ابی طالب
بعد نقل حدیث مدینۃ العلم از طرق مخالفین فرمودہ وہذا یقتضی وجوب الرجوع الی امیر المومنین علیہ السلام
لانہ کنی عنہ بالمدینۃ واخبر ان الوصول الی علمہ من جہۃ علی خاصۃ لانہ جعلہ کباب المدینۃ الذی
لا یدخل الیہا الا منہ ثم اوجب ذلک الامر بہ بقولہ فلیات الباب وفیہ دلیل علی عصمتہ لانہ من لیس معصوم
یصح منہ وقوع القبیح فاذا وقع کان الاقتداء بہ قبیحا فیودی الی ان یکون علیہ السلام قد امر بالقبیح وذلک
لا یجوز ویدل ایضا انہ[1] اعلم الامۃ یوید ذلک ما قد علمناہ من اختلافہا ورجوع بعضہا الی بعض و غناءہ
علیہ السلام عنہا وابان علیہ السلام ولایۃ علی علیہ السلام وامامتہ وانہ لا یصح اخذ العلم والحکمۃ
فی حیوتہ وبعد وفاتہ الا من قبلہ وروایتہ عنہ کما قال اللہ تعالی واتوا البیوت من ابوابہا و علامہ یحیی بن
الحسن بن الحسین بن علی الاسدی الحلی المعروف بابن البطریق در کتاب العمدہ در فصل خامس و ثلثون فرمودہ
اعلم ان ہذہ الفصل قد جمع اشیاء فی فنون شتی من مناقبہ کلہا یوجب لامیر المومنین علیہ السلام
السیادۃ واتباع الامۃ والاقتداء بہ منہا قولہ انا مدینۃ العلم وعلی بابہا فمن اراد المدینۃ فلیات الباب
وکذلک قولہ انا مدینۃ الجنۃ وقد قدمنا فضل العالم علی من لیس بعالم وان اللہ قد میز العالم علی من
لیس بعالم وان اللہ تعالی قد اوجب اتباع من یہدی الی الحق وہو احق بالاتباع من غیرہ ولیس ذلک
الا لتفضیل العالم علی من لیس کذلک فقد وجبت لہ السیادۃ ووجب اتباعہ وقد استوفینا ذلک فیما
مضی فلا وجہ لاعادتہ و جناب قاضی سید نور اللہ ششتری نور اللہ مضجعہ در احقاق الحق فرمودہ قول

[1] نخ علیہم

في الحديث اشارة الى قوله تعالى واتوا البيوت من ابوابها وفي كثير من روايات ابن المغازلي تصريح بذلك
ففي بعضها مسندا الى جابر انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد العلم فليأت الباب وفي بعضها مسندا
الى علي عليه السلام يا علي انا المدينة وانت الباب كذب من زعم انه يصل الى المدينة الا من الباب وروى
عن ابن عباس انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد الجنة فليأتها من بابها وعن ابن عباس ايضا
بطريق اخر انا دار الحكمة وعلي بابها فمن اراد الحكمة فليأت الباب فهذا يقتضي وجوب الرجوع الى
امير المؤمنين عليه السلام لان النبي صلى الله عليه وآله وسلم كنى عن نفسه الشريفة بمدينة العلم و
بدار الحكمة ثم اخبر ان الوصول الى علمه وحكمته والى جنة الله سبحانه من جهة علي خاصة لانه جعله
كباب مدينة العلم والحكمة والجنة التي لا يدخل اليها الا منه وكذب عليه السلام من زعم انه يصل الى
المدينة لا من الباب وتشير اليه الآية ايضا كما ذكرناه وفيه دليل على عصمته وهو ظاهر لانه عليه السلام
امر بالاقتداء به في العلوم على الاطلاق فيجب ان يكون مأمونا عن الخطأ ويدل على امامته لانه باب
لتلك العلوم ويؤيد ذلك ما علم من اختلاف الامة ورجوع بعضهم الى بعض وغناه عليه السلام عنهم
ويدل ايضا على ولايته وامامته عليه السلام وانه لا يصح اخذ العلوم والحكمة ودخول الجنة في حيوته
صلى الله عليه وآله وسلم الا من قبله ورواية العلوم والحكمة الا عنه لقوله تعالى واتوا البيوت من ابوابها
حيث كان عليه السلام هو الباب ولله در القائل شعر مدينة علم وابن عمك بابها فمن غير ذاك
الباب لم يؤت سورها ويدل ايضا على ان من اخذ شيئا من هذه العلوم والحكم التي احتوى عليها
رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم من غير جهة علي عليه السلام كان عاصيا كالسارق والمتسور لان
السارق والمتسور اذا دخلا من غير الباب المأمور بها ووصلا الى بغيتهما كانا عاصيين وقوله عليه السلام
فمن اراد العلم فليأت الباب ليس المراد به التخيير بل المراد به الايجاب والتهديد كقوله عز وجل فمن شاء
فليؤمن ومن شاء فليكفر والدليل على ذلك انه ليس هنا نبي غير محمد صلى الله عليه وآله وسلم هو
مدينة العلم ودار الحكمة فيكون العالم مخيرا بين الاخذ من احدهما دون الآخر وفقد ذلك دليل على ايجاب
والتعرض لازم والحمد لله ونيز علامه تستري در احقاق الحق فرموده ثم لا يخفى على اولى الالباب ان المراد
بالباب في هذه الاخبار الكناية عن الحافظ للشيء الذي لا يشذ عنه منه شيء ولا يخرج الا منه ولا يدخل اليه
الا به واذا ثبت انه عليه السلام الحافظ لعلوم النبي صلى الله عليه وآله وسلم وحكمته وثبت امر الله تعالى و

ثم فمن اراد العلم فليأت الباب وعن ابن عباس ايضا انا مدينة الجنة وعلي بابها فمن

ثم مدينة العلم

عليه

رسوله بالتوصل بسائل العلم والحكمة وجب اتباعه والاخذ عنه وهذا حقيقة معنى الامام كما لا يخفى على
ذوی الافهام از این عبارات بحمد الله تعالی نهج حق صریح و صدق فصیح ست بخوبی روشن و تابان میگردد و وجوه
استدلال اهل حق کرام باین حدیث شریف بر امامت جناب امیر المومنین علیه السلام ظاهر و نمایان می شود
و علاوه برین بخیف دیگر وجوه و عناوین احتجاج باین حدیث شریف بر مقصود در ما سبق تبشریح و توضیح تمام
در جزو اول این مجلد ذکر کرده ام من شاء فلیرجع الیه وجه پنجم آنکه شاه صاحب درین کلام بی نظام انظام
قلت تدبر در مدلولات الفاظ در نسبت وهم بسوی اهل حق مرتکب وهم فی الوهم و مصدر غلط فی الغلط شده اند
بیانش آنکه چنانچه می بینی صراحة کلام شاه صاحب تعلق بحدیث مدینة العلم دارد و بر ظاهر ست که بنا برین
حدیث جناب امیر المومنین علیه السلام باب مدینة العلم میباشد و خود شاه صاحب تصریح بآن نموده اند
پس درین مقام می بایست که شاه صاحب نسبت بباب مدینه ریاست شهر را ذکر کنند نه ریاست
خانه را حالانکه بمزید سوء فهم و ازدحام وهم حسب مزعوم ملوم خود در تقریر وهم موهوم کما سمعت آنفا
وهم پنداشت که امام چون رئیس است و باب نیز ریاست خانه دارد بوجه من الوجوه الخ و این غلط واضح
و غلط لائح ست که ادنی متامل مرتکب آن نمی شود و آنجناب شاه صاحب با وصفیکه خود در بادیه جهل و عمایت
چنان سرگردان هستند که تفرقه فوقها از تحتها نمی توانند و با این همه میخواهند که اهل حق را متسم بوصمت عدم تفرقه
بین المطلوب و النتیجه گردانند ما هکذا تورد یا سعد الابل وجه ششم آنکه شاه صاحب درین کلام
خرافت التیام در نسبت وهم بسوی اهل حق علاوه بر ارتکاب وهم فی الوهم یک وهم دیگر فرموده اند توضیحش
آنکه بر متفطنین پوشیده نیست که ریاست باب خواه باب مدینه باشد و خواه باب دار بر مریدین و آتین و
قاصدین و داخلین مدینه و دار است نه بر خود مدینه و دار لیکن شاه صاحب از کمال فراست و فرط کیاست
ریاست باب بر خود خانه ولو بوجه من الوجوه باشد فرض نموده بلا تامل در تقریر وهم بسوی اهل حق ذکر آن نموده
و نمیدانند که بحمد الله اهل حق و یقین از وصمت چنین وهم کاسد مبرا و تقریرات متینه شان در خصوص حدیث
مدینة العلم از شوب چنین زعم فاسد معرا است و جمع الوهم فی الوهم و ارتکاب الخطاء فی الخطاء فی الخطاء
مخصوص بشاه صاحب ست که در حب شیوخ ثلثه خویش یمین را از شمال و حق را از ضلال نمی شناسند و با وصف
ارتکاب اوهام ثلثه در مقام واحد از نسبت نوع ثالث اوهام بسوی اهل حق کرام نمی هراسند وجه هفتم
آنکه شاه صاحب درین کلام مختل المرام از راه کمال خیره سری متفوه شده اند که باب مدینة العلم شدن چیزی

دیگرست و امام بودن چیزی دیگر در میان ہر دو نہ اتحادست و نہ لزوم و این تفوہ سراسر باطل و مضمحل ست چہ
عنقریب از تقریرات متینهٔ اہل حق دانستی که باب مدینة العلم بودن جناب امیر المؤمنین علیه السلام ثابت مینماید
که آنجناب در علوم نبویہ مرجع خلائق ست و بغیر آنجناب بعلوم جناب رسالتمآب صلی الله علیه و آله نتوان رسید
و بدیہی ظاہرست که باب مدینة العلم باین معنی متحدست با امام کما لا یخفی و نیز دانستی که این حدیث دلالت مینماید بر
اعلمیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام و اعلمیت مستلزم امامت ست پس باین لحاظ در میان باب مدینة العلم و
امام لزوم متحقق باشد پس نفی اتحاد و لزوم چنانچه مخاطب عمدة القروم بآن متفوه شده محض زیغ ملوم و عناد مشئوم
خواہد بود و علاوه برین دیگر وجوه اتحاد و لزوم از تقریرات سابقه و عنوانات سالفه که در نجا و در مجلد اول این
مجلد مرقوم شده برار باب اعتبار و اصحاب ابصار واضح و آشکار ست و مخفی نماند که شاه صاحب اگرچه درین کلام
مهانت نظام از راه زیغ نفی اتحاد و لزوم در میان باب مدینة العلم و امام نموده اند لیکن بلا ریب تحقق قرب و مجاورت
درین دو چیز نزد ایشان از کلام خود شان ثابت ست و چون ظهور این معنی ہم از فرط عداوت با باب مدینة العلم
بر ایشان شاق بود لہذا برین کلام مختل القوام صبر و قرار ایشان را دست نداد تا آنکه در حاشیه این کلام کلامی
اسخف و اوہن از متن تسنیع نمودند چنانچه مینویسند و آن معنی یعنی کمال قرب و مجاورت در نتیجه و مطلوب نمیباشد
الا وقتیکه فیما بینهما علاقه باشد و در رد استلزام و آن علاقه غالبا از انواع مذکوره است مثل جزئیت و کلیت و بعضیت
و تعلیلیت و غیر ذلک و گاہی در اراین علاقه با نیز میباشد مثل انچه در تمثیل مذکور ست زیرا که محصل او بمجرد مشابهت و
مناسبت در میان باب و رئیس ست مع تفاوتهما بان الباب فی الحدیث مضاف الی مدینة العلم و لا کذا رئیس
القریة کالمدینة العلم انتهی کلامه و این افاده ابدع و اطرف از افاده متن میباشد زیرا که محصل آن سه چیز ست اول
نفی علاقه قویه است ما بین باب مدینة العلم و امام دوم اثبات علاقه ضعیفه در میان این دو چیز سوم ابدای
تفارق در باب مدینه و امام اما امر اول پس خیلی بشاه صاحب مضرت میرساند زیرا که بر ظاهرست که ہرگاه علاقه
قویه ما بین باب مدینة العلم و امام متحقق نباشد کمال قرب و مجاورت نتیجه با مطلوب که در تقریر شاه صاحب بمعنی آن قطع شده و در حاشیه
ہم ذکر آن موجودست متحقق نخواہد شد و هذا تہافت عجیب و انکار من المخاطب اللبیب غیر بدیع و غریب و اگر شاه صاحب را
مطلوب ہمین بود پس کاش بہمین حاصل مدعی کمال قرب و مجاورت در میان نتیجه و مطلوب نمیشد بلکه میگفت که لیکن بسبب
مجرد مشابهت و مناسبت در میان مطلوب و نتیجه وہم قناعت کنند که مطلوب حاصل شد لکن الله ابی الا ان یبدی
عوار ذلک المقام و الله ولی الانتصاف من اعدائه و لا انتقام بالجملة بعد نفی اتحاد و لزوم نفی علاقه قویه در میان باب

جزئیت

مثیان

مدینة العلم وامام ظلم صریح وجور قبیح ست وما اگرچه بعد اثبات اتحاد ولزوم بین المدینة والامام محتاج باثبات قرب ومجاورت
باشال این علائق نیستیم لیکن برای ابدای مزید عصبیت شاه صاحب تنبیه بران نمودیم اما امر دوم اعنی اثبات علاقه
ضعیفه درمیان باب مدینة العلم وامام پس علاوه برین که آنهم بلحاظ ادعای کمال قرب ومجاورت درمیان نتیجه ومطلوب
خیلی مضر بحال شاه صاحب ومثبت تهافت وتناکر کلام شان ست کما اومأنا الیه عنقریب عند الاعلان خود درست
هم نیست زیراکه حاصل حدیث مدینة العلم مجرد مشابهت ومناسبت درمیان باب مدینه ورئیس امت نیست بلکه مقصود و
مراد ازین حدیث شریف اثبات کمال مشابهت وتمام مناسبت بینهما میباشد واز ثمرات این مشابهت تامه ومناسبت
کامله ثبوت اعلمیت وافضلیت جناب امیر المؤمنین علیه السلام وانحصار اخذ علوم نبویه از آنجناب ولزوم رجوع واقتدا
باآنجناب وحافظ بودن آنجناب علم جناب رسالتمآب صلی الله علیه وآله وسلم را ومعصوم بودن از سهو وخطا وغلط ودیگر فضائل
عالیه ومآثر متعالیه است که وقتا فوقتا ومرة بعد اولی وکرة بعد اخری بتقریرات شافیه وتوضیحات وافیه مبین شده وحسب
افادات علمای اعلام ومحققین فخام سنیه واعترافات صریحهٔ صحیحهٔ شان محقق ومبرهن گردیده پس از ینهمه تغافل وتجاهل
ورزیدن وحدیث مدینة العلم را بر مناسبت خفیفه ومشابهت ضعیفه حمل نمودن ناصبیت صریحه وحروریت فضیحه است
ودر حقیقت تحقیر مشابهت جناب امیر المؤمنین علیه السلام بباب مدینه منجر ومستلزم توهین مشابهت خود جناب رسالتمآب
صلی الله علیه وآله وسلم ست بمدینه ولکن المنافقین لا یعلمون اما امر سوم اعنی ادعای تفارق باب مدینه وامام که
شاه صاحب مدعی آن شده اند پس فسادش اظهر من الشمس وابین من الامس ست زیراکه بنای این تفارق حسب
تقریر شاه صاحب برین ست که باب در حدیث مضاف بسوی مدینة العلم ست وامام رئیس امت ست نه رئیس مدینة العلم
واین تقریر مغالطهٔ محضه وسفسطهٔ صریحه ست زیراکه چنانچه باب مضاف ست بسوی مدینة العلم امام هم مضاف
میشود بسوی مدینة العلم لکونه خلیفة الرسول صلی الله علیه وآله ماهب القبول وچنانچه امام رئیس امت ست هم
رئیس مدینة العلم همچنین باب ریاست مریدین وآئین مدینة العلم دارد نه ریاست خود مدینه کما لا یخفی علی اولی الافهام
الرزینة فذهب بعون الله التفارق من البین وثبت الاتحاد المفرق العین وظهر ان دعوی المخاطب ناقص من
الفند والحین وبان ان کلامه مملو بالشنار والشین والحمد لله علی شروق شمس الحق المنیر المخافتین و
انقشاع غین الباطل والمین وصلی الله علی محمد سید الثقلین وآله المنوّلین ما اتله والزین۔

تمّ

تمّ بحمد الله الجزء الثانی من مجلد حدیث مدینة العلم من مجلدات کتاب عبقات الانوار فی امامة الائمة الاطهار فی الخامس عشر
من شهر جمادی الاولی سنة سبع وعشرین وثلثمائة بعد الالف من الهجرة النبویة علی هاجرها وآله الاف التحیة والسلام